

ՅՈՒՅԱԿ
ՀԱՅԵՐԵՆ ՋԵՌԱԳՐԱՅ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

1915

ՅՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Կ Ա Զ Մ Ե Ց

ՆՐՈՒՇՆԻ ԼԵԼՅՅԵՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Պ Ր Ը Կ

ԸՌԸՋԻՆ

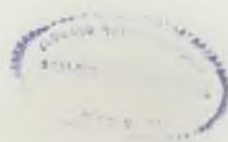
1915

ՏՊԱՐԱՆ «ԷՍՊԵՐԱՆՏՈ»

Ի Ֆ Ի Ս

Uganda
351

ՆՈՐԻՆ ՍՐԳՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՈՐԳ Ե

Վեհափառ Կաթողիկոսին Ամենալոյն Հայոց

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱԽՈՐՈՂԻՆ ԻԻՐՈՅ

ԸՄԵՆ ԸՆԽԱՆԱԾՈՒՄԻՆ ՍԵՐՈՒՄԻՆ

Յ Ո Ն Է

ԱԶԳԱՅԻՆԱԳԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՅՈՑ

Ա. Զ. Դ.

Պր. Ե. Լալայեանի կազմած «Վասպուրականի հայերէն ձեռագրաց ցուցակոյ», որ ոչ միայն մատենագրական, այլ և լեզուաբանական, պատմական, հնագիտական, ազգագրական և գեղարուեստական մեծ նշանակութիւն ունի, որոշ չափով ապահովում է 2000 ձեռագրերի կորուստը, որոնք շարունակ ենթակայ են կրակի, սուրի, կողոպտման, ուստի և Լեզգագրական Ընկերութեան Պորճուրդս որոշեց հրատարակել:

Ամբողջ աշխատութիւնը ներփակելու է առնուազը 2000 ձեռագրերի նկարագրութիւն, սրանց յիշատակարաններ և ծանօթութիւններ լիակատար բնդօրինակութիւնով: Վերջում գրուելու են մանրամասն տեղեկութիւններ ձեռագրերի հետթեան, քանակի, որակի, գրիչների, ծագողների և կազմողների, ինչպէս և նիւթերի և յատուկ անունների ցանկերու ծանօթութիւններ թէ ինչ գլխաւոր կենդրոններում են գտնուում այդ ձեռագրերը և ինչպէս էին պահուում: Բաւական է այստեղ ~~ընդել~~ որ այս ձեռագրերից շատերը 1896 թուի Վանի կոտորածի տամանակ թաքցուած են եղել եկեղեցիների զաղտնի պահարաններում: Եւ 14 տարի շարունակ անձեռնմխելի մնալով՝ բոլորումնել, փշաքել և թերթերը իրար էին կպել. այր. Լալայեան հանել է տուել, արեւի տակ շորացրել, մարել և այսպիսով ազատել կորստից:

Ձեռագրաց ցուցակը կարդարուած է լինելու նկարագրուած ձեռագրերի մանրանկարների և տառերի գունաւոր և միագոյն օրինակներով և կազմերի նկարներով:

Ամբողջ ցուցակը հրատարակուելու է պրակ առ պրակ և բաղկանալու է առնուազը 1500 մեծադիր երեսներից կամ 3000 սիւնակներից: Այժմ լոյս է տեսնում Ա. պրակը* (534 երես) II. Գորց վերաբերեալը, ուր միմիայն նկարագրուած աւստրաւանների թիւը 439 է: Առանձնապէս ուշագրաւ է լինելու վերջին պրակը, որ ամփոփելու է աննշույլ տամանակագրութիւններ, Աղթամարի կաթողիկոսութեան, Կարնոյ և այլ պատմութիւններ:

Ձեռագրաց ցուցակի ամբողջ հրատարակութիւնը առնուազը պահանջելու է 5000 բուբլու ծախս, ուստի և Պորճուրդս բաց է անում

բամանորդագրութիւն և ընդունում նուէրներ, միանգամայն խորին շնորհակալութիւն յայտնելով եղիպտոսի հայկական Ընդհ. Բարեգործական Միութեան, պ. Տիգրան Աֆրիկեանին և մի անձի, որոնցից առաջինը այս նպատակով նուիրեց 800 ֆրանկ (294 ռ.), երկրորդը՝ 300 ռուբլի և երրորդը՝ մի հազար ռուբլի:

Ձեռագրաց ցուցակը առանձին պրակներով չի վաճառուելու, որովհետեւ բոլորը վերջում կազմելու է մի ստուար հատոր: Բամանորդագիւնն է 25 ռուբլի:

Նուիրատուների և բամանորդներին անունները տպագրուելու են ցուցակիս վերջում:

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ֆ Ո Ւ Յ Ա Վ

Հայերէն Չեռագրաց Վարդապետի

ՏՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԵԳՐԵՑ

Վ. Ա. Ս. ՊՈՒՐԱԿԱՆՆԵՐ

Ե.

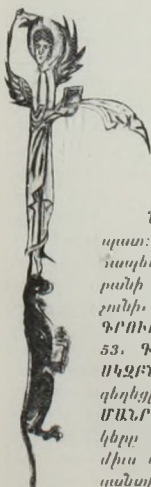
Ս. ԳՐՈՑ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼԻՔ

1.

ԻՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾՈՒՆԶԻ Ա.

Լիւթ անապատ, ճին քիւ 17. ՊԱ.—1352.

ՆԻՒԹ թուղթ. ԿԱԶՄ տախտակ, կաշեպատ: ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ վերջի 28 թերթեր, «ԵԻՅ Նա-նասիտազ սուրբ կտակը», տեղացուած է, Մի րանի թերթեր կարկատուած են, ՄԱԳ.-ՊԱԶԳ. շունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկան, ՄԵՇՈՒԹԻՆ. 24×35, ԳՐՈՒԹԻՆ կրկին, ԹՈՒՂԹԻՔ 564+28, ՏՈՂԻՔ 53, ԳԻՐ րոյրագիր, շատ մարտը եւ զեղեցիկ, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹԻՔ թուղթեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զեղեցիկ զարդեր, ծաղիկներ եւ թռչուններ, ՄԱՆԴԱԿԱՐԻՔ Մատթէոս անտարանչի պատկերը նկարուած է մի ամբողջ երեսի վրայ, միւս անտարանչիներին լուսանցներով, 5×10 անախնեար մեծութեան. կան Նաեւ Դասիկ,

եզերիկելից և միս մաղցարկների պատկերները լուսանցնելուով ՔՈՐԵՔ Տ, ԿԻՍԱ-ՔՈՐԵՔ 1 մեծ և թաղմամբի փորձեր: ԳՐԻՉ Ստեփաննու: ՄՍԱՅՈՂ Քրիստոստոր կրոնատու: ԵԱՂՆՈՂ անյայտ: ԿԱԶ-ՄՈՂ անյայտ: ՌԱՄԱՆԱԿ ՊԼ=1352, ՏԵՂԻ Սուրխաճ քաղաք (Քրիմիա)՝

ՅԻՇ ԱՏԱԿԱՐԳՈՒԹԻՆՔ

ՎԻՊՅԱՄ՝

Փառք անակիցքն և անվարձան անգուգական, անեղական, միանական, անտանելի, անքննելի, անհասանելի, անխանալի, անպարզելի, անծերանալի, անհեր, անուր, անթուկ, անքանակ, անբաժանելի, էական սուրբ երբորդութեան յախտանալ յախտանից, ամեն:

Ձատառածառնչ գերանութիւնն շանրական դերալրացեալ ի պատիս դերափառս յոգնակերպ զորո առաջք պատրաշխ անբանակ սպիտակափառութիւն. յոյս իմանալի յանիմանայոցն շնորհեալ կեանք անշիջանելի յամանական կեանայն իջեալ զամառացեալս և զմառա գրանալորս յանկէտս կեանքն զկեանք և զբանալ արանալունդքս և միգին մառախաղաղատ լուսոյն երանական պայծառացուցեալ:

Քանդի նախախնամաղն անընկրդրական ոչ կարելով տանել զբրնոյն անեղբական, զփառս և զերանութիւն զիւր սեպշական վայելել միայն առանց ողորմածութեան:

Վասն այսորիկ ըզուռնչն իւր աստուածական ձրի պարզեակալ որդւոցրս մարդկան սոփա ճանաչել զկամեն ըազցութեան կանգնել ի տղմա յաւեւ սուգական. զի սա է թերանս Ստեղծչին մեր շամայն ընդ մեզ միշտ խափ զկամս իւր զամենայն. սոփա տեսանեմք զանտեսն էական. բոտ իմանալի աչաց տեսութեան. սա որ Աստուծոյ շունչն է միական և եղն շունչ մարդկան, որք արթնացան. սա՛ թանն Աստուծոյ հոգւով կապեան թանր թանաքաղաց որք անտեկան խորհուրդին Աստուծոյ սոփա յայտեկցան. խորհուրդ սա եղն արտից մարբական. զի կամաց սորա որք ուղղակեցան եղնն աստ տա մեզ Փրկչին մեր նման. շնչով կենդանի եմք ամենեքեան առաջէս սա վեհէն է յորջորջական, զի թանի սորա

միով զրծական արարածք շամայն որդիք վերական: Սերերք ամենայն անդամք տիրական, փառաք առ միտեանս և միշտ պանագան, սա ըմբանդակեալ զանալման ամենայն. անիկերի մասամբ Տեսոն մեր փոխան, զի ոչ հնարին յերկնայ վերականան Տէքն շարցանել քան մի տիրական, սա իջեալ լերկեր խնամաք զթական խափ ընդ մեզ առատ բերս անթուական, զի կամ ազդեցմամբ եղն նախնական և կամ Աստուծով տեսեալ կերպարան, քացեալ զրեանն իւր զաստուածականն առ մարդիկ խառնէր հասարակական. թաղմաք երանի զորս ի կամս իւրական. թաղի պսակի զունիկ յաղական, որդի սա առնէ տեսոն անգիտական, մասանդ Աստուծոյ անգրապական. իսկ զոչ այնպիսիան ունկն ասացական, զիմով խառնէ սա թէ զջջանան և ոչ ձանձրանայ ժամանակս երկայն որպէս զթիշկա ձիւր անմահութեան, սա տեսոն փոխան յերկիրս հիւղական զի զսա իւր աջոյն է զրեալ ստուգական. մատամբն որ շարժեալ աշխարհ ձեացան, աջն աջն որ կազմեալ զոգն իւր կերպարանն նոյալ զծաղկեալ արուեստանման ի նիւթս քաղեալ յոփեալ մոփիսեանն շրճուեալ ըսմանայր նախադիտական, զրկր քարտու լաշն զղեկտս զոյական, ոչ թէ հնարիք կամ ինչ նիւթական կարաս տեկանի վախճան երեղան: Այլ տատուածական զարդեալ զորութեան մատամբն իւր անեղ քստմական, զայլսն առեալ զրիչ նման եղեգան զկաման իւր զրկր մերան գրտական, զի յորդոյ մարդկան որք անառ զկան, յոյս մի ոչ զտեցն ի սա զծական, ալ թանն Աստուծոյ իւր վաշխական, յոյս ի խառարի սեփա մարդկութեան, զկրտուքն ասեակալ զհար թանր զբանն անտեսն վեհից տեսեալ կերպարան ինքնամբ խառնելով վասն իւր զայստեան զճամայնքս անանայ վասն արքայութեան. զգիրս առաքելոցն խառնեալ միական նորոգ փրկութեանն ոչ նուազական, սորաք ամենայն զանձիւր անեղական զեղ փարթման արարառտ և անդ չապան. սոփա է առեմն եկեղեցեանն որպիս Աստուծոյ զորդիսն եղծական, սոփա պարս մեր եղն պիտական, անգամք ամենայն ի նոյն յազգական: Քար և փայտ յերկիրս, որք եւն նիւթական, տա-

ճար Աստուծոյ սովաւ զոյնան, յամենայն նիւթից խաչն ձեւական, սովաւ դաւրանայ ըստ Փրկչի նունական: Պատարզն անմահ, ձերն աստուածական, որ ի նիւթական գոյից ցուցական, միշտ աստուածանայ սովաւ չայցական փոխան Աստուծոյ յաւել իւր նման, թողութիւն մեկաց անհնարական, սովաւ դիւրաճար որբ վերժանեցան, այլն ամենայն զրուեք փրկութեան, սովաւ մեզ տուան տէր շնորհական. զի որբ ի նրմանէ նեռի միշտ գտան զխաւաղ կամ յաւաղ կամ իմացական, որդիք զհենին եղեն յատկական ժառանգ զժողոցոյն նրոյն անշիջական: Սա մեր դատար որ յարն վերջական, զատաստան առնէ կողմիցն երկական, դիւրնպատեղական դասէ ընդ աջիւսյան և զապարատեան յանկական ըստ արժանւ. առ և նարանախըն և աստուածական տեսնել խաւաղացանքս առնել տիրանման: Զրանան զամենայն զոր իս մարկեցան. նա վարդապետ երբ լիցին արժան զի վերժանողաց զսա զիտնական նրաւ ի րազմէն լուր թելը ժառանգան զի քանի Աստուծոյ անմահ քննութեան զարձակ Աստուծով թեկերութեան:

Տէրն պատմապիւր կոյ ճշգրտական: և իւրոցն տայ զսկին իւր արժանւ. յայտ է որ կրկին կենացս է իշխան, առաւ ժամանակայ, անդ՝ անգրասական, անտ ի ձեռս մարդկան անխորդական, ասո յաջի Աստուծոյ լիցի պարձական. առաւ պատմին զսա որբ զգիրս ծանեան, անդ միայն Աստուածն և Տէրն յաւիտեան: Ամէն, վասն այսորիկ և սակա այսորիկ ևս տկար և անարժան չոցս վերջին, Քրիստոստուր կոչեցան ցանկացաւ և փափաքաւ եղեան աստուածապատիւ և յոյնատառ փարթաւութեան ի նեղ և ի դառն ժամանակի ըստ ներքին մարդոյն և ոչ ըստ արտաքին, և թէպէտ քան զգորութիւն իմ ատակ ընդով չանդիւից որաւ այլ վստահանալով ազաւթիւք ձերովք յամենատեսն և յանարգանմարն յայն, որ տայ անմայրին աստուայկ և ոչ նախակ, ըստ Աղոյժմիկն թէ որ արին վասն նորա վաղվաղակն անշոյ լիցի. զի զեզերակ զտղէ զնա առ դուռս իւր, նոյնպէս և ես տկար և ապկարա Քրիստոստուր անհայելով ի սորա մեծաքանն զայժտութիւն մոռացայ զտկարութիւնս իմ զոր Տէրն ա-

մենակալ զկարողութիւն շնորհեաց ելանել յանդ և յաւարա սորա յոյժ փափաքանաւ և ըղձամբ սրտ և ստո զրել զսա ի վայելու մի տնձին իմոյ և յիշատակ իողոյ իմոյ և ծնողաց իմոյ. ի թուականութեան ասարանագեան և յարկապկան տոմարի ՊԱ և ըստ նորում ըջժանի Մկի և ի զապտեմէ կենարարին ԷՅՄԻ ի նայրապետութեան Հայոց տեսնոն Միւթիւրայ ի յեպիսկոպոսութեան յամենայն նիւտական կողմանց տէր Ստեփանոսի ուրնեակ քաշանայապետի. զոր տէր Քրիստոս պտնողէ ի կամս ողորմութեան իւրոյ, ամէն: Ի յայսմ ժամանակի զրեցաւ ամենապոլիկ և գերաճողակի, զերապետար և զերապանծ, զերապանոց և յոյնատեմէ լուսայեղծ աստուածապատմ սուրբ տոստ, որ ունի ամբարեակ յինքն բզդիրս ամենայն աստուածազորդից արաւաց առաքելոց և մարգարէից ճշմարիտ աստուածապատմութեան վեմեմակն աստուածաբանութեան. անգրասագործ և անհամեմատ ծայրաւան և ժայռագուն վիպասնութեամբ ի կայէ կատարոյ բարձրագոյնէ յամենադատ և յամենիմաստ տրչոյթիմէ չոցոյն սրբոյ առնցոյ ի յարաւարմ աղբերէն ի նրաժորանն նոսման արբտ զորիտս շնորհեցն աւոր մարգարէիցն մարտր և վեմտ առաքելոցն: Նաեւ չոցոյն առաքելոցն առաքելոցն, որոց իմիցն սրբոց աստուածաբար նարեցն, ընտրելոց յարադասակ բոցափայլ արտաճատութեամբ, բարձրաբարբառ աւետարանութեամբ՝ յաղաղք ըսնին Հայր մարմնաւոր ծննդեանն և մկրտութեան և ամենայն տնաւրնական տնտեսութեան զոր ի յերկրի կատարեան Աստուածն ըսն յաղաք փրկութեան ազգի մարդկան ընդ չորեքժապեան տնեղեքս առաքելոցն յամենայն հատապելոց անձինս ճշմարիտ երկրպագուաց սրբոյ երբորցութեան և յաղաքս առ ի նաւթ անակիրն և անժամանակ ծննդեանն. արով զաւարձանեւ անդառն ուրախութեամբ երկնայինքն և երկրաւորքս: Փառասորելով զհամազոյն աւոր երբորցութիւն յախտեանս յախտեմէ, ամէն: Արդ այսմ աստուածապատմ և քրիստոսանաւոյ տառի փափաքաւ եղէ ես տառապեակ ոգի Քրիստոսաւոր կրտսնաւոր մեծաւ ըղձմար և որբտաջան յամարութեամբ: Փառաստաւ յոյն-

սով և քրիստոսակր բաղձանաւք ետու
զրել գտար որ տառ որ կոչի Աստուածաշունչ
ի վայելումն և ի վարժումն անձին իմոյ և
իշատակ հոգւոյ իմոյ: Եւ հար իմոյ կարա-
պետին և մար իմոյ Սուրբին և ք. հա-
ռոցն իմոց նոքարին և Աւստին և եղբարց
իմոց Մովսէսին և Յովհաննիսին և Աստուա-
ծաւորին և բերցն իմոց Քաղոյշ և Մար-
թային և Սառային և հաւերգրաւն իմոյ
Աւետիս քահանային և Սիմէոնին և պա-
ստուական: Անտոնին և եղբար նորին Տա-
նակնայ, փոխեցելոյն առ Քրիստոս և հա-
ւարեան իմոյ Զաւենաթինայ և ք. որդեաց
նորա Պատուակնայ և Պիտինայ, նաև քե-
ռոյն իմոյ Ամբրասին փոխեցելոյն առ
Քրիստոս և ամենայն արեան մերձակայից
իմոց կենդանեաց և հանգուցելոց, գանձ
յախտեանական և անկապտոյ ճոխութիւն ի
պաշտամութիւնս արդու կեկեցելոյ և լուրա-
խութիւն ուխտի մանկացն նազելի մօր
մերոյ նոր Սիւնի, բայց ցրցաւ սա յաշ-
տախին Նոնայ և ի յերկիր Քրիստի ի Նո-
յախայ և ի Նոյակաւոր բողաքիս որ կոչի
Սուրբաթ, ընդ Նովանաւ սուրբ Աստուա-
ծածին և սրբոյն Սարգիս զարդով ձե-
ռամ անխմալս և յետին զոչի Ստեփանոս
սի սուտանուն քահանայի: Ի լաւ և յրնտիր
աւրինակ: Արդ աղաչեմ զսրբազան և զԱս-
տուածամերձ պատ քահանայից, որք ըն-
թեանուք և լուսաւորիք, իշխոջիք ի մաք-
րափայլ յաղաթն ձեր գոյնատակաւրս ի
սմա զՔրիստոսաւոր կրօնաւոր և զմնա-
ղրս իւր անբաժան ծառայ ծառայիցց Աս-
տուծոյ, որ չեմ արժանի յիշատակել ի զիրս
վան ծովացեալ մեղաց իմոց և զպատաս-
ւոր մեր զԻշար խաթունն որ բազմաշա-
տանաւք ըզթուղթն նշայեաց և կոկեաց և
իճայր իմ զՔրիստոս քահանայ և զմայրն
իմ զԱնթաղաւտն և զբոյրն իմ Սիւնային և
զՆովանային: Եւ զեղբար իմ զՅովհաննէսն,
փոխեցաւսն առ Քրիստոս և սխալանաց և
խորտութեանս ցրտս շնորհեցելք մեզ զի կար
մեր ապքան ևր և ոչ այլ անկի:

Յիշեալիք ի Քրիստոս և զՄկրտիկոս
միայնակեացն, որ բազում աշխատութեամբ
և փանի միջնորդ և զի քանիս և յաժարելոց
զՔրիստոսաւորն և զմեզ, աւր Աստուած
զվարձաւ բարեւոյ պարգեւեաց նաւ: Եւ աւր

յիշէ սրտի մտաւք և ինքն յիշեալ լիցի ա-
ռաջի գնելոյն Քրիստոսի, ուր բանք սպա-
որն և զործք ինչաւորնն առաջի արդար
դատաւորն Քրիստոսի, որում փառք յախ-
տեանս, ամէն: Եւ որ զամենն ստացել՝ և
նմա նորդմեայի Քրիստոս, ամէն:

Նաև զվերջին ստացաւք սորա զՔա-
թոս արեղայ, որ ստացաւ զԱստուածա-
շունչս ի վայելումն անձին իւրոյ և իւրա-
ւոցն իշխոջիք և զմնազանն իմ զՔաղերան
և զՍիւնեանս և զքուերն իմ զԵփեսաւս և
զՔիւրքիսիք որ աւգոսակար եղեն զրնոզին
սոյաւ, ընդ նմին յիշեալիք դարեան մեծա-
կիցն մեր զՄաղարիս կուսակրան կրօնա-
ւորն և զմնազանն իւր զպարոն Ստեփանոսն և
զՔաղախաթունն որ աւգոսակար եղեն զբոցս
և զնազխաթունն, աւր Աստուած հատույշ
նոցա վարձաւ բարեւոյ յիւրում զպատեանն
և աւրնեաց զնոսաւ, ամէն: Այլ իշխոջիք
զննջեցեալսն մեր զՏանին և զՊապանունն,
զՄարթախաթունն և զԵմենֆորն զաւագ
սարկաւագն և զՅուսէփն: Արդ աղաչեմ զա-
մենեանս որք լուսաւորիք ի սմանէ և կա-
յիշեալիք յաղաթն ձեր նախ զկենդանիսն,
որ անուանեցաք և յետոյ զննջեցեալսն, և
որ յիշէր՝ յիշեալ լիցիք առաջի Քրիստոսի
և նմա փառք յախտեանս յախտեանի, ամէն:

Արդ երեսն անկեայ աղաչեմ զանդի-
պողոյ սուրբ տառիս յիշել երկնապնաց ա-
ղաթն ձեր զվերջին ստացող սուրբ տառի
զիս զՔրիստոս լոկ անուամբ քահանայ մե-
ղապարտ ծառայս զփանաթի Նոյաւ, որ
ստացաւ գտար Աստուածաշունչս և ետուր
ընծայ և նուէր Վանա քաղաքի սուրբ տա-
ճարացս սրբազան տառերոցն Պետրոսի և
Պողոսի և Տիրամայր սուրբ Աստուածածնին
և սուրբ Վարդան զաւրափորն և սուրբ
Սահակայ հայրապետին և արքայ Ստեփան-
նոսի նախապկային և սուրբ Էջմիածնային
և Վարդապաշտ աստուածընկալ սուրբ Նշանին
հոգեւ ի բրունս սուրբ առաքելոցն անջնջ
յիշատակ և անկողոյսելի գանձ հոգւոյ ի-
մոյ և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց,
հաւր իմոյ Ստեփանոս քահանայի և մաւ-
րն իմոյ Մաղալ խաթունին և պապոյն
իմոյ վարդապետ աւր Ջաքարին և մեծ
պապոյն իմոյ պարսն Յովաննիսին և հաւ-
երայրն իմ աւր կարապետին, Սիւրպին

Յովանիսին, Աւետիսին և չաւարվեցն ի մօյ Շահգառին և Մուղային և մեծ նանին իմոյ Քանդաղտին, և քվեցն իմոց Սուլթան-գատին և Փաշախանութունին և էլթարին, և դարացն իմոց պարոն Աւետիսին, պարոն Զաքարիան, պարոն Մկրտչին և Ահարոնին և կենակցին իմոյ . . . րանին, և սիրամանոնդ զաւակացն իմոց փոխեցեցոցն և Քրիստոս Աստուածատրըն, Ստեփանոսին և Մովսէսին և կենդանի զաւակացն Ռբստակին, Վրդանիսին, Յովանիսին, Յոհանիսին և զստեղացն իմոց Քանդաղտին և Զառեանէ-թին և եղբայր որդւոյն իմոյ Մէլէք աղա-յին և զստերն Հոփփաթմին և Նարսեւերոյն իմոյ Քանուսին և Քանաղին և Սուլթան-ջանին և ամենայն արհաւն մեքմատրացն իմոց կենդանաց և Նանգուցեցոցն և լի բե-րանով և ուղիղ մտաք Աստուած որդոսի ստացել և Աստուած ձեզ և մեզ որդորմեցի իւր միտանգամ զալստեանն, ամէն, Դար-զմալ իշեցեղք ի մարքափայլ յաղաթխ ձեք զմեղուցեալ Պրիլոր ծառայս, զերկրորդ ա-նառակ որդիս, զվատնոց Նայրենեացն, զվա-ճառոցս ստացուածոցս, զծախոցս բնիկոց, զվտարանդեացն ի Նայրենեաց, զպանդրիս-տեալս ի երկրիս մասար, զպարտականս քանքարաբազմաց, զի վասն ծովացեալ մե-ղաց իմոց զերկցայ ի Նայրենեաց և երեք ամ աւելի զարիպ և Նոզն՝ վտարանդեալ ի երկիրն Գեղամայ և այլ տեղափոխութեամբ թափառական զկերակուրս տրտմութեան ճաշակեալ և զրմպիւին իմ արտասուաք խառնեալ, զի վասն զանազան անաւրենու-թեան իմոյ քաղցր բնութիւն Արարչին դատնացաւ մեզ և եղև պատուհաս ազգի ազգի ի իրայ մեր, զի զարքոն պարսից սպանին զփաղշան իւրեանց և եղև վրդուծաւ ամե-նայն աշխարհի, զի թագաւորն Շոռոմոց Քոնդաղտն առաքեաց զծառայն իւր զկալս փաշէն ծանր գաւրօք և Բնմ Նեծելաք և էր յայնմամ թուին Նայոց Ռիւն, որ մտին երկիր Նայոց և վրաց և պարսից, փաշաղեց և իխմացոց և քանդակալ աւերեցին երկիր թալուսն և թագում յեկեղեցիս և վանորայս ի Նիմանց տապալեցին և թագում անձին յրիտոնիկց վարդապետաց և եպիսկոպո-սաց, քանանայից և մողղորդոց ի սուր սու-սերի մաշեցին և թագում տանջանաք նա-

Նաւալեցին և անթիւ գերի վարեցին, մինչ զի քաղաքին Երևանա և Երկրն Արարա-տեան և ի քաղաքէն Նախյուսանա և այլ զաստաց աւելի քան զբառասուն Ռա-ձինք վերեցան, ցիր և ցան եղեալ ի յազգս այլազգաց, բաժանելով զայր ի որդոյ և զմայր ի զստեր և զայր ի կնոջ, իսկ թի կարէ թանի պատմել կամ բնոյ դրով ար-կանել զաննարին վրտս և զաղեռան, զի վասն ծովացեալ մեղաց մեքոց էր արհա-ւորք և պատուհաս ամենայն կողմանց, զի մահ տարածամ էր, սով էր, սուր և գերու-թիւն... մինչ զի թագում մեռեալք անթաղ մնացին, բնոյ որս և աշխարհական երկրին իւրեանց զսեփական թեմք և վիճակն իւ-րեանց թալանելին, գերէին և աւարի առ-նէին, որոց թագում մեծատունք ազբասա-ցեալ մուրանային և այլք և զաղէտ ազբա-տացն է անպատմելի վասն զի յաւուր մե-րայնոյ անարկ չըջկին քացաւթայք և ա-նարկ կային, մինչ զի թագում ի ցրտոյ և ի սովու մեռանէին, որոյ և ընդ թագում և զմեզ թալանեցին, առիս կատարելով րան մարգարէին, որ աւել թի փախնուցու որ ի մի եղջերոյ և Նանդիպեցել առիւծոյ և ան-տի ևս փախնուցու Նանդիպեցել բնոյն և այլ զազանաց և դիմեցել ի տունն իւր և ամեզ զձեռն ի որմն տան իւրոյ և փակեցել իժ ի ձեռն իւր, Նման սմին և ինձ եղև, վասն զի ի բնիկ գաւառին և երկրին Նայ-րենեաց իմոց երկիրն Վասպուրկանց ի քա-ղաքն Վան վասն անուղացնացից իմոց և անաւուն գործոց իմոց թալանեցայ և չքա-ւորեցայ, մինչ զի զծառայն Նայրենեաց զտուն, յղրախտ և զայր ի վաճառեցի և Նո-զով և մարմնով պարտապան դտայ, վասն զի եղբայրն իմ մեկեղ եղև աշխարհին և Նուր զրկանաց և թոյնք մեղանաց հմտու ի նա-լայ ստացուածն իմ ըստ կանխասացութեան Դաւթի, թէ մեղաւորք ի փառաւորէն և ի քարծրանայն պակասեցին, որպէս ծուխ զի պակասի զի թարծրութիւն իշխանութեան մերոյ խոնարհութեան պակասութիւն զոր-ծեաց մեզ և եղեանց այլն և նախատիքս թշնամեաց մեքոց և ի զարկպիթեան և ի Նոզնեռութեան վայրի այս Նանդիպեցաւ ինձ, զի ի կարաստութիւն սիրելեաց և ի քարե-կամաց և եղբարց և զաւակաց և սիրաբա-

նույնը որդւոյ իմոյ որդիսի իւրոյ միջի տապալեալ միշտ և յաւեաց ծովու տատանեալ և հողմով րատ քաղմաց երկրաւ. բայց աւելոյի ձայնի գոյութիւն և փառք արարողին անմահին և մշտնջենաւորին զի յիրաւունս կանց ընդ մեզ և ազարս է տէր ամենայնի ի գործս իւր, փառք և պատիւ երրորդութեան և մի Աստուածութեան, այժմ և միշտ և յաւիտեան, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յազաւթս ձեր զԻրիզոր անարժան քահանայ և զամենայն արևան մեքեաւորսն իմ, զկենդանին և զհանգուցեալսն և յիրերնով և ուղիղ մտաւ Աստուած ողորմաւորացէք. Աստուած ձեզ և ամենեկուն առ հասարակ ողորմեսցի, ամէն: Սաղայ զԱստուածաշունչս և ետուր սրբոց արքայան առաքելոցն Պետրոսի և Պաղտօսի յիշատակ հոգւոյ իմոյ և արեան մեքեաւորացն և մի որ իշխեսցէ հնաւորացանկ ի դրանէ սուրբ տաճարաց ծախելով կամ զնելով կամ զբաւելով և ի Վանա քաղաքի տաճար որն հաստատուն չէն լինի անդ կացցէ, Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յազաւթս ձեր հոգեւոր հայրն մեր զՄիլղայէկ աղէն և զհոգեւոր մայրն մեր զԱրտաթան և զպատուական որդին զՀարաւայն որ տարածած մահուամբ փոխելաւ առ Աստուած և զՄիւրաւայն և զտէր Յովանէն և զԹորոսայն որ ի յերկրի Իկզամա ի նմանութեան մերում որպէս զհայր և զմայր այցելու և խնամակալ էդ և մեզ աւելի քան զերեսք ամ կերակրաւ և ըմբելեալ միթէ միոյ իւր, ապցէ ի Դրիստոս Աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ ազաւթս ձեր իշխանք երկրիս Գեղամա զՄելքիս Եանապարս և զերայրն իւր զԱտիպէկն, զԳաւգլապէկն և զՄիլղայէկն և որդին իւր Յուսեպարս և զԴաթայէկն և զորդին իւր զԴուրդանն և զՅաչարսն և զպատուական գիմաստուն քահանայն զպարոն տէր Բարսեղ և սիրասնունց որդիսն իւր՝ զտէր զասապէսն և զտէր Ստեփանոսն և զտէր Մովսէսն և զտէր Յովակն որ տարածած մահուամբ փոխելաւ, զՄիլղայէկն և զորդին և զՄարկոս և իմրակոպոսն և զվարպետ տէր Ստեփանոսն և զվարպետ Յովասափն և

զվարպետ տէր Ղուկասն և զամենայն քահանայս և ժողովուրդ երկրին Գեղամայ որ վասն սիրոյն Աստուծոյ և բարի վարուց իւրանց իբրև զհայր և զերայր պատուէին զմեզ հոգեւոր և մարմնաւոր պիտոյիսք. մի թէ յամենապարզեան եղևն բարեաց միոյն նարիւթապատիկ, նազարապատիկ զփոխարէն առցին սատ և ի յերկրին կենդանեաց, ամէն: Եղիցի, եղիցի, եղիցի:

Վերջին ստացող սուրբ Աստուածաշունչ տառիս, որ բոլորովին ՀՐԱՍՏԱԾԱՆՆԱՅ սուրբ յիւր չին տարինաց և նոր արինաց անպակաս կայ ի ներս, բայց երկուստան նաշակետաց սուրբ կտակք պակասէր ի ամանէ, ևս տէր Գրիգոր Վարդղէնց, որդի տէր Ստեփանոսի, վերստին տուի ծրարել և Դ. տետր ի յառաջն ի սկզբանէն ու յեկեց և ետու ի ներս գնել և որք հանդիպիք ամալ յիշելիք յերկնացնայ յազաւթս զտէր Գրիգոր վարպետն և զհայր զտէր Ստեփանոս քահանայն և զմայրն զՄուղան և զկողակիցն զՄէլքրոբան և զորդիսն զտէր Արիստակէսն և զՎրդանէոն և զկողակիցն նոցին:

Եւ զուր յի բերանով և ուղիղ արտիւ Աստուած ողորմի առաջք տէր Գրիգորին և չորն տէր Ստեփանոսին և մօրն Մուղան և կողակիցն Մէլքրոբանին և իւր ծնողացն միւս տէր Գրիգորին և Մարիանին և զասակաց տէր Մարտակէսին, Վրդանիսին և կողակցաց նոցին:

Եւ մեղեցեալ սուտանուն զդի Յովանիսի եղկեցեալ և իմ ծնողացն Սարգիս քահանային և Աղբիւն և մեր վարդապետացն Գրիգոր եպիսկոպոսն և տէր Մարտիրոս վարդապետն և տէր Միլիթարին որ զսուրբինակ շնորհեց մեզ և զուր յի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած ողորմի առաջք տէր Գրիգորին և որք ի ամա զբեալ կան, ամէն:

1. ՌԵՍՏԱՅ ՂԵՐԻ ՎԻՍՏՈՒՄ

Այս զեղեցիկ սուրբ կտակին լեզ և բանի որ հանդիպիւ վարդապետի թուրաստանիս հողայրու թրքո տառիս և երբ ընթերնուս կամ հետին Աստուածաբանս սուրբ մատենիս յայնժամ յիշեալ զուր զեղեցիկս և զքաղմամեղ ողորմելիս ըզմտե-

փանուր դրժաւդ տառիս զմեղաւր նեխեալս ի մէջ տղմիս նոյնդէս և դու յիշեալ լիցիս յաւուր մեծի որ ամէն ունիս:

2. Լիցադրեալ զբի վերտում.

Զապիրատ գրիչս և մեղաւոր ոգիս զԱտեփանոս յիշեա ռով սուրբ ընթերցաւ և զամենայն զնախնիսն իմ և զծնաւդսն և զհպարտսն և զԱրթուս քոյր մեր և զՆորիփսիմէ, որք ի տես տղայական ելին աստի առ Աստուած հոշակաւոր արուեստիս . . . և բարի վարուք և զմեզ աղաչեմ զիպաւղք տառիս չլինել մեղադիր խոշորութեան գրիս և սխալանաց, զի վասն մեղաց և չար գործոց իմոց վարանեալ կամ և տէր արժնեալ է յաւիտեանս, ամէն:

Զպատուելի և զհոյիպեալ այրն և զլցեալս ամենայն գործովք բարութեան բղւարուն Ատեփանոսն և զհամեստ ամուսինն իւր զՍտաթանէն և զծնաւդսն իւրեանց և զորդիս նոցին զՏիրմատիւ և զՏիմոթէն և զԱտուկայն և զԱտուկայն իւրեանց զկենդանիս և զհամեղութեան և զհարստեան նոցա. յիշեմք ի Քրիստոս որ աւգանկան եղեն ի նիւթ սորին և ինքն Աստուած որ առաան է ի տուրս բարեաց աստ յիշեցեացս և մեզ յիշուցաց յառաջապալ ողորմեացի յիւր միւսանկաւ զայտնանն, յորժամ բանք սգառին և զործք թաղաւորեն ատաքի անմահ թաղաւորին և արդար դատաւորին Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս, ամէն:

3. Յարայ գրի վերտում.

Զստացօղ սորին զՔրիստոսաստուր կրանաւորսն և զծնողսն իմ յիշեմք ի Քրիստոս ընդ նմին և զմեծ հեղինակն բղնայն աշխարհի զԱւետիք վարդապետս զոր խոտանաբաւ կոչեն, որ բազում աշխատութեան և ճշգրտիս սեռոյ զմեզ մինչ նաոյց յարբունս նաակի և արմանի արար զանարմատութիւնս մեր դասել ի կարգս կրանաւորութեան թկպէլ և վեր և քան զարժանն մեր, և ինք իփոխեալ ի ներկայէս յապառնուեն. տէր Աստուած ողորմեացի նմա և տաք նմա վարձս բարեաց յարքա-

յութեան իւրում և աղօթիւք նորա ամենայն աշխարհի, ամէն:

Եւ որ նաաստով ամէն ասացել և նմա ողորմեացի, ամէն:

4. Տուրիքի գրի վերտում.

Զծոյս ի բարիս և զարագս ի չարիս զԱտեփանոս անիմաստ զրիչ աղաչեմ լիշել ի աէր և սխալանաց և խոշորութեան գրոյս շնորհել մեզ, զի կար մեր ալարան էր և ոչ աւելի:

5. Բալկաբայցեղ գրի նախադրութեան վերտում.

Զստացօղ աստուածային մատենիս բղձրիստաստուր կուսակրան բաճանայ հանդերձ ծնողիք յիշեմքք ատաքի զենւոյն Քրիստոսի, ամէն:

6. Յովնանու աւետարանի վերտում.

Ով և զբայր, եթէ ես վարժեալ ի ծագկունք բանից վասն ստուգաբանութեան Աւետարանիս, իմացիս եթէ ընթերնուս մտաւորաբար և մի ընդ վայր թուի յաշ զո վասն զի գաղափար սորին ի ճգեալ ուխան էր զբաժ զոր Դարգարին անուանեն. իսկ եթէ աւրինակես ի յայլ զկէտն, գտուն, զքաշն, զհարն, զպիտադիրն, զհամարքն մի անցանէր, այլ քան քանիս զոր ինչ զբաժ է ի սմա այնպէս գրես և այնպէս ընթերնուս և զԱտեփանոս անիմաստ զրիչ յիշեա աղաւթիւք:

Նաոյցմամբ մաքուր յորովայնէ երեսիս մարդարեւին և քրովբից տեսանողին զաէր ի վերայ Քրքար զետիս ուր ընդ գերեալսն ընթանային, որպէս հովիւ զկնի հօտին. զի մի յանգիստ մարդիցին և նաւովէ՞մ չորով լիցին. նաև յորունց նամանանից որք յայնմ էին, ժամանակին Քրիստոսին նոյսով տեսանէին և զապագայսն պատմէին. Յովսեայ բարեսյ սերմանողին և Անովսայ քարողողին Միքեայ զմուռնոյ ըստ տեսողին ի թեթեւեմ տուն եւրատին և Յովնայն ողբերգակին, որ ի զմա իմ վայ տալս անձին և Արդիտ Նոյեկրողին ընդ որս նաւում եղեկեայցին. Ամբուկումայ զարմանայոյն պահաք եղդ բարձր վիժին այնմ որ զվարսիցն հրեշտակին առեալ բերէր ճաշ ի

գիրնին. Սովորենայ հրատարակին և անգեայ
բարոյոց բանին. Յովնանու որսոյ կիտին և
նիխուէի մեծ քարոզին. Զարարիայ տեսա-
նողին և խնայոցս աշտանակին, աշն որ
նստեալ լաւանակին զբեղ աւետեր նոր
Սիոնին. Մարգարիա որ էր վերջին ի մար-
դարէսն աշն առաջին անուանակիր սուրբ
հրեշտակին և նամատիւր զեղոյ նորին. հ-
րից մանկանց Բարեկոյնի աշակերտաց Դա-
նիէլը Անանիա, Ագարէին, մարութ ման-
կան Միսայէլին, պարտաւարաւ Աստուա-
ծածնին անապական և միշտ կուսին և Յո-
վանու Կարապետին յանապստէ քարբառ
ձայնին, աղաչանաւք մարութի զասին առա-
քելոց նախառաջին. որք զհոսանս հոգեւոյն
արբին և ընդհանուր մեղ արբողին, աշա-
կերտաց գերագունին սուրբ հաւատոյ ան-
շարժ վիմին և անսովոյ ընտրեալ բանին
անճառելիացն լսողին, մարութ որդւոցն Զե-
րեղին որ ի վերուստն որոտային և Անդրէի
ըստ խաչակցին և Մատթէի քարոզին. Փի-
լիպոսի զհայր հայոցողին. Բարթողոմեայ
զմեղ կողողին. Յակոբոսի մակայփինին և
Քովմայի երկուրեկին. նախանձալոյց Շմա-
ւոնին և Յակոբի ընդ Յուդային. և ըստ
անուան եղբար բոլին, արդար անուն հա-
րապետին. ի յարձակել մահու զհողին և
կապել թո վերստին, ողորմեայ ինձ յեր-
կոսին գի քաղցրագոյն պատանեցինու և
լրսեցո տէր ընդ նոսին գերանաւտ բար-
բառ Փոին, եկայք արհնեալք հօր իմ վե-
րին, ժառանգեցէր զանճառ բարին և ոչ
միայն իմումս անձին, այլև իմոցն այս ե-
րջինն նախին ծնողաց հայրն առաջին.
այժմու եղբարցս և ոչ, լինին և ոչ բարի
մասնի, ցուցին կամ անարգիս պատիւ ե-
ղին. հաւոյ նուցա զպարտս վարձին իւր
արժանոյ իմ արարին. ևս ոչ միայն որք
սիրելին այլ ողորմեա և ատողին և թշա-
մեացն իմոյ անձին թողցն. զյանցանս ա-
ռու պարտին հանուր ծնելոց աւագանին,
որք այժմ ի թեղ հաւատացին, ոչ ծանաթիւ
ծանաթիւն ողորմեայ յայնձ ատենին և ինձ
շնորհն տէր ընդ նոսին յաթխանաց հաւր

բո վերին, թէպէտ և ոչ առ առաջինս, այլ
հուսկ յետոյ վերջնոց յետին և իւր ընդ
հօր թում անձրնին, անեղ աներր իսկակա-
նին և ընդ հոգւոյց թում էակցին, անճա-
րդիմանն հայրնին միոյ բնութիւնս առ-
տուածային մի տէրութեան և միշտ էին
գերակատար երիցոյ անձին կատարոյի ա-
րարածին փոքր և պատիւ և զաւրութիւն
և բարձրագոյն իշխանութիւն յանցեալն,
յաժմուս, յապաղային և յանսպառ յախտե-
նին, ամէն:

7. Պոլսի առաքելոց բլրերի սկզբում, յառա-
ջաբանի վերջը.

Ով եղբայր, որպէս տեսնես ուրիշ
ուրիշ կարմիր համարք և (պատուած է)

8. Յովնանու առաքելոյ իմեղսն իմեղսն.

Դարձեալ իշեցէր ի մարաբայոյ յա-
ղաթս ձեր զվերջին ստացող սուրբ տառիս
զիս զՎրիդար մեղապարտ և լոկ անուամբ
քահանայ, որ ստացայ սուրբ մատուցան
և հալալ առաջուածոց իմոց և ետու զսուրբ
զԱստուածաշունչս ըսծա և նուէր Վանա
քաղաքի սուրբ տաճարացն անշեղ յիշատակ
հոգեւոյ իմոյ և ամենայն արեւան մերձառ-
բացն իմոց կացցէ ի դրունս սրբազան ա-
ռաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի և տերա-
մար սուրբ Աստուածածնին և սուրբ
Վարդանայ զարապարին և սուրբ Սե-
փանոսի նախապկային և սրբոյն Սահա-
կայ հայրապետին և սուրբ Էմմաձնին և
սուրբ Միքանաւորին և երկնահանգէտ սուրբ
աթուոյն Վանայ կայսկոպտարանին, Վա-
րապայ սուրբ Նշանին և մի իշխանից որ
հեռացուցանել զսա ի զրանձ սուրբ տաճա-
րացս զնելով կամ զբաւելով կամ ծախելով
կամ զողանալով ոչ ի մերոյ և ոչ ի յաւ-
տարաց. և թէ ոչ յանդգնի և արացել՝ նա
զպատասխանին տեսուն Աստուծոյ արասցէ,
կացցէ ի դրունս սուրբ տաճարացս և ժա-
ռանգն իմ այցելու և խնամատար լիցին
կարողալով և . . . անելով և պահպանու-
թեամբ և որ ոչ յա խնամ տանի՝ արեւնայ
եղիցի ի տեսուն Աստուծոյ, ամէն:

2.

ԱՍՏՈՒԱԾՈՒՆՁ Բ.

Կառւ. Հին րիւ 27. ՊԺԲ=1363.

ՆՈՒԹ խոյով, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ լրիւ չէ, այլ միայն Դիրք ծնրն-
դոց եւ ԲԵԻ. Մարգարէից, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. շու-
նի, ԴԱՍԱԴԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ
12X18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին եւ մեախին.
ԹՈՒՂԹԲ 48+104, ՏՈՂԲ 50 եւ 27, ԳԻՐ
մանր եւ խոշոր բոլորակիր, ՍԿԶԲՆԱՍԱՌԲ
պարզ գլխազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻ Կ
չունի, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԲ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ
չունի, ԳՐԻԶ վերջինի զրիչը՝ Կիրակոս,
ՍԱՏՅՈՂ վերջինին՝ Նայր Ներսէս, ԵԱՂ-
ԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆ-
ՆԱԿ վերջինին՝ ՊԺԲ=1363, ՏԵՂԻ վերջի-
նին՝ Երուսաղէմ.

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԲ.

Մենցոց զիւր, որ լայնովին տարբեր
զրիչ գործ է, յիւսասկարան չունի, իսկ ԲԵԻ.
Մարգարէից վերջում գրուած է.

Գրեցաւ գիրքս Ի մայրաքաղաքս յե-
րուսաղէմ, ընդ չորսանաս սուրբ Փրկչիս եւ

այլ բազմահաւաք սուրբ տնաւորինականացս,
ձեռամբ մեղապարտ եւ փյուռն զրչի Կիրա-
կոսի, Ի վաշկուսն եւ յիշոտակ հոգոյ սուրբ
հաւրս մեքոյ Ներսիսի եւ առաջնորդի սուրբ
ուխիտի. եւ արդ ազաչեմ գումնեանս, որը
հանդիպէք սմա կարդալով կամ աւրինակե-
լով, յիշեալէր ի Տէր զվիճողութեան ստացաւ
սուրբ զՆերսէս հայրի եւ զձեռագոյն իւր բզ-
փոթեցեալսն ի Բրիտանոս զհայրն իւր զԴրի-
գոր քահանան եւ զմայրն իւր զԵնոֆոր եւ
զհարազատ եղբարսն իւր եւ Երեմ եւ բզ-
մեծ երեց ընդ նմին եւ զկարապետ քահա-
նան եւ զԿարդան եւ զՅոսան եւ զբարեպաշտ
Շահնայն, զՍարգիսն եւ ընդնոսին յիշեալէր
ի Տէր եւ զեղբարսն իւր զպարոն Զորինն եւ
Աստուած մեզ յիշեցեացս եւ ձեզ յիշողաց
առհասարակ ողորմեցի եւ նմա փառք յա-
ւիտեանս, ամէն:

Գրեցաւ Ի թվին հայոց ՊԺԲ (=1363)
մարտ ամսոյ Ի Դ, եւ Բրիտանոսի փառք յա-
ւիտեանս, ամէն:

3.

ԱՍՏՈՒԱԾՈՒՆՁ Բ.

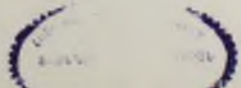
Կառւ. Հին րիւ 223. ԻՂԲ=1649.

ՆՈՒԹ խոյով, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ չաւս լաւ պահուած է,
միայն վերջից մի լծերով ամբողջովին եւ
3 լծերով փոքր ինչ պատուած են, Բուն
յիշատակարանն էլ մասամբ պակաս է,
Գրքերի դասակարգութիւնը փոքր ինչ տա-
րբերուած է: ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. չունի: ԴԱՍԱԴԿ
ԹՂ. սկզբում 2 լծերով, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ
20X28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին: ԹՈՒՂԹԲ
660, ՏՈՂԲ 47: ԳԻՐ մանր բոլորակիր,
չաւս մարտը, ՍԿԶԲՆԱՍԱՌԲ լծունազրեր
ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻ գունատը ծաղիկները:

ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԲ չունի, ԽՈՐԱՆԲ չունի, ԿԻ-
ՍԱՆՈՐԱՆԲ իւրարանելիւր բաժանմանքի
սկիզբը մի նստէ ԳՐԻԶ (Նայր) սա: ՍԱՏՅՈՂ
Փշրիկնց ԽՍԵՆԱ Մարգարէ: ԵՐԱՂԿՈՂ
անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԻՂԲ=1649, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԲ.

1. 655 ա. լծերովում. Ի խուսակահեւ
մեր հայկազեան, որ էր անցեալ յսան յո-
բեկեան, այլ ինչնտաս աւելի լման, զրեցաւ
շունչս աստուածական: Ստ (լստ) առաքե-

յոց սրբոց կոչման, որք հասարեայ ի մի եղան զգին և գնորան կտակարան, զոր աստ չարեմ յարմարական: Յառաջ քակիցրն բարիս թուան: զործք վեցորեայ արարչութեան: ի կիրակի որ տէրութեան մինչ ի շարաթն: օր հանգստեան: Արար զմարդ յօր կազմութեան և եղ ի զլախութի փափկութեան, հատուր պատուէրն անմահական, չուտել պարտոյն մահացական: Նորա յանցեան զպատուիրանն, զլուսոյ ծածկոյթն մերկացան, հիշալ զբախտն յաղենական, անկեան յերկիրս այս տրտական: Բնեոյ յաջօք նեծեծական ծնան երկօք անասնական, հուսկ ինն հարիւր երեսնամեան, զարձան ի հոգ յորմէ ատեցծան: Մնուողք նոցա իսկ րազմացան, լցին զլրկիրս այս մահական, պէպէս մեղօք աղտուղացան մինչ յԱստուծոյ աչացան ելան: Իսկ արարիչ Տէրն անսահման նա բարկացաւ որոցք մարդկան, ջրհեղեղաւ կորստական երարծ զհասակ ամեն մարդկան: Իսկ աշխարհի սեմը մարդկութեան պահեաց զնոյ իւր ծննդեամբն, որդիս երբորոջ նմա ծնան, յորոջ բնաւին աշխարհս լցան: Բնեոյ նոցունց ազգ րազմացան, զազիր մեղօք շարախեցան, մինչ յԱրքանամն պատուական՝ հոգով սրբոց աստուածութեան: Ապա Աստուած տէր զթական իջաւ ի տունն արքանամեան, եկեր զորթն իոյիական և զրադարթն պատուական: Էտ և զորդին պարզեական զԻսահակ ծաղր խնդութեան, յորմէ սերեայ ազգն օրհնութեան, ցեղն Ծաղորայ Իսրայէլեան: Որդիք նորին երկրտասան ծնան ի յերկրէն քաղցէական, Բուրէն, Ռաւոն, Դեկ, Մուդայն և Զարոգին ընդ Մարարայն: Իսկ, իսկիւնգիւմ, Ասիր և Դան, Բենեամին ընդ Յովսէփեան, սորա որդիք և թաւաստն մտին յերկիրն հօդիպտական: Մնացին կենօք իսաղաքական մինչ որ Յովսէփեան վախճան. յետոյ նոցունց չարարեցան որպէս զերի անզղական: Այս է ծնունդ զիրք նախնական, զոր զեակց Մովսէս անտեսական խրատով հոգւոյն աստուածական, ուսեայ բնաւին զհամանգասայն: Իսկ զիրք եկիցն աղատութեան հրէից ազգին. ծառայութեան, նախամեծար քան զամենայն յաղաքս հրաշխք որ զործեցան. ապա զկնի զիրք զետական վասն իւրաւանց քաչական, ողջակիցացն մատուց-

ման, զոր աստ յիշէ յոյժ զանագան: Էւ ապա զիրք թուոյն որ կան ցեղապետիցն երկրտասան և այլ հրաշքն սքանչական աստ կայ գրեալ հիսգական: Կրկին օրէնք մովսէսական է հինգերորդ ըստ խորհրդեան զանցեալ պատուէրք աստուածական աստ երկրորդ սպանական: Ապա Բնեոյ որդի Նաեան, զոր յաղորդ լետ մովսէսեան, զազգրն հրէից ընդ Բորդանան անցոյց ոտիւք անթաքական: Իսկ զաստուորքն, որ յետ Բնեոյս յաթիւն նստան, նախ Գորդնիլ յաղթող նկայն մինչ ի Սամփսոն քաջ ախոյեանն: Իսկ Մարա իմն իսրայէլեան սկիզբ զծնունդ Սամուէլեան ի մէջ սոցա Դաւիթ ծածման մինչ մեռանի Սաուղ-դիւսեան: Ապա Դաւիթ որդի Բնեան նստի յաթիւն արքայութեան, սա սիրեցեալ աջ քաւական և յուսադրող անյոյս մարդկան: Իսկ Սողոմոն իսաղաղութեան նստի աթիւն իւր հայրական, ուր և տէրն մեր յաւիտեան թաղաւորէ տանն Ասկորեան: Այլ և չորրորդ արքայութեան յեղեալ պատմէ զքան մինչ ի զերի տանն յուզայեան ի յԱսորիս, ի Պարսկաստան: Դարձեալ պատմէ զիրք մնացական ի յԱղամայն մինչ Սուլիման-երկրորդն՝ անտի մինչ Յովսէփայն, զոր Ներքամով արքայն եսպան: Այլ և Եղբաս զիրք ողբական պատմէ զգերիւ տանն յուզայեան, այլ և զդարձ նոյն զերութեան, որ եղև յետ Թաւանաման: Նոյնպէս երկրորդ զիրք եղբական, զոր և կրկնէ յառաջոյն բան, երբոր լեզբաւն ազթական, խնդիրք պէսպէս և զանազան: Դիրքն երախտեանց Նեխեման որ ամ պարիսպ բուշէլիման (Դ): Եսթերն պղզէն Բնեոյայ Նաեան: Քնքոց ապրին ամողկեան: Բուլթիլ տունմ շմառնեան որ զստորոց հօքն եսպան: Տովթիլ յաղզէ Նեփթալիման անուող յուսով ոգորմութեան: Իսկ և Բուզայ Մակարեան: Նորին կըրայք մեծ Բեֆթալեան, Եղբազար, Եմաւոն, Բուան, որդիք զյով Մատաթիան: Սորա ընտիր ազգաց պատուական, զրէմիւնդիրք նախանձական, վասն օրինացն աստուածական ի յայլ ազգաց առին վախճան: Այլ և կրկին մակարայեան զոր երկրորդ յառաջնոյն բան: Իսկ յերկրորդ մակարայեան պատմէ յաղաքս մեծ զորութեան: Աստուօր ժամ է պատմութեան յազգա Սօբայ մեծ ճշնու-

անհատական, երևցաւ խնկարբերիցն, յետոյ գնդին սուրբ սեպտեմբեր 1907-ին յետ յարութեան վեր համարաձայն անձառ կայանան, յետոյ զայցել էր դատաստան, առնուլ համար գործոց մարդկան: Իսկ առաքելաբն յետ համարաձայն գիտատացեալ չնգին զգեցան, ինչոյ հրեշնս բարբառեցան, զոր տայր չոգին իկաղարական: Ապա գրեցին զաւտարան շնորհոք չոգեոյն որպէս առան. զի օծանդակ քարոզութեան ընդ ինքեանս առցեն նպատական: Նախ Մատթէոս տիպ մարդկութեան, ապա Մարկոս առիւծանման, Լուկաս լծիչկ ցուլն հիւրական, յետոյ արծուի մարտերն Յունան: Այլ և գետոցն աղիւսական Գանցկառական մատթէոսեան: Հնուն Մարկոս ըստ զօրութեան, Իկաթ Ղուկաս վաստակ կրական: Եփրայիլ ուրոյն կոյսն Յունաննէս երթալ անխառն յկարեւտան. ապա խառնի ձիգրիս ի նման, մտեալ ի ծոցն պարսկական: Որպէս և նա առանձնական հրթիւյ մինչև ի չարչարան, ապա աղիւս իսկ միանան խառնին ի ծոցն սաստիւածական, իսկ ողջախոն յարութեան, որ և Ղուկաս հեկիական. Յունաննէս տիպ արդարութեան է գերադոյն քան պաննան: Ապա ընթեռ սմին եղան առաքելոց պրակն որ կան. յետոյ գոտիին պատմական, որպէս հոտա մարտերն Յունան: Յետոյ ննջումն իւր հանգստեան էր ընդ եղբորն ազգականն. իսկ յետ չորից ասուրց ինացման փոխի ի կեանս անմահական: Ապա պիթ սուրբ չորեքտասան աստաբոցն սուրբ Պօղոսեան. նախ Հռոմայ զաղմատական զրէ սրերն Յնայական. իսկ երբոր թուղթ կուրթական. Գաղատացոց նոր պատուիրան, զի նախկին պատմական: Երաւիցեոյ ասիական զրէ խրատ յարմարական. փիլիսոփայոցն բարբութեան զրէ պատուէր ուրախական: Կողոտացոցն հաստատութեան, չանալ չորիցն խորութեան. Թէւաղորդիկ մակեդոնեան երկրորդ զրէ թուղթ բողձական: Զորս և պտակ ուրախութեան իւր անուանէ սփոփական. զի յանեթիկ օրն յարութեան մատուցանէ երբոր գութեան: Եւ յետ սոցա երբաւիցեոյ զրէ օրինացն փոփոխման. յետ այսօրիկ Տիւղթեան կրկին զրէ թուղթ զպոլշութեան, Էսէ Տիտոսի ընդեկական զրէ պատուէր

նա քաւական. Փիլիմոնի ծառայական զրէ նմին ազատութեան: Կաթուղիկըն Եփրայնեքեան, զոր զրեցին ընդհանրական, նախ Յակոբոսն Յովսէփեան, երբայր տեան համբարական. ապա Պետրոս վէմն անասան երկրորդ զրէ թուղթ խրատական, իսկ Զերեթիա որդին Յունան զրէ երբոր մեզ պատուիրան: Ապա Յուդայ, որ Յակոբեան զրէ խրատ նախ եղական. զի յաղմանէ գնենական գերծեալ ապրիմք օրն անվախճան. զարձեալ է զիրք աստածաբան եկեղեցեոյ ամուր վանան. որպէս զրէ դամակացին սուրբ վարդապետն Անանիայն: Իիրք Յակոբայ, որը կարգեցան Թաթևոսի կանոնական. առաքելոցն կրկին կանոնքն. զիրք անմարմնոց, զիոնիսեան, և Պետրոսի քայտգութեան, եկեղեցեոյ սրբոյ հիման, որ է հոգեալ զաղմատական յաթիռ սուրբ լատիական: Իսկ ես նուստտ անձն անարժան, չիթ Ստեփանոս մեղաց մաման, չարեք լըցեալ, բարուց ունայն, և որ ի կան քան զամենայն: Այլքան զրոց անտուածական, զոր շարեցի անքանական, զձեզ աղական, որք հանդիպեք, չմեղադրել իմ լրբութեան: Զի ես տկար և սխալական ձեռնաբեկից յօժարական, գրեցի զկրկին սուրբ կտակարան ոտամբ չափեալ սո չոմարական:

Հետեւեալ քութի վրայ.

2.— 659 ա. թղթ. Փառք . . . յորոց մեզի հասեալ աղօղակաւորութեամբ և զերքան զքնաւս ընտրութեան բարեոյն զեղուղէ և շնորհաշուք յորդիս Սիոնի անդաւանիկն անհալն սրբութեամբ շոթթիցն խոճա Մարգարէն. սիրող եղեալ սրբազանից կտակարանաց. զիտեղի խոճեամ ընտրութեամբ զանոթի կենցաղս անհաստատութեան: Մաղապս որո զձեռն յուսոյ ի գործ արկեալ մեծաւ տարփանք, և ստոյգալ զանմամտութեամբ միայն և որ պաննն մշտնջնական տալով ընդ զպալի յոյժութեան զանձուցն և զանչափ յօժարութեան բոցից և ստոյգալ զպատմական մարդարիտս զայս ի վարժումն և ի վայելչս ներշնչուն և սրբազան մանկանց Սիոնի և նորարոյս անկերպարաջ աստուածատուր հարազատ Տիւղթեան և բարեկան զաւակացն Մանարին և Զաքարիոն և հանդուցեալ որոցն առ Բրիտանոս, Սոքրիսիս և Եղաբարին. և աս-

[illegible]

Ինչքան «մոլորակաբույծ»
 Լուսինի մասին խոսում էին, այնքան
 քիչ էին խոսում իրենց մասին։

ገንዘብ ማሰባሰቢያ

Received 15 June 1995; accepted 15 June 1995

6 6 2 4 0 2 7 9 7 4 0 5 0 7

[illegible]

«Այ՛ քուսմտի թմայի՛ լիւ...» դուր
շանեղ նամի՛ վսաղսւթո՛ւ նմեռեալիմի՛
դ ունաբղի՛ դիլորոտալլ՛ զծօր՝ դ՛ դիպիտ
դմաւ՝ լոռեւթոյ՛ դմօ՛ դ՛ դիլզօթ՛ զվրտոյ՛
դմիտեմեթի՛ հիւսն՛ զիլուտե՛ նամի՛ հեռաղբ
ստառեմեթի՛ դ քակիմի՛ք սա՛նաւորաբարձ

յիւն ղապանս ի սրբազանիցդ հանդիպողացդ և ընթերցողաց, և ներումն և թողութիւնն խնդրել ի Քրիստոսէ անկէիւ և անհամար մեղաց իմոց: Այլ և զբոս հոգոյ ձեռք իմ զՅաշատուր անյաղթ պուստոսն, և փրկաւորսն հայոց, զհայրն իմ որ բազում երկամբ ձնա զիս վերստին ի յոյսն իմ կենդանի Քրիստոս և զձեռքսն իւր տաց յոգա Քրիստոս Աստուած իմ զերանաւոր կենսւն և զերկնից արքայութիւնն և զողորմութիւնն, ամէն:

Ըստ սոյն և զձեռքսն իմ ըստ մարմնոյ, զհայրն իմ զԵդիսայ, և զմայրն զԼարիպ, և զգերարուն իմ զԼարիպիւն հանգուցեալն և զՅաշատուրն և Յաշատուրն մերձաւորսն: զկենդանին և զհանգուցեալս, և զամենայն երախտաւորսն, ամէն: Եւ արդ զի ոք հեռացուցէ զսայ ի դրանէ Լըմայ աւապատի սուրբ Գեորգայ զօրավարին, այլ կացցէ անդ անջինջ մինչև յաւիտեան: Նորոգեցաւ ի մայրաքաղաքս Բաղէշ, ի վանքս Ամիրսոյայ: Եւ կէս զրեցաւ ձեռամբ տէր Իրիգոր քահանայի և զնա յիշեցէ Տէր ի րարի: և յողորմութիւն, և այլն ձեռամբս իմով սուրբեցաւ քաղաք տաժանամար ի թվին ԹՂԷ (1659) ի հայրապետութեան տեառն Թաղաքայ սրբազան մարութ հայրա-

պետի: Թիշեցէ զմեզ ի սուրբ հայցուածս ձեր, ով սուրբ հարք և զիտապետք, և զուր յիշէք յանրաւ գթութիւն, Քրիստոսի ամէն և և զիցի:

Եւ Լարդան վարդապետս քաղիշինի, աշակերտ տեառն ի հայատուր վարդապետի, ևսուր զսուրբ Աստուածաշունչս, որ է Ի՛ն, զիքք րովանդակ, պատգամականն և պիտանին, մինչև ի սաղմոսն Իւսթի. այլ և ընդ սմին խաչ մի ոսկէզօծ և ականակուս ձեռամբ իմով ի դուռն Լըմայ աւապատին, սրբոյն Գեորգայ զօրավարին, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողացն եղիւային և Լարիպին, և զգրացք Լարիպիւնին, ի հայատուրին, Յաշատուրին և ամենայն արեան մերձաւորաց, նաև ուսուցչին իմոյ և հոգեւոր երկամբք ծնողի, մեծի րարուշոյն ի հայատուրս և ամենայն երախտաւորաց և քաւրարաց: Նաև աշակերտին իմոյ Արարամ վարդապետին. վասնորոյ ժողով, մաղթելով ի ժաղանք ընթերցողացդ և ի սրբաւոր աղօթողացդ յիշել ի միտս րարիս և յաղերսս պատկանաւորս զբոսացողս սորա և զընծայօղս ի դուռն սրբոյ Գեորգայ զօրավարին ի Լիմն կոչեցեալ աւապատի, զվարդան. և զձեռքսն և զվերոյիշեալ առ հասարակ, ամէն:

5.

ՍԱԼՄՈՍԱՐԱՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՏԵՏՐ Ա.

Վանի Հալիպանքի եկ. Հիւն թիւ 255. ԹԻՎ=1573 և ԹՃԳ=1725.

Նիւթ Թողմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ սկզբից յաւիտեան, ՄԱԳ-ՊԱՆԳ. չունի, ԴԱՄԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄԻՈՒԹԻՆ 16×26, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսիւն թՈՒՂԹ 192, ՏՈՂԳ 21 և 23, ԳԻՐ քորրազիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹԳ պարզ զլիսգրն: ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԿԻ չունի, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԻ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԳ չունի ԳԻՐՁ Դաւիթ արեղա և ի Գրիգորիս ՍԱՆՈՂ, Դիգոր խամոն: ՄԱՆԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹԻՎ=1573 և ԹՃԳ=1725, ՏԵՂԻ Լիմ՝ անսպաս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.

Ասաղմուսարմի վերջում.

Փառք

Որ եւ կարողութիւն տկար ողոյ Դաւիթ մեղապարտի, պիտակ առնոն արեղայի հասանել յաւարտ սաղմոսարանիս. որ զրեցաւ ի խնդրոյ Նիգար խաթունին, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր և ծնաւորաց իւրոց հարսն Լսպահանչին և մարն Ալամ խաթունին, և որդւոցն Ջաջուին և Նիգարին, Աստուած ողորմի աւացէք, Դարձեալ յիշեցէք ի մարտափայլ յաղթս ձեր զնիգար խաթուն, որ ետ գրել զսուրբ սաղմոսարանս և ետուր ի դուռն

սուրբ Դեորդա զօրավարի տաճարիս ան-
ջինջ յիշատակ իւրն և ծնաւորաց իւրոց:

Ով ոք յանդգնի և հետացուցանէ ի
զրանէ սուրբ տաճարիս, թէ կայսկոպոս
կամ վարդապետ կամ ներպետ կամ արեղա,
նա զմասն զՅուդային առջէլ: ամէն:

Գրեցաւ սուրբ սաղմոսարանս ձեռամբ
մեղապարտ Իսաիթ արեղայի ի դուռն սուրբ
Դեորդա զօրավարի տաճարիս, որ կոչի լինմ.
ի թուականիս հայոց ԹԻՒՐ ամին, ի յա-
ռաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Զաքարիա
արհեպիսկոպոսին, և զհոգևոր եղբարքս իմ
զտէր Յովանէս կայսկոպոսն և զեարապետ
կայսկոպոսն, զտէր Դեորդն, և զտէր Սար-
գիսն, և զտէր Հերապետն յի սրտիս և բո-
լոր հաւատով Աստուած ողորմի ասացէր:

Դարձեալ և ես մեղապարտ սուտ ա-
նուն Իսաիթ արեղայս յերեսս անկեալ ա-
ղայիս զարբութիւնդ ձեր, ով հարք իմ և
եղբարքս, յիշեցէք ի յաղօթս ձեր և զիս զա-
նաթանն և զիմ ծնաւորսն զՄկրտիչ և զԵ-
թիմար փաշէն և զեղբարքն իմ զԴնահրեմին,
և զԱւետիսն որ առ Բրիտտոս փոխեցաւ,
հանդիպողք սորա միմասն սրտիս, լիակա-
տար հաւատով Աստուած ողորմի ասացէր
և Աստուած ձեզ ողորմի Ամէն:

Խորհրդացեստի վերջում.

Զբեզ օրնեմք Տէր, և զովեմք. անա-
րիտութեանդ երկրպագեմք, ըզբայս բաբեզ
մատուցանեմք, ողորմութեանդ քո ակն ու-
նեմք:

Եիշես զիս, Տէր, զքո գերիս, որ եմ
զործեալ բազում շարիս, զի գողացաւ ոստին
զիս և կողոպտեաց զնորսն որ յիս:

Սոքաւ զարձոյ կրկին առ իս, քեզ բա-
րեթոս երկինք և երկիրս, մասունք որ յայս
եկեղեցիս, խնդրուածովք մողորդիս:

Եիշես աստուհ զքո համազինս, զհայր
և զմայր և զսիրելիս և որք ունին յեզ
երախտիս, և զխնդրող պատարագիս:

Եկտոյ յիշես զժող բանիս, որ է ա-
նուն սուրբ Գրիգորիս, հայր մեր յերկինս,
Տէր մեր ասաց, ուսոյց իւրոց աշակերտաց,
եթէ թողումք միմեանց յանցանս, զձերն
թողու հայրն իմ Աստուած:

Ահա հասեր բանիս յաւարտ, յեր դու
մաքուր և անարատ և մի լինիր շուայլ և վատ,
ուտեի, բմպել ապահ և շատ, որպէս բազում
են սովորակ, յեկտոյ փախեն յինին առակ:

Գրեցաւ սուրբ խորհրդատեալս թվին
ԹՈՂԴ (=1725) ամին, յուլիսի 2 օր, Դ,
շաբաթի:

6

ՍԱՂՎՈՍԱՐԱՆ Բ

Վարազ, կորած. ԹԻԲ=1573.

ՆԻԻԹ Թողիմ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ Երես-
տակարանի տրտաղրել է Կ. Վ. Ժ. Վ. Փիլի-
պարտանի 1881 թ. իր «Հայկական մա-
մանսկագրութիւնն անտիպ աշխատութիւնն
մէջ, թիւ 401. ԳԲԻԶ Մեկրիսիմ, ԺԱՄԱՆ-
ՆԱԿ ԻԻԻԻ=1573, ՏԵՂԻ Աղթմարս
ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ
Վերջում.

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան,
Արդ ի յայսմ ամի եղև զրաւ զըշութեան
սորա ի հայրապետութեան տեսան Գրիգո-

րիսի, յաստուածախնամ կղզիս Աղթմարայ,
ձեռամբ անիմաստ և փձուն զըշի Մեկրի-
սիմի. Աստուած ողորմի ասել ինձ մե-
ղաւոր զըշիս և ծնողացն իմոց, հօրն իմոյ
Վրդանէսին և մօրն իմոյ Գուշար խաղու-
նին, Պարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յա-
ղօթս ձեր զտէր Ներսէս կայսկոպոսն, ըզ-
Բաղբոն, զՅովասափն և զքուերքն իմ զԴու-
շան և զՀանդուրն և զամենայն արեան մեր-
ձաւորք:

7.

ՄԱՆՄԱՆԱՆ ԵՒ ՏՈՒՄԱՆՈՒՅ Գ.

Պատմ. Պոպս-Պետրոսի եկեղ. Հիմ թիւ 163. Թիթ=1580.

ԼԻՒԺ ԴԻՄԻՏՐԻ, ԿԱԶՄ Կառնառա տախտակ: ՀԱՆԳԱՄԱՆԷ Կարթիկ թափառած: ՄԱԳ-ՊԱՆՊ, վերջը մի թերթ մագաղաթ: ԿԱՏԱԿ ԽՂ ԴԻՄԻՏՐ, ՄԵՆՈՒԺԻՆ 18 շէ: ԿԱՄԻԺԻՆ ԵՐԱՊԵՆ: ԹԵՆԻԺ 225: ՏՈՒՄ 26, ԳԻՐ ԵՂԵՐԱՎԵՐ, ՍԿԶԵՆԱՄԱՌԷ Կարդ ի լի թափառած: ԼՈՒՄԱՆՍԱՄԱՐԴ շուշո, ՄԱՐԱՆԿԱՄԷ շուշո, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԷ շուշո, ԳԻՐԷ ՄԿՐՈՒՆ ԲԱՆԱՆԱՅ, ՍՏԱՆՈՒՆՆԵՐ զԵՐԵՐ: ՄԱՂԿԱՐԻ ԿԱԶՄԱՐԻ, ԺԱՄԱՆԱ ԹԻԺ=1580, ՏԵՂԻՎԱՆ:

ՅԵՇԱՏԿԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ

Վերաւմ.

Փառք . . . որ ետ կարողութիւն տրւեալ որոշ առաւ առաւ Մկրտիչ անպիտան առաւ երկեցաւ քանի խնդրոյի հասանել յաւաքս ազգաւորանիս: Եւ գտանաւ յոյս, որ զրեցաւ ի խնդրոյ թաղմբջանիկ և յոգնեցան ժառրմախ և նեղանոցի քանաւայի տէր Մկրտչին, որ թաղում աշխատութեամբ հասոյց զազգաւորանիս ի վայելում անձին իւրոյ թարեւիրի: Եւ յետ առաւայս՝ յիշատակ յեկեղեցի, իւրն և ծնաւազ իւրոյ հարն Լիմբիսանիս և մարն Գույան փաշին և մեծ պապին Կարապետին, զմեծն և զփոքն և զանազուցեան ի Բրիտոս, ամէն, որոյ տէր Աթոս Բրիտոս ողորմի և վաշեկ տաղէ: Տէր Մկրտիչս վերելցի զազգաւորանիս և զառանաւոյս յիշատակ ինձ և ծնաւազ իմոյ հարն իմ Լիմբիսանիս և մարն իմ Գույան փաշին և մեծ պապուն Կարապետին, ամէն: Արդ որք նաշակէր յատուածային բուրաստանէս և յամենայն սեղանայն ընթերցամբ կամ կարգաւոր և կամ հարանայն տեսութեամբ, յիշաւոր ատալիս անմահ պատին Աստուծոյ Աթոսի Բրիտոսի ի մարտի և յանապական յազաւթս ձեր և թողութիւն հայեցեղ, ի Բրիտոս ինձ և ծնողայ մերոյ, ամէն: Դարձեալ աղաչեմ զմանկունս եկեղեցոյ

յիշեցէր ի Բրիտոս Աստուած զտէր Մկրտիչն և զկողակիցն իւր զԱստուծոյն և զորդին զԹաթեան որ առ Բրիտոս փոխեցաւ և զսակն զԱնա իսթուն, Գույան փաշին, տէր Աստուած բարով վայելիկ տաղէ նոցա հոգոյն, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէր ի Բրիտոս զտէր Մկրտիչ հարեղայն, զպարոն Գորգն և զմեծ որդին, զտէր Գրիգորն, զԱնտիս, զԵրմեան, զԿարնիկն զմեծն և զփոքրն, ամէն, և զմիւս որդին զԱթոսիցն և զկողակիցն զԱստին և զորդին զԱրտատն, զԱ. Էստն, և զԳորգուր զՇաքարն և զԵթար փաշին, զՃանաղէն, ի իւրեանով Աստուած ողորմի ասացէր նոցա, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէր ի Բրիտոս զԹովայ միակեցն և զհայրն զԱրգարն և զմայրն, և զեղբարն զԱրգիւն և ընդորա կողակիցն զԱրգիւն և զնորա որդին զտէր Աթոսան և զԱրգարն: Աստուած ողորմի ասացէր սոցա, ամէն:

Դարձեալ յիշեցէր ի մարապիայ յաթաթս ձեր սուրբ Պապոսի քանաւայն, զտէր Անարոպ վարդապետն և զփոք համախոհ եղբայրն զտէր Ատոն և զտէր Անանան և զտէր Կարապետն և զտէր Արտատուն և զմիւս զառով վարդապետն զտէր Անանան և զորդին, զտէր Երեման և զտէր Արտատուն և զտէր Մարգարն, որ հայրական զուրմով և եղբայրական սիրով զիմպարն ի վերայ մեր, տէր Աստուած վերաւորն ընդ երկունս ասարս և յիւր խնամն պարփակէ և զիւրեանք մշակ ատանց ամառից պատէ, ամէն: Եւ արդ խոջորութեան և սղալանայ զրոյս անմեղաւոր լիւրտ, զի կար միայն այս է, զի խնամ զատամեղ եւ միջոյն հոգաւորաբար ձեռքս փրտի ի հոգ պտնա, զիւր յաւիտեան կայ և մնայ: Այ՛ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, եթէ ոք յանդգնի զնեղով կամ զրուեկով,

կամ զոգանալով ոչ ի մեքոց և ոչ յաւատարաց և թէ որ յանդգնի նա գժան զկողմին առնու և զկատան քանանայիցն ամեն, եղիցի, եղիցի, Իբեցաւ սաղմոսաբանս ձեռամբ անաբնետ Մկրտիչ զբշի ի թվ. հայոց ՌԻԹ (1580) ի քաղաքս ի Վան:

բեղ հոգանու սրբազան առաքիչոցս Պատարախ և Պետրոսի և յառաջնորդութեան տեսան տեսան Մարգար արշիսեպիսկոպոսի ի զառն և նեղ ժամանակիս, որք հանդիպիք սմա՝ կարգալով յիշեցէք յաղօթս ձեր:

8

ՈԱՂՄ ՈՍԱՐԱՆ, ԵՒ ՏՕՆԱՅՈՅՑ Դ.

Լիմ, Հին քիւ 212. ԺԵ. դար:

ՆԻԻԹ թողի, ԿԱԶՄ կաշնպատ: ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ վերջից թափուած, ՄԱԳ-ՊԱԶԳ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13X20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին. ԹՈՒՂԹԲ 252, ՏՈՂԲ 20, ԳԻՐ քրտրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԲ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԲ զեղնցիկ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ 2 պատկեր, ԴԱՄԻԻԻԻ մարգ. և ս. Սահակ, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 2, ԴՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Տէր Ղուկաս, ԻՄԱՂԱՌՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ

ԺԵ. դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԲ. Յիւսաակաբանք թափուած է:

213 ր. թղ. Տէր Աստուած, Դաւիթ մարգարէի բարեխաւսութեամբն ողորմաւ ստացողի զրոցս տէր Ղուկասին, կողակցոյն Աղաբէկուն, բւեր Թորանդին և իւրեանց ծնողաց, սաղմոս ասողին և լաւ պահողին և խնամ տանողին, ամեն:

9

ՈԱՂՄ ՈՍԱՐԱՆ Ե.

Ալքամար Հին քիւ 271. ԺԶ. դար:

ՆԻԻԹ թողի, ԿԱԶՄ կաշնպատ Թափուած են, ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ քաղաքացած, թողիցի վնասուած, սկզբից և վերջից թափուած, ՄԱԳ-ՊԱԶԳ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 17X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին. ԹՈՒՂԹԲ 68, ՏՈՂԲ 24, ԳԻՐ քրտրագիր: ՍԿԶԲԱՏԱՌԲ ծաղկազիր և

թռչնագիր: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԲ զոնուտր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ չունի, ԴՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԻՄԱՂԱՌՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԶ. դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԲ. Յիւսաակաբանք թեկած է:

10.

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն Զ.

Վարազ. Հիմ քի 54. մօս ժԶ դար:

Ն.Ի.Թ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ: ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ փատ է պահուած, վերջից թու-
փուած է, ՄԱԳԿ-ՊԱՀՊ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ
14×19, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին: ԹՈՒՂԹՔ
198, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ քաղցրագիր: ՍԿԶԲԵԱ-
ՏԱԹՔ սակաւաթիւ ծաղկազրկը: ԼՈՒՍԱՆ,
ՅԱԶԱՐԴՔ և ՄԱՆԸՆԿԱՐՔ չունի: ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻԶ անյայտ, ՄՏԱՑՈՂ
ՏԼՐ Անտիպ: ԾԱՂԿՈՂ անյայտ: ԿԱԶՄՈՂ

Մարտիրոս, 1683 թուին: ԺԱՄԱՆԱԿ մե-
տատրապիս ԷԶ դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Յիւսասկարանք քափուած է, ՎԵՐՅՈՒՄ
գրուած է՝

Նորոգեցաւ ձեռամբ մեղապարտ Մար-
տիրոսին ի Կիւզո Շահգլղի ի ԹՃԼԲ. (= 1683)
թուականին, ի վայելումն Կաղ աչք Ա. Ե-
տիսին և որդոյն Եղիազարին:

11

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն Է.

Վարազ. Հիմ քի 184. ժԶ դար:

Ն.Ի.Թ թուղթի, ԿԱԶՄ չունի, ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆՔ ակզրից և վերջից թափուած, ՄԱԳԿ-
ՊԱՀՊ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 11×15, ԳՐՈՒ-
ԹԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 192, ՏՈՂՔ 19,
ԳԻՐ նստրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ թռչնագիր,
ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ ծաղիկներ, ՄԱՆԸՆԿԱՐՔ
չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ ամեն մի կա-

նունի գրեամ՝ մի նստ, ԳՐԻԶ անյայտ,
ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
մօս ժԶ դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. Յիւսասկա-
րանք քափուած է:

12

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն Ը.

Աղքատու. Հիմ քի 212. ժԶ դար:

Ն.Ի.Թ թուղթի, ԿԱԶՄ կողերն քնկած,
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ խանգարուած, ակզրից և
վերջից թափուած, ՄԱԳԿ-ՊԱՀՊ. չունի, ԳԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 8×11,
ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 68, ՏՈՂՔ
17, ԳԻՐ քաղցրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ թռչ-
նագիր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ գունատը ծա-

ղիկներ, ՄԱՆԸՆԿԱՐՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈ-
ՐԱՆՔ մի մի նստ կանոնադրեմերում:
ԳՐԻԶ անյայտ, ՄՏԱՑՈՂ անյայտ, ԾԱՂ-
ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
մօս ԷԶ դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. Յիւսասկա-
րանք քնկած է:

Այլ զբանանայր գիւղիս զմահղասի սորանեալ տէր Յակորն և զտէր Աբրահամ աղաչեմք զձեզ, սուրբ քանանայր, որ լաւ պահէր և սաղմոս սակք և Աստուած ողորմին ասէր մահղասի Յովհաննէսին և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեացի յաւուրն զատաստանին, ամէն:

. . . (մի թիւթի ընկած է)
Պատմեցին միարեւման թիւ իսկ տեսաք աւօր զնեղութիւնն ի յազգէն պարսից, ով միաւրան եղբարք, ամենեւեման վարդապետք և սուրբ քանանայր և ժողովուրդք, լացելք ձեռն զտոտապեալ զազգս հայոց որ կան ի չարչարանս և ի ճալածանս, զի ի նաւրից սատանայի եկն ի պարսից ազգէն հան մի Բորստամ անուն քաղամ զօրօք Վանա երկիրն և շատ աւեր անեց ի վերայ աշխարհին հայոց, զայլ քաղաք ի նոս իւր փախաւին թիւ եսիր, քաջ զՎան տալից, զինչ արարին Աստուած զիւր շտք խորհուրդն ի վերայ իւրն զարձոյց և եկաւ նսասա ի վերայ Վանայ, զայն չարիքն զործեցին, որ չէր տեսեալ ահն մարդոց: Աստուածածնի երեքշաբթին եկաւ, մինչև ի նաւասարդի աւրն բազում քրիստոնեայք սպանեցին, բազումք զերեցին զՎանայ երկիրն, զգեցօրայքն և զվանօրայքն դամէն քակեցին և քանդեցին: Այդետան զամէն կոտորեցին, և զպրեզմանատուն հայոց ԹճՂՆագմ պարկին և յոմանց լուայ թիւ կիւ է և բերին հասուցին գնաղմն ի տակ պարսպին և ազգն հայոց, որ ի մէջ քաղաքին էին, բազում տանջանաց մէջ էին, զիշերն զրազանն պահել տային և ցերեկն զխանդակն փորէին:

այնպէս տառապանք էին, որպէս ազգն Իսրայէլի ի ձեռն փարաւոնի: քաղց և ծարաւ, մերկ և բորիկ կային ամենեւեման ի ձեռն խամայէլացոց վանն հաւատոյ: Արարիչն Աստուած զուր ձեղաց ի սիրտ ողբիւն, որոյ անունն Մարթուգա պէյ էր, զի ողբին հասեալ ելեալ բազում զօրօք և եկաւ ի Վան և ազգն պարսից զնորա քսն իմացաւ, որոշեաց զինքն ի մարտն և կանգնեցաւ զիրեանց ճակատ առ ճակատն ի կէսօրէն մինչև ի վերջ աւուրն և յետոյ բարեցին զիրեանքն ի սարի զեղօրայքն զՎանօրօղանքն մինչև ի նոսր աւերեցին և գնացին: (Շարունակութեան մի թիւթի փակ և կոպէլ է կազմի կողմին):

2. 108 տ. թդ. Տէր Աստուած, Դաւթի մարգարէի բարեխօսութեամբն ողորմեա ստացողի զորոք մահտասի տէր Ստեփանոսին և սաղմոս ստողին և լաւ պահողին և խնամ տանողին, ամէն:

Տէր Աստուած ողորմի ստացողի սուրբ զրոյս մահտասի Յովսէփն, ամէն:
Տէր Աստուած, Դաւթի մարգարէի բարեխօսութեամբն ողորմեա Ստեփանոս զմօղի և սաղմոս ստողին, խնամ տանողին:

Տէր Աստուած ողորմի Յովանէն:

3. 147 բ. թդ. Տէր Աստուած, Դաւթի մարգարէի բարեխօսութեամբն ողորմեացի ստացողիս սուրբ զրոյս ճաշատի տէր Ստեփանոսին, խնամ տանողին, լաւ պահողին և սաղմոս ստողին, ամէն:

Տէր Աստուած, Դաւթի մարգարէի բարեխօսութեամբն ողորմի Յովանիսին, ամէն:

15.

ՍԱՀՄՈՍԱՐԱՆ, ԺԱ.

Վանի ա, Պապու-Պետրոսի եկ., Հիմ թիւ 224. ԺԷ դար:

ԴՆԻԹԹ թուղի, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԿԱՄԱՆԻ անդրից և վերջից թափուած, ՄԱՊ-ՊԱՇՊ. շունի: ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵՆԹԹԹԹԹԹԹ 9X13, ԳՐՈՒԹԹԹԹԹ միասին: ԹՈՒՂԹԹ 216, ՏՈՂԹ 19, ԳԻՐ թողարկելու ՍԿԶՐԵԱՏԱՐԹ պարզ գլխադրւոյ: ԼՈՒՍԱՆ-

ՅԱԶԱՐԴԹ շունի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԹ շունի: ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԹ 6: ԳՐԹ անլայտ, ՍՏԱՑՈՂ, անլայտ: ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անլայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար: ՏԵՂԻ անլայտ:

ԳԻՇԱՏԱԿԱՐԴՈՒԹԹԹԹԹ, Սիւսանական թափում և:

16.

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ր Ա Ն Ի Բ .

Կոույ անապատ. Հիմ թիւ 258. ԹՃԼԶ=1687.

Ն.Ի.Թ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԻԱՄԱՆԻ ԴԱՎԱՆ Լ. ՎԱՆՈՒՄԻ, միայն սկզբից
թուղթ պահպան է. ՄԱԿ-ՊԱԶ. Հունի,
ԿԱՍԱԿ ԹՂ. Հիւայ, ՄԵՆՈՒԹԻՆ. 21×28,
ԿՐՈՒԹԻՆ, երկրորդ, ԹՈՒՂԹԻ 192, ՏՈՂԻ
18, ԳԻՐ՝ քողորակի, ՍԿԶԻԱՍԱԿ ԹՂ. թուղ-
նագիր, ԼՈՒՍԱՆԻԱՍԱԿ ԹՂ. գունատու ծու-
ղիկներ, ՄԱՆԻԱՆԿԱԿ Հունի, ԿԻՍԱՆԻ-
ՐԱՆԻ մի մի նստ իւրաքանչիւր կանոնի
գրույս, ԿԻՐԶ Ստեփաննոս երկց կեա-
րացի, ՍԱՆՑՈՂ մանտեկի Լոսրել պալ-
ֆա, ԿԱՂԿԱՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ ժե-
ՄԱՆԱԿ ԹՃԼԶ=1687, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅՈՒՑԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻԿ.

Վերսում՝

Փառք. Արդ գրեցաւ և ա-
ւարտեցաւ երգ: Դաւթի ձեռամբ տրուալ և
անպիտան կեանքացի Ստեփաննոս իրիցուն
ի թվականս մեր հայոց մեծի ԹՃԼԶ.
(=1687) և ի հայրապետութեան տեան
տեղ եղիազարտ արքայան կաթուղիկոսին
և հայրապետութեան սուրբ քաղաքին ե-
րուսաղէմայ տեղ Յովհաննէս արքեպիսկո-
պոսին, իսկ և ի բռնակալութեան հայրաքա-
նութեան Սուլէմանին. Այլ զի սովորութիւն
է արանց աստուածայնոց խոկալ միշտ աս-
տուածային պատուիրանս ի տուէ և ի գի-
շերէն և միշտ զվերին խորհել, ուր Բրիս-
տոս նստի ընդ աջմէ Աստուծոյ, Որ և քա-

այսմ առաքելոց բանիս խոկացեալ ի սէրն
Աստուծոյ արք աստուածաւոր:

Ոմանք սրբութիւն և կուսութիւն ստա-
ցան և այլք ողջախոհութեամբ հանգիստ-
ցան: Բազումք զողորմութիւն ընտրեցին և
այլքն զասիւն աղքատաց սիրեցին: Եւ կէսք
զպահս և զազոթս, Ոմանք զխոնարհութիւն
և այլք զեղբայրսիրութիւն, կէսք զսու-
թիւն և շատ խօսել յօգուտ ընկերին և ի
շահ յողին: Իսկ ոմանք որ ի նոցունց ար-
ժանաւորաց միջոցն՝ լցեալ սիրոյն Աստու-
ծոյ և վառեալ ի փափաք սուրբ գրույ աս-
տուածաւոր մանտեկի Առաքել զալիֆան:
Արդ սա ստացաւ հալալ ընչիցն և ետ գրել
յիշատակ մանտեկի Առաքել զալիֆան իւր
նոցոյն և կողակցոյն մանտեկի Հովսիմա-
լին նոցոյն և ծնաղցն Կերակոսին և մօրն
Իթիսային և զալիֆ Բրիգորին և կողակցոյն
Մարիամին և հանդուցեալ ողորդն Յակո-
բին, Գևորգին, Կիրակոսին, Աստուածա-
տուրին, Դարբէկին, Արքաճամին և խա-
թուն զստերն Լազուրին և արեան մերձա-
ւորացն առհասարակ ամենեկուն, ամէն:
Բրիստոս Աստուած մեր, վասն խաչի և չար-
չարանայցի, թաղման և յարութեանդ, սուրբ
տեսութեանդ և արքայութեանդ արժանա-
ւորս տրացես, ասեւրոց ևս արդարոց՝ եկայք
արհնեալք, հօր իմոյ, ժառանգեցեք զանրա-
պատ ուրախութիւն անգրաս յաւիտեան,
ամէն:

17

ՍԱՂՄՈՍԱԿԱՆ ԵՒ ՏՈՒՑԱՅՑ ԺԳ.

Լիմ անապատ. Հիմ թիւ 321. ԺԳ: Կար:

Ն.Ի.Թ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԻԱՄԱՆԻ ԿԱՎԱՆՈՒՄԻ երգած, ՄԱԿ-ՊԱԶ.
երկրորդակի անստորանի երկական թերթի,

ԿԱՍԱԿ ԹՂ. Հիւայ, ՄԵՆՈՒԹԻՆ. 10×15,
ԿՐՈՒԹԻՆ միայն, ԹՈՒՂԹԻ 204, ՏՈՂԻ
24, ԳԻՐ՝ նոսրակի, ՍԿԶԻԱՍԱԿ ծուղ-

կազմեր: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ գոնևար ծաղիկներ: ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 8, ԳՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ:

ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ԿԱՆԻ:

18

ՍԱՀՄՈՍԱՐԱՆ, ԺԱՄԱԳՐԻՔ ԵՒ ՏՕՆԱՑՈՅՑ ԺԷ.

Աղբամար, Հիճ թի 285. ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քայքայուած, ՄԱԳ-ՊԱԶՊ, չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԱՆ, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոլորազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՐՔ թռչնազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 9, ԳՐԻԶ Ստեփանոս քա՛ն. ՍՏԱՑՈՂ Պարոն, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-

յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ ՎՆԱՆ, ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԲՈՒՍ ԵՐԵՎԱՆԻ թուղթ:

256 թ. թղ. ՏԵՂ. Աստուած, Դաւիթ մարգարէի բարեխօսութեամբն ողորմի ստացողի սուրբ գրոյս Պարոնին և իւր ծնողացն և իւր կողակցոյն և սաղմոս ասացողին և լաւ պաշտօնին և խնամ տանողին, եղբորն մերոյ տէր Դրիգորին, ամէն:

19

ՍԱՀՄՈՍԱՐԱՆ ԺԵ.

Աղբամար, Հիճ թի 281. ԹՂԳ=1644.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քայքայուած, սկզբից և վերջից թափուած, ՄԱԳ-ՊԱԶՊ, չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×25, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԱՆ, ԹՈՒՂԹՔ 284, ՏՈՂՔ 23, ԳՐՈՒՐ քոլորազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՐՔ թռչնազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 8, ԳՐԻԶ Ստանկ արեղայ, ՍՏԱՑՈՂ տէր Դրիգոր, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՂԳ=1644, ՏԵՂԻ ՎՆԱՐԱՎ:

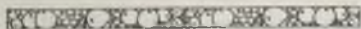
ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ԿԱՆԻ քաղաքում և:

Դիրքս յիշատակ է տէր Դրիգորին, ի վանքն, որ Անէն անապատ ասի, ի գոռն

Կարմիրակ սուրբ Նշանին, որ ի յերկիրս որ Դաւաշ ասեն, և ով որ յանդգնի և չանէ ի վանքս՝ զպատիժն Երեւոյի ասնէ և զխաշ չանողացն, ամեն: Չեռամբ Ստանկ արեղայի գրեցաւ ի Վարազ:

Դիրքս յիշատակ է տէր Դրիգորին, ի սուրբ ուխտն, որ Անէն անապատ ասի, ի գոռն սուրբ Նշանին, որ Կարմիրակ ասեն, ով որ կարգայ, Աստուած ողորմի ասէ: Եւ ով որ չեռացուցանէ ի դրանէ սուրբ Նշանին, ասնուն և զպատու չանս ի յԱստուծոյ: Թ. և ՂԳ. (=1644) թուին գրեցաւ ի Վարազ:

Թուին ԹճՆԴ (=1725) եղև խառնկու-թիւն Բ, ազգաց՝ օսմանլուս, զղբաւուս:

20.

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ ԺԶ.

Ապրամա. Հիմ քիւ 273. ԹՃ=1651.

Նիւթ մազաղալմի, ԿԱԶՄ կաշխարատ, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ բայքայտամ, վերջից խափուած, ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. Հումի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 3 թողլմ սկզբում, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 9X12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 152, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ զիւսագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔԻՔ զունասր

ծաղիկներ: ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ Հումի, ԿԻՍԱՌԱՐԱՆՔ մի մի նստ կամոնազլաներում: ԳՐԻԶ, ՆԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ ՌՈՉ=1651, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅՐԵԱՏԱՆԿՐՈՒԹԻԻՆՔ. Յիւսասկարանք բափուած և

21.

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ ԵՒ ԺԱՐԱՆԳԻՐՔ ԺԷ.

Ապրամա. Հիմ քիւ 82. ԹՃԺԺ=1665.

Նիւթ թողլմ, ԿԱԶՄ կաշխարատ, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լու պահում է, ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. վերջում՝ վրաց խոցորի տուտի մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 16X22, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թըղնաղիր, ուղեգոծ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔԻՔ զունասր և ուղեգոծ ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ Հումի, ԿԻՍԱՌԱՐԱՆՔ 10, ԳՐԻԶ սիրացու երկմիտ, ՍԱՑՈՂ, Սարգիս քաշ, փայտացի, ՅՐԱՂԿՈՂ զրիչ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ ԹՃԺԺ=1665, ՏԵՂԻ երրուղիմ:

ՅՐԵԱՏԱՆԿՐՈՒԹԻԻՆՔ. Վերջում՝

Վասն որոյ ոմն ի ճշմարիտ ծոռադիցն Աստուծոյ և Նաւասարիմ սիրկեաց Աստուծոյն սրբանուէր քաջանայ տէր Սարգիս կոչեցեալ ի յերկրէն Հոռոմաց և ի քաղաքէն Փայասու. որ եկն սուրբ քաղաքն երուսաղէմ. ի յուխտս սուրբ տնորինակուանցն Քրիստոսի և փափազանօր կացեալ տարի մի բոլոր ի սուրբ քաղաքս երուսաղէմ ի սուրբ յարութեան Քրիստոսի և սուրբ Թաղորայ ծառայութիւն և ապառաւորութիւն առնելով և սրբի փափաղն ընելով. Տեսեալ զսուրբ զիրքս և փափագեալով սմա, ստա-

ցաւ զստ ի Նաւալ ընչից և ի յարկեանց իւրոց ի թվին Նայոց ԹՃԺԺ յիշատակ իւր և ծնողացն հօրն Միխայիլն և մօրն Աննայիւն և եղբարցն պարսն Ովանէսիւն և մահտեսի Սագիրիւն և որդւոցն Միխայիլն և Մարտիրոսիւն և ամենայն արեան մերձաւորացն:

Եւ արդ. ով զասր քաջանայից և ջոկք ժամառողաց, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաւգօթս ձեր զվերոյդրեալ զմահտեսի տէր Սարգիսն և ծնողսն իւր և զամենայն արեան մերձաւորսն և զուր յիշեալ լիժիւր ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, ամէն:

Բրդ եղև զրա զբշտիկեան սորա ի թվ. Նայոց ԹՃԺԺ (=1665) ի սուրբ քաղաքս երուսաղէմ, ընդ Նովանեալ սուրբ վնակարայ և սուրբ հրիշտակապետաց և ալ տնորինակեանցն Քրիստոսի ի ստա, ի տիմար և անիմաստ **զրէ** տիբացու երեմիայէ:

Ով զասր երաժշտականաց և ջոկք քաջանայից, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաւգօթս ձեր զսեկերն և զմեղոր սնացեալ և զպպիկար զրիչս և զծաղիկոյ սուրբ զրոցս զերեմիայ, զյեսնեալ և զանպիկանանցեալ ամենայնի և զձեռոցս իմ զտէր Պաղատասր

24.

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն Ի.

Վանի Հայկական եկեղեցում, Հին թիւ 229, ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ, Համի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, Համի, ՄԵՄՈՒԹԻՆ, 17×23, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրորդ թՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ թղթազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թղթազիր, ԼՈՒՍԱՆՆԱ, ԶԱՐԳՔ զոնաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ Համի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ Տ, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԵՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, ամայա, ՍԱՅՈՂ, ԼՄարդար զիրի, ԺԱՄԱՆԿ ԷԻ՛ դար, ՏԵՂԻ ամայա:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Բուն յիշատակարան բաժնում է, վերջին քերի վրա պահած է.

և արդ և Մարգարայ ԳԳԻՐ ըստաջայ զսուրբ ԳԳԻՐ Ի Նալա վաստակոց իւրոց, զի աշխատ էր ի ձեռն ալլազաց զե-

րի. առեալ ի ձեռանէ Նոցա ազատեցի ի րազարս որ աթ Վան, և եղի իշատակ ի զուռն Հաշիվանից սուրբ Աստուածանէ, սուրբ Յարութեան և սուրբ Կարապետ խորանացն իշատակ խաւարեալ Նուրայ Թմում և իմ ձեռացն, Հէրային և Զարիֆին, եղբարցս տէր Գրիգորի և Յոհաննային, իմ որդոցս Յովանէսին, Գալուստին, Հէրապետին և Կարապետին և այլ մերձաւորացն իմում: և Գուր վաշիտըրդ, և սաղմոս երգուր, որք Նաղիվայի, ի բերանոր և ուղիղ մտքը Ստեփաննոսը որքմի ասացէր ըստաջոյի սուրբ Եսայի և իմ ձեռացն, և այլ ամենայն ազգականացս, որ ևս ի ձեռն տէր Յարութին սրբանունը քաճանային, որ թաղում երկամբ և աշխատանք ի Նիմանէ շինեաց զսուրբ տաճարս ի թվին ՌՃԶ (=1731) ամի:

25

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն Ի.

Աղբամար, Հին թիւ 224, ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ ՀԱՆԿԱՐՔ թղթապատ և թուղթերի և զերմերը մաշած, սկզբից և վերջից էլ թափառած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ, Համի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, Հիւն, ՄԵՄՈՒԹԻՆ, 7×11, ԳՐՈՒԹԻՆ միտին, ԹՈՒՂԹՔ 226, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ մանր թղթազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ

պարզ զիւտարեր և սակտաթիւ թղթազիր, ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՐԳՔ Համի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ Համի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ Տ, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԵՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, ամայա, ԺԱՄԱՆԿ ԷԻ՛ դար, ՏԵՂԻ ամայա:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Սիւսանական բաժնի պալում և:

29.

ԱՌԱԿՔ ՍՈՂՈՐՈՆԻ Ա.

Աղբամար. Հին թիւ 234. ԺԷ դար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԻԱՄԱՆՔ սկզբից եւ վերջից թափուած, ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. չունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆԹՈՒԹԻՒՆ 10X13, ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 268, ՏՈՂՔ 16, ԳԻՐ մանր բոլորագիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ պարզ զլիսագրեր, ԼՈՒՍԱՅԱԶԱՐԴՔ չունի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 3, ԳՐԻԶ, ՆԱԿԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Պոլիարեան, ԺԱՄԱՆԱԿ իբր ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՅԱԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ.

167ա. թղ. Փառք ամենատուր երբորդոթեանն, անբաժանելի մի աստուածութեանն այժմ եւ միշտ եւ յաժեռեան յաւիտենից, ամէն, ամէն:

Աստուած վայելեալ տացէ յերկար ժամանակաւ զգիրքս զարք ստացալի իւր մեծագոյն եւ արքային, եւ ըստ մարմնոյ հաւրեղբայր իմ Պոլիարեանի որ եւս այ-

ցիչ եւ խրատիչ եւ վարդապետ տխար գրչեկիս. վարժեալ ի սմա իմաստութեամբ եւ հոգեւոր ուրախութեամբ, որ է խնդութիւն յախտենից, Առ ի յիշատակ իւր եւ բարի ձնազաղ եւ զարմից ի Քրիստոս գնացելոց, եւ զմեացեալսն նորա խաղաղութեամբ եւ բարի եւ անարատ կենալս պահեսցէ Քրիստոս ի կամս իւր: Էս յետ աստի փոխելոյս երկնից արքայութեանն եւ անձա՛ ժառանգութեանն արժանաւորեցէ, ամէն: Այլ եւ զիս զտառապետս եւ զունայնս յամենայն բարեաց ազալիմ յիշել յազալիս ընթերցողք. եւ զբարի ծնօղս իմ զաստուածաւորսն՝ զզարոն Ստեփանոսն եւ զտիկլին մայրն իմ զՊաճմատ, եւ զեղբայր իմ, զՄեծ պարոն, զի այց արասցէ Տէր յաւուր եւրեկոյ իւրոյ, եւ յաստի կեանքս հոգով եւ մարմնով, անփորձ պահեսցէ Տէր ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածինն մաւրս իւրո ամենայնբարոյ. նա, Քրիստոս սկիզբն եւ կատար:

30.

ԱՌԱԿՔ ԵՒ ԵՐԳ ԵՐԳՈՅ ՍՈՂՈՐՈՆԻ Բ.

Լիւմ աճապատ, Հին թիւ 329. ՁԼԶ=1287

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԻԱՄԱՆՔ վերջից յիշատակարանի մի մասը թափուած է, ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. չունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆԹՈՒԹԻՒՆ 8X11, ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 15, ԳՐԻ բոլորագիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ ստեղծաբան թուղթագրեր, ԼՈՒՍԱՅԱԶԱՐԴՔ սակաւթիմ ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ չունի, ԳՐԻԶ, ՆԱԿԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Սաղգիս վարդապետ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՁԼԶ=1287, ՏԵՂԻ Սիւս:

ՅԻՇԱՅԱԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերում՝

Փառք հար սնհապի, որդւոյ Միածնի եւ սուրբ Հոգւոյն ճշմարտի, երից անձանց եւ մի քնտրեալս եւ աստուածութեանն այժմ եւ միշտ ի թաւականն Հայոց Մեծայ ՁԼԶ (=1287) յամենա մարտի 6, աւարտեցաւ զիր առակաց Սողոմոնի աստուածայն, ձեռամբ . . . (Չնջուած է) նուազս քահանայի եւ անարժանի. ի վայելիմն բարունայն Սարգսի, որ մականունն Շալուէ կոչի:

և Գրիգոր սարկաւազի, յարինակէ տեառն Ներսեսի Հայոց կաթողիկոսի, եւ արդ զրեցաւ սա. Լեւոնի և ի հայրապետութեան Հ(այոց) Կոստանդիա. . . մայրաքաղաքս Սիւս, ընդ հովանեաւ սրբոյն Թէոփրոսի, որ մականունս առի, ձանուն կոչի:

Արդ աղայեմ զամենեանոց որք կար-

գայք կամ աւրինակէք կամ զաղափարէք, յիշեցէք զսրբազան վարդապետն և զԴրիգոր սարկաւազն, որ փափար եղենն այսմ աստուածայոցս Սոդոմոնի ի մաստութեան: Եւս առաւել աղաչեմ զԶեյ զամենեանն զորոյսս Սիոնի, վասն թողութեան մեղաց. (Թափուած է):

31

ԱՌԱԿՔ ԵՒ ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ ՍՈՂՈՄՈՆԻ Գ.

Լիմ անապաւ, Հիմ քիւ 327. ԺԵ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանուն եղած եւ փշացած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթազիր տետարանի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ, 13X18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 17, ԳԻՐ ըրորազիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ պարզ զիւսազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔՔ չունի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԳՐԻԶ եւ ՄԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Ստեփաննոս: ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԺԵ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇ ՀՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ. Բիւսասկաւան չունի:

Վերջին թերթով:

Ով սրբազան դասք քահանայից, յորժամ ընթեռնուր դուրս մատանս: Առաջին Սաղո(մո)թի և երգ երգոցն, յիշեալիք զստացոյն. եզրայր իւր Քրիստոս զՅովան. առն և ամենայն աւրեան մերձաւորաց. իւր և զճնալան ընդ նմին. զվերջին կաղմոզս զՍտեփաննոս անարժան և Քրիստոս ձեզ ողորմեսցի:

32.

ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ ԵՒ ԱՌԱԿՔ ՍՈՂՈՄՈՆԻ Գ.

Այրաւաւ, Հիմ քիւ 32. ԺԶ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ թափուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից եւ վերջից թափուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի: ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 12X16, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 164, ՏՈՂՔ 14, ԳԻՐ ըրորազիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ պարզ զիւսազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ չունի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԿՈՒՆԱՐՈՒԹԻԻՆՔ. Բիւսասկաւանք թափուած է:

չունի, ԿՈՒՆԱՐՈՒԹԻԻՆՔ ԿՈՒՆԱՐՈՒԹԻԻՆՔ իւրարանչիր կանոնի զիւսում: ԳՐԻԶ, ՄԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇ ԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ. Բիւսասկաւանք թափուած է:

33.

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ, ՀԱՏՈՒԱԾՔ Ա.

Կետց. Հին րին 230. ԶԿԳ=1314.

ՆՆԻԹ մագաղաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ:
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ րատական լաւ և պահուած,
ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. երկրամագիւր անասորանի մի
մի լնկրթ, ԴԱՏԱԿ ԽԷ, չունի, ՄԵՄՈՒԹ-
ԹԻՒՆ 15X20, ԳԻՐՈՒԹԻՒՆ երկրան,
ԹՈՒՂԹ 312, ՏՈՂԳ 24, ԳԻՐ քոլորաղիր,
ՍԿԶԲԷԱՏԱԿ ԼՈՒՆԱԳՐԵՐ, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԳ ԶՈՒՆ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 1. Սողոմոն
խմատուն. շատ զեղեցիկ, ԽՈՐԱՆՔ ԶՈՒՆ
ԿԻՍԼԻՈՐԱՆՔ ԶՈՒՆ, ԳԻՐԶ ՅՈՒՆԱՆԼՈՒ
ՅԱՂԿԱՐ, և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՄՍԱՑԱՂ,
1) Կոտանդին եպիսկոպոս, 2) Պարսն
Սուրբանու ժԱՄԱՆԱԿ ԶԿԳ=1314, ՏԵՂԻ
Սկեռայ ուխտ:

ԵՄԱՐԹՈՒԹԻՒՆ. Պարսն նախում և ոչ
րե ամբողջ նին կապաւորմը, ուղ նեւեւայ
նաւաւ մանկը.

Ա. Առաք Սողոմոն.

Բ. Նախկարմիրն ժողովողին.

Գ. Բանք ժողովողին.

Դ. Երդ Երդոյ.

Ե. Բաւաւորին Սողոմոն.

Զ. Տեսուն Ներսէսի Յիշատակարան
Առաւելաց Սողոմոնի, զոր իւրով ձեռամբն
զրեւաց.

Ը. Բաւաւորին Յեւաւայ. որդւոյ
Սիրաբայ.

Թ. Գիրք Յորայ.

Խ. Գիրք Տեսունց երկոտասան մար-
զարեկին:

ՅԻՇԱՆԿԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ. Յորայ զրեի
վնդում. —

Փողոյ անբաւ հգարին, և երեք Միա-
կին, Հուր անակցորն և առաջին պատճա-
րին, և Որդւոյ Նամայոյին նմին, և սկսե-
լոյն ժամանակաւ անժամանակին և մար-
մին ի մէջ առողի, և սուրբ Հողոյն
զէսս ձեռակերտողին, և ի զբոլին մեր
Քրիստոսի, իջեւոյն անաւրինապէս, և նորայ

և ի նման ի մեզ յանդամբն նորին. որով
լրանայ սուրբ եկեղեցեայ և աւր րատ աւ-
րէ ճորտագարդէ, ևս Կոտանդին եպիսկո-
պոս պեննեացի և ինձամաք անեղին առաջ-
նորդ սուրբ ուխտիս Սկեռայի. ի րազմ
իրս րազմ անգամ տարու բերեալ և ժամու
և տարածմու վրազմամբ ի զրազմանց
և ապահան ծովուս միջի, անցելոյն և ներ-
կայիս և ապահան ոյն ընդ հողով սխալմամբ
զրաւեալս. ի վաղ ժամանակ և այսր մե-
ծաւ փափաքամբ յոճայի դատն հաւաքալ
զրեւաւրս. Զատակաւ Սողոմոնի հանդերձ
Սիրաբայ խրատովս, և Զիմաստս հա-
րիւրոյն ձեռաւորանութիւն. նա և զճգնաւոր
նահատակին Յորայ և զպայծաւ և զուսա-
ւոր պատրմութիւնս. և ոչ լինէր լրուծե կա-
տարման իրիս, մինչև նա կամեցաւ. որ
զանչարման ի րարին գիտէ չըջափոխիլ. և
զերկիւղամացն զկաման աննիկ, ինքն յա-
ջողեաց և լրացոյց. որոյ աւրնաւորանու-
թեամբ գտնութիւն միշտ ի ԶԿԳ (1314)
ևսու զրեի գտ ի սփոփանս ինձ յատիս և
յետ իլիցն իշատակ րարին Արդ աղաչեմ
զժառանգաւորս սմին, յիշեցէք սրտի մտաք
զմեզ զարմիւք և ձնողար. զիս Կոտան-
դին եպիսկոպոս և յետայնոյ ինձ զերախ-
տաւոր բեռին իմ զՅոնանէս քահանայն
կարմիրվանցին, և զհայրն իմ Վասիլ և
զբաղդրիկ մայրն զԱղուոր տիկին, և զա-
րեամբ նահատակեալ հարազատ երաբայն
իմ զՍարգիս և զորդին իւր Աւին, և մեծ
մայրն իմ Պահրի, Այլ և զձեռնառն որ-
դեակն զմակոր քահանայ, որ մահու չափ
նահատակեցաւ ընդ իս. ի րանու և ի կա-
պանս, ի ծովու և ի զամաքին Դ. ամաք յաւ-
տարութիւն պանդխտակից (լեւոյ) աշխարհն
փոռնկաց, և Թ. ամաք յառաջ քան զզրիկ
սուրբ զլրաց, փոխեցաւ ի Քրիստոս վասն
սիրաբորդոր փութիւն տաճարիս, և յաւժար կա-
մաք աշխատելոյ ի վերակացութիւն շինու-

թեան տաճարիս. յիշատակ նորա արհնու-
թեամբ եղիցի. բայց եթող ինձ սույ ժեծ
և անմխիթարս նա և զմիս սիրելի և հո-
գեոր որդեկին իմոյ, արեամբ չափ ընդ իս
աշխատելոյն ի Հոռոմկայն ի պեհնանի, Ստե-
փանոսի քահանայի, որ ի սպասաւորու-
թեան սուրբ ուխտիս սպանաւ յանաւրի-
նացն ի հեղոյցն ի սուրբ Միմաւոն, ոչ
հայրպետ կամ յաջաւ ի այլ գիւտար-
տամոթեանս ընդր զվերութիւն յաւար
տանկով սրպատ, մինչ զարիւնն հեղուլ,
որոց սպակ և փոռս տուցէ այն որ զճոլով-
սն ի սրբոցն սպասաւ և փառազարդել,
ամէն:

Աղաչեմ զի և խնամ տարջիւր սմա, ի
ջրոյ, ի հրոյ և յամենայն ապականիչ պատ-
ճառէ զգուշացէր և աննախանձ կամաւ ի
վերադրեալս յիշեցէր ասաջի պեման ան-
մաշ դառին Աստուծոյ, բարձրոյն զմեզս
աշխարհի. զի և մեղ ի ձեռն ձեր և ձերով
միջնորդական աղաթիցց ձեռնաւորեան
թողութիւն մեղաց շորհնեցէ, և ի հրոյն

զերծուցէ և պակս փառաց ողորմած կա-
մաւ տացէ: Եւ վասն զմեղ ողորմութեամբ
փրկելոյն, յերկնատրացն հոգւոյ և ի մարմ-
նաւոր սրբոցն՝ փառս ստացի, որ արհնի
այժմ յապտոյալն ատուր, զոր երկելոյ ոչ
փոխանակէ: Եւ Տէր Աստուած զիշխալաց
նոցի ընդ յիշեցելոցս ողորմութեան արժա-
նի արասցէ: Եւ որ ի սրտի համաշունչ
ողորմ, բոլոր բերանով, զամեն ասնն, ամեն
այս եղիցի եղիցի: Աղաչեմ մեղաւորս Յով-
հաննէս, շարադրաւոր տառիս թողութիւն
մեղաց յԱստուծոյ հայցել և սրխալանայս
ներել զի և ձեղ ներեցէ Տէր:

312ր. թղ. Արք. օգտիւք ի սուրբ զրոյս
յիշեալիք ի Քրիստոս զստացող սորա զպա-
րոն Սուրբիսան և զկողակիցն զմանդաւան
և զորդիսն զմեկանն և զՊատրասն և ըզ-
դուստրն իւր Մարիամն, որ եւ զաւ ի
Սիմէոն վարդապետն ի յիշատակ ինքեան և
ընտանեաց իւրոց, և յիշողից յիշեալ ի Քրի-
ստոս ի Քրիստոս և Աստուծոյ մերմէ, որ և արհ-
նեալ յաւիտեանս, ամէն:

34

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ, ՀԱՏՈՒԱԾՔ Բ.

Աղբամաք. Հին րիւ 274. ԺԷ կար.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշկարտու ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆՔ քաղաքաւած, ակզից և զերից
թափուած, ՄԱԳ-ՊԱՀԳ, շունի: ԴԱՏԱՐԿ
ԽԷ, չկայ: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 10×15, ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ միստին, ԹՈՒԼԻԹՔ 318, ՏՈՂՔ 20,
ԿԻՐ նորարար: ՄԿԶԲԱՏԱՆԻՔ օրար
զլիսազրիւր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻՔ շունի, ՄԱՆ-
ԲԱՆԿԱՐԻՔ շունի, ԿԻՐԶ, ԾԱՆԿՈՂ և ԿԱԶ-
ՄՈՂ անխալ: ՈՏԱՑՈՂ անխալ, ԺԱՄԱ-
ՆԱԿ իբր ԺԷ կար: ՏԵՂԻ անխալ:
ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. Պարունակում և թա-
ղաւորութեանց գրեթէ:

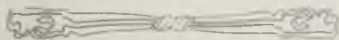
ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻԹԻՒՆՔ. Յիւստակա-
րանք քափում և:

216ր. թղ. զրում և հեռեւալ:

Յիշատակ և սուրբ ցիրքս որ կուի թա-
ղաւորաց Ստեփաննոս:

Գարուն և բազուր վաղ ի պաղշային,
Քաղցր եղանակն պղպիւն ու դուսրին.
Սիրով են վառալ ի կարմիր թիւին
կանաչ ու կարմիր տերեւ կու հաղին:

Գինով եմ, գինով գինով երազով:
Գինով եմ, գինով ցորեկ արեով.
Եւ շամու դամար ասող աստուծոյն
Պայծառ արտակին, և լոյսն ելլիւն.
Լալ կամ գոհար եւ զու, մեծալ ծիրանի,
մաղիկ շուշանի, զի . . . (թափում և):

35.

ՅՈՒՆԱՆԻ ՊՈՂՈՍԻ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷՆՈՒԹԻՒՆ ԵՄԱՅԵԱՆՑ

Լիւմ անապատ, Հին րիւ 93. ՁԻՐ=1303.

ՆԻԻԹ խողով, ԿԱԶՄ կաշկատ: ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ Կաշկալ մարդ. յիշատակարան
չունի: ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. ատրական գրով մա-
ղաղվել երկական խորով: ԿԱՏԱՆԻ ԹՂ.
չկայ: ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 16×24. ԳՐՈՒԹԻՒՆ
միասին: ԹՈՒՂԹՔ 312+98. ՏՈՂՔ 20 և
22. ԳԻՐ քողարգիւր: ՍԿԶԲԱՏԱՆՔ պարզ
զկնազրկու: ԼՈՒՄԱՆԵԱԶԱՐԻՔ չունի: ՄԱՆ-
ԲԱՆԿԱՆՔ չունի: ԳՐԻՉ ՄԻկտիւ: ՆԱԿԱՆՊ,
և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍՏԱՆՈՂ 1) Գրիգոր
աթ. 2) Յովսէփ ԿԱՄԱՆԱՆ ԶԻՐ=1303,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՆԱՏԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ:

1. Պայտի յայրիկ վերում:

Փառք . . . Կերպուս սուրբ և քրիս-
տոնաձիր տառն աստուածայնոյ փողոյն և
տիեզերաց վարդապետին Պաղոսի, որ և
բերան Աստուծոյ անուանի, նոյն և բանք
սորին րդիսեւ իբրև ի բերանոյ Աստուծոյ
յորդայիսդաց վտակաւ ուսուցանել զմա-
րանեալ չոգիս մարդկան: և անուցանել զաս-
տիարակաւ Հոգւոյն իբրև զպարտեղ ջրայից
տնկելոյ ի տան տեառն և ի զաւիթս Աս-
տուծոյ ծաղկեալ: Ի խոսակնանութեանս նոյց
ՁԻՐ: (=1303) յամենան արաց Ի՛ն, յա-
սուր շարաքի: Կատարեցաւ ի փառս Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է աւրնեալ յա-
ւիտեանս յաւիտեանց, ամէն: Ի պայծառու-
թիւն սրբոյ եկեղեցոյ և ի վայելումն ման-
դաց եկեղեցւո: Գրիգոր արքեպիս, յիշատակ
ի որ և ծնաւոցայ իւրոց և եղբարց և ազգա-
կանաց իւրոց, որ ստացաւ սո՛ զփողն տար-
սնաւայի, զինարն սուրբ Հոգւոյ, զուսուցիչն
և վարդապետն, զմանողն Քրիստոսի ըստ
բարձրագոյն մարգարէին Հրամանի, եթէ
Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և բնա-
նի յերուսաղէմ: զի սա է երանութիւն այն,
զի Ե՛ւթ, սա ամբարնալ զգանձս պատուա-
հանս, զանազանալուս յանառիկ ամբոց

իւր: Արդ աղաչեմք զամենեւեան զԵ՛ւթիւր-
ցողոյ զստացաւ զորոց աստուածային, որ
ստացաւ զսա, յարդար վաստակոյ իւրոյ,
զԳրիգոր արեգայն և զծնողն և զեղբարն
զԳրիգոր կրանաւոր, սրբաւր քանանա-
ն և զճար վանուց զնաչառուր և զեղբարն
նորա զվարդապետ, ինչեցէ՛ք աղաւթ . . . ի
Քրիստոս, և նոցա մեղացն խողովին
խնդրեցէք. . . ևս տացէ նոցա Քրիստոս
Աստուած զարքայութիւն իւր և սուրբ թա-
ղաւորացն բնոյ որս բարեխաւս և միջնորդ
ունիմք բնոյ Աստուծոյ և զձեր սրբութիւն
ով հարբ և միարան րնիկրցողք և յառջ,
խողել զբաղում մեզս և սրայանս զԳրիգոր
արեգային, զծնողի և զեղբարն նորա և զա-
րեան մերձաւորաց և ծնողաց նոցա, սպա
սաւորաց սուրբ օւխտին Վարդանաց սրբոց,
և զաշխատողացն: Մկրտիչ ստուկրանորս
որ զգիրքս զրեաց, զբաղում . . . խնդ-
րեցէք լիակատար սրաւ հանդերձ արտա-
սար, և Երիշս ծուրն անկրով, խնդրեցէք ի
Քրիստոս Աստուծոյ մեր զխողութիւն մե-
ղաց ամենայնի սրբեցելով և տալով մեզ
մասն ինչ աւոստ ձեր յարբայութիւն
Աստուծոյ. զի կարող է Աստուած ի ձեռն
այլում աղաւթի շնորհել զխնդրուածս. . .
(խափում է):

Նոյայ մարգարէի վերջին բերել վրով:

Ի խօյն Հայոց ԻԴՁ (=1647), Ձատացող
սուրբ զրոյց զԵ՛ւթանէս կուսակրան արեգայն
յիշեցէք ի Քրիստոս, որ ետ նորոգել զա-
ւարելական և զմարգարէական սուրբ
զԻբքս, և ետ իշատակ Լիւմ անապատի, ի
զուսն սուրբ Կերպուս զաւրափարին: Արդ
մի որ ինչեցէ՛ք նեղաւոցանել զսա ի դրա-
նէ սուրբ եկեղեցոյս, այլ կայցէ՛ք յիշատակ
ի Լիւմ անապատիս որ ևն այժմ կրանա-
ւորք Մ. աւելի և ոչ պակաս, և են միշտ
մբաշնս յաղաւթս և ի փառաբանութիւն
Աստուծոյ: Երեւցէք և զառաջնորդ սուրբ

ուխախ: Ստեփաննոս վարդապետն, և այժմոս Ղուկաս չեզանդի վարդապետն, և զայլ միաբան սուրբ ուխտիս. զծառայքն և զծերութիւն հայրն զտէր Մովսէսն. որք ընթեռնութ, և կամ հարեանցի ինչ տեսանէք,

կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զտէր Յոհանէսն, և զորք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ, ամէն. և զեղբայր տէր Յոհանիսին, Յակոբ կրօնաւորն և զծնօղան յիշեցէք ի Քրիստոս:

36.

ԹՈՒՂԹՔ ՄԱՐԴԱՐԷԻՅ

Աղբաւաւ. Հիմ թիւ 36, ԺԷ վար:

ԴԻԻԹ թողի՛մ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ սկզբից և վերջից թափուած, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. Հունի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵՆՐՈՒԹԻԻՆ 20X27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 68, ՏՈՂՔ 49, ԴԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ծաղկաղիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-

ԶԱՐԴՔ ծաղկիկներ, ՄԱՆԻԱՆԿԱՐՔ Հունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՐՔ 6, ԳՐԷԶ, ԽԱԼԿԱՂ և ԿԱԶ. ՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ մօտ ԺԻ՛ր դար, ՏԵՂԻ անյայտ, ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆ. Յիւսասկաւա՛րանք թափուած է:

37.

ԴԻՐՔ ՅՈՒՆՅ ԵՒ ԲԺ. ՄԱՐԴԱՐԷԻՅ

Լիմ անապատ. Հիմ թիւ 256, ԺԷ վար:

ԴԻԻԹ թողի՛մ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ յիշատակարանի վերջին թերթի ընկած է, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. Հունի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵՆՐՈՒԹԻԻՆ 13X18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 396, ՏՈՂՔ 17, ԴԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ զլիսագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ Հունի, ՄԱՆԻԱՆԿԱՐՔ Հունի, ԳՐԷԶ Յովնանի մ. ՄԱՂԿԱՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, ինքը գրիչը ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ՛ր դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. Մարգարէից գրի վերջում. —

Փառք . . . Աւարտեցաւ ԲԺ մարգարէութիւնս ձեռամբ տիմար և տառապեալ ոգո Յովնանէսի, ի վարժութն տկար անձին իմն և որոց պատահէ զկնի մեր աղաչեմ չմեղադրել խոշորութեան և սխալանաց, զի առաջի գիրն իմ այս էր. և չկամեցայ գրել. բայց վարդապետն հարկեաց. որք ընթեռնութ կամ արխանկէք յիշեալիք զիս և զծնաւղան իմ:

38.

ՏԵՍԻԼ ԵՍԱՅԵԱՅ ԵՒ ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻԻՆ ԱՌԱԿԱՅ

Լիմ անապատ. Հիմ թիւ 284, ԺԷ վար:

ԴԻԻԹ թողի՛մ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ լատ, ՄԱՄԱՆՔ Հունի, ՄԵՆ-

ԾՈՒԹԻՒՆ 11×15 , ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին,
ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ նտարագիր,
ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ զլիսագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ չունի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ չու-
նի, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ:

ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺՂ դար,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Թիբասակա-
րանի կրթած է:

39

ՄԱՐԳԱՐԷԻՅ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ԹՂԹԵՐ

Կանի Յայկոյսեների եկ. Հին թիւ 57. ԺՂ դար:

ՆԻԻԹ մազադախ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ,
տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ թերթերը սկսել
Հին իրար կաշիքի ՄԱԳ-ՊԱՀՊ, չունի, ԴԱ-
ՏԱՐԻ ԹՂ, Հկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 10×13 ,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ
21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թրոշ-
նագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոնաար ծա-

ղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ չունի, ԳՐԻՉ, ԾԱՂ-
ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ ան-
յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺՂ դար, ՏԵՂԻ ան-
յայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Թիբասակա-
րանի չունի, Ենսաբերական է, սրովհետեւ
ապրիլի 18-ին շաբաթ էն նկատում:

40.

ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կոստյանապա, Հին թիւ 124. ԺՂ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ քայքայած և սկզբից թա-
փում, ՄԱԳ-ՊԱՀՊ, չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ,
չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×20 , ԳՐՈՒԹԻՒՆ
երկուսին, ԹՈՒՂԹՔ 334, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ
քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ զլիսա-
գրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ չունի, ՄԱՆԲԱՆ-

ԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈ-
ՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՉ Ենսանելու, ԾԱՂԿՈՂ և
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ մոտ ԺՂ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Թիբասակա-
րանի բնիկ է:

41.

ՅԱՌԱԶԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊՕՂՈՍ ԱՌԱՔԵԼՈՅ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆՑ ՄԻ ՄԱՍԻ

Կոստյանապա, Հին թիւ 117. ԺՉ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ լաւ է պահւած, ՄԱԳ-ՊԱՀՊ,
չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
 16×24 , ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 264,

ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ
պարզ զլիսագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ չու-
նի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ
չունի, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ:

ՍՏԱՅՈՂ ներսն կրնասոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ զ
դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Միայն Ա.
մասն ունի յիւսակաւում, որ հետեւեալն է.
Յազազս այսորիկ յանկացող եղէ վրչ-
տացեայս ի մեղաց. իրրի պարզն լուսոյ և
կենաց և փրկութեան ատիկ, զծագրեցի
ձեռամբ իմով ի ստոյգ և յընտիր աւրի-
նակէ:

Արդ ես, նուստ անուն և տկար ողի,
եւրսէս կրանաւոր, յոյժ սրտի մտաւք
յանկացող եղէ այսմ լուսերանց, հոգիանո-
րոց, վարդափթիթ, անուշահոտ բուրաստա-
նիս և սրտի մտաւք փափաքեցա և ետու
զրել զտառս աստուածաշունչ պատգամացս,
եւսայիս մարգարէի, և աստուածարան քա-

րողութեան Պաշտօնի առաքելոյն և ետու
զրել զսա կենդանի կտակ. յիշատակ բարի
հոգւոյ իմոյ և ծնողաց իմոց և ամենայն
արեան մերձաւորաց: Արդ ազաչեմ զման-
կունսղ սուրբ և կեղեցոյ, որք այսմ աստուա-
ծաշունչ տառիս հանդիպիք. կարգալով կամ
աւրինակելով, յիշեսէ՞ք ի մաքրափայլ յա-
ղաւթս ձեր զիս զեւրսէս կրանաւորս և
զծնողս իմ և զեղբայրս և զամենայն արեան
մերձաւորս իմ. և որք լի սրտի, մեզ Աս-
տուած ողորմի ասեն, նոքա զիւրաւ ի յո-
ղորմածէն ողորմութիւն գտցին. զի ինքն
որ առասն է ի տուրս պարգևաց, տացէ
պարգևս յարեաց առհասարակ ամենեցուն՝
զրողին, կարողացողին և լսողաց, ամէն. և-
զիցի, ևղիցի:

42

ԹՈՒՂԹՔ ՄԱՐԳԱՐԷԹ, ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ ԵՒ ԹՈՒՂԹՔ ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Խորաքանչիւրից մի մի մասն

Լիմ անապաս. Հին քիւ 259. ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թաղիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ. ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ կազմանան և սկզբից ու վեր-
ջից թափումս. իրաքանչիւր նստուածք
ամբողջ է, այլ կտորներ: ՄԱՔ.-ՊԱՆՊ.
շունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
12×16, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ
264. ՏՈՂՔ 20. ԳԻՐ բողբոջափր, ՍԿԶԻՆԱ-

ՏԱՌՔ պարզ զլիսզրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ
շունի: ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԳՐԻՉ, ԽԱՂ-
ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍՏԱՅՈՂ ան-
յայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար: ՏԵՂԻ ան-
յայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Արեւակա-
րանն լնկած է:

[illegible][illegible]

Կրթական, շին բն 159, 244=1018

u u u u u u u

43.

ᐃ ᐅ ᐃ ᐅ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում մի-
ջին Մեսր. մսեր տառերով.

Փառք միասնական և անճառելի եր-
րորդութեան . . . անհասի, յոր միշտ
լնու զհեղեղագիր յարմարմամբ զկեն-
դանիս և զանկենդանս յայնատարած խն(ա-
մ)աք արարութեան իւրոյ խաչելոյն Քրիս-
տոսի Փրկչին մերոյ: Փառք Հաւր նախա-
խնամողի, որ ունի զնշան թագաւորու-
թեան, որ և . . . զաւրութիւն և Հոգւոյն
սրբոյ որ նորածնունդ նորափեստուր զգեցու-
ցանէ զամենեանս լուսաւոր պատմուճա-
նապ, երից անձնաւորութեան և միոյ տէ-
րութեանն. փառք այժմ և միշտ յաւիտեանս
յաւիտենից, ամէն: Որ և տ մեզ զաւրութիւն
նաւ և անցանել ընդ խորութիւն անդրն-

դական հոգեշահ իմաստից, որով լուսաւո-
րին մանկունք սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյ
և ի ցամաքակետղն ծիծաղելի Գրեցաւ սուրբ
աւետարանս ի գաւառի Կղաստոյ, ի վանս
Տալաշայ, ընդ հովանեաւ Աստուածածնիս
և սուր Գէորգեաւ. վերակացութեամբ Հաւր
Պաւղոսի, ձեռամբ փցուն և ապակար զրշի
Յոհաննիսի, տղիտի և մեղաւորի, ի թուա-
կանութեանն Հայոց Նիկէ (1018). զոր
ստացաւ տիկին Մովակ աստուածասէր և
րարեպաշտ, յիշատակ իւր, յիւրոց աշխա-
տութեանց, և ծնողաց իւրոց:

Աստուած ողորմեսցի իւր և իւրոցն
ամենայն, և տալէ ըստ իւր կամաւոր սիրովն.
այսինքն վերինն երուտղէմի և երամակից
և դասակից լինել ընդ սուրբ մարտիրո-
սացն, ամէն:

44

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Բ.

Քոչաւ զիւրի եկեղեցւում. ՇԴ=1055.

ՆՈՒԹ մազադամ, ԿԱԶՄ կաշեպատ,
ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ րազմաթիւ թաշկինակներով
փաթաթուած, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ, չունի ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չկան, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ, 15×21,
ԿՐՈՒԹԻՒՆ, երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ
21, ԳԻՐ միջին Մարտիրեան, ՍԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌՔ չունի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունաւոր
զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 1 աւետարանիչ,
ԽՈՐԱՆՔ 6, ԿԻՍՄԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ Ստե-
փաննոս, ՇԱՂԿՈՂ, Ե ԿԱԶՄՈՂ, անկալտ,
ԺԱՄԱՆԿ ԸՂ. =1055, ՏԵՂԻ անկալտ:

ՇԱՆՈՒԹԻՒՆ. Մեծ սրբութիւն է
համարում և րազմաթիւ թաշկինակներով
պատած է. յիշատակարանի վերջին մասը
թափում է. սովորական փառքից յետոյ
յիշում է զրշի անունը և թուականը երբ
գնացի ցուցակագրելու այս աւետարանը,
ամբողջ դիւզը թափում եկեղեցի և երկիւղ
էր կրում թէ մի գուցէ վերցնեմ կամ մի
փաս հասցնեմ, ուստի և ես զգուշացայ յի-
շատակարանը արտագրելու:

ԺԲ ԴԱՐ

45.

ԱԽԵՏԱՐԱՆ Դ.

Վառ, Ֆայկպոյսեր եկ. Հիմ թիւ 58. Ուլ.—1888.

ՆԻԻԹ մազադարձ, խանձր և դեղնա-
գլուխ, ԿԱԶՄ տախտակի, կաշին պոկուած,
ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ րաշխայուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՉ.
ս. խաչի ճառից Մեարտեան խոշոր եր-
կաթնազրով մի մի թերեմ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
շունի, ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ 25×34, ԳՐՈՒԹԻՒՆ
երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 256, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ
Մեարտեան երկաթազրով, ՍԿԶԲԵՆԱՏԱՐԿ
պարզ, անզարդ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿՔ ծա-
ղիկներ, թռչուններ, շատ տնտրուեստ,
ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻ-
ՈՒԱՆՈՐԱՆՔ 4 տնջուր, ԳՐԻԶ տնջալոյ,
ՆԱՂԿՈՂ տնջալոյ, ԿԱԶՄՂ երկրորդ ան-
գամ՝ կազմուած է 1519 թ. Տաթևի վան-
քում՝ Ալեքսիանու արեղայի ճեղքով, ՍՏԱ-
ՑՈՂ Յովնանի, ԺԱՐԱՆԱՎՈՐՈՅ անապատ,
ՏԵՆԴ Կարին. Խանատամկոց անապատ,
ԾԱՆՈՒԹՈՒԹԻՒՆ. Այս Աւետարանի մի-
ջից պահպանուած են Մարկոսի աւետարանի
վերջին գլխի 9—20 համարները, ինչպէս
նաև շնացող կնոջ պատմութիւնը և Նրե-
տակի իջնելու ու Պրոպատիկ աւազանի
ջրերի խառնելը:

Վերջում.

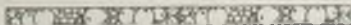
Փառք . . . որը պատուածայինս . . .
աւրհարանեայ. . . ղեկավարել վարդապետ
նպատաւորում . . . իմաստութեամբ ղեմա-
շակս կեցողիդ լանին. և ամբիծ մաղթա-
նաւք զայս մտաղն բանալ չայցնել ըստ
մարդարէին և յաղին՝ զարանչելիս աւրի-
նացն, ձգնս յինքնանս վկաքն բանին յեր-
կուց ստեանց չարսին եկեղեցւոյ. զանու-
ղողական և զուրախարար հոտուն, և զար-
պաշարար հասակաւ հոգեկոթ՝ բուսն հարկա-

նելով իմաստնանս. զի կարացնել ի ձեռն
հոգեկոթ իմաստիցն արտամերժուն առնել
երկրաւոր և կենցաղական պատաղմանցս:

Ըստ այս վաղափարութեան արամա-
ցեղ և երիցս երանեայ քահանայիցն . . .
որքի՞ ճովաննէս ստացայ զսուրբ և զյստա-
կահամ ակունս քառանկէն յեղեմական զե-
տոյ ի յարրուցուն և ի վայելուն անձին
խրում և լսողաց, եւ յետ ելից աստի, յիշա-
տակ հոգեւոյ իւրոյ և ծնաւազաց իւրոց և ա-
մենայն ազգականաց, Բայց զրեցաւ սուրբ
Աւետարանս ի Կարին զաւառի, յանապա-
տիս որ կոչի Սանատամկոց, ընդ Նովա-
նեայ սրբոյն Ստեփաննոսի, յառաջնորդու-
թեան հաւր կերակոսի, և ի բռնակալու-
թեան անաւրն ազգին Բանանու. և էր
թիւս Հայոց Ուլ (—1888) . . . (Խա-
փուած է):

256 ա. թղ.—Տէր Նմաւոն արքեպիս-
կոպոս, և պարոն տէր Ըստեփաննոս, տե-
սին զսուրբ աւետարանս, որ շնացեայ և
փթեայ. ի վաղուց ժամանակեան, և ետնո-
րոցն և կազմել ի ձեռն սրբաւոր և հեղա-
յոգի կրօնաւաւորին Ալեքսանոս կոչեցեայ.
Երկուսակ իւրեանց և ծնաւազաց իւրեանց,
Սուրբ աւետարանս զրած է. աղուհացիցն,
զրաւոյն սուրբ է. աւետարանս մեծեալ յա-
րոյց, որ զմեծեալ յայտնապէս արոյց: Թվա-
կան 244 (—1519):

Թվական 244, կազմեցաւ ի վաւրս
Տաթևու. Ալեքսիանոս սուտանուն արքիպոս
մահտապի. Աղապեմ զձեզ մէկ Աստուած ո-
ղորմի ասէք և Աստուած ձեզ ողորմի, ա-
մէն:

46

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Դ.

Գաւառի Կարփէլ զիւղի եկեղեցում. Ուեմ—1193.

Նիւթ մազաղաթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ
ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լաւ պահուած. ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ.
[թռչնազրկելով] զարկարուած մի թերթի,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. մի թերթի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ
13×18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ
320, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ միջին ՄԵՆՐՈՒԹԻՆ
ՍԿԶԲԱՏԱՌԻ ռակեզոծ թռչնազրկելով, ԼՈՒ-
ՍԱՆԵԱՐԱՆԻ ռակեզոծ զարկելով, ՄԱՆԲԱ-
ՆԿԱՐՔ 3+4 աւետարանիչ, ԽՈՐԱՆՔ 4,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Վարդէլ քանապուղ.
ԻՄԱԿԱՆՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անկայտ. ՍԱՆՏՈՂ
անկայտ. ԺԱՄԱՐԱՆԿ ՈՒՍԵ—1193, ՏԵՂԻ
Սեբաստիան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Աւետարանի
վերջում.

Փառք . . . Արդ զբեցաւ ս. Աւետարանս
ի թուականիս Հայոց Ուեմ, յամս աս-

տուածապատի. հոգեոր տեսն Յրեղորիսի
Տղայի Հայոց ազգիս, ե ի թաղաւորութեան
Հայոց Էւեռնի. Արդ զբեցաւ այս ի քաղա-
քիս Սեբաստիայ, ընդ հովանեաւ սուրբ
Գրիգորի եւ ս. Աստուածածնիս Իսկ որք
ընթեռնոյր ե յուսաւորքք ի սմանէ, Մեղաց
թողութիւն հայեցեցր Վարդէլ քահանայի
ընդ նորին ե որդեակց նորա Յովհաննէսի ե
Պապէրի, պապին՝ Ռաշատրին, աւետարանի
Մաղկանցի՝ Յողանմեղ ե անարժան քահա-
նայս ե յետին զրիս Պապէր, որդի Վարդէլ
քահանայի, որդի. . . (քերուած է). . . .
ս. երես անկեալ աղաչեմ զամենեանս ո-
ղորմիլ մեղաւորիս, յազաւթս յիշել զիմ
անպիտան զանարժանիս. Յոյժ թշուառա-
կանս. . . . Հայեցեցր թողութիւն նորին
բաղում լանցաւորիս. Յուրախութիւն Տեսն
ե զուր վայելիցէք յիշողք անպիտանիս:

47.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ե.

Արարաւ. Հին թիւ 170, ԺԲ դար:

Նիւթ մազաղաթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ
ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ ներքին լաւանցներում նը-
կարուած կան սխալութիւնս. Բիշատակա-
րան վերջում՝ չունի, թէ ե թուղթ ընկած
է. ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի,
ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 18×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկ-
րին, ԹՈՒՂԹՔ 320, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ մի-
ջին ՄԵՆՐՈՒԹԻՆ. ՍԿԶԲԱՏԱՌԻ ռաւա-
րակ զիւղազրկելով, ԼՈՒՍԱՆԵԱՐԱՆԻ չունի,
ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 3 խաչ, մի մի երես մի-
ծովեմամբ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ եւ ԻՄԱԿԱՆՈՂ անկայտ. ԿԱԶՄՈՂ Գորգ
ՍԱՆՏՈՂ Գորգ. ԺԱՄԱՐԱՆԿ ԺԲ դար 21Գ.
—1284 վերանորոգուած, ՏԵՂԻ ս. Ստե-
փանոսի վանք, Կոտ գիւղում:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Մաւրկաթի Ա-
ւետարանի վերջում.

Եւ Գորգ անարժան ծառայ Աստուծոյ
ետու կազմել զսուրբ աւետարանս, զոր
գնեալ էր իմ պապն Գրիգորն ե առեալ ի
սուրբ Ստեփանոս որ է ի գեաւդն որ կոչի
անուն Կոռ՝. յիշատակ իւր ե ծնողաց իւ-
րոց ե զաւակաց իւրոց. ե ըստ բերման ժա-
մանակիս հոռացուցեալ էին զաւետարանս
ի սուրբ Նախավկանէ. եւ Գորգս
Նախավկայն, յիշատակ ինչ ե ծնողաց իմոց
ե զաւակաց. որք կարգաչք յիշատիք աս
Քրիստոս, զիս ե զծնողսն իմ ե Աստուածն
բալթրիցս ողորմի մանեհուն ե ձեզ. մաճն
Թու՝ 21Գ. (=1284) նորոգեցաւ ե կազմի-

ցաւ ձեռամբ Եղեմիէս քահ. և յոգնամեղի. Կրկին աղալեմ յիսկի զիս առ Քրիստոս. զի ողորմեսցի Քրիստոս յառաջն աներեկի. ամէն, ամէն:

Պրիգոր զրիչ և յետին կրասնաւոր յի-

ւեաց ի Տէր:

320 ր. թղ. — Զվերջին կապող սուրբ աւետարանիս զտառապեալ զ(Ի)զնատիոսն յիւեցէք ի Տէր, որ աշխատեցաւ ձեռ սորայ: Ռ. և Ը (= 1559) թվին կապեցաւ:

48.

ԱՆԵՏԱՐԱՆ Զ.

Աղբաւոր. Հին բիւ 34. ԺԺ դար:

ԴԻԻԹ թողիլ. ԿԱԶԻ կաշեպատ. ՀԱՆ. ԴԱՐԱՆՔ տղբից և վերջից թափաւ և. ԿԱԳ-ՊԱԼՊ. Հունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի. ԿԵՆՈՒԹԻԻՆ 23X30. ԴՐՈՒԹԻՆ, երկուսն. ԹՈՒՂԹՔ 296. ՏԱՂՔ 17. ԴԻՐ միջին ԼԵՍ. ԿԱԶԻԱՏԱՐԱՆՔ ծաղկազիր. ԼՈՒ. ՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ պարզ ծաղկանիւր. ԿԱՆ-

ԲԱՆԿԱՐՔ 3 տեսարանիչներ. ԿԱՐԱՆՔ 6. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 3. ԴՐԻԶ Կարպան. ՊԵՂԿՈՐԼ և. ԿԱԶԻՈՐ. անբայտ. ՍԱՆՑՈՐ. Սարգիս քանանայ. ԺԱՐԱՆԱԿ մօտ ԺԲ դար. ՏԵՂԻ անբայտ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. Բիւստովա-րաւոր քափաւ և:

51

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Թ.

Վարդ. Հիմ րի 10. Չ=1251.

Նիժիժ Թուրքի, ԿԱԶՄ իստո տախ-տակ, կաշեպատ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պա-տած: ՄԱԿ.ՊԱՀՊ. չունի: ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 25×28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկրին, ԹՈՒԽԹՔ 300, ՏՈՂՔ 10, ԳՐԻ բարրագիր, ՍԿՋԲԱՏԱՌՔ փոխադրագրող գրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ չունի: ՄԱՆԲԱ-ՆԿԱՐՔ չունի: ԽՈՐԱՆՔ 2, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ չունի: ԳՐԻՉ Յակար կրօնատը: ՍՏԱՑՈՂ Գեղորդ քաշ: ԺԱՄԱՆԱԿ Չ=1251, ՏԵՂԻ Թերկրի, Արգիւան անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վերցում.

Փառք. Ի թուիս և թն Նարիւր և որդի գրեցա՝ վսեմական, անբաղդաեղի, աստու փունակ և գերապայծառ, արփաճաշ և ամենազով՝ սուրբ կտակն, ձեռամբ յոգ-նամեղի և փնջամատն Յակար կրօնաւորի. ի սուրբ անապատս Արգիւան. ընդ հովա-նեա սուրբ Նշանիս, Յուսկան որդւոյ, և սուրբ Աստուածածնին և այլ եկեղեցեացաւ. ի խնդրոյ երանայ և պատուական քաշա-նախ Գեղորդաւ, որ ասացաւ զսա ի Նալայ և յարդար արդեանց իւրոց, առ ի յիշատակ և ի վայելուին անձին իւրոյ և զասակաց և ամուսնո իւրո, և յետո աստի կենաց ելա-նելո՝ բարի յիշատակ և բարեխաւս ասաջի Աստուծոյ՝ իւրն և ծնողաց իւրոց՝ Խոսրովի և Սևակ և եղբայր իւրո Խոսախ, ի Քրիս-տոս փոխեցելու:

Պատմութիւն վասն Բողոքախաչին:

Ի սպեռն յանօրինակ ի կողմանս Լաւս-պուրակների, ի ամառս զգեակին ի Եամի-րամակերտին, մերձն ի ծովու՝ ուր ձկուռն մանունք իւրենն՝ հուպ ի կողմանս հա-րաւոյ, յանդիման մեծի անշաղկիկ յաթոսն Վարդայ կողեցելոյն, ի կից զեղջին Կուռու-պաշայ, և ըլլակ մի անուանեալ եկեմալ, ըստ բարբառոյ մարաց, Կայր անտանսր զետե-

ղեալ այր մի՝ յազկեն մարաց՝ ժմատուն յոյժ ջամենայն ընչիւր, և ունեցով նորա որդի մի արաւ, միամօր, ազայ հասակաւ. և յազդմանէ ներհակաց խուժեցեալ՝ անզգա-նալի բազկեղանեաց, մինչ յայդմբ բժշկացն յուսահառաւայ ի բաց կացին ի նմանէ, Իսկ հայրն մանկան, յորմամ անասնէ՝ թէ բժշկացն ոչինչ օպագեաւ. անհարկ լեալ յետ աշխորիկ զյուստաւ ածէ. վասն բազում սքանչելեացն և նշանացն ամենալազի մե-ծի սուրբ Նշանին. որ ի կենաց փառէն. զոր եթեր շքնադակեղ սուրբ կոչուն Հոփ-սիմէ, և յետոյ յայանեցաւ յումմէ ձգնաւո-րին Թօթիկ կողեցելոյն, զոր և զետեղեալ կայր ի նայն լեաւն՝ ի ասորառ թարձա-բերձ լեթինն Գալիլեայ, որպէս զասանց Աս-տուծոյ անց մակաղեալ: Եւ զայ ի սուրբ իսխտն Լարագալ՝ մեծաւատաւ այրն՝ որ-պէս հարիւրապետն առ Քրիստոսն, խնդրե-լով միաբանից՝ ազօթք յոծանդակ առ ի բառնալ զանբուժիկ զախտն ի զասակէ չիւրմէ, եւ ապա խնդիր առնէ մեծի Աւագ սուրբ Նշանին՝ առ ի տանել ի տուն իւր, որպէս զՔրիստոսն ի տուն Այրոսի: Սակայն յաջորդ սուրբ ուխտին՝ հանդերձ միաբա-նաւ՝ ամբարկուսակ զարնանէին, ոչ կամե-լով շարժել՝ զանշարժելին ամբարկուսին ինշտակացն և անարկուն դրացն՝ զսուրբ Նշանն. և ի միւս կողմանէ երկնչէին ի նը-մանէ, զի զազանաբարոյ էր և խորիսա-այրն. վասն որոյ Նաբա իմացեալ ազգ-մամբ և խնամոցն Աստուծոյ, բերեալ իւսա-րմն որ ասի բող, զայն ի խալ ձեցցաջրն. քանզի իզանակ զարնանային էր, և ասեալ զայն խաչն, եզիրն ի ժեմազոյն Թաքուր ոս-կեղծօ յատառաակի. և ասեալ տանէին ժե-ծաշուք փառօք՝ հանկերձ վարդապետօք և սարկաւապօք՝ ի տունն այլազոյն յայնիկ. Իսկ բարեխնամ մարդասէրն Աստուած, որ փառաւորէ զփառաւորեալս իւր, և առնէ

նշանակալից և արուեստա մեծամեծ, ուր ի կազմում զհասարակական խաչին իւրաց, և ի բառնայ զկեղևն աշակց կուրացնողց այլ-յազգաց, իւրոյն ի ստանել անկերպեցեալ խաչն՝ որ ի խոտոյ՝ ի տուն հիւանդին, ուր դնելու ի մահինս, անփառասելի ցասօք անդամալոյնն այն՝ իսկոյն ուսուցեցաւ ի խըշտիցն՝ ելանել ընդառաջ խաչին. յորոց տեսողացն հիացեալ, փառս վերադառնելին սքանչելագործին Աստուծոյ, եւ լինի ուրախութիւնն ոչ օակաւ երկուց կողմաց. Նախ ի այլազգոյն կրկին կերպիւ. որ որպիսի իւր այնքան ժամանակաց անտառեցաւ անողջանալի ցասօք, և անկարծ կապարծ ժամու, եղև ամենեկին ողջացեալ, իսկ երկրորդ, որ ևստես անտեսանելի սխրագործ սքանչելի Աստուծոյն ամենալալի, որ չնչին իրօք՝ ըստ հասարակ իւրոց՝ յայտես ողջին իւր կինն, ցանկն իսկ ի կողմանէ միաբանից վանաց, և անդանօք պատահեցող բրիտանոնէից, ուրախութիւնն ով բաւականէ գրել. զրկ թէ ամենայն կողմանց՝ ուր համարու սքանչելեացն եմա՝ ի շուրջանակի գտաւու, մինչև արդի(կ)նայ արդիկունքն՝ անդանօք հասանելին շէշտիւ՝ իբրե թիւոց չօգտց պայցեալք, առ զի ուն վանաց, երկիր պազանէին նորաշրաջ սուրբ նշանին, նանդերն մեծաւ պատկառանք ի իսմարի ցնծութեամբ, իբրե Աստուծոյն նշանին տալով համարեալ՝ պայն պատիւ և երկրպագութիւնն իսկ այլազգիքուրցն այն՝ ձգեալ զճնու ի խաչինս իւր՝ քաղում զնշմուռն և խրախօթիւնս ամենկողմ, կերակրել զբազմութիւնս աղքատացն, և առատօրէն բաշխել տուր ի քահանայից և կրօնաւորացն, մասնաւանդ սուրբ վանիցն՝ ի շտեմաց տալով մատաղ. եւ պայն տեղն, ուրախօք ինքն ընակել, շուրջանակի արտորկելիք, ևս սրբոյ վանիցն՝ յիշատակ և վախճան արքունական նոմոսիք, և քաղում իշխանացն այլազգեաց մատանեալ կնքեալ՝ անշնչելի յիշատակ՝ յորում այժմ կայ, և վայելեն ամբողջ սուրբ ուխտին վարացայ. և ոչ որ կարէ իշխել նայն և կամ ամբձնեալ անդանօք անդատանին, հերկել և կամ ցանել և կամ սերմանել, առանց ուսարկորաց հրամանին, ոչ այլազգիք և ոչ քրիստոնեայ. եւ ինքն քուրդն անտի չուարարեալ՝ յիտ սակաւ աւուրց՝ գնաց այլ

տեղիս նեոտրեակս.

Իսկ միաբանք նանդերն գերապատիւ իշխանօք վանայ բաղաբաժնիքն, արարին պատուական խաչս ոսկեայ, զարդարեալ ականակուռ քարաքմ պատուականաւ. եւ ուղեկայ և սծեալ աստուածակողմն սուրբ մեծուհաւ, բազմախաւք եպիսկոպոսօք, քահանանօք և կրօնաւորօք. և եղին շուկ Աւագ սուրբ նշանի, ի մէջ արկղի արծաթեալ, Այս եղև ի թվին Հայոց Թ շարքին, մայրն ամսոյ, Յաւել տ առնէ սքանչելիս ի վերայ հիւանդաց և այսանարաց, ի փառս Քրիստոսի և կենսազնէ խաչին նորին. ամեն.

Իարձեալ պիտասլիք ով եղբարք, զի այսպէս գրեալ կայր յիշատակաբան սուրբ աւետարանին, և տեաք զի խանդաբեալ և քայքայեալ էր, վասն բազմամանակեալ զոյն. և մեք վերստին նորոգեցաք, զի մի ոք ընդ նարկաւ իւրով մուծցէ տեղն այն. ի թիւին Հայոց Թժ (==1651). տեսողացն հանդ լիցի, և ոքք ընթերցանալք միշտ յիշատակեալիք՝ ի սենեկի սրբութեան սրտի մեքոյ՝ զգծող սորին, և դուք յիշգրբր զարձս ի Քրիստոսէ աղջիք. ամեն.

Համա կապման չար գազանի.

Ձթի ոչխարաց կայ ըստ կարգի, երրորդ յորեման այս հայուի, եսթեակ թիւով գիտ լըբակի.

Փառք Թիւեցուք զանուանս սրբոց եկեղեցեացն, որք աստ կան կառուցեալք, նախ՝ Վերին վարաց, սուրբն Գալիլեայ, ստորաւ լերինն, որ անդ բնակեցաւ Աւագ սուրբ նշան. նորք եկեղեցին Թօթկայ էմմամանի կողեցաւ. անտի ասպարեզ մի հեռի, ի մէջ պարսպին, քարեթաղակ եկեղեցիք. Բ. Աստուածամանն, յաճեալ կողմանէ, Գ. միջին Փրկիչ. Դ. ասկ կողմանէ սուրբ Լուսաւորիչ փորձիկ խորան. Բլոր մի ևս կայ անդ, որ նայն ի վերայ Սալոնապատու վանից, (որ) Շրուսաղէմայ ըլոր ասի, վասն քաղում պատահուց. Անդ կայ ամփոփեալ երիտ սուրբ կուսանաց մարտիշք. ընկերաց սրբոց հովիտիսնանցն. այլ և սրբոյն հովիտիսնայ հեռն՝ Ողաթմալ՝ բեթղըն, որ ասի սրտկապ. այլ և սուրբ կուսանաց արիւնշաղաղաք նանդերն. Անտի Գապարեզ հեռի՝ ի մէջ ձորակին՝ առ ափն գետոյն, եկեղեցի մի ևս կայ, սուրբ Ստե-

փաննոս յորջորջի. զի ~~ամեն~~ Թուրաթ այր սսեն, վասն բազում պատճառաց. այլ և Առաքել պատմագիր Խ. արեղայից եկեղեցի ասէ նմա:

Ե. Ներքին Վարազն. Նոյակաւոր և յոյժ գեղեցիկ է. զմբէթայարկ եկեղեցիք: Զ. սուրբ Աստուածածնին աջ կողմ սուրբ Խաչն: Է. անակ կողմն սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչն: Ը. ի ներքոյ սուրբ Աստուածածնին, սուրբն Գևորգ, ի վերայ չորս սեան կառուցեալ կայ, յոյժ զարմանալի: Թ. աջ կողմն սորա է սուրբ Նշանի անուամբ կառուցեալ եկեղեցին: Ժ. յանակ կողմն սուրբ Սիւն, ԺԱ. սուրբն Սոփիայ, զոր Առաքել պատմագիրն Երթով եկեղեցի ասէ նմա. ԺԲ. Աստ կան ամփոփեալք զմարմինս րազուս սրբոց, նախ նշխարք սրբոյն Պետրոսի Գետարգել Նշարապետին և Սենեքերիմ արքային, սրբոցն ձազայարոյց և պահող վարդապետաց դամբարանք: Այսքան եկեղեցիք շինեցան ի տեղի երկուսասան լուսոյ սեանցն, զոր էջ՝ յերկնից ի պատիւ ամենագոր սուրբ Նշանիս, զոր ակներե տեսին ամենայն աշխարհացն, և փառս տալին Աստուծոյ:

Եւ թեմք սրբոյ ուխտիս են այսորիկ. նախ օրհնեալ մայրաքաղաքն Վան, մետասան եկեղեցիքն: Եւ գիւղօրեայքն. նախ Դուսպաշ, Առեղ, Եմալ, Կենդանանց, Շուշանց, Սղգայ, Հարաք, Աւանց, Շահրադի, Լէսկ, Աւերակի, Աղնականց, Մազ, Դարգոսնենց, Արաջ, Ալիուչաղաջ, Բայրազ, Բողանց, Ատգողալ, Կոճ, Աղճանկերան, Մանդան: Ով որ Նազաթակ լինիցի սրբոյ աթոռոյս Վարազայ սուրբ Քաչի թմալ և վիճակի, յափշտակէ. այլոց տացէ կամ ներսակ լինիցի. Եւ պատմին Կայենին առցէ

և ԳժԺԸ՝ Նայրապետաց Նզովից Ներքե մնացէ. ամէն:

Իարձեալ գիտաւնիք. ով եղարք և սուրբ աւետարանիս ընթերցողք, զի այսպէս գրեալ կայր յիշատակարան սուրբ աւետարանիս և տեսաք զի խանգարեալ և քայքայեալ էր. վասն րազմածմանակեայ գոլոյն. քանզի տառնձին թիւն էր Նազար և ԺԱ, վերստին Նորոգեցաք և յիշատակարանս ևս գրեցաք, զի մի կորիցէ զանուանս սրբոց ԲԺ-ան եկեղեցեացն, զթիւս և զվիճակս սուրբ աթոռոյս Վարազայ, և եղաք կրկին ի սուրբ ուխտս: Ով որ գողանայ կամ տանէ այլ տեղ, անէ՛ն և Նզովս առցէ ի սուրբ Նշանէս. կացցէ աստ անջինջ յիշատակ. եթէ վասն ծովացեալ մեղաց մեծոց գերի վարի, ով որ թափեցնէ՝ վերստին ի սուրբ ուխտս յղցնէ. քարերարն Աստուած ինքն չորով և մարմնով օրհնեցէ և վարձս ի կենսատու: Քաչէն առցէ. ամէն:

Նորոգեցաւ յիշատակարան սուրբ Նազաթած աւետարանիս, ի քաղաքն Վան, ընդ Նովանեալ սուրբ աթոռոյս Վարազայ, ի թվոջն Նազար Նարիւր ինըսուն (==1741):

Վուկասի առեառանի վերջում.

Ով սուրբ Նշան արեամբ մածեալ,

Յոր կենսատուն բեռեցեալ,

Վե՛ն ախոյեան չարին զենեալ,

Եւ օգնական առ մեղ տուեալ,

Արդ պարտաւորս անձամբ թախծեալ,

Եւ մովհաննէս զգիրս ծրարեալ,

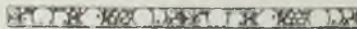
Ժտեմ փայտիցդ ամենօրհնեալ,

Զիս ի յուսոյդ պճնեցուցեալ,

Դիցուք յայտնի չարաքանեալ,

Որ էր Նազար Նարիւրացեալ,

Եւ մի ուխտուն վերաբերեալ (==1731):

52

ԱԻԵՏԱՐԱՆ Ժ.

Վառյ անապատ. Հիմ քի 6. ԶԺ—1261.

ՆԻԻԹ թողլի, ԿԱԶՄ կաշպատ ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ քայրայտած. ՄԱԳ.-ՊԱԶՊ. Սկրգ-
րում և վերջում՝ միջին Մհարովքան
տառերով՝ տետարանի մի մի լիներ, ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չկան. ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ. 10×14.
ԴՐՈՒԹԻՆ, միասին, ԹՈՒՂԹԻ 364, ՏՈՂԲ
19. ԳԻՐ քյորագիր. ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ նա-
տարակ գլխագրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ-Քալար
և միագոյն ծաղիկներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ
չունի. ԽՈՐԱՆՔ չունի. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4.
ԴՐԻԶ Ստեփանոս. ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ, Եռնանկ միայնակնայ,
ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺ—1261. ՏԵՂԻ անյայտ.

ՏԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Ան հատմանի
վերում.

Փառք. . . Գրեցա լուսափայլ սուրբ
պատուիրան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-

տոսի ի թ. ի Հայոց ԶԺ (=1261). Նրամա-
նաւ և արդեամբք բարբրջանիկ սուրբ և
բնտրեայ միայնակեցին Յոնանիսի. ի վա-
յեյս անձին իւրոյ և ի յիշատակ հոգոյ իւ-
րոյ և ձեռոցայ իւրոց և եղբարց և քերց.
կենդանեաց և մեռելոց. Արդ, որք կարդայր
կամ արինակէք. զյատաջասացեայ սուրբ և
բնտրեայ միայնակեաց՝ յաղաւթս յիշեցէք.
Ընդ նմին և զիս զանաբժան զծոցս զսուտ-
անուն կրանաւորս. որ քստ անուանս չու-
նիմ զաւրինակս. Ստեփանոս և զծնողսն իմ
և զեղբայրս. և որ յիշէ յիշեայ լիցի առաջի
զենլոյն Յիսուսի. և Քրիստոսի Աստուծոյ
մերոյ փառք յաւիտեանս.

Ով սուրբ Հայր, յիշեայ զեղեկելի Վսե-
փան և խոշորութեան մի մեղադրեր. զի
կարի զուրտ էրաւ, ոտքս ևս ուրոյց. ևս և
զրոց աշակերտութիւնս ի վերս:

53

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԺԱ.

Վանի ու Սահակ եկ. Հիմ քի 65. ԶԺԸ—1269.

ՆԻԻԹ թողլի, ԿԱԶՄ կաշպատ տախ-
տակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ անճաշակ է գր-
ուած, ՄԱԳ.-ՊԱԶՊ. սկզբում՝ երկամագիր
անետարանի մի լիներ, կիսով չափ պատ-
ուած. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵՄՈՒԹԻՆ
22×32. ԴՐՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹԻ
132, ՏՈՂԲ 22. ԳԻՐ քյորագիր. ՍԿԶԲԵԱ-
ՏԱԹՔ նատարակ կարմիր գլխագրեր. ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ շատ աղակ գունատր ծա-
ղիկներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի. ԽՈՐԱՆՔ
չունի. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԴՐԻԶ Ստեփան-
նոս. ԾԱՂԿՈՂ, անյայտ. ԿԱԶՄՈՂ, ճր. կա-
րպանտ. ՍՏԱՑՈՂ Մարտիրոս քաշմնայ.

ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺԸ—1269. ՏԵՂԻ վանկայ
ընդ (Կիլիկիայ).

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վերում.

Փառք. . . Յամի և թն Նարեկե-
րորդի տանն երորդի ու լիբերորդի թուաբե-
րութեանս Հայոց. Յամս աստուածագզցեայ
սուրբ և բնտրեայ զիտապետի և առաջի-
նորդի տանն Թորգոմայ՝ տեառն Յակոբա
ի թագաւորութեան Հեթմոյ և յիշխանու-
թեանն անգրանիկ որոյն Նորա՝ Լևոնի աս-
տուածաբիրի. զորս տալէ Աստուած մեզ
անասանեկի և Հաստատուն քաղում ժա-
մանակաք:

մեղադարտ և անարժանի, յոգնամեղի և անթեթի, յամենայն մեղաց լցեալ և յազեալ չարեաց, որոյ անուն քահանայի առեալ և **գործք** նեղացեալ, որպէս երկիր յերկրէ, որոյ անուն Աստուծանաչի, Դժադրեցի զայն յաղագս գերազանց և երջանիկ քահանային մշտանիսի, առ ի վայելումն զարմից և զսուակաց իւրոց և յիշատակ ծնողաց և իւրոցն ամենից. որ է սայ ի մայրաքաղաքն Յորմի, մերձ առ լեռամբն, որոյ են **շիրիմք** սուրբ առաքելոցն մուղայ մակուրեան և Շմաուն խախանձայոյ, եւ սայ ըրազում աղաչանաք և աղբիւսի ստացաւ իւրոց, և եւ զա. . . չիլ, ծերութեամբ զրեցի զայն ըրազում աշխատութեամբ ի ըացաժպար սահմանս, որ անուն Պագար կոչի, ընդ Նովանեաւ սուրբ Սարգսի զարափարին, որ ընդ յարկ վրանաւ է գրեալ. Նովանար և արեղակնակղ. շատ աշխատանաք հոգե կատարումն ևս արդ զրեցաւ սայ ի ժամանակիս, որ է թիւ Նաշական տումարի թուարորութեան ԶԻԲ (=1273), եւ է աշխարհակալ թագաւոր Ակաղայ, որ է սայ որդի Յուլայոյ դանին, և հն սքաւ յազգէ մեծ տո՛ւմին Չլրեղգանին. և ունի. . . երկիւղ սոցայ յարեկից մինչ ի մուտս արևի, Արդ ի յայլայն ամի հոգ սայ զարաժողով ի վերա սուլտան. . . սարայ. զի ժամուս սմին ոչ եւ լերունմ գործ պատեւրազմին Զայս միարան աղայեւթ զԱստուածն ամենեցուն և զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, զի տացէ թագաւորիս մերոյ Ակաղայ զանիս՝ զսուրութիւն և յաղթութիւն սմա ի վերա թշնամեաց խաչին. սուրբ թշնամեաց սորա մտցն ի սբրտս իրեանց և մի կարացցեն կեալ ընդդէմ սորայ Նակառակորդք սորայ, սայ հոգիին թշնամիք սորայ կոխանանայն աղագս ըրիստոսկից, Ամէն, եղիցի կամաւն Աստուծոյ, եւ է թագաւոր Նայոց Լեոն բարեպաշտ և բարձր ի վերայ թշնամեաց իւրոց, զոր և տացէ Նաւ Քրիստոս Աստուած զարութիւն և յաղթութիւն ի վերայ թշնամեաց իւրոց, ամէն, եւ է Նայրապիտ Նայոց տէր մակոր սուրբ և արժանի,

Դարձեալ յեղեգէր ի սուրբ և ի մարբափայ յաղայ թիւ ձեր, ով սուրբ քահանայ և Քրիստոսի արեամբ զնեալ ժողովորդք,

զՆաւատարիմ տանու տէրն զՊագաջան. որ ի ԼԻԴ (=1554) թվ. Նայոց, եղև զանկացող այսմ աստուածային զանձուցս և Նոգեի բուրաստանին, ի զան և ի վշտայաւ ժամանակիս, որում էր թանկութիւն և չիթիլ չարժութիւն յում, Զի ի յասուլան մեր այնու ի տանի սուրբ մակորին, եկաւ սրդին շահ Դանմանին, Խմայիլ միդղէն, ըրազում նեճեալս, և երեք մասունս արարեալ, զմին մասն ի յլմուկ ուղարկեալ, և զմին մասն ի Նաւածոր, և ինքն մընաց **Քուչալն**, և զարքն սպիեցանս առ Նասարակ՝ զոմանս սպանանելով, զայլան թալանելով, ըայց զերի ոչ արարին և զարձան ըրազում աւարաւ ի տեղիս իւրեանց, եւ զայն տեսեալ Տահրատ փաշին և ի բարկութիւն չարժեալ, առաքեաց զգաւրս իւր և կացոյցեալ զարայլուիս զարաւց իւրոց ըզՆասն բեկրն, և Նայ զնալեալ ի Յորմի, ըրազում ուճիրս արարեալ, և զըրազումս սպանանեալ և ըրազում զերիս արարեալ յայլ ազգայն, և զուրբ տեսեալանս այլ զերի առեալ ըբրին ի Վան, Զայն տեսեալ Նաւատարիմ ըրիստոնայն ի ձեռս այլազգեանց և յիշնալ զքանն տէրունական, որ սակ թէ երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն, և ընդունակ լերուսողմ, և ետ ի Նայալ վաստակց իւրոց, և ազատեաց ի յանաւրինաց և ետ ի դուռն սուրբ Սահակ Նայրապետին, բարի յիշատակ իւրն և ծնաւոցն իւրոց, Նաւն Աղաթանին և մարն Թարթարին, և մեծ մամուն Ռախաթունին, եղաւրն Դրիգորին և քեւերցն Փաշայջանին, Ռանգատին, Նարպիսթունին, Ռամուշին, Քուրբ փաշին, Սաղսումին, Նուրիջանին և զկողակիցն իւր զԲէկիջան, զգիտեցեալն ի Քրիստոս և զմիտս կողակիցն զԴուլաղէն և զիւրեանց որդիքն զԴրիստունը, զՊիլանէան, զԱմրիջան՝ զգիտեցեալն ի Քրիստոս և զկղաջան, զգատեքքն զԴուլաղէն և զՌախաթուն, զեղբարորդին զԱւետին, և զկարմր զԲգիրն, որ կամեցող եղև այս բարի բանիս **Յիշեցէր** և ի բերանով և ուղիղ սրտի Աստուած ողորմի ասացէր, և Աստուած՝ որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ և մեզ առՆասարակ ողորմեսցի, ամէն, Դարձեալ աղայեւթ զսորութիւն ձեր, ով պատուայկան Նայոք իմ և եղբարք, յիշման արժանի ա-

րաւրէր զպատուական քրիստոնեան զՊապականին, որ ազատեաց զսուրբ աւետարանս ի յանաւրեանաց և ետ վերստին նորոգել զսալ և ետ ի դուռն աւուրբ Սահակ Նալբանդեանին և սուրբ Ստեփաննոս Նախայկկալին: անթիւն յիշատակ իւրն և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և հանգուցեւոց, մեծ ի փրժու: առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս յիւր միւսանգամ զաւրտեան: ամէն:

Դարձեալ աղաչեմ, յիշեցէր ի մարափայլ յաղաթս ձեր աստուածասէր տանուտէրն Սահակն և կողակիցն իւր Հաթէջան և զորդին իւր Քաշատուն և զԱղեղն և զդուստրն իւր Մարգարիտ: Աստուած ողորմի ասացէր և իւրեանց հոգոյն: Աստուած և ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի միւսանգամ զայլուստն Քրիստոսի: Թիւիւն ՌԽԵ (=1596):

55.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԳ.

Վարագ. Հին քիւ 102. ԶԻԷ=1278.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանան եղած եւ 30 թերթ սկզբից թափուած ՄԱԳ. ՊԱՇՊ. վերջում կալ մագաղաթէ մի չղրուած թերթ, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 16×24. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին, ԹՈՒԼՔ 372, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐՈՐԱՐԱԳԻՐ, ՍԿԶԻՆՏԱՆԻՔ թղթաղբեր, ԼՈՒՍԱՆ, ՀԱԶԱՐԴ զեղեցիկ զարդեր, ծաղիկներ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ 3, ԿԻՍԱՆԻՐԱՆՔ 3, ԳՐԻԶ Պաղտա, ԾԱՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՄՍԱՅՈՂ, Ստեփանոս, ԻԱՄԱՆԱՆ ԶԻԷ=1278, ՏԵՂԻ Յոննանց անապատ:

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վարագ.

Փառք Ուստի և աստուածահաճոյիցն ցանկադոյն, և ամենայն բարեկարգութեամբ զարդարեալ միայնաորն Ստեփանոս, հրմտարար վարժիւր և բնորոգական հոգով թափալդիչ զոյով յամենայն տեսակ բարեկարգութեան, մանաւանդ առ բնաւանիս հաւատոյ և ի գլուխ և ի սէր սուրբ եկեղեցւոյ. յորս արգասաւորարար ըստ չափոյ զոյից անճրդելի մատակարարելոյ. որ և այսմ երանաւտ և կենսաւանդ մտաւր մեծապէս թաղձանաւր զանկացեալ, ընձեռեալ և նրբիւր ի տուն տեսաւր Դաստարակ ի յարնկալ լուսարանի մասր մերս Սիոնի, Իսկ իմ ամենամեղ հոգոյ և անիմատ զրչաւ, որ ի

Պաշտօնի զեղեցիկով ի դրունս զժողաբակ և մեծապէս ապաստանիս փախուցելոց յերեսաց բանաբարութիւն. ձայնի Բանին և զատիս հնչադին ի յունկն համայն մարդկայինս սեռի, սրբոյ կարգապետին. ակն ունեւով սովաւ և ի ձեռն սորա ողորմութիւնս գտանել, և տեսնան անմահ բանին արժանի գտանիլ, Իսկ նախասացեալ կրանաւորն և ամենաբարեպաշտաւորն Ստեփանոս, ըստ յաւթիմութեան իւրոյ, ի բարիս կամեցաւ ստանալ իւր զանձ անկողապետիլ, ընուլ թաղձանաւր այնմ որ ասացն, թէ երանի որ ունեիցի զաւակ ի Սիոն, և ընդունակը իցնն նորա լերուսաղմ, Զարձանացեալ խորհուրդս իւր նախածանուցեալ բարեմիտ և հրեշտակեալ եղարարութեանս և զերագոյն զյիշոյն և ամենաբարեպաշտ Կոստանդիոս, և նաքրատուսաւոր կամաւր, ըստ եռափափաք սիրոյն յանձն արար մերում ապիկարութեանս, և իմ հարեալ ի նրամանձ նոցին և յաղթեալ ի սիրոյ, յանձն առի քրիստոսապիւնչ յոսով ակն ունեւով և ինձ գտանել մասն ողորմութեան յարգարապէս չափաւ, և ըստ արժանեացն հատուցանողէն, և զրեալ աւարտելի զսա, որ լիացեալ կատարի թիւ համարի հայակազան տոմարի ԶԻԷ (=1278), Ընդ հովանեաւ ամենազարոյն Սիսուսի, ի սուրբ և յերկնամասն անապատիս, որ կոչի Սոննանց, Ի ինամս

անձա՞ կենդանին ընդ մահուամբ գրաւե-
րով. և զի՞նչ ինչ առաւել կորուստ քան թէ
որդի թագաւորի Վասն որոյ ի
մտի եղեալ զանձաւ և զանպատում ձերս
պարզ և ի աստուածականն ներգործու-
թեան ամբարեայ ի սոյն տառի. քանայ
ոնն Յովաննէս՝ շանդերձ համայնովք իւրովք՝
ստացաւ զսա զանձ Չոցեոր և ապաստան
յուսոյ. այլ եղև զի՞ծ սորա ի տանս Սիւ-
նեաց, ի սուրբ մենաստանն որ կոչի Ք-
րդղիս, ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս,
ձեռամբ մեղապարտ և թարմասար զըջի . .
(թերուած է). զոր առեալ զնոյն ինքն զծնա-
ղըն բարեխաւս և մի իսպառ տալ զանձն
պատուհասակոծ հրամանաց և նովին երաշ-
խաւորութեամբ, եղև ի թուականութեան
հայկազնեան տումարի յեթի՛ն հարիւրեր-
բորդի քսաներորդի և իններորդի, ի բրո-
նականութեան ազգին նիւտողաց. որոյ կայսր
ականին Ապագա խան ունուն ճանաչիւր, և
ի դիտապետութեան հայոց տեառն շակո
բայ, և յատաճնորդութեան տանս Սիրակա-
նի տէր հայրապետայ և տէր Յովսէփիսի
մականորոյ սուրբ տաճարացս և յիշխանու-
թեան Պարսախճին: Արդ ևս յոգնամեղ և
ամենաթշուառս և յետինս ի զծոցս, անկեալ
ի յերկիր սրտահաղաչ կազանալուր ձայնիս
պաղատիմ առ ամենեանի մեզ տառապեալս
և զեղկնիս հարգատական բերանով զսրտ-
վաղաթ պատմել. քանզի ի հարկ և ի մամ
տապնապի պահանջեացս ի մէնջ, և արդ
մեք զայս կրկին հայցեմք, զի՛ զնախճառեալ
եղբայրն մեր և զհամազունսն յա-
ղաւթս ձեր մահաւորեւ վարկանեմք ընդ

նախն և զմեզ մերայնովքն. և զի անքաւ է
մարդասիրութիւն Աստուծոյ, ոչ սարամբով
զմեզ հայեցեալ ի ձեր խնդրուածս և ի մեր
յոյս ապաստանի. այլ ի միասին փառաւո-
րեաց զմեզ մերովք պաղատանաւք. և դուք
և մեր ի միասին զո՛ւնալով փառաւորեմք
զհայր և զմորդի և զսուրբ Հոգին, այժմ և
միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Զնոցեոր և զպատուական գեղբայրսն
զՍարգիս և զՎարդան, որք երախտաւորե-
ցան մեզ և եղևն աւգնական և կամակից ի
զի՞ծ տառիս, և զայլ համաբըն եղբարսն,
յիշատակի և բարեաց մասին արժանիս ա-
րասցէ Տէր մեր Միսուս Քրիստոս, և նմա
փառք յաւիտեանս, ամէն:

Եւ Յովհաննէս քանայայտ, որ ստացալ
զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց ի-
մոց, յիշատակ ինձ և ծնադաց իմոց, որք
կարողայք և կամ արիւնակէք յիշեմք ի
մաքրափայլ յաղաթս ձեր, զհայրն իմ զտէր
Ընդս . . . և զմայրն իմ Զարմէլիք և
կենակիցն իմ Խամար և զորդիկս իմ զԼե-
ւոզէն և զԲանարազէն, և որ սրտի մտաւք
յիշեացէ զմեզ, Աստուած զնա յիշէ յիւր
սուրբ արքայոյ թեան. ամէն: Եւ զքոյրն իմ
զԷմին մկիքն:

Ով յուսեալ զառք քանայայտ, յոր-
ժամ ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս, Աս-
տուած ողորմի ասացէք տէր Վարդանին՝ և
իւր ծնողացն, որ ևս նորոգել զսուրբ Աւե-
տարանս ի թուականիս ՌՄԻ (— 1754)
մայիսի Ի՛, ձեռամբ սուտանուն Մխիթար
ղպրիս:

57.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ժ Ե.

Կառույ անապատ. Հիմ քիւ 161. ԶԼԲ=1283.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ լաւ է պատուած և կրկին կազմուած: ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 17<25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԻ 245, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ քորրագրեր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԻ ԳՈՆԱՍՈՐ թորչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻԻ ԳՈՆԱՍՈՐ ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԻ 6+4 տետ. և ՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՈԱՆՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻԶ ան-

յայտ, ՍՏԱՑՈՂ Ստեփան քան. ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԶԼԲ=1283, ՏԵՂԻ անյայտ, ԵՄԱՂԿՈՂ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Վ.Լ.ԵՂՈՆ.

Փառք... Իրեցաւ ի ԲԻԻ ԶԼԲ (1283).

Աղաչեմ յիշել ի ՏԼՐ զՎարդան. որ ասիթ եղև սմա. և զստացող սորա զՍտեփ քան.

58.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ժ Զ.

Վարագ. Հիմ քիւ 46. ԶԼԵ=1286.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ քաւալան լաւ է պատուած, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 20<28, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԻ 264, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ քորրագրեր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԻ ԳՈՆԱՍՈՐ թորչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻԻ ԳՈՆԱՍՈՐ զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԻ 1+4 տետարանի, և ՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Սիմէոն, ՍՏԱՑՈՂ թողիմ, ԵՄԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Նիկողայոս, ԺԱՄԱՆԿ ԶԼԵ=1286, ՏԵՂԻ ԼՐՈՂ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վ.Լ.ԵՂՈՆ.

Փառք. Արդ այսմ զաղափարութեան, երջանիկ ոմն պատուական և աստուածային ձրիքն բարգաւաճեալ, վարդապետ Թովմայ. սորա եղեալ մեծաւ ցանկութեամբ և յոյժ փափայցմամբ ի խնդրի աստուածունակ տառիցս, որ կանս տայ կամայորդոր լսողաց: Ստացաւ զսա զաւակ ի Սիոն և ընդանեակ յերուսաղէմ, ի գարդ ճոխութեան չարանացեալ սրբոյ մայր եկեղեց-

ւոյ, և ի լուսասրտութիւն մանկանց Սիովնի, Յամաստուածապատի և երջանիկ հոգեոր տեսան Ստեփանոսի, և թուարեութեան չաշկազնեան տոմարիս ԶԼԵ (1286), ի քաղաքն Արձէշ և ընդ հովանեան սրբոյն Յակովբայ. զրեցաւ ևս արդ աղաչեմ զձեզ տեւածք անպտուղս ի բարեաց, զղաւս լուսեւամիտ, որք չանդիպիք սմա տեսութեամբ և ընթերնութ և կամ զաղաքաբէք: յիշեալիք ի սբ. և յերկնարացիկ աղաւթս ձեր, զստացող տառիս ՎԼԼ. Թ. և զմանազան զՍտեփանոս և զթարմատար զրիշ Սիմէոն և զմանազան իմ և զնախնիսն իմ զհանգուցեալուն ի Քրիստոս. և որք աստարեցին և ասցնական եղեն մեզ յայտ գործ: Եւ Քրիստոս Աստուած, որ Տէրն է փառաց և տուիչ տմենայն բարեաց, յիշողաց և յիշելոցս ողորմեցի կրկին կենսութ և Բ. աշխարհաւ, որ է արշնհալ, զօրեալ և փառաւորեալ յաւիտեանս և յաւիտենից յաւիտեանս. ամէն:

Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ. ով լուսեւամ զառք քանանայից, յիշեցէք

յերկնագնաց յաղթիս ձեր գլխոյր Գրիգորիս կաթողիկոսն, որ ետ վերստին նորոգել զսբ. աւետարանս, յիշատակն չողջ իւրոյ և ձնադաց իւրոց, չօրն պարոն Ալֆէղնին և մօրն Վրիմ խաթունին և եղբարցն Զաքա-

րիս եպիսկոպոսին և պարոն Խէղէնին և կողակցին պարոն Արանդարին և իւր կողակցոյն, և Ոմբաստին, և ստաւել Աստուած ողորմի ասացէք սուտ անուն Նիկողայոս կազմողիս և ծնողացն իմօց, ամէն:

59.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԷ.

Վառաղ. Հին րլս 66. ՉԱՅ=1286.

ՆԻԻԹ թողթ, ԿԱԶԼ կաշեսպատ, ՀԱՆ-ԿԱՐԱՆՔ րաւական լաւ պահուած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. Միջին Մեարդպեան տաւերով աւետարանին մի թերթի սկզբում, 4 թերթի էլ րամբակի թղթի. նոյնպիսի տաւերով, աւետարանից՝ վերջում, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 16×23, ԿՐՈՒԹԻԻՆ երկրպիս, ԹՈՒՂԹՔ 420, ՏՈՂՔ 21, ԿԻՐ րոյր-րազիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՆԻՔ գունասուր թղշնազրնր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ ծաղիկ, ԼՈՂՈՆ, են: ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿԻՐԶ Եւնան եպիսկոպոս արքայեղբայր, ԾԱՂԿՈՂ, անյայտ, ԿԱԶԱՐՔ, անյայտ, ԺԱՐԱՆԿ 21, Կ=1286, ՏԵՂԻ Տիրոջ գիր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք. . Ամենամեծին Աստուծոյ և Փրկչին, մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. նըւաստ ծառայս՝ վնչիցդ տրուպ և մեծագունիցդ չողջ, Եփ. Նան եպիսկոպոս արքայեղբայր, րարուն առաջնորդ աստուածաբանկ սբ. մենաստանին Կոնստանդինոսականին ԶԻԼ(=1272) յինեցի զսբ. աստուծոն յանուն սբ. աւետարանչին Սո-հանուն, ի Քեանայ Տիրոջ կոչեցեալ, Զոր ի բազում ամաց՝ նախին արքայ Լեոն Եռաբրեւեաց՝ շնորհեալ էր Կոնստանդին զայս գեանդ Տիրոջ կոչեցեալ. որոց յիշատակն աւրհնութեամբ ի Քրիստոս, և ցաւդ արեան նորայոսկերս նոցին միշտ ցաւեղեցի, ևս ևս սակս պիտոյից իմօց շինեցի զսբ. Եփ. Նան, զոր և րատ կարի պատշաճին զարդարեցի զգեանտիւր և զարդիւք, ետու և սբ. աւետարան. զորս մերկեաց և զողացաւ, գո-

ղացեալ ի շար գողէն և ոչ գտի: Զոր իմ ի ձեր հասակի սկսալ գրել զսբ. աւետարանս ի թվ. ԶԼ(=1286) ի լաւ և յընտիր աւրինակէ և սորին մեծ զայլ սրբօցն հղի ընթերցմունս ճաշոյ, զրեալ ձեռամբ Ստեփանոս երիցուն, և պարզեցի զսա Տիրոջ գեղջին եկեղեցոյն, լընթեռնուլ ի շահ աւգտի րբ-նակչաց Տիրոջ գեանդ և ի յիշատակ մեզ և մերօցն, Վասն որոյ Տերամբ Աստուծով աղաչեմ զապագայոջ՝ իշնլ սոփա զմեզ ի բարին Քրիստոսի, չանգիստ և թողութիւն և ողորմութիւն պտանել ընաւիցս ի Քրիստոսէ Աստուծոյ, սատ և յապագան և ընդ աշխայսն դասուն, և մի ոք իւր սեպհական զգանձս հասարակաց վարկից, և մի տացէ զսա մանգան ձեռամբ մըծոտն և անասակաց ունիլ և յանվանուլ վայրս րնկենուլ, և մի ոք զողացի և ի փառացն մերկասցի, այլ ի սբ. խորանն Քաի կացցէ և անդ կենդանւոյն Աստուծոյ զձայն նշեցէ Նամարն յողացոյ ևս յամենայն ժամ զմաղթեանց մեր րան րնթերցին ի լուր յողաց, Տէր ողորմի և Քրիստոս որդի Աստուծոյ՝ մեզ սակ մեղայել: Որով րարեւոյս ի կարգ քրիստոսադասն ննջեցեղոց լիցուք զասեայք, ուր և չանգիստ ի վայրն անձկութեան՝ սբ. մարմնոյ և արեան Տեսուն ցաւզմամբ և սբ. աղաւթից ձեր արտասուաւք, զմեզ ի բարին Քրիստոս յիշմամբ գտցուք, Որով և ի պարս աջլիցն խառնեայք և անաղտ մարտութեամբ ի գելակատարն մեր գլուն Քրիստոս յաւղեայք՝ ձեանք, և ի նոյնն միացեայք՝ րատ անսուտ խոտման իւրոյ, թէ ուր ենն եմ անդ եղիցի և պաշտանեանայն իմ: Ուր

դուք յիշողդ մեր սրտի մտաւք և արտա-
ստաւք՝ դատեալ գտչիք. ամէն:

Աղայեմ դարձեալ զձեզ, զիշխանացն
իշխանաւոր զպարոն Հայոց Կոնստանդին,
և զորդսն իւր, զՍմբատն սպարապետն և
զձեռնալ թագաւոր և զԱշին պաշլ և զարք-
եպետկոպտ Սիսոյ Բասիլ, և Լևոն մարա-
ջախտ և զԿասակ սենամարտ կորովի, և
զըրոյսն մեր զՆոիփսիմի կրաւնաւոր և

զԹիֆանա թագուհի Կիպրոսի, և զԿայամա-
ռի գոնդէս ժագուս և Ռամոյ, և զՖիլիպ,
և զՄարիամ թագուհի և դաւակաց, ծնըն-
դաւք նոցին և զարմիք, յիշեցէք ի բա-
րին Քրիստոս, զի քնաւիցն ողորմեացի նաև
զձեզ զյիշողդ մեր և զվայելողսդ սորա
միաւր՝ ճանգուսցէ Քրիստոս քնդ սուրբս
իւր, որուն փառք յախտեանս. ամէն:

60.

Ա Լ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԸ.

Կուսութեի սբ. եպ. 2 հիւ. — 1292.

ՆԻԻԹ թողով, ԿԱԶՄ կազմանան
եղած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից թափուած է
Մատթէոսի եւ Մարկոսի առտարանները,
ՄԱԷ. ՊԱՆՊ. չունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ.
ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 20×26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն
ԹՈՂԹԻ 180, ՏՈՂԲ 22, ԳԻՐ ըողորակիր,
անվարմ, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ պարզ զիւսգրիւր,
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԱՐԴԻՔ սովորաբար պարզ զար-
դիր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆԻՔ չունի, ԽՈՐԱՆԻՔ չունի,
ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 2, ԳՐԻՉ Միլիթարի, ԽԱՂ-
ԿՈՂ ի ԿԱԶՄՈՂ անլայտ, ՍՏԱՅՈՂ Ստե-
փանոս ժԱՄԱՆԱԿ Չիլ(—1292, ՏԵՂԻ
Բագումանայ անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԽՐԱՍԻՔ.

Ի թվականութեան Հայոց 2 հիւ (1292)
դրեցաւ սբ. Աւետարանս ի սբ. ուխտս

Բագումանայ, ընդ չոփանեաւ սբ. Գրիգորիս
և յառաջնորդութեան տեղոյս տէր Առաքե-
լիս. որ բոտաղաւ զսայ պատուական մեռա-
կիցն Ստեփանոս, յիւր հալալ վաստակոցն,
յիշատակ չոցոյ իւրոյ և հաւերն և մարն
իւր և ամենայն ազգականաց: Եւ ետ զսա
սուրբ Կանայ անապատն. յառաջնորդու-
թեան հայր Յոհաննիսի, որ վերստին շի-
նեաց զսուրբ անապատն, որ զՅմարեան
էր սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչն Հայոց, Արդ
աղայեմ (թագուած է. գրիչի անունը չկայ):

Վուխասի Աւետարանի վերջում.

Չստացող սբ. անտարանիս զպա-
տուական միայնակեցն զՍտեփանոս յիշեցէք
ի սբ. աղաթս ձեր, ընդ նմին և զանաբ-
ժան գրիչս զՄիլիթարիչս:

61.

Ա Լ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԹ.

Աղբամաւ. Հիմ րիւ 181. 2 հիւ. — 1293.

ՆԻԻԹ մազադակի, ԿԱԶՄ կաշեպատ
սովորաբար, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ արծաթէլ խաշը
վրայից պրկած է, ՄԱԷ. ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×26,
ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՂԹԻ 348, ՏՈՂԲ

20, ԳԻՐ ըողորակիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ սովե-
զած թռչնադրիւր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԱՐԴԻՔ գու-
նաւոր եւ սովեզած թռչնիկներ, թռչուններ
իւր արքոց պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆԻՔ
44 տետ, սովեզած եւ շատ նուրբ, ԽՈ-

ԲԱՆՔ 10: ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4: ԿՐԻՉ Ստեփաննոս փրկիտիկայ եւ Գրիգոր քաննայ: ԻՆՂԿԱՆՂ, անյայտ: ԿԱԶՈՂ, անյայտ: ՍՏԱՑՈՂ, Յովնաննէս: ԺԱՄԱՆԱԿ 2)ՍԲ=1293: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՆԱԿԱՆԵՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

ՎԼԵՂԱՄ.

Շնորհք և զոնութիւն, փառաբերութիւն և երկրպագութիւն մարդասէր և բարերար Երրորդութեանն և մի աստուածութեանն, Հայր և Որդւոյ և Հոգւոյ սրբոյ յամենայն զոյից, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Վասն զի ինք գերբազանց լարի զոյով, արար զմարդն բարի բնութեամբ, որ թէպէտ ի խորին չարին սողոսկեալ եղև ի պատուիրանէն Աստուծոյ և սխալեաց յընտրութենէ կապել արարոյն, այլ ոչ կորոյս զբաղձայն բարոյ. զի սխալելն իսկ յուսով բարոյ էր, որ և այնքան վայելեաց ի զուրկ արարչին, մինչ զի յով բազում աւրինակաբ առատացաւ ինչով զբաղձանս բարոյն:

Այսու բաղձանաբ զարթուցեալ պատանական և ամենիմաստ քանանայ ոմն փանական սրբաւէր, ի սբ. ուխտէն Աբաղայկացոյն, Յովնաննէս անուն. կամեցաւ ստանալ զաւետարանս սբ. ի յիշատակ և ի յոյս բարեաց և ի լրումն քրիստոսասէր ըղձից իւրոյ: Այդ մինչդեռ զմաղպաթն և եթ պատրաստեաց, ժամանեաց նմա վախճան մարմնոյ և զնայոյ առ Աստուած: Իսկ ըստ Նոցւոյ և մարմնոյ Հարազատք Նորին և սննդակիցին համակարք, Ստեփաննոս փրկիտիկայ և Գրիգոր քաննայք, խորհուրդ առին յուր զատաջարկեալն ի Յուննէ կորուսել իւրեանց. առևալ գնիլ ին պատրաստայ յեղրարէն, եկին ի Նոյակաւոր ուխտուն Սկեռայ, զի ի ձեռն զրչացն որ անդ, կատարեցան զփափարն իւրեանց. զրութեամբ սբ. աւետարանիս Այդ ընդ հասանելն Նոցա, յետ սակաւ աւուրց և Ստեփաննոս հետեցեալ զկնի Նախադնացելոյն Յունանիսի և ասանդեաց Գրիգորի չիժողոյ անկատար զըղձային իւրեանց: Իսկ ապա Գրիգորոյ՝ թախանձեալ զիմ անարժանութիւնս, զՍտեփաննոսի զբիւր և իմ յանձին կայեալ, շնորհաբ Աս-

տուծոյ յանկ հանի զսբ. և զաստուածաւանդ աւետարանս, ըստ տկար չափոյ ձեռութեանս՝ զասանցեալ տիւրց և պակասեալ ի պատշաճ պիտոյից՝ այսր արուստի, այսքան կարացի ընդ զտեղչանս վախճանիցն ի Քրիստոս՝ Յովնանիս և Ստեփանոսի, և կենդանւոյ իւրոց, հայր իւրոյ Սողոմոնի և մայր իւրոյ Ուլուխաթունի և եղբար իւրոյ Ամիր Ազրգի, և հարեգրաւոր իւրոյ Դաւիթ արեղայի, և մարքսեր որդւոյ իւրոյ և ձեռնասնունդ աշակերտի՝ Վարդան քաննայի, և ամենայն արեան մեծաւորաց իւրոց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց, Այդ որք աւելոյիք ի աման և յուսաւորիք յաստուածային քանիցս, յիշեալիք սրտի մտաւք առաջի Քրիստոսի՝ զնախազրեալ ստացալ զտէր Սարգիս արեղայ, հանգեքձ աստուածասէր զարմիքն իւրովք, ամէն:

Ընդ նոսին և ձեռնասնունդ աշակերտն իւր, զորքի պարոն Քումանին, զՂուկաս սարկաւալ և զՆոգեան կորայրսն իւր՝ զՍտեփաննոս քան, և զԵմաւոն քան, և զԿիրակոս քան, և զԱստուածատուր քան, և զՊաշտուր քան, և որք յիշէք իւրի յիշմամբ յիշեալ լիքի ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ, որ է աւրնեալ յաւիտեանս. ամէն:

Նորոգեցաւ և կազմեցաւ սբ. Աւետարանս թվից ՊՂԿ (==1444):

Ընդ նոսին որք վերոյիշեցան, յիշեալիք և զիս զՊովնաննէս մեղապարտ զրի: որ զսակաւ յիշատակարանս զրեցի:

Քրիստոս Աստուած, բարեխաւսութեամբ ձնադի, աղանչանաւ սբ. Աստուածաձնին և ամենայն սրբոց բարեխաւսութեամբ. ողորմաւ մեր մարն Պնատ մարդի, և իւր ծնողացն Լիկոսին և Միան խաթնունին և իւրեանց ամենայն ազգին, և թոյլ զյանդանս սոցոս և փրկիս ի տանջանաց զժողոցն և արժանիք բարեաց յիշատակաց Նոցունց արժանաւոր քանանային Գրիգորի և հարազատ կորուսն Նորին միւս քանանային Գրիգորի և զեռնարայն որդւոցն Նորա Ստեփանոսի և Յովնաննիսի:

Ձի լիցի սա յիշատակ բարի և բարեխաւս առ Քրիստոս ննջեցելոցն ամեռնիքի և կենդանի զարմից Նոցին, մանաւանդ Գրիգորի, որ զրիւ հոգս և հարեղաբար Նոցին քանանայիցն Քաղկոնի և մեծ էրեցու. ևս

և բնաւ արեան մերձաւորաց իւրոց, և ինձ տառապեալ գրչիս Ստեփանոսի և իմոցն՝ յիշատակ բարի:

Արդ, ուր և յաջողեցել Տէր աւանդել զսա ի ժառանգութիւն, մաղթանք ի ստացողացն և ի զրչիւն ընկալցին, ի բարիս յիշատակել զվերջորեայս ի սմա, զի և ինքեանք արժանացին իշիւլ յողորմութիւնն Աստուծոյ. ամէն:

Գրեցաւ ի որ. ուխտս Ակեռայ, բնդ հովանեաւ աստուածընկալ սրբոս վանացս. ի մեծ թուիս ԶԽԲ (=1293). յորում վարկը զարքայական տէրութիւնն աշխարհիս կիւրիկեցւոց, աստուածաձայնն հիթում, որդի Լեոնի, որդոյ Հեթմոյ. որոց ժամանեցել աւգնութիւն Աստուծոյ, անշղթաւ ճրագի տունն Ռոմբինեանց՝ ի փառս Աստուծոյ. որ և աւրճնալ յախտեանս. ամէն: (Մի թերթ ընկած է): Նորոգել ոսկեկար և բաղմերանդ զուսովք զտնաւթնութիւնն և զալ ըսքանչկիսն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ,

ի զուարճ(աց)ումն և ի պայծառութիւն նորոյ Արթիւրի. Զի յետ տառանալոյ ըստուծոյ և բազում արդեանց, զոր ունէր յեկեղեցի Աստուծոյ. յաւել և զսա ի զանձաւ աստուածային, ի յիշատակ իւր և ծնողաց, արա (արժանի) արքայութեանդ երկնից և քեզ փառք յախտեանս. ամէն:

Յիշեալ, Քրիստոս Աստուած, զթագունիւն և զծնաւդսն իւր և զամենայն ազգայինս իւր, յերկնից արքայութիւնդ. և բեզ փառք յախտեանս. ամէն:

Յիշեցէր ի Տէր, աղաչեմ, զմեր մայրն զհոգիութիւն ծնողոս և զաւակաւք և ամենայն զարմիւք. և Աստուած զձեզ յիշէ:

Աղաչեմ յիշել ի Տէր և զձեզնոր զուստն զՏօնիայն, իւր կենդանաւն և ննջեցեցոր. և Աստուած զձեզ յիշէ:

Զ . . . ալաւն և զՏօնեայն և զԹանկ մայրն յիշեցէր ի Տէր՝ կենդանօք և ննջեցեցոր իւրեանց:

62

ԱԵՏԱՐՈՒՆ Ի.

II. Յովսէփ վանում. Հիմ ըլի 4. ԶԽԲ=1293.

ՆԻԻԹ թուրքի, ԿԱԶՄ արժամատու, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ քաղաքում լուս առնում: ԻՄԱԳ. ՊԱԶՊ. երկամարդի աստարանի երկամարդ թերթի, ԳԱՍԱԿ ԹՂ. Հումն, ՄԵՆԵՐԻԹԻԻՆ 9X13, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկամարդ, ԹՈՒԴԻԹ 168, ՏՈՂԻԹ 26, ԳԻՐ քաղաքի, ՈՎԱԶՆԱՍԱԿ աստարանի թուրքերի, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՄԻԹԻՆ գումար զարդեր, ԻՄԱՐԱՆԱԿ քաղաքի, ԽՈՐԱՆԻ քաղաքի, ԿԻՍԻՆԱԿ 4, ԳՐԻՉ լուսաւոր, ԾԱՆԿԱՆ և ԿԱԶՄՈՂ աստարան, ՍԱՆԱԿ աստարան: ԻՄԱՆԱԿ 2108=1293, ՏԵՂԻ լուսաւոր զարդեր:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՆԻՆ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Գրեցաւ ար. աստարանս աստուածաշին զգեակս Անասարգայ, բնդ հովանեաւ հոգեակոս և ցանկալի պատկերի

Տիրամար Աստուածածին, լուսաւորողութեան սրբազան արքայիկապոսին Քրիստոսի, ու զաւակոս բանի արդիւմարք, ի պէտս սպասաւորութեան, ի պարտութիւն Հայոց Քրիստոսի ճիւղի, ու զարքային, որոյ մեծի արքային Լիոնի (մի թերթ ընկած է) . . . եկեղեցին Հայոց աստարանի, որ զարմանել և անուցանէր. . . իւր կաշխարս քրտեայս, որուն ոչ իցել հովիւ. վասն զի կաթողիկոսն Հայոց աստարանեաւ Իսմայէլացոյ ի ձեռն ծովացեալ մեղաց մերոյ: Գրեցաւ ի թուին Հայոց ԶԽԲ (=1293) ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ (է) աւրճեալ ի փառս, ամէն:

168 թ. թղ. Արդ յիշեցել բարեգութիւն և ողորմած և մարգարէն Աստուած զԹուրքականց մահտեան Աստուածատուրն, որ այս արժուարեւ ար. աստարանս անկաւ ի

ձեռն անաւորինացն ի յՈստան քաղաք. ի գերութիւն. և նա յիմաթ արար և ազատեաց ի գերութենէն և կղիբ ի դուռն տաճարին սր. Զակորին, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն՝ Հանդսին և Բէկրին և կողակցին՝ Սրբվաթին և . . .

Իսկ Կիրակոս երէցս քաղիւցցի և եղբայրն իմ Յակոբ, ևսուք զսր. աւետարանս ի դուռն սր. Զակորին Հայրապետին Մըծրնայ, որ է ի Կապուտ գեղ. ձեռամբ իմ (Քնդում է) Մկրիսէղ եպիսկոպոսին և իմ հօրեղբայր որդոցն Կիրակոսին և . . . քանանային Բերայ, որ ամկանուն Ընկուղկանց սանն. ի թվականն Հայոց ՁԼԶ (1487), յաւուրքն որ գիւղէջ զապ կանէր քիւրդ. ևս Հարթշենց Կիրակոս ևսուտ զսր. աւետարանս, և ոք մի իշխեսցէ զսա ծախել կամ զողանալ կամ զբաւել. և թէ մի յանդգնի

զողանայ կամ ծախել կամ զբաւել՝ զպատիժն զԿայնէնին առնու, զՅուդային և զխաչահանուացն՝ ի Բրիտանուկ Աստուծոյ. ամէն: Այլ կացցէ՝ անջինջ յիշատակ՝ ինձ Կիրակոս Հաւթոյ երկցոս և եղբարցն իմ Յակորին և փոխեցիւոցն ի Բրիտանու, և քիւրն իմ Մահթաուն և ծնողացն իմ Ջանիթլէկին և Երբարին և հօրեղբայրն իմ Աստուծոյ կրօնաւորին և ծնողացն Գուրջիթլէկին և Քիրեքին, Կիրակոսին և Էլւատ մեկիթին, Վարդանին և Մկրիսէղ երեցուն և Քաթուն մեկիթին և ամենայն մեքձաւորացն իմ, կենդանաց և հանգուցեցիւոցն. և որք հանդիպիք սր. աւետարանն ի լոբանով Աստուած-որդոքի ասացէք. ամէն: Եւ ևսուտ զսր. աւետարանս՝ ոսկի խաչով և արծաթ կաշնեթով և կոծակով և նիւշուն տուփով և զշերով. որ լաւ պահէք՝ Աստուած ձեզ վարձք տացէ. ամէն:

63.

Ա Ե Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ա.

Աղբամաք. Հիւն քիւ ՏԵ. Ձե՛ք=1294.

Ն.Ի.Ի.Թ թուղի, ԿԱԶՄ կաշկարստ տախտակ. ՀԱՆԴԱՍԻՆՔ սկզբից մի թուղի պաւկոս և մի քիւ քաղաքաւած. ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. սկզբում՝ և վերջում՝ մի մի նստ մազադաւթի խորանանկար. մի նստ էլ թուղի ոսկեփորիկից. ԴԱՍԱԿ Թ. 4. ՄԵՆՈՒԹԻՆ, 23×30. ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսին. ԹՈՒՂԹ 264. ՏՈՂ 19. ԳԻՐ քաղաքի. ՍԿԶԵՆԱՍԻՔ գրանտոր թոշնագրեր. ԱՌԱՆՑԱԶԱՐԴ քանի. ՄԱՆԲԱՆԿԱՐ 5+4 աւետարանիչներ. ՔՈՒՆԵՔ 4. ԿԻՍԵՆԱՐԱՐ 4. ԾԱՆԿԱՂ խաչեր. ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ. ԳԻՐԵՆ Յաւոր. ՍՏԱՅՈՂ խաչ. ԺԱՄԱՆԱԿ ՂՈՊ=1294. ՏԵՂԻ Տարորեքան, ՏԵՐ-Յուսկան որդւոյ վանք.

ՅԻՇԱՍԿԱԿՐՈՒԹԻՆՔ. Վ.Բ.Ում. Փառք . . . Գծագրեցաւ վեհմական, անբաղատելի, աստուածըդունակ, արփիափայլ և զերաշնչալ տառն նորոց կտակարանաց, ի թուարեութեան Հայ տումարի և թիւհարիւրերորդի քառասներորդի, երբորդի (=1294). ի պատահա Տարբերանոյ, ի

Հայրապետութեան տեառն լեռնախաչ Հայոց վերադիտողի. զի ևս Հաստատեալ յաթոս Հայրապետութեան և քառաջնորդութեան սր. ուխտաւ Արքիեպիսապ տէր Սարգիս Ընդ հովանեաւ կեանսունակ սր. Նշանիս, Յուսկան որդի և սր. Աստուածամանիս և այլ սրբոց և կեղեցիացս, ձեռամբ նուառտ և փշնամառն գրչի Յակոբա. ի խնդրոյ աստուածաման և բարեպաշտ առն Քեաքի և կենակցի իւր Փոխան տիկնա և հարազատ զաւակաց իւրեանց՝ Պատշի և Թումաթ. զոր պահեսցէ, ՏԵՐ Աստուած, անասան միւշի և խորին ձերութիւն, և յիշատակ առաջի Աստուծոյ և բարեխաւս յետ աստի կենացս ի Բրիտանու փոխեալ կենան: Չի սորոս ստացան զսր. աւետարանս, ի հայալ և յարդար տաացվածոց իւրեանց. զոր վալեխեալ տացէ ՏԵՐ Աստուած. ամէն:

Արդ. որք արգալիք և կամ արկնուկէք ի սմանէ, յիւցեղք ի սր. և ի մարտուր ազուրկս ձեր զՔեաքաւս ի Բրիտանու փոխեցեալ, և զՓոխան տիկն և զաւակս նոցա

և Տէր Աստուած ամենեցուն առ հասարակ ողորմեսցի յաւուրն անհոյի. և զասեւցէլ ընդ սուրբս և ընդ սրբկիս անուան իւրոյ յարքայութեան երկնից. ամէն:

Եւ Փոխան տիկինս, ետփի զիմ աւել տարանս ի սր. Թաղուսի ժամատեցս, որ հասարակաց կարգան ու այլ մարդ չկարէ հոգի առնել:

Արդ ի վերջին ժամանակիս, ի թուականիս Հայոց ՊԼԵ (1386), եւ Արզումանս, որ էի յապարանս Ամիր Մելիքապետի՝ մոստան քաղաքի, ետու վերստին նորոգել զաւետարանս, յիշատակ ինձ և ծնաւորացն իմոց, հասր իմոյ՝ Գուրդ ամիրի, մարն իմոյ՝ Հէրիբ տիկնաւ և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, Ով որ հանդիպի սմա, յիշեցէք ի մաքրափայլ յարգութիւն ձեր՝ զԱրզուն և զԾնաւորս իւր. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

Դարձակ յիշեցէք՝ Եղաւաթիկին՝ յաղաթս ձեր և Աստուած ողորմի ասացէք իւր և իւր ծնաւորացն, որ քարցաւ (կաթսաւ) մի ետուր Մրթայ (գիւղին), իւր հոգոյն և իւր նշնիցիւցն, ի դուռն սր. Գեղորդոյն. ով զայս հեռացուցանէ ի դրանէ սր. Գեղորդոյն, նայ զանէձք զկայսինին առնէ և զՈւղային, և զայլ իսաչ խանդացան, ամէն:

Աստուած Շաղաւաթ արճնէ և զիւր եղբայրն. ամէն. և Աստուած ողորմի ասացէք իւրեանցն և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, որ ի ժամ չարչարանաց քոց, քացախ և լեղի ճաշակեցիր, որ է. բան խոսեցար ի խաչին. թող զԷլչափոյ մեղքն Մշամին և զգողակցին զերսէֆին և զաւակացն՝ Վարդամանուկին և Թուսային և զեղբորն Մկրտչին, Սահակին, Դապարին, և Յովաննիսին, որ տւին կոտի մի արտ՝ սր. Գեղորդայ զօրալարին. Յովհաննիսին և կնոջն Հաթուռին և որդոյն Շաղաւաթին, որ կոտի մի արտ՝ Ի՝ ծառով սա ետուր. Տէր Աստուած թողէլ զմեզս սոցա զակամային և զկամային, ջնջէլ զձեռագիր յանցանաց սոցա և զանուանս սոցա զբէր ի զպրութեան կեանքն և զերանաւետ ձայնն լսել տայ՝ Տէր Աստուած՝ սոցա հոգոյն, լիկ եկայք արճնալոց հոր իմոյ, ժառանգեցէք զանապատ ուրախութիւնսն:

Տէր Աստուած, Յիսուս Քրիստոս, քո սր. զայրտեսմարդ, որ զաս՝ փառասր Հաւր՝ ի զատել զերկիր. յայնմ անկը հրապարակին, ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն հնորհեա բարեմիտ և հաստատրմ առն Ջանի բէկին և իւր որդոյն Աւետիսին, և կողակցացն՝ Ինայսին և Թատարին, և Աւետիսի կնոջն՝ Գոյարին և փեսային՝ Սարգրչին և կողակցին՝ Սուսարին և որդոցն՝ Սրապիտին և Գրիգորին. որ վերստին ետ վար. աւետարանս նորոգել յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւորացն, հորն . . .

Արք հանդիպիք սմայ, բոլոր սրտիս Աստուած ողորմի ասացէք սոցա հոգոյն. ամէն:

Դարձակ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ. ով լուսերամ զասք քահանայից, որք հանգիպիք սմա՝ կարգալով կամ տեսանելով, լի բերանով և բոլոր սրտի՝ Աստուած ողորմի՝ ասացէք Ջանի բէկին և որդոյն Աւետիսին և Կատրիցն՝ Սուսարին և մանդասի Ինայսին և Աւետիսի կնոջն՝ Գոյարին և ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա, կենդանաց և հանգուցիւց. որ վերստին ետ նորոգել զսր. աւետարանս և պըրդնէլ պուտուկ մի գնեց ի հայալ վաստակոց իւրոց և ետ ի զեւաղն Մուրթ, անջինջ յիշատակ. մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել ի դրանէ սր. Գեղորդայ զօրալարին, ոչ իմոց և ոչ յաւտարաց. և որ յանդգնի և յերար տայ և յաւան ձգէ, յԱստուծոյ և յամենայն սրբոց նպով եղիցի և զբարկութիւն յԱստուծոյ ի վերայ իւր տանն և ընդանեացն բեր. ամէն:

Դարձակ, Աստուած ողորմի ասացէք Ջանի բէկին և որդոյն Աւետիսին, որ զեղի բռնանին յարդ որ լինէր՝ զգնից քու զանոյ կու տանէր ասեմի. զայն բանն վերացուցին, որ այլ ինչ բռնա լինի, և քեզի քու չը տանու. և ինչ մարդ յերար տայ. . .

1 ա. թղ. Եւ, Կիրակոս սուտանուն արեղայ, յանձն առի և ծորոցեցի զսր. աւետարանս՝ ըստ կարի իմում՝ ի թվիս ՌԻԹ (1380), որք հանդիպիք Աստուած ողորմոյ արժան առնէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

43 ա. թղ. — Ով մանկունք նոր Սիոնի,

աղաչեցե՛ք զՏէրն ամենի, վասն բարեպաշտ և աստուածաակր քրիստոնէի, որոյ Պուաշ անուն կոչի՝ որ ստացաւ փափագանաւոր դար. դաւեստարանս Քրիստոսի, յիշատակ իւրն և ծնողի. . . Ռեկաբի և մաւրն իւրոյ պիտոցուցողի. և տարածամ սոցա փոխեցեալուն ի Քրիստոս՝ Թումայի Որբ կարդայք և աւգտիք ի յալուեստէ յայսմ տառիս, յիշեցե՛ք զՊուաշ և զԿնոզուն իւր ի Քրիստոս. զի անմոռաց յիշատակ կարգեաց և քանդակեալ ետ զսր զաւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, և պարգեկեցէ Քրիստոս զփոխադէնն, ի յայսմ աշխարհի և ի հանդերձեկումն, և պարգեկեցէ զերկնային զպսակն. ամէն:

65 ա. իղ.—Արդ, ես Յոհաննէս, յետին ժամանակիս, գտի զսր. աւետարանս, որ էր մեր ծնուդեցն յիշատակ, և աշխատութեամբ թագեցի յանաբինաց: Որք հանդիպիք սր, աւետարանիս՝ տեսութեամբ

և զազափարութեամբ, յիշեցե՛ք ի Քրիստոս զծնուդեքն իմ զԱլէք և զԳինէ և զեղբայրն իմ զԱւատար և զամենայն արեան, մերձաւորքն մեր, Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

102 ա. իղ.—ԶՌաշեր նկարիչս յիշեցե՛ք ի Քրիստոս. ընդ նմին և զՊուաշ հաւատարիմ քրիստոնէայ և զԿնոզուն իւր, եղբայրն իւր՝ զփոխեալն ի Քրիստոս. և Աստուած յիշողացդ ողորմեսցի. ամէն:

Ով սիրելիք, քրիստոնական հրամանացն և հաստատելոք Քրիստոսի հաստին, յիշեալիք ի մաքրափայլ և մեղաքարալիչ յազարթն ձեր՝ զՌեկաբ և զՓոխան տիկին և զԹումայ՝ զփոխեալն ի Քրիստոս, և զյիշատակս նոցա՝ զՊուաշ և զՌամփանուն. զսր. զաւետարանս զնեցին իւրեանց յիշատակ, որ կայցէ յեկեղեցին հասարակաց՝ ի սր. Թագլոս՝ և մի հիցէ ի նմանէ, էթէ և ելցէ՝ այլ յիսս զարձից. և աւրհնին կատարիչը կամաց մերոց. ամէն:

64.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Փ.

Աղբամատ. Հիմ քիւ 41. Զեկ=1296.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանան և եղի, ՄԱԿ-ՊԱՇՊ, չումի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չիւյ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 16×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏԱՂՔ 22, ԳԻՐ բոլորակի, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գունատը խոշորներ, ԼՈՒՍԱՆՅԱՆԶԱՐՔ գունատը ծաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆԻՐԱԿԱՐՔ 4 տետարանիչ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ ծերուն, ՆՈՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ անլույս, ՍԱՑՈՂ, Յովաննէս րաճանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԻՆ=1296, ՏԵՂԻ Սարարալ գատափ սր. Մարի րադարում:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՔՈՒԹԻԻՆՔ:

Վերջում.

Փասք. . . և աղ, եղև դրութիւն տորա ի թվականութեան հայոց Զեկ (=1296), յատուր բռնակալութեան ազգին նետողական. յորում ամի թաղուորք երեք փոխեն յաթոն իւրեաց, Քեղաթուն, Պայի-

տուն և Ղազան, և յատարտի աւետարանս, էր սաստակեցեալ խոփութիւն ի միջի եւրեանց, զիրարս զիշատին. և վերջ նորոյ յայտնի է Աստուծոյ միայն. և էր յաթոտ սր. Լուսաւորչին, զգաստ հովիւն տէր Փրիւր, և յաթոտ թագաւորութեան հայոց, սրն. Հեթում, որում ոչ ոք էամեմատ ի թագաւորս, րայց Քրիստոս միայն Քանդի յայսմ ամի եկն Հեթում ի Կրիկիւոյ յարեւելիայ, սա ազգն նետուպաց. և հանդիպեալ Ղազանին, որ էր այր մանց և ունէր արանեակք չարք խմսեկականք. վասն զի Տէր էր ընդ Հեթում, յոյժ սիրեցին զան և պատուեցին՝ կատաղի ժողովուրդքն:

Եւ վասն զի սպանեալ էր Ղազանն զՊայտոսուն, վասն սպանման հարեղբայրն իւրոյ. և վասն զի քրիստոնէայ էր Պայիտոսն. ետուն վճիռ քակի զիկեղեցիս Քրիստոսի. և յաճողիք՝ ազգն Իսմայիլի յարեալ ի վերաւ եւ զգրարիւնակ ազգն Իսմայական

հանեալ ի խաչ զՔրիստոս և այլ ևս երկուս չարագործս՝ մի աստի և մի տնտի. և փառաքի մողոմն Իսմայելին, վճարեաց զիւրն աստ. քակէին զհեղեղեցիան և երկուս այլ ևս զազալ թիւնդան ճրէից և հեթանոսաց. եւ յորժամ սկսան, ի քաղում տեղիս քակեցին զհեղեղեցիան և բմբունին զհաստացեալս յամենայն ազգաց, քսան որոյ զայսպիսի անցս կրեցին. զի Տէր պատերազմէր ընդ միւր. և նորա յանկարծութեն յարեան ի վերս միմեանց, հայր զորդի և եղբայր զեղբայր՝ սրախոխող և զխախտալ արարեալ եկին անխիւր և եղիցին. և յատաճակայն բարի եղիցի:

Ապա, ի մէջ անցեալ արի և արթուն թաղաւորն Հայոց Հեթում, համազեղաց ի խաղաղութիւն զաղմկեալ աշխարհս ամենայն. քրիստոսաբար ազատեաց զհեղեղեցիս և զամենայն ուխտն. զորոյ փոխարէնն՝ Տէր հատուց զարխտուր՝ իւրն և իւրայոցն, աստ և ի հանդերձեալսն. ամէն:

Եւ արդ, եղև զրութիւն սր. աւետարանիս, ի թվականութեան հայկազեան տաւմարիս ԶԽԵ (=1292), ի զատաբիս Սարարազա, ի քաղաքիս՝ որ կոչի՝ սր. Մարի, չինեալ յանուն սր. ճգնաւորին Մարիանոսի. ընդ հովանեալ սր. կաթողիկէին և սր. Ստեփանոսի և սր. Իսաթի և սր. Մարիանոսի:

Ի խնդրոյ միւր մշակին՝ Յովհաննէս քահանայն, սպասաւորի սր, ուխտին Մարիանոսի. ըստ այնմ, թէ երանի որ ունիցի զաւակ ի Սին, և ստ զրեց զսա յարգար վաստակոց իւրոց. և մատուցեալ զքրիստոս ամօքի նամակս Քրիստոսի, ի տաճար սուրբ Դուրի, յիշատակ յաւիտենից՝ իւր և բարեխոտ ամուսնոյ իւրոյ՝ Ոսկէհատին և վասն զի ոչ զորով զաւակ ըստ մարմնոյ, ստացաւ զաւակ զՔրիստոս, ի փրկութիւն հոգոց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց, հաւրն՝ Յովհաննէս քահանայի, Լուսկան և մարն Ռուզիթայ, և եղբաւրն իւր Միթիթարչի և քեռն և ամենայն արեան մերձաւորաց:

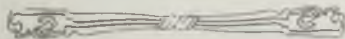
Եւ արք, ով աստուածարեալ քահանայք

և սոցասուրբ սբ. եկեղեցոյ, որք հանդիպեք սր. աւետարանիս, կարդալով կամ զազափար անելով. իշէցեք ի Քրիստոս, զստացող սորին զԵովհաննէս քահանայ և զամուսինն իւր Ղևկիհատն և զքեռն իւր Ղևուսինն և զմայրն իւր Ռուզիթի և զեղբայրն իւր ՂՄիթիթարչին և զամենայն ազգայինսն, և զուր յիշողք յիշեալ ի ջիւղ ի Քրիստոս և Աստուծոյ մերոյ. որ և արհեսալ յաւիտեանս. ամէն:

Եւ արդ, եւ Մերուն սուտանուն, սկսալ զսա փցուն և արմար զր:ով և անարհեստ, ի խնդրոյ Յովհաննէս քահանայի, յիշատակ իւրն և ծնողաց իւրոց, եւ արք, եւ Մերուն. յոգնամեղս, բազմապատ լընայն չարին արկածիւք և ունայնս ի քարի արդատեաց, զստամացեալ մեղաւք և ամենայն չարիւր. լիւրես անպետ՝ մոխրաթաւալ զիմաւք և մատնատաւան մաղթանաւք. աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպեալ սա, զի յաւժար սրտիս հայցեք ինձ մեղաց թողութիւն. և Քրիստոս Աստուած ձեզ յիշողացող և մեղ յիշեցեցուն առ հասարակ ողորմեցի. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն: Ի թվի ԶԽԵ (=1296).

Արդ, յիշեցեք ի Քրիստոս և Աստուած ողորմի ասացեք Ռարխտից տէր Դրիգորին և իւր ննջեցեցոցն, որ ամենաքեան՝ որպէս զծաղիկ նրոնեանեաց հարեալ ի կարկտ՝ այնպէս փոխեցան ի Քրիստոս. Ոսկէհատ, Յովհաննէս, զեռարդոյ Յովհաննէս, զմայրն իւր Լուսնց՝ Քաֆուր և զզուստրն իւր՝ Զարդ խաթուն: Դարձեալ Աստուած-ողորմի ասացեք տէր Դրիգորի ննջեցիւցն, որ զրեցի զանուանքն, որ զնեաց արտ մի՝ ի հալալ վաստակոց իւրոց ի Ռադեղից Յաօի մէնէն, և ետուր ռաֆի ի դուռն սր. Աստուածածնին, լիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրեանց և վերադրիւցն ի սմա. ամէն:

Ինչ մասն պատարալք ի սր. Աստուածածնին մատչի, նոցա հոգոյն մասն և բաժին հաստի. և վարձս բարեաց պարգեւեցու յաւուրն զաստաստանի Քրիստոս Աստուածն մեր. ամէն:

65-

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, Ի Կ.

Վարդպ. Հին քի 3. Ձեզ=1297.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ սկզբում՝ դրուած է հօթը ման-
րանկար, ուրիշ անտարանից փոխադրուած,
որոց ծաղկողն է մի ուն Հատուածաւոր,
ՄԱԿ-ՊԱՀՊ, միջին Մեարտիքեան երկա-
թագրով ու Գրքից 2 ինքն սկզբում՝ և 1
վերջում, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 23X29, ԳՐՈՒԹԻԻՆ
երկարւն, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ
բոլորագիր, ՍԿԶԷՆԱՏԱՌՔ գունաւոր պարզ
տաւեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱԿԻՔ պարզ եւ գու-
նաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆԻԿԱՐՔ 4 ան-
տարանիչ և 3 այլ պատկերներ, ԽՈՐԱՆՔ
10, ԿԻՍԼԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻԶ Սիւճն, ԾԱՂ-
ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ՍԱՏՏՈՂ, թու-
մայ կրօնաւոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ՉՈՂ=1297,
ՏԵՂԻ Արճէշ, ու. Յակոբ եկեղեցին.

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ. Վերջում.

Փառք. Ըստ նմին աւրինակի և
բարասր և իմաստուն քաջանայն և կրա-
նաւոր մակոր և Թումայ. որ միշտ և հա-
նապաղ բորբոքէր ի սէր սուրբ և տիեզե-
րաբարոզ, քառափտակ, սուրբ անտարա-
նացս, և ըստ բնաւոր բարուց բարւոյն,
ախորժական կամաք, մեծաւ տեսչմամբ,
ստացաւ զսա անջնջելի արձան, ի միւրթա-
րութիւն անձին և ի յոյս փրկութեան. եւ
ևս յոյցնեմզս և փցուես ի գրչաց, Սիմէոն.

տեսեալ ըրփափաք և զսէր սորա, յանձն ա-
ռեալ, ըստ իմում կարի յանգ հանեալ կա-
տարեցի, շնորհաք և ոգորմութեամբն Քրիս-
տոսի Աստուծոյ, ի թվականիս Հայոց Ձեզ
(=1297), ի զառն և վշտարիք ժամանակի
Ի քաղաքիս Արճէշ, ընդ հովանեաւ սուրբ
հայրապետիս Յակոբայ:

Արդ, աղաչեմ զամենեւեան սիրօքս
Աստուծոյ զընթերցաւորս և գլխաւորս, յիշ-
ման արժանի առնել զվերոյ ասացեալ պա-
տուական քաջանայ զԵՄԿՈՐ՝ ստացաւ ուսա-
ռիս և զձեռքսն. եւս առաւել ի ժամ սուրբ
և սոսկալի պատարագին, զի արժանացին
ոգորմութեան ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մե-
րոյ:

Յիշել աղաչեմ և զայնոսիկ, որ մա-
սամբ տրոց աղանական եղեն ի գին զոյս.
զի ոգորմածն Աստուած ըստ միոյ հարիւ-
րապատիկ հատուցել նոցին. ամէն:

Ընդ նոսին և եւս ամենամեղս ի գրչաց,
Սիմէոն քաջանայ, յերեսս անկեալ աղաչեմ
յիշել և զիմս անարժանութիւն, և զձեռքսն
իմ զհանգուցեալսն. . . . զայնոսիկ, որք
յանձն առին գինքեանս ի մեզ՝ յիշել ի Տէր,
Ընդ որս, ոգորմածն Աստուած, յիշողացզ
յիշեցելոցս ոգորմացի, կրկին կենաւք և
երկու աշխարհաւք. որ ևս արհեսալ յաւի-
տեանս յախտեցիք. ամէն:

66

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, Ի Կ.

Ձխլամերիկի Փոկան գիւղի եկեղ. . . Հին քի 3. Ձեզ=1298

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ և
խաբնով գարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լու-
պանուած. միայն սկզբից պատկերներ և
խորաններ կարուած են. ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. եր-

կաթնագիր անտարանի մի մի թերթ,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՂՀՈՆԻ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 13X19-
ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկարւն, ԹՈՒՂԹՔ 250, ՏՈՂՔ
19, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԷՆԱՏԱՌՔ կար-

միր թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զու-
նադր զարդոյր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆԻԱ-
ՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 5, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳԻՐԻԶ Ս'աթէլու, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ Յովանէս, ԺԱՄԱՆԱԿ
2)ԽԷ—1298, ՏՅՂԻ Կիւղոց վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, Վերջում.

Փառք . . . Արդ զրեցաւ սուրբ աւե-
տարանս, ձեռամբ Մաթէոս սուրբանուն կրաւ-
նաւորի, անխմաստ եւ ախմար զըշի. և եւմ
անընդունակ յարուեստ զըշուքեան, երա-
զում ցնորիւք պաշարակաւ, այլ ըստ կարի
մերում, զոր պարզեհաց մեղ մարդասէր
ձողին, արտաբերի անարժան ձեռուք ի-
մովք, բազում աշխատութեամբ. ի մեծ

թուիս, ի յեղանակ շրջադաշութեան արեւ-
զական ստորիջիւք* Երկնաշու ճանապար-
հաւ՝ յերկնից յերկիր. Նայելով ըստ արար-
չութեան, չափեալ յեղանակէն Ազատա ի
զրախանէ ԶԹ. և Իժ. և Ի. (=6435) ամի,
ըստ երթանանից, ըստ որում մենք վար-
ինք և է, ի մարդեղութենէ Բանին
Աստուծոյ. անժամանակ էին և Փրկչի Յի-
սուսի Բրիտտոսի, ամս ԹԻՂԷ (=1298). Իսկ
ըստ թըւոյ՝ Խոսրովային յարեթեանս տու-
մարի ԶԽԷ (=1298): Արդ զրեցաւ սուրբ
աւետարանս ի Կիւղոց վանքս. ընդ յովա-
նեսաւ սուրբ Գրիգորիս եւ յառաջնորդու-
թեան Նեղաճոյի տէր Դանիէլ կրաւնաւորին,
որ և նման է Յովանէս ողորմածին:

67.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ն.

Աղբամաք. Հին քիւ 225. ԺԻ զար.

ՆԻՒԹ Թուլթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՐՔ կազմաւան է եղի. վերջից մի
քանի թերթ թափափում է. ՄԱԳ-ՊԱՆՊ.
Երկրապիտակ տեսնարանի մի մի թերթի,
ԴԱՏԱՐԻ ԹԷ, չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 11×17,
ԴՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒԼԹՔ 192, ՏՈՂՔ
14, ԳԻՐ մեծ քոլորապիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՐՔ
պարզ զիստգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ չու-
նի, ՄԱՆԻԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻԶ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ
անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Բ. անգամ՝ իմումստ
ՍՏԱՅՈՂ Բ. տապալար եղել է Կարապետ րա-
նանուն, ԺԱՄԱՆԱԿ ԸԿԻ դար. վերանորո-
գումը ՊԺ—1401 թուին, ՏՅՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, Բուն յիւս-
տախարան քափում է. վերջում:

Աւետարանս զոգացան, Գ տարի կո-
րուած Յիսայ, յետոյ զտայր, կրկին գնեց
նյովաթ զտուր աւետարանս: Յիշեցէք ի
Քրիստոս և Աստուած ողորմի ասացէք նմա:
ամեն: Աստուած ողորմի պարոն չլղաթին
և կողակցին խանաղին և բուրեցն թուր-
վանդին և Բազըին. ամեն:

Փառք եռահիսակ, զուգակշիւ, եռաշա-

փեան, ճամազոյ և միասնական սուրբ եր-
րորդութեանն յախտեանս յախտեից. ա-
մեն: Արդ, վերստին նորոգեցան սուրբ ա-
ւետարանս ձեռամբ յոցնամեղ և անարժան
վարդապետի Թումաի. ի թվիս Հայոց ՊՄ
(=1401). ի վայելուծն սրբասէր քահանայի
Կարապետի, որ ստացաւ զսայ ի Նալալ
վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և ծնողաց
իւրոց՝ Դանիէլի և մօր իւրոց և եղբարց իւ-
րոց՝ Թումաշահի և Սիմէոնի, և բոց իւրոց.
և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց,
կենդանեաց և Նանգուցելոց: Արդ, որը Նա-
ղիպէք սմա ընթեռնելով կամ արիւնակելով,
յիշեցէք ի մաքարապաշտ յերկնապնաց յա-
ղաթս ձեր, զյառաջ յիշեցեալ քահանայն
Կարապետ և զճնանդս և զհարազատ եղ-
բայրսն իւր՝ զԹումաշահ և զՍիմէոն, և
զՄարտիրոսն և զԹումայն, որ զիւրս
վաճառեցին փոքր զնով զաւետարանն. ընդ
նոսին և զանպիտան ողիս, և որք յիշէք
զմեզ սրտի մտաւք՝ յիշեալ լիջիք յառատ
ողորմութեան Աստուծոյ. որ է օրհնեալ
յախտեանս. ամեն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զբարեմիտ տա-
նուտէրն պապարն ինյովաթ և Աստուած ո-

դրամի ասացէր նմա, որ զգոս արտն գնեց
Բ. անգամ. ի նալայ վաստակոց իւրոց և
ևս ռիւմի դուռն սուրբ Ստեփանոսին, յի-
շատակ չողոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոյ,
չորն Շաղաւաթին և ժօրն Գոթիճարին, և
կողակցին իմանաղին և զստեր Դօզալին
և կորթին Մէլէրին և իւր կողակցին Ինսխին
և որդոց՝ Շաղաւաթին, իմանաղին և Յո-
ճանիսին, և զստերն Դօլաթին և միւս եղ-
բօրն Պողոսին և իւր կողակցին Եղիսին և

որդոցն՝ Նաւասարդին և Մուրաթին, չոր-
քուրն Վարդիսթունին. յիշեցէր ի Քրիս-
տոս և Աստուած որդամի ասացէ Նոցա-
ամէն, Ինչ մարդ որ հակառակի և դաւի
անկ և աւելի և սպկաս զրուց տոնէ, նա
զանկէրն կայնին տոնէ և զպատմին Յո-
ղային ժառանգեցէ. ամէն:

Էն ճոթն վերև կածեցեց արտին, և
ներքն՝ Քրմանեհնց արտին ռիւմի է. ով որ
հակառակի՝ պատմի յԱստուծոյ. ամէն:

68.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ջ.

Վսնի ս. Սահակ եկ. Հիմ լիւ. 85. ԺԳ զար.

Նիւիթ թուղթ. ԿԱԶՄ տախտակ, կու-
շպատ, ՀԱՆԳՐԱՄԱՆՔ սկզբից 5 թերթ
պակաս է. ՄԱԳ-ՊԱԶՊ, մարդալմի չը
զրուած երկական թերթ. ԴԱՏԱԲԻ ԹՂ,
4. ՄԵՄՈՒԹԻՆ, 13×18. ԳՐՈՒԹԻՆ, երկ-
սին. ԹՈՒՂԹՔ 240. ՏՈՂՔ 21. ԳԻՐ քուլ-
րազիւր. ՍԿԶԲԱՍԱԹՔ զունատր թոշնա-
զիւր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ զունատր ծաղիկ-
ներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 3 տետարանիչներ,
ԽՈՐԱՆՔ կարուած են: ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ չու-
նիւ. ԳՐԻԶ և ԾԱՂԿՈՂ, անյայտ. ԿԱԶՄՈՂ
վերտին՝ Յովանէս արեւոյ, ՍԱՆՑՈՂ
Շահում՝ և Տիրութ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԸԴԳ լար.
ՏԵՂԻ յսրմանշատայ վանք:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՆՔ, Վեդում.

Փառք . . . Աւարտեցաւ սուրբ և տիե-
զերայայ, հեղախաղաց և քառամակ աղ-
բիւրս եղեմական, աւետեաց բանակս այս,
յուսոյն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի սուրբ
և ի գերահռչակ ուխտս Խորանշատայ.
Ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածանիւս (Նը-
քասեկի է, որ 2 թերթ կարուած է):

288 ա. թղ. ուրիշ զրչով. Արդ, ևս
մեղաւք մեռեալ և գառամեալ ոգի Շահումս
և եղբայրս իմ Տիրութ, ասացաք զսուրբ ա-
ւետարանս քառաբոլս, ի նալայ ընչից մե-
րոց և ամենայն արեան մերձաւորաց, չաւրս
իմոյ Մարաթիին և մարն իմոյ Շահնա-

զին և եղբայրն իմ Ազարիւս, բահնային,
որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս,
և կրկին մայրն իմ զՍալթան, որ բազում
երախտիք ունի ի վերայ մեր. այլ և զօր-
դիք և զպստերքս մեր, զպպս և զժառանգս,
որ անաւժար մահամբ փոխեցան ի Քրիս-
տոս, ոչ մալով ի կենցաղս յիշատակ մեզ
սա յաւր այս: Վասն որոյ և մեր տեսեալ
զպատուհասական մահս մեր, տպալինեցաք
յԱստուած և սուրբ քաւտարանս, բարե-
խաւս քանկով սո յոյսն ամենեցուն և զա-
ստուրն Քրիստոս: Եւ զարձալ կրկին հե-
ծեծանաւք աղաչեմ զսրբապան զասո քա
հանայից. որք հանդիպիք սուրբ աւետարա-
նիս, կարգալով կամ տեսանկով, յիշեցէր ի
սուրբ յաղաթն ձեր զիս, մեղապարտ ոգի
զեհաւումս և զեղբարքս իմ՝ զԱզարիւս քա-
հանայս և զՏիրութ և զայլ ննջեցեալսն
մեր զվերոյգրեալս ի սմայ, որ քուրս տու-
նոյս անդաք և ոչ մնաց յիշատակ, իայց
միայն զսուրբ աւետարանս. ով ոք որ յիշ-
ման արման ամնէլ գմեղ միով Տէր-որդը-
մ(և)ախ և ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ.
ամէն: Գրեցաւ յիշատակարանս ի թվակա-
նիս ԶԴԻ (1503), ձեռամբ անարման,
սուտանուն Գուրան Խոյիսկոյոսի, (Վեկա-
տիկ է, որ նախկին անուրս Գնջում և
և վերան այս անունը կրուած): Գնեցաւ
սուրբ աւետարանս ձեռամբ Էկտումին, յի-

չատակ Շահում և Տիրոսին, և ալում ի ձեռն Յունան պիսկոպոսին, որքան բանան և կարգան՝ և յիշատակեն զհոգիս նոցա ի ժամ սուրբ պատարագին, և ոչ ոք իշխել հանել զսուրբ աւետարանս ի ձեռաց սոցա:

240 ք. թղ. Նորոզեցաւ աւետարանն ձեռամբ Յովանէս արեղայի, ի զուտն սուրբ

Աստուածածնին և սուրբ Յովանէսին և սուրբ Մարինոսին, ի հերպետութեան աւեր Ղազարին: Որ զանունս ունիմ և գործս ոչ, զտէր Յովանէս անպիտանիս, որ սեպեցաւ ի զոյն ամօխ, զձեզ ազաչեմ աղերայի, լիշել ի Տէր ամենայնի, ձեզ պարգեհն մասն ձրի, յաւուր մեծի զատաստանի, ի թվիս Հայոց Ռեմ (==1592):

69.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ը.

Լիմ անուպաս, Հին թի 56, ԺԳ դար.

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ և ձն-ԳԱՄԱՆՔ վերջից խափուած, սակայն նորից գրուած, ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 17×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, ԵՐԿՐԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 23, ԴԻՐ Նախնական բարդագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ գլխագիր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ պարզ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻԶ անբայտ, ԾԱՂԿՈՂ, անբայտ, ՆՈՐՈԳՈՂ, Ստեփաննոս վարդապետ, ՍՏԱՅՈՂ անբայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ, դար, ՏԵՂԻ անբայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ, վերջում,

Փառք . . . Գարձևայ երես անկեղ ազաչեմ զձեզ, ով միաբան եղբայրք, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք նրաւոտ Ստեփաննոս վարդապետի և ամենայն եղբարցն, (որ) ասուն նորոգել զսուրբ աւետարանս և եղին ի զուտն սուրբ Դէորդայ զաւրափարին՝ ձովապատ անապատիս: Ով կարգաւ, զոգորմիս ապա, Աստուած իւրն սղորմեսցի՝ լիւր միասնեցած զայլուսան, ամէն:

70.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Ը.

Մոխի, Աբրահամեց թուղի, ս. Պարտեան եկեղ, Հին թի 9, ԺԳ դար.

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ և սործակեպատ, սկանալիտ խաշով զարդարուած: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ չի լի մէջ և լիսկի, որից թէլ տակեզո՞ւ պատկերները և թէլ ամբողջ գրութիւնը խոնացել է: ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 16×22, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, ԵՐԿՐԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 326, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ բարդագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ զանաւոր և տակեզո՞ւ խաշնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ զանաւոր և տակեզո՞ւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 14+4 տաւարանիչներ, տակեզո՞ւ, ԽՈՐԱՆՔ 10,

տակեզո՞ւ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Գրիգոր, ԾԱՂԿՈՂ, Ռեմ և կրանտոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ դար, ՏԵՂԻ անբայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ, Էուն լիստակաւոր ձայն:

Կախաի տեսարանի սկզբում՝ ԶԳրեգոր զձոզ յիշեալ ի Տէր:

Յովնանեմ տեսարանի սկզբում,

Ով պատուական հայրք և եղբայրք, յորժամ հանդիպքի սուրբ աւետարանիս, լուսազարդ տառիս, տեսանելով կամ այլ ինչ

իւիք, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթաժնէր զստացօղ սորա զտէր Թուսա պատուական կրօնաւորն և զծնողքն իւր՝ զՄկրտիչն և զեղբայրքն իւր զտէր Դաւիթ քահանայն, և զՅովհաննէսն և զՍահակն, ի սրտիս և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասացէր սորա, և որ զԱստուած-ողորմին ասէ, Աստուած իւր ողորմեսցի, ամէն:

Ով քահանայք և ժողովուրդք, յորժամ

տեսնէք սուրբ աւետարանս, յիշեսցիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զտառապեալ ծաղկողս, զնուաստ ոգի Մէլքէսէթս, որ բազում աշխատութեամբ ծաղկեցի զսուրբ աւետարանս: Աստուած-ողորմի ասացէք ինձ և ձեռքաց իմոց և հղբարցն և իմ որդոյն՝ Յոհաննէս սարկաւազին, և քուերցն, և որ մեզ ողորմի ասէ, Աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն:

71.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի Թ.

Ջանիկ, ԺԻ ԳԱՐ. վերանորոգուած 1354 թ.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ գտնուած է Միքզեանի տանը, 60 թաղկինաւով փաթեմուած է, կոչումն է թագաւոր անտայրան և համարում է ուխտատեղի, ՄԱՅ. ՊԱՆՊ. շումի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շումի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 9×13, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԵԱՏԱՌՔ գտնուող ծաղկազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գտնուող

զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 21+4 աւ., ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ, Ե՝ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ դար. վերանորոգուած 1354 թուին, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆՔ. Յիւսապարանք քալուած է:

Վերջում յիշատակուած է, որ ՊԳ (= 1354 թ.) Թաւրիգոս վերանորոգել են:

72.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ.

Վանիս Վարդան Եկ. Հիմ թիւ 244, ԺԻ ԳԱՐ. վերանորոգուած 1569 թ.

ՆԻԻԹ մազաղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ ալի-ի փոխարէն գրուած է այր, ՄԱՅ. ՊԱՆՊ. Ե՝ ԵՐԱԹԱԳԻՐ ԵՐԱՆ. մի մի թիւրթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շումի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 18×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 192, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ միջին կրկնաթղի, ՍԿԶԵԱՏԱՌՔ սորոգ զիւսազրեր, իսկ անտարաններէն սկզբում գեղեցիկ ծաղկազրեր և երկնաթղի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գտնուող զարդեր, ՄԱՆԿԱՐԿ շումի, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ և ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Վանական, ՍՏԱՑՈՂ Գրիգոր:

ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ դար. վերանորոգուած է Իււիլ (= 1569), ՏԵՂԻ Զարեանի սուրբ ուխտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆՔ.

Թուս յիւսապարանք չկայ, Մասքեոսի աւետարանի վերջում գրուած է.

Այս կտակ՝ աստուածախաւս սուրբ ուխտին է Զարեանին. Տէր Աստուած ողորմեսցի ստացողին. ամէն:

Վերջին երևում. Փառք անսկզբնական բանին Աստուծոյ՝ ընդ Հաւր իւրում և սրբոյ Հոգւոյն, այժմ և յանսպառ յաւիտեան. սըն. ամէն:

Մրա ներքեւ բոլորագրով ձուռն ու մուռ դրուած է.

ԶԳրիգոր ստացող սուրբ աւետարանիս զամուսին նորին, և որդիս նոցին, յիշնալիք ի Քրիստոս-ընդնութն և Սիմէոն կրտս. (նաւ)որ, պատճառ գործոյս, և գառաջնորդի սուրբ Ռախիս Զարեհանիք՝ զեղիակ նայր, և զՎարդան փակակալ, և զնաչատուր գործակից, զՍտեփաննոս և զԴուկաս, զՎարուս միայնաւոր, և զայլ նամարէն միարանդ սուրբ նշանիս, որում սուրբ աւետարանս և խայրի և ընծայ աւանդեալ ի վերագրելոցս, և մի ոք իշխեսցէ զրծկլ զսա ի կաթողիկէէս Զտէր Աստուածատուր կրօնաւորն յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուած, որ վերստին նորդէկ ետուր զսուրբ աւետարանս, յիշատակ նոցի իւրոյ և ծնողաց իւրոց, նորն Քաջատուրն, և մօրն Մարգարտին, և Եղարարն տէր Յովանիսին, Ղարեպէին, Ախիջանին, Փիլիճանին, և յոր-

ւերն Շողգապին, Քանդապին, և զհոգեօք ծնողսն իմ՝ զՄկրտիչ վարդապետն, որ քաղում աշխատանք ունի առ մեզ, և զնաղար սարկաւազն և զտէր Յովանի կրօնսօրն, և զփոքրիկ տէր Յովաննս. . . և զհոգեւոր եղբարքս իմ, զՂաւսիքան, զԱխիճան, զԱմիրջան, և զկողակիցն իւր . . . և զՎարդան Կպիսկոպոսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն և զկենդանիսն, ամէն: Զնապիպ խաթունն և զԷնիաթն և զՋուհարն, որ քաղում քրտմարք աշխատեն ի դուռն սուրբ Աստուածածնին (յիշեցէք):

Եւ զկազմող սուրբ աւետարանիս, զեղեա մոնղզս, յիշեցէք ի Քրիստոս, որ զիպեցայ ի վանս Սղկալոյ, առ եղբարսն մեր Մկրտիչ վարդապետն, և նորորեցար զսուրբ աւետարանս, ի թվին Ռ և ԺԷ (1569), յիշատակ Աստուածատուր կրօնօրդին և իւրոցն ամենայն, անջինջ յաւիտեան. ամէն:

73

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Ա

Վանի Յայնկոյսեւի եկ. Հին թիւ 51. ԺԺ պար:

ՆԻԺԻ մագաղաթն եւ թուղթ, ԿԱԶՄ տախտակ, կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ մինչեւ Յովնանէս աւետարանչի կէտ մագաղաթի վրայ Լ գրուած, 216 թուղթ, մագաղաթ ըստթակի թղթի վրայ աւելացրած է ՊշԺ (1430) թուին, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ, Ղուին, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկգինի, ԹՈՒՆԹԻՔ 216+36, ՏՈՂՔ 18 և 23, ԴԻՐ՝ քուրասգիր, ՍԿԶՐԵԱՏԱՆՔ պարզ գլխադրել, ԼՈՒՍԱՆ, ՅԱԶԱՐԴԻՔ Ղունի, ՄԱՆԻՐԱԿԱՐՔ Ղունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԴԻԻԶ, ԾԱԿԱՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անխայտ, ՍՏԱՅՈՂ Պետրոս Եղեկեցի, ԻԱՄԱՆԱԿ ԺԻ ղար, վերամտրոգել են ՊշԺ=1430 թ., ՏԵՂԻ անխայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ, ՎԵՐՈՒՄ, Փառք. . . Արդ կապեցաւ և թերին 19աւ, տառս աստուածային, կտակա արար-

չին և Տեսնն Յիսուսի աստուածորոյն, ի թվաբերութեանս Հայոց ՊշԺ (1430), Զոր ստացեալ էր զսա տէր Պետրոսն Եղեգեցի, ի զոանն արքունին, և ի գերեզման Քրիստոսի, ի վայելումն անձին իւրո նաւատակի, որ ի նոյսն մաշի վասն Երուսղէմի, է. անգամ յերթեւեկի. նաև եղբորորոյն Ստեփանոսի, սուտանուն կրանաւորի, եւ ի յանէ շարին Շարուաթի, որ սար էառ գաշխարհս նաչկապնի, սա պանստի եղեալ ի վրմի, և բոլեալ վտակ ջրի, և տապալեաց զմշտանոսան ագրիբս կենդանի, Արդ, որք նաշորայիք սմա, անմշղաղոր լերուք սղայանաց և թերութեան որ ի սմա, զի յոյժ աւերեալ էր: Այլ ևս յիշեսէք ի սուրբ յերկնաթիշ յազաթս մեր զստացաւոց սորին, գտէր Պետրոս և զամենայն արեան մերձաւորս, և զիս գանձան Ստեփանոս և զծնողս մեր, և որ յիշէ յիշեալ լիցի և նա յաւուրն աներեկի և

յաջակողման հասին բազմի. ամէն. եւ :

Փառք . . . Արդ, ես տէր Ովհան գնեցի գտարբ աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց, ինձ և ծնողաց իմոց, և յարեան մեր-
ձաւորաց իմոց, հայր իմ Տէրունական, որ
փոխեալ է ի Քրիստոս, և մայր իմ Թրի-
մար, և զմամս իմ, Թանգսող, որ է ձերա-
ցեալ, ամէն. և զկուսակիցն իմ զԼուրաց, և
զհարկաբայր իմ Ասանէս, և բուրս իմ Բու-
տրանա և Սկզկիկ. ի թվականիս ի հա-
կապինսն տամարիս ԶԳԲ (—1513), ես տէր
Ովհանէս, և որդի իմ. . .

Կամանս ամենակալին Աստուծոյ, ևս
տէր Պետրոս արհապետապետ, վերադիտող
այսմ նահանգի, իմ կամաւ և իմ յօժարու-
թեամբ՝ զիմ աւետարանս, որ բերի յերու-
սաղեմայ, աստուծոյ չափ արդեանց իմոց,
սովի իմ սանտօքն՝ պարսն Սիթի խախու-
նին, և իւր աստուածամտոր զատկացն,
կենաց բարեխոս և բախիշ յանցանաց։ Որ-
բանի կենդանի է, յամէն տարի, Բ. պատա-
րագ տայ առնել մեզ, և երկու ոչխար մա-
տալ, անխափան, Աստուծոյ շնորհատր առ-

նէ պարբնացն գտարբ աւետարանս, անջինջ
յիշատակ հոգեց նոցա, այժմ և յապագայն
և յետ մահոյ, և բարեխոս առաջի գնեման
ամմահին։

Հաստատ է կտակս կամանս Աստուծոյ,
Իրեցայ յիշատակս ձեռամբ պիտակ
պետի՞ Զովանիսի. առ զբանս սուրբ և ս-
տուածածնիս, և Գէորգեայ զորաւարիս, և
սուրբ Ստեփանոսիս. ի թվաբերութեան
հայկազեան տոմարիս ՊԼԷ (—1428), Աս-
տուծոյ շնորհատր առնէ. ամէն։

Ես Միրզաս, Քամալբեյոյ իշխան, Թ-
ղաճեկան տովի իմ հոգոյս համար՝ կարժիք
աւետարանին գրի մեծ. հայրն իմ, Ովանաս,
մայրն իմ Գուլպաղի, և որդին իմ Ովանէս,
գտեւին իմ Թումանին, Խուլիսոյն, Մա-
մուկին, Գուլպաղուն, Հուսուսաթին, Շա-
հումէն, և եղբայրն իմ Պարուն Էփաղին, Դա-
ստումէն, Ամիրխանէն և կողակիցն իմ Մա-
րէն, Կարալոյն կամ տեսանելոյն, ինչդիմ մի
յի բերան և ուղիղ սրտիս թողով թխն իւրդ-
րեցէք Միրզին մեղացն, և որդումի սակք
հոգոյս։ Փառք, հայր միք։

74.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Բ.

Վսնի ս. Վաղգան եկ. Հիմ թի 241. ԺԻ պատ. վերամուտդ տմ 1453 թ.

Ն.Ի.Թ. թիւով։ ԿԱԶՄ կաշիպատ տախ-
տակ. ՀԱՆԳԱՊԱՆՔ փառ է պահուած.
ՄԱՅ-ՊԱՆՊ. մուղաղաթի 3 անգիր թերթ.
ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. 4. ՄԵՆԻՐԹԻԹԻՆ. 16×22,
ԳՐՈՒԹԻԹԻՆ երկրին. ԹՈՂՊՔ 324. ՏՈՂՔ
21. ԳԻՐ ըտլրագիր. ՍԿԶԲԱՍԱՌՔ գու-
նատր, պարզ գրեր. ԼՈՒՍԱՆԿԱԶՄԱՐՔ
չունի. ՄԱՆԻՐԱԿԱՐՔ 14+4 տետրամիկ-
նոՒՐԱՆԶ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԶ չունի, ԳՐԻՉ
Վաղդոսն ըսնումայ. ՄԱՂԿԱՂ անյայտ.
ԿԱԶՄՈՂ. Փրկիպատ արեղայ 1575 թ. ՍՍԱ-
ՅՈՂ. Շախիվազա ԺԱՄԱՐԱԿ ԺԻ դար.
ՔԲ. —1453) վերամուտդ տմ. ՏԵՂԻ Վսն.

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐՐՈՒԹԻՆԵՔ.

332 ա. թղ. —Արդ, զայս պատուական

ակա շափուդայ, որ կայ հանգուցեալ Աս-
տուծոյ Բարալէի և զկառս եղեկիւի, որ
պարագրէ զլուսն արտափայլեալ. առեալ
բարեպաշտ մուգոտի Շախ փաշին, և ու-
րար պաշար յախտնական ճանապարհին,
որ տանի յառ հանգրծեալ գատատաւան
Աստուծոյ. յիշատակ բարի հոգայ իւրոյ
և ճնողացն, հարն՝ Ամիր րէկին և մարն՝
Սայ մէլէրին, և եղբարն՝ Թայիփաշ մուղ-
լատուն և բուրժն՝ Շահուսպին, և գտեւին՝
Թաւա իաթունին, և բուս ուղոյն՝ Էմա-
յնին և Շահրիարին, և կենակցին՝ Ջեթի
փաշին, և զատկացն՝ Կարապետին, Մէլ-
քեւէթին և Մուրատին, և միս Կարապե-
տին և այլ տղայոցն։ Որ ետ նորոգել ըզ-
սուրբ աւետարանս, յետ զողանալոյն. որոյ.

Տէր Աստուած, զերկնից արքայութիւն իւրն տացէ և իւր ննջեցելոցն ամէն:

323 ա. թղ.—Եւ արդ, եւ մեղադարս զծոզս, Վարդան քահանայ, զրեցի զաւտարանս ի քաղաքս՝ որ կոչի՝ Վան, ընդ հովանեան սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Վարդանա զաւրավարին, ի թրականութեանս Հայոց ՋԹՅ (==1453), ի հայրապետութեան տեսուն Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի, և մերոյ աթոռակալի սուրբ ուխտիս Վարագայ՝ տէր Յովանիսի, և ի թագաւորութեան Ջհանշայի միւրզին:

Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք սմա, բոլոր հաւատով Աստուած-որորմի ասացէր մզկասի Շահ փաշին և իւր

ննջեցելոցն և ինձ մեղադարս զըշխս՝ Վարդանայ և իմ ծնողացս՝ Յովանէս քահանային, և Ջմբու թին, և որդոյն իմոյ Նիկողատսին, որ աշխատեցաւ ի կոկիկ թղթին, և միւս որդոյն Յովանիսին, և Գրիգորին, և ձեզ խողացդ և կարգացողացդ սոհասարակ որդրմեացի, և նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

324 ր. թղ.—Այլ որ հետացուցանէ ի զրանէն սուրբ Վարդանայ զաւրավարին, նայ յԳ, սուրբ ժողովուն նոյնվեայ եղիցի . . . ամէն:

ԹԻԻԻ (==1575) թուին, կազմեցաւ ձեռամբ սուտանուն Փիլիպոս արեղային, որ և Հիլլընցի, որ մականունն Յուսուն կոչի . . .

75

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Գ.

Աղլամար, Հիւն թիւ 120, ԺԻ ԳԱՐ

ՆԻԻԹ թողլի, ԿԱԶԻ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վերջից թափուած, ՄԱԳԻՊԱՆԳ, երկաթեղիք աւետարանի թերթեր, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ, շունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 16×23, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 328, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ մեծ քողորակիք, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ նստասկ տատն, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ շու-

նի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԻՈՂ, Ե ԿԱԶԻՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԻ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻՔ, Յիւստովաբանք կրօնւած և:

ԺԿ Գ Ա Ր

76.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Դ.

Լիւմ անապատ. Հիւ թի 85 ՁԻ=1301.

ՀԻԻԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ Կաշիպատ. ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ րայք.յուած. մի մասը փութած
և մէջտեղերից թերթներ ընկած, ՄԱԳ-
ՊԱՀ. չունի. ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. չունի. ԳՐՈՒ-
ԹԻԻԼ երկրիւն. ՄԵՆՈՒԹԻԻԼ 17X25,
ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ քորրպեր.
ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ պարզ դիտարեր, ԼՈՒՍԱՆ-
ՑԱԶԱՐԴՔ գունատը ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱ-
ՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՔ 6, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ Սաշատոր արեղայ. ՍՍԱՑՈՂ 1)
Նստածատոր րանայ, 2) Սաշատոր,
ԵՄԱՂԻՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ԺԱՄԱՆԿ
ԶԺ=1301, ՏԵՂԻ Լիւմ անապատ:

ՅԵՇԱՅԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք. . Ըստ նմին աւրինակի և
սրբաւեր և իմաստունք քանայա՛ Սա-
տուածաշատոր և Քաշատոր, միշտ և հանա-
պապ բորբոքեր ի սէր սր. և տիեզերաքարոզ
քառափտակ սր. աւետարանիւ. և րստ քը-
նաւոր քարոց քարոյն՝ ախորժակսն կա-
մաք՝ մեծաւ տենչմամբ, իկեայ ի խնդիր
աստուածունակ տառիցն, որ կհանս տա-
կամայորդոր լսալից. ստացաւ գաս, ան-
ջրնջկի արծան, ի միսիթարութիւն անձին և
ի յոյս փրկութեան: Եւ եւ, յոյնամեկ և
փցունս ի գրչաց, Քաշատոր, տեսեալ զփա-
փազ և զսէր սորա, յանձն առեալ՝ րստ
իմում կարի՝ յանդ հանեալ կատարեցի,
հորհաւք և ողորմութեամբն Աստուծոյ,
յամի ՁԻ (=1301), Գրեցաւ սա յանապա-
տիս. ի կղզիս որ կոչի՝ Լիւմ. քնդ հովանեա
սր. Աստուածամերին և սր. Կարապետի և
սր՝ Դորդեա զարապարի. և ի հայրապե-
տութեան Հայոց՝ աստուածահաճոյ և սրբ-
բանունդ հայրապետին տէր Զաքարիայի.

և յատաճնորդութեան սր. ուխտիս, պա-
տուական եպիսկոպոսին, տէր Յովան, Արդ,
աղաչեմ զամենեանս սիրոյն Աստուծոյ,
զրնթերցաւարդ և զլսալից, յիշման ար-
ժանի առնել զվերոյստացեալ պատուական
քանանայն, զստացաւդ տառիս և զձնաւոյս
իւր. ևս առաւել ի ժամ սր. և սոսկալի պա-
տարապին. զի արժանացին ողորմութեան
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ Ընդ նոսին և
եւ, ամենամեղս ի գրչաց, սուտ անուն
Քաշատոր արեղայս, յերեսս անկեալ աղա-
չեմ զհանդիպեալսդ սմա. յիշել և զիմ ան-
արժանութիւն. և ծնաւոյս իմ և զեղբայրն
իմ զՊարտիկ և զպապն իմ զՄարտիրոս և
զԵրեմի իմ զՍարգիս և զԵրեմ քորթն իմ,
զանցուցեալսն ի Քրիստոս Ընդ որս, ողոր-
մած Աստուած, յիշողացդ և յիշեցիլոցս,
ողորմեսցի աստուապէս, կրկին կենաւք
և ր. աշխարհաւք. և ինքն եղիցի աւրնեալ,
զովեալ և փառաւորեալ յամենայն արարա-
ծոց, յիմանայեացն և ի զգալեացս, և յամե-
նայն ցոյից. ամէն:

Զստացաւդ աստուածախաւս սր. ա-
ւետարանիս. զսրբաւեր քանայաք, զերկու
հարազատ եղբարք՝ Յովհաննէս և զՊեա-
րոս, և զՍտեփանոս սարկաւազ. յիշեցէք
ի Քրիստոս Աստուած և մեղաց թողութիւն
խնդրեցէք վասն զի յոյժ փափազանաւք և
ջերմեռեալ սիրով ստացան զսր. աւետա-
րանս, ի վանքումն անանց և յիշատակ րա-
բի հոգոց՝ ինքեանց և ծնաւոյց իւրեանց,
Ստեփանոս քանանային և կողակցին, և ամե-
նայն արհան մերձաւորաց, կենդանեաց և
հանգուցեցեցն. և որ յիշէք զվերոյյրեալս
ի սր. յաղաւթս ձեր, յիշեալ յիշիւր և զուր
ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ ի բարին.
ամէն:

Ընդ նոսին, աղաչեմ, արժանի առնել

յիշման զեղիկի կազմող . . . ակս միով
Տէր-ողորմիւ:

Յովնանու աւետարանի սկզբում.

Ի թվականութեան Հայոց ԶԴ (1301), ես Աստուածատուր քահանայ, բնականաբար զսուրբ աւետարանս, ի հալալ արգեանց իմոց, առ ի յիշատակ նոյր իմոյ և ծնողաց իմոց, ընդ նմին և ամուսնոյ իմոյ Մարթայի և զաւակաց իմոց՝ Սեղրակի և Միսաբի և Հովնաթանայի: Արդ, որք կարդայք կամ զաղափար առնոյք ի սմանէ, մեղաց թողութիւն հայեցէք յամենաառաւ պարգեւողէն Քրիստոսէ, ինչ և ծնողաց իմոց և ամենայն:

77.

Ա Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Ե.

Լիմ անպատ. Հիմ րի 389. ԶԻԳ=1304

Նիւթ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատու ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քաւտան յաւ է պատած: ՄԱԳ-
ՊԱՆ, միջին Մեղրական գրով աւետ. մի
մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. ձկայ, ԳՐՈՒ-
ԹԻԿՆ երկսիւս, ՄԵԾՈՒԹԻԿՆ. 24×32,
ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ խոշոր քոլո-
րագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ պարզ զլուսգրկու
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԹՔ սակրամթի զարդեր:
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 5 պատկեր, աւետարանիչ-
ների պատկերներ ձգան, ԽՈՐԱՆՔ 10: ԿԻ-
ՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Զարարիս: ՍՏԱՑՈՂ,
1) Թումայ եւ Հայրապետ, 2) Վարդան
եւ Ոսկի, 3) Կարապետ: ՄԱՂԿԱՂ, գրիչ:
ԿԱԶՄՈՂ, Մարդիկ, ԺԱՐԱՆԿ ԶԺԳ=1304,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ այսմ աստուածա-
պատուէմ կուակիս, որ ունի յիշեհան զրոյր
տնաւորն ի իւր Բանին մարմնացելոյ. որ
է յոյս ապաստանի և առնաւառչեայ ըն-
թակային, որ ոռոգեն զիմանալի անդա-
տան ներքին մարդոյն՝ երանկալք՝ յոյնա-
ջան գունաւոր ծաղկազարդեալ: Որում տե-
ղացեալք՝ ամենսմաստ և խոհակալ քահա-

ննջեցեալաց մերոց, Մարթայի. և զաւ-
կաց մերոց, որոց ի ժառանկութիւն նոցին
բնականաբար զսա, յիշատակ անջինջ, և Յի-
սուս Քրիստոս Տէրն մեր՝ մեզ և ձեզ առ
հասարակ պարգեւեցէ զհիւր առատ ողոր-
մութիւն ընդ սուրբս ամենայն, յարքայու-
թեան իւրում, յաիտեմից յաիտեմանս.
ամէն:

Զստացող սր. աւետարանիս՝ զնաչա-
տուր քահանայն, և զաւակն, զկարապետ
քահանայ և զամենայն արեան մերձաւորսն,
յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի
ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Նայեցն՝ Թումայի և Հայրապետի. յաղազս
փափագանաց նոցա, ի վեր քան զկարն
աս . . . աբեր ինչ, որ . . . աբերից զսայ,
փան փրկութեան նոցոյ և մարմնոց նոցայ
և ննջեցելոց իւրեանց, և ի վայելումն նո-
ցին և զաւակաց իւրեանց. զի տացէ Տէր
Աստուած, նոցին վայելել զսայ ընդ երկայն
աւուրս, ցնծութեամբ և ուրախութեամբ
ընակել յերկրի և ի տուն Տեառն և ի գա-
ւթին Աստուծոյ մերոյ սրբութեամբ, պարա-
զայց ամուլք բերկրել յառազատ մաւր
մերում՝ նազելի . . . աբ Նրուիլ ի յոյս
Տեառն: Անարատ և անբիծ և անցնողի
պահեցէ Քրիստոս զնոսայ յերկրաքաղէ
և ի գրասանոց կենդաղոյս, մինչ և ի շրթա-
րում յաստեպս և ի ստուերացս, լինելով
ընդ վերին վարագուրաւն, ուր քահանա-
յապետն մեր Քրիստոս եմուտ: Արդ, ընդ
ընթացից արեգական, բոտ չափոյ ընթան
նայեցնեան տովմարիս, եաթն հարիւրից
և յիսուն և երկից (=1304) ամաց գրեցաւ
սր. աւետարանս. ի թագաւորութեանն Ղա-
զանդանին, որ է թագաւոր իմաստուն և
բարեխորհր և անկեղծ կանգնող, որ Տէր
Աստուած ընդ երկայն աւուրս արացե-
ղանայ. ի թագաւորութեան Հայոց Հեթմոյ:

ի վերայդիտողութեան տեսն Ջարարի-
այի կաթողիկոսի. ձեռամբ յսցնամեղ և
անաթան գրէի Ջարարիայի, և նկարողի,
և կապողի, և վայելումս . . . քանանայի
և Հայրապետի, Գորգոյ և զաւակաց իւր-
եանց, (որ) ստացաւ զայս ի (նայլայ և յար-
դար վաստակող իւրեանց և յիշատակ նաւն
իւրեանց . . . ոն քանանայի, որ Աստուած
գերկնից արարչութիւնն պարգեհեցլ, և
մաւրն իւրեանց . . . տիկնայ մանու . . .
քրիստոնէին տի . . . ին և թուրք կահա՞
ննովոր տիկնայ . . . Սարգսի և ննջեցե-
լոց . . . Մարեմայ և (Հայրապետին, Գրի-
գ(որի), Յովնանէ և քանանային) Ասլան . . .
Շարարին ելթոյն՞ սարկաւագին, Թում . . .
մին, Տէրտէրին Մովսէսին, Մամա տիկ-
նայ . . . Ախաթունի . . . նց ուրախու-
թիւնն, անճառ և յանպատում յուրախու-
թիւնսն, զգաւ(ւ) արհնութիւնն, զպակն
փառաց, և զյոյ(ս) յախիւսեց զպարգեհեցլ
նոցայ, ամէն նորարք, աղաչեմ զմեզ, որք
նաղիպիւք այսմ ստոյի, անմեղադիր ինիւր
սխալանաց, զի ոչ կար արեւնակ, և լոյժ
վշտացայ վասն արքիւնակի, որ ոչ զոյր, և
իմ առեալ զսեւորակն՝ աստ և անո՞ր ըազում
աշխատութեամբ զրկի, եւ կայր մեզ այլ
զիրա զրելոյ, չաղ՞ տետրակս և շարակա-
նոցս երկուս, սոնէի զտետրակ նաղին և
զրէի երես մի, և զնէի առ ի ցամաքիւ,
ապայ զշարականոցի գտետրակն, և ապայ
յետոյ զաւետարանի տետրսն եւ տեսնէի զիւ-
րաքանչիւր զրէիւն (զրեալքն?), որ ոչ ինէին
ողջ, այլ առեղ և ֆարցեալ, վասն զի ոչ
կար մեզ տեղի առանձին և հաստատ: եւ իմ
վշտացեալ և ձանձրացեալ, ըազում աշխա-
տութեամբ զրեցի զիւրաբարանս: Աղաչեմ
զմեզ ի յիշելոյ մի մոռանայք, ողջ յիւրս:

Բաղձանք նոգեորակն սիրոյ՝ զերա-
զանց գող՞ք քան զամենայն հստ ցանկա-
լիս, մինչ զի, որոց առեալ ունիւյին զնայ,
մոռացումս անհնայն մարմնականաց իրաց
ստեղծով, որում և ես կցորցեալ, ըստ կարի
իմում, ամենակալուստս ողով, Վարդան, և
կենիւկիցն իմ Ոսկի, յոյժ փափազմամբ
ստացար զամենունակ ըշտեմարանս զան-
ձուց աստուածաբան աւետարանոյ, ի փրք-
կութիւն անձանց մերոց և յիշատակ նոցոյ,
յիստ աստեացս երանելոյ, մեզ և ծնողաց

մերոց և եղբարց և ազգականաց մերոց,
նոգեւորաց և մարմնաւորաց, իւր, աղաչեմք
զամենեւեան, որք նանդիպիւք սր, աւետա-
րանիս, յիշեցիք զմեզ յաղաթս ձեր, և
զՎարդան և զկենիւկից իւր՝ զՈսկի, և
զամենայն արեան մերձաւորսն, և որտի
մտքս խնդրեցէք յԱստուծոյ մեղաց թողու-
թիւն՝ զնոցացն և զորոցայ, Վարդանայ
և . . . և Ջարարիայի, կապողի՞ Սարգիս,
և . . . անայի, յոյժ աշխատողի, և ըազ-
մովք Ստեփաննոսի, որ զսակա յիշատա-
կարանս զրելիւ եւ Աստուած առնաւարակ
ողորմեցի, նմա փառք յաւիտեան: Պի՛Ք
թվ, (—1374):

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային
բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս,
և որք պատաճիք ի սմայ, տեսութեամբ
կամ ընթերցմամբ կամ ընդօրինակելով,
յիշեմքիւք ի մարքափայլ յաղաթս ձեր
զվերջին նորոգող սր, աւետարանիս, զՊա-
րոյն Ստեփաննոսի և զիզրայրանիւր իւր
զկեփայլքն, Շարաւաթին, ամէն, և իւր
ծրնաբացն, նորն իղլաթին և իւր կողակ-
ցին Բաղին, ամէն: Դարձեալ կրկին ան-
գամ յիշեցիք զնորոգող սր, աւետարանիս
Շարաթին և զիւր կողակցիցն՝ Բայրուն, և
զմիւս կողակցիցն՝ Մարին, փոխերեալս ի Քրիս-
տոս, և զստերացն Շայինարին, Գուլումին,
Մուղային, Կարապետին, Խելքիւն, Խասու-
թանին, ամէն:

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային
բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս, որք
պատաճիք սմայ, տեսութեամբ կամ ըն-
թերցմամբ, յիշեցիք յաղաթս ձեր զյիտին
ստացող սր աւետարանիս զՊարոն Կարա-
պետիս, և զեղբարիւր զՄեծփաննոս, և զգի-
ւոսարս որդիւն իմ զվմիւսն, Աստուած պա-
հեցլ ընդ ինչայն ատարս: ամէն, եւ
զմայրն զԻւլի Մարին, և զՎարսն իւր՝
զԽաթունէն, և զորոյն իւր՝ իղլիւկիւքն, և
զմ(զգա)տ(ն)մն, և զմեծ դուստրն իմ Նի-
գարմեկիքն, և միւս դուստրն իմ զԱննայ
խաթուն: եւ զամենայն արեան մերձաւորս
իմ, զճանգուցեալս ի Քրիստոս, և զճայրն՝
զՅովնանէն, և զմայրն զիմ՝ զԽաթունմե-
կիւքն, զկենիւկիւքն և զճանգուցեալսն եւ սրբ
յիշէք զմեզ սրտի մտաւր, և զուր յիշեալ
լիջիք յաւստ յողորմութիւնն Աստուծոյ, կի

սրտի, և լի բերանով՝ Աստուած-ողորմի՝ ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն: Դարձեալ կրկին անգամ յիշեցիր ի Քրիստոս, զտէր Ատեփաննոս փրկսոփայն, զառաջնորդ սբ. ուխտիս, և զՍիմէոն քանաւայ և զԲերոն քանանայ, և զՄարտիրոս՝ սուտանուն քանանայ, որ զանունս ունիւմ և ոչ զգործքս իմ: Լի սրտի, և լի բերանով՝

Աստուած-ողորմի՝ ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն: Եւ կարապետս օրի զսուրբ աւետարանս Նախավկայ սուրբ Ատեփաննոսին անջինջ յիշատակ՝ ինձ և ծնաւորաց իմոց: Այլ ում հեռացուցանէ ի զբանէ սուրբ և կեկեղեցոյ, կամ ծախելով, կամ գրուելով, նա վարձքն գնուողային առնու և զխաչանանուացն, ամէն:

78.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԼՁ

Աղբամաւ. 2ի6 քի 90. 2ի9—1304.

ՆԻԻԹ թույլմ. ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ կազմանմ, սկզբից 18 թերթ լիտփուտով, ՄԱԳ-ՊԱՀՊ. Հունի ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չկայ, ՄԵԽՈՒԹԻԻՆ 24×33, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 336, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԱԶԲԱՏԱՍԻՔ տախտակով թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ տախտակով զոնատուր ծաղիկներ, ՄԱՆԻՄԱՆԿԱՐ 3 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ՝ լուսնի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 3, ԳՐԻՉ Սիմէոն, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՏՏՈՂ Շնոթոր, ԺԱՄԱՆԱԿ 2ի9—1304, ՏԵՂԻ ԼՂՆԵՂ:

ԹԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Աղբ. այսմ գաղափարութեան, երջանիկ ոմն և աստուածային ձրիւքն բարգաւաճեալ, որոյ անունը՝ իշխան Շնոթոր՝ յորդորջի, աստուածասէր և բարեպաշտ Սա. ախորժական կամաւ և մեծաւ տենչամբ, եկեալ ի ինդիր աստուածային հրամանացս, որ կենսւ տայ կամայորդոր լսաւորաց, ստացաւ զսա. անջնջելի արձան, ի մխիթարութիւն անձին և ի յոյս փրկութեան. զսեակ ի Սիրոն և ընդանեակ յերու-

սաղէմ: Եւ ես, յողեամեղս և փցունս ի գրչաց, յանձն առի, այլ ըստ իմում կարի յանգ հանեալ կատարեցի, շնորհաւ և ողորմութեամբն Աստուծոյ. յամի 2ի9-երորդի (=1304) թուարկութեանս հայոց, ի պառն և ի վշտաբեր ժամանակի. ի քաղաքիս Արճէշ, ընդ Նովանաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Յակոբքաւ, եւ արդ, աղաչեմ զձեզ, Տերաժք. զքնիքեցաւորդ և զլսաւորդ. յիշման արժանի առնել զբարձրաբարոյ ստացաւորդ տառիս, զՇնոթոր և զսմանայն արեան սերձակայս իւր, և զհամբարձեալս ի Քրիստոս զծնալան իւր, ըզպարոն ծոանք. ևս առաւել ի ժամու տուրք և սոսկալի պատարագին. զի արժանացին ողորմութեան ի Քրիստոս Աստուծոյ մեքոյ, Լէնդ նոսին և ես, ամենամեղս ի գրչաց, Սիմէոն, յերեսս անկեալ աղաչեմ, յիշել և զիմա անարժանութիւն, և զծնալան իմ, և զայնոսիկ՝ որք յանձնեցին զինքեանս յիշել ի Տէր, Լէնդ որս, ողորմած Աստուած, յիշողացդ և յիշելոցս, առատապէս ողորմեսցի, կրկին կենաւք և երկու աշխարհաւք. որ է աւրինեալ, զօգեալ և փառաւորեալ յաւիտեանս յաւիտենիք. ամէն:

79

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԼԷ.

Աղբամար. Հից բիւ 37. ՁԻԿ=1304.

Նիւթ թողթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ և զունատոր զարդարանքով, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բառական լաւ է պահանջած եւ կրօնով՝ Լ կարծիր, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ, միջին Մեքորեան անտարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 23×32, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂՔՔ 228, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ պարզ զվազգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿՔ զունատոր ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ տէր Գրիգոր Բահանայ, ԽԱՂԿՈՂ անլայտ, ԿԱԶՄՈՂ, Փրկիպարտ, ՍԱՆՑՈՂ անլայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺԳ=1304, ՏԵՂԻ անլայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . ի թվականութեանս մեծ հայկազեան տոմարիս, ի Զ-երորդի, Յիս-նեբորդի, երրորդի (=1304):

Իրեցա զերարժիս այս, զերայոյս և աստուածաբանս անտարանս, ձեռամբ յոգ-

նամեղ և անարման զրչի, տէր Գրիգոր Բահանայի . . . (թափուած է):

228 ա. թղ. Դարձեայ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զԼուսաօրինեց ինչսն, որ մասնակից եղաւ, զՎանկայ անտարան, որ զերկէր բերած անօրէնքն, ի Զուլթիկ, և Կանգիպաւ նոր օրհնակ Մալխան, որ և վերկից զսայ, իշատակ իւր և ծնողացն և եղբարցն, և կողակցին և արդոցն, Աստուած ի յօրն անկողին զձեզ ի չար սատանայի զհրուժենէն ազատէ, ամէն:

Ես, աստանուն Փրկիպարտ, որ կազմեցի սուրբ անտարանս, ի թվականիս Հայոց ԹԼԻ (=1585), ի զեռօրն՝ որ կոչի՝ Վանիկ, ի զօրն սուրբ Թէոդորոս . . . Անիս ու հազար քրիստ, թէ ինչ գործեցաւ ի չար մարդի, Յիսանէն, որ լալաք և արտասուաք կապեցի զսուրբ անտարան, տանս, և անհանգիստ կայի վասն ծովացեալ մեղաց իմոց, Զմեղաւոր զծաղս յիշեցէք մեղաց իմոց, . . .

80.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԼԷ.

Աղբամար. Հից բիւ 253. ՁԻԿ=1306.

Նիւթ թողթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բառական լաւ է մնացած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. երկթաղարկ Մատթիոյի երկ երկու թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 24×34, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂՔՔ 350, ՏՈՂՔ 17, ԳԻՐ մեծ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ պարզ զվազգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿՔ զունատոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 22, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ եւ ԽԱՂԿՈՂ անլայտ, ԿԱԶՄՈՂ, Ենով-

անայ, ՍԱՆՑՈՂ, Ենովիկ Բահանայ և Թու-մայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺԿ=1306, ՏԵՂԻ ճուրարեան, Բերպար զիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արք. այսմ աստուածապատում կտակէս, որ ունի յինքեան զրո-ւր տնտրելուն ինչն Բանիկ մարմնացելոյ, որ է յոյս սպաստանի և տոհմաւանսն ըն-թականին՝ որ ոտոցեն զմանալի անդաս-

տանն ներքին մարդոյն՝ երանգաւք լողնա-
ջան դռնաւք ծաղկ սպաղեկալ: Արուս տեն-
չացեալ ամենիմաստ և խոնական քանանա-
յիցս, Շնորիկ քանանայոյ և Քրոմայոյ.
յարազս փափաքանազ նոցա ի վեր քան
վկարն արարին մտարիւ ինձ. որով մակա-
զորցի դաս. վասն փրկութեան հոգոց և
մարմնոց նոցա, և ննջեցեց իւրեանց. և ի
վաշխութեն հոգին, և դուակաց իւրեանց: Զի
տացէ Տէր Աստուած հոգին վաշխել զսա-
րնդ երկայն աւուրս՝ ցնծութեամբ և ուրա-
խութեամբ, ինակել յերկրի և ի տան Տեառն
և ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ սրբութեամբ.
պարագայց ամաք բերկրիլ. յատագաստ
մարս մերուն նազելի նոր Սիրնի, անա-
բատ և անսայթաք բերկրանաւք հրճուիլ ի
յոյս Տեառն: Անարատ և անրիծ և անցնդե-
լի պանծացէ Քրիստոս գնտա յերկրաբարչ:
և ի դրասանող կենցաղոց, մինչև ի հրա-
ժարումն յատենաց և ի ստուերացս, լինե-
լով ընդ վերին վարագորումն. ուր քանա-
նայայեան մեր Քրիստոս եմուտ:

Արդ, ընդ ընթացից արեգակնան, ըստ
չափոյ բերման հակադեան տումարիս ԶԵՆ
(= 1306) ամաց, գրեցաւ սուրբ անտարանս.
ի թագաւորութեանն Աղլատու Սուլթանին,
որ է թագաւոր իմաստուն և բարեխորհ,
և անցելոց աւգնող. որոյ Տէր Աստուած ընդ
երկայն աւուրս արացել գնա. ի կաթողիկո-
սութեան տեսան Ձաքարիայի և վերադի-
տողի. ձեռամբ յոգնամեղ և անարժան գրչի
Յովսիան նուաստի, և նկարողի և կազմու-
ղի. ի յերկրիս Տարբերունի, ի գեղ Բերդակ.
ընդ հովանեաւ սուրբ և կենսաբեր նշանի
խաչին Քրիստոսի և սուրբ զաւրափաքսն՝
սրբոյն Գեորգիս և սրբոյն Սարգսի գաւ-
րաւարի. որ և բարեխառ իսկ են, վասն
մեր և ամենայն քրիստոնէից առ Քրիստոս.
միշտ և հանապազ:

Աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ քանանայք և
բաշխողք աստուածային խորհրդոյն. յոր-
մա՞մ ի վեր ամրառնայք զկարկառեալ ձեռս
ձեր, և զԱստուած բոլորով ի մատին ունե-
լով և քաղցրաբարբառ ձայնիւ. (մի թերթի
ընկած է):

Դարձեալ աղաչեմ զքանանայք և թղ-
ժողովուրդդ, որ լի բերանով և բոլոր
սրտիւ զԱստուած-ողորմին աւելք, մահտա-

սի Շումամին և Սաւմին և զաւակաց՝ Սի-
րունին և Կարապետի, և զստեհն՝ Ինսիսին.
և որ աւել զԱստուած-ողորմին, Աստուած .
. Կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, որ
լի բերանով և բոլոր սրտիւ՝ Աստուած-ո-
ղորմի՝ աւելք մահտասի Շումամին. որ ա-
ւետարանս նորոգեց և զսկիհնչն և շուրջատ և
զրեմի ծածկոց, և այլ շատ շրթերէն և
զնշխարի հացհան և զմաղ. և յամեն տարի
Թ. շալոյ մում աւետարանին. և զխաչն՝
որ ի վերայ սուրբ աւետարանիս է, և այլ
բաղում տուրս ունի ի դունս սուրբ եկե-
ղեցոյն: Եւ զիչալ պատարազ որ ի սուրբ Լէ-
ոնդէն՝ ենի, մասն և բամբի եղիցի՝ մահ-
տասի Շումամին և ծնողաց նորին. ամէն, և
որ աւել Աստուած-ողորմին, ողորմութիւն
զտեց ի Քրիստոսէ. ամէն: Աղաչեմ զձեզ,
ով սուրբ քանանայք, որ միոյ ողորմոյ
արժանի առնէք զնեղաւոր Յոհանէս երէ-
ցոս և զհայրն իմ զտէր Սահմաննոս և թղ-
մայրն իմ Շումամ և զամենայն արեան
մերձաւորսն իմ. և որ աւել զԱստուած-ո-
ղորմին, միոյն Թ (հազար) առեց զողորմու-
թիւն ի Քրիստոսէ. ամէն: Որ աւետար
ձայնիւ, Բանն Հաւր և լծակից Հոգոյն.
լոյսն ճշմարիտ Քրիստոս, յայտնէ տէր ներ-
սէսին և ծնաւազց նորին՝ Աղլալի և տէր
Հայրապետին և ամենայն արեան մերձա-
ւորաց նորին, թէ հկայք աւրհնեալք Հաւր
իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն երկնից:
ամէն: Կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, քա-
նանայք և ժողովուրդդ, որ առնատարակ
ամենեքեանդ աւելք. զԱստուած-ողորմին
տէր ներսէսին և տէր Հայրապետին, որ
յաւ և բարի քանանայք էին, և որ աւել
զԱստուած-ողորմին՝ միոյն Թ առեց զո-
ղորմութիւն ի Քրիստոսէ. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, որ Աստուած
ողորմի աւելք, արդիւնաւորաց սուրբ աւե-
տարանիս և սուրբ եկեղեցոյն, Կարապե-
տին՝ որ ծառ մի տրվի, և Աւետիսին մի...
տրվի. առնէք՝ Աստուած-ողորմին, առցեն
զողորմութիւն ի Քրիստոսէ, ԶՅովհանէսն,
զԱղայայոյն, զԱղլալ և զՔրոման՝ յիշեցէք
ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի աւելք նո-
ցա. զի ծառ են տուրբ սուրբ աւետարա-
նին. և որ աւել զողորմին՝ Աստուած իւր
ողորմեացի. ամէն:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Լ Թ.

Ազրամար. Հիմ քի 51. ՉԾԶ=1307.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշուպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ սկզբից 3 թերթի եւ միջից 3 ասե-
տարանիչները պատկերները կտրուած են:
ՄԱԿ-ՊԱՆՉ. սկզբում 2 անգիր թերթի, ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՎ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ. 32×45,
ԳՐՈՒԹԻԻՆ. երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 432, ՏՈՂՔ
17, ԳԻՐ մեծ թղթազիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՆԻՔ
պարզ զլիսզրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ աս-
կապովի զունսոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱ-
ՆԿԱՐՔ Մարկոս ասետարանիչ, ԽՈՐԱՆՔ
չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ յաշեր քա-
նանայ, ԾԱՂԿԱՊ, եւ ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ,
ՍՏԱՑՈՂ, Նընըր, ԻԱՄԱՆԱԿ ԶԻԶ=1307,
ՏԵՂԻ Բերկրի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ, ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Կատարեցաւ համայնեւ
սուրբ եւ կենսածիր աւետարանս. ի մայրա-
քաղաք, որ կոչի Բերկրի. ընդ հովանեաւ
սրբոցն՝ Գրիգորի Լուսաւորչին եւ սրբոյն
Յակոբայ Նայրապետին. ի թուարեութեան
Հայոց ՉԾԶ (=1307). ի թապաւորութեանն
ազգին եւետողաց:

Ի ժամանակին, յոր ե եղին զնշանս ի
վերայ քրիստոսական հաւտին. ի Նայրա-
պետութեան տէր Զաքարիայի եւ յառաջնոր-
դութեան տէր Յովհաննիսի. Որք կարդայք,
յիշեալք ի մաքուր յաղաթիւ ձեր, զպարոն
Ներնէք եւ զծնալսն, որ են՝ զՎաստս եւ
զԹաւմար. զի արժանի արասցէ Քրիստոս
անմահական սեղանոյն. եւ զյորդայ զՍաշեր
քահանայն եւ զծնողան իմ:

Իյիշեալք ի մաքրափայլ եւ ի մեղաւյ-
քաւի յաղաթիւ ձեր զպարոն Ներնէքն եւ
զծնողան իւր եւ զգաւական՝ զԱւագ պարոնն,
զԵճԱՊԱՅՈՂԻՆ եւ զԱզգի տիկինն, Եւս առա-
ւել զԱմիրն եւ զծնողան իւր. քանզի քա-
ղովս փափազանաւք զսուրբ աւետարանս
ստացաւ. ի Նայլ յարգանքն. յիշտակայ
պարոն Ներնէքին եւ ձնողաց եւ զաւակայ

իւրոց, Որք կարդայք, անձանձիր յիշեալք
ի սուրբ յաղաթիւ ձեր. եւ Քրիստոս անմա-
հականս զձեզ յիշ յիւր յանմահական
սեղանն. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէր ի սուրբ ի մաք-
րափայլ յաղաթիւ ձեր զՎանայ քաղաքի
րոէս, Կարապետն եւ զծնողք իւր, զԱմիր-
խան եւ զՍախաթեան, եւ զԵնապիցն իւր
զՔրիստոսաթիւն եւ զորդին իւր զԱմիրխան եւ
զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն իւր. եւ
ի բերանով եւ ուղիղ սրտիս Աստուածո-
ղորմի ասացէր Նոցա, որ ազատեալք զսուրբ
աւետարանս ի ձեռաց անօրինաց եւ ետ
դարձեալ ի դուռն սուրբ Խաչին Աղթամա-
րայ, Որոյ, Տէր Աստուած գերկնից արա-
յութիւն Նոցա պարգեւ եւ զիրանց աղաւթ
ի ձեռաց անօրինաց. ամէն:

Այլ ե ժամին սպասաւորքն, որ զան
զկնի, զնոյն կատարեցեն, ԹՎ. ՉԾԷ (= 1308). Ապա թէ ոչ ընդ Նոյն դատապար-
տութեամբ են: Այլ ե զԱմիրն յիշ յա-
ղաթիւ՝ Նանդերձ ձնաւորս:

Դարձեալ, եւ ամենակարող ողորմու-
թեամբն Քրիստոսի եւ Հաւն Նորին եւ Հո-
գոյն. եւ պարոն Ներնէք, որ ստացայ զա-
ստուածաշունչ պատգամս ասեղանաց աւե-
տարանիս, ի Նայլ արեւանց իմոց, իմով
յաւածարութեամբ րնձայեցի զայ, Մաւրն
Քրիստոսի Աստուածածնին Աղթամարս.
քառնայ ի յանջն եւ ի գրկս, ոչ զնիթ սո-
րայ, այլ զգաւութիւն պարտուց պատկա-
ռանաց ամաւթոյն մեղաց, եւ բոլ շուս-
պունութեան ի միժ հրապարակին, յապա-
ղայի աւուրն. ընդ առաջ Եւսնայ սաւա-
րայեան թապաւորին Յիսուսի Աստուծոյն
մերոյ. ուր բանք սպառն եւ զործք թագա-
ւորն, միջնորդութեամբ Յիսուսին Քրիս-
տոսի, ուրուս՝ Նուրեմիցի զայ. զիրարե-
խանսեղ զման իմ եւ ձնաւորացն, եւ կե-
նակցին եւ զաւակայ իմոց, եւ ամենայն ա-

բեան մերձաւորաց. զի ապրեցցուք յանտիտանջանացն, Արդ, ապաստուորք սուրբ Աստուածանին յանձն առին՝ յամեն տարի՝ Դ աւր վասն մեր պատարագել զՔրիստոս. մինն, չաւր իմոյ Վաստի, Ի-որդն, մաւր իմո Թամսերի, և Գ-որդն, ինձ նէքնէքի, և Դ-որդն, կենակցին իմոյ Սուրուխին, Կատարիչքն աւրնին յԱստուծոյ, և խափանիչքն և ըստունգանողքն՝ որպէս խաբերա՝ դատապարտին յաւուրն Քրիստոսի: Աւս և, թէ որ յանդգնի գողանալ զսայ, կամ վաճառել, կամ գրաւել, կամ զինչ և է պատճառի՝ հետաքուցանելոյ ի դրանէ Աստուածածնիս Աղիմամբաւ ինքն հետեցեալ եղից յողորմութենէն Քրիստոսի, և մասն և բաժին զՅուդայն և զխաչողացն առցէ, որ և է. թէ երէց, թէ աշխարհական, թէ

այր և թէ կին, զի սուրբ Աստուածածնին է սայ անպատճառ:

Աղերստնաւոր աղանձ զձեզ, ով դասք քահանայից, արքութեամբ աւժեալ Քրիստոսի յաւծելոյն Յիսուսէ. յիշատիք ի մաքրափայլ և ի մղոսաքարիչ յաղաթիս ձեր, ըզնէքնէք և զձեռագոն իւր՝ զՎաստս և զԹամսեր, զի եղիցին արժանի կոչմանն Յիսուսի և արքայութեանն:

430 ւ. լուսանցում. Յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղօթիս ձեր զԱնկղայ րուս Աստուծո և զԺողովն և զպզգն ամենայն, և Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. որ զսուրբ աւետարանս ազատեաց ի ձեռաց յանօրինաց. արարիչն Աստուած զինքն աղատէ ի ձեռաց սատանայի և ի փորձանաց. ամէն:

82.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն. Խ.

Լիւի անպատ. Հին քիւ 32. 2072=1307.

Նիւթ ինովմ, ԿԱԶՄ կաշիպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանն եղած, ՄԱԳ-ՊԱՇՊ. սկզբում եւ վերջում՝ երկաթագիր անտուրանի մի մի լինելով, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2 լինելով վերջում, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ, 22×29, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹՔ ծաղկազիր, ԼՈՒԱՆԵԱՅԱԶԱՐԹՔ գունատի ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Միւխիմար վարդապետ, ԾԱՂԿՈՂ. եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՅՈՂ. 1) Ստեփան քահանայ, 2) Հնեայի քահ. ԺԱՄԱՐԱԿ 220=1307, ՏԵՂԻ Մեծոփայ վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Գրի վերջում.

Յանկ ինքալ կատարեցաւ աստուածախառն և սուրբ աւետարանս, աւժանդակութեամբ և կարողութեամբ իմոյ Աստուծոյն Յիսուսի Քրիստոսի. ի թուին չալկաղենան տունիս ստմարիս 2072-երորդի (=1307). յանապատիս Մեծոփայ վանք առձայնելոյ.

ընդ նովանաւ սուրբ Աստուածածնին, յառաջողորմեան սրբազան և պատուական չալկապետիս տեառն Սարգսի. ձեռամբ անարժան և պիտակ անուն Միւխիմար վարդապետի. ի ստացումն մերոյ Հարազատի ումենն՝ Աւետիք քահանայի և կուսակրթուն արեղայի. պատճառ և առիթ երկնային և անթառամ պատկացն. որ և զատեաց լուսաւորիչ սայ զայն Հոգոյն իմաստից, որպէս և երեւիս այս արեղակն՝ զարտաքին զէմս մերոց զգայարանացս. Առ որս աղանջանս բազմապիսիս, որք հանդիպէք այսմ աստուածային և երկնային սոփերի, որ ընդ ծածկեալ ունի ի ծոց իւր՝ զանձախ և դանապական մարգարիտն, զքանս աստուածայինս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ինչն զձեզ սեռն սիրով՝ ի միտս բարիս և ի պատկանաւոր խնցրութեամբ. ևս և յաւետ զստացող սորս զԱւետիս քահանայ, հանգեք իւրայաջան ամենայնի: Ընդ որդեց և ձեզ տացի վարձս բարեաց. ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, ընդ սուրբս ամենայն. որում ընդ հաւր և սուրբ Հոգոյն՝ փառք և

երկրպագութիւն յաւիտեանս. ամէն:

Վերստին նորոգեցաւ. սուրբ աւետարանս, ձեռամբ Միշաս անարժան զրչին, ի թվիս Հայոց Ռէֆ (==1624), Յիշեցեք ի Քրիստոս, աղաչեմ, ԲՊ Եղբարք:

Մասրես աւետարանի վերջում.

Եւ, Միայնիս պիտակ անուն վարդապետ, զրեցի զսուրբ աւետարանս՝ իմով ձեռամբ և վաճառեցի զսայ, ընդ աշխատանաց իմոց, Ստեփան քահանայի. յիշատակ նորին և ծնողաց իւրոց և բարեխաւս առ Որդին միածին, Ալլուժ խասք և կամ դասաստան ընդ նմա՝ ոչ զոյ քնաւ:

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Եւ, Ստեփանոս քահանայ, մեղապար-

տրս ի մանկունս եկեղեցոյ, ստացայ ըզսուրբ աւետարանս, յարգար վաստակոց իմոց, յիշատակ բարի նոյնոյ իմում և առիթ անմահական կենացն, և ծնողաց իմոց Հագարայ, հար իմոյ և մար իմոյ, և եղբարց իմոց՝ Թորոս և Պարոնշահի, Արդ, որք ընթեռնութիւն և լուսաւորիք ի սմանէ հոգւոյն իմաստիւր, յիշեալից զմեզ ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ առ Տէր Յիսուս Քրիստոս. զի շնորհնեցէ դիտողութիւն յանցանաց մերոց և արժանաւորս արասցէ յարութեան կենացն. որով և դուք զրեալիք ի դպրութեան կենաց, ընդ արարարոցն դասուց, ի փառս սրբոյ երրորդութեան, յաւիտեանս. ամէն:

83

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԽԱ.

Աղբամառ. Հիմ քիւ 48. ՉԻԹ==1310.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ բառական լաւ և պահուած, ՄԱՐԿ. ՊԱՆՊ, երկաթագիր անու. մի-մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ, ԹՂ. լոնի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 16X24, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկայն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂԹ 21, ԿՐԻ բոլորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԹ թողնագիր, ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՐԿԻ գունատր զարդեր, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐԹ 3 աւետարանիչներ, ԽՐԱՆԹ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԿՐԻԶ Կարապետ: ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անկայտ: ՍՏԱՑՈՂ Պոլոս քահ.: ԺԱՄԱՆԱԿ 20-Թ==1310, ՏԵՂԻ Եղնկաւ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Արդ, ի թվաբերութեան հայկազեան տոմարիս, որ է թիւս եկեայ ի ՉԻԹ (==1310), կատարեցաւ ի թիւ յունիարի ամսոյն, ի յաւր որ է Ը. ի հայրապետութեան տեսնէ Կոստանդնույ, և ի թագաւորութեան Աշխիւ. ի մայրաքաղաքս յեղրեկաս. առ աթոռակալութեանս տեստես Սարգսիս. ընդ հովանեանս սր. կաթուղիկէիս, աստուածարեակ սր. տաճարիս. ձեռամբ իմոյ մեղուցեալ և անարժան քահա-

նայիս Կարապետիս, յետեան անիմաստ և փցուն գծագրիս: Պրեցալ պանծս աստուածային և յորդառատ փռակ Քրիստոսի, չորեքկուսի գետքս յորդարութիւն, որ գնացիր քն իւրեանց առողանին զոլորտս տիեզերաց, Բրդիսին ի հօսրէ և յՈրդոյ և շողունս սրբոյ և լուսաւորեան զամենայն հոգիս մարդկան և ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեղեցին, Արդ, դուք, որդիք լուսոյ, մանկուորք վերին առաքատի, որք Նանդիպիք սր. աւետարանիս, թողութեան գմեղ արժանի արարէք, թէ Տէր Յիսուս զիւր մեղքն թող և արժանի արայ երկնից արքայութեանց, զԿարապետ երեցն և զիւր ծնողան, որ յայսմ տարոյն՝ աղայն իմ Թորոս՝ յԱստուած փոխեցաւ. Քրիստոս զաւէ ընդ մանկանցն դասս, և զիմ ծնողան, առ Քրիստոս հանգուցեալսն, զԻրիզորն և զհապրեարթին. և ձեղ՝ յիշողաց և մեզ յիշեցելոցս. ողորմեցի Քրիստոս Աստուած, որ ողորմածն է յամենայնի. ամէն: Ով եղբարք, պարծանաց մանկունք սրբոյ եկեղեցոյ, որք ազտիր ի սմանէ՝ ընթեռնելով կամ աւրիւնկելով, յիշեալիք զիս Պրի-

դրա զմեզսարմատ և զփռուն քահանայս. Տէր-ողորմալի, և զամուսին իմ զԱրամն և զամենայն նախնիսն իմ և ծնողսն իմ և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և զամենայն եթախտաւորսն իմ. և Քրիստոս, որ ողորմածն է յամենայնի, ողորմեսցի յիշողացցի և յիշեցնեցի ի Քրիստոս. որ է արշնեալ յաւիտեանս. ամէն. Դարձեալ, յիշեցէր յերկնարացիկ յաղաթն ձեր. զհաստարիւմ տանուտէր զՍտեփաննոս և զծնաւոյն իւր և զեղբարսն իւր. որ ետ ժն. ֆլորի և ազատեաց զսր. աւետարանս ի ձեռոց անալիւնաց. և ետ ի գրան Դարաղկրա սր. Աստուածածնին. ձեռամբ տէր Ներսէս քահանայի և տէր Աւետիսին. և տուինք . . . և զողորմին սսնն մեզ և մեր ննջեցնեց, ամէն. եւ որ ողորմին սսն, Աստուած գիրն ողորմեսցի յիւր միւս անգամ զայտեանս. ամէն. Կենայ սր. աւետարանս ի դուռն սր. Աստուածածնին, յիշատակ չողոյ իմոյ. և եւ յիշեցի քահանայսն որ ասէ. երանի. որ ունեցի զասակ ի Սիւն և ընտանիք յերուսաղէմ Քրիստոս Աստուած, զո սր. աւետարանացն՝ Մաթէոսի և Մարկոսի. Դուկասու և Յովհաննոս՝ բարեխաւսութեամբ. ողորմեա ստաղղի սր. աւետարանիս տէր Ծառուրուն և որդո նորա՝ տէր Ներսէսին և իւրն զաւակացն. և որ յայտ աւետարանս երախտք ունեն. տէր Ներսէսն ետ Դ. թանկա, այլ ասէլ երեք յիւր զեղիւքն Սվ եղբարբ, յորժամ ընթեռնուր սր. աւետարանս, ձեր սր. յաղաթք յիշեցէր զսուտ անուն զրիւս զՍեղէ . . . թէս, և Աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութեան. ամէն. . . Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս զՄուրատն, որ անօրինաց ձեռաց թափեց. որ ետ ի ձեռն տէր Սկրտիչ քահանային. մահատի իւր թափն. որ երեք ամիս շրջեցանք. խիտ փափարանաւոր ասորք զնայնիւր.

Քրիստոս Աստուած, զո սուրբ աւետարանացն՝ Մաթէոսի և Մարկոսի. Դուկասու և Յովհաննոս՝ բարեխաւսութեամբ. ողորմեա ստաղղի սր. աւետարանիս հարկնոր քահանային Պաւլոսի, և իւր ծնողացն. հարն՝ Պետրոսին և մարն՝ Ենոնուորին, և Կենակցին իւրոյ Դանա քաթուներն, և երկու զաւակացն իւրեանց՝ Կարապետին և Յովանիսին և ամենայն արեան մերձաւորսն

րացն իւրոց, Կենդանեացն և հանգուցեցնեցն Քրիստոս.

Աղաչեմ, զընթերցողոյ և զստղոյ. բերան մի՛ Աստուած-ողորմի ասել ստաղղի զրոցս, և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի. ամէն. . . Քրիստոս, Որդի Աստուծոյ, Աստուած ճշմարիտ. որ անարատ ծնաղի բարեխաւսութեամբն՝ ողորմեա տէր Յովհաննէսին և իւր ծնաւոյց, տէր Պապայտուրին և Դուլաղին, և տէր Յովաննէսի Կողակցին՝ Ոսկեհատին, և հարեղբարեցն՝ Արաւամին, և Կարստին. ևս առաւել Ամիրզատին և Պապկին, և Կնոջն՝ Գուրաթանին, որդոյն՝ Տիլաքին, Ստեփանոսին, Մաթէոսին, Վարդաթեոսին, Մեխլեզաղին և իւրեանց ամենայն մերձաւորաց, որ զաւետարանն նոր կապել տուին և նալալ վաստակոց իւրեանց. ամէն.

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ. դասք քահանայից և ժողովուրդք, լի բերանով և բոլոր սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէք տէր Յովհաննէսին, տէր Պապայտուրին, Գուլաղին, Ոսկեհատին, Արաւամին, Պապկին և Կարստին, ևս առաւել Ամիրզատին և Գուրաթանին, Տիլաքին, Ստեփանոսին, Մաթէոսին, Վարդաթեոսին, Մեխլեզաղին, ևս առաւել Ամիրզատին, ամէն. Քրիստոս Աստուած, զո սր. աւետարանաց բարեխաւսութեամբն, ողորմեա ստաղղի սր. աւետարանիս, պատուական քահանային Աստուած ողորմի Պապայտուրին և տէր Յովհաննէսին, որ նորոգեցին զաւետարան և զրին ի դուռն ս. Աստուածածնին Աստուած ողորմի Գուլին և որդոյն՝ Ընէսկին և Հայրապետին և Քաղաթին. Բաղասարին, Պարսաւուն, Պապկին, Վարդկին. ամէն.

Դարձեալ, յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղաթն ձեր. զհաստարիւմ տանուտէրն զՍտեփաննոս և զԵրեմիայ իւր. զԿենտիս և զԿողակիցն զՊաթուր Բէկին և զԳրիգորն իւրեանց՝ զՄարտիրոսն և զԿողակիցն իւր. փոխեցեալն առ Քրիստոս, և զմիւս որդին՝ զՍտեփաննոս և զԿողակիցն իւր. որ ետափափաք սրտիս զնեաց և ազատեաց ի ձեռաց անօրինաց: (Տէր ազատեցէ) ի դառ զԵրեմիայ և ի պէս պէս փորձանաց. ամէն.

Արդ. յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով յուսերամ դաս քահանայից. որք հանդիպիք

սր. աւետարանիս, կարդալով կամ օրինակելով. յիշնջիք ի մարգարայայ յաղօթս ձեր, զհաւատարիմ տանուտէր զԱսեփանոս և զծնադա իւր զԱսեփան և զմայրն՝ զՍաթուր և բէկին, և զեղբարան իւր զՄարտիրոս և զԱմիրջան և զգոսարան իւրեանց զՓաշա բէկին, զՍաթուր և աղէն և զԻսափաշէն, և զարեան մերձաւորսս իւրեանց. որ ազատեցին զսր. (աւետարանս ի ձեռաց անօրինաց): Աստուած ազատէ զսոսայ ի դառ զօրիոց, և զսոսայ փոխարէն զերկնից արքայութիւն պարզէն իւրն և իւր ննջեցեցեց. ամէն: Դարձեալ յիշեցէք ի մարգարայայ յաղաթս ձեր, զհաւատարիմ տանուտէր զԱսեփանոս և զծնադան իւր զԱսեփան և զմայրն իւր զՍաթուր և բէկին և զեղբարան իւր զՄարտիրոս և զԵղեղիսն իւր, զփոխեցեալն առ Քրիստոս և զսոսայ և զսոսայ և զսոսայ զԱմիրջան, զԵղեղիսն իւր, և զմայրն եղբայրն՝ զՍաթուր, զփոխեցեալն առ Քրիստոս: զՓոխալաղէն՝ որ փոխեցաւ առ Քրիստոս:

Դարձեալ, յիշեցէք իւրկնարացիկ յաղաթս ձեր, զհաւատարիմ տանուտէր զԱսեփանոս և զմայրն իւր և զեղբարան իւր, որ ազատեցին զսր. աւետարանս ի ձեռաց անաւրինաց, Աստուած ազատէ զսոսայ ի ձեռաց անաւրինաց և ի դառ զօրիոց. ամէն: Ըսէալ Վարդան խնդրեաց զսր. աւետարանս, որ անդ կարդան, և ողորմի ասացն մեզ և մեր ննջեցեցեց. ամէն:

Աստուած զան քահանան և զան տանուտէրն արհնէ, որ հնամ տանէ ի վերայ աւետարանիս ի զեն տեղաց, ինքէ զիբրէյէր՝ աւետարանս ի կոտապաշտութիւն կու զառնէր: Աստուած զան քահանայն արհնէ, որ կարդայ և զողորմին ամէն: ամէն:

Աստուած արհնէ զոչս Վարդիկ և զորդիք իւր և զարեան մերձաւորսն իւր և զտէր Քաջատուր, որ լաւ խնամ տանէ ի վերայ սր. աւետարանիս:

Կենայ սր. աւետարանս ի դոռն Ղաւրայղբայ, սր. Աստուածածնին: Եւ Ստեփանոս զնեցի և ազատեց զսր. աւետարանս ի ձեռաց անաւրինաց, ամանաթ զսր. աւետարանս: Իմ ախբրդիք Վարդիկ, այս սր. աւետարանս՝ մեր չոգոտ պաշարն է, որ լաւ խնամ տանիս ի վերայ սուրբ աւետարանիս և պա-

հնա ի դոռն սր. Աստուածածնին. ձեռամբ մեղաւարտ զբոյի, սուտանուն Աւետիս իրիցու. որ անուամբս միայն եմ և ոչ պործովս, և Աստուած-ողորմի ասացէր մեզ և մեր ննջեցեցեց. և ողորմի ասացա՞ք՝ Աստուած ողորմեացի յիւր միսանգամ զալքսսսն. ամէն, եղիցի: Դարձեալ, աւրհնէ Տէր Աստուած զտէր Քաջատուր՝ զմեր չոգեորդիքն, և զոչս Վարդիկ և զոչս Բաղէն և զյիւր որդիք. մի բերան Աստուած-ողորմի ասացէր սոցա. Աստուած մեզ և մեզ ողորմեացի. կարգազոցու և յողացոյ առհասարակ ողորմեացի. ամէն, ամէն, եղիցի:

Եւ, Պաշտոյ քահանայս ստացալ զսր. աւետարանս ի յարգար վաստակոց իմոց. յիշատակ ինձ և ձեռոց իմոց, հաւն իմոյ՝ Պետրոսին և մարն իմո՝ Շնորհաւորին և կենակցին իմոյ՝ Դանա խաթունին և ամենայն արեան մերձաւորացն իմոց, կենդանեացն և հանգուցեցեցն առ Քրիստոս: Եւ ի վայելուիմ զեռարայս պաւակոցն իմոց՝ կարապետին և Յովաննիսին, զոր Տէր Աստուած վայելիլ տացէ. ամէն: Քրիստոս Աստուած, բո սր. աւետարանացն՝ Մաթթեոսի և Մարկոսի, Դուկասու և Յուաննու քարեթուսութեամբն, ողորմեայ ստացողի սր. աւետարանիս, տէր Աստուածատուրու:

Աստուածային սիրոյն ցանկացող եղեալ բարեմիտ մանուկ Ստեփանոս, և ըստացաւ զսր. աւետարանս՝ յարգար վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և ձեռաց իւրոց, որ ազատեաց զսր. աւետարանս ի ձեռաց անաւրինաց. զոր, բազկաւարած մաղթանաւ չայցիմք յամենազօրս արարչէն, որ իւր ամենալիւր արհնութեամբ արհնէ և արհնութեամբն պարզաւ և ծաղկեցուցանէ և պաշտառացուցանէ՝ զչոգի և զմարմին Ստեփանոսին և ձեռաց չոգին և եղբարն, և ամենայն արեան մերձաւորացն իմոց: Եւ, Ստեփանոս, եսու զսր. աւետարանս, յիշատակ չոգոյ և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց: Աստուած-ողորմի ասացէր իւրեանց առհասարակ, և Աստուած ինչողացող ողորմեացի իւր միսանգամ զալքստանն. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, բո սր. աւետարաննչար բարեխաւսութեամբ, ողորմեա տէր Յովաննիսին և իւր ձեռացոյ՝ տէր Քաջա-

տուրին և Գուլագին և կողակցին՝ Ոսկե-
հատին և Նորեղարացին՝ Արարամուն և
Գալստին, ևս առաւել Ամիրզադին, Պապի-
կին և կնոջ՝ Իսկահաթունին, որդոցն Տիւ-
րին, Ստեփանոսին, Մխիթարին, Վարդա-
թունին, Մեխիզադին, որ զաւտարանս
նոր կապել տուին, ի նշալս և յարդար
վաստակոց իւրեանց, Դարձեալ յիշ(եց)էք ի
ժարբափայլ յաղօթս ձեր՝ զՂամար հաթուն
և զորդիքն իւր՝ զՆատարուն և զՄեխիթակի
և զՊապկան, կողակցին՝ Իսկահաթունին
և որդոցն՝ Տիւրին և Ստեփանոսին, Մխի-
թարին, Միքայէլին և Վարդաթունին և
Զմրութին, Մելիքեթին, Բաղասարին,

Յովանէսին, Թումաշանին և Ղամարին, և
Խաջահաթունին, Լոկսկին և Հայրապետին
Աստուած ողորմի նոցա. ամէն:

Իարձեալ յիշեցէք և Աստուած-ողորմի
ասացէք Մերոսանց Աւետիսին, եղբարցն՝
Մխիթարին, Սասարին, կողակցոցն՝ Կիմա-
թի և Քաթուն աղին, Մանուէլին, Յիլլաթին,
Մարգարտին, Նորն՝ Վարդանին, Դարձեալ,
ևս Աւետիս, ևս աւետարանս նարեկաց իմ
ևսդուա՝ զնեցի ժաղղասի Յուսէփի լա-
ծուց. Ի կոչ կէս, անձինք լիւտասկ Նոյոյ
մերոց, որ եղաք ի զոռն Կարաղլույ
Աստուածածնին, ամէն:

84

ԱԿԵՏԱՐԱՆ, հԲ.

Ապրամար, Հիմ քի. 95. ԶԿԵ—1316.

ՆԻԻԹ թողով. ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆԻ կազման և կողմ. ՄԱԿ-ՊԱԶՊ,
երկաթագիր ՄԱՅԹՈՅԻ մուտք. 4 թիւթ,
ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՄՈՒԹԻՆ 24 X 33,
ԳՐՈՒԹԻՆ, երկաթին, ԹՈՒԼԹ 280, ՏՈՂԹ
18, ԳԻՐ Խաչոր ընդունակի ՍԿԶԻՆԱՏԱԹԹ
պարզ, ԼՈՒՄԱՆՑԱԶՄԱԹԹ ծաղիկներ,
ՄԱՆՐԱՆԿԱԹԹ 22 4-ժաւտարանիներ (վեր-
ջիններս կտրուած են), ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻ-
ՍԱՆՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻԶ Յովս, ԾԱՆԿԱՆՂ և
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ պարուն Յով-
անէս, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԿԵ—1316, ՏԵՂԻ Հա-
զարակն զիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Գնազերգա՝ վսեմական, անբաղա-
տելի, աստուածունակ, արքիանշաշ, զերա-
փայլ և տիեզերալուր, չորքածագին կտակս,
որ հանապաղ հնչէ ի լսելիս Քրիստոսի
հաւատացեալ ժողովրդեան, յաղագս փրկ-
ութեան աշխարհի, և արբուցանի զանմա-
շտան Պուրն՝ յեղեմական վտակացն, ընդ
բառակերպեան յորտա տիեզերաց, ի զուար-
ճ(աց)ութե և ի պարարութե զովացութեան՝
պաքեալ և տաւթացեալ ժողովրդեան: և:

ևս յուրախութիւն տրտմեցելոց, բժիշկ հի-
ւանդաց, քաւութիւն մեղաց, լոյս խաւարե-
լոց, դաստիարակ մանդանց, արփայնք իւրի-
տասարդաց, հաստատութիւն ձերոց, կեն-
դանութիւն մահացելոց, սրբիչ ամենայն
ախտից, սարսափում և նշալծիչ զիւաց
գնդին, և անմահութիւն կենդանութեան
պարզեցեցէ (աշիողիկ). որ պատուարին
և:

ևս արդ, գրեցաւ սա ի թուարեւո-
թեանս նայ տոմարի, յեաւթն հարիւր վաթ-
սուն և հինգ աւիս (==1316), ձեռամբ յոյ-
նամեղ և փղնամասն գրչի, Յովսի Նուա-
ստի, ի թագաւորութեան Ռարպանտա-
ղու Սուլտանին, ի հայրապետութեան
տեառն Զարարախի՝ ի գերս՝ որ կոչի՝ Հա-
զարակն, ընդ նովանեաւ ար. Դանիէլէ և ար.
կենսաբեր Նշանի խաչի Քրիստոսի ևս ար.
Լիւնասա: Ի խնդրոյ պատուական և երջա-
նիկ քահանաի, որ ստացաւ զսա ի նշալս
և յարդար յարդեանց իւրոց, ի վայելութե
անձին իւրոյ և զաւակաց իւրոց, և յիւս-
տակ բարի առաջի Աստուծոյ՝ յետ աստի
կենացս, յաւուրն հաւատաստի, ի տիեզե-
րածով առնին, յորժամ բանք սպասին և
զորքք թագաւորեան Յայնեմամ, բարեբար և

մարդասէր Տէր, զրեա զմեզ ընդ առեալսն, զի մի քնացուց առ երկանի, և տրուեալ զմեզ ի ձախայնոց դասէ՝ յազակողման դասս, նանցչել ի զոգն Արքանաժոռ, լինել որդիս յուսոյ և որդիս տուրնջեան, մառնեցել՝ զխոտաջեան իսկզբանէ՝ զարքայութիւնն՝ ընդ սուրբս և ընդ սիրելիս անուան քո։

Արդ, որք ընթիւնուք և կամ արիւնակէր, յիշեմք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր, զստացող սր, աւետարանիս զպարոն Յովսէփն։

Անսկիզբն Աստուած և անվախճան, Հայրն խնամական, Որդին տիրական, Հոգին զթական, երրեակ անձնական, բնութիւն միական, Աստուածն բոլորից, կամեցաւ առնել զարարածս յոշրնչէ, որ և եղև իսկ, և վկայեցաւ թէ բարի են յոյժ, Այլ և զմարդն ի պատկեր իւր արար և վայելչացոյց անամաթի փառասր, պատուիրանադրեաց ի զրախտին՝ չմերձեալ ծառին դիտութեան պտղոյն, բայց, պատրանաց չարին, եղև ստուշկանոց պատուիրանին, ի ներքոյ անկեալ մահու և ապականութեան Դարձեալ, կրկին արարչութեամբ՝ Հօր կամելով, Հոգոյն հաճութեամբ՝ Որդին մարմնացաւ, զոր ոչ պահեաց Աղամ, զնոյն պահեաց Քրիստոսս՝ մերով մարմնով զոր ունէր, և այսպէս զպարտս մեր վճարեաց։ Այլ և խաչի և կամուր մահուամբն՝ երարց զմահ և զապականութիւն, և երեքաւրեայ յարութեամբ իւրով՝ շնորհեաց մեզ յառնել յաւուրն յետնուս։ Այսմ հաւատացեալ և ի սոյն յոյս հաստատեալ, բարեպաշտ տանուաւորն Յովսէփ, ստացաւ զսուրբ աւետարանս ի թուականս մերում Պ և ՁԱ(=1432), Արդ, որք հանդիպի սմայ, յիշեցէր ի Քրիստոս, Յովսէփ և զհայրն իւր Բուրթլէ և զՊատիկն և զՅովանն և զկողակիցն Յովաննուս զԱբուս խաթունն և զայլ մերձաւորսն, ամէն թէ ով զէս աւետարանս ի զեղ Օշովոց, ի զրան Աստուածածինն և ի սր, Յովաննիսէ՝ նանկ, ընդանեաց կամ կատարաց, կամ ծախելով, կամ զբաւելով, կամ զդղանալով, նա զանկն զհայկնին և զԵմրղային և զխաչնաւոցան առցէ, և զբարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ իւր բերել։ Պիտի անկինջ յիշատակ մնացել։

Արդ, ևս Մարտիրոս, որքի Փոքրոց,

յետո զնկեցի զսուրբ աւետարանս ի զաթս՝ ի հայկ վաստակոց իմոց, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնուագոց իմոց և ամենայն ազգականաց, Արդ, որք ազատիք ի սմանէ՝ կարդալով կամ օրինակ զնկելով, յիշեմք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր, զՄարտիրոս քահ, և զամուսինն զԱսպ տիկին և զեղբարսն իւր և զհայրն իմ և զՊոզ և զմայրն իմ և զԹանկ խաթուն, և զեղբայրն իմ զԳրիգոր, և զաւակսն իմ զԳրիգոր և զՊոզգահ և Աստուածատուր և զԼեւել և զԱբուս և զՍողաւ, և սրտի մտօք Աստուած-ողորմի ասացէր՝ ինձ Մարտիրոսի և իմոցն, և Քրիստոս Աստուած ձեզ աղսրմեցի առ հասարակ, ամէն։ Ընդ նոսին և զԹումա, տարածամ փոխեցեալս առ Քրիստոս, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս և սուք և թող մեզ յախտեան, և զամուսին իւր ՂԶարգրիկ, որ ոչ մխիթարեցաւ, և ոչ զարգրիկեցաւ, այլ ի տարոջ ի սուր մասա, և զՄլքան և զՊոնթիոս և զՄարտի և զԵսայի և զՊեարոս և զՊոզոս, և զայսն ամենայն, յիշեցէր առ բարեբարն Աստուած, և ինքն յիշողացի ողորմեցի առ հասարակ, և նրմա փառս յախտեանս, ամէն։ Ընդ նոսին և զԹումա քահանայ ոստանցի, որ զսակաս զրեցի, յիշեցէր առ Քրիստոս Աստուած, և զուք յիշեալ յիշեք, ամէն։

ՊԵԹ (=1410) թվ. միտա. Թուման և խիստ դառն սուք և թող ծնողացն և բւերացն, և ամենայն ազգականացն և եղբարցն, աւաղ, աւաղ . . . և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր, և Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Տէր Աստուած, եւ այլ ևս կրկին արցանել զձեզ, յիշման բարոյ արժանի արասցէք և զպարոն Յովաննէ և զհիւրընդակ զաղքատամբ ամուսինն իւր զՊովիկ, և զերկուքին որդիսն նոցին՝ զԱսպն և զՓոխան-չախն. որոյ, Տէր Աստուած, ընդ երկայն աւուրս արասցէ զնոսա, ամէն։ Տէր Աստուած, եղիցի, եղիցի, եւ զպարտիկ քար-գործն և զամուսինն իւր զԹամար . . . յիշեցէր ի Քրիստոս, և Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Եւս տառել և զիս զանաբաժն սարկաւադս զՍվաննէս և զմայրն իմ զՍիրան, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ, ամէն, և որ՝ լի սրտի՝ Աստուած-ողորմի առէ, ողորմութիւն զոյգ յոգսմածն Աստուծոյ.

591

Ա Ե Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԽԴ.

Վարագ. Հիմ քիւ 93. ԶՀԳ=1324

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻՄ կաշեպատու ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ ստացողի անունը ջնջուած է և
վերան նոր անուն է գրուած: ՄԱԿ-ՊԱՀՊ.
սկզբում եւ վերջում շարուած մի մի թերթի
ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 22X28. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկ-
սին, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏԻՂՔ 19, ԳԻՐ՝ մեծ
բոլորագիր, ՍԿԶԲԻԱՏԱՌՔ պարզ գլխա-
գրերի, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ Թ օտկաւորի ծա-
ղիկներ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ միայն 3 տեսա-
րանիչներ, մինն ընկած է, ԽՈՐԱՆՔ չու-
նի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ Ծուսկի, ԾԱՂ-
ԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՄՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ Կարա-
պետ րաղմանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶՀԳ (=1324)
ՏԵՂԻՒՆ Եսայիիցնաւ:

ՅԻՇԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ

Վերցում.

Փառք . . . Աստանար յանկ ելեալ
աւարտեցաւ լուսայեղծ և աստուածապա-
տում աւետարանական չրամանս մարմնա-
ցելոյ Քանին Աստուծոյ՝ առ ի մեզ իջնե-
լոյն և տնաւորինարար կատարել զամենայն՝
բայց ի մեղաց, Ջոր ի վերին իմաստու-
թենէն ըստ տու(ո)յութեան Հոգոյն սրբոյ,
սկիզբն արարեալսն երանելին Մաթ(ոս), զրէ
զիւր աւետարանն երբայցիք լեզուաւ: Գրէ
և Մարկոս զիւր աւետարանն՝ Հոռոմ լե-
զուաւ, Նրամանա Պետրոսի առաքելոյն:
Գրէ և մեծ քարտուղարն և բժիշկն ճա-
տար, երանելին Դուկաս, զիւր աւետարանն
յունարէն լեզուաւ, Նրամանա Պաղոսի ա-
ռաքելոյ, Գրէ և որդին Որոտման՝ մաքրեալն
ի Հոգոյն՝ մեծն Յովնանէս, զիւր աւետա-
րանն՝ երբայցիք բարբառով, ի ձեռն Պրո-
խորասի աշակերտի իւրոյ: Աւայսպէս, սո-
քաւ սփեռալ տարածեցաւ ընդ ամենայն
ոլորտս տիեզերաց, չորս առաջն րաժանե-

լով, ըստ յարաթիւր և ականակիւ, քառայ
նոցով, եղեմարութի վտակացն զլուստին
Ջի սովաւ, և ի ձեռն սորին, լուսաւորին
հաստացեալք ի խրթնայծածուկ և ի մա-
ռախապատ մեղաց սևութենէ, Սովաւ զո-
վանան անձինք սղացեալք և ոգիք վհա-
տեալք՝ ի Նրայտոչոր մեղաց և ի Նրայթին
մահաբեր վիրապէս: Սովաւ վայրաբերին
առ մեզ ամենայն սուրբք բարիք և պար-
գէք կատարեալք առ ի Հաւրէն լուսոյ, Սո-
վաւ վերայլոսանս մարդիկ և անասնոք
ուղեւորին ընդ անեղբակն ճանապարհոր-
դութիւն և արժանաւորին երկնաւոր մը-
տին: Սովաւ ի ձեռն սորին, քանի առ մեզ
ղու(ո)ն ողորմութեան և մարգարտութեան
Աստուծոյ: Սովաւ, ուսան մարդիկ զբազմա-
պատիկ իմաստութիւն խորոցն Աստուծոյ,
և իմացան եթէ իմիք իմիք շնորհաց ար-
ժանաւորք եղին: Ջոր և իմ իմացեալ, զան-
համեմատ փարթմամբութիւն սրբայ, ստացայ
զսայ, ի Նայալ արդեանց, և մեծաւ յուսով և
եռափափաք տենչմամբ ասի զսայ՝ ի լոյս
նոցոյ և ի թեթեւութիւն մարմնոյ, յիշա-
տակ ինձ և ձնաւդաց իմոց՝ Դարանային և
Եննո՛ր տիեզեայ, և ինձ Կարապետ րաժա-
նայի, որ ստացայ զսայ մեծ յուսով, ի Նա-
յալ արդեանց, որոց վարձս հաստուցէ ՏՐ
Աստուած ամենեցուն հարկաւորապատիկ, և
ինձ եղկելի զբլի Յուսէփ քանանայի, ոչ
զգործ ունելով այլ զանուն միայն: Ար-
վերաւարտ եղև սայ, ի թուարբերութեան
Հայոց ԶՀԳ (=1324), ընդ նովանաւ սուրբ
զինաւորի Սարգիս, ի մայրաքաղաքիս Նա-
խիջևանն, և որ Նայիք ի սայ, թողութիւն
մեղաց խնդրեցէք աշխատաւորաց և երախ-
տաւորաց այմ Նոցեւոր տառիւ:

87.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԽԵ.

Վարագ. Հին թի 100. ԶԷԴ=1325.

Նիժի՞ մազադաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ: ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ է պահուած, ՄԱԳ-
ՊԱՆ. չունի: ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵ-
ՇՈՒԹԻՒՆ 16X24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկրիւն,
ԽՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂԿ 21, ԳԻՐ քողարագիր:
ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գեղեցիկ թռչնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐՔ գունատ Ժողիկներ, թրո-
չուններ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 1 աւետարանիչ,
միաները կտրուած են, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ-
ՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Բոլիաննէս, ՍՏԱ-
ՑՈՂ Սարգիս: ԾԱՂԿՈՂ Սարգիս: ԿԱԶՄՈՂ,
Մատթէոս, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԷԴ=1325, ՏԵ-
ՂԻ Սկստայ անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք սուրբ Երրորդութեան՝ Հաւր և
Որդւոյ և սուրբ Հոգոյն: Որք Աստուծոյ
սիրոյն չըով վառին, միշտ յԱստուած խո-
կան և յաստուածային իրողութիւնն փո-
ւան, քանիք և իրաւք. քանի՞ ի դաւա-
նելն և յաղաթիւն, և իրաւք՝ ի վաստակ
զորքոյն անձանձորոյթ, եւ և սիրեն արձան
և յիշատակ քարի՝ ի փառս Աստուծոյ՝ կան-
գնել, և այն սիրով, որպէս երանելի քահա-
նայա Սարգիս, բոցով սիրոյն Աստուծոյ
կենդանախարուկեայ. ստացաւ սուրբ աւե-
տարանս, անձին ի վայելս և յապագայն՝
յիշատակ իւր և որոց ծնան զնա: Արդ, որք
հանդիպիք և աւգտիք, յիշեցէք ի քարին
Քրիստոս, զՍարգիս և զծնաւազն իւր՝ բզ-
մարտիրոս և զՄամա տիկին. որ քարոք
ծնան և ուղղութեամբ մտեցին և Աստու-
ծոյ աւանդեցին. նա և զհամաբլն դարմն՝
զկենդանին և զմեռեալ: Եւ որք յիշէք՝
սրտի մտաւք, յիշեցէք և զձեզ Որդին Աս-
տուծոյ յաւր՝ զոր ոչ փոխանակէ դիշեր. և
ստաց ձեզ՝ որ յիշէք և որոց յիշին՝ դան-
քաւ րարինս: Աղաչեմ և եւ միղարորս Յո-
հանէս, շարահիսաւդս, արժանի զանար-
ժանս առնել և յիշել յաղաթս. զի մեծ

յուսով ակն ունիմ խնամոցն Աստուծոյ, և
այն աղաթիցն ձեր միջնորդելոցն. և մա-
նաւանդ ի սոսկայի և անարիւն զենմանն,
առաջի յորում երկիւնք բանի և Հայր հաշ-
տի, Հոգին իշանէ, և հաւատով ակն ու-
նաւոցն՝ նորոգին: Միանգամ կամ աւելի՝
սրտի մտաւք՝ ասացէք. Տէր, թող զանգր
նորա զմեզս. զի և զձերն թողցէ և որոց
ասեն՝ ամէն: Գրեցաւ ԶԷԴ (=1325). ի
թագաւորութեանն Էւնի, և ի կաթողիկո-
սութեանն Կոստանդին. յանապատն Սկե-
ռայ. ի լաւ արիւնակէ. Տերաբր Յիսուսիւ.
որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Արդ, յերես անկեալ, մեղաւոր հողս՝
Մատթէոս զրաւագար, աղաչեմ՝ զրնթե-
ցաւոյդ և զլուսաւոյդ, յիշել ի Քրիստոս զիս
և զծնաւոյն իմ և զեղբարսն. զի վասն այն՝
ձրի և առանց վարձու՝ կազմեցի զնա: Արք,
որք պատահիք սրբոյ աւետարանիս և կամ
աւգտիք՝ յիշեցէք Տէր-ողորմայիւ և զիս և
բզմաւոյն իմ և զեղբարսն, և մեղաց թո-
ղութիւն հայեցեցէք ի Քրիստոս. և որք յի-
շեցէք զմեզ, յիշեալ յիշիք ի Քրիստոս Յիսուս
Տեառնէ մերմէ. որ է աւրհնեալ յաւիտեան:

Ի թվականութեան Հայոց ԶԺԱ (=1462).

Եւ, Քրիզոր երեց գաւիթի, տեսի գտաւք
աւետարանս և փափաքող եղէ սմա, որպէս
մի եղբիւ ի յաղերս ջուրց. և ստացաւ բզ-
սուրբ աւետարանս, ի հայալ արդեանց ի-
մոց. յիշատակ ինձ և ծնաւոյց իմոց, հաւրն
իմոյ Գաւաղբէկին և մաւրն իմոյ Տուրփին,
և եղբարցն իմ՝ Գույամբէկին և Աստուա-
ծաւորին, և կենալցին իմոյ՝ Աւփայ խա-
թունին, և ի վայելումն անձին իմոյ, մե-
ղաւոր Քրիզոր երեցոյ: Արդ, որք հանդի-
պիք այս աստուածայունչ աւետարանիս,
կարգալով կամ արլինակելով, յիշեցէք ի
մաքրափայլ յաղաթս ձեր զվերոյգրալոյ
և միով բերանով՝ Աստուած-ողորմի՝ ասացէք:

Մատթոս անկառանկ վերցուի.

Ով կորարք, որք ընթինոյք զսուրբ աւետարանս, յիշեցէք ի սուրբ յազաթն ձեր, զՍարգիս սուտանուն թահանայն և ըզ-
ձնաւորն իմ, զի յոյժ աշխատեցայ և ծաղ-
կեցի զսա: Եւ այլ յիշեցէք զբրիւնքս ձեր
ստանուտըն՝ զԼեոն Գորգոնց, զԳապաղն և
զձնաւորն իւր և զամուսին իւր. զի պայս
առաջի խորանս՝ ոսկով՝ ինք ետ շինել, ի
յիշատակութիւն մնալոյ՝ իւր և իւրոցն, և
որ յիշէ, յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Աստու-
ծոյ մերոյ. ամէն, ամէն:

Զպատուական թահանայն՝ զՍարգիս,
զսուրբ բորյս ստացաւորն՝ ծնողայ և զար-
միւք՝ յիշեցէք ի բարին Քրիստոս և թո-

ղութիւն խնդրեցէք. այլ և մեղաւոր և
կոյր զըշիս Եսանիս և ծնողացն մեր. և
Աստուած ձեզ շնորհէ, և որ ասնն՝ ամէն:

Ստացաւորի սորա, Սարգիս թահանայի և
ծնողաց և զարմից (լիցի) յիշատակ բարի և
յևատուծոյ թողութիւն յանգանաց, ի տկար
մարմնի: Եւ որք յետոյ ժառանգէք զսա, ա-
նուն կամ զիւր մի քերէք զառաջնոցն ու
զձերն ի տեղն զրէք. ապա այլ տեղի զրե-
ցէք և զձերն անուն, և թէ ոք՝ մեծ կամ
փոքր՝ քերէ զառաջնոցն անուն, քննի ի կե-
նաց պրոյն. մի, մի պործէք, զի չար և
և մեծ չար: Աղաչեմ և ես, կոյր շարագրաւոր
Զոհանէս, զի և մեզ (առնիցէք) բարի յի-
շուին: 22⁷ (=1325):

88

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն հ. 2.

Լիմ անպատ. Հիմ թի 159. 22=1331.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ կազմաւան եղած և վերջից 4
պրակ մկնկրից կերտած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. չու-
նի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. չկալ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ,
26×32, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹՔ
324, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ՝ բողոտգիր, ՍԿԶԻՆԱ-
ՏԱԿՔ պարզ շլեպգրիւր, կարմրադիզով,
ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԿՔ չունի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ
չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆԱՐԱՆՔ չու-
նի, ԿԻԻԶ Վարդան թահանայ, ՊԱՂԿՈՂ
և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, Իզնուտու,
ԺԱՄԱՆԱԿ 24⁷ 22=1316-1331, ՏԵՂԻ
Արպիւնար գիւղ:

ԹԵՂԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. Պտկաթի ա-
ւետարանի վերցում.

Փառք . . . Որ զարարցոյց զտկարու-
թիւնս մեր հասանիլ ի յաւարտումն սուրբ
աւետարանիս: Արդ, աւարտեցա՝ քրիստո-
սանիմն և առաքելայիսս՝ սուրբ Զոգոյն
բխումն յառաքեալան, չորեք զեւոցն նման
որոգանել զամենայն հաւատացեալ ժողո-
վուրս. և ի պայծառութիւն ժամատեղեաց
և ի լուսաւորութիւն մանկանց սուրբ Սիա-
նի, և ի վաշխումն քրիստոսայապեակալ և

երջանիկ հայրապետաց և թահանայից և
սարկաւաղաց, և զաւակիս մեր Իզնատուի.
որ եղև ի թվականիս Հայոց 24⁷ (=1316),
որ իւր անուն եմ գրել զսուրբ աւետա-
րանս. վաշխեցէ զերկար ժամանակս, զաս-
տիս և զհանդերձեալն, առաքինի վարուք
և աստուածահաճոյ կամար: Վասն որոյ, ա-
ղաչեմ զամենեւեան. որք կարգայք կամ
աւրինակէք, յիշեցէք զՎարդան թահանայ
և զհայրն իմ Սիմէոն թահանայ և զմայրն
իմ զԻնթա և զեղբարսն իմ և զքիւերս իմ.
զհանդիսեալսն ի Քրիստոս. և բարի ամու-
սին իմ և զաւակս մեր՝ զԱռաքեալն և Մե-
լքիսիկն. որ վաղահաս մանկական հաս-
կին փոխեցաւ ի Քրիստոս և խիստ տրո-
ւութիւն եղեմ մեզ. և զիզնաստուս սարկա-
ւագս, յիշեցէք ի Քրիստոս: Արդ, ես նաւա-
տրս յամենայնի, որ Վարդան կոչի, արարի
զսա ինձ զրախտ անուշահոտ. և ի միջի
նորա տնկեալ ծառն կենաց. որ ուտել
ի սմանէ կեցցէ յաւիտեան: Արդ, զրեցաւ սա
ի դատոս՝ որ կոչի՝ Պաղասի. ի զեռւղս՝
որ կոչի՝ Աղապիւնար. ընդ չովանեանս արքայ
Սարգսի զարաւարի. ի թիւն Հայոց ի 22
(=1331): Խորութեան և սխալանացս ան-

մեղադիր լինուի, զի չէի Վուստ այսմ դոր-
ծոյ, զի մեր կարս այս էր. այլ զայս հ-
ղեալ ի ստի, լաւ է փծուի գրել՝ քան ու-
նայն չըթիւ. և լցի գփափարուքն անձին ի-
մոյ, և Գրիստոսի փառք յաւիտեան. ամէն:
Գրեցաւ ձեռամբ Վարդանայ, յիշատակ նո-
գոյ իւրոյ և ծնաւորաց իւրոց. աղաչեմք յի-
սուհիք ի Քրիստոս:

324 ր. թղ.— Եւ Շատիս խարրերդցիս,
ըզրուովառս զնեցի սուրբ գուխտիս. յիշատակ
ինձ և ծնաւորաց իմոց և զաւակաց իմոց՝ Յո-
վանէին և Մեհեթիւն և Գրիգորին. և կենակ-
ցին իմ Խաթունին և ամենայն արեան մեր-
ձաւորաց: Ով նոսացուցանէ զայս քուովառս

այս եկեղեցոյ դռնէն, կամ ձախելով կամ
րաշխելով կամ մէկի ի մէկ տայով, նայ
զմասն զՅուդայի առնէ ու խաչայնանանցն:
Եւ Յովանէ սրկողայս վկայ եմ: Եւ Էշէքսան
երէցս վկայ եմ: Եւ Ոփէոս երէցս վկայ եմ:
Եւ Յովան երէցս վկայ եմ: Եւ Յովանէս
սարկաւապս վկայ եմ:

385 ր. թղ.— Աղաչեմք, մանկունք եկե-
ղեցոյ, որք հանդիպիր՝ տեսու թեամբ, կար-
դալով կամ օրինակելով՝ յիշեցէք զՎարդան
քահանայ, որ զաւետարանս գրեաց, և մե-
ղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոս
Աստուծոյ, որոսմ փառք յաւիտեանս. ամէն:

89

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԽԷ

Վաճիկ ս. Վարդան եկ. Հիմ քիւ 240. ՉՁ=1331.

Երեմի թուղի, ԿԱԶՄ կաշեպատ: ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պահուած: ՄԱԳ-
ՊԱՆՊ. երկամղիկ անտարանի մի մի
թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՎ. չունի: ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ
23×36, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն: ԹՈՒՂԹՔ
240. ՏՈՂՔ 21, ԿԻՐ քաղաղիկ, ՍԿԶԻՆԱ-
ՏԱՌՔ զունաւոր ծաղիկներ: ԼՈՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ զունաւոր ծաղկազարդեր: ՄԱՆ-
ԲԱՆԿԱՐՔ 12+4 անտարանիչներ: ԽՈՐԱՆՔ
10. զծած է՝ քայց չէ զրուած: ԿԻՍԱՅՈՒ-
ՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ Աստուածատուր: ԾԱՂԿՈՂ
անյայտ: ԿԱԶՄՈՂ Անտիս զաւակցի
Կորգնց: ՍԱՆՑՈՂ, Յովանէս, ԺԱՄԱՆԱԿ
22=1331: ՏԵՂԻ Փոքր Ուոս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, վերջում.
Փառք . . . Գրեցաւ քառավտակ գետ

յուդարուի սուրբ աւետարանս, ի թուակա-
նութեան Հայոց ՉՁ (=1331). աւ ոտքս
սրբոյ Աստուածածնին Ընձանեաց, ի տե-
ղիս՝ որ կոչի՝ Փոքր Ուոս. ընդ հովանեաւ
սրբոյն Շմոնիկի և սուրբ Թապաւորի. ձե-
ռամբ անպիտան ծառայի մեղաւորի քա-
հանայի, որոյ առուն Աստուածատուր կոչի.
Հրամանաւ և արդեամբք Յովանիս, յիշա-
տակ հոգւոյ:

Եւ առաւել զկազմող և նորոգող սր-
աւետարանիս զԼեւոնիս արեղայն պատշե-
ցի, որ մականուն Գորգնց կոչի. Աստուած
զինքն անփորձ և անասան պահեցէ, և
Աստուած իւրն ողորմեցի լիւր միւսան-
յամ զալքստեան, և թողութիւն շնորհեցէ.
ամէն:

90.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ԽԼ.

Լիւմ անապոս. Հին քիւ 347. 22=1331.

ՆԻԻԹ թողիժ, ԿԱԶԻՔ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ լու պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՀ. եր-
կամազիք աւետարանի մի մի թերթի, ԿԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ միապին,
ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 24×31, ԹՈՒՂԹ 300, ՏՈՂՔ
21, ԳԻՐ բարբաղի, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ սա-
կաւածի թողնսղեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԵՐԹ
զունստը ծաղիկներ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ մի-
այն 4 աւետարանիներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Դիւսկրոս բաւա-
նայ, ՍՏԱՑՈՂ Կեպիկ, ՆԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶ-
ՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ 22=1331, Տե-
ՂԻ Արճէշ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Գրի վեր-
ջում.

Փառք . . . Արդ, այսմ գաղափարու-
թեան,— երջանիկ ոմն, պատուական և աս-
տուածային ձրիւն բարգաւաճեալ, որոյ
անուն Դեղիկ յորջորջի՝ եկեալ, մեծաւ խիւր
և որդոյ իւր ՄԵՐԻՆ քահանայի՝ զանկու-
թեամբ և յոյժ փափաքմամբ, ի խնդիր
աստուածական տառիցս, որ կեանս տայ
կամայորդոր լսողաց. ի զարդ ճոխութեան
հարմարեցեալ սրբոյ մար և կեղեցեոյ. ի լու-
սաւորութիւն մանկանց Սիոնի. ստացաւ
զսա պահակ ի Սիոն և ընդանեակ յերու-
սաղէմ. յիշատակ իւրն և ծնողաց իւրոց և
ամենայն արեան մերձաւորաց, Յամի թուա-
րերութեան հայոց 22 (=1331). ի հայ-
րապետութեան տեառն Զարարիայի, ի դա-
ռըն և ի վշտաբեր ժամանակի. ի քաղաքիս

Արճէշ. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածա-
նիս և սուրբ Յակոբայ և սուրբ Գրիգորի.

Արդ, ես ունայնս յամենայն բարեաց
և տիմարս ի զրջաց. Դեռսկորոսս, սկսաւ
և կատարեցի՝ ըստ իմում կարի՝ զսուրբ զա-
ւետարանս, ի խնդրոյ՝ ամենիմաստ և բարի
անուն, աստուածաւոր և քաղեցաւ ան՝
Դեղիկն, զոր բաւառացաւ զսա ի հայոյ աբ-
ղեանց իւրոց. իշատակ իւրն և ննջեցեոց
իւրոց. Զի ի միւսանգամ գալստեանն, ի
տիեզերական հրապարակին. ուր սուրբք
ամենայն հաւարեալ սպասեն մեծի հար-
սանեացն, ի գիրկս իւր առեալ զսուրբ զա-
ւետարանս, և կանն ի զէմ Բրիստոսի. զի
լսէ բարբառ. ի՛նչ և կ'առայ բարի և հա-
ւատարիմ, մուտ ընդ իս ի յատագաստի ի-
մում՝ ընդ այլ սուրբան. եւ արդ, ես յերես
անկեալ աղաչեմ զձեզ, ոյլ զասք սուրբ
քահանայից, և որք հանդիպիր տեսութեան
սորա և ընթեռնութ կամ արիւնակէք. յի-
շեցէք զստացող սուրբ աւետարանիս՝ Դե-
ղիկս՝ ի սուրբ յաղաւթս ձեր. մանաւանդ
և ի ժամ սուրբ պատարագին. և ասացէք.
Տէր Յիսուս, ողորմեա քաղցրութեամբ.
ստացողի սորա Դեղիկն և ծնողաց նորա,
և Դրիգորուն և ամենայն արեան մերձաւո-
րացն՝ կենդանեաց ի ննջեոց. ամէն. նաև
սուտանուն զրէի, անարժան քահանայի՝
Դեռսկորոսի և իմ ծնողացն՝ Սիմէոն քա-
հանայի և Աւագրիսաւր՝, և պատուական և
պիողոպոսին տէր Դանիէլի, որ ուսուցիչ և
վարդապետ է մեզ և երախտաւոր:

91.

Ա Լ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԽԲ.

Վանքի Հովաքիմսիկ կեկեցեամ. Հին թիւ 226, 220—1329.

ՆԻԻԹ թուղթի. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ րաւ է պահուած: ՄԱԿ.ՊԱՆՊ. երկաթապիւր հատրեարի երկաթան լիւրիւ. ԴԱՏԱՐԿ ԹԷ. չկայ: ՄԵՆԻՍԻԻԻԻԻ 16×25: ԳՐՈՒԹԻԻԻ երկաթին ԹՈՒԼԹ 288, ՏՈՂԲ 21, ԳԻՐ քողրագիր: ՍԿԶԲԼԱՏԱԹԻ Թողնապերի ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹ գունատը ծաղիկներն և թողնաներ: ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐԹ 4 ստեպարանիչներ: ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՌՑՈՂ, Պարոն Շան, ԺԱՄԱՆԱԿ 227, 1329: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻԻԹ.

Վերջում.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսուրաջ անձաւ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն անուն Պարոն Շան, որդի Մարտիրոսի, ստացաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր և կենակցին իւրոյ Փոքրիկանն, փոխեցելոյն ի Քրիստոս, և յարի ծնաւդաց իւրոց Մարտիրոսի և Փոքր տիկնայ, և ի վաշխուքն որդոյ իւրում Թաթուլի, և այլ եղբարցն. որ եռափափաղ սրախ ցանկացեալ այսմ հրաշագործ բանից Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի. ստանալ զսա յարպար գոյից իւրոց, յիշատակ իւր և ծնաւդաց իւրոց, և որդոցն՝ Թաթուլին և Աւետարին և Նաթանիէլին և Երանտին և պարոն Վարդին, և բարի կենակցին իւրոյ Իկդիլին: Զգրեպան կատարելով իւր կրօնի որ ունիցի գտակ ի Սինն, զսուրբ աստուածաբան գիրք ստացալ, յիշատակ իւր և ծնաւդաց իւրոց և աստուածասկ եղբարցն Պարոն Շանին, Թագաւորին՝ և Տնկանն, և Նաւրկարաց իւրոց՝ Յակոբայ և Շնոֆուրին՝ և փոխեցելոցն ի Քրիստոս, Վանքաւայ և Թուսին, և ամենայն արեան մերձաւորացն. և Սարգիս քանանայի, որ կա-

մակից եղև Պարոն Շանին, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս: Բայց յարժամ զհեցու սուրբ աւետարանս, Հր թիւ ժամանակի գրութեան սորա, յեկեցն Նախաստեղծիցն մարդոցն ի գրախոն՝ 218. և ԵՃՂ. և ինն ամ(=6599). բոտ եթանանիցն որում միւր վարիմբ. և է ի մարդեպութենէ Բանին Աստուծոյ, անժամանակ էին և Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, ամս ԹՅԻԼ(=1328). ի սկստ թուոյ խորովային յարեթեանս տումարի՝ 227, (=1329), և Հր մեծ չքանին՝ ՄԽԻ(=243). ի յատաջնորդութեան արեւելիականոսի տէր Ստեփանոսի, և յաշխարհակալութեան մեծ ինքնակալին՝ Բուսայի զան՝ կոչեցեալ, որ տիրէր բազում ազգաց. ունենալով ի ծովէն Պոնտոսի մինչև ի ծովն Կասբից և մինչև ի գետն Զատուն կոչեցեալ. (մի թերթ ընկած է):

286 ա. թղ. Ես. Խոջայ Պողոս, ի յերկրէս Վանայ. Զ. տարի ի զարիպութիւն չքեցայ. լիտոյ եկայ ի Վան. Ը. տարի ի Վան կեցայ. ոչ գոյր ինձ որդի. ապա տարի մի սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Փարբիէ Նրեշաւակալտին և Աւոյ սուրբ Նշանին ծառայելի. Աստուած ինձ որդի հուոր. Խ. որ 19 ա. կայ զնացի. Խնդրեմ ձեզանէ լի բերանով Աստուած-ողորմի անկեղձ՝ ինձ և իմոցն ամենայն, և Աստուած ձեզ և մեզ անստարակ սորմեցի. ամէն:

287 ա. թղ. Դարձեալ, յիշեցեալ և Աստուած-ողորմի տապիւր՝ Խոջայ Պողոսին, որդոյն՝ Թուսին, կողակցոյն՝ զարիւց Մարգարտին, եղբարցն՝ Սաւադուն, Սաֆարին, Պետրոսին, Աստուածատուրին, և իւր ծնոջացն, Նորն՝ Գրիգորին և մօրն՝ Աղասուն. քանչի արար լաւ բարութիւն. ի յերկիրն Կրիտէս, որ է Թրիթ, անդ սուրբ Կարապետ անուն եկեղեցի մի շինեցին. Էրեւ կիր. Կ. զուշի գերան, և այլ բազում

յառաքելութիւն փոխեցեր և աւետարանիչ բնից արարեր. սորին բարեխաւսութեամբս և աստուածախաւսս ըստ աւետարանաս.

ողորմեայ սրբասէր կրօնաւորացն՝ Մխիթարայ և Սիմէոնի՝ հարազատ հղարացն, ստացողի աւետարանիս:

93.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԾԱ.

Աղբարմաւ. Հին թիւ 176. 226=1336.

Նիւիթ մագաղաթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ԼԱՅԵՐԱՅԱՆԻ Կազմի արծաթէ զարդերը պրկած են. ՄԱԿ.ՊԱԶ. շունի, ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 19×27, ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿՍՈՒՆ, ԹՈՒՂԹԿ 472, ՏՈՂԿ 19, ԳԻՐ քոյրորակիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԻ ոսկեզօծ լծշնազրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԳԻ Գ զունաւոր և ոսկեզօծ ծաղիկներ, լծշուններ եւ սրբորոց պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 8+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԿ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԿ 4, ԳԻՐԶ Սարգիս ԿԱԶՄՈՂ Եռակի, ԾԱՂԿՈՂ Սարգիս քան. ՍՍԱՅՈՂ ԼՆդրէսո քան. ԺԱՄԱՆԱԿ 226=1336, ՏԵՂԻ Սիւս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան. Հաւր և Որդոյ և ճշմարիտ սուրբ Հոգոյն. ամեն Ենթինն Տեստի Աստուծոյ իմոյ սկսաւ և ողորմութեամբ նորա կատարեցի. զչորեքեան աւետարանս. որ է քանն աստուածային և (ճառ) ամենայն տնաւրէնութեանց Քրիստոսի. եւ իմով սկիարացեալ բնութեամբս—բազմակից, անարժան, սուսանունն քանանայի Սարգիս, յանկ և յաւարտ հանեալ զսրբաբեցի զաւ՝ ծայրէ ի ծայր՝ զորոյն և զգլխազրին, ծաղկոյն և ամենայն տնաւրինական զարդիքն. զորոյն յայժմ տեսանելի զըջմեայ ի սա:

Յայժմութե օրոշն և չար ժամանակիս, զոր անարկն ազգն իսմայելեաց, տունն Փայտանի, ի մեծ նկոյնութեան և վտանգի կալան զաշխարհս Կիլիկիոց. և արշաւեայ զարաւս և էստ զամենազարդ և զաստուածապաշ բերդն զնկերն, նստելով

ի վերայ նորա բազում ժամ, և աւերեաց: Եւ ապա եմուտ յերկիրս, և (ոչ մնաց) ոչ քաղաք և ոչ բերդ և զեղ լեաւնային և զաշտային, վանաւրիայք և անապատք, զամենայն մի ըստ միոյն (աւերեաց). և ոչ մնաց տեղ յերկիրս՝ որ անաւրէնքն թողին՝. որ չը մրտանա: Եւ յոյժ զարս բազումս սրով սպանին, և կեղեցականս յոյժս՝ երկց և արեղայ. վարդապետ և եպիսկոպոս, սարկաւազ և զպիր, և անբաւ բրիտոնեայս, արք և կանայք, տղայք և կուսանք՝ տաւրեալ գերիս. զոր, ՏԷՐ Աստուած, հատուցէ նոցա՝ ըստ իւրեանց զործոյն՝ զփոխարկն, և այս քաւական է:

Արդ, եղև զրա զըջութեան սորա ի մայրաքաղաքս Սիւս. ընդ հովանեաւ սուրբ Հոգոյն և ալ բազմաւասար սրբոց, որք աստ են. ի թուարեութեանս Հայոց 226 (1336). և աւարտեցաւ ի յամենան զեկտեմբերի ի Թ աւրն. որ էր կիրակի. ձեռամբ Սարգիսի սուտանունն քանանայի. ի թագաւորութեան Լեոնի չորրորդի, որդոյ արքային Հայոց Աւ. Նի. և ի նայրապետութեան տեսարն Յակոբայ քերորդոյ տէր Քրիզորի. ի խնդրոյ և պաղատանաց կուսաբան և պատմական քանանային, որոյ անունն՝ Անդրէաս՝ կոչի. Զի սիրով և փափազանաւք ասացաւ զսուրբ աւետարանս, և զայս յոյժ զեղեցիկ հո զարգարիլ՝ ազգի ազգի պատկերով և ոսկով և ամենայն զարդիւք. ի վայելութե անձին իւրոյ, և ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւոյց իւր և ամենայն զարմից, կենդանեաց և ննջեցեոց ի Քրիստոս:

Որք բնիկնուր զսա՝ ի յարկի, կամ ի յանկեան սուրբ տաճարի. զՍարգիս լրցեալ

կրանաւորի, և բռն իմոյ Շնոհոր տիկնոյ, և զասակաց իմոց՝ Ստեփաննոսի և Ամիր Սարգսի և Քաչաւորոյ, և Հուկիւ տիկիքի և Հասկ միկիքի, և կրնակցի իմոյ Արմանի Ֆաթուհի, և հաւրն սորայ՝ Մանուկին, և մաւրն սորա՝ Էշաթունի և զստեր իմոյ՝ հանգուցելոյն ի Քրիստոսի՝ Հայտ մէկքին, և այլ ամենայն սրեան մերձաւորաց իմոց, կենդանեաց և ննջեցելոց, Արդ աղաչեմ զամենեանն զյանդիպիւոյս սմայ, որք աւգոթիք ի սմանէ, տեսութեամբ կամ աւրինակաւ կամ կարողալով, յիշեցէր ի մարտափայլ յադախս մեր զվերոյիշեցեալքն՝ զԱստուածատուր և զմնացոյն իւր և զազգոյն սորա, և սերտ սրտի և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէր, եւ ինզրեցէր ի յողորմածէն Աստուծոյ ի Քրիստոսով մերոց, զի յանուոր ի միասնեամբ զաստեան իւրոց, զթնացի ի միշաւոր ծառայա իւր յԱստուածատուր, և բազում յանցանաց իմոց՝ թողութիւն արասցէ, և ինքն Քրիստոս, որ տուցի է բարեաց՝ յիշողաց և յիշեցելոցս՝ ողորմեցիք, և նմա փառք յախտեանս. ամէն:

Եւ Քառասուն հաթունս և եւ Աստուածատուր, Աղթնամարայ սուրբ Քաչին տաւար զսուրբ աւետարանս, և սուրբ Նշանին անապատս, յիշատակ հոգոց մերոց և ծնաւդաց մերոց, և մի որ իշխեսցէ հանել զսա ի սուրբ Քաչէս և կամ հեռացուցանել, կամ ծախելով կամ զրաւելով, ոչ մերոց և ոչ յաւատարաց, ոչ ի հայրապետաց և ոչ ի քահանայից, և եւ մարդն, որ յանդգնի ու կամ ծախել ու կամ զրաւել, պատժապարտեացի ընդ հերձուածողացն և զմանն Յուդային անուո և զայլ խաչահանուացն:

Եւ արդ, եւ Յովանէս եպիսկոպոս, վերստին թափեցի զսուրբ աւետարանս ի ձեռաց անաբրինաց, ի հալալ և յարդար վատեացի իմոց, և ետու զսա ընծայ և ի նրուէր ի սուրբ և ի շողակաւոր ուխտս՝ ի սուրբ Քաչս Աղթնամարայ. բանդի սուրբ Քաչն զսա արթէ և սա զսուրբ Քաչն:

Աի ի սմանէ զերկեսա, ձեռտմ անաբրինաց, և զնեցի զսա և ընծայեցի սուրբ Քաչիս. յիշատակ հոգոց իմոյ և ծնաւդացն իմոց՝ Մարտիրոսի և Մարթայի, և եղբարն

իմոյ՝ Ստեփանոս կրանաւորի, և Բուրն իմոյ՝ Քանկ խաթունի, և այլ ամենայն մերձաւորաց մերոց, կենդանեաց և հանգուցելոց, եւ արդ, աղաչեմ զամենեանս զյանդիպողոց սմա, լի բերանով սերտ սրտի և ուղիղ հաստով Աստուած-ողորմի ասացէր, տէր Յովանէս եպիսկոպոսն և Ստեփանոս կրանաւորն և ծնողաց նոցին և ազգականացն, և Աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ի սմա՝ առհասարակ ողորմեցի իւր միասնեամբ զպատեան, և նմա փառք յախտեանս. ամէն:

Զառափն ստացոյն և զվերջին նորոգող սուրբ աւետարանիս, զպարն Ղալաթիքի, որ եւս վերստին նորոգել զսուրբ աւետարանս հրաշալի, և զարդարեաց ոսկով և արծաթով, ի հալալ վատեակոց իւրոց. յիշատակ իւր և ծնաւդաց իւրոց, հորն՝ պարոն Քեստինն և մաւրն՝ Աղաթէկուն, և եղբարցն՝ Ներսէս արքեպիսկոպոսն և պարոն Պապաջանին. որք երիտասարդական մահուամբ փոխեցան սո Քրիստոս, և բւերն Բէկէլջանին և Տոնիա խաթունին, և կողակցոյն Քանուս աղին և որդոյն՝ Մերգին և զստերացն՝ Քանուս աղին, Աղասուն և Աղաթէկուն. և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն մերոց, կենդանեաց և ննջեցելոց, եւ արդ, աղաչեմ զամենեանս զհանդիպողոց սմա, լի բերանով, սերտ սրտի և ուղիղ հաստով, Աստուած-ողորմի ասացէր պարոն Ղալաթէկին. որ վերստին զարդարեաց զհրաշապեղ սուրբ աւետարանին, յիշատակ իւր և ծնաւդաց իւրոց, հորն՝ պարոն Քեստինն և մաւրն Աղաթէկուն, և կենակցոյն՝ Քանուս աղին և որդոյն՝ Մերգին և զստերացն Սուլթան ուղին, Աղասուն և Աղաթէկուն, և եղբարցն և բւերն այլ ամենայն ուղիկացն ամենայնի. Աստուած-ողորմի ասացէր նոցա, և Աստուած ձեզ ողորմեցի. ամէն:

Քուականի հայոց ազգի հաղար, յիտուն, մէկ ասիլ (= 1602) Եւ Ղալաթէկ, որդի Պարնի, Զարդարեցի զաւետարանս հրաշալի, Ոսկիւսով և արծաթով, Իրենն յառեանքն բազմոցի, Ի զբրունքս սուրբ Քաչի,

ևս սր. Ստեփաննոս Նախավկի.
 Եւ գնեց յիշեն ի յաղսութիւ.
 Ի հայրապետութեան փոքր
 Դրիգորիս կաթողիկոսի.
 Ար հմ նորա եղբայրորդի.
 Անփորձ կենայ ի աշխարհի
 Մինչև ի յարև ծնբունի.
 Եւ յիտ աստեալս ամենայնի.
 Զարթոյցութիւն ժառանգեցէ. ամէն.
 Ընդ նորին և զբազմամեղ Յոսէփ կապ-
 մոզս և զիմ ձնադան. յիշեցէր և Աստուած-
 ողորմի ասացէր. և Աստուած ձեզ ողորմես-
 յի. ամէն:

Վասն սիւնիւոյ աւուրեալին, որ և զրեւոյ
 զուհարման:

Սիրոյ՝ զօրութեամբ աստուածային
 շնորհի՝ առ ի մարդ արժարձել. զերազոյն
 է քան զամենայն երկրաւորաց մեծութիւն
 և գաւառութիւն Թորժամ ի մարդ ծաղիւ
 լինի. անտեսանել տալ զամենայն մարմնա-
 կան տեսութիւնն. Ար և նոյն սիրոյ նշոյլ,
 ծաղեաց ի քաղաքախանձ յոգի իմ, Անդ-
 րէաս արեղայի. և փափաքեցայ. զաստուա-
 ծարարաւ աւետարանս՝ վաշիւրէ)ական նիւ-
 թով և պատվաւոր զեղապարզութեամբ՝ յաւ-

րինեցի զսա. արդեամբք՝ զոր ետ ինձ
 Աստուած. Արդ. զսա ստացայ զանձ երկ-
 նային. քսա իւրումս իւրառու. թէ ուր
 զանձ ձեր՝ անդ և սիրտը. և յուսամ յԱս-
 տուած ամենակարող. զի և կամաց իմոց
 յաւժարութիւնն և զորձ. քսա չբաժանի
 սորին եղիցի. Զսա ստացայ եկեղեցոյ Վրիս-
 տոսի պայծառութիւնն և մանկանց Որոշի
 վաշիւրէ)ացէս զորձաւորութիւն. Սա և չոգոյ
 իմոյ և մարմնոյ միսիթարութիւնն՝ աստէն
 և ի հանդերձայն, յիշատակ քարի և երա-
 նութեան զսակ ի Սիրոյն Արդ. աղաւմբ
 զամենահեան, որ պատահիք ամա. արու-
 թեամբ պահել զսա՝ քսա իւրում պատմոյ.
 և զիս զանարժան արեղայս գնեղրէաս և
 զձնաւորս իմ և զեղբարքն և գրոյրսն, յիշել
 առաջի աստուածային պատարազին յա-
 դաւթս ձեր. Եւ զիս գորիչ սորա:

Զաստուածունակ զիտս քսառաւ. ք.
 րդիսեայ յանձնալ զրախտէն, որ արուցա-
 նէ զքանաւոր անդաստան չոգեոց. Բրիտա-
 սի անփոխան սիրոյն համար, զսա յոշիւ
 ստացումս մի հանձնաւոր, ալլ զանձ ար-
 քունական. միշտ անվտանգ զսա պահեցէք,
 մեծաւ հանդիսի՝ ի տուն տէրունականս՝ ի
 յոյցս մարդկան զսա յաշանեցէք:

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ԾԻՒ.

Վարույ Հիմ քիւ 68. 29Ե=1336.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկապմ.
 ՀԱՆԻԱՐԱՆՔ Բաւական լա է պատմած,
 ՄԱԿ-ՊԱԶՊ. սկզբում ևս վերջում երկա-
 թաղի աստարանի մի մի թերթի. ԴԱ-
 ՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×24.
 ԴՐՈՒԹԻՒՆ երկրորդ. ԹՈՒՂԹ 280, ՏՈՂԹ
 21. ԿԻՐ քոյրազգի. ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գու-
 նատր ծաղիկներ և թռչուններ. ԼՈՒՍԱՆ-
 ՑԱԶԱՐԿԻ թռչուններ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԶ 4
 աստարաններ. ԽՈՐԱՆՔ 7. ԿԻՍԱԽՈՐ-
 ԲԱՆՔ չունի. ԳՐԻԶ Լեւոնոյ. ԿԱԶՄՈՂ
 Մարտիրոս. ԾԱՂԻՈՂ անյայտ. ՍԱԶՈՂ

Վարան, ԺԱՐԱՆԱԿ 22Ե=1336; ՏԵՂԻ
 Բաւեն. Մըծընկերո զիւրարարս:

ՅԻՇԱՆԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեդում.

Փառք Ներքին Տեսան սկսայ և
 ողորմութեամբ նորին կատարեցաւ. ար. աւե-
 տարանս. ի թուականի հայոց, 22Ե (1336).
 ձեռամբ մեղապարտ և անարհատ զրի
 Բարսեղի. ի զան և ի նեղ ժամանակիս,
 որում բռնազան ազգ իւմայիլի ի վերայ
 ազգիս քրիստոնէից, Թամուր անուն. ա-

ւերելով զբազում եկեղեցիս և զվանորայս, տարաշխ(արձ)իկ լինելով ար. կրանաւորաց, ի լերկիւղէ անօրինաց: Արդ, զրեցաւ սա ի դաւառս Բասենոյ, առ յանառիկ զեղաքաղաքս՝ որ կոչի՝ Մընծերկերտ. ի հայրապետութեան տեսնել Վարդանայ: Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ամենափրկչիս ձեռամբ Բարսեղի մեղսասէր, թարմատար գրչիս: Արդ, աղաչեմ զամենեւեան որք աւղտիք և կամ աւրինակէք, յիշման արժան առնէք զծովացեալս մէղօք զԲարսեղ և զմեղօքս իմ՝ զմովհանէս քահանայ և զՄամա տիկինն, և զհրաբարն իմ՝ զՄկրտիչ և զԱստուածատուր և զՊողոս և զԲենէք, և զԳրչիւն իմ զՄարիանէ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքս, զորս ոչ կարացաք ըստ զրոյժ արկանելու: Այլ և լիշման արժանի առնէք, զմիւս ծնողքն իմ, զսրբասէր ձերուին՝ զԱեւտիս քահանայ և զԱստաբեր քահանայ և զԿենակիցն իւր՝ զմայր մեր՝ զՀոգոյ քնարն: Որ շատ հրախտիք ունին ի վերայ մեզ ի հոգեւոր և ի մարմնաւոր, զվարձս քարեկաց նոցա՝ զիւր արքայութիւն տայ, ամէն: Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս ըզՎարդան քահանայ և զԵմախաթսուն և զորդին իւրեանց զԿիրակոս քահանայն, որ տարածամ փոխելոյս ի Քրիստոս, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուածողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

Ի ծագման ճշմարիտ արեղական և ի յայտնիլ Բանին Աստուծոյ, նորոգեցան արարածք ամենայն և ծնան զկաճառս սաստե-

ղաց, և տրամափայլեաց զունակ դունակ ծաղկանց, զգասս մարգարէիցն, զՊոկս առաքելոցն, ըզպարս եօթանաս(ն)իցն, զերամս հագարաց, զթիւս հոտապետացն, զնստրութիւն վարդապետաց, զխորանս մարտիրոսացն, զպսակս վկայիցն և զհոյս միանձնացիւրց կրօնաւորացն: Արոց, լուսազարդ և աստուածարան սուրբ աւետարանիս ցանկացող եղեայ, աստուածասէր Բ, եղբարքն՝ Աստուածատուրն և Յովհանէսն, ի թուականիս Հայոց ի ՊՀԲ (=1423), և ստացան զսա ի խալայ վաստակոց իւրեանց յիշատակ հոգոյ իւրեանց և ձեռդացն իւրեանց և կենակցացն՝ Նշխունին, և որդոյն Մարտիրոսին, որ վերստին ետ կազմել զսուրբ աւետարանս, զոր, Տէր Աստուած, բարի յիշատակ առնէ զնա մինչև ի խորին ձերութիւն, ամէն:

Արդ աղաչեմք ըզձեզ զամենեւեան, որք հանդիպէք սմա, տեսութեամբ կամ կարգայով կամ արկնակ զնելով յիշեցէք առ Քրիստոս և ի բերանով Աստուածողորմի ասացէք, հարապատ հղթարցն՝ Աստուածատուրին և Յովհանիսին և ծնողաց նոցին և կենակցացն՝ Նշխունին, և որդոյն Մարտիրոսին, որ վերստին նորոգեաց զսուրբ աւետարանն, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և հանգուցեւոցն: Յիշեցէք ի Քրիստոս և ի բերանով Աստուածողորմի ասացէք, առաջին և վերջին ստացողին և զծովին, և որք երախտիք ունին(ն) ի վերայ սուրբ աւետարանիս, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

թեանդ՝ ինձ պարտապանիս՝ հատուցանել
գինըդուսածս։ Զի տաքցէ, Աստուած, մեզ և

ձեզ առ հասարակ ի յաւիտեանս տեսանել
զանթիւր(ի) ողորմութիւն, ամէն։

96.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԾԴ.

Վարդ. Հիմ թիւ 70. ԶԶԵ=1336.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ Կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լաւ, ԻՐԱԿԱՆՔ, չու-
նի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ԻԵՐՈՒԹԻՒՆ
14X21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկրին, ԹՈՒՂԹՔ
228, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌՔ պարզ գրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ սա-
կաւաթի պարզ գրեր, ԻՐԱՆԻԱՆԿԱՐՔ
1, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻԶ
Թումայ, ԵՐԱԿԱՆՔ ԵՒ ԿԱԶԻՈՂ, անյայտ,
ՍԱՆՑՈՂ, Սարգիս, ԺԱՄԱՆԱԿ 22Է=1336,
ՏԵՂԻ Մոլայտ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Որ կարողացոյց զտկարս
և զանարձանս հասանել լաւարտ գործա-
տութեանս այսմիկ զձայրութեան, միայն
աւետարարոյ, տիեզերահաւեր, կենսաբեր,
սուրբ աւետարանիս. ամէն, եւ, արդ, սկիզբ
և զն գործատութեանս այսմիկ, նախախնա-

մու. . . . Զեռամբ անարժան և դատա-
պարտալ նուաստ Թումա զբէրս, յիշատակ
բարեպաշտ և աստուածակր թրխտունին
Սարգսին, և ամուսնոյն իւրոյ, Զի ստացան
սորա զուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգոյ
իւրեանց անջնջելի, և բարեխաւս առ Աս-
տուած յաւուրն ապագայի. ապա ինելով ի
յոյս անմահ Բանին Աստուծոյ, զոր հրա-
մայլ. թէ, ամենայն որ ինզրէ առնու և որ
հայցէ գտանել, Իրեցաւ սուրբ աւետա-
ր(անս), ի թվականութեան հայոց ԶԶԵ=
(1336): Տէր Աստուած, Յիսուս Քրիստոս,
յիշես ի քու յարքայութեանդ զհոգի բա-
րեպաշտ թրխտունին Սարգսի և զամուս-
նոյ իւրոյ՝ զԱղուի խաթունին, և զհոգի
ձնողաց սոցա, զԱւագին և զԿարգանին և
զԽոյազելին 7. և ողորմես հոգոյ սոցա ի
միասնեամ քո զայստեանդ. ամէն։ Տէր
Յիսուս ողորմի կարգացողացն և յողացն.
ամէն։

97.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԾԵ.

Իոկիսի՝ Իսեփի բաղի՝ ս. Ռակոյ. Եկ. Հիմ թիւ 20. ԶԶԵ=1338.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ արծաթապատ,
ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ բաւական լաւ և պահուած,
ԻՐԱԿԱՆՔ, միջին ՄՆԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿ,
ԻՐԱՆՈՅԻ Երկրին թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չունի, ԻԵՐՈՒԹԻՒՆ 22X32, ԳՐՈՒԹԻՒՆ,
Երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ
քոյրազիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ զունսուր թորչ-
նազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունսուր զար-
դիր, ԻՐԱՆԻԱՆԿԱՐՔ 20+4 աւետարանիչ-
ներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻԶ

Մուարէլ, ԵՐԱԿԱՆՔ ԵՒ ԿԱԶԻՈՂ, անյայտ,
ՍԱՆՑՈՂ, գրիչ, ԺԱՄԱՆԱԿ 22Է=1338,
ՏԵՂԻ Մոլայտ Դաշտ թուղթ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում. —

Այլ զրեցաւ սուրբ աւետարանս ձե-
ռամբ Առաքել զձոզին, անխմաստ և ախ-
մար դրչի. և իմ անընդունակ զուով յա-
րուեստ զբշութեան, և բազում մեղաց ցնո-

ՊԵՐՈՒՆԻ ԵՒ ՂՈՒԺԱՎԻԼ

1937 46

661

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ԾԷ.

Ջիւլիաներիկի՝ Փոկան գիւղի եկեղ. Հին թիւ 1. 24Ը=1339.

ՆՒԻԹ մազադաւմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ լաւ պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, կրկնագիր, ԹՈՒԴԹԻՔ 280, ՏՈՂԳ 19, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԻՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱ-ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Մտեփանոս, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Տիրացու կրոնատր, ԺԱՄԱՆԱԿ 22Ը=1339, ՏԵՂԻ ճաւաղ, Զազարու վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Գրեցի յընտիր և խոյսէլ աւրեանկէ ի թուականիս Հայոց 22Ը (=1339). ի գաւառիս ճարանոյ ի ճշակաւոր ուխտիս՝ Զազարու վանք՝ կոչեցեալ. ընդ հովանեաւ սուրբ առաքելոյս ի հայրապետութեան տեանն Յակոբայ, և ի թաղաւորութեան Կիլիկեցոյն նահանգին՝ Լէոնի, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս՝ Զազարու վանից՝ տէր Յովհաննէսի, հեղոյ և հնազանդոյ: Արդ, աղաչեմք զամենեանս, որք աւգտիք ի սմանէ յիշեցիք ըզգրող սորա զսուտանուն կրա-

նաւոր զՍտեփանոս, որ զայս մազադաւս ի շահ ածի: Ջի յառաջն աւետարանէր, և անկեալ էր ի ձեռս այլազգեաց. և թուիթ թուիթ էր արած. եւ լուացի զինքս, ու շատ աշխատեցայ. այնոր համար որ՝ ըզգիրն զծար կու առնէր ու ըզծաւ(ղ)կներ . . .

Ժ-րդ խորանի երկրորդ երեսուն.

Արդ ի վերջին աւուրս և երեկոյացեալ ժամանակիս և յետին դարիս, ել ազգն նետողաց որ կոչի Թամուր, այլաղէմ, այլալեզու, նմանեալ երկրորդ նեոին, երեալ յարեւելից և ընթացեալ ընդ ամենայն տեղերս. սրոյ(յ) ճարակ արարեալ զամենեանս, և ըզմնացեալս զերի վարեցին: Ըզվիշտ և ըզկրօնի և ըզգաւնութիւն ժամանակիս ընդ գրող ու կարէ արկանել: Էւ բերեալ էր ըզսուր աւետարանս զերի, եւ Տիրացու կրօնատր, ստացայ սր. աւետարանս, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Հայրապետին, զասպետ քահանայի և տէր Սէթի, և ամենայն մերձաւորաց մերոց, ամէն:

Գրեցաւ ի թվ. Հայոց ՊԱԷ (=1388). ընդ հովանեաւ սուրբ առաքելոյն Բարթողիմէոսի, և յառաջնորդ(ութեան) . . . առն հեղի և խոնարհ:

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ԾԸ.

Աղրամար. Հին թիւ 13. ՊԴ=1355.

ՆՒԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քաւական լաւ պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2 թերթ սկզբում: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 19×27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն,

ԹՈՒԴԹԻՔ 276, ՏՈՂԳ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ ծաղկազրներ, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԻՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 8+4 աւետ. ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ

4. ԳԻՐԻ ԳՐԻԳՐԻ, ՄՍԱՑՈՂ ՄՈՐԱՍՈՒՆԱԿ-
ԿՈՂ Զարթույ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ՊԻ=1355, ՏԵՂԻ Ղլթմամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ.

Վեդդում.

Փառք . . . Արդ, զմտաւ ամելով զայս
ամենայն, եթէ ի սնոտի է անցաւոր և երկրա-
ւոր մեծութիւնս այրն բարեպաշտն Մուրատ
և կենակիցն իւր Քուանդ խաթուն, զասակն
իւրեանց Ամիր Սարգիս. ետուն գրել զսա,
ծախիս իւրեանց, յարդար վաստակոց և
յաստուածատուր մեծութեանց. իմով ձե-
ռամբ, մեղասակարթն Գրիգորի, սպասա-
ւորի բանի. Որով, աղաչեմ, պամենեսեան
զհանդիպողքդ՝ պատմամար ի զէպ ժամա-
նակի՝ այսմ աստուածախաւս և նորոգող
բազմաշամ կենաց կտակիս. յիշել՝ բարի կա-
մաւք և սեռն սիրով՝ յերկնաբացիկ և ի
հաճոյական աղաւթս ձեր, առաջի անմահ
զենմանն Աստուծոյ. զստացող սորա զՄու-
րատն բարեպաշտուն և զամենաւ կենակից
իւր զՔուանդ խաթուն և զզաւակքն իւ-
րեանց՝ զԱմիր Սարգիս, զԱմիր Մուլք և
զՄիբգա Պարոն. որպէս և զՍաղղութ, Ջի
զատուր զկենան նոցա խաղաղութեամբ և
առողջ կենաւք պահեցէ, (Տէր), մինչև ի
խորին ծերութիւն. և յետ աստեաց ժա-
մանելոյ՝ զերկից արքայութիւն պարգե-
ւեցէ. և ֆնկեցէ զձեռնադիր մեղաց և յան-
ցանաց նոցա, զմնադպաց նոցա և զամե-
նայն արեան մերձաւորաց. Տացէ նոցա
զմեծութիւնն երկնաւոր և զհանդերձն լու-
սեղէն. և լսելի արասցէ զփողն առաջին և
զերանաւտ զկուլումի, ասելով՝ եկաք աւր-
հեալք ձար իմոյ, ժառանգեցէք զպատ-
րաստեալ ձեզ զարքայութիւն ի սկզբանէ
աշխարհի:

Արդ, զրեցաւ սա ի թուականն Հայոց
յոթնարիբորորդի շորորդի (=1355).
ձեռամբ Գրիգորի՝ վերջին սպասաւորի՝ Բա-
նի ցանկացելոցն ի միտս ուղղակի. ի կրդ-
դիս Աղթմարալ. ընդ հովանեան սուրբ
Քալիսա Յաւուրս անիշխանութեան. յորում
բարձեալ էր տէրութիւն հոգևոր և մարմ-
նաւոր՝ ազգիս հայկազենի, զի բունացեալ
կալան զմիջերկրեայս ամենայն, ազգատոհմ
կարապետի նեոինն ասացեալ. և նեղին

յոյժ զազգս քրիստոնէից՝ մինչև յեւս որդ-
ւոց (ուսոց) մերոց Արդ, յայսպիսի դառն,
ի նեղ և ի նուրբ ժամանակիս, յանձն ա-
ռեալ աշխատութեամբ գրեցի զսա. վասն
որոյ, աղաչեմ զամենեսեան, սիրով սրբոյն
Աստուծոյ. յիշել առ Քրիստոս ի պատկա-
նաւոր խնդրուածս ձեր, զիս զմեղապարտս
և՛ զձեռնասուն պատանեակս՝ զԴանապետ.
զի և սա րազում աշխատեցաւ ի կոկիւն և
ի սպասաւորելն. նաև զհայրն իմ Անդրկաս
և զմայրն իմ Փառաց: Իրբու թէ ներուծն
յանցանաց և թողութիւն մեղաց զսանել,
յահեղ ատենին և յանաչառ դատաստանին
Քրիստոսի. որով ընդ աջեայցն է դասել,
Ջի և դուք զրեսչիք ի դպրութիւն կենացն
վերին, ձար և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ,
այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից.
ամէն:

Արդ, կամաւ Աստուծոյ և ողորմա-
թեամբ նորին, ևս Յովանէս ունայնացեալս
ի բարեաց և լցեալս ամենայն մեղաւք.
չտեմարանս չարեաց և դատարկս յարդա-
ւութեան, անարեց և անյիշելիւն ներկա-
նուէլ՝ որ ստացայ սուրբ աւետարանս և
գնեցի, հալալ արդիւնց իմոց, յիշատակ
ինձ և ծնողաց իմոց, Ստեփանոսին և Ջըմ-
բու թին և եղբարց իմ Լէանոսին և զօակաց
նորին Ստեփանոսին և Յովանեսին. և Կա-
րապետին և զօակաց նորին՝ Թումային, որ
անժամանակ փոխեց ի Քրիստոս, և Պետ-
րոս բրուտին, որ Աստուած զիւրք անփորձ
պահէ. ամէն. և Քալատուրին. և ամենայն
արեան մերձաւորաց մերոց. ամէն. եւ արդ,
ես Յովանէս, որ չեմ արժանի կոչիլ ի
կարգս կրանաւորաց. զի զանունս միայն
ունիմ և ոչ զգործս. յիւրն անկեալ աղաչեմ
զպատ լուսերամիցոյ, յիշելոյ արժանի առ-
նել զանարժանութիւնս իմ. զի մեղաւքս
աղքատացեալ եմ և չարիս պաշարեալ, և
այլ յոյս և ապաւեն ոչ ունիմ, բայց
զԱստուծոյ մարդասիրութիւն և զձեր քն-
դունակ աղաւթս: Ջի զՔրիստոսին հայեց-
ցէք յամենատաւ մարդասիրէն Աստուծոյ
ինձ և ծնողաց իմոց և սպականաց իմոց,
Ոսկելին. և դուք զաշխիք ի Քրիստոսով, յա-
ւուրն աներեկ պատեանս յւրոյ, որում
բանքն սպառն և զորքն բարի թագաւո-
րեն: Եւ նոյն ինքն, որ Տէրն է փառաց և

թագաւորն թագաւորաց, որ քաւիչն է մեղաց և սրբիչ յանցանաց. շնորհնացէ ամենեցուն առնասարակ զթողութիւն մեղաց, ստացողաց և խողաց սորա. և ինքն եղիցի աւրնեալ յամենայն յարարածոց. ամէն:

Աստուած ողորմի Դովաթին, որ մեծարեց զմեզ յիւր բարին, ու տայ ժամանակ (ընկած է թերթը):

Եւ Յովանէս արեղայս, զնեցի սուրբ աւետարանս. ի թվականիս Հայոց, ՊԶԲ (==1433). ի յերկիրս Մոզցոց. ի գիւղս՝ որ կոչի՝ Սուրբկանց. ընդ նովանեալ սուրբ Գեորգայ զօրավարին, որ պահէ զիս յամեն շարէ ի դատ. ամէն, ամէն:

Աստուած իստաւորէ վերջը.

Աստուած լուսաւորէ և պայծառացուցանէ զբարեմիտ զմղտեսի տէր Գրիգորի չոգին և զիւր ծնողացն, չօրն՝ Մխիթարին և մօրն՝ Ալմային և կողակցոյն՝ Գինոցին. որ զմաշթոց մի լիակատար ևս ի դուռն Սուրբկանից Գեորգայ զօրավարին: Աստուած լուսաւորէ զիւր ծնողաց չոգի և զիւր տան՝ չին և նոր ննջեցելոց չոգիսն՝ ի յաւուրն դատաստանին. ասացէք, ամէն: Ուր նակատակի կամ ծախէ կամ գրաւ զնէ. նա սեւերես լինի և ամօթով՝ յաւուրն դատաստանին. ամէն. զի արար զմաշթոցն իսկ ի դուռն սուրբ Գեորգին, անջինջ յիշատակ, մինչև յաւիտեան. ասացէք, ամէն: Աստուած արհնէ զայն մարդն, որ խնամք տանէ և զեկեղեցոյ ապրանքն շտաւնի լիւր տուն. ոչ զոգ (ընկոյց) մի և ոչ փայտ, ոչ խմիչ և ոչ խոտ. զի ամենքն կամենան յերկրփոխան չաննն ի վերայ եկեղեցոյն: Աստուած արհնէ զտուօցն և զկամեցոցն. և զչարուղն՝ Աստուած և սուրբ Գեորգն՝ դատէ և որդնալից լինի ինքն և իւր չոգի՝ յաւուրն դատաստանին, որ հակառակ կենայ այս ռիֆի բանին. ամէն: Թրվին ԹՂԽՐ (==1701):

Պատկերներ լուսանկարներում և երբեմն լայնորդ երեսում.

1. Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք Մարկոսին, որ զշարկաձոր ռիվ երար ի վերայ սուրբ Գեորգա. կէս կապիւն կապալ:

Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք մահոտի Աղաջանին և մահոտի Սարուխանին, և տան մեծին և փոքու առնասարակ ամենեցուն. ամէն:

2. Ողորմի ասացէք մահոտի Սահակին, որ զդուրջատ ռիվ երար ի դուռն սր. Գեորգա. ամէն:

3. Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք Սպկանից տէր Գրիգորին, բռնէ Աբրահամին, զեօղին չաւասար, որ միարան զժամատուն չինեցին. Աստուած լուսաւորէ զիւրեանց չոգին. ասացէք, ամէն: Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զՊետունց Յուսէփն, որ Բ գերան և սին մի և ժ մարդակ ետուր ժամատան. Աստուած լուսաւորէ զիւրեանց չոգին: Եւ զուսթայ Բաղդասարն. որ զժամատան պատերն չինեաց. Աստուած արհնէ զինքն, և զիւր ծնողացն չոգին լուսաւորէ. ամէն: Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք Վանէսին, որ զայսմաւուրն ևս նորոգել. Աստուած արհնէ զինքն և զիւր որդիքն և լուսաւորէ զիւր ծնողաց չոգին. ասացէք, ամէն:

4. Զվերստին նորոգող սուրբ աւետարանիս զՋինարն և զԴուլաղէն. որ նորոգեցին գտուր անտարանս, յիշատակ չոգոյ իւրեանց և ծնողացն. ասացէք, ամէն: Աստուած լուսաւորէ զԱբրահամն չոգին, որ բնմ ծածկոց մի ռիֆ արար ի դուռն Գեորգայ զօրավարին. Աստուած լուսաւորէ զիւր խոգին, Կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացէք տէր Գրիգորին և իւր ծնողացն, չօրն՝ Մխիթարին և մօրն՝ Ալմային և կողակցոյն՝ Գինոցին և պապուն՝ Յակոբին և կողակցոյն՝ Վարդին, և տէր Գրիգորի բնոյ չօրն՝ Սարգսին և կողակցոյն՝ Դուլաղին. Աստուած լուսաւորէ զիւրեանց չոգին. ասացէք, ամէն:

5. Եւ տէր Գրիգորս արարի ռիֆ՝ զԸշտոնէի արտն և զՋրմի արտի կէսն՝ ի դուռն սուրբ Գեորգայ զօրավարին, անջինջ յիշատակ չոգոյ իմոյ: Զինչ պատարապ ի իւր սուրբ Գեորգն մատչի, տէր Գրիգորին և իւր ծնողացն մասն և բաժնի լիցի՝ յաւուրն դատաստանին՝ իւր չոգոյն և նախնեաց՝ ամենայնի. ամէն: Եւ որ նակատակի՝ զրաւելով կամ ծախելով, կամ դախնէ, նա զանէժն Յանէսին և Յամբէսին, զՅու-

ղային և զհայինն և զխաչնանդացն առցն. ամեն:

6. Աստուած-ողորմի ասացէր Քարկանց Սուլթանին և Պուստուկունց Նուրբին. որ շիրաչ չապկիմ ռիֆ արարին ի դուռն սուրբ Գեորգայ զարափարին. Աստուած լուսաւորէ զիրեանց խոզին. ամեն:

7. Աստուած-ողորմի էլվանդենց Կազարուն. որ զվանաց արտն ռիփ արար ի դուռն Փուսկի սուրբ Գեորգայ զարափարին. Ոյ որ խակասակէ կամ զրաւէ կամ ծախէ. զանէձքն Յուդային և ըզհայինն առնու և սևերն լիֆի յաւուրն զատաստանին... Աստուած-ողորմի էլվայցենց Կազարուն. որ զաւագակի? երկու տանձի ծառ ռիփ արար ի վերայ Տնառնըդառաջին. կիրսմ (լիար) չիր. Ոյ որ զյիշատակներն կարդայ. Աստուած լուսաւորէ զիր խոզին. ամեն:

8. Յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուած և Աստուած-ողորմի ասացէք Քյոնն. Քաչոնն. Վաղորն և Նուսթարին. որ զնացեալ ռիփ Պաթանիկ արտն. կապիճմ հաց կարայ արինց սուրբ Կրցու (Կարապետու) ի թվուս ՌՄԽԻ (=1794). Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուած և Աստուած-ողորմի ասացէք. խայիֆենց Սահփանին և որդոց նորին՝ Քյոնն. Քաչոնն. Վրդոնն. որ զՊաթանիկ արտն կապիճմ ցորեն արինք ռիփ սուրբ

Կարպու (Կարապետու). ի թուոյ միոյ ՌՄԽ (=1794). ոյ որ հակառակի կամ ծախէ կամ զրաւէ զանիձն կէիւնի և բրդուրն առցն. ամեն:

9. Աստուած լուսաւորէ զՆերսիս Հոգին և իւր ծնադացն. մեծին և փոքուն. որ զՍէրի արտ ռիֆ արար ի վերայ սուրբ Կարապետու. կէս կապիճ աշնցան. Աստուած լուսաւորէ զիրեանց հոգին. ամեն: Թ(վ). ՌՄԼՀ (1826):

10. Յիշեցէք ի Քրիստոս և ողորմի ասացէք՝ Ներսոյին և իւր կողակցոյն Քուռմին և զամենայն զարմից նորին. որ իւր Սէրի-ճամխի արտ. աղբերի մօտ. իւր կամա՝ արար ռիֆ Սուրբկանից սուրբ Կարապետու. կէս կապիճ տարին. Աստուած իւր հոգին լուսաւորէ. Տէր Յիսուս ընդունեցի զկայութեամբ՝ Ամբ(օյ)ին. Քապր(օյ)ին. Յակ(օյ)ին. Ծառտանից Սրապին. Պապիկ? Ոյ որ հակառակի (և) ոչ թողու. անէձք կայէի և պատիճ (պատիճ) Յուդայի առցէ. ի դառաստանին Քրիստոսի անմասն) էլցէ. Թ(վ). ՌՄԼՀ (=1824), մայիսի ԻԶ:

Սրբոյ Երուսաղիմայ զապուլ-ալագ արտին մէկ ռուպ մախուֆէ. Լեզկունի. յարի տակուն արտն ք. բոռուպ մախուֆէ:

101.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԾԹ.

Վարդա. Հիթ թիւ 122. ՊԻ=1355.

ՆԻԻԹ թուղթ ըսմբակի. ԿԱԶՄ կաշեպատու ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ ըստական լաւ է պահուած. ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթազիր աւետարանի մի մի թերթ. ԴԱՏԱՐԿ. ԹՂ. շունի. ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ. 18X24. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն. ԹՈՒՂԹԻ 292. ՏՈՂԻ 20. ԳԻՐ քորքաղի. ՍԿԶՐԱՏԱՆԻՔ կարծիր պարզ տառեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ տառաւորի ծաղիկներ. ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԻ 2 տղոց պատկերներ. ՈՐՈՐԱՆԻ զծուած. քայց չէ զրուած. ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4. ԳՐԻԶ ՅՈՒՆ. ՄԱՂԿԱՂ լանյալու ԿԱԶՄՈՂ Աւետ. ՍՏԱՑՈՂ Դար-

մառ. ԺԱՄԱՆԿԱԿ ՊԻ=1355. ՏԵՂԻ անյալու.

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻՔ. ՎԻՐՈՒՄ.

Փար . . . Եւ ինձ յետնոյս. յանցեալ քաղում տունէ մնացելոյս. զյետին անունս ունելոյ. ես Յուն ցորոց. անբաժնս յուրախութենէ ժամանակիս և դառնակցս բնութեամբ. որ ժամանցի (ժառանգեցի) զպատիճ և զդառնութիւն ազգաց իմոց. թափուր գտեալ և տրտմութեամբ հետամտեալ. գտաւ աշխատութեամբ զկարգ ա-

ողորմի ասացել սոցա. ամէն, եւ որ առատն է ի տուրս բարեաց, տացէ՛ր ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցեղոցս՝ զերկնից արքայու թիւնն. ամէն:

Արդ, կազմեցաւ սուրբ աւետարանս, ի զուտն սուրբ Յակոբիս. ձեռամբ անարհեստ տէր Աւետին. ի թվականութեան մերոյ Ռի՛թ (1575) ամի Որբ աստ զրեցան և որբ ֆնացին, Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս արժանի արաս(ց)է զհոգիս նոցին ի վերին երրուսդէմ ի դասս աջակողման. ամէն, Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանն՝ ի յերկիրն Մոկաց, ի գիւղն որ Դաշտ կոչի. ձեռամբն անարժան և սո(ւ)տանուն զրչիս, տէր Աւետիսի: Արդ, աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ ընթերցողք. լի բերանով և բոլոր սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէր ըստացողիս սուրբ աւետարանիս, պարոն Դարմասին և իւր ծնադաշն. ամէն. և ով որ՝ Աստուած-ողորմի ասէ, Աստուած իւրն ևս ողորմեսցի. ամէն, եւ Դարմասս նորոգելի սուրբ աւետարանս, յիշատակ ինձ և ծնադաշ իմոց, և եղի ի զուտն Եղբուս սուրբ Աստուածածնին. և որ Նեոացուցանէ ի զրանէ սուրբ Աստուածածնէս, կամ ծախելով կամ զրանով. նայ զանկծա Կայնինիս առնո(ւ) և զմասն Յուդային առնո(ւ) և զայլ խաչհանողացն. ամէն, ամէն, եղիցի, եղիցի, Տէր Աստուած-ողորմի տէր Աւետիսին ձորն՝ Առաքելին, օբո՛ր՝ Ոսթանին, և ամենայն ննջեցելոց. ամէն:

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Սիրտս լալով է պաշարած եւ իմ սչաց յոյսն տարած. իմ մեղն ահեղ կալս՝ ըստմացած, Որ չյաջողաւ ըստ իմ կամաց. ի յազգմանէ կամաց մեղաց Կամ տատանած տարկեուսած:

Իմ սիրեցեալ տղիկն փրտած, եւ ես թիւրեալ սքրտարեկած. Արազմատիկն լիսնէն սուած, եւ իր քաղցր աչկունքն խաւարած. Յականջ սըրտիս ձայնն բերած. Կալս) առաջիս ինքն կանգնած, Որպէս ի կնիսան անմեռած, Երկայնաճաւ անձամբ ստեղծած:

Թող Աստուած չլինի ինձ բարեկացած. Որ յամբարեալ եմ և թիւրած:

Կուկասի աւետարանի վերջում.

Էղգիրտս որ Յոշան զերին. Աւարժան զրոյս այսքմ տառին՝ Փրկական Բանի Փրկչին՝ Քառավտակ աւետարանին.

Փրկեալ ի հրոյն լախուենին, Տուր ժառանգել զանճառ բարին, Պայծառանալ լուսով քոյին՝ Ի զարստեան քոյ երկրորդին. Լրտել ըղձայնն զհայրենին. Փառք և պատիւ անեղ Բանին:

102

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Կ.

Վանի ս. Վարդան եկ. Հիմ քիւ 233. ՊԶ=1357.

ՆԻՒԹ թմովն, ԿԱԶՄ Կաշեկազմ՝ ՀԱՆ-ԿԱՄԱՆՔ քառական լաւ պատնած. ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. միջին Մեարտրեան զրով աւետարանի մի մի թիրիկ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆԵՐՈՒԹԻԻՆ 18×36. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրան, ԽՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՒՔ 21. ԳԻՐ՝ բոլորազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻԹ թոշնադեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԻՐԻՔ զունաւոր զարդեր, ՄԱՆ-ԲԱՆԿԱՐՔ 13+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ

10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Կարապետ ՆՐԱԴԿՈՂ, Զարարիտ Կրօնաւոր և Լըրդմարիտ տարեալս, ԿԱԶՄՈՂ Խոջա Մուրատ և Փիլիպոս, ՍԱՏԱՆՈՂ մանդրաթ իմպոս, ԺԱՄԱՆԿԱՊ ՊԶ=1357, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ, Վերջում, Փառք . . . Որ տրամադրեաց զմա-

տունս. վերջացեալ տկար ոգոյ կարապետին և սուտանուն կրանաւորին, Կրել և կարգել զհաստ և քրախտեաց աստուածագործ քսանչկեակացն. զոր ճշմարիտ Աստուածն Բան, միաձին Սրղին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս, ի վախճան աւուրցս այսոյցիկ, կատարեաց զիշանս և զարուեստ. որպէս զի՝ որք րնէթերցցին՝ ի միտ առցեն և ծանխցեն, զի նոյն Տէր է. որ Մովսիսի Նրամայեաց առնուլ զառն տարեւոր, և յիշել զերախտիս աստուածամեղանս՝ որ յեղիպտոս. նոյն և աստ եցոյց մեղ յիշատակ շարչարանաց իւրոց. ոչ միայն պէս պէս նշանիս յուսաւորեաց, այլ և շարչարանաց և մահոյ՝ նամբիւրաց:

Եւ արդ, ի յայսմ թուարկութեանս շաշկահան տուամբիւ, յովճարիւրիւրորդի վեղորորդի (—1357), երեւալ աստուածասէր և բարի անուն մահգասի, որու խնտու յորջորջի, սա յոյժ փափագմամբ և եռանդմամբ սրտի, իբրև պիմաստուն մեղու, ելեալ ի ինչորի քաղցրասմ ծաղկացն, և զտեալ զանուշահոտ զվարդս դայս, խառն բրբժնութմ և մանուշակի. սա ստացաւ լոյս սուրբ աւետարանս, ի հաւալ արքիանց իւրոց և յոյժ աշխատութեանց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնալոյցն՝ Իրիգորի և Միրզախանիւնի, և եղբարցն՝ Ասգիի և Յովանիսի, և ազգայնոցն ամենեցուն, կենդանեաց և հանգուցելոց: Եւ ետ զսա ի սուրբ ուխտն և յանունն իշխանաւոր տեղին, ի գլուտն սրբոյն Պէտրոսեայ զաւրաբարին. որ հանապաղ հրժոյն սոքա մանկուներ սուրբ կեկեղեցոյ, սրբասնեալ կրանաւորն, Յովանէս, Ստեփանոս, Աստու, Աստուածատուր, Թուսայ, Յովանէս և Միխիլայ. և հանապաղ յիշն յաղաթս իւրեանց, ևս առաւել ի ժամ սուրբ և սոսկալ պատարապին. զրաստացող սորա զխնտու մահտախն, և լոյծնալան՝ զԻրիգոր և զՄիրզախանիւն և զեղբարսն՝ զԱսգի և զՅովանէս, և զազգն ողորն. ամէն:

Եւ արդ, ևս ունայնացեալս ի գործառնութիւն կանուխ մահանելոցն, յոյցամեղս և փցուան ի վրաց, աստանուն կարապետ. յերես անկեալ, աղաչեմ գնալրական և զեղբարչական գլուխ սիրոյ մերոյ. յիշեցէք և զիմ անարժանութիւնս, և Աստուած-ողորմի ասացէլ, մեղ և մեր ծնալոյցն՝ Թովմայի և

Մամասի, և եղբարցն՝ Մկրտիչ քանանայի և Շահապի՝ տարածմա՝ հանգուցելոյն: Յիշեցէք և զծաղկող սորա զՋաքարիայ կրանաւոր. և զեղբըլմանիս սարկաւաց. որ աշխատեցաւ ի կոկիկ թղթիս. և Քրիստոս Աստուած, որ առաւն է ի տուրս, մեղ և մեղ ողորմեցի. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն: Ո՛վ եղբարք, յայսմ ամի, յորժամ զսուրբ աւետարանս զրելի. և եղև զայուստ Ղանին՝ յարեւելից, և զրմբոնումն աջբաշին (աշխարհին) զՄկրտիչն և Տնտեխն, Ապրիլուս և Թաթուլի, և զեռարդոյ զսակին՝ Յովանէս. Կիրակոսի և Սաքալի, և որ նոցա մէկ բերան Աստուած-ողորմի ասէ, յԱստուծոյ հարկալատիկ առեցէ. և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն:

Եւ առաւել Աստուած-ողորմի ասացէք Աստմի հոգոյն, և իւր ծնողաց, հաւր՝ Յովանէսին և մահրն՝ Ազիզին, և իւր կողակցին՝ Գուշին, և իւր զաւակացն. ամէն. որ ետուր արտ մի Բաղրանալ և աղէկ ալ(յ)զ(ի) մի. զարտն ծանկցին և ի Շիրինենց ի ներքն վանիցն՝ փոխան տուին՝ ի վերեւ լճին սր. Պէտրոսեայ զաւրաբարին. յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն: Աստուած-ողորմի ասացէք, ի բերանով և ուղիղ սրտի Աստմի հոգոյն. ամէն. և որ զողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեցի. ամէն: Դարձեալ Աստուած-ողորմի ասացէք մահտախի Եւստիսին և իւր ծնողացն, հորն՝ Զանիթէկին, և մօրն և կողակցին Գուշարին, և զստեբցն՝ Խուսարին և ողորմին՝ Սրապիւրին, Քրիգորին, և Լուսի մահտախոյն, և ամենայն արեան մերձաւորաց սոցա. որ ազատեաց զաւետարանի զողորմին: Զի զաւետարանս զողորման ի Շիրինենց վանացն, և տարան ի Մոգս. և Պետրոս ապիսկուպոսն իմացաւ և զնաց առեց զաւետարանս: Բայց Աւետիս մահտախին ետուր զմիխանքն՝ զիշն և իցէ, և զարձոյց ի տեղի իւր. և զոր, Տէր Աստուած, ողորմեցի նմա. և որ զողորմին բոլոր սրտիս ասէ, Աստուած իւրն ողորմեցի. ամէն:

Զվերջին կապող սուրբ աւետարանիս, յիշեցէք ի Քրիստոս, և Աստուած-ողորմի ասացէք, մահտախ խոփալ Մուրադին և

իւր ծննդացն, խոջա Յովանիսին և Թորվանդին և կողակցին՝ Դուրաճարին, և որդոցն՝ Յովանիսին և Նուրիթանին, և անձ պապուն՝ Աշխի բէկին, և Չոջ մօրն՝ Գալալ մամուն, և եղբայրն՝ Ամիր աղին և իւր կողակցին և որդոյն Ամիր զաղին, Աշխի-բէկին, և իւր կողակցին. . . . Միրզին և իւր կողակցին, և բունեցն՝ Քան աղին, Քանթան աղին և Խալուս մ աղին, և դստերացն՝ Աղա Բոյթանին, Աղաբէկոյն, Սոյթանին, Դոգալին և Խաթարին, ամէն:

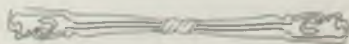
Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէր, խոջայ Մուրադին, և իւր ծնողացն, որ գաւորք ասեալաւն, և զարքա՞ շուրջաւ մի էտուր՝ ի դունն սուրբ Վարդան զօրավարին, յիշատակ իւր հոգոյն և իւր ծննդացն, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէր Աշխի բէկին և իւր կողակցին՝ Գարիանին, և որդոյն՝ Ամիր բէկին, որ զարքա՞ շուրջաւ մի տունն ի դունն սուրբ Վարդան զօրավարին, Աստուած-ողորմի իւրանց հոգոյն, ամէն: Իսրաէլայ, Աստուած-ողորմի ասացէր, խոջայ Յովանիսին և իւր ծննդացն՝ Աշխիբէկին և Դոգալ մամին, որ զարքա՞ շուրջաւ մի և զիոյրն զուս արին ի դունն սուրբ Վարդան զօրավարին, Աստուած յուսաւորէ զիւրանց հոգին, ամէն: Իսրաէլայ, կրկին յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր Խուրանդին և իւր ծննդացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, որ զասեալաւն զնեց, ի նալայ վաստակոց իւրոց, և տուր ի դունն սուրբ Վարդանայ, յիշատակ իւր և ծնողայ իւրոց և որդոցն, Աստուած-ողորմի ասացէր, և Աստուած ձեզ ողորմեցի, ամէն:

Զվարջին կազմող սուրբ աւետարանիս, յիշեցէր ի Քրիստոս, զխոջայ Մուրատն և զհայրն իւր՝ խոջայ Յովանէս և մայր իւր՝ Խուրվանդին, և զպապն իւր Աշխիբէկն և զկողակցին իւր Դաւթալ մամէն, և զկողակցին իւր Դուրադայ, և որդոյն Յովանիսին և զստեբայն, և զմիս եղբայրն Աշխիբէկին, և իւր կողակցուն Դարիանին, և որդոցն՝ Ամիր բէկին, Յովանիսին, և միս

եղբայրն Ամիր աղին և իւր կողակցուն՝ Գուր աղին և իւր որդուն Ամիր զաղին, և քրեմ, Քան աղին և Քանթան աղին և Խալուս մ աղին, և Աստուած-ողորմի ասացէր, խոջայ Յովանիսին, որ զարքա՞ շուրջաւ մի ու խոջայ (խոյրն) ռաք մար ի դունն որ Վարդանայ, Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս, զխոջայ Մուրատն, որ զարքա՞ շուրջաւ մի էտուր ի դունն սուրբ Վարդանայ, Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս, զԱշխիբէկն, որ զարքա՞ շուրջաւ մի էտուր ի դունն սուրբ Վարդանայ (նալ): Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէր ի Քրիստոս, զԽուրվանդին, որ զասեալաւն զնեց, նալայ վաստակոց իւրոց, և որդոցն՝ խոջայ Մուրադին և Աշխիբէկին և Ամիր աղին, և Աստուած-ողորմի ասացէր իւրանց հոգուն, և որ զողորմի ասէ՛ Աստուած իւր ողորմեցի իւր միսանգամ զալուսն, ամէն: Եւ Փիլիպոս սուտանուն արեւայ Շիրքըն)ցի, որ մակնունն Քունուն կոչի, ի ԽԶ (== 1597) թվին, կազմեց զսուրբ աւետարանս, ի վանքն սուրբ Սահակի և ի հրաշից Տէր Յուսկայ և որդոյն Ստեփանոս վարդապետին, որ յուրի կուն արար նշանո՛ւ Եւ զիկաւորս յիշեցէր ի Քրիստոս, և Աստուած ձեզ ողորմեցի, ամէն. . . .

Եւ արդ, եւ Քնդուն անտառն, որ ըստ աստուածային յաջողութեան եղէ առաջնորդ սուրբ ուխտիս Կորդայ, և յինեցի զվանքս և զնեցի զաւետարանն և զտարեկիրքս, և զգործ առաքելոցն, և զճարտարներն և երկու մաշթոց, և զաբականոցն և զխաղտներն, և ամենայն զարդիւր զարդարեցի զանապատս ըստ անկարողութեանս: Այլ և բերի զեղբարւորդին իմ, որ է՛ ըստ աւրեանց և կանոնաց՝ իմ որդի, և կրկին արարի ինձ հոգեւ որդի, և յիշատակ հոգոյ իմոյ: Ար եւ իմ արդար վաստակով ստացած գրեմքս, ի վանելու անձին նորա լիցի, Յովանիսին, որ և Տէր Աստուած, արժանի արասցէ աստիճանի քահանայութեան և յաւելու ի շնորհն, որդւոյ Սամուէլին, և եղիցի մշակ անամաթ, ընդունեալ Տեառն, և բարի յիշատակ ամենայն հաստացելոց, եւ ասուել ազգատունին իւրոյ, ամէն:

103

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԿԱ.

Վարագ Հին բիւ 163. ԳԻ—1371

Ն.Ի.Թ խաղիմ, ԿԱԶԻՎ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ վերջից խափուած. ՄԱԿ. ԳԱՀՊ
Հունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԽՈՒԹԻՒՆ
ՅՄ 12, ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ
168, ՏՈՂՔ 17, ԳԻՐ քղարագիր, ՍԿԶԳՆԱ-
ՏԱՌՔ պարզ տառեր, ԱՌԻՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ

Հունի, ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ Հունի, ԽՈՐԱՆՔ Հունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4 ԳՐԻՉ ՄԿրտիչ Բա-
նանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԻ—1371, ՏԵՂԻ ան-
յայտ:

ՌԵՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Բիւրասկա-
րակը բափուած է.

104

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԿԲ.

Վանի ս. Պաղոս Պատոս Եկ Հին բիւ 189. ԳԻԱ—1372.

Ն.Ի.Թ խաղիմ, ԿԱԶԻՎ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քառակուս լաւ պահուած, ՄԱԿ.
ԳԱՀՊ մագաղակի մի սպիտակ խերիմ.
որի վրայ յիշատակարան է գրուած եւ
յունարէն գրուած մագաղակի մի խերիմ,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԽՈՒԹԻՒՆ 16 24,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ
20, ԳԻՐ մեծ քղարագիր, ՍԿԶԳՆԱՏԱՌՔ
խոշնագրեր, ԱՌԻՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ Հունի,
ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ Հունի, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԳՐԻՉ Վարդան Ղրիմեցի
սրեղայ, ՆԱՂԿԱՂ. ԿԱԶԻՎՈՂ եւ ՍԱՆՑՈՂ
անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԻԱ—1372, ՏԵՂԻ
նրոսաղիմ:

ՌԵՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Վերցում.

Փառք . . . Յամի ուխտաբերորդի,
քանն է միեբերորդի մեծ թուականի մե-
րոյ (=1372). Ի նայրապետութեան տեսան
Մեսրոպողայ, և ի թագաւորութեան Կա-
տանտեան, և յեպիսկոպոսութեան տէր Գրի-
գորի Մարցոյ Նուստան ծառայա ծառայիցն
Աստուծոյ, բազմամեղ չաքս, որ ամանեմ
կոչել ի բարձրագոյն քանանայական տ-

նուամբն, զի ի դառապապաւութիւն է ինն
անունեղ այդ, զի տնտրման և զազիր զոր-
ծաւր բազմամեղութեամբ, լալով տեսմ.
զանրարկանային Աստուած յոյժ բարեկացու-
ցիւ Այլ և զերկրորդ անասակ որդիս, Վար-
դան արեղայս, որ տարագիր եղէ յիմ նայ-
րենի գաւառէն, որ եմ ի Բարեբթու, ի
զեղջիկ երմէի, որդի Կիրակոսի Տգա նաւակ
զնացի ի Ղրիմե, ի սուրբ վարդապետ Ան-
տիս Խոստանարակի մատ, յետոյ տակեր-
տեցայ Պատրոս նայրապետին, և պարտե-
ցի զարականն և զաբիրոյ? ի վանքս՝ որ կո-
չի՝ Ղրգրլաւա: Եւ եղա արեղաւ, և կեցա ժ-
պարի յետոյ չինեցաք վանք նոր, զոր Պե-
րսիս և Խոնայ աջնի? կոչի. յանուն երա-
խաւոր սուրբ Աստուածածնին, խիտ վա-
յելուչ և սիրուն ամենայն իրաւոր, Եւ ես,
յետինս կրօնաւորաց, ալեկոճէի նաւա-
պաղ՝ վասն անչափ և զառն մեղաց իմոց,
իւն զիմն արարից՝ զի կենցաղս այս ունայն
է և սնտաբի Ջմատ, ածի զսուրբ Լուսաւո-
րիչն մեր, զբազմաբարձարն Դրեղորհույն թէ
զիմորդ նարիկ եղև նաւ երթալ ի մեծն նոսմ,
ուր զլուխորն տաբերիցն ան՝ կապաղ-
բուն և արձակագրն, Եւ այլ ճորտի չլուայ

[illegible][illegible]

դ զմով հրատմով լեզեսադ զլստմցիւ ւոց մս
 զսուգ մով զլեման դ զլստմազն մով զլիկն
 դ զստփն զմտրն դ զստմմի վոցտուր
 մով զմտն դ զոլիտիլն ուլստմտոցտ
 մմառ ունտտոռ զլիկիկն մտփ
 յսմալի

ՀԵՎԻՊԵՆԻԿԱՆԿՈՒՄՆԵՐԻՆԵՐ

ԽՈՒՄՆԵՐԻՆԵՐԻՆԵՐԻՆԵՐ

ԿՈՒՄՆԵՐԻՆԵՐԻՆԵՐԻՆԵՐ

Աղբյուր: Հիմ թիւ 132. ՊԽԳ-1375.

64 2 0 1 0 S 4 4 0

105

անի (1927-1930) Վեմ լուսազգի (տառաւ) տառաւ
 դ ձայնը մըք դ խաւի յոսեմեմ /հանքի/ի
 եղաւմազի, վիլեմիսկն եղրոքեմ մըքազի
 /որչեմուսմզի ոմեմեմ մմաւ վ ողմմաւսզ/
 -մ մմաւ տմքեմ հաւա -իք ըքք վ
 /չեմեմազի ոմեմեմ
 մմաւ վ լքեմ յոյ տեմեմաւաւեմ մմաւ դ միք
 /մք յոսեմեմ /զաւեմ դ իսմաղիք միքիմ/
 հաւաւորի զեմմի զլմեմաւ զլմաւաւ

• របស់ពួកគេរស់ •

[illegible][illegible]

• ԲԱՆԻ ՈՒՆԵՐՈՒՄԻ ՆԵՐՍԻՍԻԱՆԻ

၂၇ ဇူလိုင်

-տումը՝ իսկ նույն ղեկավարներն առաջա-
 տեսի՝ դժգոհումով լիքավոր՝ «պնդողուսը բոլոր
 դեմոստի ընդ տիր չմտցողիցաւում վնասը
 անկ հաստնով՝ դ վն «գնալուցոր մաս վ պղզ
 -տեղ վիզող (Ղում) պիտուտնով՝ նուղողորում
 -տիտան նուղալովըն ոտտ բոկ պաղաղորում
 վրոզ վրողորում մ «նաւասող դնվող դողոր
 -նքնն յոլտան Վլմն ինչն մասունքը՝ մտց
 վն հոնալովից վողցիդ դնվը՝ դնվը՝ դ մ
 պ նաւասողը վրատնվըզ, ղողնիզվըզ կնալու-
 մն մատուտն լողողումը ղողորատտն իս-
 լյզղունաստոր ճոտտ ողնտնտն ունը
 Իմանան ղաւաս

- ողջ խեղճութիւնը մասնաւորապէս ղեկավարեալ
 մա 'մով' ղեկադրեալ Կ ղրթասեւեռ լազը ունի
 - անտր Լեւոնաւորտի Կ լիցեզի Լ լաւագոյն
 Ժողով Երաւարտ Լա 'Կըզե Ժողովարտ

իւր նախնեաց՝ մեծու և փոքու՝ առհասարակ ամենեցուն. ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ Գիւլիզարիս, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք, Աստուած ձեզ ողորմեցիս:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս (յ)երկիրն Հայոց (ի) Նոր գիւղն աստուածայէն. ընդ հովանեան սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավայնի. թվ. ՌԲԽԷ (==1798), Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք րարեկմիտ և աստուածայալը րուս Յովաննիսին և ծնողացն՝ մատենի Աբրահամին և մօրն Փարոյին, և իւր կողակցուն Նուբարին, որդոյն՝ Գալոսին և զսեւերացն՝ Քուսումիսի և Կարուն և Զանազանին, և իւր արեանաւու մերձաւորաց նորին, որ ետ վերատին նորոգել զսուրբ, հրաշալի աւետարանս, անջինջ յիշատակ իւր և ծնողաց նորին, ամէն: Որ եղաւ ի դուռն Ուպիտակ վանից սուրբ Աստուածածնայ, Աստուած իւր(ե)անց մասն և լաժինս տացէ, ամէն:

Դանձը կենաց, Որդիդ սիւսմին, զանձիդ ծածկելոյ զտոյդ զիս արասցես, զսուտանուն արեղայ զմօլանէս և զԱւետիս Կրօնաւոր, որ փափաքանաւք և ջերմեռանդ սրբով և յուսով և հաւատով ակն ունելով ողորմութեան Աստուծոյ, և ի սուրբ աւե-

տարանիս զրեւի՝ յորդորէր զմեզ ար րպտարէ, որով ընդ աշեացն ընկալիք զվիճակ և կենացն, ընդ պարուց իմաստուն կուսանացն, զրեալ ի զիւր կենդանի վիճիւրն զպրօթիկեան եւ զիս և զծնողքն իմ (յիշեցէք), ամէն, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զտէր Զաքարէն, որ գնեց զսուրբ աւետարանս, զգանձուտն և զտարեւոյիքն (տօնացոյց²). յիշատակ իւր ի դուռն սուրբ Գրիգոր Նարեկացոյս և ի սուրբ Դերեղմանիս և ի սուրբ Սանդիստոյս, եւ առաւել, զտէր Զաքարէն և տնտեսն զՂարիպէկն. այն զատ ժամանակ, որ զամեն խոտ ու րանջար կերան, Որ թողու Տէր Աստուած զմեզքն զտէր Զաքարին, զՂարիպէկին, որ գնեց զսուրբ աւետարանս և զտարեւոյիքն և զանձուտն, իւր յիշատակ և ծնողացն՝ Սայթան Քուշին, իւր կողակցին՝ Եթարին, որդոցն՝ Փանոսին և Յակոբին, Ով յանդիմն և ծախել, կամ զրաւել, կամ չնուսցնէ ի զրանէ սուրբ Գրիգորի Նարեկացոյս, նա զանէձքն զկաշկէնին և զմասն զՂեղային առցէ և զհաշնանողացն առցէ: Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զժանաղէն և զիւր զուստրն՝ զԹօզալ աղէն, որ ետուր զլաշին (զլաթն?) սուրբ աւետարան(ի)ս, Աստուած զիւր նոյին լուսաւորէ, ամէն, հայր մեր:

106

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԿԴ.

Վանի՝ Յայնկոյսների եկ, Հին ըիւ 47. ՊԽ==1391.

ՆԻԻԹ թուղծ, ԿԱԶՄ տախտակ, Կաշեպատ եւ արծաթէ գնդակիկներով (թիկներով) զարդարուած, ՀԱՆԻԱՄԱՆԻՔ շատ մաշուած է, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ, երկաթազիր տետրարանի մի մի թերթ, ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 24×29, ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԻՔ 156, ՏՈՂԹ 28, ԴԻՐ քորրազիր, ՍԿԶԲԱՍԱՌԹ տղիզ զարդազրնք են, ԼՈՒՍԱՆՑԱՅԱՐԻՔ չունի, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 4 ատետարանիչ, զունտոր, շատ վատ նկարուած, ԽՈՐԱՆԻՔ չունի, ԿԻՍԱ-

ԽՈՐԱՆԻՔ չունի, ԴԻՉ (Նալբալա, ԵՄԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԽ==1391, ՏԵՂԻ խոցած):

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք. . . Որդ, զրեցաւ աստուածախոս աւետարանս՝ թիկազարդ, չորեքմասկ, յեղեմարութի, տառադրաշխ ընդ ունկն իմաստնոց և ընդ բիւր աւետոյաց, ընդ տիեզերս ամենայն՝ յերկնային ծովն՝ ի ծա-

բաւ յերկիր հոսե(ալ), որ զոչէ զձայն առիւ-
ծու, և զժիբ մշակութիւն եղանց, և զաս-
տուածաժողով պատկեր մարդոյ, որ զշորհը-
նիւթե(ա)յ յաւարտումն առնէ զմարդոյն,
Գրեցաւ աւետարանս, ի զառն և անհան-
գիստ մամանակս, յերկիրս Քոզմա, ձե-
ռամբ մեղապարտ Անդրեասի, Որք հան-
դիպիք ի սմա, յիշենջիք զծնողսն մեր՝
զփոխեցեալսն (ի) Քրիստոս, և Աստուածն
ամենեկուն յիշողաց զորմեսցի, ամէն: Ի
թիվ. ՊԽ (—1391) զրեցաւ:

156 թ. թղ. — Զվերջին ստացալ զ՝ այսմ
լուսադարդ և կենսարիւր սուրբ աւետարա-
նիս, զաստուածապատն և զհաւատս իմ
տանուսէրն զՅովանէսն, և զքեռին իւր՝
զՍիւսոսն, որ ստացան զստ, ի հարալ

ընչից իւրեանց, յիշատակ բարի՝ հոգոց
իւրեանց և ծնալոց իւրեանց, հաւերն՝
Պրիգորին և մաւրն՝ Շնաւադին, և որդոյն
Աստուածատրուն, և կենակցին իւրոյ՝ Թա-
ղուհոյն, և եղբարորդոյն իւրոյ՝ Թու-
մային:

Արդ, աղաչմա զամենեւեան, զման-
կունս սուրբ եկեղեցոյ, որք ազտիք ի
սրմանէ, տեսանելով կամ աւրինակելով
կամ կարգալով, յիշեցէք ի մաքրափայլ
յաղաթս ձեր, զվերոյգրեալսն ի սմա, և
մեղաց թողութիւն հայեցեցէք ի Քրիստոս
Աստուծոյ մերոյ, և ինքն, որ առատ է ի
տուրս բարեաց, մեզ և ձեզ առհասարակ,
տացէ զերկիւից արքայութիւն, ամէն: Ի
թիվ. ԶԻ (1461):

107.

Ա. Ի. ԵՏԱՐԱՆ, ԿԵ.

Լիւս անապա. Հիւս թիւ 28. ՊԽԱ—1392.

Նիւթ թողով, ԿԱԶԻ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ լուս պատուս, ՄԱԳ-ՊԱՀ, երկ-
րեկու թերթ Մարտպեան տառերով՝ Եր-
րորդովթեան մասին մի զտուածքից, ԴԱ-
ՏԱԿԻ ԹՂ. Հոսի, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին,
ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 19×28, ԹՈՂԻԹՔ 300, ՏՈՂՔ
21, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՆՔ իրող-
նագրեր և ծաղկագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ
զոմսուր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 18+4
աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈ-
ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Կարապետ բանասէր,
ՍՏԱՆՈՂ թաղլուս կրոնատուր, ՄԱՂԿԱՆՂ և
ԿԱԶԻՈՂ անապա, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԽԱ—1392,
ՏԵՂԻ Աղթամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսորա
անճառ փեղկազրծութեան խորհուրդ, Թա-
ղուս փիլիսոփայն, և ստացաւ զսուրբ ա-
ւետարանս, յիշատակ իւրն և ծնալոց իւ-
րոց՝ Խնկկայ և Ավթայի, և եղբարցն՝ Ստե-

փանսի, Աստուածատրոյ և Մարտիրոսի,
և քերցն՝ Թամթայի, Էլիսիսի, Մարիա-
թիւնի, Մամատիկնայ և Զմրութի, և պա-
պուն՝ Պաշեղիսի և Շամամի, և միւս պա-
պին՝ Թաղուս քահանայի և Մարթայի, և
ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդա-
նեաց և հանգուցելոց, և արդ, Քա յետինս
ի քահանայս և անարմատս ի մանկունս
եկեղեցոյ, Կարապետ քահանայ, հրաման
առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական
բանն, որ առնէ յոր կողմն կողեցար ի
նմին կաջջիւր, և արդ, իմ ոչ բերելով
զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յա-
մենայն բարեաց և թափուր, այլ յոսսով
մարդասիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ բա-
ղուս մեղացն թողութիւն արացել:

Արդ, զրեցաւ ս. աւետարանս, ի զըզ-
պիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ ս. Պաշիս
և ս. Նշանի, ի հայրապետութեան տեսան
Զարարիայի, և ի խորն Հայրց ՊԽԱ
(—1392), ձեռամբ Կարապետ քահանայի,
անխմաստ և ախմար զրչի: Եւ իմ անըն-

դուռնակ գոյով յարուհետ գրչութիւն, և բազում մեղաց ցնորքի բաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեղ մարդասէր Հոգիւն, բազում աշխատանայք գրեցի, անարժան ձեռագր իմովք, ի ստոյգ և յրնտիր արժեանքէ, կենաւ տառապանաւ և բազում պանդխտութեամբ Արդ, որք ճաշակէր յատուածային բուրաստանէ և յամենայի սեղանոյս, որք պատահիր սմա, տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ, յիշեալիք յազախ ձեռք՝ զստացող սորա՝ զթագէ(ոյս) կրանաւորն և զմնացան իւր՝ զԽնկիկ և զԼկիթայ, և զհրարքն՝ զՍտեփաննոս, զԱստուածատուր և զՄարտիրոսն, և զքոյրքն՝ զԹամիկայ, զԷլ խաթիւն, զՄամա տիկին և զԶմրութի, և զպպիւրն և զհաներն, և զազգըն ամենայն առ հասարակ: Մանասնոյ լիցի և Աստուած-ողորմի ասել՝ ի ժամ սր, և սուկայի պատարագին: Ընդ նոսին և զանպիտան զպիցի, զկարապետ քահանայ, և զհնաւորն իմ՝ զՄկրտիչ քահանայ և զԹանկ խաթիւն, և զԶարարիայ կրանաւորն, որ աշխատեցաւ և ծաղկեաց, և զամենայն ազգակնք իմ և զերախտաւորքն, զկենդանի և զհանդուցեալս: Եւ որք զմեզ յի-

շէք, որտի մտաւ, և զուր յիշեալ լիցիք յատուտ յողորմութեան Աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտեանից, ամէն, և զիցի ՉՍիրմա խաթիւն և զՆաքար խաթիւն, յիշեցէր յազախ ձեռք, զարեան մերձաւորն իմ, զի յոյժ երախտաւորք են ինձ: Եւ, Թագէտ կրանաւորս, ստացայ զսուրբ աւետարանս, ի խալայ արդեանց իմաց, և ետու ի դուռն Լման ար, և կեղեցւոյն, յանուն Գեորգեալ սր զաւարախին, յիշատակ ինձ և ծնադացն իմոյ՝ Խնկիկայ և Լկիթայի, և ամենայն արեան մերձաւորացն իմաց, Արդ, մի որ իշխեցցէ Հեռացուցանել զսա ի դրանէ ար, և կեղեցւոյն, ծախելով կամ գրաւելով, եւ իմ որ յանդգնի, անէծք զիայնչին ժառանգէ, և զմասն Գեորգային և զիւրաշահնուացն, և ամախով լիցի ի ար, աւետարանէս, և յանդիմանեացի յանդ չրապարակին: Եւ որ հայրախնեամ զիմով հոգս տարցէ սմա, արհնութիւն յԱստուծոյ հանգիցէ ի վերայ նորա, և զկեանս յաւիտեանական ժառանգեացի, ամէն, եղիցի, և զիցի: Եւ որ սուրբ ուխտիդ առաջն(որդ) լինի, ի տարին ինձ եւ, ժամ տայ անելու:

108

Ա. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ե. ԿԶ.

Վանի սր. Պոլսու և Պեքսու և լ. Հին րիւ 165. Պիմ=1393.

Նիւթ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշկապտ, արծաթի, խաչք արդած է, ՀԱՆԳՐԱՆԷ րա է մուացել, ՄԱԿ. ՊԱԶՊ. երկ ինպիք տեսարանի մի մի ինքի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ, չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18X27. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկ-սին, ԹՈՒԼԹ 288, ՏՈՒԹ 22, ԳԻՐ րուրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆՔ զանաւոր ծաղկազրի և ինքեղանի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԻԹ գունասոր զարդիր, ՄԱՆԲԱՆԿԱԲ 2+4 տեսարանիչներ, ԽՈՐԱՆԷ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԷ 4, ԳՐԻԶ Զարարաւ, ՆՐԱԿԱՆՈՐ անյայտ, ԿԱԶՄՈՐ և յիս, ՍՏԱՅԱԼ իմա լիս կրտսուր, ԺԱՄԱՆԱԿ Պիմ=1393, ՏԵՂԻ Լեղիմամար:

ՅԵՌԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԷՐ, Վեքսու.

Փութ . . . Աստի և տեսեալ զսորս անճա փրկագործութեան խորհուրդ սրբասէր և բնութեալ կրանաւորն Թաթևոս, և ստացաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր և ծնադաց իւրոյ՝ Խնկիկայ և Լկիթայի, և զհրարքն՝ Ստեփաննոսի, Աստուածատուր և Մարտիրոսի, և իւրցն՝ Թամամի, էլ խաթիւնի, Մար խաթիւնի, Մամա տիկնայ և Զմրութի, և պապերոյն՝ Խոչեքեոսի և Շամամի, Թաթևոս քահանայ, . . . և այլ ամեն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանդուցեաց: Եւ արդ, եւ յիսինս ի գրչաց և անարժան ստանաւ կրանաւոր Զարա-

բայ. հրաման առեալ ի պատուիրանս-
ղիք յաստիքական բանէն, որ առջ. յոր
կողմէն կողջար, ի նմին հաջորդ. եւ արդ-
իւմ ոչ բերելով՝ զայսպիսի վստահութիւն,
այլ ունայն յամենայն Բարեաց և խափուր.
այլ և յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստու-
ծոյ, զի իմ րազում մեղացն թողութիւնն
արասցէ:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի
կղզիս Աղթամար. բնդ հովանեաւ սուրբ
Քաջի և սուրբ Նըշանի. ի հայրապետու-
թեան տէր Զաքարիայի. և ի թուին Հայոց
ՊԽԴ (=1393). ձեռամբ անարժան և սուտ-
անուն գրչի Զաքարայի. եւ իմ անընդու-
նակ զոյով յորտեստ պրշտեման, և րա-
զում մեղաց ճնորիս պաշարեալ. այլ րստ
կարի մերում, զոր պարզեկեաց մեղ մարդա-
սէր Հոգին, րազում աշխատանար և ցա-
ւազին անձաւոր, գրեցի անարժան ձեռաբ
Իմով, ի ստոյգ և լինաւոր արիւնակէ. կե-
նար տառապանար և րազում պանդրիս-
տութեամբ:

Արդ, որ ճաշակէր յաստատմայն լու-
րաստանէս և յամենայն սեղանոյս. որք
պատահէր, սմա, տեսութեամբ կամ բնիկե-
ցամար. յիւնացիք յաղաւթն ձեռ զստացող
սորա զԹաթկուս կրանհար և րզմնոցն
իւր զԹնկիկ և զԹեթ, և զեղբարքն՝ զը-
Ստեփաննոս, զՍարգիս և զԱստուածա-
տուր, և զբոլքն և զպապերն և զհաներն և
զապոյն ամենայն առնատարակ, զոր յատաճ
յիշեցար. րոյորով սրտիւ և աներկմիտ հա-
ւատով Աստուած-ողորմի ասացէր, Ընդ նո-
սին և զանպիտան գրիչ Զաքարայ, և րզմ-
նադան իմ, զԲԼԿորտի րահանայ և զԹանկ
խաթուն, և զուսուցիչն մեր զԿարապետ

կրօնաւոր, հանդուցեալն ի Քրիստոս. և
զեղբարքն մեր՝ զԿարապետ րահանայ և
զԹնկիկն հանէս. որ աշխատեցաւ ի կոկիկ իւր-
թիւս. Բրիստոս Աստուած նմա րազում վար-
ձըս պարզեկ. և զբոլքն մեր զԹնկի խաթուն,
զհանդուցեալն ի Քրիստոս, և զամենայն
ապոյն մեր, զկենդանիք և զհանգուցեալք.
յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր, եւ
որք զմեկ յիշէր, սրտի մտաբ, և զուր յի-
շեալ լիջիք յատատ յողորմութեանն Աս-
տուծոյ. որ է արհնեալ յախտանա յախ-
տանից. ամէն, եղիցի, եղիցի:

Զվերջին կազմող սուրբ աւետարանս.
զեղիայ սուտանուն մոնող արգելանցի, յի-
շեցէր ի Քրիստոս և անթելի մեղաց ի-
մոց՝ թողութիւն խղրեցէր. որ կազմեցի
զսուրբ աւետարանս, (յիշատակ) հոգոյ ի-
մոյ և ճնորացն իմոց, և քիտոյն իմոյ Ամի-
րին և Լուրդանին, և ամենայն նախնեացն
մեր, և հոգեւոր որդոյն մեր՝ Քաջատուր
վարդապետին, և տղա(ա)հասակ առաջնոր-
դին սուրբ ուխտիս տէր Միքայա արհնակի-
կոպոսին, ի թուին Թ և ՓԼԼ (=1562). զոր
Տէր Աստուած վայել(ել) տացէ սոցա, և ի
հանգերձեկուն լիցի սոցա և զմեղ մասն և
բաժին ի յողորմութեանն Քրիստոսի. ամէն:
ԶՊատի խաթուն, տնտեսն, յիշեցէր ի Քրի-
ստոս Աստուած:

Յատապանոցն ժամանակաց.

Կոյս, րնտրեցար շողոյն տաճար.

Առ Մովսէս, տասկ անկիւզելի:

Զուսեփայ Քաջարարն, յիշեցէր ի
Քրիստոս, և Աստուած արհնէ զիմքն և
զիւր որդիքն. որ կատարանի ապրշտմն
և քեւ:

109

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԿԷ

Մովսիս՝ Քաջարի յովսի՝ Սեւ-խտան եկ. Հին թիւ 11. ՊԽԴ=1395.

Նիւթ թուղի, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆԻ Բ րա պահտում, ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. Եր-
կաթնագիր, ԴԱՏԱԿԻ ԹՂ. Հոմի, ՄԵ-
ԾՈՒԹԻԻՆ 18X32, ԳՐԹԻԹԻԻՆ երկրիմ:

ԹՈՒԿԻԹ 320, ՏՈՂԲ 23, ԳԻՐ րոլորագիր
ՍԿԶԵԱՏԱԿԻԹ գունտոր թղնաղորն, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱԿԻԹ գունտոր զարդոյն, ՄԱՆ-
ԲԱՆԿԱԿԻ 16+4 տետարանիշներ, ԽՈ-

ԲԱՆԻՐ 7, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՐ 4, ԳՐԻՉ Կարապետ, ՆԱՆԿԱՆՆԻ, ՅՈՒՆԱՆՆԻ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Մարտիրոս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԻՒՒ—1395, ՏԵՂԻ Ժողով անպատու:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՔ. Վերջում.

Փառք : : : : : անպարագիծ էին, այնմ, որ ոչ էլ Էտազաեթի¹ և ոչ զԻՆՆԻ Հ(ԻՆ) և ոչ զԻՆՆԻ պիտին. համարձեկոյն յամենայն մտոց սլացման(է):

Գոհութիւն անզրն(ն)ին զոյն, որ է Բան, կնիք, և սայման էին:

Փառաստութիւն անպարգիւնայի սեփեմ, որ է հոգի համազոյ լին և փառակից Բանին:

Որ արամագրեաց զմեզսմամ ձառնունք տառանց, անարժան և տկար ոգւոյ Կարապետի, նուաստ կրանաւորի զրել և կարգել զհաստ երախտեաց աստուածապործ սքանչելեաց. զոր ճշմարիտ Աստուածն Բան, Միածին Որդին Աստուծոյ, Յիսուս Քրիստոս, ի վախճան աւուրցս սոյստոցիկ, կատարեաց զնշանաւ և զարուեստութիւն: Որպէս զի որք ընթերցելիք ի միտ առջեմ և ծանիցեն, ի՞նչ նոյն Տէր է, որ Մովսէսի հրամայեաց առնուլ զառն տարւոր և յիշել զերախտիս աստուածութեան՝ որ յենդիպտուս. նոյն և աստ, եղոյց մեզ յիշատակ չարչարանաց իւրոց. որ ոչ միայն պէս պէս նշանաւ լուսաւորեաց, այլ և չարչարանաց և մահու համբերեաց: Զի զիտէր, ի՞նչ լսելով զանարգանս Տեառն մերում, զարձ եղիցի ի մեղաց մերոց:

Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերքաբարձ աւետարանս, ի խնդրոյ պատուական տանուտի(ր)ոջն Մարտիրոսի և մանկատալ եղբարն իւրոյ՝ Ստեփանոսի. որ աստցան զուրբ աւետարան լուսոյ, ի հալով և ի յարգար վաստակոց իրեանց, ի վաշկուսմ մանկանց եկեղեցւոյ, և յիշատակ հոգւոց իւրեանց և բարի ծնաւոյցան, հարն՝ հասնելիս և մարն՝ Քրիստոսինչի, հանգուցելոյն ի Քրիստոս, և զստերն իւր՝ Ալեքսիսի, և այլ ամենայն աղապանցն և կենդանեաց և մեռելոց, և կենակցին իւր Շարմելիքի, եւ իւրն Որդի Աստուծոյ, յիւր միտանգամ և յահագին զայտուանն, հանգուցէ ի զասս երջանիկ առարկոյնց, ըզ-

Մարտիրոսն, զՍտեփանոսն և զանազոցն իւրեանց, և զամենայն տրեան մերձաւորան. զԵփաննէան, զԿարապետ փեսայն, զոր, Տէր Աստուած պահեաց զկենդանիքս (յիշեալս) ի սմա, մինչև ի խորին ձերութիւն. և յետ աստեացս, զասեցէ ի զուժարս հերշտակաց. ամէն, ամէն, ամէն:

Եւ արդ, ես ունայնացեալս ի զործոց բարեաց, սուտանուն Կարապետ գրիչ, որ զոնոսն միայն ունիմ և ոչ զգործս. ըստ իմում տկարութեանս, յանձն ւտի և զբրցի զանեղարանս, ի յանապատու Մայաս. ընդ նովանեաւ ամենայնաղի սուրբ Փրկ(չ)իս և Մաւր նորին Աստուածածինն Մարիամու, և ձեռնապրաւորին իւրոյ՝ Յովանու Կարապետին և Մկրտչին, և այլ ամենայն սրբոց, Ով սուրբ Փրկիչ, որպէս զէմ յանդիման խաւսիմ ընդ թեզ, կողիղազին պաղատանաւ, և աղաչեմ, ինքուովն շնորհեա իմ բազում յանցանոցն, և պայծառացոյ զհոգի աստուածաւոր և իմաստունն անձինն Մարտիրոսի և զիւրոյն ամենի. ամէն:

Եւ արդ, յայսքան և յայսպիսի բարեփաւելուց և մեծափառ սրբոցս զուժար, բարեխաւս աշխարհի և ապաւէն ապաստանի, քառութիւն մեղուցելոց. զոր, զիմեալ մեծաւ յուսով, բարի արմատոց շռտաւիզս, աւերանալն ի Քրիստոս, զքրիստոնեանն և զքրիստոնէից զաւակն, պարոն Մարտիրոսն. կամեցաւ ստանալ զաստուածաշունչ սուրբ աւետարանս. զոր, ի վաղուց հետէ փափաղեալ, ցանկալի այսմ լուսատրական և հոգեբուխ մասենիս և նա արդ, ես Մարտիրոս, անարժան ի մեռելունս եկեղեցւոյ. այլ և արդ, ոչ իմ բերելով զայսպիսի վաստակիւն. այլ ունայն (յ)ամենայն բարեփայնելութիւն, որով) առաքինեացն է համարձակութիւն. այլ ի բարեխաւսութիւն մաղկելով զամենայն սուրբս, և ի մարգասիւրութիւն յուսողիկ զկործանեալ և զլքեալ անձն իմ եկեղիւր, Բայց, որովք ձայնիս արապականս, որբոս աշխարանաց առից, ի վերայ ինչուսուութեան իմոյ: Ով զիւրազորման մարմին երկրածին. որովք ձայնարկութեամբ զթեկ աւաղեցիկ, անկ զմարդ ի զիւր յառեցից, և կամ զորոց նշանակելից՝ զմարմնական տաժմանց, և ի՞նչ հոգեկան սխալմանց. զկամայից,

զոր ոչ բաւէ նամակս վերադրելի և կամ ի պիւր շարաբարտնել: Այլ զխտորիս զգաղտնե-
րանալան, նմա առաջի արկնալ չեղից
զանձն իմ՝ մաղթանաւ: որ կարողն է կե-
ցուցանել և վերստին հրաշագործել՝ աղաւ-
թիւ, ամենայն սրբոց, Այլ և դարձեալ րա-
բի՛ նամարեցայ ի զորձ արկնալի գտազանդն,
զոր ինձ նաւատացաւ: զի մի յորժամ պայ-
ցէ երկնաւորն (և) պահանջիցէ յինչն րա-
պումս, և յանցէ յիմոց անտի գմինն, և իւր-
բն ժխտող՝ զիս դատեցէ, ըստ սարսափե-
լի, ինքնասաց, աւետարանական հրամա-
նին, ուր յալ աչացն է և կրճել ատանանց:

Եւ արդ, ես Սարտիրոս, որդի Յոհան-
նէսի, ի Մովսէս երկրէս, անուամբ՝ շատահեցի:
Ետու զրել գտուրք աւետարանս, յիշատակ
ինձ և ծնաւդաց իմոց և կորարց և ամե-
նայն արեան մերձաւորացն: Եւ, ետու Ան-
յոդից սուրբ Աստուածածինն: Ով որ քա-
նանայս լինի, կարգաւ և զմեզ յիշէ յիւր
աստուածամերձ յաղաթիւսն, և Աստուած-
ողորմի ակ՝ լի սրտիւ: Աստուած իւրն ու-
ղորմեսցի, ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի
թուականիս Հայոց ՊԽԸ՝ (= 1395), ի դառն
և ի նեղ ժամանակս (որ) է գերութիւն և

սպանումն թամուր Ղարին, և է մահա-
րածամ, որ անմիտ տղայքն թաւալին ի
զիրկի մարցն և աւանդեն զմաբուր հոգիս
իւրեանց՝ ի ձեռս հրեշտակացն, հայրքն և
մայրքն՝ անմիթիթար ողբով կոծին յայս
րազմախար յաշխարհիս: Այլ, կրկին մաղ-
թանաւք, աղաչան յիշել, գառնաջնորդ սուրբ
ուխտիս՝ արքունաշէն եկեղեցւոյս Ամենա-
փրկչիս Մկառաւ վանից, գտէր Յոհաննէս,
զաղքատասէր անձն, զոր, Տէր Աստուած,
պանեցէ զինքն և զիւր կարգն, մշակ ա-
ռունց ամօթոյ, ամէն, ամէն:

Եւ արդ, ստացաւ վսա, հաւատարիմ
և ընտրեալ բրիւտոնեանց Մարտիրոսն, և
բարի կենակիցն իւր՝ Շարմէլէն: յիշատակ
հոգւոյ իւրեանց և ծնաւդաց իւրեանց-
ն զաւակաց, և ամենայն մերձաւորացն: Իւր-
անալ, մաղթանաւք աղաչեն, լիւել զսրբա-
սէր քանանայ զնեքսէպ, զԹովանէս և զԹո-
ղովուրդ առհասարակ, զմեծ և զփոքր, զայն
և զգլխն, որ ամենքդ՝ լի բերանով՝ Աստուած-
ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ և մեզ
ողորմեսցի, ամէն: Աւաղ զայս չար աւուրջս,
որ դան ի վերայ մեր: Այս և տարի է որ
սկսանք, ապա աւարտեցաւ թուող շխար:

110.

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ԿԸ՝

Աղլամար, Հին քիւ 84. ՊԽԸ՝ = 1394.

ՆԻԻԹ թուոյթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆԻՔ քաղաքում եւ իրնաւթնամբ
մի քիւ վնասուած: ՄԱԳ-ՊԱՇՊ, միջին Մե-
սոպոթան տառերով անտարանի մի-մի
թնթիւ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, Հլայ, ՄԵՄՈՒԹԻՆ,
20X27, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՐ
276, ՏՈՂԻ 27, ԳԻՐ քոլարագիր, ՄԿԶԲԱՆ-
ՏԱՌԻ Թոշնաղբեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՅԱՐԻՔ
զոնաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 4 անե-
տարանիչներ, ԵՐԱՆԻ 9, ԿԻՍԱԽՈՒՆԻՔ
4, ԳՐԻԶ եւ ԿԱԶՄՈՂ, Զարարայ, ԻՄԱՆՈՂ,
անլայտ, ՍԱՆՑՈՂ ՏԷՐ Դանիէլ, ԺԱՄԱՆ-
ԶԱԿ ՊԽԸ՝ = 1399, ՏԵՂԻ Այլովմար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վեքտու,

Փառք . . . Ուստի, տեսեալ զսրբա
անձաւ փրկագործութեան խորհուրդ, հա-
ւատարիմ տանուաւրն Իսնիէլ, և ստացաւ
զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ
և ծնաւդացն՝ Աբրահամուն և Մարեմին, և
որդուն՝ Յովսէփին, և եղբարցն՝ Առաքելին
և Մկրտչին, Շիրինին, և քորոցն՝ Մուրատ
խաթունին, և կենակիցին՝ Խուանդ խաթու-
նին, և զաւակացն՝ Յակոբին և Սուլտան
խաթունին, և այլ ամենայն ազգականացն
առհասարակ: Եւ արդ, ես յետնս և բազ-
մամեղ ստանաւուն կրօնաւոր Զաքարայ:

հրաման առհալ ի պատուիրանադիր առաքելական րաննն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար՝ ի նմին կացջիր. և արդ, իմ ոչ դիտելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն րարեաց և թափուր. այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ լացողացն (յանցանացն?) իրողութիւն արասցէ.

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի կզգիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ սուրբ Քաջիս և սուրբ Նշանի. ի հայրապետութեան տէր Դաւիթ. և ի թեռնի հայոց ՊՈՒՆ (1399) ձեռամբ միղապարտ և անարժան Զաքարայ, անխառտ և անմար զրչիւն եւ (եւ) անընդունակ զողով յարուստ զըրութեան, և րազում մեղաց ցնորիք պաշտօնեայ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեզ մարդաւէր հոգին, րազում աշխատանար զրեցի՝ անարժան ձեռուք իմովր, ի ստորդ և լընտիր արինակէ, կենալք

առաջադասք. և րազում պտեղիստութեամբ Արդ, որք ծաշակէր յատուածայն րուրաստանէս և յամենայի սեղանոցս, որք պատահիք սմա՝ տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ. յիւնջիք լաղաթիս ձեր, զյառաջ յիւնջեցեալ ստացող սորա, զԴանիէլ և զԺողովրդ՝ զԱրարամ և զԱրիւմ, և զԵրարքն և զպապն և զորդին և զգլուսարնն եւ ետ զսարձայն՝ ի սուրբն Ստեփաննոս նախավկայն՝ Ոստան քաղաքի. և յորժամ ընթերցուն, յիւնն զԴանիէլ և զԺողովրդն և Աստուածողորմի ասեն. Լ՛նդ նոսրի և զանպիտան զրիւ Զաքարայ, և զմեր ծնողքն՝ զԱրարտիշտանայ և զԹանի խաթուն, և զուսուցիչն մեր՝ զԿարապետ կրօնաւոր, զհանգուցեալն ի Բրիտտոս. և զԵրարքն՝ զԿարապետ քահանայ և զՅովաննէս. որ աշխատեցաւ ի ներթ թղթիս. և զՔաջիկ, և զԳոյրք մեր իւր խաթուն. որ րարի մատնամբ հանդեալ ի Բրիտտոս. և զամենայն սողականքն մեր, զԿենդանիք և զհանգուցեալք. եւ որք զմեզ յիւնջք՝ արդի մտաւ և զուր յիւնջալ լիջիք յառատ ողորմութեան Աստուծոյ. որ է արհեստ, զովմալ և րարեմանեալ, աշմ և միշտ և յախտանան յախտնից. ամէն. եւ Դանիէլ յնեցի զաւետարանս, ի հալալ արդեանց իմոց, և ետալ յեկեղեցին՝ ի սրն. Ստեփաննոս՝ Ոստան քաղաքի. և մի որ իշխեսցէ նեոացունանկ զսա, կամ ծախե-

լով կամ զրասելով կամ ի կարգալոյ խափանելով. և եթէ մարդ հակառակէ, նմա իրողութիւն մի լիցի:

Բարեխաւսութեամբ սուրբ աւետարանչացն Բրիտտոսի՝ Մաթէոսի և Մարկոսի, Դուկասոս և Յոհաննոս. ողորմեա, Տէր Աստուած. Իցնատրոսի, և իւր ամենայն արեան մերձաւորացն, որ զաւետարանս գերի՝ ի ձեռաց այլազգեաց՝ ազատեաց. Աստուած զինքն ի սատանայլ և յանօրինացն ազատէ. ամէն. Աստուած, յոսուրը նահատակին՝ սրբոյն Ստեփաննոս՝ րարեխաւսութեամբ, ողորմեա համարեն և րախաւսորաց՝ սրբոյն Ստեփաննոս՝ Ոստան քաղաքի. որք զսա են զարգաբնալ՝ զրուք, աւետարանաւ, ճառով, չուրջառով, ծածկողով, չուշխալով և այլ սպասիք, որ ի պէտք է սուրբ տաճարի՝ սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկայն. ամէն:

Եւ են այսորեք. Դ աւետարան տախտակապիր, և Դ երկակնապիր. Բ տարիպիրք. մեծտառակաւն, ճառերտիր. Սարգիս զիրքն, կոչումն, լիճպիր ճառն՝ քահանայաթանգ, փոքր մաշկոցն: Մեծ սուրբ Նշանն, Դ պղնձէ խաչ, Ե փայտէ Շուրջառ, առաջինն, նախկանայն, կարմիր-նախն, զեղին չուրջառն, Բ հապիտան, կարմիր չուրջառն, ժանկառի չուրջառն, Ե կանաչ չուրջառ, պուրատան չուրջառ. քուրի չուրջառ, րարի տիկնոջ չուրջառն: Արձաթի սկոյն՝ մաղրզմանոցն: Չ չապիր: Է ջուտակ ու ֆրոտ մի՝ րազպան: Ջ ուրար: Ջ ծածկոց: ԺԲ՝ չուշխաչ: Ապրիլուսմ վարագոյրն, Ջանգալն: Յայսմաւոր. Բ. Սարգիս երիցուն և հովի. Թուսմաշախն: Եւ եղիցին սքաւ. յիշատակ անջինք, ի սուրբ եկեղեցիւ. եւ ով որ յանգրիք ի սմա՝ զողանալով, և նեոացուցանի ի սմանի, մասն զՆուրային և զիսաշահանուացն առցէ, և զասեցէ (Տէր զեա) ընդ սատանայի և ընդ կամարաւ նորա. և ով որ խնամ տանէ սոցա, լսէ զձան օրհնութեան՝ եթէ եկալք օրհնալք հաւ իմոյ. մատանգեցէք զարքայութիւն իմ. ամէն:

Դրեցաւ ի թվ. ՊԿ (1411), Յայսմ մի այրեցին զմիւր ժամատուն. Դարաւուսֆին և քրիստոնեայք քաղաքիս՝ նոր շինեցին: Բրիտտոս Աստուած, զոցա հոգոյ

տունն՝ շինել՝ դարձաշուկիւն. և զաշխատողացն և զգործդիս. ամէն:

Արդ, ևս Թապուրս և որդիբա իմ՝ Մեհրուն, Քաջատուր, Նիկողայոս և Դաւիթ, սոսիսաք զաւետարանս՝ գերի՝ ի ձեռս տաճ. կանց, միարանեցար և գնեցար զսուրբ աւետարանս, յիշատակ մեզ և ծնողացն մերոց և տմենայն մերձատարացն, կենդանեացն և հանգուցեկոցն՝ Արդ, որք հանդիպիք աստուածային բուրաստանիս և ամենայն սուրբ սեղանոյս. յիշեցէր ի մարգարայի յաղաթիս ձեր. դարեւելք չոպիրն՝ զՄեհրուն, զՄաշատուրն, զՆիկողայոսն և զԴաւիթին և զԺողովն իւրեանց՝ զԹուսն և զԹապուրսն և զՊողոսն, զՎասակն, զՍարգիսն և զԱստուրն, և զայլ ամենայն արևմտն մերձատուրս իւրեանց, զկենդանիսն և զհանգուցեկայսն, և որ լի բերանով և բոլոր սրբութիս Աստուած-ողորմի ասէ, զողորմութիւնն ի Քրիստոսէ անցէ. ամէն: Ընդ նոսին՝ զՀովնանչն և զՀամաժն: Դարձեալ, յիշեցէր զպարոն Թապուրսն և զորդին իւր զԴաւիթն և զորդին Դաւիթն, ծնողն և զայլսն, և զորդի Հայրապետին՝ զՄաշատուրն, և զղոստրն՝ զԳուրն, զՎարդն, զԵրուսն, զՊապիս, և զԳրիգորն, ևս զՄեհրունն և Բ զԵրուսն, զգիտեալն աս Քրիստոս, և զկողակիցն Հայրապետն, զՍոջանն, և զեղբարրն՝ զՄեհրունն և զՊապիսն, զգիտեալսն աս Քրիստոս: և զորդի նորին՝ զՄիսն և զԳուրն և զԳրիգորն և զՎիկտորն և զԳիտեալսն և զԳիսն . . . Մեղգիսիսն, զգիտեալն աս Քրիստոս: Ով, լուսեւոր զսուր քահանայից և սարկաւազաց և զպրաք, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ . . . և զիւր կողակիցն զԵմամ և զկղարայն Աւետիս և զկողակիցն զԵրուստան և զԺախրոն և զկողակիցն զԹաւրիսն, և զԱրար և զկողակիցն զՄաթիոն, և զԵրոյն զԳուրն: Եւ Աստուած-ողորմի ասացէր սոցա, լի բերանով և բոլոր սրբութիս և Աստուած, որ աստուծ է ի տուր բարեաց, ձեզ և մեզ առհասարակ ողորմեսցի. ամէն: Եւ ով որ յարգեմք ի լրբանայ՝ գլխատակարան քննի և կամ կտրէ, գանձէ՞ք զԿիսնիսն և զՄիտղային և զայլ խաչահանող

զացն անցէ. և զբարեութիւն Աստուծոյ ի վերայ իւրն և ի վերայ իւր տունն բերէ. ամէն, ևղիցի, եղիցի: Ողորմութիւն աստուծ Աստուծոյ, ով որ կարգայ, զառաքին և զվերջին ստացողին՝ առհասարակ յիշեցէր. և Աստուած յիշողացող առհասարակ ողորմեսցի. ամէն: Եւս առաւել Աստուած-ողորմի Աւետիսի և իւր որդոցն՝ Յովաննէսի և Միսմի, և եղբարն՝ Յախրոյի, և որդոյն՝ Մեհրունին. ամէն: . . . (Խոնարհեցար ի հայրական ծոցոյ և առեր մարմին ի սրբոյ Կուսէն Մարիամայ: Որ վասն . . . փրկութեան խաչեցար և թաղեցար և յարեար ի մեռելոց և համարձար փառաք ի յերկինս՝ առ Հայր. և զայոց ևս միւսանգամ փառաք՝ դատել զկենդանիս և զմեռեալս: Ի յայմ ահեղ աւուրն, ողորմեա ամենայն հաւատացեկոցս քրիստոնէից: Եւս առաւել, Քրիստոս Աստուած, թո անարատ ծնողի և սուրբ աւետարանչաց բարեխաւութեամբ, ողորմեա վերջին ստացողի սուրբ աւետարանիս, հաւատարիմ և հեղաճողի և բարեմիտ տանեւորոցն: Խնայտիս և իւր կողակցին Շամամի, և եղբարցն՝ Աւետիսի և Արգարի և Յախրոյի, և իւրեանց ծնողացն, հօրն՝ Յոնաննէսի և մօրն՝ Յաքիբին, որ սուրբ աւետարանս ի ձեռն աշխատեցան զերիւր, և սոքա տուին Հաւաւոյի (70 շաւուս ոսկի?) և ի ձեռնացն աշխատեցան ազատեցին: Քրիստոս Աստուած, իւր անարատ ծնողի բարեխաւութեամբ և ամենայն համօրէն սրբոցն, ազատեա ի դառն զժողոցն՝ զլիցնատիոս:

Մտքեւոյս անեւորտի վերջը.

Դարձեալ, յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր, երեքտիսան Յոնանիսին և իւր ծնաւոցն, հօրն՝ Քղարթին, կողակցոյն՝ Կուրաղին, ևղբարն՝ Վարդանիսի: Միւսաքին՝ որդի Քղարթի և իւրեանց կողակցացն՝ Կուրաղին, Սայմին, Էռոյցին, Քրիգորին, Եկիգորին, Կիմաթին, Աստուած լուսաւորէ զիւրեան չոգին: Դարձեալ, յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր, ոչս Գրիգորի և իւր ծնաւոյն, հօրն՝ Միլունին, կողակցոյն՝ Հաթին, որդոյն՝ Կրիստիսին և իւրեանց կողակցոյն՝ Աղարէկուն, Քանաղին, և իւրեանց ողորմեա Յոնաննէսին և Մարտիրոսին: Աս-

տուած լուսաւորէլ զիւրեանց հոգին. ամէն:
Եւ Յոնանէս եւ Դրիգոր՝ միաբանե-
ցաք ձեռամբ տէր Դաւթին եւ տէր Լա-
խատեանին, եւ տուինք նորոգել զսուրբ ա-
ւետարանս. նորոգեցէլ զհոգի Յոնանէսին եւ
Դրիգորի. Աստուած լուսաւորէլ զիւրեանց
հոգին: Գին (և) նոր ննջեցելոցն. ամէն:

Մաւրիսի աւետարանի վերջ.

Հետագոց սուրբ աւետարանիս գիտ-
նելի և զծնողքն՝ զԱրարամ եւ զՄարի(ամ),
և զպապն՝ Յովսէփ, և զեղբարքն՝ զԱռաքելն,
զՄկրտիչ և զԵփրէմ, և զգոյրն Մուրտ-
իաթուն, և զկենակիցն՝ զՔուանդ խաթուն,
և զտղայքն՝ զՅակոբ և զԱռաքել խաթուն,
և զազգն ամենայն առհասարակ, զկենդա-
նիք և զհանգուցեալք, յիշեցէլք և Աստուած-
ողորմի ասացէք. որ, հալալ արդեանց իւ-
րոց, ստացաւ զսուրբ աւետարանս. և Աս-
տուած յիշողացց զողորմեցիք. և նմա փառք
յափտեան. ամէն. . . Յիշեցէլք ի Քրիս-
տոս և Աստուած-ողորմի աւացէք. Յակո-
բին, հօքն՝ Նազարէին, մօրն՝ մահտսի Ներ-
գիպին, եղբօրն՝ Մանուէին և Բ՝ որդոցն՝

Աւետիսին, Դրիգորին, և Կողակցոյն՝ Քո-
հարին. որ զնեց զբաղուածուն շարակնոց,
(և եղ) ի դուռն Աստուածածնին եւ Քրիստո-
փորին: Աստուած լուսաւորէլ զիւրեանց հո-
գիքն. ամէն:

Վաւախի աւետարանի վերջում.

Ո՛վ, մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յոր-
ժամ հանդիպէք այժմ աստուածաբան սր-
աւետարանիս, կարդալով կամ աւրինակե-
լով. յիշեալէք ի մարտափայլ և յերկնաբա-
ցիկ յաղօթս ձեր, զհաւատարիմ և զբարե-
միտ քրիստոնէն զիւրեանոս, և զկողակիցն՝
զԵմամ և զիւր զաւակսն, զուստրն՝ ըզ-
Նաէֆ և զեղբարքէն՝ զԱւետիս և զԾախրոս,
և զԱրգար և զիւրեանց ծնողսն, զհայրն՝
զՅովաննէս և զմայրն՝ զԾախր. որ զաւե-
տարանս՝ ի ձեռն այլազգեացն զիւրի՝ զնե-
ցին: Քրիստոս Աստուած զիւրեանք ի զառն
զժողոցն ազատէ: ամէն, և զիւրեանց հո-
գիքն, համարէն սրբոցն դասակից և պատկա-
կից արասցէ, ծնողովք իւրովք. ամէն, եղի-
ցիք, եղիցիք:

111.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԿԹ.

Վարազ. Հին քիւ 23. մ.Ի. Կար:

ՆԻԿԻԹ թողթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ Կատ և պատմած, ՄԱԿ-ՊԱԶԳ,
Երկաթագիր տետրարանի մի խնդրի, ԴԱ-
ՏԱԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ, 18×26,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկաթ, ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂԹ
22, ԿԻՐ ՄԵԾ ըտլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻԹ
զեղեցիկ թղթագրեր, ԼԵՒԱՆՑԱԶԱՐԻԹ
զեղեցիկ ծաղիկներ, թղթուններ, ՄԱՆԴԱ-
ՆԿԱՐՔ 2+4 տետրարանիներ, ՌՈՒՄԱՆՔ
Հունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ՆԱԶԻՄԻ,
և ԿԱԶՄՈՒ անյայտ, ՍՍԱՑՈՂ, Լիւի մկրի
տատ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՒԻ. դար—ՋԼԷ—1884-ից
ստաջ, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Իսկական յիշատակարանի վերջի, կա-

րնոր մասը քերտած է, յաջորդ թերթի
վրայ գրտած է հետեւեալ յիշատակարանն.)

Փառք . . . Այլ և մեք իսկ, որ՝ ըստ
մերում կարի՝ ստարեցաք ի զիրքըս, յայտ
աւելիմք հաւատք և յոյս՝ ի քրիստինն յԱ-
տուծոյ, որ հառոյց զմեզ ի վերջին զիրս,
ըստափտական, յորդախաղաղ գետոցս, չճո-
րից աւետարանաւոյ, առողանելով զքնաւ
քնակիչս, ընդ ոյր(տ)ս տիեղեցիս: Որոյ
և ես ստուանունս և աշգի(կար) գրիչս, և
ստուանուն Ներսէս արեղայս. որ չեմ ար-
ժանի կոչիլ անումամ(ս), Արդ, ով (կար) ք
լուսեբամից, յիշեցէք զիս և զծնողսն իմ,
և զստացող սուրբ աւետարանիս, զԱսի մէ-
լիք տատն և զմայրն իւր՝ զԵՌՆԱՆՆ և

զհայրն՝ ինչպատուրն և զստեղիքն՝ զԳաւաթն և զԽոնդաբան զԹամազն և զՇամազն, և զորդիքն իւր՝ զՇան փաշայ, ինչոյի տաւրն, Սուրուսիւն, և զամենայն արեան մերձօրքն. յիշեցէր ի Քրիստոս Աստուած, և (Աստուած) զձեզ յիշէ: Արդ, ես Ասիլս, զնեցի զաւետարանս իմ (ի) հալալ վաստակոց, և տուի իմ արտի յաժարութեամբ ի Սարգիս երէցն: Ոչ ում զաւի չլինի. էստից ի հալար տարին. ով որ յետ ու առաջ ասի՝ մասն Յուդային առցէ և խաչահանուացն: Արդ, ես Սարգիս երկցս, փափաքէի և գտա, հաշցէի և առի, ծարաւ էի և զովացայ, եւ առի զանգիւն մարգարիտս:

յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և ամենայն արեան մերձաւորաց, և կողակիցին իմոյ՝ Շահանգուիտ, և որդոցն իմոցոյ՝ Յոհանէս, Զիկեկի, Զուկաս, զոր և Աստուած վախելի տացէ մինչ ի խորին ծերութիւն. ամէն: Քրիստոսի փառք յախտանաւ. ամէն: Գրեցաւ ի թվինս Հայոց ԶԼԷ (=1488): Արդ, աղաչեմ, ով սուրբ ընթերցողք. յորժամ ընթերցուի քո գտուրք աւետարանս մի մեղադիր լինիք, զի կար մեր այս է, և զիրս առաջինն է. և յորժամ տնանուք՝ կարդալով և կամ արեւնակելով՝ յիշեցէր (ի) սր. աղօթիս ձեր. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

112.

ԱԿԵՏԱՐԱՆ Զ.

Վարազ. Հին քիւ 90, ԺԳ զար.

ՆԻԺԻԹ թողիք. ԿԱԶԻՒ կաշեպատ ՆԱՆԻՒԱՐԱՆՔ Սկզբից թափուած է և մկենկր բաւականաչափ կորել ըն. ԸԱԳ.ՊԱՇԳ. երկրթագիր աւետարանի երկական լիկը-թեր. ԴԱՏԱՆԿ ԹԼ. չունի. ԸՆԵՆՈՒԹԻՆ, 17x26, ԳՐՈՒԹԻՆ երկայնութիւն ԹՈՒՂԻՔ 504, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ մեծ բոլորագիր. ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻԹ թողնագրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԱՐԻՔ գունատը ծաղկներ. թողնունելու ԸԱՆԸԱՆԿԱՐՔ 5+4 աւետարանիչներ. ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Սարգիս ԵԱՆԿԱՆՆ և ԿԱԶԻՒՆ անյայտ ՍՏԱՆԸՈՂ ԽԵՐ տիկին եւ բոկս Յովնատի, ԺԱՆԱՆԱԿ ԺԴ. դար. Տեղի անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերսու.

(Իւրաքանչիւր աւետարանի վերջում յիշատակուած են գրիչն ու ստացողը. իսկ բոլորի վերջում, բուն յիշատակարանից մնացել է միայն մի թերթ. սովորական փառարանութիւնը. միւս թերթերը կտրուած են, և ուրիշ նոր աւելացածներ զրաջ՝ դրուած նոր յիշատակագրութիւն, նորոգողի և ասա-

ցողի կողմից. իւրաքանչիւր աւետարանի վերջում, միակերպ գրուած է.)

Փառք . . . Քահանայապետ յախտեանից, Տէր. Քրիստոս Աստուած, անարատ ծնողի քո Մարիամու, սուրբ Տիրուհոյ և ամենայն երկնաւոր զաւարաց, և սուրբ աւետարանչի քո Մարկոսի, հայցմամբ և խնդրուածաւ. զիմա ի հոգի Սարգիս քահանային և Սաղաթէլին և Մխիթարայ և Արքայի, Ուրբաթկան, Թաշկանն, Արապ խաթունին, Հիրիքին, Զատկանն, Գոհար տիկնա, Ուրբաթկանն. ամէն: Եւս առաւել արա արժանի անձանիկ զբախտիկ և երկնից արքայութեանը զճոռայս քո՝ զԹէրն և զԳոհարն. զԻնիւն և զսուրբ քահանայն զԿահարան, զԱթառաւն և զԳոյրիկն. ամէն:

Անպարագրելի Բանդ. էակից և արարչակից Հոգիք (Որդիք)՝ սր. Աստուած, քո սր և ստակալի շարչարանացը և տնաւրէնութեան նրդ բարեխոսութեամբ. և միջնորդութեամբ ամենայն սրբոց, քնքեայ զձեռագիր յանգանաց Սարգիս քահանային և զրեա ի զրպրութիւն կենաց յախտեանից. և զՍաղաթէլ քահանային, զԻսխիարայ և զԱրքային, ԳԻՐ-

Որ ղեկավարուս և անուանի,

Որ զ. տառի անուն կոչի.

Մեն. առաջին և յին յետին.

Եւ այլ չամարով վերբերին.

Որ Միբգայ ջան անուն ասի.

Վերքատին նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս, ի զեօղս որ կոչի Անկզո. ի դուռն սբ. Գեորգայ զօրավարին. ձեռնարկ անարման և անպիտան զբշի, որ վասն զործոյս չէ յիշիլի. Ի թուայքերութեանս Հայկազնեան տոմարիս, Ռեկ: (=1596) թրին. ի նայրապետութեան Աղթամարայ՝ տեսան Փորք Գրիգորիս արի և քաջ կաթողիկոսի. ի թագաորութեան Ըստընբալաւ սուլթան Մահմատին. որ յայսմ ամի ինգուսորեաց զկախութիւն նայրենական. ի դասն և ի նեղ մամանակի. սբ. բազում արգութիւն եղեւ նաքի ի մեղաց (մերոց)։ Գ. փաշա ի Վան Նստած էին, և մի կարէ պատմել կամ գրով արկանել զեղեզն և զգործք (վիճակ) յորիսսնէից, Արզ. աղաւանդ գնեց նաեղի-

պողբ ամայ. լի բերանով և ուղիղ սրտի. Աստուած-ողորմի ասացէք. բռնօ Մարտիրոսին և կողակցին Թուրքահային և որդոյն՝ Բաշարաթին և եղբորն՝ Կերակոսին. և կողակցին Ջանիբեկուն և որդոցն ի բրնձնց Ամիր մկրթին և Աւետիսին և պարսն Յովասափին. որ նաեղուցեալ է առ Գրիգորս. և կողակցին՝ Մանիակին և որդոյն՝ Միբգայանին և կողակցին՝ Աղաբեկուն և զաւակաց նոցին և ամենայն արեան մերձաւորաց, կենդանեաց և նաեղուցեցոցն ի Գրիգորս. ամեն Աստուած արժնէ զմամանակի քանանայրս. քաղի Կարապետն. քաղի Գրիգորն. որ լաւ պանն և խնամ տանեն սուրբ աւետարանին։ Ով որ յունդքն ի հեռացուցանէ ըզսուրբ աւետարանս ի զբրանէ ս. Գեորգայ զօրավարին. ծախելով կամ գրաւելով, կամ զողանալով՝ զմասն զմարդոցն առկէ և զանէճք. զկայանին և զխաչանագացն ժառանգեցն ամէն. եզրիցի. եզրիցի։

113

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ՀԱՍ.

Լիւթ անուորսն Հին թիւ 378. ԺԴ դար.

ՆԻԻԹ մարտադարձ. ԿԱԶՄ սրծապիւսպատ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ լաւ է պահուած. ՄԱԶ-ՊԱԶՊ. Կրաց Մանուկեան որով անտարանի երկական ինքին ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. յունի ՄԵՆՈՒԹԻՆ. 13 18. ԳՐԻԹԻՆ. երկարն. ԹՈՒԼԻՔ 241. ՏՊՂՔ 24 ԳԻՐ Եւրոպիո. ՍԿԱՐԵԱՏԱՐՔ սակեցած ինչևս-գրեթէ ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԻՔ սակեցած շատ-դիկներ. թուաններ և սրբերի պատկերներ. ՄԱՆԻԱԶԱՐԻՔ 18 4 տնտարանի-ներ սակեցած շատանցներում կան քաղ-մապիւն քեղեղիկ և սակեցած նկարներ. ԹՈՐԱՆՔ 10. ԳՐԱՆԱԶԱՐԻՔ 4. ԳՐԻՉ. ԻՆՂ. ԿԱԶ. ԿԱԶՄԱՆ և ՍԱԼԱՐԱՆ անուորս. ԿԱՆԱՆԱՆ ԺԻ. քար. ՏԵՂԻ անուորս։

ԱՒԵՏԱՐԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆ. Սիւսանիսում չափի Վեթի թերթի վրայ գրուած է.

Կաման Աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին. Կս անարման և անպիտան Թորոս երեզս պնեցի(ի) նայր բռնից և ապրանոց իմաց. ավ որ նաեղիցի Կարգալով կամ տեւանելով. Աստուած-ողորմի ասէր ինն և ծնողաց իմաց՝ մահաւոր Միբիճանին. և մարտ Աղթամին և կողակցիս իմ. Մայրամին. և իմ նաեղի որդւոյն՝ Դուկաս զղորին ասէր Աստուած պանն և զմեր որդիքն այլ պանն. զստեղացս իմ Անթառամին. Եզրիցին. և ամենայն կենդանեացս իմ և նաեղուցեցոցն. ամենեցուն Աստուած-ողորմի ասացէք. խնդրեմ և աղաչեմ ի ձեզանէ լի սրտով ողորմի ասէր. և Հայր մեր միմէ Տէրն Գրիգորս քանի անգործ պանն. թվին ՌԵՆԻ (=1691). ի Կարս սագաթի. ի վայելչու Թորգոյս՝ Դուկաթին. ամէն. Հայր. Յիւստակ է սուրբ աւետարանս որ է ճշմարիտ

կամ ոսկեզօծ և արծաթակառու. ի օրհն ևս Ղառապ քաղաքէն և գիւղօրէից եղեալ ժողովրդոց արգելաւորք. ձեռամբ յակնցի մակուր վարդապետին. իսկ աղաչեմ սրբակրօն հարցը և եղբարցը իմաց. զի գգուշովեմամբ

պահեցէք. և յայաւարտ բնիկեցման ձերոյ ոգրմիայիս ի յիշելոյ գծողովութեան և զմեկ արծառի առնիցէք. և զայս յիշէալ լիջիք ի գալստեան Տեառն. ամէն. Խոսեկանիս մերոյ միմիկ (== 1812):

114.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՀԲ.

Լիւմ անապատ, Հիւն թիւ 402, ԺԳ զար.

Նիւթ մազադալմ իւլմ կաշեպատ և արծաթապատ, խաշելովեան և Ղառապ քաղաքէն պատկերներով, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ միջակ, քայց սկզբի և վերջի թերթերի ծալքերը կտրատուած են. ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. չուշի, ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. երբեքան լընթ սկզբից և վերջից. երբեքան էլ աւետարանիչներ լիջին, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիմ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 10×14, ԹՈՒՂԹԻ 144, ՏՈՒՂԻ 24, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԳՋԵՆԱՏԱՆՔ թըղընազեր, ԼՈՒՍԱՆԱՆԱՆԱՆՔ գունաւոր պատկերներ և ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԱՆՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԿԱԶՄՈՂ և ՆԵՂԿԱՊՂ անյայտ, ՍՏԱՆՈՂ Օրաննիս, Հոռոմ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ զար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՎԵՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԼԵՂՈՎ, Փառք. . . Զար տեսեալ հաւատարիմ

ծառայն Աստուծոյ Յոհաննէս, և ես պծագրել զայսր աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց, հօրն՝ Գուրգիշ և մօրն՝ Գուրգիշին և կողակցուն՝ Խոռոմին և որպէս Ղազարին, Ոսեկին, Յովանիսին և զստերացն՝ Իրիսիսին և Սալմանին, Եղիսին Աստուած-ողորմի ասէք. ամէն. և ամեն արեան մերձաւորաց, ամէն. օվ ծախէ կամ հաւք. . . առնէ զանէճքն կայէլին և մասն մեզային:

Դարձեալ, յիշեցէք լընթ Ղարիպն և զհայրն Միքայէն, զմայրն իւր Մարիսն և եղբայրն . . . քապետ և կողակիցն իւր Սոլման և զկողակիցն իմ զՄանուս:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի առաջէք Հոռոմին. որ առաջաւ զաւետարան յիշատակ հոգւոյ իւրոյ. ամէն. թիւն ԹՃԻԱ (== 1672):

115.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՀԳ.

Աղբամաք, Հիւն թիւ 56, ԺԳ զար.

Նիւթ թողով, ԿԱԶՄ կաշեպատ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ և պատուած, լիւն վերջից յիշատակարանի մի թերթի կարդուած է. ՄԱԳ.ՊԱՆ. չունի, ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիմ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 23×32, ԹՈՒՂԹԻ 276, ՏՈՒՂԻ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԳՋԵՆԱՏԱՆՔ թըղնազեր, ԼՈՒՍԱՆԱՆԱՆԱՆՔ գունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆ.

ԲԱՆԱՆՔ և աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՆՈՂ, Մոլաննիս, ՆԵՂԿԱՊՂ, կիրակոս, ԿԱԶՄՈՂ, կարապետ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ զար, ՏԵՂԻ խոնկար անտպատ:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՎԵՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԼԵՂՈՎ, Դրեպա գերարքիս աշա և գերադուբա,

ով մանկունքս սուրբ եկեղեցւոյ, որ հանգիստիւ ամայ, Աստուած-ողորմիկ ասացէք տէր Կիրակոսին. որ ետ նոր նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, զոր Տէր վարձահատույց լինի անմտ, և զիւր արքայադէպին նորա հոգւոյն պարզեմէ. ամէն:

Եւ արդ, ես Կիրակոս աստանուն արեղայ, ծերացեալ անձամբս, յանձն առի և նոր նորոգեցի զսուրբ աւետարանս, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս. որ յայտն ամի Գ անգամ, հեծեալ եկաւ ի վրայ երկրիս Միմբրտանից և շատ չարիք արարին քրիստոնէից, և Գ անգամ ամբլուր լինալն փոխեցաւ, և Բ անգամ զմեր վանքն՝ զԱպարանից սուրբ Նշանն թալանեցին և շատ զբեր և խաչեր, մեռոն և ժամեր և այլ սպասք եկե-

ղեցւոյ՝ տարան ի գերութիւն, և չեմք զիտեր վերջ ինչ պիտի լինի. եւ այս ամենայն եկն ի վրայ մեր վասն ծովացեալ մեղաց մերոց, և մեր, արեղայ՝ ցրեցաք և անգամ ի մարդկանց դռներ, զի զվանքն արին բերդ և շատ ասեր տուին վանացն, քահանայից, և ցեկեղեցիքն դամեն պղծեցին և զիաչկալն Բ անգամ կոտորեցին. Վասն որոյ՝ երես անգիւղ՝ աղաչեմ զձեզ կողկողալին պաշտանաւք, զքահանայքդ և զժողովուրդդ. Աստուած-ողորմիկ ասացէք ինձ և ծնողաց իմոց, հօրն՝ Մարադին և մօրն՝ Սալիթանին և Էղարցն՝ Հալիֆին և մարհօին և քվերց՝ Մըջին և Զուարին և որդոցն՝ Շաքարին, Սահակին և Յօհանէսին, և հարսին՝ Մըջանին, և միւս քուերերն իմ՝ Մըջանին. որ յայտն ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և որդւոյն շատ . . . (թափու աճ է):

116.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Հ Գ.

Լիւմ անապատ. Հին թիւ 398. ԺԳ. դար.

ՆԻԻԹ թողմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ միներ իտրել են, ՄԱԳ-ՊԱՆԳ, Հումի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ, 25×35, ԳԻՌԻԹԻԻՆ երկրիմն, ԹՈՒՂԹԻՔ 288, ՏՈՂԳ 25, ԳԻՐ բոլորագիր խորոյ, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹԻՔ պարզ գլխագրեր, ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՐԻՔ Հումի, ՄԱՆԻՍԵԱԶԱՐԻՔ Հումի, ԽՈՐԱՆԻՔ Հումի:

Նի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4, ԳԻՐԶ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, ՄԵԼԻՍԵԱՆԵԼ րաւանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆԻՔ. Թիւսակառան չունի:

117.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Հ Ե.

Կապ անապատ. Հին թիւ 234. ԺԳ. դար.

ՆԻԻԹ մաղաղաւ, ԿԱԶՄ կաշեպատ և արծաթազարդ կողորով, խաշեպատ և յարովեան քարքարաւանդակներով, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ թղմի եզրանքը ծխով սնացած և խորոտած են, ՄԱԳ-ՊԱՆԳ, Հումի, ԿԱՍԱՆԻՔ ԹԷ, Հումի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 9×13,

ԳԻՌԻԹԻԻՆ երկրիմն, ԹՈՒՂԹԻՔ 264, ՏՈՂԳ 20, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹԻՔ պարզ գլխագրեր, ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՐԻՔ պարզ բոլորակներ, ՄԱՆԻՍԵԱԶԱՐԻՔ Հումի, ԽՈՐԱՆԻՔ Հումի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ Հումի, ԳԻՐԶ (անպատ), ՄԱՆԵԱՐԻՔ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ,

Մակար կրօնատուր, ԺԱՄԱՆԱԿ իբր ԺԴ. դար, ՏԵՂԻ Լոմկարտը, ի վանս ուր է Սան-Պէնետ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը իր զոտուկով փշաղած եւ մեծ մատամբ անընթեանելի է.)

Յամի . . . ութսուներորդ եւ չորրորդի թուականութեան հակադեան տուամարի, կատարեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ յոթնամեղատուր . . . (Երկու տող չի կարդացուած): . . . ի գաւառս, որ կոչի Լոմկարտը, ի վանս որ է Սան-Պէնետ. ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս, որ հանդստարան (է) սբ. և սքանչելագործ ճգնաւորին Քրիստոսի Սիմէոնի. որ է լինալ . . . (Երկու տող չի կարդացուած): . . . աղէտ դայն ամենայն, բոտ աշնմ, թէ՛ սէր կատարեալ ի բաց մերժէ գերկիդն:

Արդ ով սուրբ հարցւ ե... (մի տող չի կարդացուած) հանգիւյթբ այսմ սուրբ և փորբադոյն աւետարանին, զմեղապարտ դրիչս Աւետիս (Երկու տող չի կարդացուած) . . . ամենեկոյն. ամէն:

Յիշեալիք ի Տէր և զհոգեւոր . . . (3 տող չի կարդացուած), դիւր ողորմութիւն պարգեւե հմտ և ննջեցեւոյ հորաւ. ամէն . . . (2 տող չի կարդացուած) . . . Յովանէսի . . . և ծնողաց (Երկու տող չի կարդացուած) . . . պատրաստ է և ծնողաց իւրոց ի հանդերձեալ աւտուր . . . (մի տող չի կարդացուած) . . . ամբողջ և անարատ պահեցէ մինչև ի կատարած . . . (Երեք տող չի կարդացուած) . . .

Եւ Մակար կրաւնաւոր քահանայ, որ վերստին ստացալ զաստուածախաւս սուրբ աւետարանս ի Միխթար . . .

118.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԶ.

Վանքի ս. Նեան եկ. Հին րիւ 115. ԺԻ. դար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ փառ է պահուած, վերջից թափուած է, ՄԱԿԻ-ՊԱՀՊ. երկամագիր աւետարանի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՄՈՒԹԻՒՆ 17×28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 312, ՏՈՂԹ 23, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹԻ թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՃԱԶԱՐԴ Էունք, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 14+4 աւե-

տարանդէներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ՅՐԱԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍԱՏՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Յիշատակարանը թափուած է:

119.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԶ.

Վանքի ս. Նեան եկեղեցւոյ. Հին րիւ 136. ԺԴ դար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկառտ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ չափազանց կեղտոտ, սեւացոյ ծ: ՄԱԿԻ-ՊԱՀՊ. երկամագիր աւետարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ, ԹՂ. Էունք, ՄԵՆՄՈՒ-

ԹԻՒՆ 12×16, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, սկիզբը միտարին, ԹՈՒՂԹԳ 216, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹԻ հոտարակ գրիտագրեր, ԼՈՒՍԱՆՃԱԶԱՐԴԹ Էունք, ՄԱՆ-

ՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻԶ Ռոյա: ԾԱՂԿՈՂ ան-
յայտ, ԿԱԶՄՈՂ Ներսէս վարդապետ Վա-
րագեցի, ՍԱՆՑՈՂ Էմիրխան, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԺԿ: դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՅԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՔ:

ՎԵՐԿՈՒՄ:

Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ և ի մաք-
րափայլ յաղաթս ձեր զնաւաւարմ տանու-
աւերն զԼաիք խանն, զվերջին ստացաւդ սուրբ
աւետարանիս, որ ստացաւ զսա, ի նալալ
վաստակոց իւրոց, և եղ ի դուռն սուրբ Թա-
րու թեանն և սուրբ Սարգիս զօրավարին:
յիշատակ բարի Նոզոյ իւրոյ և ծնողաց
իւրոց, Նօրն՝ Սահակին, և ժօրն՝ Լարդիկ խա-
թունին և իւր կենակցին՝ Բէկի խաթունին,
և իւր որդոցն՝ Միրազրգին և Լմիրխանի, ևզ-
բօր որդոյն՝ Սահակին և կողակցին՝ Քիշմի-
ին և որդոյն՝ Պաղարին, զիտարոյս սարկա-
ւագին: Աստուած արժան անն կարգին:
Լեւրամանի և կենակցին, Ասանին և կո-
ղակցին, զգիտեցեցոցն առ Քրիստոս, զորս
զրեցար և զոր ննացին, Աստուած-ողորմի ա-
սացէք սոցին, և Աստուած որ առատն է ի
սուրբ բարեաց, ողորմեսցի ձեզ և նոյնին
յիւր միասնեամբ զայստեանին, ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշման ար-
ժանի արարէք զԼմիր խանն, որ զնեաց բզ-
ատիւր ատեարանս ի զիտոյն՝ որ կոչի՝ աշ-
պիտի թանն (Դ), և ևզ ի դրունս սուրբ Եկե-
ղեցի Խանց՝ սուրբ Յարութեան և սուրբ Սար-
գիս զօրավարին, ձեռամբ քանանայիցն՝ տէր
Յովանիսին և տէր Քրիստոսին, յիշատակ բա-
րի իւրն և ձնողաց իւրոց՝ Սահակին և
Լարդիկն, որոցն Միկայղիկն, և ամենայն

արեան Թերձաւորացն սոցին, Աստուած-ո-
ղորմի ասացէք սոցին, ամէն:

Այլ և իշխանաց երկրիս Աղբակու՝ զպա-
րոն Արագիզն և զեղբայրն իւր զպարոն ՄԷ-
նէրն, որ թաղում խնամս տանեն ի վրայ
բրիտանէից, այլ և գտէր Ներսէս Վարդգէի
կրօնաւոր, որ կազմեաց զսուրբ աւետարանս
ի դուռն Աշտարակու սուրբ Աստուածածնին,
ի թուականին, Լ և ԾԷ.-ին (==1608), ի նալ-
ապիտու թեան տէր Մովսէսին, և բարի տա-
նուտիւրացն Յովանիսին և Ջորանդին և ա-
մենայն արեան Թերձաւորացն սոցին, զոր
զրեցայ և զոր ննացին՝ Աստուած-ողորմի ա-
սացէք, ի ընթանով և ուղիղ սրտիս, ամէն:

Դարձեալ, աստուած-ողորմի ասացէք
Գուրում տնտեսին, որ բարիքը կրակիւր
զմեզ, և Բաթսեղ Վարդգէցուն, որ զյիշա-
տակս զրեցի ի գտն ժամանակիս, որ կար-
միւր զգալ Շահ-Ապան տիրեաց ըսպանդակ
Քրտտանայ, և ևզ և սով սաստիկ, ի Վան
և յԱտան, ի ձովու բոլորն առնասարակ
Բ և կաւ ի վրայ Վանայ և թաղում մարդիկը
մեռան ի սրտ, ի սովոյ: Եւ միասնեամբ
կամի զայլ ի վրայ Վանայ, և ես փախեալ
ի դուռն Աշտարակու սուրբ Աստուածածնին,
զապալայիցն Աստուած յա, զիտէ, որհնայ
է Աստուած, նալը մեր, որ:

Դարձեալ, յիշեցիք ի մարբափայլ յա-
ղթիս ձեր, զվերջին բոտոցող սուրբ աւետա-
րանիս, զԹոթա Լաւ Մուրադ և զեղբայրն
իւր՝ Թոթայ Էնիթան, և ամենայն արեան
մերձաւորն, և ես ի դուռն սուրբ Էմմաձ-
նայ, ի թուին ԼԵՂԷ: (==1608) անջինջ յի-
շատակ իւրեանց Նոզոյն և իւր ծնողացն,
ամէն:

120

Ա Ե Ե Տ Ա Ր Ա Լ Զ Է:

Վանիս, Նեան Եկ, Հիմ թիւ 119, ԺԿ գար:

ՆԻԺԻ թուով, ԿԱԶՄ իրաւագատ ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ սկզբից իմափաւ և և ինքն,
ՄԱԿ: ՊԱՆՊ, Լրկալիմագիւր ատեարանի մի
մի ինքն, ԴԱՏԱՐԻ ԹԷ, շունի, ՄԵՆԻՄ:

ԹԻԻԻ, 13 X 18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկրին,
ԹՈՒՂԹ 312, ՏՄԷՔ 21, ԳՐԻ Բոյսրազի,
ՄԻԶԲԱՏԱՆԻԹ Թոնագրին, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆ,
ԶԱՐԻԹ Գունար զարդեր և սրբոց պատ-

կերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 1 աւետարանիչ, նրերը կտրուած է. ԽՈՐԱՆՔ 3, ԿԻՈԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԵՂԱԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, Մատաւար Մկրտիչ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ. դար, վերանորոգուած ԽՈՒՆ 1606 թուին, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք Որոյ ցանկացող եղեալ սուրբ աւետարանս, սրբասէր հայրն մեր, մատաւար Մկրտիչ, և քանաց ստանալ զանաորկ անձութիւն և զգանձս անկողողպտելի. յիշատակ քարէ և քարեխաւս առ Քրիստոս՝ վասն Մկրտիչ մատաւարուն Եւ ես անպիտան յամենայնի մեղուցեալ զբիշս՝ Աստու, տեսի զեռարագարս սէր և զքան հոգեւոր հօրս մերոյ, Մկրտիչ մատաւարուն (Յապտած է) և ոչ աւտարաց. Եթէ ոք յանդիմիր զմասն Յուդայի առնէ և այլ խաշահողացն, և լաւ, պահողն ի Քրիստոսէ պատկեցի և վարձք Աստուծոյ առնէ. աւելն:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս, ի թվականս ՌԴԵ (1606), լայսած զառն և նեղ ժամանակս, որ քաղում վիշտք և նեղութիւնք եղաւ, հեծելալաբժօութիւն եղաւ. Ուսումն ու Կարմիր գլխակն՝ վրայ մէկ մէկի զնաց, քաղում աշխարհ աւերցին. յենց աւերութիւն եղաւ ու կոտորում՝ որ չէ յիշելիք, իսկզբանէ մինչև ցայժմ չէր հղեալ. ա՛ւ վայ մեզ Ի բերան, որ էնք քանիք տեսանք, Կար-

միր զգակն եկա ի վերայ Վանայ. քաղում կոտորում արաց հայ ու տաճիկ. քաղում քահանայք, քաղում զերթք տարան՝ որ թիւն ու համարն չիմացանք. և յետոյ Ուսումն հեծելալ ժողովեց քաղում, զնաց վրայ Կարմիր զգակն: Ուսումն որ հասաւ ի Խաղվէզն, զրո՛ւ տուեալ կոտուցան: Ուսումն փախստական եղեալ, եկա՛ւ սակաւ հեծելով՝ անցաւ զնաց յԽմիթ, ԵԱմիթայ մինչ Խաղվէզ կըրկին աւերութիւն եղաւ. խիտ սով եղաւ. էնց սով եղաւ որ մէր զմանուկն ուրացաւ. Ժն դրամն հացն՝ փարէմ եղաւ. ա՛ւ վայ մեզ. (և յոգն չէր ընկնէր ձեռն. քաղում սովայմա՛ւ եղան, էնց սովամա՛ւ եղան, (որ) Ժ ու Ժն մէկ տապան կու զնենք. քաղում քաղան և կատու կերան. լսեցինք եթէ ոմանք մարդու միտ կերան: Այս ամենայն եղեալ վասն ծովացեալ սեղաց մերոց, ա՛ւ վայ Ի բերան: Աւերութիւն ու շարութիւն քաղում եղաւ. քայց մերք սակք մի զրեցինք, վասն լողողց չի ձանձրանալոյ: Մեզայն տուէք, աղօթք արարէք, որ զուք այլ չի հանդիպէք էնց փորձանաց: Փրկաւդ, ազատողն Աստուած փրկեցէ և ազատեցէ զամենայն քրիստոնեայ հաւատացեալք. ի սատանայական փորձանացն. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր մովանէսին, տէր Յակոբին և իւրեանց ծնողին. որ միջնորդ եղան սուրբ աւետարանս. ի բերանով և ուղիղ սրտի, Աստուած-ողորմի ասացէք. Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի. ամէն, հայր մեր:

121.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Հ Թ

Վանիս ու Նեան եկեղ. Հին թիւ 117. ԺԻ վար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻՄԱՐԱՆՔ մկերորդողորմի կոծելն, ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԵՂԱԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, Մատաւար Մկրտիչ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ. դար, վերանորոգուած ԽՈՒՆ 1606 թուին, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւետարանիչներ, ԺԶ-դ պատկեր, միայն ուրուագծուած է. ԽՈՐԱՆՔ 10, յղից 2 գրուած չին, ԿԻՈԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Բովանմէնս արիւդայ, ԵՂԱԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ կըրարւած, ՍՏԱՅՈՂ Սանակ քանանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ. դար, ՏԵՂԻ Գնեկանց զիդ:

ՅԵՐԱՏԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

ՎԻՇՈՒՄ.

Վերադարձաւ թուական չունի :

Փառք . . . Աստի եւ տեսեալ գտաւ այսնձառ փրկագործութեան խորհուրդ. ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիոնի տէր Ասանկ քահանայն, տէր Զաքարիայ եւ Մրգուն տանուտէրն. զվիրակոսն՝ Կանկացօց եղև կենանայրեր սուրբ աւետարանիս. եւ ետ զրիկ զսայ ետափափաց սիրով: Զի վաղուց նեւեղ ցանկայր այսմ լուսայլըրական աստուածախառ մատենիս. լինել վաշխումն անձին իւրոյ եւ իշխտակ չորոյ իւրոյ եւ ծնադացն, նոր՝ Զարեհ՞ Թոնանէսին եւ կենակցին՝ Զերէքին, եւ թաշատրուն եւ Նիկասերն եւ Շիրինին եւ Ստեփաննոսին. ամէն: Եւ արդ, աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր ստացող սուրբ աւետարանիս՝ իմ Սանկ քահանային եւ ծնադին իւր՝ Շամսին եւ զասակին իւր՝ Նասանիին եւ Զաքարի եւ Շնչխունին, Տիրանցին եւ Տալիին: Եւ ի բերանով՝ Աստուած-ողորմի ասացէր սոցին. ամէն. եւս առաւ ի ամբողջ պահալ, Տէր Աստուած, Սանկ քահանային, զվին իւր Միւրաթին. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի մանկունս եկեղեցոյ, չորսման տուօյ ի պատկերանաղիւր առաքելական քանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կապլիւր, եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեվայելչութեան եւ որ առաքինացն նամարձակութիւն: Այլ ի բարեխաւսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս, եւ ի մարդայն սիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ եւ զլքեալ անձն իմ եղկիլ: Այլ զիւրայկործան մարմին երկրածին, որովք ձայնարկով ինամբ զօրեղ աստիցից, կամ զիմար ի զիր յառիցի. եւ կամ զորոնց նշանակիցից՝ զմարմնական տաժմանց, եթէ զոգեկանս իսրայնաւ: Եւ արդ, զրեցս սուրբ աւետարանս ի զեազս՝ որ կոչի՝ Գնիկանց՝ ընդ նովանեալ սուրբ Նշանիս եւ սուրբ Գնիւրայ զաւրայվարիս. ձեռամբ սուտանուն արեւորայն, որ զանունս ունիմ՝ զգործս ոչ. անկարգս ի մէջ կարգօրաց. անսուրբս ի մէջ սրբոց, զկեղծս ի մէջ տնկեղծօրաց, անպիտանս ի մէջ պիտանորաց, զցնորեալ միտս մեղաւք ի մէջ սրբոց, ան-

խառսս ի մէջ ի մաստնոց, զմեղուցեալ մարմինս եւ զազարացեալ նոցա մեղօք ի մէջ սուրբ քահանայից. եւ ես չեմ տրուպ քահանայից: Այլ ժողովուրդ, ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէր՝ անպիտան զրջիս՝ Թոնանէս տրեղայիս եւ ծնադացն իմոց:

Դարձեալ, յիշեցէք զտէր Սրապիոն, որ նոր նորոգեաց գտարք աւետարանս, յիշատակ իւր եւ ծնօղացն, չօրն տէր Զաքարին եւ մօրն՝ Մարգարտին եւ մեծ պապուն՝ տէր Գրիգորին եւ մամուն՝ Նշխունին եւ եղբօրն՝ Սանկին, եւ զորօցն Մարտիրոսին. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. յիշեցէք եւ Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա. ամէն: Դարձեալ, կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացէր, տէր Սրապիոնին եւ չօր եղբօրն՝ Վարդանէսին եւ որդուն Թակոբին եւ կողակցուն՝ Թաթնունին, եւ իւր զասակացն. ամէն: Եւս առաւ ի ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէր Զաքարս քահանային եւ իւր ծնօղացն՝ չօրն տէր Գրիգորին եւ եղբօրն՝ Մրտիգային, եւ զասակացն՝ Գակոսին եւ Անտիսին. որ զմամտունն կու պահէ ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէր սոցա. ամէն: Եւ զարձեալ, յիշեցէք զտէր Սրապիոն եւ զիւր կողակիցն Զիսաթուն, եւ զմնօզսն իւր. եւ զՉօրեղբարքն՝ զԵկեղադանս եւ զիւր որդիքն, զԱտեփաննոսն եւ զիւր կին՝ Մարգարաին, զԱռաքիլին եւ կողակցուն՝ Թանուդին, Վանէսին եւ կողակցուն, ասացէր զԱստուած-ողորմին ամէն: Եւ նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ մեղաւ որ եւ անարճեալ Արքանամ զձողին: Երեւցէր եւ Աստուած-ողորմի (ասացէր) Արքանամ կազմողին եւ իւր ծնօղացն, չօրն տէր Մովսէսին եւ մօրն՝ Մարգարտին եւ կողակցուն՝ Թանուդին. ասացէր զԱստուած-ողորմին. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր ուսիս Քիլիկիոյ եւ իւր ծնադացն, նաւրն՝ Առաքին եւ մօրն՝ Զանադին, կողակցուն՝ Մարիամին, եւ միւս կողակցուն՝ Մարիամին եւ միւս կողակցուն՝ Դասպային եւ որդուն՝ Վանէսին: Եւս առաւ ի Աստուած-ողորմի ասացէր Այվինայ մատապի Վարդանին եւ իւր կողակցուն՝ մահաապի Մամին եւ իւրեանց զասակացն. որ առ Քրիստոսն են ճանաչեցեալ. ամէն: Եւ զԱյվալկենց արտօնքն ռիթարին զԵկեկիփանս եւ զՄմատիկ, ի դունս

սուրբ Նշանին. և քանի մի գարալ. Աստուած լուսաւորել գիրեանց չոգին և գերն. քննիւցն ի կարգին. ամէն.

Դարձեալ, կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացել Սփթեց ուսթայ Խրդա-թին, և մանասի Վարդանէսին և իւրեանց նշանիւցն՝ մեծի և փոքու. թողցէ Արարիչն Աստուած զմեզք Նոցին՝ զմանացուն և նե-րեկին, և զբէ զանուանս Նոցա ի յարքայու-թիւն երկնից. ամէն. Իրաւացէք քանանայք

և տանուտեք. որ մեք. ժԶ դուռուչ րանդկէ՝ աղայոցն փոխ տուաք. Նոցա զար-տեքն զքաւ և սուսն մեզ. և իւրեանքն փա-խեան. թէ լինի մասնանկ. որ յիւրեանց տունն՝ դատան և դասի անեն նա զԺԶ զուռին սուրբ Նշանին տան զարտեքն առ Նին. ով որ այլ և այլ անէ՝ թէ մերոց. թէ յաստարաց. զանէծքն կայրինն առցէ և զմասն Երդային. ամէն. եղիցի.

122

ԱՒԵՏԱՐԱՆ Զ

Վանի ս. Նեան եկեղ. Հիմ րիւ 21 ԺԻՆՈՒՄ.

ՆԻԺԹ ԹՈՂԹ. ԿԱԶՄ Կաշնարտ տալա-տակ. ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ վատ է պատուած. ՄԱԳ-ՊԱՆ. երկաթագիր անտարանի մի մի թերթ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՆ. չունի. ՄԵՄՈՒ-ԹԻՆ 17 X 27. ԳՐՈՒԹԻՆ երկրիւն. ԽՈՒՂԹՔ 312. ՏՈՂՔ 21. ԳԻՐ Բարսեղի. ՍԶՋՐԱՆԱԽԻՔ զունսոր թողնագրեր. ԼՈՒ-ՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունսոր զարդեր. ՄԱՆՐԱՆ-ԿԱՐՔ 16 + 4 անտարանիւնք. ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿՍԱՆՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻՑ Լիւսնո (ԼՆա-րոն) վարդապետ ՄԱՆԿԱՆ. ԿԱԶՄՈՂ և ՍԱՆՑՈՂ անյայտ. ԺԱՐԱՆԿ ԺԻՆՈՒՄ. ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐԳՈՒԹԻՆՔ.

(Յիշատակարանի վերջին թերթը թա-փուած է):

Մարութի տեսարանի սկզբում.

Փառք . . . և արդ, ով լուսերամ զարք քանանայից և սարկաւոցաց. մարտի և ընտիր ընտրելոց. Յարժամ ընթերցուք զսուրբ, սարաւոքի ի անարկոյ անտարանս՝ որ կոչի՝ կարմիր և շարանան սուր ան-տարան. որ է ի գիրդն Աստուածաշէն. որ ի յերկիրն Նաւոյ Ջոր. ի դուռն ար. Նախա-վկային. Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասա-ցէք նոր Յովսափ քանանային. որ ստա-ցաւ զսուրբ անտարանս, ի արդար վա-

տակոց իւրոց. յիշատակ իւր և ծնողաց իւ-րոց. մ սաղ դուռուչ. և արար յիշատակ ըն-տանեաց իւրոց և ամենայն ազգականաց չորն՝ տէր Աւետիսին. մորն՝ Ջմբութին. եղ-բորն՝ Բաղդոսին. որդոյն՝ Աւետիսին և Սար-գիսին. Փոխանին. Իւրոյն. տիրացու Նա-նազարին. և սոցին կողակիցք՝ Նազուին և Խոտարին. Լիւսանայ և որդոց սոցին՝ Մա-նուին. Մանուկին. Բաղդասարին. Մկրտչին. Յովսափին. Շաւարապարին. Փոխանին. և. զմեղաւոր զրիւս. որ ի մէջ մեղաց թա-ւալեալ. որ զսին անուան ունեկով և ոչ զգործաւ. սուտանուն տէր Աստուածատրկս. և Նայրն իմ տէր Մաւս և պապերս իմ տէր Վարդան և տէր Մաւս. և Պարոն տէր և մայրն իմ Սառան և կողակիցն՝ Ջմբութ և որդին իմ տիրացոյ լիւրանամ և Մաւս. Գրեցաւ այն տարին. որ զարեղ Թամր փա-շայն եկն ի Վան. և սպան զիւր քորոջ ար-դայն՝ Վաղերթիմի Ալիսաղ աղէն և եղբայրն Նորին. որ մեծ ոճաղ էին. Թիլիլի էր ՌՄԼԵՑ 1786. Դարձեալ. իմացէք. զսուրբ անտա-րանիս զորդն՝ Արամիւ վարդապետն է. որ զեղն մեռած կենդանացոյց. որ է պապ տէր Աւետիս քանանային և տէր Յովսափին. որ կոչի՝ Բախտարկայեց. սուրբ. կարմիր և շարանան Աւետարան. որ ամեն բազում Եր-շանս ի վերայ չիւանդաց և այստարաց և լուսնոտաց. Եթէ որ գիմի ի սուրբ անտա-

բանս, թէ ինչ խնդրէ առնի: Որ է երկիրն, չայցջ Զորն, գիւղն Աստուածաշէն, ի դուռն Նախավկային: Թէ ոք չըրթի՝ ծախելով կամ գրաւ գնելով և կամ հետաքննելով՝ առցէ զպատիժն Կաւնի: Ով չայրք և եղբայրք, թէ հանդիպիք աստ, իրեն անկեալ աղաչան ցնեց, յիշեցէք ի մարբափայլ աղօթն ձեր զսուտ քահանայս գտէր Աստուածատրիկս. որ զգիրս գրեց յիշատակ(ար)ան սր. աւետարանիս: Կրկին անգամ յիշեցէք սպասաւորս սուրբ ա-

ւետարանիս՝ զոճէր Յովսափն, տէր Աւետիսն զԲախտարիկն, Աւետիսն, տիրացոյ Շանապարն, զԿլորիկն, Փսխան, Գոթան, Մանուկն, Բաղտիկն, Սարգիսն. կանաւյք և զստերք սոցին՝ Նազուրն. Բագկան, Խոմար, Մարգարիտն, Խաչան, Յովսափ, Շանապար, Փրախան, Գուգալ և Գոգալին, այլ և ամենայն արու տրեան մերձաւորաց սոցին. ամէն. և գիցի: Թվին 1785:

123

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՁԱ

Կուց անապոս. Հին քիւ 228. ԺԿ. դար.

Նիւթ թնոյթ, ԿԱԶՄ կաշկապտ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ շատ վատ պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՇՊ, երկաթագիր անտարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 14 X 20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ կարմրագոյն պարզ տառեր են, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ Հունի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 8 նոտ շատ նախնական, Բրիտանի կեան-

քից, ԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍԱՑՈՂ անբայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ դար, ՏԵՂԻ անբայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեւոր մասը թափուած է):

124.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՁԲ.

Շոտսլսի Եկեղ. Հին քիւ 1. ԺԿ. դար.

Նիւթ թնոյթ, ԿԱԶՄ կաշկապտ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ բաւական լաւ մուսցած, ՄԱԳ-ՊԱՇՊ, երկաթագիր անտարանի մի եւ երկու թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20 X 24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 310, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնագրեր, կարմրագոյն, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ կարմրագոյն ծաղիկներ և սլաքերի պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 19+4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովսփի քաղնեայ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անբայտ, ՍԱՑՈՂ

նոտա Բաւալ, ԺԱՄԱՆԱԿ մոտաւորապէս ԺԴ դար, ՏԵՂԻ անբայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեւոր մասը թափուած է):

Ղաւկասի անտարանի վերջուծ.

Սորին սուրբ և արժանաւոր աղաթիւքն ողորմեայ, Տէր Աստուած, զծողի սորա՝ սուտանուն Յովսփի քահանայի. ամէն:

Վերջում նոսրացում.

Արդ, ստացաւ զսուրբ աւետարանս և զվարդայփթիթ բուրաստանս քրիստոսասէլք և հաւատարիմ ծառայն Աստուծոյ ոսկի աշրիշ ուսիս Գամալն, ի հալալ վաստակոց իւրոց. և ետ վերստին կազմել, և արծաթալոյս զորդարեաց. յիշատակ հոգոյ իւրոյ՝ Գամալին և իւր կողակցոյն՝ Նուարին. ծնողացն՝ իլլղաթին, Վառնարին, որդոյն՝ իլլղաթին. զսուրն՝ Գոգալին, Նազիլ խանին, Եղբորն՝

Մխիթարին, քսերն՝ Մարգարտին. և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին. ամէն, Էնարդ, կացցէ սուրբ աւետարանս ի դուռն ճատ(ա)խու թաղի ժամայտան սր. Փրկչին և սուրբ Աստուածածնին, անջինջ յիշատակ. Աստուած յուսարէ զնորա հոգին. ամէն, ի թըվին ՌՃՄԼ՝ (=1709). ամէն, Ջեռասը Ստեփանոս սարկապազին. Աստուած. որդմի աւր Արքահամուն, որ կամակից եղև սուրբ աւետարանիս առնելոյն. ամէն.

125.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԳ.

Վանի նորոսկնի Եկ. Հին բիւ 29. ԺԴ դար.

ՆԻԻԹ մազադալմ, ԿԱԶՄ թաշեայ և արծաթապատ. ա. երես խաչելովնան, ք. Նամբարծման քարծրաքանդակներով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ պահուած, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. երկաթագիր աւետարանի թերթեր, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հումի. ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 20X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթն, ԹՈՒԴԹ 232, ՏՈՂԳ 25, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ ծաղկազրիւ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ Հումի. ԿԻՍԱԽՈՒՄ

ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Գևորգ վարդապետ Կիլիկեցի, ՄԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ, և ՍԱՆՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ. դար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարան շուշի. միայն Յովհաննու աւետարանի սկզբում պրուած է.)

Գևորգյն վարդապետի Կիլիկեցոյ աբարաւ. Տէր Աստուած որդմեացի նաւ. ամէն.

126.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԳ.

Վանի Արաուց Եկեկ. Հին բիւ 2. ԺԴ դար.

ՆԻԻԹ քամալիկ թաղմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից և միջից թափուած, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. Հումի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հկայ. ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 18X25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթն, ԹՈՒԴԹ 290, ՏՈՂԳ 21, ԳԻՐ բոլորագիր, շատ նորը. ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ թղնազրիւ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13 պատկեր և 4 աւետարանիչներ, գունատր. մի պատկեր ներկայացնում է աւետարանը

ստացող կինը և Նրա դուստրը. ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՒՄԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Դաւիթ քանանայ, ԾԱՂԿՈՂ Պետրոս, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՆՑՈՂ Մաղան, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ. դար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկազործութեան խորհրդոյն. Ընն

ի յուսածնեակ զսորից սրբոյն Սիօնի։ Մոր-
ջան րարեպաշտ և հաստաբարձ, աստուա-
ծաւեր, ցանկացաւ **Էպէ Գնեստրեր** սուրբ
աւետարանիս, և ետ զրել զսայ ետափափաշ
սիրով։ Զի ի վաղուց հետէ ցանկայս աշամ
յուսալովական և աստուածաբանս մատենիս։
իշատակ չորայ իւրոյ և ձնաւիցցն, հօրն՝
Մարտիրոսին և մօրն՝ Ասի մէլիքին և
ամենայն ազգականաց և զաստկացն։

Եւ արդ, ես յետինս ի մանկուսն եկե-
ղեցուց։ Դաւիթ զրիշս. հրաման առեալ ի
պտտու իրանցիս առաքելական րանէն,
(որ) և ասէ. յոր կոչուին կոչեցար ի նմին
կացջիւր եւ արդ իմ ոչ բերելով զայսպի-
սի վատահոսիւն. այլ ունայն (չորով) յա-
մենայն րարեվայնելութենէ, որ(ով) առաքի-
նացն է համարձակութիւն. այլ ի քարե-
խաւսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս
և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսա-
ղեն(ալ) զկործանեալ և զլքեալ անձն իմ
եղկելի։ Ով զիւրակործան մարմին երկրա-
ծին. որովք ձայնարկու ինեամբք՝ զբեզ ա-
ւաղեցիք և կամ զիմորդ ի զիւր յանցից, և
կամ զորոց նշանակեցից, զմարմնական
տածմանց, եթէ զոչեկանս սխալմանց, զկա-
մայից և զախմայից. զորոց (չ)բաւէ նամա-
կրս վերաբերել և կամ ի զիւր շարարանել։ Այլ
զիտողին զզազանեբնակ(ս)ն, նմայ սոսմի
արկեալ հեղից զանձն իմ մաղթանաւք. որ
կարողն է կորուսանել և վերստին հրաշա-
լործել յիս, աղաւթիւք ամենայն սրբոյ։

Այլ և արդ, զրեցաւ սուրբ աւետա-
րանս աստուածաբանս, ձեռամբ անարժան
և անմար զրչի՝ Դաւիթ սուտանուն քահա-
նայի եւ իմ անընդել զյոյով յարուստ
զբշտ ինեակ, և րազում մեղաց զնորից պա-
շարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պար-
զեկաց մեզ մարդասէր Հօգին. րազում աշ-
խատասիրեալ իմ ի սմայ՝ զրեցի անարժան
ձեռաւք իմովք, յրնտիւր և ստոյգ յարինա-
կէ, կենաւք տառապանաւք և րազում պան-
դիստութեամբ. զոր վասն ծովացեալ մեղաց
իմոց ժամանեն ինձ փորձութիւնք ամ
համէ, և ոչ տայ ինձ հանդէկ. ըստ առա-
ստոցոյն՝ ասից, եւ ի մեծ (խափում է)։

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Քրիստոս Աստուած, քո սուրբ աւե-

տարանչիս րարեխաւսութեամբ, ողորմեալ
ստացողի սուրբ աւետարանիս. րարեալք և
հաստաբարձ կնոջն՝ Մորջանին և ամենայն
արեան մերձաւորաց իւրոց, և սուր սոցայ
վարձս րնդ արդարացն և պատկեցեցոց ի
քնէ, և ինդ զմեզ սոցայ, զկամայ և զա-
կամայ. զի զու ես տէր և կարող ամենայնի,
բեզ միայնոյ՝ հօսուր և ամենակարող՝
փոռք յարխտանս յարխտեից. ամէն։

Այլ և զիս զանարժան զրչակս զԴա-
ւիթս, աղաւծ իշէլ ի Քրիստոս Յիսուս, և
թողութիւն խնդրել րազում մեղաց իմոց.
զի ոչ ունիմ հանդիստ յայլեաց ծովացեալ
մեղաց իմոց, և Աստուած զձեզ յիշեցէ.
ամէն։

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ և ի մար-
բափայլ յաղօթս ձեր Յովանէսն և որդիքն
իւր զԴաւ(պ)արն և զՊաղասասորն եւ սոցա
տեսեալ զպայծաութիւն և զվայնելութիւն
սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Ծիրանա-
ւորին. և եդին ի զուսն սուրբ Աստուա-
ծածնին՝ լաւ և զեղեցիկ՝ ժամու պղնձ մի
և շապիք մի և կողպէ մի. յիշատակ հոգ-
ւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հօր՝ Բաղաս-
տրին, մօրն՝ Ընեհանին և իւր կողակցոյն
Պատիկ խաթունին, որդոյն՝ Դաղպարին,
կողակցոյն՝ Արուսին. փոխեցելոյն առ Քրիս-
տոս. միւս կողակցոյն՝ Եղիսին. որդոյն՝
Թումին, զստեիրաց՝ Նազուր իսանին և Ամ-
բար խաթունին. Յովանիսին, միւս որդոյն՝
Պաղասաստրին և զստեիրացն՝ Աղուիին և
Ալմաստին. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ա-
սացէք սոցա. և որ առատ և ի տուրք րա-
րեալք յերկնից. Աստուած՝ ձեզ և սոցա՝
ողորմեսցի վերջի յաւուրն կատարած(ի).
ամէն։

287 ա. թդ.—Նորգեցեալ սուրբ աւե-
տարանս ձեռամբ մեղապարտ Սահակ արե-
պայի. ի թուին Հայոց Թ և ԴԶ (=1647)
ամի. րնդ չմասնեալ Աւագ սուրբ Նշանին
Վարդայ. ի յատաջնորդութեան սուրբ
ուխտիս՝ արքայմունց վարդապետին Կրիս-
տոս զօրումզօրին Ալազգի. որ ասացաւ
զսայ, ի յարկար վաստակոց իւրոց, և ես

նորակել յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ. և ետ ի զեօցն Արարթ, բնծայ նորաշէն սուրբ եկեղեցոյս՝ որ յանուն սուրբ Աստուածածնին, զոր ԺԺ ասաւ(ր) ասաց շինեաց մեծ վարդապետն Կիրակոս, եւ վասն ծովացեալ մեղաց իմոց և յանօրինակ (և) չարացեալ բիւրմանց մամանակիս. ի սաստիկ շարժմանէ՝ խախտեալ կործանեցան սուրբ եկեղեցիք ի բազում տեղիս՝ զոր էր միայն, եւ դարձեալ նորոգեաց վարդապետն Կիրակոս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ի վախելուն տեսողացն զսա, պատուակեան՝ և վաշելուչ տեսեամբ, քան զոր էրն յառաջացոյն. ի պարճանս նաւասացելոց, Զոր և տեսեալ զպայծառութիւն և զվախելութիւն սուրբ եկեղեցոյս, քրիստոսաւոր դաւադատրն Ալադօզ, և ետ զաւետարանս՝ և այլ սպասք սրբութեան՝ սուրբ եկեղեցոյս. մասի տուփ մի, շապիթ մի, յազատարդ մի, ուրար մի, վարդէն մի, մոմատուն մի. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնալոյց իւրոյ՝ Շաղակաթին և Մարիամին և իւր կողակցուն՝ Կիլիմին, որոցն՝ Շիրաքին, Ալթունին, Աւետիսին, Փանունին, զստերաց՝ Մարեմին, կողակցուն՝ Կարապետին, զստերն՝ Աղու-թին, միւս զստերն՝ Պատիկ խաբունին, Ալադօզի քվերցն՝ Գաւաշարին, Ենթարին, Գաւազային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեացն և ճանգուցելոցն. և որ ի յիշելն Աստուած-ողորմի ասէ սոցայ, Աստուած իւրն ողորմեսցի ամէն:

Եւ ահա արդ, սակաւ մի աւագեցելոց զղառնութիւն ժամանակիս զոր տեսայ աշարք իմովք, Զի Աստուած զմարդն վասն բարոյ ստեղծեաց և զարդարեաց՝ հոգով, մարմնով. և մեքս զհոգիս մեր ի մարմինս մեր մեղաւք մեծուցար, և ճեւեղեար շարեաց. որով կերպիւ որ զպէս գործեցար, նալին և զպատիմն ընկալաց: Ի մեր ժամանակ տեսար զսով սաստիկ, որ բազում մարդիկ չուն ու կատու կերան և զմեռալս եւ. զհեծեալաբժուութիւն և զվերովիւն Պարսից՝ ճանապարհ, և զտարածում մահ՝ անխափան. զմարտին, որ ոչ որ չէր տեսեալ տեսար և զնաւ եւ զայն ամենայն տեսեալ տեսար, և (ի) մեղաց ոչ զարձաք, նոր իմի պատուհասի պատժեաց զմեզ. զի ի պատեքի մեծ Զատիկ շարաթի գիշերն, այնպէս բար-

կացաւ մեզ Աստուած, որ չէր որ տեսեալ, զի ի սաստիկ շարժմանէ երկրի, բազում եկեղեցիք ի հիմանէ կործանեցան: Եւ րաւորում մարդիկ և անասունք ի տան տակ մրնալով՝ մեռան, ի քաղաք (և) ի զեզս երկրիս մեր Վասպուրականի: Զթի չը կարացար իմանալ և ի զիւր արկանել, զի ետրաւ զիտեին, որ ստեղծօղն է ամենայնի, Փառք Աստուծոյ ճազար բերան. Աստուած ինքն ողորմի և զարձ տայ մեղաւորացս:

Արդ, ի յայտմ յամի կրկին եղև նորոգում սուրբ ուխտիս Վարդապ, զոր ի շարժմանէ կործանեցան՝ զեղեցկաշէն զարպան, եկեղեցիքն, շինեալք ի Սենեքերիմայ, կաման Աստուծոյ. Զեռար հոգիբնկալ վարդապետին Կիրակոսի, որ է ի յիւանց աւուն զիւղէ: Զոր՝ ընտրողութեամբ ամենագործն Աստուծոյ՝ առաջնորդ եղև մեզ. երկու սուրբ աբղուցն, մեզ և սուրբ առաքելոյն Բարդուղիմէոսի, Զեռար տեսան սէր Փիլիպպոս կաթողիկոսի աղբակեցոց, և ապանակաւութեամբ Աստուծոյ, Զեռարեալ ի նորոգել զդարպան և զպոլէթն սուրբ տաճարին Աստուածածնին, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ի պարճանս ողորմութիւն սուրդաց: Աստուած միոյն ճապար տայցէ զանճառ և զանսպառ բարին և սոստ ի յաւուրն ապագային. ամէն:

290 ա. թղ. Փառք ամենասուրբ երրորդութեան՝ Զոր և Որդոյ և Հոգոյն սրբոյ: Զիշեմք զհալ(ւրն) Աստուած, Որդին նոյն է. աւրշեմք զՀոգին սուրբ, բաշխող ինքն է, խոստովանիմք զմարդոցեալ Աստուած՝ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, (որ) ի յերկնից խոնարհեցաւ. ի Կուսէն ծնաւ, առաքաւ և անպական. վասն մերոյ փրկութեան եկալ ի յաշ, և արար ազատութիւն որդոցս մարդկան: Աղատարան Աստուած, պատու զհոգի և զմարմին աշխոյեկ, որ յաւատարման երախտիք ունին. ամէն:

Թագաւորն ամենայնի, Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, թողութեան շնորհեցէ տէր Երանանին և իւր ծնողաց, Զորն՝ Պապուն և Իօրն՝ Մանուշակին և մեծ եղբօր՝ Ատոմին. և Սիրունին և ամենայն արհան մերձասուրաց սոցա. ամէն:

Որդի Աստուծոյ, Աստուած ճշմարիտ,

Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. որ լաշինի զմեռեալս յարոյց, որ զանձն ես փրկանս փոխանակ բազմաց. Փրկիչն տրեղերաց, փրկէ յերկնի և յաներկնայի թէ՛նամոյն՝ զտէր Յոննանէն. որ բազում աշխատութեամբ՝ քանի մի թնակալ և կեցեցեցուն յետ ձգեց, և ետ ղնեյ զսեւտարանս ի զուոն սուրբ առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի, ի պեղն՝ որ կոչի Անտանց. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և իւր ծնողացն:

Քրիստոս Աստուած, որ ի խաչին է բան խաւեցար և թողի զեւթն չափու մեղքն Աղամայ, այլ զու, Տէր Յիսուս, թող զէ մահու չափու մեղքն տէր Յովանէսին և իւր ծնողացն. ամէն:

Այլ և քահանայապետ Քրիստոս, ի զլրս հանալ(ս)ք աւրհնէ և աւրհնութեամբ զարդարէ զձեզ և զձեր ննջեցեալսն՝ ի յահեղատեանին. զտէր Յովհաննէս, զտէր Սահակ,

զտէր հաչատուր, զտէր Աստուածատուր և զտէր Վարդան, և զսուտ անունն Թումայ. ամէն:

Դարձեալ, ապաքն՝ զՄիածին Արդին Աստուծոյ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, որ Թաղեցաւ ի զերեզմանի եւ յարեալ յաւուր երրորդի.

Յարսոյց ընդ իւր զամենեանս որ ի կարգին:

Դու, Տէր, արդար յամենայնի եւ ողորմած իւր ստեղծեալի, Առատատուր և շնորհալի, Լիարախչ և տուող ձրի:

Տէրն եւայի և մարդարէ Իւրայէլի,

Ար բարեցեալ ժողովրդի:

Խէ ահա լոյս ծագէ բանտի:

Տէր Աստուած, Տէր Աստուած, զլոյս անձառ աստուածութեան(դ) ի (թափուած է):

127

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն. ՀԵ.

Վաթի Արարոյց եկ. Հիմ թիւ 26. ԺԺ. դար.

ՆԻԻԹ մագաղաթ. ԿԱԶՄ ամբողջութիւն արծաթապատ և ոսկեղրած ՌԻՄԺԼ (=1762) թուին շինուած. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանը խարոյսխած, քերտած է ևս վերան գրուած, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. յունի, ԴԱՏԱԿ ԺՂ. յունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 15×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԵԱՏԱՆԻԹ թրուշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԶԱՅԱՐԻՔ զունաւոր ծաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԺ, ԾԱՂԵՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ տանտուր Մորատու ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ յար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ԵԻՇԱՍԿԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . .

Արփիւշբաշ լոյս ձագողի.

Աւետարտութեան բարբառողի.

Միջնորդ մարդկանը(ն) Քրիստոսի, Արքայութեան խոտապողի:

Արդ. ի վերջին(ն) ժամանակիս,

Աւրհնալ Աստուած ետ մեզ բարիս.

Զողորմութեան դուռն բացեալ,

Զաւետարանս այս մեզ շնորհեալ:

Յանկանալով և մեր սորա.

Ըստ հայցուածոց զրտար բզաւ.

Բաղխե(ա)լ և մեր բղղուորն Տեան,

Զաստուածախոս զանձն առեալ:

Այլ և զատալով մեծ այս զանձիս.

Աստուածախաւս սուրբ կրտակիս,

Լուսասաղարթ բուրաստանիս,

Անմահութեան այս աղբիւրիս:

Յանկացող եղեալ սուրբ աւետարտ, նիս, մեծ և հաստաթիւ տանտուրն Մուրատ. որ ստացաւ զսա, ի հալով և յարդար վաստակալ իւրոց. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց. հաւրն՝ ուսթայ Վարդիշանին և մարն՝ Սառս խաթունին:

և կողակցոյն իւրոյ՝ Ալիսին և որդոյն Արդաւանին, կողակցոյն՝ Բարի խանին, միւս որդոյն՝ Ղարիպանին՝ Յովանիսին և Մարտիրոսին, և զստեբրաց՝ Նուրի խանին, կողակցոյն՝ Յոհաննիսին, միւս զստեբրաց՝ Եփրայիմին, կողակցոյն՝ Մուրատի քրտին՝ Ուստուսին, կողակցոյն՝ Աւետիսին, որդոյն՝ Սարգսին, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, եւ ետ ի դուռն Արարուց սուրբ Աստուածանին և սուրբ Միքայիլին, անշնջելի մնացէ, և մի ուր ի իշխանաց հեռացուցանել զստ ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին, և իէ ուր յանդգնի, զպատիմն ի սոցանէ կրեցէ, ամէն:

Գարնալ, կրկին անգամ աղաչեմ թղմանկունադ (սբ. Սիւնի, որ հանդիպի) սուրբ աւետարանիս՝ կարգալով կամ աւերանակիւով յիշեցէք ի սուրբ և ի մարտափայլ յաղօթն ձեր, զհաւատարիմ տանուէրն Մուրատ, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն, հորն՝ Ղարիպանին և մորն՝ Ստաւային, և մեծ պապուն՝ Սարգսին և որդոց իւրոց՝ Արիստանին, կողակցոյն՝ Բարիսին, հեպանին, Յովանիսին և Մարտիրոսին և զստեբրաց՝ Ստաւային և ամենայն աւրեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և հանգուցիւց, և որ բոլոր սրբիս Աստուած-ողորմիկն անէ սոցա, Աստուած իւր ողորմեցի. ամէն:

Գարնալ, յիշեցէք ի մարտափայլ յաղօթն ձեր զգեօգի բահանայրն՝ զտէր Աւետիսին, զտէր Քաջատուրն, զտէր Ներսէս, զտէր Անդրէասն և ըստ կարգի սոցին, տանուարեանքն՝ զԷս Գևորգն, զԷս Աղայրէկն, զուսթա Քոյաբաշին, զՄարգարէն, զուսթա Նազարն, զԵփրայն և զՅովանէսն, և զՂարիպանն, յիշեցէք և Աստուած-ողորմիկն ստացէք սոցա:

Գարնալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմիկն ստացէք սոցա, և Աստուած ձեզ ևս ողորմեցի զգալուստն իւր, ամէն:

Գարնալ, յիշեցէք ի սուրբ և յարտասուտիւր յաղաթն ձեր, զհաւատարիմ և զմեծահաւատ անուետէրն՝ Մուրատ, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հորն՝ Ղարիպանին և մորն՝ Ստաւային, և կողակցոյն իւրոյ՝ Մովսիսին և որդոյն՝ Կիրակոսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և շնորհուցիւց, և առհասարակ ժողովրդեանց, և Մուրադի միւս կողակցին՝ Ալիսին, որ յայտմ ամին վստիքեալ առ Քրիստոս:

Աստուած լուստարէ զիրեանց հոգին եւ՝ ողորմիկն ստացողացդ ի ներ կամին՝ Սողոմոնայի արքայն վերին: Մուծցէ ըզձեզ (յ)իւր հայրենին՝ Ընդ աւագակին՝ (յ)եղէմ զբախտին, Ուրախանալ ի միասին: Գրեալ զըրող Անդրիասին: Կա տարակուս վասն իւր անձին. Աղաչելով զամենեանդ Քրիստոսի զմիտոց իւր խողովիւն, Աս ոտըս ձեր անկունելով, Յիշել յաղօթն ձեր առանձին, Վասն սրբոյ Աստուածածնին՝ Որ յանդիման կաք յաղօթին: Պաղատելով և զմեր զնա, Ձերողու յիշել զմեզն առաջին, Ի զալլատեան Տեառն Փրկչին. Բարխաւսել քրիստոնեա աղգին, Ձեք կարեւոր ոչ անելով: Քայց ըզսուրբ Աստուածածին: Ամէն: Հայր մեր, որ յերկնս:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԶ.

Առաջուց և ինքն 14. ԺԻՎ ԿԱՐՈՒ

ՆԻԻԹ Թուրքի, ԿԱԶՄ Կաշի, արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ րաւարան լաւ է պահուած, ՄԱԴ-ՊԱՆ, չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, չունի, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսիւն, ՄԵՆԹԻՆ 20X28, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ լոռնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԶԱՐՔ գունաւոր գարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՉ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ Լաւրէլ Մոկացի, ԿԱԶՄԱՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ 1) (նովանէն, 2) մահտնիկ Մարկոս ժԱՄԱՆԻՆ ԺԻՎ ԿԱՐՈՒ ՍԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԻՐՈՒԹԻՆՔ.

Վերջում եղած բուն յիշատակարանքերուց է և ՎԵՐԱՆ Կորը գրուած. ԺԻՎ պատկերուած նկարուած է Յիսուս՝ ամպերի վրայ նստած և չորս հրշտակներով շրջապատուած. ներքեւում վիզարով և ֆարաջով երկու անձ չորսն են և ձեռները դէպի երկինք պարզած: Մասնիկ աջի վրայ մտն գրուած է.

«Եղեկի Սառէլ ծագողոս, իսկ ծախի զլինի» «ՏԵՐ Աստուած Յիսուս Բրիտոս, իաշի լուսովն լուսաւորես զհոգի ստացողի» Յովհաննէս եպիսկոպոսին. ամէն:

ՆԵՐԵՒՈՒՄ.

Եւ մօլորեալ մարտի Կերի, Որ ցրտորեալ կամ յաշարհի, Վայ և եղուկ յամենայնի, Աստուղ չողոս Մոկացի Դառն ցարձ ԶԵՐՔԻՆ յերկրի, Որպէս ըրբու յաւերակի, Կամ տառանեալ ընկեալ ՆԱԶԻՆ, Հանապաղ Հանգիստ չունի(մ), Զաւետարանս ծաղկեցի Մատամբ իմով մեղսամածի, Ըղծկալ աղաչեմք կորսրք բարի,

Ինձ ասացէք ՏԵՐ. Կորմի, Յորժամ կանգնէք ի յատենի, Յիշման առնէք զիս արժանի, ԶԻՆ ԺԵՐԿԻՆ և ինքն ողորմի, Յաւուր մեծի զաստատանին:

ԴԵՐԻ ՎԵՐՈՒՄ.

Փոքր Աստուծոյ յանկ եկալ աւարտեցաւ բառարուի և քառափակ աւատուածախոս սուրբ աւետարանս այս: Զոր տեսեալ, զայս սուրբ զանձն առաւածախոս և զլուսափայլ և զպատուական մարգարիտս. և ցանկացաւ այս Հոգեկեցոյց սուրբ աւետարանիս, առաւածալ և հաւատարիմ իտջաւ եղիլն և Թաթնուն Զոր ստացան զսուրբ աւետարանս, ի հալալ և յարգար վաստակոյ իւրեանց. յիշատակ րարի հոգոյ իւրեանց և ծնալագ իւրեանց՝ եղիային և իւր կողակցոյն՝ Նիկարին և որդւոյն՝ Դաւիթն և Մարկոսն, Դիաննոն. և մեծ եղբարն՝ Յակոբն, կողակցոյն՝ Սաթնոն, և որդւոյն՝ Թադոսն և իւր կողակցոյն՝ Սանդակուն, և որդւոյն՝ Յովսէփն, Մովսէսն, և միւս եղբարց՝ Սըլլաթն, Գալուստն, և միւս եղբարն՝ Նաւաթարդին. որ փոխեալ է առ Դրիտոս. և իւր կողակցոյն՝ Ստոնմսիմն, և որդւոյն՝ Մարտին, Սարգիսն, Սալանն, Նաւասարդին, և մեծ պապուն՝ Գալուստն, և որդւոյն՝ Էւտաշին և իւր կողակցոյն՝ Բաղդատին: ՅԻՆԵՂԵՔ և Աստուած-ողորմի ասացէք սուրբ. ամէն: Դարձուր. յԵՆԵՂԵՔ ի մարգարայ յարգեմ ձեր, ով յոյսերում զսուրբ քաջանայից, (զվերոյնիւնցաւն) զեղիլն և զիւր հայրն Էւտաշին և մար՝ Բաղդատն, և կողակցոյն՝ Նիկարին, և որդւոյն՝ Դաւիթն և աշուցն, որ փոխեցեալն են առ Դրիտոս, Էւթաթն, կողակցոյն՝ Գալուստն, որդւոյն՝ Սաթն, Սովսէփն. կանոնց և զաւագայցն ունին, փնդանալն և հան-

դուցեկոցն, առհասարակ ողորմեցի Աստուածն ամենայնի, որ առատն է ի տուրս ողորմութեան. ձեզ յիշողացդ և յիշեցեկոցս ողորմեցի, իւր միտմանգամ դաւտեանն. ամէն ի ՌՂԳ. (=1644) թիւն, գնեցաւ սուրբ աւետարանս և եղաւ ի զուռն սուրբ Ստեփանոսին: Դանք Սևանայ եկեղեցին՝ սր. Ստեփանոսն՝ ի շէն կենայ, սուրբ աւետարանս փակած կենայ. ոչ ոք իշխէ հետացուցանել ի դրանէ սուրբ Ստեփանոսին. մի յիւրոց և մի յօտարաց. մի ծախելով և մի գրաւելով. եթէ որ յանդգնի՝ զսա հետացուցանէ ի դրանէ սուրբ Ստեփանոսն նախափկայէն և սուրբ Հրեշտակապետէն, զանձքն զԿաննին առցէ և զխաչխանողացն. և զպատարն Յուդային առցէ. ամէն, եղիցի, եղիցի: Եւ եթէ՝ յաղգմանէ չարին՝ սուրբ աւետարանս ի գերութիւն անկանի, ով որ հանդիպի՝ գնէ, ի յիւր տեղն առաքէ. և նա ի վերին երուսաղէմն առաքէ. և արհնելով արհնեցի վարդ(ն) այն յամենաբնիկս բերանդն՝ Քրիստոսի, որ ասէ. եկայք արհնեալք Հաւր իմոյ ժառանգել զանբաւալս ուրախութիւնս:

Աստուած լուսաւորէ զտւր Գրիգորի չոգին, որ բազում յորդորեաց մինչև կատարեաց, և յիշատակի զծոցիս, ողորմեցի Աստուածն ամենայնի. ամէն. Հայր մեր որ յերկինս, սուրբ Աստուած-ողորմի ասէր Քոստանդին և իւր ծնաւոցն՝ Ողբաթիւն, և սուրբ աւետարանիս լաւ պահողին և խնամ տա-

նողին. և Աստուածն ամենայնի՝ սոցայ և ձեզ յիշողացդ՝ ողորմեցի, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս, զթաթարն և զօրդին իւր զՄարտիրոսն, և զհղբալ յայն՝ բուէս Ողբաթիւն. որ Աստուած առաջնորդեաց (և) շինեցին զկամուրջն հետաւա, յիշատակ իւրեանց և իւրեանց նրն. ջնեցելոցն. ամէն: Թժժէ (=1668) թուին, շինեցաւ կամուրջն Կատաւալ, ձեռամբ խոջա-Թաթարին. ամէն: Գժ. զոռշ խարջի գնաց:

Արդ, ես մահդիս Մարկոսա, ըստացայ զսուրբ օսկազրի աւետարանս, կամակորութեամբ մահդիս Մարկոսին?, ի խալալ վստակոց իմոց, և հտու ի զուռն Արարուց սուրբ Աստուածածնին, անջինջ յիշատակ հոգոյ իմոյ և իմ ծնողաց. զի մի ոք իշխեցէ հետացուցանել, կամ ծախելով, կամ դողանալով, կամ զրաւ դնելով և կամ այլ ինչ նենգութեամբ: Եթէ ոք յանդգնի՝ նայ պատիժ Կայնին առցէ. Յուդային և խաչխանողացն, և մեր մեղացն այլ՝ պարտական լիցին, իսկ լաւ պահողն և հնամ տալողն՝ օրհնի յԱստուծոյ և ի մէնջ. ամէն:

Գրեցաւ յիշատակարանս ԹԽԳ. (=1754) թվին. ի նայրապետութեան տեսնոն Աղեքսանդրի սրբապան Կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, և (յ)առաջնորդութեան սուրբ ուխտին Վարդգայ, արհալիսկողութին Գրիգոր հանձարեղ վարդապետին. Աստուած զինքն անփորձ և անսասան պահեցէ մինչև ի խորին ծերութեան իւրում. ամէն:

129.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ, ԶԷ.

Լիւմ անապոս, Հին թիւ 334, ԺԴ դար:

ՆԻԻԹ մազադաթ, կրկնազիր, ԿԱԶԻՄ տախտակ, կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՐԱՆԻ Կաշեպատն եղած, Ժախց սևապատ. ՄԱԿ-ՊԱԶԻՊ, սկզբում երկաթեղիք առատարանից ի թիւրմ, ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ, բովն, ԳՐԱԹԻԻՆ, երկաթն, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 10X13, ԹՈՒՂԹԻ 216, ՏՈՂԻԲԶ, ԳԻՐ բոլորազիր նախնական և տեղ-տեղ միջին Մեարդպետն, ՍԿԶԻՆԱ-

ՏԱԹԻ միազոյն պարզ զվնագրեր, ՀՈՒՍԱՆՏԱԶԱՐԻԹԻ միազոյն կապիտ ծաղիկներ և բոլորանքն: ՄԱՆԻՆԿԱՐԻ, ԽՈՐԱՆԻ և ԿԻՍՈՒՈՐԱՆԻ չունի, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԿՈՂ, ԿԱԶԻՄՈՂ, և ՍԱՆՏՈՂ, անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԴ դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻ ԲԱՊԻՆԱԿ.

Յիւսասխարանի բապտիզմ և:

130

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՁԸ.

Ապրամուր, Հիմ քիւ 109, ժԻ դար:

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ տափտափ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քայլալուսած եւ սկզբից 24 թուղթ թափուած: ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. վերջում, միջին Մեարտիկան տառերով քաղաքից մի թիւի, ԿԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՏՈՒԹԻԻՆ 18×26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹ 360, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԵՍԱՆԻՔ գունատուր, պարզ զվարդեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՈՐԿ գունատուր պարզ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՐԱՆՔ շունի, ԿԻՈՒՆՈՐԱՆՔ 3, ԳՐԻՉ Վարդան, ԾԱՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ ՍՏԱՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ժԻ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. Յիւսակաբանի մի մասը քափուած եւ.

Վեդուլմ.

Փառք. . . Արդ, ես անպիտանս ի բորից և մասանց արարածոց, յեւրին վարժապետաց եւ անկրթի աշամ արհեստի գրչոյն, Վարդան, մեծաւ փափաքամբ եւ րդձակերտ սիրով, զհաստատուն յուսոյն բուռն հարի եւ վստահ եղէ յանտուտ հրամանս. զոր ընթեռնով իմ ի սոյն աստուածախաւս մատենին. զի ասէր, թէ զամենայն գոր ինչ խնդրէք հաւատով՝ եղիցի ձեզ. եւ համարձակեցայ (յ)այս գործունեութիւն, ոչ ըստ աստիճանութեան վարուց, բլրոյ միջոյ թափուր եւ ունայն գտայ, այլ հաւատով սկսայ եւ զոճութեամբ արարեցի, ի փոստ ամենասուրբ երրորդութեան: Հարց զթաժի եւ Արդոյն մարդասիրի եւ Հոգւոյն նախախնամոյր: Ար աստիճանց զէակիցն և զփառակիցն. որ եկն ի խնդր կորուսեալ պատկերիս եւ անճառա. . . զմերս էաւ բնութիւն, սննստաբար, յամենաւարչեալ Կուռն Մարիամայ. եւ մերով զմեզ փրկեաց. ըստ քաղմզան յեղանակաց, որ կայ ի սուրբ յաւատարման յայս Ար է,

սա, զրախտ աստուածատուն և բուրաստան ցանկալի, մշտագուարճ եւ յոգնապրտուր: Հաց է կենաց՝ քաղցից եւ աղբիւր քաղցրահամ՝ ծարաւից, ճանապարհ՝ մուրից եւ լոյս՝ խաւարից եւ ըմբի՝ ամենայն անտառից, եւ ի յաւարտոց ամենայն աստուածային բարեացն, զոր սա մեզ ուսուցանէ. եւ մեզ զայս յոյս մխիթարութեան, թէ զսրոց թողոյք զմեզ յերկրի՝ թողեալ լիցի ի յերկինս: Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որ լուսաւորիք ի սուրբ աստարանս. . . կամ ընթեռնով, կամ լսելով, կամ աւրինակելով. մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ՝ յուսոյն մերոյ՝ մեղուցեալ հոգւոյս Վարդանայ. յանուն հա. . . (թափուած է):

276 ա. թղ. — Զվերջին ստացող աստուածաշունչ աստարանիս եւ զԻշխանն եւ զամուսինն իւր զՔաթանն եւ զորդիքն իւրեանց զՈմարն եւ զԾանիկն եւ զգուստր իւրեանց զԹիւրվանդայ. որ տարածամ մահուամբ փոխեցան սա Քրիստոս Քրիստոս Աստուած. քո սուրբ Մնազիկ բարեխառութեամբ, թողցես զմեզս եւ զյանցանս նոցա, եւ զասեցես զնոսա ի խորանս լուսոյ. յորժամ զաս զատել զկենդանիս եւ զմեղեալ. յորժամ բանք սպառին եւ զործ թագաւորեն. ամէն Այլ եւ զմեացեալ որդիք Իշխանին եւ Քաթանին, որ են յիշատակ եւ յատմեաց իւրեանց ծնաւոցան՝ Բաշլուն եւ Սարգիսն. որ հրաւիրեալ է յուսումն գրոց. եւ Այլութն ճանն. զոր Տէր Աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, եւ զմեացեալ զուսորն նալ խաթն: Այլ սուրբ հանդիպողք եւ կարողացողք, յիշեցէք ի սուրբ աղաթն ձեր զհեղաճոյքի եւ աստուածատր Իշխանն եւ քարեմիտ կինն իւր՝ զՔաթանն, եւ զԻր ննջեցեալսն. ամէն Արդ, եւ Իշխանս, մեղապարտս եւ անարժանս, եւ ամուսինս իմ

Քաթանս, գնեղաք զսուրբ աւետարանս, ի թվականիս ՋԾԲ (==1503), ի նախալ բնչից մերոց, յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց, նայր իմ՝ Յոհան և մարին իմոյ՝ Մարիանին և նանգուցեալ որդոցն, և կենդանեաց և աննայն արեան մերձաւորաց, յիշատակ անջնջելի եղիցի. ամէն:

330 ա. թղ.—Փառք Համադոյ և միասնական, անբաժանելի, սուրբ Երրորդութեան, այժմ (յ)անգրաւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն: Եւ արգ, ով լուսեւրամ դասք սրբազան քահանայից, յորժամ ընթեռնութեամբ զսուրբ աւետարանս, լի բերանով և բոլոր նաւատով և ուղիղ սրտի առաջեք Աստուած ողորմի Ալիսասի որդի տէր Գալուստին և որդոցն՝ տիրացու Բայախաւանին, Ալբուխանին. որ այս սուրբ աւետարանս շնորհեցին յիշատակ ի դուռն Հոգոց վանից սուրբ Աստուածածնայ, Ով որ յանդգնի, կամ զոգանայ, կամ ծախի (թափուած է):

Դարձեալ, Աստուած ողորմի տէր Գա-

լուստին և կողակցուն՝ նազլուն և որդոցն՝ տէր Երեմիային և Նիկողայոսին, Սուրբան, Նիկողայոսին, Սոսոման, և դստերացն՝ Եթարին և Դուհարին, և թոռանցն՝ Փանոսին և Արիֆանին, փոքր Անտոսին:

Թվին ՌԲԺ (==1751) փետրվարի ժե վախճանեցաւ տէր Գալուստին: Եւ Սաւ. փաննոս վարդապետս գրեցի:

Թվին մարդեղութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի ՌԵՂ (==1590), եւ Բարմի որդի Ամիրթ(ա)րս, գնեցի այս աւետարանս ՌԲ (2000) զ(ան)կ(ան)ի, ի նալալ բնչից ԻԵՁԷ (==1587), իմ որդի Աստուածատուն ծնաւ ի մօրն, Դիրս գրեցաւ Էն տարին, որ Ամիրթ(ա)րն տանուտէր էր. վերի աղբիւրն նանց, ու վերի առուն Սալթաղընցունց էջից, Դարձեալ, ով որ այս աւետարանս կարդայ կամ օրինակի, մէկ ընթան Աստուած-ողորմի ասի, մեզ և զմեր հօրն ու մօրն. Աստուած ինքն ինչ յիսարքայութիւն. ամէն: Եւ Ֆր (Ֆրա կամ Ֆրէր==եղբայր, կրօնաւոր: Փալաթօղիմէոս գիրս գրեցի: Բաւ է իմ(ա)տիցն:

131-

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ՉԹ.

Վարդ. Հիմ թիւ 82. ԺԿ դար:

Նիւթ թողթ, ԿԱԶԻ կաթնպատ ՀԱՆ-ԿԱՄԱՆԲ քայքայուած է և խմսաւթիւնից մի մասը փտել է: ՄԱԿ.ՊԱՆՊ. սկզբում եւ վերջում՝ երկաթագիր տետարանից մի մի լինելով, ԿԱՄԱՐԿ ԹՂ. 2, ՄԵ-ԾՈՒԹԻԻՆ 23×31, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ թՈՒԼԹԲ 480, ՏՈՂԲ 22: ԴԻՄ՝ քաղաքգիր: ՄԿԶԻԱՄԱԹԲ պարզ գլխագրեր: ԼՈՒՄԱՆ-ՑԱԶԱՐԻԿ չունի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ 4 տետարանիչներ, ՍՈՐԱՆԲ 10, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻԶ թովմայ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՈՂ, անկայտ: ՄՍԱՑՈՂ, անկայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ իրը (Դ) դար: ՏԵՂԻ ժողովայնաց վանքն Կառավանապար:

ՅՐԵԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԲ ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք. . . Ըստ նմին արեւելի և ես յոգնամեզ և ընկղմեալս ի խորս մեղաց ծովուս. որ զանունս միայն ունիմ և ոչ գործս բարիս. սուտանուռն կրատաւոր և անարժան՝ թովմայ գրչակա՝ Ո՛հ, ո՛հ, ո՛հ, տրտմութիւն ողջս մինչեւ զմահ եւ զվախճանն իմ վառն մեղաց իմոց: Ստացա ըզփաթեղեալքս, քառավտակ, սուրբ աւետարանս և ըստ բնաւոր բարուց բարեոյն, ախորժական կամաւք. մեծաւ տենչամար, ստացա զսա՝ ինչ անջնջելի արձան, ի մը-խիթարութիւն անձին իմոյ և յոյս փրկութեան նոգւոյ իմոյ և առաջնորդ կենացն յաւիտենից. ամէն. լոյսն ամենեցուն:

Արդ, ազաչեմ զամենեանս՝ սիրովն
 Աստուծոյ, յիշեալիք զըտը իմ և զկենակիցս
 իւր՝ զՊարթիւն, և զձաղկեալ զաւա-
 կըս նոցա՝ զԿարապետ և զԱւագ պարոնն,
 որ մասամբ աւգնական եղեն ի քարտէսս
 սուրբ աւետարանիս: Տաջէ նոցա Տէր Յի-
 սուս չանգիտտ և ողորմութիւն ի միասնե-
 ցամ ցալստեան իւրում: և ծնողաց իւրեանց,
 չանգիտտ և ողորմութիւն, ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, սուրբ չարք
 և եղբարք, յիշեալիք և զարեան մերձակալ
 զեղբայրն իմ՝ զԱկովր սրբասունդ. . . .
 չայրական զթով զթոյ ի վերայ ի: Դժաս-
 ցի Տէր Յիսուս ի ռոգի իւր, Աղաչեմ յիշեա-

լիք ի Քրիստոս և զծնողն իմ և զեղբայրն
 իմ զՍարգիս, զԲոխեան ի Քրիստոս, և
 զամենայն արեան մերձակեայսն իմ, զԾԵ-
 րուն) քաջանայ և զՊարոն Լուս և զԴա-
 նիէլ, և զբոյրն իմ զԸնտելոր տիկինն եւ
 Աստուած, յիշողաց և յիշեցեոցս, պար-
 ցեւեաց զկեանս յախտեոց, ամէն:

Արդ, զրեցաւ սա յանապատին Ծովա-
 չայեաց, որ Կատափնադար կոչի. բնդ հո-
 վանեաւ տոտուածարեակ խորանաց. . . .
 և սուրբ Սիոնի: Տեղոյս առաջնորդի Դրի-
 ցորի քարունոյ վարդապետի հեզ և խո-
 նարհ, և Ստեփանոս

132.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ի

Այլամար. Հին քիւ 184. ԺԻ պար.

ՆԻԻԹ մազաղամ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ,
 ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմի արծաթէ զարդարանքս
 պոկում է, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ, չունի: ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի,
 ՄԵՄՈՒԹԻՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՂԹՔ
 216, ՏՈՂԴ 25, ԳՐԻ քողրագիր, ՍԿԶԲԵԱ-
 ՏԱԹՔ ոսկեգոծ թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
 ԶԱՐԴԻ գունատոր եւ ոսկեգոծ ծաղիկներ

եւ թռչուններ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 7+4 աւե-
 տարանիշներ, արանքներ ոսկեգոծ, ԽՈ-
 ՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Զոյճան-
 նէս, ԾԱՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍԱ-
 ՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԻ դար, ՏԵՂԻ
 անյայտ:

ՅՐԾԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Յիշատակարան չունի:

133.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՂԱ.

Այլամար. Հին քիւ 267. ԺԻ պար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
 տակ, ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմաճան է եղած,
 ՄԱԳ-ՊԱՆՊ, չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի,
 ՄԵՄՈՒԹԻՆ 13×18, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկ-
 սին, ԹՈՂԹՔ 288, ՏՈՂԴ 21, ԳՐԻ քող-
 րագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ թռչնազրեր, ԼՈՒ-
 ՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻ գունատոր ծաղիկներ, ՄԱՆ-
 ԲԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ
 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԿՈՂ, եւ

ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍԱՑՈՂ, Դիւղի բէկ,
 ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԻ դար, ՏԵՂԻ Բնրակ:

Փառք . . . Արդ, այժմ աստուածեղէն
 և երկնապարգեւ . . . ցանկացող . . .
 աստուածատէր և հաւատարիմ տանուտէրն՝
 Գուսէր բէկն, որ ստացաւ զսա, մեծաւ
 փառաբանման և ջերմեռանդ հաւատով ի
 հալով արդեանց իւրաց, յիշատակ քարի հո-

գւոյ իւրոյ և ծնաւդացն նորին՝ Մխիթարին և կնոջն նորին, և նարազատ կղբաւրն՝ Յովնէս քահանայի. որ յերթասարդական հասակին էլ ի կննցադոյն և փոխեցաւ առ Քրիստոս, յայն ամենայնի, և որդոյն իւրո՝ Կլարկոս քահանայի, և եղբարցն մեր՝ Ալզրէին, Մուրատին, Թուփին, Արսին, Սիււստին և կողակցին. որ յայն ժամի փոխեցան ի Քրիստոս և թողին սուղ անմխիթարի, տրտմութիւն անփարատելի: Զոր, Տէր Աստուած զասակից սրբոցն արասցէ. ամէն:

Իարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով դաս (լուս)-երամբց, յիշեցէք ի մտքաբախյալ յաղաթս զկողակցին իւր. որ ի տարածած հասակի փոխեցաւ ի Քրիստոս. բոլոր սրբտի Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Իարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ. յիշեցէք ի Քրիստոս զառաջ յիշեցեալսն զԴուռնի բլկն և զՔնոն, զՍիրտաբոյն և զկողայր զիւր՝ զՅովնէս քահանայն և զորդին՝ զԿիրակոս քահանայն: զԱսկին և զամենայն արեան սիրձաւորսն, զկենդանիս և զհանդուցեալս, թէ յարմար և թէ ի կանանց, թէ ի ծերոց և թէ ի տղարոց. ամենեցուն առ հասարակ լսել տալ զերանաւտ ձայնն, որ ասէ. Եկայք արշնակք ձոր խոռ, մառանկեցէք զանսպառ ուրախութիւն. ամէն եւ զկենդանիքն խաղաղութեամբ պահեցէ Տէր

Աստուած մ(եր) (յ)Ելանէլ ի յաշարահէս արքայութեան արժան առնէ և զքահանայս Բեղդակու՝ զտէր Մարտիրոս, զտէր Թովնէն, զտէր Գրիգոր, զտէր Կիրակոս, զրոպատաւորք սուրբ Անտոն ձգնաւորի . . . վայելեն . . . սուրբ աւետարանս ի տօնս տւրուեականս . . . արասցէ . . . Մեծքիւնդէկ քահանայի և եղիարարու. ամէն: Եւ զտառնուտէրք Բերդակու, զՍարգիս, զԱւետիս, Մարին, զՄարտիրոս, զՃալիֆին, զԱստմ, զՏիրատուր, զՅոհաննէս, Սարտն, զՀայրն իւր՝ զՍէրապիտոն. որ սրախողխող կատարեցաւ ի Քրիստոս: Տէր Աստուած աւրհեսցէ գնոսա. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սուրբ աւետարանիս, զԹուփին և զկողակցին՝ զՄուռաթն, և զԿերեանց որդիքն՝ զՃալիֆին և զԿին իւր՝ զՍարմանդուլ, զՍովանէս, զԻարման, զԼազար, զԱղաջան, և զայլն, որ մահուեամբ փոխեցան առ Քրիստոս. և զգտտելի իւրեանց՝ զՀաջողէն և զՇ(ա)խնուիւն, որ զնեցին զսուրբ աւետարանս և զբիւն ի յաստուածայապահ զուղս՝ ի Բերդակին և ի դուռս սուրբ Անտոնին. անշինջ յիշատակի իւրեանց հոգուն: Կարդացէք յամենայն ժամ և զԱստուած-ողորմին ասէք. և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմի. ամէն: Թվ. ԶԴԳ (=1554): Վայ զայն դառն ժամանակ, որ նեղացեր են քրիստոնեայք ի ձեռաց անարինաց. Աստուած ողորմի:

134.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ԴԲ.

Աղբամաք. Հին թիւ 200. ԺԳ դար:

ՆԻԻԹ մազադաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԻԱՄԱՆԲ սկզբից եւ վերջից թափուած է, թղթերի մի մասը փնցած, պատկերներ չանուած, վերջին տետարանիքը ամբողջովն պակաս է, ՄԱԿ-ՊԱՇՊ. Հումի, ԴԱՏԱՐԱԿ ԹՂ. Հումի, ՄԵՆԹՈՒԹԻԻՆ 9×12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹԲ 256, ՏՈՒՔ 23, ԳԻՐ մանր որդրապիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹԲ իռնշաղթեր, ԼՈՒ-

ՍԱՆՑԱԶՄԱՐԻԲ գունատը ծաղիկներ եւ դէմքեր՝ շատ նորը եւ ոսկեգօծ: ՄԱՆԻՄ-ԿԱՐԻԲ եղել են, կարտուած են: ԿՈՐԱՆԲ եղել են, կարտուած են, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ կարտուած են, ԳՐԻՉ Մատթէոս ԵԱՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍԱՑՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԳ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԻԹԻՆԲ. Յիւստոսիա-րուն լինում է:

ԺԵ Դ Ա Ր

135.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՂԳ.

Աղբամաք. Հիմ քիս 1. Պրիւկ=1402.

Նիւթ թողովմ, ԿԱԶՄ կաշկարատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆԻՔ քառակամ լաւ է պահուած, Պատ-
կերներին տակ կան ծածկազրեր, տակը
հայկական տատերով բացատարած, ՄԱԳ-
ՊԱՆՊ. Առարկայ երկաթազր թղթերի մի
մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
18×26. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹԻՔ
300, ՏՈՂԻՔ 20, ԳԻՐ քաղաղիք: ՍԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌԻԹ թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գու-
նատը ծաղիկներ, թռչուններ: ՄԱՆԲԱ-
ՆԿԱՐԻՔ 13+4 տետարանիչներ, զուսուր,
ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՐԻՔ 4. ԳՐԻՉ Եռու-
նանէն: ԾԱՂԿՈՂ զրիչը: ԿԱԶՄՈՂ տն-
յայտ: ՍՏԱՑՈՂ Եռուանէն քանակայ,
ԺԱՄԱՆԿ ՊԺԱ=1402: ՏԵՂԻ Հիզան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Անհատանի վերջում.

Փառք. . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոմն
ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիւնի, Յո-
հանէս քանանայ և որդին իւր Թումայ քա-
նանայ, և հոռուն զրիվ զսուրբ աւետարանս,
զոր ի վաղուց հետէ ցանկային աստուածա-
խօս սուրբ մատենիս եւ արդ, ես յետինս ի
քանանայս և անարքանս ի մանկուսն եկե-
ղեցոյ: Հրաման առեալ ի պատուիրանա-
զիր առաքելական քանն, որ ասէ. յոր կո-
չումս կոչեցար՝ ի նմին կազմիր. և արդ, իմ
ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ
ոռնայն յամենայն բարեկայելութենէ, որով
առաքելեանցն է համարձակութիւն. այլ ի
բարկոտութիւն մաղթելով զամենայն սուր-
բոյս և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յու-
սաղբիս[և] զկրօնեանալ և զքիսալ անձն իմ
զկեկելի ՈՎ զիւրապրծան մարմին երկրա-
ծին, որով ձայնարկութեամբ զքեզ աւագե-

ցից, կամ զիմաց ի զիր յառեցից և կամ
զորոց նշանակեցից, զմարմնական տաժմանց
եթէ զհոգեկան սխալանաց, զկամայլից եթէ
զակամայլից. զոր ոչ բաւէ նամակս վերա-
բերել և կամ ի գիր շարաբաննել: Այլ զի-
տողին զգաղտնեւեակն, նմա առաջի ար-
կեալ հեղից զանձն իմ մաղթանաւք. որ
կարողն է կեցուցանել և վերստին հրաշա-
գործել յիս աղաւթիւք ամենայն սրբոյ: Այլ
և գրեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ Եռ-
վանիսի անիմաստ և ախմար գրչի. անըն-
դունակ զոլով յարուեստ գրչութեան և բա-
զում մեղաց ջնորիւք պաշարեալք. այլ ըստ
կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեզ մար-
դասէր Հոգին, բազում աշխատասիրեալ իմ
ի սմա, զրեցի անարքան ձեռաւք իմովք
ընտիր և ի ստոյգ աւրիւնակէ. կենաւք տա-
ռապանօք և բազում պանդխտութեամբ և
անհանգիստ և զմուսարին և տարտամելի ա-
ւուրբք. ի մեծ թուականիս Հայոց ՊԺԱ
(=1402): Ի կաթողիկոսութեանս հայկա-
գեան սեփական Դաւթի Աղիթմարեցոյ.
որ և եղբայրն է) տեսուն Չաքարիայի հայ-
րապետի, վկայեցելոյն ի Քրիստոս մարտի-
րական արեամբ՝ յամիրայէն Ոստանայ
եւ ի թագաւորութեանս այլասեւիթ Թամուր-
յանկի. որ է յաղթող և անպարտելի. և յայտ
ամի եմուտ ի առն Հոռոմաց և նուանեաց
զամենեանս ընդ ձեռամբ իւրով, և զամի-
րապետն աշխարհին՝ Իլլիւրմ անուն՝ ըմ-
բրոնեաց և կապեաց հանդերձ որդեգիւ: Չոր
Տէր Աստուածն Իւրայէլի պահեսցէ անաս-
տան զաթոռ հայրապետական և թագաւո-
րական, ամէն: Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ աւե-
տարանս ի բաղարիս՝ որ Հիզան անուն կո-
չի. ընդ հովանեան սուրբ Աստուածածնիս և
սուրբ Սարգիս զօրավարին և սուրբ Գէոր-

գեայ. ի վաշխութիւնն ժողովուրդս քաջանային և Սուքիաս քաջանային, բւերորդոյն իւրոյ. և ի յիշատակ հոգւոյ իւրեանց, և հոգւոյ Թուռմա քաջանային, որոք Յոռաննէս քաջանային. որ մատաղ հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս և և կայցել սայ ընդ իշխանութեամբ Սուքիաս քաջանային. բւերորդոյն Յոռաննէս քաջանային, և այլ մարդոյ դաւել ի հետ չկա և ոչ իշխող, բայց միայն ի Սուքիաս քաջանայել. և իճի՛ որ յանդգնի և վաճառել զսա. կամ հանցել յիշխանութիւնն, սորա, զՅուդային կրօնեց կպատիմ և ջընջնացի զպրտութենէն կենաց. ամէն Արդ, որք ճաշակէր յաստուածալին բուրաստանէ և յամենալի սեղանոյն. իշեցէր ի Քրիստոս զստացող սուրբ աւետարանին զՅոռաննէս քաջանայ և զկենակիցն իւր՝ **ԳՏԻՔԻՆ** խաթուռ. և զորդին իւր զԹուռմա քաջանայ և զճնաւորն և զամենայն արեան մերձաւորն սոցա և զՍուքիաս քաջանայ զբւերորդին և զիւրն ամենայն և զինամբն, Յոռաննէս քաջանայի. և զամենեւեան որք զբնցան աստ և որք զլիւլն յիշեցելք, յիշեցելք առ հասարակ ի Քրիստոս, և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէր ս. ցա. և Աստուած, որ ասատն է ի տուրս քարեաց, սոցէ՛ յիշողացող և յիշեցելող՝ զիւր երկնից արքայութիւնն և զանպատում ուրախութիւն. ամէն Այլ և զիս, զանարծան զբրջակա զՅովաննէս, յիշեցէր ի Քրիստոս, և զհայրն իմ զՄկրտիչ քաջանայ և զճօրեղբայրն զԳրիգոր քաջանայ և զՄովսէսնոս քաջանայ զորդին նորա և զմայրն իմ և զեղբարն իմ զԶարարոյ քաջանայ և զենթակա նորարողովն սպիկապալ. և զարք ի կնին զԵլիսաբեթ. որ մայրապալով սիրով աշխատեցաւ ընդ մեր. և զամենայն երախտաւորս մեր, ուղիղ սրտով և կատարեալ հաւատով, յիշեցելք ի Քրիստոս, և խոչորութեան և սխալանաց զիւրն անմեղադիր լիւրութ. զի այդ էր կարն մեր:

Աւետարանի սկզբում.

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս զտէր եղիայ Պարոն՝ Տէրն. որ արար անջինջ քարութիւն և ստացաւ ի խնդրէ սուրբ Դեղիգեայ զարաւարին՝ ի յեղեգիս՝ զհանդրատարանք, ի արտ ներքեւ ճանապարհին. ի

Մուրատի յարտէն մինչև ի Կուռնաց ճոթ, ներքին արտաճոթեր, չորս կտոր երկու, զարրին Աւետարան, իւր հայրենական մուկն էր, ծախեց եղիայ Պարոն-Տէրին և նայ արար իսկ՝ ինքորուտայ վանից՝ սուրբ Գեղիգեայ զարաւարին և երկու ճոթ, ի Ուկուռուտայ Գրիգորն զնեց, յաւջև Արեւելից ջրին, ի Փառան-գրախտի մօտ և արար իսկ սուրբ Գեղիգեայ զարաւարին, ձեռամբ եղեգեց քաջանայից և տանուակաց. տէր կրտսկոսին, տէր Ասատուրի և զորդին Աւետարան և իմիր խոնին և Ուկուռուտայ Գրիգորին և Բերկուռ տէր Յովաննէս և Արեւելից տէր Ներսէսին և ռէս Ուսաստուրին և թուականութեան Հայոց Ռժն և Դ (1655) ամին. և ի հայրապետութեանն Աղթամարայ՝ տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին. և ի պարտնութեանն Յիւլիանի՝ Զինար բէկին. և ի նայպալութեան Սախաւոս խախն՝ Այս ամենայնի վկայութեամբ զնեց եղիայ Պարոն-Տէրն զայս արտելս, և արար իսկ սուրբ Գեղիգեայ զարաւարին. յիշատակ նոցա իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Միքայէլին և մօրն՝ Գուլագին և եղբայրցն՝ Նոյին և Ուսաստուրին. և որդոցն Յուսէփին, Գրիգորին, և զստեղացն՝ Ռոստմին, Գոհարին, Ոսկիխտին, և կանացն՝ Ուսաղագին և Կաղագին, և հօրեղբայրցն՝ Զարարին, Մինասին, տէր Յոռանիսին, Ասլամին և որ ասէ՛ Նոցա զԱստուած-ողորմին, Աստուած իւրն ողորմեսցի՛ յանդ զստաստանի. ամէն. և ով որ հակառակի և զսանէ, նայ ի յԱստուծոյ պատմի և պատուհասի. և զանձնն կայէին առց և զպատմին Յուդային և զխաչանուտացն կրեցէ. ամէն, եղիցի, եղիցի, Հայր մեր:

Աստուած-ողորմի սապցի եղիայ Պարոն-Տէրին, որ զերկրին ջաղցի կապիտոյ՝ զնեց ի Միքայէլից և արար իսկ սուրբ Գեղիգեայ զարաւարին. Աստուած զիւր մեղքն իրողու և զիւր ծնողացն. ամէն, Հայր մեր: Ով որ խակառակէ՛ նա զստի անէ, նա զանձն կանին առց և զմասն Յուդային և խաչ խանօղացն կերիցէ. ամէն, եղիցի, և զիցի. Հայր մեր: Աստուած-ողորմի ասացէր Յաւրեանց Գրիգորին և որդոյն Ուսաղին և կնօն Գուլագին, Զարտոսին. և որ Զաղէղի արտն իսկ սուրբ ի դուռն սուրբ Գեղիգայ

գորաւորին. ձեռամբ հոգեկեց տէր Գիրգորին, Յովանէսի և Միքսենց Ասպոխի և Զազօրն, և տան ու գրանց ամենեցուն, երկոյ գեղին վկայութիւն: Եւ որ ասէ ոգորմի, Աստուած իւր ոգորմեցի ի յանդ գատաս-

տանին, ամէն. և որ իսկապակէ՝ ան դաւի անէ, նա զանկծք հաւէին և մասն զմուգային և խաչխանօղայն կրիցէ. և շքի, և զգի. ինչին ՌԵԾԹ (== 1810). ամէն, Հայր մեր:

136.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՂԴ.

Վարդ. Հին քիւ 9. ՊԵԾԹ==1404:

Նիւթ լծողԹ, ԿԱԶՄ լծափուած, ՀԱՆԻՄԱՆԻ քայքայուած, սկզբից և վերջից լծափուած և սեւացած, ՄԱԿ-ՊԱՀ, շունի, ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ, շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 260, ՏՈՂԹ 20, ԳԻՐ քոլորազիր: ՍԿԶԲԱՏԱՆԻ լծորշնազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 6+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆԻ 6, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4 շատ նարբ, ԳՐԻՉ Ստեփաննոս քանանայ, ՄԱՂԿԱՆՂ, և ԿԱԶՄԱՆՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ Մովսէս քանանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԺԳ==1404, ՏԵՂԻ յիշան:

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսայ զսորա անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, ողջախան և կուսակրան քանանայն Մովսէս և հայր վանիցն, որ կոչի Խնձորուտի վանք. զոր ի վաղուց յիսէ ցանկայր այսմ աստուածախառ սուրբ աւետարանիս. և ես գրեց զայն յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւդացն իւրոց, ևս արդ, ևս յետինս ի քանանայն և անարժանս ի մանկուսն սուրբ և կեկեցող. հրաման տուալ ի պատուիրանագիրս քաղաքական քանալ, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար՝ ի նմին կացջիբ:

Եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայս վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն քաղաքործութենէ, որով՝ առարինեացն է համարձակութիւն. Արդ, ի քաղաքատու ինչին մաղթելով զամենայն սուրբս ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յաւասարե(ա)լ, զկործանեալ և բքեալ

անձն իմ կղկիկի ՌՎ զիրակործան մարմին երկրածին. որովք ձայնարկութեամբք զբեզ աւաղեցից, կամ զիսթոյ ի զիր յաւեցից և կամ զորթց նշանակեցից, զմարմնական տաժմանց, եթէ զհոգեկան սխալանաց, ըզկամայնց, եթէ զակամայնց, զոր ոչ քաւն Այլ և զբեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ Ստեփաննոս սուտանուն և Խաթար զրչի, ևս իմ անբողոքնակ զորով յարուեստ զրչութեան. և քաղուծ մեղաց ցնորհիք պաշարեալ. այլ քստ կարի մերում զոր պարգեւեաց միզ մարդասէր հոգին. . . զբեցի անարժան ձեռաք իմովք, յընտիր և ի ստոյգ աւրինակ, կենաք տառապանաք և քաղուծ պանդխտութեամբ. ի մեծ թուխս, ի լեղանակն շրջադալութեան արեգական ստորիջիբ՝ երկնաշու ճանապարհա՝ յերկնից յերկիր հայելով, քստ արարչութեանց շտիեալ յերանկոյն Ազամ ի զբարտէն ԶԻ և ԶԸ և Է (==6607) ամ, Ըստ եթանանիցն, որում մեք վարիմք: Եւ ի մարդեղութենէ Բանին Աստուծոյ, անժամանակ էին և Փրկչին Յիսուսի, Քրիստոսի, ՌՖԼԷ (==1335): Իսկ քստ Խոսրովայն յաբեթեան տումարի ՊԵԿ (==1404): Ի կաթողիկոսութեան Հայկազան(ն)ց սեղի տեան հարապետի Կիրիլեցոյ ևս ի մերոյ հայրապետութեան տեան Դաւիթ Աթաբեկի Զոր Տէր Աստուած պահեց անասանելի զաթոռ հայրապետական և ինչպիսորական. զի յիշեց զանուանս նոցա, սասանել սարին? և ոչ ևս երեւին թշնամիք ճշմարտութեան և զբեցաւ սուրբ աւետարանս ի քաղաքիս չիզան. ընդ հովանեալ Սրբուհայ Աստուա-

853
+ 56

ծանծին և սուրբ դարաւորացա՝ Սարգսի և Դեւորդեայ. ի վայելուծն հաւատարիմ և պատուելի քահանային Մովսէս կոչեցեալ, Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային բութաս-

տանէս և յամենալի սեղանոյս, յիշեալիք ի Քրիստոս զՄովսէս քահանայ և. (խափուած էլ):

137.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ղ Ե.

Մոսիս, Քալափի քաղի, Եփեց խորան ևկ. Հին րիւ 15. ՊԾԸ=1409.

ՆՆԻԹ Թուով, ԿԱԶՄ կաշկաւտ, խաշով զարդարուած է եղիւ. ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լաւ է պահուած: ՄԱԳ. — ՊԱՀՊ. միջին Միւսրովքեան տառերով տետարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՆԿ ԹՂ. 2. ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ. 20X30. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 348, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քորրագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ զոմասոր թուղարներ, ԼՈՒՍԱՆՑԱՂԱՐԴՔ զոմասոր զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 18 + 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԼԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովնանէս, ԵԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ ՏԵՐ Յունանէս 1649 թումն: ՄԱՍՑՈՂ, Թաղէնու րահանայ, ԺԱՄԱՆԿ Գիտ. = 1409, ՏԵՂի կաղնանց գ. Մովսէս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք. . . Ջոր և փափաքեաց մեծահաւատն և սիրողն սրբութեանց՝ Թաղէնու քահանայն՝ առաքինութեան սրբոց և փառաց նոցա, այլ և տեսեալ զգառն ժամանակս, զի պահանջուծն անաւրիեաց խառնայ ի վերայ քրիստոնէի, և միշտ և հանապաղ ի հոման և ի ծորման է աշխարհ ամենայն, և ոչ երբէք հանդիպի դադարման. և հոռն զի ինչք պակասեն, ստացուածք յափշտակին. ստացաւ զաստուածունակ աւետարանս՝ յիշատակ հոգի իւրոյ և ծնողաց իւրոյ, զորն՝ որ Վարդան կոչի և մօրն իւրոյ Թամարայ, այլ և որդոց իւրոց՝ Աստուածատրոյ, որ տարածմաւ հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս, և մոհանէս սարկաւագին, որ ժառանգիւղ էր զսա. զոր և վաշե(ել) տացէ ամա Քրիստոս. և քերցն իւրոց՝

Միհասին և Նադիսթուին, և եղբարցն իւրոց փոխեցիւղ սա Քրիստոս Աստուած՝ Դուկասին և Հէրապիտին, և ամենայն արեան մերձաւորացն:

Արդ, որք հանդիպիք այսմ աստուածախումբ տառիս, յիշեցէք ի Քրիստոս ըզրթագէտ քահանայն և զկենակիցն իւր, և ասացէք լի սրտիւ. Աստուած ողորմութիւն շնորհեալ նոցա յաշագին ասեմին. ամէն: և Քրիստոս ձեզ ողորմեսցի, եւ արդ, զրեցաւ սա Հեռամար մեղապարտ զըշի Սոննինիս, ի գաւառ Թրակա, որ Մոկս կոչի, ի գեղն կազմանց. ընդ հովանեաւ սրբոյն Թուսայի առաքելոյն, Այն անեղական պահապան լինի նոցա և ողորմեսցի ամենայն ննջեցեղոցն նոցա. ամէն: Զի յայս պառն և ի նեղ տարիս զմեզ կերակրեցին. Քրիստոս Աստուած զնոսա կերակրէ իւր անմահական հացին: Այլ յիշեցէք ի Քրիստոս զանպիտան զմիւզ զՅոհանէս սուտանուն քահանայ և ծնողն իմ, զԵմելոր և զՄիհաս և զեղբարսն իմ, զՍարգիս և զՄարտիրոս քահանայ, և զհաւրեղբորդին իմ զՊետրոս քահանայ և ծնաւորն իւր, զԹուս և զԳեօնար. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

Իարձեալ. կրկին մաղթանաք աղաչեմ զսիրողբոց յաստածային տառիս, յիշել՝ յերկնաբացիկ յաղաւթս ձեռն՝ զԹագէտ քահանայ. զի որպէս զաղբատ շրջի ի դուռն ողորմածացդ, զի զոք յարարէն խնդրէր զթողութիւն մեղաց մերոց, և ծնողաց իւրոց, Վարդան և Թամարա, և ամենայն արեան մերձաւորացն. և որ սրտի մտօք և անրեկ բառով Աստուած-ողորմի ասէ. Աստուած նմա ողորմեսցի. ամէն: Քրե-

չա. ի թւականիս Հայոց ՊՄԸ (—1409), ի ընտրելու ի ստույգ օրինակէ կիլիկեցւոց. զի թէպէտ ե գիրս խոշոր է, բայց բանիւ ճոխ է. և դուր անմեղադիր լիւրտաբ, զի կար մեր այս էր. ե Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-որորմի Զատկին և իւր որդոցն՝ Մուրատին, Գուլանին, Աստուրին. ևս առաւել Զատկին հաւրն Վարդանին, Մարն Եղիսին. որ Տապկոտն ու Մածկոտն՝ զեղին ոխով արար: Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՍախալն, զՅուսէփն և զՄատֆար կողակեղ իւր. ամէն, եղիցի, եղիցի:

Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ զամենեւեան զգարս լուսերամ քահանայից, որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս՝ կարողալով կամ արիւնակ զնեղով և կամ տեսնելով. յիշեցէք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զվեթիկն նորոգել տըող սուրբ աւետարանին՝ զտէր կարապետն և զեղարայրն իւր ըզ-Յովհաննէս, զՄարտիրոս և ծնադս իւրեանց, հօրն Աւետիսին և մաւրն Թուրվանդին. և տէր կարապետի կողակեղ Մարիամին և իւր ծնաւագած, մաւրն՝ Մրաթին և հաւրն՝ Աստրելին, եղբաւրն Շաղաւաթ, Վարդաթիւնին և իւր գաւակն և բրդն՝ Շահումին, Խարնջին, Պարտիսին և Գրգալին. և Յուսէփի կողակեղին՝ Հաթումն աղին և մաւրն

Թաւրեղին. և տէր կարապետի որդոցն՝ տէր Գրիգորին և իւր կողակեղին Գոհարին և զստերացն Գողալին և Թուրվանդին, Աւետիսին և իւր կողակեղին Ներզգին. Պարտսին և Պարտսին և տէր կարապետի զբարեւորացն Ներզգին, Հանուսին և Շահումին. զարձեալ, տէր կարապետի որդոցն Աւետիսին և իւր կողակեղացն Ներզգին և Հրաթիին. ամէն: Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի մարբափայլ աղաթս ձեր՝ զՀերապետ, զԵղարայր զՍահալ, և զՎարդան և զԾնողսն իւր զՄարիայէլ և զկողակեղին իւր զԳուլումն և զԼուսին, և զորդին իւր ըզ-Վարդան և զԱւետիլ և զԵրեսուն և զԵրեսուն իւր Սալչուկին և որդոցն Մարտին և միւս բոլորն. Թաւրեղին և Աղբղին և Գաղալին: Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, որք յանդիպիք սմայ յիշեցէք ի մարբափայլ յաղաթս ձեր զկազմող սուրբ աւետարանիս զտէր Յուսէփն և զԾնադն իւր զՅովսէփի և զԵրեսուն և զԵղարայրն իւր զՀայրապետն. ամէն: Յիշեցէք և Աստուած-որորմի առաջի՝ որ առաջ զրեալ կայ. և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի միւսանգամ. ամէն:

Արդ, կազմեցաւ սա ի յերկիրն Մուրադ, ի վանքն Եռնինից, ի սուրբ ուխտն սուրբ Վարդան. ի թվականիս Հայոց ՌԴԴ (—1645):

138.

Ա ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Դ Չ.

Աղլոմար. Հիմ թիւ 71. Պրիթ=1410.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշիկազմ՝ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բայրալուած, սկզբից և վերջից լծափուած, ՄԱԿ-ՊԱՀՊ, վերջում՝ միջին Մարտիանան գրեթով աւետարանի մի թերթի, ԴԱՏԱԿ ԹԴ, 2, ՄԵՄՈՒԹԻՆ 18 X 22, ԳՐՈՒԹԻՆ Երկրիս, ԹՈՒՂԹ 264, ՏՈՂԹ 21, ԳՐՈՒՂՈՐՈՐԻ ՍԿԶԵՆՍԱՄԹ Ժողովարդեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԱԿԻ Գրանատոր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱԿԱԿԻ 4 աւետարանիկներ, ԽՈՒՄԱՆ 9, ԿԻՍԱԽՈՒՄԱՆ 4, ԳՐԻՉ Լատուածատոր բաւա-

նայ, ԵՐԿԱՌՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍԱՅՈՂ, ԱՄոն և Դազար, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԵՐԹ=1410, ՏԵՂԻ, ու Սալի վանք Մուրադ:

ԵՐԵՄԱԿԱԿԻՐՈՒԹԻՆԻՐ.

Վ.Երուս.

Փար. . . Ուստի և տեսեալ զայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոմանք բահանայր՝ առաւ Դազար և Անտոն՝ հարազատ եղբորք, զոր ի վաղուց հեռւ ցանկա-

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՂԷ.

Վառնի սուրբ Պօղոս Պետրոս եկ. Հիմ թիւ 140. ՊԿԳ=1414.

Նիւթ թուղթ: ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պահած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ, երկաթագիր անտարանի մի թերթ վերջում: ԴԱՏԱՐԿ. ԹՂ. 2, ՄԷ. ԾՈՒԹԻՒՆ 19X27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԻ 252, ՏՈՂԻ 23, ԳԻՐ քուրազիր, ՄԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թղչեզգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՂԱՄԻՔ գունատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆԿԱՆԻ 17+4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 11, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Թումայ, ԾԱՂ. ԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍՏԱՑՈՂ կիրակոս քանան, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԿԳ=1414, ՏԵՂԻ խաւան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ.ԵՐՈՍ.

Փասք Ուստի տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, իմաստուն քանանայ կիրակոս, և ստացաւ զսուրբ աւետարանս՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն՝ հաւան Սարգսի և մարն Թանկ խաւանին և քուրճն՝ Թուխթանի և Խաթուն

Մէլիք և Խաթուն Շայ և զկողակիցն իւր՝ զՇար Մէլիքի, Եւ արդ, ևս յետինս և քաղմանդ սուտանուն քանանայ Թումա, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական քանն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կաջիք. և արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վատահոթիւն, այլ ունայն (յ)ամենայն բարեաց և թափօր. այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ քաղում մեղացն թողութիւն արասցէ:

Արդ, զբեցաւ սուրբ անտարանս ի քաղաքիս Ուստան. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սահփանոսին. ի հայրապետութեան տէր Դաւթի. և ի թուին հայոց ՊԿԳ (=1414). ձեռամբ մեղապարտ և անարժան Թումայ՝ անիմաստ և ախմար գրչի, եւ իմ անբողոքանակ զլոյզ վայրենաստ գրչութեան և քաղում մեղաւ, ցնորիւր պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում՝ զոր պարզեկեաց մեզ մարդասէր Հոգին՝ քաղում աշխատանաւք յղեցի անարժան ձեռաւք իմովք:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՂԸ.

Վառնի ս. Սահակ եկ. Հիմ թիւ 90. ՊԿԳ=1417.

Նիւթ թուղթ: ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պահած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ, երկաթագիր անտարանի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 3, ՄԷ. ԾՈՒԹԻՒՆ 18X28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԻ 268, ՏՈՂԻ 19, ԳԻՐ քուրազիր, ՄԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թղչեզգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՂԱՄԻՔ գունատր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆԻ 4+4 աւ. ու. կեզոծ, ԽՈՐԱՆՔ 6, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ

Յովնանիւս, ԾԱՂԵՐՈՂ Աստուածատուր ար., ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Յովնանիւս կրօնատուր, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԿԳ=1417, ՏԵՂԻ Լիկոոյ վանք Ջերմանոքոյ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ.ԵՐՈՍ.

Յանսկզորան և սկզբանն ամենայնի, անեղ էին և Պոյագոյցին բնաւից. անվան-

ճան և անսաման Լացուցչին, — սահմանիչ և կատարելի բոլոր Էիցն, երիցս միակին, Եղակն և միտն աստուածութեանն՝ որսանշարժ գոլով՝ շարժել զարարածս ամենայն ի կեանս և ի փրկութիւնս:

Էից Լակն և կնդանեաց կեանքն, որ անփոփոխ զոլով՝ միշտ յկուրեան, անեզրն և անվայրափակն, լրումն և բովանդակիչ ամենայնի, և յամենայնս է և յամենայնէ անհատ է: Արպէս ի մաստունս և ի բոլորս, և ինքն ոչ մասն և ոչ բոլոր: Արպէս զմասն և զբոլոր, զամենայն ինքն ունելով և կրել զամենայն, բանիւ զօրութեան իւրոյ: Գերալիք զոլով՝ ինու զամենայն և անհատ է յամենայնէ, Որում բան և իմաստութիւն և լիզու տունեալ բոլոր էիցս, ի բոլոր էիցս չանցուք արհնութիւն և փառս, Հօր և Որդոյ և Հօգոյն սրբոյ, այժմ և միշտ, և այլն:

Իսկ չորից աստարանչացն խորհուրդ, բազմաբերնակ իմն ցուցմամբ տեսանի: Զի ոմանք՝ ասեն, ի՞նչ չորից աստարանչացն են չորս անկիւնք արարածոցս, արեկր, արեմուտք, Նիւսիս, Նարա: Պարտ էր համասփութա թարգմել զաստարանս:

Իսկ ոմանց չաճոյ թուեցաւ, ըստ չորից մշտաճո գնտոցն, յաւիտեանական աղբիւրէն յառաջ խաղաղեալ առ ի տիեզերաց ոռոգումն, Փիսոն, Գեհոն, Տիգրիս, Բփրատէս եւ սոցա զոլով՝ նմանապէս թուով, ուռճացեալք ի կնդանական աղբիւրէն, ոռոգանելի զպատրեալ միտս մարդկային բրնտթեանս:

Նոյն արեւնակ, ըստ տեսութեան եղեկիւնի, քառակերպեան աթոռոց՝ մարդ, առիւծ, եղն, արծիւ: Զանարմոցն Տէր՝ տեսանելով ըզմամալ ի փառացն աթոռ՝ իմանալի ցուցմամբ, զինամա բոլոր բնութեանս զակնարկումբն: Որ աստուածապէս և տիրաբար բերմամբ՝ նշանակել զլիւնին տո ի չորեանել, Նրեցինացն անմահից՝ զմահկանացուս առնել Նադորդս, և ի գերակատար չանել ի փառս:

Վասնգի փառաց ինպաւորն Բրիստոս, փառակիցն Հաւրն և Հոգոյն սրբոյ, զմեր առնելով բնութիւն, ինքեան միացոյց աստուածութեան, ուսուցանելով, մի որդի զաւանել՝ որ յԱստուծոյ Հօրէ և որ ի Մարիամայ սրբոյ Կուսէ, անճառ միութեամբ:

Զոր աստարանական ուսուցանին քանք, մինչ ի կատարած հաւանութեամբ, հաւատահաստատ քարգօք, նոյն յարելով յաւաքելաւանդն քարգոյթիւն: Որ զաստուածախոսն վարդապետութիւն զրոշմալ, զսակաւս ի բազմացն, առ ի հաւատալ՝ թէ Յիսուս Բրիստոս է Որդի Աստուծոյ: Ըստ վիճին Յովհաննու, հաւատալ և զկեանսն յաւիտեանական ընդունել՝ յանուն Հօր: Ուստի և զսորայս տեսի ևս Յովհաննէան զանճառ փրկագործութեան խորհուրդ, զմարմնադի տնօրէնութիւն Որդոյն Աստուծոյ, զոր բսկրայս ի զործ և՛ առաջնորդութեամբ Հոգոյն Աստուծոյ՝ կատարեցի զսուրբ աստարանս, յանուն եղբորն իմոյ Մարտիրոս քահանային, որ՝ դեռ ևս տղայ զոլով՝ փոխեցաւ առ Բրիստոս և մեղ սուգ անպակաս եթող:

Արդ, ևս յետինս ի մանկանց սուրբ եկեղեցւոյ և անպիտանս յպիտանեացն Աստուծոյ, Նրաման առեալ ի պատեիրանադիր անաքեղական յանէն, որ ասէ, յոր կուչումն և կուչեցա՛ր ի նմին կացջիւր, այլ և ի քրիստոսական բանէն՝ որ ասէ, թէ առաջ զլուծ իմ ի ձեզ, և այլն: Արդ, ևս եկի ի Նոյն կուչումն, և ոչ կացի ի նմին, այլ արտաքցաւ: Ով եղկելի անձն իմ և դիւրակործան, որով ձայնարկութեամբ զքեզ աւաղեցից, կամ զիարդ ի զիր յառեցից, և կամ զորոց նշանաչեցից, զմարմնական տաժմանց, եթէ զձոզեկան սխալանաց, զկամայից եթէ զակամայից, զխորհրդոցն թէ զգործոցն, զոր ոչ բաւէ համակ(ս) վերաբերել և կամ ընդ զրով արկանել: Զի առաւել յորդեալ ջան դու(ղ)իս զարնայնային ժամանակի, որ միայն ծածկագիտին Աստուծոյ է գիտելի զորքանութիւն: Զոր դու ձեռնամուռ (եղեր) ի զործս աստուածային և ի գրութիւն սր, աստարանին Աստուծոյ, զոր չէր բիղ արժան և ոչ Նրամայնալ: Զի թէպէտ սկտայ, րայց ի բարեխոսութիւն ամենայն սրբոց յուսացայ, և ի մարդապիտութիւն Աստուծոյ, և ոգորմութեամբ նորին կատարեցաւ սուրբանետարանս՝ ի յերկիրս Ջերմաճորոյ, ի վանքս Ակոոյ: Ընդ չովանեաւ սրբոյն Մտեփանոսի նախավկայի, ի յիշատակ ինձ և եղբորն իմոյ՝ Մարտիրոս քահանային, և միւս եղբորն Սարգսին, և ծնողացն մերոց՝ Յակո-

(նովաւ) յիտոյ ուրախանայ:

Արդ, առնկալ զայս՝ որ ստացայ՝

Ջորդի հոգւոյս, որով ծնայ:

Ու՛րնդ Որդոյդ Աստուծոյ՝ սայ:

Քանքար բարեաց, ինձ րազմանայ:

Վերջում.

Փառք Ուստի և տեսալ ըզսո-
րայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ,
ոմն ի լուսածնունդ զարմից սրբոյ Սիւնիի.
Սըտփանոս անուն, կրօնաւոր զօրով. ցան-
կացող եղև այսմ հոգիանորոյ և կենսաբեր
սուրբ աւետարանիս. զոր ի վարդոյ հետև
փափաքէր այսմ լուսալրակեան և աստուա-
ծախօս մատենիս Արդ, և զրեցաւ սա ձե-
ռամբ . . . (յոզմամեղ և փրձուն)
Վանի, ի քաղաք Հիզան կոչեցաւ,
. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուա-
ծածնի և սրբոյն Սարգսի զօրավարի և ուր-
բոյն Դէորգեայ. որ է սակաւ մի հեռի. կե-
նաւք տառապանօք (և) քաղում պանդխտու-
թեամբ. ի թուականութեան Հայոց ՊԿԶ
(=1417), և ի հայրապետութեան նահանգի
Կրիկիայ՝ տեառն . . . և ի մերոյ հայրա-
պետութեան տեառն Դաւթի Աղթամարեցոյ,
հեղահոգի և հացատու ամենայնի և բարի
ընդդէմ չար հատուցանողաց: Արդ, ստացաւ
զսա սրբասէր կրօնաւորն Ստեփաննոս, որ
է ամենայն առաքելութեամբ զարդարեալ,
նախ, զի հեղ է և խոնարհ և ոչ սրտմտող
ընաւ կամ բարկացող, և իբրև ըզԴրիգո-
րիսան վկայասէր՝ սիրող
լստ տէրունական բանին բուն(ազատէր) զար-
քայութիւն (եղի)նից. ինքեան
և այլ որդմութիւն տալով. զի ե-
ղիցի, որպէս և սուրբ աւետարանս այս՝
ի յիշատակ (հոգւոյ իւրոյ և ծնողալի իւ-)
րոց, հօրն Յովանիսի (և) (մօրն՝ Աղբղին,
ամենայն երախտաւորաց զոր Տէր
Աստուած Յիսուս Քրիստոս ընկալցի) զսա.

որպէս զպատարագ զԱրքահամու և
. սրբոց, եւ փրկեսցէ (զհոգի) սորայ
և զծնողաց ի զժողոց և դասեսցէ
ընդ սուրբն իւր յանճատելի արքայութեան.
ամէն: (Երեք տող ջնջուած է): . . . երախտա-
ւորացն, առ հասարակ ողորմեսցի Քրիստոս
Աստուած: Եւ արդ, աղաչեմ զամենեւեան
զմանկունալ նորածնունդ սրբոյն Սիւնիի.
որք հանդիպիք աստուածախօս սուրբ աւե-
տարանիս, կարդալով կամ օրինակելով,
յիշեսցիք ի Քրիստոս զվերագրեալքս ի սմայ՝
զՍտեփաննոս կրօնաւոր և զծնողն իւր
և զամենայն արեան մերձաւորն իւր: Եւ
զանարման զրիչս և զծնողն իմ, բոլորով
սրտիւ առ հասարակ յիշեցէք ի Քրիստոս. և
ինքն Տէր, որ առատն է ի տուրս բարեաց,
ձեզի և մեզ ամենեկունն ողորմեսցի. ամէն
և եղիցի, եղիցի:

. յիշատակ միւրոյ

. (կրեք առ չի կարդացում)

. բայրն իւրն՝ եղբօրն

Ջարեւնրն ջուր եցոյց սպիս:

Աստի և նոյն յայս տարիս

Տարած ի յօր վերջինս:

Յարոյց զար մերոյ ազգիս,

Ջյետինըս չար քան զառաջինս:

Վրկայնելով Պօղոս նիս:

Թէ վիշտս յազգէ հնչաւ առ իս

Որպէս և ազգ իսմայէլիս:

Որ հայածէ գիտահակիս:

Անունն է չար սոցա մեծիս,

Թուրքքստանայ խրոխտ զանիս:

Ղարայ-Իսուֆ՝ սև մակազբին.

Որ սնէ զազգ մեր և զպղինս:

Նա կայ և իշխէ Մերդնայ բերդիս:

Եւ Թաւրիթու մեծի թաղթուն.

Նըւաճնելով զգորդոս և զպարսիկս:

Պահանջէ հարկ և տոկոսիս:

Իսկ և ընդ այս մեծ սրտմտութիւնս

Լեզ յաւելաւ շատ (թափուած է):

142.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ.

Աղբյուրաւ. Հին քի 121. Պիւլ=1418

նիւթ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՐՆԲ քաւաքան լաւ և պատանած, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. չոնի, ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ. չոնի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 17X26, ԿՐՈՒԹԻՆ, երկրիւն, ԹՈՒԼԹԻ 288, ՏՈՂԲ 21, ԿԻՐՐՈւլորպղի, ՍԿԶՆԱՍԱԹԲ թուշուգրեր, ԼՈՒՍԱՆՃԱԶԱՐԴԲ զոննատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ 14 +4 անտարմըններ, ԽՈՐԱՆԲ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4, ԿՐԻԶ Կարապետ րաննայ, ԾԱՂԿՈՂ Կարապետ քաննայ, ԿԱԶՄՈՂ ՏՆՐ Միլնա, ՍԱՏՅՈՂ Դազար տանուաւր, ԺԱՄԱՆԱԿ Պիւլ=1418, ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վ.Երուս.

Փառք . . . Արդ, այսմ աստուածեղէն և փարթամ գանձին և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացաւ աստուածաւր և բարեպաշտ տանուտէրն Դազար. և եւ զրել զսա՝ յիշատակ իւր և բարի ձեռագան իւր, հաւրն՝ Շամոյիւն, և մաւր՝ Մարեմ, և եղբարցն՝ Մովսէսի և Խաչկա և Մանուկի, և քուերցն՝ Սուրբի և Կենակցին Գուլատի և որդոն Գեորգի. որ տարածամ փոխեցաւ ի Գրիգորոս և սույլ անմիթիթար եկող ձեռողացն. և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց:

Արինակ եղբիւրն Լեոնտ՝ աստուածաւր և բարեպաշտ տանուտէրն Դազար. որ ի հովութեանէ հրական մասին՝ լազձայ աղբերց շուրջ. ըստ րանի երջանկին Դեաթի. Ապաւինեալ ի մարդն ճշմարիտ և ի զառն Աստուծոյ. զոր պատմէ աւետարարաւորն Մատթէոս. աստուածեալ յառի ձեռ խրդաւապան ի հաւաքն Բիսոս. զոր ձանուցանէ մեզ Մարկոս. Ամադայեկեալ յեղի պարարակ և զուտարակն արդիւնական. զոր յայտ առնէ քաջարանն Լուկաս. Բուսն հարեալ արծուա-

թուիլ բարձրութեանն, որ բերէ ի վրայ միջնողան. որպէս գրէ որդին արինաց. որ բերէ զարինայն աստուածարան Ենաննէս:

Արդ, զայս պատուական ակն չափողայ, ուր կայ հանգուցեալ Աստուածն Իսրայէլի, և զկառս եղեկիկի, որ պարագրէ զլոյսն արտափայլեալ. առեալ հաւատարիմ տանուտէրն Դազար. պաշար երկայնաձիգ ճանապարհին, որ տանի առ հանդիմեալ և յահագին դատաստանն և սովա լսէ զհայրական ձայնն, եկէ եկայք արհնեալ շաւր իմոյ՝ ժառանգեցէր զարքայութիւն:

Արդ, յանկ եկեալ կատարեցաւ սուրբ աւետարանն և բերանս Քրիստոսի և քարոզս Բիսոսի Տեառն Աստուծոյ մերոյ. ի բաղաքիս Վան. ընդ հովանեաւ սուրբառապետց Գեորգի և Պաւղոսի և Պաւղոսի և սուրբ հայրապետին Սահակայ և սուրբ Տիրամարմն Աստուածածնին և սուրբ զաւրապարցն Վարդանանցն:

Եւ ես՝ թափուրս ի բարեաց զործոց, մեղանչական յամեղաց, անյիշխի ի զբրչաց. անկարգս ի կարգաւորաց՝ Կարապետ անարժան քահանայ, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ. ընդ հովանեաւ սրբոց, կատարեցի զսուրբ աւետարանս, մեղամամ ժառանգս յաւրինդի, միթէ քաւի մերս ի մարմնի ի թուական հայրապետն տաւմարիս, Պիւլ=1418. ի հայրապետութեան տեառն Պաւղոսի և (յ)աշխարհակալութեան Դարայ Ուսուֆի:

Արդ, աղաչեմք զմանկունող սուրբ եկեղեցոյ. յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղաթս ձեր, զաստուածաւր տանուտէրն ԿԴազար և զձեռագրն իւր և կենակիցն Գուրհար և զնորին ձուպըն և զզուտորն ԿԵրամիլիկի և զամենայն ողբականքն նոցա. և բորոս սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէր:

Ու դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, մանկունս սուրբ եկեղեցոյ. որք ընթեր-

նուր զսուրբ աւետարանս կամ արքայական, յիշեցէք ի սուրբ և յարժանաւոր յաղասիւն ձեր, զյառաջ յիշեցեալ ստացող սորա զկապար, որ ստացաւ զսա, յարգար վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւրն և ծնողացն իւրոց, հաւրն Շամօի և մօրն Մարիամա և որդոցն՝ Պետրոսի և եղբարցն և կենակցին Գաւհարի և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք ի ժամ ստակալի սուրբ պատարագին, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Այլ, յերես անկեալ ևս առաւել աղաչեմք զձեզ, յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղասիւն ձեր, զիս զանարժան զձոց՝ զկապաւտ սուտանուն քաշանայ և զծնողին իմ, զհայրն իմ զՍտեփաննոս քաշանայ և զմայրն իմ զՄինայ, և զհաւրեղբայրն իմ զՄովսէս և զեղբայրքն իմ՝ զՅովաննէս քաշանայ և զՄիկիթիսէլ, զհանգուցեալքն ի Քրիստոս, և զմակր քաշանայ և զմոհաննէս քաշանայ, զհրախտաւորքն մեր, և բոլոր սրտիւ և ի ընթանով Աստուած-ողորմի ասացէք, և ինքն Քրիստոս Աստուած՝ որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ և մեզ առհասարակ ողորմեսցի և լսել տեսէ զբարբառն, որ ասէ, թէ եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայութիւնս. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք բարեմիտ և ողորմակամ Մարե-

մին, որ ետ վերստին նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և իւր ծնողացն Մուրադին և Ջանադին, և կողակցուն ինախ(ու)ն աղին, և որ զողորմին ասէ՝ Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք Մարեմին և կողակցուն Փոխանին և իւր ծնողաց Գրիգորին և Մարթին, մեծ որդուն՝ Յակոբին և Գրիգորին, կողակցուն՝ Քասէին, որդուն Գալստին, քուերն Փիրուզին և իւր որդոցն՝ Յովանիսին և Յարութիւնին, և որ զողորմին ասէ՝ Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, ևս Մարեմ և որդիքս իմ Գրիգորին, Պետրոսին և Յովսէփին՝ տունք նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգւոց մերոց և մեր ննջեցելոց, որ կենայ ի զուոն՝ Անզղոնց թաղի՝ սուրբ Աստուածածնին, թաւն ՌԻՄԹ (=1810) Որ կարգաք՝ ասէք զԱստուած ողորմին, և որ ասէ՝ Աստուած ողորմի նմին, ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ անիմաստ և անարժան տէր Մինասին, և իմ ծնողաց՝ տէր Միխիթարին և Ջանադին, որ կազմեցի զսուրբ աւետարանս, և որ կարգաք կամ լսէք, ասացէք զԱստուած-ողորմին, և որ միաժամ սրտիւ ասէ զԱստուած-ողորմին՝ Աստուած իւր ողորմեսցի ի յանդ զաստատանին, ամէն, ամէն:

143.

ԱԽԵՏԱՐԱՆ ՃԱ

Աղբաւս. Հին թիւ 182. ՊԿԷ=1418.

ՆԻԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բուսական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. Մանրութեան միջին զրով զրուած աւետարանի երկական թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18X28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկարւն, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ թղթազիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՐԻՔ զուստոր թղնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զուստոր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 13+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ թուման, ԵՄԿԻՈՂ ևս ԿԱԶ-

ՄՈՂ, Դանիէլ բահ. ՍՏԱՑՈՂ Դաշատուր, ԺԱՄԻԿԱՆ ՊԿԷ=1418, ՏԵՂԻ Աղթմանք:

ՅԻՇԵՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԳԱՐԱՐ.

Փառք. . . Ուստի տեսեալ զսորա անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ աստուածաւոր և բարեպաշտ, հասաւարմ քրիստոնէայն Ուաշատուր, և ստացաւ զսուրբ աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւորացն՝ Խումայի և Թամարի և հաւրեղ-

բայրն՝ Էղիայի, և այլ ամենայն արևան մերձաւորացն իւրոց, կենդանեաց և շան-գոյնցիոց:

Եւ արդ, ես յիտինս և քաղմամիդս, սուտանուն կրօնաւորս Խումա, հրամանս առեալ ի պատուիրանադիր աստաքեական բանէլ, որ աս. յոր կշուռն Կոչեցար, ի նմին կաջջիր. և արդ, իմ ոչ բերելով զայս-պիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր, այլ յուսամ ի մարդա-սիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ բազում մե-ղացն թողութիւն արասցել:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս ի կղզիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանի, ի հայրապետութեան տեառն Դաթի, և ի թէին Հայոց Պօկէ (1418). ձեռամբ մեղսապալատ և սնարժան Խումայի, անիմաստ և ախմար զբշի, եւ (եւ) անընդունակ զոյով յարուստ զբշի թիւան և բազում մեղաց ջնորիք պա-շարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պար-գենաց մեզ մարդասէր Հոյնն. բազում աշխատանաք զրեցի անարժան ձեռաք իմովք, ի ստոյգ և ի յլնտիր արինալով. կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ:

Արդ, որք ճաշակէք (յ)աստածային բութութեան և ամենալի սեղանոյս, որք պատահիք սմա տեսութեամբ. յիշեալիք յա-ղաթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ ստացող սո-րա՝ զԽաչատուր և զճընողիս իւր՝ զԽումայ և զԹամար, և զհարկաբան զԷղիայ և զպզգն ամենայն: յիշեցէք և Աստուած-ողոր-մի ասացէք, Ընդ շուսին և զանկատան Խու-մա զրիչ և զմեր ծնադգն. զկարապետ քա-հանայ և զԴուռ մէլիք և զուսուցիչն մեր և զեղբայրն՝ պիանիլ քահանայ. որ ծաղ-կեաց և կաթմեաց զուրբ ասևտարանս, և զհարան մեր՝ զԲեմամա խաթունն և զբոյր-քին մեր և զտղայքս՝ զՋաքարայ և զԿա-րապետ և զՎարդան կրտսնաւորն. որ աշ-խատեցաւ ի կոկիլ թղթիս. և զամենայն աղ-ղականքն մեր՝ զկենդանիք և զհանգուցեալք: Եւ որք զմեզ յիշէք, սրտի մտաւք, և զուր յիշեալ լիջիք յառատ ողորմութիւն Աս-տուծոյ. որ արհնեալ է յախտեան. ամէն:

Եւ Քաչատուրս, ստացալ զսուրբ ա-ւետարանս, ի հայալ արդանց իմոց, և ետու զսա ի վայելումն Աստուծոյ քահանային, յիշա-

տակ ինձ և ծնադաց իմոց. յիշեցէք և Աս-տուած-ողորմի ասացէք:

Արդ, աղաչեմ զհանդիպեալք սմա, տեսութեամբ կամ կարգալով. յիշեցէք զմիջ-նորդ սուրբ աւետարանիս զգեղեցաւ Աստու-ծ զծնադգն՝ զԱղարկաս և զԽաթուն մէլք և զկենդանից զԴուրի խաթունն, և Ժրիա-տոս Աստուած ամենից առհասարակ ողոր-մեսցի և զթողութիւն մեղաց շնորհեսցէ և զերկնից սուրբ արքայութեան արժանի ա-րասցէ. և նմա փառք յախտեան. ամէն:

Յամի Պ և ութսուներորդի (=1431) թուականութեան հայկազեան տումարիս, անհնարին աղտ և մեծ կակի՜ զիպեցաւ աշխարհիս մերում: Վասն զի Ամիր Փերի-րէկն, ազգաւ քուրդ, թոռն Ամիր Էղզինի, էաւ զաստուածապալս և զանաթիկ կղզին Աղթամար. որ տեղի էր ապաստանի ամե-նայն աշխարհացս, և յստ և սուր զերու-թեան վարեալ զսպասք և զպարզ երկնաւոր-ման տաճարին և զբոլոր ծովեզեր(ե)այն վա-նորայից և զհեղալայիցս. զաստուածաշուշն մատենաք և զայլ անաթք սրբութեանցն, և ցան և ցրի ընդ ամենայն աշխարհ տա-րածեաց: Որ և մի ի քաղմաց զ(ե)րեւոյն՝ է աստուածաշուշն և աստուածախաւս սուրբ ասևտարանս պս. որ է Աթանան զիպեցի: Զոր ձերունի և պատուական քահանայն Աս-տուծ. որում շնորհեցալ զսուրբ ասևտարանս.

ստացին ստացաւ զս սրբին՝ աստուածասէր տանուտէրն Քաչատուրն. սորա ի խնդիր ելեալ մեծաւ փափաքանաք և ցերեզնի ճաւատով և սիրով, տկարացեալ մարմնովն և խաւարեալ ի տուոյ երկրցունց աշացն. և զտեալ զսա ի վան քաղաք, առ ումենն աստուածասիրի, ուրոյ անուն Թորդարանց Բովհանի ճանաչի: Եւ քազում բաղաճանաք և արտասաւաք, թափեաց զսուրբ աւետարա-նիս զայս ի նմանէ, աստուածապատի քահա-նայն Աստուծ ի հինգ հարիւր և յիսուս քա-հակն՝ և երեւ զսա ի վերստին ի զեօղն իւր յԱթանան. որպէս զի հանապաղ ընթերցին զսա մանկութեւ կեկեցեալ: Ի զուսն սուրբ Կեղորդս տաճարին, և ուրախացին սովաւ: Արդ, աղաչեմ զհանդիպեալք սմա, կարգալով կամ արեւնակելով. ի բերանով և ուղի մտաւք, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ առաջի ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Քաչատու-

թըն մինչև ի ժամանակս աստուածաձեր տա՜նուտէրացս՝ ըռէս Բաղշայիւն ? և Սատուտուածանին և իւր փեսին և Միլիթին և Կարապետին ըռէսին, և Իրկցանց Թուսին և Թուսայ քանահայրին, և Անտիոխին, և Յուսէփին և Ներսէսին, և Սարգսին և Յոնանէսին և Մկրտչին, Յովանիսին և Ջանի բէկին, և այլ միաբան գիւղի տանուտէրքս:

Սորա ամենեքեան միաբան վառեցան ի սէրն Քրիստոսի և սուրբ Աստուածածնին և զայն արտն՝ հաղու մուլքն՝ տուին Աստուածածնին. և զայն առաջին անիծից խորթընդ և պատառեցին և զանէծքն ի յորհուրդին փոխեցին, և զայն առաջին անիծալ մարդիքն ի յանիծիցն ազատեցին: Քրիստոս Աստուած զոտա ազատէ ի դառն զըժոխոցն և զգիրն մեղաց սոցա ջնջէ և իւր սուրբ արքայութեան արժանի առնէ, չանշըմ ծնաւորքն և ամենայն ազգատոհմօքն: ամէն: Դարձեալ, ինքն արարիչն արարածոցն Աստուածն աւրչնէ զԱթանանայ գեղի տանուտէրքն՝ զմեծ ու փոքր, զայր և զկիւն, զծեր և զաղայ, այն աւրչնութեամբ աւրչնէ Քրիստոս, որ ոչ անհաշիւ. որ միաբան կամակից եղեան և զայն ռիպի արտ՝ վերստին յիշատակ տուին՝ սուրբ Աստուածածնին. զիւր ողորմութիւն՝ սոցա տացէ և իւրևանց տղայոցն. ամէն:

Դարձեալ, սուրբ Աստուածածնի բարեխօսութեամբն, Միածին Որդին Աստուծոյ աւրչնէ զձեզ զամենեանեդ առհասարակ. աւրչնէ Քրիստոս Աստուած զձեր տունդ և զձեր տղայքդ. աւրչնէ Տէր Աստուած զձեր վարն ու զձեր դան և զվաստակն, աւրչնէ Աստուած զձեր սերմանին և զարտորայսն և զայգիսն, և ի պտղաբերութիւն արասցէ և անասան և անշնաս պահեցէ՝ ի յամենայն պատուհասէ մեղաց, ամենայն սրբոց բարեխօսութեամբն. ամէն, եղիցի, եղիցի: Իսկ թէ ի յեռ ժամանակաց՝ այլ մը, որ անիրաւութիւն և չարախօսութիւն առնէ այն արտին և անօրինաց մատնէ, թէ այր և թէ կին. այնպիսին անիծած լինի յԱստուծոյ և յամենայն սրբոց, և զանէծքն Յուրդային առցէ և զպատուհասն Կաշկանի կրիցէ և ի սուրբ Աստուածածնին զանէծքն ժառանգեցէ՝ այն անիրաւ մարդն. ամէն: Եւ նոքա որ զյարին կամենան, նա՛ Քրիստոս

տոս Որդին Աստուծոյ՝ աւրչնէ զնոքա ի չոցի և ի մարմին, և զինչ որ աքօթք և պատարապ որ լինի ի սուրբ Աստուածածնի տաճարս, Քրիստոս Աստուած ձեզ Աթանանայ տանուտըսցդ և ձեր ննջեցեւորցն, մասն և բաժին պարգեւեցէ և երկից արքայութեան արժանի առնէ զկարողացողդ և զլրտողդ. ամէն:

288 ա թղ. Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՀերակտան և զպապն իւր զԱղոբն, զԿարապետն, զԹուսն, զՂաղարն, զԴադպարն. զԱրքիան, զՄարտիրոսն. որ ազատեցին զփրկակաւն աւետարանս ի ձեռաց անաւերինաց. զիւրքն տղատէ ի դառն զժոխոց և ի ձեռաց սատանայի. և որ (աւել) զԱստուածողորմին, Աստուած իւրն ողորմեցի յաւուրն զատաստանին, ամէն: Դարձեալ, կրկին մախթանալ, չայցիմք ի ձեշն, ով մանկունք սուրբ եկեղեցոյ. յիշեալիք ի յերկնաթիռ յաղօթս ձեր՝ զառաջասացեալսն ի սմայ զՀերակտան և զԴադպարն և զպապն զԱղոբն և զԿարապետն, զԹուսն, զՂաղարն, զԱրքիան, զՄարտիրոսն, և Աստուածողորմի ասացէ՜ք նոցա՝ Ի յաւուրն այցելութեան այց արասցէ Աստուած՝ ստացող սուրբ անաւետարանի Հերակտան, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ ողորմեցի Քրիստոս Աստուած. ամէն:

288 թ թղ. Ով մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս, յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղօթս ձեր, զստացող սուրբ աւետարանիս զպարոն Յովանէսն և ծնորքն իւր՝ զՀորդորն և զԴուռն մէջի և զեղբայրքն՝ զՍտեփանոս և զԱռտմ և զԿնոսեմ կեղեցեցն զԽալիմ խաթուն և զԽալ խաթունն և զորդեակն զԱռտմ. որ առ Աստուած փոխեցաւ և սուգ անմխիթար և թող ծնողաց իւրոց, և ուղիղ մտաւք և բուրբ սրտիւ և լի բերանով Աստուածողորմի ասացէք. և Քրիստոս Աստուած՝ յիշողացդ և յիշեցեցողդ՝ ողորմեցի. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Քրիստոս Աստուած ողորմի ստացողի սորա, անղերմ տուողին, և Աստուած դեռ զարդարէ ի յաւուր զատաստանին. որ եսուր (է) անղերմ սուրբ աւետարանիս այս՝ Թուր-

վանդին և Թումային, յիշատակն իւր և ծնողացն իւրոց, ամէն, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէր ի յԱստուծոյ և ի մէնջ. ամէն, Մէկ Աւագ և մէկ Ուխտի խաթուն՝ յիշեցէր

ի Քրիստոս, զուրենց ծնաւոյս և զուրեանց հոգին. ամէն, եղիցի, եւ ինձ մեղաւոր զընթիս՝ սուտանուն Ստեփաննոս քահանայնս՝ մեղաց թողութիւն (հայեցեցէք). ամէն, եղիցի,

144.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԲ.

Աղբամար. Հին քի 1 9. ՊԿԸ=1419.

ՆԻԻԹ թուղթն, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ լաւ և պահուած, ՄԱԿՊԱՇՊ, սկզբում եւ վերջում միջին Մանրուկան գրով աստուարանի մի-մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չումի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիւն, ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ, 18×28, ԽՈՒՂԹՔ 204, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻ Ժողովագիր, ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատուր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐ 17+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Թումաս արեղայ, ԾԱՂԱՌՂ, Մինասնեց Թումաս, ԿԱԶՄԹՂ, անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, Աբրահամ կրամատուր, ԺԱՄԱՆԿ ՊԿԸ=1419, ՏԵՂի Պատրիկայ վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

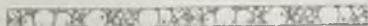
Վերջում.

Փառք . ուստի տեսնայ գտոյս անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ աստուածաւոր և բարեպաշտ կրօնաւորն Աբրահամ. ստացաւ գտուր աստուարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն Արդ, զրեցաւ սուրբ աստարանս ի վանս Պատրիկա՝ ձեռատուր աստուանուն Թումաս արեղայի. ի թվին Հայոց ՊԿԸ (1419). ի հայրապետութեան . . . (Թերթն բնկած է)

204 ա թղ. Փառք ամենասուրբ երրորդութեան՝ Հաւրն և Որդոյն և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն, Արդ, ի վերջին դարիս և ի յայս դարն ժամանակիս, ի թվի ԶԽԸ (=1499), Զուրթն Հատ գանառիկ կղզին գլղթամար.

վասն ծովացեալ մեղաց մեքոց. և բազում աւերս արար և անչափ մալ ու մանդրուն՝ հայի և տաճկի, աստարի և բնականի՝ թալանեաց և տարաւ: Ընդ որս և գտուր աստարանս զայս տարան ի Շատախ: Եւ հանգիպեցաւ ոմն աստուածաւոր և հաւատարիմ և ամենայն աւրչութեան (և) յաղօթից արժանաւոր տանուտէրն՝ Շէրապետ՝ և տեսնայ զաս ի ձեռս անարինաց, և թափեաց զաս ի նոցանէ՝ տուեալ ինչս բազումս. և բերեալ եղ ի նոյն մեծափառ սուրբ ուխտն՝ ի Պատրիկ վանք. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւոցն՝ Վարդանիս և Ուրան խաթունին:

204 ա թղ. (Նստր գրով է գրուած և լեզուից էլ երևում է, որ վերջին դարումս էլ շարադրուած): 342 (=917) թվականութեանս Հայոց, եւ իշխան Վարդգեսաւորիկ Արծրունի Թէվորոսեան, ի յԱստուծոյ յանդուրեմար շինեցի սուրբ վանքս՝ սուրբ Գէորգ և սուրբ Աստուածածին, մեր հայրենական ժառանգութենէ մեզ, յարաւելեան կողմանէ՝ Սեղկալայ բռնից մինչև լին Արտասայ սարի գերեզմանի տակ ձգեց. բռնից մինչև զայ մեր թաղի ձոր, զա յաժմ միջի տարուն՝ յառնէր բռնէ՝ մինչև գտայ սէլի ուղուր՝ սէլ աղուրից բռնէ՝ մինչև գայ Աղբալոյ բռնն: Իմ ամեն ըստացված վեց է. Զազըր, սուրբ Նշանայ, և սուրբ Գէվորգայ, Արտին, Ոստենիս և Սար, Այսքան թարեղով: Եւ ով որ պարկէ ով որ դրակէ, անձք նոյ նախապետ և հայր Աբրահամ արցւ. ամէն:

145.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԳ.

Իլու գիւղում, Պետրոս Բակոբեանի մօտ, ՊԿԼ=1419

Ն.Ի.Թ.Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՎԱՆՔ բառական լատ. և պատած, ՄԱԳ-ՊԱՂ, երկաթագիր առետարանի երկական թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 22×23, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկար, ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 33, ԳԻՐ քլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ զունատր թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ զունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 9+4 առետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Ստեփաննատ, ԵԱՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ, Ենախուվոր տիկին, ԲԱՄԱՆԱԿ ՊԿԼ=1419, ՏԵՂԻ Նարեկի վանք,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, ՎԵՐՈՒՄ, Փառք . . . Գրեցաւ . . . ի թուական, թեան Հայոց ՊԿԼ (1419), Ի Հայրապետութեան տեան Գաթի, և իշխանութեան մերոյ նախանդիս՝ Միլիթի որդոյ Ամիր-Էլզըդին մելիքին, Արդ, և զրեցաւ սա յաստուածապաշտ գեաւոյ նարեկ, ուր հանգուցեալ կայ աստուածընդունակ նըշխարք սրբոյն Գրիգորի վարդապետի, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարացս՝ յուսամաւր Աստուածածնի և Միանի իւրոյ սուրբ Յարութեան և սուրբ Առաքելոցն և Գրիգորի սուրբ Լուսաւորչի և սրբոյն Սանդրիս(տ)ոյ կուսին...

146.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԳ.

Լիւմ անապատ, Հին քիւ 105, ՊԿԼ=1420

Ն.Ի.Թ.Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՎԱՆՔ բառական լատ. և պատած, ՄԱԳ-ՊԱՂ, չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկար, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 18×24, ԹՈՒՂԹՔ 546, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ Նախնական քլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ծաղկագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ չունի, ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, շատ անարուեստ, ԳԻՐԶ Եղբայրիկ, ԵԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Կարապետ եպիսկոպոս, ՍԱՑՈՂ, Մամլիմիմ, ԲԱՄԱՆԱԿ ՊԿԼ=1420, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ,

ՎԵՐՈՒՄ,

Փառք . . . անճառեի և անսկիզբն Բանին Աստուծոյ՝ ընդ Հաւր իւրում և

ընդ Հոգւոյն Նորա սրբոյ. ամէն, Կին ոմն, Մամլիմի անուն, ստացաւ զաստուածային և զերկնային զանաւ, ի փրկութիւն և ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւոցայ իւրոց, և առն իւր՝ Եղբայրիկ կուչեցելոյ, և որդոյ իւրոյ՝ Յովհաննիսի. և ետ զսայ ի վայելումն պատուական բաժանայից, հարազատ եղբարց իւրոց՝ Զաքարի և Կոստանդէ, Արդ, աղայեմ զամենեան, որք լուսաւորէի ի լուսաւոր բանից սրբոյ առետարանիս, սրտի մտապ յիշեալիք զստացող սորայ և ասաջիք այսպէս. Քրիստոս Աստուած, ի ճո փառաւոր զայստեանդ, ողորմութիւն արա Մամլիմիին և իւրայնոցն և Զաքարիայի և Կոստանդին և իւրեանց նախնեացն և Եղբայրիկ զրչի անպիտանի և իւրայնոցն. ամէն:

Զկազմող սուրբ առետարանիս՝ ԳԿԱ-

բապետ եպիսկոպոս՝ յազօթս յիշեցէր. և Աստուած զձեզ յիշեցէ յիւր արքայութեանս. ամէն:

Զստացող սուրբ աւետարանիս՝ զՏիրացու քահանայ, զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, և զորդիս իւր՝ զԵլիովեան և զձաղկեալ զորդին իւր՝ զնորարողորձ քահանայք՝ Սամուէլ կոչեցեալ և զմիւս եղբայրն իւր՝ զՊաւղոս նորակնունք քահանան. որ ըստացան զսուրբ աւետարանս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց: Ով որք կարդայք կամ օրինակէք զսուրբ աւետարանս, յիշեցէք ի սուրբ մարտափայլ յազօթս ձեր և բոլորով սրտիւ Աստուած-

ողորմի ասացէք նոցա. և ինքն Քրիստոս ձեզ և մեզ ողորմեսցի. ամէն:

Կազմեցաւ սուրբ աւետարանս ի թվ. Հայոց ՊԿԹ (—1420): Զսեղապարտ ծրոզս յազօթս ձեր յիշեցէք. Աստուած զձեզ յիշէ, Զիզբայրիկ մեղաւք մեռեալ, զձող և ստացող, և զձեռողն իմ, և զսրբականեալ եղբայրն իմ՝ զԹաղէոս քահանայ, և զաղքատասէր բոքրն իմ և զհոգեւոր եղբարքն իմ՝ զՄխիթար Գինեկեցի և զմիւս Մխիթար, և զԲարթողովմէոս և զԱբրահամ, զՄկրտիչ և զՍարգիս, զՅակովբ և զՄեղիտոն, յիշեցէք ի Քրիստոս, ով աստուածարեալ ձերունիք և սրբասնեալ պատուական եղբարք:

147.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՃԵ.

ՎԱՅԻ՝ սուրբ Պօղոս Պետրոս եկ. Հին րիւ 151. ՊԿԹ—1420.

ՆԻԺԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ փառ և պահուած, ՄԱԿ.—ՊԱՇՊ. սկզբում՝ երեքական երկամագիր եւ չորս միջին Միսրովբեան գրերով անտարանի թերթեր, ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. 2. ՄԵՄԹՈՒԹԻԻՆ, 18×21, ԳՐԹԻԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂԹ 21, ԳՐԹ քաղաքագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՐԻ գունատր թռչնագրեր, ԱՌԻՍԱՆՑԱՐԻԹ քաղաքագիր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ չկայ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ ԹՈՒՄԱՆ արեւայայ, ԵԱՆԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՆՑՈՂ Վարդան կրծատր, ԺԱՄԱՆԿԱՆ ՊԻԹ—1420, ՏԵՂԻ Աղթամար:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐԹԻԹԻԻՆՔ.

Վ.Լ.ԳՐԱՆԻՍ.

Փառք . . . Զոր տեանալ, զայս վայելչէ զբարխտ, որ տրեկեալ և յանեղական աջորն, և զպատուական ակն շափեղա, ուր կայ հանգուցեալ Աստուածն Իսրայէլի. և զկառքս եղէկէլի, որ պարագրէ ըզդոյնս արտափայլեալ, և ըզպառքամս կենդանի ԳԵՂԵՆՔ Երջանիկ ոմն և աստուածային ձրիւն բարգաւաճեալ, պատուական

և սրբասէր կրանաւորն Վարդանն եւ երեալ ի խնդիր այժմ աստուածեղէն և երկնապարհ զանն, և լուսափայլ և մաքուր մարգարեալս. և յոյժ ջերմեռանդ հաւատով և ետափափաղ յոտով և սիրով, ետ զծագրել զսուրբ աւետարանս զայս, ի հայալ արդեացն իւրոց, յիշատակ բարի հոգեւոր իւրոց և ծնաւոց իւրոց, հաւն իւրոյ՝ Յոհաննէի և մօրն իւրոյ՝ Ամենտիկնայ և եղբարցն՝ Թումայի և Աստուածատրոյ, Գրիգորի և Սիմոնի, և քրեւրցն՝ Աւստենին և Շոմշային և եղբաւորորդոյն իւրոյ՝ Կարապետ կրանաւորի, և հաւերգարացն՝ Վարդկայ և Սարգիս, և այլ ամենայն արեւն մերձաւորաց իւրեանց(ը) և հանգուցեղցն և որոց Տէր կամեսցի եւ արդ, եւ ունայնս և թափուրս յամենայն հոգեւոր բարեմասնութեանց և հաշեալս և մաշեալ վերջին աղքատութեամբ, մեղանշանայնս յանեղաց և անկատարս ի կատարելոց, ամենամեղ և անարժան, սուտանունս արեղայս՝ Թումայ. տե՛ս զփափաղ սրտս և զսէր, զոր ունէր առ հոգեւորն, և իմով իսկ սկսար անձամբս՝ յանձն առի և ամենակարող զաւորութեամբըն Աստուծոյ՝ կատարեցի զսուրբ աւետար-

բան զգոյ, յաստուածաբանում կզգիս Ազ-
բաժար. ընդ չփռնեալ սուրբ Խաչի ե օր-
նանքն ի նորարարութեան տեսնել Դաւ-
թի, ե ի թմբերութեան հաղթական տու-
մարի Գեղ: 1420: յամենաւնի սամի Ժն,
ի գաւառն ե նոց ժամանակն օր երկեր տմե-
նայն երբեմով կայ ե տառնեալ ի ձեռաց
անաբլն ազգին նեառաց: Արդ, աղաչեմ
զամենեւեան զամենկեանոց սուրբ եկեղեցոյ,
որք նաեղիդիք այսմ աստուածաբանս կտա-
կեա, տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ ե կամ
զազգափառեմով լի բերանով ե ուղիղ մտաւր
Աստուած-ողորմի տառափէր ստուցողի սուրբ
առաքաբանի պատուական ընտրեալ կրաւ-
նաւորին ե հարկաբարբորոյն Թուամին ե
Յովնանին ե Սարգիսի, ե այլ ամենայն
արեւն մերձաւորաց նոցին, կենդանեացն ե
հանգուցեցեացն: Եւս առաւել ի ժամ սուրբ ե
տապելի հաշտաբար ե մեղաքառախ յատա-
բանին՝ Աստուած-ողորմի աստաշխիբ պարո-
նիւցեալ ստուցողի սորին՝ Վարդան կրաւնա-
ւորին ե նախնեաց նորին, յիշելոցն ի սմա,
ի որորմամն Աստուած՝ ողորմեացի սոցա
ամենեցուն ե թողիկ դշանցանս, սոցա, ի
ձեռն ձեր սուրբ աղաւթիցդ ե ամենայն
սրբոց բարեխաւսութեամբ: ամէն, Ընդ նո-
ւին ե եւս ամենամեղ ե փեղուն զրիշս, ու-
նայնացեալս ի զործանում թեմէ կանուխ
ժամանեցոցն, անպիտան ե անարժան ծա-
ռայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ սուսանունս ա-
րեղայս Թուամայ, յերես անկեալ աղաչեմ
զարաւելք քնթերցողոյ ե գրողոյ, արժանի
անեկ ե պիմ անարժանութիւնս միայն Աս-
տուած-ողորմի յայլն: Կանգիք քաղում յան-
գանաց իմոց ոչինչ ունիմ տալոյ պատաս-
խանք: անկաշատ առնեմք: Վասն որոյ յերես
անկեալ աղաչեմ զարքութեանց ձեր, յիշել ի
ձեր արտի մտաւր զմեղաւոր զծողս Թուամայ,
ե զԵնդան իմ զՄիսիւնն ե զԱղղուն ե զԵրե-
ւան իմ ե գաւառեղբայրն ե զերախաւսու-
թաւին իմ՝ զԹուամայ միայնակեացն ե Աս-
տուած-ողորմի անկ մեղ աննախանձ կա-
մաւր: Գի ե զուր գալլիք ողորմութիւն ի
Բրիտանոս Աստուծայ: ամէն, Եւս արդ, եւ
փերջինս ի ծնունդս եկեղեցոյ ե առաջինս
ի դասս մեղաւորաց, յանցաւոր ե անպի-
տան ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ Վար-
դան, անուամբ միայն արեղայս ե ոչ Գր-

ծով, ցանկացաւոր եղև այսմ աստուածաբանս
կրտակիս ե ստացալ զաս, յարդար վաստա-
կոց իմոց, ե ետու զաւ ընծայ ե նեկ ի
մեծ ե ի հրոշակաւոր ե յանուանի սուրբ
ուխտս: որ Պատրիկի վաճար յորջորջի, որ
կայ հանդէպ Աստան քաղաքի, ի դուռն
զերամաքուր սուրբ Աստուածածնին ե սրբ-
ոյն Դերոցեայ զաւարավարին, ի մխթա-
րութիւն անձին իմայ ե ի յոյս փրկութեան:
Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպիք
սրմայ, տեսութեամբ ե կամ ենթերցմամբ,
յիշել զմեզ ի Տէր՝ արտի մտաւր ե Աս-
տուած-ողորմի անկ մեղ ե մերոցն ամե-
նայնի յիշելոցն ի սմա: Այլ ե հոգեւոր զա-
ւակին իմոյ Թուամայ կրաւնաւորին, հան-
գուցելոյն առ Բրիտանոս, ե ձնաղայց նո-
րին՝ Աստուածատուրն ե Շաքարին: Եւս հո-
գեւոր եղբորն իմոյ՝ Կոնստանտին ե կենակցին
իւրոյ՝ Թաճ մէլէքին, ե ամենայն նաւասա-
ցելոց բրիտանեկից, որոց ե Տէր կամեսցի,
ամէն: Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ
զարքութեանց ձեր, յիշել ի Բրիտանոս ե զպա-
սաւորս, սուրբ եկեղեցեալն: Նախ ե առաջին,
բզբաղձային հրեղինաց ե հոգեղինաց, զամ-
բիժն հոգով ե զանաւարտն մարմնով, զի-
մաստանք ե թղչանձարեկ ե զմեծածախն
բարունին զվնասնէս: որ է պատճառ շինու-
թեան ե ամենայն բարեկարգութեան սուրբ
ուխտիս, ե իւրաքանչեւ յարմիշ ամենեցուն
ե պարձանք ամենայն Հայաստանեայց եկե-
ղեցեայց, Զոր Տէր Աստուած պահուցիկ պա-
պաղայց ամօք, պարձանք աշխարհս մե-
րոյ, ամէն: Եւս զմտպեկեալ արեւոր, ժամա-
ւանց թէ իմաստութեամբ, գաւառիւրոց սր-
ուխտիս զԱռեփաննոս փրկափաշս ե զԼեւ-
ոստաժամտուր վարպետ ե զԵնդան եղբար-
բոս մեր՝ զՄկրտիչ մահգաւի ե զվնասնէս,
զԱրքանամ ե յովնաբարտոս, զՄաքար ե
զվնոյհաննէս, զՄարգարէ ե յովնաբարտոս,
զՄանգի ե զԱռեփաննոս, զԱռեփաննոս
ե զվնոյհաննէս, զԱռեփաննոս ե զԼեւոստաժամտուր,
զՄկրտիչ ե զԱռեփաննոս մահգաւի, զԱռե-
փաննոս ե զՄկրտիչ ե զայլ ամենայն զոր-
ծաւորք ե սպասաւորք սուրբ ուխտիս Զոր,
Տէր Արտու Բրիտանոս քահանայապետն ճըշ-
մարիտ, պահուցիկ յպտուս Գաճ անշիջանելի
ի մէջ եկեղեցոյ սրբոյ: տալի սոցա սրբ-
ութեամբ ե անաբաւութեամբ կատարել

գլխալիցանան խորհուրդ. և յետ աստեացս ելանելոյ՝ մամսակից և պատակից սրբոց յանանայիցն արասցէ. ամէն: Եւ ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշելոցս ի սմա, ստացողին և ծնադացն նորին և մեղաւոր զձագրողին և այլ աշխատողացն ի սմա և տրբաւք աւգնակեացն. որորմածն Աստուած որորմեսցի սոստատապէս, կրկին կենաւք և երկու աշխարհաւք. և ինքն աւրհնելով եղիցի յաւիտեանս. ամէն: Ի թուականութեան հայկազեան տոմարիս ՊԿԸ (=1419), յամսեանն արեգի ԻՒ, տեղաց րաժակ բարկութեան Աստուծոյ, այսինքն է, մարախն ապակահիշ հմուտ ի յերկիրս մեր, և ուր և եղիտ կիսահաս վաստակ՝ եկեր և ընկէց

զսեմ իւր յերկիր և սասանեցոյց զամենեանս: Զոր Տէր Թիսուս սատակեցէ զնա հոգւով բերանոյ իւրոյ և քաղցրութեամբ ակամբ հայեցցի ի տառապան ազգս քրիստոնէից. ամէն:

Սուրբ աւետարանս Պատրիկ վանից սուրբ Աստուածածնին է. և մի ռք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սորին, ոչ վանից հայր և ոչ այլ որ... ոչ ծախելով. և ով յանդեգնի և հանէ, պատժի և պատուհասի յԱստուծոյ:

Յիշես, Քրիստոս Աստուած, յարքայութեան քում զՄկրտիչն և ըզկենակիցն իւր և զդուստրն իւր զԹաթուս մէլիք, և որորմութեանէ քում արժանացոյ զնոսա:

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԶ.

Վարագ. Հիմ քիւ 80. ՊԿԹ=1420.

ՆԻԻԹ թուողմ, ԿԱԶՄ կաշխատաւ ՀԱՆՔԱՄԱՐԿԻ ծովից սեւացած է. ՄԱԿ. ՊԱՀ. Երկրամագիր անտարանի մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 16×26, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒԼԹԳ 300, ՏՈՒԳ 22, ԳԻՐ բուրսաղիր, ՍԿԶՆԱՏԱԹԳ թրուղազրեր, ԼՈՒՍԱՆՏԱԶԱՐԿԻ ծաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆԸԿԱՐԳ 3+4 անտարանիչներ, ԽԳՐԱՐԿ 11, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԿ 4, ԳՐԻՉ իգիտ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱԶՈՂ թափարրէկ, ԺԱՄԱՆԿ Պիկմ=1420, ՏԵՆԻ Նարեկ գիտ:

ՈՒՇԱՏԱԶԿԱՐՈՒԹԻՆԿ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսիլ զսորայ սուրբ փրկադործութեան խորհուրդ, ոմն աստուածաւոր և բարեպաշտ տառուսէր՝ Թաթար բէկ կոչեցեալ. հարեալ ի սէրն Ախուսի, ետ գրել գտորբ աւետարանս, յիշատակ և բարեխաւս առ Քրիստոս Աստուած, վասն հոգւոյ իւրոյ և ծնադացն իւրոց՝ Մոմեղէնի և Նորաթիկեայ, և եզրաւրն Առաքելոյ և կենակցին իւրոյ՝ Միշայի, և որդայն Ամիր-

բէկի, և քեռն իւրոյ՝ Աւրառնի, և եղբաւրորդոյն՝ Թուսայի և կնոջ՝ Նորա՝ Գոհարի և ամարն՝ Շնորհուրի և Առաքելի. որ որորմելի մնաց յաշխարհի՝ փոքր մի աւուրք. քան զի էր յոյժ ձերացեալ և ետես զմա՛հ որդւոց իւրոց և զաւերուստ տանն, և չեմեմ(ան)աւք շրջէր յոգոց հանելով, Արդ. յիշեցէ առ Քրիստոս զԹաթար բէկն. որ ստացաւ զանաւորկ մեծութիւնս, յիշատակ իւր և ծնադացն և անարժանս ի մանկուսն եկեղեցւոյ՝ Իզիտ անուն. քանզի խորշեցաւ ի պատկ անուանէ, որ նախավկային միայն վաշել է. հրամանս առեալ ի պատուիրանադիր տառքեկան րանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցարուք՝ ի նմին կաց՞իք. սկսաւ զբն ըզսուրբ աւետարանս անարժան ձեռաւքս: Գրեցաւ սա ի գեաւա՞ս՝ որ կոչի Նարեկ, ձեռամբ սուտանուն կրանաւորի իդիտի. ընդ չովանեաւ սուրբ հեղեղեցեացս՝ Թարութեանս, Աստուածածնիս, Առաքելոյս, սուրբ Գրիգորիս. և առ զերեմիամի տիեզերալուր Գրիգոր վարդապետի Նարեկացոյ: Ի թուա-

կանու թեանս Հայոց Պփթ (==1420), ի հայ-
րապետութեան (Աղթամարայ) տեսնու Դաթի
և ի բունակալութեան նախանդիս մերոյ (Իւրջ-
տունեաց) Բարձր անուն մէկիբի: Արդ, որք
աւագութիւն սմանէ, կարգալով կամ աւրի-
նակելով, յիշեցէք յաղաթս ձեր զվերոյգը-
րեալսն՝ զԹաթար բէկն և զծնաւդսն իւր
և զամենայն արեւս մերձաւորսն: Ընդ նո-
սին և զմեղուցեալ զըծողս և զծնաւդսն իմ
զԱմիր բէկ և զԴուռն մէկէք: և զհրարսն
իմ զԹովմայ քահանայ, զՂազար և զԱտե-
փանոս, և զկենակից իւր զԱւետան մէկէք:
որ սուրբ սրտիւ և անկեղծ հաւատով սպա-
սաւորէր մեզ և պատրաստէր զկերակրիկն:
Աստուած զնա կերակրէ յարքայութեան իւ-
րում, և զԲազ բէկ սարկաւազս և զգնաւ-
որոյս զաւակն նոցա: Եւ լի բերանով Աս-
տուած-ողորմիկ ասացէք, և Աստուած ձեզ և
մեզ ողորմեսցի յաշնոյ աւուր ատենին, և
նմա փառք յաւիտանն յաւիտենից, ամէն:
Իարձնալ, աղաչեմ զդասս լուսերամ
քահանայիցդ և ժողովրդոցդ, յիշեալիք ի
մաքրափայլ յաղթս ձեր, զեւաթն և զեղ-
բաքն՝ զԱքանդարն, և զհաճապետն, և

զհայրն զԱմարգիսն և զմայրն զՂազաթն, զԱ-
ւետան և զհրարայրն զԳրիգորն և զհայրն
զԱրրաճանն և զմայրն զՓաշէն: Զի սորա
ազատեցին զսուրբ աւետարանս ի ձեռաց
անաւորինաց, և դարձեալ հոռուն ի դուռն
Դէրդազ զսարափարին, ի զեւաթն՝ որ կոչի
Դաւիթ: Որք հանդիպէր սմա, կարգալով կամ
տեսանելով, Աստուած-ողորմիկ ասացէք սոցա՝
որք աստ զբեցաք: Յերես անկեալ աղաչեմ
զքահանայարդ և զժողովուրդդ, ըլլոր ճաւա-
տով և միամիտ սրտիս, Աստուած-ողորմիկ
ասացէք՝ Նահաշին և Աւետիսին, որ են սո-
քալ ի Բէսաւէնից, որ աղատեցին զաւետա-
րանս ի ձեռաց անաւորինաց: Աղատարաւն
Աստուած ազատէ զսոսա ի զժողոց և ի
ձեռաց անօրինաց: Դարձեալ, յիշեալիք
ի մաքրափայլ յաղթս ձեր, զԴմբուն և
զկին իւր զՇաղղաղէն և զզուստն իւրեանց
զհաճաղէն. զի այժմ սորա հոռուն ի դին
սուրբ աւետարանիս: Թողու արարչագործ
Աստուած զիւրեանց մեզոն՝ զկամին և զա-
կամին: Եւ որքոք լանդգին կամ հալապակի,
դատապարտութիւն կրեցէք, ամէն:

149.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԷ.

Աղբարաւ. Հիմ քիւ 64. Թիւ զար.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱՎԱՐԱՅ սկզբից մկները կրտ-
րել են: ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ.
շունի, ՄԵՆԹՈՒԹԻՒՆ 16×23, ԿՐՈՒԹԻՒՆ
երկրիս, ԹՈՒՂԹԻՔ 300, ՏՈՂԹ 22, ԿՐՈ-
լորագիր: ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԻ թռչնաղբեր, ԱՌ-
ՍԱՆՏԱՐԱՐԻ գունատը ծաղկները, ՄԱՆ-
ՐԱՆԿԱՐԻ 4 անտարակիշներ, ԽՈՐԱՆԻ
մէկ, մնացածը թափուած: ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻ
3, ԿՐԻՉ Ստեփաննոս, ՄԱՂԿԱՎ անյայտ:
ԿԱԶՄՈՂ. Դանողոց մանտիսի ԼՈՅՈՒՆ,
ՍԱՆՏՈՂ անյայտ, ԻՄԱՎԱՆԻՆ ԻՒՐ զար:
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Ղուկասի աւետարանի վերջում,

Քրիստոս Աստուած, որդի աստուծոյ,

քո սուրբ յարութեամբն ողորմայ ստա-
ցողի սուրբ աւետարանիս. և մեղապարտ
զբէկ, սուսանուն Ստեփաննոս քահանայի:
Փառք Փրկչին և յիշատակ մեզոյ որ զբը-
չիս Ստեփանոս մեղաւոր, սուսանուն քա-
հանայի Մեղաւորն:

300 ամի. Փառք . . . Թիւին ԹՂԹ
(=1750) վերադի Նորոգեցաւ սքանչելի
սուրբ աւետարանս ձեռամբ վանեցի մա-
րողոցն մահաբախ Լոյսանին, որ եւ ի դուռն
Կարմրակալ սուրբ Աստուածածնին, սուրբ
Աստուած լուսնեալ զերկմանին անջինջ
յիշատակ իւր և մանակից եղնողին առ-
հասարակ Աստուած-ողորմիկ ով որ այս
լանին պատճառ եղի ի յիշեցէք և Աս-
տուած-ողորմիկ ասացէք: Ով որ այս սուրբ

աւետարանս ծախել կամ զբաւ դնէ՝ պատիժն կային ժողովոցն ամէն:

Զվերջին նորոգել տուող սուրբ աւետարանիս զբարեմիտ սահմաններն զԱստուածատուրն յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի՝ ասացէք Աստուածատուրն

և Տօրն ինդաթին և մօրն Զահարի, և կողակցին Քնարուշին, և եղբայրն Փանոսին Արարամին, և Նուբիքանին և զստեբաց, Շահումին և Մրաթին և յունեն Շահումին և ամենայն ազգին և տէր Դաւիթ Նալբապետ յիշեցէք և Աստուած-ողորմի՝ ասացէք:

150

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԸ.

Վաճի՛ Աստուգ եկեղ, Հիմ քի 11. ՊՀ=1421.

ՆԻԽԹ լուողիմ ԿԱԶՄ կարեկազմ՝ արծաթապատ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պատաւ: ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. շունի ԴԱՏԱՐ ԹՂ չկայ: ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 17X24. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրիմ: ԹՈՒՂՔ 360. ՏՈՂՔ 22. ԳԻՐ լուրդար: ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ թոշնազրի: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունատոր ծաղիկներ և թոշուններ: ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 12+4 առիտ: ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻԶ Վարդան արեղայ: ԵՄԱՂԱՂ. Յովնանիտ ԿԱԶՄԱՂ. անշարտ: ՍՏԱՑՈՂ. Թուովայ կրամատոր: ԺԱՍՄԱՆԿ ՊՀ=1421. ՏԵՂԻ անշարտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . Ուստի և տեսիլ զսորայս անճառ փրկարործութիան խորհուրդ. ոմն քահանայ, անուն Քոմմա, աքրիս. զոր ի վաղուց ճեղք ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ աւետարանիս և ետ զրել զսո ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն իւրոց: Եւ արդ, ես յետինս ի քահանայս և անարժանս ի մանկուան եկեղեցոյ. Նրաման առեալ ի պատուիրամաղիք առաքելական րանն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար, ի նախն կաց-Քիր, և արդ, իմ ոչ ընդլով զայսպիսի վրատահոթիւն. այլ ունայն յամենայն լաւ յիշատակութիւն, որ(ով) առաքինեացն և չամարձակութիւն. այլ ի լաւքեւաստութիւն մաղթելով զամեն (յն)աստուրս, և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յաւարդեալ զկործանեալ և զլքեալ անձն իմ եղկելի: Ո՛վ զիւրակործան մարմին երկրածին. որովոր ձայնարկութեամբ զրեզ աւաղեցից, և կամ գիւնդ ի զիր յառեցից, և կամ զորոց նշանակեցից. զմարմնական տաժանեց, եթէ զհոգեկան սխալանաց, զկամայից՝ եթէ զանկամայց:

զոր ոչ բաւէ նամակս վերայբերել և կամ ի գիր շարայրաւանել. այլ զիտողն զգաղտնեւեւեւեւ, նմայ առաջի արեկալ հեղից զանձն իմ մաղթանալք. որ կարողն է կեցուցանել և վերստին ՚րաշազործել յիս աղաթիւք ամենայն սրբոց: Այլ և զրեցաս սուրբ աւետարանս, ձեռամբ Վարդան արեղայի, անիմաստ և անմար զրչի: Եւ իմ անընդունակ զտով յարուեստ զբշտիւնան, և բազում մեղաց ցնորիք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեզ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմայ, զրեցի անարժան ձեռաք իմով, յլընտիր և ի ստոյգ արեւնակէ. կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ. ի դառն ժամանակիս:

Որ ոչ գոյ ճամբա բարեաց, եւ ոչ զուխն Հայոց ազգաց: Յայլասիտից յոյժ վշտացած, Հոգոց ճանեմք ի խոր սրտաց: Ի մեծ թուիս, ի յեղանակ շրջադաշտութեան արեղական ստորիջիւք երկնաշու ճանապարհաւ՝ յերկնից յերկնի Նայելով՝ ըստ արարչութեանցն չափեալ յելանելոյն Ազամայ ի դաբաւուն ԶԻ և ԶԸ (=6600) ամ, ըստ եւթնասանիցն՝ որով մեզ վարելք: Եւ ի մարդեղութեան Բանին Աստուծոյ անժամանակ էին և Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, ամս ՌԻՃԻՒԼ (=1421). Իսկ ըստ թուոյ Քոստովային յարեթեանս տուարի ՊՀ (=1421). Եւ էր մեծ շրջանին? Ի կաթողիկոսութեան Նալբապետն սեոթ՝ տէր Դաւիթ, եղբար տեսն Ջափարիս. որ վկայական արեամբ կատարեցաս, որպէս ի հուսնն Ջափարայն:

Էր նա տեսեւամբ սուրբ Ներշտակի:

որոցն՝ Աստուածատուրին և Մովսէսին և զստերն Նանին և Մարիամին, և Միւնասի զստերացն՝ Լալի խանին, Էնզի խանին, Զարիֆին և Ջանաղին. այլ և Տիրատուրի աներոջ մահտասի ընէս Զազարին, կնոջն՝ Գուրդանին, որոցն՝ տէր Ստեփաննոսին և Յոնաննէսին. և ամենայն ննջեցեցոյ նոցին՝ Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի միւսանդամ զայստան իւրում. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացէք, բարեմիտ և հաստարիմ ան՝ Նազարին, որոցն՝ Յովաննէսին, կողակցուն՝ Սատին, և որոցն՝ Նազարին և Նորին կնոջն՝ Թուրմանդին, որոցն՝ Մկրտչին և Քաշատուրին և Ամիրզատին, զստերցն՝ Գուլումբարին և Գուլարթին, և աներոջն՝ Յովաննէսին, կնոջն Գարանին. որոցն Ամիրխանին Այլ և Նազարի միւս որոցն՝ Մուրատին, կողակցուն՝ Նազու խաթունին,

որոցն՝ Աստին, Յովսէփին, Աբրահամուն, Սահակին և Յահորին. զստերցն՝ Մըրվաթին, Մարգարտին, Էւաներոջն՝ Սիւթարին, կնոջն՝ Ասլի խանին, որոցն՝ Վարդանին և Ատոմին: Եւ Յովաննէսի միւս որոցն՝ Վարդանին, կնոջն՝ Նապոյի խանին, զստերն՝ Դուգրաթին և Սատին, աներոջն՝ Բաղդասարին: Եւ Յովաննէսի միւս որոցն՝ Աստուածատուրին և Մկրտչին, և զստերացն՝ Քանումին, Մարթին և Ոսկուհատին և Շաղգատին. և Յովանի միւս կողակցացն՝ Նազարուն և Մարթին, և իւր աներ Զաքարին, կողակցուն՝ Կրթունին, որոցն՝ Զազարին և Եղիային և Աբրահամին: Եւ այլ ամենայն արեանատու մեքմանորաց նոցին, լի բերանով և ուղիղ սրտի և բոլոր հաստով, ասացէք Աստուած-ողորմի սոցա հոգոյն. և Աստուած, որ առանտ է ի սուրբ բարեաց, ձեզ ողորմեսցի՝ յառուր մեքմանդամ զալրտեանն իւրում. ամէն:

151

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԹ.

Վանի՝ Աստուց եկ. Հից քիւ 16. ՊՁ=1421.

ՆԻԻԹ թողթ, ԿԱԶԻՄ արծաթապատ. Ա երեսում՝ Զրիստոսի համարձման, Բ և բնում՝ խաչելութեան ըստնորանդակների, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ փատ է պատուած, ՄԱԳ.-ՊԱՇ. չունի, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 18×26, ԿՐՈՒԹԻԻՆ, երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՄԿԶԻՆԱՏԱԻԹ թողնազոր, ԱՌԱՄԱՆԱԶԱԿՐԹ զունսոր ծաղիկներ, ՄԱՆԻՄԱՆԿԱԿՔ 12+4 առասարանիչներ, ԽՐՈՒՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Կարապետ, ԾԱՆԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶ-ՄՈՂ Ներսէս, ՄԱՏԱՅՈՂ Առաքաննոս քանանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՁ=1421, ՏԵՂԻ Վան:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՆ. Կապի վրայ արծու-նալքուած է.

Շիրում ? սուրբ աղետարանիս,
ԻՄԻՆ Հոյ (=1821) թվականիս.
Իշխանութեամբ եղիլազարիս.

Վերակացութեամբ երկուքի՝
Կարապետ (և) Քաշատուր զրիս.
Երեգիտանի սուրբ տաճարիս՝
Տէր Ծալութիւն յորդորդիս.
Տրոք հասարակ ժողովրդիս՝
Արանց, կանանց՝ Հայրց աղինս.
Շնորհի յոսթա եղիլազարիս
Եւ եղպուն իմ՝ Գրիգորիս.

ՅԻՇԱՏԱՆԿԳՐՈՒԹԻՆ.

Աղբրում.

Արդ, ի ներ թուականիս, փերտին նուրդեցաւ զայս հրաշալի սուրբ առտարանս. որ յոյժ քաջքայիս էր՝ ի առանել եղիազար պատուելի աղին և Պողոս ազնուապատի աղային: Մասնակցութեամբ զայս երկուքի բարեպաշտոն իշխանացն, օծանդակութեամբ Աբարուց եղեալ մտղմբողոցն համայնիցն, և առան կրկին նորոգել. ևս առանել արծա-

թապաւտ եւ ոսկեպօծ առնել, սակա պայծա-
ռութեան Աբարուց Տիրամայր սուրբ Աս-
տուածանին:

Արդ, (որք) չանդիպիւր ամա՛ կարդալով
կամ օրինակելով յիշեցէք ի մարտու մաղթանս
ձեր վերոյիշեալ եղիազար եւ Պողոս աղայն,
եւ համայն ժողովրդոցն՝ յիշեցէք եւ Աստուած-
ողորմի ասացէք, եւ յիշողացող Տէր ողորմես-
ցի ի յաւուրն աշեղին. ամէն:

Ի թվականս մերում՝ հազար,

հինգեակ յորել ձրգեա ի շար,

Ժէ եւ Կոյս տառն առցես համար.

Թիւ ամացս լիցի կատարեալ:

(ՌԵՀԷԷ=1577?)

Եւ մանաւանդ յիշեցէք մեղսամատ կարապե-
տիս եւ վաղաթառամ անդրանկին իմոյ՝ Մի-
նասին. եւ դուք յիշեալ լինի՛լք ատա՛լ ի մե-
մա՛հ պատին Աստուծոյ:

Վերցում.

Փառք Աստուծոյ՝ լուսոյն մեծի.

Աբարողին ամենայն.

Երբեակ անձանցս անճառելի.

Իմիսկ ընտելեան անքննելի.

Հարկ Աստուծոյ ծնողին Բանի.

Որդոյն ծննդեանն անպատմելի,

Հոգոյ ըզիման անսպասելի.

Յանցեալն, յաշմուս, յապազայի:

Ամենապար Տէրն էակն,

Ստեղծեալ ըզմարդն յիւր կերպարան,

Եղ ի դրախտին անմահութեան՝

Պատուէր տուեալ շնազանդութեան,

Ջոր նա չկացեալ ի պատուելեանն,

Եղև մահու մեղաց կոխան:

Իսկ բարեգութ կամք հայրենին,

Ամենազօր մարդասիրին.

Ոչ հանդուրժեաց իւր պատկերին,

Թողու ի ձեռս բանասրկոյին:

Ի վեց դարուն աւուրս հասեալ

ԸզՓարբրիկ պետն առաքեալ,

Մարիամու Կուսին ազգեալ,

Ջուրախութեան ձայնն տուեալ

Երթամ սուրբ կոյսն հասանեալ,

Քանն Աստուծոյ առ նա իջեալ.

Ի յարեւել Կուսին առեալ,

Անճառապէս միաւորեալ.

Միանի յայրին ազրատարար,

Բայց կուտովեամք աստուածաբար:

Յերկրի շրջեալ խնարհարար.

Այլ սքանչելեօք իշխանարար.

Ի շարշարանս գայ մարդկաբար,

Մերով ընդ թխամբս ճըշմարտարար.

Պրոցեալ ի փայտն մահարար.

Ջոր մեզ եղև կենդանարար:

Իջեալ ի զուր բստուերաբար,

Ջոր մարգարէն նախ ազդարար.

Յարեաւ փառաբքն տիրաբար,

Ձմահանացուքս անմահ արար:

Երեկոյս մետասանին,

Յետ յարութեան(ն) աստուածային.

Ջատջն մեկնեալն արշնեաց զնոսին,

Եւ վերացաւ փառաք յերկին:

Իսկ ի լըրման յորելինին,

Եջ առ նոսա Աստուած Հոգին.

Անճառ շնորհաք լըցոյց զնոսին.

Եւ ամբացոյց ընդդէմ շարին:

Իսկ յետ եւթն ամաց անցեալ,

Մատթէոսի սկիզբն արաբեալ,

Ջաւետարանս Տեառն դրեալ.

Երբայեցոց բառին յայտնեալ:

Ի մարդկութենէ Տեառն սկսեալ,

Ի Աբրահամէ ազգաբանեալ.

Մինչ յարութիւն իւր աւարտեալ.

Ի աշակերտացն որ առաքեալ:

Այլ եւ անուն սքմա կոչեալ՝

Խորհրդարար է ծանուցեալ.

Ջոր երգ կենաց մեզ քարոզեալ.

Ի մահուանէ ըզմեզ փրկեալ:

Երից շնդից անցեալ ամաց.

Մարկոս Հնգով զիւրըն գլրեաց.

Որ Պետրոսի աշակերտեաց

Եւ հրամանաւ նորին զլրեաց:

Ջոր կարճառաւ բանի ճառեաց՝

Առիւծարար յառաջ խաղեաց:

Եզիպտացոյ ողբին պատմեաց.

Նոցին լիպուովն շարագրեաց:

Բարձր աշտարակ սա անուանած.

Քաղաք շինեալ ապաստանաց.

Ջի որք փախ(ին) յայտոց շարաց.

Սովաւ լինին ամբաքեալած:

Քրսան ՚ի երկու ամաց յետոյ՝

Մեծըն Դուկոս կրկին գրելոյ:

Ի բերանոյ Տեառն անաթոյ՝

Առաքելոյն տարտնացոյ.

Նախ յԱնտիոք քարոզելոյ

Լեզուս գծեալ տայ ասորոյ:

Այլ և անուն իւր կոչելոյ,
 Նոր յարեթիւն թարգմանելոյ,
 Երկար բանիւ մեզ պատմելոյ,
 Էզին նւման մեղովով գնալոյ,
 Ի Յովսէփայ սկզբն առնելոյ,
 Մինչ ի յԱղամ զազն ասելոյ:
 Իսկ յետ յիսուն ամաց անցման՝
 Փրկչին մերոյ սուրբ համարձման,
 Զորորդ զըրէ գիւրն Յովհանն,
 Այն որ կոչի աստուածաբան:
 Ի Յեփեսոս իւր սեպչական,
 Որ է և անդ իւր գերեզման,
 Ի լոյն յեղո Նոռմական,
 Զարմանալի բանի սկրսման:
 Արծու անբման ամբարձական,
 Սկրսեալ յանեղ բանն իսկական:
 Որդի կոչի սա որոտման,
 Այլ և նազանդ պատշաճական:
 Եւ թէ վասն էր է չորեքսին,
 Աւետարանս Տեառն Յիսուսին,
 Բազում խորհուրդ աստ ցուցանին,
 Խէ միտ զրնես յաժարագին:
 Նախ, ի յաթնուն աստուածային,
 Որ քառաղէմ կերպի կոչին,
 Որպէս է ալն հանգիստ նորին,
 Որչեպէս և այս բարոյ նրմին:
 Այլ և ի գետս աղնական,
 Որ ի յերկրի իջեալ զրնան,
 Խոթա մարմնոյ գածման տան,
 Սովա Նոգիթ կնիդանան(ան):
 Նրչանն յաղթող աստուածական,
 Քառեակ թուով զըրոյմեցան,
 Նովա Նոգիթ մեր փրկեցան,
 Սորին շնորհաբ հաստատեցան:
 Եղեկելէ զկաթըն տեսալ,
 Նոյն և ի սա աւրիւնակալ:
 Խորա քառեակ շաւղաբ գնացեալ,
 Սոյն սա ի չորս կողմ ինթացեալ:
 Փառք Աստուծոյ՝ Հարն էական,
 Անեղ Որդւոյն համարման՝
 Շողոյն սրբոյն Նոյն էութեան,
 Այժմ և յաւէտ և անբայճան:
 Այլ և ստուգաւոր մեծ այս գանձի,
 Աստուածաստու սուրբ կրտսկի,
 Լուսապարթ թուրաստանի,
 Անմահունիէան այս աղբերի,
 Թեւտի կենաց պարզեւողի,
 Մեծապայծառ այս մարգարտի:

Տիրաբարոց սուրբ համակի,
 Անճառ շնորհաց պարզեւողի,
 Արփիահրաշ լոյս ծագաղի,
 Աւետալուր բարբառողի,
 Միջնորդ մարդկան ընդ Քրիստոսի,
 Արքայութեան խոստացողի:—
 Քահանային Ստեփանոսի,
 Հեղ և խնար վարութ բարի,
 Աղաթասկ և շրկողի,
 Բանիւք ընդ Տեառն խաւակցողի,
 Երկնանման մարմնով յերկրի,
 Աննիրհելի բարբառողի,
 Դարձուցանող լանջաւորի,
 Ի ուսուցանող աշակերտի,
 Լընող զաւրնս պատուիրանի,
 Մատուցանող պատարագի:
 Որք հանդիպիք յայտմ վայրի,
 Որով ասէք Տէր-ողորմի:
 Ի կարդալոյն ժամանակի,
 Արինակող որ թէ լինի,
 Հանգուցելոյն Ստեփանոսի:
 Անշուք լինիք յեկեղեցի:
 Եւ գրեցաւ սա ի թվարկութեան Հա-
 յոյց ՊՉ (= 1421), ի հայրապետութեան տեա-
 րն Պաղոսի, և մերոյ աթոռալալի և ա-
 ռաջնորդի սուրբ ռախիս Վարդայ, քաջ
 Նոնորի տեղեկարարս վարդապետին Մար-
 գարէի, և տէր Յովհաննէս եպիսկոպոսի:
 Ի քաղաք՝ որ կոչի՝ Վան, ընդ Նովանա
 սրբազան առաքելոցս Պետրոսի և Պաղոսի,
 ձեռամբ անարժան և սուտանուն երիցու Կա-
 րապետ, անարժեստ գրչի: Արդ, աղաչեմ ըզ-
 մանկուսող սր. եկեղեցւոյ, որք հանդիպիք
 ամա յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սր. յաղաթս
 ձեռ գտացող սր. անտարանիս, զՍտեփա-
 նոս սրբաւոր կրօնաւորն և զծնողին իւր՝
 զԹուժայ և զԵնովոր տիկին, և զբռնի՝
 զՄկրտիչ կրօնաւոր, որ ի ձեռաց Թամու-
 ռին մարտիրոսացաւ, և զպապին՝ զՍար-
 գիս քահանայ, և զկնիակիցն իւր՝ զԱրի-
 մէլէք, որ տարածում մասնաւոր փոխեցաւ
 առ Քրիստոս, և զհաւրեղաւոր զՍտեփա-
 նոս քահանայ, և զամենայն արեանս մերձա-
 ւորն, զկնիականք և զհանգուցեալսն, Լի-
 բերանով և ուղիղ սրտի, Աստուած-ողորմի
 ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:
 Եւ դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղա-
 թիս ձեր՝ զՎաղար քահանայ, և զծնողին՝

զմովաննէսն և Սարաւթայն և զեղրայրն՝ զՔնդուրէկ, զհանգուցեանս ի Քրիստոս. . . Եւ զարձեալ, յերես անկեալ ևս առաւել աղանձ գորբութիւնդ ձեր, ոյ սուրբ հարք և եղրարք, յիշեցէք ի մարքափայլ յաղաւթս ձեր՝ զյառաջիշեցեալ ստացողք սորա՝ զՄտեփաննոս կրօնաւոր և զԼազար քահանայ, և զծնողքն իւրեանց, զոր յառաջն յիշեցաք. որ ստացան զսա, յարդար վաստակոց իւրեանց. յիշատակ քարի նոցայ իւրեանց, ի վայելումն Յովաննէս քահանայի, որոյ Տէր Աստուած վայելի տացէ նմա ընդ երկայն աւուրս. ամէն:

Եւ զիս զանաթման զծոյս՝ և զծնողսն իմ զՍտեփանոս քահանայ, և զՄինայ, և զհօրեղայրսն իմ զՄովսէս միայնակեալցն, և զեղրայրսն իմ զՅովաննէս քահանայ, զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, և զկենակիցն իմ զԹմանտոս խաթուն և զամենայն ազգականսն իմ, և բոլոր սրտիւ և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին. և Աստուած յիշողացդ և յիշեցեալքս արժանի արասցէ արքայութեանս իւրում. ամէն:

Գարձեալ, աղաչեմ զմանկունսդ ար. և կեղեցեոյ, յիշեցէք յերկնազրնաց յաղաւթս ձեր. զյառաջիշեցեալ ստացողք սորա զՍտեփանոս կրօնաւորն՝ զուսուցիչն ձեր. որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, և ոչ ժամանեաց աչաք իւրով(ք) սեռանի զկատարումս սուրբ աւետարանիս. և զծնողսն իւր՝ Չաքար քահանայ, և զծնողքսն իւր, և զՅովաննէս քահանայ և զհարապետ՝ զեղրայրսն իւր, և զգրքատերն՝ Մարթայ խաթուն, և զՄարթուն Մէլէք, զԼազարտուն և զՍաղղայթն. և Աստուած-ողորմի ասացէք: Եւ Քրիստոս Աստուած, որ առատն է ի սուրբ րարեաց, ձեզ և մեզ առհասարակ յսի տացէ զերանաւէտ րարքաուն, որ աւելեկայք աւրնեայք հաւր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ զարքայութիւն իմ. ամէն:

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զուսուցիչն մեր՝ զՄկրտիչ սրբաւնեալ քահանայ. որ րազում աշխատեցաւ ի վերայ մեր. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

Այլ և յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր՝ զՍտեփաննոս սպասաւոր քանի. որ այսօր առ մեզ հանդիպեցաւ. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն: Կրկին անգամ աղաչեմ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյ յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր՝ զՅովաննէս քահանայ և զկենակիցն իւր զՄուստան խաթուն, և զաւակս իւրեանց՝ զԳրիգոր և զԼազար և զՍտեփանոս զղեկարոյս ծաղիկն. (զոր) և Աստուած ի խոր ձերութիւնս հասուցանէ և վայել. . . ամենայն սրբոց բարեխօսութեամբ. ամ. . .

Գարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԹումայ քահանայն և զեղրաւորդին իւր՝ զՄովսէս քահանայն և զիւր որդին՝ զԳրիգորն և զԳրիգորի դքոյրն՝ զԱրուս խաթուն, և զՄարթուն Մէլէքն, և զՅովաննէս քահանայի քոյրն և զԱւագն՝ Թումայ քահանայի որդին, և զԲախլուրն՝ զԱւագոս որդին, Սարխատ՝ զԲախլուրի որդին. զՄկրտան, զԿարաւորտարն, զՊարոն Գորգն. սորա որդիք են Բախլուրին, այլ և յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն: Ոյ որ զյիշատակարանս կտրէ և կսմ ջնջէ, դատի ի Քրիստոս և յամենայն սրբոց նորա. և ինքն Քրիստոս, որ Տէրն է փառաց և տուող ողորմութեան, տացէ զիւր առատ ողորմութիւն ամենեցուն. ամէն:

Թղ. 307 ա. Փառք. . . Արդ. ի վերջին զարուս, և յերեկոյեացեալ ժամանակիս, ցանկացող եզ և աստուածախաւս սուրբ աւետարանիս, հաւատարիմ տանուակերն՝ Մասուրն, և ստացաւ զսա ի հայալ յարգեանց իւրոց, յիշատակ իւրն և ծնաւդաց իւրոց, հաւրն՝ Զասնումին և մօրն՝ Գուլլատանին. զոր Տէր Աստուած զարքայութիւն իւր տացէ սոցա. ամէն:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ոյ մանկունք ար. Միռնի. յորժամ ընթեռնուք զսուրբ աւետարանս ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին. լիակատար սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ պարօն Մասուրին և կնոջ՝ Ռաթուն Աղին, և զաւակաց՝ Բարաթանին և կնոջն՝ Ռանփանին, որդոյն՝ Ամիրջանին, Սիմէոնին, Ռոթան-Յանին և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց սոցին, կենդանեաց և մեռելոց: և որ ըրլորով սրտիւ Աստուած-ողորմի ասէ

Գրիգորն. որ խնամ տանեն սուրբ աւետարանիս, լաւ պահեն.

Ի յԱստուծոյ իւրեանք պատուին,
Քահանայից դասըն կարգին,
Պրսակ փառաց ձեզ պատրաստին,
Լրակք ըզձայն կենարարին.
Յաւուր մեծի դատաստանին.
Հանգեք ի ցոյզ Արքայամբին:
Ասէք զամէն և զողորմին:

Եւ զիս զանխմաստ կազմողս, որ յետինս եւս արուեստաւորաց, զներսնս սուտանուն կրանաւորս. որ զանուն ունիմ և զգործս ոչ յերեսս տնկեալ աղաչեմ՝ յիշիլ ի սուրբ յաղաւթս ձեր, և զիմ ծնաւդան՝ զՎուրստն, զՓուլաղէն, և զհանգուցեալ եղբարքն իմ՝ զհուս Աւետիս, զԼապարն. որ տղայ հասակաւ փոխեցան առ Քրիստոս՝ լիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Անումք ես եմ արեղայ,
Նմանեալս ոչ նետեցայ.
Չանունս միայն ունիմ
Եւ զգործողս ես դատարկացայ:
Թիւ թիւ իմ մեղայ,
Այն չափով դու ապաշխար(եալ).
Թէպէտ ըստդդիս յաշխարհ(եալ),
Կենայոյ ճարակ քեզ չկայ.
Թէպէտ մեռանիս մեղայս,
Ի դեհնն ասես ի՞նչ այրեցայ:
Լալով աղաչեմ ըզքեզ. Տէր,
Քո արեամբ եմ զյնեալ ծառայս.
Ըր թողոր զիս ի ձեռաց,
Սուրբ խաչիւրդ քո պարսպեցայ:
Թրծամ որ կազմեցաւ թականս **ՅԵԶ**
(=1597). Էր. և զբեռին իմ զհիւս Սարգիս, որ տարածեմ փոխեցաւ ի Քրիստոս, որ րազուժ տրամութիւն եկաւ ինձ. Աստուած-ողորմի ասացէք նորին, (և) Աստուած ձեզ ողորմեսցի յաւուր

ՌԴԿԷ (=1818), յունվարի Բ եղև....

Քղ.312 ա.Փառք ամենատուրբ. . . Տէր Աստուած, հղերն և ամենակալն և քաշողն շնորհաց ամենայնի՝ Նորնպէս զնորսն և զլոյսն աստուածային հեկդ և ծաւալեաց ի սիրտ և ի հոգի աստուածասէր և քարկալաւորն Եղիազար աղին և Պողոս աղին. որ եղեն մասնակից նորոգման և մանաւանդ՝ արծաթապատ առնելոյ: Արդեամբք և թիկամբ ժողովրդոցն ետուն նորոգել և արծաթապատ առնել զսայ ի վաղեմի ամանակաւ. որ ի վերջն գրեալ ունի զթուականն. որ ԴՃ ամաս. զի ի ձեռաց ի ձեռս անկանելով փայլայեալ էր: Եւ տեսանելով զհրաշագործութիւն սրբոյ աւետարանիս՝ բազում անգամ. եղեն մասնակից և՛ ջանք առնելով՝ ետուն վերստին նորոգել և արծաթապատ առնել. առ ի պայծառութիւն Արարոյց Տիրամայր սուրբ Աստուածածնի:

Արդ, ով լուսեւրած (դաս) քահանայից, յորժամ ի յընթեհունին ձեր զայն հրաշագործ և լուսացնցուց սուրբ աւետարանս, յիշեցէք ի մարտը մաղթանս ձեր՝ զզերապատուելի Եղիազար աղան և զՊաղոս աղնուապատու աղայն և ծնողք սոցին և համայն կենդանիս և հանգուցեալսն ի Քրիստոս. և համարէն ժողովրդոցն՝ արանցն և կանանցն, ձերոց և տղայոցն, կենդանեացն և հանգուցեցոցն. Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

Նաև յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ եկեղեցւոյ մարքասուն և սրբանուէր յահանայքն՝ զտէր Ներսէսն և տէր Յարութիւն, տէր Կարապետն և տէր Յովհաննէս, տէր Եղիազարն, տէր Գէորգըն և տէր Մանուէլն, և լուսարար Յովհաննէս, և բոլոր տիրացոյք և սարկաւազունքն և սպասաւորքն և պաշտօնայք եկեղեցւոյ. Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

152.

Ա. Ե. ՏԱՐԱՆ. ՃԺ

Աղբյուր. Հիմ րխ 173. ՊՀԱ=1422.

Ն. Ի. Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ Սկսել էր թերթերը միմեանց
կաշել, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. երկրթագիր տեսու-
րանի երկակյան թերթ, ԿԱՏԱՆԿ ԹՎ. չունի,
ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսիւն, ՄԵԾՈՒԹԻՆ, 14×19,
ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քույրագիր,
ՍԿԶԲՆԱՏԱԻԹ թողնագիր, ԼՈՒՍԱՆԱՑԱ-
ԶԱՆԴԻ քունատը ծաղիկներ եւ թռչուններ,
ՄԱՆՐԱԿԱՆՔ 18+4 տետրանիշներ,
ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յա-
կոբ, ԾԱՆԿՈՂ Պետրոս, ԿԱԶՄՈՐ անյայտ,
ՍՏԱՆՈՂ Յովնանէս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՀԱ=1422,
ՏԵՂԻ Բերկրի եղալանը,

ՅԻՇԱՏԱՆԻԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.

Թովմանու աւետարանի վերջում.

Փառք . . . Զոր տեսեալ եւ իմացեալ
զորաւ անձառելի աւետիքն եւ զանազին
զսպանալիքն, եւ զամենեցուն զգրկուողոր-
ծութեան խորհուրդ, ամենօրնեալ եւ հո-
գիացեալն ի գործս ամենաւն առաքինու-
թեանց՝ սրբաժառուր կրանաւորն Յոշան-
նէս. զարհուրելով ի սպառնալեացն եւ փա-
ղաքելով աւտանցն, ստացաւ զանառիկ
մեծութիւնս եւ զանկողողալելի զանձա՝ զսր-
աւետարանս. յիշատակ բարի իւրն եւ ծնա-
ղացն իւրոց, հաւրն քրիստոսադասն Ստե-
փաննոսին եւ մաւրն՝ Աթին, եւ բարեպաշտ
եղբարցն իւրոց՝ Մովսէսին, Կարապետին եւ
Մարտիրոսին, եւ եղբարրորդոցն՝ Նորարող-
այ՝ պատանկեակացն՝ Յովանէսին, Կարապե-
տին, Մկրտչին, Ստեփաննոսն եւ Թովմային.
եւ քրիստոսաւեր եւ հաստարիմ բուրցն՝
Աղվէթին եւ աստուածապաշ՝ զաւակն
իւրոյ՝ Հայրապետին, Սուրբան խաթունին,
Մրաթին եւ Գուստարին, եւ հաւրեղբարն
իմ՝ Աթիւրն եւ Մարտիրոսն, եւ մեծ պա-
պուն իւր՝ Գրիգորի, Էւզիկն մեծ մաւրն, եւ

հաւրեղբարրորդոցն՝ Գրիգորի եւ զաւակի
իւր՝ Ասովմանին, եւ հոգեոր հաւրն եւ վար-
պետն իւր՝ Թովմա բանաւային, եւ որդ-
ւոցն իւր՝ Յովնանիսին եւ Ստեփաննոսին
Այլ եւ զերախաւաւորն մեր եւ զերաւտտունն՝
զՅովանէս աստուածաբան վարդապետն որ-
բաղում բարութեանց պատճառ եղև սորին,
ի յասուածն պէս-պէս. եւ զԱստուածաբան
կրանաւորն եւ զՍտեփաննոս հայրապետն,
նաև զհոյեկոր եղբարն եւ զԵրնկեակիցն՝
զՄարտիրոս կուսակրան սրեղացն, եւ զհո-
գեոր մայրն մեր՝ զՄարթն եւ զքոյրն
իւր զԻովսիս եւ զգոտեբան իւր՝ զՀովսիսմէ
եւ զԿնանս, եւ զգորդիան՝ զԿիրակոս եւ զԹով-
մա, եւ զհայրն Նոցին՝ Աստուածաբանն եւ
զՍտեփաննոս. եւ զամենայն արեան մեր-
ձաւորն իւր, զԿենդանիս եւ զհանդուցեալս,
լիցի ի դիրն կենդանի. ամէն Արդ, եւ մի-
ղուցեալ եւ անարժանս ի կրանաւորաց՝
Յոշանէս, ստացալ զսուրբ աւետարանս, ի
հալալ եւ յարդար վաստակոց իմոց, ի թո-
ղութիւն մեղաց եւ ի բռնկութիւն Նոցոյ
իմոց. զի յոյժ խոցոտեալ եմ ի սատանայէ
եւ ի բազում խաղբից նորին. քանզի սովաւ
հոսից աս անձկալին իմ Զրիստոս:

Վասն որոյ, առ ոտս անկանիմ առա-
ջի սուրբ բանաւայեցի եւ ժողովրդողոյ, եւ
Յոշանէս Նոցացեալս եւ փոխացեալս ի գե-
րեզմանի, եւ կողկողացին պաղատանալ
հայցեմ՝ անձաբաշկ միացեալս՝ ի յրեղունելի
եւ յարժանաւոր արանցդ աստուածաբաղոյ.
զի յընթեհունոյ յիշատակիս, լի սրտի եւ
առատ բերանով, արժանաւորք դիս Աստու-
ծոյ ողորմութեան՝ միով Տէր-ողորմ(ե)այիս,
եւ զծնաւ զսն իմ՝ զՍտեփաննոս եւ զԱթն, եւ
Աստուած՝ որ առան է ի տուրս բարեաց՝
ողորմեացի մեղ եւ ծնաւդաց ձերոց, ամէն:

Եւ արդ, ես յոյրսն ի կրանաւորաց, եւ
անպիտան եւ անարժանս ի մանկունս եկե-

ղեցոյ, և անիմատտ ի գիրս զըշտիժեան՝ մակոր ստեղծանուն արեղա. շնորհիւ Տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ աւետարանս, ի թուականիս Հայոց մեծաց ՊՀԱ (—1422), ի գաւառիս Տուր(ու)րիսան, որ այժմ կոչի Ռեկերի. ի սուրբ ուխտս, որ կոչի Նգալմանք. ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոսի և արեամբ ներկեալ նահատակացն Քրիստոսի՝ սրբոց վարդանանցն: Ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Մէլքիսէթ Նեղահոգի և աստուածաբան վարդապետի, և այլ միեղէն (միաբան?) եղբարցս, որ աստ կան ի սպասաւորութիւն սուրբ ուխտիս: Նա և զոգոկոռն հայրն մեր և զառաջնորդ սուրբ ուխտին տէր Յուսէպ որդւոյ՝ զերանաշնորհ և զաստուածաբուզին ի Հոգւոյն սրբոյ զՄկրտիչ վարդապետ և զմակոր Սոյեցի հոգեւոր եղբայրն իւր. որ զարքնական ետուն. տազէ նոցա Տէր Աստուած զիր անճառ ողորմութիւն. ամէն:

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային բուրաստանն և յամենայն սեղանոյս, և սրբ պատահիր սմա, տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ. յիշեալիք յաղաթիս ձիւր և ի ստեղծելի ժամ սուրբ պատարագին զսրբաւեր և զխաչազարպար մշակն Քրիստոսի և զկինդանի նահատակն՝ զՅովնանէս իաշընդոյս կրանաւորն և զձնողան իւր և զամենայն փերոցնային ի սմա, և Աստուած-ողորմի ասել՝ առաջի անմահ գառնին Աստուծոյ. որ պատարայի ի փրկութիւն ամենայն նաւաստացեկոց: Ընդ նոսին աղաչեմ և յերես անկեալ պաղատեմ, յիշման արժանի ասնեմ՝ զանպիտան գրիչս, և զձնաղան իմ՝ զՅուսիկ և զԷրէլ, և զեղբայրն իմ զպարոն Լուսեմ, նաև զհոգեւոր որդեակս իմ՝ Կիւրի-զոր զպիւր. որ զպէտս մեր լցուցանէ, և զմիաբանք սուրբ ուխտիս՝ զՍտեփաննոս որդեաւորս, և զմակոր մահապի արեղայն և զժողովոյ մոնթին. որ սպասաւորէ մեզ ի պէտս տնտեսութեան, և զԻովայտն մահակայն՝ յիշեցէք ի քարին Քրիստոս: Եւ Աստուած, որ աղբիւրն է բարեւոց և տուող ողորմութեանց, մեզ յուստացաւ և ձեզ յիշողաց տո՛նաբարակ ողորմեցի. ամէն: Եւ ի աղաչեմք անմեղադիր լինել խոշորութեան զրիս և սխալանաց. զի անընդունակ եմ արունասի զըշտութեան, և բազում

մեղաց ցնորիւք պաշարեալ. այլ ի սիրոյ հարկեալ և սիրով վճարեալ: Յիշել աղաչեմ, զարձանին յիշատակի գգնիս իմ՝ զպատուելի քահանայն զՄկրտիչ, առաջնորդ թաղաքին Քերկլոյ. որ բազում պոթ և խրնամ ունի առ մեզ. նաև զձաղկեալ զաւակն իւր՝ զՊետրոս ծաղկողոս սուրբ աւետարանիս և զԹուան, Ծաղկեցուցել զնոսա Տէր Աստուած նանդերն զաւակաւոր և ծնաւորաւք իւրեանց ի քարին Քրիստոս. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք ի քարեցութիւն Աստուած՝ զհամապատիւ աստուածարեալ տանու տնաբնէ՝ զԷրիւն շահն, զՊարճնահն և Ջաքարէն, և զորդիքն իւր՝ զհազար թէկն, զՊոնանց, զԱստիկ և զՅովանէս, և լի սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. ամէն:

Զգիրքին ստացող սուրբ աւետարանիս զՄոնթրն և զձնողան իւր և զզաւական իւր և զամենայն արեան ժերձաւորն իւր, զկենդանիս և զհանգուցեալս, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, և Աստուած ձեզ ողորմեցի. ամէն: Զգիրքին զստացող սուրբ աւետարանիս՝ զՄերուն, զԿողբայրն՝ զՅովանէսն և զՓրիզորն, և զհայրն զՅովնանէսն և զմայրն զԹագուհին և զկողակիցն զԵսաման և զզուտարն զԱմ խաթուն և զաներն զԿիրակոսն, զկենդանիս և զհանգուցեալսն, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեցի ի միասնեամ զալուստն. ամէն: Եւ Մերունս տիի զսուրբ աւետարանս Պատրկի սուրբ Աստուածածնիս(…) այլ(…) նետացուցանելով ի զբանէ սուրբ եկեղեցոյս կամ ծախելով կամ գրաւելով. նա զվարձքն զՅուդայիս տանու և զխաչաշահնուացն. ամէն, եղիցի, եղիցի :

Զգիրքին ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զՄերուն, որ հոտուր սուրբ աւետարանս ի զուս սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Իկորգեա զաւարմարիս, յիշատակ իւրն և ծնաւոր թաց իւրոց, հարն՝ Յո՛նանիսն և մաւրն Խաչուհին և եղբարցն՝ Իրիզորին և Յովանիսին և կենակցին Շամսա խաթունին և որդոցն՝ որ փոխկան ի Քրիստոս՝ Թուէն և Հերապետն և զստիկն Մամ խաթունին և փեպն Յո՛նանիսին և աներոջն Կիրակոսին: Եւ (ընդ) այլ փրոյիշեցեալսն՝ զՄերուն, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հալալ

[illegible][illegible]

7624144400.1477471871240

ՎՄԻՐԱՊԵՆՆ ԳԼԳՏ

[illegible]

Copyright © 1999 by John Wiley & Sons, Inc.

772 2 77 2 77 5 77 4 77

153

[illegible]

վի՛ր ղեկըդ դ՛րստահողիկդ սամփամյախ
 ողբոտալու՝ մմասն եւթմբեզե՛րդ Եւեանը
 ղգճեցիկն սաստիճի՛կ մճեցի՛կ՝ Եղբւ՛րս։

...Եղբւ՛րս ուզո՛ւկ մի՛ղզտու՛ր
 -ու՛ր ուղղտով՛ում մա՛ր Եւեանը՛ի ո՛րմ Եւյա՛ս
 դ՛արչ Եւ իտա՛նի՛ն ղգճե՛րն ու՛րվ վի՛շ Եւեանը՛ի
 ու՛ր ղեւեանի՛ր դ՛եսա՛ն ղգճե՛րն այլ ղգճա՛նննննննննն
 Եւեանի՛ր ղոյ՛ր ղոյ՛ր Եւեան լմա՛ր դ՛ուրբ Եւեան
 -այլ մմասն ղոյ՛մ մի՛ ղոյ՛մ Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի
 մա՛ն ա՛յ ղոյ՛ր Եւեանն ղոյ՛մ Եւեանը՛ի
 Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի
 մմասն մա՛ն Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի Եւեանը՛ի

նին ի ճաշակու՞ն՝ զոր աստուածային քաղցր տես. ամէն: Որ յարեալ ի մեռելոց: Քրիստոս Աստուած, և յարուցեիր զքնութիւնս մեր՝ յուսով, յարոյ և զՀաթուն և զԱռաքել և զամենայն արեան մերձօրոր իւրեանց, և զԿիրակոս կրօնաւոր և զՆայրն՝ զՊաշիկ և զմայրն՝ Լեագ և զեղբարսն.... և զԿարապետ և զՆայրն՝ զԱրքանաթն և զմայրն՝ ըզ-թանգ մէլէքն, Քրիստոս, ընդ քեզ փառ(օ)ք՝ արեգական նման լուսով. ամէն:

Ի յաներեկ աւրն ահաւոր,
Ի դատաստան(ըն) սոսկաւոր,
Երկնաւորաց պարուն բոլոր:

Տէր Յիսուս Քրիստոս, զՀաթուն և զԱռաքելն և զամենայն արեան մերձաւորքն իւրեանց. ևս առաւել՝ զՄարեմն և զձնողքն իւր. արա արժանաւոր և դասաւորան յա-ջակողմեան դասուն. ուր անպատում կեանք է, և (թափուած է)...

154.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԺԺ.

Վարագ. Հիմ քիւ 56. ՊՀԷ=1428.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶԻ կաշիպատ, ՀԱՆ-ԳԱՐԱՆԻ փատ է պատուած: ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. Իմին ՄԵՊՈՒՐԱՆԵԱՆ զրբորդ անտարանի մի իմ Թեմի, ԴԱՏԱՐԱՆ ԹՂ. Ղլայ, ՄԵ-ՄՈՒԹԻԻՆ 23X33, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին: ԹՈՒԹԻ 192, ՏՈՂԲ 23, ԳԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՆԻՔ պարզ զլիսզրբն, ԼՈՒՍԱՆ-ՑԱԶԱՐԻՔ պարզ ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱ-ՆԿԱՐԲ 3+4 անտարանիներ, խիտ ան-արուստ: ԽՈՐԱՆԻՔ շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻՉ, ԽԱՂԿՈՂ, ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍՏԱՆՈՂ Լ՝ խտոյայ, ԺԱՄԱՆԿ ՊՀԷ=1428, ՏԵՆԻ Ուտան (?):

ՅԻՇԱՏԱՆԿՐՈՒԹԻՆԻՔ. ՎԼԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ. ի վերջին դարուն և յերեկոյեացեալ ժամանակիս. ևս էլվատայ՝ ի յՈւտան քաղաքէ, ստացայ զսուրբ աւետարանս. և Նաւր ընչից իմոց. յիշատակ ինձ և ծնողացն իմ, Նաւր իմ Ամիր Սարգիսի և մաւրն իմ Ուսու խաթունին և եղբայրն իմ Ստեփանոսին և Յովանիսին և Քաչկին. և Նանդուցեալ քուրդն իմ՝ Շարմէլէքի և եղբայրորդոցն իմ՝ Սուաթմէին և Յուսէփին. որ յայս ամի փոխեցան առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն: Եւ եղի զսա ի զրան սուրբ եղիշ վարդապետին. ի պեն(օ)ղն՝ որ Վառնիշատ կոչի: Եւ զուր, Նանդիպիւսը սմա, ով սուրբ հայրք և եղբայրք, աղաչեմ

զձեզ սիրով Քրիստոսի. որ լի բերանով և ուղիղ սրտի, Աստուած-ողորմի ասէք էվատ-չին և ծնողաց նորա և ամենայն արեան մերձաւորացն նորա: Եւ ինքն Քրիստոս Որդին Աստուծոյ. որ ողորմածն է յամենայնի և բարերար առ ամենեւեան. ձեզ յիշողաց և մեզ յիշելոցս ի սմայ, զիւր երկնից արքայութիւն պարզեցեալ ի միւսանգամ զալիստեանն. ամէն:

Ընդ նմին և զիւր զսակաւ զզոնոյ՝ ըզ-կարապետս. որ լի եմ մեղօք և անառակ վա-րուր ի մէջ մարդկան. հայցեմ ի ձեռք, որ խնդրէք ի Քրիստոսէ զկողութիւն բազում յանցանաց իմոց: Եւ դարձեալ, կրկին աղա-չեմ զձեզ զամենեւեան. որ Նանդիպիւր սուրբ անտարանիս, կարգալով կամ տեսանելով միոյ Աստուած-ողորմոյ արժանի արարէք զէվատչին և զմեղոս իւր և զամենայն արեան մերձաւորսն, զկենդանիս և զհանգու-ցեալսն. և լի բերանով և ուղիղ սրտով Աստուած-ողորմի ասացէք ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին. ամէն: Եւ էվատչայ ըստացայ զսուրբ անտարան, յիշատակ ինձ և Նանդեացն իմոց. ի թվականութեան շաղոց ՊՀԷ (=1428): Եւ ով որ հեռացուցանէ զսա ի դրանէ սուրբ և կեղեցոյս, ի մերոց և յաւ-տարաց. մասն զկողային առջէ. ամէն: Եւ խնամ տարողքն, արշնին յԱստուծոյ և յա-մենայն սրբոց. ամէն:

155.

ԱԻՏՏԱՐԱՆ ՃԺԳ.

Աղբամուր. Հից թիւ 195. ՊԹՀ—1430.

Նիւթ թողոյ՝ ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ է մասցել. ՄԱԳ. - ՊԱՀՊ. երկաթագիր աւետարանի մի-մի թերթ. ԴԱՏԱԿ ԹՂ. 2. ՄԵՇՈՒԹԻՆ 18X27. ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹԲ 276. ՏՈՂԲ 23. ԳԻՐ քողորգիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնազրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱՂԱՐԳԲ զոնատոր ծաղիկներ. ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԲ 14-4 տետրանիշներ. ԽՈՐԱՆԲ 10. ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4. ԳՐԻԶ Վարդան. ՄԱՂԿՈՂ. եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ Ստեփաննոս կրօնատոր. ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԹՀ—1430. ՏԵՂԻ Հուրովոյ վանք:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԷՔ. Վերում.

Փառք... Ուստի եւ տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ. ոմն ի լուսածնեալ զարթից սրբոյն Սիոնիքի՝ Ստեփաննոս կրօնաւորն եւ քարեւելի եւ սրբաւոր Սմա աբիկն... զանկացան կենսաբեր սուրբ աւետարանիս եւ ետուն զրել զսա. ի հալալ արդեանց իւրեանց. եռափափագ սիրով. զի ի վաղուց հնօէ ցանկացեալ էին այսմ լուսաբարկան եւ աստուածախաւս մատենիս. լինել ի վայելուքն անձանց եւ յիշատակ հոգոց իւրոց եւ ձեռնդացի:

Եւ արդ, նա յետին ի մանկուսն եկեղեցու եւ ունայն ի բարեաց գործոց. հրաժան առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. յոր կողմն կոչեցաւ ի նմին կայջիւր. եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վաստակութիւն. այլ ունայն լամենայն բարեվայելութենէ, որով յառաքինեացն է համարձակութիւն. այլ ի բարեխօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս եւ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ եւ զլքեալ անձն իմ եղկելով. Ո՛վ զիւրակործան մարմին երկրածին, որմովք ձայնարկութեամբ(ք) զբեզ աւաղեցից, կամ զհմրդ ի գիր յառեցից եւ կամ

զորոց նշանակեցից՝ զմարմնական տաժմանց եթէ զհոգեկան սղխալանաց. զկամայից եթէ զակամայից. զոր ոչ նամակս բաւէ վերայբերել եւ կամ ի գիր շարաստեմել. այլ գիտողն զգաղտնեղեակն. նմայ առաջի արկեալ հեղից զանձն իմ՝ մաղթանաք. որ կարաւոյն է կեցուցանել եւ վերստին հրաշագործել յիս՝ աղօթիք ամենայն սրբոյ:

Այլ եւ արդ, զբեցաւ սուրբ աւետարանս աստուածախաւս ձեռամբ անարժան եւ ախմար գրչի՝ Վարդան: Եւ իմ անքնդել զօրով յարուստ զբշտութեան եւ քաղում մեղաց ցնորքիք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեկաց մեզ մարդասել ձոցին, քաղում աշխատասիրեալ իմ ի մնալ զբեցի անարժան ձեռաք իմովք՝ լընտք եւ ի ստոյգ աւրինակ. կենաք տառապանք եւ քաղում արտաութեամբ: Եւ է ի մեծ թուականիս շալոց ՊԹՀ (—1430), ի կաթողիկոսութեան շալոց՝ աղթամարեցոյ տեսուն Դաւթի. եղբոր տեսուն Զաքարիայի. որ վկայականն տրեամբ կատարեցաւ եւ պատկեցաւ ի Քրիստոսէ ընդ ամենայն սուրբ: Ի սուրբ ուխտաւ. որ կաջի Հուրովոյ վանք. ընդ հոգանեալ սուրբ տաճարիս, Հուրովայնի սուրբ Նշանիս եւ Աստուածածնիս: Եւ տաճարի սուրբ ուխտիս՝ Մկրտիչ քանանային եւ այլ միաբանս հղաբոյս. որ աստկան հաւաքեալ. աղաւն յիշել ի Տէր Աստուած: Բանդի ստացաւ զսուրբ աւետարանս՝ պատուական եւ սրբաւոր կրօնաւորն Ստեփանոս. ետ գրել յիշատակ իւրն եւ ձեռագացն իւրոց. հաւրն Թումայի եւ մօրն՝ Շնուհորի եւ պապուն՝ Սոց-ղեղի եւ եղբարն՝ Աստուածատուրոյ եւ Ո՛վրտիչ քանանային եւ Ղազարին եւ Զնաւդացն իւրեանց՝ Հերապետ քանանային եւ Յունանիս եւ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրեանց. ամենն Եւ կացցէ սա ընդ իշխանութեամբ տաճարի սուրբ Նշանիս:

Արդ, որք ճաշակէք սաստուածային բուրաստունն և յամենալի սեղանոյս. յիշեսցիք ի Գրիտառու Աստուած՝ զՄամատիկին ապաշխարոցն և զմնաւոյն իւր՝ զՅովսէփն և զԵղիսաբեթին և զԵղբարքն՝ զԱստուածատուն և զԱնտոն և զԵղբօրորդին՝ զՅուհանն զհռաքել(ւ)սիկն և զգաւակս իւր՝ ըզ-Քոստոն և զԹադուխն և զճօրիցբայրն՝ Թովմաս. զանոն իւր՝ զԱռաքելն, և զամենայն արեան մերձաւորացս. և Աստուած-ողորմի ասացէք լի բերանաւ և գոտարթառատ սրբտիւ սոցա. ամէն: ԶԻմովանէն Յերեսս անկաւ աղաչեմ և արտաստալից պաղատանօք զղէմալ առ ձեզ ուղղեմ. ոչ Քրիստոսի պաշտօնեայք. յիշման արժանի առնէք զեղկելիս և զմեղուցեալ փձուն զբիշս՝ զՎարդան. ունայն արեղայս. որ զանունն ունիմ և զզօրծառ ոչ. և զՎայրն իմ զԱմսուել քանանայ և զմայրն իմ զՄինայ. զԹումէն և զՃերանցն, զՂոզեոր ծնօղքն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն. ամէն: Ընդ նոսին ողորմեայ. Քրիստոս Աստուած, և տուր զքո ողորմութիւնդ՝ ամենայն երախտաւորաց մերոց. ևս առասել ողորմեա և զասաւորեա զՂոզի Մկրտիչ քանանային, ընդ սիրելիս և ընդ արդարս քո յերկինս. ամէն. զի ունի բազում երախտիս ի վերայ մեր:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ ըզ-ձեզ. ոչ մանկուցք սուրբ Սիովնի. յիշեցէք ի մաքրափայլ և յերկնաքաղցի յաղաթս ձեր, զստացաւ զսուրբ աւետարանիս՝ զՍտեփանոս կրօնաւորս. որ յիշեցք զբանն տէրուն(ե)ան, որ ասէ, թէ իրանի որ ունիցի զուսկ ի Սիրոն և բնտանակք նմայ յերուսաղէմ, և ետ զրել. քերթնաւոյ սրտիւ և բոլոր նաւատով. յիշատակ հոգեոյ և վայելուիմ անձին իւրոյ՝ զսուրբ աւետարանս. ի դռն ժամանակի. Ասաի զայնքան զատուիական զծիղակութեանս. զի վասն մեղաց իմոց թէ ինչ երեկ ի վերայ այնքան քրիստոնէից. ոչ:

Զվերջին բառացոյ սուրբ աւետարանիս

յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք Հոռեկանց Բաշարաթին և իւր ծնողաց, հաւրն՝ Մխիթարին և մաւրն՝ Աղասուն և մեծ պապուն՝ Էնիաթին և հայրերար՝ Կարապետին և իւր կողակցին՝ Խանզաղին, Յովանէսին և իւր որդւոցն՝ Էնիաթին, Գրիգորին և Գլանին և զստերց՝ Գաւպալին և Վարդին, Կարապետի որդոցն՝ տէր Գրիգորին, Ասքանդարին, մտղարին՝ Պոզոսին և Մարիասին: Եւ որ զողորմին ասէ, Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն... Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Բաշարաթին և իմ եղբարբորդոցն՝ Մխիթարի և Մուրադին և իւրեանց ծնողաց. հաւրն՝ Գրիտատար Սաֆարին և մօրն՝ Խաթունին աղին, հօրքզվեր՝ Փափասին, Մխիթարի կողակցեղացն՝ Սալթանին, Ինախին, Նաղուլ խանին, և որդոց՝ Մուրադին և Արաւամին, Բաշարաթի կողակցեղացն՝ Մարեմին և Մանիշակին և որդոցն՝ Եղիսաղարին, Շահինին, և կողակցուն՝ Փափասին, Իօսէին, Յարութինին և զստերն՝ Ասքանդանին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, Աստուած-ողորմի ասացէք. և որ զողորմին ասէ, Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք՝ Բաշարաթին և Մխիթարին և իւրեանց ծնողացն և իւրեանց նշնջեցելոց. ամէն: Դարձեալ, եւ Բաշարաթի և եղբարբորդին իմ՝ Մխիթար, մխարանկաց և քաղում աշխատութեամբ և նեղութեամբ ըստացաք զսուրբ աւետարանս. զի մեր հայալ մալով գնեցինք. և ետուք ի դուռն Անշլոնց թաղի՝ սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ հոգոց մերոց. ի ձեռն տէր Մխիթարին և իւր որդոյն՝ անիմաստ և անարժան տէր Մինասին. Աստուած վայելիլ տացէ նոցա իւր ոչ որ կարէ զսա հետացուցանել, ծախելով կամ զբաւելով. և եթէ ոք յանդգնի, թողութիւն մի լիցի. այլ պարտական լիցի ահեղ դատաստանին. ամէն, ամէն: Թվ. ԽՄԾԷ. (= 1808), ամէն:

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ժ Դ.

Վաճի՜ Հայկավանք եկ. Հիմ քիւ 230. ԳԶ = 1431.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեսլաւ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից 3 — 4 թուղթ ընկած է, ՄԱԳ. — ԳԱՀԳ. երկավծագիր նաղնորի երկական թելով, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 14X19. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 336, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻ Թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունատր գարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 տեսարանիչներ, ԽՊՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Յովնանի կրօնատր, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՃՈՂ ՀԵՌՆԻ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԳԶ = 1431, ՏԵՂԻ և ՆՍԱԶ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Փերում.

Փորք . . . Ուտի ե տեսեալ զսորայս անճառ փրկայգործութեան խորհուրդ, մեծաւատ

Ի յաթ (նարիւր թըին մըտեալ եւ եթանասուն՝ որ յաւելեալ. Լեւտարանս եղև զըրեալ. Ի դուն՝ սուրբ խաչիս կոչեցեալ. Եւ Յովնանէս կրաւնաւորեալ. Գործ զըրչութեան յաւթ(ար)եցեալ եւ մըտայգիր ի սայ հոնալ, Ծըրպըրեցի տրկար անձամբ. Եւ մեղսամած մատամբ իմով. Կատարեցի միծաւ յուսով.

Առիթ զըրեալ ինձ՝ փրկութեան. Ներքին մարդոյս՝ բժժչութեան. Ըզուրըր մատանս տէրունական. Որ է պատմիչ տնարւթնութեան. Որով ի լրումն եկն՝ ամենայն Խորհուրդ կամացըն հայրական: Որք հանդիպիք սրմայ սիրով եւ ընթերցուք մեծ հաւատով. Դուք, հայեցեցէր բոլոր սըրտով, ԶՏԵՐԵՆ տերանց աղայեով.

ԶՀայր երկնաւոր աղբսեկով. Ընդ անտակին յիս զըթալով. Ըզրանըն Հաւր առեալ մարմնով. Ընդ աւազակին զիս յիշեով. Ըզրգիտումըն համապատուով. Ընդ հովանեաւ պարփայկելով. Յերթս անձինս բաժանելով. Ի մի բնութիւն միանալով:

Զի գաշխատանս իմ. զոր կըրեալ ի սուրբ մատանս, և ծըրպըրեալ. Իբր ի լումայ այր(ւ)ոյն հաճեալ. Ի գանձանակն առնեկալեալ. Նոյնասարաս յիս նայեցեալ. Տաճար անան իւր ընձայեալ. Պարտնեցն իմոց. որ աշ թըլին. Ներքին մարդոյս և արտաքին. Զի քան զաւագ շատ է զմովին եւ քան ըզիթս անձնային. Բաւարանս սայ եղիցի. Արթայութիւնըն բըրնալի. Եւ մի զմիայն իմուս անձին, Այլ իմ բոլոր ազգատոհմին. Ծնաւդացն իմոց մարմնաւորին. Որք ի ժողովն են երկնային. Որ տարաժամ (եղին) յաստեացն. Առնասարակ մասն և բաժին:

Ես. Հեռենս՝ Զնացի միայն, զերթի՛ զթուփ մի ի մէջ դաշտի. գաւակ շունէի: Այլ յիշեցի զքանն տէրունի՝ որ առէ. թէ երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և բնաւանակք իցին նորա լըրուսաղէմ. ԶՔրիստոս եղի ինձ յոյս և ապուէն, ըստ իմ կարողութեանս, ու զնեցի զայս աւետարանս՝ Ռ. Նարիւր զրամ(ոյ), ու տուի ի դունս սրբոյն Սարգսի զաւրովարին. որ Հերպակտ քահանայն կարգայ և ալլ քահանայք. որք լինին, Աստուած-ողորմի ասնն և զմեզ յի-

չեն և զմեր ննջեցեալքն, և բուրբերն իմ՝
զՈւրդու, զփոխեցեալն առ Քրիստոս. որոյ
ողորմեսցի Տէր Յիսուս. զԱրդուն և զԱն-

բար. պահեսցէ Տէր Աստուած ի կամս իւր.
և յետ աստեացս, դասեցէ ընդ սուրբ կա-
նանցն. ամէն, եղիցի:

157

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԺԵ.

Վարդ. Հին բիւ 19. ՊՁԲ=1433-ից առաջ,

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ վատ է պահուած:
ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. սկզբում եւ վերջում միջին
(Մետրոպոլիտան գրով մի-մի թերթ աւետա-
րանից, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ
14X21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ
360, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ՝ քաղաքագիր, ՄԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌՔ պարզ գունատուր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ
մի քանի գունատուր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱ-
ՆԸԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ
9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԿՈՂ եւ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, Յովնանէս
եւ ՄԼԿՐԻՍԻ եղբայր, ժԱՄԱՆԱԿ ՊՁԲ=
1433-ից առաջ, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Ի՞նչ յիշատակարանը թափուած է.
կայ միայն գնդի յիշատակարանը):

Վերցում.

Փառք . . . Եւ արդ. ես յետինս ի
կրօնաւորաց և անպիտանս ի պիտականաց,
յերես անկեալ աղաչեմ և խնդրեմ ի ձէնջ.
յիշման արժանի ոտնէք զիս՝ զՅովնանէս և
զհղթալյն իմ՝ զՄկրտիչ և զճնաղան իմ՝
զնորամիտն և զՄէլէքն. և Աստուած-ողորմի
սասցէք ի ժամ պատարագին և մեղաց
թողութիւն խնդրեցէք. ամէն:

Այլ և զնեցաք զսուրբ աւետարանս ի
տաճկաց, ի վերջին թուիս ՊՁԲ (1433).
յիշատակ մեր և ծնօղաց մերոց,

158

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԺԶ.

Կեոց անապառ. Հին բիւ 150. ՊՁԲ=1433.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած:
ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթագիր աւետարանի մի-
մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ
18X27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ
284, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ՝ քաղաքագիր, ՄԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌՔ թղշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գու-
նատուր ծաղիկներ եւ գարդնր, ՄԱՆՐԱ-
ՆԸԿԱՐՔ 4 նստ շատ անարունստ + 4 աւե-
տարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 9 նոյնպէս ան-
արունստ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ թումայ
կրօնատուր, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ յանկել
քն. ՍՏԱՑՈՂ ներսէս քան. ժԱՄԱՆԱԿ

ՊՁԲ=1433, ՏԵՂԻ Ուրանց գիւղ ի Կարճ-
կան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրբ
անճատ փրկագործութեան խորութիւն, աս-
տուածասէր և բարեպաշտ, նաւատարիմ քա-
նանայն ներսէս, և եղբարքն իւր՝ Քրիզոր,
Յորդանան և Ստեփանոս. և ստացան ըզ-
սուրբ աւետարանս յիշատակ հոգիք իւրեանց
և ծնաղացն՝ Ուփկայ և Թաճ նաթունի, և
քվերն՝ Գոճ բին և կնանկացն՝ Ընուզին,

լի հաթունին և Մարեմին, և տղայոցն՝ Մարտիրոսին և Կիրակոսին, և հարքվերորդոյն՝ Կիրակոսին, բոէս Մուսէսին և Նորին հարսին՝ Մարեմին. և այլ ամենայն արեան միհմաւորաց իւրեանց, կենդանեաց և հանգուցելոց:

Եւ արդ, ես յետինս ի գրեցաց և ունարժանս ի կարգաւորաց, սուտանուն թուամայ կրանաւոր. հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար ի նրմին կացւիրս Եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վրատաւորին. այլ ունայն (զոլով) յամենայն բարեաց և թափուր. այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստուծայ, զի իմ բազում մեղացն թողութիւն արասցէ: Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս, յաստուածապաշ և յանունի գիւղս Ուրանց. — րնդ հովանեաւ սուրբ նըշանիս — և ի թուին Հայոց ՊԶԲ (=1433). ձեռամբ Թուով կրանաւորի Եւ իմ անընդունակ զոլով յարուեստ գրչութեան. և բազում մեղացն զնորիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեկեաց մեզ մարդաբէր Հոգին. յազում աշխատանաբ գրեցի անարժան ձեռաբ իմովք. ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ. կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ. ի դառն և ի վշտաբիր ժամանակս: Վասն զի եկեալ զաղտաբար անաւրէնն Փիրիբեկ, պաշարեաց և էւտ զկղզին Աղթամարս Եւ մեր եղեալ փախստական ի տեղ(ւ)ոջն, մերկ և թափուր ի հայրենի ընչիցն լինելով. և եկեալ բնակեցաք ի քրիստոսապաշ գեւղս Ուրանց, և գրեցաք զսուրբ աւետարանս: Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բու-

րաստանէս և յամենայի սեղանոյս. որք պատահիք սմա՝ տեսութեամբ և րնթերցմամբ. յիշեալք յաղաս ձեք զյառաջ յիշեցեալ րատացողք սորա՝ զԼիբսէս քահանայ և զծնորդն՝ զՈւփիկ և զԹան հաթուն և զեղբարքն՝ զԳրիգոր, զՈրդանան և զՍտեփանոս, և զկենակիցքն՝ զԼոթեզգի հաթուն և զՄարեմ, և զորդայն՝ զՄարտիրոս և զԿիրակոս. և զհորքվերորդին՝ զԿիրակոս, և զբոէս Մուսէս և զՄարեմ, և զՄարտիրոս. և զագգն ամենայն. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք: Ընդ նոսին և զանպիտան Թուամայ գրիչ և զծնորդն իմ՝ զԿարապետ քահանայ և զԴուռմէլիք, և զեղբարս իմ և զուսուցիչն՝ զԴանիէլ քահանայ. որ ծաղկեաց և կազմեաց. և զհարս մեր բղձամա հաթուն և և զտղայն՝ զՍտեփանոս և զՈվանէս, և զհանգուցեցեալ տղայն մեր, և զհաւերեղբայրն՝ զԶաքարիայ փիլիսոփայն. և զամենայն ազգականքն մեր, զմեզ զանիւք և զԵղնընջեանս: Եւ որք զմեզ յիշէք սրտի մրտաբ. և զուք յիշեալ իջիլք յառատ ողորմութեան Աստուծոյ. որ է աւրեալ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն: Այլ և զպատաստուրք սուրբ եկեղեցոյս, և զգեղի քահանայքս՝ զԹուամայ և զԲարսեղ. զմեծ Թուամայ և զորդին՝ զՄուսէս և զՍարգիս: Եւ որ հայրական թովով և եղբայրական սիրով խնամեն զմեզ, Քրիստոս Աստուած վարձաբարեաց պարգևեցէ նոցա և ծնողաց նոցա. և յետ աստի կենացս, սուրբ քահանայիցն դասակից և պատկալից արասցէ. և ինքն աւրեալ եղիցի յամենայն արարածոց, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

159.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ՃԺԷ.

Պատմ. ս. Սահակ եկ. Հին քիւ 76. ՊԶԲ—1433.

Նիիթ թուրթ. ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՐԱՆԻՍ սկզբից թափուած. ՄԱԳ. — ՊԱԶԳ. երկաթագիր տետարաւնի երկարան թերթ, ԴԱՏԱՐԱՆ ԹՂ. 300, ԳՐՈՒԹԻՆ երկարան, ՄԵՐՈՒԹԻՆ 13X18.

ԹՈՒՆԴ 238, ՏՈՂԳ 21. ԳԻՐ քոյորագիր, ՍԿԶՐԱՏԱՆԻԹ թշնագրեր, ԱՌԻՆԱՆՑԻԶԱՐԴԻ գունաւոր զարդեր, ՄԱՐԱՆԿԱՐԻ 4 աւետարանիչներ, ոսկեգործ. ԽՈՐԱՆԳ 9, ԿՐՈՒՄԱՐԱՆԻԹ 4, ԳՐԻԶ Կարապետ, ՄԱՆ-

ԿՈՂ Ե՛, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Բով-
նանքէս, ԺԱՐԱՆԱԿ ՊԶԹ=1433, ՏԵՂԻ
Լ՛ԲԵՂ:

[illegible]

chronic.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրս
անձամբ փրկագործութեան խորհուրդ, աս-
տուածածան և քարեպաշտ տանտերը՝ ու-
կերիչ զՅովնանէ, և ստացաւ զսուրբ Բ-
սեփարանս, ի քաղաքս որ կոչի Արեւն. ընդ
շտպանեալ սուրբ Աստուածածնի, և այլ շա-
մարանս արդարս, ի թվ. Նայոց 924 (= 1433).
ձեռամբ անարժան և յօղանմեղ փնուն
գլբի՝ Կարապետի, Այլ ըստ քաղաւմ Նայոց
ման և պատշաճանաց՝ աստուածամայր տա-
նուտէրիս Յովնանիս, ձեռն ի գործ արկի,
տխիղմ մատամբ և մեղաւոր անձամբ, գրե-
նի անարժան ձեռուս իմովս: Արդ, որք
նաւախկն յաստուածային բուրաստանէս, և
յամենալի՝ սեղանայն, ընթերցմանք և կամ
զազափար առնելով և կամ Նարեանի տե-
սութեամբ, յիշնալիք ի սուր քաղցով ձեր
զստացող սորա՝ զսկեբերիչ Յովնանէս, և զեղ-
բայրն իւր՝ զԻրաւտակէս և զճնաւացի Իւ-
րանց, դճայրն՝ Պատուական և զմայրն՝
Ուսիմանէ, և զկենսակիցն իւր՝ Գուլակ Խա-
թուն, և զզաւակն իւրեանց՝ զՊարոն Գոր-
դրն և զՆաւաստ Խաթուն. որ տարամամ
մահուամբ փոխեցաւ առ Բրիտան, և զնե-

բարոյա ծաղկեալ զաւակն՝ ըզթումս բէկն, և զպշխուստից զորաննչ իւր՝ զդուստանն մէլիբ, և զհարեբեղայրն՝ զՂԷրտոշէ, և զբիւրիկն՝ Կարապետ քահանայն, և զայլ ամենայն մերձաւորսն, զպապիւրն, և զհանրոսն, և զազգ ամենայն. յշեցէջք ի Քրիստոսն և ի ժամ սուրբից պատարապիւն. ի բերանով Լևուտած-ողորմի սասցէք: Դարձեալ, փրժուս զրիչս Կարապետ, զիս անարժան եւրսն ձեզ ի գետիկ դնելով, աղաչեմ զամենեւեան, և զիս միոյ ողորմոյ արժանի աւարեւի, և ծնաւորս մեր և զուսույրիչն իմ, զբաջ քարտուղարն՝ Թումայ րաբոտնապետն, և զգիւրդ յիշեցիւրս ստացող զոգոց, զերզընկեցի զմովհաննէն, և զեւրայրն՝ Հուստակէս. իշեցէջք և ի ի սրտիւ Լևուտած-ողորմի սասցէք:

Տէր Լեւոնուած, որորմէն ստացողի սուրբ
աւետարանիս՝ աէր Զաքարիա քահանա-
իւն, և իր ծնողաց, հօրն՝ Ամիր՝ Բանին և մօր՝
Վաղթուսին, կողակցուն եղբօր՝ Խօջայ Սա-
ւակի, կողակցոյն՝ Փարի-խանին, որդոյն՝
Սարգսիկն, ամէն:

Եւ աստուածաւոր և րարբխտ տէր
Զաքարէս, գնեցի սուրբ աւետարանս և նոր
նորոգել ետուր. և ետուր ի զոռն սուրբ
Սահակայ Հայրապետին և Ստեփանոսի Նա-
խավկային. յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնո-
ղաց իմոց. ով կարգա՝ զկատուած-ողորմին
ասէ զտէր Զաքարիայ

60

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԶԺԸ.

ՎԼԱՆԻ՛ սուրբ Սահակ եկ. Հին թիւ 95. ՊԶԻ=1435.

ՆԻՒՔԹԹԱՊԵՏ. ԿԱԶՄ Կաշեկապատ տախտակ. ՆԱԶԿԻՄՈՐԱՔ փառ է պարտաճ. ՄԱՔ.-ՊԱՆԶ. ԺԵՅԵՆ Մարտիրոսյան անունաբանի երկական ինքնը, ԴԱՏԱԿ Թ. 2. ՄԻՆՈՒՄԻՆԻՔ 17×22, ԳԻՌՈՒՄԻՆԻՔ երկական, ԹՈՒՂԹԻՔ 284, ՏՈՒՂԻՔ 22, ԳԻՐ քույրազգեր. ՍԵՅԶԵՆԱՏԱՌԻՔ ինքնազգեր. ԼՈՒՆԱԶԱՏԱՌԻՔ Գրտնապր 10գրեր. ՄԱՆԻՔՆԱԿԱՐԻՔ յունի. ԽՈՐԴԱՐԻՔ 40, ԿԻՆԱՆՈՐԱՔՆԱԿԱՐԻՔ

4. ԳՐԻՉ կարապետ բահանայ, ՆՈՂԿՈՂ եւ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ Ստեփաննոս
քրտուն, ԺԱՄԻՆԵԿ ԳԶԴ=1435, ՏԵՂԻ
Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

4_bronzif.

Փառք . . . Լըդ, գրեցաւ սուրբ առե-
տաբանս, ձեռամբ սուտ թուի և անսրբան

քահանայի՝ Կարապետի. — ի թվ. Հայոց ԴԶԴ (==1435). ի հայրապետական տեան հետ-
տանդիսի և մերոյ առաջնորդի և աթուա-
կալի սուրբ ուխտիս՝ Կարազայ՝ տէր Բով-
հանէս արքիպիսկոպոսի. — ի քաղաքիս որ
կոչի Կան. — ընդ չողանեաւ սրբոյն Ստե-
փաննոսի նախավկայի և սրբոյն Սահա-
կայ հայրապետի, ի դառն և ի վշտաշատ
ժամանակիս. որ վասն ձովացեալ մեղաց
մերոց, բացաւ դուռն Ռորասանաց, և ե-
կեալ որդի Թաւուրին՝ Շախուխն, ի յաշ-
խար Հայոց, և որդիք՝ Դարա Ոստֆին՝
Իսկանդարն՝ փախստական զնաց ի ներ-
քին աշխարհն. և սրկան զԼարա Օթմանն և
զորդին և զայլ բազումք ընդ նմա եւ միս
եղբայրն՝ Ախան շայն, զնաց նազանդու-
թեամբ մօտ ի Շախուխն, և նստաւ նորին
հրամանաւ ի Թաւրէզ. և եկին (եղբն չ) Երկու
եղբայրքն թշնամք միմեանց և ոչ գիտեմք
թէ զինչ լինելոց եմք:

Արդ, ի յայսմ դուռն ժամանակիս, ցան-
կացեալ այսմ սատուածեղէն՝ և երկնապարզ
զանձիս և լուսաբոյս մաքաբարտի՝ երջա-
նիկ հոգեւէր տանուէրն Ստեփանոս բր-
բուռն. և ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի
հալս ընչիցն իւրոց. յիշատակ իւրն և ծնո-
ղացն իւրոց, հօրն՝ Թումայի և մօրն՝ Մը-
րուսթի և եղբայրն՝ Աստուկ և կենակցին՝ Մե-
լէք խաթունին և հօրն՝ Միքայի մօրն՝ Փաշա-
յի և եղբօրն՝ Ամիր մէլիքին և Ֆառուխի. որ
առ Աստուած փոխեցան. և զաւակացն՝ Յով-
սէփի և Ֆոսիզի, Աւետիսի և Մըլիսամէի. և
դստերն՝ Ջաղամ փաշի. և այլ ամենայն ա-
րեան միքմաւորաց իւրոց. կենդանեացն և
հանգուցելոցն ի Բրիստոս: Արդ, աղաչեմք
զամենեւեան, որք չանդիպիր ամա՛ կարգալով
կամ աւրինակելով, յիշեմք զաղաթս ձեր
և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք.
և Աստուած ձեզ ողորմեցի. ամէն: Ընդ
նոսին և զիս յիշեցէք զանարժան զբիւս՝
զԿարապետ անարեան քահանան և ծնոցրն
իմ՝ Ստեփանոս քահանայ և զՄինայ, և
զհօրեղբայրն իմ՝ զՄովսէս միայնակեաց և
զեղբայրքն իմ՝ զԵովհաննէս քահանայ և
զՄելեքսեթ սարկաւազ, որ առ Աստուած
փոխեցան. և որքացեալ զաւակս իմ՝ զՄե-
րուպ, զԱրդմանիս և զՄելքոն. և զայլ ամե-
նայն արեան մեքմաւորն իմ, զկենդանիս և

զհանգուցեալք. յիշեցէք և բոլոր սրտիս Աս-
տուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ
ողորմեցի. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմք զամենեւեան, ով
մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, ընթերցողք և
լսողք այսմ սատուածաշունչ մատենիս. յիշ-
ման արժանի արարէք զպառաջ յիշեցեալ
ստացող զբոցս՝ զՍտեփաննոս, զԵրայն՝ զԼիփ-
շախ, զԻնեայն մեր՝ զՊարոն, զմիս քոյրն՝
Շնով և որդիքն, և զփեսայն՝ Էվատէն, մօր-
քոյրքն՝ Շամշէն և Մարգարիտն, զորդին՝ Ա-
ւետիս, զդուստրն՝ Ռաթունշէն, Զնազարակէն,
զՇարարակէն, զՌուսթիւն, զՇարարաթիւն,
զՄկրտիչ քահանան, զԻոնարմիլիքն, զՓա-
շէն, զԵովհաննէս, զԿարապիտն, զԱրքայն,
զԿիրակոսն, զՌոնդի, զԵրզնիսիս, և զայլ
ամենայն ազգականս. յիշեցիք և ուղիղ սըր-
տիս և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասա-
ցէք. և ինքն որ առաւտ է ի սուրբ արեաց,
ձեզ յիշողաց և մեզ յիշելոց՝ առնասարակ
ողորմեցի. ամէն: Ընդ նոսին յիշեցէք ի
Բրիստոս զՌուբէլէն և մայրն՝ զՌոնդի, և
Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ
ողորմեցի. ամէն: Դարձեալ, աղաչեմք զձեզ
ով մանկունք և սուրբ եկեղեցւոյ. յիշման
արժանի արարէք՝ զՓաշէն ու զՄիսմն և
զԼաղամ փաշէն. որ տարածում մայրուամբ
փոխեցան առ Բրիստոս. յիշեցէք և լի բե-
րանով Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աս-
տուած ձեզ ողորմեցի. ամէն: Ընդ նոսին
զՌախաթունն, զԵրզնիշէն, զՄալուկն, զՄու-
սէփն և զՓափուկն և զՍուլիթանն և Լաղամ
Ռուսթիւն: Ով մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ,
յիշեցիք ի մաքաբաւայ յաղաթս ձեր՝ զպա-
րոն Մուրատշէն և զկենակիցն՝ զԻուլա-
նարն, և զամենայն արեան միքմաւորն
նոցա, և զկենդանիքն և զհանգուցեալքն ի
Բրիստոս. յիշեցէք և լի բերանով Աստուած-
ողորմի ասացէք. որ զարնն հոտոր ի դուռն
սուրբ եկեղեցեացս՝ սրբոյն Ստեփանոսի նա-
խավկային և սրբոյն Սահակայ հայրապե-
տին Ամենայն սրբոց՝ բարեխաւսութեամբ՝
պարոն Մուրադշէն՝ փոխարէն առնէ և
արքայութիւն, և զիւր զորդին իւրնն մե-
ցական առնէ. ամէն. և զերկնից արքայու-
թիւնն նոցա պարզեւ Դարձեալ, յիշեցիք
զաղաթս ձեր՝ զՄուսէփն և զկենակիցն՝ զԻուս
Ռաթունն, և զորդիքն՝ զԿարապիտն, զԷլէշի

խաթունն, զԲէկին, այլ և զԼօջն և կենակիցն՝ զՄեխարաան և զորդիքն՝ զՍմբատն և զՍտեփանոսն: յիշեցէք և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեացի-ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ և յերկնաբարիկ յաղաթս ձեր՝ զբրուտ Աստուծոն և զկողակիցն իւր՝ զՔնչի խաթուն և զորդիքն իւր զՓօռնգէն: և զՆոգեոր որդին իւր զՍիւրբին և զկողակիցն իւր զՋանաղէն և զզոստրն՝ զԴլար ըկկին, զհանգուցան ի Քրիստոս, և Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա Նոգոյն, որ նոր նորոգել ետուն զսուրբ, աւետարանս, ի նայալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ բարի Նոգոյ իւրեանց, զոր Տէր Աստուած գիւր երկնից արքայութիւն պարգեւեաց, ամէն: Եւ որ բոլոր սրտիւ և նաստատուն նաւատով Աստուած-ողորմի առ սոցա, Աստուած գիւրն ողորմեացի, ամէն: Եւ զիս զնեքսէս արեղայս, զկազմողս սորա և զզմեղոց իմ՝ յիշէք զազօթս ձեր և Աստուած ողորմի ասացէք, և Աստուածն ամենայնի, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ և մեզ ամենեցուն առնասարակ ողորմեացի (յ) իւր միսանգամ զպատեան, ամէն: Քրիստոս Աս-

տուած, ի քոյ միսանգամ զպատեանդ, ողորմեա ամենայն նաստացիոց, ևս առաւել՝ Բարդիարին և ծնողաց նորին՝ Մխիթարին և Արուս խաթ(ուն)ին և կենակցին՝ Թուրանդին և որդոյն՝ Սիւրբին և քուսերն՝ Փաշա մէլէքին, և ամենայն ազգականացն՝ մեծի և փոքու, որ չարէք մի արտ զնեց յ յիւր նայալ վաստակոցն, և սուրբ Սահակայ յոխվըն խառնեց: Զոր Տէր Աստուած փոխարէն՝ զԱղամայ զբախտն և զերկնից արքայութիւն՝ նմա պատրաստեց և իւր ծնողացն և ամենայն ազգականացն, և որք լսէք զյիշատակարանս, Աստուած-ողորմի ասացէք և Աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն:

Դարձեալ, միսանգամ յիշեցէք զազօթս ձեր՝ զՓօռնգէն և զկողակիցն իւր՝ զԱւի իմաշէն, որ վերստին նորոգեցին ըզսուրբ աւետարանս և եղին ի զուռն սուրբ Սահակայ Նայրապետին և սրբոյն Ստեփանոսի նախակային, ի րնական տեղիս իւր Յիշատակ բարի Նոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրեանց, և որք նանդիպէք, Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, և Աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն:

161.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԺԹ.

Ջիւլիանիկի՝ Փոկան զիւլի եկեղ. Հիւն ըիւ Զ. ՊԶԳ=1435.

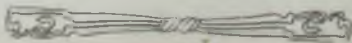
Եւ ի Թ թուրթ, ԿԱԶՄ Կաշեկազմ, խաչերով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լաւ և պատուած, 40 թաշկինակներով փաթաթուած, ՄԱՒ.-ՊԱԶ. Նրկաթազիւր աւետարանի մի մի թիւրթ, ԴԱՏԱԿ Թ. Ղկայ, ՄԵ. ԾՈՒԹԻԻՆ. 18x28, ԳՐՈՒԹԻԻՆ. երկարին ԹՈՂԻԹՔ 348, ՏՈՂԻ 19, ԳԻՐ քոլորազիր: ՄԵԶԵՆԱՏԱԿՔ զունաւոր թռչնազրեր, ԼՈՒ. ՅԱԶԱԿԱՐԻԿՔ զունաւոր զարդեր: ՄԱՆ. ԲԱՆԿԱՐ 13x4 4 անտարանիշներ, ԵՐՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Մարգարէ, ԽԱԿԱՐ, և ԿԱԶՄՈՐ, անյայտ, ՍԱԽԱՐ,

Սիւն եպիսկոպոս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԶԳ=1435, ՏԵՂ. II. ԳԼորդ զօրավարի փան:

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Աւարտեցաւ սուրբ աւետարանս, յարգունական երկիրս Մոկաց, ի թուին Նայոց ՊԶԳ(=1435), ի վանքս՝ որ կոչի՝ սուրբ ԳԼորդ զաւրավար, բնդ Նովանեա սուրբ կեկեղեցոյս և սուրբ նշանացս, (յ) առաջնորդութեան սուրբ Օխտիս՝ Պետրոս արեղային:

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ի

Աղբամար. Հին քալ 27. ՊԶԵ=1436.

ՆԻԻԹ Ուղղի, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ Լ պահուած, ՄԱԳ. ՊԱՆ. վերջում միջին Մեղրութեան տառերով յայտնաբերից երկու թերթի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾԻՆԹԻԻՆ 18X23, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրին, ԹՈՂԼԹ 528, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ Բուրբազի, ՄԿԶԲԱՏԱՆԹ Թրուշնազերի, ԼՈՒՍԱՆՑԱՐԿԻ գտնաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 11+4 աստաղաշիւշներ, ԽՈՐԱՆԹ 8, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻՑ Դանիէլ քանանայ, ԾԱՂԱՂԻ եւ ԿԱԶՄՈՂ Նոյն, ՍԱՆՏՈՂ Բովանանա ժԱՄԱՆԱԿ ՊԶԵ=1436, ՏԵՂԻ Աղթամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

ՎԻՏՈՒՄ.

Փառք. . . Ուստի և տեսնայ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, աստուածաւոր և բարեպաշտ հաւատարիմ տանուներն Յովաննէան և ստացաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւորացն՝ տէր Ասպի և Աղիգ տիկնայ և հարեւորքն՝ Տիրացի և Նորին ծնաւորացն՝ Առաքելի և Զմրութի և կենակցին՝ Մարթայի և եղբարցն՝ Սահակի, Ստեփաննոսի և Մրկրտչի և կենակցացն՝ Փռք տիկնայ, Աւագ տիկնայ և Սիրամարգի, և տղայոցն՝ տէր Ասպի և Վարդանիսի և Յովաննէ սարկաւադի. որ առ Աստուած փոխեցաւ. և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և հանգուցելոց: Եւ արդ, ես յետինս ի վրջաց և անարժանս ի կարգաւորաց՝ սուտանուն Դանիէլ քանանայ, իրարման առեալ ի պատուիրանադիր առաքեալանս քանէն, որ ասէ. յոր կոչումն որ կոչեցար՝ ի նմին կացշէր. և արդ. իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն. այլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր. այլ յուսամ ի մարդաբարութիւն Աստուծոյ. զի իմ բազում մեղացն թողութիւն արասցէ:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի կղզիս Արիթմար. ընդ հովանեաւ սուրբ Քաշիս և սուրբ Նշանի. ի հայրապետութեան տէր Զաքարիայի, և ի թուին Հայոց ՊԶԵ (=1436). ձեռամբ Դանիէլ սուտանուն քանանայի. եւ իմ անընդունակ զոլով յարեւստ զրդութեան և բազում մեղացն ցնորիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեւեաց մեզ մարդասէր Հոգին. բազում աշխատանաւք զրեցի, ծաղկեցի և կազմեցի՝ անարժան ձեռաւք իմովք. ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ. կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ. ի դառն և ի վշտարք ժամանակիս. յորում եկեալ անաւրէն քանաւորն Փրիթ բէկ. և առեալ զկղզիս Աղթամար, և յոյժ աւերեալ թալանեաց, եւ մեր փախտական եղաւ, և մերկ և թափուր ի հայրենի ընչիցն. և տարաշխարհիկ եղեալ՝ կացար Բ տարի ի յաստուածապաշ գիւղն Ուրանց. մինչեւ մեծ տէրն ինչդիր արարեալ և երբ զմեզ. և ինքն յԱստուած փոխեցաւ: Եւ մեք կամեալ երկմիտ և ի վայր մնացած. և այս ամենայն հոգեւ վասն ծովացեալ մեղաց մերոց:

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս. որք պատահիք սմա. ստեսութեամբ և ընթերցմամբ. յիշեցիք յաղաթս մեր զյառաջ յիշեցեալ ստացող սորա՝ զԵովաննէս և ըզմնողքն իւր՝ զտէր Աւագ և զԱղիգ տիկն. և զհարեւորայրն՝ զՏիրացու և զտորին ծնողքն՝ զԱռաքել և ԶԶմրութ և զկենակիցն՝ զՄարթայ և զեղբարքն՝ զՍահակ, զՍտեփաննոս և զՄրկրտչ, և զկենակիցցն՝ ըզՓռք տիկն, զԱւագ տիկն և զՍիրամարգ, և զտղայքն՝ զտէր Աւագ և զՎարդանէս և զԵովաննէս սարկաւապ. որ առ Աստուած փոխեցաւ, և զազգն ամենայն. յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք, Հնոյ նոսրն և զանպիտան Դանիէլ զրիչ և զմնողքն իմ:

դիտարացիտ քահանայ և զԴուռ մէլիքն և զհրդարն իւր՝ զԹու մա կրօնաւոր. որ ինքն ալ զրեաց. և զգոյրքն մեր և զուսուցիչն մեր և զհարեհրարն՝ զԶաքարիայ փիլիսոփայն. և զկենակիցն իւր՝ զՇամսա հաւթուն և զտղայքն՝ զՍտեփաննոս և զԳովան-

նէս. և զհանգուցիալսն՝ զԱրմանի հաթուն և զԶաքարայ. և զամենայն ազգականքն մեր, զկենդանիք և զնշնկեալք. և որք ըզմեզ յիշէք սրտի մտաւք, և դուք յիշեալ լիջիք յառաւ որորմութեանն Աստուծոյ. որ և աւրինալ յախտեանս:

163.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԻԱ.

Աղբամար. Հին րիւ 180. ՊՁԶ=1437.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ. ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, միայն արծաթէ զարդերը կազմի վրայից պոկած են. ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. Աստուածաշնչի միջին Մհարովքեան գրով երկական թերթի: ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ 3. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×23. ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն. ԹՈՒԼՔՔ 288. ՏՈՂՔ 22. ԳԻՐ ըղորագիր. ՍԿԶԵԱՏԱՌՔ թռչնազրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունաւոր ծաղիկներ: ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 12+4 անետարանիշներ: ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻՉ կարպետ քահանայ. ԾԱՂԿՈՂ անյայտ. ԿԱԶՄՈՂ Վանեցի Սիւն. 1747 թուին. ԱՏԱՏՈՂ Սարգիս արեղայ. ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԶԶ=1437. ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Արդ. գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ սուտ(անուն) գրչի և անաթան քահանայի կարապետի. ի թուականիս Հայոց ՊՁԶ (=1437). ի հայրապետութեան տեառն կուսադիցինայ և ի թաւադարս թեան Ջրիանշայ Ամիրզիւն. ի քաղաքիս՝ որ կոչի՝ Վան. ընդ հովանեաւ սրբոյն Ստեփաննոսի նախակկայի և սրբոյն Իսահակայ հայրապետի ի գառն և վշտահար ժամանակս. որ վասն ծովացեալ մեղաց մերոց. մահ տարածեցաւ յաշխարհ ի յԱսորոց մինչև ի Հայք. և անողորմ կոտորեցան անթիւ տղայք և մանկութիւն ոչ զիտմք զինչ լինելոց եմք. բայց յոյս ունիմք ի սուրբ Աստուածածինն, որ բարեխաւս

աւ որդին Միածին. մի թէ քառնայ զայս պատուհաս յաշխարհէ. ամէն:

Արդ. ի յայսմ դառնացեալ ժամանակս. ցանկացաւ այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ ցանձիւ և լուսափայլ մարգարտիս՝ երջանիկ և սրբանեալ, կուսակրաւն արեղայն Սարգիս. և ստացաւ զսա, յարգար վաստակոց իւրոց. յիշատակ բարի նորոյ իւրոյ և ծնողացն իւրոց, հաւրն՝ Ղազարի և մարն ելթանգի, քուեւն՝ Մամ խաթունի և քուրոջ զստերն՝ Փաշայի. և ալ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց. կենդանեացն և հանգուցիւցն. ամէն: Արդ. աղաչեմք զամենեան, որք հանգիպիք յայսմ աստուածաշունչ մատենիս, կարգաւով կամ աւրինակելով. յիշեցէք յաղաւթս ձեր և՛ լի բերանով և բոլոր սրտի՝ Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Ընդ նոսին և . . . զմեղապարտս և զչարս յամենայն զործս անաւրնութեան՝ զզձող սորա՝ զկարապետ և զծնողքն իմ՝ զՍտեփաննոս քահանայ և զՄիւնայ. և զհորեղրայն իմ՝ զՄովսէս միայնակե(այց). և զեղբայրն իմ՝ զԾովանէս արեղա. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. և զայլ ամենայն արեան. Արձուորսն իմ, յիշման արժանի արարէք. և Աստուած զձեզ յիշէ՛ յիւր արքայութիւնն. ամէն:

Այլ և յիշեալիք՝ առաջի Քրիստոսի զպատուական հայրապետն՝ զուղղափառ, անբիծ ախոյեանն, բաջ և յաղթող, զսրբանեալ, զաղքատաւր և զողորմածն՝ զաւր

Զարբրիս կաթողիկոսն Ջոր Տէր Աստուած պահեցէ զնա՝ ջաշ անշխանելի ի սուրբ եկեղեցի՝ ի պարծանս քրիստոնէից և աջն անեղին և բազուկն հզարին՝ պահապան և հովանի լիցի նմա. ամէն։

Եւ դարձեալ, յերեսն անկեալ աղաչեմք զսրբութիւնդ ձեր, ով աստուածախաւս հարբ իմ և եղբարք, ընթերցողք և լսողք այսմ աստուածաշունչ տառիս. յիշեմք ի Քրիստոս և ի սուրբ յազաթն ձեր, զյառաջիշիցեալ ստացող սորա՝ զպատուական և զսրբանեալ կրօնաւորն զՍարգիս և ծնադքն իւր, զհայրն՝ զՂազար և զմայրն՝ Էլթանզ և զբոյրն՝ Մամիսաթուն և զքուերդոստորն՝ Փաշա, և զայլ ամենայն ազգականսն իւր, զկենդանիք և զնրնջեցեալք. յիշեմք և բոլոր սրտի և ուղիղ մտաւք և ողջամիտ հաւատով՝ Աստուած-ողորմի աստաշխք ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին։ Եւ ինքն, որ առան է ի տուրս բաւեաց, ձեզ յիշողաց և մեզ յիշեցեցեաց՝ առնասարակ ողորմեցի. և Քրիստոսի մարդասերին փառք յաւիտեանս. ամէն։

Արդ, զորեցաւ աւետարանս այս յառաջ(ն)որդութեան Կարապետիս։ Եւ տուար (զգ)անն ալ(յ)ն անապատիս. յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Սարգիս կրօնաւորիս, հաւրն՝ Ղազարի և մայրն՝ Էլթանկի և քուերն՝ Մամ-

իսաթունի և դստերն՝ Փաշային։ Մի որ իշխեսցէ ի դրանէ սուրբ եկեղ (ոչ յառ)աջնորդեաց և ոչ յիղիականացեալաց. ոչ ի հայրապետեաց, ոչ ի քահանայից։ Եթէ որ յանդգնի (հեռացուցանել) զասյ՝ ծախելով կամ գրաւելով և կամ տանելով զասյ ի սուրբ եկեղեցոյ. զմասն գետն(այ)ի առնէ և զանէձքն զհայկինս առցէ։ . . .

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեան՝ ձոր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և յաւիտեանս յարակալ յաւիտենին. ամէն։ Որ ետ կարողութիւն քարեմիտ առն Աստուծոյ՝ Պարոն-աղին, եղբորն՝ Յովանին, Ջիդաշի(?) Յակոբին, Պարոն Սաֆարին, Ծոն Թումի, Արաշամին, Բճկէ Յոհանին, և սոցին համայն ննջեցեց ի զոգոցն. որք ետուն զսալկերստին նորոգել և կազմել. յիշեցէ և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Պարոն-աղին, եղբորն՝ Յոհանին, Ջիդաշի Յակոբ աղին, տիրացու ոսթա Սաֆարին, Ծոն Թումի, Արաշամին, Բճկէ Յոհանին, այլ և իւրեանց համայն ննջեցեցեց. յիշեցէ և Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն։

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս ի թվին ՌՃՂԶ (=1747). ձեռամբ Վանցի Սիմօն իւրիցու։ Հայր մեր որ յերկինս ես, սուրբ։

164

ԱԿԵՏԱՐԱՆ ՃԻՐ.

Կառլց անապոս. Հիմ քիւ 155. ԸՃԶԶ=1437.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտախ։ ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահած։ ՄԱԳ.-ՊԱՆ. չունի։ ԿԱՍԱՐԿ ԹՂ. չունի։ ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն։ ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 19X26, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂԳ 22, ԳԻՐ քուրագիր։ ՍԿԶԲՆԱՍԱՐԻԹ թռչնազրնր. ԼՈՒՍԱՆԾԱԶԱԼԻԴՔ գունատր ծաղիկներ, ՄԱՆՈՐԱՆԿԱՐԻ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Եռակի, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ։ ՄՍՏԱՅԱՂ

Դարիմ տանուտէր, ԺԱՍԱՆԱԿ ԸՃԶԶ=1437. ՏԵՂԻ Թացու։

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերսուք.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ. աստուածասէր և հաւատարիմ տանուտէրն Դարիթ, որ ցանկացող եղեալ աստուածաբան սուրբ աւետարանիս, և ետ գրել զսա.

ի հալալ և յարգար վաստակոց իւրոց. յիշատակ հոգեայ իւրոյ և ձնողաց իւրոց, հաւերն՝ Գալոցին, մօրն՝ Թուրանդին, էթարին և զաւակաց՝ Մուրատին. փոխեցելոյն առ Քրիստոս. և զըստերաց՝ Զինարին, Համբեկուն, և եղբարն՝ Քաշառուն և կողակցոյն՝ Մարգարտին և որդոցն՝ տէր Գրիգորին և կողակցին՝ Սալուէին. Մէլքէսէթին և կողակցին՝ Շահումին. աւէն, Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափալ յաղօթս ձեր՝ զԴաւիթն և զձեռքն՝ զԴաւոցն և Թուրուանդէն և ըզկողակցին՝ զէթար և որդոյն՝ Մուրատին և զստերացն՝ Զինարին և որդոյն՝ Աւգէին. Համբեկուն, Նաէֆին և եղբօրն՝ Քաշառուն և կողակցին՝ Մարգարտին և որդոցն՝

տէր Գրիգորին և կողակցին՝ Սալուէին և զստերն՝ Գալալին՝ Մէլքէսէթին և կողակցոյն՝ Շահումին և զստերն՝ Թուրուանդին. աւէն,

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ սուտանուն Յուսէփին. ի սիւղն՝ որ կոչի՝ Թացու. ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգաց գորավարին և սուրբ Աստմա գորավարին. ի թուականիս հայոց ԸՃԶԶ (=1437). ի հայրապետութեան՝ Աթիսմարա աթոռոյն՝ տէր Ստեփանոս կաթուղիկոսին և պարտութեան Աղալ թէկինս՝ Ի դառն և նեղ ժամանակիս գրեցաւ. անմեղադիր կալէք խոշորութեան և սխալանաց մերոց, զի կայր մեր այս և առաջին գիրն է այս:

165.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ի Գ.

Լիւմ անապատ. Հիմ րիւ 92. ՊՁԼ=1439.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶԻՄ կաշեպատ տախտակ, ԼԱՆԿԱՄԱՆՔ յաւ է պահուած: ՄԱԿ-ՊԱՇԳ. երկ երկու լիւրժ միջին Մարտի-րեան տառերով ճառարտրից. ԿԱՍԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×24, ԿՐՈՒԹԻԻՆ երկարին, ԹՈՒԼԹՔ 546, ՏՈՂԹ 21, ԿԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԻՆԱՍԱԹՔ թոշնագրեր և ծաղկագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԹՔ զունաւոր ծաղկներով ՄԱՆԻՄԱՆԿԱԹՔ 4 տետրաշնիւն, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԿԻՐԻՃ Եղիանէս միայնակաց, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶԻՄՈՂ Եղիանէս միայնակաց, ՍԱՆՑՈՂ Եղիանէս վարդապետ, ԺԱՄԱՆԿ ՊՁԼ=1439: ՏԵՂԻ Լիւմ անապատ:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ. երջանիկ և աստուածաբան. ճիշտոր և ամենայն առաքնութեամբ լցեալ, սուրբ վարդապետ Եղիանէս. և ձեռն ի գործարկեալ՝ զրեաց զսուրբ աւետարանս. յիշատակ բարի հոգեյ իւրոյ և ծնապաց իւ-

րոց, հաւերն Շուտուսի և մաւրն՝ Քաթուշի. Այլ որ շտեմարանն է ամենայն հոգեոց, պահանջիս շտեմարանեաց և զոչի սորա, և ի կատարումն աւետարանիս ոչ ժամանաց. այլ փոխեցաւ տարածմա մահուամբ ի Քրիստոս. Վասն որոյ. աստուածասէր և բարիպաշտ միայնակացն Բովսէփ, եռափափազ սրտի, և կատարեալ սիրով, ի միտ առեալ զքան մարգարէին, որ աւէ. երանի որ ունիցի դասակ ի Սիոն և ընդանեակ ի վերինն յերուսաղէմ. և ի յարգար վաստակոց և ի քրիստն աշխատանաց իւրոց, կատարել ևս զսուրբ աւետարանս՝ զրիւով և ծաղկելով և կազմելով. յիշատակ բարի առ Քրիստոս՝ հոգեայ իւր և ծնապաց իւրոց, հաւերն՝ Թաւաքալին և մաւրն՝ Մէլքէթին, և կենակցին իւր՝ Աղաթէին և զաւակացն իւրեանց՝ Աստմին, Միսիթարին, Առաքելին, Բովանիսին. անդուցելոյն ի Քրիստոս. Զի ի միւսանգամ դարստեանն, ի տիեզերական հրապարակին. ուր սուրբ ամենայն հաւաքաւ սպասեն մեծի հարսանեացն. ի զիրկս իւր առեալ զսուրբ աւետարանս, Ելանէ ի զէմ Քրիստոսի. Զի լսէ

բարբառ, թէ եկ ծառայ բարի և հաստարիմ, մուտ ընդ իս ի յառաջատար իմուն, եւ արդ, ես Յովսէփն, հողացեալս և փոշիացեալս ի գերեզմանի. աղաչեմ զձեզ, ժողաք սուրբ քահանայից և մանկունք եկեղեցւոյ, վայելողք սուրբ աւետարանիս և որք հանդիպիք տեսութեամբ սուրբ և ընթեռնութեամբ և կամ արիւնակէք. յիշեցէք ի սուրբ և ի հաճոյական յողաութեամբ ձեր. մահաւանդ ի ժամ սուրբ պատարագին. զիս և զծնողսն իմ և զամենայն արեան մերձաւորսն, զկենդանիս և զանցողացեալս. և Աստուած, որ աստուն է ի սուրբ բարեաց, ձեզ յիշողաց և մեզ յիշեցեցոցս, ողորմեսցի ի միւսանգամ պարտտեանն իւր. ամէն:

Եւ արդ, զրիցաս սուրբ աւետարանս, ի թուականիս Հայոց տումարի ՊՁԸ (=1439). ի ծովահայեաց անապատս՝ որ կոչի՝ Լիմն. ընդ հովանեաւ սրբոյ Կեղեցա զաւրավարին. ի հայրապետութեան տեսուն Զաքարիային:

Արդ, ես վարդապետս Ռոմանէս և Ռովսէփ միայնականացս, ընծայեցար սուրբ աւետարանս՝ սրբոյն Պերդայ. յիշատակ մեզ և ննջեցեաց մերոց, եւ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի դրանէ սորա՝ ոչ կաթողիկոս, ոչ վարդապետ և ոչ եպիսկոպոս և ոչ չեթեւոս. և ոչ յազգականաց մերոց, եւ թէ ոք յանդրգին հանել. զպատիմն Կայնի և զմասն Յուդայի ժառանգեսցէ:

Դարձեալ. աղաչեմ զամենեւեան յիշել ի Քրիստոս՝ զտիեզերայայտ և զաստուածաբան քաջ և երջանիկ վարդապետդ Մկրտիչ. որ զպականութիւն սուրբ աւետարանիս զըրեաց, և ի կատարման յիշատակարանիս ոչ ժամանեաց. այլ սուրածամ մահուամբ փոխեցաս առ անձկալին իւր Քրիստոս. յունվար ամսոյ ի Իմ և հոռի ի Իմ, և անասելի սուգ և կեկեծ հասոյց մեզ, եւ զկապոցոս զգրի յիշեցէ ի Քրիստոս:

166

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ի Շ.

Աղբամառ. Հին թիւ 49. ՊՂ—1441.

Ն.Ի.Ի.Թ. Թուրթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՐԱՆԻՔ լաւ Լ պահուած. ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. չունի. ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵ. ՆՈՒԹԻԹԻՆ 20X27, ԿՐՈՒԹԻՆ Երկրին, ԹՈՂԻԹ 288. ՏԱՂԻ 21. ԳԻԹ քաղաքիւր ՄԿԶԲԱՏԱՐԻ Ժողկազմըն, ԼՈՒՍԱՆԾԱՂԱՐԻ Ժողկենքը. ՄԱՆԻՆԿԱՐԻ 4 սունտարանիչենք, ԽՈՐԱՆԻ 9. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4. ԿՐԻՉ Դանիլ քահանայ, ՆԱՂԻՆՈՂ Միւնսանց Դանիլ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՄԱՆԾՈՂ Մկրտիչ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՂ—1441, ՏԵ. ՆԻ Աղթամար:

ԾԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վ. Եղուս.

Փառք . . . Ուստի տեսան զսուրբ անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ աստուածաւոր, բարեպաշտ, հաստարիմ տանուտէրն Մկրտիչ. և ստացաւ զսուրբ աւետարանս. յիշատակ հողոյ իւրոյ և ծնաղացն:

Հաւրն՝ Պարոնի և մասնն՝ Շաքարի և եղբարցն՝ Ստեփանոս կրօնաւորի և Գրիգորի և ըրվէրն՝ Թաճ հաթունի. և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և հանգուցեցեաց, եւ արդ, ես յետինս ի զըրեաց և անաթանս (ի) կարգաւորաց, սուտանուն Դանիլ քահանայ. հրամանս ասեալ ի պատուիրան(ա)ղիք առաքելական բանէն. որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար, ի նմին կացջիւր, եւ արդ, իմ ոչ բերիւմ զայսպիսի վստահութիւն. այլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր. այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ. զի իմ բազում մեղացն թողութիւն բարացցէ:

Արդ, զքեցաս սուրբ աւետարանս, ի կղզիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ սուրբ Քաջիս և սուրբ Նանի. ի հայրապետութեան տէր Զաքարիայի. և ի թիւին Հայոց ՊՂ (=1441). Զեամբ Դանիլի սուտանուն քահանայի, եւ իմ անընդունակ զոյգ յար-

ուհետ գրչութեան, և բազում մեղացն ցնորիւք պաշարեալ: այլ ըստ կայի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մտղաաւեր **Հովն**, բազում աշխատանաւք գրեցի՝ անարժան ձեռաւք իմովք, ի ստոյգ և յընտրի աւրի-նակէ, կենալք տառապանաւք և բազում անգրչութեամբք, ի դառն և ի վշտարեք ժամանակիս: Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէ և յամենայի սեղանոյս, որք պատահիք սմա, տեսութեամբ և ընթերցմամբ, յիշեցիք յաղաթն ձեր, զյառաջիւնցեալ ստացող սորա զՄկրտիչ և ծնողքն իւր՝ զՊարոն և զԵւար, և զեղբարքն՝ զԳրիգոր և զՍտեփանոս կրօնաւոր, և զգոյրն՝ զԹաճ չաթուն և զազգն ամենայն: **Երեւելք** և Աստուած-ողորմի ասացէք: Ընդ նոսրն և զանպիտան ծանիկ զրիչ և ըզծնօցն իմ՝ զկարապետ քանանայ և զԴուռ մելիք և զեղբարն իմ՝ զԹումայ կրօնաւոր և զկենակիցն իմ՝ զՀամաս չաթուն և զորդիքս մեր՝ զՍտեփանոս կրօնաւոր և զՍմանէ և Զաքարա, որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթի, և զգոյրք մեր և զանգուցեալ տղայքն մեր՝ զԶաքարեայ շնորհալի սարկաւազն և ըզկարապետ և զԱրմանի չաթուն, որք տարածամ մահամբ փոխեցան առ Քրիստոս և մեզ թողին սուգ անմխիթարելի, և զուսուցիչն մեր և զհարեղբայրն՝ ըզԶաքարիայ փիլիսոփայն, և զամենայն ազգականքն մեր, զկենդանիք և զնշնեցեալք: Եւ որք զմեզ յիշէք սրտի մըտաւք, և դուք յիշեալ լիջիք յառատ ողորմութեան Աստուծոյ, որ է արնանալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

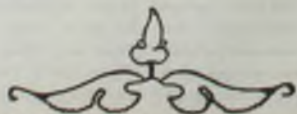
Եւ Մկրտիչ մեղաւոր ծառայս Աստուծոյ, յոյս առ Քրիստոս Աստուած եղի (և) չաստատուն չառասով և ետափափագ սիրով, եռանդնայատ սրտիւ, ետու ծրագրել զկենսաբեր սուրբ աւետարանս և ըստ կարելի՝ զարդարել յարձաթ և յոսկի, ի հալալ այդեանց և ի խոնջաբերտն երկանց, աշխատանաց: Եւ ետու զսա՛ի դուռն դերահրաշ և երկնա՛ման կաթողիկէիս՝ սուրբ

Յաչիս Աղթամարայ, յիշատակ անջնջելի և կտակ անդառնալի, ինձ Մկրտչիս և ծնողաց և եղբարց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց և երախտաւորաց: Դարձեալ, աղաչեմ յիշել զԴանիէլ տնարժան գրիչս և զերախտաւորքն մեր, նա և զսպասաւորք սուրբ տաճարիս՝ ըզմեծ փիլիսոփայքն՝ զԹումայ և զՍարգիս, զՅաչիկ և զՍմանէս, զԱւետիս և զՀերապետ, զՅովաննէս փակակալ և զԲարսեղ և զՅովաննէս և զՅուսէփ:

Ի թրականսն Հայոց ԶԺԳ (==1464), տէր Զաքարիայ կաթողիկոսն էառ զԷթմիաճինն և Բ տարի ի տեղն նստաւ, և զեղակուր եղև ի նոցանէ, եւ սրբութիւն սրբոյ Յաչիս և աւետարանիւր և գրեանքս՝ ի յանաւրինաց ձեռն մատնեցաւ: Եւ ես, Յովաննէս՝ մաղթաւոր, թափեցի զսուրբ աւետարանս, յիշատակ ինձ և ծնաւազան իմոց՝ Դաթիկն և Արուս խաթունին և կենակցին իմոյ՝ Ռութու մէլիք մաղղասին, և ծնաւազաց նոցին՝ Պաւղոսի և Սա(ն)տրիստին և զաւակաց նոցին՝ Սիմէոն և այլոցն ամենեցուն առ նստարակ, չանգուցեցոց առ Քրիստոս: Եւ լի բերանով և ուղիղ մըտաւք Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Յովաննէ մաղթասուն և Ռութու խաթունին, և ձեզ լսողաց և Աստուած-ողորմի ասողացդ, ողորմի Քրիստոս յիւր միասնեղամ զաղուստն, ամէն:

Յովաննէս աւետարանիչի ասկ:

Զմեղաւք տառապանք գերիս՝ զՄիտանեց թումայս, զեղկելի ոգիս, զանճար և զանյարմար ծաղկող աստուածախաս կրտակիս, աղաչեմ յիշել ի Տէր, սրտի մըտաւք, և լի բերանով Աստուած-ողորմի սասի՝ ինձ և ծնողացն իմոց, զի և դուք գտնէք ողորմութիւն ի Քրիստոսն յարժնութեան պահու, ամէն, Բայց անարժեստ ծաղկիս և անգուն զեղիս, աղաչեմ, չլինել մեղալիք, զի կայ իմ և իմաստը՝ ախշափ էր:

167.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ի Ե.

Աղբամար. Հիմ քիւ 54. ՊՂԳ—1444

ՆԻԻԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշնկատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ և պահուած. ՄԱԳ. ՊԱԶՊ. սկզբում և վերջում միջին Մ'նարովբան տառերով աստարանի կրկական Թերթ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, շուրի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 19X27. ԳՐՈՒԹԻՆ. միասին, ԹՈՒՂԹՔ 300. ՏՈՂԶ 23. ԳԻՐ բոլորագիր ՍԿԶԲՆԱՍԱԻԹ ծաղկագրեր և թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹ գունատր ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 8. ԽՈՐԱՆԻ 10. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4. ԳՐԻՉ Հայրապետ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ Թումայ Միևասնց, ՍՍԱՑՈՂ Հուգիկ Թումայ գաւաշի, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՂԳ—1444, ՏԵՂԻ Աղծամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ կանձին և լուսափայլ և մաքուր մարգարտիս, ցանկացաւդ եղէ ես մեղաւոր և անարժան ծառայս ծառայիցն Աստուծոյ՝ մակնաւուն Թումայ, Ղուգիկ կոչեցեալ, ի զեղջէ Գաւաշից. և ետու զծագրել զսա մեծաւ փափագմամբ և ցերմեռանդ հաւատով, ի նալալ արդեանց իմոց, յիշատակ քուրի հոգոյ իմոյ և ծնաւդացն իմոց, հաւն իմոյ՝ Կիրակոսի և մօրն իմոյ՝ Ոսթուն մէլէրին և Կորաւրն իմոյ՝ Մերուն արեգային և կենացին իմոյ՝ Աղուիին և գաւակացն իմոց՝ նապուցիւրցն ի Քրիստոս՝ Յուսէի բէկին և Փաշային. և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իմոց, կենդանեացն և նահապուցիւրցն Յաւրեանկ եղջերուին. որ (ի) յովութենէ հրակա մասինն, բաղձայ փափագմամբ ի յարիւրս ցուրց. ըստ բանի երջանկին Դաւթի, Նոյնպէս և իմ, ի յովութենէ մեղաց իմոց վարակեալ և ի խղճէ մտաց հարեան և ի սպառնայեաց անշնջ գեհինոյն տոչորեալ, զաստուածա-

խաւս կտակս զայս ստացայ պատճառ փրկութեան հոգոյ իմոյ՝ ի յաններելի տառնացն:

Ապաւինելով իմ ի մարդն ճշմարիտ և ի գաւն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի. զոր պատմ աստարարաւ Մատթէոս, Վատահեցեալ յառիւծն խրոխտական ի հրգարն Յիսուս. զոր ծանուցանէ մեզ Մարկոս: Աւժնդակեալ յեզն պարարակ և ի գուարակն արդիւնական. զոր յայտ առնէ քաջաբանն Ղուկաս: Բուռն հարեալ արծուաթոռիչ բարձրութեանն, որ բարձեալ ունի ի վերայ միջնոցան զանմահից արքայն. որոյ բերի աւրինակ աստուածաբանն Յոնանէս:

Արդ, զայս պատուական ակնս շափուցայ. ուր կայ հանգուցեալ Աստուածն. Իսրայելի. և զկառօս Եղեկելի. որ պարագրէ զոյսն արտափայլեալ և զպատգամս կենդանի՝ Փրկչին Յիսուսի. ես մեղուցեալ և անարժան ծառայս Աստուծոյ՝ Ղուգիկ Թումայ, ի միտս իմ եկեալ իմացայ. զի ունայն և անցաւոր է մեծութիւն և փառք աշխարհիս. և մանաւանդ զի ես անմիթար ես և անգաւակ ի յաշխարհի: Եւ լուայ պատգեայն յԱստուծոյ՝ բերանով մարգարէին, թէ երանի որ ունիցի գաւակ ի Սիոն և ընտանի բարի յերուսաղէմ: Վասն որոյ և ես փափագեցայ այսմ աստուածախաւս և կենսունակ աստարարնս, և ետու զծագրել զսա մեծաւ փափագմամբ, ի նալալ արդեանց իմոց: Եւ սուրի զսա ընծայ և նուէր ի յանունին գեղոց Գաւաշ: Ի զօւնս զերանջուշակ սուրբ տաճարացս՝ Ամենափրկչի և սուրբ Կիրակոսի. յիշատակ քուրի հոգոյ իմոյ և ծնաւդացն իմոց: Որպէս զի նաւապաղ ընթերցցին զսա մանկուտք եկեղեցոյ՝ ի զուռն սուրբ տառնապս. մանաւանդ ի ժամ սուրբ և սուկալի նշատարար և մեղ-

սաբաւիչ պատարագին. և լի բերանով և ուղիղ մտաւք Աստուած-ողորմի ասացեն՝ ինչ մեղաւորիս՝ Թումայ և ծնաւդացն իմոցն՝ Կիրակոսին և Խաթուն մէլէքին. և եղբարն իմոյ՝ Մերուն արեղային և կենակցին իմոյ՝ Աղուծին և զաւակացն իմոց՝ տարածամ հասակաւ հանգուցելոցն ի Քրքիստոս՝ Գուռլի բէկին և Փաշային, և քեռոյն իմոյ Աղուպշային. և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իմոց, կենդանեացն և հանգուցելոցն, ուղիղ մտաւք Աստուած-ողորմի ասացեն. ամէն:

Եւ արդ, ես ունայն և թափուր յամենայն հոգևոր Բարեմասնութեանց, և հիւծեայս և մաշեայս վերջին աղբաւորութեամբ, մեղապարտ և յանցաւոր ծառայա Աստուծոյ՝ Միշանենց Թումայ, անամբ ենթաբեղայս. տեսի ըզփափազ սորա զոր ունէր առ հոգևորն, և հարկեցայ յաղայնացն նորա և յանձն առի, և ետու զծագրել զսաքըւեր-ողորմի իմոյ Հառապետ արեղային, ի ըստող և ընտիր արքիեպիսկէ. եւ ես իսկ, մեղսածած մատամբ իմով, ծաղկեցի զսաքըստ իմում կարի, և ըզհամարաբարսուն և զտընտալ զկիսգիրին և զյիշատակարանս զայս, և զերեսն ևս զկիսացն՝ զծագրեցի ձեռամբ իմով և կաղմեցի. յաստուածապահ կրդիս Աղթամար. քնդ հովանեաւ զերանրոյն ևս իրկնամանս զըմբխայարկ սուրբ Ուայի տաճարին և Ամենափրկչին և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սարգիս զաւրաւարին: Ի հայրապետութեան տեսան Չաքարիայի. և ի թվականութեան հայկազեան տամարիս ի յԳ և ի ՂԲ (==1444), ի դառն և ի չար ժամանակի, յորում տառապեցուցանեն և նիղին զուգաք քրիստոնէից ազգի ազգի կեղեքմամբ և անողորմ հարկապահանութեամբ և յայխարհէ յայխարհ վտարմամբ իբր զգերի, տամբ և ընտանեաւք, անիրաւ աղպի նետաղաց. որք են տեաւք և թաղսուրբք և իշխանք աշխարհաց միեռոց, աղղաւ թուրք, Արդ, ի յայտպիտում դառնութեան ժամանակի, զծագրեցաւ սուրբ աւետարանս այս, ձեռամբ անարժան և անարկեստ գրչի Հայրապետի, անամբ ենթաբեղային, և ի խընդորոյ երկուց հարազատ եղբարցն՝ սրբորակ Մերուն արեղայի և Թումայի վաճառականի, Վասն որոյ աղա-

չեմ զամենեանս սիրովն Քրիստոսի, լի բերանով և ուղիղ մտաւք Աստուած-ողորմի ասացէք, ստացողաց սուրբ աւետարանիս, երկուց հարազատացն՝ Մերուն կրանաւորին և Թումայ վաճառականին, և ծնողաց նոցին՝ կիրակոսին և Խաթուն մէլէքին, և Թումայի կենակցին՝ Աղուծին և զաւակաց նոցին՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս՝ Գուռլի բէկին և Փաշային, և քեռոյն իւրեանց՝ Աղուպշային. և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, կենդանեացն և հանգուցելոցն:

Ընդ նոսին և զմեզ արարէք յիշման արժանի, զմեղաք տառապեալ ոգիքս՝ զՀայրապետ սոսկանուն արեղայս, զծագրող տառիս, և զծնաւդն իմ՝ զՈւայիկ և զՍակիտիկն, և զեղբարյն իմ՝ զՄուշանէս և ըզքոյրն իմ՝ զՎարդ-խաթուն. և լի բերանով և բողբոսխաւս լեզուաւ՝ Աստուած-ողորմի ասացէք մեզ. զի և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս. ամէն:

Յիշել աղաչեմ ի Քրիստոս և զիմ անարժանութիւն՝ զՄիշանենց Թումայս, զբազմալիկ ոգիս. որ ծաղկող և կազմող եմ աւետարանի և զծող յիշատակարանի. աննախանձ կամաւք և իմ ձեռացէք Աստուած-ողորմի, և ծնողացն իմոց՝ Սիմէոնի և Արդունի, և երախտաւոր քեռոյն իմոյ՝ Թումայ միայնակեցին. և ձեզ յիշողոց ողորմի Քրիստոս ի յարմ վերջին. ամէն:

Եւ արդ, ես մեղուցեալ և անարժան ծառայս ծառայիցք Աստուծոյ՝ Մերուն սոսկան, ւն արեղայս:

Որ ի նարեղեան ժամանակիս
Հերպետ կոչիմ ես սուրբ ուխտիս,
Հոչակաւոր միշտաւորսն:

Սուրբ Վարդանայ գաւառաբարիս.
և հարազատ եղբարյն իմ՝ Թումայ. որ ստացողն է սուրբ աւետարանիս. տրապզտուրք աւետարանս այս ի յանաւի գեոդս Գուաշ, ընծայ և նուէր գերահոչակ սուրբ տաճառացն՝ Ամենափրկչին և սուրբ Կիրակոսին՝ Վան որոյ, աղաչեմ զամենեանս զպատուական և զսրբաւել քահանայսդ. որ ի յայժմու ժամանակիս արասաւորք էք սուրբ տաճարացս, երկու հարազատ եղբարքդ՝ Թալէկ և Կարապետ, Աստուծ և Կիրակոս և Յովաննէս, և որք յառաջս յիշող էք:

դի սիրով ընդալիւր զսա՝ նուէր Աստուծոյ՝ ի ձեռաց մերոց և խնամով պահնջիր զսա... յայլ պատահարաց, եւ առեց ձանձրանալոյ և աննախանձ կամօք և յաւժար սրբութիւն՝ նանապագ ընթիւնուէր զսայ, ի սուրբ քառանկերոց աւուր յարութեան Քրիստոսին և յամենայն կիրակոսի. և մանաւանդ ի ժամ սուրբ և սուկոսի պատարագին, Զի և զուր զսփիր սղորմութիւն ի Քրիստոս յաւրնութեան պահու. ամէն:

Այլ և զպատուական և զսրբաւէր կորուստեքն՝ յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զհարքս մեր և զեղբարքս. որք են միասնք և սպասաւորք ճեշտակարանէ ուխտիս սուրբ Վարդանայ զաւրաւարիս. որք խրատիչք եղին մեզ և յորդորիչք ի զործս բարիս՝ ձերունի հայրս մեր՝ պատուական տէր Թումա. որ ծնւալ և սնուցող է իսայ մեզ՝ ամենեցուն, եւ ի սորա առաջնորդութեան՝ շատ արդիւնք յաւելցաւ վանացն, ազնականութեամբ միեռել եղբայրութեանց. որ ի րազմացն՝ սակաւ են մնացել և են թուով վեց. Մկրտիչ մահադասին և Ստեփաննոս արքանօգին, Բարսեղ և Վարդան, Յովաննէս և Վարդան, և եւ Մերուսի՝ սրտալք քան զամենայն և սպասաւոր սոցին, Արդ. ի հերպետութեան տէր Թումային, մեր ամենեցուն ազնականութեամբ և կամաք սատուածաւէր տանուտարնք. որք կան այժմ կենդանի. Մանկասարենց Թումայն և հիւսն Կիրակոսն, Ռօֆա Ստեփաննոսն, Զիւրկանց Կիրակոսն և և ըռէս՝ Աղուպչէն . . . Կիրակոսն և Փափոսնց Յոհաննէսն Սոցա և մեր ամենեցուն կամաւոր և ազնականութեամբ, և տրաւք և ողորմութեամբ քրիստոնէից. և յորդորմամբ սուրբ և սատուածաւոր վարդապետացն՝ Բակորայ և Յովաննէս Պուտրկեցոյ, չինեցաւ ի հոմանց սուրբ Վարդան զաւրաւարի գուժքէթիւն և երկնամասն տաճարն. ի հերպետութեան վանից Թումայ արեղային, և ի դանութեան Դարայ-Ուստֆին, և յամիրապետութեան Ոստան քաղաքի՝ Ամիրեզդինին և ողորդն իւրով Մէլիք Մահմադին, Կտրվաւ և նոյն Թումայ վանից հաւր ձեռօքն՝ Խաջարին՝ Վեցրու իոյն՝ արտ. ամիրաց մրջաթիթիւն և նըշանդին՝ սուրբ Վարդանայ մուք զրնվաւ և էգին, և Կաթողիկոսնց արտերն, և Պէշկինի զրախան, սուրբ

Վարդանայ վանիցն մուրա Շինեցաւ և ձիւթանանքն սուրբ Վարդանայ՝ ի Գաւաշ գեաւորս, Այսքան բարութիւնքս և առաւել քան զսոյն, կամօք և ազնականութեամբ Գաւաշից աստուածաւէր տանուտերացն և պատուական քանանայիցն, և աշխատութեամբ վանից սրբակաւն արեղայիցն և տրաւք և ողորմութեամբ ամենայն քրիստոնէից. յաւելցաւ սուրբ Վարդանա՝ Յամիրապետութեան երկրիս Մէլիք Մահմադին, և հաւր իւրոյ՝ և մօրն. և յառաջնորդութեան վանիցն Թումայ արեղային, Որոց ամենեցուն առ հասարակ, կանգնողացն և կամեցողացն և աշխատողացն և ողորմութիւն տրողացն, և յորդորող վարդապետացն. տալէ Քրիստոս վարձս բարի, զանպատ ողորմութիւն իւր և զերկնից արքայս թիւն:

Իսկ զըծագրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի թագաւորութեան Ամիրգա Զրհնայային. և ի կողմնապետութեան մերոյ աշխարհին՝ Դըրիւ-Ասլան Պարոնին. ի խընդրոյ երկուց հարազատ եղբարցն՝ սատուածաւորաց՝ Մերուս արեղային, սուրբ Վարդանայ հերպետին, և եղբաւրն իւրոյ Թումային՝ Գըծագրեցաւ և յիշատակարանս այս, ձեռաւոր Միւսանց Թումայի, անիմաստ և ախմար գրչի, Վասն որոյ, աղաչեմ զանդիպողքդ սրմա, զպատուական քանաւորքդ. որք սպասաւորք էք սուրբ Փրկչին և վայելողք աւետարանիս. և զաստուածաւէր տանուտէրք Գաւաշ գեղիս. որ յամեն տարի երկու աւր ընթեռնուէր զյիշատակարան սուրբ աւետարանիս. մի անգամ Աստուածայայտնութեան տաւին և մի անգամ աւագ Զատնիկն. զի լրսողն ի բարին յորդորեցին. և ուղիք մտաւ և լի բերանով Աստուածողորմի առասցեն ստացողի սորին՝ Դուրիկ Թումային և ձեռացն նորին և եղբաւրն և կենակցին իւրոյ և զաւակացն. ի վերոյ յիշեցելոցն՝ եւ մի ոք ի իշխեցել հեռացուցանել զսա ի Գաւաշից սուրբ եկեղեցեացն, գողանալով կամ ծախելով կամ գրաւելով, եւ ով ոք յանդգնի և հանէ, և կամ ի վերայ վանից արտորայիցն և անդատանացն, եւ ով ոք յանդգնի և բունեաթ զընէ. ընդ Կալանի և ընդ Յուդայի և ընդ խաչահանուացն պատի ի Քրիստոս. ամէն: (Մանր գրով) Յիշեցէր ի Քրիստոս և զնաւարդին սարկա-

ազն. որ ազնական հղ մեզ՝ կոկեղով ըզ-
նիսթ սորա:...

Վերստին նորոգեցաւ աւետարանս, ձե-
ռամբ սուտ և պղծքք անուն Մարտիրոսի.
յիշատակ Պարոն Յովանէսին և իւր ծնա-
ղացն, հարն եղգանին, մարն Զանադին և
կողակցին Սառն և միւս կողակցոյն Մըր-
ւաթին, զստեր Զանադին և քւեցց Մար-
գարտին, Էմինա-Սուլթանին, Էթար-Քա-
թունին, որոց Շաղաւատին և հորարց...
Առնիծին և կողակցին Քաթուն-բէկոյն, որ-
դոցն՝ Բաղդասարին, Եղգանին, Սանասարին,
զստեր՝ Քան-Սուլթանին, Քոռոմին. Աստմին՝
կողակցոյն Եղիսին, զստեր Սուլթանին,
Ժեհային Միրզին, քւեցցորդոյն Սահակին,
սանահաւր Մուրադին, կողակցոյն Ղարի-
պին, որդոյն Սար-խաչին, ծնողացն Զան-
թունին, կողակցոյն Հանումին, որդոցն Սար-
խաչին և Մարգարտին: Եւ...

Եկեցեք ի մարափայլ յաղաթս ձեր
զՊարոն Յովանէս. որ ցանկացաւ թաւա-
տարն և ետ նորոգել սորք աւետարանս,
յիշատակ իւրն և իւր ամենայն արեան մեր-
ձաւորացն: Կրկին անգամ աղայեմ զձեզ,
ով մանկունք և կեղեցոյ. յորժամ հանդիպի-
սմա, կարողայով կամ արեւակելով, Աս-
տուած-ողորմի ասացէք՝ Պարոն Յովանէսին.
որ ստացաւ ի Նայալ վաստակոց իւրոց, և
ետ նորոգել սորք աւետարան և զմաշ-
թոցն. ի յիւր ձեթխածէն՝ յամիսն աւր մի
ողջ արար (ի) դուռն սուրբ Կիրակոսին:
Ինչ մարդ գէղ արն բանի, ով որ քա-
նեցուսցէ. յիւր շաթխուն փէթն յեկեղե-
ցին տա. ով չի տա ու խակառակի՝ զանէծք
կանխին ստցէ և զխաչանողացն. ամէն:
Նորոգեցաւ աւետարանս ի թվականիս ՌԿԼ
(= 1612):

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Ով պատուական և սրբասէր ընթեր-
ցող իւզարեւից աւետարանիս, ի փառաւոր
սուր յարութեան ատասաւիս. ի բերա-
նով և ուղիղ մտաւք Աստուած-ողորմի ասա
ստացողի սորին՝ Ղուկիկ Թումային և եղ-
բային՝ Մերուն կրանաւորին, և ծնողաց
նոցին՝ Կիրակոսին և Քաթուն-մէլէքին և
կենակցին իւրոյ՝ Աղոթին և աղոցն ամե-

նայնին, և Հայրապետ գրչին և Թումայ
ձաղկոզին և Նասարդին թուղթ կոկողին:
Եւ քեզ և մեզ ողորմի Քրիստոս ի յաւըն
վերջին. ամէն:

(Քիչ տարբեր բոլորապարով) Դարձեալ,
Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Թումային և
կողակցուն՝ Շաղաթին. որ ետ վերստին
նորոգել զսորք աւետարանս, ի յիշատակ
հոգոյ իւրոյ և ծնողաց, հօրն՝ Քաթեղին և
մօրն՝ Յամանին և որդոյն՝ Յովանէսին և
զստերն՝ Եղիսին, Քոռոմսիսին. Աստուած-
ողորմի ասացէք՝ Թումային և Շաղաթին
և ծնողաց՝ Նանին և կողակցուն՝ Վանիսին,
և ամենայն արեւին մերձողացն. Աստուած
ողորմի ասացէք Թումային. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝
տէր Սահակին և կողակցուն՝ Քանազարդին.
որ միջնորդ եղև այս յանիս և խնամա-
րկեալ ի վերայ մեզ. Աստուած պահէ զիւր
որդիքն. ամէն:

Նորոգեցո սուրբ աւետարանս, ձեռամբ
սուտնուն Յովանէս իրիցուս, ի թվակա-
նիս ՌԺԺԷ (1668): Տեսնողն ասէ զԱստուած
ողորմին. ամէն: Աստուած-ողորմի ասացէք՝
Սիմին. ամէն: Աստուած ողորմի Շահի-Զա-
մանին. ամէն: Աստուած ողորմի Քամե-
կուն և կողակցուն՝ Կիրակոսին և որպոյն՝
Էնէլաթին, Էլէքսանին, Սահակին և զսա-
րացն՝ Թաղուհին, Զամանին և մօրն՝ Շա-
մամին և Թումային. Աստուած-ողորմի
ասացէք. ամէն:

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Ով պատուական և բարեասէր հարց մեր
և եղորար, ընթերցողք և լսողք և աւրինա-
կողք այսմ սատուածախաս կտաւկիս. յերես
անկեալ աղայեմ ըզձեզ, որք հանդիպիք մա.
ի բերանով և ուղիղ մտաւք Աստուած-ո-
ղորմի ասացէք ստացողի սորին՝ աստուա-
ծասէր պաաշէր Ղուկիկ Թումային, և եղ-
բայն իւրոյ հարազատի՝ Մերունի սրբասէր
արեղայի, և ծնաղաց նոցին՝ Կիրակոսին և
Քաթուն-մէլէքին, և կենակցին իւրոյ՝ Աղա-
թին, և տարածամ հասակա հանդուցեալ
պաակացն իւրեանց՝ Գուգի-բէկին և Փա-
շային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց
նոցին, կենդանեացն և հանգուցեցողոցն, Վասն

զի յոյժ փափագմամբ ստացաւ զսա, ի հալալ արդեանց իւրեանց, ի միտիվարութիւն հոգւոյ իւրոյ և յոյս փրկութեան ի յաննիւթի լի տանջանացն, Վասն որոյ և զուգ, հանդիպողորդ, զԱստուած-ողորմին մի խնայէ՛ք ասե՛լ՝ Թումային և եղբայրն իւրոյ և ծնողացն և ազգացն ամենայնին. զի և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս ի յանկ աւուրն դատաստանին. ամէն:

Յիշել աղաչեմ ի Քրիստոս և զմեր անարժանութիւնս՝ զՄինասենց Թումայա, զեղկելի ոգիս. որ ծագկող եմ սուրբ աւետարանիս և զբունբորդին իմ զհայրապետ արեղայն. որ զծագրեաց զսա. և միոյ Աստուած-ողորմի անկոյ զմիզ արարէ՛ք արժանի և զծնողսն մեր՝ զՍիմէօն և զԼիշուեմ-մէլէք. զՆաչիկ և զՍակի-տիկին: Զի և զուգ գրտնից ողորմութիւն ի Քրիստոսէ յարննութեանն պահու. ամէն:

(Տգեղ գրով) Դար(ձ)եալ, յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք Ումբիկէն, Խաբն, Նաղրին, մուրն Դարիբ(ի)ն, կուղակցուն Ալամին, որոցոց նորին՝ Շաղթաթին, Գարի խանին, Ամիրաղին, Քաշօին Գաւաթից տանուտրաց՝ տէր Վա(ր)դանին, տէր Թումային, Էդես Վարդին, Ախարօւնիւն, Սարգիսին, Ղազարին, Բատականից՝, յուգսնց Թումին, Մարտիրոսին. եւ իմիրշատ օւթով արի ի վերայ սուրբ Գէորգայ՝ Զաիկի արտ սուրբ Գէորգայ զուրաւարին. Բ չափ հաց. դարու՛ր՝ վանից հալ(յ)ր՝ տէր Մէլքէսէթին: Եւ ով այլևայլ անէ, անէձք կաէ(ն)ին առկ և զգիտախանդաց. ամէն. եղիցի, եղիցի:

Ղուկասի աւետարանի վերջում.

Ով դասք լուսնարմից և կաճառք երկնազգմամբ սուրբ հանդիսից, պատական հարք իմ և եղբարք և սրբասէր քահանայք. որք հանդիպե՛ք սուրբ աւետարանիս՝ տեսութեամբ և կամ կարողալով և կամ աւրինակիւով. լի բերանով և ուղիղ մտաւք Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ ստացողի սորին՝ Ղուկի Թումային և եղբայրն՝ Մերուն կրանաւորին և ծնողացն նոցին՝ կիրակոսին և Քաթուեմ-մէլէքին և կենակցին իւրոյ՝ Աղուկին և զաւակացն իւրեանց՝ հանդուցելոյն ի Քրիստոս՝ Դուսթի-բէկին և

Փաշային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, կենդանեացն և հանգուցելոցն:

Ընդ նոսին և ձեզ ասաջիք Աստուած-ողորմի՝ Հայրապետի տոկանին արեղայի զրժողի սորին. և Միւսանց Թումային՝ աւետարան և անարհեստ ծագկողի և կազմողի սորին, ծնողաբուն մերովք հանդերձ և ամենայն արեան մերձաւորաւքն: Եւ ձեզ յիշողացդ և ձեզ յիշելոցս ի սմա, ստացողացն և զծողացն և աշխատողացն և թուղթ կուղողացն, առնասարակ ողորմեսցի Քրիստոս ի յաւուրն դատաստանին, և ամէն առողին ամէն և հազար անգամ ամէն:

298 ամ թղթ. Փառք. Յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զհաղտիայր. որ ազատեաց սուրբ աւետարանս (յ)անարինաց և գնեաց. յիշատակ իւր և ծնաղաց իւրոց՝ Նորսէպին և կենակցին իւր՝ Մարթային և զաւակաց իւրոց՝ Բաղտիարին և կենակցին իւր՝ Սաւլթանին և զաւակաց իւրոց Սաղաղին և իղարալ Ստեփանոսին և Մուրաղին և փոքր եղբարք Սաղաղին և հարեղբարք Հերապետին. Մուրատին և Սաղաղին և եղբարք Մկրտչին և բուրջ Հազարժարդին և իւր տղին՝ Շաղթաթին և Նշիտնին և Գուլ-մէլէքին: Ով մանկուսք սուրբ եկեղեցւոյ, յիշեցէ՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր զենանէս և զկենակցին իւր զնշիտն և Մկրտչին և կենակցին իւր Քուլթուն և Յովաննէսին և Փաշին և մար Քալիին և Կիրակոսին. և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն: Ով որ զայս յիշատակարանս հանէ սուրբ աւետարանէս, ընդ կայէնի և ընդ Յուդային և ընդ խաչահանուսցն պատժի ի Քրիստոս. ամէն: Արդ, աղաչեմ զձեզ, յիշեցէ՛ք յաղաթս ձեր զբարեւոր և զհաւատարմ տանուտէրն պարուն Մուղրին. որ զսուրբ աւետարանս գերի գնեց. յիշատակ իւրն և ծրնաւողացն, հաւքն Դալարին և մուրն Շուշանին և զաւակացն Զանաղդիդին և Իարժասին. ամէն: Դարձեալ, (աղաչեմ) զձեզ. յիշեցէ՛ք յաղթս ձեր զհաւատարմ և բարեւոր առնուտէրն զՊարուն Մուղրին և զԻւր եղբայրքն զՍաթիլմիւն և զհասաւղն. ոյր յայս(մ) ամի մարտիրոսական արձան կատարեաց ի յաւտարինաց. յիշատակ իւրն և ծնաղացն: Յիշեցէ՛ք և Աստուած-ողորմի

ասացէք սոցա, ամէն: Դարձեալ, աղաչեմ
զձեզ, յիշեցէք յաղաթս ձեր զբարեւելիք և
զհաւատարմի տանու(տէլոր) զՊարոն Մուղ-
րիւն և զիր եղբայրն զորդ(ին) զՋան աղիզն
և ձեր պարման, զՍաթմիւն և զկին զՋանփա-
շէն և զորդիքն զՓաղջան և զնաւուդն և
զիր որդիքն զՍեւեփանոսն և զՄիրաքն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք յա-
ղոթս ձեր զբարեւելի տանուտէրէ Գաւաշից
զՊարոն Մուղրիւն և զԱղբէկն (տողընդմէջ)
և զաւագերէց զտէր Յովանէս և զԳույ-Ա-
զիզն, զՀայրապետն, զՄշաճն, զտէր Վար-
դան, Գաւաշից Միրիջան, Մարտիրոսն,
Տլոշենց Միրզան, Քարմաշենց Մկրտիչն,
զՊառոն, զԿակոսն, զԱխշիւրէկն և զԱս-
տուածատէրն և զԳովազդից Մուսեխենց,
զբարազդարկ Յովանէսն. յիշեցէք և յի քն-
րանով (Աստուած-ողորմիկ) ասացէք սոցա,
ամէն: և որ զԱստուած-ողորմիկ ասէ, նմա
Աստուած ողորմի. ամէն:

Փառք . . . յիշեցէք . . . տէր Արսէնին,
հաւրն՝ Փախչանին, ժոնն՝ Սուլթանին, եղ-
բարցնն՝ տէր Յովանէսին, Վարդանիսին,
և միւս Վարդանին, Թումին, քուերց՝ Գու-
լաղին, Բէկին, Խէրէփին, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս զսուրբ Վարդա-
նայ խելքակտան՝ զտէր Արսէն. որ եւ նոր
նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր
և ամենայն մերձաւորաց իւրոց՝ Փախչանին,
Սուլթանին, տէր Յովանէսին, Վարդանիսին,
Թումին, Գուլաղին, Բէկին, Խէրէփին, Հի-

զնիցի Վարդանին. Աստուած լուսաւորէ զի-
րեանց հոգին: ամէն:

Եւ տէր Արսէն խելքակտս տէր զսուրբ
աւետարանս նորոգել, յիշատակ ինձ և ծնո-
ղաց իմոց. հաւրն՝ Փախչանին և մասնն՝
Սուլթանին, եղբարցն՝ տէր Յովանէսին,
Վարդանիսին, Թումին, քուերցն՝ Գուլաղին,
Բէկին, Խէրէփին. եւ առաւել Գաւաշից տա-
նուտէրաց՝ մեծի և փոքու առհասարակ՝
Աստուած-ողորմիկսցի. ամէն: Աստուած-ողոր-
մեա զառածեալ մեղօք Թումայիս. որ զար-
դարեալ նորոգելի զաւետարանս, ի՛նքիւ. Ռ-
Ջէ (==1639). մի քերան Աստուած-ողորմի
ասացէք մեղաւորիւ. և Աստուած ձեզ ողոր-
մեսցի. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի
ասացէք՝ Բարթին, Կինօին, Ջանաղին, զբա-
տերն՝ Էթարին, Յովանէսին, Աղապէկուն.
Աստուած լուսաւորէ զիրեանց հոգին: Դա-
թիկ իգին ներք(և) Կակոսկէ տան ներքն,
առին վերև, առին էրի տանիս՝ Նազարին,
Աղաթին. Աստուած լուսաւորէ զիրեանց
հոգին: Դաթիկ իգին և զգիճառն՝ վերև
առին, ռիմ արի ի վերայ սուրբ Կիրակո-
սին. մարդոյ զաւր զալապի ի ներս չկայ,
ինչ մարդ զաւ անէ՞, զանէ՞քն առնէ. Տէր
Վարդն վկայ է. տէր Թումէն վկայ է. Ասն
վկայ է. Զորէս Սարգիս, Գուլամիր վկայ է,
Ջալաւել: Աստուած լուսաւորէ զԳրիգոր կա-
թողիկոս. վկայ իւր՝ ձեռով. տէր Վարդանէս
իւր՝ ձեռով. Աստուած զիր որդիքն աւրհնէ.
ամէն:

168.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԻԶ.

ՌԵՈՒՆԵԱՅ ԲԵՂՈՒ ԴԵՂԻ ԵԿ. ՊԼՆ=1446.

ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ ծնողազիրս կորած է.
յիշատակուած է Ղ. Ժ. Վ. Բիրդալաւանի
«Հայկական տարեգրութիւն» անտիպ
աշխատութեան մէջ, ԳՐԻԶ Հայրապետ
կրօնատուր: ՍՄԱՅՈՂ Ս. Բաղրալայ վանք:
ՎԱՄԱՆԿ ՊՂՆ=1446, ՏԵՂԻ Լիդիամար:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՌԵՈՒՆԵԱՅ ԲԵՂՈՒ ՎՍԻ ԵԱԽԱՐԱՆԻԿ.
. . . Իսկ եւ ունայնս . . . և անար-
ման ծառայն ծառայից Աստուծոյ՝ Սրնա-
սենց Թումայս, անուամբ եւեթ արեղայս.
լուս զգլխաց և զսէր և ետու գծագրել զա-
տուածախօս սուրբ աւետարանս, քուերոր-

գոյ իմոյ՝ Հայրապետի սրբակոն արեղայի՝ յաստուածախնամ կղզիս՝ Աղթամար կոչեցեալ. ընդ հովանեաւ երկնամասն եղումբ թաձն սուրբ Քաջի տաճարիս և Ամենափրկչիս և սուրբ Սարգիս զօրավարիս. ի հայրապետութեան տեսնն Զաքարիայի, և թուականութեան Հայկազեան տուամարիս ՊՂԵ (=1446), եւ ընծայեաց զսա՝ նուէր և

ընծայ՝ աստուածարնակ սուրբ տաճարիս. որ է շինեալ յանուն սրբոյն Յակոբայ հայրապետին, սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Յոհաննէս աւետարանչին. առաջի Կապուտ Կողան բերդին, եւ է հռչակաւոր վանք և շրջատակարնակ կրօնաստան, Յայսմ ամի էստ Ամիրզա Զընանչէն զԲագդատ, որ է Բարխլուն, և էր թիւ ՊՂԵ (=1446),

169.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ի Է

Վարագ. Հիմ թիւ 130. ՊՂԶ=1447.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ Կաշիպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՐՆԻ քաւական լաւ և պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. Շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18X26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթն, ԹՈՒՂԹԻ 248, ՏՈՂԻ 19, ԳԻՐ քլորարդի, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԻՔ մարդարբեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ ծաղիկ, մարդագլուխ թռչուններ, ՄԱՐԻԱՆԿԱՐԻՔ 16+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Իսրայէլ քաջանայ, ՄԱՂԿԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՆՏՈՂ Պարոն Գրիգոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՂԶ=1447, ՏԵՂԻ փառականք.

ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և գտարայ տեսի. ևս Կարապետ քաջանայ, զանճառ փրկագործութեան իսրայելի զմարմնարիկ տեսի. եւ նոյնեան Որդոյն Աստուծոյ. զոր սկսայ ի գործ և առաջնորդութեամբ հոգոյն Աստուծոյ՝ կատարեցաւ սուրբ աւետարանս, յանուն՝ Թովմայի, Գրիգորի և Լազարի. յիշատակ իւրեանց և ծնողացն, մաբն՝ Նընախորդին և հաւրբն՝ Սահփանոսին . . .

Արդ, ևս յետինս ի մանկանց սուրբ եկեղեցոյ և անպիտանս ի պիտան(ե)ացն Աստուծոյ. հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացջիւր. այլ և ի քրիստոսական բանէն, որ ասէ, թէ առէք զլուծ իմ ի ձեզ, և այլն. եւ արդ, ևս եկի

ի նոյն կոչումն և ոչ կացի ի նմին. այլ ունայն (պտեալ) յամենայն բարեկամելութենէ, որ(ով) առաքինեացն և համարձակութենէ Այլ ի բարեխաւատութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս, և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսալրե(ալ) զկործանեալ և զլըքեալ անձն իմ եղկելի. Ո՛վ զիւրակործան մարմին երկրածին, որժիշկ ձայնարկութեամբ զսեղ աւաղեցից կամ զհաւրդ ի գիր (յ)առեցից և կամ զորոք նշանակեցից, զստիմանկան տաճանց, եթէ զհոգեկան սխալանաց. զկամայից եթէ զակամայից. զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբերել և կամ ի գիր շարաքանել. Այլ գիտողին զգաղտնե բեական, նմա առաջի արկեալ եկից զանձն իմ մաղթանօք. որ կարողն է կեցուցանել և վերստին հրաշագործել յիս. ազօթիք ա մենայն սրբոյ. Զոր և զու, եղկելի անձն իմ ձեռնամուխ եղեր ի գործս աստուածային և ի գրութիւն սուրբ աւետարանիս Աստուծոյ. զոր չէր չէր արմատ և ոչ հրամանեալ. Զի թէպէտ և սկսայ, բայց ի բարեխաւատութիւն ամենայն սրբոյ յուսացայ և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ, և նորին ողորմութեամբ կատարեցաւ սուրբ աւետարանս, յերկիրս Մակց, ի գիւղս՝ որ Փառա վանք կոչի. ընդ յովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Գրիգորին և Ըրկչին. եթէ (յ)իշեալ էիք ի պատմութեանս տառայ, զոր Փխնձոր է բերեալ ի դրախտէն Աղամայ կրանաւորի միոյ.

Այլ և գրեցաւ սուրբ աւետարանս,

ձեռքի Իորայել քահանայի . . . անիմատն
և արմար գրչի: Եւ իմ անընգունեակ գորով
յարեւտոս գրչութեան և բազում մեղաց
ցնեբիւք պաշարեալ այլ ըստ կարի մերում
գոր պարզեանց մեզ մարդասէր Հոգին, բա-
զում աշխատութեան իմ ի աս) գրեցի ա-
նարժան ձեռք իմովք. յընտիր և ի ստոյգ
աւրինակէ զիշխեցոց. կենօք տառապանօք
և բազում պանդխտութեամբ: Ի մեծ թը-
վիս Հայոց ՊԶ (=1447). ի կաթողիկո-
սութեան չալկազի(ե)ան սեռի՝ տեառն Զա-
բաբիւ Աղթամարցոյ. գոր Տէր Աստուած
պահանջէ անասանելի գաթոս չայրապե-
տական և զթագաւորական. զի յիշխով գա-
նուան նոցա. սասանեալ սաքրին? և ոչ ևս
և երկին թշնամիք ճշմարտութեան:

Եւ արդ. գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի
վայելութիւն մանկանցն սուրբ եկեղեցոյ: Զոր
տեսնալ զայսպիսի զանձս, աստուածային

յուսով զարդարեալ, ցանկացաւ աստուածա-
սէր և հեզայնօղի տանուտէրն Քովմայ և
Բեղրայրն իւր Գրիգորն և Ղազարն, ի գեղ-
ջէն Աղնայ: Եւ ետ գրիւ զսա, ի հալալ և
յարդար վաստակոց իւրոց. յիշատակ հոգ-
ւոց իւրեանց և ծնողացն, հաւր Ստեփանին
և մաւրն Շնորհքին: Իտրձեալ, կրկին մաղ-
թանօք աղաչմի, ևս հողացեալս ի գերեզ-
մանի, անարժանս ի դասս կրօնաւորաց Իս-
րայէլ, զամենայն ընթերցողք սուրբ աւե-
տարանիս. զի յիշման արժանի առնէք զա-
նարժան գրիչս Իսրայէլ և զհայրն իմ զԱ-
մրշահն և զմայան իմ զՇնորհն և զուսու-
ցիչն իմ զՔովմայ քահանայ և զԹաղէուն
և զԱռաքէլն: Այլ և զերախտաւոր վար-
պեաքն իմ զտէր Մարգարէն և զտէր Վար-
գան մաղդալին: Այլն յիշեցիք ի Քրիստոս
Աստուած զԻշալայ Պետրոսն. որ ասէր ասէր
Իսրայէլիւն. աւետարան գրէ թեզ վարձք է:

170.

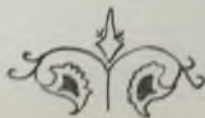
Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԻԸ.

Ս. Յակոբի վանք, Հիւս քի 1. ՊԶ. (=1448).

Ներիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ: ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ մշնկեր կտրել ևն. ՄԱԳ. ՊԱԶՊ.
Մեարտիքեան տառերով երկական թերթ,
ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. յունի. ՄԵՆԴՈՒԹԻԻՆ 18X30,
ԴԻՈՒԹԻԻՆ երկական ԹԱՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ
19, ԴԻՐ՝ բոլորակիր. ՍԻԶԲԱՏԱՆՔՔ զու-
նտոր թոշնակիր. ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻԹ զու-
նտոր ծաղիկներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13+4
աւետարանիչներ. ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՒ-
ՐԱՆՔ 4, ԴԻՐԻՎ՝ Մարգարէ, ՕԱՂԿԱՂ, ան-
յայտ: ԿԱԶՄՈՂ, Ղազար 1500 թիլին. ՍՏԱ-
ՅՈՂ, Լուսրել արեղայ, ՎԱՄԱՆԱՆ ՊԶ. (=1448). ՏԵՂԻՐ Բերդաւոր վանք:

ՅԻՇԱՏԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻԹ. ՎԼԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ի յարգունական երկիրս
Էւրոպանեակոց. ի վանք որ Բերդաւոր կոչի.
ընդ չովանեսն սուրբ Աստուածածնիս. ի
թուականիս Հայոց ՊԶ. (=1448). Եւ Առա-
քէլ արեղայս, ետու ցծաղիկ մեծաւ(ւ) փա-
փաքամք. ի հալալ արդեանց մեղոց. և
ընծայեցի զսա նրաւք սուրբ Մակրայց տա-
նարիս և զերանչակ կրօնաւատանիս. յի-
շատակ քարի տղայ իմայ և ծնողայն իմոց՝
Խոջա՝ Յովնանի և Թանգ մելիքին և քեհեալն
արեղայիցն. յատուջնարգոյթեան սուրբ ուխ-
տաւ՝ Սիմէոն վարդապետին: Որոյ տաղէ
Քրիստոս պարզի քարի յստ վաստակոյ ի-
րոց. զի մեծ երախտաւոր է մեզ և սեղոյս:

ԱԽԵՏԱՐԱՆ ՃԻԹ.

Լիմ անուպատ. Հիճ քի 249. ՊՂԷ=1448.

ՆԻՒԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ է պատնուած, ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. երկամագիր անտարանի երկական թերթ. ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. շկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13×18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրպակիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ Թոշնագեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ Գոնաւոր զարդեր, ՄԱՆԻՆԿԱՐՔ 12+4 անտարանիչներ, ԽՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովնանէս, ՄԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ՍՏԱՅՈՂ Խուրվանդակ խաթմուն, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՂԷ=1448, ՏԵՂԻ անորոշ (Ս. Աստուածանի տանար) սք. Ստեփաննոս կաթմողիկի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Օրնութիւն, գոնութիւն, բարեբանութիւն՝ գթածին, ողորմածին եւ մարդասիրին Աստուծոյ Հօր, Աստուծոյ Որդւոյ, Աստուծոյ Հոգւոյն սրբոյ, այսմ եւ յանգրաւ յաւիտեան. ամէն Որոյ շնորհաւոր աւարտեցաւ եռաշաբաթ եւ չորագարգ անտարանգոր եւ շաղկապեալ երանեալ անտարանչայն. ըստ բազմբանց գոնոց, ի մի ստայն անկելով նանձար. զոր արուեստեալ անուշոցամբ՝ ծագկանց, ե զեփեցականք՝ կայմութեամբ, որ ըստ Հոգւոյն յատկութեան իմանի, զանազան որակութեամբ պարագաւորելով, Լուս յորունց արփիացելոցն զասակցութեանց, առ ի յարմարութեան եկեղեցւոյ յայդիւ խաղաղութեան զխոյն պատշաճեալ. զի յայսմանկ կատարելութիւն չորս անտարանի, ի բազում պատճառ: Որոյ ցանկացող եղեալ, այսմ անպիւն Գուհարի, եւ պատուական մարգարտի, նամաստ եւ նարկեւոր մայրս մեր նոցեւոր՝ Թուրքանդայ խաթմուն, ե ստացաւ պատրք անտարանս, յիշատակ բարի եւ բարեխոս տո

Քրիստոս՝ նոցոյ իւրոյ եւ նաւազայ իւրոյ՝ Թագազարի եւ Ուարտի մելիքի, ե եղբարն՝ Մազզազնին, ե առն իւրոյ՝ Իւրայէլին. յիշելով գտաւցեալն թէ երանի որ ինչքն զասակ ի Ոթն ե ընդանեակ յերեսաղէմ:

Վասն որոյ, յերես անկեալ աղայեմ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյ՝ սրբանեալ քաննայք. որք ընթեանայք զտուր անտարանս յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղատեալն. քաննայք ե ժողովուրդք. ե լի բերանով ե ուրիշ արախ Աստուած-ողորմի առաջեք, սառցողի սորա՝ Թուրքանդայ խաթմունի ե առն իւրոյ՝ Իւրայէլին ե նաւազ նորին՝ Առաքելին ե Մարին, ե զսաեքցնորա՝ Նարին խաթմունի ե Բուրա խաթմունի, ե Թուրանգի քուրջն՝ Սալգաթ խաթմունի: Եւ Քրիստոս Աստուած, որ աստուած է ի տուր բարեաւ, տալի մեզ ե նոցա զարաւայութիւն իւր. ամէն: Եւ յետին բանասիրաց ե տրուպս կարգաւորաց՝ Յովնանէս ստատեան, տեախ զգիտագ ե զսէր, զոր աւելր նետ սուրբ անտարանի՝ նոցեւոր մայրս մեր՝ Թուրանդայ, ե յանն տեալ սկիզբն արարի սուրբ անտարանս ի թվականութեան մեր Պ ե ՂԷ=1448. ամէն. յաւուր չորեքշաբթի յարութեան Զատիկին՝ որ ե միս աւուր, սուգ արարմութեան ե գտնեմելիքն աղւա ենաս ինք ե ձեռացեալ նաւագի իմոյ, Վասն զի նրաման ենաս յկարաւըն փոխիլ տո Տէր յեղեղաւոր սոր եղբար իմոյ նարգաւոր Ներսիսի, ի ամեն, լի շնորհաւոր սարկաւոր լցեալ աւտուածային իմաստութեամբ. խոնարհ ե նեղ բարութ, քաղցրաստեա ե սիրուն յայտամենցուն. եւ աստեալ Արարչին իւրոյ, նման սրբոյն Ստեփաննոսի նախասարկուողին: Վասն որոյ ոչ արժան նամարեցաւ զայնպիսի պատուական եղբայրս՝ ինք մեկաւորիս, այլ փոխեաց աստի. ի գտան ե

մեղսասեր աշխարհէս, ուր ինքն կամեցաւ Բայց զի թէպէտ և նորա հանգիստ էր, և ընդ հրեշտակն ցնծութիւն, այնպիսի անմեղութեամբ մահն. այլ ծնադին իւրոյ և ինձ՝ անշափ տրտմութիւն և դառն կակիծս Վասն որոյ յոյժ տրտմութեամբ և արտասուալից աչաք, գրեցի գտրբ ասետարանս, ի հարապետութեան տեառն Գրիգորի՝ ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի. ընդ նովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարի, սլորոյն Ստեփաննոս կաթողիկէին: — Դարձեալ, կրկին անգամ յերես անկեալ աջաչեմ գծեց. յիշեցէր ի բարին Քրիստոս գլխուր սասցեալ ստացալ ասետարանս՝ զթիւրանցալ խաթուն և զծնաւդսն իւր՝

զՍողղադին և զերոյն՝ զՍողղաթ, եւս առաւել յիշեցէր ի Քրիստոս զԽաչաչէն և լի բերանով Աստուածողորմի ասացէր ծնաւդաց նորին՝ Առաքելին և Մլախին՝ և զաւակաց նորին՝ Նարին խաթունին և Բուրսայ խաթունին. և զուր և մէր մասն ըստ ինաց ընկալցուր ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն: Դարձեալ, աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս, զմեղուցեալ գրիչ և զծնաւդսն իմ՝ զՅակոբ քահանայ և զՍալլուկ խաթուն, և զեղբայրն իմ Գրիգոր որբանեալ կրահաւոր, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէր. և Քրիստոս Աստուած յիշողացն ողորմեցի, ամէն:

172.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Հ.

Վարագ. Հին քիւ 75. ՊՂԸ=1449.

Նիւթ թողիցի. ԿԱԶՄ կաշնպատ տալիստալ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ րալքայուած, ՄԱԿ. ՊԱՀՊ, սկզբամ՝ և վերջում՝ միջին ՄԻսրովեան գրերով ասետարանի մի մի թերթի, ԿԱՍԱՐԻ ԹՂ. 21. ՄԵՆՈՒԹԻՆ, 23×27, ԿՐՈՒԹԻՆ, երկաթն. ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԿԻՐ ըողրագիր, ՍԿԶԲԱՍԱՌԻԹ թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿԻ Թաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 3 ասետարանիչնիր, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿԻԲ Գրիգոր քահանայ, ԾԱՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անլայտ, ՍԱՍՏՈՂ, կին թուրանլայ և Յովանէս, ԺԱՄԱՆԿ ՊՂԸ=1449, ՏԵՂԻ Աղլմամար:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐԹԻՆԻՔԻՆԵՔ. ՎԼԵՂԱՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկապօրծութեան իւրհուրոյ, աստուածաւոր և հաստաւորիմ կիրն՝ Թուրուանդայ և նորապօրիջ սրգին իւր Յովհաննէս. ետուն զծալրիկ գտրբ ասետարանս, ի հալսլ և յարդար վատուկոց իւրեանց. յիշատակ հողոց իւրեանց և առն Թուրանդին, հարն Յոհանիսին, Յովանէս սակերլին.

փոխեցիոյն առ Քրիստոս. և ծնաւդաց նորին Ամիր մուլփին և Խնդր մէլէքին և որդոց նորին Յոհաննէսին և Խաչատուրին, և զստերն Յուստիանէին. և այլ ամենայն ազգատոհմից նորին:

Արդ, զրեցաւ սուրբ ասետարանս, յաստուածապա՛հ կղզիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանացս, ի հայրապետութեան տեառն Զաքարիայի. — և ի թուականիս Հայոց ի ՊՂԸ (=1449). Զնոմար Գրիգոր սոսկանուն և անպիտան քահանայ, եւ իմ անընդունակ զղով յարեւատ զըշտութեան և բազում մեղացն ցնորիս պաշարեալ, այլ տեսի զփափագ և զսէր սոցա, զոր ունին առ հոգեւորն. և ըստ իմում կարի, զոր պարզեակաց ինձ մարգասէր Հոգին՝ յանձն առի և ամենակարող զթութեամբ նորին՝ կատարեցի, բազում աշխատանքս, անարժան ձեռամբ խնով, ի ստոյգ և յընտրի յարկնալէ. կենօք տառապանաց և բողբում պանդըխտութեամբ, ի զառն և ի վշտաբեր ժամանակիս. որ կամր ընդ հարկի անաւրինաց, ազգին Նետողայ:

173.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԼԱ.

Վսնի¹ ո. Նեան Եկ. Հին քի 131. ՊՂԹ—1450.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.—ՊԱԷՊ. երկաթագիր անտարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. 2, ՄԵՆՈՒԹԻՆ, 18×25, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկրին, ԹՈՒՂԹ 264, ՏՈՂԲ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատ քարոյեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 12+1 անետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 11: ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Յովնանէ, ԾԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ թուման, ՍՏԱՑՈՂ, Կարապետ միայնակեաց, ԺԱՄԱՆԱԿ ՊՂԹ—1450, ՏԵՂԻ Երկայ—Դատակ վանք,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

Վեդուլ.

Փառք յորին? հաստատուն յուսով ելանել ընդ առաջ ամսա՝ փեսային Քրիստոսի, ստացող սորա Կարապետ միայնակեաց, հանդերձ ծնողաք իւրովք՝ Թումա բարեմիտ քրիստոնէին և ամուսնաւ իւրով Մարմեմ, ի Քրիստոս փոխեցկովքն. հանդերձ ազգականաւքն իւրեանց. ամէն Արդ, աղաչեմ զամենեան, որք հանդիպիր այսմ աստուածաքնար աւետարանիս, ընթերցամք կամ զաղափարի(ւով). (ստացէք) Աստուած-ողորմի՜ անյապաղ արձակել Կարապետին և ծնաւզացն նորին Թումին և Մար(ե)մին և զաւակաց նոցին Ակովին. Ներսեսին. Սառին. Անին, և զաւակաց նոցին՝ Ներսէս սարկաւաքին, Վարդանին, Սարգիսին:

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի թուաբերութեան Հայկազնեան սեռիս ՊՂԹ (—1450). — ի վան Յիւլայ-դաստակ՝ Կոչնոյ. — ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոս կաթողիկէիս և Վասիլ թագաւորի, սուրբ

Նշանիս և սուրբ վարդապետաց զերեզմանիս. որ աստ կան հանդուցեալ. ի խանութեան Խաւրէզ քաղաքին՝ Ջանշա խաղաղարար պարոնի, և ի կաթողիկոսութեան տեան Կրիզորի Վաղարշապատ քաղաքի, սուրբ Էջմիածնի, Աւարտեցաւ ձեռամբ ամենամեղ զրչի Յովանէս, սուտ կրանաւորի Այլ և աղաչեմք զձեզ. լիչել ի սուրբ յաղաթս ձեր, բոլարանք վանացս զառաքինաւոր հայրապետն մեր զտէր Մինասն եպիսկոպոսն, զմոհանէս արեղայն և զՄանուէլ և զԱրսէն և զՅակոբ քահանայ. որ են ժիր մշակ ի գրունս սուրբ եկեղեցոյս եւ Աստուած ձեզ ողորմի . . . (թուղթ թափած էր):

246 ա թղ. լուսանցքում — ի ՊՁԹ (—1440) թվականին, Ջիհանշա Ամիրզէն ի վրաց տուն մտաւ, և շատ աւեր արար. և զեկեղեցիներ քակեց, և րան գծիմ աւելի Հայոցս՝ զորս հապան և զորս զերի վարեաց և ի Պ և ի Ղ (—1446) թիւն զԲաղդատ էաւ. Վայ Ո՛ր բերան, որ զայս խըղճեաւ տեսաք աչաւք մերովք՝ ի ժամանակիս միւրում:

210 ա թղ. լուսանցքում — թվ. ՌՄԺԶ (—1767), զեկեղեցիներ ժէ՛, Ինձ՝ զԻւրն բերաւ՝ Վարապայ սուրբ նշան՝ Տիրամայր եկեղեցոյց. ձեռամբ յանձարեղ և ամենյամատ վարդապետի Գրիգորի. ի ժամանակըս Սիմէոն ամենա(յն) Հայոց կաթողիկոսին, Դոյաթիլ Ժայ աղի և մա(հ)ղի Թումայի ձեռք, Այս րայն կատարեցաւ, Տէրն վերջ բարին յաջողէ. ամէն:

* Գուցէ լինի տէ՛ — ին Միւրնայ) զԻւրն:

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԼԲ.

Վաճի՜ Ս. Խրանաւոր եկ. Հիմ քի 106. Ջ=1451.

Ն.Ի.Խ. Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած: ՄԱԳ. - ՊԱՀ. երկաթագիր անտարանի 2 եւ 4 թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին: ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 13X18, ԹՈՒՂԹ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քրտրագիր, ՄԿԶԲՆԱՏԱԹՔ ծաղկագրեր, ԼՈՒՈՒՆՑԱԶԱՐԴՔ գեղեցիկ ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, գունաւոր, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻՉ Մոլմաւ արքայ, ԽԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, 1) Աստուածատու արեղայ 2) Բարիշեցի Դիւար, ԺԱՄԱՆԱԿ Ջ=1451, ՏԵՂԻ Պրոնձաղցոյ Առաջ անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ.Երսում.

Ի թր. աւանտ. թեան Հայոց Ջ (=1451), զրկցաւ տառս աստուածայինս եւ տիեզերարարոյ սուրբ աւետարանս. ձեռամբ անարժան արեղայի Մովսէսի, փցուն եւ անարհեստ գծողիս: Եւ ես բնաւ չեմ հմուտ այսմ գործոյ. այլ փափաքեցայ եւ շահիցն ցանկալի. վասն այնորիկ ձեռնամուխ եղլ զրել զսուրբ աւետարանս, զաստուածաբառս կտակս, Բայց զրկցաւ սա ի սուրբ եւ ի հոչակաւոր ուխտս՝ ի Պրոնձաղցոյ Ասպ անապատս. բնոյ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս եւ սուրբ Կարապետիս եւ սուրբ Լուսաւորչիս եւ սուրբ Սարգիսիս, եւ սուրբ Նըշանացոս եւ սուրբ Նշխարացոս, եւ այլ բազմահաւաք սրբոց, որ կան աստ. ի կաթողիկոսութեան Հայոց՝ տեանն Կրիզորի, եւ յեպիսկոպոսութեան՝ տէր Աւետաշ, վերադիտողի Դերջնաւ եւ Բարերոյոյ: Յիշեցէ՛ ի Քրիստոս զայնսիկ, որ ի վերայ ինձ եւ րախտիք ունին՝ զսոսկնորդն զտէրն Աւետիս, զհարպետն Մաթեոս արեղայն, զՍարգիս արեղան, զվանիցս վարպետն. որ խիստ ի ժամատեղն կու շարչարի ի յասիւն՝ եւ զայլ

արեղայնս եւ զգործաւորն, որ յանուանէ ձանձրացայ զրկու Յիշեցէ՛ ի Քրիստոս զծնաւորսն իմ՝ Ռոնանէս քահանայն եւ զեղբարւոյն իւր՝ Շնոյֆոր պարոնն, եւ զմայրն իմ զԲագտատն եւ զեղբարւոյն իմ զԱսեփաննոս քահանայն. որ յանուն Նորա զրեցի զսուրբ աւետարանս. յիշատակ ինձ եւ ծընաւզաց իմոց եւ ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց եւ այնոցիկ, որ երախտիք ունին ի վերայ ինձ, եւ զմիւս եղբարւոյն իմ զԱստուածատուր արեղայնացն. զոր Աստուած վայելիլ տացէ սոցա զաւետարանս եւ հանգուցեալ նշնեցելոց մերոց զարքայութիւն տացէ. ամեն Յիշեցէ՛ ի Քրիստոս զգրոգսուրբ աւետարանիս զՄովսէս, զտէրաւ հոգով եւ մարմնովս, զանպիտան կրաւնաւորս. որ կերպարանաւս եմ բարի եւ ի ծածուկ եմ աղտեղի: Յիշեցէ՛ ի Քրիստոս եւ Աստուած զձեզ յիշէ. եւ որ մեզ թողութիւն մեղաց խնդրէ յԱստուծոյ, թողցէ Քրիստոս զիւր յանցանքն. եւ Աստուած յիշողացը եւ յիշելոցս ողորմեցի. ամեն եւ վատութեան զրիս եւ անարհեստութեաց մի մեղադրէ, զի կտր իմ այսքան էր եւ ոչ աւելի. եւ թէ սղալանս տեսնէք, մի բարկանայք. այլ քաղցրութեամբ ուղղեցէ, ի թերին լցէ եւ զաւելին ի րաց հանէ, եւ թողէք զիս ի րաց՝ սուանց քանրաս(անաց), եւ Քրիստոսի փառք յաւտեանս. ամեն:

Եւ Աստուածատուր արեղայս, ծաւայ Յիսուսի Քրիստոսի, յիշատակ զնեցի սուրբ աւետարանս:

Յիշեցէ՛ ի Քրիստոս եւ Աստուածողորմի ասացը. վերջին ստացողի սուրբ աւետարանիս, քաղէշայցի Դիւարին եւ ճոռացն իւրոց, հաւրն՝ Սիւնին եւ մաւրն՝ Խաթուն՝ Ջանին եւ կողակցին՝ Գուլգին եւ եղբարցն՝ Գրիգորին, Դարիպանին, եւ ամենայն արեան մերձաւորացն, որ ի Քրիստոս հանցուցեալ են. ի բերանով Աստուած-

ողորմի ասացէք նոցա. և այն, որ առաւն է ի տուրս բարեաց, ձեզ յիշողաց և մեզ յիշեցցա, առ նասարակ ողորմեսցի. ի իմ ԲԿԲ (1613),

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մոկացոնց Դիւաքին. որ անորդի էր և անդաւակ. վասն այնորիկ զնեաց զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւրն և կողակցին իւրոյ. Ով ոք նանդիպիթ) սմա, լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Դիւաքին և կողակցին. և Աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութեանն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զմահոյսի Դիւաք. որ ըստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի նալալ արդեանց իւրոց. յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Միռնին և մօրն՝ Խաթունն Զանին և կողակցին՝ Գուլաղին և որդոցն՝ Աւետին և Դրիգորին, և եղբարցն՝ Գրիգորին և Ղաւրիպ Զանին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, որ ի Քրիստոս նանդուցեալ են. լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. և այն, որ առաւն է ի տուրս բարեաց, ձեզ յիշողացց և ինձ՝ անյիշատակ Դիւաքիս, ողորմեսցի. Որ զողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեսցի ի միսանգամ գալուստն. ամէն: Աստուած զայն քաճանայն և սպասաւոր աւրնէ, որ զսուրբ աւետարանս և զնուէրք սոցայ. լաւ պահէ. Աստուած զիւր պայծառ պահէ. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝

մահտասի Դիւաքին և Մարտիրոսին). որ առ Աստուած փոխեցան. և կողակցին՝ Գուլաղին և որդոցն՝ Գրիգորին և Աւետին և կողակցաց սոցին՝ Շայիգարմանին և Զան աղին, և որդոցն՝ Կիրակոսին և Նազարին. որ և սուրբ ընծայ, ի դուռն Միւրանաւոր սբ. Աստուածածնին. ր. աւետարանս և զթագն զբըշոցն և շապիկն: Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա նոցոյն, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Գրիգորին և Աւետին և ծնողաց սոցին՝ Մարտիրոսին և Գուլաղին և կողակցաց սոցին՝ Շայի-գարմանին և Զան աղին, և որդոցն՝ Կիրակոսին և Նազարին, և լաւ պահողաց սոցին և յիշատակ կարգացողին և Աստուած-ողորմի ասողաց՝ Նոյոյ սոցին. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի ի միսանգամ գալուստեան իւրում. ամէն... Մի ոք իշխեսցէ զսա Պետացուցանել ի զբանէ սուրբ Աստուածածնիս. ոչ յիմոյ և ոչ յաւտարաց. ով ոք յանդրցին. զանէ՞՞ զայնին և զժողովայն առէ. ամէն: . . .

Մատթիոսի աւետարանի վերջում:

Յիշատակէք և սուրբ աւետարանս բաղէշացի Մովսէսոնց Դիւաքին. Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն: Այնոր պատճառով որ անյիշատակ է, վասն այնորիկ զնեաց զսուրբ աւետարանս՝ անջինջ յիշատակ իւր նոցոյն: Աստուած-ողորմի ասացէք նմա. ամէն:

175.

ԱԽԵՏԱՐԱՆ, ՃԼԳ

Վանքի՝ Ս. Պօղոս եւ Ս. Պետրոս եկ. Հինքի 166. Զ=1451.

ՆԻԽԹ լմողմ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, վրայի խաչը նմուտած է, ՀԱՆԳԱՄԱՐՔ փստ է պատուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆ. երկաթադիր աւետարանի մի լինելով, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 3. ՄԵԽՈՒԹԻՒՆ 21×31, ԳԻՐԻԹԻՒՆ երկսին. ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրսագիր, ՈԿԶՐԱՏԱՐՔ ծաղկազարդ եւ լծղնագրերով, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունսոր զարդերով, ՄԱՆ-

ԲԱՆԿԱՐՔ 10+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 4, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻՉ Կարապետ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՏՈՂ Փաշա (կին), ԺԱՄԱՆԱԿ Զ=1451, ՏԵՂԻ Վանք,

ՅԻՇԱՆԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Յամի թուականութեանս

Հայոց Ջ երրորդի (—1451), գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ յղենամեղ և անարժան սուտանուն երիցուն՝ Կարապետի, ի քաղաքս, որ Կոչի՝ Վան. ընդ հովանեաւ սրբազան առաքելոցս Պիտրոսի և Պաղոսի և սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկայի և Սահակայ հայրապետի, և այլ սրբոցս. ի հայրապետութեան տեան Գրիգորի և տէր Զաքարիայի. ի թագաւորութեան Ջխանշահի. ի դառնաշունչ ժամանակին, որ վասն ծովացեալ մեղաց մերում, բազում քրիստոնէիս ի գերութիւն անկան՝ ի ձեռն աւերէն ազգին Թուրքաց. զոր ոչ կարեմ ընդ զրով արկանել. Արդ, ի յայս դառնացեալ ժամանակիս, ցանկացող եղև այս աստուածաշունչ րուբաստանի և աստուածախաւս մատենիս և լուսափայլ մարգարտիս՝ հաւատարմի և րարեպաշտ, աստուածասէր կինն՝ Փաշայ. և ետ զրել զուրբ աւետարանս, ի հալալ ընչից իւրոց. յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց՝ Ստեփանոսի և Մարթայի, և որդւոյն իւրոյ՝ Ջանիկի. որ ի ձեռաց անուրինաց մարտիրոսացաւ, և սուզ անմխիթար և թող ծընողաց իւրոց. և ամուսնոյն իւրոյ՝ Հակիթ Ստոմին. որ ի կսկիւծանայ որդւոյն իւրոյ՝ խաղաղթման հեղև և այլ ամենայն ազգակաւնաց իւրոց, կենդանեացն և հանգուցելոցն. Աղաչեմք զամենեւեան, որք բնթեոնութ կամ բնդաւրինակէք զսուրբ աւետարանս. յիշևաջիք ի մագբափայլ յաղաթս ձեր, զստացող սուրբ աւետարանիս՝ գրաւորպաշտ կինն զՓաշայն և զամուսնին իւր՝ զՍտոմն. որ առ Աստուած փոխեցաւ. և զեղբայրն՝ զՍտոմն Զառուսի. որ զթուխին երկր. և զմիս եղբայրն՝ զՍողոմանայ. որ ի ճանապարհ գնաց և ոչ գիտացին թէ զինչ երևեալ էր զարձեայ, յիշեցէք յաղաթս ձեր՝ զաստուածասէր տանուտէրն զՀակիթ Ստոմն, զհանգուցեալն ի Քրիստոս, և զկենակիցն իւր՝ զՓաշայն, և զորդեակն իւր՝ զՋանիկին. որ անորէնքն զարդապողի նահատակեցին ի ձիգան և զմարմինն ալ. ոչ եզիտ հայրն նորա, և այն խոցողն և լաւոյն՝ եմուտ ի գերեզման. և զմիս որդեակն՝ զՍահակարն և զգուստոն՝ Արուս խաթուն. որ տարաժամ մահուամբ առ

Աստուած փոխեցան. Այլ և յիշեալք ի Քրիստոս զփեսայն սոցա՝ զարեպաշտ տանուտէրն զԿարապետ Մանեկարոն. որ շատ աշխատեցան և ազնակաւն եղև. և ծնաւորն իւր՝ զհայրն՝ Ստեփանոս և զմայրն՝ զՋալալ խաթուն և զկենակիցն իւր՝ զՇաբալ խաթուն. որ և նա ևս ի յւր աշխատանացն ազնակաւն եղև մօրն իւրոյ. և զգեւորուսիկ որդին իւր՝ զԳրիգոր. զոր Տէր Աստուած քաղաքամահակեալ ամէն. ամէն. Այլ և զգուստոն իւր՝ զՀայ խաթուն, և զայլ զաւակն իւր՝ զՊաղաթաղ և զՅովանէս, որ առ Աստուած փոխեցան. և զգեւորուսիկ Փաշայն և զերեւին իւր՝ զԱսաբէլ կրօնաւոր, և զայլ ամենայն ազգակաւն՝ զկենդանիք և զհանգուցեալք՝ յիշեցէք և բոլոր սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն. Եւ դարձալ, յիշեցէք զՓաշայն և զբոյսն իւր՝ զԱղիզ մէլքն և զերեւին՝ զԱստոմն և զեղբայրն՝ զՍտոմն Զառուսի և զկենակիցն իւր՝ զՋալալ խաթուն. և ուղիղ մտաւ և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք.

Եւ արդ, ես յամենայն թշուառականս և անարժան գրիչս՝ Կարապետ. յամենայն ժամ զեղեկիյն անձն իմ որքամ զառնալէս, և աղաչեմ զամենեւեան, եղբայրական սիրով. որքալ զիմ անարժանութիւնս, և յիշիլ յերկնացեաց յաղթս ձեր՝ զիս զանարժանս և զծնաւոյսն իմ՝ զՍտեփանոս քահանայ և զՄիխայ և զՇօրեղիայրն իմ զՄովսէս միայնակեացն, և զեղբայրն իմ՝ զՅովանէս արեղայ և զՄիխիթէթ սարկաւազ. զհանգուցեալն ի Քրիստոս. և զկենակիցն իմ զՍտոմն խաթուն և զքաղցրիկ որդեակն իմ զԱղբրմսեմ. որ վասն բազում մեղաց իմոց յայս ամի՝ տոյճ հասակաւ՝ առ Քրիստոս փոխեցաւ և սուզ անմխիթար եթող եղեկոյս. և զտառապախալ հարսնիկս իմ՝ զՍուրբայ խաթուն, որ ամենայն արևան մերձաւորսն իմ. յիշեցէք և բոլոր սրտիւ և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. Եւ Քրիստոս Աստուած, որ առաւոր է ի տուրք բարեաց, ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս, առ հասարակ ողորմեսցի. ամէն.

176.

Ա Կ Տ Ա Ր Ա Ն Հ Ա Դ .

Վախի՝ Խրամատուր եկ. Հին թի 108. ԹՃԱ—1452.

Նիւթ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից մի քանի. պատկեր թափուած, ՄԱԳ-ՊԱՀՊ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չուկի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 18Պ27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԿՐԿԻՄ, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՒՂՔ 21, ԳՐՐՈՒՐՈՐԱԳԻՐ, ՍԿԶՐԱՏԱՌԻԲ լոնշագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՑԱՐԻՔ կարմրագոյն զարկեր, ՄԱՆ, ՐԱՆԿԱՐՔ 7-4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԴՐԻՉ Գրիգոր քահանայ, ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Ստեփաննոս, ՍՏԱՑՈՂ Սուրբան մէլէր, կին, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹԾԱ—1452, ՏԵՂԻ Աղմամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսալ ըզտրա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ. աստուածասէր և հաւատարիմ կիներ՝ Սուրբան մէլէր. և ցանկացող եղեալ այս աստուածախօս սուրբ աւետարանիս. և ետ զձագրիչ զսա, ի հալալ և ի քրտնաջան վաստակոց իւրոց. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց՝ Մերունին և Դոնար-մէլիքին և առն իւրոյ՝ Էլէքսանին, և տարածամ հանգուցեալ որդոցն՝ Սիրունին, Թումալին, Խոջա ըէկին, Ռալիֆին և Մկրտորիչ սարկեալային և Մուղայ խաթունին, և եղբօրն՝ Վարդանին և բրւերն՝ Մլար մէլիքին, և զՄանգարան յիշեցիք ի Քրիստոս. որ զաւետարանս ինք ևսուր զրիւ, ի խալալ վաստակոցն, սուրբ Ստեփաննոսին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նորին, կենդանաց և հանգուցելոց: Եւ ետ զսա բնծայ և նրէր ի գլուռ սրբոյն Ստեփաննոսի նախակալին. ի մայրաքաղաքն յՈւռուտան. յիշատակ անֆնջիւր և կտակ անդառնալի: Որպէս զի հրճեացին սոմա մակունք սուրբ եկեղեցոյս, և լի բերանով և ուղիղ սրտի Աստուածողորմի ասացան՝ Սուրբան մէլէքին և ծնողաց նորա և զաւակացն՝ Սի-

րուն ըէկին և այլոցն. որ երիտասարդական կենօք փոխեցաւ ի կենցաղոյս և եթող ձօրն իւրոյ սուղ անմխիթար և վէրք անողմանալի. և այլոցն ամենայնի.

Եւ արդ, ևս յետինս ի զրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց. սոսկանուն քահանայ՝ Գրիգոր. տեսի զսէր և զվսփար սորա. զոր ունէր առ հոգեւորն. և իմով իսկ տկարութեամբս՝ յանձն առի և ամենակարող զօրութեամբն Աստուծոյ՝ կատարեցի զսա, մեղսամաժ մատամք իմով, յաստուածապաշ կըրգիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Եղնացոս. ի հայրապետութեան Զաքարիայի. ի թուականս մերում ի ԹԾ և ի մէկ ամին (—1452), Զոր և իմ անընդունակ գոյով յարուեստ զընթեման և բազում սեղացն ցնորիւք պաշարեալ. այլ բոտ կարի իմում, զոր հնորենաց ինձ մարդասէր հոգին. բազում աշխատանօք զրեցի զսա՝ ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ. կենօք տառապանօք և բազում տրտմութեամբ. ի դառն և ի վշտալից ժամանակս. յոր եկն Զրհանշայ փաթճահն և ի յԱստան նստաւ՝ բոլոր ձմեռ մի՝ բազում զօրօք: Տացէ նմա Տէր կեանս խաղաղականս. ամէն:

Արդ, որ ճաշակէր յաստուածային բուրաստունէս և յամենալի սեղանոյս. որք հանդիպէր սմա, տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ. յիշեցէք յերկնացեաց սուրբ յաղթս ձեր, զյառաջիշեցեալ ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զՍուրբան մէլէք և զծնողոյն իւր՝ զՄերուն և զԳոնար մէլէք, և զայլոյն իւր՝ զԷլէքսան և զորդիսն՝ զՍիրուն ըէկ, զՌալիֆայ և զՄկրտիչ սարկաւազ և զՄուղայ խաթուն, և զհղարարն՝ զՎարդան և ըզբայրն՝ զՄլար մէլիք: Այլ և զհոգեւոր հայրն զՄկրտիչ և զկենակից նորին՝ ըզլձմբութ. զՄարտիրոս Մոկացին. որ բազում երախտիք ունի ի վերայ մեզ, նաև զԹումէն, որ

գթուգթն երևի. և գեղըրազն, որ զաւետարանի սինն ետուր, և զէվատեայ ֆոաշն. և զայլ ամենայն, որ երախտիք ունին ի վերայ իմ և ի վերայ սուրբ աւետարանիս: Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՆախաթուս, Թուսա, Ռաուց, Մկըրտչի կին՝ ըզՄաւգաւի դուստրն, և զայլ ամենայն ազգատունն նոցա, զկենդանիսն և զննջեցալսն: Յիշեցէք ի Քրիստոս և ուղիղ սրբտիս Աստուած-ողորմի սասցէք. և Աստուած՝ յիշողացդ և յիշեցեղոցս ի սմա՝ առ Նասարակ ողորմեցուն: Ընդ նոսին և զամենամեղ գծագրող սորս՝ զԳրիգոր քահանայ և զծնօզսն իմ՝ զՆաչիկ և զԱղիգ մէլէք, և զհղարարն իմ՝ զՆիզակաւոր քարտուղարն զԹուս և կրօնաւոր, և զնաւասարդ, և զգրաւակն իմ Քրիստա սարկուսացն. որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս. և զնաւասարդ սարկուսացն, զհանդուցեալսն առ Քրիստոս. և զայլ ամենայն ազգատունն մեր և զերախտարան, զկենդանիսն և զհանդուցեալսն: Եւ որ զմեզ յիշէք և ուղիղ սրտիս Աստուած-ողորմի ասէք, և Աստուած զմեզ յիշէ յաւրճութեան պահուն. ամէն:

Եւ արդ, ես Սուրբան մէլէքս, ետու զսր. աւետարանս՝ ձովաճայեաց Ոստան քաղաքի՝ սր. Ստեփաննոսի Նախավկային. յիշատակ հոգոյ իմոյ՝ որդոյն իմոյ Սիրուս ըկկի. որ երկրտասարդ փոխեցաւ ի կենցաղոյս. և այլոցն ամենայնի: Եւ մի ոք իշխեցեղ հեռացուցանել զսուրբ աւետարանս ի զրանէ սուրբ Ստեփաննոսի տաճարիս, կամ ծախելով կամ զրաւելով կամ այլ ինչ աղապաս. ոչ ի մեւրոց և ոչ յօտարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ յաշխարհականաց: Եւ եթէ որ յանդգնի և հետապուրջանէ. նա զանէլոյն զօժին և զկաշնիւն ժառանգեցել և զմասն մեղաւթին և զայլ խաչանաւույնացն առցէ. ինքն և այլ կամակիցքն նոցա՝ և ոչ եղիցի փրկութիւն հոգոյ նոցա՝ ոչ յայժմոս և ոչ ի հանդերձելուսն, հանդերձ ծնողոր և ամենայն զարժօք. ամէն: Եւ ինքն Քրիստոս Աստուած. որ Տէրն է փառաց և տուող ողորմութեանց. ձեզ յիշողացդ և մեկ յիշեցիկոցս ի սմա՝ առ Նասարակ ողորմեցի. և ինքն աւրճեալ, զովեալ և բարեբանեալ եղիցի, յաւստիմն յաւիտենից. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի Տէր՝ ըզ-

պատուական և զընտրեալ քահանայքն Ոստան քաղաքին, զսպասաւորք սուրբ Ստեփաննոսի Նախավկային, զմեծ փիլիսոփայքն՝ զՍտեփաննոս, Սաղազէն և զորդին հորին զԱտու. զՍտեփաննոս Նաւիթենցն և զԱտու որդի նորին. զՍտեփաննոս և զՄարտիրոս, զԱնտիս, զԱտու և զԹաթէոս. որ ըազում աշխատութեամբ սպասաւորեն սուրբ եկեղեցոյս: Ծացէ նոցա Տէր Աստուած վարձա ըստ վաստակոցն, և զաստուրէ ի վերինն երուսաղէմ, ընդ սուրբս և սիրելիս անսան իւրոյ, հանդերձ ծնողօք և ամենայն ազգականօք. ամէն, եղիցի, եղիցի:

Արդ, ի վերջին դարուս և յերեկոյն)ացեալ ժամանակիս, ես ուսթայ Ատու, թափեցի զհետարանս ի յաւանդինաց. զոր էր զերէ բերեալ պիղծ բոնաւորն Էլատին Շէրն: Եւ ետու վերստին ի դուռն) սուրբ Ստեփաննոս Նախավկայի՝ Ոստան քաղաքին, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, հարն իմոյ՝ Սարգսին, մարն՝ Սաղաթ խաթունին, և կենսկցին իմոյ՝ Երկար խաթունին և զասակացն իմոց՝ Սաղաթին և Նովթաթ խաթունին. որ երկուստարդական մահուամբ փոխեցաւ ի Քրիստոս. փեսային՝ Յովանիսին և իւր տղայոցն՝ Բուլոթին, Ռանուսին և Թէկուն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զուսթայ Ատու և զորդիւրն իւր՝ զԷլատէն և զԿարապետն և զդուստրն իւր՝ զԿաղապետն և զկենակիցն իւր՝ զՆիկոսն և զԿենցաղիւն իւր՝ զՆաչիկն և զԿարապետն. և յայժմոս քահանայքս, որ կու աշխատեն ի դասն սուրբ Ստեփաննոսի՝ զուրէ Ատու շամբիկեցն և զմիւս տէր Ատու, զԿարապետ քահանայն, զԹաթէոս քահանայն և զորդիւրն իւր՝ զՄեսրոպ քահանայն, զԱնտիս քահանայն, զԱռաքէլ քահանայն և զԱստածատուր? զսահանայն. յիշեցէք ի Քրիստոս, և լի բերաս. նով Աստուած-ողորմի սասցէք նոցա. ամէն:

Եւ արդ, ես ուսթայ Ատու, վերստին ետու զսուրբ աւետարանս . . . սուրբ Ստեփաննոսի. զի կայցէ ընդ երկայնս՝

հանդիպեալը սմա. յիշեալիք յերկնագնաց յաղաթս ձեր՝ ղստացող սք. աւետարանիս զՈւսչատունն և զծնօղքն իւր՝ զԿիրակոս և զՍեւօք, և զկենակիցն՝ զԱրուս խաթուն և զորդիքն՝ զՅովհաննէս և զՍաղադա և զդստերքն՝ զՀայ-խաթուն և զՀայիւմ-խաթուն և զեղբարքն՝ զՄարտիրոս և զորդին՝ զԱրզմանն և զազգն ամենայնն եւ Աստուած ողորմի ասացէք ի ժամ ստակալի և սուրբ պատարագին. զի և ձեզ լիցի թողութիւն ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. որ է աւրննայ յախտեանս. ամէն. Ընդ նոսին և զմեղիցեալ Ստեփաննոս գրիչս և զիմ ծընօղքն և զեղբարքն յիշման արժանի առնէք՝ միով Տէր-ողորմի. և թեզ փառք յախտեանս. ամէն. Զի (==1453) թվին է զրեալ սուրբ աւետարանս:

Տէր Գրիգորին և որդւոցն՝ Յունանի, Յովանէֆին: Ի թուականն Հայոց ՌՃԼԷ (==1688). ամէն. Գրեցաւ յիշատակ սորա:

Զվերջին ստացող սք. աւետարանիս՝ զբարեմիտ և զհաւատարիմ տանուտէրն Միքայէլ և զՅովհաննէսն. որ ստացան զսա, ի հալսլ վաստակոց իւրեանց. յիշատակ հոգւոց իւրեանց և ծնօղքն. չօրն՝ Աթապակին և մօրն՝ Քանուկին և չօրեղբարքն՝ Շաղօին և Պօղոսին, և մեծ պապուն՝ Թումաֆանին և կնոջն՝ Զօղանին, Բախչօսին, Յակոբին, Աստուածատրին, Ամիրբէկին, Միքայէլին և կնոջն՝ Էթարին և որդւոցն՝ Աթաբէկին, Աստուածատրին, և զստերքն՝ Թումաֆանին, Սանդուխտին, Յովանէֆին և կնոջն՝ Քանուկին, Հոռոմին և որդւոցն՝ Անտոնին, Աւետիսին, Գրիգորին և զստերն՝ Նուբարին և չօրեղբարքորդոց՝ Պօղոսին, Թումաֆանին և կնոջն՝ Թանկօին և չօրեղբարքն՝ Քանուկին, Իսիրբէկուն և կնոջն՝ Շաղօսմանին և Կիրակոսին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և հանգուցելոցն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ի

Քրիստոս՝ զՄիքայէլն և զՅովհաննէսն, և զամենայն սղզականն նոցա. ամէն. Քրիստոս Աստուածն՝ ամենայնի, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ յիշողացդ և յիշեցիցդ՝ առ հասարակ ողորմեացի (յ)իւր միւսանգամ պալտեան. ամէն:

Ղուկոսի սուկարտմի վիշդում.

Սիրոյ զաւուրթեան՝ աստուածային շնորհի առ ի մարդ արծարծել, զերագոյն է քան զամենայն երկբար իրաց մեծութիւն. Յորժամ ի մարդ ծագեալ լինի. անտեսն առնել տալ(յ) զամենայն մարմնական մեծութիւն. Որ և նոյն սիրոյ նշոյլ ծագեաց յոգի ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ հաւատարիմ և բարեմիտ տանուտ(ի)րոջն՝ Քաշատրուն. որ փափագեաց սմա մեծաւ սիրով և յաւժարութեամբ: Արդ, զսա ստացաւ՝ զանձ երկնային՝ ըստ իմումս խրատու, թէ ուր զանձն ձեր է, անդ և սիրտք ձեր եղիցին: Եւ յուսացան յԱստուած. զի և կամաց իւրեանց յաւժարութիւն և զօրծ, ըստ չրմանի սորին եղիցի: Զի սա է՝ եկեղեցւոյ պաշտօնութիւն և մանկանց Սինի՝ վայելչապէս զօրժառութիւն: Սա է՝ հոգւոյ և մարմնոյ մխիթարութիւն, աստ և ի հանդերձեան. յիշատակ բարի (և) երանութեան, զաւակ ի Սինու Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք պատահիր սմա. յիշեցէք յաղաթս ձեր՝ զՈւսչատունն և զծնօղքն իւր՝ զԿիրակոս և զՍեւօք, և զկենակիցն՝ զԱրուս խաթուն և զորդին՝ զՅովհաննէս և զՍաղադա, և զզստերքն՝ զՀայ-խաթուն և զՀայիւմ-խաթուն, և զեղբարքն՝ զՄարտիրոս և զորդին՝ զԱրզմանն եւ Աստուած զձեզ լիցէ. ամէն. Ընդ նոսին և զմեղաւք լցեալ Ստեփաննոս զորդ սորա, և զիմ ծընօղքն և զեղբարքն: Եւ Աստուած զձեզ լիցէ յարքայութեան իւրում. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԼԶ.

Վարագ. Հին քիւ 83. ՋԴ=1455.

ՆԻԻԹ Թուողի, ԿԱԶՄ կողերն ընկած,
ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քայքայուած է սկզբից, պատ-
կերների մեծ մասը թափուած. ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ.
միջին Մ'նարդան գրով անտարանի մի
թերթ վերջում, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ չկայ, ՄԵ-
ԾՈՒԹԻԻՆ, 18X24. ԳՐՈՒԹԻՆՆ երկսիւն,
ԹՈՒՂԹԻ 348, ՏՈՂԻ 19, ԳԻՐ քոյրագիր,
ՄԿԶԲԱՏԱՌԻԲ Թռչնագրեր, ԼՈՒՄԱՆՑԱ-
ՋԱՐԻԲ գունատը գարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻԲ
2+4 անտարանիներ, ԽՈՐԱՆԻ 9, ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆԻ 4, ԳՐԻԾ Մարտիրոս: ԽԱՂԿՈՂ
եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՄՏԱՑՈՂ Յովան-
նէս քանակայ եւ Յովանն տանուտէր,
ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԴ—1455, ՏԵՂԻ Մոկս, Փառայ
վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսո-
րայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ,
ոմն պատուական և յարկեալք? եղբայր՝ Յո-
վաննէս քանակայ և Յովանն տանուտէրն.
ի վաղուց հետէ ցանկացան այսմ աստուա-
ծախաւս սուրբ աւետարանիս. և հոռն
գրել զայս յիշատակ չոպուց իւրեանց և
ծնաւդաց, հօրն իւրեանց՝ Մեծատուրոյն և
մօրն իւրեանց Ջրանին, և պապուն՝ Արաշա-
մին և կնոջն՝ Արքայի և զաւակացնոցա՝ Գրի-
գորին և Աստուածատուրոյն և Սարգսին, և
զսաներացն՝ Արզուրին և Բաղդադին, և սո-
ցին պապուն՝ Գրիգորի և կնոջ՝ Մէլիքին.
ամէն: Եւ որք յիշին զսոքայ՝ ի սրտիւ և բո-

յոր հաւատով, և Աստուած յիշողացդ ողոր-
մեսցի. ամէն:

Այլ և գնարկեալ կանայք սոցա՝ Շար-
մէլիքին և Ուսուրն միւլէքին, և զաւակաց
սոցայ՝ Իսիրէկին, փոխեցելոյն առ Քրիս-
տոս. և զհոտարոյս զաւակին՝ Թովմային.
պահեացէ միշն և ի խորին ձերութիւն. Մար-
տիրոսին, Արքանամին և Սարգսին և Վար-
դաշախին, Հաղբավարդին և Ալամին, և
հաւրքուէրն՝ Բաղդադին:

Արդ, գրեցաւ սա յարբունական եր-
կիրս Մոկաց. ընդ հովանեաւ սուրբ Աս-
տուածածնին և սուրբ Գրիգորիս Հայոց
Լուսաւորչի, որք աստ կան, և մասունք սըր-
բոց Վարդանացն.— ի գեղս՝ որ Փառայ վանք
կոչի.— ձեռամբ անարհատ և յոյճամեղ. . .
Խորայլ սուտանուն քանակայ(ի). ի Թրա-
քերութեանս Հայոց ՋԴ (—1455)— ի խրն-
դրոյ պատուական և ի մաստուն-տանու-
տուրոյն Յոնանիսի և բարիւէր քանակային
Յովանիսին: Քանզի յոյժ փափաքանօք ե-
տուն գրել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ
չոպոց իւրոց և ծնաւդաց և ամենայն ա-
րեան մերձաւորաց: Այլ և (ի) վայելումն ան-
ձին Յովաննէս քանակային և զհոտարոյս
զաւակին՝ Թովմային և եղբարն՝ Յոնան-
նէին և զաւակաց նորա՝ Մարտիրոսին և
կնոջն՝ Աղբզին, Արքանամին և Սարգսին,
Յովաննէսին և կնոջ . . . :

Արդ, գրեցաւ սա ի նշարպետութեան
տէր Զաքարիայ սղթամարցոյ. և ի թա-
գաւորութեան Զըխանայ զանին:

179.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԼԷ.

Վարսուգ. Հին քիւ 188. ՁԵ=1456.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 288, ՏՈՂԲ 22, ԳԻՐ քողորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՆԻՔ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԿԱՆ. ԶԱՐԴԻՔ ծաղկէնկարներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆԻՔ չունի, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 1, ԳՐԻԶ ՄԻՆԱՍ, ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Կառապետ եպիսկոպոս, 1589 թ.: ՍՏԱՅՈՂ 1) ԼՄԻՐ ԲԼԿ, 2) ԽՈՂԱԾ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՁԵ=1456: ՏԵՂԻ Արճէշի Գալթիս գիր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախաւս և աւետարեւր սուրբ աւետարանս. ի թուին Հայոց ՁԵ (=1456). ի գաւառիս Քաջբերունայ, որ կոչի Արճէշ, ի զեղս Գալթիս. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածին և Երրորդութենին և սուրբ Ուղղակարու սուրբ Նշանին:

Այլ և արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ Միսասի՝ մեղսամակարդ գրչի, ի խղրոյ Ամիր ԲԼԿԻ. որ ստացաւ զսա՝ ոչ ի յաւելորդաց

և կամ ի փարթամութենէ. այլ բազում տվայտութեամբ, յախթաշարեալ ի սիրոյ սուրբ աւետարանիս. ըստ գրեցելոյն, թէ սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ. նա պանծ է յերկինս և բարեխաւս առ Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս. և ստացաւ զսա յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց: Արդ, որք կարդայք կամ աւրինակէք, յիշեալիք ի սուրբ յաղօթս ձեր՝ զԱմիրբէկն և զկողակից իւր՝ զԱստուած մէլիքն, և զհարազատ եղբայրն իւր զՄիսիթայն և զծնաւոյն իւրեանց՝ զՊարոն Աւագ և կողակից իւր և զԴոնեայ խաթուն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորն, զկենդանիս և զհանգուցեալսն. և Քրիստոս Աստուած զձեզ յիշէ յիւր անհատ ողորմութեան. ամէն:

ԶՎերջին ստացող սուրբ տառիս ըղիւղաթն (յիշեցէք). որ ետ վերստին Նորոգել և կազմել, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց:

Սակաւ ևս և կազմողս սուրբ աւետարանիս Կարապետ սուտանուն եպիսկոպոս, և զաշակերտիայն մեր տէր Յովաննէս, Գիշի միով Տէր-ողորմեայիւ. յիշող յիշէ Քրիստոս. ամէն: Ի թվական չայցմի՛ւ (=1589):

180.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԼԷ.

Վանի՝ ո. Պօլսու-Պեռոս եկ. Հին քիւ 197. ՁԵ=1456.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ ԺՈՒ պատկերը, որ ներկայացնում է զրիչը՝ պատրած է, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 10×15, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 324, ՏՈՂԲ 18, ԳԻՐ քողորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՆԻՔ թռչնագրեր, ոսկեգօծ. ԼՈՒ-

ՍԱՆԶԱԶԱՐԴԻՔ ոսկեգօծ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՔ 13+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻԶ Յովաննէս, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ Վարդան Դերապետ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՁԵ=1456: ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեդդում.

Փառք . . . Աստանաւոյ յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախաւս և հոգիարարութեամբ յալանակիտ աղորակէն ընթացեալ յօլորտս տիեզերաց, Իրեցաւ աւետաբեր սուրբ աւետարանս, ի սեփ թուականին Հայոց ՁԵ (=1456) ամիսն:

Ար և մեծաւ փափաքանաւ ցանկացաւ զեղևայ մարգարտաշար աւետարանիս՝ երանաշնորհ և հեզահոգի կրանաւորն՝ Վարդան հերպետն. և ետ գրել զաս, ի յիշատակս հոգոյ իւրոյ և բարի ծնողաց, հաւրն՝ Հաղարին և մօրն՝ Մարեմին, և եղբարցն Արղըլմահին և Առաքելին, Հաստատուն պահեսցէ զնա մինչ ի խորին ծիրութիւն, զիրքն և զիւր հրեշտակարոն միարանբար, զսուրբ կրօնաւորքն՝ ըզտէր ըմբռտակէն, զտէր Մկրտչն զտէր Դաւուտն, զտէր Հազարն, զտէր Առաքելն, զտէր Սեբուսն, զտէր Մեարգան, զտէր Ստեփանոսն, զտէր Յովնանէս եկեղեցպանն, և զմիւս տէր Յովնանէսն, զերէջ տէր Կարապետն, զհրկու տէր Հերապետն, զտէր Մովսէսն, զտէր Միքայէլն, զհրկու տէր Յակոբն, զտէր Յովանէսն, զտէր Դեմիւր միակեանցն, զտնտես Ստեփանոսն:

զայր Մարգարէ, զմանակալ Յուսէփն, և զհանգուցեալն ի Քրիստոս՝ զՇահիկն, ըզնեքսն սարկաւագն և զՅովան սարկաւագն:

ՀԱՅԿԱՊԱՐՈՒ զրիչս Յովնանէս Մանգասարենց և զերխտաւոր ուսուցիչն իմ՝ զԹումա Բարունի և զծնաւզսն իմ. յիշեցէք ի Քրիստոս:

Իարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք յետին նորոգել տուողին՝ զՓարի խանն, և զկողակիցն իւր՝ Առաւտուր և զորդին՝ Նաւասարդն. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Տրաղ Միրզին և շօրն՝ Փանոսին և մօրն՝ Հալ հաթունին, և միւս մօրն՝ Երփիսիմին և կողակցին՝ Ջարիֆին և որդոցն՝ Սարգսին, Սարուխանին, Արքաշամին, Ամիրխանին, Գրիգորին, և զստեբցն՝ Նուբարին, Ամարին, և ամենայն առուարեան մերձաւորաց սոցին. յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա. եւ դարձեալ, ողորմի ասացէք՝ Միրզին. որ իւր խալալ վաստակոցն գնեաց այս սուրբ աւետարանս, և եղ ի դուռն սուրբ Առաքեալ եկեղեցոյն, անջինչ յիշատակ: Ով որ այս սուրբ աւետարանս ծախի կամ գրաս զնի, անէ՛ն Կայնի առց և Յուդայի դասակից լինի. ամէն:

181.

ԱԽԵՏԱՐԱՆ ՃԼԹ.

Աղբամաք. Հիմ քիւ 77. ՁԷ=1458.

ՆԻԻԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշուաւ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. սկզբում եւ վերջում միջին Մանրուպեան տառերով՝ եղիշէից երկական թերթ, ԴԱՏԱԿ. ԹՂ. 4. ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 18 X 27, ԹՈՒՂԹ 312, ՏՈՂԹ 20, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԻՆԱՏԱԿ. ԹՈՂԱՊԱՐԵՆ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹ քունտոր ծաղիկներ, թղթուններ և զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱԿԻ 10 + 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻՉ Յովաննէս քանանայ եւ Յովաննէս

կրօնաւոր, ԵԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ Մանուսի Դուխտան, 1628 Թուին, ՄՏԱՑՈՂ Ստեփան, ԺԱՄԱՆԿԱ ՁԷ=1458, ՏԵՂԻ Կեցան Սորալանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեդդում.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհրդն, ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիոնի՝ Ստեփանոս անուն, որդի Ագեթու, և Կինն իւր՝ Փաշայ մէլէք և որդին իւր՝ Յովանէսն և

կինն իւր՝ Լեզիդն, և ետուն զորն զսուրբ աւետարանս, զոր ի վաղուց չեղէ ցանկալին՝ աստուածախաւս սուրբ մատենին:

Եւ արդ, ես յետինս ի քահանայս, և անառնան ի դասս կարգաւորաց. հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական քանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցաք՝ ի նմին կացջիւր: Եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն. այլ ունայն (զոյով) յամենայն բարեվայելութենէ, որ (ով) առաքինեացն է համարձակութիւն. այլ ի բարեխաւսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ և զգրեալ անձն իմ եղկելի: Ո՛վ զիրակործան մարմին երկրածին. որով ձայնարկութեամբ զքեզ աւագեցից, կամ զիմորդ ի գիր յառեցից և կամ զորոց նշանակեցից. զմարմնական տաժանաց, և թէ չհոգեկան սխալանաց. զկամայից, և թէ զականայից. զոր ոչ բաւէ նամակս վերայբերել և կամ ի գիր շարաբառանք: Այլ զիտողին զգաղտնեւականս, նմա առաջի արկեալ չեղից զանձն իմ՝ մաղթանաւք. որ կարողն է կեցուցանել և վերստին հրաշագործել յիս, աղաթիւք ամենայն սրբոց:

Այլ և գրեցաւ սուրբ աւետարանս. ձեռամբ Յովաննէս քահանայի՝ անիմաստ և անամբ զրչի. անընդունակ զոյով յարուեստ զրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ: Այլ ես, ըստ կարի իմում, զոր պարզեցաւ ինձ մարդասիր չոգին, բազում աշխատասիրելի իմ ի սմա՝ գրեցի անարժան ձեռուք իմով, յընտիր և ի ստոյգ աւերնակէ. կենաւք տառապանաւք և բազում պանտուխտութեամբ և անհնգիստ և զժուարին և տարտամիլի աւուրբք: Զի ի սոյն աւուրս, ի տաւնի ինձի չընդտակապետացն, եհաս մեզ պատուհաս ի մեղաց մեղոց. զի եթող զորին և գնաց փայտ բերել վասն շինութեան տան, և ճանապարհն զժուարին և բար, Գլորեաց տէր Յովաննէս զիր փայտն և եկ զճոտ փայտին. և իւր քեռին և միւս ընկերն զդրեցին զուրեանց փայտն. և իսկ փայտին ոստեալ փոքր քար մի ի փայտէն և եւ նոքա աղաղակեցին. տէր Յովաննէս՝ փախիք. և նա պահեաց զինքն ի փայտէն. և քարն եհար զպլուխ

տէր Յովաննէսին: Եւ նա խիազարեալ անկաւ ի քարն ի վայր. զի տեղին զժուարին էր. և չեղաւ արեւնն ի բերանն ի վայր և ականջն և քիթն: Եւ յայն զիչերն մեռաւ. և իթող զսուգ անմիթիթար ծնողին և եղրայրցն:

Ի մեծ թուականս Հայոց Զ (1458). ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի՝ տեառն Զարբարայի աթիւմարեցոյ, — ի թագաւորութեան Թուրքման աղզին՝ Զհանշին. որ պնաց ի Պարս(ս) և մնաց անդ, Զոր տէր Աստուած . . . պահեցէ անասանց զաթոռ հայրապետութեան և թագաւորական քրիստոսադաւան. ամէն:

Եւ արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի ձորս Կեցանայ, ի գեաղս՝ որ կոչի Սորավանք. ընդ հովանեաւ սր. Փրկչին և Գէորգս զարաւարին և Աստուածածնին, և այլ սրբորոցս, որ աստ նշնոցեցաւ կանս ի յիշատակ հոգեւոյն՝ Ստեփանոսին և կենակցին իւրոյ Փաշայ մէլէքին. որ և բազում աշխատութեամբ և տառապանք և դառն կակծանաւք և ունայն ձեռուք սկսաւ, թէ յիշատակ պիտի Ստեփանոսին և որդոյն Յովաննէսին. որ տարածամ հասակաւ փոքեցաւ առ Բրիստոս և սուգ անմիթիթար եթող ծնողին. և զոր ինչ ունէր ի մահուանն՝ խաչ աւրնեցին: Եւ նա, դառն սրտիւ և և ունայն ձեռք, սկսաւ զուգեյ զաւետարանս, ի յիշատակ իւրն և առն իւրում Ստեփանոսին և որդոյն Յովաննէսին:

Եւ դարձեալ. կրկին մաղթանօք աղաչեմ զձեզ զամենեւեան, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս. յիշեցէք ի Բրիստոս Աստուած զՍտեփանոսն և զկենակցին իւր՝ Փաշայ մէլէքն և զորդից զՅովաննէսն և զկենակիցն իւր զԼեզիդ, և զպապն զԼեզիդ և զկենակիցն զԳՏիկին մէլէք և զՀալիմ խաթուն և զԱրուս խաթուն զԱրմէլէք. զԹումէն և զկենակիցն և զԵնիսիվոսն և զորդին զԿիրակոսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն ի Բրիստոս: Եւ արդ, լի սրտիւ և բուրբ հաւատով առաջէք, թէ Բրիստոս Աստուած, որդւորեալ նոցա, քնքն զձեռագիր յանցանաց նոցա յանգ զատաստանին քո. ամէն: Եւ որք լի բերանով Աստուած-որդոբի ասեն սոցայ, և նոքա որդորմու-

թիւն գտցեն ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ ի յաճաւոր առեւին. ամէն, եղիցի, ևդիցի.

Այլ և զիս զանաւորմանս ի կարգս քահանայից և վերջինս ի դասս կարգաւորաց՝ զՅովանէս գորիշ. որ յերկրաստարդ հասակի եհաս ինձ որդպայթ. որպէս հրամայէ Դաւիթ. պանեա զիս յորդպայթի, որ թաքուցաւ ինձ. և քարի, եղև կատարումն իմ և մնաց աւետարանս կրտսաւ. եւ ես կամ ի նեղ տապանիս և երես ի ձեզ արարեալ* խնդրեմ ի ձէնջ զողորմութիւն, ով աստուածաւոր քահանայք և ժողովուրդք. որ միամիտ սրտի և բոլոր հաւատով աւել, թէ Քրիստոս Աստուած, քնչեա զիւր մարդկօրէն լանցաննս. եւ այս է խնդիրք իմ ի ձէնջ. զի զուր ինձ ողորմիք. և Աստուած ձեզ, Յիշեցէք և զհայրն իմ զԹաւաքաւն և զմայրն իմ Մարթայ խաթուն. որ կայ զառն սրտի և լալազիկն արտասուօք. և զեղբարքն իմ զկաւրապետն և զՍուլտանշէն և զկին* զԽոնդքարն, և զայլ ամենայն մերձաւորքն մեր, զհենդանիսն և զհանգուցեալքն ի Քրիստոս. և որ միամիտ մտօք մեզ աւել ողորմին, և ինքն ողորմութիւն առնու յԱստուծոյ.

Ընդ յիշեցոցս ի սմա՝ աղաչեմ լիշիլ զտանուտէրքն. եղեգեցի առ հաւարակ զմեծն և զփոքրն՝ զԱքարան և զԹուսէն և զմիւս Թուսէն զոսայն, և զայլ ամենայն մերձաւորքն. որ կամակից և կարեկից եղեն սուրբ աւետարանիս, թէ տալով և թէ կամեցողութեամբ, ծաղէ և նոցա Քրիստոս ողորմութիւն յարգար և յանդ զատաստանին.

Դարձեալ, կրկին մաղթանալք աղաչեմ յիշիլ ի բարին զանաւորմանս զդասս (ի դասքս) ի քահանաւորաց և զհեռացեալս (ի) կարգէ քահանայութեան զՅովանէս եւ կրտսաւորն, զուսուցիչ տէր Յովանէսն և քահանային. զի նա էմ մեր հոգեւոր ողորդ և հանգուցիչ և մխիթարիչ ձերութեան մերոյ, եւ զի յազգմանէ չարին, և ի թոյլ տալոյ Արարչին՝ եհաս յորդպայթն այն ի վերայ մեր. և ես, ծերացեալ և տկար անձամբս, գրեցի զպաւատութիւն աւետարանիս, հեծեմանաւք և դառն սրտիւ. զի աչքս ի լուսոյ էր պակասեալ և կարողութիւնս խափանեալ, եւ ես լալազիկն աշաւք զայսչափս յանկամայ արարի. և դուք անմեղաղիր լերուք խո-

չորութեան և սխալանաց գրիս. զի կարն մեր այս էր.

Եւ արդ, աղաչեմ զհանդիպողքն ի սմա, բոլոր հաւատով ասացէք զԱստուած-ողորմին հնացիւոյս մեղօք. զի հասեալ կամ ի դուռն գերեզմանին, և աստանայ հանապազ չարչարէ ազգի ազգի մեղօք. եւ դուք, որ զմեզ յիշէք առ Քրիստոս Աստուած ողորմածն. նայ և ձեզ և մեզ ողորմացի. ամէն. եւ կացցէ աւետարանս յեղեգիս. ի դրան սուրբ Աստուածածնին և այլ սրբոց, որ անդ հանդուրեալ են. և մի ոք ի մարդկանէ՝ կամ ազգական կամ օտար՝ իշխեսցէ ի սմա. ապա թէ ոք յանդգնի, կամ ծախելով կամ պրսս ինչելով, զանէծքն Յուդայի առցէ և ընդ զանահանողքն դատի.

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՄլխաւն և զՄուսէն և զորդին իւր իւրաքան և զփոխեցեալն ի Քրիստոս՝ Սիրտք և զհաներն՝ զՍալիմն և զԹուրանտին և զԲաղդէն և զԻրեանց ամենայն արեան մերձաւորքն, զհենդանիքն (և) զանցուցեալքն ի Քրիստոս. որ զԻրեանց հալալ մուլքն ետուն եղեգեցաւ սուրբ Աստուածածնին, յաշատակ հոգոյ իւրեանց. նա, յորժամ զայլ Աստուած ի մէջ աստուածացելոց, առնէ համարս ի մէջ նոցա. ի յանուանէ կոչէ զնոսա, թէ եկարս արեւանալք հաւոր իմոյ՝ ժառանգեցէք զանապառ ուրաւութիւն ընդ սուրբս և (ընդ) սիրելիս յանուանի իւր. ամէն. Ընդ Նոսին յիշե(ցէ)ք. . . (մի թերթ ընկած է):

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զԼարոց, զորդին Բարձրգարին. որ զգերեզմաներու ճոթ՝ ետուր եղեգից սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ հոգոյ իւրոյ. նայ, Արարիչն Աստուած զիւր մեղք թողու և զիւր ծնաւորաց, զհաւորն զԲարձրգարին և զմաւորն զԹղարին և զՄամէն. . . . Նանին, զԵղտալ, հոշաբարն՝ և զմիւս եղաւյլսն զԼուսէն և զկողակիցն իւր զմակին. յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք. . . . ձեզ ողորմացի. ամէն. եւ յետոյ այլ՝ ով հակառակէ դաւի անկողն. նայ զանէծքն զկայնեին առցէ. ամէն.

Դարձեալ, աղաչեմք զձեզ, ով մանկունք սուրբ եկեղեցոյ և աստուածաւոր ժողովուրդք. յիշեցէք ի Քրիստոս զասալ-յի-

չեցեալսն ստացող սուրբ աւետարանիս զմտեփանոսն, զկողակիցն իւր զՓաշա մէլէքն և զթոռն իւր՝ զԳրիգորն և զկողակիցն՝ զՓաշէն և զորդիքն իւրեանց զՍտեփանոսն և զՅովանէսն, զՊարսափն, զՄարտիրոսն, զՊետրոսն, և զհարսն իւր զԵանձուհին և զամենայն արեան մերձաւորսյն իւրեանց՝ զկենդանիս և զհանգուցեալս, յիշեցէք ի Քրիստոս, լի սրտիւ և ուղիղ հաւատով Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեացի, ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմք զձեզ, յիշեցէք գտացող սուրբ աւետարանիս զՍտեփանոս և զկինն իւր զՓաշայ մէլէքն և զթոռն իւր զԳրիգորն, որ մականուն

Պալալ կոչի, և զամենայն արեան մերձաւորսյն, ամէն:

Յերիսս անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով յուսերամ դառք քանանայից և սարկաւագաց, յիշեցէք ի մարափայլ յաղաթս ձեր զմահոյասի Դուխտան, որ ետուր վերբատին նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ չողոյ իւրոյ, Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք մահոյասի Դուխտանին, ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք մահոյասի Քաղանդին, որ վարձք ունի ի սուրբ աւետարանս, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն: Թվ. 112է. (=1628):

182.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԽ.

Հայոց Ձորի՝ Նոբ-գիւղ տաճի եկ, ԶԸ=1459.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լու պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՇՊ. յունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 15×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ քոյրազեր, ՄԿԶԲԱՏԱՌՔ զունաւոր թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԸԱԶԱՐԿՔ զունաւոր զարդեր, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 4—4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Ստեփաննոս,

ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ Մահոյասի Լստուածատուր, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԸ=1459, ՏԵՂԻ Կողոտուր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Յիշատակարան ունի, որ քովորական ձեռով յիշուեւ է միայն զրիչը, ստացողը, զրուսեան տեղը և թուականը):

183.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԽ.

Վաճի՝ ս. Վարդան եկ, Հին թիւ 53, ԶԹ=1460.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լու պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՇՊ. միջին Մեքովքեան զրով անտարանի մի-մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 17×27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրազեր, ՄԿԶԲԱՏԱՌՔ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԸԱՆ.

ԶԱՐԿՔ զունաւոր ծաղիկներ, թոշններ, ՄԱՆԵՐԱՆԿԱՐՔ 14—4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Ներսէս, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ 1) Թուսայ, 2) Շաղաւաթ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԸ=1460, ՏԵՂԻ Լեղիմաւուր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ. Բ.

Վերգում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, աստուածասէր և հաւատարմի աշխարհումայ և կողակիցն իւր զնշխուն, և ցանկացող հեղալ այս աստուածաբան սուրբ աւետարանիս. և նստէն զժազրել զսա, ի չալայ և յարգարժաստակոց իւրեանց. յիշատակ հոգոց իւրեանց և ծնողացն զհաշտուր և զՇննհոր, և զաւակացն՝ Սարգսին, Յուսէփին, Կարապետին և զստերն՝ Հայիմ-խաթունին և իւր զաւակին Ստեփանին, Մարտիրոսին և զԵստերն՝ Հաւլա-խաթունին և Հայիմին. և եղբայր թուսին, Յովանէսին և զկողակիցն զՋան-մէլէքն և զաւակն իւրեանց՝ զԹուսէփ և զՏիրատուրն և զգատերծն՝ զՇամայայ և Մուլտանն և զՅովանիսի գորանչն՝ Պաւհար մէլէք և զորդին իւր զԱլֆտոն. և այլ ամենայն մեքձաորացն, կենդանեացն և նշնեցեցողն. եւ ետուն ևս ընծա և նրէր սուրբ Վարդանայ. յիշատակ անջնջելին և կտակ անդառնալի. որպէս զի իրենցս ստվաւ ամենկունք սուրբ եկեղեցոյս. եւ լի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Թուսին և կողակցին՝ Նշխունին և զաւակացն՝ Սարգսին, Յուսէփին, Կարապետին. և զստերն՝ Հայիմ-խաթունին, և իւր զաւակին՝ Ստեփանոսին, Մարտիրոսին, և զստերն Հաւա - խաթունին և Հայիմին, և եղբայր թուսին, Յովանիսին և կողակցին՝ Ջան մէլէքին և իւրեանց զաւակացն՝ Յուսէփին և Տիրատուրն, և զստերացն՝ Շամայայն և Մուլտանին. եւ լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի դրաց և անարժան ի կոծնաւորաց, սուտանուն կրանաւոր ներսէս խաբեղայ. տեսի զսէր և զգափաք սոցա, զոր ունէին ստ իողևորսն. և իմով իսկ տկարութեամբս յանձն առի և ամենակարող զօրութեամբն (Աստուծոյ) կատարեցի զսա՝ մեղաւմած մատամբս, յաստուածարնակ յաթոռս յԱղթամար. ընդ չովանեաւ ամենայազմի սուրբ Ռաչին և սուրբ աթերոյս. ի չարապետութեան տեսուն Ջարարիայի. ի թովականիս չայոյ Զ և Թ (= 1460). Զոր և իմ անընդունակ գլղով յարուեստ

զրուեթեան և բազում ցնորիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի իմում, զոր շնորհեաց ինձ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատանաւք զժազրեցի զսա, ի ստոյգ և յընտիր արիւնակէ. կենաւք տառապանաւք և բազում տրտմութեամբ. ի դառն և ի վշտալից ժամանակի, յորում կամք ենթարկեալ հարկի անօրինացն:

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս. որք հանդիպիք սմա ընթերցմամբ կամ տեսութեամբ. յիշխմիք յերկնագնաց յազօթիս ձեր զառաջյիշեցեալսն (ստացողս) սք. աւետարանիս զԹումէն և զկողակիցն իւր զնշխուն և զաւակն իւրեանց՝ զՍարգսին և զԵստէփ. զԿարապետ, և զգատերն Հայէմ և զաւակ՝ զՍտեփաննոսն և զՄարտիրոսն և զեղբայր թուսին՝ զՅովանէս և զկողակիցն իւր, և զամենայն արեան մեքձաւորսն նոցա. և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. ամէն: Ընդ նոսին մեղաւորսն և ծնողաց իմոց՝ Աստուած-ողորմի ասացէք. հարն իմոյ՝ Գուրջի բէկին և Եմնա-Սաթունին, և հարազատ եղբորն իմոյ՝ տէր Ստեփանոս սրբանեալ կրօնաւորին, և ազայնոցն մերոց ամենայնի, կենդանեացն և չանցուցեցողն առ Քրիստոս. եւ սիրտ սրտիւ և աննախանձ սրտի՝ Աստուած-ողորմի ասացէք ի ժամ սոսկալի աղօթից, միոյ Տէր-ողորմիս արժանի արարէք: Աղաչեմ, յիշել ի Քրիստոս զՆոզմոր մայրն իմ՝ զՓայակ-խաթուն. և զծնողսն իւր. և Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. ամէն: Եւ յիշել ի տէր զէղդանրախճ սարկաւազն՝ զազգաւանն մեր, զկոկող թղթիս:

Յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յադաթս ձեր՝ ըզդէր ինքապետ ժահնայն և զճնալոյն իւր. ամէն: Եւ զփեսայն իւր՝ զԱղաղէն, և զտէր Յոհանէս կրանաւորն. որ կամակից եղան սուրբ աւետարանիս: Ընծայ ի զուռս սուրբ Վարդանայ: Ձեռամբ Ստեփաննոս եպիսկոպոսին և Թումայ եպիսկոպոսին և Կարապետ վարդապետին և Թադէոս Հէրապետին և Ստեփանոս արեղային, բռն Մուղղիւն և Թումային և Միրիջանին, մեծի և փոքու. ամէն: Սոցա վկայութեամբք ետուն ս. աւետարանս ընծայ սուրբ Վարդանայ. և մի

այս յիշխեցէ հետեւեցանէլ (զյայտ ի զԵրանէ սուրբ Վարդանայ: Ոյք յանդգնին զբռնել կամ ծախել, նայ ժամանակս զՅուդային առցէ և զիստահեցանէլ:

Յերեան անկեալ ազգահմք, յիշեցէ ի Քրիստոս՝ զլուսեղէն և զկենակիցն իւր զՄարին: և զբարի որդիքն իւր՝ զՅովաննէան և զհեղատոյի ընտրեալ թանայն զտէր Մկրտիչն: որ ամենայն առաքինութեամբ զբարեբան է, և զհարապետ: որ և զրեալ լիցին նորա ի գիրն կենդանի: և զկենակիցն իւրոյ՝ զԹուսմէն և զբեռինն՝ զկարապետն և զԳրիգորն և զԱռաքելն:

Այլ և զամենայն աշտարիմ պատուհասի, որ զաղցը և յայտնաբերի՝ զսոց, զսուր, զմաւ, և զմահառաքած, զԳրեհակ, զԹրթու(ւր), զգալուկ և զամենայն պատուհաս, բարձցէ ի ձկնջ Տէր Աստուած: ամէն, Այլ և զարուեսն ամենայն հոգոյ՝ Քրիստոս՝ բուսուսցէ զձեզ ի յարմարութիւն, և լսել տայ՝ ձեզ և մեզ՝ գիւթ-ալիքի բարբառն, թէ եկայք աւրհնալովք Հասր իմոյ, ժառանգիցէք զանսպասու ուրախութիւն, և Գնացեալ զամենայն ձեռագիր յանցանացն, զձեզն և զմիւրն և զամենայն քրիստոնէիցն, ևս առաւել զատալոյդի սուրբ

աւետարանիս և զնոցայն, որ ի սմայ է յիշատակած. և Աստուած ողորմի ասողն՝ աւրհնեալ և զիցի յաստուածային յարհնութեան պահուն. ամէն, և զիցի, և զիցի:

313 ր. Թը. Դարձեալ, յիշեցէ ի մարգարայ յաղթիս ձեռն, զվերջին գտաւցող սուրբ աւետարանին զհաղաւթն. որ ստացաւ զսա, ի հալալ յարգիւանց և յարդար վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Վանէսին և մօրն՝ Նանային և կրօնքն՝ Միսիսթարին և կողակիցն՝ Ռոխիսիսին: ևս առաւել Աստուած-ողորմի առաջէր՝ Շաղաւթին և կողակցոյն Ռոխիսիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին. ամէն, ևս որ ասէ զողորմին, Ռատցէ ի Պրիստոսէ. ամէն, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, ովք թահնայք և ժողովորդք, որ լի բերանով և բոլոր սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Շաղաւթին և կողակցոյն՝ Թուրանդին և զասակին՝ Յովաննէան և զստեքն՝ Ռոխիսիսին. ամէն, ևս առաւել Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Ռուսուդիւրին և կողակցին՝ Յամանին և զստեքն՝ Ռանաւդին. ամէն, ի թրովին ՌԴԼ (—1618). ամէն

184.

Ա. Ի. և Տ. Ա. Ռ. Ն. ՇԽԲ.

Աղբամաս. Հիւն քիւ 52. ԶԺ=1461.

Ե. Ի. Թ խոյլին. ԿԱՉՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆԻՍ վերջից մի քանի խոյլին միննոր կտրել են. ՄԱԿ. ՊԱՉՊ. միջին Մեղրախան տախտակ տախտակունի մի մի լինելի. ԿԱՍՈՒԿ ԹԴ. չկայ. ՄԷ. ՆՈՒԹԻԿԻՆ. 19/27. ԿՐՈՒԹԻԿԻՆ. երկուսն. ԹՈՒԹԻՍ 336, ՏՈՒԴ 21. ԿՐՐ ըրդրապիր. ԿԱՉՄ, ԱՍՈՒԹ խոյնապիր. ԼՈՒՍԱՆԱՆ. ՏՈՒԿ. ԳՈՒՍՍՈՒՍ տախտակի ծաղիկներ. ՄԱՆԴԱՆԿԱՄԱՆ 4 տախտակներ. ԽՈՒՐԱՆԻՍ խոյն. ԿԻՍԱՆԱՄԱՆ Ե. ԿՐԻՉ Ներսէս. ՆԱՆԿԱՄԱՆ. և ԿԱՉՄՈՒՐ, անյայտ. ԱՍՈՒՐՈՒՐ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱՆ Ե. 1661. ՏՈՒՐ. Այլմամար.

ՈՒՇԱՍԱԿԱՄԱՆԻՍԻՍ.

Վ. երգում.

Փառք . . . ևս աղբ. ևս մեղացեալ ողբ. ստառնունք անարժան և փոխուն՝ Լեւոն ևս անարհեստ զրկեալ. իմով իսկ մեղացեալ և մեղաւամբ (ձեռամբ) զձաղբիցի և ողբ. մօթեանքն Աստուծոյ աւարտիցի, ի յանաւորի կզգիս Աղթամար. բնց հովանեաւ երկնաման եկեղեցւոյս սուրբ Ռաչիս և սուրբ ափեղոյս, սուրբ Թուսմայի և սուրբ Անեղիկ և սուրբ Գեղարդի և սուրբ Լուսաւորդի աւփոյս. որ բերաս յեփեմանէն ի սեպ և բարձր ողբման խիւն և ուրախութիւն կզգիս աղղիս. ի հայտապատուութեան առաւել

ողորմութեամբ նորին կատարեցի. — յամի յորում էր թուական չափը ԶԺԱ (1462)։ յերկրսն Քաջքերուսի, ի քաղաքիս՝ Արճէշ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Գեղղոյս զաւրավարիս, յաշխարհակալութեան մեծ դանին՝ Զհանգս փաթշահին. որ մեծաւ քաջութեամբ տիրեաց աշխարհին Իրազաւ. և ի կաթողիկոսութեան մեծ իմաստասէրին, քաջ և արի հայրապետին՝ տեառն Զարարիայի. որ և նա աստուածատուր զբօրութեամբն տիրեաց երկուս թողոցն՝ Էջմիածնի և Աղթամարայ՝ զոր Տէր Աստուած հաստատուն պահեցէ դաս. ամէն։

Արդ, յայսմ ամի գրեցաւ տէրունեան սուրբ աւետարանս, ձեռամբ անարժան քահանայի Յովաննուս Վասն որոյ երես ի գետին դնելով՝ ազայնմ զվայելողք սուրբ աւետարանիս, ու ուղիղ սրտիւ Աստուածողորմի ասել անարժան գրչիս Յովաննուն և իմ ծնաւզացն՝ Մանգասարին և Փաշա մկրիքին և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց. և ուսուցչին իմոյ տիեզերալոյս վարդապետին Թուսայի. եւ Տէր Աստուած, որ առատն է ի տուր բարեաց, ձեռք ամենեցուն տացէ զիւր առատ ողորմութիւն. ամէն։

Իարձեալ, կրկին յիշեցէր ի Քրիստոս զաստուածաւոր Քոջայն զՄաշտաւուն և զերեւոյն իւր զԴիւսն Կարապետն և զԵրեմիարն և զՄայիս խաթուն և զԿեննակիցն զՍոյթեան խաթուն, և զճար զՍաստիանէն, և զամենայն արեան մերձաւորացս. և Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն։

Արդ, բարւոյ ամենայն որ ցանկայ, ոմանք մասաց և այլք բոլորին. աստուածայնոյն աստուածասէրն զբարգունին բարեբարութիւն. Արդ, որք բաց և յրստակ ունին զայն մտաց և լուսաստեակ զհոգեւոյն տեսարանս. պանծնն անձանց իւրեանց անկողողտեիլ շահս. որ միշտ (ունի) զկայ ընդ Աստուծոյ, և ոչ ական հատանի ի վրնաակար (չողոց), Արդ, թեւեալ և իմացեալ զսորա անճառ(եկի) անեղիւն և զհապիւն սպառնալիքն և զամենեցուն փրկագործութեան խորհուրդն, ամենաւրնեալ և հովիտեալն ի վարս ամենայն առաքինութեանն, և բարի արմատն և բարի շտաւեղն Քոջայն Յովանէս. և ըստացաւ զանա-

ոիկ մեծութիւնս և զփարթամ հարստութիւնս. ի պայծառութիւն հոգոյ իւրոյ և ի վայելուսն մանկանց Սինի. յիշելով զտէրուն(ե)այն Բան. որ ասէ. երանի որ ունիցի զաւակ ի Սինն և ընդանեակ յերուսաղէմ. եւ ասացաւ և երես ջանդիշերինց կէս արտն, և աս ռիֆ ի դուռն սուրբ եկեղեց(ե)ացս՝ սուրբ Ստեփանոս նահապետայն և սուրբ Սահակայ Շախապետին. յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հաւր Քոջա Սասեֆին և մարն՝ իսթուն Փաշին և որդոցն՝ Սասիփին, Սաւթանի, Քոջին, և քուրցն Բէկի-Վանին և Քոնդեարին և Դոլաթին. յիշեցէր և լի բեր(ան)օքն Աստուած-ողորմի ասացէր. ամէն։

Իարձեալ, յիշեցէր ի սուրբ և ի մարափայլ յաղթիս ձեր զՔոջայն Յովանէս. որ զվարագունն երևն և զսուրբ Մահկայ հարապետի դուռն զարդարեց։ Տէր Աստուած լուսեղնն պատմուճան իւրն պարգեւ և իւր նշնկեցիւրն. ամէն։

Բայց յոյս ունիմք զողորմած բնութիւն Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. զի ապաւանօք Մար իւրոյ և ամենայն բնտրիւղի սրբոց. այլ և ձեր ազօթիւք, ողորմութիւն ցուցէ առ անողորմ ծառայս իւր. և ծովայեալ մեղաց իմոց մարտուն արասցէ, և երկից խորանօք մտին արժանացուցէ՝ բոտ իւրում ողորմութեան՝ (զ)բարեպաշտ և հաստարիմ տանուտէր Յովանէս և զհայրն իւր՝ Յուսէփն և զմայրն իւր՝ զԱլիամշէն և զԵղբայրն՝ զՍուրադն և զԵրեմիան՝ զՇախումն, զԲէկի-Վան, զԵնաղ(ա)ղէն և զԵղղոյակիցն՝ Շախումն . . . և զմիտս կողակիցն՝ զՇահ-ասլիքան. որ առ Աստուած փրկուեցաւ. և զորդիքն իւր՝ զՔոջայն մտին և զԱղապարն և զԲալան և զՍիւսումն. յիշեցէր և լի բերանաւ և . . . Աստուած-ողորմի ասացէր. Ար զՔոջայն զանդիշերինց կէս արտին գնեց, ռիֆ արար ի դուռն սրբոյն Ստեփանոսին նախապետայն և սուրբ Սահակայ Շախապետին. Տէր Աստուած զերկից արքայութիւն և զզգրախտն Աղամայ իւր պարգեւ և իւր նշնկեցեալն. ամէն։

Իարձեալ, յիշեցէր ի սուրբ և ի մարափայլ յաղաթս ձեր՝ բարեպաշտ և հաւատարիմ տանուտէր Քոջա Շախապետն և

գնացին իւր՝ զՈվանէս և զմայ)րն իւր՝ զՆախաթուր և զկողակիցն իւր՝ զԵսաղատէն և զորդին զիւր՝ զՈվանէս, զԿարապետն և զՈւսուֆն, և զամենայն ննջեցեւոցն: Որ զուխֆ՝ որ ունի արտօրաց թաշմէն՝ վերայ ցոյց: Նայ Տէր Աստուած զուսեղէն տաճարն, լուսեղէն պատմուճան և զերկնից արքայառթիւն՝ իւր պարզել և իւր ամենայն ննջեցեւոցն, ամէն:

Բայց յոյս ունի(մ) յողորմած բնութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ մկրտյ, զի աղաչանք Մաւր իւրոյ և ամենայն բնութեւոց սրբոց, այլ և ձեր աղօթքիդ:— Եղորմութիւն ցուցցէ առ անողորմ ծառայս իւր, և ծովացեալ մեղաց իմոց մաքրումն արասցէ, և երկնից իորանաց մօտն արժանացուցցէ, ըստ իւրում եղորմութիւնս՝ զարեքպաշտ և շաւատարիմ տանուտէր Դանգրդի և զկողակից՝ զՆանգաղէն, որ ուղիղ չաւատով և պարզ մտք, որ զարան ռխֆ հոտուն ի յըրփնս սուրբ եկեղեցի(ն)ացս՝ սրբոյն Ստեփանոսի նահապկային (և) սրբոյն Մահակայ շայրապետին, յիշատակ հոգեց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց, հօրն Նախատուրին և մօրն Զան-փաշին, և զորն Նաւարաշխին և որդին Շաղսուարին և Ամիրջանին, և զըստերայն Փայա-ջանին, Նաթուր-ջանին, Գաւ-դային, այլ և Վալդային և կողակցին Նաթուր-ջանին, և ամենայն ննջեցեւոցն առնաւարակ մեծի և փոքու: Եկեղեցի և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն, թէ որ յանդգնի, մասն Յուդայի առցէ և խաչահանողացն:

Պայծառացեալն ի Թափուր լերին՝ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, պայծառացեալցէ և լուսաւորեսցէ գնդիս ննջեցեւոցն և առուել Մարտիրոսին և զիւր ծնողացն, չաւրն ինքն Նախատուրին և մօրն Սալման խաթունին և իւր կողակցին, Բեկի-Սիւնանին և իւր փոքր զաւակն Աղաջանն և մեծ որդին Բաշարաթին, որ զարիպայ մահ փոխեցաւ առ Աստուած ի քաղաքն Մենդրի, և զմայ)րն Բաշարաթին, Շահ սաւրթանին, Տէր Աս-

տուած, զհոգիս Բաշարաթին ընդ մանկանց Բեթղէհե(մ)ին զասակից և պսակակից աւրասցէ և (զ)յիշատակ նորա ի խաղաղութիւն պահէ, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր՝ ինքն Սեփանդուի և չաւրն իւր Նուջա Էղզար և զմայրն իւր՝ Գուգալ, և զկենակիցն իւր՝ Դզար բէկին, և զորդին իւր զԱւետ և զԴիլակ և զուստր իւր՝ Նաթուր, Սորայ են վերջին յիշատակ, լի բերանով ուղիղ սրտիդ Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցէք (ի) սուրբ և ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զՆաւատարիմ տանուտէրն զԱմիր աղէն և զկողակիցն իւր՝ զՋան աղէն և զորդին իւր՝ զՊարոն Փիրիջան և զկողակիցն իւր զՆանուսն, զըրեւելիջան և զկողակիցն իւր՝ զԴոզայն, զԱղայ-մէլէք, զԼարիվջան, զԱսմարն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս Եկեղեցի, լի բերանով և ուղիղ սրտի Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած, որ առատ է ի տուրս բարեաց, ձեզ յիշողաց և ձեզ յիշեցեւոցս (ողորմեսցի) Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա հոգոյն, ամէն: Ի Թվակնարն մերում— ԻԾԱ (= 1602) ամէն: Շաղգատէն, զփոխեցեալն ի Քրիստոս, ըզԹումէն, զփոխեցեալն ի Քրիստոս, զՇահում բարն, Ե՞ջ զՍոլման զփոխեցեալն ի Քրիստոս, լի բերանով և ուղիղ սրտի Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա հոգոյն, և զուր մասն առնէք (յ) Աստուծոյ, ամէն:

Եկեղեցի ի Քրիստոս զստացող սր աւետաբանիս՝ զՆուջա Նախատուր, որ ըստացաւ զայս, ի չալայ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, Եւ արդ, կացցէ սա ի դրունս սուրբ եկեղեցեացս, և մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Ստեփանոս Նախապկային և սուրբ Մահակ Նաւարաթեան: Եւ թէ որ յանդգնեց, զանէն Կայնին առցէ և զպատիժն Յուդային և զայլ խաչահանուցան, և ի Քրիստոսն անմասն և անքածին ելցէ, ամէն:

186.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԽԴ.

Վաճի՜ ա. Վարդան եկ. Հին րիւ 130. ԶԻՒ=1463.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ փտ լ պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՇՊ. երկաթազրի անտարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՍՈՒԹԻՒՆ 19X27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 348, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻԹ թղնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՄԱՆՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 11+4, միայն գունատր եւ ոչ ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Մարգարէ, ԵԱՂ-ԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ (Լստուածատուր, ԺԱՄԱՆԿ ԶԺԲ=1463, ՏԵՂԻ Բերդաճոր փանր, Ռշտունիքում)։

ՅԻՇԱՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեդում.

Փառք — Ուստի եւ տեսել զսորայս անճառ փրկագործու թեան խորհուրդ. ոչն պատուական տանուտէջ Աստուածատուր կռնեցեալ ի վաղուց հետէ ցանկացաւ այսմ աստուածախաւս սուրբ աւետարանիս, և ետ գրել զսա, ի նալոյ արդեանց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնալուցն, հաւրն՝ Անդրեասին և մարն՝ Թուխ՝ թանկին և եղբարցն իւրոց՝ Ղազարին, Դանիէլին և Վարդանին, և հաւերջարարն՝ Յակոբին և կենակցին իւրոյ՝ Բաղդադին և գաւալացն իւրոց՝ Ստեփանոսին, փոխեցեալոյն առ Քրիստոս, և Թումային և Մանկտեագրին և միւս Ստեփանոսին և զստեբցն՝ Խըր-մէլի-քին և Շամամին և Մարթային և կնոջ եղբարւոյ՝ Մարեմին, և ամենայն արեան (մերձաւորաց) իւրեանց, կենդանաց և նահուցեցոց. ամէն։

Լեզ, աղաչեմ զամենեւեանսդ, որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս՝ կարդալով կամ լսելով կամ աւրիճակելով. յիշեցէք ի Քրիստոս զստացողք սուրբ աւետարանիս՝ զԱստուածատուրն և զայլոյ՝ իւր՝ զԱնդրեանն և զմայրն իւր՝ զԹուխ-թանկն և զեղբարւոյն՝

զՂազարն, և զամենայն արեան մերձաւորք իւրեանց, զկենդանիքն և զճանգուցեալքն ի Քրիստոս. Եւ ասացէք, լի բերանով և բուրբ հաստով. քլ Քրիստոս Աստուած, որ խոնարհեցար ի նայրական ծոցոյ և առեր զմարմին ի սրբոյ Կուսէն, ողորմեայ ստացողաց սորբ՝ Աստուածատրոյն և եղբարցն իւրոց և ծնալուցն իւրեանց և զաւակացն իւրեանց և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրեանց. ամէն։ Քրիստոս Աստուած, որ ծնար անճառապէս, ողորմեա ստացողաց սուրբ աւետարանիս. ամէն։ Քրիստոս Աստուած, (որ) եկիր քառասնամեայ ի տաճարն և արձակեց զծերունին Սիմէոն ի կապանաց, արձակեա ի կապանաց մեղաց զստացողք սուրբ աւետարանիս՝ զԱստուածատուրն և զեղբարւոյն իւր և զծնալուցն իւրեանց և զամենայն արեան մերձաւորքն իւրեանց. ամէն։ Քրիստոս Աստուած, որ ողորմեցար քանանացոյն, ողորմեա Աստուածատրոյն և Ղազարին, և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրեանց. ամէն։ Յիշեա, Քրիստոս Աստուած. զստացողք սուրբ աւետարանիս՝ զԱստուածատուրն և զՂազարն և զծնալուցն իւրեանց և զամենայն արեան մերձաւորքն իւրեանց. վասն այն յիշեա, Քրիստոս Աստուած, որ ողորմեցար աւագակին, որ ողորմեցար անառակին, որ ողորմեցար մաքրատուրին, որ ողորմեցար պոռնկին, ողորմեա ստացողաց սուրբ աւետարանիս՝ Աստուածատրոյն և Ղազարին և ճնոցացն իւրեանց և ամենայն մերձաւորացն իւրեանց. ամէն։ Քրիստոս Աստուած, որ եկիր ի տաճարն և զգովեցար ուսանալիք, ողորմեա ստացողաց սուրբ աւետարանիս՝ Աստուածատրոյն և Ղազարին և ծնալուցն իւրեանց. ամէն։ Քրիստոս Աստուած, որ մատնեցար, որ խոնարհեցար ի ծուկս աշակերտացն քոց. լսեալ և մաքրեա յամենայն մեղաց զստացողք

սուրբ աւետար(ան)իս զԱստուածատուրն և Ղազարն և զծնողքն իւրեանց՝ զԱնդրիանն և զԹուխ-թանկն և զամենայն արեան մերձաւորքն իւրեանց. ամէն իմաշնալ Սաստուած իմ, Յիսուս Քրիստոս, որ խաչեցար և խոցեցար և քայայտ և լեզի ձաշակեցիր. արքայ ստացողաց սուրբ աւետարանիս՝ Անդրկասին և Թուխ-թանկին և զաւակացն իւրեանց և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրեանց, արքայ սոցա զուրախարար սիրոյ յո զբաժակդ. ամէն Քրիստոս Աստուած, որ յարեարդ ի մեռելոց և յարուցիր զքնութիւն մեր յուսով. յարոյ զստացողք սուրբ աւետարանիս՝ զԱստուածատուրն և զՂազարն և զծնողքն իւրեանց և զտղայքն իւրեանց և զկանաչքն իւրեանց և զամենայն արեան մերձաւորք իւրեանց. յարոյ ընդ ընդ Քրիստոս Աստուած, քոյին փառաբոյժ՝ արեգական նման յուսով ի դասակից արայ ընդ սրբոց՝ առաքելոցն և մարգարէիցն և ամենայն սրբոց մարտիրոսացն և նայրապետացն և ճգնաւորացն և կուսանաջն և այնոցիկ, որ սիրեցին զրկ յամենայն սրտէ. և սուր սոցա և ամենայն քրիստոնէից, և յտղաց և կարդացողաց, զքոյ աստուածային քաղցր տեղի ի ձաշակութեմ, Քրիստոս Աստուած. ամէն:

Ընդ նոսին, և անյիշելոյս՝ Մարգարէի գրչի, և ծնողացն իմոց՝ Յունանիս և Ոսկոյն և եղբարցն իմոց՝ Շովանեսին և Մըխիթարին և զաւակաց նորին, (յսեւ) սուր՝ Քրիստոս Աստուած, զձայն Երանական. Ե-

կայք արհնեալքդ նայրական, ժառանգեցեք զկեանս անվաճան. ամէն Քրիստոս Աստուած, զՎարդան քանանայն և ծնաղքն իւր և զճարեղարքն իւր և զտղայքն իւր և զամենայն արեան մերձաւորքն իւր, զասակից արայ ընդ ժամանայնս քանանայիցն, որ դատինն Աստուծոյ խունկ արկանէին, ամէն. որ յոյժ կամակից և զեւ զրիւոյ սորայ.

Զիւր արինակ ետ մեզ համար.

Բարեաց տըւողն ուրախարար.

Իւրն և իւրոցն առնէ վճար.

Միոյն նազարապատիկ. ամէն:

Եւ յտղացն և ամէն ասացողացն ողորմեա, Քրիստոս Աստուած. ի ժոյճ յարեց զատաստանին և ամենայն քրիստոնէից. Քրիստոս Աստուած. և քեզ փառք և զոհութիւն ընդ Հաւր և սուրբ Հոգեւոյ յամենայն յարարածոց յախտեանս յախտեանց. ամէն:

Աւարտեցաւ սուրբ աւետարանս, ի լերկիրս Ռշտունեայ, ի վանքս Բերդաձոր կոչեցեալ. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և այլ սրբոցս, որ աստ կան նաւաբաւ. ի թվականին Հայոց Զ և ԺԲ (—1463). ձեռամբ մեղաւոր զրչի՝ Մարգարէի. Եւ խոշորութեանս և սխալութեանս անմեղադիր լերուք. զի այքս ի լուսոյ էր պակասեր և ձեռս ի շաւշափելոյ և միտքս ի տեսանելոյ. և Քրիստոս ի թաղաւորին փառք յաւիտեանս. ամէն Ով զմեզ յիշէ, Աստուած զինքն յիշէ. ամէն, ամէն, Կրիստի եղիցի:

187.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ՃԽԵ.

Վաճիկ՝ ս. Սահակ եկ. Զից քիւ 87. ԶԺԶ=1467.

ՆԻԻԹ Թողիկ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ վատ և պահուած. ՄԱԳ. ՊԱՆԳ. լուծի. ԴԱՏԱՐԻ ԹՎ. լուծի. ՄԵՆԵՈՒԹԻԻՆ 17×27. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն. ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ՝ քողարգիր. ՈԿԶՐԱՆԱԹԻՔ լուծնագրեր. ԼՈՒՍԱՆԱՆԱ

ԶԱՐԴԻՔ գունաւոր զարդոյն. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՔ 3 անտարանիչներ. ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍՈՒՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻԶ Ստեփաննոս. ԾԱՂԿՈՂ Եւ ԿԱԶՄՈՂ Գրիգոր կրօնաւոր. ՍԱԱՑՈՂ 1) Գրիգորիոս արքայապետ, 2) Լմիթ արքայ ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԻԶ=1467, ՏԵՂԻ Կիրիլ վանք.

ՅԻՇԱՍԱԿԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆՔ.

ՎԻՅՈՒՆ.

Փառք անսկզբնականին Հաւրք է Որդւոյ Նորոք միածնին և ամենասուրբ Հոգւոյն՝ ելաւդի ի յորին էութիւնէ. Աւրհնութիւն Աստուծոյ՝ Հաւրք, որ զքնացաւ յարարածս իւր և առաքեաց զմիածին Որդին ի փրկութիւն մարդկան. եւ զովութիւն Աստուծոյ՝ Բանին, (որ) ողորմեցաւ և յանձն առ՝ անժամանակական՝ լինել ընդ ժամանակաւ. և անմահական՝ ընդ մահուամբ, և Որդին Աստուծոյ, որ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս եղանի և կոչի որդի Դաւթի և Արարչաւու. եւ իսրերբանութիւն ամենասուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ. որ զործակցեց եղև Որդւոյ ի տաւրէնութեան, և մարբեալ լցոյց զառարկայս ի վերնաստունն, ի ձեռն Տրեղէն լեզուաց թաժանել(ալ) ի նոսա զշնորհս. որով զարայցանք և եղևն աւետարարողք տիեզերաց: Զի զոր տեսին աշխարհ զզանազան նշանս, զոր կատարեաց Տէրն առ ախտոցեալ ընդթիւնս. վկայացն ընթացրս, զկուրացն տեսութիւն, զդիւացն նալաւու. զմեղեցն յարութիւնն, և զայլ բիւրապատիկն և զզանազանս, զորս ոչ պարտ վարեան ընդ որով արկանել: Այլ առեալ. զբազմացն սակաւ ինչ զընթիւն և ետուն զըզկի եկեղեցւոյ Զի մի ամենամեծն Տեառն մերոյ աղաւտասցին յապապայսն, զոր վասն մեր կրեաց. ըզարշադանան, ըզխաչն և զայն ամենայն մի ըստ միոջէ. Այլ այնչափ գրեցան. զի զարթուցել ըզմիտս մարդկան՝ զան ի գիտութիւնն աստուածայնոցն և մի ապկարաստ զտանիցին առ երախտագործն. այլ զի ամենեքեան փրկութեան նաանիցեն և մի որ վերջացիլ՝ Վասն այսր և Տէրն ի զանազան կերպարանս զարծուցանէ ըզվարդապիտութիւն. երբեմն պատմէ և զնէ առաջի լսաղացն՝ զանճատացն միածնութիւն և զնանդիստ՝ զոր տալոցն է սրբոցն. որպէս ասէ. Բաղմեցուցեց զմեզ և անցեալ պաշտեցից:— եւ ուտիցէք և ըմպիցէք ի սեղան, (յ)արբայութեան իմոյ. և որ սոցին նման. եւ երբեմն այլոցն սաստկաբար ինչք բարբառի, ահ արկանելով անհասիցն. սրպառնա(յ) կտրել ընդ մէջ և զբաժնին ընդ անհաստան զնել. և զարծեալ, երբիցեն մեղատորքն ի տանջանս յա-

ւտիսնից. եւ զայս ամենայն առնէ. զի զամենեւեան ձեցեցէ առ ինքն. Զի որք սիրութեան իցին աստուածայն փառացն. յայնտիկ վրտաշացեալ միածնութիւն՝ կատարեցեն զհրամանն և նացեն փրկութեանս Իսկ ծոյլսն և զղերքն՝ ի սպանախեացն զնշնին երկուցեալք՝ նացեն թողութեան:

Արդ, ևս նուաստանողս Ստեփանոս, ծոյս և անարժանս ի յեպիսկոպոսաց զաստուց, որ միայն զանուն ունիմ և զգործ ոչ. որ լով անուամբ կամ կպսկոպոս և ոչ այլ ինչ իրաւք. միայն յուսացեալ եմ յաղաւթս սրբոց. որ զայսք յեա մեր. և Աստուած-ողորմի ստեղծով, զի և զուր զընթիւն որորմութիւն ի յողորմածէն Աստուծոյ Արդ. գրեցաւ սա. ի թուականութեանս Հալոց Զ և ԳԶ (==1467). ի վանքս՝ որ կոչի Կիրզի. ընդ Նովանեաւ սըբրոյնոյ Աստուածածնին և սուրբ Լուսաւորչիս և սուրբ Յովնաննու աւետարանչին և սուրբ նշանացս. ի յառաջողորմութեան սուրբ ուխտսի՝ տէր Ստեփանոսի և Կարայիս վարդապետի. զոր Տէր Աստուած նաւաստեալն առնէ երախտեաց նոցա ի յիւր միւսանգամ զաւտեանն. և Դրիպորի փակակալին սուրբ անճարացս, և այլ կառնաւորացն ամենեցուն. զոր յանուանէ ոչ կարեմք զրկ զամենեւեցուն: Արդ, աղաչեմ զմեզ մանկունք նորոյ Սիրնի, որք նանդիպիք այս սուրբ և աւետարարող աւետարանիս՝ կարողայք, ապտիք և աւրիանկէք. յիշեցէք սրտի մըտաւք՝ ի մարտափալ աղաւթս ձեր՝ գոծեմ և զանարձատս զրշակաւ և սըղայանաց սորա և անհաստարութեան դրոյս ոչ մեղադրել. զի կար մեր այսչափ էր. զի զուր զմեր սղայանս ոչ յիշէք և Աստուած գծերն ոչ յիշէ. եւ Դրիպորիս արեղայս, որ փափագեցաւ այս սուրբ և աւետարարող աւետարանիս և մարդաբերին բանին. թէ երանի որ ունիցի յիշատակ ի Սիրնի և ընդանեակ յերուսաղէմ և զրեկ առաջ պառքս աւետարանս ինձ և ծնաւորաց իմոց յիշատակն երկրբար. Դրիպորին և մարն իմոյ՝ Շուշանին, զփոխեցեալն առ Գրիստոս և մարտիս իմոյ՝ մըդտիս Միկիթին, և եղբայրցն և աղգակաւնայն և ամենայն արեան մերձաւորացն, ի նալայ աղգեանս իմոյ. և զըրի յիշատակ ի վանքն՝ որ կոչի Աստմբնա. ի զուսն սուրբ

Աստուածածնին և սուրբ Յակովբայ. ի հայրպետութեան տէր Մեղկտչին և Բարսեղին և Մարտիրոս արեղին Վաստրըցուն Այլ խնամով պահողքն արհնին յԱստուծոյ և ի սուրբ յԱստուածածնէն և ի սուրբ Յակովբայ սքանչելագործ սուրբ խաչէն. և վատարք պահողքն պատժին յԱստուծոյ և ի սրբոց նորին Այլ և փակակալ սուրբ ուխտիս զպատուութեամբ լիցի. զի յորժամ ահ անկանի, և փախուցանէ և տանի ի քաղաքն. և յորժամ խաղաղութիւն լինի, զարծուցանէ և բիրէ ի վանքն. զի մի ապերախտ զտանիցի յաւուրն զատաստանին Այլ և յայն յայն զրեցաւ, զի յորժամ զտանն սուրբ աւետարանչին կատարեն և զէր ընդ եղբարն կարգայք և յետժամ արձականեն զյիշատակարանն կարգայք և Քրիստոս Որդի ասէք և Հայր մեր որ յերկինս ասէք և Աստուած ողորմի ասացէք և թողութիւն խնդրէք յԱստուծոյ. և Աստուած զձերն թողէ ձեզ զյանցանս ձեր ամէն. և ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցողացս թողութիւն շնորհեսցէ յիւր միւսանցամ զպարտանն. ամէն:

Եւ զստացող սուրբ աւետարանիս ըզտէր Քրիզոստ' շնագուցէ յերկնից արքայութեանն, զանթառամ պսակն և զանտրտում ուրախութիւնն վայելել տացէ Տէր Աստուածքն մեր. ամէն. զիւր ծնադքն և զամենայն երախտաւորսն իւր. ամէն. և որ զամէնն ասէ. ամէն և հղիցի, եղիցի:

Արդ, մի որ իշխեսցէ շանկ զսա ի զրանէ սուրբ Աստուածածնէս և ի սուրբ Յակովբայ. ոչ առաջնորդ, ոչ հայրպետ և ոչ ազգական, և ոչ զեղի' կամ երէց կամ տանուտէր, և կամ այլ որ եթէ յանդրգնի որ և շանկ զսա ի զրանէ սրբոցս. նա պատիժ կրեսցէ յԱստուծոյ և ի սրբոց նորա. այլ խնամով պահողքն արհնին յԱստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա. ամէն և հղիցի:

Եւ զկազմող սուրբ աւետարանիս՝ զՔրիզոստուտանունն կրանաւորս, զմեղաք խոցեալ չոգիս և զծնաղան իմ՝ զՔրիզոստ' ներկրարն զՏիմոթիթոս? քաղաքէն և զմայրն իմ զԵռուշան, զգիտիսեայնիս ի Քրիստոս. և զմզտեսի Մէլիթ մայրն իմ, որ յոյժ աշխատութեամբ սնայց, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ: Աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ կրանաւորք, յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղաթս

ձեր և որ յիշէ՛ յիշեալ լիցի ինքն) ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. որ է արհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

312 ա թղ.— Տէր Աստուած ողորմի վերջին ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Ամիրզղին և իւր ծնողաց, չորն՝ իղլաթին, մօր՝ Սուլթանին, կողակցոյն՝ Ջաղին, որդոցն՝ Աւետին, Էլէքսանին, զրստերն Փաշաջանին, եղբարցն՝ Յակոբին, կողակցոյն՝ Սուլթանին, որդոյն՝ Մարուշանին, զստերն՝ Քաշին. իսալինարին, Աղասարին, Բարսեղին, որդոյն՝ Աւետիսին, կողակցոյն՝ Զիաթփաշին. ամէն:

Իսա աստուածաւոր և բարեմիտ Քոջա Ամիր աղէս. որ նոր նորոգել տուի զստուածաթափսս սուրբ աւետարանս, ի լիշատակ չոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, չոր՝ իղլաթին, մօր՝ Սուլթանին, կողակցոյն՝ Ջաղին, Յակոբին կողակցոյն՝ Սուլթանին, Բարսեղին, կողակցոյն՝ Զիաթփաշին. ամէն: Իսա Քոջա Ամիր աղաս, նոր նորոգել ետուր զսուրբ աւետարանս, որ կենա ի զուռն սրբոյն Ստեփանոսի նախափկային և Սահակա հայրապետի. յիշատակ իւրն և ծնողաց իւրոց. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած ողորմի Թըլքըլչի Խօջա Ամիրզղին, Քոջա Յակոբին, Քոջա Ամիր Ջաղին, Քոջա Բարսեղին, չոր՝ իղլաթին, մօր՝ Սուլթանին, կողակցոյն՝ Նուշիջանին, որդոյն՝ Աւետին, զստերն Մարգարտին, Քոջա Յակոբին կողակցոյն՝ Սուլթանին, զստերն՝ Թուշիջանին, Ամիրզղին, կողակցոյն, Փաշաջանին, որդոյն Ալեքսանին, Սարուշանին, զստերն Քաշինարին, Աղասին, Բարսեղին կողակցոյն՝ Զիաթփաշին. որդոյն Աւետիսին և մեծ պապուրն Քոջին, կողակցոյն՝ Զանաղին. չոր՝ Սահանին, կողակցոյն՝ Փաշաջանին, Սիւսաթարիսին կողակցոյն՝ Շայիալին, որդոյն Մուրաղին, կողակցոյն՝ Քանաղին, Շարաֆստեց և իւր ամենայն ընդհեկոց: Եւ Քոջա Յակոբ թըլքըլչից՝ զնեցի զսուրբ աւետարանս ի ձեռաց յանաւրիկանց և նոր նորոգել տուի ի լիշատակ չոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց: Ով որ կարդա, նա զԱստուած-ողորմին ասէ. Աստուած իւրն ողորմեսցի յաւուր զատաստանին. ամէն:

188.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Խ Ձ

Վարագ. Հին րիւ 2. Ջժէ=1468.

ՆԻԻԹԹՈՒՂՈՂ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ բառական լաւ է պատւած: ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. չունի: ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18+20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին: ԹՈՒՂԹՔ 282, ՏՈՂՔ 22, ԳՐՐ քուրագիր: ՍԿԶԲԼԱՏԱՌՔ լոշնագրեր, ԼՈՒՌԱՆՑԱԶԱՄԳՔ գունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4+4 ատետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻԶ Դազար, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ՍՏԱՑՈՂ Սարգիս: ԺԱՄԱՆԱԿ ՋՐԻ=1468, ՏԵՂԻ Գաւազնիքի վանք: Խիզան:

ՅԻՇԱՆԱԿԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Որ տրամադրեաց զմեղաւած մատունն տասանց, անարժան և տկար ոգոյ Դազարի, նուաստ և անարժան կրանաւորի, գրեալ և կարգեալ զփառս երախտեաց աստուածազոր՝ սքանչելեացն: Զոր ճշմարիտ և Աստուածն Բան միածին Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս, ի վախճան ասորցս այսոցիկ կատարեաց զնշանս և դարուեստս. որպէս զի որք ընթերցցին ի միտ առցն և ծանխցն թէ նոյն Տէր է, որ Մովսէսի հրամայեաց, առնուլ զառն տարեր, և յիշել զերախտիս աստուածութեանն, որ յիգիպտոս նոյն և աստ եցոյց մեզ յիշատակ չարչարանաց իւրոց. որ ոչ միայն պէս պէս նշանաւոր լուսաւորեաց, այլ և չարչարանաց և մահու համբերեաց:

Արդ, կատարեալ աստուածախաւս և տիեզերաքարոց աւետարանս, ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ Սարգիսին. յիշատակ իւրն և զաւակացն՝ Անձրեւն և Գազին, և ծնաւդացն Կարապետին և մաւրն երարորն Յովհաննիսին և հաւաքեալսն Յովանիսին, Թաւաքալին և Աղբրային:

Եւ զրիւ զսուրբ աւետարանս. յիշա-

տակ իւրեանց և ծնաւդացն իւրեանց, և հոգոյն իւրոյ՝ Սարգսին և քահրն Ամբարին, և Թումին, և Գոգունին, և այլոցն ամենեցուն: Եւ արդ, ես ունայնս բարեաց գործոց՝ սուտանուն գրեալ. որ անուամբս եմ եմք և ոչ արդեամբս և երկեակ՝ որ և հոգով կո(ւ)րացեալ և մտաւ մոլորեալ. ըստ իմում տկարութեանս, զրիցի զսա՝ զսուրբ աւետարանս՝ ի վանքս՝ որ կոչի Գամաղիկ. ընդ հովանեաւ առաքելոյս Գամաղիկէի և ամենայն սրբոցս, որ աստ շուրջ զմեաւք բանական կան: Ի յառաջնորդութեան վանացս՝ բարունոյս մերոյ Յոհաննա վարդապետի և Դաւիթ եպիսկոպոսի և ի յայլ միեղէն եղբայրցս՝ Սարգսին և Կարապետին, Գրիգորին և Յովհաննիսին, Կիրակոսին և Սուքիասին և Ստեփանոսին. Յովհաննիսին և միս Յովհաննիսին, և երեսէս փոքր երիցուն: Զոր Տէր Աստուած խաղաղական կենալ պահեցէ զնոսա մինչև ի խորին ձերութիւնս ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս ի թվականիս Հայոց Ջժէ (=1468). ի զանութեան Հասան Ալուն, և մերոյս քիւրդ ամիրիս, Ամիր Մէլիքին:

Որ և կրկին զայեւրալին, Զեղ ասալի արկեալ բանին, Զերեսս զընեմ ձեզ ի մոխրին. Յիշել յաղաւթնս վերտոն՝ Զանարժան զրիչաւ ըզԼազար եւ ըզՀայրն իմ ըզԹումայ եւ ըզմայրն ըզԹամարին:

Տէր, տուր նոցա զանճառ բարին, Զարքայութիւն յո գերկնալին. Ընդ արդարոցն դասեցին, Սրբաւհաւան ձայնի(ւ) ուժգին: Նոյնպէս սրբորւոյ րոյորովին, Զեռնատարած վեր ի յերկին, Ինձ խնդրեցե՛ք ըզԹողութիւն:

Զի լուծ առի ինձ ղկարաչին,
 եւ ծուլացայ ի գործս նորին:
 Այլ աղօթիւք ձեռովք լըցցին,
 Զոր ընթերցեալսն՝ ի յիս բարին:
 Եւ որ ասէ ղԱստուած-ողորմին,
 Իւր մեղքն ամենն ջրն փնացին.
 Ամէն, եղիցին, եղիցին:
 Այլ և աղաչեմ զամենեւեան, որք հան-
 դիպիք սուրբ աւետարանիս, կարգալով կամ
 աւերիակելով, սխալման և խոչորութեան

գրիս անմեղադիր լերուք. զի միտք իմ կու-
 րացեալ էր . . . մեղաց իմոց:

Այլ և կրկին աղաչեմ զձեզ, յիշեալիք
 ի մաքրափայլ յարթիս ձեր՝ զստացող սուրբ
 աւետարանիս՝ զՍարգիսն և զսուրբն՝ Ան-
 ձրեն և զԳաղիկն, և զծնաւոյսն՝ զկարապետն
 և զմայրն և ղեղբարքն՝ զԱմին և ղՂազարն
 և ղՅովսէփն, և ղԻրո յորիքն և զամե-
 նայն արեան մերձաւորքն. և Աստուած-ո-
 ղորմի ասացէք սոցայ. ամէն:

189.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Խ Է.

Աղբամառ. Հին քիւ 194. ՋԺԸ=1469.

Ն.Ի.Թ.Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշնպատ տախ-
 տակ, ՀԱՆԳԱՎԱՆՔ փառ է պահուած:
 ՄԱԳ. . . ՊԱԶՊ. երկաթագիր ատարանի մի
 մի թերթ. ԴԱՏԱՐԻՔ ԹՂ. չկայ: ԼԵ-
 ՄՈՒԹԻՒՆ 18726, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն,
 ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քոյրագիր,
 ՍԿԶԲԱՏԱՆՔ թոշնագրին, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
 ԶԱՐԴՔ զունաւոր ծաղիկներ, թոշնաներ,
 ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 4 ատարանիչներ, ԽԱ-
 ՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յուս-
 նէս վարդապետ, ԾԱՂԿՈՂ ԵՎ ԿԱԶՄՈՂ ան-
 յայտ, ՍՏԱՑՈՂ Առաքել տանուտէր, ԺԱ-
 ՄԱՆԱԿ ՋԺԸ=1469: ՏԵՂԻ յիշան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեդուտ.

Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս
 և արհիգեբաբարդ աւետարանս, ի խնդրոյ
 աստուածասէր և հաւատարիմ տանուտորքն՝
 Առաքելին, յիշատակ իւրն և ծնաւոց իւ-
 րոց՝ Շատարեմին և մօրն՝ Նազ-խաթուն
 նին և կողակցին՝ Մարգարէին և մօրն՝ Արա-
 բելին և հօրն՝ Ստեփանոսին և ամե-
 նայն արեան մերձաւորացն և զսուկաց՝
 Առաքելին, Խէրապետին և Աւետին և զըս-
 տեբացն՝ Սուրաբին և Գոհարին և Խե-
 լաւքին և Մեխիստին: Արարիչն Աստուած
 իւրն պահապան լինի(է). այլ և ընդունելի
 արասցէ Տէր Աստուած զայ(ս) զաւետա-

րանս, որպէս զպատարացն Հարէլին և զՆո-
 յին և ղԱրքաճաճուն. և փոխանակ սորա՝
 պարգեւ Տէր Աստուած զիւր երկնային ար-
 քայութիւնն և զիւր աստուածային տեսու-
 թիւն՝ Առաքելին և իւր ծնաւոցն՝ Շա-
 տարեմին և Նազ-խաթունին և կողակցին՝
 Մարգ(ա)րտին և ամենայն արեան մերձա-
 վորացն. ամէն: Այլ և քեներն՝ Խոնդին և
 զսուկին՝ Ղազարին Այլ և Սահակ քահա-
 նան՝ խնամաճու և պահապան լինի աւե-
 տարանիս և պահէ զսուրբ աւետարանս ի
 դուռն սուրբ Յովաննէսին. և մի ոք իշխես-
 ցէ զսա հեռացուցանել ի դռնէ սորա. մի
 թէ փախ (զէպ) լինի փախուցին, դարձեալ
 բերեն ի դուռն սուրբ Յովաննէսին. և մի
 ոք իշխեսցէ զսա իւրն սեփականել, թա-
 նայ կամ տանուտէր. այլ զ(ե)ւաղն ամենքն
 խնամ տանեն ի վերա և պահեն. զի աւե-
 տարանս զգրին եմ տուեր: Ով որ կարգաւ
 և ով որ լսէ, յիշէ ղԱռաքելն և զծնողսն
 իւր և Աստուած-ողորմի ասէ. և Աստուած
 իւրն ողորմեցի. ամէն:

Այլ և գրեցաւ սուրբ աւետարանս,
 ի դուռն Գամաղիկի սուրբ առաքելոյս.
 ձեռամբ յոզնամիդ Յովաննէս վարդապետի.
 ի թվաբերութեան Հայոց Զ և ԺԷ-իս
 (=1469). ի յատաֆնորդութեան վասն այս
 (վանացսն)՝ Յովաննէս վարդապետի և Գրի-
 զոր Եպիսկոպոսի. զոր Տէր Աստուած պա-

287 ա. թդ.—Դարձեալ, միոյ ողորմի արժանի արարէք զՍարգիս և զկողակիցն իւր զՇայլուՅն և զորդիքն իւրոյ՝ ըզԱսքանդարն և զՄիխիթար, զճանաղէն և Հոփփսիմէն և զձնողան՝ զԴարման և զկողակիցն՝ ՎՔրնքուշն։ որ ըզԱսպաքաուց Արագտէ՞ մի կտորն՝ մոռա՞ յերի՞՞ արտն յոխի՞ կուշտն՝ ո՞ս արարին սուրբ Եփզաննէսին և սուրբ Գէորգեայ, ինչ ժամ ու պատարաց յինի սուրբ Կէորգն, նա իւրեանց մասն ու բաժին լինի՝ Սարգսին և իւր ձնողացն և կողակցուն՝ Շաղգատին, Ասպատուրին. ամէն։ Ով որ նակառակէ, նա զմասն զՅուդային և զԽաչիսանդաց առնու. ամէն։

287 բ. թդ.—Դարձեալ, կրկին անգամ աղայեմ, ով քանանայք և ժողովուրդք, յի բերանով և բոլոր սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ աստուածասէր և բարեմիտ մանկան՝ Յովաննէսին. որ ետ վերստին նորոգել սուրբ աւետարանս յիշատակ իւր և ձնողացն՝ Գրիգորին և Գոնարին և Պապկաննէսին, Եփզաննէսին և իւր կողակցուն և իւր եղբօրն՝ Մելքոնին և իւր կողակցուն՝ Գուլիւն, Ասքանդարին և իւր կողակցոյն, Սրապոյնին և իւր կողակցացն. Աստուած ողորմի իւրեանց Բարսեղին. ամէն։

288 ա թդ. Դարձեալ, աղայեմ զձեզ որ միոյ ողորմի արժանի արարէք զբարեմիտ մանուկն՝ Եփզաննէս, որ մակնառն Փնկիկ կոչի. և Աստուած-ողորմի ասացէք իւր ա-

մենայն ննջեցելոց՝ մեծի և փոքու՝ առ նասարակ. ամէն, Ռ Ամէն.—Տէր Աստուած Եփսոսա Քրիստոս, ողորմի թիւն և մեղաց թողութիւն շնորհեալ՝ սրբոց քանանայիցն և ժողովրդեան՝ արանց և կանանցն, ձեռոց և սղայոցն. ամէն։

Աստուած զայն քանանայն և զայն տանուտըն արհնէ, որ զաւետարանս լաս պահէ և զյիշատակարան կարգալ տայ։ Աւետարանս գեղին ամենուն է), խնամք տարէք ի վերայ աւետարանիս Կրեցաս յիշատակարանս ձեռամբ սուտանուն Պետրոսիս. որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ ի թուականիս Հայոց Ռ և ՂԹ (==1650), եւս առաւել Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր Պետրոսին և իւր ծնաւոյացն՝ տէր Յակոբին և իւր կողակցոյն՝ Թաւրեղին և իմ եղբօրն տէր Աքրանամին, իւր կողակցուն. ամէն, Ռ ամէն։ Աստուած-ողորմի՝ ԳոյիՄանին, Մարկոսին և իւր կողակցին՝ Շաղգայտին և իւրեանց կողակցացն՝ մեծին և փոքուն. ամէն, Ռ ամէն։ Դարձեալ, միոյ ողորմի արժանի արարէք՝ զտէր Պետրոս և զիւր կողակցից՝ զճանուճեմ. ամէն, Ռ ամէն։

Ով սուրբ ընթերցողք սուրբ աւետարանիս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղասիս ձեր՝ զմայր մեր չոգեոր զԹամար-խաթունն. որ քաջուս աշխատի նետ մեր, լուսնալով, կեանքերելով. և Աստուած-ողորմի ասացէք նմա։ եւ որ յիշատակ և Աստուած-ողորմի ասէք՝ չոգեոր մօրն՝ մեր Թամար-խաթունին. և Աստուած իւրն ողորմեսցի. ամէն։

190

Ա Բ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Խ Ը.

Կետց անուպուս. Հիմ քիւ 138. ՋԺԹ—1470.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԷԼԱՐԱՆՔ լաս է պահուած. ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. միջին ՄԵՍՐՈՒՆԻՍ զրովաւետարանի մի-մի թերթ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ. ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քղորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԹ Թոշնագրեր, ՀՈՒՍԱՆՅԱ. ԶԱՐԿՔ գունատուր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԿ

4 ւաւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՍՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Գրիգոր արեղայ. ՍՏԱՑԻՂ 1) Ջայալ (կին) 2) Պարուն Ամիո-ողա 3) Ուստա Սեննեարիմ։ ԾԱՂԿԱՐԷ և ԿԱԶՄՈՂ անլայտ, ԺԱՄԱՆԿԱ ԶԻԹԹ—1470, ՏԵՂԻՆ Ղիվամար։

ԲԻԵԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերցում. փոքր . . . Ուստի և տեսեալ զսուր

անձառ փրկագործութեան խորքերը, աստուածաբան և հասարակական կրօնական Զուլայ, և ետ գծագրել գտերք աստուածաբան՝ ի հալայ և յարդար վաստակող իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւզաց իւրոց՝ Յոնանիսին և Ամբար-խաթունին, և երբորն իւրոյ Յովանիսին և այրին իւրոյ՝ Արթուրին, և գաւակացն իւրոց՝ Կարապետին և Մկրտչին և գտտերացն՝ Քաթախունին, և Գանջխաթունին, և երբորորդուն՝ Պարսամին, և հարսին՝ Սալթանին և իմ հոգեւոր մարմն. Այմէլիքին և իմ քուրծն՝ Շար-մէլիքին և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և հանգուցելոց, եւ ետ զսալնաւայ և նուէր ի դուռն գերանաւայ և երկնանման, գլխիւն յարկ կաթողիկէ սուրբ ուխտիս Ստեփանոս սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին. յիշատակ անջրնջելի և կտակ անդառնալի. Որպէս զի հրեւոցն ի սոխմանկութեամբ սուրբ Եկեղեցոյս, և ի բերանով և ուղիղ սրտիս Աստուած-ողորմի անն՝ Զուլայ-խաթունին և այրին իւրոց՝ Արթուրին և հարսին՝ Յովանիսին և մաւշն՝ Ամբար-խաթունին և երբաւրն՝ Յովանիսին և որդեղոն՝ Կարապետին և Մկրտչին և դատերացն՝ Քաթախունին, Գանջ-խաթունին և Շար-մէլիքին, և երբորորդուն՝ Պարսամին և հարսին՝ Սալթանին և իմ հոգեւոր մարմն՝ Այմէլիքին և իմ քուրծն Շար-մէլիքին, և ամենայն ազգալյնոցն մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, եւ արդ, մի ոք իշխանցէ հանգուցանել զսա ի զրանէ սուրբ Կարապետին. ծախելով կամ զբաւելով. ոչ ի մերոց և ոչ յաստարաց, և իմ ոք յանգանի, զանէծքն զաւճին և զկայէնին ժառանգեաց և զման զԵրզրային և զայլ խաղաճանուսն առցէ. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի զրոյաց և անարժանս ի կարգաւորաց՝ սուտանուն Գրիգոր արքայ. տեսի զսէր և զգափաղ սորա, զոր ունէր առ հոգեւորն, և իմով իսկ տկարութեամբս յանձն առի և ամենակարող զաւրութեամբն Աստուծոյ՝ կատարելի զսա, մեղաւմաժ մատարա իմով. յաստուածաբանակ կղզիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Յաչիս և սուրբ Նշանիս. ի հայրապետութեան տեսն ըստեփանոսի.

ի յառաջնորդութեան՝ սուրբ ուխտին Սալահապատա՝ ըստեփանոս արհեղիսկոյսոսի. ի թուականն Հայոց ԶԺԺ (1170), Զոր և իմ աննիդունակ զորով յարուեսա զԵրզուրեան և քաղաւ մեղացն ցնորիս պատարեալ. այլ ետ կարի իմուն, զոր պարգեւաց ինձ մարդասէր Հոլին, քաղաւ աշխատանք զգաղրեցի զսա՝ ի ստոյգ և յրնտիր արիւնակէ, կենօր տառապանօք. ի զառն և ի վշտաբեր ժամանակիս, յորում կամք ընդ հարկի անարինաց:

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս. որք պատահիք սմա, տեսութեամբ և կամ րնքիւնցմամբ. յիշակելիք յերկնագնաց յաղաւթ ձեր՝ զյառաջնիշեցալ ստացող սուրբ աւետարանիս՝ Զուլայ-խաթուն և զայրն իւր՝ զԱրթուրին և զորդիքն իւր՝ զԿարապետն և զՄկրտչուն և դատերն իւր՝ զՔաթախուն և զՂամբար-խաթուն, և զհանգուցեալքն առ Քրիստոս, և զազգն ամենայն յիշեցէք ի Քրիստոս, և ի բերանով Աստուած ողորմի ասացէք. և Աստուած՝ յիշողացէք և յիշեցելոցս ի սմա՝ առ հասարակ ողորմեսցի:

Ընդ նոսին և զանպիտան Գրիգոր զմոզս սորա, և զմնողսն մեր՝ ըզմէլքն և ըզմալ-խաթուն, և զերբայն իմ՝ զԱւետիս պատանին. որ փոխեցաւ ի Քրիստոս և ի թող մեղ սուգ անմխիթար յայսմ աշխարհիս. և ըզբուրն իմ՝ զԱրթուն-մէլէքն և ըզփեսայն իմ՝ զՍալթան և ըզհոգեւոր հայրն մեր՝ զՔրիստոս քանանայն, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրութեան, և զամենայն ազգակներն մեր և զերախտարներն մեր, զկենդանիսն և զհանգուցեալսն: Եւ որք զմեզ յիշէք սրտի մտօք և ուղիղ սրտիս Աստուած-ողորմի ասէք. և զորք յիշեալ լիջիք յառատ ողորմութեան Աստուծոյ, յաւերժութեան պահուն. ամէն: Եւ ինքն Քրիստոս Աստուած, որ Տէրն է փառաց և բոլոր ողորմութեանց. ամենեցուն առ հասարակ ողորմեսցի, ստալողին և զմոզին, և Աստուած-ողորմի ստողին. և ինքն արհեստալ յաւիտանս յաւիտնից. ամէն: Արդ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԵրզրայն և կրանաւորն և զԳրիգորն, որ միջնորդ և յորդորիչ եղն սուրբ աւետարանիս Տէր Աստուած

տացէ՛ վարձս վաստակոց իւրեանց՝ զերկնից արքայութիւնն և զանբաւ բարութիւնն. ամէն:

Ընդ առաջին ստաղոդին զվերջին րասացող սուրբ աւետարանիս՝ զհաստարիմ և զբարեմիտն. զբնարիւայն ի յԱստուծոյ և պատուեալն ի մարդկանէ, զարշնեալն ի յԱստուծոյ և զգովեալն ի յամենեցունց, զբարի արմատն և զօրհնեալ շառաւիղն, զծաղիկն ի բարի յարմատոյն և զշառաւիղն ի սուրբ յորովայնէ, զերկեղածն ի յԱստուծոյ և զամառվածն ի մարդկանէ՝ զպարոն Ամիր աղէն. որ վերբասին նորոգել ետ զսուրբ աւետարան, ի նալալ յարդեան(ց) և ի բարի վաստակոց իւրոց. յիշատակ նորոգել իւրոյ և ծնալոյց իւրոց, նաւն՝ Խոջա Մուրադին և մարն՝ Խաթուն Ջանադին և եղբարն՝ Խոջայ Միքին և քուեան՝ Հուրի Փաշին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեացն և մեռելոց, և քոլոք սրտիս և ուղիղ հաստով՝ Աստուած-ողորմի ասացեց ի նոցա, և Աստուած՝ ձեռն նոցա առ հասարակ՝ ողորմեցի. ամէն:

Դարձեալ, ի յեջեք ի Գրիստոս, զԱմիրաղէն, զորդին Ուսուֆենց Խոջայ Մուրադին և զթոռն Ղարամանենց Խոջայ Կարապետին. որ վերբասին նորոգել ետ զսուրբ աւետարանս յիշատակ իւրն և կողակցին իւրո՛ր՝ Հայիմ-խաթունին, և որդոցն՝ Շէի-ջանին և միւս որդոյն՝ Աղին. ի միտ ամեալ զբանն, որ ասէ. թէ շինաւդն և շէն պահաւդն միայպէս վարեան և վարձս առնուն յԱստուծոյ, նոյնպէս և զհնացեալ սուրբ աւետարանս վերբասին նորոգել ետ: Աստուած զիւր նոյն և զիւր ծնողացն՝ նորոգէ ի վերին Երուսաղէմ. ամէն: Դարձեալ, աղաչմի յիշել ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր՝ զԱմիրաղէն, և զհայրն՝ զԽոջայ Դուրադն և զմայրն զԽաթուն Ջանաղէն և զեղբարայրն՝ զԽոջայ Միքին և զքուրն իւր՝ զՀուրի փաշէն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն. զկենդանիս և զանցուցեալս, և ի իսկատար արտի Աստուած-ողորմի ասէք, և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեայի. ամէն: Կրկին կենաւք և երկու աշխարհօք և արտասուայթոր պաղատանաւք նայեցեմք ի ձէնք, ով մանկունք սուրբ

Սիոնի, յիշեցէք ի սուրբ և ի յերկնարացիկ յաղթս ձեր՝ զպարոն Ամիր աղէն և զկողակցին իւր՝ զՀայիմ-խաթուն և զորդիկն՝ զՇէիջան և զԱղէն. որ վերբասին նորոգել ետն զսուրբ աւետարանս, իշատակ նորոգել իրեանց և ծնալոյցն, և ամենայն ազգականացն, եւ որ զԱստուած ողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմի. ամէն:

Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմք զսրբութիւնդ ձեր, ով մանկունք սուրբ և կեղեցոյ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր՝ զԱմիրան և զկողակցին զՀայիմ-խաթուն և զորդիկն՝ զՇէիջան և զԱղէն. զոր տէր Աստուած բարի յիշատակ պահեցէ և Սիմէոն Միրունի անէ և ընդ մանկանց երբայիցոց աւրնէ. որ ոստովք ձէթեւ(ի) և աք և լին ընդ յառաջ Գրիստոսի և զգալուստն Յիսուսի օրհնարանէին, թէ ովսաննայ օրհնեալ եկեալ ի յանուն Տիառն: Այն աստուածային արշնութիւն ի վրայ Ամիր աղին և իւր որդոցն եղիցի. ամէն:

Զվերջին ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զուսթայ Սենեքարիմ, յիշեցէք ի Գրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ իւրն և իւր հօրն՝ ուսթայ Վարդանին և մօրն՝ Մուղային և իւր կողակցին՝ Ինայիին, և կողակցի հօրն՝ Էնիաթին և մօրն՝ Եւաին, և Սենեքարիմայ հօրեղբօրն՝ Սարգսին, և վարպետին՝ ուսթայ Յուսէփին, և հօրեղբօր Սենեքարիմին, Աստուածաւորուն և եղբօր՝ Մըլ(ւ)երին, Աստուած-ողորմի ասացէք ամենեցուն, և ձեզ լիցի ողորմած Աստուած ամենայնի. ամէն:

Եւ արդ, եւ ուսթայ Սենեքարիմ և կողակցին իս՝ Ինայի, զենցիք զսուրբ աւետարանս, ի թուին Թ և ՇԽ (=1652), ի նալալ վաստակոց մերոց, և սուսաք յիշատակ ի դուռն՝ Արեւկանից վանից՝ սուրբ Աստուածածնին, մերձ բերդի Ամկոյ՝ ձովատայեաց ամրոցին. եւ մի որ իշխեսցէ զայս ծախել և կամ գրաւել. ոչ ի մերոց ազգաց և ոչ յատարաց. այլ կացցէ անշինջ յիշատակ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին. և լաւ պատնոգն վարձս առցն ի Գրիստոսի Աստուծոյ. ամէն: Եւ որ զԱստուած-ողորմին ասէ՝ ուսթայ Սենեքարիմին և կողակցին՝ Ինայիին, Աստուած առ նասարակ ամենեցուն ողորմեցի. ամէն:

191.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԽԹ.

Աղյարամա. Հին քիւ 42. ԶԻ=1471.

Նիւթ Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշնպատ տափտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից մկները կրտրել են, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթագիր տետարանի մի-մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻՆ 18×27, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 232, ՏՈՂՔ 32, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ թռչնագրեր և ծաղկագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳԻ զունաւոր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻԶ Եւովաննէս, ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Դրիգոր կրտսւոր, ՍՏԱՅՈՂ 1) Փաշի, 2) Անտիս, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԻ=1471, ՏԵՂԻ ս. Թումայի վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Վեհում.

Փառք : Որ ետ կարողութիւն տրեկարութեան իմոյ հասանել յասարտ սուրբ աւետարանիս, ի դառն և ի վշտալից ծաւանակիւ. զի խիստ ուրախութեամբ սկսայ և տրտմութեամբ աւարտեցի:

Արդ, որք հանգիսիք սմայ, կարդալով կամ տեսանելով, լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Փաշին և հաւրն իւրոյ՝ Թողանին և մաւրն՝ Շամշայ-խաթունին և Եղորն՝ Յոգանիսին և Թաւաքային, և հաւրիղբօրն Առաքել կրօնաւորին, և քսեցցն՝ Սուլտանին և Հոխիսիսին, և որդոցն՝ Ազաւուրին, Վարդանիսին և Սուքիսին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց, կենդանեաց և հանգուցեաց, և ցլտափաննոսն և զորդիքն իւր՝ զԹուս կրօնաւորն, և ցայլ ամենայն արեան մերձաւորս (յիշեցէք), և լի բերանով և ուղիղ մտօք Աստուած ողորմի ասացէք. Աստուած ձեզ ողորմեսցի յաւուրն դասաստանի. ամէն:

Ընդ նոսին և ինձ անարժան զծողիս՝

մեղաց թողութիւն խնդրեցէք. և իմ ծնողացն, հաւրն իմոյ՝ Մէլքէսէթ քահանայի, և մօրն իմոյ՝ Խաթուն-մէլիքի, և եղբարցն իմոց՝ Մէլքէսէթ քահանայի և Կարապետ քահանայի և Մկրտիչ սարկաւազի, տարածամ փոխեցելոյն ի Քրիստոս. (որ) և եթող մեզ սուգ անմխիթար. զի եկին ազգն անիծեալ և ժանդարարոյ՝ ի զեօղն Շատան և դաշայ Էրին և է Նոզի սպանեցին: Ո՛հ թէ զողորմելի մահա. այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մեռց:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՓաշին և զհա(յ)րն իւր՝ զԹոթան և զՇամշայ, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, և լի բերանով և ուղիղ սըրտով և բոլորախաւ լեզուով, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Փաշին և իւր զաւակցն՝ Ազնաւուրին և Վարդանիսին և Սուքիսին, և որք յիշէ՛ք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոս. ամէն: Գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ընդ հովանեաւ սուրբ Թումայի առաքելի և սուրբ Գէորգեաւ զաւարալարի. ձեռամբ յովանեաց զրչի՝ Յովանիսի, որ միայն զանունս ունիմ և ոչ զգործս յարի. զի անհաստատ եմ ի զործս բարութեան: Գրեցաւ ի թվականին ԶԻ (1471): Ով որ որ հանգիսի, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանիս. Աստուած՝ ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս՝ ողորմեսցի յաներեկ աւուր դասաստանին. ամէն:

Ով որ որ զպահալարն զրոցս կտրէ, թէ այս է ու թէ այլ. նա ինքն ջնջի ի դրպրութենէ կենաց: Դիրք և աւետարանն Աստուած անւանի. զի պահալարն զրոցն կրտրել, շատ թերի և անհաւատ մարդ կենէ. աղաչեմ զձեզ, մի առնէք զայդ: Աստուած զայն Մարդն աւրհնէ, որ զայն քան շառնէ:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով դասք լուսեւրամից, կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս ըզ-

Թումայ կրօնաւորն և զծնողսն իւր, զհայրն իւր՝ զՍտեփաննոսն. որ սրախողտոխ եղևալ կատարեցաւ ի յանաւրինաց, և զհայրն իւր՝ զԴոնիստար և զհեղբարքն՝ զԱւետիս, և զԵմով-հաննէս և զհարսնեհն՝ զԵմամշայ և զԵսաթիոն մէլիթ, և զորդիքն իւրեանց զԷլէջասն, զՅօ-հաննէս, զՍտեփանոս և զԴասպար, և զայլ-սըն ձմենայն, և զուր յիշեալ յիշիթ ի Քրիս-տոսէ Աստուծոյ ի միսսանգամ զայստեանն իւրում. ամէն:

Զվերջին կազմողս սուրբ աւետարանիս՝ զԳրիգոր կրօնաւորն և զծնաւորս մեր՝ րզ-Գէորգն և զԵնդ-փաշէն և զմեր հաւրեղ-բարքն՝ ըստ սուրբ ուխտի ստաջնորդքս՝ ըզ-կիրակոս վարդապետն և զհերայրն իւր՝ զՄկրտիչ կրօնաւորն. որ փոխեցաւսն և լաւ Աստուած. որ բազում աշխատանք ունին ի գործես Թումայի առաքելայն. և զհեղբարք-դիքս՝ զԳրիգոր կազմողս և զնորդնձայ Միկ-քէնէթ եպիսկոպոսն՝ որ մակաւորն Բայենց կոչին. որ կրկին անգամ նորոգեցին զվան-քս և զաւետարանս և այլ բազում գրեանս.

յիշատակ (հողոց) իւրոցն և իւրեանց ծնա-լացն. ամէն, ի թվայեանիս Հայոց ՌԷ (== 1581): Ով զասք քահանայից և վարդապե-տաց և եպիսկոպոսաց. յիշեցէր ի մարա-փայլ յազարթս ձեր՝ զկիրակոս վարդապետ և զՄկրտիչ կրօնաւոր և զՄիքէլէթ եպի-սկոպոսն և զԳրիգոր կազմողս. բոլոր սրտի և յի բերանով Աստուծոյ ողորմի ասացէր. Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր Աւետիսին. որ ստացաւ զսուրբ ա-ւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնո-ղաց. հօրն՝ Կրիգորին, մօրն՝ Սայջուկին, կո-ղակցոյն՝ Պոտոմին, եղբօրն՝ Միքիլ, կողակ-ցոյն՝ Ենդ-բէկուն, որդոցն՝ Գրիգորին, Դպրին և Մովսէսին և միս եղբօրն՝ Ներսէ-սին, և ամենայն արեան մերձաւորացն: Որք հանդիպէք մամ, կարգալով կամ օրինակելով, յիշեցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր նոցա և որ ողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողոր-մեացի. ամէն:

192.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՄ

Վանի՝ Ս. Պօղոս եւ Ս. Պետրոս եկ. Հից թիւ 196. ԶԻՐ—1473.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տուխ-տակ, ՀԱՆԳԱՍՏԱՆԻ Վատ է պահուած: ՄԱԳ.-ՊԱՆԳ. երկաթագիր աւետարանի մի մի թերթ, ԴԱՍԱՐԿ Թ. 4. ՄԵՆԴՈՒԹԻՆ, 13×18, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկաթն, ԹՈՒՂԹԹ 300, ՏՈՂԻ 18, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԻՆ.Ա. ՏԱՌԻ գումատը ծաղկաղորի եւ թռչնա զորն լՈՒՍԱՆՏԱՐԻԻ գումատը զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 1 աւետարանիչ, միս երե-քը կտրուած են. ոսկեգործ է, ԽՈՐԱՆԻ 10 ոսկեգործ, ԿԻՍԱՆՍՈՐԱՆԻ 4 ոսկեգործ, ԳՐԻՉ կարսպետ քանանայ, ԵՄԼԿՈՂ գրիչու ԿԱԶՄՈՂ անլայտ, ՈՍԱՆՈՂ 1 ԸՈՒՍ Մար-տիրոս, 2) ՏԵՐ-Յուսէփ, ԺԱՄԱՆԿ ԶԻՐ—1473, ՏԵՂԻ Բերկրի:

ՅԻՇ ԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

ՎԵՐԿՈՒ.

Փառք . . . Արդ, զբեցաւ քարոզու-թիւն սուրբ աւետարանիս Քրիստոսի Աստու-ծոյ մերոյ, յամի ծննդեան Փրկչին՝ հաղա-րեւորոյ չորսհարիւր և քսաներորդի (==1420), և ի թվականութեան արեթեւան տոճմիս տո-մարի ԶԻՐ՝ (==1473), յնստի արեթեւանց սրբոց ձորքս զբեալ:

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս տէրու-նեան, ի քաղաքս Տուրքեբեքանի. որ կոչի Բերկրի. ընդ հովանեաւ սրբոյն Քերդեկա զաւարաբէն և ընդ հովանեաւ սուրբ ուխ-տիս լուսազարդ և ի զհեղեկեանցդ՝ աստուա-ծնեկալ և քրիստոսաբանակ անապատիս՝ ՏԵՐ-Յուսէփ որդւոյ և սուրբ Մարի լուսոյ Տի-րամար Աստուածածնի Կուսին և սուրբ Կա-րապետին և սուրբ Յարութեան. և յառաջ-

նորոգութեան Մկրտիչ քաջ և արի բարունակետին և ի նախապետութեան տէր Յովանէս արհիեպիսկոպոսի. — ձեռամբ յազնամեղ և սրբալագիր գրչի՝ սուտանուն քահանայի կարապետի, Ողորմութեամբ տեսնու սկըսա և նորհիւ նորին կատարեցի, ի խնդրոյ բարեւէր և ի մաստուն տանուտարջն՝ ըռէս Մարտիրոսին և եղբարցն՝ Ստեփանոսին, Մուրադին և Յովհանէսին և քւէրն Շահ-փաշին և ծագկեալ գաւակաց նոցին՝ Ղաւչին և Կարապետին. ամէն:

Արգ. յերես անկեալ պաղատիմ մանկանց սուրբ հկեղեցւոյ և աղաչանս բազմապիսի առաջի վերածնողացոյ մատուցանեալ. յիշատակել յարի կամար և սեռն սիրով ի պատկանաւոր խնդրուածս. զստացող սուրբ աւետարանին՝ գատուածասէր և զբարեպաշտ տանուտէրն՝ Մարտիրոսն և գահաւազսն իւր՝ զՄկրտիչն և զԱբր-մէլիքըն և զգեղակիցն իւր՝ զՅուստիանէն և գահակն նոցին՝ զԱնուարտն և զՋան-փաշէն, զհանգուցեալստս՝ Դարձեալ, աղաչեմ յիշիլ ի Տէր՝ ըռէս Մարտիրոսն, զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, և զեղբարս նորին՝ զՅովնան և զՄտեփանոսն և զՄուրադէն և զգեղակիցն նոցին՝ զՅուստիանէն և զՄարգարիտն և զԲուրսէն և զՓաւսարն և զհանգուցեալ գահակն՝ զԱնուարտն և զՄանուկըն, զՋան-փաշէն և զՍուլթանն և զՄարգարիտն և զԲարձուգարն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, զկենդանիս և զհանգուցեալսն. ամէն:

Ընդ որս և հաս անպիտանս ի ման-

կունս հկեղեցւոյ, սուտանուն քահանայս կարապետ. որ մկսա և զարդարեցի, գերեցի ոսկով և ծագկ(եց)ի զսուրբ աւետարանս, յիշատակ ըստացողի սորա. ամէն: Արգ, (յ)երեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ ընթերցողք, յիշման արժանի ատեն զիս և զմնաւոյսն իմ և զամենայն արեան մերձաւորսն, զկենդանիս և զհանգուցեալսն. ամէն: Եւ զնոցեւոր նարն մեր՝ զՊետրոսն և զտէր Մկրտիչն, զուսուցիչքն իմ և զվարդապետքն իմ. որ բազում աշխատանք և երախտիք ունին ի վերայ մեր. զոր Տէր Աստուած հանգուցէ զճոպիս նոցա ի դասս յուսեղէն. ամէն:

300 ր. թղ. — Զվերջին ըստացող սուրբ աւետարանիս՝ զտէր Յուսէփն. որ (ի) հայալ արդեանց իւրոց հրեւտ կապել և կազմել յիշատակ նոց յուրոյ և ձնաղացն իւրոց՝ Մկրտիչին, կողակցին իւրոյ՝ Շահումին և աղբար իւրոյ՝ Յովհանիսին և պարուն Դորգին. Աւետիսին և նարսին իմոյ՝ Մարգարտին. յԱստուած-ողորմի ասացելք մինչ որ կարաւունք արքայութեան Աստուծոյ: Ով որ լի բերանով Աստուած-ողորմի առե մեզ. Աստուած իւր ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալտեան. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զԿարապետն և կողակցին իւր՝ զԱն-սղէն, զՓիրդալամ և կողակցին իւր՝ զՄանանէն, և զգեւորուս որդին իւր՝ զԱլանէս, զՓախջան և զգեղակիցն իւր՝ զՀաման. յիշեցէր ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

193

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԾԱ.

Վաւիլ՝ ո. Պոպոս Պեռոս եկ. Հիւ թիւ 149. Ջիւի=1474.

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ Վատ և պահուած. ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. երկաթագիր անտարանի 2 խելքով սկզբում եւ մէկ վերջում. ԴԱՏԱՐԿ Թ.Լ. շուկի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ. 17×25. ԳՐՈՒԹԻՒՆ. երկաթն. ԹՈՒՂԹՔ 3 եւ 4. ԳՐՐՈՒՐԱԳԻՐ. ՍԿԶԼԱՏԱՌԻԹ թղնազրեր, ԼՈՒՐ.

ՍԱՆՑԱԶՄԱՐԻՔ զունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆ. ԲԱՆԿԱՐՔ 17+4 անտարանիներ, ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻՈՒՆՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԶ Եւ Յովհաննէս քահանայ, ՅԱՆԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անկալտ, ՍԱՆՑՈՂ Սանակ, ԺԱՄԱՆԱԿ Ջիւի=1474, ՏԵՂԻ խիզան.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ. ԽԻՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսակ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոմն ի լուսածնեակ զարմից սրբոյն Սիոնի՛ Սահաճն անուն կոչեցեալ, Աստուծո՛ւ Փայշա. և ետուն գերեզ քուրբ տառս աստուածախաւս՝ աւետարան անուն. զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր սուրբ մատենիս. Եւ ետուն գերեզ զսա յիշատակ հոգւոց իւրեանց (և) ծնաւոց իւրեանց. Պապուն՝ Յովանիսին. և որդոյն՝ Բերիւին, և կրդակցին՝ Բաժրէ-խաթունին, և որդոցն՝ Աստմին և Սահակուն. Այլ և կողակցացն Նոցա՝ Քաթուն և զԱննա. Ի մեծ թուիս Հայոց ԶԻԴ (=1474).

Ի կաթուղիկոսութեան հա(յ)կազեան սեփի՝ տեառն Սարգսի, և ի մերայ կաթուղիկոսութեան Աղթամարայ՝ տեառն Ստեփաննոսի. և ի զանութեան Հասան բէկի.

Եւ արգ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի քաղաքիս՝ որ կոչի Քիզան. Ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգսի զարաւարին և որդւոյ նորա՝ Մարտիրոսի և սուրբ Գէորգեայ, որ և հեռի Այլ և գերեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ Յովանէս քահանայի, սուտ և անմար գրչի և անարժանի. Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ զընտրեան և բազում մեղաց ցնորիս պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերուս, զոր պարգեկեաց մեզ մարդասէր Հոգին սուրբ, բազում աշխատասիրեալ եմ ի սմայ. Արդ, աղաչեմ զամենե-

սեան. յիշեցէք ի Քրիստոս զանարժան զԸրիչս՝ զՅովանէս քահանայ և զծնաւոյս իմ՝ զԹումայ քահանայ և զՔնոյ-մէլիքին. զմեծ մայր իմ՝ զՍալաւանն և զհաւերդայրն իմ՝ զՅեռնանէսն, և զուսուցիչն մեր՝ զՄկրտիչ քահանայն և զորդին իւր՝ զՅովաննէս քահանայ. որ բազում աշխատութեամբ մեռց զմեզ. զվարձս բարեաց պարգեկեաց Քրիստոս իւրեանց և իւրեանց ծնաւոցն. ամէն. Եւ զամենայն արեան մերձաւորսն մեր, առ հասարակ յիշեալիք ի Քրիստոս, և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, մեզ և մեզ ողորմեացի առ հասարակ. ամէն.

Արդ, որք ճաշակէ, յաստուածային բուրաստանէս և յամենայնի սեղանոյս, յիշեցէք ի Քրիստոս գերիս հրանեալն և զառտասիրտն, զհաստարիմ տանու տէրն՝ զՍահակն և զեղբայրն՝ զԱստուծոյ զկրդակցին Նոցին՝ զՔաթուն և զԱննա. Այլ և զսահակն իւրեանց՝ զԱնտիս և զԲերիւ. զԳիւրգոր, Էջմիովաննէս. զԹուխ-մանուկն, մանաւանդ զգրտեռքն Նոցին՝ զՔաթուն և զՔնէրէք և զՄարթիս և Քննձա, զԵսոֆար, զՇուշան, Զխաթուն-մէլէք. զԹամար. Այլ և զագգն և զամենայն արեան մերձաւորսն Նոցա, զկենդանիքն և ըզհանգուցեալսն ի Քրիստոս. լի բերանով և ուղիղ մտով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Սահակն և կենակցին՝ Քաթունին. այլ և Աստմին և կենակցին՝ Անա-խաթունին և ամենայն զարմիցն և ազգայնոցն ամենայնի:

194

ԱԽԵՏԱՐԱՆ ԺԾԲ.

Լիմ անուպաս. Հին րիւ 13. ԶԻԴ=1475.

ՆԻԽԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ Կաշեպատ. ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ Լաւ և պահուած. ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. երկաթմազիւր աւետարանի մի մի թերթ. ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. Հկայ. ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 17×26. ԳՐՈՒԹԻՒՆ Երկսին. ԹՈՒՂԹՔ 240. ՏՈՂՔ 23. ԳԻՐ քուրազիւր. ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ Թրոշ-նազրեւի. ԼՈՒՍԱՆԾԱԶԱՐԻՔ՝ գունատու ծա-

ղիկնիւր եւ պատկերներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 17+4 աւետարանիկներ. ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻ. ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԳԻԻԶ Խաչատուր արքեպիս. ԽԿԿԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ ԽՕՃայ Էդէլէն. ԺԱՄԱՆԱԿ Զիդ—1475. ՏԵՂԻ Կոտոց անուպատ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԿՈՒՄ.

Փառք ետակի մի տէրութեանն
Եւ եզակի Աստուածութեանն.

Երիցն ի մի բնութեան՝ անտրոհական,
Միոյն յերիս զէնս զոյ՝ անշփոթական:

Հայրն՝ անծին անկղական.

Որդին՝ ընդ Հայր համականայն, —

Մընունց զոյով անախտական,

Համանրման և անրաժան.

Հոգին՝ բր(դ)աւ(մ) անհատական,

Որ յէութեանն է անվարձան:

Աւրհնեմք բզնա միշտ անխափան,

Երեք անծինք և մի բնութեանն,

Միասնական Աստուածութեանն.

Որ է աւրհնեալ միշտ յաւիտեան:

Արդ, յանդ եկեալ կատարեցաւ սուրբ
աւետարանս, ձեռամբ անարժան, սուտ ա-
բեղայի՝ Քաջատու. ի ներքսպոյն և աս-
տուածարնակ յանապատիւ, որ կոչի Կտուց-
րնդ հովանեաւ սուրբ և քաջելեպտործ և
ղեւնալաւ ռուրդ Կարապետիս և սուրբ
Աստուածածնիս և սուրբ Ստեփաննոսիս և
Դրիփորիս, և սրբոց Հովփոթեմեանցս. որ
աստ կան Կառքախ, — ի թուաբերութեանս
Հայոց ԶԻՒ (==1475).

Ի պառն և ի նեղ ժամանակիս.

Որ շղիտեմք թէ թէ տի լինի

Հայոց ազգիս՝ ի պայտջ միջիւս

Շիւարեալ կանք ողորմելի,

Ապտեւել ենք մեղաք հանապազ.

Ի հոգս աշխարհի,

Աղաւթք և աղալանք

Զուինք առ Աստուած,

Որ մեզ ողորմի.

Ըզգեք աշխարհի ունինք՝

Աստուծոյ եղեալ թընամի.

Հանապազ բերան լալ պիտի.

Թէ զի՞նչ տաւք մեք պատասխանի.

Յորժամ արարելըն գայ

Եւ քըննալ լինի ամենի.

Յկայք արդարացն ուն,

Եկեալս ողբն զատապարտի:

Աւա՛ն ու հաղար ամա՛ն,

Ողբարիտ որ այս տի լինի:

Խարձեալ, աղալեմք բզնեզ

Զմակունքոց սուրբ Սիրնի.

Յորժամ հանդիպիք տառիս,

Յիշեցէք զստացող յազոթի՝

Զմեռեալ տասապեալ գերի,

Զհողացալոյն ի վերեզմանի:

Քրիստոս-ողորմի ասացելք,

Որ հանգչին ի ասթեվանի:

Եւ ձեզ ո(ղ)միք Քրիստոս

Ի յանդ աւուրող մեծի.

Ի յաջակողման դասուն,

Ձեզ պրսակ փառաց պատարաւի:

Զեկայքն լսել տայ ձեզ,

Մատանգն զգրախառն Աղենի. ամէն:

Խարձեալ, աղալեմք բզմակունքոց
սուրբ եկեղեցւոյ. յորժամ հանդիպիք տա-
ռիս, յիշեցէք զստացող սուրբ աւետարանիս.
որ յայսմ աստուածնդէն և երկնապարզ և գան-
ձիս և յուսափայլ մարգարտիս ցանկացող
եղեալ՝ սրբաւոր և բարեմիտ ինջայն Էգբը-
շէն և մայրն իւր՝ Պաւնգուլէն, և փափա-
քեաց սմա, որպէս միեղջերուն. որ՝ ի յո-
լովութենէ հրահանք մասին՝ բազմա աղ-
բերց չըր. զուրանի երջանիկն Խաթիւ.
Պաքալի հացին կինաց և աղաւինեալ ի
մարդն ճշմարիտ և ի գառն Աստուծոյ. զոր
պատմէ աւետարարառն Մաթէոս՝ Վստա-
հացեալ յառիւծն յարխտական, ի հզաւրն
Խրուս. զոր ծանուցանէ Մարկոս Աւժան-
դակեալ յեզն պատարակ և ի գուտակն
արդիւնական. զոր յայտ ասնէ քաջաբան
Ղուկաս Քուռն հարեալ արծուաթախ թաք-
ձրութեան, որ բերէ ի վերայ միջնողան. որ-
պէս զրէ ողբին աւրինաց. որ բերէ զաւրի-
նսկ աստուածաբան Յովհաննէս:

Արդ, զայս պատուական ակն(ս) շափու-
ղաւ, առեալ իւր պաշար երկնամիջ ճանապար-
հին որ տանի առ հանդերձեալ կեանս. ստացաւ
ի վաշելութե անձանց և յիշատակ հոգւոյ
իւրոյ և ծնողացն և զատալաց իւրոց՝ Սաւ-
թանին և Էդրլոյն և Միլիթանին և Գաւ-
լաքին և Խըղըշին և Աղուպշին և Արգա-
րին և Զիաղ-մլըին և Սիրունին. և Միրան-
շին, և Միւրայլլին, և ծնաղացն՝ Սաւգ-
սին և Արուս-խոթունին և եղբայրն Արան-
գարին և Միլիթարին, և ամենաշն սքեան
մերձաւորացն իւրոց՝ կենդանեաց և հանգու-
ցեւոց. ամէն:

Եւ, զարձալ, կրկին անգամ յիշեցէք.

զՓանգուլ-փաշէն. որ ստացաւ զսա, ի հաւալ յընչից իւրոց, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, հարն՝ Սարգսին և մարն՝ Արուս խաթանին, և զսակակայն՝ Սուլայ էղբորին և կողակցին իւրոց՝ Քաթան-Վանին, և զհուսրոյս ծաղկին Կարապետին, և Քրդըշին, և Սալիխանին և կողակցին Շահունին, և զսակին՝ Աղուպշին, Այլ և հրկին աղաչեմ, յիշեցէր զհայրն զՎարդանն և զծրնազան իւր՝ զՍտեփաննոսն և Ջննատ-մելիքն և կողակցին իւր՝ զՓնդուլ-փաշէն, և զսակին իւր՝ զՍալիխանին և զերկըշն. և ստացաւ զանդին մարգարիտս, յիշատակ իւրի չողոյ իւրոյ և ծնողացն, հարն՝ Վարդանին և մարն՝ Գրդուլ-փաշային, Տաղէ սոցա Տէր Աստուած փոխարէն գերկնից արքայութիւն. զանձեռագործ տաճարն, լուսեղէն խորանն. ախանակապ և աստղայից պսակաւ զարդարէ զսոսաւ աշնարարակ. ամէն, Այլ և աղաչեմ զմանկունք ճկեղեցւոյ, զքանաւարդ և ժողովուրդը, որք կարդայր և որք լսէր, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէր՝ Փանգուլ-խաթանին և Վարդանին էղբորին և Քաթան-Վանին, և հորաբորոք կարապետին. որ և պահեցէ Տէր Աստուած մեր յամենայն փրժմութիւն և ի տարածմամբ մահունէ և ի զիսկանէ չարէ. ամէն.

Եւ արդ, ես յետեւս ի կարգաւարաց և անբարիս ի յարի գործոց և անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյ և անիմաստ ի գիրս պրշութեան՝ Սալատուր սուս արեղայ. վայ և հոգեկ ճ ինձ որ չիմ արժանի կարգիս և անունս. աղաչեմ աստեալ զիսաւք և արեւաստարի աշաւց զսուրբ անձինքդ. զի խոշորութեանս և սխալանացս անմեղափոր լինեմ. զի կարծեմ այս էր, եւ մի բերանս Աստուած-ողորմի ասացէր, և որդմածն Աստուած՝ ողորմեսցի առնաւարակ մեծի և փոքրու, և աւրնեսցէ յողով և մարմնով ասաւ ի իւր միւսանցամ ճպարտն. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս Զուլայ-խաթան և զՍուլայ էղբորին և կողակցին իւրոց Քաթան-Վանին և զհուսրոյս ծաղկին Յովհաննէսին և Սիրայքին. ամէն, և զիցի:

Եւ արդ, ի վերջին զարուս և յերկնայնացեալ ժամանակիս, յորում նեղեալ կայ ազգս Հայոց ի ձեռն այլասեռ և անօրէն ազգին նետողաց. վասն որոյ ծագեաց սէրն

աստուածային ի սբրտն բարեմիտ և աստուածաւոր անդամ Սարգսին. որ կատարեաց զհրամանս աստեղիցն Պողոսի, որ ասէ. հրանի այնորիկ, որ ունիցի զսակ ի Սիւն. զի Ֆիրմանաղ սրտիս և եռափափագ սրտիս ըստառս զսուրբ աշտարանս, յիշատակ չողոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հորն Փարփանին, քուերն մահդար Սառին և փեսայ Քոջա Սահակին և Միրզի. դստերն Մարիամին և ամենայն արեւանառն մերձաւորաց նոցին.

Զորն որ գրուեցաւ և որք մնացին,

Աստուած լուսաւորէ ընդոցաւ հոգին.

Ի յաւուրն աներեկին.

Եւ անաշտ զաստատանին. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր մահդար տէր Յուսնն քանաւայն և իւր ծնողացն. որ կամակից և մասնակից հոգ և այս բարի բանին, և ինձ մեղաւոր և անարժան հողոյ հաւասարեալ զՍիւնէ փնուն զըշխ և իմ ծնողացն, և Աստուած-ողորմի ասացողաց ողորմեսցի (Տէր) ի միւսանցամ պաշտեան. ամէն:

Կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացէր մահդար Քրիզորին և ծնողացն Փարփանին և Գայանին, և զարուսն Միրզին, և նարարոյս որդոյն Փարփանին, քուերն մահտեւի Սառն, և փեսայ Քոջա Սահակին, և Միրզի դստերն Մարիամին. որ ջերմ սիրով և եռափափագ սրտիւ ստեղանս զստեւնի սուրբ աշտարանս, և ետուն բնձայ և նուէր ի զուտն՝ մեծի և չնչնակարճան կամ ծովամիջի և ջրապատ յանապատի սուրբ Փէրդ զգործարին. անձին յիշատակ իւրի չողոյ և ամենայն արեւանառն մերձաւորաց իւրեանց. Ով որ մախկ կամ զրաւ և կամ զողորմացէ. նա զանձեռն կայէնին և զթոճին և զխաչխանուացն առցէ, և լաւ պահողն և խնամ տանողն արհնի յԱստուծոյ և սուրբ Փէրդ զգործարէն, եւ մանաւանդ Աստուած զայն կարգաւ որն և զայն կրօնաւորն աւրճնէ, որ համապաղ զսուրբ անտարանս ի յաւանանքն թեմեռնու, և որդմի առ վերջոյն լոց չողոյն, և Աստուած ողորմի ասացողաց ողորմեսցի ի յաւուրն աներեկին. ամէն, Գրեցաւ ի ՌՃ Հ (= 1721) ամին, և Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս. ամէն:

Աւետարանի սկզբի թերթով.

Ով լուսաւորեալ զասք արբազան և ճրգ-
նազգեաց կրօնաւորաց. յորժամ ընթեռնուք
զտուրք աւետարանս. լի բերանով և բոլոր
հաստով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ մահ.
տեաի Գրիգորին և ձեռողացն՝ Փարվանին և
Գայիանին. եղբօրն Միքայի և քուերն մահ-
տեաի Սաբին. փեսայ Խօջայ Սահակին, և
Միքի գտեալն Մարիամին. և մասնակից

եղող արայ մասնասի տէր Թեան բարե-
միտ քահանային և մեղսամած Սիմոն գրչիս.
Կացցէ անջնջելի յիշատակ ի դուռս Լմայ
ծովամէջ յանապատի սուրբ Գէորգ զօրա-
վարին. Ով որ ծախէ կամ զրաւէ, զանէծան
Կայանին առջէ և զմասն Յուդային. և խնամ
տարողն աւրչնի յԱստուծոյ. ամէն Գրեցաւ
ՌԾՀ (=1721) թուին:

195

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԾԳ.

Վարագ. Հին թիւ 65. ՋԻԴ=1475.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶԻՄ կաշեպատ տախ-
տակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից թափուած է.
ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. չունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի.
ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 14×20. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին.
ԽՈՒՂԹ 270. ՏՈՂԳ 22. ԳԻՐ քարազգի.
ՍԿԶԲԵԱՏԱԻԹ թուչնարկն. ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԿ քունատոր ծաղիկներ. ՄԱՆՐԱ-
ՆԿԱՐԿ 4 աւետարանիչներ. ԽՈՐԱՆԿ 1.
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԿ 4. ԴԻՐԶ Լճարիս քունա-
նայ. ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶԻՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱ-
ՑՈՂ Պետրոս. ԺԱՄԱՆԿ ԶԻՐ=1475. ՏԵ-
ՂԻ Վան:

ՅԵՆԱՏԱԿԱՐԿՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերցում.

Փարս . . . Որոյ ցանկացող եղեայ եր-
ջանիկ և սրբանեայ և բարեմիտ. տանու-
տէրն Պետրոս. և ջանաց տառայ զանա-
ռիկ փարթամութիւնս և ըզգանծս անկո-
ղողտելի. յիշատակաց հոգոյ իւրոյ և ձեռ-
ղաց իւրոց. հաւր՝ թումին և մասրն՝ Խէր-

խաթունին. և կողակցին իւրոյ՝ Բաղդադին
և զստերն՝ Գուրգանին, և եղբաւրն՝ Վար-
դանին. և եղբաւրն որոյն իւրոյ՝ Սարգիս
քահանային և քուերն՝ Գուրգանին. և քե-
ւերպստերն՝ Մրջանին. եւ լի բերանով Աս-
տուած ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ
ողորմեսցի. ամէն:

Արդ. յետնեայ յամենայնի և զսառ-
ձեայս մեղաւք, Լկարիայ սուտանուն. քե-
հանայ. որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ.
տեսի զեռագրափաթ սէր և զջան հեզանդի
տանուտորն զՊետրոսին. և ձեռնարկեայ
զրեցի զսուրբ աւետարանս. ի քաղաքս Վան.
ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և
սրբոյն Պաղտիսին. և սրբոյն Սահակայ և
սրբոյն Վարդանայ. ի թվականս մերում
ՋԻԴ (=1475). և ի կաթողիկոսութեան Էջ-
միածնին Սարգիս. և ի կաթողիկոսութեան
Լկարիայայ Ստեփանոսի. և ի թագաու-
րութեան Հասան թէկին:

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ՃՄԴ.

Վանի՝ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հիմ թիւ 141, ՋԻԴ—1475.

ՆԻԻԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ Կաշեստ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ.—ՊԱՆՊ. երկաթագիր անտարանի երկական թերթ, ԿԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 14X19, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն ԹՈՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քողորագիր, ՄԿԶԲԱՏԱՌՔ Թոշնագրեր եւ մատղագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոնաւոր ծաղիկներ, զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 11+4 անտարանիւնք, ԽՈՐԱՆԻՔ չկայ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՑ Կարապետ երէց, ԱՏԱՑՈՂ Յովսէփ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԵԱՂԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԻԴ—1475, ՏԵՂԻ Վան.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Աւարտեցաւ այս մարգարտաւար ակն պատուական, ի փրկութիւն չոգոց մարդկան, և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ, ի զուարճութիւն մանկանց Սիոնի, յորդորունս ապաշխարութեան և ի սփոփանս զղջացեալ անձանց, Լերդեամբ, հալալ վաստակաւք, աղքատ Յովսէփին. որ եւ զրել զայս լուսաւոր և զպայծառ հրամանս տէրունական զսուրբ աւետարանս Որոյ եռափափար սրտի ցանկացաւ. այս սատուածսն և բարեպաշտ աղքատս Յովսէփ, և ի հալալ ընչից և յարդար վաստակոց իւրոց, ստացաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ չոգոյ իւրոյ և շնոր-

դաց իւրոց՝ ժամնար Մկրտչին և Շնունորին: Որպէս զի վայելեցեն զսա մանկունք սուրբ եկեղեցոյ և ուրախացին սոգաւ, հանապազ ընթերցմամբ, և յիշեցան յերկնազնաց յազաւթս իւրեանց զստացող սուրբ աւետարանիս զաստուածասէր և զբարեպաշտ Յովսէփ, և զծնաւդքն իւր զճայրն Մկրտիչ և զճայրն Շնունոր, զեղբարքն զՅովանէս և զՋանիքէկ, զքր. հրքն Սուլտան-մելիք և զԳուլի-մարի, զքր. երորդիքն՝ զԿարապետն քանանայ և զՅովանէս, զԿենսակիցն՝ զՆեր-խաթուն: Վասն որոյ, բարեխօսութեամբ սուրբ Աստուածածնին և ամենայն սրբոց, Քրիստոս Աստուած յիւր անաւոր և ի միւսանգամ զալըստեանն, յիշեցէ զՉոգիս սոցա և տալէ սովաւ լըսել զճայրական ձայնն. եթէ եկայք աւրհնայլք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն իմ, ամէն:

Եւ արդ. ես թափուրս ի բարեաց զորոց Կարապետ սուտանուն երէց, մեղսամած մատամբ կատարեցի զսուրբ աւետարանս, զբերանս Քրիստոսի և զքորոզս Յիսուսի Տեսնն Աստուծոյ, ի քաղաքս Դան, ընդ Նովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և սուրբ Ստեփաննոս Նախավայրիս և սուրբ Սահակ Նարապետի. ի թրվականին մերոյ ՋԻԴ (1475). ի հայրապետութեան տնաւն Յոհաննիս. — ի թագաւորութեան Խասան բէկի:

197.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԾԵ.

Այիւր գլխի վաճառմ ԶԻԻ=1475.

ՆԻԻԹ թողթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ րաւակներն լաւ է պահում, ՄԱԿ.-ՊԱՀ. երկաթագիր անտառանի երկական թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 15X20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԵԶՐԱՏԱՌԹՔ գունատը թոշնագրեր, ԼՈՒՆԱՆՔԱԶԱՐԹՔ գունատը ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 7+4 անտառանիներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Լորտտակէս արեղայ, ՍԱՏՈՂ Երմաննէս քերայ, ԿԱԶՄՈՂ և ՄԱՂԿՈՂ ան յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԻԻ=1475, ՏԵՂԻ Բազենց անտառատ.

ՅԻՇԱՅԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ յանց ելեալ կատարեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ անարժան զբէր Լորտտակէս սուտանուն արեղայի . . . ի վաշխուքն Յովանէս արեղային . . . :

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի յանապատիւ որ կոչի Բազենց ի յատաճնորդութեան սուրբ ուխտիս՝ Նիզաճոցի Յակոբ եպիսկոպոսին, և Նկոյեանութեան Կարապետ արեղային, յոյժ խոնարհ և բարեմիտ և քառաջան ի քանս սուրբ ուխտիս, ի խառնութեանս Հայոց ԶԻԻ (=1475), ի գառն և ի նեղ ժամանակիս, որ չգիտեմք ինչ տի լինի Հայոց ազգիս՝ ի ցայոց միջիս:

198.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԾԶ.

Ապամար. Հին րիւ 138, ԶԻԻ=1476.

ՆԻԻԹ թողթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահում, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. սկզբում և վերջում՝ միջին Միսրոպան տառերով՝ ճաղարի երկական թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 18X28, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 124, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԵԶՐԱՏԱՌԹՔ թոշնագրեր, ԼՈՒՆԱՆՔԱԶԱՐԹՔ գունատը ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13+4 անտառանիներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ թոմայ քրիչ, ՍԱՏՈՂ Ժերենց Սատաղէն, ԿԱԶՄՈՂ Նիկողոս ՄԱՂԿՈՂ ան յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԻԻ=1476, ՏԵՂԻ Ղեթամար.

ՅԻՇԱՅԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի և ժեսեալ գործա

անճառ փրկալործութեան խորհուրդն, աւտուածաւոր և Նուտաբոյժ տանուէրն Սատաղէն և մարն իւր Շուքրա-խաթուն, և Խուրն ցճաղարի գտար տւետարանս, ի հալալ և արդար վաստակոց իւրոց. յիշատակ չողոց իւրոց և ծնողաց իւրոց՝ Պայունին և Շուքրանին և Պատկէն ձերին և Կողակցին՝ Ուրն ար. մէլիքին և Նորդիւրն՝ Ուսթուն-մէլիքին և զկենսակիցք սորին՝ Թումարեկին և Լեւոնային և Կառակաց սորին՝ Ուսթունին, Միքայէլին և Իսրայէլին և Մուխթարաճին և Կենսակցին՝ Ուսթունին և Կառակացն՝ Պարոն Գորգին և Սոյթանին և Թելա-փաշին և քիտուն՝ Զան-բէկին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կեն-

դանեաց և հանգուցեցող, եւ ետ զսա ընծայ և նըւէր ի դուռն Կերանրաշ և երկնանման կմբէթայարկ կաթողիկէ սուրբ Քաչիս Աղթամարայ։ յիշատակ անշնչկն և կտակ անդաւնալի։ Որպէս զի չընուեցին սովաւ մանկուրե սուրբ եկեղեցոյս։ և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի ասեն՝ աստուածասէր տանուտորջն Սաղադին և ծնողացն նորին՝ Պարոնին և Շուքրան-խաթունին, և ամենայն ազգայնոցն, եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Քաչիս, ծախելով կամ գորւելով, ոչ ի մերոց և ոչ յաւատարաց։ և թէ ոչ յանդգնի՝ զանէծքն զաւժին և զկամայնին ժառանգեաց և զմասն զՅուդային և այլ խաչանանուացն առցէ. ամէն։

Եւ արդ, ես յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց, սուտանուն քահանայ Թումայ. տեսի զսէր և զգափազ սրբաւ, զոր ունէր առ հոգեւորն. և իմով իսկ տակարոթեամբս՝ յանձն առի և ամենակարող զօրութեամբ Աստուծոյ՝ կատարեցի զսա, մեղաւմամ ժառամբս իմով, յաստուածարեակ կղզիս Աղթամար. ընդ հովանեաւ ամենալաղթ սուրբ Քաչիս և սուրբ Նշանիս.— ի նայրապետութեան տեսուն Ստեփաննոսի կաթողիկոսի Հայոց.— ի թըվականիս Հայոց Ջիւն (—1476)։ Ջոր և իմ անընդունակ գոյով յարուեստ զրչութեան և բազում մեղացն ցնորիւք պաշարեալ։ այլ ըստ կարի իմում, զոր պարզեմաց ինծ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատանքս զծագրեցի զսա՝ ի ստոյգ և ընտիր աւրինակէ. կենօք տառապանօք. ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում կամք ընդ հարկի անօրինաց։

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային րիւրաստանէս և յամենալի սեղանոյս. որք պատահիք սմա՝ տեսութեամբ և կամ ընթերցմամբ. յիշեսցիք յերկնազնաց յաղօթիս ձեր՝ դառաջ յիշեցեալ ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զաստուածասէր տանուտէրն զԹիբեց Սաղադէն և զծնողսն իւր՝ զՊարոն և զԾուրքրան-խաթուն և զՊապիկն զձերն և զկենակից սուրին՝ զՊոնաւար-մէլէքն և զճօրքարն՝ զՊաթուն-մէլէք և կենակիցք քորին՝ զԹումար-բէկն և զԱրմազէն և զսաակս սոցա՝ զՊախաթուն և զԱլիքա-

յէլ և զԻսապէլ և զԱրիսթարամա, և զՍաղադի կենակիցն՝ զՊախաթուն և զսաակս նոցա՝ զՊարոն Դորոն և զԱրիսթան և զԹիւլի-փաշ և զԵթովն՝ զՎանի-բէկն, և զազգն ամենայն. յիշեցէք ի Բրիստոս և լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած՝ յիշողաց և յիշեցեցողս ի սմա՝ առ նասարակ ողորմեսցի։

Ընդ նոսին և զանպիտան Թումա զրծող սրբա և զծնողսն մեր՝ զԻրիգոր քահանայ. որ ուսոյց մեզ զարուեստս զընթերեան. և զԲրման-խաթուն և զորդին իմ զՊաշատուր պատանին. որ փոխեցաւ առ Բրիստոս և եթող ինծ սեղ անմխիթար մինչև ի մահ. վէրք անողջանալի և խոց անբժշկելի. և զկենակիցն իմ և զԵթեբքն իմ և զամենայն ազգականքն մեր և զերախաւորքն. զկենդանիս և զանցուցեալսն, եւ որք զմեզ յիշէք սրտի մտօք և ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի ասէք. և զուր յիշեալ լինիք յառատ ողորմութեան Աստուծոյ՝ յարհնութեան պահուն. ամէն։ Այլ և յիշեցէք ի Բրիստոս զտէր Յովսէփն Շերենհեցն. որ յորդորէի (եղև) մեզ լի նոր(ո)գիւ սուրբ անտարանիս. Տէր Աստուած տացէ զվարձս վաստակոց իւրոց՝ զերկնից արքայութիւն և զանրաւ բարութիւն. ամէն։ Եւ ինքն, որ Տէրն (է) փառաց և տրուող ողորմութեանց, ամենեցուն առնասարակ ողորմեսցի՝ ստացողին և զծողին. և Աստուած-ողորմի ասողին. և ինքն եղիցի աւրնեալ յախտեանս յախտնից. ամէն։

Առաջի Աստուծոյ և յաջողութեամբ սուրբ Քաչիս. ի նայրապետութեան տեսուն Ստեփաննոսի, և ի զանութեան Աղուպ բէկին.— ի Թուականիս Հայոց Ջլ (—1481). Հալ-Ամիրաղէս, Աստուծոյ կարողութեամբ և սուրբ Քաչիս, գնացի ի Փաթշա՛ի դուռն. և յիսնէ շատ խառն արարի և զթամզէն, որ (յ)ստանն էր՝ ի յետ կարեցի և տեղացս երի՝ Աղթամարայ տանուտէրացս մեծի և փոքու և Ոստանայ իմադալոց կամաւորութեամբ. և ի յԱղթամարայ մալն զրի. և զձիթաւացնեւոր չարան՝ սուրբ Քաչիս. և այլ եկեղեցեացն ձիթալիս տուիւք Խամդիս փոխան և Ռֆֆ արարինք սուրբ Քաչիս։ Որ և Փրկիչն տիեզերաց Բրիստոս Աստուած մեր փրկեսցէ՝ զՀալ-Ամիրաղէն և

զիւր զեռարայս ծագիկ որդին իւր՝ ըզՄիր-
զարէկն՝ յամենայն փորձութենէ հոգոյ և
մարտնոյ, ի ձեռաց անօրինաց և ի մարդա-
ղէմ զազանաց. և պահեսցէ խաղաղական
կենսօր, յերկար ամօք և բազում ժամանա-
կօք, մինչև ի խորին ծերութիւն. ամէն. և
յէտ աստեալաց ելանելոյ . . . Սարգսի և
այլ զինուորացն խորանակից և պսակա-
կից առնէ, հանդերձ ծնողաւք և նախն(ե)աւք.
ամէն:

Այլ և արհնեսցէ. Տէր Աստուած մեր
զԱղթամարայ տանուտըրէքն. որ կամա-
կիցք և յորդորիչք եղեն այս բարի բանիս:
Տէր Աստուած տացէ վարձս վաստակոց նո-
ցա՝ զերկնից արքայութիւն և զանբաւ,
բարութիւն. ամէն: Եւ եթէ ի յիտ այլ ժա-
մանակաց աս և լիս՝ ենի ի Դիւան կամ ի յԱղ-
թամար. և կամ ի յայլ անաւրիւնաց (որ)
հակառակի այս բարի բանիս, նա զանէծքն
զաւձին և զիայնչին ժառանգեսցէ և զմասն:

զՅուդային և զայլ իսլաւանուացն առցէ,
ինքն և կամակցիքն իւր, հանդերձ ծնո-
ղ(աւ)քն և ազգականքն. և ի յիտ Արիտսի
պատժի և պատուհասի. ամէն:

Աստուած լուսաւորէ զտէր Քրիզորիս
կաթողիկոսի հոգին և զՊարոն Աէֆէղընին.
որ վերստին (եւտուն) կազմել սուրբ աւե-
տարանս, թուական ՌԻԴ (==1575): Աս-
տուած քաղցրանայ իւր ծնողաց հոգոցն.
ամէն: Քրիստոս ողորմի տէր Յոհանէս լու-
սարարին. որ բազում այնաստանք կը բաշէ
ի հետ սուրբ Խաչին. Աստուած լուսաւորէ
զիւր հոգին. ամէն: Քրիստոս ողորմի Շաղ-
գաղին. որ շուրջառ մի ետուր սուրբ Խա-
չին. Աստուած լուսաւորէ իւր ծնողաց հո-
գին. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք յերկնա-
կաց յաղօթս ձեր, զմեղօք լցեալ սուտա-
նուն. նորոգոյս և զկաղմոցս աւետա-
րանիս և զծննդոս իւր, և Աստուած-ողորմի
առաջէք. և Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

199.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺԾԷ.

Շոտսիքի եկ. Հից քիւ 1. Ջիւէ=1478.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կարեպատ, ար-
ծաթէ խաւով պատած և եղել. ՀԱՆԿԱ-
ՄԱՆՔ քաւական լաւ և պահուած. ՄԱԳ.-
ՊԱՆ. ոտաջին երկուսը կարուած են, վեր-
ջում կալ երկու սպիտակ լծերթ, ԴԱՏԱՐԿ
ԹՂ. 4, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×30, ԳՐՈՒԹԻՆ
երկրին, ԹՈՂԼԹՔ 288, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քո-
լորագիր, ՍԿԶԲԻՆԱՍԱԻՔ Թոշնագրեր, ԼՈՒ-
ԱՆԱՆԱԶԱԼԻՔ քովատուր գաղղեր եւ չրեշ-
տակների պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱԼՔ 16
+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻԱՆ-
ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Մխիթար քանանայ,
ՍՏԱՅՈՂ Խոտրով, ԵԱՂԻՈՂ Լաւրէլ քանա-
նայ, ԿԱԶՄՈՂ Յովնանէս քանանայ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ Ջիւէ (==1478), ՏԵՂԻ Բոնաշէն,

ի լուսաւորածից Խոտրով անուն. որ ցան-
կաւ, ի վաղուց հետեւ այսմ աստուածախաւս
սուրբ աւետարանիս. և ետ զրել զաս, ի յի-
շատակ հոգոյ իւրոյ. ի մեծ թուականիս
Հայոց Ջիւէ (==1478). ի կաթողիկոսու-
թեան հայկազ(ե)ան սեփա՝ տէր Ստեփանո-
սի՝ Աղթամարայ, և ի միւրոյս նախանգիս
մերոյ՝ տէր Նազար Կալիսկոպոսի. զոր Տէր
Աստուածն Իարայելի պահեսցէ անասան
զաթոռ հայրապետական և թագաւորական
մերոյ ազգին:

Եւ արդ, զրեցաս սուրբ աւետարանս
ի գեաւդս՝ որ Կաչի Բոնաշէն. ընդ հոգա-
նեան սուրբ Քրիստափորի զաւրաժարին:
Այլ և զրեցաս սուրբ աւետարանս ձեռամբ
Միխիթար քանանայի, անաթան և տխմար
գրչի. և ի անընդունակ զուով յարուեստ
գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պա-
շարեալ: Այլ ըստ կարի մերում, զոր պար-
զեկաց մեզ մարդասէր Հոգին սուրբ, բա-

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վեդում.

Փառք . . . ուստի և տեսեալ զսորս
անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոչ

զուրմ աշխատատեղերէն իմ ի մայր, զրեցի անարժան ձեռք իմով՝ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ խորովին և ծնողացն իւրոց՝ կարապետին (և) խեղճին և կողակցին իւր՝ Մարգարտին և զաւակացն իւրոց՝ Մարտիրոսին և կողակցին իւրոյ՝ Սոնցա-հաթունին, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս և սուգ մեծ և խժող սիրելիացն իւրոց և շատ որբեր մնացին . . . և Աստուած-ողորմի ասացէք Սոնցա-հաթունին, ամէն. և իւր զաւակին՝ Թարնանին և կարապետին և Հայրապետին և Ալամշահին և Զան-մէլիքին և միւս զաւակին՝ Սահակին և կողակցին իւրոյ՝ Մրուատին և զաւակին իւրոյ՝ Թումային և Հայրապետին, և ամուսին՝ Սեւաքին, Սոսրովու և զստերն Հովսիսիան և զաւակին իւրոյ՝ Սեւաքին և միւս զստերն՝ Սանթովին և զաւակին իւրոյ՝ Սոստեղին և Սուրաբին և Յակոբոսին, փեսային՝ Վարդաշահին, ամէն. եւ զամենայն արեան մերձաւորս խորովին առնասարակ յիշեցէք ի Քրիստոս, և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած, որ առատն է ի տուրս րարեաց, ձեզ և մեզ ողորմեցի առնասարակ, ամէն:

Եւ արդ, եւ (յիշեալ անկեալ աղայեմ զձեզ, ով մանկունք Մոնին, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր՝ զանայրման և զմեղապարտ գրիչս զՄխիթար քահանայ և ծնողս իմ՝ Յովհաննէս քահանայ և զՄարթայ, որ աւակս մեր զՅովհաննէս քահանայ, որ կապեաց զսա և զԱռաքէլ քահանայն, որ ծաղկազարդեալ պայծառացոյց զսա: Տէր Աստուած պահեցէ զնոսս անսասան, ամէն: Եւ զՄարտին

և զԿարապետն և զՄովսէս սարկաւազն և զամենայն արեան մերձաւորսն մեր առնասարակ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած զձեզ յիշէ և ողորմեցի ի յիւր միսանգամ գալստեանն, ամէն:

Իարձեալ, կրկին մաղթանալք աղայեմ զձեզ, յիշեցէք ի Քրիստոս, զստացող սուրբ աւետարանիս զՍոսրովու և զԾնողսն իւր՝ Կարապետն, Սեւաքին և զկողակցն իւր՝ զՄարգարտին և զաւակս իւր՝ զՄարտիրոսն և զՍահակն և զՀանթունին և Ամաւնին և իւր որդոյն՝ Հայրապետին, Ամիրամազն, Փողոսեային և մաւր՝ Սեւաքին: Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, և Աստուած ձեզ ողորմի, ամէն: Ով որ յանդգնի կամ ծախէ կամ զրաւ դնի, կամ անորինացն մատնի, թէ (ի) մերոց և թէ (յ) աւատարաց, նա զմասն Յուդային առցէ և զանէծս Կայնի ի առցէ, ամէն, ամէն:

Իարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԳրիգորն և զկողակցին իւր՝ զՍուրաբն, որ զնեցին զաւետարանս և ազատեցին ի յանաւթինաց, յիշատակ հոգոյ իւրեանց: Յիշեցէք ի Քրիստոս զԳրիգորն և զկողակցն՝ զՍուրաբն, և Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա և իւրեանց ծնաւոյցն և զաւակացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և մեռելոց առնասարակ, ամէն: Աղայեմ զամենեւեան, որ միւր ողորմութեան արժանի անեք՝ զԳրիգորն և զկողակցին՝ զՍուրաբն և զորդսն (և) զԾնողսն, Յիշեցէք ի Քրիստոս և ի բերանով և ուղիղ սրտի: Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, և Աստուած ձեզ ողորմի, ամէն, ամէն:

200

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԺՄԸ.

Մոսի, Աբգոմախենց րազի՝ ս. Թարսեբան եկեղ. Հին թիւ 6 ԶԼ=1481.

ՆՈՒԹ ԹՈՒՂԹ, ԿԱԶՄ ԿԱԶՆԿԱԳԻՄ ԵՒ արծաթապատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քաւական լաւ և պատուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. երկաթազիր անտարանի երկական լիւնով, ԿԱՏԱՐԿ ԽՀ. 3, ՄԵԾՈՒԹԻԻԻՆ 18x30, ԳՐՈՒ-

ԹԻԻՆ, երկաթին, ԹՈՒԼՔԻ 244, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոլորազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՆԻՔ զունտար լոշնազերն, ԼՈՒՍԱՆԶԱՆԱՐԻՔ զունտար զարդնի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԻ 15+4 անտարան իշննի, ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4:

ԳՐԻԶ Խաչատուր արքայալ, ԾԱՂԿՈՂ և ՆԱԶԻՐՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Վարդան արքայալ, ԺԱՐԱՆԱԿ ՋԼ=1481, ՏԵՂԻ Կտուց անուպատ:

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Որ տրամադրեաց զմեղսամած մատուենս տասանք՝ անարժան և տկար ոգւոյ Քաջատուր նաստ և սուտ արեղայի. գրեալ և կարգեալ զճառս երախտեց աստուածագործ քանչեկեացն. զոր ճշմարիտ և աստուածաբան միածին Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս, ի վախճան ասուրցս այսոցիկ կատարեաց զնշանս և դարուեստս. որպէս զի որք ընթերցցին՝ ի միտ առցեն և ծանխցեն՝ թէ նոյն Տէր է, որ Մովսէսի Նրամայեաց առնույ զառն տաւրեւոր և լիշել գերախտիս աստուածութեանն որ յեղիպտոս. նոյնպէս և ազդեցոյց մեզ գլխատակ շարչարանաց իւրոց. որ ոչ միայն պէս պէս նշանեալ լուսաւորեաց, այլ և շարչարանաց և մասն Նարբերեաց. զի գիտել թէ լսելով զանազանս Տեստն մերում՝ դարձ եղիցի մեղաց մերոց:

Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարզ Գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացաւ ի հոգիս սրբասէր և բարեմիտ Կրանաւորն, Վարդան արեղայն, և փափաքեալ սմա, որպէս միեղջերուն. որ ի յովութենէ Նրական մասինն բազմա աղբիւրջ ջրոյ. բստ բանին երջանկի Դաթիւ, Պասկեալ Նացին կենաց և ապաւինեալ ի մարդն ճշմարիտ և ի պատն Աստուծոյ. զոր պատմել աւետարարտն Մաթէոս. Վստահացալ յստիւծն խորխորական, ի Նգարն Յիսուս. զոր ծանուցանէ Մարկոս. Աւժնդակեալ յեղն պարարակ և ի գութարակն արդիւնակաւ. զոր յայտ առնէ քաջարանն Դուկաս: Բուռն Նարեալ արծուաթռիչ բարձրութեան, որ բերել ի վերա միջնդան. որպէս զրէ որդին արեւանց. որ բերէ զաւրինակ աստուածաբանն Յովնանէս:

Արդ, զայս պատուական ակնս շափուդալ, առեալ իւր պաշար երկնածիւց ճանապարհին, որ տանի առ Նանգերձեալ կեանս. ստացաւ զաս ի Նայալ արդեանց, ի վայելութեն, անձին և յիշատակ Նոգույ իւրոյ,

և ծնադաց իւրոց, Նարն Յովանէսին և մարն եղիսարեթին և Նարեղայն Քուրմ արեղայն և բեռոյն Աստուածատուր կրանաւորին. որ զեկեղեցին շնեաց, և քեբցն Սիրամարդին և Ազդին և Մըռջանին և զաւակին՝ Սիրուն և Առաքելին և Քաջատուրն և Շախարին և Նարեղայն՝ Քերպետին և քեբ նորին՝ Մարթային և զաւակին՝ Ջանա-բէկին և Նոգուր քեհրն՝ Եղիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, կենդանեաց և Նանգուցելոց. ամէն:

Արդ, որք Նանդիպիբ յայսմ աստուածաշունչ աւետարանիս, տեսանելով կամ կարդալով կամ աւրինակելով, լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք Վարդան կրանաւորին և ծնողացն, Նարն՝ Յովանէսին և մարն՝ եղիսարեթին, և ամենայն երախտաւորաց իւրոց, կենդանեաց և Նանգուցելոց: Զոր զրեցէ Տէր Աստուած զանուանս սոցա ի զպրութիւն կենացն, և լսեն զերանաւտ բարբառն աստուածային, որ առ. եկայք արնեալք Նար իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւնն երկնից և զկեանս յաւիտեանական. ամէն: Ընդ նոսին և զբազմամեղ զրիչս զՔաջատուր և զճնաղան իմ, զՆայն իմ՝ զՅովանէսն և զՄարն իմ՝ զԱսրմեկիբ և զՆարագատ Նոգույ իմոյ զՍտեփաննոս կրանաւորն. որ զՔուրմս լաւ կուկեաց. զոր և տացէ Տէր Աստուած զրվարձս փոխարինին յարքայութեան երկնից. ամէն:

Դաւանել, կրկին երես ի գետին զնելով. աղաչեմ զսրբութիւն ձեր, ով մանկուեք եկեղեցւոյ. զի յորժամ կարդայք զյիշատակարանս, մի բերան Քրիստոս որդի Աստուծոյ և ճայր մի յերկնիս ասացէք՝ յանուն ննջեցեցեաց, որ աստ զրեալ կան. և ուղիղ մտաւք ողորմեն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ, առնասարակ ամենեղուն, զի բազումողորմէ Տէր և զթաժ յարարածս իւր. թերևս ողորմութիւն գտցեն վերջդեալ ննջեցեացքս ի Քրիստոսէ, աղաթիւք և խնդրաւովք ձերով, և զվարձա աշխատաց յետոյ Քրիստոս միւռն Նարեղայապատկ Նաուցանէ. ամէն: Եւ վասն աղալանաց և արհեստից (ի յարհեստին?) և խոշորութեան զրիս անմեղադիր լինել աղաչեմ. զի տեքս անանագիտէր, չոյ, դանաքն կու մածէր և չէր ճապ-

դերն Գրեցաւ զաւրութեամբ և յաջողութեամբ սուրբ Նոգոյն սուրբ աւետարանս, ի աստուածաբանակ, ի հրեշտականմ և ի ներքապոյն կղզիս՝ որ կոչի Կոտուց. ընդ չովանեաւ լուսազարդ և սքանչեակգործ և դիւանալըմ սուրբ Կարապետիս և լուսաւորչաշէն սուրբ Քաչիս և սուրբ Ստեփաննոսիս և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ սրբոցս, որք աստ կան հաւաքեալ.—ձեռամբ փծուն և անարհեստ գրչի Քաչատրու. ի խնդրոյ սրբաւէր և մաքրամիտ արեգային Վարդանայ. որ զեկեղեցոյ գլուխն տ(ու)աղեաց, և զարտն ի Շատուան երար Ռիֆ կեկեղեցոյն. ի թվականին մերում Զ Լ (=1481). զոր Տէր Աստուած վայելեալ տալէ, եւ ընթերցաւորք սուրբ աւետարանիս լաւ և սուրբ պահեցէք և մոմն ի մէջն մի բռնէք, եւ Քրիստոս Աստուած զձեզ խաղաղական կենօք պահեցէ յայսմ կեն(ց)աղս, և յիս աստեանց երանելոյ դասակից և պսակակից արասցէ ամենայն ընտրելոց սրբոց՝ Զվարդան արեգային և զվերջոյրեալքս ի սմա և զլսաւոր քանիս. և որ զԱստուած-ողորմին առէ՝ զողորմութիւն ի յԱստուծոյ առցէ. ամէն.

Ով քանաւոր ծիծռունք և ոսկեփետուր մեղուք, զասքըղ լուսերամից. յիշեցէք յերկնամատոյց յաղաթս ձեր՝ զՎարդան կրանաւորն և զեղբարքն իւր՝ զՄարտիրոս. զԿարապետ և զկողակիցն զՔաթիւն-մէլիք և զհաւաքոյրն զԹանկ-խաթուն և զքերթղոստերն՝ զկրուս-խաթուն և զՆիսիւն. և զուրբ յիշեալ լիմիք եռաշի Քրիստոսի յանեղ աւուր զատաստանին, և յանաչառ առնին. ամէն.

Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէր՝ բարեմիտ և առատաձեռն՝ Մինասին և իւր ծնողացն, հօրն՝ մանգեպի Մանուկին և մօրն՝ Շահգաթին և հանգուցեալ եղբօրն՝ Աւագին և Քաչատրոյն. որդոցն՝ Սահակին, Յովանէսին, եղբօրդօղոցն՝ Պօղոսին և Պետրոսին. Մարտիրոսին և կողակցոյն Սառային և եղբօր կենակցոյն Փիրուզին, Սամբէկին, Զօգանին և Ալմաստին և ամենայն զարմին և զաւակաց յողին և ամենայն արեան մերձաւորացն յոցին. եւ որ առ զԱստուած-ողորմին, Աստուած ողորմի յանեղ զատաստանին. ամէն.

273 ա թղ. Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր բարեմիտ տիկնոջն՝ Գոնգարին և հանգուցեալ որդոցն Միխիթարին. Վարդանին և զստերաց Սուլթանին, Իսկանուհն. զեռարուս որդոյն Փոխանին. զստերս Ասմինին և կենակցոյն տէր Աբրահամին. ամէն, Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր վերդգրեալ Մինասին և Գուլաղին. որ միաբանս ստացան զսուրբ աւետարանս, և եղին ի դրոունս Աբրահամանից սուրբ Թարութիւնին և կարմիր սուրբ աւետարանին. որ կարդան և սանն զԱստուած-ողորմին. և որ բոլորով սքտիս առ զԱստուած-ողորմին. Աստուած իւր ողորմեցին. ամէն, Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր բարեմիտ Մինասին. որ տեսոր մի ստացաւ, ի հալալ վաստակոց և ետ ի դուռն սուրբ Թարութեանին և կարմիր սուրբ աւետարանին. որ կարդան և Աստուած ողորմին ասնին. և որ առ զԱստուած-ողորմին. Աստուած իւր ողորմեցին. ամէն.

273 բ. թղ. Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմին ասացէր՝ բարի տիկնոջն Փիրուզին և Սառային. որ միաբան ըստացան՝ մէկ լաւ Միմէնի առնացոյց, և եղին ի դուռն սուրբ Թարութեանին և սուրբ կարմիր աւետարանին. յիշատակ յոցոյ իւրեանց և իւրեանց համայն կենդանացն և ննջեցելոցն. և որ առ զԱստուած-ողորմին. Աստուածն ամենակարող իւր ողորմեցին. ամէն.

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէր բարի տիկնոջն Կումաշին, Գօգային և միւս Կումաշին, Զօգանին, որդոյն Դաւթին. որ միաբանեցան և ստացան լաւ շապիկ մի և եղին ի դուռն կարմիր սուրբ աւետարանին. յիշատակ կենդանեացն և ննջեցելոցն. ամէն.

274 ա թղ. Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր՝ Բազմեմից Յուսեփին և իւր ծրնաղացն. որ սուրբ Թարութեանի վարադուր թալան էր գնացեր. իւր քօսէկ ցնեց, ետ ի դուռն սուրբ Թարութեանին և սուրբ աւետարանին, յիշատակ չոցոյ իւրոյ և իւր ծնողաց. Աստուած մեղքն թողու. ամէն.

274 բ. թղ. Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէր՝ Բազմեմից Յուսեփին և իւր ծրնաղացն. որ սուրբ Թարութեանի վարադուր թալան էր գնացեր. իւր քօսէկ ցնեց, ետ ի դուռն սուրբ Թարութեանին և սուրբ աւետարանին, յիշատակ չոցոյ իւրոյ և իւր ծնողաց. Աստուած մեղքն թողու. ամէն.

սուած-ողորմի տասցէք՝ բարի տիկնոջն նահ-
զատին և զստեին, չանցուցեալ Մարթային,
որ (ես) ե կուռչ աւետարանի փն (և) մէկ յաւ-
բուրվառն ոխֆ արարի զդուռն սուրբ Յարու-

թինին և կարմիր սր. աւետարանին Աստուած
զիւր մեղքն թողու և զիւր ծնողաց հոգին
յուսաւորէ. ամէն:

201.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՇԾԹ.

Վաճի՛ Յայնկոյսների եկ. Հիմ բիւ 46. ՋԼԱ=1482.

ՆԻԻԹ թողոյ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախ-
տակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ սկզբից թափուած է.
ՄԱԿ.-ՊԱՇԹ. երկաթագիր արեւտարանի մի-
մի թերթ, ԴԱՏԱՆԻ թ.Ղ. 3. ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ
18X28. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին. ԹՈՒՂԹԻՔ 316.
ՏՈՂԻ 21. ԳԻՐ քոյորագիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԻՔ
թոշնագրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ զունաւոր
ծաղիկներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 5+4 արեւտա-
րանիներ. ԽՈՐԱՆԻՔ 10. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4.
ԳՐԻՉ Մկրտիչ քանանայ. ՍՏԱՑՈՂ 1) Եռ-
հան 2) Տէր-Յովսէփ եւ այլք 3) Տէր-Նա-
զար. ԾԱՆԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ՋԼԱ=1482. ՏԵՂԻ Հիգան:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վեցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոմն
աստուածասէր և բարեմիտ անուն . . .
(բաց է թողնուած) . . . կոչեցեալ. զոր ի
վաղուց հետէ ցանկկայր այսմ աստուածա-
խօս սուրբ անտարանիս. և ետ գրել . . .
յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւդացն, հօրն
. . . (երկու տող բաց է թողնուած).—Ի
մեծ թիւիս չայոց ՋԼԱ (=1482).—Ի կաթո-
ղիկոսութեան հայկազեան սեղի՝ տէր . . .
և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Աղթամարայ
էքս Մտեփանոսին: Զոր Տէր Աստուածն
խորայլի՛ պահեցէ անսասան զաթոռն հայ-
բապեաական մերոյ ազին:

Եւ արդ, զբեցաւ սուրբ աւետարանս ի
քաղաքի՝ որ կոչի Հիգան.—ընդ հովանեա
սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Յարութեան
և սուրբ Սարգսի զաւրավարին և որոյն նո-
րա Մարտիրոսին և սուրբ Գէորգա, որ է
սակաւ մի հեղի:

Այլ և զբեցաւ սուրբ աւետարանս Ժե-
ռամբ Մկրտիչ քահանայի սււտ և ախմար
գրչի և անարժանի. Եւ իմ անընդունակ գո-
լով յարուեստ գրչութեան և քաղում մե-
ղաց ցնորիւք պաշարեալ այլ ըստ կարի
մերում, զոր պարզեցեաց մեզ մարդասէր Հո-
գին սուրբ, քաղում աշխատասիրեալ եմ ի
սմա Արդ, աղայեմ գծեց, ով սրբասէր ման-
կունք Սիւնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս
անարժան գրիչս՝ զՄկրտիչ քահանայ և ըզ-
ծնաւդան իմ զԱռաւելանչէն և զԹրուանդէն,
և զամենայն արեան մերձաւորսն և զայնո-
սիկ, որ ի վերայ մեր աշխատանք և երախ-
տիք ունին. յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած
ողորմի ասացէք. ամէն:

Դարձեալ, (աղայեմ) զամենեանեւոյ, յի-
շեցէք ի Քրիստոս զստացաւոյ սուրբ աւե-
տարանիս՝ զՅՈՐԱՆ. որ եռափափագ ստա-
ցաւ զսա, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւդաց
իւրոց՝ Վարդանին և Քաղուխին և եղբարցն
Խաչատրոսն, Բուժկին և քուրոջն՝ Թամարին:

Զվերջին ստացաւոյ սուրբ աւետարա-
նիս՝ զտէր Յովսէփ քահանայն և զխալիֆէն
և զԼազարն և զՍարգիսն և զՎարդանէսն և
զԱստուածատուր, գրիւգորն. որ կամեցան
և զնեցին ուսուրբ աւետարանս և տուին ի
դուռն սուրբ Աստուածածնի, Նըւէրք և ըն-
ծայ. յիշատակ իւրեանց և իւրոցն չնչեցե-
լոց. ամէն, եղիցի. Եւ ով ոյք յանդգն և
հեռացուցանէ, կամ ծախելով և կամ գրաւե-
լով և կամ այլ ինչ կերպիւ. նա զմասն
զՈւղայի արցն և զայլ խաչահանուացն. ա-
մէն, եղիցի, եղիցի:

ԶԼազարն և զայլն տանուտէլքն (յի-
շեցէք), որ բարի խորհեցան և տըին Ընո-
պէմի Զուր՝ սուրբ Աստուածածնին ոմկ և

ընծայ: Եւ ով ոյք հակառակ կենայ և զայս քուրս խափանել կամի: Նա յաստուածային յանմահ ջրէն անմասն ելցէ:

Ղուկասի աւետարանի վերջում.

Արդ, ես տէր Ղազար մեղսամած քահանայս, որ եմ ի յերկրէն Բօհտանու և ի գեղջէն Ղաարբկու, որդի Ներսէսին, ազատեցի զսուրբ զաւետարանս ի գերութենէ տաճկաց, ի հայալ արդեանց և վաստակոց իմոց: յիշատակ ինձ՝ տէր Ղազար քահանայս և ծնողացն իմոց Ներսէսին և Նազէին և որդոցն իւթոռնին իմոյ՝ սարկաւազ Յովսէփին, Ներսէսին, Յովանէսին, Մինասին, Գրիգորին և Յարութենին, և դստերն իմոյ Մարգարտին և եղբորն իմոյ՝ Աւետիսին, և որդոց նորին՝ Փանոսին և Դաւթին, Այլ և չօրհրարացն իմոց՝ Յովհաննէսին, Պետրոսին, Գիւլամիրին և Մուրաթին, և որդոց

նոցին Պողոսին, Հարապետին, Մարտիրոսին, Մովսէսին, Վարդանին, Սիրունին, Թադէոսին, Յակոբին, Սարգսին, և այլ ամենայն արեւմտեալ մերձաւորացն մերոց: յիշեսցիք և Աստուած-ողորմի ասա(ս)ջիք նոցա: Զոր Տէր Աստուած զձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցնելոցս ողորմեսցի յաստէնս և ի նանդեր-ձելուծն: ամէն:

Բայց, աղաչեմ հոգեւոր սուրբ հարցդ և յեղբարցդ, զի ի ջնջեսցիք, զյիշատակարան սուրբ աւետարանիս: Վասն զի յոյժ աշխատութեամբ ազատեցի զսուրբ և կենսաբույիզ զաւետարանս: Ի ձեռանէ այլազգեաց, եւ ով ոք յանդգնի և ջնջէ զյիշատակարանս մեր, պարտական լիցի յաւուրն զաստատանին Քրիստոսի: և սուրբ պահեցողքն սորա՝ զվարձըս ի յԱստուծոյ առցեն: ամէն: Գրեցաւ ի թվականիս ՌՃԺ (1730), ապրիլին ԻԱ, ձեռամբ Յովհաննէս Բանի պաշտօնէի:

202.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Կ.

ՎԱՃԻ՝ ս. Պօղոս եւ Պետրոս եկ. Հին թիւ 144. ՋԼԳ=1484.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ոսկեգօծ, ականակրու: ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱԶԳ. վրայ Միսրոպեան գրեթով երկական թերթ, ԴԱՏԱՐԻՔ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13×18. ԳՐՈՒԹԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 192, ՏՈՂՔ 17. ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲԱՏԱՄԻՔ Թուղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱՄԱՆԻՔ գումարու զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 18+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Ազարիս երկը, ՍՏԱՅՈՂ տանուտը խոյս Բարիմճէն, խոյս Խտրչէն եւ խոյս Ատուր, ԽԱՂԻՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԶԼԳ=1484, ՏԵՂԻՎ ան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, յանգ եկեալ պատարեցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ անարժան և սուտանուն երեքու Ազարիայի:

որ գանունս ունիմ և զգործս ոչ. ի քաղաքս Վան կոչեցեալ. ընդ նովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս. ի Թուրքերութեանս Հայոց ՋԼԳ (=1484).

Ի գաղտն և ի վըշտայաւտ

Ժամանակիս. որ չըզդեմք

Թէ ինչ տի լինի Հայոց ազգիս:

Ի թիւնաւուր անիս միջիս:

Երեսարանս կանք մեղաւք:

Հանապազ ի հոգս աշխարհի:

Աղաւթք, աղաչանք շունիք՝

Ան Աստուած, որ մեզ ողորմի:

Ըզէր աշխարհիս ունիք:

Աստուծոյ եղեալ թըշնամի:

Հազար քերամ լալ պիտի:

Թէ զինչ ասեք մեք պատասխանի:

Յորժամ արաբիչն գայ

Եւ, քըննաւդ լինի ամենի:

Եկայք արդարոցն ասէ:

Զմեղսաւքըն զատապարտէ:

Աւագ ու խաղաղ աւագ:

Ծըշմբերտ օր այս տի լինի:

Դարձեալ, աղաչեմք ըզձեզ,

Չմանկունքդ սուրբ Սիրնի:

Յորժամ նանդիպիք տառիս,

Յիշեցէք զստացանքս յաղաթի՝

Զմեռեալ, տառապեալ գերի:

Զնոցեցեալքն ի գերեզմանի:

Քրիստոս-ողորմի ասցէք:

Որ նանգչին ի յաթիւնանի:

Եւ ձեզ ողորմի Քրիստոս:

Ի յանգ աւուրքն ամեր:

Ի յաջակողման դասուն

Զեզ պըսակ փառաց պատաստի:

Զեկայքըն լսել տայ ձեզ,

Ժառանգել զղըրախան Աղնի:

Ամէն, եղիցի, եղիցի:

Դարձեալ, աղաչեմք զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ. յորժամ նանդիպիք տառիս. յիշեցէք զստացող սուրբ աւետարանիս, (որ) այսմ աստուածեղէն և երկնապարզն գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս, ցանկացողք եղեն՝ սրբասէր և բարեմիտ տաճուտէրքն՝ Խոջայ Գարիշէն, Խոջայ Խոջէն և Խաւջայ Աստուծո, և փափաքեցին սմայ որպէս միեղջերուն, որ ի յողովութենէ իրանանք մասինն բաղձ(այ) աղբերց ջրոյ. ըստ բանի երջանկին Դաւթի—Պատգեայ չացին կենաց և ապաւինեալ ի մարդն ճշմարիտ և ի դառն Աստուծոյ. զոր պատմէ աւետարարաբառն Մաթէոս. Վատանացեալ յառեան խրոխտակաւ, ի հրգորն միտուս. զոր ծանուցանէ Մարկոս. Աւժանդակեալ յեզն պարարակ և ի գուարաւկըն արդիւնեական. զոր յայտ առնէ յաջաբանն Դուկաս. Բուռն հարեալ արծուաթիւղ բարձրութենէ, որ բեր ի վերայ միջնողան. որպէս զոր որդին աւրինաց. որ բերէ զաւրիւնակ աստուածաբանն Յովնանէս:

Արդ, զայս պատուական ակնիս յափուղայ, առեալ իւրեանցն պաշար երկնածիղճանապարհին. որ տանի առ հանդերձեալ կեանս. ստացան ի վայելուիս անձանց իւրեանց և յիշատակ հոգող իւրեանց և ծնաւագաց իւրեանց, հաւն՝ Թուսին և մարտի՛ Եարմէլէքին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն:

Դարձեալ, յերես անկաւր աղաչեմք զձեզ, յիշեցէք ի սուրբ և ի մարտափայլ

յաղաւթս ձեր, զբարեմիտ և զհեզահոգի տաճուտէրն՝ զԽաւջայ Գարիշէն. որ փափաքելի սիրով ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի նալա վաստակող իւրոց, յիշատակ հոգայ իւրոյ և ծնաւագաց իւրոց՝ Թուսին և Եարմէլէքին և կենակցին իւրոց՝ Գուլաստանին և զաւակաց իւրոց՝ Մաֆարչին, Ամիրջանին և Գուլամ-փաշին, և փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և զղեւարոյս ծաղիկն իւր՝ զԽաւջէն. որոյ արարիչ Աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ գնա. ամէն:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր՝ զԽաւջայ Խոջէն և զկողաւկիցքն իւր՝ զԱղուծն և զմիւս կողակիցն՝ զԱնյի փաշէն և զնորին զաւակն՝ զԽաւջա Մարատն և զԽաւջա Միրաքն, և զմիւս կողակիցն՝ զԷլկի-խաթունն, զղեւարոյս ծաղիկն իւր՝ զԱլաթան-Ղուլին. որոյ Տէր Աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զնոսա մինչ ի խորին ձերութիւն. ամէն: Եւ ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած մեր՝ Աղուծ-խաթունին և Անյի-փաշին և Ջրաստանին և Մուհուր-սուլթանին, փոխեցելոցն ի Քրիստոս. և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր, զԽաւջայ Աստուծո և զնորին կենակիցն՝ զԳուլամ-փաշէն և զաւակն իւր՝ զԴովաթ-ղուլին և զԵհաննիսթան և զմիւս Դովաթ-ղուլին, զփոխեցեալքն ի Քրիստոս. և ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր՝ զԽաւջայ Խոջէն և զեղբարյն իւր՝ զՄիրիթանն, և զնորին կողակիցն՝ զԹաթար-խաթունն, և զնորին զաւակն՝ զԱնյիջանն. արարիչ Աստուած փրկեցէ զայս յամենայն չարէ. ամէն: Եւ զԲարի-խաթունն, զփոխեցեալն ի Քրիստոս. Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր՝ զԽաւջ(այ) Խոջէն, և զորդին իւր՝ զԽաւջայ Սրմատն և զնորին կողակիցն՝ զԴուլաստանն և զորդին՝ զԿարապետն և զբուրքն իւր՝ զՔաթունն, և զԹուրան-մէլէքն, զԵրար-Թիփշէն և զՍարաթ-խաթունն և զմեծ պապն՝ զԵաքարն և Աստուծո, և զԵրեմիքն՝ զԽաւջայ Բարխայիշն և զնորին որդին՝ զՍիւրամանն և զմիւս քուրին՝ զՄաղթուիսն, զՄ(Ս)քանդարն

և զնորին որդիս՝ զԱստուծոյն և զհաւարաբայրն՝ զՓայնէն և զմաւարաբայրն՝ զՅաթուհէն։ Եւ ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք։

Արդ, յերես անդեակ աղաչեմ զանգ, յիշման արժանի արարէք զմեղուցեալ զձողոս՝ զԱզարիայ և զճնաւադնն իմ և զուսուցիչ՝ զԿարապետ քահանայն. որ նաւաստակեցաւ ի յԱրճէշ քաղաքի. և զմայրն իմ՝ զԱզարիայ և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն մեր, զկենդանիք և զանգուցեալքն ի Քրիստոս։ Եւ լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի, յաղացող և կարգադրողիք. և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովայ Քարիմէն. որ զարդարեաց զժամատունն Պետրոսի առաքելոյն և զթարմէն՝ կապեց։ Ինքն Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելուդն, զերկնային խորանն, զհրեւտակաց տեղին և զառաքաւստն լուսեղէն՝ պարզեւ Յովայ Քարիմէնի նոգուն և իւր նշնեցեցեց. ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովայ Քարիմէն. որ զշուրջաւուն է տըւեր և զբոբ-

վաւն յՌուսաց է բերեր և զբեր ի դուռն Պետրոսի առաքելոյն։ Քրիստոս Որդին Աստուծոյ յաշմանակաւ սեղան կերակրէ զգեղեցիկ Քարիմի նոգին և անթառամ պաւկաւս պսակէ, և յանուանէ կոչել՝ թէ եկ ծառայ քարի և նաւատորմի, մուտ յուրաքանչեւ ինչ Տեսնոն քո, և զանվազման ուրախութիւն նմա պարգեւէ. ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՅովայ Քարիմէն, որ զերկաթագիր աւետարան և զմաշթոցն է բերեր և զբեր ի դուռն սուրբ առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի։ Ով զգրեալ և մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, որք նոյնիպիք սմա՝ կարդալով կամ օրինակելով. յիշեցէք և լի բերանով և բոլոր սրտիւ Աստուած-ողորմի ասացէք ամէն. եղիցի, և զիցի։ Աստուած-ողորմի քահանային և զՅովայ Քարիմէն, և զգրաւոր Յղբընէն. որ ետուն զսոսկալի սուրբ աւետարան ի դուռն սուրբ Պետրոսի առաքելոյն, անՊինչ յիշատակ նոգոց իւրեանց։ Եթէ որ յանդգնեալք չեղանք կամ ձաթել կամ գրաւէ. անէ՛ք Կայնէի առցէ։

203

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Վ Կ Ա.

Վարդգ. 316 րիւ 56. ԶԼԵ=1486.

ՆԻԻԹ Թուրմ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՐՆԻ Վերջից 6 ինքով պակաս է. ՄԱԳ. ՊԱՆՉ. միջին Մեքորպան զրով անտարանի միմի թիւով, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13×19, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն. ԹՈՒՂԹԻ 312, ՏՈՂԻ 20, ԳՐՈՒՐ ըրորագիր. ՍԿԶԲԱՏԱՐԻՔ պարզ զըրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ պարզ զարկեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 14×4, ԽՈՐԱՆԻ 8, ԿԻՄԱՆՈՐԱՆԻ 4, ԳՐԻԶ Ստեփաննոս. ՈՍԱՆՈՂ Մուրատ. ԵԱՂԿՈՂ Ե ԿԱԶՄԱՆ անկայտ, ԻԱՄԱՆԱԿ ԶԼԵ=1486, ՏԵՂԻ Լըճէն։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերցուվ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորա

անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ որբաւեր և բնաբաւ. աստուածաւեր և բարեպաւս նոցեալ մարն՝ Զարմանդութիւն. որ ստացաւ զսուրբ աւետարան. յիշատակ իւր . . . (գերութեւն). Յիշեցէք ի Քրիստոս զՄուրադն և զճնաւադն իւր՝ զՅովային և զԲէկիւն և զգրաւոր իւր՝ զՄարգարէն. որ տարածեմ փոխեցաւ ի Քրիստոս. և զգրոյն՝ զԳուրն, և զամենայն արեան մերձաւորան իւր. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մուրատի ծնաւազան, նաւն Ռուստիւն և մարն՝ Բէկիւն և եղբարն՝ Մարտիրոսին և քուրճն՝ Գուրուին և պապուն իւրոյ՝ Հապայն և կողակցի նորին՝ Մարեմին. և ամենայն նշնեցեցեց նոցին. ամէն։ Այլ և ամենակալն Աստուած. քաւիչն

ամենայնի, քաւեսցէ զմեզս Մուրատին և ծընադաց նորին և զամենայն արեան մերձադուաց իւրոց, կենդանեաց և ննջեցելոց, ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի գրչաց և անարժան սուտանուն Ստեփաննոս, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր յառարեական բանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար, ի նմին կացցիր. և արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր. այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն և աստուծոյ, զի իմ քաղում մեղաց թողութիւն արասցէ. Արդ, գրեցաւ

սուրբ ասետարանս, ի քաղաքս՝ Արճէշ, ի դուռն Միրանաւոր սուրբ Աստուածածնիս. ի հայրապետութեան տէր Սուրբսի և ի թըւին Հայոց ՋԼԷ (==1488). ձեռամբ անարժան և սուտանուն գրչի Ստեփաննոսի. եւ իմ (ան)ընդունակ զօրով յարուստ գրչութեան և քաղում մեղաց ցըրորիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում գրեցի զսուրբ ասետարանս, յիշատակ՝ հաւատարիմ և բարեմիտ, աստուածասէր Մուրադին և ծնաւդաց նորին, և ամենայն մերձադուաց իւրոց, ամէն:

204.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԻԲ.

Աղբաւաւ. Հիմ թիւ 241. ՋԼԷ==1486.

Ն.Ի.Թ. Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆ քաւակաւ լաւ և պուշուած. ՄԱԿ.-ՊԱՇԱ. Երկաթադիր անտաւանի միւմի թերթ, ԴԱՏԱԿԻ Թ. 4. ՄԵ-ՆՈՒԹԻԻՆ, 14×18, ԿՐՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹ 276, ՏՈՂԹ 21, ԿԻՐ՝ քոյորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹ ԹՆՆԱԳՐԵՐ, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴ ԳՈՒՍԱՐ ծաղիկներ, ԹՈՂՈՆՆԵՐ, ՄԱՐԲԱՆԿԱԿ 18 + 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻ 4, ԿԻՐԶ՝ Նիկողայոս, ՍՏԱՆՈՐ, Աղապշէն և թորվանդ, ՇԱՆԿԱՆՆԻ ԿԱԶՄԻՆ, անխալտ, ԺԱՄԱՆԿԱԿ 21, ԵՆԻՆԻՆԻՆԻ 1486, ՏԵՂԻՆԻ Լիթիկ, վանդ:

ԹԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

(Գրեցաւ սուրբ ասետարանս) ի թուարբրութեան հայկազեան տումարիս ՋԼԷ (==1486) ամին, յանտիկ և ի տիրախամ Արճէշ վանս՝ սրանչեթագործ զօրավարիս. և ի հայրապետութեան տեառն Ստեփաննոսի ի գառն և ի վշտալից ժամանակիս. յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար ծառայութեան կամք ազգին Նեոտոաց. զի յոյժ նեղեն և կեղեքեն զազգս բրիտանէից, Զոր տեսեալ զայս սուրբ զանձս՝ աստուածախօս

և զուսափայլ և զպատուական մարգարիտ և ցանկացաւ այս հոգեկեցոյց սուրբ ասետարանիս՝ աստուածասէր և հաւատարիմ տանուէրն զՀարիպշէն և զորդին իւր ԸԿՓաշիկ. որ տարածամ մահուամբ մարտիրոսեցաւ առ Քրիստոս (ի) մեծ տառնի անազ Զատիկ, յոր կիրակի, եւ սորայ վառեալ ի սէր Քրիստոսի և ի խնդիր էյեալ՝ մեծաւ փափագմամբ և եռանդնաշատ հաւատով՝ այսորմ լուսափայլ և անզին մարգարտիս և վարդափթիթ և անուշահոտ բուրաստանի և կենսունակ և աստուածախաւ սրբոյ ասետարանիս. որ զկիսան տայ կամայորդոր լսողացս. Բաւրինակ եղջերուն, որ ի յօլովութենէ հրական մասին՝ ցանկայ հանապազ փափագմամբ ի յորդիրս Զուրդ. ըստ բանին երջանկին Դաւթա. այսպէս և զՓաշիկ և զԾնողն իւր՝ զՀարիպշէն և զմայք իւր (Ծնոխոր), ի նորմութենէ մեղացն իւր վարեալ ի ի հոգէ մտացն հարեալ, և իսպառ հայեաց (յ)անշէջ պեննեոյն տոյրեալ. գաւստուածախաւս կտակս զայս արար ճարակ փրկութեան հոգոյն իւրոյ՝ ի յաննեթիկ զԵհնոյ, և պաշար երկնամէթ ճանապարհին. որ և հասցեցանէ զնա առ Աստուած. եւ ետ զսուրբ ասետարանս զձագրել շերմեռանդ սիրով:

հաւատարիմ և աստուածաւոր նորաճաւ մանուկն Փաշին. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. ի հալալ վաստակոցն իւր. յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնողացն, հօրն՝ Ղարիպշէն և մարն՝ Շնախորին, ծնողացն հօր՝ Յոնանիսին և կենակցին՝ Շար-մելիքին և որդոց՝ Թումին և դստեր՝ Աղիգ-խնաթին և իւր որդոյն՝ Մուրադին. եւ յիշեցէք (ի) Քրիստոս՝ զՂարիպշէն և զկենակիցն իւր՝ Շնախորին և որդոց իւր(ե)անց՝ Փաշկին, որ մարտիրոսացաւ առ Քրիստոս, և միւս զեռարցոյ որդոյն՝ Մխիթարին և քուերն՝ Խուսիսին. և հանգուցեցրցն առ Քրիստոս՝ զկղզւապէն և զՍաղաղէն և զՄխիթան և զԿարման և զՈվանէս և զքոյրն՝ Նուրի-հաթուն և Շախ-փաշէն և զԴուլիշիաք և միւս Շախ-փաշէն:

Եւ, Նիկողայոս եպիսկոպոս, տեսի զսէր և զփափաք հաւատարիմ տանուտէրոցն՝ Ղարիպշէն և կենակցին իւր՝ Շնախորին, զոր ունէր առ հոգեւորսն, և տկար անձամբ յանձն առի կատարել զհա(յ)ցուածս սոցին, և զծառքիցի ինքնամեծ մատամբս աստուածախոս սուրբ աւետարան, ի լաւ և յընտիր աւերիակէ, Արք. աղաջեմք զամենեւեանդ, որք հանդիպիր սուրբ աւետարանին՝ տեսութեամբ. կարդալով և կամ աւերիակ զնելով. իրակաւար բերանով և ուղիղ մտաք Աստուած-ողորմի ասացէք ստոցողի սորա՝ Ղարիպշէն և կենակցին՝ Շնախորին, իւր որդոյն՝ Փաշկին և ամենայն ազգականաց նոցա և ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և հանգուցեցիւցն, Մանաւանդ ի ծամ սուրբ և սոսկալի հաշտութեաւ և մեղաքաւիչ սուրբ պատարագին. ի բերանով և ուղիղ մտաք Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Ղարիպշէն և զորդին իւր Փաշիկին և կենակցին իւրոյ, Դարձեալ, յիշեցէք (ի) Քրիստոս՝ Շնախորին և ծնողս իւր՝ Մուրադին և զՄուլախան-մելիք և զամենայն ազգականս մեր, զկենդանիսն և զհանգուցեալսն, և ի բերանով և ուղիղ մտաք Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա՝ Դարձեալ, յիշեցէք (ի) Քրիստոս զայս առաջին ասացեալս և ասացէք, Թէ Քրիստոս Աստուած, յորժամ բազմիւս ի դատաւորան, յիշեալ զՂարիպշէն և զծննադն իւր՝ Յոնանիս և զմայր իւր՝ Շար-մելիք և զիւրքն ամենայն, և դասուորեալ յաջակողմեան դասու. Մարգա-

ցեալ Յիսուս Քրիստոս, որ ողորմեցար Աղաճալ. ողորմա՛ւ Ղարիպշին և կենակցին Շնախորին. ամէն, Ապենիաք Աստուած, որ խոցեցար և խաչեցար, զիսոյ վիրաց ըծկեալ զՓաշկին, Քրիստոս Աստուած, որ քացաի և լեղի ճաշակեցեր, արքոյ սորա զքո աւատածային քաղցր տեսի ի կերակուր և ըմբելի Փաշկին, Մարգարացեալ Աստուած իմ Յիսուս, որ յարեար ի մեռելոց և յարուցեք զքնուիթինս յուսով. յարոյ զՓաշիկ և զիւրքն ամենայն (ի) քո միւսանգամ զայուստ. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք (ի) Քրիստոս՝ զտէր Աւետիս և զորդին իւր զՆերսէս, զՂարիպշէն և զեղբայրն իւր՝ զԹումէն և զորդին իւր՝ զԱղշիբէկ. որ տարածած մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս. և զեղբայր զՆուրգոս և զՄուրադ և զԱսպահանջէն, ի բերանով և ուղիղ սրտի, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ առաջինոց և յետոց, կենդանեաց և մեռելոց, Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԱստանայ թաւանայ(ը)ս, զպատուական փխիստփոսն՝ տէր Ատոմ և զորդին իւր՝ Մտեփանոս. զԹաղէս թաւանայ, զԿարապետ թաւանան, զտէր Մելիքիսէթ աւագ երեց, զգտէր Մեսրոպ, զտէր Աւետիս, զտէր Առաքել, զտէր Գրգիոր, զտէր Մկրտիչ, զտէր Յովանէս, զտէր Ներսէս, զտէր Աստուածատուր, զտէր Ղազար, Այլ և արաշնիք զպատուաւորք սուրբ նախավկայ սուրբ Մտեփանոսիդ. որ լաւ խնամ տանիք ի վերայ սուրբ աւետարանին և հանապազ ընթեռնուք և Աստուած-ողորմի առնն աշխատաւորաց. ամէն, Եւ արդ, եւ Ղարիպշէն և կենակցից իմ՝ Շնախորին. ըստացար զսուրբ աւետարանս, ի հալալ վաստակաց մերոց, յիշատակ հոգոց մեր. և տուար զնա ի սուրբ Մտեփանոս նախավկայն՝ Ոստան քաղաքի. որով զուարճացին սովաւ մանկուք սուրբ եկեղեցոյն: Եւ մի ոք իշխեացէ հետաքուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Մտեփանոսին, ոչ ծախելով և ոչ գրաւ դնելով, ոչ ի մերոց և ոչ յատարաց. (Թաւթուած է):

Մարկոսի աւետարանի վերջը.

Արդ, եւ Իսերէկս զնեցի սուրբ աւետարանս ի յանաւրինաց. և ետու վերստին ի դուռն սուրբ Մտեփանոսին Ոստան:

Որք հանդիպիր, յիշեցէք ի Քրիստոս զիս և ծնաւորք իմ, և սրտի մտաւք Աստուած-ողորմի ասէք, ով քահանայք սուրբ Ստեփա-

նոսի տաճարին և ժողովուրդք՝ ինձ իսիրէ-կին, և ծնողացն նորին. ամէն:

205.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԿԳ.

Մովայց՝ Ամենափրկիչ վանեում. Հին քիւ 17. ՋԱԽ=1486.

Նիւթ լորդիմ, ԿԱԶՄ Կաշեկազմ, այ-
ժրմ Կազմաւան, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ վատ
պաւտած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ
ԹՂ. չկան, ՄԵՐՈՒԹԻՆ, 18X28, ԳՐՈՒ-
ԹԻՆ, ԵՐԿԻՆ, ԹՈՒՂԹԻՆ 300, ՏՈՂՔ 21,
ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԵՆԱՏԱՌՔ զունասր
լորդնազեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ զունասր
զարդի, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 14 և 4 աւետա-
րանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ Յովաննէս րանանայ, ՍԱՅԱՐՂ Յով-
նաննէս Եպիսկոպոս, ՄԱՂԿԱՐՂ և ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋՂԵ=1486, ՏԵՂԻ
Հիզան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

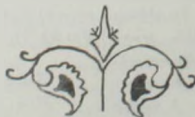
ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, ոմն
ի լուսածնեալ զարմից սրբոյ Սիոնի՝ տէր
Յովաննէս Եպիսկոպոս. զոր ի վաղուց հետէ
ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ ա-
ւետարանիս, և ետ զբիւլ զսա յիշատակ իւրոյ
և ծնողաց իւրոց . . . Եղբօր՝ Թումին
և Տիրատուրն, և քանն՝ Մընին և Եղբօրն
որդոն՝ Բարսեղ քահանային. յորոյ անուն
է աւետարանս. և մօրն Խոցին և Եղբօրն՝ Սի-

րուին, և ամենայն արեան մերձաւորացն
սոցա և զերախտաւորսն, որք յիշատակ ու-
նի(ն) . . . յիշեցէք ի Քրիստոս և Աս-
տուած-ողորմի ասացէք, Եւ ով որ զԱստու-
ած-ողորմին ասէ . . . ողորմեսցի յիւր
միւսանցամ զսլոստեանն. ամէն:

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս
ի թվականիս Հայոց ի ՋԼԵ (=1486).-ի քա-
ղաքիս՝ որ կոչի Հիզան. — ձեռամբ անարժան
և փժուէն զըջիս՝ Յովհաննէս սուտանուն քա-
հանայի. ի հայրապետութեան հայկազեան
սեռի (Եջմիածնի) տեառն Սարգսի և մերոյ
Կաթողիկոսի Աղթամարայ՝ Ստեփաննոսի,
Տէր Աստուած պահեալ) անսասան զաթոռ
հայրապետութեան և զթագաւորութեան մե-
րոյ ազգին:

Այլ և գրեցաւ սուրբ աւետարանս ընդ
հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և սուրբ
Սարգսի զարաւարին և որդոյն նորա Մար-
տիրոսին և սուրբ Եարուսթեան և սուրբ Գե-
որգեայ, որ է հեռի. — ձեռամբ Յովաննէս
սուտանուն քահանայի և ախմար զըջի և
անարժանի, Եւ իմ անընդունակ զովով յա-
րուեստ զըջութեան և բազում մեղաց ցնո-
րիւր պաշարեալ . . . :

206.

Ա Լ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Կ Դ.

Աղբամառ. Հիմ քիւ 172. ՋԼԶ=1487.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ոսկեզոծ ոսկեղբորուղ արծաթէ իւս-գծնով պատած, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ լաւ է պատհանած: ՄԱԳ. ԳԱԶԳ. չունի, ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. 3 սկզբից, ՄԵՆԹՈՒԹԻՒՆ 12X17, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 372, ՏՈՂՔ 19, ԿԻՐ՝ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՆՔ պարզ գունաւոր տառեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ չունի, ՄԱՆԸՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԷԶ Զարարիա, ՄՍԱՅՈՂ 1) Մխիթար քաւանյա եւ 2) Յովաննէս: ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԼԶ=1487, ՏԵՂԻ Լիլիմամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Մաքեռոսի աւետարանի վերում.

Աւետարանս առ անտեաց
Որ միախումբ ըզմեզ կոչեաց՝
Զազգըս մարդկան ի կենդանեաց.
Զոր ի նախնուծն ըզմեզ ճառեաց
Եւ (յ)Խաչակ տրպաւորեաց.
Զայն ի խաչին եւ կտարարեաց,
Եւ զՊապարիա գերի փորկեաց:
Կրեցաւ ի թվ. ՋԼԶ (==1487):

Մաղկասի աւետարանի վերում.

Այսմ աստուածաշունչ երգոյս, չոգնոր
դանձուցս, աստուածապատունս սուրբ աւետարանիս՝ փափազող եղէ կրտսերս յորդիս
եկեղեցւոյ եւ յետինս ի կարգս կրօնաւորաց՝
Մխիթար անուն, որ անուամբ թերես
միայնակեաց, և քստացա զառ ի մխիթարութիւն
բազմալըզով կենաց իմոց, և ելք յուսազարդ
շաւղաց՝ որ տանի առ Աստուած զամենայն
չոգի՝ զհաւատով ապաւինողաց զաւանդողոցս
զսա: Արդ, յերես անկեալ աղայեմ
զամենեւ(ե)այն նաւդիպեալոց կենսատու
սուրբ աւետարանիս. վասն սիրոյն Քրիստոսի,
յիշման արժանի արարէք զքա-

տացողս՝ զՄխիթար քահանայ, և զհայրն
իմ՝ զՔաչիկ և զհարեղորա(յ)րն իմ՝ զԻրիգոր
և զամենայն ազգայինս մեր, զկենդանիս և
զննջիցիայնս, նայ և օրհնեալ սուրբ ճգնաւորն՝
զՅովան միայնակեացն, որ սուրբ աւետարանս
մեզ շնորհեաց. որ աւանդեցար միաբան
սիրով յանուն սուրբ Տիրու(ւ)ն(ւ)ոյ Աստուածածնին.
որոյ փառաւորութիւնն է յամուր անձաւն,
որ է յանդիման աստուածաբնակ տաճարիս
սրբոյն Գրիգորի Հայաստանե(յ)ց յուսաւորչի:
Այլ և մի ոք իշխեսցէ
հանել զսայ ի սուրբ մենաստանէն և ի սր.
Տիրու(ւ)ն(ւ)ոյն, որչափ հնար լինի կեւոյ
միանձանց պարսպեալք ազնականութեամբ
սուրբ Աստուածածնին և իւր Միսածնին.
և թէ ոչ լինի, առ սուրբ Գրիգորս կալցին
հաստատուն, և անպակաս յիշման և յիշատակի
արժանի արացցեն զվերադրեալս ի սմայ.
և ինքն որ անախանձ պարզեատուն է,
Քրիստոս Աստուած զձեզ յիշէ յիւր յատաս
պարկսն. ամէն, ամէն:

Ղուկասի աւետարանի վերում.

Թիշեցէք ի մաքաւափայլ յաղօթն ձեր
զՄէլէք-Սոսուն. որ ձեռամբ Վանեցի հօր
Կարապետին և յերկրի (Բերկրի?) տանուտէր
Օքճաժ. անու Յակոբի ձեռօք, և Պապկանց
ամենեցուն ձեռօք, և Լուարայ Զոթին և
փոքուն և ամենեցուն ձեռօքն, և իւրեանց
Պարոն Միմոս? Բէկի ժամանակաւ. որ ամենք
կամեցան երկրի թեմօք և իմա թաւարանն?
որ զԱղբամառն արուն, որ է անուն Առաքաթան,
ո՛ւ արարին ի վերայ վանից սր. Աստուածածնին:
Եինչ սաղմոս և պաշտօն և պատարագ
ի դայ լինի. նա մասն և քսոյն լինի Միլէք-Սոսունի
չոգոյն. ամէն, եւ արտ մի Նոռո-դարն էլ՝
ո՛ւ արար ի վերայ սուրբ Երուսաղեմայ լոյս
գերեզմանին. Ը կապի՞ճ զարնցան
զարալ կտէր վերայ Աստուած
զէն մարդն աւրհնէ, որ անտըր-

տունը՝ զերեւազանայ զորայն տայ. չը տը-
ւանն անթափ լինի (ի) սուրբ Երուսաղեմայ,
Ով որ չակառակ է կամ այլալէ, զանէճքն
Գանեթն և զմասն Յուդայի տոգէ. ամէն,
Գ փաղթն աշընցան զվանից արտի զարայն
կարեց. Աստուած զուգին աւրնէ, որ ան-
արտունջ զմեր վանից զարայն տան: Անի-
ծած լինի չակառակոյն և այլայլողն՝ յա-
ւարն զտառտառնի. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ,
յիշեցէք ի սուրբ և արժանաւոր յաղօթմ ձեր՝
զհասաննց Մելիք-Սօսուն և զիր փեսայն՝
զՅարգեալ Շաղան. որ երկուսն կամեցան,
միարեան և արարին յիւրեանց չալայ և
յարգար վատակոց իւրեանց ոչ արարին ի
վերայ սուրբ Երուսաղեմայ և սուրբ Աս-

տուածածնին. ձեռքն իւր որդոցն՝ տէր Հայ-
րապետին և Մելիտոնին և ամենեցունց. ա-
մէն: Թվին Ռ Ճ և Մ Ձ (—1707) ամին. որ
Մելիք-Սօսուն յԱստուած փոխեցաւ. Աս-
տուած զիր սեղքն թողու, և զիր ամենե-
ցուն. ամէն: Աստուած-որոմի Սօսնին և
իւր կողակցուն՝ Երրիսիմին և որդոցն՝ տէր
Հայրապետին և Մելիտոնին և իւրեանցն
ամենեցուն. ամէն: Դարձեալ, Աստուած-ո-
րոմի ասացէք՝ Դազարին, չօրն՝ Պապօին,
մօրն՝ Մուղային, կողակցոյն՝ Քաթիունին,
որդոց՝ Յովհաննիսին, Յարսնին, Մանուկին,
զստերն՝ Բլուրին, քուերն՝ Նէրզիկին:

Արդ, ես զարիպ և պանդուխտ Յովանէս,
բոտացայ զսուրբ աւետարանս, ի չալայ
վաստակոց իմոց:

207

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Կ Ի.

Վանք՝ ս. Սահակ եկ. Հիւն ըիւ 68. ՁԼԸ—1489.

Նիւթ լնողմ, ԿԱԶԻ կաշկատ տախ-
տալ, ՀԱՆԻՍԱՄԱՆԻՔ սկզբից լնափում է
է լնորմ, շատ լնորմեր կարկատում են
ՄԱԿ-ՊԱԶԳ. վերջին երեսում՝ երկաթաղիւ
աւետարանի մի լնորմ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՎ. 4.
ՄԵՆՈՒԹԻՆ, 24/34, ԿՐՈՒԹԻՆ, երկրորդ
ԽՈՒԹԻՔ 280, ՏՄԴՔ 21, ԿՐԻ քոյողաղիւ,
ԱԿԶԻՆԱՏԱՐԿ Նաւարակ զլիստաւոր,
ԼՈՒՄԱՆԱՆԱՆԱՐԿ չունի, ՄԱՆԻՆԱՆԱՐԿ
չունի, ԽՈՒՄԱՆԻՔ 4 Նաւ են մնացել, ԿԻՄԱՆ
ԽՈՒՄԱՆԻՔ 4, ԿՐԻՉ Սարգիս, ԱՌԱՄՈՂ Նով-
նանիւս երկր, ՍԱՆԿԱՆ, և ԿԱԶԻՈՂ ան-
յալայ ժԱՄԱՆԱԿ ՎՅԺ. —1480, ՏԵՂԻ Նու-
խտկալի վանք՝ Բերկրում:

ԱՆՇԱՆԱՆԱՆԱՐԿ ԽՈՒԹԻՆՔ.

Վերցում

Փառք Խոսնաձնեան, եղարան, Համա-
կերտող, անշարժ, մշտաշարժ, յաւկատաշարժ,
անակ (անկայ) էին, անհոսանաւ կա(յ)ին.
անաղար արփոյն, անկողողապետականիւն
անկէտ ամա(նա)կաւորին. ինքնաբաւ փա-
ռացն, բնագործաւ արագապալին, յոգնաբի
զաւրտ լնեան, թիւրահաճան լուսոյ, անբաւ

մարդասիրի, անկարատ հզարի, աննաղ
բարեբարի՝ սուրբ Երբարդոթեան և միա-
նական Աստուածաթեան, այժմ և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտեանից. ամէն
. . . . յաղք եկալ տարտեղաւ սուրբ աւե-
տարք և յառա-
նիւթ և քառաղիւ աւետարանու, և չալ (չ)ե-
տարու ի վտակալս արքայեալ և Հաստա-
տուն պահալ զեկեղեցի սուրբ՝ ռսկիանը-
կալ յանդումով, աստեղ յան զլուսաւո-
րին ընդդ. սեղան ամենայի և յարախո-
րիկ և աղբիւր անաղաւ, և ուրախարար
սեղան, ոչ ունալ լնեան, որ ծաղկով լու-
թեան կարատաւայ, այլ յայն ծալածա-
ւալ սեղանոյն, զոր ՏԼԻՆ հրամայեալ ուտել,
և ոչ ճաշակել զման Եւսկ ի յայտ սեղանոյ
ճաշակեցոք մեզ՝ Սոհաննիւս քահանայս և Սե-
կուս, Մարգարիտու և Թաղուհիւ և որդեակս
իմ՝ Սոսիմանու, և եղբայրք իմ՝ Քաւարու
և Մարգիւ. յանկապողք եղեալ միւր այսմ
կենսակիւր և տաւտամական սեղանոյն, որ և
զօվի ի յիւտած արարելն՝ ի վերա հիման

Յիսուսի՝ կարգէնան ակամբ ընդ արծաթոյ և եւ(ւ)լիտական ոսկոյ, զի սա է ժառանգ լուսանձանէ, և զրաչափ ուրախութեան երկնաւորաց և երկրաւորաց, Կանս զի ինգեղոս ծնունդըն՝ որ յաւազանէն և զպատուական անուն, որ է Կոչումն յորդեգրութիւն Հաւրն երկնաւորի, զաւժութն քանան(յ)ութեան և զպատարագիս անմահ զառիւն Աստուծոյ, զենեալ միշտ և կենդանի՝ ի չալաութիւն Հաւր և ի բառնալ զմեզս աշխարհի։ Զի սա է կենանք մեր և փրկութիւն. զի աստի ունիմք պէն լուսափայլ և զմարգարիտս զեղեցկատեսիլ, որ զինչ և ունիմք վաճառեմք և զենեմք զայս մարգարիտ։ Զի սովիմք ինքզի ինքեանամք, և ամենանձառ և աստուածաւ(յ)ին լուսով լուսանորթեմք ի խաւարէ և յանաստուածութենէ, Սուրբ զաւրութեամբն զաւրանամք և լինիմք յազնոց չալաակամարսին ի պատեհագոմանս, և սա է խորատկիչ անբարի բարուցն բնկորայ։ յորմէ փրկեցել Քրիստոս Աստուած մեր զհաւատացեալս անուան իւրոյ։

Արդ, ես Յոնանէս երէցս, ստացայ զսուրբ աւետարանս և զկենարար . . . (վար)դապետութեան . . . և բողկացն . . . Տեառն մերոյ Յիսուսի . . . լիչալտակ ինչ և ծնողաց իմաց . . . ամենայն ազգատոհմից մերոց, կենդանեաց և մեռելոց, և ի . . . (վախչեմք) զասակի իմոյ Սահփանձոսի. քսայն սուրբ պատուիրանքի՝ Տեառն Սիսուսին, և լոյս և երանի, որ ունի զաւակի Սիսն և ընտանեակի, իցնն նորայ յՅրուսազնէ վերին. և թէ զանչեցել անգ քաննս յերկինս, ուր ոչ ցիցի, ուսիճ ապականէ և ոչ զոգոս ակնս չաւանէ և զողանան։

Արդ, ես Սոնանէս երէցս, փափագող եղեալ այսմ աստուածա(յ)ին զանձառ և անպայման ուրախութեանս. և զբն խառն զսա ի գառն և ի վշտաբեր ժամանակիս, ի

նեղ և ի զարտեղալիտ աւալս, և ի թախզերութեան չալազեան . . . աստորեմերու(յ)մս ազատութեան և թ. չարիւրորդի երեսներորդի, եւթներորդի (1489) չալազեան սեռիցս. — ի չարագետութեան ազա Սահփանէ. — ի տիեզերեղալութեան Դուրիւ, և ի կողմնալուսութեան՝ Արդու, և ի բունեղալութեան ազգին Նեաղաց։

Արդ, զբեցաւ ի զուռն Նախալկայի և յառաջին սարկուազի և այլ սրբոցս. որ կան չուրջ զմեք, ի զեզա Ասեզս, յերկրի Տարբերանայ, որ կոչի Բերկրի, Զթիւսացեալ և մեղաց լցեալ զՍարգիս՝ զորոս սուրբ աւետարանս, ազանչ զանգ, ով լուսեղաւորաց աստ և որդիք վերին Սիսնի, անստաց չալեցելք ի նկէն և ի մարգարիւն, ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ՝ զթալութիւն իմաց յանցանաց, և ի ձեռն մարգարայն ազալից ձեռաց, ոչ ինչից զանի ամալին և սարտուսան անմիւնն. զի յոյժ բան զամենայն երկրածինք՝ առանկ զտա ստունկանոց զաստուծանաց արարչին իմոյ Յիսուսի, Աղաչեմք զանգ, ով եղբարք, զթալութեամբն Աստուծոյ և Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, սխալանաց և խառնութեան մեղազոր (մի) լինիք։ Կրկն յիման բար(ւ)ոյ արժանի արարել զՅովնանէս սրբազնեալ քանան և զծնողսն իւր և զաւակն իւր, զերիցեղինն իւր և զտարեղարքն իւրեանց, ամուսնաբն և զաւակաւցն։ Գանեցել Տէր Աստուած ի խաղաղութեան։ Եւ, թէ ոչ զ յիշատակարանս կարէ կամ անուն քերէ. Ընթեցի և ինքն ի զգրութենէ վկայաց յաւանեից. ամէն։

Նուկասի աւետարանի սկզբում.

Ի կարգացմանց՝ զՍարգիս զերէր լիչալտայ ի Տէր Քրիստոս. ամէն։

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Կ Զ .

Վանի՝ ս. Վարդանի եկ. Հին թիւ 141. ԶԼԹ=1490.

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնարատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ փառ է պահուած, ՄԱԳ. - ՊԱՀՊ. երկաթագիր ատտորանի երկական թերթ, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 13×19, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒԼԹ 336, ՏՈՂԹ 17, ԳԻՐ քաղաքագիր, ՍԿԶԴԱՏԱՌԹ Ժողկագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՁԱՐԳԻՔ զոնտոր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱԿ 16 և 4 ատտարանիներ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Մարգարայ, ՍԱՏԱՆՈՂ Լրտալայ, ԼՆԱՍ և Զարիկ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿԻ ԶԼԹ=1490, ՏԵՂԻ Լիւրակ գաւառի՝ Էրմկանի գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.
Վեցուտ.

Արդ, զայս ամենայն տեսակ և իմացեալ՝ ոմանք պատուականք և զովելիք հարգատեղարքս, մեծ և իմաստուն տանուտէրն Արապչայ և եղբարք նորա՝ Յովանէս քահանայ, Յակոբ և Սուրբան-շայ. և ցանկացան աստուածախաւս աւետարանիս, յիշատակ հոգոյ իւրեանց և ծնողաց իւրոց, հայր՝ Ստեփանոսին և մայր՝ Սողոմոնին, և այլ ամենայն ազգականացն: Եւ հս տեսի զփառալ սրտից նոցա, յաւժարիցայ լնուլ զտեսչութեան կամաց նոցա. զրեցի մեղսամած մատաք իմով զսուրբ աւետարանս, յիշատակ Ստեփանոսին և Սողոմոնին և զաւակաց նոցին՝ Արապչին և իւր կողակցին՝ Աթոռ-մելիքին և որդոց նոցա՝ Ստեփանոսին և կնոջ՝ Զմորթին, զեռաքոյս պաւակին՝ Միւնիսին և Ստեփանոսի եղբարցն՝ Մուրատին և Թումին և Ասպահանչին, Յակոբին և իւր կողակցին Ալամ-թաթուշին և զաւակացն՝ Դամարին և Խումարին, Յովանէս քահանային և կենակցին՝ Դուրստանին, և զաւակացն՝ Թուրմանչին, Աւետ(ի)սին և Ար-

գարին, Սուլթանչին և իւր կողակցին՝ Զանփաչին և զաւակացն՝ Բարսեղին, Յովանէսին և զստերն Մուրալին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն:

Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս Աղիւսակու. ի զեաւոս՝ որ կոչի էրբնկանի. — Ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի. — ի Թուականիս Հայոց ի յՁ և ի ԼԹ ամին (1490). — ի յառաջնորդութեան սուրբ աթոռոյս Բարդուղէմիոսի առաքելոյն՝ տէր Յովանէս արքեպիսկոպոսի. — ձեռամբ անիմատս և մեղաւթմաւ Մարգարայ անարհեստ զրիչ:

Արդ, ով մանկուծք սուրբ եկեղեցւոյ, որք հանդիպի սուրբ աւետարանիս՝ կարգալով կամ աւրինակելով. լի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուածողորմի առաջէք վերայբերոցս. ամէն: Մանաւանդ երկու այրի կանանցն՝ Զարիպին և Աննային. որք պատճառ եղեն սուրբ աւետարանիս և աղանցին ի զին սորա՝ Վարձահատոյց լիցի նոցա Քրիստոս. և միոյն հազարապատիկ պատրաստէ՝ Աննային և Խապիպին, զանմահ կեանքիս և զանանց հանգիստն. ամէն:

Իարձեալ. յերես անկեալ կրկին սղաչեմ զձեզ, ով հարք և հղբարք՝ ընթերցողք և լսողք. յիշման արժանի առնէք զանարժան և զանպիտան ծառայս Աստուծոյ, և զՄարգարայ զմեղ սորա. որ լի եմ ամենայն յարգործով և զատարկ ի յարգարութեան: Ոչ ունիմ յիշատակ, բայց յոյս զԱստուած ունիմ և բարեխոս զսուրբ աւետարանս և զձեզ, որ ասէք մեզ զԱստուած որորմին՝ ինձ մեղաւորիս Մարգարայ զրիչ և իմ ծնողաց՝ Մկրտիչ քահանայի և Շնոճորի, և հղբորն՝ Յովանէս քահանայի և քրեւերն՝ Նշխուրի, և վարդապետացն՝ Զարբրիչ վարդապետին և Վարդան կազմողին և այլ ամենայն երախտաւորացն մերս՝ կենդանեաց և հանգուցեցոց. ամէն:

Եւ ինքն Տէրն տերանց եւ թագաւորն
թագաւորաց եւ Աստուածն աստուծոց, որ
արատն է ի տուրս բարեաց եւ առնէ զկամս
երկրիդածաց իւրոց, Քրիստոս Աստուածն
մեր, կատարէ ի բարի գիտելուածս՝ ձեր յի-
շողացց եւ մեր յիշեցելոց՝ առնաւորակ, եւ
զուրախարար եկեալ ձայն(ն) առ յսեկ՝ թէ
եկայք բարի եւ հաւատարիմ ծառայք իմ,
մտէք յուրախութիւն Տեառն ձեր, եւ մա-

ռանդեցէք զերկնից արքայութիւնն եւ զան-
գրատական ուրախութիւնն, ամէն, եւ Քրիս-
տոսի Աստուծոյն մերոյ՝ փառք, գոտն թիւն եւ
երկրպագութիւնն, այժմ եւ անգրաւ յայի-
տեանս յաւիտենից, ամէն, Ամօղ զմամա-
նակի սուտ քանանայքս, որ եւք իբրեւ զառ-
խարհական եւ զաշխարհականքն իբրեւ զհե-
ղեալս:

209.

ԱԿԵՏԱՐԱՆ, ՃԿԷ

Մտոփ, Քուպփ բաղի՝ եւեւ խորուն եկ, Հին բիւ 10, ՋԼԹ=1490.

Նիւթ թողութ, ԿԱԶԻՄ կաշեկազմ,
միայն առաջին կողմն ընկած, ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆՔ սկզբից մ'կնեիր կարել են, ՄԱԳ-
ՊԱՆՊ, երկրամուկի տնտեսարանի մի մի
թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, շրան, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ
18X26, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկաթին, ԹՈՒՂԹ
290, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ բողբոջի, ՍԿԶԵՆԱ
ՏԱԿՔ գունատր լինողներ, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ գունատր դարձրել, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ
20+4 տնտեսարաններ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ
ՍԱՌԱՐԱՆՔ 4, ԳՐԵԶ Յովաննէս արեղայ,
ՍՏԱՌՈՂ Խորջա Զապն, ԵԱՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶ-
ՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋԼԹ=1490, Տե-
ղի անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ, Վերջում.

Փառք . . . Աստի եւ տեսնալ ուն
ի սրբոց լուսածնունդ զապի՝ Ունջա Զօզն,
վարդաց հետէ իսպառնք աստուածախօս
սուրբ անտարախիւ, ետ զրել յիշատակ
իւր եւ ձնադրացն, հարկն՝ Գրիգորի, մարն՝
Շախրատանին, ի բերանով Աստուած-ողոր-
մի ասացէք սոցայ, ամէն, Քրիստոս Աս-
տուած, որ իտնարհեցար ի յերկնից եւ իջեր
ի յերկիր, եւ առեր մարմին ի սրբոյ Պա-
սէն, խաչեցար, թաղեցար եւ յարեար ի մե-
ռիոց եւ ազատեցիր զԱղամն ի դառն զը-
մոխոց, արա ազատութիւն ամենայն հաւա-
տացեալոցն, ամէն, եւս առաւել ազատեա
զճոյիս՝ Գրիգորին եւ Անտոնին եւ Շախրա-
տանին, ամէն, Քրիստոս Աստուած, որ եկիր

ի սուրբ վերնաստուն եւ լուսեցեր զոսո առ-
կերտացն, լուսայ զՅոնջա Զապն եւ զկին
իւր Հաթուշին՝ ի յաղտոյ մեղացն, ամէն,
Քրիստոս Աստուած, որ եկիր ի Բեթանյայ
եւ յարուցեր զՂազարոս չորեքսուրեայ ի մե-
ռիոց, յարա ի քո միասնեցամ գալտեան,
զուրթներն եւ պայծառ լուսով, զճոյիս՝
Գրիգորին, Շախրատանի եւ Ունջա Զապն
եւ կնոջ իւր՝ Հաթուշին, ամէն, . . . եւ այլ
պահեսցէ Քրիստոս Աստուած եւ աւրճնեցէ
զՅոնջա Զապն եւ զորդին իւր՝ Դովաթի, պա-
մենայն աւրճնութեամբ արհնէ, որ արհ-
նեաց զԼուսնէս, զԱրքաճամ, զԱնակն,
եւ զԵրեմիան եւ զերկոտասան որդիքն այն,
Արհնէ Տէր Աստուած՝ զՅոնջա Զապն եւ
զկին իւր՝ Հաթուշին եւ զաւակն իւր՝ զԴով-
աթիսն եւ զկին իւր՝ Փարուշան, մինչեւ ի
խորին ծերութիւն, ամէն, . . . Բացաւոր
արքայութեան երկնից, բացցէ զգոուն ո-
ղորմութեան՝ Գրիգորին եւ կնոջ՝ Շախրատա-
նին եւ զօսական իւր՝ Անտոնին, ամէն:

Եւ այլ եւ ինչ սուտանուն մեղաւոր
զընիս՝ Յոնաննէս արեղայիս, եւ ձնադրացն
իմոց եւ վարդապետին իմոյ՝ Խարաշին, ի
բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա,
ամէն, Թովական ՋԼԹ (=1490):

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ,
ի բերանով եւ ընդ որ սրտի Աստուած-ողոր-
մի ասացէք՝ Հաթուշին եւ Խնդրացն իւր՝
Եովաննէսին եւ մարն՝ Մէլիքին, ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ,

ձեզ, ի բերանով Աստուած-ողորմի տապելք՝
Հաթուշին և որդոցն՝ Դավթելին և կնոջն
Փաղիթանին և քեներն՝ Զարման(յ)դուխտին
և Շուշանին և Եփրին և Մեսերին և զօսկին
Ջան-Աղիզին, և Աստուած-ողորմի՝ Անտոնին
և կնոջ՝ Մուստանին, զօսկին՝ Ասլին, Մու-
րադին և Աւետին և Շահուրադին և Շամշայ-
զամայի, ամէն: Էի բերանով Աստուած օղոր-
մի տապելք սոցայ՝ մեծի և փոքու՝ առնա-
սարակ, ամէն: Եւ որ զԱստուած օղոր-
մին ասէ, Աստուած իւր և մեզ ողորմի,
ամէն: Եւ ինձ մեղօտր գրչիս՝ Յոնանէսին՝
ամէն:

Ղալկաթի աւետարանի վերջում.

Եւ Յովհաննէս և որդիս իմ՝ Դովաթա,
գրել տունք զսուրբ աւետարանս, յիշատակ
հոգոց մերոց և ճնաւգաց մերոց, հաւն՝
Գրիգորին և մաւրն՝ Շախորանին, և եղբօրն՝
Անտոնին, և հոուք ի զուռն սուրբ Աս-
տուածածնին Անջողոց, յիշատակ հոգոց մե-
րոց, եւ ոչ ոք կարէ հեռացուցանել ի զրանէ
սուրբ Աստուածածնին, ոչ ի մերոց և ոչ
յաւտարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ ի սար-
կաւգաց, այլ անջինջ մնայ ի զուռն Աս-
տուածածնին, եւ որ ի բերանով ասէ զԱս-
տուած-ողորմին, Աստուած-ողորմի՝ իմոյն
հազար՝ իւրն ողորմեցի, ամէն, ամէն:

210

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԾԿԸ.

Կենդանաց գիւղի եկ. Դուսլանի աւետարան. ՋԼԹ=1490.

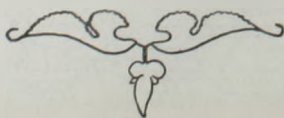
Ն.Ի.Թ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ եւ
արծաթապատ, վերան փորումս մի այսի՝
ծաղի տակ, ՀԱՆԳԱՍԱՆԻ գտնուած մի
ծաղի տակ, կարասի մՆԶ, որ ըսցել է մի
այծ: Մեծ ուխտաւեղի է յամարումս՝
ՄԱԷ-ՊԱՀՊ. Միջին Մարտիքան տառե-
րով մի մի լեբրիմ, ԴԱՏԱՐԿ ԽՂ. շունի
ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ, 18X24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկրիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 232, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ցուրապիր,
ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գունատր լիզնագրեր: ԼՈՒ-
ՍԱՆԿԱԶԱՐԳ գունատր ծաղիկներ: ՄԱՆ-
ՐԱՆԿԱՆԴՔ 15+4 տետարաւիշներ: ԽՈ-
ՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԴԻԻԶ Ընա-
րկ ըսնանայ, ՍԱՆԿՈՂ Սահակ ըսնանայ
ԿՈՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ
ՋԼԹ=1490, ՏԵՂԻ Բոնաշէն գիւղ՝ Մոզ-
կաց երկրի:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, զրեցաւ և կատարե-

ցաւ՝ աստուածախառն և յուսարգածառ, և
բարեխաչուչ և բարեխառն աշխարհի, հիւ-
անդացն բժիշկ և քաւիչ մեղուցեցոց՝
սուրբ աւետարանս այս. ձեռամբ անարժան
և տխմար և անարուեստ գրչի՝ Առաքել քա-
հանայի. ի խնդրոյ Սահակ քահանայի.
զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ սուրբ և
աստուածախառն աւետարանիս... Ծիւնելք
և զիս բազմամեղս, ունայնս ի բարեաց,
Առաքել քահանայ, (որ) ըստ տկարութեանս
զրեցի սուրբ աւետարանս, ի յերկիր Մոզ-
կաց, ի գեաղն՝ որ կոչի Բոնաշէն. ընդ հո-
վանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ
Կարապետին և Գեորգեայ զարաւարին.
Ի թվականութեան Հայոց ՋԼԹ (=1490),
եւ արդ, եւ Սահակ կրօնաւորս, հոուր
սուրբ աւետարանս ի սուրբ Նշանիս Այա-
նայ, ի յիշատակ հոգւոյ իմոյ . . . սուրբ
Խաչին տաւնի, Յայտնութեան և աւագ
Զատիկն՝ զյիշատակարանս կարգաբ:

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ՃԿԹ.

Շատախի, Դուսի բալլի եկ. ԶԽ=1491.

ՆԻԻԹ լմողիմ, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած. ՄԱԿ-
ՊԱՆ. չունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵ-
ԾՈՒԹԻԻՆ 18×30, ԿՐՈՒԹԻԻՆ երկուսն
ԹՈՒՂԹՔ 350, ՏՈՂՔ 19, ԿԻՐ ըստրագիր
ՍԿԶՐԱՏԱՌՔ զոնտսոր լոռնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐՔՔ զոնտսոր զարդեր և ծա-
ղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 18+4 առետարա-
նիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4
ԿԻՐԶ Խորայէլ քանանայ, ՍԱՆՑՈՂ, Վար-
դան, ԿԱԶՄՈՂ, և ՄԱՆԿԱՂ, անյայտ ժԱ-
ՄԱՆԱԿ ԶԽ=1491, ՏԵՂԻ Շատախ՝ յերկրի
Մոկաց,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՎԿՐՈՒԹԻԻՆՔ.

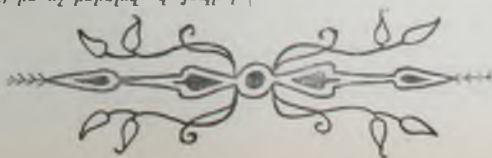
Վերցում.

Փառք . . . Աւստի և տեսեալ զսո-
րայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝
ոմն պատգական Վարդան. ցանկացաւ աս-
տուածաբան սուրբ աւետարանիս, և ետ
գրել յիշատակ չօգոյ իւրոյ և ծնողացն,
հօրն՝ Գրիգորին և մօրն՝ Թօրվանդին և
եղբայրց՝ Սարգսին և Անետիսին. և չօրեղ-
բօրրդոյն՝ Մուրադին և հօրն՝ Աստուածա-
տրդին և մօրն՝ Շամամին և միս հօրեղ-
բայրն՝ Սուլտանշին և զաւակացն՝ Հայրա-
պետին, Շահատանին, Սուլտանշին և Բաղ-
դասարին և Դազարին և Խարմանին:

Եւ արդ, ես յետին քանանայից, անար-
ժանս ի մանկութեան եկեղեցոյն, հրաման ա-
ռեալ ի պատուիրանագիր առաքելական բա-
նէն, որ ասէ. յոր կողումն կողեցար՝ ի նմին
կոչցիր. և արդ, իմ ոչ բերելով՝ դուսպիսի

վատահոթիւն. այլ ունայն յամենայն բա-
րեփայլութենէ (զոյով), որով՝ առաքի-
նեացն է նամարձակութիւն, այլ ի քաղի-
խօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբուն
և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսա-
դրեալ՝ զկրօնահալ (և) լքեալ անձն իմ
եղկելի, Մ՛վ զիրակործան մարմին երկ-
րածին, որով՝ ձայնարկութեամբ զբեզ աւա-
ղեցից, կամ զխնայ (և) զորոց նշանակե-
ցից, պարմական տածմանց, եթէ զհոգե-
կան սխալանաց, զկամայից եթէ զակամա-
յից զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբերել
և կամ ի գիր շարարտունել: Այլ գիտողին
ըզգաղտներակսն, նմա առաջի կարգեալ
հեղից զանձն իմ մաղթանօք. որ կարողն է
կեցուցանել (և) վերատին Վրաչագործել իս՝
աղօթիք ամենայն սրբոց:

Արդ, զրեցաւ սր. աւետարանս, ձեռամբ
Խորայէլ անիմաստ և ախար զրչին: Եւ իմ
անընդունակ զոյով յարուեստ գրութեան, և
բազումք մեղաց ցնորիս պաշարեալ. թէ յո-
տից մինչև զցոլիս շիք առողջութիւն. այլ
ըստ կարի մերում, զոր պարգեկաց մեզ
մարդասէր Հոգին. բազում աշխատեալ իմ՝
զրեցի անարժան ձեռօք իմովք. յընտիր և
յոստոյց յօրինակէ: Կենաւք տոտապանաւք:
Գրեցաւ ի յերկիրս Մոկաց, ի քաղաքս՝ որ
Շատախ կոչի, յոտ(ս) և ի դուռն սուրբ Աս-
տուածածնիս Աննոյոց. ի թուականս
Հայոց ԶԽ (=1491) ամին. ի դատնացեալ
ժամանակս, որ սարսրեցաւ յերկիրս ի
զարնանային ժամանակին:

212.

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՉԷ.

Վարագ. Հին քիւ 63. ԶԽԲ=1493.

ՆԻԻԹ Թողիմ. ԿԱԶՄ կրօնպատասխանար. ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քառասուն լաւ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. երկաթագիր տետրանի մի մի թերթի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 17X25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսինն, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ քոյրսպիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ սակրավանի ծաղկագիր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻՔ քունտոր զարդիր, ՄԱՆ-ՐԱՆԿԱՐՔ 11 + 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յակոբ կրօնատոր, ՍՏԱՅՈՂ խոջա Միրիջան, ԾԱՂԿՈՂ Պարտաժ. ԿԱԶՄՈՂ անշայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԽԲ=1493, ՏԵՂԻ Լիլիթամար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Եւ արդ, ես յետինս ի գրչացն եւ անաթանս ի կարգաւորացն, սուտանուն կրօնատոր Յակոբ. տեսի գաւէր եւ զփափաք սորա զարունըր առ չոցեորսն եւ իմով իսկ տկարութեամբս՝ յանձն առի եւ ամենակարող զօրութեամբն Աստուծոյ կատարեցի զսա, մի զսամած մատամբս իմով, յաստածարեակ կրղզիս Աղթամար. բնդ հովանեան ամենայնաղթ սուրբ Խաչիս եւ սուրբ Նշանիս. ի հայրապետութեան տեսուն Զաքարիայ կաթողիկոսի. ի թուաշարին Հայոց ԶԽԲ (=1493), Զոր եւ իմ անբնդունակ գուրով յարուեստ գրչութեան եւ քաղցում մեղաց ջնջորիւք պաշարեալ. այլ՝ բոտ կարի իմում՝ զոր պարզեցեալ ինձ մարդասէր Հոգին. յաղցում աշխատանաւք զձագրեցի զսա, ի ստոյգ եւ յաւաքի արբինակէ, ի զառն եւ ի վշտաբեր ժամանակիս. քանզի Գ ամ է որ աշխարհս անտէր է ի փաթշահէ. եւ յայսմ ամի թագաւորեաց Լուստամ փաթշահն. եւ ոչ գիտեմք ի՛նչ այլ ինչ տի տիտնունք. զինչ տեսաք, այլ Աստուած տեսնուլ չտայ. եւ այս բաւական է:

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային քուրաստանէս եւ յամենայն սեղանոյս, որք պատահիք սմա՝ տեսութեամբ եւ կամ ընթերցմամբ. յիշենալիք յերկնացնաց յաղթան Զեք. զյառաջ յիշեցեալ ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զԽոջայ Միրիջանն եւ զձնողան՝ զԱւետիսն եւ Աւրդու-մէլիք եւ զկողակիցն՝ զՆուրի-փաշէն եւ զաւական՝ զԱւու-խոջէն եւ զԱստուածատունն եւ զԽոջա-Ջանն եւ զԱւետիս. Ատեփանոսն եւ զեղրարբն՝ զԽոջա-զատէն եւ զԱւու-խոջէն, զխանկուցեալն ի Քրիստոս. եւ զՀազարեկէն. եւ որք ճանդիպիք սուրբ աւետարանիս, լի բերանով եւ բոլոր սրտի Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Խոջայ Միրիջանին եւ իւր ձնողին եւ անայն զարմիցն. եւ Աստուած՝ յիշողացդ եւ յիշեցեալոցդ ողորմեսցի:

Ընդ նոսին եւ զանպիտան մակոր զծող սորա եւ ձնողան մեր՝ զՅովսէփ եւ զՓառայ եւ զեղրայցն իմ՝ զՍուքիաս եւ զկողակիցն՝ Զարամանի-խաթուն եւ զԹուրանդալ, եւ զորդին՝ զՍտեփանոս եւ զկողակիցն՝ զեղաշ, եւ զայլ ամենայն արեան մերձաւորն իմ, զկենդանիքն եւ զհանգուցեալքն. Նա եւ զհոգեւոր երախտաւորքն իմ եւ զվարդապետն՝ զԿաջհարի եւ քնտրեալ փիլիսոփայն՝ զտէր Թումայ եւ զտէր Հայրապետ եւ զտէր Յովաննէս եւ զայլ ամենայն երախտաւորքն՝ զկենդանիքն եւ զհանգուցեալքն, յիշեցիք եւ լի բերանով եւ ուղիղ սրտի Աստուած-ողորմի ասացէք. եւ որք զմեզ յիշէք, արտի մտք եւ ուղիղ սրտի Աստուած-որումք ասացէք. եւ զուր յիշեալ յիշիք յառաւ ողորմութեան Աստուծոյ՝ յարեւմտութեան պահուն. ամէն. Բայց իմ երես ձեզ ի մոխիր, խոջորութեան եւ սխալանացն անմեղապիր լերութ. զի կար մեր այս է. եւ ինքն Քրիստոս Աստուած, որ Տէրն է փառաց եւ տուողն ողորմութեանց,

ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի՛ ստացողին և մեղաւոր դժոյղիս և ծաղկող Պարսաւմին և իմ ձնողին և ամենայն զարմիցս. և թուղթ կողողին և Աստուած-ողորմի ասողին. և ինքն կղիցի արչնեայ, զովեայ և բարեբաւնայ, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Մարկոսի աւետարանի վերջը.

Նորոգեցո սուրբ աւետարանս, ձեռամբ սուտանուն հովանէս իրիցոս, ի զեղն՝ որ կոչի և զէզիս. Աստուած-ողորմի ասացէք մեղուցեղոյս, Աստուած-ողորմի՛ Գարիա-նին և կողակցուն՝ Վարդանին և մօրն՝ Մէրամին. ամէն:

213.

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ժ Հ Ա.

Վանի՛ ս. Նեան եկ. Հիմ րի 121. ՋԵԴ=1495.

ՆԻԻԹ մազարաւմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ սկզբից մի քանի պատկերներ լծափուսած են: ՄԱԿ-ՊԱՇՊ, չունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 8X12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին, ԹՈՒՂԹԻՔ 360: ՏՈՒՂԻ 18, ԳԻՐ քոյրազգի, ՍԿԶԵՆԱՏԱՌԻՔ ոսկեզօծ լծոնազրին, ԼՈՒՍԱՆՏԱԶԱՐԻՔ ոսկեզօծ զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԻՔ 10 ոսկեզօծ 4 տեսարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Դրիգոր արեղայ, ՍՏԱՏՈՂ, Արարամ քարոյին, ԿԱԶՄՈՂ, 1495, ԽԱՂԿՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԿԱՆ 1495, ՏԵՂԻ և զիգիս՝ Վայոց Ձորոյ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԻՔ. Վերոյմ.

Փառք . . . Ըստ նոյն ապացուցի աստուածայնոց իրաց՝ երեսայ աստուածաբան և քաջ բարունապետն Արքանամ. և իմանայի աչաց տեսութեամբ՝ պայծառապէս և զերտարաւ արտափայլեայ. և փափումամբ աստուածային սիրոյն միշտ ձոգով պարագեայ, խոկայր զերկնայինս. և ազգի ազգի ճշգրտմբ և չարչարանաւ՝ ճշնչիւր զմարմինն ի յայսմ կենցաղոյս, եւ ոչինչ նամարեայ, որ ինչ յաշխարհի և. այլ միայն ստացուած կենդանի ստացեալ և զճողնչունչ մատենան՝ զաւետարանական աստուածախաւս քարոզութեանս Փրկչին մերոյ և Աստուծոյ. յոյժ փափաքանաւք և մեծասէնչ ըզմամբ. ստացաւ զաստուածախաւս մատենան, որ յորջորջի՛ աւետարան երկնից արքայութեան. ի յիշատակ ձոգոյ իւրոյ, և ի ժառանգութիւն

ընտանեաց իւրոց կենդանեաց, և ի փրկութիւն ձոգոյ ննջեցեղոց իւրոց, չօրն. իւրոյ և Նարեկաւուն՝ աստուածաբան վարդապետին Աւագ-Տիրի. և մաւրն իւր՝ Գոնձին, և աւագ եղբաւուն՝ Գալիթ քանանային, և միւս եղբաւուն՝ քարեմիտ և կուսակրաւ, արեղային Զաքարիայի և կրտսեր եղբաւուն իւր՝ միայնակեաց և սպասուոր միաբանիցն Յակոբին, և այլ միւս եղբաւուն աշխարհի՛ Մարգարին, և եղբաւորորդին իւր՝ դեռարոյս և կուսակրան արեղայի՛ Վարդանիս:

Արդ, զրեցաւ սայ՝ ի յերկիրս Վայոց Ձորոյ, ի գաւառս եղէզիս. ի սուրբ ուխտս՝ որ կոչի Վերի-Նորովան. ինչ չնովանաւ սուրբ Սիովինս և սուրբ Աստուածամիս, և այլ ամենայն սրբոցս՝ որ աստ կան Նաւաքիս՝ քարեխաւսեղ առ Տէր վասն մեր.— ձեռամբ՝ լուգամիջ վտիտ. ֆանաքի, եղկելի, թշուառական՝ Գրիգոր անարժան և ծուլ արեղայի.— ի խանութեան Ընուստամին յազգ Տաճկաց. ի քաղաքն Շահաստան, որ է Թաւրէժ. և ի Նայրապետութեան Շայոց տեսուն Սարգսի՛ յաթոտ սուրբ էլմիամենին: Վասն որոյ ապաշէմք զամենեւեան, որ լուսաւորիք սովա՛ կարողալով կամ աւրինակելով և ձոգեւոր խրախուժեամբ. յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զբաշ բարեունին գԱրքանամ, զստացող սորա, և զձեռան իւր, եւ զիս զանարժան և զպարտականս թիւք քանքարոյ՝ զԳրիգոր և զձեռագին իմ, յիշման արժանի ասնել, եւ զուգ յիշեալ իցիք ի Քրիստոսն Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Այլ և խոչորութեան և սղայանաց գրիս անձեղադիր լերութ. գի կար մեր այս էր: Գրեցաւ սա ի թվականիս Հայոց ՋՆԻ (==1495):

357 ա. թղ.— Ի թուականութեան Հայոց տուումարին ՈՄԹ (==1603) եկաւ զարաւքե Պարսից (շահն ի) խորասանայ, (որոյ) աւուն Շահ-Ապաս Կոչի. նման վիշապին զոչեյով, որ(պէս) առիւծն ի շամ(բ)ին: ԲՃԹ զարաւք և տաճիկ անշամար հեծելաւք, եկն (յ)անկարծակի պատեաց զԴայվրժ թաղաքն, և է աւուր կոտորեաց զԱւամանի զարքն ի Նոգիք: Եւ առաւ զպերտն Դայվրժոյ և անտի առաւ զպերտն Մարաղոյ, զԿոպարջու պերտն և զԼառնի-հարուզն: Եւ անտի առաւ զԵսիփիկան և քակեաց ըզպերտն, և պարք նորին գնաց փախստական ի պերտն Երեան քաղաքին, մտեալ և փակեցին զգրուսն նորա: Եւ եկեալ զարաւք Պարսից՝ Շահապասն պատեաց զպերտն Լամիս ձմերանոյ ժամանակի: Եւ զարկեալ մեծ թուփօք և քակեալ զպերտն և կոտորեալ զարքն պերտին՝ ժՒԹ հեծեյազօրք և ժՒԹ մանկտիս և կանայս: Դարձեալ եկն զարքն խոչորարին. ԳՃԹ հեծեալ, հեծելազուսն խոտքարին Ջղայ փաշէն: Եւ դարցոց զօրս Պարսից և ճակատեցան միմեանց, և կոխեաց զարս Պարսից զՋղայ փաշէն և կոտորեաց և արար փախստական: Եւ գնացեալ զօրս Պարսից, մտեալ ի Քուրտրատան, գերեալ և թալանեալ զՎանս մինչև ի Մուշ, մինչև Արձիկա, զԱխլաթ, զԱթոյ, Ջաւ Մոզազ, և մինչև Արզուսն հանեալ տեղացն և լարս: Եւ անտի բերեալ Երեան և անտից բերեալ Եսիփիկան, և բերեալ անցոյց երաս-

խոփն: Եւ բազում ժողովրդոց թափել երաս(խ)ն խեղդամահել. — ոմն սուլամահ եղեալ, ոմն զերաւարեալ, ոմն յոնալ տարան զԼաղմին և Սպահան: (Ի) Ջղոյ մինչև Նախիջվան, մինչև Երևան, մինչև Առզընկան, մինչև Վան՝ ոչ Ֆնաց շինութիւն Վան և Կոնկ Հայոց աղգին: Եւ քնաջինջ եղեն. Ֆնաց անմխիկար սուգ. բազումք Ֆնացին (ի) քարածելալ տեղիս, Վանորայս քակեցին, զմիարանքն կոտորեցին և զաստուածաշունչ զր(ե)անքն գերեցին: Այսպիսի սուգ եղև աշխարհիս Հայոց:

259 ա. թղ.— Ջվերջին ստացող սուրբ աւետարանիս՝ զՊարոն Հայկազ աղէն, որդի սղատաց աղատածին, ստացաւ սուրբ աւետարանս յիշատակ հրգոյ իւրոյ և ծնողաց, հաւրն՝ Պարոն Հախնաղարին, պապին Պարոն Հայկազին, և մարն իւր: Եւ թողեալ զգանձս ոսկի և արծաթե, զօրոտս և զծիս և զՂորիս, զԹուփս և զԹուփանկս, անշամար ապարնքս, փախստական գնացեալ ընտամպաւ: Եւ դարձեալ զարաւքն Պարսից եկեալ Նախիջևանն, անդ նստեալ Գամիս, և անտի գնացեալ Քանջոյ քաղաքն և զպերտն պատեալ և զարկեալ և պատուեալ զպերտն:

260 ա. թղ.— Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէր մահտաթ Յարութեանն և հարադատ որդոցն՝ Նիկողոսին և Կարապետին և մօրն՝ Սանուսին. որ ստացան զսուրբ աւետարանս, ի Նալալ վաստակոց իւրոց, և Կղին ի դուռն Վարադայ սուրբ Սաշին, անջինջ յիշատակ իւրոյ հոգոյն. ի վայելութեան առաջնորդ Գրիգոր վարդապետին. ի թվ. Թ. Ե. Ե. ի, Կիկտմբեր...

214.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՀԲ.

Աղբամար. Հիմ թի 12. Ջեհ==1498.

Ն.Ի.Թ. Թողթ, ԿԱԶՄ Կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պարտած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. երկաթագիր աւետարանի մի-

մի թերթ, ԴԱՏԱԿ Թ. 2. ՄԵԾՈՒԹԻՆ 16×22, ԳՐՈՒԹԻՆ երկարն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԸՆԱՏԱԿ

թողնազրնր: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻ զունաւոր
ծաղիկներ: ՄԱՆԻՐԱԿԱՐԲ 16+4 աւետա-
րանիչներ: ԽՈՐԱՆԻ շունի: ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ
4: ԻՐԻՉ, ԾԱԼԿԱՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ Պարսամ
քանանայ: ՍՏԱՑՈՂ Խարվիզ կին: ԺԱՄԱՆ-
ԱԿ ԶՅՈՒ=1498, ՏԵՂԻ անյայտ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուտի և տեսալ զսորայս
անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ուն
ի լուսանեալ զարմից սրբոյն Սիոնի: Բա-
րի և հաւատարիմ կին ուն՝ Թարվիզ անուն:
ցանկացող եղև կենսաբեր, սուրբ աւետա-
րանիս: և ետ զբըլ, ի նայալ և արդար վաս-
տակոց իւրոց: յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծը-
նաւոցան՝ եղևանց եղբօն, մօրն՝ Սառային,
և զաւակացն, տարածամ հանգուցելոցն ի
Քրիստոս Յիսուս, և անս իւրոյ Մանխին . . .
և վայելուին անձին Յովաննէս քանանայի:
Եւ որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, լի
բերանով և բոլոր սրտիւ: Աստուած-ողորմի
սասցէ՛ք՝ բարի և հաւատարիմ կնոջ Թարվի-
զին և ծնաւոցան. առն իւրոյ՝ Մանին, մա-
կանուն Դուգիկ կոչեցեալ, և զաւակացն և

եղևանց ննջեցեալ, մեծի և փոքու նոցին, և
ամենայն զարմից: Որ ետ զծագրել զսուրբ
աւետարանս, ի նայալ վաստակոց իւրոց, ի
ղաոն և ի նեղ ժամանակիս: յորում կամք
այայլորան? և փախուցեալ ի տեղաց տե-
ղիս.— թվականիս Հայոց ԶԽԷ (=1498). ի
հայրապետութեան տեսուն Ատովմ կաթո-
ղիկոսի: — ձեռամբ յոցնամեղ և փծուն զբջի՝
Պարսամ սուսանուն քանանայի: որ անու-
ամբս եմ և զործովս թափուր զտանիմ: որ
ծաղկող եղև և կապող սուրբ աւետարանիս:
Երեսս ի գեոխիս աղաչեմ զձեզ, լի բերանով
Աստուած-ողորմի սասցէ՛ք՝ Մանխին և Թաւ-
րեզին և իւրեանց ծնաւոցան և զաւակացն
և ամենայն զարմիցն: Էնդ նոսին և Պարսամ
ծաղկողիս և իմ ծնողին և ամենայն զարմի-
ցն: ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և զՅով-
նանէս քանանայն և զեղրայայտ զիր՝ զՄկըր-
տիչն և զԹաւիթին և ծնագոյ իւրեանց: որ
լաւ խնամ տանին ի վերայ աւետարանիս:
Եւ որ յանդիպի և ծախէ զաւետարանս, նա
զվարձք զկայէնին և զՅուդային առնէ:
ամէն:

215

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՀԳ.

Աղբամար. ֆին քի 91. ԶԽԷ=1498.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԻԱՄԱՆԻ քայքայուել է: ՄԱԳ.-
ՊԱԳ. շունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. շունի, ՄԵ-
ԾՈՒԹԻՒՆ 12+18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին:
ԹՈՒՂԻԹԻ 252, ՏՈՂԻ 24, ԳԻՐ քայքայուել:
ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԻ ծաղկազիր: ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴԻ զունաւոր ծաղիկներ: ՄԱՆԻՐԱՆԸ-
ԿԱՐԲ 13+4 աւետարանիչներ: ԽՈՐԱՆԻ 10,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4, ԳՐԻՉ անյայտ: ՍՏԱՑՈՂ
Խարիք եւ նայն իւր՝ Ատովմ: ԿԱԶՄՈՂ և
ԾԱԼԿԱՈՂ վարդան: ԺԱՄԱՆԱԿ ԶՅՈՒ=1498:
ՏԵՂԻ երկական զիր՝ յԱղբար,

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, այսմ աստուա-
ծեղէն և երկնապարզն ցանձին և լուսավայ
մարգարտիս ցանկացաւ աստուածաւոր
և հաւատարիմ, քարեպաշտ կին Քաթրին և այ-
րըն իւր Ատովմ. և ետուն զբըլ զսա յիշատակ
իւրոց և իւրեանց ծնաւոցան՝ Քաթրին, Ատե-
փաննէսին . . . Ատովմ և ծնողաց նորին՝
Շաքարին և Թապուհին, եղբօրն Մկրտչին
և Մարտիրոսին, քրեւոցն՝ Հոռոմսիսին և
Շնոհորին և որդւոցն՝ Զաւարդիկին, Մուրա-
դին, Սաբին, Քալիֆին, Սաւրին, Սմբա-

աին Ազատիքն զանգեցնեալ զգողիքն. ձոնձին, Սաղգոթին, Մրուսթին, Մուղամին, Ռասնուն, Վարդգին, Մուսալիկին և Նարեկորն Մարգարին և Վարդանին, և այլ ամենայն ազգակցացն և արեան մերձաւորացն:

Աւերեակ միեղջերու(ին)ն եղեալ՝ չոցկորն և առաւածաւոր կէնն աշն՝ Ռարիք-խաթունն. որ ի յաղժութենէ չրական մասին, զազայ աղբիւր Զուրց ըստ բանին երջանկին Դաթիւ Լեզաւիկեայ ի մարդն ճամարիտ և ի զառն Աստուծոյ. զոր պատմէ աւետարարառն Մատթեոս: Վստացեալ յառիժն խորտական ի չորսն . . .

Յիշեալ, Բրիտտոս Աստուած, զստացողք սուրբ աւետարանի՝ զԱռոմն և զկէնն իւր ղաթիբին. որ ստացան զսուրբ աւետարանս յիշատակ իւրեանց և ամենայն ազգակցացն և ծնողացն, և ետուն ֆերմուտանդ սիրով և մեծաւ փափաղանաւք ի դոռն? (....) անջինջ յիշատակ մնացել յետ իւրեանց): զի ոչինչ զաւակ չունին և ոչ յիշատակ, բայց միայն զսուրբ աւետարանս. որ յամենայն աւուր ընթեռնուն ի ժամ սուրբ պատարագին և Աստուած-ողորմի անէն: Ատումին և Ռարիք-խաթունին և Շարաբին և Թապուխին, Ստեփանոսին և Սուկոյն: Եւ մարտեցել զնոսա յամենայն սխալանաց և յուսոց զամենայն աղտեղացեալ մեղս նոցա և երկնից արարչութեան արժանաւոր լինին. ամէն:

Բրիտտոս Աստուած, որ խաչեցար վասն մեղատորաց, խոցեցար և բացախ և լեղի ճաշակեցեր, զո շարշարանք ի քեզ բարկխաւս և զո ծնադն Մարիամ Աստուածածինն և իւր դառն տրտաւոր. որ ի ժամ քո խաչելութեան Եհեղ՝ աշն, և այլ

ամենայն սրբոցն պաղատանքն, ի քեզ բարեխաւս. Բրիտտոս Աստուած, ողորմեալ ամենայն մեղատորաց բրիտտունէից զղջացելոց. և առաւել Ռարիք-խաթունին և իւր ծնողացն՝ Ստեփանոսին և մօրն՝ Սուկոյն և եղբորն՝ Ղարիպին, և առն իւրոյ՝ Ատումին և ծնողացն՝ Շարաբին և Թապուխին, եղբարցն՝ Մարտիրոսին, Մկրտչին և քեւերցն՝ Հոռոմ-սիմին, Շնահորին, և որդւոցն՝ Ջան-Ազրգին, Մուսաթին, Սօսրին, Ռախիֆին, Սմրատին, Լեզաւին և զստեբցն՝ Բաղդատին, Ռունձին, Սաղգաթին, Մրուսթին, Մուղամին, Ռասնունին, Նօրեղորն՝ Սարգսին և Վարդանին (մի թուղթ ընկած է):

Գրեցաւ սա ի յերկիրս Ախրակու, ի գեղս Եւրեկանի. — ընդ հոգմանեալ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և ֆուխտակ սքանչելագործ սուրբ Նշանացս. ի թվականիս Հայոց ՋՌԸ (1498). ի դառն և ի նեղ ժամանակի. զի ոչ կայր Փաթշախ և ազգն Մարաց աւերկցին և քանդեցին, զմիշտո? զՍալամաստ, զԼիս(յ)ակ, զՎան, Ստան և զԱղթմար. և այս ամենայն վասն մեր մեղացն եկն ի վերայ մեր. — ձեռամբ անարհատ Մարգարայ մեղատորն. — ի խնդրոյ Ռարիք խաթունին և Ատումին(....) և ամենայն արեան մերձաւորացն նոցին. մանաւանդ զծոյիս և իւր ծնողացն՝ Մկրտչի քանանային և Շնահորին և եղբորն Յովանէս քանանային և վարդապետացն՝ Ջարարիայ վարդապետին և Սուքիաս կրօնաւորին և Վարդան կաղմողին և Սեբէակի կրօնաւորին, և այլ ամենայն չոցկոր և մարմնաւոր երախտաւորացն: Բրիտտոս Աստուած մեր, որ ստուն և ի տուր ողորմութեան առնասարակ մեղ և ձեղ ողորմեսցի. ամէն:

216

ԱՒԻՏԱՐԱՆ ԺՀԴ.

Վանի, Ս. Յակոբ եկ. Հին թիւ 39. Ժն դար

ՆԻԽԹ լմողի, ԿԱԶՄ կաշի կրտամաշ, ՀԱՆԿԱՐԱՆՔ՝ Վատ է պատմած. ՄԱԿ.ՊԱՆ՝ Վերջին երեսով ունի երկրորդակրտաւարանի մի թերթի. ՄԵՐՈՒԹԻԻՆ 19

× 27. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 380. ՏՈՂՔ 10. ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԶԼԵՆՏԱՆՔ լոյնադրեր, ԼՈՒՍԱՆՍԻԱՆԻԳՔ զեղեցիկ գարդանկարներ, ՄԱՆԵՐԱՆԿԱՐԳ 14-4 ա-

նծարաւ, գովնատր եւ ոսկեգօծ, մօգ. պատու-
կեր յեղեղայացեալսմ է մի խաչ՝ կենտրո-
նում շորս յընշտակներ՝ թեւատարած. վե-
ռուած լուսանմանը գլուխ՝ «Որդին Աս-
տուծոյ ընդ ամպս երկնից եկեալ»։ ծախ-
կողովը արեւ, աջո՛ր լուսին մարդկայ իին երի-
տով, խաչի պատմաւնաղանի մօտ՝ աջ կող-
մում՝ մի վեղարով եւ շուրջառով մարդ՝ շո-
քած եւ ծնծները պարզած. մօտը քոլորա-
գրով գրուած է. Ղլտեփանուս քաղաո-
ւարն յիշեցէր, Բայջ նկատանի է, որ քե-
րուած է եւ այս ամանը գրուած, Աստ-
կողովում երկու շորած մարդկանց պատ-
կեր է, միկը շափաւաս է, ունի շապկանսն
ուր գգեսա եւ անդրաւարտով, գտողով՝
մօտը երիտասարդ է, զազակն աղերած
եւ միեղեւ ոտները մի շապիկ նագած,
մէջքը գօտի կապած, Այսանց գլններ յվե-
րեւ գտած է, նախապէս գրուար ջնգած
լինելով. ԶՊեարուս մաղդարին յիշեցէր ի
Բրիտանու.—ԶՊոմսպ պպին, փոխեցեալով
սա Ատուտո, յիշեցէր ի Բրիտանու, իսկ
ներքեւում. ՂՂինաս նկարող միղադորս յիշ-
ման արժանի արարել եւ Ատուտո գնեց
յիշէ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԳԻՐԶ Մտեփանուս,
ՍՏԱՅՈՂ Մաղդուս մաղդար, ԺԱՄԱՆԱԿ
Ժեպ գրու, ՏԵՂԻ նաւասանքոմսն Վանս,
ԺՂԵՂՈՂ Մկնտե, ԿԱՅՄՈՒ Նաւայոս:

ՅԻՇԼՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.

4. bronze.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսրբապատանաւս փրկագործութեան խորհրդոյ՝ ոմն պատմաւական և ճառասուրբի Պաղատոս մահօղորսի ի վաղուց հետէ ցանկեացաւ աշտնաստորածախաւս ստոր անտարանիս . . . և զհաստարանս մեղադարն զՊաղատոս, և ցամեհեալն արեան միջնորդին, զհայրն՝ Ստեփանոս և զմայրն՝ զԳիշար, և զեղբարքն՝ զԹորոս քահանայ և զկատունստուն, և զորդիքն՝ փոխեցեալքն ի Բրիւստոս՝ թոճման սարկաւազն և զկատունստունսն, զնաման, և զզաւեթքն՝ զԳիշար և զեղբիւ և զգին իւր՝ զկնայ, և ի բերանով կատունստ ողորմանացել, և կատունս ձեզ ողորմեսցի ամեն.

Արդ, գրեցաւ սա ի հայրապետութեան
տէր Զաքարիայ աղթամարեցոյ, և ի թա-
ղապետութեան Զրնանչա զանին։ Արդ, յերես

անկեակ աղաչեմ եմ մեզաւք զստածեալ զքեզոք՝ Ստեփանոս. կրկին յիմասն արժանի առնել զիս եւ ծնադասն իմ, զՎայրն՝ Թուանս զսահմանս եւ զմայրն՝ զԱղիս, եւ զգործքն՝ զԶուրար եւ զԲարդատ եւ զամենայն արեւան իմըս իմըսն իմ, զկենդանիքն եւ զանցուցեալսն, եւ Աստուծո զձեզ յիշէ. ամէն։ Եւ զարարեակ սուսողքն յիշեցէք ի Քրիստոսս . . Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոսս զստափնորդ Սուրբ ռուխոս զԴաւիթ ձեզանոցի կրասնաւորն, եւ զայլ Ամարան եղբարոց, զմեծ եւ զփոքր, որ կամակից եղեն զերկր. սուրբ աւետարանս։

Տեր Աստուած, որ քաղցրացար ազգի
մարդկան և իջեալ մարմնացար ի սուրբ
Կուսէն և փրկեցիր զժողովուրդն. ողորմեա Պա-
տրոս կրանաւորին, հոգևոր շաբն մերոյ:
որ մեզ քաղտաւ մեղքէ և առեւր, և քաղցր
տեսող քաւարմանի արայա:

Արդ, ևս յեանեալս ի կարգաւորաց և անպարժան ի յարմարաւորաց, անխմատս ի յիմաստեղց, անզուտս ի արիւնակեանաց և անարեւեստս ի յարուեստաւորաց՝ Սոսն իմանտս մեղաքամա՝ զգողց, աղաչեմ կրկին յիշմանս արժեալն աւելց զհարկերաբայն իմ՝ Պապղոս մուտատախն, որ ետ ինձ զբիւլ զաւելորդանն, և զկողարկեցն իւր՝ զԱւագ, և զԿողբան, զԹուսայ սարկեալաց, որ երիտաւսարկեալնս տիւր զիսեղեց առ Բրիտտոս և և իւր, զմեզ սուղ անմխիթբար, և զկատուաւատարնս ի զՎայնն իմ՝ Թումայ քանաւայ, և զմարայն իմ՝ զԱմին, և փոքրեղ զԶուրն և զԳրգուտար, և զգլխեայն, արեանս միջուաւորորն զկենդանիքն և զՎանգուցեայն մէք, և սխալաւորն և խռորուսթեան զբիւլ անմեղադիր յետաւ, որ կար տրախ այս եր,

Իսրահայլ, յիշեցէ՛ք ի Բրիտանո քոյոր ստրիկ՝ գառաւ սաացեալս զորդի՝ Պաշտօնաւորանոսն զԹուրք սարկալացիս . . . Ըր բարձրով կատուած ողորմի՛ սաացէք նոցա. ե ողորմածն կատուած ձեզ ողորմեսցի. աւելն լնձ նոսիւն ե զԹուման՝ Վարդգեսաւոր ողբի՛ զԺմինսիի ոէնս. ե զեղբարքն . . . Զսպարէն ե Միլիթրաբն ե զԵւայրի. յիշեցէ՛ք ի Տէր կատուած. ե զոյգ յիշեալ յիծիք ի Տէր. աւելն:

Միաձին Որդի, որ մարմնացար ի սուրբ
Կուսեն և ծագեցար յոյս խաւարեկոցս. ծա-

զեա զդոս քո ի նոգի նոգեոր մաւրն մե-
րոյ՝ հաթուսին և որդոյն՝ Դարմասին. որ ի
անձնութեան նասակի փոխեցաւ առ Քրիս-
տոս և եթող մաւրն իւրոյ սուղ անմխի-
թար: Տէր Աստուած, մխիթարեա զնոսա
աստուածային տեսութեամբ քո. և ար-
քոյ անմահական քաղցր բաժակաւ սիրոյ

քոյ. ամէն: Որ խաչեցար և թաղեցար և
յարեար ի մեռելաց, Քրիստոս Աստուած,
(ի) քո ար. յարմարեալմ պաշտեան քո,
յարութեան քո արժանի արայ՝ զՄարտիրոս,
զորդի Սիոն քանանային և զկենակիցն՝
զԵղգատ և զորդին՝ զՍիւս. ամէն:

217.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԺՀԵ.

Աղլաւաւ. Հին թիւ 9. ԺԵ վաւ:

Նիւթ խոյովմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԿԱՄԱՆՔ վերջից յիշատակարանը իւ-
փուած է, ԻՄԵԳ-ՊԱՆՊ, երկաթադիր տե-
տարանի մի մի թերթ, ԿԱՄԱՆ ԹՂ. շխար
ԻՄԵՐՈՒԹԻՒՆ 16×24, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկարիւ
ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 19, ԿՐՐ ըզըրազիր
ՈՒԶԲԱՆԱՍՈՒՐ տակաւմի ծաղկազրեր
ԼՈՒՍԱՆԱՍԱՆՔՐԻՔ զանաւոր ծաղիկներ՝
ԻՄԱՐԱՆԿԱՐՔ 16×4 տետարանիցներ՝
ԽՈՒՄԱՆ 10, զծուած՝ թաշ չարուած, ԿԻ-
ՍԱՆԱՐԱՆՔ 4, ՍԱՆԱՐԱՆՔ Ստեփանոս րաշա-
նայ, ԿՐԻՉ, ԿՐԱՆՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ
ԺԱՄԱՆԱՆ ԺԵ վաւ, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՍԱՆԿԱՎՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Ի Մարեկոյ՝ Եկեղեցոյ նոգ ի դուռն սուրբ
Շմառոյն առաքելոյն. Աստուած աշխի գա-
ղաջնարանն, որ կամակից եղան այս րարի
րանիս Արարիչն Աստուածն արհնի գե-
տոմանց լայնելն. Աստուած ողորմի բոլ
Խաչիւն, Աստուած զիր մեղքն խոզնի. որ
զձէմի արտն՝ հետ ձորոյն՝ ի ներքին զեհ,
Աստուած ձորան՝ մեր ի նոգ ուղ հաւոր. Բ ար
Յուրն ի հետ տըրին. Աստուած զիրեանք
արքնի. ամէն: Աստուած արհնի զՍտեփա-
նոսն, Աստուած զիր ծնաւոց մեղքն խոզ-
նի. որ զարի սակ՝ հետ ձորոյ՝ հաւոր Եկե-
ղեցոյն. Աստուած զիրն արհնի. Աստուած
ողորմի վարդանին. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած ողորմի ուսթա
Բաշարաթին. Աստուած ողորմի իւր ծնաւ-
ոցն, Աստուած բաջի (շաշի) զիրեանց

ողորմ. որ ի ներքին ձէնի ի ներքն ծաղիկն՝
հաւոր Եկեղեցոյ նոգ. Աստուած արհնի
զիրեանքն. ամէն: Աստուած արհնի զՄար-
գիան, Աստուած բաշի իւր ողորմ, որ ըզ-
ձորի արտն՝ Գոռն ի վեր մինչ ի ճարահն՝
հաւոր Եկեղեցոյն. Աստուած բաշի զիր
ողորմ. ամէն: Աստուած ողորմի իւր
Աստուած բաշի զիր ողորմն զԱղլոյն. որ ի
ներքին ձէնի Բարձրն ծաղն Յուրն երթայ
ի դուռ, հաւոր Եկեղեցոյ նոգ. Աստուած զիր-
եանքն արհնի. ամէն: Աստուած արհնի
զՊապան. Աստուած բաշի զիր ողորմ.
որ ձէմի արտն՝ վեր ձորիւն զեհ հուր
Գոռն, յետ հաւոր Եկեղեցոյն. Աստուած
արհնի զուսթայ Աստուած. Աստուած բաշ-
ի զիր ողորմ. որ ձորոյ դուռն? հաւոր
Եկեղեցոյն. Աստուած արհնի զիրն. ամէն:
Աստուած արհնի զԲարձրն, Աստուած բաշ-
ի զիր եղբայրն, Աստուած ողորմ իւր
ծնաւոցն Աստուած զԳոռն ի վարձն ի վեր?
հաւոր Եկեղեցոյ նոգ. Աստուած զիրեանքն
արհնի. ամէն: Ձիւն ձոր, որ էս բանիս խա-
կառակ ինի. այլայլէ կամ ծախէ, կամ ծա-
ռանդէ կամ հարձ ի վերայ զնէ. նա զա-
նէքն զԵրանին, զպատանն Բուրային և
զիւայնն ողորմ սոցն. ամէն:

Արդ, աղաչեալ զձեզ, ով սուրբ ման-
կունք Եկեղեցոյ. յիշեցիր ի սուրբ յաղա-
թիւ ձեր՝ զհեղաճոյք քանանայն գտել Ստե-
փանոս մաղղասին. որ ստացաւ զսուրբ ա-
ւետարանս յիշատակ նոգոյ իւրոյ և ծնաւ-
ոցն և աղպակնայն:

218

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՁ

Լիմ անապատ. Հիմն թիւ 10. Փեղոր:

ՆԻԻԹ ԹՈՒՅԹ, ԿԱԶՄ ԿԿԵՆԿԱՐԱՆ, ՆԱՆ-
ԳԱՄԱՆԷ ԿԿԵՆԿԱՆԱՆ ԵՊՍԺ Է Լ ԿԻՐՔԻՅ
ԹՈՒՅԹԻ ԹԱՌԽԱԾԻ, ՄԱԷԹ-ՊԱԾՊ. ԺԻ ՄԻ
ՆԱՆ ԿՐԿԱԹԻՎՈՐԻ ԿԱՆՈՒՄԱՆԻՅԵ, ԴԵՆԱԴԵՐ
ԹՂ. ՂԿԱՅ, ՄԵԾԾՈՒԹԻՒՆ, 18×24, ԿԻՌԻԻ.
ԹԻԻՆ ԵՐԿԱՐԻ, ԹՈՒՂԻՔ 288: ՏՈՂԻՔ 23:
ԿԻՐ ԵՐԿԱՐԱԳԻՐ, ՄԿԶԻՆԱՍԿԱՐ ԹՈՒՆԱԳՐԵՐ,
ԼՈՒՍԻՆԱԶԱՐԿԻ ԳՈՒՄԱՐ ԺԱՊԻՆԵՐԻ.

ՄԱՆԻՐԱՆԿՈՒՄ 4 առարկաների, ին-
րԱՆԻ 2-րդ, ԿԻՍՈՒՈՐԱՆԻ 4, ԳՐԻԶ ՀԱՅ-
ՐԱՎԻՈՒ ՈՏԱՅՈՂ անյայտ, ԴԻԼԿԻՈՂ և
ԿԱԶԻՈՂ անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ ԺԻ զար-
ՏԵՂԻ ԼՆ յայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ յիշատակա-
րանի կարեւոր մասն լինած է:

219.

ሁሉም ስራዎችን ያገኛሉ፡፡

Լին անապատ. հին քի 394. մե դար,

ՆԻԻԻ մագաղալով, ԿԱԶՄ արծախա-
պատ, խաչքերվանն են Սուրբ Կուսի քոյ-
ճարստիպիկներով, ԶԱՆԻՄԱՄԷՆՔ բառակա-
լաւ է պատճառ, միայն լիբրիցից լիզիկներ
են կտրուած: ՄԱԷՆ-ՊԱԶՊ. շունի, ԿԱՍԱԷՆ
թՂ. չկալ, ԳԻՌՈՒԹԻԿԻ երկրաբ. ՄԵՆՈՒ-
ԹԻԻՆ 9X13, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂԻՔ 22,
ԳԻՐ քոյարագիր, ԿԱԶԲԵՄԱՄԷ թռչնապ-
ղրեր, սակեզոճ, ԼՈՒՌԻՆ ՏԱԶԱՐԷՔ գունա-
ւոր ծաղիկներ, սակեզոճ են նալքը, ՄԱՆ-
ԲԱՆԶԱՐԷՔ 20+4 անտառաշինիներ, սակե-
զոճ, ԿԻՍԱՆՈՐԱՄԷ 4, սակեզոճ: ԽՈՐԲԱՆՔ
10,սակեզոճ: ՍՏԱՅՈՂ պարուն խոշոյ Ջիւրաք,
ԳԻՐԶ, ՏԱԶԳՈՂ Ե ԿԱԶՄՈՂ անշայտ,
ԿԱՄԱՐԱՆԿԱ լիճ դառ, ՏԵՂԻՆ անշայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.
ՎԵՐԳՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, աստուածեղէն և երկ-
նապարզէ գանձիս և յուսափայլ և մարութ

մարդարտության, ցանկացա՞ց հղեալ սրբանքի և րնտրութեան պալոն խոնարհ Արարչի ստացաւ զգաւ ի միջիւնութիւնն անմէջն ի բոլրէ յոյս փրկութեանն. աւրինակ եղչէրութիւն Բորիյոյղովութիւնն Չնայեալն մասինն քաղցած փափագեամբ ի յարկերոյ Նորցոյն. ըստ քանի հրջանկին Դաւեթայ. սոյնպէս և իմ ինյովութիւնն միւրաց փարսեալն. ի հրջի՞ն միտաւց շարեւէ ի յսպարույեացալ անէ՞ղ զմեռնոյն տոչորեալ. փափագեցեա՞յ այսմ քառտունն և քառափտակ գետնոյ կեղեանք. որ քրջի անննիւցալ անհասարարք ի կենդարեալ աղբիւրէն. և յոյս փրկութեանն մեղուցեալ Նոզոյս՝ ի վարանքիդ ի տանջմանցն՝ զայլ որ ոչ գտի. քայց զայս և եմ: Ապարինեալ ի մարդի ճշմարիտ և ի պառն Աստուծոյ. որ քառն զմեզ ցախարի. զոր պատմի. աւետարարութա Մատթէոս. Լատարացեալ յառիմոն .

(Նկատելի է որ թերթերը կտրուած են):

220.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ձՆՐ.

ԿՏՈՅ ամսապսո, Հիմ քիւ 232 մե դար.

ՆԻԻԹ մազադաթմ կրկնագիր: ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ չատ լաւ է պահուած: ՄԱԽ.ՊԱՆՊ. սկզբում և վերջում միջին Մեարտպեան մանր տառերով նստերից մի մի թերթմ. ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 18×24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսիմն, ԹՈՒՂԹԻՐ 264, ՏՈՂԻ 25, ԳԻՐ քուրազգիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ ծաղկագիր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱԶԱՐԴԻՐ զոմատոր ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ միայն 4 տետրապոլններ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԱՂԵՐՍԻԱՆՈՒՍ ՍԱՆՑՈՂ ինքը գրիչը, ԿԱԶՄՈՂ և ՇԱՂԿՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵՆ դար, ՏԵՂԻ կարմիր վանք:

ՅԻՆԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Թիշատակ է սուրբ աւետարանս քառանգի Սկզբիանս արեղիս, ի դուստուրը Կարապետիս և ար. Աստուածածնին և սուրբ Նիշտակապետացն Գարբիէի և Միքայէի, և այլ քաղմահաւար սրբոցս. որ աստ կան հասարակ, ևս Աւետարանս գրեցի դուստրը գաստարանս, և եղի իշատակ ինձ և ծնադաց իմոց՝ Մարտիրոսին և եղի սարեթին: Եւ ոչ ոք չունի իշխանութիւն ի վերայ աւետարանիս, որ ծախկ կամ աւտակ կամ գրաւական զնձ և կամ այլ ինչ պատճառ որ ինձի և թագաստայ՝ հասանի աւետարանիս: Այն մարդն, որ խորհի ի կորստեան որդայ թէ եպիսկոպոսն է թէ կաթողիկոս, թէ կրաւնուոր, թէ երեց, թէ սարկաւազ, թէ աշխարհական ինի՝ քանազան է, և իմանի Յուդայի սոցէ և պատիժն Կալէնիէն կրեցցէ և ընդ իաշհ(անու)-զացն պատեսցի ի ընդ Արեւսի և ընդ Սաբէի չարչարի ի ձեռն աստանայի: Դարձեալ, եթէ որ կտրէ գլխաւորապարանս, կտրի իւր արքայութեան ճանապարհէն. Աստուծայ տեսնոյ կարաւա մնա: Եթէ որ քե-

րէ կամ սրբէ գլխաւորապարանս, քերսի և սրբի իւր ողորմութեան և վարձուց կտակն. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, առաջնորդք և միաբան սուրբ ուխտիս կարմիր վանիցս, որ խնամ ամէք սորա և լաւ բռնէք. կատարողք աղաչանաց մերոց արեւնալ եղիցի(ն): Աղաչեմ զձեզ եղբարք, եթէ ի յարկածից չարին ելան՝ աւետարանս ի կարմիր վանացս և երթայ ի յայլ տեղ, թէ հետու և թէ ի մատու, դարձուցանէք ի վանքս: Աստուածային արճնութեամբն արճնի բերաւդն ի վանքն: Զի կարմիր վանքս ի վերայ ապուսած քարի է. հոգն կարմիր է. քարեկից կողմն Աղարկն է և Դաւղան. յարեմից զեհն՝ սուրբ Էհան, Հաղարին և Աղկարն. արաւային կողմն Զվալածաղ քաղաքն. հիւսիսային կողմն Ակնիւն և Սեղրեկայ լեռն: Ով դատը սրբազան քառանայից, յործամ ընթինուտը գտարք աւետարանս, կամ ի վերայ հիւանդաց, յիշուցիք առաջի անկող և ստկայի յատենին Գրիստոսի զԱրսէն բարսողն. որ մեղապարտ ձեռնաք չպիցա ի սուրբ աւետարանս:

Դարձեալ, յիշեմք ի մարքավայլ աղթիս ձեր կուսակրան և հեղահողի և քարմիտ տէր Մինան: Սուրբ աւետարանս այս Զ. ամ է, որ զարթական էր արտաջող վանացս. և ես իւր ի հայալ նորդեանցն և դարձոյց ի վանքս և վերըտին նորդոցի տուեց, (ի յիշատակ) իւր հաղոյն, յոյժ փափարանաւոր: Թիշխալիք առաջի անկող ստեւնին Քրիստոսի: Տէր զինքն անփորձ պահեցցէ, որչափ ի մարմնի կայ, այսպ ի ծայր ձերութեան իւրոց, և լեւ աստեացս ելանելոյ ընդ առաջին հաւակարարացն պատեցցէ զհոգիս նոցա և զնշխնիցոցն նորին. ամէն: Թվին ԻժԺԶ (1677) կազմեցաւ:

221.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃՀԹ.

Լիմ անապատ. Հիմ քիւ 387. ԺԵ դար.

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, արծաթե խաչով զարդարուած. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բառական լատ է պատուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 17X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ծաղկագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու ծաղկիկներ,

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԵՒ ՍՏԱՅՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լին դար, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ
(Թիշատակարանը բնկած է),

222.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃԶ.

Վարագ. Հիմ քիւ 69. ԺԵ դար.

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սովոր ԵՒ Նատատուն, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. վերջում 2 թերթ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 16X22, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ ծաղկիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ

4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԵՒ ՍՏԱՅՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ մատարագէս լին դար, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ
(Թիշատակարանը չունի),

223.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃԶԱ.

Վարագ. Հիմ քիւ 12. ԺԵ դար.

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վերջից թափուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. միջին Մեարդեան գրով անտարանի լին մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 15X22, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ

գունատու ծաղկիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ յանգատու ԵՒ Մուրատ, ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ մանտ. Եարութիւն, ԺԱՄԱՆԱԿ լին դար, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի վերջը թափուած է):
ՎԵՐԳՈՒՄ.

... Ժամանակիս, որ այլազգիքն զգրացեալ են ի վերայ մեր, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց: Անմեղադիր լերութ խոշորութեան և սխալանաց մերոց. զի կար մեր այս է: Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն:

Եւ արդ, ցանկացող եղիսյ այսմ լուսազարդ սուրբ աւետարանիս՝ օրհնեալ կէնն խնդաղայ և իւր այր՝ Մուրադն. և առին զսուրբ աւետարանս և եղին ի դուռն ձօշապալ սուրբ Յովանէսին, յիշատակ հոգոց

իւրեանց և ծնողացն, մօրն՝ Նուպարին, որդոյն՝ Սահակին, զստեղցն՝ Նուբարին և Աթուշին, հարսին՝ Սառային և որդոցն՝ Ամիրբէկին, Մինասին, Գոհարին, Զուհարին, Ռահմանին: Եւ եղ զսա ի դուռն ձօշաբայ սր. Յովանէսին և սուրբ Աստուածածնին՝ յիշատակ: Ով որ հեռացաւցանէ կամ զորանայ և կամ զբաւէ, զպատիժն Յուդայի և զանէճքն զհայենին առցէ: և լաւ պահողն Աստուած օրհնի. ամէն:

Նա և յիշեցէք և Աստուած-ողորմի սասցէր զայս հրաշալի սուրբ աւետարանիս նոր կազմել տուողին՝ մահտեսի Յարութիւնին, կողակից՝ Շուշանին

224.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՁԲ.

Վարագ. Հին քիւ 8. ԺԵ դար:

ՆԻԻԹ մագաղաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ յիշատակարանի մի մասը թափուած է: ՄԱԳԱՊԱԶՊ. միջին Մեծնորայեան տառերով ճտորնտրի երկական լծերով. ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 14×21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԻՔ 316, ՏՈՂՔ 15, ԳԻՒ քլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԿ Թորնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունաւոր ծաղիկներ: ՄԱՆՐԱՆԿԱՄՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՐ, ԵՒԿԱՆՈՐԱՆՔ 10, անյայտ, ՍԱՆԿՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՐ, ԵՒԿԱՆՈՐԱՆՔ 10, անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեոր մասը թափուած է):

ՎԵՐԳՈՒՄ.

... Եւ խնդրեալաւք իբրև զիս ա-

ղաչեմ? և ամալթով առ ոտս քո դիմէ? և բախելով զքեզ նեղէ, և ժտելով ի քէն խնդրէ. զու, Տէր, գթած և ողորմած, կեանք և արարիչ. ընկալ զերկու խերեւէս ի ձեռաց տաժանելոյս. ի բարեխաւսութիւն ինձ և ծնողաց իմոց և հոգեւոր եղբարցս. և կամ որք սատարեցին ի սմայ. (զի) քո աննիազ բարեացդ ընկալին և զվարձատրութիւն: Եւ սուրբ Նորորդութեանդ փառք յանվախճան յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ընդ նմին և եւ եղկելի Ստեփանոս. որ սակաւ ինչ աւժանդակեցի ի սմայ. առ ոտս անկանիմ բարեւոր ընթերցաւոցդ արժանի առնել՝ միոյ Աստուած-ողորմի՝ զմեր ննջեցեալս. և որ ոչն արգելու ձապատիկ առցէ և Քրիստոսն, որ տայն յամենայնի և ոչ խնայէ: Եւ նմա փառք՝ Հարբ և ամենասուրբ Հոգոյն՝ այժմ և յաւիտեանս. ամէն:

225.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԶԳ.

Լիմ անապատ. Հիմ թիւ 401. Ժի դար.

ՆԻԻԹ մագաղաթ. ԿԱԶՄ արծաթապատ Եւ ոսկեգործ. ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ շատ լաւ է պահուած. ՄԱԳ.-ՊԱՆ. շունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 8X12, ԹՈՒՂԹ 264, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ մանր բոլորագիր. ՍԿԶԲԵԱՏԱԹ ոսկեգործ թռչնագրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳ ոսկեգործ ծաղիկներ. թռչուններ Եւ սրտերի պատկերներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 10+4 աւետարանիչներ. ոսկեգործ բազմաթիւ նկարներ լուսանցներում: ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեգործ. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ոսկեգործ. ԳՐԻԶ փրկիպատ: ՍՏԱՑՈՂ Մարգար. ԿԱԶՄՈՂ Եւ ՄԱՂԿՈՂ անյայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՒ յար. ՏԵՆԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարան չունի. այլ միայն վերջում գրուած է.)

Փառք Փրկչին
Եւ յիշատակ զըշին՝
Փրկիպատին:

Անշատակ է սուրբ աւետարանս. աստուածային և հոգեկից, ոսկեգործ, ծաղկաւէտ և արծաթապատ,—պայագետից կառպետ աղայի որդի՝ Մարգարին, հօրն՝ Կա-

րապետ աղային, հօրեղբորն՝ պարոն Թաղէոսին և եղբորն՝ Եղիազարին. ի Քրիստոս հանգուցեալ եղբարցն՝ Իսաիին և Յակոբյանին. և հանգուցեալ մօրն՝ Սեարին.՝ Հոսիֆ-սիմիւն և Մարիամին, և ամենայն արեան մերձաւորացն: Որ ստացաւ դստ. ի հալալ և արդար վաստակոց իւրոց, և ետ ընծայ և յիշատակ անջնջելի ի Հմա սր. անապատին և Գէորգայ զաւրաժարին: Ով ոք հանդիպի այս հոգեկից բուրաստանին և փրկադործ սուրբ աւետարանիս, ընթեռնելով կամ օրինակելով, մի բերան ևստուածողորմի ասացէր ստացողի սորայ. յիշեցէք իս սուրբ և մարափայլ յաղթս ձեր. և զուք յիշեալ լինէք ի Քրիստոսէ ասոր աշեղին. ամէն: Բայց ով ոք յանդգնի հանել զսա ի դրանէ Հմայ սուրբ անապատին և սրբոյն Գէորգայ հիշատակարանակ տաճարէն՝ զբաւելով, վաճառելով կամ ծախելով կամ զողանալով, մասն Յուդայի առցէ և նզովեալ եղիցին. ամէն: Իսկ լաւ պահողն և խնամ տարողըն. օրհնեալ եղիցին յևստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա. ամէն: Եղև թուին Հայոց ՌՄԵ (1756) ամին. ապրիլի է, (ի) տօնի Աւետիաց սուրբ ևստուածածնին. որ է օրհնեալ յախտեանս. ամէն:

226

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ՃՁԴ.

Լիմ անապատ. Հին քիւ 400. Ժն դար

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԿԱՄԱՆՔ քայքայուած է եւ թղթերի ծա-
րերը փառած, ՄԱԿ.-ՊԱՀ. մի մի թերթի,
անգիր, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 42
X 31, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 288,
ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ
պարզ գլխագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ միա-
գոյն ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈ-

ՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԵՒ
ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ ԵՒ ՆԱՂԿՈՂ
անյայտ, ԺԱՄԲԱՆԿ ԺԷ՛ դար, ՏԵՂԻ ան-
յայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բռն լիշատակարանը թափուած է.)

227

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ՃՁԵ.

Լիմ անապատ. Հին քիւ 14. ԺԺ դար:

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԻԱՄԱՆՔ շատ վատ է պահուած, ՄԱԿ.-
ՊԱՀՊ. երկաթագիր անտարանի մի մի
թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 3, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 20
X 28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 348,
ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ
թռնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զանապու
ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 10+4 անտա-
րանիկներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, զծուած են՝ քայք
չեն գրուած, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ան-
յայտ, ՍՏԱՑՈՂ կիրակոս, ՆԱՂԿՈՂ ԵՒ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԲԱՆԿ ԺԷ՛ դար,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Վերջում կայ լիշատակարան, սակայն
կարեւոր մասը կտրուած է.)

Մարտիկոսի անտարանի վերջում.

Փառք . . . Եւ Կիրակոս Եսու գրել
զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իմոյ
եւ ծնողաց եմաց եւ զաւակաց իմոց եւ ամե-
նայն արեան մերձաւորաց իմոց. ամէն: Եւ
Եսու գտարք աւետարանս թերք. Ձորոյ սը-
կատուածածնիս, անջինջ յիշատակ հոգւոյ
իմոյ, Եւ ոչ ինձ ազգ եւ ոչ աւտար՝ չունի
իշխանութիւն ծախելոյ եւ գրաւ դնելոյ կամ
տանելոյ, Ով յանդգնի զայս աւետարանս ի
յայտ սուրբ Աստուածածնի զանէն հեռացու-
ցանէ. նա մասն զՅուդային առնու եւ զայլ
խաչահան(ու)ացն. ամէն: Եւ ինքն նզովեալ
եղիցի. ամէն:

228

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃԶԶ.

Մոսկի՝ Աբրահամենց քաղի՝ ս. Յարութեան եկ. Հին թիւ 5. ԺԵ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ եւ խաշով գաղարարած, ՀԱՆԻՍԱՐԱՆՔ սկզբի վեց թերթը մկենբր կտրել են, վերջից էլ յիշատակարանի մի թերթը կտրած է, ՄԱԿ.-ՊԱԶԳ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒԼԹՔ 258, ՏՈՂԻՔ 23, ԳԻԻ՝ քաղարագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԻՔ զունատը թռչնագրեր, ԼՈՒ-ՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատը գաղղեր, ՄԱՆ-ՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻԻԶ Ստեփաննոս աքեղայ, ՍՏԱՑՈՂ Լիւքսանոս, ՄԵԼԴԱՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ, անխաշ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ: դար, ՏԵՂԻ Աղ-թամար:

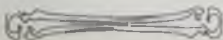
ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. ՎԵՐՍՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի եւ տեսակ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ հաւատարմի եւ բարեպաշտ տառնաւորն էլիքսան եւ կենակիցն իւր՝ Զան-մէլիք. եւ ստացան զառաւել մեծութիւնս եւ զգանձս անկողոպտելի. յիշատակ հոգոյ իւրեանց եւ ծնողաց նոցին, հարն՝ Աւետիսին եւ մարն՝ Քունդ խաթունին եւ կենակցին իւրոյ՝ Զան-մէլիքին եւ ծնաւզաց նորին՝ խուսն թուովն եւ Անդակատին, եւ Սիմէոնին եւ Գեորգին՝ Քուսթու-խաթունին եւ Յուստիանին, եւ որդոցն՝ Սատաղին եւ Նոր-Պարոնին, եւ զստերացն՝ Քուսթու-խաթունին եւ Քունդ-խաթունին եւ Գեորգ-դոն՝ Յունան քահանային. եւ այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց, կենդանեաց եւ հանգուցեցոցն ասհասարակ, որորմի Գրիստոս Աստուած եւ տացէ զիւր որորմութիւն եւ զերկնից արքայութիւն. ամէն:

Եւ արդ, ես ունայնս եւ թափուրս յամենայն հոգեոր բարեմասնութեանց եւ հաշխալս եւ մաշխալս վերջին ազգատութեամբ. սուտանունս աքեղայ Ստեփաննոս. տեսի զփափագ եւ զսէր հոգեոր, զոր ունէր հետ սուրբ աւետարանիս՝ հաւատարիմ եւ բարեպաշտ տառնաւորն էլիքսան եւ զծագրեցի զսուրբ աւետարանս՝ ի կղզիս Աղթամարի. ընդ հովանեաւ սուրբ Քնայնս եւ սուրբ Սարգսիս. ի թուա . . . թերթը ընկած է):

Զվերջին զնորոգող սուրբ աւետարանիս՝ հեզանդի հաւատարիմ Մարտիրոս. որ եւ նորոգել սուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր հոգոյն եւ իւր ծնողացն, իորն՝ Եղիային, մօրն՝ Թուրվանտին եւ իւր կողակցոյն՝ Անուային եւ իւր որդոյն՝ Եղիային եւ զուստը՝ Խուսրին, եւ իւր մեծ եղբորն՝ Ամիր-աղային եւ իւր կողակցոյն՝ Գունարին եւ իւր որդոյն՝ Բարսեղին եւ զուստը՝ Ալիսին եւ Սսկկին, եւ միւս եղբորն՝ Պետրոսին եւ իւր կողակցոյն՝ Եղիային եւ իւր որդոյն՝ Մանուկին, Ահնին, Գոյոյին, եւ զհանգուցեալ եղբորն՝ Յովհաննէսին եւ իւր կողակցոյն՝ Նազլուն եւ որդոցն՝ Ենիբարին, Զարին, Յակոբին, Քաղատունին, զուստը՝ Մարիամին, հարսնեղուն՝ Փարին, Գուլանին, Վարդերուն եւ զթոռնկը՝ Յովանին. եւ որք գրեցան եւ որք մնացին, յիշեալ լինին ի՛նչ Գրիստոսի անհղ ատենին. ամէն: Աստուած բարով վայելիչ տացէ. ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս. ձեռամբ սուտանուն տէր Անանին. թվ. ՌՃԶԴ-ին (= 1735):

229

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՁԷ.

Կտուց անապատ. Հին քի 100. Ժե դար:

ՆԻԻԹ մազապաժ, ԿԱԶՄ արծաթա-
պատ: ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ շատ լաւ է պահած: ՄԱԳ.-
ՊԱՆՊ. չունի: ԴԱՏԱՆԿ ԹՂ. չկայ:
ՄԵՆԻՈՒԹԻՆ 8X11, ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿՈՒՆ
ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ ըստըստ
ՍԿԶԵՆԱՏԱՆԹ ակեգոծ թռչնագրի: ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատ և ոսկեգոծ ծա-
ղիկներ, թռչուններ և սրտց պատկերներ:
ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 14+4 աւետարանիչներ, ու-
կեգոծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ,
ԿԱԶՄՈՂ և ԾԱՂԿՈՂ անյայտ: ՍՏԱՑՈՂ
Կարապետ վարդապետ: ԺԱՄԱՆԱԿ Ժե
դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.
(Յիշատակարան չունի):

Աւետարան կաղնի վրայ փորագրուած է.
Յիշատակ է սուրբ աւետարանս ի դու-
սրն՝ Կտուցայ անապատի՝ սուրբ Կարապետի
ԹՎին ՌՄԻՉ-ին (==1777):

Աւետարանի վերջին քերի վրայ գր-
ուած է.

Յիշատակ է սուրբ աւետարանս՝ սրբ-
րադան չօրն իժոյ Կարապետ վարդապետին.
որ ևս ի դուսն Կտուցոյ սուրբ անապատին.
յիշատակ իւր և իւր ձեռողացն, չօրն՝ Միխ-
իային, մօրն՝ Խան-բէկուն և քեռն՝ Սա-
րիսմին և այլ մերձաւորաց սոցին. որ թը-
վին ՌՄ-ին (==1751) լաւ դաս. ՌՄՉ-ին
(==1757) ևս արձաթիւ սուրբ աւետարանս
և ևս ի դուսն:

230

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՁԸ.

Կտուց անապատ. Հին քի 128. Ժե դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ: ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ քաղաքի լաւ է պահած: ՄԱԳ.-
ՊԱՆՊ. սկզբում մի լիւրթ, անգիր: ԴԱ-
ՏԱՆԿ ԹՂ. չունի: ՄԵՆԻՈՒԹԻՆ 19X26,
ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿՈՒՆ ԹՈՒՂԹՔ 204, ՏՈՂՔ
22, ԳԻՐ ըստըստ: ՍԿԶԵՆԱՏԱՆԹ թռչ-
նագրի: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատ Ծա-
ղիկներ: ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ չունի: ԽՈՐԱՆՔ
չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ և ՍՏԱՑՈՂ
անյայտ: ԿԱԶՄՈՂ խոջայ Լսոմ և Լկեր-
տիսմոմ: ԾՈՂԿՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ
Ժե դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.

Վերջին քերի վրայ.

Չփերջին կազմողս սուրբ աւետարա-
նիս, յիշեցէք ի Քրիստոս զԽոջայ-Ատոմն և
զիւր կողակիցն զՋան-աղէն և զճայրն իւր
զՄիխիթար և զմայրն իւր Խան-աղէն և Եղ-
րայր(ց)ն Կրիզօսին և տէր Ստեփանոսին և
և Աստուածատրին և Ախիջանին և որդոցն
Ամիր-աղին և Զիրաքին և Շիրաքին. ամէն:
ևս ասեալ զսուրբ աւետարանս ի ձե-
ռն զերու թեան, և զնեաց զսուրբ աւետա-
րանս (ի) չալալ արդեաց և վաստակոց իւ-
րեանց. յիշատակ Խոջայ Ատոմին և կողակ-

ցուե՛ն՝ Զան-աղին և հաւրն՝ Մխիթարին և մաւրն՝ Խան-աղին և եղբաւրն՝ Գրիգորին և միոսս եղբաւրն՝ տէր Ստեփաննոսին և Աստուածատուրին և Ախիշանին և որդոցն՝ Ամիրաղին և Զիրազին և Շիրաքին, և այլ ամենայն ազգականաց և ննջեցեցոցն առհասարակ, ամէն:

Եւ դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ի Թրիստոս՝ զձեռքս Ատոմն և զհայրն՝ Մխիթար և զմաւր՝ Խան-աղին և զեղբայր(ս)ն՝ Խոջայ Գրիգորին և զտէր Ստեփաննոս, որ մեկեր և զն վաճառ քաղաքին և շարն ոչ վերոյց, սպանել տուին, և իրիտասարդ փոխեցաւ առ Թրիստոս, ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զձեռքս-Ատոմն, որ վերստին նորոգել ետուր յիշատակ՝ չոգոյ իւր

և ծնողաց՝ Մխիթարին և Խան-աղին, Գրիգորին և տէր Ստեփաննոսին և Աստուածատուրին և Ախիշանին և Ամիրաղին, Զիրաքին, Շիրաքին և զամենայն արեան մեքմաւորսն իւր, զկենդանիսն և զշահպոցեալսն: Մանաւնդ յիշեցէք և ի իրարանով Աստուած որդւոքի սասցէք իւրեանց չոգոյն, ամէն:

204 ր թդ. — Կաման Աստուծոյ . . . սարկաւացս, կազմել տուինք սուրբ աւետարանս. — ի վաճառ Տաթևոս սուրբ ատաքերոյ, (յ)ստաֆնորդութեան տէր Շմաւոն արշիւկպիսկոպոսին և եղբորդին՝ տէր Ստեփանոս եպիսկոպոսին: Զկապողս սորին Ալեքսի(ս)անոս, յիշեցիք ի Քրիստոս, և Աստուած ձեզ յիշէ իւր միասնեցամ ի զայրստեան ամէն: Ի թդ. 24 (= 1511):

231.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ՃԶԹ

Կտուց անապոս, 2 ին թիւ 239, ԺԵ դար:

ՆԻՒԻԹ մազադախի, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քաւարսն լսաւ և պահած: ՄԱԳ.ՊԱԶՊ. շունի, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսինն, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՏՈՂԻՔ 24, ԳԻՐ քաղաքի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13X18, ԹՈՒՂԻՔ 312, ՍԿԶԲԱՏԱՍԻՔ խոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԸԱԶԱՐԻՔ զունաւոր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Դաւիթ, ՍՏԱՃՈՂ ոգև Ղարաբի, ԺԱՄԱՆԿ ԺԵ դար, ԾԱԶԱՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անխառն, ՏԵՆԻ Աղբակ՝ Էրնկի գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՈՒԹԻԻՆԻՔ.

Վեդում.

Փառք . . . Զոր տեսնալ այսպիսի ծաղկաւէտ բուրաստանս, անթառած վաշելութիւնս, բարձրիտ և աստուածասեր և հեզհոգի տանուտէրն ոգև Ղուբաթն, որ ետ գրել ցտոր աստարանս ձեռամբ յոգնամեղ Դաւիթ սուտանուն քահանայի, ի յերկրն . . . Աղբակու, ի գիւղն Էրնկի. ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանիսի և Գեորգաւ սուրբ զաւրապարին, յիշատակ չոգ-

ւոյ իւրոյ և ձեռացն իւրոց և ամենայն արեան մեքմաւորացն: Եւ արդ, աղաչեմ ըզձեզ, դասս լուսեալմ քահանայից և սարկաւացաց, որք հանդիպիք սմա՛ զարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի սուրբ և մաքրափայլ և յարժանաւոր յաղթօթս ձեր՝ զբարեպաշտօն և զերկրեղած տանուտէրն ոգև Ղուբաթն և զկենակիցն իւր՝ Զան-աղին և Սուսոն և զծնողսն իւր զՍարգիսն և զԸՇԱՎ-զաղին, նաև զպապն իւր Զիրաքն և զՅորեղբայրք իւր Ղազարն և Նաոն և զեղբարսն իւր Մուրադն և զամուսինն իւր Նիշուրն և զորդիսն իւր Ղազարն և կիսն Մարիամ և միւս որդիքն՝ Սառուխանն և Վարդանն, և միւս եղբայրն՝ Կակոսն և կենակիցն իւր՝ Խան-զաղին և որդին իւր՝ Սախան և եղբորդին իւր՝ Պարեան և զկիսն՝ Սարաթն և որդիքն իւր՝ Զիրոն, Խանէսն և Խաչատուրն և Քանոնն:

Դարձեալ, յիշեցէ՛ք՝ Ղուբաթի որդի՝ Շահնազարն, և զամուսինն իւր՝ Խալիաթուն և Թուրխանդին և զորդին իւր Շաղոն և զկիսն իւր Զարիկն և որդին Ամիր-զաղին և զմիւս որդիսն՝ Սարգիսն, Աստուածատուրն

և զնեկօղոսն, և միսս որդին Միբզոն և Կենակիցն իւր՝ Քառասուն և զորդիան՝ Մանուկն, Ասգն և միսս Ասգն և զդուստրն իւր՝ զՔոռոմն, և այլ ամենայն արեան մերձաւորսն, զԿենդանիս և զհանգուցեալսն, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք. զի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ի միսանգամ զայստեանն իւրոյ, ողորմեսցի և զթիացի ձեզի յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս, և լսել տացէ զերանաւտ բարբառն՝ որ ասէ. Եկայք

օրհնեալք Տօր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ վարքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի, հանդերձ ննջեցելովք ձերովք, անպրաւ յախտենիս. ամէն. Հայր մեր . . .

112ր թիզ. Կրեցաւ թուին ՌՃՈ(=1691) ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ամէն. Բայց կացցէ աւետարանս (ի) սուրբ Կարապետի տաճարն: Եթէ որ յանդգնի հեռացուցանելով ի սուրբ անապատէս, զմասն Յուդայի առցէ և զիսաշնանողացն . . .

232

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՂ.

Կետց անապատ. Հին քիւ 236. Ժե դար:

Նիւթ մագաղաթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀ. չունի ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԴԱՏԱԼԻԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 9×13, ԹՈՒՂԹԻՔ 300, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ ըստ յորագրի. ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ ոսկեզօծ ծաղիկներ, թղթուններ և սրբեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւետարանիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԻՐԻՉ Յովնանէս, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ ծԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լիկ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇ ՀՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, ազաչեմ զամենահան՝ վասն սիրոյն Քրիստոսի՝ որ հանդիպէր ամա. Բնթ(ե)սըլով և կամ ուսմամբ. յիշեսցիք և անպիտան զբիշս զՅովհաննէս և ծնողքս իմ, զԺերուհի հայր իմ Մակար երէց Յերեսս անկեալ ազաչեմ, յիշել զիս և մեղաց թողութիւն խնդրել ի Քրիստոսէ ինձ և հնաւագց իմոց և եղբարց և ամենայն վարմից. և որք յիշեց յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ:

233.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՂԱ.

Կետց անապատ. Հին քիւ 240. Ժե դար:

Նիւթ մագաղաթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ լաւ է պահուած, և կոչում է ՄԻՆՈՂ-յարույց: ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԴԱՏԱԼԻԿ ԹՂ. չունի, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ ըստ յորագրի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 17×20, ԹՈՒՂԹԻՔ 372, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ ոսկեզօծ ծաղիկներ, թղթուններ և սրբերի

պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 11+4 աւետարանիչներ, ոսկեզօծ. նսնի քաղմաթիւ պատկերներ, քնագրի ՍՂՔ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ, ԳՐԻՉ Ընդոլ քառանկալ, ՍՏԱՑՈՂ 1) Ջարարիա 2) Խոչա փոսնգիւլ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լիկ դար, ՏԵՂԻ թուխտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

վերջում.

(Բուն յիշատակարարն բնութամ է. իսկ Արձաթագատ կազմի վերայ փորագրուած է.)
 Այնտակ է սուրբ աւետարանս կա-
 րապետ վարդապետին և իւր ծնողացն, չօրն՝
 Մխիթարին և ժօրն՝ Ռան-պէկուն և քսերն՝
 Մարթամին. ի տաճար սուրբ կարապե-
 տին . . . Յիշատակ է թվին ՌՄԺԵ-ին
 (==1766).

Քեռուած յիշատակաւանից յետոյ.

Արդ, ով դասք քանանայից, խումբք
 սարկաւազաց և գունդք ժողովրդոց. որք
 հանդիպիք այսմ. Նրաշաղթած սուրբ աւե-
 տարանիս. յիշնջիք ի մարտփայլ յաղօխ
 ձեր գտտացող սորս՝ զհարապխանցի բա-
 րեպաշտ և աստուածամէր մահտեսպու
 Զաքարիան, զնայրն իւր՝ մահտեսի Սահակն
 և զմայրն՝ Փէրիխանն, կողակիցքն իւր՝
 Փօրօզէն և Մրվաթն և որդիքն իւր՝ զՄայր-
 գարէն, զՍահակ, զՄուրադ-խանն և զՂա-
 րիպ-ճանն և զստեղքն իւր՝ զՀռոմն, զՓա-
 րէն, զՆարինն և զՍահակն, և Մարգարտի
 որդիքն՝ զՄարտիանն և զԱստուածատուրն,
 և զգուտսորն՝ զՓօրօզայն՝ Դարձեալ, Զաքարի
 չօրեղբարքն՝ մահտեսի Առոմն և մահտեսի
 Պետրոսն, մահտեսի Առոմի կողակից՝ Զա-
 նազանն և Պետրոսի կողակիցն՝ Աննայն,
 Դարձեալ. իշննջիք զմահտեսպու Զաքա-
 րիայն. որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս,
 ի հալալ վաստակոցն իւրոց. և ետ զթերին
 սորա լրացուցանեմ և կազմել. յիշատակ
 իւրն և իւրոցն ամենայնի, ի ՌժԺ (==1655)
 թվին, յունիս և.

Փառք անանասուրբ երրորդութեան՝
 Նօր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և . . .
 Արդ, եւ Ռօճայ Ֆրանգիւս, ցանկացող եղե-
 րապետածային չօրեղբ քանձուցն՝ որ կոչի
 սուրբ աւետարան, և փափազանօք քստա-
 ցալ և գնեցի, ի հալալ վաստակոց իւրոց,
 ի քաղաքին Թօխատու. և բերի եղի ի
 գեօզն Դրուսիս. յիշատակ ինձ և իմ ծնո-
 ղացն, զնայրն իւր՝ Աղազուն և զմայրն իւր՝
 Դաստապուրն և կողակիցն իւր՝ Գուրումն
 և որդիքն իւր՝ Սօլիքանազուն, Աղաթխանն,
 և հանգուցեալ որդիքն իւր՝ Սաշիկ, Եղորդուն
 և զուտ(ր)ն իւր՝ Մարիանն և Նարան իւր՝

Մարթան և (Ե)ղիսաբեթն, և թոռունքն իմ
 Լստեփանն, Պօղոսն, Ֆրանգուրն, Մարիանն,
 Ոսկեստան, Շահնարաթն, Դաստապուրն, և
 հաներն իմ՝ Դաստի իշխանն. և ամենայն
 արեան մերձաւորացն իմց՝ կենդանեաց
 և հանգուցեւոց. ամէն:

Արդ, և Ռօճայ Ֆրանգուս, առի սուրբ
 աւետարանս ՌժԺ (==1660) թվին. Պարսից
 թագաւորութիւն՝ Շահ Սուլէմանին. էջմիա-
 ծնայ սուրբ աթոռոյն՝ Վաղարշապատ պատ-
 րիարքարանին՝ տեսաւ Յակոբայ Զուղայե-
 ցուն, և Թումայի առաքելոյն՝ արեւպիկո-
 պոս Պետրոս վարդապետին և քանանայք
 գեղիս տէր Բարսեղն և տէր Սարգիսն, Ով
 քանանայք սուրբ Սիւնին. չ կարդարով կամ
 օրինակելով յիշեցէք զբարեմիտ և չեղա-
 հօգի Ռօճայ Ֆրանգուսին և իւր անդանիքն
 ամենայն. և զուք յիշեալ լիջիք ի միւս-
 անգամ գալստեանն Քրիստոսի:

Արդ, ի սուրբ Զատիկ օրին, տարանք
 ընծայեցինք յեկեղեցին մեր. ի Ռ ճ ի մէկն
 (==1672) թուականին Հայոց, (Փետր) ետուն
 աւազակք ի վերայ եկեղեցոյն և առին աւար
 զամենայն անօթ եկեղեցւոյն եւ էին եր-
 կուքն ի գեղոյս մերոյ, և այլն և յունեաց
 յերկրէն, ի գեօզէն Ըղեթոյ, այլազգիք
 և անօրէնք. Առին զսուրբ աւետարանս թող
 այլ անօթոյն և գնացին ի յերկիրն Սիւ-
 նեաց. մինչև Գ ամք շրջեցուցին զսուրբ
 աւետարանս՝ այն անօրէն աւազակք. զի
 վաճառեցեն զսայ. և ոչ կարացին վաճառել:

Այլ և ընդ ամենայն տեղիս արար
 սքանչելիս քալումս: Առաջին, ընկեցին ի
 մէջ չորոյ, այրեցին զսակն և զարձաթն,
 առեցին ի նմանէ. և սա նման արաղաղի
 ձայնեալ՝ ել ի չորոյ անբողի, Կոսթին (կողին)
 երեսին մէկ պատկերս առաւով կու կորին.
 և ի կտրեկոյն՝ առձամայն երեսն կտրոյին
 յիստ դարձոյց.—Եւ տարան ի մայրաքա-
 ղաքն Թարվէզ, թերևս անդ վաճառեցեն,
 և արար անդ սքանչելիս քաղումս. և անդ
 ոչ առին, եւ անտի տարան ի Հազազու
 երկիրն. և անդ ոչ առին, եւ անտի դարձան
 ի Հափանն և տարան ի Վուսանայք սուրբ
 անապատն. և կուսանք տեղւոյն յորժամ
 ընթերցան գլխատակարարսն սրբոյ աւե-
 տարանիս, եթէ ի զաւանդս Գողթնեաց, ի

գլխօղէն Գրորնհաց (է). կամեցան յայտնել:

Իսկ անօրէն աւագակքն անճար կու մնաւ. մէկ սարկաւազի կու սպառնան թէ սորա յիշատակարան ֆնջեա. և սարկաւազն այն՝ ի յաշէ աւագակաքն՝ ֆնջեաց զյիշատակարանն սուրբ աւետարանիս: Եւ լիտ ֆնջելոյն՝ զօրութեամբ սուրբ աւետարանիս՝ թիւրեցաւ կզակն շանդերձ կլափոքն. և եղև սարկաւազն այն իւայտառակ:— Եւ անտի դարձան ի տունս իւրեանց՝ անօրէն աւագակքն, և ետուն ֆուր եղակցնել՝ զի լուսացին զձորձս իւրեանց: Եւ ի բորբոքել չորսն և եղակաւ ջրուն, զօրութեամբ սուրբ աւետարանիս՝ մանր հրախալ լաց նուցին՝ յանկարծակի վազեցին ի ֆուրն և անկան ի կաթնամբ և առժամայն հիփեցան և աստակեցան. (և աւագակքն անճար մնացին):

Եւ առեալ գաւետարանս զայս, եկին ի գլխօղէն՝ որ կոչի Ըղուերձ. և անդ չափ զարձաժ թուրք կայր՝ խլայի բէկ անուամբ. և էր այր փառաւոր և երևելի: Ի սորա նախնահացն, աւետարան մի կայր նման սուրբ աւետարանիս. զոր մեծ ճանապաղն առեալ էր ի ձեռաց սորա: Եւ սա ի մէջ գիշերին ննջեալ էր ի տան իւրում. տեսիս կու տեսնու, զոր և ձայնս կու լսէ, թէ քու աւետարանին նման մէկ աւետարան՝ աւագակք ունար՝ այս նիշ տիգօք կու անցունեն: Եւ նա առժամայն զարթուցեալ ի քնոյն և վարանեալ ի միտս իւր՝ թէ ինչ իցէ այս. և յայտատուս հարեալ զարհուրեցաւ. և յարեաւ, էառ ընդ իւր զէնքս և զինւորս. և զնաց ընդ այն ճանապաղ՝ զոր աւագակքն անցանկոյց էին: Եւ երբ նա ճնաս ի տեղին, ետես զի եկին աւագակք. և (էին) քարձեալ յիշքեանս յայտար և կողովուորս և ի մէջ նոցա սր. աւետարանս Առեալ ի նոցանէ սուրբ աւետարանս, զարձաւ ի տունն իւր: Եւ անդ սա արար սքանչելիս քաղութս. և ի վերայ գրեալ խլայի բէկն՝ ի յաշէ սորին՝ առեալ ետ ի կին մի պառաւ, չափ ազգաւ. ընդ նմին խունկս և մոմս

ի պատիւ սուրբ աւետարանիս. թէ՛ Առ զսուրբ աւետարանս և պահեալ զգորշութեամբ. զի է սա ի յիշատից կողմին, ի պիղղէն Տրորնհաց. պահեալ, մինչև ևս սոգ արարից նոցա. որ վայցեն և առեալ տարձին ի տունս իւրեանց:

Մինչև երիս ամս այսպան սքանչելիս արար. և Գ ֆուսս սորա հասուցին. — Ա, որ Յովաննու աւետարանիչ պատկերին զլուին հատեալ են. և Բ, որ սորա յիշատակարան ֆնջեալ էին ի միջէն. — Գ, որ կոսիսն մէկ պատկեր հատեալ են: Գ ամ չրջեցուցին զսուրբ աւետարանս, Գ նշան եղին ի վերայ սորա:

Եւ յորժամ լուանք թէ է սուրբ աւետարանս ի Ըղուերձ. ուրախութիւնս) քաղութս արարաք և զոհացաք զճեառնէ, որ ոչ արար անտես զմեզ և զայնսամանս մեր: Տակաւն ոչ հաստացաք. մինչև զնացին ի Ըղուերձ, ի տուն խլայի բէկին. և ետունք Գ թուման ի նա. և առեալ գաւետարանս մեր, զարձաք ի Տրուերձ՝ ի տունս մեր: — Եւ ի զայն մեր ի Ղափանէն՝ թէ զօրթի, թէ հովիւ, թէ իշխան և թէ ազատ, ամենեքեան ընդ առաջ ելին՝ ի պատիւ սուրբ աւետարանին. այսպէս ասելով. թէ Մենք յառաջմէ պիտենք զօրութիւն սուրբ աւետարանիս, քաղութ մեզիս լուսեալ ենք ըզգօրութիւն սորա: — Սիրելիք, ոչ զրեցաք մի քստ միոյն զհրաշս սորայ. այլ սակաւ ի բազմայ, զի մի լիցի ճանձնութիւն լըսողացդ. քաղութ և և անթիւ սորայ հրաշքն:

Գրեցաւ. սուրբ աւետարանս ի Թոխատ. ձեռամբ անարժան Աւգալ քահանային: Դարձեալ, յիշեցէ՛ք զվիշտութեալ խօջայ Փոսնգուլդ, որ քստացաւ զսուրբ աւետարանս, և զմնօղքն, զհայր իւր՝ Աղապուլն և զմայրն իւր՝ Դաստապուլն և որդիքն իւր, և այլ ամենայն ազգատոհմն. և դուք յիշեալ լիցիք ի Գրիստոսէ յԱստուծոյ մերոյ ի միւսանգամ գալստեանն իւրոյ. ամէն: Հայր մեր որ յերկինս ես: . . .

234.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԺՂԻ.

Մոսխի՝ Քաղաքի քաղի՝ Սեբ Խորան եկ, Հին քիւ 3—ժե դար,

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՈՐ Կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաղաքի լա է պատաճ, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. Հունի ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԾՈՒԹԻՆ 18×30, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրի, ԹՈՒՂԹ 282, ՏՈՂԹ 21, ԳՐՔՐՈՐԱԳՐԻ, ՍԿԶՐԱՍԱՆՔ զեղեցիկ, զունատր թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ զունատր զարդեր եւ ճրճատարի, սրճերի պատկերներ, ՄԱՐԱՆԿԱՐԿ 20, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ՍԱՆՑՈՂ Ղամբար, ԳՐԻՉ, ՄԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՈՐՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՆԵՐ.

(Յիշատակարանի վերջին երկու թերթը կտրած է և տարբեր գրքով շարունակած, զանց առնելով գրիչը և թուականը):

Փառք . . Սատի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութիւն, ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիովնի՝ քարեմիտ և երկիւղած Աստուծոյ՝ տիկինն Ղամբար, և ետ գրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ և իւր ծնողացն և ամենայն արեան մերձաւորաց. որ կենա ի դուռն Անջղոնց սուրբ Աստուածածինն. որ կարդան և ողորմի ասնն եւ որ ի բերանով և բոլոր սրտիւ ասէ զԱստուած-ողորմիկն. Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն:

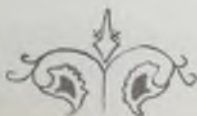
Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասէր՝ Փոխանին և իւր ծնողացն, հաւրն՝ Մուրատին, եղբօրն՝ Գրիգորին, մեծ պապուն՝ Գրիգորին և իւրեանց և որդոցն՝ Ռովանէսին և Մուրատին և Լստեփանին,

Գրիգորին և քերքն՝ Մարեմին և Աղասուն, և դստերն՝ Գաւգալին և իւր կողակցեացն, Քաթնաղին և Աղասուն, և մաւրն՝ Զանաղին, և խարսին՝ Աղարկուն, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին: Եւ որ ի բերանով և բոլոր սրտիւ ասէ զԱստուած-ողորմիկն. Աստուած ամենակարող իւր ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր՝ առատածեռն տանուտէր Փոխանին և իւր ծնողացն, հաւրն՝ Մուրատին և մաւրն՝ Զանաղին և մեծ պապուն՝ տէր Յովանէսին և տէր Ստեփանոսին և որդոցն՝ Փոգալին... և կողակցուն՝ Քաթնաղին. Աղասուն, և քերքն՝ Մարեմին և ամենայն ազգականացն նոցին: Եւ որ ի բերանով և բոլոր սրտիւ ասէ զԱստուած-ողորմիկն. Աստուած ամենակարող (պպնիւրազ) և ամենակարող՝ իւրն և իւր ննջեցեւոցն ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր՝ տանուտէր և քարեմիտ Փոխանին և իւր որդոցն. որ ետուն նորոգել զսուրբ աւետարանս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և իւր ծնողացն և իւր ազգականացն և իւր հին և նոր ննջեցեւոցն. ամէն: Եւ որ զողորմիկն ասէ, Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ, աղանձ զդասս լուսաբալ քանանայից. որ զիս զանաթանս, զանդէսս և զմեղօր լցեալս՝ գտէր Մինասն այլ յիշէր և զիմ ծնողան: Եւ որ զողորմիկն ասէ, Աստուած իւր ողորմեսցի. ամէն ամէն...

235.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՂԳ.

Մոսխի՝ Անճրդանց քաղի՝ ո. Աստուածամանի եկ. Հին թիւ 2. ԺՅ դար.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ սկզբից պատկերներն են 3 խորան թափուած, ծալքերից մկննբը կտրել են, ՄԱԿ.- ՊԱՀՊ. երկաթազիր աւետարանի մի-մի թերթի, ԴԱՏԱՆԿ ԽՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 18X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 284, ՏՈՂՔ 19: ԳԻՐ քոյորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՐՔ գունատր թրոշնագրեր, ԱՌԻՍԱՆԱՋԱՐԴՔ գունատր զարդեր են ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 3 աւետարանչի են ստացողի պատկերը, ԽՈՐԱՆՔ 7, ԿՍՍԱՆԱՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յոյաւնէս, ՍՏԱՑՈՂ Թումայ, ԻՄԱՂԱՌՂ են ԿԱԶ. ՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ժիւ դար, ՏԵՂԻ Մոզս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ. Վերջում.

Փաղք. . . Արդ, կատարեցաւ աստուածախոս և տիեզերաբարդ աւետարանս, ի յերկիր՝ որ Մոզս կոչի. ընդ հովանեաւ եկեղեցւոյ՝ սուրբ Վարդան զօրաւարի. ի խնդրոյ պատուական և աստուածասէր քահանայ Թումայի. որ ստացաւ զաստուածային զանձն. ի յարդար վաստակոց իւրոց, և (ի) վաշխուցն մանկանց) սուրբ եկեղեցւոյ, Արդ, աղաչեմ զամենեան, որք հանդիպիք սմա, թէ օրինակէք ի լաւ և ըստի որ օրինակ և թէ կարգալք. յիշեցէք յերկնաքաղիկ յաղաթս ձեր, զերջանիկ և չրաշալի մշակն եկեղեցւոյ՝ զթումայ քահանայն և զեղբայրն իւր՝ Ստեփաննոս և զծնադան իւր՝ զՎարդան և զՄարեմ,

և այլ ամենայն (հ)անգուցեալսն իւրեանց ի Քրիստոս. և լի սրտի ասացէք. Աստուած քաղցրութեամբ հայի նորա՝ յահագին ատենին. ամէն ամէն. և Աստուած զձեզ յիշէ:

Դարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ, սուրբ դասք քահանայից. յիշել Բարսեղս անարժանս, Յոհաննէս զբրիշ, որ ձեռնամուխ եղաւ ի սա, և զծնողսն իմ՝ զՅակովբ և զՄինաս: Այլ սխալանաց և խոշորութեան, աղաչեմ. անմեղաւոր անել. զի կար մեր այս էր, կրկին մաղթանաք աղաչեմ զձեզ, քրիստոսասէր հոգիք, յիշել առ Աստուած. . . Աստուած ամենայն ողորմութիւն տացէ յաւուրբն յահագին. . . և ծնողաց իւրոց. . . զոր պատրաստեալ է զձեզ. ամէն:

Գիտութիւն յիցի ձեզ, որ աւետարանս ի վաղ ժամանակի կորուսեալ էր, և գտաք ի ըսին? ազատեցաք. յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց:

Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթան ձեր՝ ստացող սուրբ աւետարանին զՄարդարիտըն: Բաղու զկայէ, որ ի թանկայ զնաձ է յԱմուրից:

Դարձեալ, յիշեցէք զտէր Նիկողոսն, որ օղակն հղ և (ի զբիւ) սուրբ աւետարանիս և զիւր կողակիցն՝ զՄանգուսն, ի մաքրափայլ յաղթան ձեր, Յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք. ամէն: Դարձեալ, Աստուածողորմի ասացէք՝ Մխիթարին. Գուռը կկին և իւր արեան մերձաւորացըն. ամէն:

236

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃՂԴ.

Դասաթի՝ Դիգան գիւղի՝ Մանուկի ասոր. ԺԵ դար,

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ակնանկուտ խաչերով զարդարուած, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ լատ և պանուած, 120 թաշկինակով փաթեթուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. միջին երկաթեղէն ակնանկուտ ակնանկանի մի մի թեթիթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. լուսնի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ, 5X12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 412, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՐՔ գու-նատու թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ գու-

նատու զարդեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 21+3 տե-տարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ՍԱՆՅՈՂ Ստեփանոս վարդապետ, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար, 1657 թուին, Նորից կազմել են, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

237

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃՂԵ.

Ջիւլիանիի Փական գիւղի եկեղ. Հիմ քիւ 7 ԺԵ դար,

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ ակնանկուտ և ակնագծ խաչերով զարդարուած, ՀԱՆԻԱ-ՄԱՆՔ շատ լատ պանուած և 102 թաշկինակներով փաթեթուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. շու-նի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ, 17 X 24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՐՔ ակնագծ թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ գունատու զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆ.

ՆԿԱՐՔ 16+4 ակնադանիչներ, ակնագծ ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԽԱՂ, ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՆՅՈՂ ան-յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար, ՏԵՂԻ ան-յայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

238.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՃՂԶ.

Վանի՝ Արարց եկ. Հիմ քիւ 1. ԺԵ դար,

ՆԻԻԹ քամակ թուղթ, ԿԱԶՄ կա-շեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ ակաբից և վերջից թափուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀ, շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. ակնանկանի ակաբներով

թռչնուած են մի մի երեւ ակնադանիչ-ների պատկերները նկարեր, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 20X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 216, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ քուրազիր, ՍԿԶԲԵԱՆ.

ՏԱՌՔ գունատոր թռչնազրեք, ՀՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐՔՔ գունատոր զարդեր, ծաղիկներ,
ԴԿԱՐՔ սկզբում՝ մնացել են 16 նկար, գու-
նատոր, որոնցից մինը՝ զրիչ թռմամս վար-
դապետինը՝ ըստզախոտի վրայ նստած,
ԽՈՐԱՐՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՐՔ 4, ԳՐԻՉ
թռմամս վարդապետ, ՍՏԱՑՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ
անշայտ: ԻՄԱՂԻՈՂ թռմամս վարդապետ:
ԺԱՄԱՆԱԿ ինչ դար, վերանորոգում է
1708 թվին: ՏԵՂԻ անշայտ:

ՅԻՇԱՆԱԿՎԱՐՈՒԹԻՒՆԻՔ:

Մուսկուսի առեսումնի վերջում:

Խիստ եմ կարատ տվեցի նոցին:

Զոր ասրինակ նաև ի ձողին

Եւ նաւաւարն ի ջաւաքին:

Քեզ աղաչեմ, սուրբ Միստին:

Որ նաւուցեր ամբողջ յինն յետինն:
Ժամանեցոյ և զիս նոցին:

Զի դու Աստուած ես անգլներին:

Եւ միշտ ներեւ տկարս անձին:

Եւ նաւուցես ի վերջ սորին:

Եւ ընթերցողը յինչ վարտին:

Զիս ըզթումս մեղաւք ի լին:

Արդ, որք շանդիպք սուրբ աւետա-
րանիս, յինչեղէ և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք,
Շէկունց մահտեւի ըռէս Ղազարին, կողակե-
ցոյն՝ Դարգունին և որդոյն՝ տէր Ատեփա-
նին, կողակցոյն՝ Զմբուխին և որդոյն՝
մեղապարտ հարթմ Աւետիսիս և կողակե-
ցոյն իմոյ՝ Յաննային: Դարձեալ, մահտեւի
Ղազարի որդի՝ Յուսանէսին, կողակցոյն՝
Խոս-աղին, կողակցոյն՝ Ղուրպախին, նորա
որդոյն՝ Մկրտչին, Դարձեալ, Յուսանէսի
որդի՝ Գրիգորին, կողակցոյն՝ Գրիգորին,
որդոյն՝ Աստուած, Յալանէսի որդի՝ Յուսա-
նէսի, իւր եղբայր Ղազարին և նորա եղ-
բայր՝ Մկրտչին, քվերն՝ Վարթ-խաթու-
նին: Ավանէսի ըվերցն՝ Մարթին, Դուր-
դանին, և այլն ամենայն արեան մերձա-
ւորաց նոցա: Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք, և
Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

210 ա թղ. Փառք ամենատուրք եր-
րորդութեան՝ Հոր և Որդոյն և Հոգոյն սրբ-
բոյ, այժմ և անգլաւ յախտանաւ. ամէն:

Եւ արդ, յինչեղէ ի Քրիստոս Աստուած

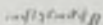
և ողորմի ասացէ՛ք՝ նաւատարմ տանուա-
րոջն՝ մահտեւի ըռէս Ղազարին. որ ետ
սուրբ աւետարանս վերստին նորոգել (յի-
շատակ)՝ նոցոյն իւրոյ և որդոյն՝ տիրացու
Ատեփանոսին, Յովհաննէսին, Դարանին և
հորն՝ մահտեւի Յոսանէսին, կողակցոյն՝
նուրի-խանին, զստերն՝ Սանգատին, Նո-
նուֆարին, Քուրպանին, կողակցոյն՝ Մար-
կոսի, որդոյն՝ Փրիպոսին. ամէն: Բարսեղին
զստերն՝ Զմբու-խին, ամէն: Դարձեալ,
Աստուած ողորմի ասացէ՛ք՝ մահտեւի ոչս
Ղազարին, կողակցոյն՝ Դուրդանին, հոր
և եղբայր՝ Ասանէսին, որդոյն՝ Աստուածա-
տուրին, Սուրուսին. ամէն: Դարձեալ, (Աս-
տուած-) ողորմի ասացէ՛ք՝ զիւրի քահա-
նայից՝ տէր Կուրապետին, տէր Աստուա-
ծատուրին, տէր Եղիազարին, տէր Աւետի-
սին, տէր Գրիգորին, տէր Կիրակոսին,
տէր Զարարին, տէր Սիմոնին, խալիֆայ
Պետրոսին, Զարարին, Աստուածատուրին,
Գրիգորին, Յարութիւնին, Դարձեալ, Աս-
տուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ զիւրի տանուա-
րանց՝ ոչս Զիրաքին, Դաւիթին, Մինասին,
Վարգանին, հիւս Մինասին, Դարբէլին,
Աստուածատուրին քուր՝ Աւանին, Մու-
րազին, Միրաքին, Յովսէփին, Դափանին,
աշղ Լուսին, Կուրապետին, Աստուած լու-
սաւորէ զիւրեանց հոգին. ամէն:

Եւ արդ, եւ մահտեւի ոչս Ղազարս,
և սու սուրբ աւետարանս վերստին կազմի-
ւ եղի ի զուտն Աբարոց Տիրամայք սուրբ
Աստուածածնին և սուրբ Միքայիլային, ան-
ջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ամենայն
ննջեցիւ իմոց ինքի ոչս հետապցանէ,
ձախելով կամ զրաւելով, զանէն սուրբ
Աստուածածնին առցէ. և լաւ պահողն և
խնամատարողն, ասնէ (վարձա) յԱստուծոյ.
ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս, ձե-
ռամբ սուտանուն Սիմէոնի, ի թվականիս
Հայոց ՌՃԻ և Է (—1708), ամէն: Հայր մեր:

212 ա թղ. Փառք անսկզբունն և քա-
կզբունն և ըսկիպրն ամենայնի. ամէն. անե-
ղին, զոյրացիլ ընախց, անգլաւ յախ-
տանաւ յախտանից. ամէն:

Եւ արդ, ոյ լուսեւրամ դասք մաքուր

សេចក្តីសង្ខេប ៖ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវ ជំនាញ ៖

1846

1978 *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 17: 103-110.

၂၇၂၀၀၀ - ၂၇၂၀၀၀

၁၆၈၈

၂။ နှစ်ပတ် - ရုပ်ရှင်ကဏ္ဍကဏ္ဍတစ်ခုလုံးကို အသံဖမ်းရန်

599

239.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՂԷ.

Վանի՝ Արարաց եկեղեցի. Հին րիւ 12. Ժե պար.

Եւթիթ թուովմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ վատ է պահուած, ՄԱԳ.-.ՊԱՀ. շունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ԳԻՌԻԹԻԻՆ երկսիւն, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 17×22, ԹՈՒՂԹ 274, ՏՈՂԹ 22, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԹ թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԹ զոննադր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ

4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ Ժե պար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

240.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՃՂԷ.

Վանի՝ Արարաց եկ. Հին րիւ 24. Ժե պար.

Եւթիթ ժազարովմ, ԿԱԶՄ ամնողջովին արծաթապատ.—ա. երեսում՝ Բիստուփ կաշեկովիներ, ք. երեսում՝ Նամբարնումր, կերտուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-.ՊԱՀՊ. շունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 10×12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 384, ՏՈՂԹ 24, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԹ թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԹ բազմովմի զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 5—4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 5, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ՍԱՑՈՂ ՏԷՐ (նովաննէս, ԾԱՂԿՈՂ Սաճակ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ Ժե պար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բան յիշատակարանը յայտնի բերուած է և վերան Նեանեայր գրուած.

Փառք.— Որոշ ցանկացող եղեալ այսմ լուսազարդ և չորհրդեկալ սուրբ աւետարանիս՝ Նաւատարիմ և Նեգաճոցի տէր Յովաննէս. քանի որ արար լաւ բարութիւն և

ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի Նալալ և արդար վաստակոց իւրոց. և ետ զսա՛ս ստեղծ և զանազան և երանից երանից գունով՝ զարդարել, իշատակ բարի չորոյ իւրոյ և ծնողացն՝ կիրակոսին և մօրն՝ Յամանին, և իւր կողակից՝ Հանուսին, եղբօրն՝ Գրիգորին, կողակցոյն՝ Լաւիխանին, որդոց՝ կիրակոսին, Սահակին, միւս եղբարցն՝ Յովանիսին, Սահակին. Նանուցեւրոցս առ Աստուած. մեծ պատուսն՝ Գրիգորին և մեծ մամունս՝ Մախմուսին, Դեղծուսին, և իւր ամենայն աբեան մերձաւորացն, կենդանեաց և Նանուցեւրոց. Որք Նանդիպէ՛ք, ի բերանով և բոլոր սրբիւ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի (ասացէ՛ք). ամէն:

Ծագկեցաւ և կազմեցաւ ձեռամբ Սահակ Վանեցոյ, ի վիւն ՌՃ և ԻԹ (1680), ի զրան սուրբ առաքելոյն Բարդուղիմէոսի. ի առաջնորդութեան Եսայեայ վարդապետի և քաջ շոնորոյ ի վայելուծն սրբանունոյ տէր Յովանիսին. Երբ(այ)րն Միքայիլն առեց ի գերութենէ, ի Նալալ վաստակեց. Եւ սա

տեսաւ ի յայլազգ(ե)աց ձեռն և շատ զբամ
խառն արար. և ապա առեալ ի քաղաքն
Թարվէ(զ) Իպրահիմ:

Դարձեալ, վերստին քսապալա սուրբ
աւետարանս, որ զերի էր անկեալ ի ձեռս
անօրէն թուրքի: Սա տեսեալ ի ձեռս ա-
նօրէն . . . լի փափագմամբ և տենչման
սրտիւ ստացաւ. և ետ, ի չալալ վաստակոց
իւրոց, և էառ զսուրբ աւետարան՝ գլխա-
տակ իւր և իւր ծնօղաց. Աստուած-ողորմի
Ուրբայէլին, և ճանչուցեալ եղբայր Ան-
դրէասին և որդոցն՝ Պարսման և Արզրման,
Աստուած ամենայնի անփորձ և անսասան

պա՛հէ մինչ և ի խորին ձերութիւն. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝
աղա Մկրտչին, և Նայրն՝ կիրակոսն և
մայրն՝ Անախաթուն և թորենըն՝ Պարսման
և Արզրման և Անդրէասն, Յիւնցէք ի մաք-
րափայլ յաղօթս ձեր՝ Մկրտիչն և զկողակիցն
իւր՝ Պա՛հ(ա)րն, և զեղբ(այր)ն՝ Էվագն և
զկողակից իւր՝ Յուսիկ և որդիքն իւրեանց՝
Պրսման, Արզրման և փոքր՝ Անդրէաս, Աս-
տուածն ամենայնի պա՛հ և փրկէ (յ)ամե-
նայն պատուհասէ, (ի) փորձութենէ շարեաց
ազատէ. ամէն:

241.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ճ Ղ Թ.

Աղբամաք. Հիմ ըիւ 83. ԺԵ դար.

ՆԻԽԹ ընողմ, ԿԱԶՄ Կաղեպատ տալի-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած:
ՄԱԳ.- ՊԱՇՊ. Երկաթազրի աւետարանի մի
մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի: ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ,
21×32, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ
252, ՏՈՂՔ 26, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲԱՆ-
ՏԱՌԹ թղնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԾԱԶԱՐԻՔ զու-
նաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 144
աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱՆՈՐ-
ԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ չալապետ, ՄՍԱՑՈՂ Մար-
տիրոս արեղայ, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ ժԱՄԱՆԿ ԺԻ դար, ՏԵՂԻ ԼՆ-
յայտ:

ԵՐԵԱՍԿԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Այլ և զգրծաղբս անդիտան.

Ողորմի ասել առնէք արժան՝

Ըղձերապետս թափուր ու ունայն.

Արքայութեանն լինել արժան:

Ես յոյս ունիմ յամա՛հ արքայն,

իւր տեսութեանն առնէ արժան.

Սուրբ Եօնանէսըն պատուական

իւրոյ փառաց(ըն) մասնական.

. . . (թափուած է).

251 ա թղ. Դարձեալ յիւնցէք ի Քրիս-
տոս՝ զՊարսմամ, որ ջաղջի վարձքն ռիֆ-
արար սուրբ Քառասնից, Զինչ սուրբ Քա-
ռասունք պատարագ լինի, իւր մասն և բա-
ժին (լինի), ամէն: Ով որ չակառակէ, նզովեալ
եղիցի ԳժժԷ՛ չայրապետացն. ամէն: Դար-
ձեալ, յիւնցէք ի Քրիստոս, զՔէրթէր, Ղարպ-
ջան, զԹուսայ-ջան, Սալուէ. որ զբախտն
ռիֆ արար սուրբ Քառասնից. զինչ սուրբ
Քառասուն(ըն)ք պատարագ լինի, իւրեանց մասն
և բաժին չամարի. ամէն: Ինչ մարդ որ
յիրար տայ, չակառակէ. նզովք՝ Կայնին,
Յուլիանոսին, Այրիանոսին. զխախտնո-
ղացն՝ աոցէ. ԳժժԷ՛ չայրապետաց նզովեալ
եղիցի. ամէն: Դարձեալ, յիւնցէք ի Քրիս-
տոս զկղուպ, զի որդին Յովանէս՝ ռիֆ ա-
րար սուրբ Քառասնից, Զինչ սուրբ Քա-
ռասուն(ըն)ք պատարագ լինի, իւրեանց մասն
և բաժին չամարի. ամէն: Ով որ չակառակէ . . .
(թափուած է) . . .

252 ա թղ. Դարձեալ, յիւնցէք ի Քրիս-
տոս՝ զՄէլիք Ամիր-խան և զեղբայրն՝ Շաղու-
բաթն և զնուրիջան և զորդին իւր Շախ-
մուրադն և զՄարգիս և զՄարտիրոս և զԱ-
միրվազ և զԷրստան Ննջի(ց)լոց չոգին՝ աբ-

ժան առնէ յառուրն ի դատաստանի, Որ զԲեռ-
քոյ՝ և տուր սուրբ Թէոդոսին. զոր վերջստին
նորոգեցին (յիշատակ) նոցոյ իւր և ծնաւոգա-
ցին՝ Եւթին և մար՝ Տախիթին. ամէն. և,
գինչ պատարագ ի յայն և կեդեցին և զ(ան)ի
. . . մասն ու բաժին եղիցի. ամէն:

252 ք թղ. ի թվին ՌՃԼԵ (= 1746), ապրիլի,
ևն դարձեալ, յիշեցէ՝ Մարտի (բր)ոս, Օվանէնն,
Մկրտիչ, Աւագ, Եղիապար, Կարապետ. և

Մարտիրոսի հին ու նոր ննջեցեաց, Աս-
տուած ողորմի ասացէք, ևն դարձեալ, Աս-
տուած-ողորմի տէր Ակորի ծնողաց, աս-
ացէք. Աստուած իւրան մէկ արու զաւակ
տայ. ամէն, Իարձեալ, Աստուած ողորմի
Ահաթի ծնողաց, և սա էլ մասնակից և-
ղաւ. որ էր սա յերկրէն յերևանայ, ի զեղ-
ջն յԱշտարակու. և սա ի վերջ Սաղմոսավա-
նից առաջնորդ էր:

242.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ.

Աղբամառ. Հին թիւ 93. Ժն դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից և վերջից թա-
փուած, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 16X26, ԳՐՈՒԹԻՆ
երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ
բոլորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ թղթաղբեր,
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատոր ծաղիկներ,
թուղթներ, խորաններ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4

աւետարանիչներ, որից Մատթէոսինը՝ կը-
տրուած է, և ՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ
չունի, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ,
ՍՏԱՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ Ժն դար,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

243.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԱ.

Աղբամառ. Հին թիւ 89. Ժն դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից և վերջի թուղ-
թերից մի մասը մկները կտրել են, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ.
սկզբում և վերջում միջին Մնարո-
քան տառերով յայտատուքի մի մի
թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻՆ
16X21, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 288,
ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ
նտարակ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատոր
ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 1+3, և ՈՐԱՆՔ
1, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ,
և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, Աստուա-
ծատուր, ԺԱՄԱՆԱԿ Ժն դար, ՏԵՂԻ ան-
յայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

Ղուկասի աւետարանի վերջը.

Թիշեցէք ի Գրիգորս՝ զԱստուածա-
տուր քահանայն և զորդին իւր՝ զՊետրոսն
և զՄանուկ սարկաւազն. որ փոխեցաւ մա-
նուսք ի Գրիգորս և սուգ անմիթար
արար ծնողացն՝ Պետրոսին և Փաշային:

Թիշեցէք ի Գրգ. յաղթմա ձեր և Աս-
տուած-ողորմի ասացէք՝ Աստուածատուր
քահանային և Պետրոսին և Մանուկին և
Հասուխին և Տողթարին. ամէն:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Բ.

Ակրամար. Հիմ քիւ 198. Ժե դար:

ՆԻԻԹ Թուղլ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՀ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 12X16, ԳՐՈՒԹԻԻՆ միասին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քուրազիւր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ պարզ զլիւսգրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ շունի, ՄԱՆԻՄԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆ շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻՋ ԵՒ ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Մարտիրոս, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

(Գրողի յիշատակարանը կտրուած է, կայ միայն վերջին ստացողինը ՋԼԹ (=1490) թուից):

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս ի վերջին ժամանակիս, ի Թ.ա.կ. շաւրց ՋԼԹ (=1490): Աստուած արնէ զՄալակազատիւս տառուարէք՝ զըռէս Ապահանջէն, զԳուրջի-թէկն, զԱտոմն, զԹուղարաշին, զՎարդանն, զՄխիթարն, առ հասարակ՝ զմեծ և զփոքր. որ հոռու նորոգել զսուրբ աւետարանս: Արարիչն Աստուած միոյն հարիւրապատիկ և Ռ-արապատիկ՝ աստ և ի հանդերձիայ պարզեցեց՝ զմեզ և ձեր ննջեցեցոցն. ամէն: Յիշեցէր յաղթիս ձերն՝ զսէր Սարգիս երկցս. և Աստուած զմեզ

յիշէ. ամէն: Տէր Աստուած-ողորմի ապաշխարող Շաշումին. որ սպասաւորէր սուրբ Աստուածածնին. Աստուած լուսաւորէր զիւր հոգին:

Տէր Աստուած-ողորմի վերջին կազմողիս՝ աստուածաւէր և քարհնաղի՝ ծառային Աստուծոյ Մարտիրոսին և իւր ծնաւդաց, հօր՝ Մուրադին, մօր՝ Ջանադին, կողակցոյն՝ Սառային, եղբայրցն՝ Պազարին, կողակցոյն՝ Խանադին, Կիրակոսին, Սարուհանին, տէր Աւետիսին, հօր՝ Մէլիք-Գիւլամէրին, (և) առհասարակ ամենեցուն. ամէն:

Ես աստուածաւէր և քարեմիտ ծառայն Աստուծոյ Մարտիրոս. որ տղա հասակաւ փափար և սէր ունէի ի հետ նէ(ր)սէսի սուրբ աւետարանին. և յետափափաջ սիրով նոր նորոգել տուի զայս աստուածախօս սուրբ աւետարանս. յիշատակ ինձ և ձեռոց իմոց, հօր՝ Մուրատին, Մէլիք-Գիւլամէրին, տէր Աւետիսին, Պազարին. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի նորարող-ըմ ծագիկ Մարտիրոսին. որ նոր կազմել տուի զսուրբ աւետարանս. որ կենա ի դուռըն սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Իկորդա զօրավարին, Ով որ կարգաւ. զԱստուած-ողորմին ամա Մարտիրոսին. Աստուած իւրն ողորմեացի յաւուրն զատաստանին. ամէն, Հայր:

245

Ա Է Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Գ.

Մոսխի՝ Գաղափի քաղի՝ երկը-խորան եկ. Հին բիւ 14. Ժե կոր

Ն.Ի.Թ. Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ակա-
նակուտ խաւով՝ զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ
շատ լատ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. երկա-
թապիր անտարանի մի մի լծերով, ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. 4. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին ՄԵ-
ՄՈՒԹԻՒՆ 20X32, ԹՈՒՂԹ 340, ՏՈՂԹ
19, ԳԻՐ քոլորազիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԹ զու-
նատր լծոնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԹԹ զու-
նատր զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱ-
ՆԿԱՐԹ 13+4 անտարանիներ, ԽՈՐԱՆԹ 10,
ԿԻՍԱՆԱՐԱՆԹ 4, ՍԱՆՑՈՂ Խոնա կարա-
պետ ԳՐԻՉ եւ ԿԱԶՄՈՂ Լուսերէլ, ՄԱՂԿՈՂ
անխաւով, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆՆ զար, վերակազ-
մած ՌԻԸ=1579 թուին ՏԵՂԻ ո. Կանանց
վանք՝ Մոզգա:

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԹ.

Վ.ԵՂՈՒՄ.

Փառք . . Ուստի եւ տեսեալ զսորայս
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն ի
լուսաձնեալ զարմից սրբոյն Սիւրբնի՝ Խոնայ
Կարապետն. զանկացաւ սուրբ աւետարա-
նիս եւ զնեղաց զսայ, ի հալալ վաստակոց իւ-
րոց. յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնաւորացն,
հարն՝ Խոնայ Ամբրանիսն եւ մարն՝ Հան-
գապին, եւ եղբարցն՝ Մուրատին, Հերապետին
եւ Էնիաթին, եւ Խոնայ Կարապետի կնոջն՝
Ինայիսին եւ որդոյն՝ Աւետիսին եւ հարսնե-
րուն՝ Սալոմին, Բաշարին եւ Խանուսին, Խո-
նայ Ամբրանիսին հօրն՝ Յովանէսին եւ մօրն՝
Մախսուսին:

Եւ արդ, որք հանդիպէ սուրբ աւե-
տարանիս, լի բերանով եւ բոլոր սրտիւ Աս-
տուած- ողորմի ասացէք՝ Խոնայ Կարապե-
տին եւ ծնողացն՝ Խոնայ Ամբրանիսին եւ Հան-
գապին, Գուրաղին, եւ ամենայն արեան միւր-
անորաց նոցա. ամէն Արդ, որք ճաշակէք
յաստուածային բուրաստանէս եւ յամենայն

սեղանոցս, յիշեալք ի Քրիստոս Աստուած՝
զատեցող սուրբ աւետարանիս՝ զԽոնայ Կա-
րապետն եւ զկին իւր՝ զԻնայա-խաթունն եւ
զորդին՝ Աւետիսն եւ զծնօղսն իւր՝ զԽոնայ-
Ամբրան, զՀանգապէն եւ զԳուրաղէն եւ զեղ-
բարքն՝ զՄուրադն եւ զկին իւր՝ զՍալամն,
զՀերապետն եւ զկին իւր՝ զՓաշէն, զԷնիաթին
եւ զկին իւր՝ զԽանուսն, եւ զամենայն արեան
մերձաւորսն նոցա. եւ Աստուած ձեզ ողոր-
մեսցի յահաւոր եւ ի սոսկալի դատաստա-
նին. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ ըզ-
ձեզ. ոյ մանկութիւն սուրբ Սիւրբնի. յիշեցէք
ի մարբախալ եւ յերկնարացիկ յաղօթն ձեր՝
զատեցող սուրբ աւետարանիս՝ զպատուա-
կան եւ իմաստուն, հանճարեղն զԽոնայ
Կարապետն եւ զկին իւր՝ զԻնայա-խաթունն
եւ զորդին՝ Աւետիսն եւ զծնօղսն իւր՝ զԽո-
նայ Ամբրան, զՀանգապէն եւ զԳուրաղէն,
եւ զեղբարքն՝ զՄուրադն եւ զկին իւր՝ զՍա-
լամն, զՀերապետն եւ զկին իւր՝ զՓաշէն,
զԷնիաթին եւ զկին իւր՝ զԽանուսն: Լի բե-
րանով եւ ուղիղ սրտիւ եւ անխեղ յուսով
ասացէք. ի՞նչ Քրիստոս Աստուած, յորժամ
զաս հայրապետ փառօր ի զատկ զԵրկրիս,
ողորմեայ սոցա՝ լստ մեծի ողորմութեան
քում, եւ ջնջեալ զձեռագիր յանցանաց սոցա՝
զկամայ եւ զակամայ, զգիտութեան եւ զան-
գիտութեան, զմահացուն եւ զբրէականն,
եւ զնեղութեան, զհոգեկանն եւ զմարմնա-
կանն, զմտացն եւ զտեսութեանն, զհերերկին
եւ զփոշտեսակն եւ զամենայն մուրհակ
անօրէնութեանցն պատուեա. ամէն: Եւ որ
աստ քաշխօղն է ողորմութեանց. տացէ
ձեզ յիշողացող եւ մեզ յիշեցեցող զանպակաս
քարոթիւն եւ զանուղբատ մեծութիւն, զան-
տրտում օրախաթիւն եւ զեթիւնալի արհ-
նութիւն. ամէն:

Եւ արդ, կազմեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ մեղսաթաւալ Առաքելի։ Ի յերկիրս Մոգկաց, ի մեծափառ և ի հռչակաւոր երկնանդէտ և վայելուչ սուրբ ուխտիս, որ սուրբ Կանանց վանք կոչի։ Ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Կարապետիս, և յայլ սրբութեանց, որ աստ կան հաւաքեալ, ի պարծանս բրիտանէյից։— Ի թուականութեան Հայոց Ռ և ԻԸ (==1579)։

Արդ, ես Խոջայ Կարապետս, որդի չօր՝ Ամիրջանի և մաւրն՝ Հանգանդի։ զնեցի սուրբ աւետարանս, ի հալալ վաստակոց իմոց, և ետու փրստին նորոգել զսուրբ աւետարանս, զի խիստ հանգարեալ էր,— և եզի անջնջելի յիշատակ րարի Անջղոց դրան սուրբ Աստուածածնին։— Ի վայելումն քահանայիցն՝ սէր Ղազարիս, տէր Յովանէսին, տէր Արամին։ որ մականունն Հայր ջիկ կոչի և այլոցն ամենեցուն։ Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս՝ զքահանայդդ՝ ընդ ի ու Դ քահանայիցն դասակից և պսակակից արասցէ։ ամէն։— Եւ որ յանդգնի կամ հեռացուցանէ ի կրանէ սուրբ Աստուածածնին, ծախելով կամ մատենալ կամ գրա-

ւելով, զմասն Յուդային, զանձքն՝ զկանչնին, զխաչնհանողացն և զպրակաւաթացն և զայլ հերձուածողաց՝ առցէ։ ամէն։ Եւ որ յըրաբար զմասն թանայ ու զթուղթն շրջէ, Աստուած զինքն անիծէ և ընդ Պօղոսի Սամուտացոյն դասէ։ Եւ որ յաւանէ և սուրբ աւետարանիս սպասաւորէ, Աստուած զինքն աւրնէ յերկնէ և յերկրէ, (ի) հրեշտակաց և ի մարդկանէ։ ամէն։

Իարձեալ, աղաչեմք զամենեանս, որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զստացող սուրբ աւետարանիս՝ զԽոջայ Կարապետն և զկին իւր՝ զԻնայիս-խաթունն և զորդին՝ զԱւետիան և զհայրն՝ Խոջայ Ամիրջան և զմայրն իւր՝ զՀանգանդն և զԳույաղէն և զեղբարքն իւր՝ զՄուրադն և զկողակիցն իւր՝ զՍալամն, զՀեքապետն և զկին իւր՝ զՓաւլն, զՀնիաթն և զկին իւր՝ Խանուսն։ Լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա։ զի և զուր որդումթին զտջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ։ որ է աւրհնեալ յաւիտեանս։ ամէն։

246

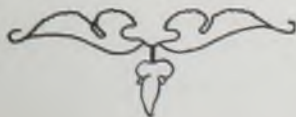
Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Դ.

Վանի՛ ու Պօլոս Պետրոս եկ. Հին բիւ 168. Ժիւ պար.

Ն.Ի.Թ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ փերջից 8 թերթ ընկած է. ՄԱԿ.—ՊԱՆՊ. սկզբում եւ վերջում Մեարտիքեան տառերով աւետարանի մի մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հկալ, ՄԵՄՈՒԹԻԻԼ 1877, ԳՐՈՒԹԻԻԼ երկաթին, ԹՈՒԼԹՔ 288, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ թողորագիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՐԿ թռչնազերի, ԼՈՒՍԱՆԶԱԶԱՐԴԻ գուռաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԿ 16+4

աւետարանիչներ, ոսկեզօծ. ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ. ԿԻՍԿԱՆՈՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ. ՍՏԱՆԵՈՂ Աւետիք եպիսկոպոս. ԳՐԻՉ, ԽՈՂԿԱՂԵՆ ԵՎ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ մօտատրապէս ժիւ դար. ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻԼՔ.
(Իշատակաւոր թափուած է.)

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ե.

Վանի՝ ս. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հիմ քիւ 178. Ժեզ վար:

Նիւթի մագաղաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳՈՒՄԱՆՔ լաւ է պահուած: ՄԱՆԳ. ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՍԱՄԻԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵՆԴՈՒԹԻԹԻՆ 11X16, ԳՐԴՈՒԹԻԹԻՆ երկսին: ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 23, ԿԻՐ՝ քոյրագիր: ՍԿԶՐԵԱՍԱՌՔ թղնագրերու, ԼՈՒՍԱՆՑԱՎԱՐՔ գունատու գարպեր: ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ տնայտ: ՍՏԱՑՈՂ ինչո՞ւ Ղարիպ, ԺԱՄԱՆԱԿ ժեզ վար: ՏԵՂԻ տնայտ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը քերուած է և վերան գրուած.)

Փառք. - Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած. որո՞ւմի ասացէր՝ Քորվրտեցիք? Ունջայ Ղարիպին. քանզի արար լաւ րարութիւն և ստացաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ րարի հոգոյ իւրոյ և ծնողացն: Հօրն՝ Պոյո՞ւին, մօրն՝ Ուսմարին, որդոյն՝ Սարգսին, զստերացն՝ Սառին և Մարթին, որդոյն՝ Առաքելին, կողակցոյն՝ Հովսիսին և իւր ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և հանգուցելոց. և ետ յիշատակ ի զուոն վարապալ և Աւագ սուրբ Նշանին: Ով ~~Խալ~~ կամ զրաւէ կամ զողանայ, պատժի յԱստուծոյ և Աւագ սուրբ Նշանէն, ամէն:

Ի յամի տէրութեան աշխատից սուրբ լան Սահմատին. որ արեակալեալ էր ի վերայ Միջոյ աշխարհիս, աշխիւքն՝ Յու-

նաց, Ասորոց, Հայոց և Մարաց, Հրէից և քաղում գաւառաց, և զմբրիկ զառնութեան իւրոյ, վասն յորովարար մեղաց մերոց, որ քստ առուր սաստակացուցանէր ի վերայ քրիստոնէից. մինչ զի քաղում տեղիս անմարդարեակ արար: Յօրոց և մինն՝ ի մասնաւոր նահանգաց՝ գաւառս Վասպուրականի, հարկապահանջութեամբ ի դրունս մահու հասեալ եղև Մինչ ի սուրբ և տեհեղերս՝ ճամբուս կենսատու վարապալ Աւագ սուրբ Նշանին, որչափ անօթ որ կայր՝ թէ իաչ, թէ աւետարան, ի վաղ ժամանակէ, զրաւեալ էր ի տունս աշխղզ(ե)աց: Եւ զաղէտ զառնութեան վարապալ ով կարէ պատմել:

Եւ տեսե(ա)լ զնեղութիւն սուրբ ուխտիս՝ հաւատարիմ, քրիստոսաւեր և մեծահաւատ Պերօնեց Ունջայ Աստմի կին՝ Եփրեմէին. զվարապալ խղճութիւն ետես և ստացաւ զսուրբ աւետարանս վաշտ, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց և որդոցն՝ Թումին, Սաֆարին, Ղուրաբին, Զիւրաբին, Սարուխանին և մօրն՝ Նուրաբին, մեծին և փոքրին առհասարակ ամենեցուն: Ետ ի զուոն վարապալ Աւագ սուրբ Նշանին՝ անջլինջ յիշատակ. և մի ոք իշխեսցէ հոռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Նշանին: Եթէ ոք յանդգնի՝ հոռացուցանել կամ զրաւել և կամ ծախել, պատիժն Յուդային, Նեոխին և զխահանդացն առցէ և զհուրցեհներն ժառանգեսցէ. ամէն: ԹՎԻՆ ՌԶԼԱ (==1682):

248.

Ա Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԻԶ.

Վարաց. Հիմ քիւ 1. ԺԵ դար. վերակարճած 1587 թուին,

ԴԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ Կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանից մի թերթ լինած է, ՄԱԳ.—ՊԱՆՊ, երկաթագիր անտարանի երկական թերթ, ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18X27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒԴՔՔ 252, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ՝ քաղաղի, ՍԿԶԲԱՏԱԹՔ գունատ թղթաղբի, ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատ զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆԻՄԱՆԿԱՐԿ 14x4 անտարանիներ, ԽՈՒՄԱՆ 10, գծումք է՝ քայք չէ գրումք: ԿՈՒՄԱՆՈՒՄԱՆ 4, ԳՐԻՋ եւ ԾԱԿՆՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Փիլիպպոս արեղայ, ՍՏԱՑՈՂ ՏԷՐ-Գրիգոր եւ ՏԷՐ-Կարապետ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար. վերակարճած ԻՒԶ—1587: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի եւ տեսալ զսորայ անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ քան ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիոնի՝ տէր Գրիգոր եւ տէր Կարապետ անուն կաշեցեայ. եւ սո զրել զսուրբ տառս աստուածախառս՝ անտարան անուն. զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր սուրբ մատենիս:

Եւ արդ, եւ յետիւն ի քաննայնս և անարժանս ի մանկունս եկեղեցոյ. հրամանս առեալ ի պատուիրանաղբի արաքելական քանէն, որ ասէ. յոր (կոչումն) կոչեցար, ի նմին կացիիր, եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն. այլ ունայն (զոյով) յամենայն բարեկամայնութենէ, որով շատրիւնացն է համարձակութիւն: Այլ ի բարեխառս թիւն մարթելով զամենայն սուրբս և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ՝ զկործանեալ և զլքեալ անձն իմ եղկելի Ով յիւրակործան մարմին եկրածին. որով ձայնարկութեամբ(ը) զեզ աւաղեցից,

կամ զիսորդ ի զիր յառեցից. և կամ զորոց նշանակելից՝ զմարմնական տիրութիւնս իմ. որ ամենայն մեղար լցեալ և տատանեալ կամ. քայլոց յուսամ յԱստուած և ի սուրբ աւետարանս իւր. զի տացէ ինձ մաքրութիւն և զգաստութիւն. և որոց ստացան զսուրբ տառս զայս:

Իարձեալ, յերես տեղեալ աղաչեմ բզմանկունս սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպէր սուրբ անտարանիս. յիշեալք ի Քրիստոս՝ զտէր Կարապետ և կողակիցն՝ ինախաճաշն և զորդին՝ զտէր Գրիգոր և զկողակիցն՝ Մարիամ և զդուստր՝ Մերճան և զեղբայրն՝ Իզնայտիոս և զկողակիցն՝ Փարիթան և զԽաթուն-ճան, և զորդին՝ Գառնուկ և զկողակիցն՝ Զան-աղէն և զեղբայրն՝ զտէր Կարապետ և զկողակիցն՝ Գայանէն և զեղբայրն՝ զԴարման և զկողակիցն՝ Շաղգաղէն և զԿարապետ և զՆերսէս, զՄայրգիրտ և Մատեն և զ. . . . զՀաման և զԹուրվանդէն, Խանգաղէն և զԼեւոնիս, և զայլ ամենայն արեան մեքմաւորացն իւրեանց, կենդանեաց և հանգուցեցոցն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցիք ի մարտիայոյ յաղթմ ձեր՝ զտէր Գրիգոր և զտէր Կարապետ. որ բոստացաւ զսր. աւետարանս, ի Նալայ արդեանց (և) վաստակց իւրոց. յիշատակ բարի ճոցոյ իւրոյ և ծրնուղաց իւրեանց առնասարակ. ամէն: Եւ որ զորորմին ասէ. Աստուած իւր ողորմեցիք, ամէն:

Եւս սուտանուն Փիլիպոս արեղայ, որ մականունն(ս) Սուրուն կոչի, կազմեցի զսուրբ անտարանս ի զիրզն՝ որ կոչի Վանիկ. ի զուռն սր. Բառասնից. ի հերպետութեան՝ տէր Վարդանիւն և տէր Յովաննիս, և ի թվականութեան Հայոց ԻՒԶ 1—1587, և ի նայրապետութեան մերոյ՝ տէր Իրիգոր կաթողիկոսին:— Եւ այնն ժամանակն

գրեցաւ: որ զթաւրէզ առին և բազում սուրբ աւետարանիս՝ կարդալով կամ աւրինակերք արարին աշխարհիս. վասն ծովա-գեալ մեղաց մերոց:—Եւ որք հանդիպէք

249.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Է.

Կսույ անապատ. Հին քիւ 73. Փն դար:

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ ԵՎ ԿՐԱՆՈՒՄԱԾ, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. Հումի. ԴԱՏԱԿ ԽԶ. Հումի. ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ, 16X22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԱՐԱՆ, ԽՈՒՂԹԲ 268, ՏՈՂԲ 21, ԳԻՐ ԵՐԿԱՐԱՆ, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻԹ թղնազորք, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԿ զունատոր ծաղիկներ, ՄԱՆԻՆԱՆԿԱՐ 1, ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻ 4, ՍՏԱՆՈՐ ԸՈՒՍ ՄԱՆԿԱՆՈՐ, ԳՐԻՉ, ԵՐԿԱՆՈՐ, ԿԱԶՄՈՐ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆՈՐ, ՏԵՆԻՆ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

(Բուն յիշատակարանը թափուած է):

ՎԵՐԿԻՆ քերթով գրուած է.

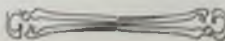
Ի թուականութեանս Հայոց(ՋՄ=1501) գրեցաւ: սուրբ գիրքս ի գիւղս Սաղարայ՝ (Ի) յիշատակ Մալամին:

Քրիստոս Աստուած, քո սուրբ աւետարանի բարեխաւսութեամբն, ողորմեա և մեղաց թողութիւն շնորհեա՛ւ աստուածասեր և հաւատարիմ տանուտիրոջն Մարգարին, կողակցուն՝ Սան-դատին. որ արար լաւ բարութիւն և ետ նորոգել զսուրբ աւետարանս. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն, հարն՝ Եկեղեցիս, կողակցուն՝ Թաւրէզին, որդոյն՝ Մանուկին, զստեղծ Նազու-Սանին, Զուլումին, մօրն Մաթաթուն, կողակցոյն՝ Շնաւորին, որդոյն՝ Սարգսին, ևդին, կողակցուն՝ Գուլումին, որդոյն՝ Աւետիսին, Սալարին, և ամենայն արեան դարմին, կենդանեացն և հանգուցեւորն: Որք հանդիպէք ամա, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի

ասացէք՝ Մարգարին, կողակցուն՝ Սան-դատին. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի մարտափայլ յազօթս ձեր և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մարգարին և կողակցուն՝ Սան-դատին, Եդին, կողակցուն՝ Գուլումին, Աւետիսին, Կենակցուն՝ Փալիշանին, Սալարին, և ամենայն արեան մերձօրացն. ամէն: Ով քահանայք և սարկօսպունք. յորժամ ի սուրբ սեռտարանս կարդալոյ ուզէք կամ օրինակելոյ, յիշեցէք ի մարտափայլ յազօթս ձեր և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ բարեմիտ և ? տանուտէր Մարգարին և կողակցուն՝ Սան-դատին. որ տրին՝ գեղեցիկ և պայծառ, թուի՞ բեմի ծածկոց մի՞ (ի) սուրբ Գլխորքայ զուռն. յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց. ամէն: Էհանկին, կողակցուն՝ Թարսլիզին, բարեմիտ և Երկիւղած ուսիայ Սիմոնին. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ նորբնձայ զուգի քահանայ՝ տէր Պօղոսին: (Եւ Աստուած) կարդացողաց և լսողացն առհասարակ ողորմեսցի իւր միւսանդամ գալստեանն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ լուս Աւետիսին և իւր որդի Միխիթարին և կողակցուն՝ Զարուսթին և որդոցն՝ Եդսին և կողակցուն՝ Եդուսին և միւս որդուն՝ Սալարին, Աւետիսին, Միխիթարին, և Եդուսին՝ Մարգարին և կողակցուն՝ Թուլումին և զրատեղիցն՝ Փարուն և Բաղին և Մարամին, և ամենայն արեանտու մեծապարագ, կենդանեաց և հանգուցեւորն: Եւ Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

250.

ԱԿՏԱՐԱՆ, ՄԸ

Աղբամար. Հին բիւ 163. Ժն դար.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած եւ կրկին կազմուած է, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ հրկսին, ԹՈՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ Թոշնագրեր, ոսկեզօծ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունաւոր եւ ոսկեզօծ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 7+4 աւետարանիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԳՐԻՑ Եոփնանի, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ իբր լին դար, ՏԵՂԻ Վասպուրական, որոշ տեղիք եղծած է:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը շատ կարճ եւ մեծ մասամբ եղծուած է. որից միայն հետեւեալը նշար եղաւ որոշել.)

... յիշեցէք զանարժան գրիչս Ենաննէս զեղկելի. աղաչեմ զձեզ, անմեղադիր լեռուք վատութեան եւ սղախանաց ...

Մաթթոսի վերջն էլ հետեւեալը կալ.

Ով մանկունք, աղաչեմ զձեզ, անմեղադիր լեռուք. յիշեցէք զմեղապարտ Աւետիս երէցս: (Նկատելի է, որ յիշեալ Աւետիս երէցը, բուն գրչին անունը եղծել է իրենն է գրել.)

251.

ԱԿՏԱՐԱՆ, ՄԹ.

Լիմ անապատ. Հին բիւ 390. Ժն դար:

ՆԻԻԹ մազադալմ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ Զուրն ընկած լինելով՝ Թերթերը կուշ են եկել եւ զանաւորել, պատկերների ոսկին թափուել, ՄԱԿ.-ՊԱՀ. քաղաքի, աւետարանի 4 թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 15×20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ հրկսին, ԹՈՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ զեղեցիկ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունաւոր ծաղիկներ եւ Թոշնաներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւետարանիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՑ Նեոփիս, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լին դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք ... Զամանակ թարմատար Աւետիս՝ յիշեցէ ի զպաշտպան յաղաթս ձեր, ով դարս սրբազան քահանայից, եւ Աստուած-ողորմի ասել՝ վասն իբրոյն Գրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

(Հետեւեալ ուսանաւոր յիշատակարանը գտնուած է այս (Ա՝ օրինակ) եւ՝ մասեանիս մէջ յաջորդաբար ուսումնասիրուած՝ չորս գրչագիր աւետարանների մէջ, որ են.

Բ. օր. Լրմայ, թ. 252, ՄԺ.

Գ. օր. Աղթամարայ, թ. 253, ՄԺԱ.

Դ. օր. Վանի, թ. 254, ՄԺԲ.

Ե. օր. Մոքսի, թ. 255, ՄԺԳ.

այստեղ զբաւած է Ա օրինակներ՝ որպէս բնագիր. միւս օրինակները տարբերութիւնները նշանակելով իւրաքանչիւր տեղ ծանօթութեանց մէջ:

Փառք և պատիւ այժմ յախտեան
Համապատիւ՝ Երրորդութեան՝
(Երեքանձնայ՝ սուրբ՝ Տէրութեան)
Եւ մի բնութեան՝ Աստուածութեան:

Հայր՝ և անձին և անսահման,
Որդին՝ ծնունդի և Հաւրէ Բան,
Հոգին՝ բոլորիս՝ սուրբարան —
Ի նոյն մտաց(ն) աստուածական.

Եւ կատարող այսրչական,
Որով բոլոր Հակ(ք) ստեղծան:
Մործած հրամանքն տիրական
Մըտախրմբեաց՝ զաշխարհս համայն.

Երկիր հիմամբք հաստատեցան,
Եւ ամրացեալ անշարժացան.
Բարի շարժամբ քաժանեցան՝
Ի պրտղարերբ և յանդաստան,

Ի բուսական և յաճական.
Եւ ի յաճումըն նիւթական՝
(Եւ ի կականացս արաւը հրաման)¹
Աննիւթ քնութիւն(ն) աստուածական:

Հարստարպետն ազգի մարդկան
(Հարկ)² հիմունք՝ անտարրական¹⁰,
Կատոյց կամարք անզուգական,
Տասրն մասամբք քաժանական¹¹,
Դմբեթածն բրբրոյլ Նրման¹²:

1. Բ և Գ օր. համազոյ: Դ և Ծ օր. համազոյ
սուրբ:

2. Ա օր. մէջ այս տողն պակասում էր. լրացուեց
բառ Բ, Գ, Դ և Ծ օր.:

3. Դ օր. մի:

4. Բ, Գ, Դ և Ծ օր. միասնական:

5. Բ, Գ, Դ և Ծ օր.

Հայր՝ անբակեցր(ն) և անխախտն,

Պատեալ Որդ(ւ)յոյ սուրբ ծննդեան,

Եւ սուրբ Հոգւոյն անձառ բրդիման,

Փառաւորեալ միշտ յախտեան:

6. Բ և Գ օր. մրտաց բրդիմանց. Դ օր. միա-
խրմբեաց. Ծ օր. (ն)տիրմբեաց:

7. Ա օր. մէջ այս տողը չկար. լրացուեց բառ Բ
և Գ օր.:

8. Ա օր. մէջ քննութեան է:

9. Բ և Գ օր. զհիմուն:

10. Բ, Գ և Ծ օր. տարբերական:

11. Բ և Գ օր. քաժանեցան:

12. Բ և Գ օր. բոլորեման:

Դասք զաստեղեանց անունական՝

Բամեն խորան անդ կարգեցան՝

(Ի յաւրնութիւնն փառարան)⁸,

Իսկ ի վերինն մեծ խորան,

Աթոռ կարգեան՝ չորեքկուսեան:

Բայց՝ կորովի մարդոյ նման՝

Կերպ առեւծ խորոխտաձայն,

Եւ ցլաձև արդիւնական

Եւ արծուի՝ վերսլացական:

Աթիւք թեօք վերամբարցան՝

Եւ ութ աչօք գեղեցկացան՝.

Սուրբ քառեօք յարմարեցան՝.

Մայրագունին հանգրստարան:

Սեօրն լուսով երեքդիմեան

Բազմեալ յաթոռ հրակերպեան,

Ի ձեռս ունելով՝ արարչական

Ջղանդանաւանդս աշխարհական:

Իսկ ի ներքին փոքրիկ խորանն

Երկուստասն ծակ կախարան⁹,

Ի նմա շարեալ զունդ աստեղացան¹⁰,

Որ կենդանեաց են կերպարան:

Եւ կաճ(առ)եալ¹¹ դասք աստեղացն,

Որ կարգեցան ի նոյն կայան.

Իսկ մոլորեալքն լուսնական

(Յ)եթն դարու սահմանեցան:

Եւ զգաւարս լուծական

Ջղալի այց մեր մարմնական,

Պայծառ լուսովն արեգական

Տունընջեացոյց զսեռս ամենայն.

Եւ զգլուսին մաշողական,

Վասն թուոյ¹² ժամանակեան:

Եւ սերեցան ազգ¹³ ամենայն:

1. Բ և Գ օր. անմահական:

2. Ա, Դ և Ծ օր. մէջ այս տողը չկար. լրացուեց
բառ Բ և Գ օր.:

3. Բ օր. կաթմբոյ:

4. Բ և Գ օր. քոց:

5. Բ և Գ օր. վերամբարձման:

6. Այս և յաթոց տողերի թեղմէլ Բ և Գ օր.

մէջ կայ աւելորդ 86 տող ուսմանուր. (որ տես իւր
տեղերը. թ 252 և թ 253), որոցմով և աւարտում է
նրանց մէջ այս ոտանաւոր լիշտատկարանը:

7. Այս տողից սկսած մինչև վերջը պակասում է
Բ և Գ օր. մէջ:

8. Դ և Ծ օր. տեսել:

9. Եւ Ծ օր. Երկուստասն կամարք անդ կան,

Եւ ի նրմա շարս աստեղացն,

11. Ա և Ծ օր. կաճեալ: Դ օր. կաճառեալ:

12. Ծ օր. թուոյ:

13. Բ և Ծ օր. ամենեցեան:

եւ ցնծացեալ ուրախանան.

(Աւրչնեմ գԱստուածն ձեր՝ յաւիտեան),

Այլ (և Ի)՝ յայս միտս Արարիչն

Զդրախտըն տընկեաց բարձր ի լերին.

Զծառն կենաց ի մէջ դրախտին՝

(եւ պատուիրեաց չուտել նոցին)՝.

Յորժամ կերան մահու հասին,

(եւ ի դրախտէն արտաքս ելին)՝.

Բազում այլ ծառք՝ որ ի դրախտին,

Անմահ կենաց պրտուղիք՝ նոցին՝

Անապական՝ ոչ ըսպառին,

Այլ միշտ անշարժ կան ի նոսին՝.

Ոչ նուագին, ոչ ձերանան,

Ոչ գաւառացեալ տպականին.

Զի մինչ կթիւն՝ այլ(ք) բազմասցին,

Միոյն հազար իտեղն անկին (տընկին)՝.

Որպէս մըտաց բանքն և սըրտին,

Ականջաց լուրն և խաւք լեզուին,

Թէ և քղիւն, թէ պէտ խաւսին,

Թէ և լըսէ՝ ոչ խափանին:

Հայս և պատմէ երանելին

Պաւղոս՝ ընտրեալ՝ մեծ խորհրդին.

Ոչ տեսեալ ահն, ոչ լուեալ ունկն,

եւ ոչ անկեալ ի սիրտ խորին,

Զոր պատրաստեաց Աստուած նորին,

Որ հաւատայ այսըմ շնորհին:

եւ այս յայն ժամըն կատարին՝

Յորժամ մահուամբ ի հող լուծին

եւ յարութեամբ կենդանացին.

Բանմահութիւն զգեցեալ խառնին.

Յանմահ պըտողոյն ճաշակեցցին.

Յորժամ անմահ բնութիւն լինին:

Եթէ և այլք բաջաղելով

Բարբառեցեցն վասըն նորին.

Ապականեալ ըզնա կարծեն

եւ ոչ անմահ խոստովանին.

Անխեմալ նզովեցցին,

Որպէս հերձուածն Արիօսին:

*

Այլ և աղբիւր մի անղըստին,

Ուստաշոտ ի մէջ դրախտին

Ոռողանէ զվայրբ նորին:

եւ բաժանի ի չորս մասին.

Մին՝ յարեկըս հիւսիսի,

Որում՝ անուն Փիտոն կոչի.

Դիմեալ երթեալ՝ յաշխարհ(ն) հեռի,

Այն որ Հնդկեք անուն կոչի:

Անցեալ ընդ ծագ տիեզերաց,

Քստնի ի ծովըն հարաւի.

Անդ՝ ուր ոսկին է պատուելին,

Մըլեալ պայծառ յեզըր գետին.

Զոր ի մըլմանցըն ժողովին,

եւ մեծամեծ ամբար կուտին.

Զոր թագաւորք հազիւ որսան՝

Բազում գաւրաւք՝ յամեն ամի:

Անդ և սուտակն է զովելին

եւ զահանակն՝ որ է անգին.

Զոր և պատմէ սուրբըն Մովսէս,

Պայծառացեալ ի հանդիսին:

Սա՝ նըշանակ Մատթէոսի,

Պատմաւ զհրաման Տեառն Յիսուսի.

Զոր արիւնակ գետ յանջրբոյ՝

Զծարաւս բազմաց լըցեալ սրտի:

եւ ի յաթորն հայրենի՝

Պատկեր մարդոյ է պանծալի՝

եւ զաւրութիւն ի մեր հոգի,

Իմաստութեան մասըն բարի:

եւ պարգաւար արտածառի՝

Քոհնմութիւն(ըն) նազելի,

Որ հաւատով խոստովանի

եւ հաւատայ զհայր և զՈրդի.

եւ գաւանէ ըզսուրբ հոգին՝

Աստուած, ի Տէր՝ գիրիս անձին(ս)ն.

Որ և աւրհնեմք ամենեքին՝

Երկըրպապեմք անլրուելին՝

Զաւրհնեալն Աստուած յամենայնի:

*

Երկրորդն ի կողմ(ն) արեւմտի

Դիտն՝ որ Դեհոն անուն կոչի,

Ելլան ի Լուսին լեւորն լինի՝.

Երթալ ի կողմըն հարաւի:

Անդ՝ որ Կանանց աշխարհ ամի

Ուստի զըշխոյն Սողոմոնի:

1. Դ և Ե օր. միշտ:
2. Ա օր. Այլ յայս, Դ և Ե օր. Այլ և ի յայս:
3. և 4. Այս սողորդէ Ա և Դ օր. մէջ յկային, լրացուեց Ե օր.:
5. Ե օր. Ի նմին:
6. Ե օր. զբաւ:

1. Ե օր. օր և:
2. Դ և Ե օր. երթալ:
3. և 4. Դ և Ե օր. սուտակն—գաւանակն:
5. Ա օր. մէջ Դեհոն Եր. լրացուեց Եստ Դ և Ե օր.:
6. Ե օր. արտածառի:
7. Դ և Ե օր. զովեմք զահանակին:
8. Դ և Ե օր. ամենեքին:
9. Դ և Ե օր. լեւորն:

եկն՝ ի ծագաց երկրէ հեռի,
Յիմաստութիւն(ըն) գովելի։—

Դարձեալ ի դրօշն ի գիպտոսի,
Եւ անդ՝ նեղոս անուն ձայնի.

Եկեալ՝ ի կողմն արևմտի՝

Յեթովպացոցն գաւառի՝

Ի ստորոտ լերինն Սինայի,

Մերձ ի յեզի կարմիր ծովի.

Յեթրն վրտակըս բաժանի.

Զորսն ի կարմիր ծովըն լցուի.

Երեքն՝— երիս լիճքս շինի՝¹⁾

ԸզՄիւտիդոս, զԱրբանիտէ,

Եւ զԱրիդիոն՝²⁾ արևմտի։—

Եւ այլն երթայ յԱղեքսանդրի,

Յեզիպտական ծովըն խառնի.

Ուս՝ արինակ է Մարկոսի,

Դետա(յաւրէն բրեւակ բանի,

Զովացուցալ պասքեալ սրտի

Եւ կերակրիչ գտովեալ հոգի:

Լնդ և աթոռն է Մարկոսի

Եւ գերեզման ինչոյն տեղի

Եւ ի յահեղ աթոռ մեծի

Սայ՝ կերպարան է առիժի.

Եւ ակնուրթեամբ պարզաբանի՝³⁾

Յասուլն ի մարտըն նըշանի.

Յորժամ չարի մասըն չարժի,

Նա զարանայ և ոչ յաղթի.

Տեսոն Աստուծոյ աթոռ կարգի

Եւ սուրբ հոգոյն տուն և տեղի:

Երբորդ պետոյն՝ կոչի Տիգրիս։—

Եյն ի հաշտէն (ղաջտէն) Հայոց երկրիս,

Դեաւդն՝ որ ձայնի Ոլորայիս.

Ուր սուրբ տաճարն է Տիրամարն

Աստուածածն(ին)՝ հոգոց տեղիս.

Երթալ ընդ մէջ Կորդուաց երկրիս,

Լնցանելով ընդ Ասորիս,

Ուսոն յիմարտ մեծ խորհրդիս.

Եւ պար առեալ ընդ Բաբելոնի՝

Լնցեալ՝ ի ծով ի մի տեղիս:

Ղուկաս՝ զըրոզ է սուրբ տառիս,

Առակախաւս բազում բանիս.

Ուս՝ արինակ է այս գետիս,

ՅԱղեմական՝ բըղխեալ բարիս.

Եւ սերմանալ ի մեր հոգիս՝

Զբանըն կենաց տուր չրամանիս,

Եւ ի յաթոռ չորեքսեռնիս՝⁴⁾

Պատկեր եկին կերպարանիս.

Եւ ցանկական տրամարանիս

Եւ հեզարար ողջախոհիս,

Որպէս առակը՝ բո սուրբ բանիս

Զնմամբ՝ եզին պարարակիս.

Որ ի խաչին վառն աշխարհիս,

Բեկեղեղի պատարակիս՝

Ի սուրբ սեղան քառանկիւնիս.

Զի ազատես ըզնընջեցեալսն,

Որ ակն ունին քեզ ի բարիս.

Եւ յուսացեալ են՝ ի սրբտիս՝

Որննել զԱստուած անլուրելիս:

Նա և չորրորդ պետն է անհի՝

Եփրատ անուն և բազմաբեղ.

Ոչ երեի նորա այն տեղ,

Որ բըղխեացէ աղբիւր համեղ:

Զոր և պատմէ անէր Յովհաննէս՝

Իսկըզբաննէ ըզ(ման) անեղ՝

Այլ ի Կարոյն քաղաք՝ գարեղ

Եւ ի Տարոն դաշտ ապարեղ՝

Հընչեալ երթայ՝ ձայնի ուժեղ:

Ընդ խորածորս զըժարանեղ՝⁵⁾

Պատեալ գերկի բազմաբեղունի՝

Լնցեալ ընդ ըրդ Կլայոյ բակեղ,

Երթայ ընդ երկիր հեռապարեղ։—

Եւ զմիջագետ առնէ գետեղ՝⁶⁾

ԶԱսորեստան՝ ազգըն գարմեղ։—

Եւ ի Տիգրիս խառնի ազեղ,

Ընդ Բաբելոն անցեալ մեղ մեղ,

Դիմեալ ի ծով Պարսից տալիղ՝⁷⁾

Յոհաննի՝ զըրեաց զայս բաննի՝⁸⁾ ուղեղ,

Որոտալով ընդ երկնից աստեղ.

Որպէս արժիս արագ թրոեղ՝

Հասեալ յերկնից կամարն ամպեղ,

1. Ի օր. յանդէնական:

2. Դ օր. չորեք սեռիս:

3. Ի օր. զնման:

4. Ե 5. Ի օր. չկան այս երկու առգիրք:

6. Ի օր. քաղաք:

7. Դ օր. այս բառն պակասում է:

8. Դ և Ի օր. զժողաբանեղ:

9. Դ և Ի օր. բազմաբարեղ:

10. Դ և Ի օր. տալիղ:

11. Դ և Ի օր. Բոնան:

12. Դ և Ի օր. բանեղ:

1. Ի օր. երթայ:

2. Դ և Ի օր. (յ)երիս լինա ժողովի:

3. Դ և Ի օր. զԱրալիք:

4. Դ և Ի օր. պարզաբան:

5. Դ և Ի օր. խառնի:

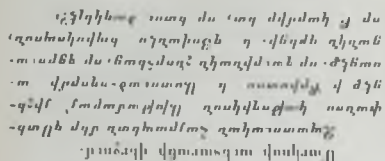
Ջարացի երկնից սողեաց հնչեղ,
 Ի սկըզբանէ ճառեաց անեղ՝
 Զբնայ Լաւիքն և անգրննեղ
 Թէ ոչ քրննեալ և ոչ չափեալ
 Եւ ոչ անկեալ ի միտ պատմել:
 Որպէս զրեալ սուրբն՝ ի նոյն տեղ:
 ԶԱստուած՝ ոչ ոք էտեա ուղեղ,
 Բայց Միածինն՝ ամանապատեղ
 Ի ծոց ծնաւ զին, աննաւ, անեղ՝,
 Եւ գոհութեամբ անշնարանեղ՝
 Սուրբ Միածինն՝ պայծառ, լուսեղ:

Արդ, յանուանալ զետողս՝ այսբան
 Պատալութեակք Աղինական՝
 Ելեալ ի մի վայր անձնական
 Եւ ուռնացեալք՝ ի չորս բաժան,
 Մտեալ ի ծոց երկրի սպառման,
 Բըղխեն յերկիր՝ ըզգումկործան:
 Եւ ժողովալք՝ ի չորս սահման,
 Կենդանութիւն տան մարմնական:
 Ի կենդանիք և յանկենդան,
 Ի պողարեր և յանդատան:
 Նաև ի ծով(րն) մեծ պարզեան:
 Անց կենդանիք կան բազմազան,
 Նոցա յալով արբումքն տան,
 Որ զովանան կենդանեան:
 Թէպէտ ի ծագն են մեծ սահման,
 Սակայն գետոյն կարօտանան
 Եւ անձրեւոյ են փափագման:
 Որպէս երակց զըլիոյ՝ մարդկան,
 Սրբոնալ յանդաժքն հանրական,
 Կենդանութիւն տան անձնական՝,
 Որ հաստատուն և զարբանան:
 Ոմանք ըզոյսըն տան ական:
 Ոմանք ըզձայն լսել՝ ունկան:
 Ոմանք ըզհատուն՝ չողմական:
 Ոմանք ըզնապաց սարական:
 Այլքն զաճումն արդիւնական:
 Որք ի յանդաժքն մարմնական:
 Եւ որք լըսեն ուղիղ պայս բանն,
 Փառք և պատիւ Աստուծոյ տան:

1. Ծ որ. անեղ:
2. Ծ որ. յաշխարհ:
3. Ծ որ. ըզգումկործան:
4. Ծ որ. ժողովալք:
5. Դ և Ծ որ. զլիոյ:
6. Ծ որ. մէջ այս տողը չկայ:

Այլ թէ Դժն ըզՊաղատին,
 Վասն սիրոյ սուրբ տաճարին
 Եւ լուսնեալ զերեզմանին
 Եւ Մընընդանքն Քրիստոսին
 Եւ Կողմերեալն, ուր ի աշխարհն՝
 Եւ Համբարձման Տիտան ի յերկնս
 Եւ Տիրամարն գերեզմանին,
 Եւ սուրբ զուժաքքն հանդիսի:
 Որ հաւաքեալ կան յայն տեղի:
 Այլ մեր աշխարհս է զովիլի
 Եւ պատուական և պանծալի:
 Զի այն չորս գետքս որ լիկենի
 Մեզ հրաւիրակք են յաշխարհի:
 Ըզհալածեալ բնութիւնս յայտնի
 Եւ զտարապրեալքս ի կենցաղի:
 Տալ մըխիվար յուսով սրտի:
 Եկայք՝ ծառայք իմ պատուիլի:
 Որ տառապալով էք ի յերկրի:
 Զեղ պատրաստեալ եմ զայն
 Որ չէ ասեալ աչք չողածի:
 Փխտն՝ կոչող Սեմալ(յ) աղղի:
 Կենն՝ զՔսանն յազատ երկրի:
 Տիգրիս-Եփրատ՝ ըզգալալմի
 Յարիվականն Հապազունի:
 Եւ ալ ըզգոմ ազգատունի:
 Որ են աղինք մերում լըզուի:
 Միծաղելով երկան յերկրի:
 Զուրախութիւն հրնչեն աղղի:
 Մեծ հարսանիք է հանդիսի՝
 Որդոյ երկնից թազաւորի:
 Փխտայն ելեալ յառազաստի,
 Դիտէ հարսիդ սըրբաբարի:
 Եկայք, որդիք իմ սիրելի:
 Ի հարսանիս երկնախորի:
 Վասն սիրոյ սուրբ փեսային
 Զեղ հրաւիրակք տառապի:
 Մի ծուլանայք ի պատճառի՝
 Վասն լծոյ հինգ զգայարանի:
 Կամ հեշտուելք կին անդղի:
 Կամ ըստացաւ զպարուկի:
 Կամ յիմարաց կուսից չընդի՝
 Ունայնացեալք յիւրոյն հնորի:
 Եւ տնպատրաստ զբտան յերկրի:
 Վասն շիջմանն լուստերի:

1. Դ որ. որ ի խաչին:
2. Այստեղ աւարտում է վանի ս. Նշանի որինակն (որ է Դ որ.) սոյն ուսանան որք:
3. Ե որ. յաւելու աչք:

Նյութի հղում տալիս դավիթաստանում նվազ
'հունգարեմ' հոգեբան թմայիկը:

Կղերազդրում Կատոն դ ժառփ
 Կվնակոռնի Կոստավայ Կ
 Կղիկղերո (ո)տոթնո հոգմոյ
 Կվրնոմ Կղմ Կզթ Թորզրոմ Եռա Կղմ
 Կղնոսաղ դ հոգյորոյոյ

[illegible][illegible]

(. . . .) ղեկավարող ղեկավար
 -ովում հյոյ իսկզուստի ղեկավարող իսկզուստ
 -ուն ղու ղեկավարող տար տար տար ղեկավարող
 լույսնում ղեկավարող տարտարող ղեկավարող
 -ուն ղեկավարող ղեկավարող ղեկավարող
 -ովում ղեկավարող ղեկավարող ղեկավարող
 -ուն ղեկավարող ղեկավարող ղեկավարող

252,

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Շ.

1, իմ անուպաս. 2, ինքի 396. Ժե կար:

ՆԻԻԹ մ'ազաղալմ, ԿԱԶՄ արծաթապատ ոսկեզօծ, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ շատ լաւ է պահուած, միայն յիշատակարանի կարեւոր մասը կտրուած է ՄԱՔ. ՊԱՀ. քոյր-ըմբիւր շարականի 2 թերթի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկուսն ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 14X20. ԹՈՒՂԹ 316, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թղշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ ոսկեզօծ ծաղիկներ, թղշուններ եւ սրբերի պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 29+4 աւետարանիչներ ունեցած, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒՆՈՐԱՆՔ 4, ՍՏԱՑՈՂ Սիմէոնի Լեւարանցի, ԳՐԻԶ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՆՆԿՈՂ անյայտ, ԺԱՐԱՆԿ անյայտ, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք եւ պատիւ այժմ յախտեան
Համագոյ երրորդութեան՝
Երեքանձնեայ սուրբ Տէրութեան,
Միասնական Աստուծութեան, — Եւ
այլն ինչպէս թիւ 251 աւետարանի մէջ, մինչեւ՝
Ութից Թեք վեր ամբարձան,
Եւ ութ աջօք զեղեցկացան,
տողերից յետոյ՝ զալիս է.

Նըշնակէ, — մարդն յանդիման՝

ԶՄատթէոսեան աւետարան.

Մարկոսն՝ առիւծ եւ ճեմական՝

Արի եւ քաջ եւ կարճարան.

Ղուկաս՝ եզին ասացական՝

Մեղմալ գրնալ երկարարան.

Եւ Յովհաննէս՝ արծառ(ւ)նըման

Թրոեան մրտաւք անհասական:

Իսկ ի ստորինս այս՝ նիւթական

Արարածոց իրենութեան՝

Զորեք անկիւն աշխարհ՝ որ կայն.

Ծագէ ի ծագ ընդհանրական՝

Արեւելեան, արեւմտեան,

Հիւսիս, հարաւ՝ յարմարական.

Որք ընդհանուր քարոզեցան:

Աւետարանն սրբազան:

Այլ եւ զհառցրն գանազան՝

Որք ի գրախտն յառաջ խաղան՝

Փիսոն, Գեհոն ընդ Տիգրիսն այն

Եւ եփրատեան չրապազան.

Որ ցուցանէ յայտնի նշան,

Զառ ի չորիցն համանրման:

Փիսոն՝ ասէ ըզմատթէոս.

Գեհոն՝ զմարկոսն առիւծանման.

Տիգրիս՝ զղուկաս եզանրման

Եւ եփրատեան զարծիւն Յոհան.

Որ ի բարձանց որոտալով՝

Հընչեաց զբարբառն վերնական:

Այլ եւ Քաշիւրն սոսկական՝

Հարեւից փայլեալ ծագման,

Ընդ ի անկիւնս տարձական.

Լուսաւորել զհասար մարդկան:

Այսքան հրաշիք գերազրական՝

Բարգասանի աւետարան.

Որ քրովքէից է սա նրման.

ԶՏէրն փառաց բարձեալ յինքեան:

Այլ եւ նման սուրբ տապանին,

Զոր Նոյ կազմեաց չորեքսոսեան.

Որք ի չորիցն սուղական՝

Անդէն մտեալքն՝ փրկիցան:

Այլ եւ զարուն արքայամեան.

Որ չորք ասի ի յաղամեան.

Որ կերակրիւր՝ Տէրն՝ ընդ ծառայն.

Տայր զանախարն յրդոթեան:

Եւ տապանակն յանփութ փայտեան.

Ի ժամանակըն մովսիսեան. —

Որ ի Տեառնէ կառ հրաման,

Յովկոյ սըրբոյ հաստատեալ զայն.

Եւ եղ անդէն ըզմանանայն.

Զքուրաւուն ոսկի եւ զգլաւազան. —

Նըշնակէր՝ զաւետարան.

Զբան եւ զմարմինն տէրունեան:

յոց ԹՎ.Ջ (==1647) ամին. և հետո ծագկել զսա դարմանայի տնօրինականօր, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Կարապետին և Մովսիսարին և Նորկերօրս՝ Սիմեոնի վարդապետին և տէր Դերկորիկ և եղբորս՝ Թադևոսին և սրբոյն՝ Պարսամին, և ուսուցիչ Նօր իմոյ Նոցեօր՝ Կարապետ վարդապետին և սիրասնունդ որդոյ իմոյ՝ տէր

Աւետիս, գրոց աշակերտի և բանի սպասաւօրի, Վասն որոյ, աղաչեմ զՆոցիպոց սուրբ աստարանիս, յիշել զմեզ ի սուրբ յաղօթիս և ի մամ սուրբ պատարագին և Աստուած-ողորմի ասել, և Աստուած, որ առասն է ի տուրս բարեաց, ձեզ և մեզ ողորմեացի ի միասնեամբ պայտեանն իւրում. ամէն:

253

Ա Լ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԺԻԱ.

Աղլամուր. Նիւ րիւ 57. ԹՎ.Դ==1645.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՈՐ Կաշկուպու. ՀԱՆԿԱՐԱՆՔ բուսական լաւ և պահումս, ՄԱՊՊԱՆՊ. երկրիմագիր տնտեսարանի մի մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ, 13X21, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրիմ, ԹՈՒԼՔ 312, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քաղաքայի, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹԹ թռչնազրծր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոնաւոր ծաղիկներ, թռչուններ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐԴ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՒՐՆՔ շունի, ԿԻՈԱ ԽՈՒՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻԶ Զարարիս, ՍՏԱՅՈՂ շի եղբի, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՈՐԱՆ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԵՂԴ==1645. Տեղի ճատարի:

ՅԵՆԱՏԱՆԿԱՐԱՆԹԻՆՔ.

Փառք և պատիւ այժմ յաւիտեան Համագոյ սուրբ Երրորդութեան՝ Երեքանձնեայ սուրբ Տէրութեան. Միասնական Աստուածութեան. — և այլն, ինչպէս թիւ 251 աստարանի մէջ. միայն՝

Ու թիւք թեաք վերամբարձան
Եւ ութ աշաք պեղեցկացան:
սողորից յետոյ՝ գալիս է.
Նըշանակէր, մարդն յանդիման՝
ԶՄաթէսեան աւետարան.
Մարկոսն՝ առիձ և ճեմական՝
Արի և քաջ և կարճարան.
Ղուկաս եղին ասացական՝
Մեղմով գրեալ երկարարան.
Եւ Յովաննէս՝ արծուանբան
Թընեաւ մտաւք անհասական:

Թափ ի ստորինս այս՝ նիւթական
Արարածոց լինելութեան՝

Զօրքանկիւն աշխարհ ար կայսն,
Ծագէ ի ծաղ բնորձանրական՝
Արեւելեան, արեւմտեան,
Հիւսիս, Նարս՝ բարմարական.
Որք ընդձանուր քարոցեցաւ
Աւետարանն սրբազան:

Այլ և գետոցն զանազան՝
Որք ի զբախտէն յառաջ իաղան՝
Փխտն, Գեոտն բնդ Տիգրիսն այն
Եւ Եփրատէսն Նրաշաղան.

Որ ցուցանէ, յայտնի Նըշան
Զսո ի չորիցն Նամանբան:
Փխտն՝ սակ ըզՄատթէոս,
Գեոն՝ զՄարկոսն առիձանման,

Տիգրիս զՂուկաս եղանբման՝
Եւ Եփրատէս՝ զարծիւն Յոշան.
Որ ի բարձանց որոտալով՝
Հընչեաց զբարբոթն վերնական:

Այլ և Խաչիւրն սուրկան
Յարեւելից փայլեալ ծագման.
Ընդ Դ անկիւնս տարածական
Հուսաւ օրել զխաւար մարդկան:
Այսքան Նրաչիւք գիւղաղբական՝
Բարգասաճի աստարան.

Որ քրովրէից է սա Նման,
ԶՏէրն փառաց բարձեայ յիշեան,
Այլ և Նման սուրբ տապանին,
Զօր Նոյ կազմեաց չորեքուսեան.
Որք ի Զրոցըն սուգալան՝
Անդէն մտեալքըն՝ փրկեցան:

Այլ ի դարու(ն) արքայամեան,

Որ չոր ախ ի յաղամեան.

Որ կերպրիս ք' Տէրն ընդ ծառայն,

Տայս զպետիսն յղղթեան:

Եւ տապանակն յանփութ փայտեան
ի ժամանակն մոգսիսնան.—

Որ ի Տիստն էտո չրաման*

Յոսկւոյ սրբոյ ճաստաւել զայն,

Եւ եղ անդէն՝ բզմանանայն.

Ջրուրուտն ոսկի ե զգաւազան.—

Նըշանակէր՝ զաւտարան,

Ջրանն ե զմարմինն տէրունեան:

Այս աղագաւս յարգական՝

Պատմարանի աւետարան,

Որ ընդծեւէ շրտորս մարդկան՝

Ապաքինիչ ցաւոց որ կան.

Ի՞նչսց կարկիշ սաղայելեան,

Վանիչ չարին ըստորնական.

Գաղտնի նետից ե պահպան,

Եւ տրկարաց կ ազնական:

Ճերեւսլ անկեալ՝ իղծողական

Պաղատանաք՝ մալթողական.

Զբւղ աղաչեմք, սուրբ ամբարան*

Տուն ե տեղի արքայական,

Ի մեղ ճասանել ի նեղութեան՝

Ի փորձութեան ժամանակեան,

Պահել սնփորձ ե անասան

Ի յարկածիցն զիւական:

Ի ընէ ճայցեմք, աւետարան՝

Աւետարան սուրբ աթարան,

Ճաշակ՝ բարի ե իրրկական

Մարմնոյ՝ աւրան անապական.—

Յաղքատամիտ պակասարան

Մարտիրոսէ՝ բանքս ծրերցան,

Առ ի զոգեստ ճանչոյական

Առ Միսմին Աստուածըն Բան:

Լիզուլուս՝ տարաւամ անխաւ սական,

Անձամբ՝ մեղկեմլ մեծեղական,

Գործով՝ թափուր ե զազրական,

Որ առարխից եմ նմանական:

Ի մեղ զրթնա սիրողական

Եւ ճաշեցիս ողորմական,

Փրկել ի Հրոյն անշիջական.

Աստ. ի յայժմուս ե յապագայն:

Իսկ չորից անտարանչացն խորհուրդ՝
բազմաբնակ իմն ցազմամբ տեսնելի
Զի ունեք ասան, չորից անտարանչացն

են արինակ՝ Չորբ անկիւնք արարածոց՝
արեւելք, սրեմուտք, հիւսիս, հարաւ: Պարտ
էր ճամապիւռ քարոզել զաւետարանն,
Իսկ ունեց ճանոյ թուեցաւ, ըստ չորից
մշտանոս գետոցն՝ յԱղբնական աղբիւն յա-
ռաջ խաղացեալ առ ի տիեզերաց առ-
գունն՝ Գեհոն, Փիստն, Տիգրիս, Եփրատէս: Եւ
սոցա գլուղ նմանապէս թուով, ուռնացեալք
ի կենդանական (աղբերէն)՝ առողանել զպաս-
քեալ միտս մարդկային բնութեանս:

Նոյնաբնակ, ըստ տեսութեանն Եղեկիւ-
լի. քառակերպեան աթոռոյ՝ մարդ, առիւծ, եղն,
արծիւ. զանմարմնացն Տէր տեսանելով՝ բազ-
մեալ ի փառացն աթոռ՝ իմանալի ցուցմամբ
զինամս, բոլորն բնութեան զակնարկութիւն: Որ
աստուածապէս ե տիրաբար բերմամբ, նշա-
նակէ զլինելն առ Հոգածինս՝ հրեղինացն
անմահից զմահկանացուս առնել Հաղորդս,
և ես ի գերակատար ճանել ի փառս՝ Կասն զի,
փառաց թագաւորն Քրիստոս. փառակիրց Հայս
և Հոգոյն սրբոյ, զմերս առնելով բնութիւն,
ինքեան միացոյց Աստուածութեան, ուսու-
ցանելով. մի Որդի զաւանել՝ որ յԱստուծոյ
Հաւր ե որ ի Մարիամայ սր. Կուսէ՝ անճատ
միասնութեամբ: Ջոր աւետարանականն ու-
սուցանեն բանք, մինչ ի կատարած՝ հաւա-
նութեամբ հաստալ ճաստաւ կարգաւք. ի
նոյն յարելով յառաքելաւանդն քարոզու-
թիւն. զոր աստուածախաւսն վարդապետո-
թեամբ զրոշմեալ, զսակաւս ի բազմացն, առ
ի հաստալ՝ թէ Քրիստոս ե Որդի Աստուծոյ,
Ըստ վեհին Յովհաննու՝ հաստալ ե զկեանսն
բնդունել յանուն նորա:

Ուստի ե տեսեալ զսղայս անճատ փըր-
կազործութեան խորհուրդ՝ ոմն (Տեղը բաց
է թողուած, որ ստացող գտնելիս՝ աւելացը-
նել) իւն արդ, ես յետես ի կարգաւորացն
անարժան ի մանկունս եկեղեցոյ, անա-
րուեստս ի գիրս զրկութեան ե անջանս յամե-
նայն զործս քարութեան՝ Ջարբայ յուստ-
անունս քահանայս. Հրաման առեալ ի պա-
տուիրանադիր առաքելական բանէն՝ որ
ասէ. յոր կոչուեմ ճաւիրեցար. ի նմին
կացջիր: Եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայսպիսի
վատահոյութիւն. այլ ունայն յամենայն բարի
վայելչութենէ, որ առաքիւնեացն ե ճամար-
ձակութիւն: Այլ ի բարեխաւսութիւն մաղ-

թելով պամենայն սուրբս և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսարդեալ զգործանեալ և զթեալ անձն իմ եղկելիս:

Ով գիւրաւործան մարմին երկրածին, որովք ձայնարկութեամբ(ք) զքեզ աւագեցից, կամ զիմրոյ զմի յառեցից և կամ զորոշ նշանակեցիք՝ զսարմազան տածանց. եթէ զճոգեկան սխալանաց, զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբերել և կամ գրել, Այլ գիտողին զգադտնել(և)ակն, նմա առաջի արեւալ հեղից պնձն իմ մաղթանօք. որ կարօղն է կեցուցանել և վերստին հրաւագործել յիս՝ զգթութիւն մարդասիրութեան իւրոյ. (բաւերեստութեամբ) ամենալն սրբոյ. ամէն:

Շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի՝ զաստուածախաւս և զաստուածաբնակ տառս, ըզլուսազարդ սուրբ աւետարանս, ի լաւ և յընտիւր աւրինակէ. ի մեծ թուականիս Հայոց ի Ռ և ՂԻ (==1845) ամին. — ի յերկիրն Շատախ, ի Թաղ՝ որ Մէլյոզան կոչի. քոջ հովանեաւ սր. տաճարիս՝ ամենասուրբ Փրկչին և սուրբ Ստեփաննոս նախավկային, որ սակաւ մի հեռի է. — ի նայրապետութեան նայկազեկան սեռի էջմիածնին՝ տեսուն տէր Փիլիպոսին, և ի մերոյս կաթող(ի)կոսութեան Աղթամարայ՝ տեսուն տէր Ստեփանոսին: Ջոր յուսամբ և հայցեմք յամենաաւստ քաղցրութիւնէն և բարեբարութիւնէն Աստուծոյ. որ պատսպարեալ պահեսցէ զամենայն հաւատացեալս անուան իւրոյ. ամէն:

Արդ, որք ճաշակէք յամենաաւստ սեղանոյս և վայելէք յաստուածային ռուբաստանս, յայսմ լուսազարդ և վարդապիթիթ ծաղկերանց և լուսափայլ սր. աւետարանիս. և հանդիպիք տեսութեան սորա՝ կարգալով կամ ասորինակելով և կամ հարկանցի տեսանելով. զաւելորդն բառնալք և զպակասութիւն լնուոյ, և խոշորութեան և սխալանաց գրիս՝ անմեղադիր լինել: Գի կար մեր այս էր: Վասն որոյ, երեսս ի գետին դնելով, աղաչեմ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյ. զի լի սրտին և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասիցէք՝ անաթան և անպիտան սուտանուն Ջաքարիս և մեղաց թողութիւն խրնդրիցէք՝ ինձ և ծնողաց իմոց՝ որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս՝ նահապետին և Բէկադին, և կողակցոյն իմոյ՝ Շայումին. որ փոխե-

ցեալ են առ Քրիստոս. և զստեբացն՝ հաթուն-աղին, Ջան-աղին և Աղասուն, և իսմ հաւերդարացն՝ Մխիթարին, Ստեփանոսին, Արապիոնին, Յովանիսին, և իսմ եղբարցն՝ Ամիր-Ջանին, Սուբխանին, Աւագին. և իսմ հաւերդար, որոգոյն՝ Հէրապետին, կողակցոյն՝ Քանադին, Մեքէրսեղին, կողակցոյն՝ Քանադին. տէր Մխիթարին և իսմ վարդապետացն՝ հիգանցի տէր Սարգիս վարդապետին, Յովանէս վարդապետին. Աւետիս եպիսկոպոսին և իսմ հօրեղբար՝ վարդապետ Շաղուբաթին, վանեցի Մարգարտին, Շաղադին և իսմ մաւրսուրբ Սալամին: Աստուած լուսաւորէ զհրեանց հոգին. ամէն:

Մատթեոսի աւետարանի վերջում.

Փառք ամենասուրբ երրորդութեան Հօր և Որդոյ և Հոգոյն սրբոյ. ամէն: Արդ, ես Ջանաղէս զաւետարանս գնեցի, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, հօրն՝ Արքարուն, մայր՝ Փաշին, տէր Մարտիրոսին, կողակցոյն՝ Ջանաղէս: Աստուած լուսաւորէ զհրեանց հոգին. ամէն: Աստուած լուսաւորէ զՄովսէսին հոգին, կողակցոյն՝ Փաշին, եղիւն, կողակցոյն՝ Թաթին, հօրն՝ Արքանամին, կողակցոյն՝ Քոնաթին. Հայրապետին, Կիրակոսին, Ներսէսին, Աւետիսին, Փառնոսին, Շիրաքին, Արքանամին, Պապոսին, Յովանէսին, Մխիթարին. ամէն:

Մարկոսի աւետարանի վերջում.

Արդ, ես Փաշէս զաւետարանս գնեցի յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, հօրն՝ Կարապետին, մօր՝ Շաղգուլին, Յոնանիսին, Սեպրոփին՝ կողակցոյն՝ Փաշին և իւր որդոցն՝ Սեբաստիոն՝ Յովանէսին, Շարափին, կողակցոյն՝ Սեբաստիոն. որոցն՝ Կուրաթին, Աւետիսին, Յակոբին, Ստեփանոսին, Կիմաթին, Նայիպաշին, կողակցոյն՝ Հոռոմին, որդոյն՝ Սիմէոնին, քրեմն՝ Գուլարին, Հարիպին, կողակցոյն՝ Քուրմանդին, որդւոյն՝ Մխիթարին. Միրզին, կողակցոյն՝ Կուլալին, որդւոյն՝ Քուրման, Յովանէսին: Աստուած լուսաւորէ զհրեանց հոգին առնասարակ ամենեցուն. ամէն:

Լուկասի աւետարանի վերջում.

Աստուած ողորմի Արքանամին. կո-

դակցոյն՝ Ուսթեանին, հղորձ՝ Ֆայրապետին: Աստուած-ողորմի՛ վարդ-հաթունին, Ֆաթուն-աղին, Մեղունչին... Աստուած լուսասորկ գիւրեանց հոգին առհասարակ ամենեցուն, ամեն: Տէր Մարտիրոս ու Շարխո՛ միարանկցան. ժկուռուշ՝ տէր Մարտիրոսն հառուր, է՛ Շարխո՛ հառուր, ռիֆ արար վի-րայ ար. միջայ Մարգիսի, որդոյն՝ Մարտիրոսին: Ով հեռացուցանէ ի դրանէ սոցա, պա-

տիժն Յուդային առցէ և խաշնանողաց առցէ, ամէն:

Աստուած ողորմի՛ շէրկփին, Յրնձացող այժմ առ սուրբ խաշին. ինչի լուսով լուսասորկ իւր հոգին եւ գիւրերն ցնցելոցն հետ կարգին. ամէն: Գարձեալ, Աստուած ողորմի՛ Աւետիսին, կողակցոյն՝ Մանուշակին:

254

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ժ Բ.

Վանի՛ ա. Նուսն եկ. Հիմ րիւ 132, ԺԵ կար:

Նիւթ մազաղաթի, քերած, ԿԱԶՄ կար-մ իւր կաշով պատած տախտակ, ՀԱՆԿԱ-ՄԱՆՔ լուէ մ'առցել, ՄԱԿ-ՊԱՀՊ. մա-զաղաթի մարտր երկական յերթի՛ ԴԱ-ՏԱՐԿ ԹՂ. 3, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 14×21 ԳՐՈՒ-ԹԻՒՆ, երկարն, ԹՈՒՂԹՔ 300: ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ իղնա-գրծր: ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՆԻՔ գունաւոր ծաղիկ-նեք, ՄԱՆԵՐԱՆԿԱՐՔ 4 տետրալանիչնեք, ու-կեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ու-կեզօծ, ԳՐԻԶ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Լճոյն եւ 'նազխաթուն, ԽԱՂԻՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ ան-յայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ մօտաւորապէս լի՛ն դար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Փառք և պատիւ այժմ յաբտեան Ֆամագոյ սուրբ Երրորդութեան, Երեքանձնեայ մի ՏԼԵՐՈՒԹեան, Միասնական Աստուածութեան: Եւ այն ինչպէս թ. 251 Լրժայ աւետարա-նին մէջ. միշտ՝

Ըզհալածեալ բնութիւնս յայտնի

Եւ գտարադրեալքս ի կենցաղի:

Որից յետոյ՝ գայիս է.

Արհնեալ է ձայր անկղ Բանին,

Արհնեալ է ծնեալուն Կուսածին.

Արհնեալ՝ ի փառքս հայրենին՝

Հոգին Աստուած ընդ կուսածին.

Որ բառ կամացն իւր՝ հրամանին՝

Պատրաստէր զարդոց տաճարին

Եւ յաւրինէր նիւթ խորանին:

Այսպէս և ասա՝ կատարէին

Հրամանքն սուրբ աստուածային.

Բերկ յառաջ բառ արժանին,

Զինքն բստանալ տայ ի բաժին.

Եւ հրանէ բստացողին՝

Տրեալ զաւակ յեկեղեցին:

Լրեալ պատուէր տիրականին՝

Ազգին անուն՝ քրիստոնէին

Եւ Նազ-խաթուն իւր կենակցին

Եւ զաւակացն՝ որ ի կարգին՝

Աստուածատուն և ինչաւորին,

Եւ փոխելոյն՝ Ստեփանոսին,

Եւ Սառայի՛ փոխեալ զբարերին,

Եւ հարն իւրոյ՝ Կիրակոսին,

Եւ մարն իւրոյ՝ Սառայ տիկնին,

Փոխեալ հղորբն՝ Հրննային,

Եւ միւս հղորբն՝ Գահրապին

Եւ Նուր(ա)ղնին՝ որ կենդանին

Եւ Երկու քեհն՝ Թաճիսթունին

Եւ Թամամին:

Եւ ամենայն սոցատուհմին,

Գրեւոցն ի գիրբն կենդանին:

Նոցա հոգոցն ողորմեալի

Քրիստոս Աստուած՝ քաղցր, բարի:

Ամէն, եղիցի, (եղիցի):

255.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԺԳ.

Մոսկի, Աբրահամից քաղի՝ ո. Թառութից եկ. Հին թիւ 15. ԺԵ դար:

ՆԻԻԹ մազաղաթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառակն լաւ պատուած, ՄԱԳ. - ԳԱԶԳ. լուծի, ԳԱՏԱԿ Կ ԹՂ. 3, ՄԵՍՈՒԹԻԻՆ, 13X18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկւիւն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քաղիք, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԹ ԹՅՆԱՂԱՂԵՐ, ԱՌԻՍԱՆԶԱԶԱՐԻԹ քունաւոր զարդեր, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 12+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԹՈՒՄԱՆ ՍՏԱՆՈՂ, Կիրակոս, Յովնանի, Միսիմար, ԵԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԵ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԼԱՍԿԱՐԳՈՒԹԻԻՆՔ. Վերցում.

Փառք և պատիւ այժմ յաւիտեան շամազոյ սուրբ Երրորդութեան՝ Երեքանձեայ սուրբ Տէրութեան, Միասնական Աստուածութեան: Եւ այլն, ինչպէս թ. 251 Լրմայ աւետարանի մէջ, մինչև՝

Մեծաւ յուսով անչափելի.

Որ անբաւար կեանս է բարի:

Եւ իսկ աղաչեմ զմաքրափայլ անձինքդ, զմանկունքդ եկեղեցոյ, որք շանդիպէք այս աստուածաբան աւետարանին՝ կարողալ կամ աւրինակել. յիշեալիք յերկնաբացիկ յաղաթս ձեր՝ զմիամիտ աղանձին, զողջախոշ տառաքան, զբանաւոր ձիժառն, ըզթրաջան մեղուն, զհեզահոգի և զմաքրամիտ կրօնաւորն՝ զհիւրակոս. որ շարչարեցաւ աշխատանք և զհեզազ դուրր աւետարանս, յիշատակ իւր և ծնադաջ իւրոց, Նաւրն՝ Յովանիսի և մարն՝ Աւագ-տիկնս: Եւ քվերն՝ Դինէլի, և Մարգարէն՝ իմ բուրբորդին, Տէր Աստուած զասեպէզ զսոսա և զամենայն արեան մերձաւորացն՝ ի խորանս յուսեղէն, ի քնակարանս իրեանակաց, ի յաւթեանս ար-

զարոց: Տէր Աստուած զեկայքն լսել տայ սոցա. ամէն, ամէն. եղիցի. եղիցի յաւիտեանս յաւիտեանց և ինձ մեղապարտիս:

Ներջին ստացող սուրբ աւետարանին՝ զՅոնանէս և զԵննակիցն իւր՝ զԵռշան, և զեղբայրն իւր՝ զՄանդո և զԵննակիցն իւր՝ զՀէր-մէլիթ, և զՅոզսն՝ զՓարաճ և զԹագուիս և զԵՂ մայր՝ զՄօջան Արդ. որք շանդիպէք սմա, յիշեցէք յերկնաբացիկ յաղթս ձեր՝ զՅոնանէսն և զորդիսն իւր՝ զՅոզանէսն և զփոխեցեալն՝ Վարդիկ, զՄանդո և զորդին իւր՝ զՄտեփանոս. և ի սրտի և բոլոր Նաւատով ասացէք. Աստուած ողորմի նոցայ. ամէն:

Դարձեալ, կրկին մաղթանք աղաչեմ յիշել ի Տէր՝ զբարեմիտն և զաստուածաւորն զՅոնանէս և զեղբայրն իւր՝ զՄանդո և զորդիս սոցա՝ զԵննակիսն և զմեհեալսն: Եւ զՅոզսն և զամենայն մերձաւորան. և ասացէք բոլոր Նաւատով զԱստուած-ողորմին յիշեցոց ի սմա:

Մարքոսի աւետարանի վերցում.

Ձմեղաւոր Նոյրս անպիտան՝

Ըզթուխմանիկ՝ անձն անարժան.

Չարեան լըցեալք ձ զանազան

Եւ ի բարի պոթոց ունայն.

Թէ արժանի առնէք յիշան՝

Յաւետարանս աստուածաբան.

Տէր ողորմի ձեզ քաղցրական,

Ըզմեղա իմ թող՝ որ չեմ արժան:

Նոյն և ծնադաջ իմոց բարի՝

Թումա անունի՝ աստուածփրկի

Եւ մարն իմոյ՝ Բուժայ-տիկնի.

Նոցա՝ քարեաց պարգեք տացի.

Ամենատա Տեառնէն ձրի.

Ամէն, (ամէն և եղիցի,

Այլ կենակիցն իմ Նամասի՝

Թուղթանկ անուն սրբաբարձի,
Որ փոխուեցաւ ի այս ամի.
Զիս դառնացոյց իբր ըզկեղի,
Անշնչ հրոյով սիրտ իմ խարշի.
Մանտրիկ որբեր մընաց յերկրի
Նորայ հոգոյն Տէրն ողորմի.
Զի ինքըն բաղցր էր ու բարի
Եւ որն յամէնն շանդիպեցի.
Տէրն՝ ողորմած նոցա լիցի:

Պուկաւսի աւետարանի վերջում.

Փրկիչ և ազատիչ, Տէր Բնութու Քրիս-
տոս. յորժամ զաս զնես դատաստան, յաջա-
կողմեան դասըն դասեայ զհոգի՝ բարեմիտ և

իմաստուն, հաւատարիմ տանուէրոջն՝ Սը
խիթարին. որ տեսաւ զայս սուրբ աւետա-
րանս, որ այլազգի(ն)աց զբաւ եղեալ էր Գո-
մանեց երկնն. Զոր տեսեալ Մխիթարին, և
բազում աշխատանաւք զնեց՝ իւրն յիշա-
տակ անջինջ յախտնական. Դարձեալ՝ թէ
զաւայթ արասցէ. տէրն ծախեց և Մխիթար
զնեց, և (հոգ) ի դուռն սուրբ Սարգսի զորա-
վարին՝ յիշատակ իւրն և ծնաւզացն, հաւըն՝
կայրապետին և մաւրն՝ Զանադին և կո-
ղակցոյն՝ Ինսիսին և իւր որդոց՝ Կարապե-
տին, Դաթին, Յովսէփին, Ժուրն՝ Զանադին
Աստուած յուսասորէ զիրեանց հոգին.
ամէն:

256.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ ԺԳ.

Վաք. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հիմ քիւ. Ժի զուր:

Նիւիթ թողիժ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԿԱՐԱՆԻ Զ շատ վատ է պահուած. ՄԱԳ-
ՊԱՆԳ. շունի, ԿԱՏԱՐԱԿ ԹՂ. չկայ. ՄԵ-
ՄՈՒԹԻՒՆ 12 X 20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն,
ԹՈՒՂԹԻՔ 212, ՏՈՂԻՔ 21, ԳԻՐ քոլորագիր,
ՍԻՋԵՐՆԱՏԱԹԻՔ գունատոր թողիկներ, ԼՈՒ-
ՍԱՆՏԱԶԱԿԻՔ գունատոր ծաղիկներ և զար-
դեր. ՄԱՆԻՆԿԱԿԻՔ 4 տետրաբանիչներ,
ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ՍՏԱՑՈՂ
Սմբատ. ԳՐԻՋ, ԽԵՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԼ զար. ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՆԿԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Թիշատակարանի սկիզբը և վերջը թա-
փուած է. մի նորից կազմած թերթի վրայ
կայ նետեմալ շատ կարեւոր պատմական
տեղեկութիւնը):

Եւ արդ, ի վերջին տուր և յերկու-
յաջեայ ժամանակիս, յորում նեղիմք ի
ձեռս այլազգի(ն)աց, վառ բազում մեղաց մե-
րոց. Բանդի այր ոմն՝ յազգէն իսմայէլայի,
որոյ մականունն Զգալ-օղլի ասի. ելեալ յԱ-
տուրաւոյ և եկն ի յԱռգրուում, և անախ
եկն ի Վան քաղաք. Եւ հոյ խոռվութիւն
մեծ ի վերայ երկրի. քանզի ի յայսմ ամի,

յորում էր թուվական մեր Ռ և ՄԶ,
(=1607), ել քաղում զօրաւք Շահարադն, ի
վերայ երկրի Մարաստան. Աւու ըզբերդն
և զժողովուրդն զամենեանս. առեալ տա-
րաւ տարազէպ յարեկիս, ի քաղաքն Աս-
պահան, եւ առաքեալ զոմն ժանդարարոյ՝ ի
վերայ բերդին Վանս. քաղում զաւրաւք,
եւ նա եկեալ, քաղում ոմիրս զորձեաց. զի
զժողութ թուրքն զամենայն առնասարակ ի
սուր սուսերի մաշեաց. մինչ զի անբնակ
դարձաւ ի մարդոյ և յանասնոյ. և զվար
և զվաստակ՝ ձիոյ և ուղտոյ կեր ետուն և
առ ոտն նարին. և ոչինչ (թողին որ) շարա-
րին. և յետոյ զնացին ի տեղիս իւրեանց:

Եւ յաշանային եղանակին՝ սարդարն՝
եկեալ քաղում զաւրաւք. զնաց ի վերայ Թալ-
րիդոյ, և ոչ ժամանեաց հասնել անդ. ալլ
փախստական յետս դարձաւ ի ինամուցն Աս-
տուծոյ. եւ եկեալ կրկին անգամ ի Վան քա-
ղաք. Վանս որոյ խիստ սաստիկ սով եղև ի
քաղաք և ի վեր. և եղև Ա քիլայ ցորեն
և դարին՝ ժկ կարմիր, եւ քաղում ի մեծա-
մեծացն և ի փոքուն(ն)ց, յաղքատացն և յամ-
կայ՝ զմիս զազանայ և անասնոց կերան՝
զկատուի և զշան, զձիոյ և զիշոյ. գտղայք

մորթէին և զմեռեալի միան ուտէին: — Մասն որոյ, բազումք բզնայրենի յիշատակս իւրեացն ծախեցին՝ զխաչ և զաւետարան, զայգի և զզրախոս, զտուն և զընկույթիւն: Ընդ որս և զսուրբ աւետարանս բերեալ՝ աւերսորա, վաճառեաց ի միւս քաղաք, ոմն քրիստոնեայ՝ յ(Ը)նծանիսոյ: Եւ մի ոմն հաւատա-

ցեալ, բարեպաշտ և երկեղած յԱստուծոյ, իմիաց անուն. ի միտ և քրանն աւերունական՝ թէ եւրանի որ տնիցի զաւակ ի Սիոն և ընտանի յերուսաղէմ. վասն որոյ ետ զանցաւորն և էտո զանառիկ փարթամութիւնս. ստացաւ զսուրբ աւետարանս յիշատակ, (.)

ԺԶ. ԴԱԼՔ

257.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՄԺԵ

Վանի՝ Ռայնկոյսների եկ. Կոտոմ—ՋԴ=1501.

Ն.Ի.Թ. Թուղթ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ Կորսած է. յիշատակարանն անում եմ՝ Հ. Փիրլուս-լամանի ռեհամանակագրությունն Հայոց անտիպ աշխատությունից. նա այս յիշատակարանը արտագրել է 1879 թուին, ԳՐԻԶ Յակովլև, ժԱՄԱՆԱԿ ՋԺ=1501, ՏԵՂԻ Արծկէ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք ամենասուրբ երրորդության հօր և Որդւոյ և Հոգւոյ սրբոյ. Եւ զբնցաւ ուս ի քաղաքս Արծկէ. բոց հօգանեաւ սուրբ Աստուածածին տաճարիս և Պատերազմի:

սուրբ Նշանի. ձեռամբ յաղնածեղ և անիմաստ զբռնի՝ Յակովբ սուտանուն քանանայի. յամի ՋԴ (1501). ի հայրապետութեան տեան տէր Սարգսի. ի զառն և ի դժուար ժամանակի. որ ելաւ Կարմիր-Գլուխ Սօֆիան և գեղօղլու ազգն կորոյս. և աշխարհս եղաւ յերերման: Եւ եկաւ քուրդն Բագեչու և էաւ զԱրծկէ. և շատ աւերք և առ-թալան արար. և բազում նորաշէն տներ այրեաց և աւերեաց: Զոր յուսամք յԱստուած, որ յայսմ վշտէս փրկէ զմեզ և զամենայն ազգն քրիստոնէից. և զիս զանարժան զրիս՝ զԵակոր և զԾնաւզան՝ զմովանեան քանանայ և զՄարգայ:

258.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՄԺԶ.

Վանի՝ Ռայնկոյսների եկ. Հիմ ԻԽ 54. ՋԴԹ=1503.

Ն.Ի.Թ. Թուղթ, ԿԱԶՄ տախտակ, Կաշպատու ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՀ. յունի, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. սկզբում՝ 4 թերթի դատարկ է թողնուած պատկերներն նկարելու: ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ 12X18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին, ԹՈՒՂԻՔ 276, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քուրսագիր, ՍԿԶՐԱՏԱՍԻՔ ծաղկազիր և թղնազիր, ԱՌՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունաւոր ծաղկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱԿՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Մատթէոս, ՍԱՑՈՂ տէր թորոս, ՄԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ժԱՄԱՆԱԿ ՋԺ=1503, ՏԵՂԻ Սորայ վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . որոյ) ցանկացող եղեալ

բարեմիտ և ողջախոհ՝ պատուական անուն՝ տէր Թորոսին և ծնօղացն. ևս զծագրել ըզսուրբ աւետարանս յիշատակ հոգոյ) իւրոյ և ծնաւզացն . . . (1/3 սինակ փճացած է):

Ես՝ յետինս ի գրչաց և սուտանուն ի կարգաւորաց՝ Մատթէոս, տեսի զսէր և զփառք ձեզահոգի տէր Թորոսին և որդոյն իւրոյ. յանձն առի և կատարեցի ի Սորբա վանքս. ի զառն շնորհալի սուրբ Կարապետիս. ի թուականիս Հայոց Ջ և ԾԲ (=1503). ի յառաջնորդութեանս ձեզահոգի տէր Ուրապետիս. զի լաւ բնութենայութեան արար ի նետ մեզ՝ ի զարիպութեանս. Աստուած իւր արքայութիւնն տացէ. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-որդմի ասացէր Պօղոս սարկաւազին և ծնօղաց նորին, հօրն՝ Գրիգորին և մօրն՝ Գնեաւաբարին, եղբօրն՝

Պետրոսին և բրեքն՝ Եղիսին, և այլ ամենայն արեանաւոր մերձաւորաց նոցին, իիբրեւիտով և ուղիղ արտիւ և բոլոր հաստով ասացէք՝ Աստուած ողորմի սոցա հոգւոյն, և Աստուած՝ ողորմի ասացողաց՝ ողորմեսցի յաւուր միասնակամ զալստեան իւրում, ամէն, կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ սարկուսաց Պօղոսին, որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի նալալ վաստակոց իւրոց, և ազատեաց ի զերութեանէ, և ետ զսա ի դուռն Յայնկոյսնբուր Տիրամայր ամենօրնեալ սուրբ Աստուածածնին, անշլինջ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ձեռնոցաց իւրոց և ամենայն նշլեցելոցն իւրոց, Ող ոք՝ հակառակի կամ լրբի՝ զողանայով և ծախելով և կամ այլ ինչնեցույթեամբ հեռացուցանելով, նա այնպիսին զանէծս յԱստուծոյ առջէ և զխաշնանողացն, իսկ լաւ պանոցն և խնամ տարողն, օրնեալ լիցի յԱստուծոյ և սուրբ Աստուածածնին և յամենայն սրբոց նորա, ամէն:

276 բ. թղ. Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս ի թուոյն Ռ Ը և Զ (==1731) ամին, ի քաղաքս Վան, ձեռամբ յոզնածեղ և անարնեստ ԳՐԻԳ՝ սուտանուն Սիմէոնի, որ զանուն միայն ունիմ և զգործս ոչ, հնդրեմ ի ձէնջ, հարք և երարք, միոյ ողոր-

մոյ արժանի առնուք զմեղաւոր տառապալաւ:

Մարգեթոյ տեստամանի վերջում.

Արդ, յիշեցէք զՊիլին և զկողակիցն՝ զԿուրիկն և զհայր՝ Պուտախն: Արդ, յիշեցէք զՄիքիլան, զկողակիցն իւր՝ Նուրմելին: Աստուած - ողորմի ասացէք, Արդ, դարձեալ յիշեցէք զտէր Կարապետն, և երեսուրբ աւետարանիս զին ժն՝ զուռուշ, Աստուծոյ համար, վկայ են Մեկէք երէցն, խորասանցի Դիլանջին, Ապահանդէն, յիշխույնցի ձամզէն, Բաւ է:

Վուկասի տեստամանի վերջում.

Արդ, յիշեցէք և զԿարապետ երէցն, որ ըստացաւ սուրբ աւետարանս և ետ զին, (ի) նալալ ընչից իւրոց և նալալ վաստակոց, և էաւ սուրբ աւետարանս, (յիշատակ) իւր և իւր ձեռոցին: Յիշեցէք զհայրն իւր՝ Սարուպէկն և մայրն՝ Սիրայ-խախունն, և Նոդորարն իւր՝ Կիրակոսն, զկողակիցն իւր՝ Եղիսաբեթ, որդին՝ Վարդերան: Արդ, յիշեցէք զտէր Կարապետն, զկողակիցն իւր՝ Զարդար, զորդին՝ Յարազդին, եղբայրն իւր՝ Աստածատուր և որդիք իւր՝ Սէլաստուրն, միուս եղբայրն՝ Մկրտիչն: Արդ, յիշեցէք զՄիքիլն, և կողակեցն՝ Շահրիստանն, և ող նահիպողք, ողորմի ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմի:

259

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ ժ Է.

Վարապ. Հիւն թիւ 87. ԶԴԴ=1505:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ եւ խաշերով զարդարուած: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած: ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. վրաց եկեղեցական տառերով գրուած մագաղալի մի մի թերթի, ԴԱՏԱՐԳ ԹՂ. չունի. ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 13X18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 288: ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ՝ քողորագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ գունատի թղչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՏԱԶԱՐԴՔ սակաւալինի գունատի ծաղկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԲ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովնաննէս Մանգաւորիանց, Զաքարիա եւ Կարապետ:

ՄՏԱՏՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺԴ=1505, ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, յանգ ելեալ աւարտեցաւ աստածարան սուրբ աւետարանս, ի մեծ թվականին մեր ԶԴԴ (==1505). ի զաւուս Վասպուրական, ի քաղաքս Վան, առ ոտս Վարապոյ սուրբ Նշանին, ընդ հովանեա Տիրամօր լուսոյ սուրբ Աստուծո:

ծածնի և Պարսպի? սուրբ Նշանիս. ի նձան
այգոյ տէր Մկրտչի, յարեւելից կուսէ քա-
ղաքիս. որ էր որպէս անապատ:

Եւ արդ, գրեալ եղև Յո՛ւան(նու) զլուին.
ձեռամբ վարպետին իմոյ՝ տէր Յովանիսի
Մանգասարենց, քաջ քարտողին. որ ՀԲ
տարի՝ ամառն և ձմեռն, գիշեր ու ցերեկ՝
ի գրիւ եկաց: Որ գրեալ եղև ձեռամբ Նորաս,
և (Յ)այսմաւորք և տարենգիրք, ձառ և
Սարգիս գիրք: Իսկ փոքր գիրք, տետր,
հաղօթամատոյց, շարակնոց և սաղմոսարան,
մշատոց և զանձատետր ԾԿ (==ՅԿ?), և այլ ա-
ւելի, և անտարանս լի, եւ զայս Յո՛ւաննու:

զլուխ՝— ի ձերութեան ժամանակ. որ աչք
չէր հայիլ և ձեռքն կու դողայր. բազում
չարչարանօք՝— հազիւ կարաց ասարտիլ. և
այլ չկարաց գրիչ բռնել, մինչ ի վաղճան.
որ հանգեաւ ի Քրիստոս 22 (86) ամաց,
Վասն որոյ, Աստուած-ողորմի ասացէք. ա-
մէն. եւ արդ, ես Զաքարայ աշակերտ Նո-
րին. գրեցի զլուկաս զլուին, և կարապետ
աշակերտ մեր գրեաց զՄատթէոս և զՄար-
կոս զլուխ(ս)ն: Արդ, գրեցաւ ի նեղ, ի դառն
ժամանակիս, որ զօրացաւ աղզն արէնաբ-
ու. որ կարմիր-Գլուխ Սօֆիք կոչի, և
ասպատակաւ աւերեցին զբազում տեղիս:

260.

Ա Ե Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ժ Ը .

Վանի՝ Արաբուց եկ. Հին քիւ 10. 2ԾԲ=1503.

ՆԵԻԹ ԹՈՒՂԹ, ԿԱԶՄ Կաշեպատ տախ-
տախ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւախ լաւ և պա-
հուած, ՄԱԿ.-ՊԱԼՊ. չոնի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ
երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 292, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քո-
լորագիր, ՍԿԶԲԻԱՏԱՌՔ Թժշնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆ-
ՐԱՆԿԱՐՔ 19+4 անտարանիչներ, ԽՈՒ-
ՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻԶ Ստե-
փաննու, ԽԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ Արիստա-
կէս վարդապետ, ՍՏԱՅՈՂ Յովաննէս Խ-
րեղայ, Սարգիս ԺԱՄԱՆԿԱ 2ԺԲ=1503,
ՏԵՂԻ Ճարտնի՝ Նըլլորդտ վանքում:

ՅԵՆԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

ՎԵՐԳՈՒՄ.

Փոքր . . . Գրեցաւ աստուածախաւս
և աւետարեբ սուրբ աւետարանս, ի թրիս
Հայոց՝ 2ԾԲ (=1503), ձեռամբ անաթման
և մեղսաթաւ պրչի՝ սուտանուն Ստե-
փաննուս. և ի կաթողիկոսութեան տէր
Զաքարիայի, և ի յատաջողորութեան սուրբ
Ռախտի՝ տէր Յովանէս արհեպիսկոպոսին. ի
զատան Ճարաւորոյ, յերկանձանգէտ սուրբ
Ռախտիս, և ի Հրեւտակացւոց մենաստանիս
Եղըրդտ կոչեցեալ. — ընդ չովանեաւ սուրբ

Աստուածածնին և Յովաննու Մկրտչին և
սուրբ Ստեփանոսի Նախաձկային և սուրբ
Գրիգորի մեր Լուսաւորչին, և աւրհնաբողիս
սուրբ Իւդոյս. ի զառն և ի չար ժամանա-
կին, յորում է արդարութեան կողմն իտա-
ղեալ և անիբաւութիւն (յ)ամենայն կողմանց
զաւրացեալ, Ով դասք լուսեբրամ քահանա-
յից և կայճաղ աստեղափայլ սուրբ հան-
դիսից. որ կայք ի դրունս սուրբ եկեղե-
ցոյ. աղանգմբ զամենեանս յիշեցէք ի մեղ-
սաքաւիչ յաղաթս, զընտրեալ և զարժա-
նաւոր, զպատուական և զկուսակրաւն արե-
ղայն՝ զՅովաննէս. որ եւ գրել զսուրբ
աւետարանս, եռահիւսակ և ըղձալի փափա-
քանաւ(ք)ն, յիշատակ իւր և ծնաւոցայ իւրոց,
հաւրն՝ Յովակիին և մաւրն՝ Պուլղանին, և
հանգուցեալ եղբայրց իւրոց՝ ի Քրիստոս՝
կիրակոս սարկաւազին և Մկրտչին: Ընդ
նմին և հարազատ եղբարն իւրոյ՝ Արա-
համին. որ է այժմ կենդանի. և իւր եղ-
բաւորդոցն՝ Կարապետին և Պրախտին:
Ընդ երկայն աւուրս առնէ արարիչն Աս-
տուած զիւրեանր, և ամենայն արեան մեր-
ձաւորաց իւրոց, վարձա բարեաց պարգեւաց
Քրիստոս Աստուած՝ յիւր միւսանգամ գա-
լուստն. ամէն:

Արդ, ես կրտսերս յորդիս հեղեղեցւոյ
և անպիտանս ի իրօնաւորացն, անարժանս
ի քահանայոյց և անողորմս ի մարդկանէն,
զհաւասարեալս յանասոց. զմեղաթ լցեալ
Ստեփանոս. որ եմ ամենայն մեղաւք խա-
ւարեալ և սեւացեալ. աղաչեմ զձեզ, որ
միայն ողորմու արժան առնէք զչարօք լցեա-
լըս: Ընդ նըմին և զծնաւդսն մեր, զհայրն
իմ՝ զՅովանէս և զմայրն իմ՝ զՀիւրիքայ և
զեղբայրն իմ՝ զՍահակ: Դարձեալ. աղաչեմ
զձեզ. յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զայսկերտքն մեր՝
զկուսակրան արեղայքն՝ զՅովանէսն, զԳի-
րակոսն և զՊետրոսն, և զայնոսիկ՝ որ ի
հեռ մեզ են աշխատել: Արարիչն Աստուած
առնէ իւրեանց փոխարէն յիւր միւսանցամ
զալուստն. ամէն:

Ղուկասի աւետարանի վերջում.

Զբազմամեղ և զանարժան զբիշս՝
Ստեփանոս, յիշեցէ՛ք ի Տէր, Ընդ նմին և
զԱռաքել սարկաւազն, որ կաշխատի և
զթուղթ կու կրկ:

Աղաչեմ զամենեւեան յիշեցէ՛ք ի
Քրիստոս՝ զկուսակրան արեղայն՝ զՅովան-
նէս հերպետ. որ ստացաւ զաւետարանս
յիշատակ իւր:

291 ւ թղ.— Զվերջին ստացող սուրբ
աւետարանիս՝ զհմուեցի աստուածայսէր

տանաւունքն՝ զՍարգիսն, զԴերիզորն, զՄես-
րոբն, զԿարապետն, և զհայրն իւրեանց՝
զԲարուսակն և զՄանիշակն, զքուն իւ-
րեանց՝ զՄոճան, և զամենայն արեան մեր-
ձաւորաց, յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս. Աստուած
ողորմեցի իւրեանց հոգուն. ամէն, ի թվին
ՌՀԱ (==1622):

Դարձեալ. վերստին նորոգեցաւ սուրբ
աւետարանս, ձեռամբ յԱրիստակէս վար-
դապետին, և յիշատակ Յովանիսին և եղ-
բաւրն՝ Կարապետին և յիւրեանց ծնաւ-
ղոցն, հաւրն՝ Հէրապետին և մայրն՝ Դո-
նարին և քր. երցն՝ Ալիսին և Սարային,
և այլ յամենայն արեան մերձաւորքն. յի-
շեցէ՛ք և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք. Աս-
տուած ձեզ ողորմի՛ աստ և ի հմեղեքձեան.
ամէն:

292 ւ թղ.— Ես Սարգիս եպիսկոպոս.
սպասաւորսբուն Յովանո, Մկրտչին, Ժախե-
ցի զսուրբ աւետարան ի կծոյ աստուածաւեր
տանուտեալցն՝ Սարգիսն, Գրիգորին, Մես-
րոբին, Կարապետին, և հաւրն իւրեանց՝
Բարուսակին և մայրն՝ Մանուակին, և
քր. երցն՝ Մոճանկան, և ամենայն արեան
մերձաւորացն. զոյ Տէր Աստուած յարով
վայելի տացէ նոցա ընդ յերկայն աւուրս.
ամէն. Հայր մեր:

261

Ա Ե Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ժ Թ.

Աղբամաբ. Հիւս քիւ 188. ՋրԶ==1507.

ՆԻԻԹԹԹԹԹԹ, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ քաւական լու է պա-
նուած: ՄԱԳ. ԳԱԶԳ. մի մի թերթ անգիր
մագաղաթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 2. ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ
13X18. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒԼԹԹ
312, ՏՈՂԻ 19, ԴԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌԹ պարզ գլխագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹ
չունի, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 16+14 աւետարա-
նիչնի, ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԹ 4,
ԴԻՐԶ Դրիգոր, ՍԱՑՈՂ Դեղակու տա-

նուտի, ՆԱԶԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ
ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԻԶ==1507. ՏԵՂԻ վանդիր:

ԳՐԾԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԹ.

(Առաջի թերթը ընկած է.)

... Այլ և գրեցաւ զսա յազնիւ աւ-
րինակէ և յամենանոսիք: Արդ, որք զա-
ղափարէք, ըստուգապէս ի վերայ ճշմար-
տութեան իրացն հասանիցէք: Աղաչեմ
զհանցիպեալս և զվանկաւազ սաստուածան

տու իլլ ղովսիսիմիկ մասու ղսսս վ ի հոտառ
 ղ վնքնդու ղովսիսիմիկ մասու ղսսս վ
 ղսմոն ղվսու մ ղվնքն ղվսիմիկ աղղ վ մսվ
 ղվնիկոնսի եղոցմսյն ղ սսվստմոյն մ
 ղվնմսմսմեկստոնի ղ ղվքնքն ղ ղստառ
 աղն ղվմվլմոնքն ղ ղվիվսնքն, սսսսվսյ
 վ ղ մնքնքն ղ սսսսս ղվիվի, իտքնմոզ, ղվսմս
 տուլմիկ ղվքնքնսն մնու ղ վնսսսսիմիկ
 վսմս ղոնքզ մնու մտաքզ, ղվսմսմիկ
 մասու ղսսս վ ղսմոն մսսսզ մ ղվքն
 ղսն ղ վքնքն, ղվքնքն եղոցմսյն սսսսվ
 տառաղ ղվսմսնմոնմոն - ղսվսմոն մ
 ղզ մնքնքն մ - հոկմիկ մսվ ղվնիկոնսի
 ղ ղվնքնքն, սսսսվսյ, վ մնքնքն իկկ
 ղվքնքն - վնտղստմոն մոն ղ
 ղնստ վմոնքնքն ղսքնքն վնքնքնզ մնքն
 ղ - ղստառադու մսսսն ղզոնսսսսսսզ
 ղնվ մ մվ ղ - ղսվքզն ոնտղվն վ ղնքն
 մ - եղոցմսյն եղուլնմոն իտուս վ սստառ
 - ղսու մսսս ղստմոն մ - ղվքնքնսն եկ
 տաքզ ղզսմս ետառաղ սսսսվսյ, ղվսմ
 տաքզ մսսսս եսսսսզվիկ ղսկ մ - ղզոնքն
 մնքն սսսսվսյ, վ մնքնքն ղ վնքն - -

[illegible]

կատակի և այնտեղի (յանդգնի), զանձնս
Կալենիյան և զայն խաշառնողաց. ծա-
խեւելոյ կամ գրաւելով. նոգմեալ լիցի յԱս-
տուծոյ և յամենայն սրբոցն. ամէն. և գիցի. և
հգիցի:

Աւետարանի սկզբում.

Փառք ամենաբարձր երրորդութեան՝
Հաւր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ. այժմ և
միշտ և յաւիտեանս ամէն:

Արդ. նորոգեցաւ սուրբ՝ աւետարանս
ձեռամբ աւր Զափանէա Ներպետիս և
տէր Վարդանին. ի գիցն՝ որ ասի Տանձիս.
Ընդ նոգմեանս սուրբ Կիրակոսին և Քրիս-
տայփոքին: Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝
զՄէմբի Խլաթի և զգեղակիցն իւր՝ Շա-
մսի և զորդին իւր՝ զԽլաթի և զգեղակիցն
իւր՝ Ներգիգն, և զորդին իւր՝ զԽեքան. որ
փոխեցեալ է առ Քրիստոս: Որ էտուն
զսուրբ աւետարանս վերստին նորոգել.
յիւրեանց չայալ վաստակող. ի յիշատակ
նորոգ իւրեանց և զորդին իւր՝ զԽեքան մեր-
ձաւորաց. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիս-
տոս զԽլաթի. որ զԽապան արտ կնից, իսկ
արար ի դուռն սուրբ Կիրակոսին: Ով որ
հաւատակի, նայ զանձնս Կայնին առնէ
և զպատան ինչոյային և զայն ի խաշ նանո-
ղացն. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝
զտէր Վարդան և զգեղակիցն իւր՝ զՈսկին:

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս զՄու-
րատն և զգեղակիցն իւր՝ զՄամամ և զորդիւսն
իւրեանց՝ զՄոնանէա և զՄաղար, Դարձեալ,
յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զՄովսէս սարկաւացն
և զգեղակիցն իւր՝ զԱղթիարն և զորդիւսն
իւրեանց՝ զԿարապետն, զՄանուկն և զՄուկ-
դարն: Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զՄու-
վսէս և զգեղակիցն իւր՝ զԹանկազիզն,
զՄրջան և զորդին իւր՝ զՇահաւազար, ևնու-
շար, զԹամէն և զԱռաքիլ: Դարձեալ, յի-
շեցէր ի Քրիստոս՝ զՎարդիկ և զգեղակիցն
իւր՝ զԹանկազիզն և զԹամէն և զգեղակիցն
իւր՝ զՄուկդարն և զորդիւսն իւրեանց՝ զԿիւր-
կոս և զՎարդիկ. որ զպախէզն իսկ արարին
ի դուռն սուրբ Կիրակոսին: Ով որ հաւա-
տակի, նա դռնէն Կայնին առնէ. ամէն:
Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զԽլաթի
և զՄամբ. որ լին մի շինեաց զսուրբ Կիրակո-
սին յիշատակ հոգոյ իւրոյ. ամէն: Դարձեալ,

յիշեցէր ի Քրիստոս զՄուրեքն Վարդիկ,
որ զՋուլն (արտի անուն) ողվ արար սուրբ
Կիրակոսին:

Քրիստոս Աստուած, որ խոնարհեցար
ի հայրական ծոցոյ և առեր մարմին ի
սրբոյ Կուսէն Մարիամայ, վասն մերոյ
փրկութեան՝ խաչեցար և թաղեցար և յա-
րար ի մեռելոց յարոյ, Քրիստոս Աստուած,
ի մեռելութենէ մեղաց՝ զՆոգի Վարդանսին
և զիւր ծննդացն՝ Մասիստին և կողակ-
ցին՝ Թուրանդին և իւր կնոջն՝ Մոնանին:
Յիշեցէր ի Քրիստոս զՄրգրեանց Վարդիկն.
որ ետուր զկէս արտին սուրբ Կիրակոսի
վանիցն՝ զԲ պախէզն: Աստուած լուսա-
ւորէ զիւր հոգին և զիւր ծնողացն, հորն՝
Մասիստին և մօրն՝ Թուրանդին և . . .
և իւր ամենայն արեան մերձաւորացն. ա-
մէն: Եւ որ կամենայ՝ զարտն և Բ պախէզն
սուրբ Կիրակոսի վանիցն. Աստուած լուսա-
ւորէ զիւր զնոգին և զիւր ննջեցիւցն (յիւր)-
նից արքայութեանն. ամէն: Եւ որ հաւա-
տակի, ընդ մեղայի և ընդ խաչանաւացն
տանջի ընդ սատանայի, (ի) կորուսան յաւի-
տենիցն և հրիչն. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, որ խոնարհեցար
ի ծունկն աշակերտացն և լուսցեր զդուռն
աշակերտացն. լուսայ և լուսաւորեալ զնոյի
Ստեփանոսին, որ արար բազում երախտիւր
ի վերայ սուրբ Կիրակոսին. որ զմաղազն
յնեաց (յ)այազգեաց. իսկ արար ի դուռն
սուրբ Կիրակոսին: Աստուած լուսաւորէ
հոգիս՝ Ստեփանոսի և զիւր ծնողացն,
հոր՝ Հաքարիկ և մօր՝ Սառայ, և կողակցին՝
Թանկազիզն և զորդիւսն՝ Հաքարիկն և զՄու-
կդարն և զստերքն՝ Նիխին և Մոնան և Նու-
սէֆն և Մանիշային: Աստուած լուսաւորէ
զիւր հոգին և իւր ծնողացն. ամէն: Յիշե-
ցէր ի Քրիստոս Աստուած և սպարմի ա-
սացէր՝ Ստեփանոսին և իւր ծնողացն՝ Սա-
րարիկն և Սառայն և կողակցին՝ Թան-
կազիզին և զորդիւսն՝ Հաքարիկն և Մուկ-
դարն և զստերացն՝ Նիխին, Մոնան և
Նուսէֆին և Մանիշային և ամենայն արեան
մերձաւորացն. ամէն: Ով որ հաւատակէ,
զանձնէն մեղացն առնէ և զայն խաչ-
նաւուսացն ի վերայ իւր բերէ:

Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս և Աս-
տուած սպարմի ստացէր՝ Ստեփանոսին, որ

և սուր զայն պահելգերք, որ զՆազարեթին է գնեց՝ ձեռամբն Զնիզկն աղին և ռիֆ արար ի վերայ սուրբ Կիրակոսին. և Աստուած լուսաւորէ Ստեփանոսի չողին և իւր կողակցին և իւր որդոցն և իւր զստեղացն. ամէն: Ով որ հակառակէ, զմասն Յուդային և զխաչնաւուսաց առցէ և քարակոխիւն ի վերայ իւր բերել:— Ծանօն ի Զմայ զեհն՝ ի վերայ Կեչաւայ՝ գետին, ռիֆ և կարմընջին. ով որ ցանէ, զկարմունջն շէն պահէ, Աստուած լուսաւորէ Ստեփանոսի չողին և զիւր ննջեցելոցն չող տապանի. ամէն: Սիշեցեղէ ի Քրիստոս Աստուած Ստեփանոսն, որ քաղուք վարձք արար սուրբ Կիրակոսին. զպահելզն զնեց, ռիֆ արար սուրբ Կիրակոսին. զՆազարեթնց, ռիֆ արար սուրբ Կիրակոսին. Ծամ կողեց, ռիֆ արար սուրբ Կիրակոսին. Ծամ կողեց, ռիֆ արար Կեչայ կարմընջին: Քրիստոս Աստուած լուսաւորէ լգիւր չողին և իւր ծնողացն, չոր՝ Հարարին և մօրն Սառային և կողակցին՝ Թանկազիդին և որդոցն՝ Հարարին և Յակոբին և զստեղացն՝ Եղիսին և Մովսէսին, Նսկէֆին, Մանիշակին և ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն: Վկայութեամբ ճերպետ տէր Յովաննասին և սուսանուն տէր Սիօնին, Բաստայ Պրիզոր արեղային. Կեղսայ տանուտիրացն՝ Նաշատուրին. քուէ Մուրաին, Ամիրխանին, Բարունակին, Ճանձից տանուտիրացն՝ Աղաջանին, Ուրլ-դաթին, Մախուզին, Սորդանանին, Սոց-դեղին:— որ Շատրերդն՝ եկաց ու շէնք արար. բնայ (որմնադիր) էր, այն պատմադի համար արար քաղուք վարձք:— Կեղսայ՝ քառիկ ցորեն՝ արար կորեկ, ու Ճանձից՝ սրար կորեկ, Ով որ վայս բաներ իրար տայ, յանդէն(ս) ձկն, զԱստուծոյ քարկոխիւն ի վերայ իւր բերել Ով որ կամենայ, զարձնուի ինքն յԱստուծոյ անէն: ամէն:

Քրիստոս Աստուած, որ խոնարհեցար ի հայրական ծոցոյ և առեր մարմին ի սրբոյ Կուսկն Մարիամայ, վասն փրկութեան և ազատութեան Աղամայ, ազատեայ, Քրիստոս Աստուած, զնոյի տէր Յովաննասին և Տոստայ Պրիզորին. որ (կիր) ար. Կիրակոսի

զիրքեհին զողացան տէր Յովանէ և Պրիզոր աշխատեցան՝ որ ձեռք բերին. Ժ փոփասի տուին ու բերին յայլողեացն: Քրիստոս Աստուած ազատէ ի զասն աշխատեցն զՆոյի՝ տէր Յովաննասին, Պրիզորին և իւր ծնողացն. ամէն: Տարան զայս աւետարան ու աւետարան մէ էլ, մաթոց մի ու շաբաթնոց մի ու չորեքուս մի, Աստուած ողորմէ ասացէք՝ տէր Յովաննասին և իւր ծնողացն՝ տէր Նաշատուրին և Սեանին. ամէն: Աստուած աւրին զՊրիզոր և զիւր եղբարքն. որ լաւ կանգնաւ. որ զգրքեհին տաճկներէն քարչեց երբ: Աստուած լուսաւորէ զՊրիզորին չողին և ազատէ զինքն ի մեղաց. ամէն:

Ի թվին ՌՃԼԷ (1688) ամին Այս աւետարանն Փախչայեց ասն յեւթեակէ. Գնեցին զսայ գերի: Ով որ հակառակի. նա զանէժքն զԿայանին և զՅովադային ասցէ. ամէն:

Մարքոս աւետարանի պատգմի երեւր, Գասճառ ողորդորայ այս է. որ ես՝ Երմեսիկ Նալաթի որդի՝ իրեքգործան Սահլազն, Նովթու արան Գնեցի և սուրբ Երուսաղեմայ յոր քաղաքն. որ տարէն կէս զուռուշ ուղարկեմ ի սուրբ Երուսաղեմ, մամոց և պատարագի լուսալոյն: Իմանէ յեան՝ ով որ տիրէ զայս ռիքն. տարէն կէս զուռուշ ուղարկէ ի սուրբ Երուսաղեմ: Եւ ով որ գյարտն տիրէ ու զլուսալոյնն չուղարկէ ի սուրբ Երուսաղեմ, զատաստանի յաւուրն՝ ինքն պարտական լինի սուրբ գերեզմանին Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. ամէն: Ես Յովաննէս վարդապետն զբեցի, վկայ եմ ասոյի Աստուծոյ: Դարձեայ, ամբ՝ Յուսէփն. Բարսեղս, Նրպոս, Աւստատուր, Նրթոս, որ եմք փաշտիկ լանք. որ թէ Աստուած պարէ՛ ջոջնամք և մեք տիրեմք զորք արան և զկէս զուռուշն չուղարկեմք ի սուրբ Երուսաղեմ. պարտադան լինեմք սուրբ գերեզմանին Կրիստոսի: Գրեցայ ՌՃԼԷ (1730) թվին, յուլիսի մէկն:

263.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԻԱ.

Վաճի՛ Նախալաճի՛ եկեղեցւո՛ւ. Հիմ ըիւ 256. Ջրէ==1508.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ տախտակ, կաշեկապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վաս լ պատուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթազիր արետարանի մի թերթ մկոտմ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՇՈՒԹԻԻՆ 17×26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկուսն, ԹՈՒԼԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ՝ քոյրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ ծաղկազիր և թռչնազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատր ծաղիկներ և թռչուններ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 4 արետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Եռմաննէս, ՍՏԱՑՈՂ Սախալ, ԿԱԶՄՈՂ Ստեփաննոս սարկապա, ԾԱՂԿՈՂ անկայտ, ԺԱՄԱՆԿ Ջժժ==1508, ՏԵՂԻ Հիլան քաղաք.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսուրայս անճառ փրկադործութեան խորհուրդ՝ ոմն աստուածակր և բարեմիտ՝ անուն կոչեցեալ Սախալ. զոր ի վաղուց նետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւ սուրբ աւետարանիս. — և զնեաց զսուրբ աւետարանս, ի նալալ վաստակոց իւրոց, յի-

շատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց՝ Թումին և Մարեմին, և տղայոցն՝ Խաթուսին, Գուհարին, և հօրեղբայրն՝ Յովսէփին և Կողակցին՝ Թալալուսին, Սանուկին և որդոյն՝ Սարգսին, Ասվատրին, Սաղազին, Վարդանին, Հարէին, Դաւիթին, Խաչիկին, Խալիֆին, հօրքերն՝ Ազրզին, Մէլիքին, Մարեմին, Ամիրազին, Սասրին, Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի աստեղք. և որ զԱստուածն-ողորմի ասէ(ք), նա ինքն Քրիստոս ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Եւ որդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի քաղաքիս Հիլան. ընդ հովանեաւ սրբուհոյ Աստուածածնին և սուրբ Սարգսին և սուրբ Մարտիրոսին և սուրբ Յարութեան և սուրբ Դևորգայ, որ սակաւ մի է հեռի. — ի մեծ թուականիս Հայոց Ջժժ (==1508). Ժեռածք Եռմանիս, անթիւ յանցաւորի. (. . .) և մեր ծնողացն և մեր վարպետաց և ամենայն արեան միքձաւորացն միւրոց: Եւ որ զմեզ յիշէ(ք) և Աստուած-ողորմի ասէ(ք) յիշեալ լիչիք և դուք յերկնից լաքքայտ թեան. ամէն:

264.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԻԲ.

Արքամար. Հիմ ըիւ 3. Ջրէ==1508.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկապատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ լ մասցե, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթազիր արետարանի երկնազիր ծաղկազիր մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՇՈՒԹԻԻՆ 18×27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկուսն, ԹՈՒԼԹՔ 288, ՏՈՂՔ

21, ԳԻՐ՝ քոյրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թռչնազիր և ծաղկազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատր ծաղիկներ, թռչուններ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 18+4 արետարանիչներ, զունատր, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Մախա, ՍՏԱՑՈՂ տըր Սիւն, ԿԱԶՄՈՂ ան-

յայտ: ԵԱՂԿՈՂ Պարսամ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՋՅԷ
=1508, ՏԵՂԻ ՄԻՆՔ՝ Գնիկանց գրույ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անձառ փրկագործ խորհուրդ, ոմն ի լուսա-
ննակ զարմից սորոյն Սիրովի՝ տէր Սիոն և
Հայրապետն. որ ցանկացող և զի կենսաբեր
ստորք աւետարանիս, և հոս զրիկ զսա եռա-
պափազ սիրով. զի ի վաղուց անէ՛լ՝ ցան-
կայր այսմ լուսալլրական և աստուածա-
խաւս մատենիս, լինել ի վայելումն անձին
իւրոյ՝ տէր Սիոնի և Հայրապետին և կանանցն,
Պանայ, Տէր Աստուած, քո ծնաւորի բարե-
խաւուսեմեամբ՝ զտէր Սիոն-ե վչայրապետն
և զգանայքն նոցին՝ Մաւրյգրիտին և զՄըր-
ւաթն և զաւակայն նոցին՝ Համաւչն, զԹա-
պուհն, Վանիկն և զՄարրուաթն. ամէն:

Բայց աւղն արքայութեան երկնիցն
բացել զգուռն ողորմութեան՝ ստացողիս
ստոր աւետարանիս՝ տէր Սիոնին և Հայ-
րապետին և ծնաւագն նոցին՝ տէր Առաքե-
լին և Մարգրիտին և պապուն՝ տէր Կիրա-
կոսի և քեհերն՝ Աղիգին, Համաւչին և Միւնա-
յին և Բրիգորին, Ստեփաննոսին և Մըրու-
սին. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, որ պայծառացար
ի Թափար լեռին, զաստուածութիւնդ քո
ցուցի որ աշակերտաց քոց. զեղիայ ի կեն-
դանեաց ըրեր և Մովսէս ի մեռելոց յա-
բուցել. յարոյ, Քրիստոս Աստուած, զստացող
սուրբ աւետարանիս՝ տէր Սիոնին և Հայրա-
պետին և տէր Առաքելին և տէր Կիրակո-
սին և Թապուհոյն և Մարգրիտին (և) Նամաւ-
րէն ննջեցեցոցն նոցին՝ Քրիստոս Աստուած
զասաւորեա զսրգայ՝ ընդ առաքելոցն և ընդ
մարգարէիցն, ընդ հայրապետացն, ընդ մար-
տիրոսացն, ընդ համաւրէն ճգնաւորացն
(և) զասակից և մանաւկից արդ. ամէն:

Արդ, ցրեցաւ սուրբ աւետարանս ի
գեաւազ՝ որ կոչի Գնիկանց, ի դուռն սուրբ
տաճարիս՝ որ կոչի սուրբ Նշան. ի կաթու-
ղիկոսութեան Աղթամարայ՝ տէր Ատոմին և
Խորհուրդոսութեան մեկոյ՝ տէր Յովաննէսին,
Տէր Աստուած անասան պահէ զնոսա. ա-
մէն: Ի թվականութեան ՋԺԷ (=1508), եւ
արդ, ևս մեղուցեալ գրիւն՝ Մարախս, ան-

սուրբս ի մէջ սրբոցդ, զմեղուցեալս ի մէջ
անարտաթիցդ. անկարգս ի մէջ սուրբ կար-
գաւորացդ, գննեալս զհոգիս և զմարմինս
ի մէջ նոցեւորացդ: Եւ արդ, զվարդն առէ՛ք՝
զփուշն աշրիցէք, զցորեան առէ՛ք և դարդն
ի լայն ընկեցէք, զհնձորն առէ՛ք՝ զփայտ
այրեցէք. և զմանուշակն առէ՛ք և զամենայն
ծագկունս՝ զհամասփութուն եւ արդ, եւ մե-
ղուցեալս. որ չեմ տրուպ քանանայիցդ. ա-
ղաչեմք զձեզ, ոյ՛ սուրբ քանանայք և ժո-
ղովորւոյք. լի բերանով և բոլոր սրտիւ Աս-
տուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ Մարախոս և Կո-
ղիգին իւր՝ Մուղամին և զաւակաց՝ Սար-
գիսին և Սալամին և Նոզուին. որ տարա-
ժամ փոխեցան ի Քրիստոս. և ծնողացն իւրց՝
Ներսէսին և Ոսկիւնաւին. ամէն:

Եւ ետ զսուրբ աւետարանս ի զեղս՝ որ
կոչի Բառ, ի դուռն սուրբ տաճարիս՝ որ
կոչի սուրբ Դէղորդ, Քրիստոս Աստուած, զա-
սաւորեա զայս ցեաւոր տանուտէրս և զքա-
նանայս՝ ընդ սուրբ քանանայիցն՝ զտէր Ան-
տոն, զտէր Կիրակոսին, զտէր Բրիգոր և զը-
պարոն Դորեան և զգրիգին իւր, և զՅովան-
նէս և զհայր իւր՝ Մովսէս և զեղբայրն՝ զԱ-
տոն և իւր որդոյ՝ Մուսիկն: Տէր Աստուած՝
պահեալ զնոսայ մինչև ի խորին ձիւրթիւն.
ամէն: Եւս առաւել ողորմի՛ Ներսէսին և Նոր՝
Սիրունին և Գոյլբարին և Ստեփանոսին
և Մըրուսին, Կալոսին. ամէն: Քրիստոս
Աստուած, լուսաւորեալ զհոգիս՝ ստացողի
սուրբ աւետարանիս՝ Մարտիրոսին և զա-
ւակին իւր՝ տէր Կիրակոսին և զաւակին՝
տէր Առաքելին և Գրիգորին և զաւրն իւր՝
Թապուհոյն, և տէր Սիոնին և Հայրապետին
և մարն՝ Մարգրիտին և զստերն Հանգուտին,
Բաղկին, Մարոյ և փոխեցի(կոյն) ի Քրիստոս՝
Մարտիրոսին և Ստեփանոսին և Մարիկին,
և զփեալս իւր՝ Մարգարին և Հազարփարիին:
ԲԺ-ան առաքելոցն, ի՞նչ մարգարէից.

ԳժԺԷ՝ (318) հայրապետացն, արխանյաներկ
մարտիրոսաց և քրտնաջն ճգնաւորացն և սբ.
կուսանացն, սուրբ Գրիգորի լուսաւորչին և
սուրբ Գրիգոր Նարեկացոյն՝ բարեխաւու-
թեամբ՝ սուրբ Աստուածածնին և Յովաննու
Կարապետին և սրբոյն Ստեփանոսին. սո-
ցալ բարեխաւութեամբ ողորմեալ, Տէր Աս-
տուած, ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ տէր
Սիոնին և Հայրապետին և տէր Առաքելին,

և ի բերանով և բոլոր սրտի ասացէք՝ Աստուած ողորմի սոցա. ամէն:

Բարեխառնութեամբն ինն զատուց չրեշտակացն և չրեշտակապետաց՝ Գարլ իկլի և Միքայէլի, ժԻւ առաքելոցն, Ի՛ի մարգարէիցն, ԳժժԺ՝ չայրապետացն. բարեխառնութեամբ սոցայ ողորմեայ, Տէր Աստուած, Նոդոցսննջիցն իցն, որ շանգուցեալ են ի դուռս սուրբ Գէորգայ(յ) զաւարձարիս՝ թէ քանանայից, թէ սարկաւազաց, եթէ արանց, եթէ կանանցն. և որ մամ տուեր են և որ շուրջատ և որ Նուեզ և որ ձկն են տուիր՝ զասաւորեայ զճողիս սոցայ յարքայութեան երկնից. ամէն:

Եւ յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղօթմ ձիւր՝ զտէր Սիրոն, զՄովսէս և զաւակն նորա՝ զԳորգըն և զԱտոմն և զաւակն նորա՝ զՄովսէս և զՇէկն: Եւ զիս առաւ զԳորգ և զիկն իւր՝ զՆերմէլ և զաւակն իւր՝ Յոնանէս, զՍարգիս. զՄիքիջան և զՆոնէն: Քրիստոս Աստուած, զասաւորեալ զսոքա ընդ առաքելոց և ընդ չայրապետացն և ընդ շամարէն սրբոց. ամէն:

Եւ ես՝ տէր Սիրոն և չայրապետ, ետուր զսուրբ աւետարան ի դուռս սուրբ Գէորգեայ զաւարձարիս, և որ Նուեզուցսննջն ի զրանէ սորա՝ ոչ ի յիշեցէր և ոչ յաւատարաց. և եթէ որ (յ)անդղինի, մասն զԱղայի և զպատիժն ի Քրիստոսէ, յաշագին զատաւտանին սոցէ. ամէն:

Յիշեցէր ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Հորապետին և կողակցոյն, որդոցն՝ Յովանէսին, Մանուկին, Բարսեղին, Ամբրիանին և կողակցոյ(յն)՝ Գորգիւին և որդոց, և Հորապետին, տէր Յովանէսին, Մարգարին, Միսո(յ)ին. Աստուած յիշեայ զինքեանքն ի բարին, որ կամեցան և՛ 2 զարի

արտն՝ ոչ սարարին վերայ սուրբ Գէորգայ զաւարձարիս. տարին Բ կապին չաց տան զարալ սուրբ Գէորգի զօրավարին Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս լուսաւորեայ և զասաւորեայ զճողիս նոցա ի տեղուց լոյսոյ և ի տեղոց շանգստեան. ամէն. և որ զողորմին ասէ՝ Աստուած իւր ողորմեացի. ամէն:

288 ա թղ. Վեհափառ Ռաշատուր կաթողիկոս Ռշտուէի ի Մոկոս այցելութեան զնալու տնիւի. Փութկուս ս. Գէորգայ վանուց ամբողջ շինութիւնք ի չիմանց նորոգեց. գերեզմանի վրայ չոյալկայ մատուռ մը կանգնեց. շինեց նաև սղբիւրի ջրուղին. ծախիւք մեծի տանն Աթորունեաց. յամի Տեսու 1887, յուրիս 16-ին: Սոյն միջոցին սուրբ աւետարանն ի Մոկաց փոխադրեաց ի խանդարան սուրբ աթորոյ, անկորուստ պահելու շամար:

288 ր թղ. Յիշեցէր ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մուսա Ռալգադին և իւր տան մեծի և փոքրին. ամէն. որ կամակից եղև (և) ի քիլու սերմամուտ երար Քուտկի սր. Գորգուէ ոչ. Է արտք ըսողոյ, տնեղով՝ ետուր սուրբ Գէորգայ. Աստուած իւր վարձաւատոյց անէ՛ն, Ով խախտակ կամ այլայլէ, յաքիմ ձգէ. նա զանէծք կաննին սոցէ և պատսոն Յուդայի և զայլ խաշխանողացն. ամէն: Այս մլքերն ամեն՝ Գուրաւմանց սումցիւր, փրկանցիւր, լճանցիւր, յազարկեցին՝ Ամենշատայ Ռալգադէն ինքն եկաւ (ի) Փուսեկէն՝ իւր ձեռնով՝ ոչ արար, ետուր զրին ԳժժԺ՝ չայրապետաց անէծք վար(կայ)ան մարդուին, որ մէկ էսա ոչէն խաւով չաց տանի էսա տեղէն:

265

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ի Գ.

Աղբամար. Հին քիւ 148. ՋՈՒ=1509:

Ն.Ի.ԻԹ Թուղժ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՊԱՆԻՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՆԳ. երկաթազրի անետարանի մի մի թնթեր, ԳԱՏԱՐԻ ԹՎ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՆ

15×21, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹԻՐ 276, ՏՈՂԻՔ 21, ԳՐՈՒՐԱՊԱՆԻՔ ՍԿԶԻՆԱՍԱՆԻԹ թղնազրիւր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆԻՔԻ գունատը ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ քաւ անետա-

բանկըները, իսկ 10. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4. ԳՐԻԶ Պարսաւ՝ բաննայ, ՍՏԱՅԱՆ, Եւթի-
նանէն տանտուէր, ԵԱԿԻՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ
սակայտ, ԿԱՐԱՆԱԿ ԶԹԻ՝—1509, ՏԵՂԻ
Մոկս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք. 3. Արդ, գրեցաւ քառաւոր-
տակ և յորդարութի, աստուածաշունչ և
աստուածախոս սուրբ սեկտուարն, ի քա-
ղաքս՝ որ կոչի Մոքս. ընդ չովանաւ, Ան-
ջողոց սուրբ Աստուածածնիս. — ի թվակա-
նութեան Հայոց ազգիս ԶԹԻ՝ (=1509) ամի.

Ի զառն և ի նիւ ժամանակիս, որ կայ մեծ
պատուաւս ի վերայ աշխարհիս, վասն ծո-
վացեալ մեղաց մերոց: Քանզի յայս ժամա-
նակս եղաւ փախչախ մի ի Քալբէլ՝ Շախ
Սմայէլ անուն. որ է կարապետ Նեոխն. և
արար քաղուժ աւեր աշխարհիս, սպանումն
և թալար ընդ ամենայն տեղիս. և ի վեր
ընդ զորով արկանել զարտութիւն և զաւեր
նորա, զոր ունէ ի վերայ աշխարհիս: Եւ
ի տեղաց տեղ և ի յաշխարհէ յաշխարհ
չըջիցար, և շատ որ սաւվամա՜ն և ձընա-
նորա և գազանաբնիկ եղեալ ի յա՛նէ նորա.—
և ի նայրապետութեան Աշխարհայ ա-
թոռոյն՝ տեառն Աղամ կաթողիկոսի. — և
այս զաւագանի՝ Յոնաննէն արնպիսկուպոսի.
և բռնակայ իշխանիս այս մեր՝ Աւղայ-բէկի,
զոր(…)՝ տէր Առաքելին, Մարգարին, Մելի-
տոնին, Սահակին, Ռալիֆին, քրեւրն՝ Անին,
եղորաք զստեր՝ Անին և զաւակացն՝ Սա-
ղադին, Ռէրիքին, Զարէլին Սալամին և ամե-
նայն ազգականացն՝ կեղեանացն և շան-
դուցիւրցն և ամենայն զարմիցն. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով մանկունք
սր. և կեղեցեոյ՝ քանանայոց և ժողովորդոց.
որք շանդիպիք աստուածախաւս սուրբ ա-
նտարանիս և յամենայի սուրբ սեղանոյս՝
յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զբա-
րևուր և քաւատարիմ սատուտեւրն՝ գնովա-
նէան և փկողակիցն իւր՝ գնոռոմսիս և զա-
ւակն իւրեանց և զծնողն իւրեանց, և զազգա-
տունն ամենայն. և ի իւրաքանչիւ և ուղիւ
ստիւի և բոլորաբանս իւղուտա՝ Աստուած-
ողորմաւ ասացէ՛ք: Յովանէսին և Ռոռոմսիսին
և իւրեանց ծնաւորն. ամէն. և Աստուած ձեզ

ողորմուցի յիւր միտանգամ զալուստն. ա-
մէն:

Դարձեալ, իմ երես ի ձեզ ի գեոխն,
յիշման արժանի արարէք՝ զմեղուցեալ և
զանարժան, վայ և եղուք, անմիտ և ան-
պտուղս ի քարեաց, սուտանուն զծողս՝
Պարսաւ քանանայ. որ զանուն ունիմ և ըզ-
գործս ոչ. և ի թերանով Աստուած-ողորմի
ասէք ինձ և ծնողաց իմոց և երեստուոր
վարդապետին իմ՝ քերկրեցի կարապետին. և
Աստուած ձեզ և մեզ ողորմի: Դարձեալ, յի-
շեցէք ի Քրիստոս և ի թերանով Աստուած-
ողորմի ասացէ՛ք: Ստեփանոս քանանայն
և իւր ծնաւորացն. որ միջնորդ եղև և կա-
մակից այս բարի զանձիս, և յորդորեաց
ի սէլս աստուածալին. Աստուած լինի իւր
վարձաւատոյց. ամէն. Աստուած ընդ երկար
աւուրս արասցէ. ամէն:

Գրեցաւ աստուածայունչ սուրբ աւե-
տարանս՝ ձեռամբ անարժան և մեղաւք
լցեալ, վայ և եղուք, ստորանուն՝ Պարսաւ
քանանայն, ի խնոր (․․․) ող և իողիւնջալ
և աստուածասէր տանուտրոջն Յովանէսի և
իւր կողակցին՝ Ռոռոմսիսին, յիշատակ չո-
լոց իւրեանց և ծնաւորաց և զաւակաց և
ամենայն արեան միքձաւորացն: Տէր Աս-
տուած՝ միոյն նաբիրապատիկ՝ վարձս նա-
տուցանէ յիւր երկնից յարթայութիւն.
ամէն:

Յանուն Աստուծոյ՝ Հաւր ամենակալի
և Որդոյ նորին Յիսուսի Քրիստոսի և ըզ-
խեցելոյն ի Հաւրէ Հոգոյն ճշմարտի. ես մե-
ղուցեալ ծառայս՝ Յովաննէն սուտուտէրս,
յուրժամ զմտաւ ամի զաւր վախճանի ի-
մոյ և զմա՜ն չոցնորի իմոյ՝ զերկիւղ գե-
ննին և զղատաստանն յաւիտեանց, և թէ
զինչ տայցեմ պատասխանի երկնաւոր թա-
կաւորին, յորժամ պահանջի ի ծառայէս
զքննութիւն մեղաց իմոց՝՝ զեքոնչուրդս
զբանս և զգործաւ, զոր զործեալ եմ մեղաւք.
— ապա յուսացայ յողորմութիւնն Աստուծոյ
և ի մայրաբարիութիւն Աստուծոյ և յայն
սուրբ նրամանն Քրիստոսի՝ որ ասէ, թէ զան-
ձեցէք ձեզ զանձ յերկնս, և յայն՝ թէ երանի՞
որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և բնասանակ
յերուսաղէմ.— վասն յաւիտեանից յուսոյն և
այլ փափաքանայ՝ ստացայ զսուրբ աս-
տուածախաւս անտարանս, ի նալալ ընչից

ՅԻՇԱՆԱԿԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ, Վերջում.

Փառք . . . Որոյ ցանկացող կեղալ
երթանիկ և սրբաւնեալ և որդորած և բա-
րեմիտ քանանայն Յոհանէկ և . . . և
ջանացին ստաւալ զանտոկի փարթաու-
թիւնս և զգանձս անկողոյստեի, յիշատակ
նորոց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց, հաւըն՝
Պետրոսին և մարն՝ Արղուսին և իւրեանց
. . . սոին և Յունանէս քանայի կնոջն՝
Շառուղին և իւր տղայոցն՝ Մարտիրոսին
և Պարսամին, և միւս Մարտիրոսին, որ փո-
խեցաւ ի Քրիստոս. և յիշատակ ամենայն
արեան միքնաւորացն սոցա, կնիզանիացն և
հանգուցելոցն. Քրիստոս Աստուած որդո-
մեացի յիւր միսանդամ զալուստն. ամէն.

Այդ. կրեցաւ սուրբ աւետարանս ձե-
ռամբ սնարծաւն և ինչաւոր գործողիս (գը-
ծողիս?) Սուքիաս քանանայիս. որ զանունս
ունիմ և զդործս ոչ. ի թվականիս Հայոց
ԶԴԸ (=1509) Արդ, խորհրութեան գրիս և
սխալանացն՝ անմեղադիր լերուք. քանդի ի
դառն և ննդ ժամանակի կրեցաք. որ ամե-
նայն ազգս Հայոց իւրն զծով ալեկոծին և
նանգիստ ոչ գտանալ ի ձեռն այլազգեաց,
Արդ, րիցցաւ սուրբ աւետարանս ի գեղ
Սով (ի պեօսս՝ որ . . ?) (Մի թերթ կը-
տրուած է):

Զկերջին ստացող սուրբ աւետարանիս՝
դտէր Մեսրոպ եպիսկոպոս. որ ստացաւ
սուրբ աւետարանս, յիշատակ նոյոյ իւրոյ և
ծնաւդացն իւրեանց, հաւըն՝ տէր Կարապե-
տին և իւր կողակցոյն՝ Պանուսին և որդոյն՝
տէր Մովսէսին և կողակցին՝ Պաւլոսին-ա-
ղին և միւս որդոյն՝ Աւետիսին, Յովանիսին
և Ստեփանոսի. որ տարածաւ մանաւար առ
Քրիստոս փոխեցաւ և եթող սուգ անմխիթար
ծնաւդաց իւրոյ . . . և զստերացն՝ Գուլ-
փաշին և առն՝ Վարդգին և որդոյն՝ Էնիա-
թին, Պանուսին և կողակցին՝ Գույնաղարին
և որդոցն՝ Աստմին, Պանուսին և կո-
ղակցին՝ Աստուէֆին և տէր Մեսրոպ եպի-
սկոպոս, միւս եղբարն՝ Մելքիսեֆին և իւր
կողակցին՝ Ղալա-բէկուն և տէր Աստուածա-
տրուն և կողակցին՝ Գաւար-սալթանին և
տէր Աստուածատրուն եղբարն՝ Կարապետին
և Պաշատրուն. որ առ Քրիստոս փոխեցաւ
և Մելքիսեֆին քուրթն՝ Նանայ-խաթունին և

կողակցին՝ Մուրատին և որդոյն՝ Գրիգորին,
Ողաթին և Իրիգորու որդոյն՝ Ստեփանոսին,
Արքստակէսին. ի թերանով և ուղիղ ստուի
Աստուած-որդով ասացէք նոցա. Աստուած
իւրն որդրմեացի իւր միսանգամ զալուստն,
և աստուածային տեսուն և արքայութիւնս
արժանի սունն՝ ամենայն ազգականաւք. ա-
մէն. Ով քանանայս և ժողովուրդք, յիշալիք
ի սր. յաղաթս ձեր՝ զմեսրոպ եպիսկոպոսն
և Աստուած որդրմի ասացէք ի ժամ սուրբ
պատարագին, որ ցնեց սուրբ աւետարանս
յիշատակ նորոյ. ամէն.

Ով սուրբ ընթերցողք և տեսող սուրբ
աւետարանիս, յիշալիք ի սուրբ յաղթիս
ձեր և Աստուած-որդրմի ասացէք՝ տէր Մե-
սրոպ եպիսկոպոսին և ծնաւդաց նորին՝ տէր
Կարապետ քանանային, տէր Մովսէսին,
Պանուսին և որդոյն՝ Մկրտչին, Յովանի-
սին, Աւետիսին, Ստեփանոսին որ առ Քրիս-
տոս փոխեցան. և զստերացն՝ Գուլ-փաշին,
Պանուսին, Պանուսին. Մելքիսեֆին և
կողակցին՝ Ղալա-բէկուն և որդոյն՝ տէր Աս-
տուածատրուն. Գաւար-սալթանին, Պաշա-
տրուն, Կարապետին. և զստեր՝ Ալեքսան-
դուն և կողակցոյն՝ տէր Ներսէսին, և որք
ի սմա մասն ունին. ի խորոց (սորմի) Աստու-
որդրմի ասացէք սոցա. Աստուած՝ Գաւալ,
յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղթիս
ձեր՝ զմաստարիմ կինն՝ զնաղարն. որ բա-
ղամ ժամանակ ի դուռն սուրբ Նշանին կու-
ախատի, վարձս քաթեաց Քրիստոս պարզե-
լուրն. փոխանակ այս անցաւոր կենացս՝
զանթառմ փառաց պսակն պատրաստէ՝ նա-
ղար տեսնին և ծնաւդաց նորին՝ Պետրոսին,
Սարգսին, Աւետիսին, Էթար-փաշին, Յովա-
նիսին, Բէկիսիսանին, Արուսին, Թարխանին,
Գուլրստանին, Կարաթին, Շաղփաշին, Գուլ-
փաշին, Շաղի-փաշին, Ղաւրի-փաշին, Գրիգո-
րին, Աստմին, Շառուղին, Արքաթին, Ողա-
թին, Իսկանդարին, Շաղաւթին, Շահունին,
Պանուսին, Մաղաւթին, Գուլ-աղին, Նարնին,
Մարտիրոսին և որ ի սմայ մասն ունին. ի
թերանով Աստուած-որդրմի ասացէք նոցա.

Ով լուսեմար զաք քանանայիս և
կրտսնաւորաց, յարձմ ընթերցողք սուրբ
աւետարանս՝ յիշեցէք ի սուրբ յաղթիս ձեր՝
զնաղարն անտան. որ զաւետարան(ս) եր-
կունս զնեցին աւարաբն իւրեանց պաշար

յախտեանական ճանապարհներն. և ծնաւզացն նորոքն՝ Պետրոսին, Սարգսրան, Աստիսին և Թաւր-փաշին, Զովաստիին, Բէկիս-խանին, Արուսին, Թաւր-հասին, Գուլբասանին, Շար-րաթին, Շահ-փաշին, Գուլ-փաշին, Շաղի-փաշին, Լաշրի-փաշին, Գրիգորին, Աստիին, Շաւրուսին, Արաքսին, Նիզաթին Իսկանդարին, Շաւղաթին, Շահումին, Քան-աղին, Մաղ-սումին, Գուլ-աղին, Նարինին, Մարտիրոսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին. յի բերանով Աստուած-ողորմի ստացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեացի ի միսսանգամ դալբատեան. ամէն:

Ով սուրբ մանկունք. եկեղեցւոյ,—
Որ յաւ պահէք և խնամ ամէկ.
Զաւրհնայ բարբառ լրեւի տայէ.
Եկայք՝ աւերնալորք Հաւր խոնջ՝
ժառանգեցեք բոկեանս. ամէն:

Աստուած-ողորմի ստացէք՝ տէր Կարապետին և Ստեփանոսին. որ կու աշխատի ի զոռն սուրբ Նշանին. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէր յերկնաբացիկ յաղաթս ձեռք՝ զհաստարած լոռնառնէրն՝ զԱստուծոյ և զհայրն՝ զՄրիթիթարն և զմայր՝ իմանաղէն և զեղբայրն՝ տէր Ստեփանոսն և զԱստուծոյ կողակիցն՝ Զանաղէն և զորդին՝ զԱրիս-խան. բոլոր արարի Աստուած-ողորմի ստացէք սոցա. ամէն: Դարձեալ, կրկին անգամ Աստուած-ու-

ղորմի ստացէք խոջա Աստուծուն. որ սուրբ Նշան նորոցեց. արարիչն Աստուած զիւր հոգին նորոգէ ի յանմատուց խորանն. ամէն: Դսրձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զիողայ Հայրն և իւր կողակցուն՝ իմանաղէն, և զստեբաջ՝ իմանաղին, Մովսիսարին, Զրմէղին. ի բերանով Աստուած-ողորմի ստացէք. և Աստուած ձեզ ողորմեացի. ամէն: Ով լուսեւրամ դասք բանաւայից. յորժամ բնիկեանուք գտուրք աւետարանս, Աստուած-ողորմի ստացէք՝ խոջա Լայէլուն. որ զիւր հոգոյ պաշար՝ խարժ արար ի սուրբ Նշանի զոռն, որ զեկեղեցւոյ պատն նորոցեց.— զիւն որ պատարաց մատչի ի սուրբ Նշան, մասն և բաժին ճասանի իւր նշնեցեցուն. ամէն: Աղաւսեմ զձեզ, ով մանկունք. յորժամ բնիկեանուք սուրբ աւետարանս Աստուած-ողորմի ստացէք Մկրտիչ անպիտան զրչխա. որ սակաւ յիշատակարանս գրեցի:

Զուրք փրախ՝ ի հոգ զանոյս(յ),
Գիրս յախտեան կայ և ծընայ:

Ով լուսեւրամ դասք բանաւայից, աղաւսեմ զձեզ, ով որ հուսացուցանէ զսուրբ աւետարանս ի զբանէ սուրբ Մկրտանուր Աստուածածնին, ոչ ի մերուք և ոչ յաւատարաց. նա զմամբ Յուդային առնու և զալլ խաչահանուացն և հետ զտիրաւոյս պան բանաւայիցն զաստապարտի և յԱստուծոյ զկրճած լինի. ամէն:

268.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԻԶ.

Վարապ. Հիմ քի 6. ԶԻ=1511-ից ստաց:

ՆԻԻԹ թողով, ԿԱԶՄ կաշեկալով, ՀԱՆ. ԿԱՄԱՆԵՔ ՎԻՃԵՐԵՑ 8 թողով բնեւած է. ՄԱԿ. ԿԱՆԶ. միջին Միւղոսեան երկաթնադոմ աստարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չլայ, ՄԵՆԴՈՒԹԻԻՆ 25×28, ԳՐՈՒԹԻՆ երկրին թՈՒՂԹ 468, ՏՈՂԻ 19, ԳԻՐ ընդարձակ, ՍԿԶԲԱՏԱՍԻԹ թողնալոր և մարդակիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԱՐԿ զովասար ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԿ 8+4 տետրալանդներ, ԽՈՐԱՆԻ 8, ԿԻՍԱՆԻՐԱՆԻ 4,

ԳՐԻԶ, ՆՐԱԿԱՐՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անլայտ, ՍՏԱՑՈՂ. Լիւրստալէւ, ԿԱՄԱՆԱԿ ԶԿ (= 1511-ից ստաց), ՏԵՂԻ անլայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

(Եւն յիշատակարանք թափուած, աւետարանի սկզբի թերթում գրուած է):

Ի թվիս Հայոց ԶԿ (= 1511), ևս Արիստակէս զնեցի զաւետարանս. ի հալալ բն-

շիջի խմաց, յիշատակ ինձ և ծնողաց խմոց, հաւրն իմոյ էտղարին, մայրն իմոյ՝ ժշան-բախտին և ամուսնոյն իմոյ՝ Շերազին, և որդոյ իմոյ՝ Դաւթին և ամուսնոյն իւրոյ՝ Շահ-խաթունին և որդոց նոցան՝ տէր Արիստակէսին, Հէճուպին, Տէրունին, Ոսկանին, Յուսեփին, Սահակին, Պաղտիւն, և զստերաց՝ և? Լուսխաթունին, Հոսոմային, տէր Ստեփանոսին, և հարսներացն՝ Աղիգ-մէլէքին, և որդոց և զստերաց՝ Էտղարին և Գոհար-շատին, Կաւգալին, միտս հարսին՝ Սարեանին և իւր

զստերացն՝ Ճաճուժին և միտս որդոյն իմոյ՝ Մարգարէին, և ամուսնոյն իւրոյ՝ Եղիսաբեթին, և որդոցն՝ Թալան-բէլին և Զաքարիէն և զստերացն՝ ժշան-բախտին և Մարթին և Մարեանին, և միտս որդին իմ՝ Մէլքիսէթին և որդիքն և զստերքն և ամուսնին իւր. որ տղայ հասակաւ փոխեցան ի Քրիստոս, և ոչ մնաց նոցա յիշատակ. Անուն կրողն՝ Խաթուն-պէկի, Թալմանդէն և Էռուստիանէն. Աստուած-ողորմի իւրեանց հոգոցն, ամէն:

269.

Ա.Ի.Ե.ՏԱՐԱՆ, ՄԻԷ.

Կարմուռի Եկ. ԶԿԵ=1516.

ՆԻԻԹ մագաղաթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ և արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՐԱՆՔ լաւ է պահուած. յայտնի է Եկարմիր անտարանս անունով. ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. Մեղրովրեան տառերով անտարանի 2 թերթ, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. շկայ, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 18×32, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 17, ԳԻՐ քաղաղիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գունատր թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ գունատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 14+4 անտարա-

նիշք, ԽՐՈՒՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Զարարիտ, ՍՏԱՑՈՂ Երմաննէն եպիսկոպոս, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԿԵ=1516, ՏԵՂԻ վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Վերջում ստորագրան ևն) յիշատակում է՝ զԵՂԻ, ստացողի, ժամանակի և տեղի մասին, ուրիշ ոչինչ:

270.

Ա.Ի.Ե.ՏԱՐԱՆ, ՄԻԷ.

Վանի՝ ա. Նաան Եկ. Հիւ թիւ 126, ԶԶԳ=1534.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՐԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆ. երկաթագիր անտարանի երկական թերթ, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 18×26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ քաղաղիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ գունատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, գունատր ԽՈՒՆՔ

ԲԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Սադի արեգլոյ, ՍՏԱՑՈՂ տէր Մարտիրոս կուսակրոն, ԾԱՂԿՈՂ Սաղատոր, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԶԳ=1534, ՏԵՂԻ Երմաննու վանք, Գեղամայ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Որոյ ցանկացող եղևալ

իմոց, զանձ երկնային և զառակ ի Սիրն՝
եկեղեցի (կատուծոյ. յի ատակ ինձ և ծը-
նաւդացն իմոց, հաւրն՝ Պաղտսին և մաւրն՝
Զմրու թին, հաւրեղրայր(ց)ն՝ Պետրոսին, Վար-
դանին և հաւրեղրաբորոցոցն՝ տէր Ստեփա-
նոսին և Հեռապետին և Կարապետին և

զառակին՝ Ծովինարին, և Ծովինարի մաւրն՝
Նարրնջին և Եղրարցն՝ Սարգիսին և Կիրա-
կոսին և Գրիգորին և Սիմէոնին և Կողակ-
ցին՝ խոռոմսիւմին և իւր ծնաւդին՝ Աստուա-
ծատոււն, Մուղլային, Եղրարն՝ խաչատուրն,
Յուսէփին:

266.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԻԵ.

Կղզի գիւղի եկ. Զմեմ=1509,

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ Կաշիպուտ տափ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆԻՔ քաւական լաւ և մու-
ցել, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. ՄԵԼԱՐԱՅԵԱՆ տառերով
մի մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. ՂԿԱՅ, ՄԵ-
ՄՈՒԹԻԻՆ 18×24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ քոյրազիր,
ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ ծաղկազիր եւ թղշնազիր,
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔՔ գունատր ծաղիկներ,
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 22+4 աւետարանիչներ, ԽՈՒ-
ՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ ՄԿՐԱՅԻՆ,
ՍՍԱՅՈՂ 1) Եմփաննէս, 2) Շալուս-
թուն, ՄԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՈՂ տնայտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ԶԺՄ=1509, ՏԵՂԻ Խիզան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. ՎԼԵՂՈՒՄ.

Փառք . . . Գրեցաւ ի թվականս հա-
յոց ԶԾԸ (=1509). ի կաթողիկոսութեան
Էջմիածնայ՝ Եղիշէի, և մերոյ հայրապետու-
թեան՝ Կեստան Առուծի. ի զանութեան Շահ-
Իսմայիլ, կարմիր զգակի, — և մեր պարոնին
Իսաուղ լէկի. որ այս շարթին կամեցան . . .
Երթալ ի վերաւ Մահմուտ լէկին . . . Տէր
Աստուած մեր անդրդուլի պահէ զաթոռ
հայրապետական և թագաւորական . . . :

264 ր. թղ. Աստուած ողորմի զնկազոգի
պարուն Վաջն և կենակիցն՝ Շալուս. խաթուն,
որ ստացաւ սուրբ աւետարանս, (յ)իւր հալալ
վաստակոցն, ԺԵ կարմիր ֆլորի:

267.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԻԵ.

Վաճի՛ ս. ՄԻՐԱՆՈՒՐ Եկ. Հին քիւ 105. Զմեմ=1509,

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ Կաշիպուտ տափ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆԻՔ սկզբից մի քանի թերթ
թափուած է. նաեւ յիշատակարանից մի
թերթ կտրուած է, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. երկաթա-
գիր աւետարանի մի մի թերթ, ԿԱՏԱՐԿ
ԹՂ. ՂԿԱՅ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 16×22, ԳՐՈՒ-
ԹԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 22,
ԳԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ թղշնա-
զիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔՔ գունատր գաւ-

ղիր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13, որոնցից նախա-
վերջներ ներկայացնում է՝ մի՛ ողբերգա-
կան, մի՛ կին եւ երկու պատանի, +4 աւե-
տարանիչներ, ԽՈՒՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳԻՐԶ Սուրբա քանանայ, ՍՍԱՅՈՂ 1)
Եմփաննէս քա՛նանայ, 2) ՄԵՐԱՅԵԱՆ Եղի-
կոսոս, 3) Մազար տնտես, ԿԱԶԻՈՂ, աւե-
լայտ, ՄԱՂԿՈՂ Եմսէփ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԺՄ
=1509, ՏԵՂԻ Սով ? գիւղ.

յայտած առուածային գանձուս, սուրբ աւետարանի՝ տէր Մարտիրոս կոչանակարան կրօնաւարտի, և ետ գրել զսա (ի) Նայալ արդեանց և արդար վաստակոց, յիշատակ նոցոյ իւրոյ: Եւ արդ, աւարտեցաւ սա ի դուռն սր, Նայր Եմփառուս, ձեռամբ Խաղի սուտանուն արեղայի, որ (ի) շատ ժամանակ)աց գրած էր. — ի թվականիս Նայոց ԶԶԳ (— 1534) ամին՝ առիւծն կոչելոյ. — ի Նայրապետութեան սուրբ Էփրեմեանիս տեան՝ Իրիգորիս կաթողիկոսի: — արքեպիսկոպոս երկրոս Գեղամայ և առաջնորդ սուրբ աշխտիս՝ Նայր Թոնանայ՝ տէր Մելիքեթիկ եպիսկոպոս, թոռն՝ Մելիքեթիցոյն, որդի՝ պարոն Միրաջան, յիւնցեք ի Բրիտանու ամէն:

Խարձեալ, յիւնցեք սուրբ Նայր Թոնանուց միարանք, որ աստ կան ի առաջնորդութեան տէր Մելիքեթիկ եպիսկոպոսի և զբաջ վարդապետին՝ փլիխոփայի և հոնտորի՝ Մաթէասի, Մարդարայ եպիսկոպոս, գծերունտիս՝ տէր Միւրիքոս, տէր Յակոբ, տէր Նայրապետիս՝ տէր Յակոբ, տէր Մինաս, տէր Վրդանէս, տէր Յովանէս Մանկադոյն կրօնաւարտ՝ տէր Մկրտիչ, տէր Թաղէտ, տէր Ստեփէլ, տէր Աղարէն, և զբազմապաշար տնտես՝ Մարտիրոս, որ անշափ միարանից սպասաւորէ Աստուած զիւր մեղք թողու. ամէն:

Եւ արդ, յիւնցեք զմանազք տէր Մարտիրոսին, զՆայրն՝ Լուստարն զմայրն՝ Խաթուն-փաշէն, զեղբայրքն՝ Ղազարն, զիւր որդիքն՝ Խայրստ, Կթաքիկէն, զԱւարն և զիւր որդիքն՝ տէր Նայրապետն, Միրիջան և որդի նորարդոյրոյ՝ Մայաջն, տէր Շապին, և զամենայն յարեան մեծաւորք, Արդ, աղաւնիս զմեղ, լի բերանով Աստուած-ողորմի աւսպեղք, Աստուած զմեղ ողորմեսցի յիւր միւսանդամ զուրբստեան. ամէն: Ով դաքար լուսերամ քանանայից և մանկուցք սրեկեղեցոյ, յիւնցեք ի սր, և ի մաքրափայլ յաղաթն ձեռք՝ զպարոն Խոջայ Աւդուլ-մանէն, և զՎասիլ իւր՝ զԽոջայ Աղուբշէն և զմայրն իւր՝ ըլլաթիւն Էթար-փաշէն և զկողակիցն իւր՝ զԽաթուն Զիմաթն, և զգեռաբուս որպիսի իւր՝ ըլլաթիւն և զգրտակորն իւր՝ զՍոթիկան-բեկչին և զՍթիվիան և զգորանշին իւր՝ զԹարթիփշին և զաներն՝ զՄիրաբն, և զՆանուցեալն առ Աստուած

զբուն՝ Աւդուլ-մանէին՝ զՍալիման-բեկչին և զեղբայրն իւր՝ զԿիրակոսն, որ տարածամ մաւնումբ փոխեցան առ Գրիստոս Աստուած՝ անմատոյց խորանին և երկնից սուրբ արքայութեան արժան առնէ զնոսայ, մանաւնդ զպարոն Աւդուլ-մանէն, որ զԳրայալի և զգրաւոր աւետարանս տեսալ ի ձեռս անօրինացի գիրութիւն, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց՝ Զի խաչ և աւետարան և այլ անօթ եկեղեցոյ՝ ամենեքեան կան ի ձեռս անարինաց, վայ մեղ Նազար բերան, թէ ինչ տեսար աշարս մերովք, որ չէ ստեղծ և կամ ընդ զրով արկանելոյ, Այլ ողորմածն Աստուած ողորմեսցի և ազատեսցէ ըզգրիստոնեայն ի ձեռաց անաբինաց և ի գերութեան: Արարչագործն, Աստուած ազատէ զամենեքեան ի գերողէ քանսարկուէն սատանայէ և ի դատն դժոխցոյն՝ ի լալոյ) աշաց և ի կրճել առաւանչն: Եւս առաւել ըզպարոն Աւդուլ-մանէն և զՆայրն իւր՝ զԽոջայ Աղուբշէն և զմայրն իւր՝ զԽաթուն Էթար-փաշէն, և զպապն իւր՝ զԿեղան և զմեծ մառն: զՍթիվին և զամենայն ազգականն, զկենդանիս և զճանգուցեալսն առճաստաք, յիւնցեք և լի բերանով և ուղիղ սրտով և սերտ և բոլոր Նաւառով՝ Աստուած-ողորմի ստացէք և մեղաց թողութիւն Նայցեքէք իւրեանց՝ Նոցոյն, և Աստուած, որ առատն է ի տուր բարեաց, ձեզ և մեզ ողորմեսցի յիւր միւսանդամ յաւուր և յարդար դատասանին, և լսել տացէ՛ ձեզ և մեզ՝ զիւր երանաւտ քաղցր լուրն, որ ասէ. Եկայք արժեհայէ լուրն՝ ժառանգեցեք զանբապտ և զանվախճան ուսաթութիւնն, յաւիտեանս յաւիտեանից. ամէն:

Խարձեալ, յիւնցեք ի մաքրափայլ և յերկնաթիւն յազգթս ձեռք՝ զմեղաւորի և զճաւատարիմ տանն տէրն՝ զպարոն Աւդուլ-մանէն, որ ազատեսցի ի գերութեան զսուրբ և զԳրայալի աւետարանս: — որ էր ի ձեռս շարաբէրի և նենգաւոր ազգին Տաճկաց, — և ետ վերադին զարդարել զսուրբ աւետարանս՝ ոսկով և լաճվարդով և այլ գեղեցիկ գունով, և եղ ի դուռն սուրբ Էջմիածնիս՝ ի վանք Քաղաթի, անջինչ յիշատակ իւրն և ծնոցացն, Նաւրն՝ Խաթայ Աղուբշին և մօրն՝ Խաթուն Էթար-փաշին և մեծ պապին՝ Ազատին և մեծ մօրն՝ Սթիվին և կողակցին՝

խաթուն, էթարփաշին և զաւակացն՝ Ֆռանկունին և Սոլթան-բէկուն և Սըթլթանին, և քընրն՝ Սալթան-բէկուն և եղբորն՝ Կրաւկունին, որ տարածած մահամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և անեղոյն՝ Միրաբին և զօքանչին՝ Թաթարին։ Արդ, որք հանդիպէր սուրբ աւետարանին՝ տեսանելով և կամ արինակ զնեկով- յիշաւիք ի սուրբ և մաքրափայլ յաղօթս ձեր, և լի բերանով Աստուածողորմի ասացէք և Աստուած ձեզ ողորմեացի, ամէն։

Եւ, զիս զանարժան Խաչատու, զծաղկողս՝ յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուածողորմի ասացէք՝ մեղաւորիս և ծնողաց իմոց՝ մահուս, Մուրադին և Ղոխփսիսին և եղբարց իմոց՝ Պարսաւորս, Աբի-մէլքիս և Թումաշանի և քունրն իմոյ՝ Աշիփփաշին, ևս առաւել վարպետին իմոյ և մեծ Փիլիսոփային՝ տէր Մարտիրոսին և ծնողսն Նորին, ամենեցուն Աստուածողորմի ասացէք, ամէն։

Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուած՝ զհոգեւր հայրն իմ՝ զպարսն Շիխիճանն և զկողակիցն իւր . . . և զորդիքն իւր՝ զՆոյն, զԱւսանն և զՍինամն, որ յայսմ ամի անարժան Խաչատուրս քան զլափն աւելի լաւութիւն գտաք ի սոցանէ, Աստուած ողորմի ասացէք՝ Ողջոյ Շիխիջանին և իւր ծնողացն և ամենայն ազգականացն, Աստուածողորմի ասացէք, ամէն։ Դարձեալ, կրկին անգամ աղայեմ յիշել ի Տէր՝ զՅովայ Աղոյւմսեան և զհայրն իւր և զմայրն իւր և զամենայն ազգականս։ Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զտէր Եովանէս աւագ-երէցն, որ մասնակից եղև ազատելոյ սուրբ աւետարանիս, Աստուած վեր յոյին ազատէ ի զերուզէ քանսարկունէն և պսակակից արասցէ իւր արարելացն։ Եւս առաւել զմեզ և ըզձեզ արժանիս արասցէ Քրիստոս Աստուած, ամէն։

Եւ արդ, կացցէ սուրբ աւետարանս՝ ի վան քաղաքի, ի դուռն սուրբ Էփրեմեանայ, և մի ոք իշխեսցէ հռոմացանէլ զառ ի դրանէ սուրբ եկեղեցոյս, ծախելով և կամ զրաւելով, և թէ ոք յանդգնի, զանէմ Կայէնին և Եռեղային և զայլ խաւստնուացն և զպատիժն յաւիտեանական ասցէ ի Քրիստոսն Աստուծոյ մերոյ։ Բայց լաւ պատգան և խնամ տանողն՝ աւրնի յԱստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ամէն։ Դարձեալ, զքն-թերցաւոյ սուրբ աւետարանին Քրիստոսի, կարդայք և յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր՝ զՄուրաւ-բաշին և զեղբարք՝ զԵղիւն և Մուրաւաշին և Տանիկին, զհայրն՝ Եագուբին և զմայրն իւր՝ զԵանուշն և զկողակիցն՝ Եանուսին, և որդոցն՝ Զաքարիէ, Եովայայսփին և քահրորդին՝ Սարգիսն, և իւրեանց նախնացն ամենեցուն Աստուած ողորմի, ամէն։

Յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք՝ Մուրաւ-բաշիին, որ ետուր ի խալիք ընչիցրն իւրոց և գնեց զաւետարանն Քրիստոսի ի զ(ե)ազն որ կոչի Չորգողիս, ի թվին 1177 (—1585), Ով ոք զայս աւետարանս՝ յեւ ժամակի՝ առնու և զ(յ)իշատակն զՄուրաւ-բաշին կտրէ և եղծէ, նոյ զպա ոհմն Եռեղայի և Կայանին ասցէ, ամէն։

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք՝ Մուրաւ-բաշին և զորդին՝ Դարիպլան, որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս, ով ոք յիշէ և Աստուածողորմի ասէ, և Աստուած ուրն ողորմի ի միւսանգամ զպատեան, ամէն։ Ի վայելութիւն տէր Մարտիրոսին, նորունձայ երեցուն, Ով կարէ պատմել զանթիւ չարիս զաւթան Մուրաւիս և Աստուած փաշին։ Եւս զնոց ի վերայ) Թարսիզու, առեց և զարձաւ երկէ թեւ-ձայ՝ աւերելով զերկիրս, և քաղուս չարիս արարին։

271.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ի Թ.

Մոսկոն Գառնի քաղի Եկ. Հիմ քիւ 19. ԶԶԸ=1539.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՆ, չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 13×18, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲԱՆ, ՏԱՆՔ գունատ թղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆ-ԶԱՐԻՔ գունատ քաղաքի, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆ-ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԿԱԶՄՈՂ և ՄԱՂԿՈՂ.

անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Ատաբէ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԶԸ=1539, ՏԵՂԻ ի քաղաքն Մոսկոն.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում կայ սովորական ձևի մի յիշատակարան. ուր յիշուած է միայն՝ զբնի անունը, որ քերուած է, ստացողը, գրութեան տեղը և ժամանակը.

272.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ի.

Վանի՝ ս. Պոպոս-Պետրոս Եկ. Հիմ քիւ 177. ԶԼԸ=1549.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՆ, երկաթագիր աւետարանի երկական թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲԱՆՏԱՆՔ թղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆ-ԶԱՐԻՔ գունատ ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 14+4 աւետարանիչներ, ոսկեգոծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Զարար եպիսկոպոս, ՍՏԱՑՈՂ Եկողո, ՄԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԶԼԸ=1549, ՏԵՂԻ Ամուկ գաւառի՝ Լիմ կողմով.

որդոյն՝ Ղարիբին և դատերն՝ Զան-աղին և եղբորն՝ Ըռը(ս)տամին։ Եւ ասացէր, թէ Քրիստոս Աստուած, որ բարձրացար ի խաչին և բարձր գմեղս ազամահն. ողորմեա և հանգստի գնդին։ Եւ դարձեալ, յերես անկեալ ազաչեմ զձեզ, ով լուսերամ դասք քահանայից. ով որ հանդիպէր սմա՝ տեսանելով կամ օրինակելով. յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղթս ձեր՝ զՅակոբ. որ տարածամ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և թող (ի) սուգ անմխիթար զձնազա իւր. Աստուած հոգոյն ողորմեա. ամէն։

Եւ դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս ըզ-նկաթն և զՄուղաչն և զօրդիբն ի բերանց՝ զՎանդին և զՂլաթաթն, զՇէխիջան և զՆուրիջան, զԱմրիջան, Ամիրջան, և զդատերքն ի բերանց՝ զՍաթուր-աղէն և զՍան-աղէն, զՍոնձէն և զՍալիբան, և զՇախաղաղէն, ըզ-Ղարիպն և զկողակիցն՝ զՆաէրն, և զիս զեղ-կեկա. և Աստուած-ողորմի ասացէր. և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և անեալ գտորայ անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, փափաքամբ սրտի և քննութանով հաւատով, ետ զձաղերի զսա յիշատակ հոգի իւրոյ՝ Յակոբին և ծնաւազան, հօր՝ Սարգիսէին և մօր՝ Մախսումին և որդոյն՝ Շաղաւաթին և միւս

Գրիգոր սր. աւետարանս այս՝ ձեռամբ
Զարարայ եպիսկոպոսի. ի դաւառս՝ որ կոչի
Ամով. ի 444թ.՝ որ կոչի ի դեմ, բնդ հովանեա
սուրբ Գեորգիոս զաւրաւարին. ի հայրապե
տութեան՝ տեառն Գրիգորիսի. և ի թագա-

ւորութեան՝ Խոնթեայ անուն փառչան. որ ի
տառապանք ազգիսն Հայոց յայսմ տեմա
նակիս, վասն ծովացեալ միացս մերոց. ի
թուարհորութեան Հայոց ԶԴԼ (==1548),

273

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Լ Ա.

Աղբամառ. Հին ըիւ 47. ՌԱ=1552.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ
տակ. ՀԱՆԳԱԲԱՆԻՔ քառական լաւ ի պո
նտած, ՄԱԿ. ՊԱՆԳ. երկաթազիր աստու
րանի մի մի թերթի. ԿԱՏԱԿ ԹԼ. շունի.
ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16X25. ԿՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին,
ԹՈՒՂԹԻՔ 264. ՏՈՂԻՔ 23. ԳԻՐ քոյրազիր.
ՍԿԶԲԱՏԱՍԹ թոշնազիր. ԼՈՒՍԱՆՑԱ
ԶԱՐԳԻՔ գունատու ծաղիկներ. ՄԱՆԲԱՆԸ.
ԿԱԲԻՔ 14+4 աստուրանիշներ. ԽՈՐԱՆԻՔ 10.
ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4. ԳՐԻՉ Արսէն արեղայ.
ՍԱՍՑՈՂ Ստեփաննոս ճգնատուր. ՄԱԼԿԱՐԼ
և ԿԱԶԲԱՐԱՆՆԱՅՈՒՄ ԺԱՄԲԱՆԿԻՆԸ (==1552).
ՏԵՂԻ Ռոշտունիք՝ ս. Ստեփաննոսի վանք.

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԳԱՆ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորա
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ սրբա
նեալ և բարեմիտ կրանաւորն՝ Ստեփաննո
ս ճգնատուր մահտաւի. որ ի յայսմ ամի եկեա
լ յերուսաղեմայ, և զեռարոյս սարկաւազն իւր՝
զՄարտին. և ետուն զձագրել զսուրբ աւե
տարանս, ի հալալ և յարգար վաստակոց իւ
րանց. յիշատակ հողոց իւրիանց. Եւ յսելով
զրանն Տեառն, որ սաք. Երանի, որ ունիցի
զաւան ի Սիւն և քնտանի յերուսաղեմ. և
առնուն զսուրբ աւետարանս՝ երկնամիկ ճա
նապարհին՝ պաշար անձերանելի և կտակ
անդանալի. և եւանդն ընդդէմ Գրիստոսի. և
ոչ ինչ ունելով միջնորդ՝ քան զսուրբ աւե
տարանս, յիշատակ իւր և ծնաւդացն իւր,
հար. Եւ Ժամանակն և մօրն՝ Շաքրու
դին և եղբարցն՝ Խոնթեայարին և Խաղա
նարին և զկողակիցն Խոնթեայարին՝ Ղա
լա-բէկին և զաւակաց նոցին՝ Իւքան-

զարին, Յակովբին. Վարդանիսին, Նա
խաչին և դստերն՝ Շարուղին և կողակցին՝
Զան-փաչին, Խաղապարին և զաւակացն
նոցին՝ Մուրատին, զեռարոյս սարկաւազին՝
Յովանիսին և դստերն՝ Մարիամին և քուե
րն՝ Զուլաին և զայրն նորին՝ Շաղաւաթին
և զաւակացն նոցին՝ Յովանիսին, Պարսա
մին և զաւակի նորին՝ Թումին և զգտերն՝
Շուքանին և զԵմա-փաչին և զՎարդանին և
զայր իւր՝ Մարտիրոս և զաւակն նոցա՝ ըզ
նայր Յուսէփն և զԵմազուլին, զՇաղաւաթն և
զգտերն՝ Շաւ-փաչին, և այլ ամենայն ա
րեան մերձաւորաց նոցին, կենդանեաց և
հանգուցելոց ամէն.

Արդ. յիշատակ (է) անճնի ի և կտակա
նառնայի. որպէս զի հրճուեցին աստա ման
կունք սր. եկեղեցոյ, և ի բերանով և ուղիղ
սրտիւ Աստուած ողորմի ասացէջ՝ Ստեփա
նոս կրօնաւորին և ծնաւդացն նորին և ամե
նայն ազգականացն առհասարակ. ամէն. Եւ
արդ, եւ յետոյ ի զրազ և անարմանս ի
կարգաւորաց. սուտանուն արեղայս՝ Մկրտիչ
կրանաւոր. տեառք զսր և զփափաք սորա՝
զոր ունի առ հոգեւորն, և մերով իսկ տկարու
թեամբս յանձն առնիք և ամենակարո
ղութեամբ և զօրութեամբ Աստուծոյ կա
տարեցինք զաւ. մեղսամած մատամբ իմով.
Գրիգոր սա յերկրին Ընդհատուեալ. ի սուրբ
ուխտս ծովայնացեալ՝ ի զրունս սուրբ Ստե
փաննոսի. ի հայրապետութեան տեառն Գրի
գորիսի. ի թուականիս մերում ի ՌԱ (==1552).
Զոր և իմ անընդունակ զոյով յարեւստ
զըջութեան և բազում մեղացն ցնդիւր պա
շարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պա
րեմաց մեկ մարդուէր Հոգին, բազում աշ-

և կողակիցն իմ՝ Հռոմսիմայն: Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք: Ով դասք քահանայիդ, յիշեցէք ի մարբութիւն ազօթս ձեր՝ Գօլկեցի միղասոր տէր Հալ(յ)րապետ, որ անուն ունիմ ե . . .

Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ուսթայ կարբիւն, ձնողացն՝ Մարտիան, Համասին, կողակցուն՝ Քնանուսին, որդուն՝ Աքարին, զստերացն՝ Շաղգաղին, Նրսէրին, Գօղային, եղբարցն՝ Դա, խին, Աքանդարին, Միրզին, Ամիրշանին, Նիլաթին, Ամիրզաղին, Զոյ պապուն՝ Ամիրխանին, Զոյ մամուն՝ Դօղալին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, որ զուրր անտարանս ազատեաց ի զերութենէ ի ձեռաց անօրինաց, Աստուած ազատէ գնդի նորա ի դառն դժոխոցն և

ի ձեռաց սատանայի. ամէն: Աղատեցաւ սուրբ անտարանս ի թվին ԹՃՄԹ (1710), ամէն: Աստուած յուսաորէ դուսթայ կարբի չողին. ամէն:

Թիւն ԽԽԲ (1753), ի յամսանս յունվարի ԺԵ-ուսն. որ այս սուրբ անտարանս եւ Սատուխանս ի իմ եղբայրքս ամենայն միայնորիւն լըզ եղար. առինք սայ ի ձեռաց անօրինաց և տվար ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ. Աստուած-ողորմի ասացէք ամենեքեանք, Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

Եւ ինձ եղկիի՝ վանեցի
Մեղապարտ Շահնէ վարդապետիս,
Որ եմ տեղեակ այսօր բանիս,—
Ասացէք Աստուած-ողորմի . . .

274.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Լ Բ.

Մոսխ, Աբրահամեան քալի՝ ս. Թաւրէթին եկ. Հին բիւ 8. ԹՁ=1557:

ՆԻԻԹ քամքալէ թուղթ. ԿԱԶԻԿ կաշուատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ քաւական լաւ է պահուած: ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. շունի ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. շունի ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 18×24. ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹԲ 296, ՏՈՂԲ 23. ԳԻՐ քուրազիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՐԻԿ կարմիր թղշնագրեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԿ զունատր զարդեր. ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԲ 4 անտարանիշներ. ԽՈՐԱՆԲ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ 4. ԳՐԻԶ Սրապիոն քաւանայ. ՍՍԱՑՈՂ Բովանդէս. ԾԱՂԳՈՂ և ԿԱԶԻՈՂ անյայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՁ=1557, ՏԵՂԻ Հոգոց վանք և Սիւկոյ վանք:

ՅԻՇԱՄԱԿԱՐԳՈՒԹԻՆԻԿ.

ՎԽԵՐԱՄ.

Փառք . . . Էւ արդ, բառացաւ զսուրբ աւետարանն՝ նաւատարիմն Գրիստոսի. ողջախոն Բովանդէս, անջինջ յիշատակ իւրն և ծնաւոցն իւրոց: Աստուած-ողորմի տաացէք՝ Յովանդէսի և կենեկցին՝ Նատարին և որդոյն՝ Դիլաթին և աներոջն՝ Փերիջանին, զօքանչոյն՝ Քախաթուսին. Աստուած-ողորմի

ասացէք իւրեանց. ամէն: Դարձեալ, կրկին յերեսս անկեալ աղաչեմ, ով սուրբ քահանայք և պատուական սուրբ ժողովուրդք. յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զԹՎանէս, զկենակիցն՝ Նատար-փաշէն և զորդին՝ գԴիլաք և աներոջն՝ Փերիջան և կենեկիցն՝ Քէր-խաթուն. Աստուած-ողորմի ասացէք իւրեանց, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի յիւր միւսանդամ զպատեանն. ամէն:

Էւ արդ, յետի կրանաւորս և անարժան ի քահանայս և ի մանկունս եկեղեցոյ. գրեցի զսուրբ աւետարանս: Էւ իմ աներդունակ զոյով յարունետ զըրէթեան, և քաղում մեղաց ցնորիք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգեհեաց մեզ մայրցաւոր սուրբ Հոգին, գրեցի անարժան ձեռուք իմովք. կենաք առաքանալ և քաղում պանդխտութեամբ. ի թվականս Հայոց ԹՁ (1557). ի նայրապետութեանս տեսուն տէր Գրիգորիսին աղթամարդոյն. ի թագաւորութեան Հայոց՝ Գրիստոսի անմահ թագաւորին. որ Տէր է երկնի և երկրի անեղ և անմահ թագաւորութեան:

Եւ ինձ մեղապարտ զբէր՝ Սրապիոն ստույնուն, աղաչեմ զձեզ. յիշել ի մաքրութիւն յաղաթ ձեր՝ զծնաւդ, հաւրն՝ Մելքոնի ի մարն՝ Քամաշին, և եղբարց իմոց՝ Քուրդիին, Սարճաշին, Քէրպակտին, Արեւին, և իմոց ազգականացն և եղբայրորդոցն՝ Մկրտչին, Աղաճախին. ողորմի ասացէր բոլոր սրտիս և ուղիղ հաստով իւրեանց. ամէն. եւ որ յիշէ(ք) զմեզ. յիշեալ լիջիւր և դուք յերկնից յարգայտ թիւն։ Զբոկեղբոյն ի հոգոց վանք այրայրի, Սիւկոյ վանքն կատարեցաւ։ Եւ խոշորութեան գրեւ անմեղադիր լիւրտ, զի կայր միւր այս է. ողջ լիւրտք ի Տէր։

Դարձեալ, յիշեցէր ի մարրափայլ յաղաթ ձեր՝ զԹովանէս, զԿենակիցն իւր՝ Նատար-փաշէն և զորդին՝ Դիւթն. զՓիւրի-ճան, Քէր-խաթուն։ Ողորմի ասացէր բոլոր սրտիս և ուղիղ հաստով իւրեանց. ամէն. Որ եւ պատճառ կամակիցք սուրբ աւետարանիս բռնոյ՝ տէր Հէրապետն, Գուլաննից տէր Կարապետն, տէր Մարգարէն։ Աստուած զորեմեք արհնէ, մշակ առանց ամօթոյ պաշէ. Ի՞նչ քանայայից՝ որ շուրջ լի յաթոտով աստուածային կան՝ դասուն դասակից առնէ. ամէն։

Աստուած արհնէ զհոգոցն վանից արեղաներն՝ զՍտեփաննոս եպիսկոպոսն, տէր Հայրապետն, զտէր Սահակն, զտէր Յովանէս զմահտապին, տէր Յովանէս, զհէրպետն տէր Դապարն, զտէր Մարգարէն, զտէր Կարապետն, զտէր Վարդան, զտէր Սարգիսն, զտէր Կարապետն, Մըշրուֆն, զտէր Մեսրոպն Ամենքն ինձ հետ աղեկութիւն եւ արարիւր. Բրիստոսն ձայն որեացն լսել տայ. որ ասէ. եկայք՝ արհնեալք Հաւր իմոյ՝ ժառանգեցէք զանուպատ ուրախութիւն. ամէն։ Աստուած-ողորմի Դանիէկն Աղբիւրն. որ ետուր կոկիչն, զթուղթն կոկիչի. Աստուած զուր մեղքն թողու. ամէն։

Աստուած արհնէ՝ զտէր Մուրատ սարկապն, զԴիդոր սարկապն, զՅովհաննէս Էփիսոփ յաճն. որ ինչ (հետ) բազում աշխատեցան ի թուղթ կոկիչի. Ի Յուր լիւրիւր. Աստուած-ողորմի ասացէր իւրեանցն. ամէն։

Աստուած արհնէ զայն մարդն ու զայն քանանան, որ յաւ հնամ տանէ ու պարփակէ. ով խնամ շտանէ ու յերկիր թարլէ. Թքով զթութն շուտ տայ, կամ լանդզնէ թուղթ հաստանէ. նա զանէձքն կալնին առցէ, զմասն Յուդային և զխաչնաւորացն և այլ արքանաւորաց առնու մինչեւ ի զայլուստն Բրիստոսի. ամէն. Ոչ, ոչ, ինչ պատահում ելա ի մեր մեղաց. որ մորեն եկա յԱսորեստան և այլ զաշխարհս աւերում էաւ. ամէն. սովամահ եղան։ Ով կարէ դորձ արկանել զպատուհան ի յանաւրինացն։ Յոյս զՄիածին ունիմք. որ բարեխոս լինի քրիստոնէյից ազգիս. ամէն. Աստուած զրարին յաջողէ. ամէն։

Դարձեալ, կրկին յերես անկեալ աղաչեմ ձեզ, ով քանայայր և պատուական սուրբ ժողովուրդ Բրիստոսի, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթ ձեր՝ զՅովանէս և զհէրապետն իւր Նատար-փաշէն, և զորդին իւր՝ Դիւթն. զՄահակն, զՄատթիւթն, Զիրաքն և զզատերքն իւրեանց՝ զԵրեմէն, զՔէր-խաթուն, զՔանաղէն և զԾնաղան իւր, զհաւրն՝ Սահակին և մօրն՝ Ծար-մկիթիւրն, և զգրքանչին՝ Քէր-Քանաղէնին և աներդն՝ Փիւրիճանին, և եղբորն՝ Եղտանին և կնոջն՝ Մըջանին։ Աստուած-ողորմի ասացէր իւրեանցն առհասարակ, և Աստուած յիշողացող ողորմեցի. ամէն։

ԶՅովհաննէս ետուր զսուրբ աւետարանն և զարդարանս եկեղեցւոյ. քակ այ ի դուռն սուրբ Ստեփաննոսին, յիշատակ իւր և ծնաղացն և ամենայն արեան մերձաւորացն առհասարակ. ամէն։

275

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՄԷԳ.

Աղբամառ. Հիմ քի 54. ԹԹ—1560.

ՆԻԽԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՐՆՔ լաւ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. վերջում միջին Մերսոպեան աւետարանի մի մի թիկնիմ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 18×27, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԲ թղնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոսնաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 7+4 տետարանիկներ, ՌՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ՍՍՏՏՈՂ Կարսպետ քաւանայ, ԳՐԻՉ Գրիգոր քաւանայ, ՊԱՊ. ԿՈՂ. եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿԱՆ ԻՌԹ—1560, Տեղի Ընթիւմաւար:

ՅԵՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Աստի եւ տեսիլ զսորայ անճառ փրկապործութեան խորհուրդ՝ սրբանեակ, բարեմիտ եւ հեզանոգի հայրն Կարապետ, եւ ետ զձաղրել զսուրբ աւետարանս, ի հալալ եւ յարգար վաստակոց իւրոց. յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնաւորաց իւրոց, հարն՝ Կարապետին եւ մարն՝ Անին, հաւրեղբարցն՝ Առաքելին, Դուռջի-բէկին, Սիրունին, Յովսէփին եւ հոգեոր երբարն՝ Սնիթար կրա-

նաւորին եւ այլոցն ի հետ կարգին, կենդանացն եւ հանգուցեւոցն. եւ որ զԱստուած ողորմին ասէ լիակատար սրտաւ, Աստուած իւրն ողորմի ի յարութեան պահուն. ամէն:

Արգ, ազաշեմք զամենեսեանդ, որք հանդիպէր սմայ՝ տեսութեամբ կամ կարգալով կամ արինակելով. յիշեցէք ի սուրբ յաղթս ձեր՝ զԽարապետ քահանայն եւ զկողակիցն իւր՝ զԴուլ-աղէն եւ զծնաւորսն իւր, զհայրն՝ զԿարապետ, զմայրն՝ զԱննէն, եւ ամենայն արեան մեքծաւորան, զկենդանիս եւ զհանգուցեալս. եւ (որ) բոլոր սրտի եւ ուղիղ հաւատով Աստուած-ողորմի . . . իւր միւսանգամ զպատեանս. ամէն:

Եւ արգ, եւ յետինս ի զրչաց եւ անարժանս ի կարգաւորաց, սուտանուն քահանայ Գրիգոր. տեսի զսէր եւ զգափաք սորայ՝ զոր ունէր առ հոգեւորս, եւ իմով իսկ տկարութեամբս յանձն առի, եւ ամենակարող զարուսեմամբն Աստուծոյ կատարելի զսայ, մեղսամած մատար իմով, յաստածածանակ կզգիս Աղթմաւար. քնդ հովանեաւ ամենալաղթ սուրբ խաշիս եւ սուրբ նշանիս. ի հայրապետութեան տեսուն Գրիգորիս Փառուն. ի թուականիս հայոց ԹԹ (=1560):

276

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՄԷԴ.

Շուսանց գիւղի եկ. ԹԹ—1560.

ՆԻԽԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, արծաթէ կաշով պատած, ՀԱՆԳԱՄԱՐՆՔ լաւ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 12×24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 320, ՏՈՂՔ 21,

ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԲ թղնագրեր, զոսնաւոր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոսնաւոր ծաղիկներ եւ պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 տետարանիկներ, ՌՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ իղնատիտ, ՍՍՏՏՈՂ տէր

խոյ՝ ձաթուն-աղին, և ամենայն նախնեաց մերոց Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն. Այլ և վարդապետին մերոյ Զաքարիա եպիսկոպոսին Աստուած ողորմի, ամէն. Այլ և Տէրն տերանցն թաղաւորն թաղաւորաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս թողու զԱւետիար մեղքն և զԻր ծնաւդացն և կողակցին Բէկիւ-խանին և որդոցն Քաւջա Ամիրին, Քաւջա Պարսամին, Դիւլաքին. Կարապետին իղաթիւն, Յովնանէսին, Փիրումին, զկենդանիքն և զհանգուցեալք, և Աստուած-ողորմի ասացէք սոցայն, և Աստուած ձեզ յիշողացդ ողորմի ի միտմանկամ զայլոսան իւր. ամէն.

Եւ ինքն Քրիստոս Աստուած, որ Տէրն է փառաց և առատ ողորմութեան, շնորհացէ զխաղաղութիւն և ողորմութիւն իւր ամենայն աշխարհի, եկեղեցեաց՝ զանշարժ զհաստատութիւն, հայրապետաց՝ ընդ ամենայն ախեբնա՝ ուղափառ վերադարձութիւն, վարդապետաց՝ արիւթիւն, կրանաւորաց՝ վարսառաքինութեան, քահանայիցն՝ սրբութիւն. թաղաւորաց հաւատացելոց՝ յաղթութիւն, իշխանաց՝ հանաքարտութիւն, տանց՝ շինութիւն, տղայոց՝ պահպանութիւն, աւդոցն՝ քաղցրութիւն, անձրեաց՝ առատութիւն, րատ պատշաճի, անանոց՝ անսղբալ ծննդաւանութիւն, մեղաւորաց՝ դարձ և (ա)պաշխարութիւն, համարէն հաւատացեալ ննջեցիւցն՝ մեղաց թողութիւն, հանգիստ և ողորմութիւն. Եւ յամենայնի զոհացողական փառաբանութիւն մատուցանել սուրբ զերրոր-

դութեան և մի Աստուածութեան, այժմ և միշտ և յաւիտեան յաւիտենից. ամէն.

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ յերկիրս Ըղջտանեաց, ի վանքս՝ որ կոչի սուրբ Սահակ, ընդ Չովանեան սուրբ Աստուածածնիս և լուսապետոյ սուրբ Նշանիս. ի թրաւորութեան Հայոց ՌժԴ (—1565). ի հայրապետութեան Աղիթիմարայ՝ իրիպորիսի, և ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտին Վարազայ՝ Մարգարայ արեւպիսկոպոսին. որ էր հեղ և հանդարտ ի յաշս ամենի. Աստուած զինքն՝ ընդ սուրբ հայրապետաց զասուն՝ դասակից և պսակակից արասցէ. հանդերձ ծնաւդաւքն իւրով. ամէն. Խորութեան և սխալանաց՝ անմեղադիր լիւրութ, զի կայր մեր այս է. զի ուրախութեամբ յանձ առի և տրամութեամբ աւարտեցի. Ախ, ռի ի յանիրաւ սուտ յերաւել. Գարեհալ, աղաչեմ զձեզ, ով սուրբ քահանայք և մանկունք եկեղեցոյ և Քրիստոսի հաւատացեալ ժողովուրդ. յորժմ որ գլխատակարանս կարողայք, նայ ուրիշ սրտով և բոլոր հաստով՝ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Դոռնց Աւետիարին և իւր ծնաւդացն և կողակցին՝ Բէկիւ-խանին և որդոյն՝ խոջա Ամիրին, խաւջա Պարսամին, Դիւլաքին, Կարապետին և որդոյն՝ իղաթիւն, Աւետին, Յովանիսին. Փիրումին և ամենայն արեան մերձաւորաց սոցին. Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն. և Աստուած ձեզ ողորմի ի միտմանկամ զայլոսան իւր. ամէն.

278.

Ա Ւ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Լ Ձ.

Այիւր պիւղի՝ ս. Աստուածածնի վաճում. ԹԺԵ—1566.

ՆԻԻԹ Թողի՞, ԿԱԶՄ կաշեպատ տալի՝ տալի, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բուսական լաւ է պահած, ՄԱԿ-ԳԱԶՊ. չունի, ԴԱՍԱԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 15×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ ճրկսին, ԹՈՒԼՔ 320, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ բուրբազի, ՍԿԶԲԱՏԱՐՔ թղնազրի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ՝ գունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆ-

ՐԱՆԿԱՐՔ 1+4 ւեւտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Հստուածատուր արեղայ, ԽԱԶԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ ւեւ-յայտ, ՍՏԱՑՈՂ Մարտիրոս եպիսկոպոս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՈՒՆ—1566, ՏԵՂԻ Բագնեց անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԳՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, յանդ էլեւ կատարեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ անարժան, յոգնամեղ և անարհեստ զրչի՝ Աստուածատու արեղայի, ի վայելումն Մարտիրոս եպիսկոպոսի. որ Տէր Աստուած վայել տացէ, ամէն: Այլ և բար յիշատակ կայցէ ի դուռն սուրբ Գէորգ զարբաւարին և սուրբ Աստուածածնին. ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յանապատին՝ որ կոչի Բաղենց, ընդ հովանեաւ սուրբ Էջմիածնին, և ի յատաճորդութեան սուրբ ուխտիս՝ սրբաւեր և հնգաշոգի Ներսէս վարդապետի, և ի հէրպետութեան . . . որ յԱստուած փոխեցաւ . . .

և աշակերտեալ մանկանց՝ տէր Մկրտչին և տէր Յովանէսին. ի թուականիս Հայոց ՌժԺԵ (1566), ի թագաւորութեանս ուլթաւ Սուլթանին փաթշահի. որ տիրեալ էր Ըստամպուլայ մինչև ի Կերտն: Համբար, Ոչ գիտեմք ինչ տի լինի Հայոց ազգիս ի յայազկեաց մէջ . . . շիտարեալ կամք ողորմելի . . .

320 ր թիւ. — Ով ժողովուրդք, որ աստ կալցիք ի յԱրար. որ զայգու պտուղն ծախէ աշազդուն, անիծեալ լիցի՝ ի յԱստուծոյ, ի հրեշտակաց և յամենայն սրբոց նորա . . .

Ով ժողովուրդք, դուք մեղադիր լինիք թէ յորմն (ինչո՞ւ) նոզով գրեմ այն ծախին. բազում չար գործեցաւ ի գեղն և յալցիդրն և ի վանքն՝ այն պատճառին համար Բօ (բաւ) է:

279

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Լ Է.

Վարդ. Հիւն թիւ 97. ՌժԺԵ=1568:

Նիւթ լծուղմ, ԿԱԶՄ տախտակ, կաշնպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից լծափում, միջից ծակովում և ուստիկ կիզուտ, ՄԱԳ.ՊԱՆ. միջին մետրիքան տախտակ զրում տետարանի երկարան լծերմ, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 16×22, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկարան, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ բողորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԿ ծաղկազրբ և լծուղագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ քանատոր ծաղկներ, ՄԱՆԻՐԱԿԱՐԿ 3 անտարանիչներ, Մարկումն ընկած է, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ Մարկու, ՍԱՆՑՈՂ. Շմառն բաժանայ, ՇԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ՌժԺԵ=1568, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԳՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի թվիս Հայոց ՌժԺԵ (1568), ձեռամբ Մարկոսի. ի յիշատակ Շմառն քահանայի. կողակցոյն՝ եթարին, անդրանիկ որդին առնայ՝ Վլասին, Անդրիասին, հաւրն՝ Աղայակէին, մարն՝ Մարգարիտին, հայրազատ և զբայրն նորա՝ Պարսաւին, Ասանսին, Հազարին, Մարտիրոսին. ետ գրել ի հալալ ընչից իւրոց, Որ տէր Շմառն գնեցի սուրբ աւետարանս ԵՌ զ(աշն)կ(անի), որ այլ մարդոց զայլ աշայլում չկայ՝ ոչ հօր, ոչ եղբար, ոչ ազգականի . . .

280.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ի Լ Շ.

Փախնեք զիւղ. ՌԺԷ=1568:

ՆԻԻԹ թուղթ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանն արտագրել է Ն. Ղ. Ժ. վ. Փիրզարմանը 1883 թ., Փախնեք զիւղամ, իւր «Հայկական ժամանակագրութիւն» անտիպ աշխատութեան մէջ. ԳՐԻՉ, ԾԱՂ. ԿՈՂ Եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ Ետլմէփ. ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԺԸ=1568: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՉՈՒՄ.

Փառք անակցրան. . . զատուածաւոր տանուտէր Յովսէփ. և ետ գծադրել զսուրբ աւետարանս, ի նալալ և յարգար վաստակոց իւրոց. և ետ զսա ընծայ և նուէր ի

դռուն սուրբ Ստեփաննոսի գերանջաշ սուրբ տաճարին (Փախնեք զիւղի եկեղեցւոյն):

Եւ արդ, ես ունայնս և թափուս յամենայն բարեմասնութեանց. որ զձէն կրօնաւորի ունիմ և ի զործոց խիստ եմ հեռի (անուներ գրուած չէր): Կատարեցաւ աւետարանս ի զառն և ի նեղս ժամանակիս, որ եմք ի ծառայութեան աշխատեցաւ. ի թագաւորութեան (Ալիիմ?) խոնդէշարին, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորիս կաթողիկոսին (Աղթամարայ): որ և զծովու բոլորն էառ մինչև ի Մոռշ. ի թուականութեան ՌԺԸ (—1568):

281.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ի Լ Շ.

Վարապ. Հին քիւ 64. ՌԺԸ=1569:

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ րատական լուսն արտաշուած. ՄԱԳ. ՊԱՆՉՊ. երկաթեղար անտարանի մի-մի թիկնի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չիւլայ՝ ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 15×20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսինն, ԹՈՒԼՊՔ 324, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ բոլորաղարի ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ ծաղկաղբեր, ԼՈՒ. ԱՆԱՑԱՅԱՐՒՔ զանաւոր զարդեր, ՄԱՆ. ԲԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Նիկողայոս. ՍՏԱՑՈՂ Նաէֆ (կին), ԾԱՂ. ԿՈՂ. Եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԺԸ=1569: ՏԵՂԻ Արտամիտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՉՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս ի թուարեութեան Հայոց ի ՌԺԸ (=1569): ի հայրապետութեան աւետան Գրիգորիս կաթողիկոսի, ի զառն և ի վրշտաշատ ժամանակիս. որ եմք գերի ի ձեռս աշխատեցաւ, վասն ծովագնայ մեղաց մերոց. ձեռամբ՝ անխմաստ և փժուռ, մեղօք լցեալ, սուտանուն՝ Նիկողայոս իրեցու. ի զ(ե)օղն՝ որ կոչի Արտամիտ. ընդ նովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Ստեփաննոս նախապաշայն և Ամենափրկչին: Արդ, աղաչեմ զձեզ, ով ընթերցողք և լսողք. յիշեցէք յիրկնագնաց յաղթմս ձեր՝ զմեղօք լցեալ գրիշս և զձեօղն իմ՝ զԱտու յանանայն և զԳիւրարանն և զկողակիցն իմ, և զորդին իմ՝ զՅովաննէս յանանայն և զկին իւր և զորդին՝ զԿարապետ. որ աշխատեցաւ ի կոկել թխտին. և զքուերան իմ:

նա առաւել կողկողացին դիմօք ազա-
հմ գնեց, ով լուսեւրամ դասը քահանայք,
ընթերցողք և լսողք. յիշեալիք ի մաքրա-
փայլ յաղթիս ձեր՝ գյառաշխի: Եցեալ ստա-
ղոյս սորա զատուածաւեր կին՝ զնալին,
և ծնողս իւր՝ զԹուսէն և զԹօշ-խաթուն և
զեղբայրն իւր՝ Արթուն-պէկ և Ռենջու բէկն.
և Աստուած-ողորմի ասացէք ամենայն ա-
րեան մերձաւորաց իւրոց. ամէն:

Արդ, ես նալին. ետու զսուրբ աւե-
տարանս իմի՛ ի դուռն սուրբ Գէորգ զաւ-
րաւարին, ի գիւղի՝ որ կոչի Անկզ. յիշա-
տակ չողոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, չորն*
Թումային և մօրն՝ Խօշ-խաթունին և ամե-
նայն մերձաւորաց իմոց և զաւակացն. ա-

մէն, եւ մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել
զսա ի զրանէ սուրբ Գէորգ զաւրաւարին՝
ոչ ծախելով և ոչ զքանելով, ոչ յայլ զիբք
փոխելով. և թէ որ յանդերն, նա զպատիժն
յլևստուծոյ առցէ. ամէն:

Ղուկասի աւետարանի վերջում.

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝
սուր Զայրապետին. (որ) զԴարենից կողո-
պուտն գնեց ի Ստեփաննոս կաթողիկոսէն
և Յովհաննէս և Կախկոպոսէն. որ՝ ոչ զիբք և
ոչ այլ ինչ՝ ի Գարենից վանիցն ի յԱղիա-
մար չի առնին: Զի՞նչ մարդ որ այս բանիս
չակառակէ . . .

282.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Խ.

Աղբամար. Հիմ քի 123. ԽժԹ=1570.

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տուի-
տակ, ՀԱՆԿԱԳՐԱՆՔ քայալայուսծ եւ վեր-
ջից մի բանի թուղթ ընկած է, ԱՄԷԳ-
ՊԱՆՊ. սկզբում երկու լիւրթ մնգիր մա-
ղաղաթ, ԴԱՍԱԼԿ Թ. 2, ՄԵՆԻԹԻԹԻՆ,
10×15. ԳԻՐԻԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒԼԹՔ
288, ՏՈՒՂՔ 21. ԳԻՐ քոյրագիր, ԱԿԶԻՆԱ-
ՏԱՌՔ պարզ գլխագրեր և սակաւաթիւ
թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԳԱԶԱՄԻՔ չունի,
ՄԱՆԻՆԿԱՄԻՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻ-
ՍԱՆԱՐԱՆՔ չունի, ԳԻՐԶ ՄԻՆԻԹԱՐ վար-
դապետ, ՍՏԱՆՈՂ, Մարգարիտ, ՄԱՆԿԱՐ,
և ԿԱԶՄՈՂ տնայաւ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆԻԹ=
1570. ՏԵՂԻ Սպաշարատու վանք,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսորա
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ա-
ստուածասէր և հաստարմի կին՝ Մարգա-
րիտ. ետ զրել զսուրբ աւետարանս, ի հա-
լայ և արդար վաստակող իւրոց, յիշատակ
չողոյ իւրոյ և ծնաւոյց իւրոց, հարն՝
Աստմին և մօրն՝ Խէկի-խաթունին և
եղբարն՝ Մուրատին, Դաւթին, Դարեգին,

Զան-ազգին. Կարապետին, Աւետիսին,
Մարտիրոսին, Ռանուսին, Սուրբանին, և
այլն ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց,
կենդանացն և հանգուցիւրցն. յիշատակ
անժնջելի և կուակ անդառնալի. որպէս զի
հրճեսցին սովաւ մանկունք սուրբ և կեղե-
ցույ. էի բերանով և քոյր սրտիւ, Աստուած-
ողորմի ասացէք՝ Մարգարտին և ասն իւրոյ՝
Խիթիթարին և Կրակոսին, Այդունին Գուլի-
բաղին և որդոցն՝ Անիջանին, Դարիպանին,
Դարմանին, և այլ մանկանք արեան մերձաւո-
րացն, և որ զողորմին ուղիղ սրտիւ ասէ՝ Աս-
տուած յիւրն ողորմի (ի) յարութեանս պա-
հուն. ամէն:

Դարձեալ, լիշեցէք ի մաքրափայլ յա-
ղթիս ձեր՝ զհաստարիմ կինն՝ Մարգարիտ
և ձնողսն իւր՝ զԱտմն և զԽէկի-խաթունն
և զՄուրատն, Հանուփոր, Գարադին և ԳԴա-
րեգին, ԶՀանաղեզն և զԿարապետն, զԱւե-
տիսն և զՄարտիրոսն և զՌանուսն և
զՍալթանն, և Աստուած-ողորմի ասէք սոցա,
և Աստուած ձեզ և սոցա առհասարակ ո-
ղորմեսցի. ամէն:

Կրճի կենտր և երկու աշխարհաւ և
արտաստեալն որ պաղատանաւ, հայցեմք

ի ձէնջ, մանկունք սուրբ հեկեղեցոյ. յիշեցէք ի հրկարացիկ յաղօթն ձեր՝ զբարեսէր կէն Մարգարիտ և զառն իւր զՄխիթարն և զկիւակոսն և զԱղան և զԱՆ՛իլան, Խանուսին, զՂարկպճան, զԴարման, և այլ զանմանայն արհան մերձաւորան. և Աստուածողորմի ասացէք նոցա, և Աստուած (ձեզ) և նոցա ողորմեսցի. ամէն:

Արդ, յանկելեալ աւարտեցաւ աստուածայնս սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիրս Վասպիւրական, ի սուրբ ուխտս՝ որ կոչի Սալնապատ, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին. ձեռամբ անարձնատ և յոցնամեղ զրչի՝ Մխիթար վարդապետի. — ի դառն և ի նեղ ժամանակի, որ կամք ի տառապանս ի ձեռն այլազգեկաց և ի շարկի անաբիւնաց, և զհիւ իրացն ոչ գիտեմք. — ի թվականիս Նայոց ՌԺԹ (=1570) աւարտեցաւ Անմեղադիր լերուք խոշորութեան զրիս և սղալանացս. զի Գ. աբիւնակ փոխեցաւ սայ. ի Ղաթ սկսաւ. ԺԴ տետն զրեցի և անտի ի Սրխոյ վանքն. վասն այն ցաւեցին՝ ոչ զր(եց)աւ ի նետ... աբիւնակն յայլ յայլ փոխեցաւ և ապա աւարտեցաւ ի սուրբ ուխտս՝ որ կոչի Սալնապատ. ի ներպիտութեան սուրբ ուխտին՝ Մկրտիչ արեգային, և յառաջնորդութեան՝ Ստեփանոս ևսկիկոպոսին Ջոր Տէր Աստուած անյայդիկն զիմաք պահեսցէ զսոսա

ընդ երկայն աւուրս, և յետ տառաջոց ելանելոյ՝ ընդ ՌԺ քանանայեց զառնն՝ զառակից և պսակակից արասցէ. Նանգեմ ծննալաւքն իւրեանց. ամէն: Եւ զայլ միեղէն եղբայրքս, զմիաբանքս սր. ուխտիս, յիշեցէք ի Գրիգորս՝ որ կու աշխատեն ի գրունս սուրբ հեկեղեցեացս և սպասաւորեն մեզ՝ զուէր Ծնվե՛լին և զուէր Ներսէսն, զուէր Ստեփանոսն և զմովացի Յովնանէն արեղին. և ուզից արտիւ և կատարեալ չաւառով Աստուածողորմի ասացէք սոցա, և Աստուած ձեզ և սոցա ողորմեսցի. ամէն:

Արդ, ես անկարգս ի կարգաւորաց և անարժանս ի յարժանաւորաց. մեղաւորս յարգարոց, ծոյս ի բարեացս. թափուրս ի բարի շոգոց և անարձնատ արհեստաբացս՝ զՄխիթար մեղաւորաց զրիչ, ծաղկեցի գաս. կենաւք տառապանաւք և բազում մեղաւք, ցնորեալ և վառնցեալ՝ արտիւք. որ կամք ի զարկալութեան ի գրունս տառաբաց. որ Նացն լեզի, Ջուրն արին և բոլ տարի եմ՝ որ իւանդ եմ ի սրտէս, և ի դառն ինձե՛ծանաւք զրեցի զսուրբ աւետարանս: Զի Դ տարի է, որ սկսեմ է՝ ու զՄթնէս զլիւթ կէսն է՝ ու զերի է. Զատկին սկսեցի և սուրբ Խաչին աւարտեցաւ. զի իւանդ էի, Զատկէն մինչև ի սուրբ Խաչն. չալաւս Ա անգամ (է) ի թափած:

283

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ՄԽԱ.

Վանի՝ Թայկոյսնեի եկ. Նիմ քիւ 49. ՌԻԱ—1573:

ՆԻԺԻ թուլի, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախտակ, ՀԱՌԿԱՄԱՆԹ վատ է պահուած ՄԱԿ. ՊԱՆԳ. հրկաթագիր աւետարանի մի մի թերթ, ԿԱՍԱԿԿ ԹՂ. շկայ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 17×24, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹԹ 300, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ թղթագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՌԹ թղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆԶԱԶԱՐԻԹ գովաստող զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 18+4 տետրալանիւն, ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԿՐԻԶ Սրապիմն, ՍՏԱՅՈՂ, րոնս նամս,

Հովոնց Մուրասն, ԿԱԶՄՈՂ ԵՒ ԿԱՆԿՈՂ անյայտ ժԱՄԱՆԱԿ ՌԻԱ—1572, ՏԵՂԻ Մոկս՝ ս. վարդապետ վանք:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆ
Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրբ անձառ փրկագործութեան խրճուղ՝ ումանք ի տանու տերացն Սալանանցն՝ րոնս նամս, Հովոնց Մուրասն. զուր ի վաղոց

հետև ցանկացան այսմ աստուածախառն սր-
աւետարանիս, և հոտուն զրոյի զսա ի յիշա-
տակ հոգւոց իւրեանց և ծնողաց նոցին:

Եւ արդ, ևս յետինս ի քահանայից և
անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյս, չրա-
ման առնալ ի պատուիրանողիւր առաքելա-
կան բանէն, որ ասէ. յոր կոչումն կոչեցար՝
ի նմին կացցիր: Եւ արդ, իմ ոչ ըրեւով
զայսպիսի վստախութիւն, այլ ունայն յամե-
նայն բարեմայելութենէ (զոյով), որ(ով)
առարկեանցն է համարձակութիւն. այլ ի
սուրբ բարեխառնութիւն մաղթեւով զամե-
նայն) սուրբս և ի մարդասիրութիւն Աս-
տուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ և զբեւալ
անձն իմ եղիւր: Ո՛վ զիւրակործան մար-
մին եկրածին, որմից ձայնարկութեամբ(ը)
զբեղ առեղեցից և կամ գիտարդ ի դիւ յառեղեց
և կամ զորոց նշանակեցից՝ զմարմնական
տաժմանց եկի՛ն զհոգեկան սխալանաց, զկա-
մայից (. . .). զոր ոչ բաւէ նամակս վե-
րաբերել և կամ ի՛ դիւ շարարանել: Այլ գի-
տարն զդադուն-երևակմն, նմա առաջի առ-
կեալ հեղից զանձն իմ մաղթանաւոր, որ կա-
րողն է կեցուցանել և վերստին չբաշաղկործել
յիս, աղաթ իւր ամենայն սրբոց:

Այլ և զբեցաւ սուրբ աւետարանս ձե-
ռամբ Սրապիտն արեղայի, անիմաստ և արիւ-
մար զգլխի եւ իմ անընդունակ զոյով յա-
րուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնո-
րիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում,
զոր պարզեանց մեղ մայրցասէր հոգին, քա-
ղում աշխատասիրե(ալ) իմ ի սմա՝ զբեցի
անալոման ձեռնաք խմովք, յընտրի և ի ստոյգ
յաւրինակէ. կենսաւ արտառպանալ և բա-
զում պանդխտութեամբ: Ի դատն ժամանակի,

Որ ոչ գոյ համբաւ բարեաց

Եւ ոչ զբուխ հայոց ազգաց.

Յայլասեոց յոյժ վշտացած՝

Յոցոց հանեմք ի խոր սրբապայ:

Ի սե՛ն թուխ և յեղանակ ջրօղայ(յ)ու-
թեան արեղակուն՝ ստորիջիւք երկնաշու ճու-
նապաթճաւ՝ յերկնից յերկիր հայելով, բա-
սարալոյ թեանն չափեալ յեկանելոյն Աղա-
մայ ի դրախտն՝ ԶԻ և ԶՈ՛ւս, բառ եկաւ.

նախնիցն՝ որով մեք վարեմք: Եւ է ի մար-
դեղութենէ Բանի: Աստուծոյ, անժամանակ
(է)ին և Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, ամս
Ի(Շ)ՀԱ(==1574) Իսկ բառ թուոյ յոսարոյթայն
յարեթեանս տուեարի Ի(Ի)Է(==1572).—

Իսկ կաթողիկոսութեան հայկազանս
Տէր Գրիգորիսի Աղթամարեցի, խեղճի՛,
Եւ տէր Ստեփաննոսի Էջմածնեան,
Եւ մաղանուն(ը)ն՝ Զրպլախ կոչի:—

Եւ Տէր Աստուած(ն) Խորաշէլի,

Որ պահպանէ և աննիւրնելի,

Պահէ զաթոռս հայրապետիս

Հաստատ և անշարժ վերայ յիմի.

Աղաչանօք Մօրն Կոստ,

Սարխաժու Աստուածածին

Ի (համայն) սրբոց յերկնաւ և յերկրի,

Զխաղաղութիւն տայ աշխարհիս:

Արգ, յայս յահեղ ժամանակի,

Որ կամ լըցեալ չարեաք ի լի:

Զաւետարանս Քրիստոսի

Եւ անարժան(ս) զթմազբեցի:

Ի յանապատիս(որ)սուրբ Վարդան կոչի,

Ի յերկրէն Թըքթա՝ որ արժէ ի Մոկս կոչի:

Ի յոսն Առնաւաստ և յայլ համաբնէն

Եղբարց իւրոց, որ կան բնակեալ յայս

սուրբ Վարդան:

Եղբայրութեամբ խնամարկելիքին,

Որ ըզգործս իմ կատարեցի:

Քրիստոս Աստուած, դասաւորեալ զսուրա-
բնից սրբոց առաքելոցն քոց և քահանայիցն.
ամէն: Եւս առաւել ողորմեալ, Քրիստոս Աս-
տուած, Դաւիթ թայրունապետին, որ միջ-
նորդ և կամակնից եղաւ սուրբ աւետարանիս.
որ հայրախնամ խնամէ ի վերայ իմ: Քրիս-
տոս Աստուած, բնից սուրբ առաքելոյն քո և
աւետարանչին Յովնանո՛ւ՝ դասակնից և պա-
կակնից արայ գԴաւիթ վարդապետն, հանդերձ
ամենայն մերձաւորքն, ամէն:

Արգ, որք ճաշակէք յաստուածայն սե-
ղանոյս, յիշեալիք ի մարբաբայլ յաղաթիս
ձեր՝ զստաղոցք սուրբ աւետարանիս՝ բաւս
Յամսն և զօրդիւրն նորին: Զհեղաշողի տա-
նուտերն Մուրատն և զօրդիւրն նորին:

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՄԽԲ.

Վանի՝ ս. Պօլոս-Պեհոս եկ. Հիմ թիւ 179. ԹԻԲ=1573:

ՆԻԻԹ թուղթի. ԿԱԶՄ Կաշնպատ տալստակ. ՀԱՆԳԱՐԱՆԲ փատ է պահուած: ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. շանի. այլ միայն քաղաքի թղթէ աւետարանի լինելով. ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. շկայ. ՄԵՆՈՒԹԻՆ 13X19. ԳՐՈՒԹԻՆ երկրին. ԹՈՂԻԹ 288. ՏՈՂԻ 21. ԳԻՐ ըստ լորագիր. ՍԿԶԲԱՏԱԹԻԹ թղնագրեր. ԼՈՒՍԱՆԶԱԶԱԲԻԳ քանատը գարիբ. ՄԱՆՐԱՆԿԱԲ 16+4 տետրալիշեր. ՔՈՐԱՆԲ 10. ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4. ԳՐԻՉ Ատուածատուր. ՍԱՏՈՐ փաշա-բէկ կիմն. ԾԱՂԿՈՐ. Թումա հեղեղի. ԿԱԶՄՈՐ. զրիշ. ԺԱՄԱՆԿԻ ԹԻԲ=1573. ՏԵՂԻ Բաջրեռնու երկրի Նառաքուտայ փոսը եւ Տարսնոյ երկրի՝ Ղազարու փանը:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԲ. ՎԻՊՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, զբնցաւ քարոզութիւն սուրբ աւետարանի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, յամի ծննդեան Փրկչին՝ Նազարեթի չորսնաբիւր եւ քսաներորդի (≈1120) և ի թվականութեան արեւելեան տոմարի տուարի . . . —Արդ, բարեւոյ ամենայն որ ցանկայ, ոմանք մասանց և ալիք բոլորին, աստուածայնոցն՝ աստուածասէրքն և զերպուտին՝ բարեբաւութեւն Արդ. (որք) բաց և յրատակունին զայս մտացն և լուսատեսակ զոգոյն տեսարանս. զաննն անձանց խորանց աննողապանի շահս. (որ) միշտ ունի զկարնդ Աստուծոյ և ոչ ական ճատանի ի քնասակար գողացն:

Արդ, տեսայ և իմացայ զսորա անձառնի աւետիքն և զանցին սպառնալիքն և զամենեցուն իրկպարծութեան խորհուրդ՝ ամենաբնական (յ)Աստուծոյ և չոգիացեալն ի գործս բարութեան՝ զբարեմիտ և զհաւատարմ կիմն զՓաշա-բէկին. և ստացաւ զանառի մեծութիւնս և զգործած ճարտութիւնս, զպայծառութիւնս սուրբ

և կեղեցոյ զտէրունական սուրբաւետարանս. յիշատակ բարի չոգոյ իւրոյ և կողակցին իւր՝ Մուրատին և որոց իւրոյ՝ Դրիգորին. որ տարածած մահաւամբ փոխեցեալ են առ Քրիստոս և եւ կամ ի սուղ անմիթիւր. և զգուստրն իմ՝ զՍանազէն. որ աչքն պակասեալ է ի լուսոյ և կայլ զհեղեղալ մարմնով. և միտս զուստր իմ՝ զԽուլ-աղէն և զկողակցին իւր՝ զԲաշարաթն. և երբոր զուստրն՝ Բէկիս-խան և զկողակցն՝ զԱմիրջանն. և զտէգըն իմ՝ զԱկիւր և զորդին իւր՝ զԷղան-բաշին, Պարսաւ, զՍաշատուրն և զննջեցեալքն առնասարակ՝ զՍաթուր-Յան, զՄարգարիտն, Ղարպչան, և եւ ետուն զսա բնաւայլ և նուր ի զունս սուրբ առաքելոյն Պաշտօնի, յիշատակ բարի չոգոյ իւրոյ և ծրնաւ-զացն իւրոյ, և կողակցին իւր՝ Մուրատին, և որոցն՝ պարուն Դրիգորին և զստերացն և տէգերն՝ Յակորին և որոց նորին, և որք ննջեցեալ են և այլ կենդանիք: Արդ, որք ճանդիպիր և վայելէք յաստուածային բուրաստանս և յամենալի սեղանոյս, ուղիղ սրտի և լի բերանով Աստուած-ողորմի առաջէք ստացալի սուրբ և մարգարտաւար աւետարանի՝ Փաշա-բէկուն և կողակցին իւր՝ Մուրատին և որոցն՝ Դրիգորին, զստերանն՝ Քանաղին, Խուլ-աղին, Բաշարաթին, Բէկիս-խանին, Ամիրջանին, Յակորին և կողակցին և որոց նորին՝ Քանաթ-Յանին, Մարգարիտին և այլոցն ամենեցուն. և զաննայն արեան մերձաբոք սոցա, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի առաջէք իւրեանց չոգոյն. և որ զԱստուած-ողորմին առէ՝ Աստուած իւր ողորմեցի (յ) իւր միտս-անգամ զարտատեանս. ամէն:

Արդ, զբնցաւ սուրբ աւետարանս՝ Մաթեոս պրկին՝ յերկիրն Տարսնոյ, ի սուրբ ուխտս յԱռաքիլաբ՝ որ այժմ առ Ղազարու վանք. և այլն աւարտեցաւ յերկիրս

Քաջբերունու, ի սուրբ ուխտս՝ որ ասի
 Խառարստս(յ) վանք, ի դռնն սուրբ աս-
 տուածաճառն և յետոյ ե-
 կեալ բնակեցա ի յերկիրս Գնունի՝ որ
 այժմ ասի Ամուկ. ի լիստն սուրբ՝ որ կոչի
 Խաչիգլուխն, ի յանապատիս սուրբ Սահա-
 կայ) և ի Նրաչիցն որդոյն տէր Յուսկայ)։
 Ճեռամբ անարհեստ և անարժան և սուտ ա-
 բեղի Աստուածատրոյ, զրեցա և կազմեցաւ։
 Ի թւականս ի ՌԻԲ (=1573), ի թագաւո-
 րութեան սաւթան Սելուսին։— որ տիրեալ
 է յԷստանպուլայ) մինչև ի կերտն Շամի-
 դորսիս՝ նորընծայ կաթողիկոսի, Ով քա-
 շանայք սուրբ եկեղեցոյ, յորամ կարդաք
 սուրբ աւետարանս, յիշեցէք ի սուրբ յա-
 դաթմ ձեր՝ զանաժամ զծոյս զԱստուածա-
 տուր. և որ զիս յիշէք) առ Աստուած և մե-

ղաց թողութիւն խնդրէք), և Աստուած զձեր
 զմեզն ոչ յիշէ ի յահեղ դատաստանին.
 ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աս-
 տուած-ողորմի սասցէք նալրանդ նակու-
 րուն. որ սուրբ Սահակայ) առաջնորդի ձին
 անվարձ նայլէ. որ սղոխք արարս ձինչ որ
 պատարագ մատչի և սաղմոս ասուի ի սուրբ
 եկեղեցիքս, մասն և բաժին եղիցի իւր և իւր
 ծնողացն. ամէն։

Ղալստի աւետարանի վերջում.

Եւ սուտանուն եղէկեցի զաւետա-
 րանս նրկարեցի, Երես անկեալ աղաչեմ
 զձեզ, ով սրբազան դասք քահանայից, յի-
 չեցէք ի սուրբ յազօթմ ձեր՝ զեղկելի սու-
 տուն Թումայ ծաղկոյս և զամենայն
 արեան մերձաւորն իմ. ամէն։

285.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ ԽԳ.

Աղբամաք. Հին քիւ 14. ՌԻԳ=1574-ից առաջ։

Ն.Ի.Թ լեռոյթ, ԿԱԶՄ կաշպայտ տախ-
 տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քաւախան յաւ է պա-
 րտած, ՄԱԿ.-ՊԱԶՊ, երկաթագիր աւետա-
 րանի երկու թերթի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. չունի,
 ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18×26, ԳՐՈՒԹԻՆ երկ-
 պին, ԹՈՒՂԹՔ 22Ի, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոյո-
 լագիր, ՍԿԶԲԻԱՏԱԹՔ լեռնագրեր, ԱՌԻ-
 ՍԱՆՑԱՄԱՐԻՔ գունատր գարպեր, ՄԱՆ-
 ԻՆԿԱՐՔ 16+4 ստետարանիչներ ոսկեգօծ,
 ԽՈՒՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՒՆԻՔ 4, ԳՐԻԶ Յով-
 նաննիս կրտսերոյ ՍԱՆՑՈՂ Թումայ միայ-
 նակեցի, ԿԱԶՄՈՂ ան յաշտ, ԵՄԱՂԿՈՂ կա-
 րապետ Աղթամարցի, ԺԱՄԱՆԿ ԲԻՎԳ=
 1574-ից առաջ, ՏԵՂԻ անյայտ։

ԲԻՇԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Գոհութիւն անգն(ն)ին գո-
 յին, որ է՝ Բան, կնիք և սահման էին.
 փառատրութիւն անպարլմանալի սեռին,

որ է Հոգի համագոյ էին և փառակից Բա-
 նին, որ տրամագրեաց զմատուռն՝ մեղա-
 մած, վերջացեալ, տկար ոգւոյ Յովանիսի,
 Նուաստ կրանաւորի, զրեալ և կարգեալ
 զճառս երախտեաց աստուածագործ սքան-
 չեկեացն. զ(որ) ճշմարիտ և աստուածաբան
 Միաձին Որդին Աստուծոյ Եփեսոս Քրիստոս) ի
 վախճան աւուրց այսոցիկ՝ կատարեաց զնր-
 շանս և զարուեստս, Որպէսդ որք ընթերց-
 ցին ի միտ առցեն և ծանդեցն. թէ սոյն Տէր
 է, որ Մովսէսի Նրամայեաց առուն՝ զառն
 տարեւոր և յիշիլ զերախտիս աստուածո-
 թեան՝ որ յնգիպտոս. Նոյն և աստ եցոյց
 միզ յիշատակ չարչարանաց իւրոց, Որ ոչ
 միայն պէս ոչես նշանաբ լուսաւորեաց. այլ
 և չարչարանաց և մահու համբիրեաց, զի զի-
 տէր, թէ յսելով զանարգանս Տեսուն մե-
 րում՝ զարձ եղիցի ի մեղաց մերոց։

Արց, այսմ զաղափարութեան ցան-
 կացաւդ եղէ հա Թումայ միակե(ա)ցս. և ետու
 զճագրել զսա, ի հալալ և յարդար վաստա-

կող իմոց. յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնալացն իմոց, հաւրն իմոյ՝ Սարգսին և մաւրն իմոյ՝ Նազ-հաթունին և եղբարցն իմոց՝ Ֆառահաւին, Հայրապետին և Մխիթարին, և այլ ամենայն արեւն մերձաւորացն մերոց, կենդանեաց և հանդուցեցողոցն, ևս թուամ միակե(ա)ցս, ևսու զսուրբ աւետարանս ի զեւաղա՝ որ կռիլ Անուաց, ի զուռն սուրբ տաճարին Կէրդայ. ոչ ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա՝ կամ ծախելով կամ զրաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ ի յատարաց. և ի թէ՛ որ յանդգնի և արասցէ, նա պատժի ի Քրիստոսէ. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ով քանանայք և պաշտաւանայք սուրբ եկեղեցոյդ, որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, կամ կարդալով կամ աւրինակ դնելով յիշեցէք ի սուրբ յաղաթն ձեր՝ զմեծ րաբունապետն զՄովսէսնոս վարդապետն. որ ժի տարի շիւար փայ. որ միակե(ա)ց ի յԱստուած փոխեցաւ, և եղբարքն կոծ չի երին. մինչև վարդապետն թմամակ լլրացնել ի երեսն. Աստուած իւրն և իւր ծնաւզացն տայ զիւր արքայութիւն. ամէն:

Եւ աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք և զիս աւարժան ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ զկարապետ զձաղկոզս աղթամարցի և ծընաղեն իմ և զերախտաւորքն իմ. զանհաս փոխտոպայքն, և զամենայն նընջեցեալսն ի Քրիստոս, և Աստուած-ողորմեալ ասացէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն. Թե՛ ամէն, Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զուսթիայ Մարտիրոսն զարբախտաւացին և զձնողան իւր՝ զԹաղոս և զՋիզար, և զանհայն իմ՝ Ջողոմն և կենսիպիցն իւր՝ զԵւսայն չրստան և զկենսակից զկամաշայն և զուսթիայն Ալիքի-մուլոն, և Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. զի և Աստուած ձեզ և ձեզ ողորմեսցի. ամէն. — զի զգրոցս զկաշի երեսն. Աստուած իւր տա(կ) զարքայութիւնս:

226 ա թղ. — Ի թվականութեան Հայոց ԹԻԿ (1574), ևսուռն նորոգել սուրբ աւետարանս, ձեռնամբ անարժան և փածուն պրծողն Մանգասին. մեկ ողորմի ասացէք, Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

227 ա թղ. — Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զիշխանցի մանգասի խոջա Թումաշան

և զկողակիցն իւր՝ ըզՄուսթն և զորդիքն՝ զՄերուն և զԳրիգոր. որ զայս սուրբ աւետարանս այլազգիք թայան բերին, նա զընեց և արար ռիֆ՝ Անուանից սուրբ Գեորգին՝ Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ մանգասի Թումա-ջանին և իւր կողակիցին և ձնողացն, և ամենայն ազգականաց նոցին. և որ զԱստուած(. . .) իւր ողորմեսցի. ամէն: Ի թվին ԹԼԷ (=1648):

Քրիստոս Աստուած, յորժամ զաս զնես յատաստան և սուրբ Քաչն առաջի բո ընթանայ՝ և թնայաւորիկ պայծառ քան զարեգակն և պայ կանգնի ի Դողպոթա՝ ի վերայ գերեզմանին Աղամայ. այն Քաչի լուսնափն լուսաւորեալ զՀայրապետնոց տէր Աբարհամին հոգին. որ կամեցաւ զիւր Հայալ դատքն, ժ զուռուշ ետուր՝ զԵրիկայ քամին գնեց. Ք կոտ զարալ. ժ և թող՝ լուսն արար ի վերայ Դ խորանին. Ի յատակ իւր և ձնողաց նորին. հաւրն՝ տէր Հայրապետին. հանդուցեցոյն առ Քրիստոս, և մաւրն՝ Զանաղին և կողակիցոյն՝ Աղաթէկուն և մեծ պապուն՝ տէր Կարապետին և որդոյն՝ տէր Կազարին. մեկեք Յովանէսին, կողակիցոյն՝ Մարգարտին և որդոյն՝ Բազին, կնոջ՝ Կիւսթին, չորքուսուրջն՝ Ներգիգին:

228 ա թղ. — Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր Աբրահամին և որդոյն՝ Հայրապետին և եղբարցն՝ Մարտիրոսին և Մարգարին. կնոջն՝ Աղասոյն և որդոյն՝ Կազարին և միուս հաւրեղբարն՝ Բաղդասարին և կնոջ՝ Քանուսին և որդոյն՝ Մուրատին և իւր եղբար՝ Յաւասապին, որդոյն՝ Աւետիսին և զորդոյն՝ Ասմին և կնոջն՝ Թուրվանդին և որդոյն՝ Սահակին և թուսին, և ամենայն արեւն մերձաւորաց նոցին. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զամբըր Յովանէս և զկողակից իւր և զիւր որդիք՝ զՀայրապետ և զՋանաղէն և զքրքերսն՝ Կենդուկին, Սոլթանին, Հինաթին, Հոռոմին, Կարահանին, Աստուած զՅանուանից տանուս տէրքն արհնէ, զմեծն՝ զԳեորգին, որ այս բանս վկայ եղան. ով որ հակառակ կամ յաւան ձգէ կամ այլայլէ, նա զանձնըն զկայնէն և Յուդային և զխաչխանողացն առցէ. ամէն, եղիցի, եղիցի:

286.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ ՈՒՊ.

Վանի՝ ս. Սահակ եկ. Հից քիւ 64. ՌԻԿ—1575:

Նիիթ թուղմ, ԿԱԶԻ տախտակ կա-
շնպատ, ՀԱՆ ԻԱՄԱՆՔ խորանները զծուած
են, քայց չեն գրուած: ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. եր-
կաթագիր տետարանի մի մի թերթի,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՎ. չկայ: ՄԵՆՈՒԹԻՆ 18726,
ԳՐՈՒԹԻՆ երկուսն, ԹՈՒՂԹՔ 288: ՏՈՂՔ
21, ԿԻՐ քոլորագիր: ՍԿԶԻԱՏԱՌՔ գու-
նաւոր թղթազերծ, ՀՈՒՍԱՆԶԱԶԱՐԴՔ գու-
նաւոր ծաղիկներն ու խորաններն, ՄԱՆԻՄԱ-
ՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10,
ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿԻԶ ՄԻՊՈՐԷ, ՍԱՑՈՂ
Փարիխան կին, ԾԱՆԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՄՈՂ լոյսա-
վարդապետ, ԺԱՄԱՆԿԱՆԻ (ԻՆԻԿ—1575: ՏԵՆԻ
Պոռ գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Վեդում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսո-
բայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝
բարի և հաւատարիմ կ'են Փարիխան. և ետ
գրել զսա՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնա-
ղացն, հարն՝ Շիրազին և մարն՝ Շահումին
և զստերացն՝ Սաւթիանին և Խէր-խաթունին
և որոցն՝ Միրզին և Աւետիսին և Կողակցին
իւրոյ՝ Մուրատին, փոխեցելոյն ի Քրիստոս. և
եղբարցն՝ Թումաշանին և Ղարիպշանին և
կերպարն որոցն՝ Դուլամիրին, Ամիրազին և
Աստատրուն, և զստեր որոցն՝ Ասանին և
Պետրոսին. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ նո-
ցա. ամէն:

Արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց և
անարժանս ի մանկունս եկեղեցոյ՝ անիմաստ
և անբնիստս ի գիրս գրչութեան՝ Մկրտիչ
սուտանուն քահանայ. որ անուամբս եմ և
զործովս հնոցեալ յամենայն բարութեանց,
գիր ինոյնքս մեղաց իմոց քաղում՝ իբրեւ
զաւագ ծովու՝ որոց ոչ գոյ թիւ: Վայ զիս
յաւուրն անեղիկի. զոր յուսածք յամենա-
ռատ մարդապիւրն Աստուծոյ, որ ազատես-

ցէ՝ զձեզ և զմեզ՝ յահագին հրոյն. բարեխո-
սութեամբ ամենայն սրբոցն. ամէն: Շնոր-
հի, Տեսուն սկզբայ և ողորմութեամբ նո-
րին կատարեցի զսուրբ աւետարանս՝ ի մեծ
թուականին Հայոց ի Ռ և ի ԻԿ (—1575)
ամին. ի դեօղս՝ որ կոչի Պոռ. Բնդ հովա-
նեաւ սուրբ Անանիայ առաքելոյն և սուրբ
Գեորգեա(յ) զաւրափարին և սուրբ Աստու-
ածածինն և սուրբ Սարգսի զօրափարին և
որոյն նորա Մարտիրոսին և սուրբ Սիւնին
և սուրբ Յովաննէս Մկրտչին. որ է սակաւ
մի հեռի. ի հայրապետութեան տեսուն տէր
Գրիգորիսի Էջմիածնայ. ի բռնակալութեան
Տաճկաց՝ Սուլթան Մուրատ խոնդարին. ի
ղատն և ի նեղ ժամանակես, յորում վշտա-
նամբ ի մեղաց մերոց—Արդ, յերես անկեալ
աղայնս զձեզ կողկողացին պաղատանաւք.
զի որք հանդիպիք տեսութեանս սուրբ աւե-
տարանիս, գաւելորդն բռնայք, զպակասու-
թիւն լընուք և խողորմութեան և սխալանացս
անմեղադիր լինել. զի կար մեր այս էր:
Վասն որոյ՝ երես ի դետին զնեով՝ աղայնս
զձեզ, զի լի սրտիս անարժանիս Աստուած-
ողորմի ասացէք՝ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Խըլ-
ղաթին և Նաբին և Կնեակցին իմոյ՝ Ասա-
նեթին, և զբարսն իմոց Սիմէոնին, և Փի-
րի-Ֆանին, և Եղբարցոցն՝ Սանփանոսին
և փոխեցելոյն ի Քրիստոս՝ Փիրի-Ֆանին
և իմ որոցն՝ Սէլբէթին և Սարգսին և
Միլթայէլին և զստերացն իմոց՝ Գաւգա-
լին և Գուրաշարին: Յիշեցէք և Աստուած-
ողորմի ասացէք. և Աստուած ձեզ ողորմե-
ցի յիւր միտանգամ զայուստն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղայնս զձեզ,
յիշել ի Քրիստոս Աստուած՝ զբարի և զհաւա-
ստարիմ կ'են, ի հալալ արքեանց իւրոց և
յարդար վաստակոյ իւրոց, յիշատակ
բարի իւրն և ծնողացն իւրոց, հերն՝ Շի-

րաղին և մօրն՝ Շահումին և կողակցին՝ Մուրատին և որդոցն Միրզին և Ահե-տըսին և զըստեբացն՝ Սաւթանին և Խէր-խաթունին և եղբարացն՝ Թուսմանին և Ղա-րիպանին և իւրեանցն որդոցն՝ Գուլ-ամի-րին և Ամիրաղին և Ասուատրուսն և զըս-տեր որդոցն՝ Ասայանին և Պետրոսին. և ամե-նայն վերադբեղոյ ի սրմայ և արեան մեր-ձաւորացն իւրոց, կենդանեացն և հանգուցե-լոցն, ողորմեացի Քրիստոս Աստուածն մեր. ամէն. Եւ որ լի բերանով և աննախանձ սրտիւ ասէ (զ)Աստուած. ողորմէն. Աստու. ւած իւրենն ողորմեացի յիւր միասնկամ (զա-լուստն). ամէն:

Արդ, եւ Փարիսիսն մամէս, Շիրազի դուստրս, ստացայլ՝ զսուրբ աւետարանս, ի հալսլ վաստակ(ող) իմոց, և ետու յիշատակ ինձ և ծնադաջն իմոց, ի դ(ե)օցն՝ որ կոչի Մը-ղար, ի զուսն սուրբ Աստուածածնի վանեացն և ս. Յակոբայ, ձեռամբ տէր Մկրտիչ եպիսկո-պոսին և տէր Կարապետին և զիսդի ամուս-նացեալ քահանայիցն՝ տէր Ներսէսին և տէր Համադասպին և տէր Պողոսին և տէր Մար-տիրոսին և որդոցն՝ տէր Աւտիսին և տէր Յահանգին և երեսփոխան տէր Կիրակոսին և դիւղի տանուտէրացն ամենեցուն. ամէն:

Եւ մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել ըզ-սուրբ աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստու-

ածածնին և սուրբ Դավորին և սուրբ Ստե-փանոսին, ոչ ի քահանայից և ոչ յաշխար-հականացն, ոչ ի միւրոց և ոչ յաւետարաց, ոչ ծախելով և ոչ զբաւելով և ոչ զողանայով. և թէ որ յանդգնի, նա դանձքն և զպատիժն զկայէնին և զՅուդային և զխաչահանուացն ատցէ ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն: Այլ և լաւ պահողքն և խնամատարողքն աւրնին ի յԱստուծոյ և յամենայն սրբոցն և ի մէնջն. ամէն:

Արդ, յիշեցիք ի Քրիստոս Աստուած՝ զՄկրտիչ եպիսկոպոսն. որ վերակացու և-ղաւ սուրբ աւետարանիս և ետ կատարել. զծագկելէն և կազմելէն ինքն տուեալ. ի յի-շատակ) իւր հոգւոյն և իւր ձնողացն. հաւրն՝ Թուսմային և մօրն՝ Սալուէկին և եղբայրն՝ ժարգուշաթին և կողակցին՝ Փաշա-րէկուսն և ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեա-ցըն և հանգուցեալոցն. զոր միոյն փոխարէն առնու Ռայպատիկ վարձս ի Քրիստոսէ Աստուծոյ. ամէն: Եւ արդ, յիշեցիք ի Քրիս-տոս Աստուած՝ զմեղաւոր և զանարժան ու-ղի՝ Եղիայ վարդապետս, որ քստ իմում կարի ծագկելցի և կազմելցի, ի դուսն սուրբ Աս-տուածածնին և սուրբ Գէորգ զաւրսովարին: Աղաչեմք զձեզ, որ մի բերան Աստուած-ողորմի ասէք՝ ինձ և իմոցն. ամէն:

287.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ, ԻՄԵԻ.

Վանի՝ ս. Պետրոս-Պապոս եկ. Հիւն թիւ 150, ՌեՉ=1577:

Նիւիթ թոյլով, ԿԱԶՄԿ կաշեպատ տախ-տակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ վատ է պահուած: ԻՄԱԿ. ՊԱՆՉ. ԿԱՆԻ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հոմի, ԻԵՆՈՒԹԻԻԷ 21×30, ԳՐՈՒԹԻԻԷ երկսին, ԹՈՒՂԹԻՔ 216, ՏՈՂԻՔ 27, ԳԻՐ քոլորապիւր, ԻԿԶԲՆԱՏԱՐԻՔ գունատր լոռնազրերս, ԼՈՒ-ՍԱՆԵԱՄԱՆԻՔԻՔ գունատր ծաղիկներս և զար-դիր ՄԱՆԸՄԱՆԻՔ 16—4 անտարանիչը, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ Սա-ղաթինի կրտսնատր, ՍՍԱՏՈՂ 1) Սիւնոն արնեպակուպոս, 2) Կարապետ, ՆԱՂԱՈՂ

անյալտու ԿԱԶՄՈՂ Զարարիա ժԱՄԱՆԿ ԻՌԻՉ=1577, ՏԵՂԻ Կապուտկոյի՝ ս. Ես-կայի դամբ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

Վեդում.

Փառք . . . Որ արժանի արար զհե-խալս մեղաւք, զանարժան և զանարկեսս զբիշս՝ Սաղաթինի կրտսնատր, հասանել ի վերջին զիմ սրբոյ աւետարանիս, ի թուա-բերութեանս հայկազեան տումարիս՝ ՌԻՉ

(—1577), ի զերհոյակ և անուանի, մեծ և փառաբեր սուրբ ուխտա՛յ ցաւորայ վանք, և ընդ չովանեալս սուրբ Աստուածածնին, ի սրբաւոր և չրեշտակակաւան միայրանից սուրայ տէր Սիմէոն արնեպիսկոպոսին՝ որ ետ գրեմ իւր Աննի (սանիկն?) և Բարսեղ եպիսկոպոսին, և սրբանեայ կրանաւորացն՝ տէր Լեղիշէին և տէր Ոսկանին և միւս տէր Բարսեղին, տէր Սարգիսին, Արարիչն Աստուած զիւր(ե)անքն ի բարին յիշէ, անասան և անփորձ պահեցէ զնոսայ. ամէն.— ի յերկրին իմացեալն. ի նայրապետութեան տեսուն Յովհաննէս կաթողիկոսին և (յ)աշխարհակալութեան շահ Թահմանին:

Որք, աստուածային սիրոյն փափաքողք, յարածամ և երազապէս խորհին՝ ի սուռ և ի փշեքի՛ր՝ զանստուեր և զանանց ուրախութիւն. և ճարտարարան իմաստութեամբ իմանան զարեւումամբ և քննեն, ի լաց ունելով զակն հոգ(ւ)ոյն և զսպաննս սրտին. և լազլմանէ Հոգ(ւ)ոյն սրբոյ իմանան զանեղ գործ դատաստին, և զստկալի ատեսուն Քրիստոսի. զոր կալց եմք ամենեքեան առնասարակ առաջի նորաւ ինչոյ զայս ամին զմտաւ, զի զոյ ննար գնեկոյ անցաւորով զանանց և զ(յ)աւերտինից ուրախութիւն. զոր հրամայեաց Քրիստոս, թէ զաննեցէք ձեզ զաննս յերկրնս, որ ոչ զոգ մերձենայ և ոչ ցնց և ուտիչք ապականեն. և այլ՝ ի հրամայեալ, թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և բնտանի յերուսաղէմ.— Յրուս ցանկացող և զեհ՝ աստուածամէր և հոգեւոր, բարեպաշտ և հաւատարմ պարոն՝ տէր Սիմէոն եպիսկոպոս. որ ըստացաւ զսուրբ աստարանս, ի նայալ վաստակոց իւրոց. յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, հաւրն իւրոյ՝ պարոն Ամիրան, մաւրն իւրոյ՝ պարոն Դաւաբին, և եղբարն իւրոց՝ պարոն Պապին և իւր որդոյ Ալուս, նորայթողքով սարկաւապին, Սիւրին և Բարաբրին. հանգուցեալն եղբայրն՝ Աղայ-Փիրին, Մահրապին և Շահումին. որ ի Քրիստոս փոխեալ . . . և հաւրեղբայրքն իմ՝ որ են հանգուցեալ՝ Սիմեան և Վարդան եպիսկոպոսք, և համարէն ամենայն մերձաւորաց իւրոց, կենդանեայ և մեռելոց, մասն բարեաց պարկեցեցի (յ)արաքայութեանն Աստուծոյ. ամէն:

Արգ, աղայեմ զամենեսեան, զհանդիպողոյ աշտ ասեոարանի՛ր՝ կարգալով կամ աւրինակելով. յիշեցէք ի սուրբ սրտէ՛ ի մարբափայլ լաղալիս ձեր՝ զվերայգրեալոց և զՍաղաւաթիլէ մեղապարտ զրչիւ. և ի սրտիս՝ մեր մեղաց թողութիւնն ինդղեցէք Աստուծոյ. և որ առատն է ի սուրբ բարեաց, Քրիստոս Աստուած, ձեզ և մեզ առ հասարակ ողորմեցի ի միսանկամ դալտեսան իւրում. ամէն. Հայր մեր:

Ընդ նմին յիշեցէք և զանտես աշխատար զանիցայ՝ Գոհարն և Մարիանն. Աստուած՝ իւրեանց վարձն բարի հասուցանէ. ամէն: Ով կամի կտրել զ(յ)իշատակարանս զայս կամ քնջել, քնջիւ լինի ինքն. ով որ պահէ (զ)սուրբ ասեոարանս ի հրոյ և ի ջրոյ, (յ)իշատակ նորա՝ աւրնութեամբ եղիցի:

Իարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ և յերկնագնաց լաղոթն ձեր՝ զվերջին ըստացող սուրբ աւետարանիս՝ զպարոն Կարապետն և զհայրն իւր՝ զԱմիրջան, զմեծ պապի՝ զԿարապետն, զկենակցին՝ զԱղա-բէկին— Դարձեալ, յիշեցէք՝ զԿարապետն և զկենակիցն՝ զՎարդ-խաթունն և զստեղն՝ Սաւլթանաղին և զհանգուցեալսն՝ զՍեբուսն և զՄիրաբն և զԿորապետի ծնաւոցացն, հաւրն՝ Ամիրն և մաւրն՝ Ուսուս-աղին և եղբարցն՝ Աւետին, կողակցին՝ Սարգստիւր և միւս եղբարն՝ Մէլիքին, և զհոգեւոր որդոցն՝ Ուղղապարն և բուեբցն՝ Գաւգալ-աղին, Զան-աղին, Թաթարն և Կարապետին, մաւրք իւր՝ Յաման Սաւլթանին և ծնաւոցայ իւրոց՝ Զան-խոչին և Գաւգալ-աղին և Կարապետի եղբարցն՝ զփոխեցեալսն ի Քրիստոս՝ Մէլիքին, Միրաբն և ամինայն մերձաւորաց. ամէն: Իարձեալ, յիշեցէք զպարոն Կարապետն և զծնողսն՝ զԱմիրն և զԿանուսն. և Աստուած զմեզ յիշէ. ամէն:

Եւ անապրեւեստ, սուտանուն Զաւարիայ, նկարեցի ի գիւղա՝ որ կոչի Աւաւան. ընդ չովանեալս սուրբ Դրիդորի Լուսաւորչին և սուրբ Յովաննէս Մկրտչին. ի խնդրոյ՝ աստուածամէր և բարեպաշտ՝ ուսեթայ Կարապետին. որ ըստացաւ զսուրբ սեւոտարանս, ի խալալ վաստակոց իւրոց, և եղ ի զուռն սուրբ Պաշտոնի առաքելոց, յիշատակ հոգոյ իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց. ամէն:

Յայլմ ամի, վասն ծովապետ մեղոց

մարդկան, իսաշնամա՞հ եղև, որ պամէշն, եզն
և սեան տաւար սակաւ մնաւ. ի Ռ և Ի Գ
(=1575) թվին, եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մե-
րոյ փառք յախտեանս, ամէն:

Եւ զՄելքիսէթ զծոյս յիշնեյալ, Դար-
ձեալ, յիշեցէք զեղեկիլ Զարարիաս և զՏայրն

իմ՝ զտէր Զաքարիա սրբածիտ քառանայն և
զմայրն իմ՝ զԵլիզաբետ: Գի՜տարք իմ
անմայր շնաց զիս. մի բերան յիշման ար-
ժան առնէք, և Աստուած զձեզ յիշէ ի յարդար
դատաստանին. ամէն: Հայր մեր, որ,

288

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՄԽԶ.

Վան՝ ու Պոլսու Պեհլուս եկ. Հիմ թիւ 158, ԹԻՐԸ=1579:

ՆԻԻԹ թուղթս ԿԱԶՄ Կաշխարատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱԿԱՐԱՆՔ փատ է պանուս, ՄԱԿ-
ՊԱՆՊ. Հոսին, ԴԱՏԱՐԱՐ ԹՂ. Ղիւյալ,
ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 19X26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկրին,
ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ արարազիւր,
ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ գանատր թողնագրերն, ԱԻԻ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատր ծաղիկներն և պը-
րերի պատկերներն, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 18+4
անտարանկներ, ոսկեզոծ, ԽՈՐԱՆՔ 10,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Ներսէս րաշնույր,
ՍՏԱՑՈՂ Խաղնայար և կին՝ Գուլ-աղին
ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ
ԹԻՐԸ=1579, ՏԵՂԻ Ռոյննց գիրդ՝ Մովսիս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ոստի և տեսալ սորայս
անճառ փրկայգործութեան խորհուրդ՝ ոմն
ի ռուսոյնունդ զարմից սրբոյն Սիոնի՝ Իգ-
նատանդար և զհաստարիմ կին՝ ԳԳուլ աղին,
որ ետուն գրել զուսաղադր սուրբ աւետա-
րանս, յիշատակ նոցա իւրեանց և ծնաւոցաց
իւրեանց. Բացաղու տարայութեան երկնից,
Քրիստոս Աստուծոյ թուղթն զգրունդ ողորմու-
թեան՝ սոցաղի սուրբ աւետարանիս՝ Խոյնայ
Քաղնադարին և մանր՝ Գու(ն)արին և իւր կո-
ղակցին Ղրգար-բէկուն և ողբոյն Քրիզորին
և միւս հորարն՝ Ղուարթին և կողակցին՝
Ինային, և միւս կողակցին՝ Թելի-փաշին, և
որդոցն Սար-փաշին, Պետրոսին, Սարգսին, Ա-
ւարդուն և զտերեղացն՝ Մուրաթին, Գուլստա-
նին, ի բերանով և ուղիղ ստիի Աստուած.
ողորմի ասացէք սոցա նոցայն. ամէն.

Տէր Աստուած. Յիսուս Քրիստոս ա-
ղաշանաւք՝ սրբոր ջուշի և ամենայն ընտ-
րեալ դասին. Մարիամս Աստուածածնին և
անբարբառ բարեխաւսին մեղաց. թողութիւն
շնորհայ, սաացողի լուսաղաղ սուրբ աւե-
տարանիս՝ հաստարիմ կին Գուլաղին, որ
յնեց սուրբ աւետարանս ու տար իւր յա-
ւիտեանկան պաշար՝ հոգոյ իւր և ծնաւոցաց
իւրոց՝ Մէլիքին և մանր՝ Անյի-փաշին և որ-
դոցն՝ Քարաբին և . . . Սեբա՝ Մուրաթին,
Ամիրին, Բէկուն, Ջանաղին և Գուլ-աղի, կո-
ղակցին Էնիթին և մօր՝ Մուրաթին, Սաւլ-
թանին և ամենայն մերձաւորաց սոցին, Աս-
տուած.ողորմի ասացէք սոցա. ամէն. Աստուած
ամենայնի ձեզ և նոցա ողորմեացի յիւր միւս-
անգամ զարթատեան. ամէն: Դարձեալ, յիշե-
ցէք ի սուրբ և ի մարտափայլ յաջօթս ձեր՝
զհաստարիմ կին՝ ԳԳուլ աղին. որ ետուր
սր. աւետարանս ու մաշթոյց մի ու Բ՝ սկի(ն)
ու չարակնոց մի՝ նուէրի դուռն սուրբ Պաշտ-
սի առաքելոյն: Աստուած զիւր մեղքն թողու
և զիւր ծնաւոց մեղքն, թողու և պարզերես
լինի առաջի Քրիստոսին, և զիւր քաղցրու-
թարբատ ձայն լսել տայ. հանդերձ ծնաւ-
դուքն իւրով. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ և յերկնա-
թոխս աղօթս ձեր զիսով Քաղնադարն. որ
տուրք մի նանդերձ ու սուրբ աւրին? Կէս
գին. անջինջ յիշատակ նոցոյ իւրոյ և ծնաւ-
ոցաց իւրոց. ամէն. Աստուած զիւր երկնից
արքայութեան արժանի արասցէ սոցա հոյ-
գոյն. ամէն:

289.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՈՒՆ.

Մոսիս՝ Աբրահամեց թաղի՝ ս. Թառութիւն եկ. Հիմ թիւ 7. Ռիթ=1580:

Նիւթի թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ ըստական լաւ է մուս-ցեկ, ՄԱԿ. ՊԱՆԳ. երկաթագիր անտարանի երկարական թելով, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՇՈՒԹԻՆ, 18X30, ԿՐՈՒԹԻՆ, երկսիւն, ԹՈՒԼԻԹ 300, ՏՈՂԲ 22, ԳԻՐ ըստարագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԿ ԳԱՆԱՍՐ թղթագրեր: ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՐԻԿ ԳԱՆԱՍՐ զարդեր եւ ծաղիկներ: ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԲ 16—4 անտարանիւն, ԽՈՐԱՆԲ 10, միայն զծուած, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ 4, ԿՐԻԶ կիրակոս կրանաւոր ՍՏԱՑՈՂ ակր ԽՅԱՍՏՈՐ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԿ ՌԻԹ=1580, ՏԵՆԻ ՄԵՆԴՐԱՆ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻԿ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի եւ տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ սուրբ եւ մաքուր կրանաւորն՝ մաշգաթի տէր Ուստուր. զոր ի վաղուց հեալ զանկայր այսքա՛մ աստուածախաւս սուրբ անտարանիս, եւ ետ զբոլ զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնաւորաց իւրոյ, հարն՝ Ուստուր ըստի առն եւ մարն՝ խորհիւն եւ եղբայրն՝ Յովանիսն եւ մաշգաթի Շիրինին եւ որդոյ սոցա՝ Մարտիրոսին եւ Հեռապետին, եւ հաղորդելոյն ի Բրիտանո՛ տէր Ստեփանոս կրանաւորն, որ աստուած մանուամբ փրկեցաւ յստոյ կենաց՝ առ յոյսն ամենայնի՝ Քրիստոս: Այլ եւ զԻմօսէփն եւ զԵարապեան, նարարողորդ տրդայս, պանծեցէ Քրիստոս Աստուած:

Եւ արդեան յետինս ի քահանայս անտրժանս ի մանկուսն եկեղեցոյ. հրաման ատեալ ի պատմութեանց ըստեղծական քանն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացիւր, եւ արդ, իմ ոչ իրերկով զայսպիսի վատաճութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեկամելոյն

թեւն, որ առաքինեացն է համարձակութիւն, այլ ի բարեխօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբ եւ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ եւ զբեալ անձն իմ եղեկի, Ո՛վ զիրակործան մարմին երկրածին, որովք ձայնարկս թեալովք զբեղ առաքելից կամ զիմորդ ի գիր յանցեցեց եւ կամ զորոց նշանկեցից, զմարմնակա՛ն տածմանց եթէ զհոգեկան սխալանաց, զկամայինց եթէ զակամայինց, զոր աչբաւ նամակ վերայերկն եւ կամ ի գիր շարաքառնել, այլ զիտողին զգաղտն-երեսկան նմա, առաջի արկեալ հեղից զանձն իմ մաղթանք, որ կարող է կեցուցանել եւ վերստին հրաշագործել յիս, աղաթիւք ամենայն սրբոյ:

Այլ եւ զբեցաւ սուրբ անտարանս՝ ձեռամբ կիրակոս սուտանուն կրծաւորի, անխմաստ եւ անմար զբիւր եւ իմ անբողոքեակ գործով յարուեստ զըրոյ թեան եւ բազում մեղաց ցնորիք պաշարեալ, ույլ ըստ կտրի իմա՛մ, զոր պարգեկաց մեղ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա զբիւր անարժան ձեռք իմովք, յընտիր եւ ի ստոյգ արեխակէ, կենաւ տառապանաւք եւ բազում չարչարանք՝ անընդունակ յառաջնորդաց եւ ի սուտ եղբայրաց— Գիշերն մինչ ի լոյս կալ հոսեցինք եւ ցերեկն զբեցի զողորմեալ ձեռամբ եւ անմարար քնով եւ զանդալութեամբ եւ այս ամենայն վստիչ չար զորոք մերոց, զի մեզ զպատուիրանն Աստուծոյ ոչ պանծմք, ի մեծ թվականիս Հալոց Ռիթ (=1580), ի կաթողիկոսութեան հայկազանն սեօր, տեսարն տէր Գրիգորիս Աթիմամբցոյ, զոր Տէր Աստուած պահեցէ անասանելի դաթիւն հայրապետական— Այլ զբեցաւ սուրբ անտարան յերկուս Մեմբրտան, ի սուրբ հրոշակաւոր ուխտս Ապարանաց, ընդ հովանեաւ կենսատուր սուրբ իսպին Քրիստոս

և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և յայլ սրբութեանցս. որ աստ կան հան-

դուցեալ ի յառաջնորդութեան տէր թուամայնործայ և ի . . .) արհիպիսկոպոսի.

290.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ ԻՒԸ.

Վանի'ս. Վարդան եկ. Հին թի' 238. ԹԼ—1581.

ՆԻԻԹ մագաղաւմ, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԿ.ՊԱՀՊ. վերջում՝ երկաթազիր ճառերի երկու թերթի, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. շումի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18×26, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քաղաքագիր, ՄԿԶԲԵԱՏԱՌՔ զոննաւոր թրդնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ զոննաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 13+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԹ Պետրոս, ՍՏԱՅՈՂ Պետրոս, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒ—1581, ՏԵՂԻ Ամսաբերդ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐԿՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ. տեսեալ և իմացեալ զսրբանձառիկ աւետիքն և զանագին սպառնալիքն և ամենեցուն փրկագործութեան խորհուրդը Արդ. և ևս տառապեալ և մեղաւք սեւացեալ Պետրոս, անուամբ կրանաւոր և գործովս չար. ըստացալ զյուսատուս հոգոյ և մարմնոյ զտէրունեան սուրբ աւետարանս. յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնաւդաց իմոց, հաւրն իմ՝ Մոլբոն և մաւրն իմ՝ Թեղալին Սիւնիով զբան աստուածային, թէ երանի որ ունիցի զաւաթ ի Սիւնի(և) ընտանի յերուսաղէմ. վասն այն հրաման(ի) զսա՝ սէր և յոյս և զհաւատ ունիւով, գրեցի սուրբ աւետարանս՝ ըստ կարծի իմում, Վասն որոյ, որք վայելէք աստուածային բուրաստանէս և ճաշակէք ի բարի սեղանորս, ընթերցմամբ կամ զազափար առնելով կամ հարեանքի տեսնութեամբ. (յ)իշեալիք (յ)անսպական աղաւթս ձեր՝ զՊետրոս անարժան դժադա Սուրբ աւետարանս (լիցի) անշինջ յիշատակ և փրկութիւն հոգոյ, հաւրն

իմոյ՝ Մոլբոն և մաւրն իմոյ՝ Թեղալին և եղբարց իմոց՝ Ղասուսին, Դաւութին և քրեւորոցն իմ՝ Խանութին, Հուրի-խանին և Սիմա-յին, և եղբարորդին իմ՝ Բաղդասար սարկաւագին. որ կիսաբեւեւ(յ) փոխեցաւ ի Քրիստոս և քաղում սուղ եթող ինձ և հաւրին իմոյ՝ Դաւալին, որ մայրն էր Բաղդասար սարկաւագին. և իւր զստեբացն՝ Պանալին. Խան-բեկուն, Շահունին, Բէկի-խանին. որ մանկունք էին. մահ անկաւ աշխարհս և մեռան. և միս եղբարորդին իմ՝ Յովանէան, — Ոչխարան (մագաղաթ?) բերի և տախտակ (և) զբրեց վանս միեթիարութեան սիրտիս. ընդ այն աւուրս ասցէ՞ Աստուած:

Իրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի մեծ թուիս Հաղոց Թ և Լ:—1581. Ի թագաւորութեան Խոյտայի Պանդայի. և ի հաջապակ տութեան տեսան . . . և ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս՝ տէր Գայոս եպիսկոպոսի. ի զեղս Աւետարդ-ընդ յովանէան սուրբ Աստուածածնին և սրբոցն Ստեփանոսին և աթաղկային. և ի հաւատակ ծնողաց իմոց և ամենայն արեանառու մեքմարացաւ:

Դարձեալ, յիշեցէք զմեղադարոր զձոց՝ զՊետրոս կրօնաւորս, զհայր իմ՝ զՄոլբոնն և զմայրն իմ զԹեղայն. զոր տէր Աստուած զձեզ յիշէ (յ)իւր միաստգամ զայստեանն. ամէն. Այլ և, ով հարբ իմ և եղբարք, յորժամ կարդայք զսուրբ աւետարանս, կամ խնամ տանիք ի վերայ սորա, կամ որինեղ զնելով. նա՝ Աստուած կու սիրէ՞ք՝ զուր լաւ գին պարգևէք սմա. յաղագս որոյ թագում փող խարջիցէ ի գրեթ սորա վասն մագաղաթ թղթիս. որ ամէն թուղթ Դ շալի նստեր է և Ե Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. ամէն:

Աստուած իւր ողորմեացի. ամէն Արդ. զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի թվականիս Հայոց ՌէԴ (1585), յերկիրն (Վ)րպատկերոյ, ի զե(ս)ղն՝ որ կոչի Օմուսան, ընդ չովանեաւ սուրբ երրորդու թեան. ի կաթողիկոսութեան Գրիգորիս Աղթամարցոյ:

Յովսէփի և Շալիի ցանկացող եղան սուրբ աւետարանս ի զնեցին զսուրբ աւետարանս, ի խալալ յարդեանց իւրեանց, յիշատակ չողոց իւրեանց: Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի սասցէք՝ Շալիին և կողակցոյն՝ Գոյարին. որ յիշեաց զրան, որ ասէ՝ Ելանի որ ունիցի զսուրբ ի Սիր և ընտանիք նոցա իցեն յերեսացէմ: Արդ, աղաչեմ զնեց, ով քանանայ ի ժողովորդք, Աստուած-ողորմի սասցէք՝ Շալիին և կողակցոյն՝ Գոյարին. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և ողորմի սասցէք՝ Շալիին և Յովսէփին և Շաղաւթին և Ջանին և Մուրատին և Իշխանին և Ասքանդարին. ամէն. և Քոյաթին և Յրեհի-րէկին և Կարապետին և Մարգարին և Վարդանին և Թումին և Յոնանին. ամէն: Դարձեալ, ողորմի սասցէք՝ Նարնջին և Սուլտանին և Մլքանին և Շայումին և Քալաթայ-վարդին և Մուրաթին, Սյակոյն. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի սասցէք՝ Մուրատին և կողակցոյն՝ Շուշանին և Կարապետին և Փարիսանին և Ամբր-ջանին և Շախ-զատին, Յաբրին և Կրմբդին և Քերէքին և Սյակոյն և Քան-աղին և տէր Սահակին և Շամամին. ամէն. և որդ Աստուած-ողորմին ասէ՝ նա Աստուած իւր և մեզ ողորմեացի. ամէն. եղիցի, եղիցի:

Զվերջին նորոգել տուող սուրբ աւետարանս՝ զհաստատրմ ալրն Աստուծոյ Մարգարէն. քանզի արար յա բարութիւն և եւ զսուրբ աւետարանս նորոգել և զմի կողմին արծաթել, յիշատակ բարի չողոյ իւրոյ և ձեռացն, հարն՝ Բուսիկին, մօրն՝ Քաթուհի-աղին, եղբարցն՝ Իշխանին. Շալիին Գուրգօին, Քոյաթին, Քամալին, քերցն՝ Դուլաղին Ջանաղին, Կարիպին-Նորիգորն՝ Փանոսին, Մարգարին, կողակցոյն՝ Ջան-աղին, որոյն՝ Գրիգորին, զստերն՝ Շարօին, որոյն՝ Մուրատին, Փանոսին զստերն՝ Շոթօին, Գուհարին, Շաղաւթին, եղբարն՝ Մուրատին և իւր ամենայն արան մեծաւորացն, կեն-

դանեաց և նանգուցելոց, որք նանդիպք մամ լի բերանով և ուղիղ սրտի յիշեցէք և Աստուած ողորմի սասցէք Մարգարին, և Աստուած զմեզ յիշէ յաւուրդատաստանին. ամէն:

ԻՐԻՎ ԵՐԵՐՈՒՄ. Փարս

... Ուստի տեսեալ սորա զայս

Լ'գիրական(ըն) խորհուրդ՝ Յովսէփ, Շալի, Շաղաւթ, Հուան ըզբան ի սուրբ զրոյ Ըզգաւականն երանութեան եւ զընտանիքն չողորմ:

Որ է զիրք աստուածարան:

Այնու պրնդեցին զյոյսն յԱստուած, Գրիկ և տուն զաւետարան, Բրմիշկ չողոց և մարմնոց եւ լուսատու որդոց մարդկան:

Վարդապետաց՝ քանոն ճարտար:

Քանանայի՝ վարք սրբորթեան,

Մարգարէի(ըն)՝ գուշակութիւն,

Առաքելոց՝ քարոզ և բան:

Ճրգնաւորացն՝ ուսուցանող,

Մարտիրոսացն՝ զէն մարութեան,

Սուրբ կուսանացն՝ զարդարիչ,

Քաղաւորաց՝ վարք բարութեան,

Քրիստոնէից միախառնու:

Ասուցանող յամենայն ժամ:

Աւետարանն է թագաւոր

եւ ամենայն գիրք զօրական.

Աւետարանն է քաղցր սղիբ,

Որ ամենայն մարդ զովանան,

Որք ընթեանուն կամ տեսանեն,

Բոլոր սրտի զողորմի տան:

Պարտ է ոսկով զըրորն կազմել:

Որ ճարտարան կոչի անուան,

Հուսանումն քաղցրատեսիլ

Որպէս զանմատոյլ խորան:

Ոսկի ակիրն նմանէ

Աւետարանածինն իոյս Մարութ.

Բանքըն՝ որ ի ներս կայ գրեալ՝

Քրիստոս խօսի յաւետարանն:

Յառակ զըրած ըզմեղկունէքն (ըզ-

ԸզՔրիստոսի տնօրինական. [ձաղ-

Զատիւրն Դարբիլի, [կանքն?])

Քր քաղցր խօսէր առ Մարութ.

Ուրախ լի սուրբ Տիրամար,

Տուն և տեղի աստուածութեան.

Քրիստոս ի զիցն է ձրանար,

Զմեղրս թողու որդւոց մարդկան:

Եւ զՔրիստոսի ծնունդ(ըն) յայրն
 Եւ ի մըսուրն՝ ու(ս)ր մոզքն եկան.
 Եւ ըզքառասնօրեայ զայուտն
 Ի տաճարն սողմոճեանս,
 Ըզմըկըրտիլն ի Յովհաննէ
 Քրիստոս(ի) ի զիտն Յորդանան,
 Եւ Կաննէն ի Թաքօր լեանս,
 Որ թոսքեայլքն զարմացան:
 ՁՄովսէս ի մոռելոց քերեալ,
 զՀեղեայ՝ ի դասէն անմարմնական.
 Ըզյարութիւնըն Ղազարու
 Մարեայ հայցելր և Մարիամ.
 Քրիստոս զըթու թեմար խոնարհեալ՝
 Եկեալ (ի) Ղազարու գերեզման.
 Յասանկաւ յերուսաղէմ
 Եկեալ Քրիստոս աւծեալ արքայն:
 Վրկայ եղեկ երբս(յ)եցիք՝
 Մանկունք և ծերքըն պատուական:
 Ի վերնատունն պատարսկաց,
 Որ յայտնապէս ամեն(ք) տեսան.
 Ջուտըս լուաց զաշկեկերտաց,
 Խոնարհութեան եղելը պայման:
 Ձխաչելութիւն՝ ի գերեզման՝
 Ջուսերումըն զըժոխաց,
 Եւ զսոսկալի աւր յարութեան,
 Ջսոսկալի տեսիլ հրեշտակին
 Եւ թափուր տեսնել զգերեզմանս:
 Ըզհամարածումըն Քրիստոսի
 Եւ զիջու մըն(ի) ի վերնատան.
 Հոգին իջեալ աղանակերպ,
 Առաքեալք շնորհի զմ(յ)լիցանս:
 Ջտկրունականն իայ զոյացեալ,
 Դայ իջանէ ի Դողդոթիայն.
 Ջսոսկայի աւր դատաստանին,
 Ջմեղաւորացն (անեղ) տանջանքն,
 Եւ զարդարոց տեղն այնքմանս:
 Ջհամարարբառն ժ(ւ)տաս)-ըն խորան,
 Եւ ըզսընել(ըն) զանագան.
 Ջամեն(ն) ոսկով պարտ է ծաղկել
 Դըմանէ յանմատոյց խորանս:
 Ապա սկսանէ ի Մատթէոս,
 Յառաջ դընէ զ«Գիլքըն ծնընդեան».
 Մարկոս՝ «Սկիզբն աւետարանի
 Յիսուսի Քրիստոսի, որպէս զը(եց)անն»:
 Դուկաս ասէ՝ «Քանզի ըսգումք
 Յօժարեցիլն վերնատականս,
 Ի Յովհաննէս աւետարանիչն
 Դոյմամբ ասէ՝ «Ի սկիզբնէն էր Քանն»:

Ջայս մեծ գանձ աստուածային
 Տեսեալ՝ Յովսէփ, Շալիլ ու Իշխան,
 Շաղաւաթ, Ջանիկ և Ամբրօան,
 Ասքանդար, Խըղաթ և Մուրատ-ջան.
 Շայիլ, Կինն՝ Գուհար, մայր՝ Շուշան.
 Պարոն Յովսէփ, որդիքն՝ Խըղաթ,
 Եւ Ստեփաննոս, Կինըն Սուլթան,
 Շաղաւաթ, Կինն՝ Շայուս, որդիքն՝ Լարզան.
 Ջանի-թէկ Կինըն՝ Խան-աղա,
 որդիքն՝ Թումաջան.
 Մուրատ, Կինըն՝ Հազրաթարզ,
 որդիքն՝ Միքիջան.
 Իշխան, որդիքն՝ Սիմէոն, Կինըն՝
 Բէկի ջանի՝
 Դեաւղի քահանայքըն՝ քարեմիտ
 և սըրբազան՝
 Ջտէր Կարապետըն հանճարեղ
 Եւ զտէր Արարահաճ պատուական,
 Եւ զսամնայն (ըզժողոգորդոյ)
 Որ կամակից են թարութեան
 Ջայրս և զկանապ, զծերս և ըզտ-
 Ըզմեծ և զփոքը զամենեւեան. լայայ,
 Լըսող լինել եկայք ծայնին
 Եւ արժանի արքայութեանս:

Յիսուս Քրիստոս, անմահ արքայն,
 Յորժամ փառք զաս Դայրական՝
 Դըստիս յաթոս դատողական.
 Քաղցրաձայնեւ քո ծառայիցն՝
 Որ բոտացան զաւետարան.
 Ջպարոն Յովսէփ աստուածասկը
 Եւ զիւր եղբարքըն պատուական,
 Շայիլն, զՇաղաւաթն, ըզՋանի-թէկ
 Եւ զԻշխան, և զԿարեանց քարի կանայքն՝
 ՋԳուհար, զՇաղաւաթ և ըզՄովսէս.
 Ընդ քո սըրբոցըն պըսակին.
 Ընդ վարդապետս երկուստան
 Ջոր անջինջ յիշատակ անան,
 Բույր սըրտիւ զողորմիկ տանս:
 Ջջեղ աղաչեմ, սուրբ քահանայք,
 Յիշման առնէք ըզմեղ արքան.
 Դուք յիշեալ լիցիք յԱստուծոյ՝
 Լըսել ըզձայն երանութեան:
 Եւ Աստուծոյ մարդասիրին՝
 Փառք և պատիւ միշտ յաւիտեանս:

թին, Յովանիսին և Սարգսին և ղստեբցն՝ Շաղաղին և Նարբղին և Վարդանի կուղակցին՝ Նղաշին և որդւոցն՝ Գրիգորին, և Նաճապետի կողակցին՝ Թադուհուսին և զԲատեբցն՝ Թադրին և Ուրբէրին, և Թուսի կողակցին՝ Ջանիկին, որդւոցն՝ Մարգարին և Յովսէփին և ղստեբցն՝ Մարգարտին և Նղաշին ։

Եւ արդ, ես ունայնս ի բարեաց և աւարժանս յարժանաւորաց, պիտակ և սոսկ անուն Սարգիս զերկցս, որ զարժանի Տնառն առ ի Թագուցի ի մէջ ծանրացեալ երկրի՝ նման սրտիս և ոչ արկի ի սեղանաւորս, որք եւս յանկուծք սուրբ կկեցեցոյ, ոչ միայն զտէրունեան հրամանն կորուսի, այլ և ըզհաւատն, որ Աստուած եղծի չար գործովք իմովք։ Զի եղեալ էմ հաւատով իրբն զուսայն սատարաց, որ զմզդուկս ընթռն և ի պիծակաց պատուորի։

Ենորին Տնառն սկսայ ի թվականին Հայոց ԹԼԷ (=1588) ամին և ողորմութեամբն Աստուծոյ աւարտեցի ի ԹԼԹ (=1590) ամին, ի հայրապետութեան տեսան Գրիգորիս Աղթամարցոյ և եղորացն, Զաքարիայի փոխեցելոյ առ Բրիստոս, և Նիքսէի, Նորաբողոքի կաթողիկոսի։ Զոր Աստուած գնոսաւնիործ և անորոգայիլ պաշէ մինչև ի վախճանի ի գլուխ զաւթի սուրբ կաթողիկէ կեկեղեցոյ, իի աւուրիքը և երկայն ամաւք, ամէն, Գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, յընտիր և ի ստոյգ արինակէ, կենաւք տառապանաւք և քաղում չարչարանաւք և նեղութեամբ՝ ի նեղ ժամանակին, ի քաղաքս Մոկաց, ընդ չովանեաւ Անշողոնց սուրբ Աստուածածնին, ի տեղապատութեան պարոն մի՞ Ավգալին։ Եւ այս Դ ամ է, որ Եւանստոսն՝ որ է Թավրէզ՝ ի ձեռն Տանկաց է, որ նն Ուռումայ՝ ազգ։ — Զարձեցին զվարժ-Գրիգորի ի յարեկս, և զղաւթում ուճիրս Նոցա ով կարէ ընդ զբով արկանել, թէ բանի՞ քաղաք աւերեցին և քանի ընդդանման շէնք քակեցին և քանի զիրիք՝ հայ և տաճիկ՝ ի Յուռաց յաշխարհն հասուցին։ Վայ է մեզ, թէ զՅնչ տեսնեք ու ի՞նչ պիտիր տեսնուեք։ Ի յայս ժամանակս գրեցաւ սուրբ աւետարանս, ի խնդրոյ՝ քաջ երաժշտի և համեղարան եղանակողի՝ Ներսէս արքեպիսկոպոսի ի վայելութեւ մանկանց արեկեղեցոյ։ Զոր տեսեալ՝ զայսպիսի պանծա

աստուածային, զեղեցիկ և պայծառ լուսով զարդարեալ, ցանկացող եղեալ այսմ լուսազարդ և աստուածոնկալ սուրբ աւետարանս, և ետ զրեկ զսա և զարդարել ոսկով և զեղեցիկ լազկարթով և լուր ծաղկով, զարդարեաց ներքոյ և արտաքող զեղեցիկ յօրինուածով, ի վայելութեւ անձին իւրոյ և յիշատակ ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Գրիգորին և մօրն՝ Մոյշանին, այլ և եղբարցն և ազգականացն՝ մեծի և փոքուն՝ ամենայնի առհասարակ, ամէն։

Դարձեալ, երես ի վտին զնեղով և զոտս ձեր համարութեով և արտաուստի զիմք աղաչեմ զդաս լուսեւրած քառանայիցղ և Բրիստոսի արեամբ զնեալ ժողովրդեանց, որք հանդիպիք այսմ լուսանորոյ և չոցեբուլիս սուրբ աւետարանին, արինակելով և կամ հարեանցի տեսանելով, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանին՝ Ներսէս կաթողիկոսին և ծնողաց նորին՝ Գրիգորին և Մովսէսին և եղբարցն՝ Յովանիսին և Նաճապետին, Թուսին և քուերն՝ Արուսին, և Յովանէսի կրնոջն՝ Սայամին և սոցին որդոց՝ Վարդանին և Գուսթին, Յովանիսին, Սարգսին, և Վարդանի կողակցին՝ Նղաշին և որդւոյն՝ Գրիգորին և Վարդանի քուերցն՝ Շաղաղսին և Նարգիզին, և Նաճապետի կողակցին՝ Թադուհուսին և ղստեբցն՝ Թավրէզին և Ուրբէրին, և Թուսի կողակցին՝ Ջանիկին և որդւոցն՝ Մարգարին և Յովսէփին և ղստեբցն՝ Մարգարտին և Նղաշին, ևս առաւել փոխեցելոցն առ Բրիստոս, իի բերանով և բոլոր սրտիս Աստուած, ողորմի ասացէք սոցա, ամէն։

Դարձեալ, յերես անեկալ աղաչեմ զժրաջան մշախղ երկնային, զդաս կուսակերն քառանայիցղ և զնպիսկոպոսացղ և զգարդապետացղ և զսարկաւապացղ և ժողովրդացղ, աղաչեմ զձեզ՝ դառն սրտի և կողկողագին հաւաքմամբ, զձեռս ձեր վեր համարաւնալք և թողութիւն մեղաց իմոց խնդրել յամենաուստ պարպեղողն, և մանաւանդ ծնողաց իմոց՝ հօր իմոյ՝ տէր Յովանէսին և մօր իմոյ՝ Թուրմանդայ մայրաւորն, որ յայսմ ամի երկկ յերուսաղեմայ և եղբարց իմոց, մեծին՝ Աւետիսին և Ողէքանդղ սարկաւապին, որ աշխատեալ է ի ծաղիկն սուրբ աւետարանին, որ և անցեալ ամին փոխեցաւ առ Բրիստոս՝ տարածած մանուար, և Բ ամաւ

բահանային և Վարդին, և Յովառափին և Խառնադին և Կարապետ ասրկապին և Եղիա մահգառոյն և Եղիսին և ամենայն արևան մերձաւորաց մերոց և աշխատաւո-

րացն ամենայնի՝ Ուլամին, Մուղային, և որ սակ զԱստուած-ողորմին մեզ, ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ յսկ զծայնն ասրնեալ, թէ ժառանգեցէք զարքայութիւն երկնից, ամէն,

299

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԾԷ.

Վանքի՝ ա. Վարդուն եկ. Հիմ քիւ 239. ԹԼԹ=1590.

ՆԻԻԹ թողլով, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. մագաղաթէ մի թերթի՝ վերան աւետարանի խորան նկարած, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՄԻԹԻԻՆ. 16×21. ԳԻՌԻ. ԹԻՒՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քորրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ զունատոր ծաղկազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատոր զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 14+3 անետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Յովանէ, ՍՏԱՑՈՂ Տէր նախոր, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ժԱՄԱՆԱԿ ԻԼԼԹ=1590, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Արդ, զրկցաւ փրկական սուրբ աւետարանս ի յերկիրս . . . , ընդ հովանեաւ

սուրբ Յովանիսին. ձեռամբ յոգնամեղ և մեղ-սամած զըջի՝ Յովանէս սուտանաւ. ի հայ-րապետութեան տէր Գրիգորիս կաթողիկոսի Աղիթմարայ, ի թուականութեան մերոյ ԹԼԹ (=1580), Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենայի սեղանոյս, ընթերցմամբ կամ զազափար առնելով և կամ հարեանցի աւստութեամբ. յիշեալիք առաջի անմահ զառինն Յիսուսի Քրիստոսի, ի մագուր և յանապական յաղաթս ձեր՝ զըստացող սուրբ աւետարանիս՝ զտէր Յակոբ կրանաւորն և զծնաւդն իւր՝ զԽաբման և զԿալուզուն և զգուրն՝ զՋաւելիկին և զգուրն-որդին՝ զԱմրջան և զգաղղաթի պարոն Վարդան և զծնաւդն իւր. որ ստացան զսայ ի հալալ վաստակող իւրեանց. յիշատակ իւրեանց հոգոյն և ձեռագացն.

300

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԾԸ.

Վանքի՝ Թայեկոյսների եկ. Հիմ քիւ 56. ԹԼԹ=1590.

ՆԻԻԹ թողլով, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ բաւական բաւ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. երկաթագիր անետարանի մի թերթի և ներսէս կրայեցու պատնատ լի. խորանագիւծ մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՄԻԹԻՒՆ. 18×26, ԳԻՌԻԹԻՒՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քորրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ զունատոր ծաղկազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատոր ծաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 4 անետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10,

միայն զմտած է, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Ներսէս ՍՏԱՑՈՂ 1 թանու՝ կին, Յիղաղ-լան, Յ) տէր Թաշատուր, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ժԱՄԱՆԱԿ ԻԼԼԹ=1590, ՏԵՂԻ Լիւծկէ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Որոյ ցանկացող եղեալ՝ բարեմիտ և աստուածաւեր կիւն Խանու. որ ի բաղում ժամանակաց մեռաւ այրնեա-

րա և աչլ ոչ և մուտ ի կարգ աշխարհիս. այլ հեռացել ի յաշխարհէ՛ւ՝ չըջէր ի վանորայս և առնէր տնտեսութիւն, և կայր ի սպասաւորութեան սուրբ կրօնաւորացն և այլ միտարանացն. և անձանձիր աշխատէր՝ զցայգ և զցերեկ՝ ի դրունս սուրբ եկեղեցեաց և վանօրէից, և զվարձ աշխատանացն որ առնոյր ամ լամէ. և? ժողովեալ ի հալալ քրդտանց և վաստակոց իւրոց, Վասն որոյ, յօժար կամօք և մեծաւ ուրախութեամբ, եկն ի խնդիր սուրբ աստարանիս. և ստացաւ զաս. ի հալալ ընչից իւրոց, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց՝ Բայուլին և Բաղդադին և եղբարցն Շար . . . րին և կենակցին ծովաթիւն և որոցն՝ Պօղոսին և Պետրոսին. ամէն. և որդւոց և դստերացն՝ Քանգատին, Քաթուն-Վանին, և փոխեցեալ եղբարցն՝ Քուլարաղշին, Գօգալին և Մուրալին:

Արդ, գրեցաւ սա՛ ի քաղաքս Արժակէ, ընդ հովանեան Սօրն լուսոյ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Ստեփանոսի և խաչավայրին և սուրբ սքանչելագործ զաւրեղ Քաչին և պատերազմի սուրբ Նշանին. ի թվականիս Հայոց Թե և ի ԼԹ (== 1590) ամին. ձեռամբ մեղասամալ զոչին ինքեւս. ի հայրապետութեան Էջմիածնայ՝ տեառն Առաքելի, Գաթիկի և Մէլիքիսէթի. և ի մերոյս առաջնորդութեան սուրբ սքանչելագործին՝ Ստեփանոս քաջ և արի վարդապետին և եղբօրն՝ տէր Մարտիրոս արշիպիսկոպոսին. ի թագաւորութեան Ճանկաց ի Բուդանդեայ՝ աւլթան Սուրատայ. ի գառն և ի չար ժամանակիս. զի այս ԺԺ ամ է, որ ի յերեմանի կամբ:— Զի թագաւորս սուլթանն Մուրատն. զոր խօնքարն անուանեն. և նան զօրս բազումս ի յԱստմարայ և ի յայլ հեռաւոր տեղ(ե)աց. և կարդեաց նոցա (ս)ուրպար և առաջնորդ ի պատաւոր նախարարաց իւրոց. և առաջնաց յարեւելս ի վերայ թաղաւորի կարմիր-Գլխաց. զոր և զահ անուանեն: Եւ առեալ ի նոցանէ լազուս քաղաքս և տեղիս. և վերստին շինեաց և կարգեալ հաստատեալ ի նոր քաղաքան՝ պարսկ և փաշայս: Զոր բազում արիւնհեղութիւն եղև. և քաղաւ գերի վարեցաւ յաշխարհէ ի յաշխարհ: Եւ մեր ի յաւի կարմիր-Գլխացն՝ հայաժաւական լինեալ. զի մի գայցնի ի վերայ աշ-

խարհիս մերոյ և փոխանակ չարի՞ չար հատուցանեն: Այլ նկուս յեալ փախտական եղեն, և հեծեալքն և թագաւորն մեր՝ հօր և յաղթող եղև:

Արդ, ես միղապարտ Ներսէսս, տեսի գեաւափափաք սէրն Քանու-ժամուն, զորունէր հետ սուրբ աւետարանիս. (և) ի յայս դատնութեան աւուրքս, ձեռնարկեալ զրեցի զսա՛ բազում Վանի, և որորմութեամբն Աստուծոյ աւարտեցի զսա՛ ի յրնտիր աւուրինակէ. յիշատակ Քանու-ժամունին և ծնողաց իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն: Արդ, որք հանդիպեք սուրբ աւետարանիս, կարդալով կամ աւրինակելով. յիշեմքի ի բարբափայլ յաղթմա՛ն ձեր՝ զըստացօղ սուրբ աւետարանիս՝ զՔանու-ժամն և զԳիւրքն ամենայն—Ընդ նմին և զիս զմեղօք մեռեալ՝ Ներսէս գրիչս և զծնողսն իմ՝ զԱստուածատուլ քանանայն և զՔնուսմարն, և զամենայն ազգատոմմն իմ—Այլ և զՏիրատուր Նէրպետն. որ կամակից եղև ստանալոյ սորս և յորդորեալ զՔանուս տնտեսն՝ ի խնդիր սուրբ աւետարանիս—Եւ զուր, ով սուրբ հայրք, ի տեսնել կամ ի կարդալ զսուրբ աւետարանս, յիշման և գործածողութոյ արժանի արարէք՝ զվերոյգրեալս ի սմա. և Աստուած զանգ յիշէ և որորմեացի. ամէն:

Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթմա՛ն ձեր՝ զվերջին ստացօղս՝ զՊաղչան. որ ստացաւ սուրբ աւետարանս, ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն, ձերն՝ Թումաշին, մօրն՝ Հանուսին, կոյակցոյ՝ Շաղգադին, որոցն՝ Ամիր-Վանին, Փիրի-Վանին, Ահի-Վանին, պապուն՝ Ղարաբէկին, ջոջ մամուն՝ Գու(լ)իստանին—Կրկին անգամ աղաչեմ զանգ, ով լուսեամ զսօք քանանայից և ժողովրդոց. յորժամ հաղիպեք սուրբ աւետարանիս, կարդալով կամ աւրինակելով, Աստուած-որորմիս ասէք Փաղ-Վանին և իւր ծնողաց, հօրն՝ Թումաշին, մօրն՝ Հանուսին, կողակցոյն՝ Շաղգադին, որոցն՝ Ամիր-Վանին, Փիրի-Վանին, Ահի-Վանին, դստերն՝ Մարին, Ոսոմին, Յամանին, քուրցս՝ Հանգադին, Մուրաթին, Գուլանին, եղբարցն՝ Յուսէփին, Ղազարին, հօրեղբօրն՝ Մուրատին, կոյակցոյն՝ Գուլիստանին. իրողընէ, կողակցոյն՝ Անա-հա-

Թուհին Մկրտչին, իկդաթին, Թուրվանդին, Շահնեբաթին, Մուբարաթին, Գալուստին, և ամենայն մերձաւորաց նոցին, քեռոյն Մուքայիլին, մօր՝ Մարգարտին, և ամենայն մերձաւորացն նոցին. Ղարիպին, կողակցոյն՝ Մարիմին, Շահնաւանին,

Դարձեալ, աղայեմ զձեզ, ով քահանայք և ժողովուրդք, Աստուած-ողորմի աւագէք՝ Փախ-Ջանին. որ ստացաւ սուրբ աւետարանս, (ի) չալալ վաստակոց իւրոց, և արար իւր յաւիտենական պաշար, և ետ ի զուռն սուրբ Աստուանց զօրավարաց, իթէ որ նահանձի կամ հակառակի. զորանալով կամ զրաւ զնելով կամ ծանկով՝ հեռացուցանէ ի զրանէս սուրբ Աստուանց

զօրավարաց, զանէձն զօձին առնէ, զհայննին և զխաչնանոցսն. ամէն:

Զվերջին ստացողս սուրբ աւետարանիս՝ զհաստարիմ և զբարեմիտ քահանայն՝ տէր Քաջատուրն. որ ետ վերստին նորոգել, իի յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Ամիր-Ջանին և մօրն՝ Քանուսին, եղբօրն՝ Ղադարին և Թ Ղարաւրէկին և քրեւրցն Քան-բէկուն, Յամանին, էթարին, Գուլանին, Քան-բէկուն, և հօր-եղբօրն՝ Փիրի-Ջանին, կողակցոյն՝ Եղիսին և որդւոցն՝ Թումա-Ջանին, Դիլաքին, Աստուսին, կողակցոյն՝ Քաթուն-Ջանին, որդոյն՝ Փաղ . . . (մի սխեմակ չի կարդացում):

301

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ՄԾԹ.

Արարատ. Հիմ բիւ 11. ԹԼԹ=1590-ից առաջ,

Նիւթ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշիպետ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ ստացողի անունը ջրնջած եւ ուրիշ անուն է զրաժ, ՄԱԳ-ՊԱԼ, շունի, ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. 4, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18×26, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 288, ՏՈՂԹ 19, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲԱՍԱՆԻՔ զուստը Թոշնագրին, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ զունաւոր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԳ 14+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԳ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԳ 4, ԳԻՐՉ Մխիթար երէց եւ տէր Բոհանէալ ՍԱՑՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ ներսէս, ԺԱՄԱՆԿ ԹԼԹ=1590-ից առաջ, ՏԵՂԻ Մոսկովի Բոյնեց զիւր,

ԵՐԵՎԱՆԿԱՐԴՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերցում.

Արք, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիրն Մոկաց, ի գնեալն, որ կոչի Բուլնց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Գեորգեայ զօրավարին և է սուրբ նշանացս, և սրբոյն Սարգսի և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ. ի թուականիս Հայոց ԹԼԹ (1590) ի հայրապետութան Աղթամարայ՝ Գրիգորիս կաթուղիկոսի. զոր

տէր Աստուած պահեցէ անփորձ և անասան մինչև ի խորին ձերութիւն. ամէն. — ձեռամբ մեղաւոր Մխիթար երկցու և տէր Բոհանէալ. որ տղայ տիւր փոխեցաւ առ Աստուած և մնաց աւետարանս կիսակատար. և Մխիթար երէց աւարտեցի, եւ եւ Բուլնցի Ներսէս մեղաւոր և տիւմար, ծաղկեցի և կապիցի ի խորոյ մեծահաւատ և աստուածաւոր ոգւ Մուբարաթն . . . թափուած է):

288 ա թղ. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր Ղազարին. որ զկարմիր չորթնան, զոսկի խաչն, զրուն մաշիթոց և զայս սուրբ աւետարանս զրաւ էր զրաժ՝ իւր նախնիքն՝ մօտ (յալալագիս). իսկ ես՝ տէր Ղազարս՝ բազում զրամով և աշխատանք աղատեցի ի ձեռաց այլազգիւց, Ասացէք Աստուած-ողորմի՝ Արք, եւ տէր Ղազարս, աղատեցի զսոսա և ոխֆ արի ի զուռն սուրբ Սեբեփանեսին, ի գիւղն Մուլսի. եւ թէ որ հեռացուցանէ ի զրանէ սորա. ծախելով կամ զրաւելով, նա զանէձնն՝ Յուդային և գնալնին առցէ. ամէն:

302

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Կ.

Աւանց զիւլ. (կորած է). 1150=1591:

ՆԻԻԹ թուղթ, ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ այս անտարանք կուռնել է Ստարու. եւ ուխտատեղի եղել, 1866 թ. Հ. Փիղրայամեանը արտագրել է յիշատակարանը, իր «Հայկական տարեգրութիւն» անտիպ աշխատութեան մէջ, (թիւ 369), ՍՏԱՅՈՂ, պարունակարան, ԳՐԻԶ եւ ԾԱՆԿՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ Փիլիպպոս վարդապետ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԽԾ=1591: ՏԵՂԻ վարսագ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք Աստուծոյ յուսոյն մեծի. եւ գրեցաւ սա ի թուարեութեան Հայոց ՌԻ (1591), ի Նայրապետութեան տեառն Մէլքիսէթի, և մերոյ աթոռակալի և առաջ. նորդի սուրբ ուխտիս Վարազայ՝ Ստեփանոսի և Կարապետ վարդապետի. ի մայրաքաղաքս վանդեղիս ի Վարազ. ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանին. ձեռամբ անարժան և սուտանուն արեղայի՝ Բարսեղի, անարհատ զրչի. Յիշեցեք ի սուրբ աղօթիս ձեր՝ գտագող սուրբ աւետարանիս՝ զպարուն Հայրապետն. և զիս զանարժան գծող զԲարսեղ և զձեռքն իմ՝ զՍտեփաննոս և զՄէլքիսէթ, և զԳրգոր Նայրն իմ և զՔեռիք իմ՝ զԿարապետ րաբունապետ փիլիսոփայն. մակնաւուն Զամայն. այլ և զաշակերտս մեր յիշեցեք ի Քրիստոս՝ զտէր Զաքարն, զտէր Յովհաննէսն, զտէր Ներսէսն, զՂազար սարկապետ, զԱնանա Կակոսն. որ աշխատեցան ի կրկն թղթին. և զտէր Փիլիպպոս վարդապետն. որ կազմեաց զուրբ աւետարանս. յիշեցեք ի Քրիստոս (և) Աստուած. որդիս անապե՛ք՝ խոսս Սարգսին. որ րազում աշխատանք ունի սուրբ եկեղեցեաց վերայ. որ երեք զեկեղեցոյ դրանցին և եղև պատճառ, որ զոները ամեն քաղով չինե-

ցին, զերկու եկեղեցւոյ սալարս, զերկու ժամաքան, զերկու խորան զսան (սեմաթի) քարերն, որ յառաջ չկար:

Նոյն ատենին Զաֆար փաշէն Թաւրիզ կու նրատէր. քեհից դասաւոր առանք, շինեցինք: Քեհէն ի Վան կու նստէր. սուպաշին երկ թէ կու քակեմ. ժամատուն ի գուրս էք զրել. նոր խորան էք շինեի:

Պոստով աղէն՝ Իսքանդար փաշի զուլն՝ Զաֆար փաշին խզմաթ կանէր. մէջն անկաւ՝ չեթող, ու զմարդիքն յափսն եհան: Թէ չի քակուէր, նա շատ տուգանք կառնուէր: Փառք Ներսիսեան Աստուծոյ յամենայն ժամ. ամէն:

Իսկ ի վերջին զարուս և ի նոսն ժամանակիս մեր, եղև րարկութիւն և պատուհաս ի վերայ աշխարհիս, վասն ծովացեալ մեղաց մերոյ. Քան զի մեծ թագաւորն խնդար զօրածողով արար հեծելոյ՝ եօթն հարիւր հազար. և եղ նոցա զյուս զուն՝ անուն Ռաման փաշայ: Եւ եկեալ րազմութեամբ զօրօք ի Թուրքուպիս, որ է Արզում. և զաւրիսն՝ զոր արար ձի կարէ պատմել, կամ բնոյ զրով արկանել: Կացեալ անոյ աւուրս յազում. որ և զայր մարդիքն ի զուրս ձգէին, և վկանայս և զիւրս աղջկունս և զտղտայ իայտառակէին: Այնպիսի պիղծ զօրծովք էին անօրէն ազգն Մահմետի. սր և մինչ զի զեկեղեցիկ կանայք և զտղտայն ի հետ րեւին, և յօտար երկիր ձգէին: Եւ չու այլ զնոց ի Շահասուն, ի Թաւրիզ քաղաք. և ելեալ ընդ զէմ նոցա ազգն Պարսից, որդի թագաւորին Պուղապաստայի՝ Ամիր Հազայ Սիրպայ. և րանակեցան ճակատ սո ճակատ: Եւ զօրքն խնդարաբին հրաձգութեամբ հարկած էին վրտաւ և նորա յետոյ քաղէին զինքանս. և սորա հետամուտ լինէին Պար-

Բաւարացոյ ղէվմամտ չ
 յարկւից: քրտեմ ճգնախոսեան ղոնցողիկս
 վրո իւրկ չնս զ տողոյ ճն չստորմոյ տեւո
 յձգող տպչ իկտ վր տողոտ ~~գլխաւ~~ վր
 տաք վնսիկս ղ ղւթիթաքմամ յկտ տեւոյն
 տնիկ ղ ղտոյմոյմի ճկլց տող չ վր ճնլից
 յմտ յտկտտ եմմ ղ ղնիտտ վր ղման զգր
 ղ ղտոյմոյմ ղւթիկ ղ չ յկնիտ չ մս ղւթ չի
 խորտ վնիկվ ղ վնիկվ յոյրմտ մս Բաւարա
 ուղ ղվնսնսնսնսնսն ծառիս Բաւարացոյ ղվմ
 ղնիտմորմ մտաք ղվաթ 1851: յի ոտչ
 յստեան ուտ ղն ղվկտվ չ Բաւարացոյ
 ղվմոյ ղուպիկ ղն ղտմտտողի ղ ճնիկոյ
 ղնլիցաոյմմմ ղսմտմորմ ղտուզքտ ղնլ ճնլն
 տմմն Բաւմոյմիտրոյ ղ ճնմտմն ղտեւն
 ղնլիցողլ ղ ղտմտմն տողիցմաւ ղտուզք
 տ ղ ~~գլխիկ~~ ղ ծոնեմմ ղտմոյմ տողոյմչ
 ղնսքոր ետեւք տողեոյթաք ղտիկ մքր տմքի
 վ ղնլ մս ոտաւստողի վնկն վնկն լոնն
 ղ ղվթլտտտտտն ղ ղվթլմսյն ղ իսնն
 ղնլթլթաքմոնն ղ ղրաւաւ ղ ղրաւսն
 ղնլից ղ տրնեւ ղքրտողի ծրքոյմի ճն
 մքր ղ ղնտտտտտտտտտտ մն ինտ մչ ղ
 ուտիկ տմալոր ղտաք ղրս ղնեմմն ղրսն մչ ղ
 ղնլիցմոյմ վ մս ղնլիցողչ ղվթլտտողեոյմ
 ղվեոլի տողաւ ղ ղվթլտտ վրտ ուտ ղն
 ղրեոյի ծոնն տողքմոն ղ ղվեւստտչ լոն
 տողլ ղ ղվեոյմի վնիկ ղնեւստողեոյմ
 եւթողլ մս մոն ղվթլմոն իւրողլոյ տտոն
 ղ նլիկ քրտեմ ղվեոյմնն ոյմմն իսն
 ղտքմոնն ոտլլ վ մս ղվթլմննեւթող ղնեմն ղ
 ղտալոր ղ ղվեոյմսն ղվթլմոնն տողիկ
 ղնլիցող ղ ղվեոյմսն ղվթլմոնն տողիկ

[illegible][illegible]

303.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՄԿԱ.

Վանի՝ ս. Վարդան եկ. Հին թիւ 243. Ռեկա=1592:

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած: ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. երկաթեղեր տնտարանի մի թերթի սկզբում. երկուսը վերջում, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 14×19, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին: ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ընդարգիր: ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԿ զունատը թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ՝ զունատը ծաղիկներ եւ զարդեր: ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 6+4 աւետարանիչներ, ՌՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Գառիկ կրօնատուր: ՍԱՑՈՂ Խօջայ Գրիգոր, ՄԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՄԼ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ Ռիթմ=1592, ՏԵՂԻ Լիմ՝ անապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

Վերգում.

Փառք . . . Ուստի ե տեսակ սորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ աստուածատէր ե րարեմիտ խաթուն Ասլի-զաղէն, ե ստացաւ զսա, զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր ե ծնողաց իւրոց:

Եւ արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիրս Գնունեաց, որ այժմ կոչի Ամուկ. ե յաստուածարանակ կղզիս՝ որ կոչի

Լիմ. ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգ զաւարժարի տաճարիս. ի թվականիս Հայոց Ռեկա (=1592) ամին. ձեռամբ անարժան ե յոգնամեղ փծուն զրչի՝ Գառիկ մեղապարտ կրանատուրի (. . .) սյլ ըստ րազում հայցման ե պատկանանաց աստուածասէր խաթուն Ասլի-զաղին. ձեռն ի գործ արկի՝ տխեղծ մատամբ ե մեղաւոր անձամբ՝ զրեղի անարժան ձեռաւր իմովք:

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային բորաստանէս ե յամենալի սեղանոյս, ընթերցմամբ կամ զաղափար առնելով ե կամ հարեանցի տեսութեամբ. յիշեալիք ի սուրբ յաղթիս ձեռ՝ զստացող սորա՝ զխաւջա Գրիգորն ե զկողակիցն իւր՝ զխաթուն Ասլի-զաղէն ե զաւակն իւրեանց՝ զԴավիթ խաւջէն, Սուլթան խաւջէն, Թաթար խաւջէն. Դարիպ խաւջէն ե զդատերուն իւրեանց՝ զՌաթուն-աղէն ե զայն իւր՝ զաւր Մէլիք-սեթն քահանայն, Ռանգաղէն, Աղաբէկին, ե զթոնն իւրեանց՝ Զիաթն ե զհայրն՝ զտէր Աստուածատուր քահանայն ե Սարգիսն: Աստուած-ողորմի աս ոչէր, ե Աստուած ձեզ ողորմեցի. ամէն:

304.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ՄԿԻ.

Աղբամառ. Հին թիւ 183. Ռեկա=1592:

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած. կազմի վրայ չարժամի խալը Դանուած է. ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. երկաթեղեր մագաղաթի, բերուած: ԴԱ-

ՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ: ՄԵՆՈՒԹԻՆ 18×28, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին: ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ընդարգիր: ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԿ զունատը թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ՝ զու-

նուոր ծաղիկներ, ՄԱՆԻԱՆԿԱՐԲ 18+4
տետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԲ 10: ԿԻՄԱԽՈ-
ՐԱՆԲ 4: ԿԻՐԷ Զաղլուտար Բոլենց, ՍԱ-
ՑՈՂ Վարդանէլ, ԿԼԶՄՈՂ անյայտ, ԾԱՆ-
ԿՈՂ Մազման Սարգիս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻՍԷ
=1592: Տեղի Մոսկով Բոլենց գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Որ տրամադրեաց զմեղ-
սամած մատունս տասանց՝ անարժան և տկար
ողոյ՝ Բաղտասար Բոլենցոյ սուսանուն.
գրեալ և կարգեալ զճառս երախտեաց աստ-
ուածագործ սրանչիկացն. զոր ճշմարիտ Աս-
տուածն Բան, Միամծի Որդին Աստուծոյ Յի-
սուս Բրիստոս, ի վախճան առեւրցս այսոցիկ՝
կատարեաց զնշանս և զօրութիւնս: Որպէս
զի որք ընթերցցիյն ի միտս առցեն և ծանի-
ցեն, թէ նոյն ինքն Տէր է, որ Մովսէսի նրա-
մայեաց առնուլ զգառն տարեւոր և յիշել զե-
րախտիս աստուածութեան, որ յեզիպտոս.
նոյն և աստ եղոյց մեց (զյիշատակ չարչու-
րանաց իւրոց: Որ ոչ միայն պէսպէս նշա-
նաւք լուսաւորեաց. այլ և չարչարանաց և
մահու նամիբեաց. զի գիտէր, թէ լսելով
զանարգանս Տեառն անկրուս՝ զարձ եղիցի
ի մեղաց մեւրոց:

Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և
տիեզերաբարոզ աւետարանս՝ յերկիրս Մո-
կացի զեաւդս՝ որ Բոլենց կոչի. ընդ նովանեաւ
սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Գէորգեայ
զօրավարին և սուրբ Նշանացն, և այլ սրբոց.
ի հայրապետութեան սուրբ և ամբիժ տիա-
րն Գրիգորիսի. և ի Թուաբերութեան Հայոց
Ռ և ԽԱ (=1592): Փրեցաւ և աւարտեաց
սուրբ աւետարանս՝ ի խնդրոյ գերաւարտի
և երիցս երանեալ Վարդանէսի և հարա-
զատ եղբարցն. որ յոյժ փափարամբ և (ի)
սիրոյն, որ առ Բրիստոս ունէին, յիւրեանց
արարք վաստակոցն, զրել նստուն զաստուա-
ծախաւս աւետարանս. ի վայելուիմն անձանց
բրեանց և յիշատակ չոգւոց իւրիտոց և
իւրի ծնողացն և զաւակացն. կենդանեաց և
հանգուցիւոցն:

Յերես անկեալ աղաչեմ զընթերցողսդ
և զպատասաւորսդ սուրբ աւետարանիս, սերտ
սրտիւ և բոլոր բերանով՝ ասէր. Բրիստոս
Աստուած ողորմի ստացողի սուրբ աւետա-

րանիս՝ Վարդանէսի և կողակցին՝ Բէկի-Յու-
նին և զաւակացն՝ Իսիբէկ սարկաւագին և
Աղուրին և կողբացն՝ Սաղադին, Իրիգորին
և Ղարամանին և մահդասի Աստուծին, և իւ-
րեանց ծնողացն և կողակցացն. ամէն:

Դարձեալ, յիշման առնել արժան՝
ԸզԹիծանից պարոն) Վարդան՝

Բարեմբիտ, հաւատարիմ,

Դըրոց սիրող ազնուական,

Եւ զիւր կըրայրն՝ ըզՍաղադն՝

Քաղցրատեսակ և պատուական,

Եւ ըզմիւսն՝ Իրիգոր անուն՝

Հեզանոցի և բազմաշխն.

Եւ զմահդասի ճըզնոց Աստու՝

Հոգի լարի, միտք մաքրական,

Եւ զիրտանիքն զամեն ի բուս

Եւ ըզըրբրամիտրն զԱրամ:

Զպարոն Վարդան աստուածաւոր

Եւ զիւր օրդիբըն պատուական,

ԶՄիս-բէկ՝ սուրբ սարկաւագն,

Որ ըզըրբրամիտրն էր նրամ:

Քաղցրաբարբառ զիւրի աղաւնի.

Սուրբ և մաքուր հրեշտակաման.

Եւ ըզմիւս մանուկն՝ Ալուպ:

Պատկերն և տիպն արեգական:

Բ (եբկու) մանուկ՝ խիտ գեղեցիկ՝

Ռենէր այս բարեմբիտ Վարդան.

Իսի-Բէկ՝ սուրբ սարկաւագն,

Սաղմոս երգել նա աններման.

Եւ զԱղուպ՝ փոքր պատանին.

Որ Անանեանցն էին նրամ:

Բարի կամքն աստուածային.

Որ հանապազ քաղցր է մարդկան.

Իւր բաղորդ կամօք՝ զմարդիկ փոխէ

Զընտուր զնտիրն՝ վերին խորանն:

Զայս Իսի-բէկ մանուկ

Եւ զԱղուպն պատուական.

Որպէս քաղեն մարդիկ իւրնձոր.

Աղիւս տացեն արքայազն.

Բարի մահուամբ զնոսա փոխեաց.

Արաւ բաժին արքայութեան.

Իւրեանց ծնողքրն մընացին

Ի յաշխարհի՝ յորդոցս ունայն:

Յորայ պէս համբերեցին՝

Բէկի-Յուն և պարոն Վարդան.

Եւ ին ըզոյն իւրեանց յԱստուած,

Հոգեւոր օրոյս ցանկացան:

Որպէս մանկուհի եմ՝ զեղեցիկ
 եւ իմաստուն՝ յաշըս մարդկան,
 Նոյնպէս՝ ոսկով եւ լաճվարդով՝
 Կազմել ետուր զսահտարանս,
 Բժիշկի նոց(ւ)ոյ եւ մարմընոյ,
 Յոյս եւ ապաւն տմեն մարդկանս,
 Իսիրէկ՝ մանուկըն մաքուր
 եւ Աղուպըն պատուական,
 Ըզմեզ թողին ի յաշխարհի,
 Իրեանքն առ Աստուած փոխեցան:

Տէրբն տաց (յ)արքայութեան՝
 Հանգել ի յողոս արքա-համան,
 Քառնել ի զասու հրեշտակաց,
 Մըտանել յանմատուց խորան:
 Եւս առանել գիրեանց ծընօղքն՝
 Զպարոն վարդան եւ զԲէկկի-Փան,
 Քառնել ի զունդըս հրեշտակաց,
 Դասել ի զասու աջակողման:

Պարոն վարդան՝ աստուածաակիր,
 Գրեկ ետուր զսահտարանն՝
 Բժիշկի նոց(ւ)ոյ եւ մարմընոյ՝
 Որք հաստուով ի նա լուսան:

Լըսել ըզգանն ի սուրբ գրեց
 Ըզգաւակայն երանութեան
 եւ զընտանիքըն նոցեան,
 Որ է զիւրք աստուածաբան:

Անու պընդեալ գոյսն առ Աստուած,
 Կազմել ետուր զսահտարանն,
 Որք ընթեմունտ կամ տեսանեն,
 Բոլոր սրտիւ զողորմին տան:

Ասաց ոսկ(ւ)ով զըղորն կազմել,
 Որ ճարտար ալ կոչի անուան,
 Լուսայնըման քաղցրատեսիլ,
 Որպէս զանմատուց(ըն) խորան:

Ոսկի տրքերըն նըմանէ
 ՅԱստուածաձին Կոյս Մարիամ,
 Իանքըն՝ որ ի ներս կայ գրեան,
 Քրիստոս խաւի յաւատարման:

Յառաջ զըրաժ ըզձաղկունքն
 ԸզՔրիստոսի տնօրինական,
 Զաւետիքըն Կարբիէի,

Որ քողջը խօսէր առ Մարիամ,
 Ուրմի լիւր սուրբ Տիրամայր,
 Տուն եւ տեղի աստուածութեան,
 Քրիստոս ի բնեւ ծնանի,

Զմեղըս թողու որդ(ւ)ոց մարդկան:
 Եւ զՔրիստոսի ծնունդըն յայրն
 եւ ի մըտուրն, եւ մօզքն եկան,

Եւ ըզքառասնօրեայ զալուստն
 ի տաճարըն սողո՞ւննեան:

Ըզմըկըրտիւն ի Յոնանէ
 Քրիստոսի ի գեան Յորդանան,
 եւ զեկանելն ի Քափօր լեռան,
 Որ առաքեալքըն յարմարան:

ԶՄովսէս ի մահելոց բերեալ,
 ԶԵղիայ զասէն անմարմնական,
 Ըզյարութիւն(ըն) Դազարու՝
 Մարթայ նայցէր եւ Մարիամ:

Քրիստոս գրթութեամբ խոնարհեալ
 եկեալ Դազարու(ն) զերեզմանն,
 Յաւանակաւ յերեսաղձ
 եկեալ Քրիստոս ածեալ աքայն,
 Վրկայ եղեն երբայնցոյց

Մանկունքն եւ ծեղքըն պատուական,
 Պատարագե(ա)ց ի վերնատան,
 Որ յայտնապէս տմեն(ըն) տեսան,

Զսուրս լուաց զաշխարհոտաց,
 Քոնարհութիւն եղիւ պայման:
 Զխաչելութիւն(ըն) Քրիստոսի
 եւ ըզթաղունն ի զերեզման,

Զաւերումըն զըժոխաց
 եւ զտոկալի աւր յարութեան,
 Զտոկալի տեսիլ նշեշտակին
 եւ թափուր տեսիլ զերեզման:

Ըզճամբարձումըն Քրիստոսի
 եւ զիջն(ւ)ն ի վերնատան,
 Հոյկն իջեալ աղանակերպ
 Առաքեալքըն շնորհի լըցան:

Զտեղունական ինչն ցոյցեան,
 Գայ իջան ի Գողգոթայն,
 Զտոկալի աւր զառաստանին,
 Ըզմեղաւորաց(ըն) տանջանք

եւ զարգարոց տեղն անըման:
 Զճամբարաւորն, տարն խորան,
 եւ ըզընքընըն զանպաւն:

Զաւան ոսկով պարտ է ծաղկել
 ընդունել յանմատուց խորան:
 Ապա սկսանէ ի Մատթէոս,
 Յառաջ զընէ՝ զՊիլք ծընընդեան:

Մարկոս՝ «Ոկիւրն աւետարանի
 Յիսուսի Քրիստոսի որպէս զընցան»
 Դուկաս աւել «Քանդի բազում
 Յժարեցիկ վերստական»:

Յոնանէն աւետարանիչն
 Գոյմ(ւ)մըն առէ՝ «Բազմաբանն էր Բան»
 Աւետարան է կենսատու,

Որ կենանք շնորհէ որդի(ւ)ոց մարդկան,
Աւետարան աւետիք է,

Մարդիք լրսեն և զօրանան.

Անետարան է բժշկարան,

Հոր(ւ)ոյ և մարմնոյ որդի(ւ)ոց մարդկան.

Աւետարան է թաղաւոր

Եւ ամենայն յիւրք զօրական.

Աւետարան է քաղցր աղբիւր,

Որ ամենայն մարդ զովանան.

Զայս մեծ գանձըս աստուածային

Տեսնալ՝ բարեմիտ(ըն)՝ Վարդան.

Ելեալ (ի) խնդիր փափաքանօք,

Իբրեւոյ ըզգրծօք անպիտան.

Ետուր զբրեկ մեղաւորիս.

Որ Բարդասար կոչեն անուն:

Զանունս ունիմ քահանայի.

Գործովըս զուր և անարժան.

Զձեզ աղաչեմ, սուրբ քահանայք,

Յիշման առնէք զիս արժան:

Մկրտածա՛մ ժառանգ ըսկալ

Եւ (. . . .) աւարտեցի

Հոգւոյ սրբոյ յաջողութեամբ.

Ընդ հովանեա՛ւ սուրբ Գէորգեան՝

Որ յորդրջի Բոլենց անուն.

Ի զժուրն սուրբ Նըշանին

Է (եօթըն)՝ ինչերոցն աննրման.

Սուրբ Ոսթրոբի զօրավարին

Եւ որդի(ւ)ոցն Մարտիրոսի,

Որք նահատակեցան ի խորասան.

Եւ սուրբ Տիրատօր Աստուածածնին.

Փոռք և պատիւ յամենայն ժամ:

Զձեզ աղաչեմ, սուրբ րնթերցողք,

Զվարպետն իմ յիշման առնէք արժան՝

Զեղբայրքն իմ ըզտէր ներսէս,

Որ շարադրե(ա)ց յիշատակարան:

Պարոն Վարդան, աստուածասէր,

Որ ունիս փափաք բարութեան.

Փոխանակ որ զեղեցիկ

Ետուր ծաղկել զաւետարանն,

Քրիստոս տայ քեզ (յ) արքայութեանն

Հանգչել ի զոգն արքայամեան.

Փոխանակ ոսկոյն՝ որ ետուր

Զարդաբլի՛ զաւետարանն,

Զարդ(ար)իս է (եօթն)արփիան շնորհօք

Մրտանել յանմատո(յ)ց խորանն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, սրբաանեալ
քահանայք և աստուածամէլ ժողովուրդք, որք

հանդիպէք ամալ, կարգալով կամ արինակ
գնելով կամ հարաւանցին տեսանելով. յի-
շեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զպա-
սոն Վարդան և զկողակիցն՝ զԷկի-Ջան
և զօրդիքն՝ զԻսի-թէկն և զԱղուպն և զԿա-
րապետն, զԵմովանէս և զդոստրն՝ զՇնա-
հաւորն և քո(յ)րեքն՝ զՋուհարն և զ(Ա)ստու-
ն և զՍուրտան և զԳուլ-բաղչէն, զՃոզքն՝ զՊա-
րթէն և զԹուրուանդէն և զհօրաքոյրն՝ զԱ-
ղեղն և զեղբայրն՝ զՍաղաղէն և զկողակիցն
զԹուրուանդէն և զօրդիքն՝ զԵմկորն և
զՎարդան և զմիս և զյարայրն՝ զԲիդգորն:

Դարձեալ, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յա-
ղաւթս ձեր՝ զՆեղահոգին և զբարեմիտն՝ ըզ-
Վարդանն և զԻւրքն ամենայն. որ րազում
աշխատութեամբ արժաթել ետուր զսուրբ
աւետարանս, ի խալալ արդիանց իւրոց. զոր
Տէր Աստուած նմա վարձս բարեաց պար-
գեհացէ. ամէն:

Այլ և զկազմող սուրբ աւետարանիս՝
զմեղաւոր և զանարժան զհարազատ եղբար-
քն՝ զԵմովանէս և զուսթա Թումէն, յիշեցէք
ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր՝ Ով հանդիպողք
սուրբ աւետարանիս, քահանայք և ժողո-
վուրդք, ձերք և տղայք, միամիտ սրտիւ և
բոլոր հաւատով՝ Աստուածողորմի ասացէք՝
հարազատացն Յովանէսին և Թումիս. որ
բազում աշխատութեամբ աւարտեցին սուրբ
աւետարանս. ամէն:

Դարձեալ, ես Վարդանս, որդի Խալի-
ֆի, ստաղայ զսուրբ աւետարանս, և ետու-
ր զուսթա Միթանից Գէորգայ սուրբ զաւա-
ւարին և ոչ ոյք իշխէ հեռացուցանել զսա-
ռ(ի) մերոց և ոչ յաւատարաց. և որք յանդրգ-
նին և հեռացուցանեն, որոշեալ և նշովեալ
եղիցին. ամէն:

(Պատկերներու հալ)

Մանաւնդ բստացողին՝

Վարդան անուն, ինչօք խիկար,

Արժան արա ընդ արդարացն,

Որ քեզ եղեն կամակատար:

Ըստացողի սորին՝

Պարոն Վարդանին,

Եւ իւր կողակցին

Եւ իւրեանց զաւակին՝

Իսի-թէկին և Աղուբին

Եւ նախնաց ճոցին.

եւ նրկարողին՝
Քո սուրբ պատկերին՝
Մազման Ուրգրսին,
եւ իւր ծրնողին՝
Տէր Յովանիսին.

Առ տէր գնացողին.
Եւ մօր՝ Թուրուանդին.
Առ բեզ դիւողին
Յերուսաղէմին:

305.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄԿԳ.

Աղբամաւ. Հին քիւ 137. Իեւկ.—1592.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմաւան եղած, Երկնանէս աւետ. պատկերը կտրած, ՄԱԳ-ՊԱՉ. շունի, ԿԱՏԱՐԿ ԽՂ. 1. ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 20 30, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԽՈՒՂԹՔ 216, ՏՈՂՔ 23, ԿԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ զունաւոր թղթազրեր, ԱՌԻՍԱՆԱԶԱՐԴՔ զունաւոր ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱ-ՆԿԱՐՔ 16-4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻԶ Երկնան, ՍՏԱ-ԾՈՂ մանտեղի Սարգիս, ԾԱՂԻՈՂ եւ ԿԱԶ-ՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻՍԷ—1592, ՏԵՂԻ Սրնու վանք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փերկագործութեան խորհուրդ՝ բարի և հաւատարիմ տանուտէր՝ զմաշդասի Սարգիսն, կողակիցն՝ զՍառնն և զորդին իւր՝ զԽլղաթն և զմիւս որդին իւր՝ զԽլղաթն և զզուստրն իւր՝ զԳուրուսն և զՋան-աղէն և զԽան-աղէն և հայրն իւր՝ զՋաֆուսն, զմայրն իւր՝ զԽանիսն և զերայրն իւր՝ զԱսուատուրն և զՓոխան, և զերաւորդին իւր՝ զՋաֆուսն, զԹուսն, զԱւետիս և զքունն իւր՝ Շամամն, զԻսախն, և հաւերայրքն իւր՝ զԽանիսն և զորդին իւր՝ զԳուրուսն, և զմիւս հօրեղբայրքն իւր՝ Սաղաղէն և Սարգիսն. որ ետափափար սիրով, յաւար կամօք և սերտ հաւատով ցանկապող եղև այսմ ծաղկաւտ և վարդափթիկ, կենսաբոյս սուրբ աւետարանիս. և ստացաւ դստ ի յարդար վաստակոց իւրոց, ի յիշելով զբան մարգարէին, որ ասէ. երանի, որ ունիցի

զաւակ ի Սին. որ է եկեղեցի սուրբ, վասն այն յուսոյն՝ ետ զբոյ զտէրունեանս) աւետարան, առատ սրտիւր, և զարգաւաց մեծածախ քնչիւր՝ ի պաշտատութիւն սուրբ եկեղեց(ւ)ոյ և ի վայելուսն մանկանց Սինի. այլ և յիշատակ բարի հոգ(ւ)ոյ իւրոյ և ամենայն արեան մերձաւորաց, կենդանաց և հանգուցելոց:

Արդ, որք ճաշակէք յամենաւատ սնդանոյս և վայելէք յաստուածային բուրաստանէս և հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, կարդալով կամ օրինակելով և կամ տեսանելով. ի յիշեալք ի սուրբ և ի մարգարայլ յազօթս ձեր, առաջի անարի(ւ)ն զենմանն՝ ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին, և ի բերանով Աստուած-ողորմիւր ասացէք և բողոք հաւատով մեղաց թողութիւն հայեցէք՝ հաւատարիմ տանուտորջն Սարգիսին և ծնողաց նորին և ամենայն վերողբելոցս ի սմա. և ողորմածն Աստուած ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց և անպիտանս և անաթմանս ի մանկուսն եկեղեցւոյ, բազմամեկն և անխմանտ ի զիրս զրուսեան և յանցաւորս ամենայն պատուիրանացն Աստուծոյ՝ մոլանէս, սուտանուն կրանաւոր. որ ունամք միայն եմ և ոչ զործով. նստրիս ձեռոն սրալսն և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ աւետարանս՝ ի մեծ թուականիս Հայոց Իեւկ (1592). ի սուրբ ուխտս՝ որ կոչի Սրնու վանք. քնդ հովանեան սրբալսն եկեղեց(ւ)ացս՝ սուրբ Աստուածածին և սուրբ Յովանէսին և սուրբ Մարիւնոսին. ի հայրապետութեան տէր Գրիգոր Կաթողիկոսի:

և ի յառաջնորդութեան ներսէս հպիսկոպոսի, ի հերպետութեան տէր Ղազարին: Արդ, աղաչեմ զամենեւեան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցւոյ, զի որք շանդիպիք տեսութեան սուրբ անտարանիս. զասելորդից բառնայք և զպակասն լնուք և խոշորութեան և սխալանացն անմեղադիր լինել. զի կար մեր այս էր: Վասն որոյ, երես ի գետին դնելով, աղաչեմ զձեզ. լի սրտիւ և բոլոր շատտով անարժանիս Աստուած-ողորմի սասցէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք մեզ և ծնողաց մերոց՝ խաչատրուս և Փաշին և երօրն իս՝ Սարգիսին և տէր Սահակ աշակերտին. որ աշխատեցաւ ի կոկիլ թղթին. եւ վարպետաց մերոց և խրատ տուողաց. և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի և թողցէ զ(յ)անցանս ամեն(եց)ուն. ամէն:

Նորոգեցաւ անտարանս ի դուռն Սրբախ(յ) վանից սուրբ Աստուածածինն և սուրբ Զովանիսին և սուրբ Մարիանոսին. ձե-

ռամբ տէր Ստեփան Զերպետին. որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ Աստուած-ողորմի սասցէք, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի յիւր միասանգամ զալտեան. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զմանկունի Սարգիսն. որ ետուր զանտարանս ի դուռն սուրբ Աստուածն և որդոյն՝ Վարդգիսն. անջինջ յիշատակ Եղայ իւրոյ և ձեռնացն իւրոց, չաբն՝ Զաղուտին և մաւրն՝ Իսախանն: Եւ մի որ չեռացուցէ զսա, ծախելով կամ զբաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ յառաջաց. և ոչ որ յանդգնի. նա զանձեքն զաւծին անն և զԿայիսին, զգոտաւն Եւդայիսն տոցէ. ամէն ու չազոր ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփան Խարանից տանուէրքն՝ զբռնա Դաւթաւան. զոչ և Խլաթ, զոչ և Թուսնէն: զգեղի մեծն և զփոքը. որ լաւ խնամ՝ տանեն ի վերայ աւետարանիս ու լաւ պահեն. Աստուած զձեզ պահէ. ամէն:

306.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ՄԿԴ.

Վանիք՝ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հիմ ըլի 138. ԹԽԲ=1593.

ՆԻԻԹ թողլի, ԿԱԶՄ կաշեպատ անտարանի, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ վատէ պահուած. ՄԱԳ.ՊԱՆ. շունի ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 5 սկզբում, 1 վերջում, ՄԵՆՍԻԹԻԻՆ, 15X19, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹԻՔ 288, ՏՈՂԻՔ 21, ԳԻՐ բոլորապէս, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ գունատի թողանալոր, ՀՈՒՍԱՆԾԱԶԼԻՔ՝ գունատի ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԻ 17+4 անտարանիներ, ոսկեգոծ, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԽԵՈՐԱՆԻՔ 4, ԻՐԻՉ Բողոքատար քանանի, ՍԱՆՏՈՂ Արդուն, ԻՄԱՆՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ, անկայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԻՍԲԱ=1593, ՏԵՂԻ Բողոք ս. Նշան՝ Մոկուած:

ԵԻՇԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերջում.

Ձայս մեծ դանձս աստուածային Տեսեալ՝ բարեմիտըն Արդուն.

Ելեալ (ի) խնդիր փառաւոր Գրեանալ ըզգրեցաւ անպիտան. ետուր զբրի մեղաւորին. որ Բաղդասար կոչն անուան. ի գիւղա՝ որ Բոյնեց ասի. Ընդ նովանեալ սուրբ Գեորգիոս. ի դուռն սուրբ Նշանին. է (եթերն) խաչերոյն անըման. Զձագիկն արի եւ ակար ներսէս, Մեղօք լըցեալ ի մէջ մարդկան. Զանունս ունիմ քանանայի, Գործովս անարգ և անպիտան. Է՛գձն ունիմ քանանայի, Գործովս լըցեալ ազտեղութեամբ. Զձեզ աղաչեմ, սուրբ քանանայք, Եիշման աննէզ գիւս արժան. եւ զստացող սուրբ անտարանիս Հանգչել ի քոյն արքայածան:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝
 Ի գեղորս՝ որ կոչի Բոյնց.
 Ի թուականիս Հայոց
 (Հազար յստատուն և երկու)
 Ի և իմ (=1593).

Ի խնջորոյ աստուածակր
 Եւ բարեմիտ կնոջ՝ մահդասի
 Արքային և ծրնադացին,
 Հօրն՝ Աստուածատուոյն և ժօրքն՝
 Մըրաւիւն և եղբարցն:

307.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Կ Ե .

Աղլարաւ. Հիմն թիւ 7. Ռեդ—1594.

Նիւթ թուղմ, ԿԱԶՄԿաշեպատ տախ-
 տակ: ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ անկնամ է պահուած:
 ՄԱԳ. ՊԱԶ. շունի. ԳԱՏԱՄԿ ԹՂ. շունի.
 ՄԵՄՈՒԹԻՆ 16X20. ԳՐԱԹԻՆ ԵՐԿԻՆ
 ԹՈՒԼԹ 276, ՏՈՒԼ 20, ԳԻՐ քաղաքի.
 ՍԿԱՆԱՏԱՆԻ Գ զոնատու թոնազրեր, ԼՈՒ-
 ՍԱՆՑԱՆԱՆԻ Գ զոնատու զարդեր և ծու-
 զիկներ: ՄԱՆԿԱՆԱՐԻ 16—4 ստեղծա-
 ներ: ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԽՈՐԱՆԻ 4,
 ԳՐԻՉ Միսիմար, ՍՍԱՆՈՐ մահդասի Եւ-
 իաննէս, ԿԱԶՄՈՐ և ՄԱՂԿԱՐ, անյառ-
 ժԱՄԱՆԱԿ ՌԻՍԳ—1594, ՏԵՂԻ Միսիմար Սեպ
 զիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻ ԳՐԱԹԻՆԻՔ.
 Վերցում.

Փառք — Ուստի տեսալ զսուրբ ան-
 ծառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ հաստա-
 րիմ մահուանի Յովաննէս. և քստաղաւ զսուրբ
 աւետարանս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնա-
 ղացն՝ Աղաջանի և Փաշին և իւր կողակցոյն՝
 Շաղփաշին, և որոցն՝ մահդասի տէր Դրիպո-
 ռին և իւր կողակցին՝ Դոպալ աղին, և միւս
 որոցն՝ Կարապետին, Ոտարոյին և Մոս-
 խուղին, և իւր եղբորն՝ Հա(յ)րապետին և
 կնոջն՝ Ռաթուր-բէկին, և որոցն՝ Ողլա-
 թին և կողակցին՝ Սոյթան-աղին, և այլ
 ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն:

Եւ արդ. եւ յետինս ի գրչաղ և ա-
 ռաջինս ի մեղաւորաց, թափուրս ի բա-
 րեաց և փարթամս ի չարաց՝ սուտանուն
 Միսիմար. հրաման առեալ ի պատուի
 բանաղիւր ատաքեյական բանէն, որ ասէ.
 Յոր կոչումն կոչեցար, ի նմին կա-
 ջիւր, եւ արդ. իմ ոչ թերեւիմ զայսպիսի

պատահութիւն. այլ ունայն յամենայն բա-
 րեգործութեանց (ղորով) և թափուր և հե-
 ոացեալ ի կարգաւորութեան. այլ յուսամ
 ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ բա-
 զում մեղացն թողութիւն արասցէ:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի
 յերկիրս Մոկաց, ի գե(օ)ղն՝ Սեպ, ընդ հա-
 վանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ
 Քրիստափորին. ի հայրապետութեան Գրի-
 դօրիս կաթողիկոսին. ի թուին Հայոց՝
 (Ռեդ (=1594). ձեռամբ՝ մեղսամած և ա-
 նարծան՝ Միսիմար անիմաստ գրչի, եւ
 իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչու-
 թեան և բազում մեղաց զնորիւր պաշա-
 րեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պար-
 զեհաց մեղ մարդասէր Հոգին, բազում աշ-
 խատանօք գրեցի, անարծան ձեռօք իմովր,
 ի ստոյգ և յնոտիւր արիւնակէ. կենօր տա-
 ոապանօք և բազում պանդխտութեամբ:

Արդ, որք ճաշակէր յաստուածային
 բուրաստունէս և յամենայն սեղանոյս. որք
 պատաշիւր ամաւ, սեղանութեամբ կամ ընթերց-
 մամբ. յիշեցիւր ի մարքափայլ յաղօթմ
 ձեր՝ զստալով լիշեցեալ ստալցող սորա՝
 զՋանկանց Աղաջան և զԿենակիցն իւր
 զՓաշին և զորդին իւր՝ զմահդասի Յովա-
 նէան և զԿին՝ Շաղփաշին և զԿարապետ
 որդիքն՝ զտէր Դրիպօրն, զԿարապետն,
 զՈտարոյն, զՄախուդն, և զԿարապետն իւր՝
 զՓաշին և զՋան-փաշին, և զԵղբօրդիքն՝
 զՈղլաթին, եւ հասուն զսա ընծայ ի սուրբ
 Աստուածածին: Յորմամբ ընթերցուին, յիշեն
 Դրիպօրին և կողակցին՝ Գալալ-աղին և
 զստեքն՝ Ջան-խաշին և ձնողացն՝ Յովա-

նիսին և Փաշին, մեծի և փոքու առ հասարակ. ամէն.

Եւ, Զանկանց մահդասի Յովանէս և որդին իմ տէր Գրիգոր, գնեցինք սուրբ աւետարանս, ի հալալ աղբանց միտոց. և ետու յիշատակ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, ի քաղաքս Մոկացն, ի թաղն յԱն-ջիզդնց. ի ձեռն մահդասի տէր Ստեփանոսին, տէր Ենրէսին, տէր Աւետիսին և իւր որդոյն՝ Յովանէսին, և դամոց բաժնով տէր Ստեփանոսին և տէր Կարապետին. որ կարդան և ասեն, սուրբ աւետարանի ցողին՝ մահդասի Յովանիսին և որդոյն՝ տէր Գրիգորին, գլխաւորած-ողորմին. և որ առատն է ի տուրս ողորմութեան՝ (Աստուած) ձեզ ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն շնորհեցէ. ամէն.

Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ. որ լի բերանով և բոլոր սրտի Աստուած-ողորմի ասէք՝ Զանկանց Թուսին և իւր կնոջն՝ Փարի-Ֆանին և միւս պապուն՝ Աղա-Ֆանին և կնոջն՝ Փաշին, և ստացողի սուրբ աւետարանին՝ մահդասի Յովանէսին և կնոջն՝ Շաղ-փաշին և որդոցն՝ տէր Գրիգորին, Կարապետին, Ողորմիկն և Մատիսդիւն, և ամենայն ազգականաց, շայրապետին և կնոջն՝ իսթուռ-բէկին և իւր(կանց) տղայոցն՝ Ողթաթին, Սոյթան-աղին, Գոգալին.

Ընդ նոսին և Զանի-բէկին, Բաշարաթին, Շէր-բէկին, Մուրատին, իսայ-իսթուռնին, Այսի-փաշին, Սանուսին, Սոյթանին, իսթուռ(ւն)-ճանին, Լրդանիսին, Ամիր-զաղին, Աւետիսին, եւ որ զողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեցի յիւր միւսանցամ գալուստն. ամէն.

Դարձեալ, զամկունսդ սուրբ եկեղեցւոյ, աղաչեմ, որ չանդիպիք սմա, տեսութեամբ կամ դաղափար ստնելով. յիշեալիք յաղթս ձեր՝ զանպիտան զրիչս Մխիթար և զիմ ծնողքն՝ զՄարտիրոսն և զՎարդ-իսթուռն և զեղբարքն՝ զԳրիգոր բաժնաւորն և զՍիրուռն և զԿարապետ սարկաւառն, որ աշխատեցաւ ի թղթի կոկերն, և զամենայն ազգականքս մեր և զեկեղանիքն և զճանուցեալքն. եւ որք զմեզ յիշէ՞ սրտի մտք, և զուք յիշալ իշխիշ յառաւ ողորմութեան՝ Աստուծոյ. որ և արժնեալ, զովեալ և բաբեքանեալ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յա-

ւետենից. ամէն. եւ մի ոք իշխեսցէ նեղացեցանել ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին, ծախելով կամ գրաւելով կամ ի կարդալոյ խափանելով. և թէ մարդ հակառակէ, նմա թողութիւն մի յիցի. Դարձեալ. կրկին անգամ կողկողաքին պաղատանք՝ աղաչեմ զՆաղիպոզ սորա. յիշեցէք ի սուրբ յաղթս ձեր՝ զՆեղաճիւս և բաբմիտ քանաւորն՝ զտէր Գրիգորն և զծնօղսն իւր և զքուեքքն՝ զՓաշին և զիւր տղայքն՝ զԱւետիսն.

ԺԻ ՊԱՏԿԱՆԵՐՈՒՄ ԵՑՏՈՒՑ

Պատմութիւն սուրբ զեղաղլին եւ ալ օմօրինականացն Բիւսօսի.

Սուրբ և փրկական տնօրէութեանց սրբութեան Գրիգորի Առաջին Սեբաստապոլսիս զտաք ի գրուածոց՝ ոսկի գրով՝ ի պատմագիրս թագաւ րութեան, ի քաղաքին Կոստանդինոպոլսի, և այսպէս պատմեցաւ. Յորժամ (ստեփան) զթագաւորութեան քաղաքն, մեծ թագաւորն ձուռնացաւ. բացեալ մեծ եկեղեցին՝ գտաւ Սովփայն. և մեծ պարտաւանք կուէր զամենայն քաղաքն և պատարհարք և զնաւարար սուրբ եկեղեցոյն, և ինչդէր փրկական սրբութիւնս, և նոքա զոր ունէին ցուցին. եւ ապա բերին զմեծ կրած պատմարանս. և էր զրեալ այսպէս. Պատմութեան տառութեանն. որ փորանցեալ էր ամենին և զարգիւն նաւփորն (զյարգի ուսմփորն?)՝ առաքելոցն Շիղայ և Տիմոթեան, նոցա տարեալ ի Սելեւկիայ կղզին, և կայ մինչ ցայսօր. Պարեգտուն և զաստարակ, զունկար պատմութեանն. Արքայութեան թագաւորին. Մատթէոս առաքելութեան տարեալ ի Յարաբոյի Միարաց. որ է Կոյի. կայ մինչև ցայսօր. Ջիգամիթին. զի մատն պսակին փոշոյ. առաքեալն Մատթէոս տարեալ ի Սպանիայ՝ ի Վենէտիկ քաղաք. Ջերկուսերն նափորուն և բերն բեւեռ. զվականան՝ որ Կոյի ապացանք. զվայրբաւան. որ ոչ կայն ընդ այլ կրտսան, (այլ) ուրոյն ծալեալ ի մի կողմ. տարեալ զալյին (յ)երկիրն Նաւահայ. (որ) այժմ ասի Նամշէն-մեծ. մտտ ի ծանիր և ի Տրապիզոն քաղաքն. եղին առաքեալք ի բարձր զիտակ լերին. ամպ և մէլ չուրջ է գնովաւ. զոր ոչ (ոք) կարէ ելանել ի նմայ միշին ցայսօր:

308

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Կ Ջ.

Մոհոմ' Վալսիմի բաղի' նրեմ-խոտան եկ. Հին թիւ 13. ՌեհԳ=1595:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, վե-
րալի խաշը պրկած է. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ շատ
բաւ է պահուած, ՄԱԼ.ՊԱՆՊ. երկաթա-
գիր տետարանի մի լինելով, ԿԱՏԱՐԿ Թ.Լ.
7: ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 18×32, ԿՐՈՒԹԻԻՆ, երկ-
սին շրջանակով. ԹՈՒՂԹՔ 282, ՏՈՂՔ 21,
ԳԻՐ քաղաղաղի. ՍԿԶԲԵՆԱՍԹՔ ոսկեզօծ
թուղթագրեր, ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ ոսկեզօծ
զարդեր եւ ծաղիկներ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ
18+4 տետարանիներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ-
ՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿԻՐԶ Սարգիս Մոսացի,
ՍԱՆՑՈՂ Խոնոյ Հայրապետ, ՄԱՆԿԱՆՆ ԵՒ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՎԱՄԱՆԱԿ ՌԻՍՊ=1595,
ՏԵՂԻ Երեք-խորան:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . (որ աղոցեաց)' տկար
մատի բազմամեղիս Մարգարի Մոկացոյ՝ հա-
սանելի յաւարտ զբն. որ զանուանակո-
չութիւնս միայն ունիմ քահանայի եւ զոր-
ծովս շնորի (եմ) ի յարեալցն մասնակցութիւնէ:
Եւ թէպէտ չիմ արժանի' մտօք եւ կամ ձե-
ռոք' ի սա հպել եւ ծրեել. այլ ապախեն-
ելով ի մարդասէր կամօն աստուածային, եւ
ի բարեխոս ունելով զամենայն սուրբս եւ
զսրբեկիս անուան իւրոյ. եւ իմ (վ)ստանա-
ցեալ ի խնկեալ եւ ի մարուր մաղթանս
նոցին, եւ զրեցի ի բաւ (ե) ի ընտրի յա-
րինակէ, քաղուս աշխատութեամբ եւ տա-
ռապանսր եւ դառն կենօր եւ ցնորեալ մը-
տաւք. ի թվականս մերում Ռ եւ Ռ (=1591)
սկիզբն եղև եւ աւարտեցաւ ՌԽԻ' (=1595)
ամիսն. ընդ հովանեաւ սուրբ Գ (Երից.)
նորանացն՝ ամենատարր Աստուածածնին եւ
սուրբ Յովհաննէս Մկրտչին եւ սուրբ Ստե-
փաննոս նախավկայի. ի Ռ եւ ՌԸ (=1628)
պահաս ամի թաղարորութեան Տաճկաց.
ի մերում աղոցողահոյ թեանս՝ ամիրա Ի-

րա. զալին. եւ ի մեծ սուլթանութեան ազ-
գին Թուրքաց' Մուրատ խոնդրարին. որ եւ
եղև աւարտ կենաց նորա ի սոյն ամի, եւ
նստաւ ի տեղի նորա Մահմուտ սուլթանս:

Ի սոյն ամի աւարտ եղև հոգիարաւ(ղ)իս
սուրբ աւետարանիս զրեւոյ եւ ծաղկելոյ.
որ է կենդանակերպի կըշիտն եւ զիր տա-
րուն՝ Վ.եֆն. ի կաթողիկոսութեան տեան
Գրիգորիսի. զոր հայցեմք (յ)ամենագոր կա-
մաջ արարչն, որ անվրդով եւ անսասանելի
կենօք պահեցել մինչև ի կէտ կոչման իւ-
րոյ, եւ յետ աստեացս՝ ընդ երջանիկ հայ-
րապետացն զաստուորեցել. ամէն:

Արդ, եւ Սարգիս, միջօք ի լի.

Որ ցընորեալ կամ յաշխարհի.

Ձեռամբ իմով մեղսամածի

Ձաւետարանս զըրեցի:

Տարտամ մատամբ եւ անպիտան՝

Գիրս եւ ծաղիկս ի յանկ ելան,

Թոյծ գեղեցիկ եւ զանազան.

Ամեն մարդոյ են պիտեան:

Ահատարանս բազմօրինակ

Ցուցաւ, ի դար եւ ժամանակ.

Քառակերպեան տանցն յըստակ:

Ջոր մարգարէքն երգեն յաշտեակ:

Այլ եւ գետոցն, որ յԱղենալ:

Բրդիւն յաշխարհոյ ըստորակալ(յ).

Երկուսն՝ միջ յաշխարհիս պայ,

Երկուսն՝ ի դատ Երկիր զընայ:

Այլ եւ տարերջն՝ որ արարան,

Ի յանեղն հաստատեցան:

Մարդ և անասուն ամեն կենդան՝

Ի Գ (չորս) նիթիցքն զոյջանան:

Այլ եւ չորս նիթ ճարարավարիս.

Որ կաջ քաշեալ յեղբ զըրիս.

Բ (երկու) կարմիր եւ Բ (երկու) թուխ,

Մինն է կապոյտ ի հետ կարգիս:

Կապոյտն երկնիցն է օրինակ:

Ոսկին՝ սրբոյց ներդրուի թեան.

Բ (երկու) կարմիրքն միացոյն՝
Հրեշտակ և մարդ են յանդիման:

Չոյզ թուխքալու անձ՝ որ էնկարեայ,
Ոսկին ի մէջ ընդ ինքեամբ առեայ.

Երկու կտուկացն է սերինակ.

Որք յառաջ և յետոյ նուապեայ:

Ահա տարանն է զհզ կենաց

Եւ ապաւն ամեն դիմաց.

Սա է սփականք սրգատորաց

Եւ քաւարն մեղատորաց:

Սա է պատմող մարդկոյ թեան

Տեսնոն մերոյ և յայտնութեան,

Ըզմը կրկորին ի Յովհաննէ

Եւ յիւանելն ի փորձութեան:

Առասանող ըստքեկեաց

Ձտնորն ու թեան՝ զոր կատարեաց.

Զքաղցն և զծաւաւն՝ զոր կրեաց,

Ձեռնային ի մէջ յանորինաց:

Սա քարոզէ զթագին յերկրի,

Զմոռելութիւնն կնիցանի

Եւ զյայտութիւնն յետ կարգի

Եւ զերևութն հրշտակի:

Այլ և զյայտնութն Քրիստոսի

Յետ ութ աւուր ի կերակի.

Թուման անդէն հաստատեցի.

Ձերանութիւն մեղ թափեցի.

Զմեր բընութիւն ամենին

Մարդիկ տըլին ձորն վերին.

Աղաչանք նոր Ազամին՝

Զնոգին յերկիր առաքեցին:

Որում փառք և զօնութիւն

Յերկրէ յերկինս առաքեցին,

Երեք-անձինն և մի բնութեան՝

Միասնական աստուածութեան.

Յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Ուստի և տեսեալ զստրայս անճատ
փրկագործ տնորնութեան խորհուրդ՝ ոմն
ի լուսածնունդ զարմից սրբոյ Սիոնի խո-
ջայ Հայրապետ, և ետ գրել պատ. զոր ի
վաղուց հետէ ցանկայր՝ եռափափայ սի-
րով՝ այսմ լուսանորոյ և աստուածախօս
սուրբ աւետարանիս ևն ետ զարդարել
յառ ոսկով և մեծամաս յեղութեան ի ներ-
քոյ և արտաքոյ, ոսկեզօծ արծաթով և գե-
ղեկել յօրինուածով և ակամար պատուա-
կանօք. յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն,

հօրն՝ խօջայ Ամիր-ջանին և մօրն՝ Հան-գա-
տին և եղբարցն՝ խօջայ Կարապետին և խո-
ջայ Մուրատին և խօջայ Էնիսթին՝ Արդ,
յորժամ հանդիպիր այսմ լուսազարդ սուրբ
աւետարանիս, կարդալով կամ օրինակելով
և կամ հարեանցիկ տեսանելով. յիշեմք ի
մաքրափայլ յաղաթիւ ձեր՝ ի վերոյ գրեալսս,
և Աստուած-որորմի ասացէք նոցա. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ, Մարգիս
գրիչս, գիրեսս ի գետին զնելով և գոտս
ձեր համբուրելով, աղաչեմ զձեզ. որքան
գաւտարան(ս) տեսանէք և կամ լսէք զբան
սուրբ աւետարանիս. յիշեցէք ի Քրիստոս
և Աստուած-որորմի ասացէք՝ խօջայ Հայ-
րապետին և իւր ծնողաց՝ խօջայ Ամիր-ջա-
նին և Հան-գատին և քու(ւ)րոջն՝ Դազային,
և եղբարցն՝ Կարապետին և լուսարտին և
Էնիսթին. որ տարածած մահուամբ փո-
խեցաւ յո Քրիստոս. ամէն: Դարձեալ,

կողկողազին պաղատանօք և թախձեալ
սրտի, թալկացեալ մարմնով և ծորեալ
շրթմարքս, աղաչեմ զձեզ, կցորդ ձգելով
բազմամեղիս զհրաշագործ սուրբ աւետա-
րանս. որ բոլոր սրտիս Աստուած-որորմի
սաէք՝ ըստացողի սուրբ աւետարանին՝ խո-
ջայ Հայրապետին և իւր կողակցին՝ Փաշա-
խաթունին և որդոցն՝ Ողլաթին և Պրիզո-
րին. որ տարածած մահուամբ գնացին առ
Քրիստոս և թողին սուգ մեծ ծնողաց իւ-
րեանց, Յիշեցէք և Աստուած-որորմի ասա-
ցէք նոցա. ամէն:

Դարձեալ, Տէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս, քո անճատ խոնարհութեամբն, որ
հանապազօր պատարագիս ի վերայ սուրբ
սեղանոյն, և սուրբ զարինդ քո հեղուս ի
քաւութիւն մեզաց մերոց. վասն որոյ,
պաշտենայք սուրբ եկեղեցւոյ. հանդերձ
ամենայն ժողովրդեամբս, հայցեմք ի քնն,
միջնորդութեամբ սուրբ մարմնոյ և արևան,
թողութիւն շնորհա՝ Հայրապետին և եղ-
բօրն՝ խօջայ Կարապետին և կողակցին՝ Ին-
սին և որդոցն՝ խօջայ Աւետարանին և միւս
և եղբօրն՝ խօջայ Մուրատին և իւր կողակ-
ցին՝ Սալամին. փոխեցելոյ առ Քրիստոս,
և միւսոյն՝ թախան-բեկուս և տղայոցն՝ Ամիր-

ջանին, և այլ ամենայն արեան մերձառորացն, ամէն: Դարձեալ, յիւնցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ խօջայ Հայրապետին և իւր ծնողացն և եղբարցն և նոցին կանանցն այլ և քեհրն՝ Զանազին և հարսներացն՝ Գօգային և միսոյն՝ Զանազին և այլոցն ամենեցուն, մեծին և փոքուն, կենդանաց և ննջեցելոց առ հասարակ, ամէն:

Եւս առաւել Աստուած-ողորմի Շրուանենց Ասքանդարին, որ (յ)այսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, Աստուած գիր մեղքն թողու ամէն:

Արդ, ևս տառապեալ մեղօք խօջայ Հայրապետս, տուի զրել զսուրբ աւետարանս, զի իմացայ, և իմէ սնտիք և անցաւոր մեծութիւնս, և ես այլ ժառանգութիւն չունէլի, զի ի միում ամի ժո՛րդիքս և իմ եղբարքս առ Աստուած փոխեցան, թողին միզ սոյգ անմխիթար՝ վասն որոյ, եղաք ի մտի և բարի խորհուրդ արարաք՝ ես և հարազատ եղբարքն իմ՝ խօջայ Կարապետս

և խօջայ Մուրատն և եղբորորդի իմ՝ խօջայ Աւետիսն, ի միում ամի, զքաղաքի Գիտրանն ժամատնոյն, և զհաղնետի կարմունջն, և զմէ(յ)ղ(ա)նի աղբիւրն, և զԱյսմաւուրն, և զԼարեկացին՝ Լուծմունքոյն, և զԱտենի Սաղմոսաւանն, և զսոսկեղօժ վառի-խաչն և զսկի(ն)ն և զշուրջառն և այլ սպասք եկեղեցւոյն, և եղաք յիշատակ մեր և մեր ծնողաց և մեր ամենայն արեան մերձառորացն, ի վայելութիւն մանկանց սուրբ եկեղեցւոյ՝ զՔ տէր Յովաննիսին, Բ տէր Կարապետին, տէր Գրիգորին և մահաւասի տէր Յովսէփին և տէր Մէլքիսէթին և տէր Ներսէսին՝ Որքան կանգնին ի յաղօթին, յիշեն զմիզ առաջի սուրբ սեղանին—Արդ, ոչ ոք կարէ հեռացուցանել զսա (ի) զրանէ սուրբ Երեք-Քորանացս, ոչ ի մերց, ոչ յատարաց, ոչ ծախելով և ոչ զողանալով՝ եթէ ոք յանգցնէ, զմասն Յուդային առնէ և զայլ խաչհատուրացն, և զլաւ պահողն, հաւասար հրեշտակաց առնէ, ամէն:

309.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Կ Է.

Վ.անի՝ ս. Նուան եկ. Հից քիւ 125. Ռեմ—1595.

Ն.Ի.Թ. Թուոյթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ. ԳԱԷ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 18×25, ԹՈՒՂԹ 964, ՏՈՂՔ 22: ԴՐԻ քոյրագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՌԹ գովառոյթ թղնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆԻԳ գովառոյթ զարդեր եւ ծաղկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 15+4 տետրալիֆներ, գովառոյթ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԵՄԱՆՈՐԱՆՔ ԳՐԻԶ Մարտիրոս սարկաւազ, ՍՏԱՆՈՂ Գույշ-շիշաւ, ՄԱՂԿԱՌ, Փիլիպպոս արքեպիսկոպոս, ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ (Ի)ՄԴ (== 1595, ՏԵՂԻ Վան),

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ.Երցմ.

Փառք.

Սատի և տեղեալ զսուրաւնձառ փրկիպողթութեան խորհուրդ՝ հա-

ւատարիմ և իմաստուն տանտիկինն՝ Գուլչիշաքն. և ստացաւ զաստուածախաւս և զմարգարտաշար աւետարանս, յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւզաց իւրոց, հարն՝ զտէր Զաքարիային և մարն՝ Մարեմին և զորստերն՝ Բէկիս-խանին. որ տարածած մահաւար փոխեցաւ առ Քրիստոս, և եղբ(ւ)րն՝ Սրմպատին, Մկրտչին, քեհրացն՝ Գառաւաղին, Գուլ-աղին և եղբ(ւ)ր՝ Սրմատին և կողակցուն՝ Նարգիզին և որոշոյն՝ Մկրտչին և միւս եղբարն՝ Ըստփաննոսին և իւր կողակցուն, ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք սմա՝ կարողալով կամ արեւակելով, յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրայիպոյ յաղաթս ձեհ՝ զքարեմիտ և զհաւատարիմ կիշն՝ Գուլչիշաքն և իւր կողակցին՝ Անշիւր-բէկն, և որդիք՝ Մհհրբարն, Շահրբարն, միւս կո-

զակիցն՝ Մուրաան և որդին՝ Ալի-Ֆանն, և իւր կողակիցն՝ Թուրվանդէն և որդիւքն՝ Էնիաթն, Մուրաան և միւս որդին՝ Նուրի-Ֆանն և իւր կողակիցն՝ Ղարիպ-խաթուն և որդին՝ Մարգարէն. ամէն. Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զԷկէփա-իսն խաթուն և իւր կողակիցն՝ Խըլլաթն և ևորաւ(ւ)րն՝ Էնիաթն և չայր իւր՝ Ախի-Ֆանն և կողակիցն իւր՝ Շահուսն. ամէն:

Արդ, զրոյցաւ սուրբ աւետարանս, ձեռամբ յոգնամեղ և անաբնաս գրչի Մարտիրոս սարկաւազի, ի քաղաքիս Վան. ընդ չոփանաւ. սուրբ Վարդանայ(յ) զաւարժարին. ի թվականիս Հայոց Թ Դ (—1595) ամին. ի չայրապետութեան տեառն տէր Գրիգոր կաթողիկոսի սուրբ աթոռոյն Էջմիածնի. ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Վարազայ՝ տէր Մարգարայ եպիսկոպոսին, և և Ըստեփաննոսի վարդապետին. որ (յ)այսմ ամի փոխեցօ առ Բիւրստոս. զոր Տէր Աստուած զմնացեալն հաստատուն պահեցէ զնոսաւ. ամէն. Դարձեալ, յիշեցէք՝ ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ և զիս զանարժան գրիչս զՄարտիրոս սարկաւազն և զծնաւզէն իմ՝ Խաչատուրն և մայրն իմ՝ Բանաշէն, և զամենայն ազգականսն իմ. մանաւանդ յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, յիշե(ս)ջիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զանայնայրն իմ՝ տէր Յովսէփ Տեղաւորի քահանայն և զիւր կո-

ղակիցն՝ Համա(ս)-սաւթան և իւր որդիքն. որ քաղում աշխատանք ունին ի վերայ(յ) մեր՝ կերակրելով. Տէր Աստուած տացէ փոխարէնն զերկնից արքայոյ թիւն և զանի-մանայի սեղանոց արժանի արասցէ՝ զտէր յովսէփն և իւր կողակիցն՝ Համա(ս)-սաւթանն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ ըզ-ձեզ, յիշեալք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զբարձմիտ և զհաստարմ կիւնն՝ զԳուր-չիշաբն. որ ստացաւ սուրբ աւետարանս (ի) չայլ (և) արդար փաստակոց իւրոց, և եղ ի դուռն սուրբ . . . յիշատակ իւր և իւր ծրնաւդացն՝ տէր Զաքարիայ քահանայն և մաւրն՝ Մարեմին և եղբաւ(ւ)րն՝ Սըմբատին, և Ըստեփաննոսին և իւր կողակցուն՝ Ախշի-բէկուն և որդոյն՝ Միշարարին, Շահ-ամիբէին և միւս կողակցուն Մուրատին և որդոյն՝ Ալի-Ֆանին և իւր կողակցուն՝ Թուրվանդին և որդոյն՝ Էնիաթն սարկաւազին և միւս որդոյն՝ Նուրի-Ֆանն և իւր կողակցուն՝ Ղարիպ-խաթունին. Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք. Եւ Քրիստոս Աստուած, որ աստուն(ւ) է ի տուրբ քարեաց, ձեզ յիշողացց և մեզ յիշեցնուցս, առ հասարակ ողորմեցի. նմայ փառք յախտեան. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք զտէր Փիլիպպոս արեղէն. որ աշխատեցաւ (ի) կապել աւետարանիս. ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք նմայ. ամէն. Դարձեալ, յիշեցէք Յովանէս սարկաւազն. որ Էջմիածնայ(յ) աւետարանի թուրքն կոկեց:

310.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՄԿԸ.

Աղբամա. Հիմ րիմ 284. Թեմ—1596.

Նիւթ թուրմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ քաւական լաւ սպ. հրուած, ՄԱՆԻ-ՊԱՆԳ. լոյնի, ԴԱՏԱՆԻ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆԻԹՈՒԻՆ. 16×24. ԳՐՈՒԹԻՆ. երկիրն. ԹՈՒՆԻՔ 306, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քոյրազգի. ՍԿԶԻԱՏԱՆԻ Թ թոշնազգի և ծաղկազգի, ԼՈՍՍԱՆՑԱՋԱՐԻՔ գունաւոր

ծաղիկներ և զարդեր. ՄԱՆԻԱՆԿԱՐՔ 5+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻՔ 9, ԿԻՍԽԱՆՐԱՆԻՔ 4. ԳՐԻՉ Սրտպիտն կրօնաւոր, ՄՏԱՑՈՂ Սրտպիտն եպիսկոպոս, ՄԱՆԿԱՆ և ԿԱԶՄՈՂ անկալտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԴԻՍԵ—1596, ՏԵԴԻ Լկէոյ վանք, Շատախ-Ջիւղամոր:

ՅՐԵԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԽԳՄԻՄ.

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս այս՝ ի յերկիրն Շատ(ա)խայ, ի վանքն յԱղկոյ, ի դուռն սուրբ Սարգսի զատարապիւն, ի Ներպետութեան Սերապիոն եպիսկոպոսին, ի Նալրապետութեան սուրբ աթոռոյն՝ Փոքր Գրիգորիսի. ի Թուականիս մերոյ՝ Թեոֆ(=1596). ի դառն (և) ի նեղ ժամանակիս, որ այլապիքն զօրացեալ են ի վերայ քրիստոնէիցս, Հարկապահանջութիւն անհաւ և անհամար. փախստական (եմք) յաշխարհէ աշխարհ. ցորեան կապիճ մ՝ փափասի մ՝ կորկնի, պարին՝ Զ շալի. վասն ծովացեալ մեղաց մերոց և անուղակի գնացիցս մեր. Աստուած րաբկացեր է վասն մեղաց իմոց Յոյս, րարեխաւս զԱստուածածին ունիմք. որ րարեխաւս լինի իւր Միածին Արդուոյն (որ) զմեզ ազատի ի նոյ տանջանացն. ամէն. Բայց Քրիստոս Աստուած րացէ զդուռն արքայութեան րնդդէմ ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Արապիոն եպիսկոպոսին և ծնաւորաց նորին, հօրրն՝ Հալիֆին, մարն Մեղուշին, քրոջն՝ Խաղրապարդին. ամէն:

Քրիստոս Աստուած . . . լուսաւորեալ

զհոգի մեղաւոր զծագրողի պիտակ անուն՝ (որ) Սրապիոն յորջորջի. և իմ ծնօղացն, հօրրն՝ Մեղուշին, մարն՝ Մրտաթին, եղբարցն՝ Արեւուն, Ռոսորդին, Հայրապետին, Սարխաշին . . . :

Եւս առաւել ողորմեացի Քրիստոս Աստուած Ռաթուն տնտեսին. որ ինձ մայրախրնամ հարկիւր արար՝ յիւզէն և մեղրէն և անուշահամ ապրանք արքրստօրէ զիս կու կերակրէր . . . Եւ գտէր Նալրապետն և գտէր Միւնաւ. որ անտրտունջ կու բանին ի սուրբ Սարգսի դուռն. Աստուած զատակից արասցէ Ի՛ր քահանայիցն. ամէն. Եւ զԱւսկի սարկաւագն. որ ինձ ջուր ու փայտ կու բերէ, զթուներն կու վառէ . . . Եւ Ամենղաղի լիւրուք խոշորութեան զրիս և ի սխալանաց տեւտարանին. մեծացեալ եմ, Հ (70) ամաց եմ (և) զիտ աւելի տարով. խելքս ցրուեր եմ. զթուղին մէկ զրով չի րերաւ, մէկ յարեալէ չէ գրուեր, մինչ ի թՄի երկնչիրս ամառնապիւր է. Եւով ի վեր Մեծապաշտոյն է գրուեր. վերացեալ մարմնով, կուրացեալ աչքով՝ ի ծխէն, ի բքէն, ի կաթէն. ջոջ մարդ եմ, զթուներն եմ վառեր, Կ շալոյ զփայտն գնեմ. կարս իմ այս էր . . . :

311.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ի ՎԿԹ.

ՎԱՆԻՔ՝ Բանկոյաների եկ. Հին քիւ 53. Թեոֆ=1596.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԳԻԱՎԱՆՔ փատ է պատած, ՄԱԿԻՊԱՆ. ՂԱՆ. ՂԱՅ, միայն ծնողներ լծղթէ անտարանի լծղթներ. ԿԱՏԱՐԿ ԽՂ. ՂԱՅ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ. 17<24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԽՈՒԴ 252, ՏՈՂԻ 23, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՐԿ զունատր ծաղկագրեր, ՂՈՒՄԱՆՑԱԶԱՐԿԻՔ զունատր ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԿ 15+4 անտարանիներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱՌԱՐԿ շունի, ԳՐԻԶ Բոլանի, ՍԱՆՑՈՂ Կիրակոս, ԾԱՂԿԱՐ Եւ ԿԱԶՄՈՂ Եւրպոս ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԿՈՆ=1596, ՏԵՂԻ ԴԱՐԹԻՔ Սողաճ գիւղ:

ՅՐԵԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԽԳՄԻՄ.

Փառք . . . Որոյ ցանկացող եղեալ՝ սրբազան սուրբ աւետարանիս՝ աստուածաւոր Կիրակոսն և իւր կողակիցն՝ Դաւաթեան, ի ստացան սրբազան սուրբ աւետարանս, ի հալսի յարդար վաստակոյ իւրոց. որ դառն քրտամբ և չարարանաւք վաստակեալ էր. յիշատակ իւր և իւր ծնաւորացն, հաւրն՝ Իշխանին և մարն՝ Աւսթիանին, և որդոցն՝ Նասիպ-Ջանին, Բակոր-Ջանին, Մարտիրոսին, և զբոսերն՝ Խանասալթանին, Զանասալթանին և Ուղուրին,

և եղբարն՝ Խուսեփաղարին և կողակցին՝ Եղիսաբեթին և որդեղին՝ Խնաղչին և կողակցին՝ Թուխ-ձամին, Ղազարին, Մէլիք-Ջանին, Յովանիսին, Ինաղչի եղբարն՝ Վարդեօրին և կողակցին՝ Աղբղին և որդոյն՝ Դաւաթնարին, զրսեթըլցին՝ Մարիանին, Վարդ-խաթունին, Մարգրետին, Փիրնազարին և որդոյն՝ Թաթունին և Մաթոսին և զստերացն՝ Հուրի-փաշին, Սարա-մէլիքին, Խանի-Կաշին:

Դարձեալ, աղաչեմ զքեզ, սրբազան սուրբ աւետարան. որ զստացողս քո՛ զկիրակոսն, յիշեալ ի Քրիստոս յահաւոր զաւուստն և զաստուրեայ յաջմէ՛ն բումմէ՛ն՝ զինքն և զիրսն ամենայն. որ լուսա զաստեցեայն ի Պողոսէ, որ ասէ. Երանի, որ ունի զաւակ ի Սիոն և բնտանեակ յերուսաղէմ: Արդ, այս երանութեան (ցանկացող եղեալ) բարեւելք և խաչարարձ կերակոսն, և ստացաւ զանաորիկ փարթամութիւնս, զսրբազան սուրբ աւետարանս. որ է զարդ և պարձանք սուրբ եկեղեցւոյ:

Քրիստոս Աստուած ի քո Յահաւոր և ի իրայխաղաց Դաւստեան(ըն) քո Տէր. Յորժամ փողք(ըն) ինչնն եւ բարբառք(ըն) նուագին, եւ զինչաւուրցըն Աստուած՝ նրստեալ յաթոռն քորվեական, եւ զորդին ընդ յամպս երկնից եկեալ՝ նրստեալ ի վերայ թեւոց իողմոց, ի յայնմ ահաւոր և սոսկալի ատենին, Յիշեալ, Քրիստոս, զո՞ղի սորին կերակոսին:

Որ է զրախտ աստուածային, Սրբազան աւետարանս. Որ սա փոխան է Քրիստոսին, Սայ է զատող ուրացողաց: . . .

(Մի թերթ ընկած է) ի յաւիտան նորայ տանջին եւ ի յանլոյս խաւարն անկցին. եւ յաւիտեան ոչ ապատին: Արդ, երանի տամ այնոցիկ, Որք զաւանդըն են Յիսուսին. Որպէս ասլ (յոբք չբազանն Տէր սուրբ Նեսէս Շընորճային. «Ձաւաւորեալ նըշան ի խաչին Յարեւելից փայլեալ ծագին,

Հաւատացիաք ինա բերկրին եւ ուրացողըն կոծեցին»:

Արդ, ի յաւուրն յայն ահագին. Փողըն գոչէ Դարբիլին. եւ ինչն զասլ՝ չըբեշտակ(ըն) . . . (Մի ման եղծուած է):

Որ հաւատան զՀայր և զՈրդին եւ զաւանտն բզսուրբ Հոգին. նորա առնուն պըսակ փառաց եւ ընդ չըբեշտակըս զասեցցին:

Արդ Տէր, յիշեալ զՈգի սորին՝ զկերակոսին եւ հաւուն՝ իշխանին, և մաւն՝ Ութխանին. Որ ըստացան զաւետարանըս յիշատակ իւրեանց և իւրեանց ծընաւալացն:

Արժան լինին արեւալ ձայնին եւ անթաւում սուրբ պըսակին՝ ի լուսեղէն առազաստին եւ (յ)անմատոյց սուրբ խորանին. ի յաջակողմըն քո զայսին:

Սրբոց փառացըն զբորոյրին եւ զինչ յանցանքն և մեղք ունին, Աստի ցընջին և ոչ յիշուին: Հուսանքման պայծառացին ի արեգական նըման փայլին, Յուրախութիւն անպատմելին. ամէն, ամէն, և եղիցի(ն):

Արդ, գրեցաւ սրբազան սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ (մեղալպարտ և մեղասաւ(մած) և մեղասաղախ Յովանէսիս, ի թվականին Հայոց՝ ՌԵՆԵ (1586), ի յերկրս Ղաթայ. յաստուածապաշ զիւրն Սողած, ընդ չովանեաւ սուրբ Թաթնոսի ասեալ սուրբ խաչին. որ մականունն. Սողոմ-Ձորոմայ աւի. և սբ. Ստեփաննոս յախակլային և սուրբ Ատոմ զարավարին. յիշատակ կերակոսին և իւրոցն ամենայնի՝ մինչև ի քառասուն պորտն՝ առ հասարակ ամենեցուն ողորմեցի (Աստուած) յիւր յահաւոր միսանգամ զաւստեանն, (և) զաստուրէ գոգի սոցա յայն փառքն՝ որ ոչ անցանէ. ի յայն . . . (և) . . . որ անկողողութիլ է. յայն կերակոսն՝ որ . . . (թափուած է) . . .

352 ա թղ. Որք հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, ասացէր Աստուած-ողորմի՛ աղայ Յուսէփին, հօրն՝ Դարմանին, Ժօրն՝ Նուրիխանին, կողակցուն՝ Փիրուզին, որդոյն,

Մարխասին, կողակցուն՝ Ալիթունին, նիկողոսին, կողակցուն՝ Ասլի-խանին, Շայխին, կողակցուն՝ Թուրուսանդին, Վարդանին, կողակցուն՝ Շամբարին, էլէքսանին, կողակցուն՝ Ալիթունին, Ասպատուրին, կողակցուն՝ Նարկըզին, և որոց և զստերաց նոցին, ասացէք

Աստուած-ողորմի, Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն, Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Գարանին, Զովանէսին, Գրիգորին, Սարգսին, Քաչուին, Պարոն Վարդին, Գաղպարին, Ալմաստի, ասացէք Աստուած-ողորմի, Աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն:

312.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՆ.

Վարդ, (կրօմ է.), վերանորոգում 1596-ին:

Նիւիթ թուղթ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանն արտագրել է Հ. Ղ. ծ. վ. փրկաւամենք իւր «Հայկական ժամանակագրութիւն» անտիպ աշխատութեան մէջ, 1880 թ., ՍՏԱՅՈՂ պարոն Յովասափ, ԿՐԻՉ, ԾԱՆԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ վերանորոգում 1596 թ.:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերցում.

Փառք անսկզբան . . . Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթն ձեռն՝ զվերջին զստացող սուրբ աւետարանին՝ զպարոն Յովասափն, որ ստացաւ սուրբ աւետարանս՝ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնադացն, հօրն՝ ըռէս Ղուիթանին և մօրն՝ Գիւզալին:

Ես, ըռէս Յովասափս, ի յԱնգղայ տեսի զսուրբ աւետարանս զերի (. . .) : Եւ սա կենայ ի դուռն սուրբ Գեորգեան զօրավարին, անջիջ յիշատակ:

Վերստին նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս:

բանս, ի դեղձ՝ որ կոչի Անգեղ (Հայոց-Ձորում), ի դուռն սուրբ Դեորգա զօրավարին, ձեռամբ անարժան դրչի (անուշը գրուած չէ), ի թուարեութեան հայկազեան տոմարիս Թեմէ = 1596) թուին. ի հայրապետութեան Աղթամարայ տեսնեալ Փառք Գրիգորիս, արի և քաջ կաթողիկոսի, ի թագաւորութեան Հստընրաւայ (Կ. Պոլսոյ) սուրբ թան Մահմատին, որ յայտ ամի (Թեմէ) թագաւորեաց զթաղթըն հայրենեաց, ի դառն և ի նեղ ժամանակի, որ քաղում ողորմութիւն և զհ հայոց ի մեղաց (մերոց): Երեք փաշայ ի Վան նստած էին. և զվ կարէ պատմել կամ (ընդ) գրով արկանել ըզխիղճ և զողորմն քրիստոնէից:

Դարձեալ, յիշեցէք ի յաղօթն ձեռն՝ զըռէս Խաւաթին, և զհարպետն վանաց (Խալենից)՝ զտէր Վարդան և զԱստիֆանոս ևսկիակապտան, որ միջնորդք և զԵՆ՝ վերջին նորոգման սուրբ աւետարանիս:

313.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՆ

Վանքի՝ ս. Պետրոս-Պապու եկ. Հին բիւ 182. Թեմ = 1597,

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, արձաթէ իւսար պոկուած է, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յատլաւ է պատուած, ՄԱԳ. ՊԱԶՊ, շունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ, շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 18×25, ԿՐՈՒԹԻՒՆ, երկրին, ԹՈՂՊՔ 312, ՏՈՂՔ

21, ԿԻՐ՝ քոլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ գումատր թոշնագրեր, ԱՌԻՍԱՆԱԶԱՐԿՔ գումատր դարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԻՆԱԶԿԱՐԿ 10+4 անտարանիկներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆԱՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ Այոն, ՍՏԱՅՈՂ

մահապի տէր Բովհաննէս, ԻՄԱՂԱՂ, եւ
ԿԱԶԻՄՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻՍՂ==
1597, Տեղի Սորայ ուխտ:

ՅԻՇԱՍԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերդու.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ քարի
և հաւատարիմ քահանայն Բովհաննէս. որ
եռափափաք սիրով, յօժար կամօք, և սերտ
հաւատով, ցանկացող եղեալ այսմ ծաղկա-
ւէտ և վարդափթիթի, կենսարու(ղ)իս սուրբ
աւետարանիս. և ստացաւ պատ, ի յարգար
վաստակոց իւրոց, յիշելով (զքան) մարգա-
րէին, որ ասէ. Երանի որ ունիցի զսակ ի
Սիոն, որ և կեղեկի սուրբ Վասն այն յուսոյն
ևս զրեւ զտէրունական աւետարանս՝ առատ
սրտիւք և զարդարեաց մեծածախ բնշիւք.
Ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ, և ի վա-
յիտումն մանկանց Սիոնի Այլ և յիշատակ քարի
հոգոյ իւրոց, և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Թումա-
շանին, մօր՝ Թուրուանդին և եղբօրն՝ Ամիր-
զադին և Ղարիպշին և Ուշատուրին. որ փո-
խեցաւ առ Քրիստոս. և Աստուածատրին և
Սարգսին և քուերց՝ Ասի-փաշին և Դօլվաթ-
փաշին, և ամենայն արեան մերձաւորաց:

Արդ, որ ճաշակէք յամենառատ սեղա-
նոյս և վայելէք յաստուածային րուսա-
տանէս և հանդիպիք սուրբ աւետարանիս,
կարդալով կամ օրինակելով և կամ տեսա-
նելով, յիշեալիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ
յաղօթս ձեր, առաջի անարիւն զենմանն՝ ի
ժամ սուկալի սուրբ պատարագին. և լի
բերանով Աստուած-ողորմի առաջէք և բո-
լոր հաւատով մեղաց թողութիւն հայեցէք՝
քերթող վարդապետին իմոյ՝ տէր Մարտիրո-
սին, և ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ մահ-
պապի տէր Բովհաննէսին, (և) ամենայն վե-
րօղորդոցս ի սմա. և ողորմածն Աստուած
ամենակրօն առհասարակ ողորմեացի. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց և
անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկե-

ղեցոյ, բազմամեղս և անիմաստս ի դիրս
գրչութեան և յանցաւորս ամենայն պա-
տուիրանացն Աստուծոյ՝ Սիոն ստարանու
քահանայ. որ անուամբ միայն եմ և ոչ զոր-
ծով. շնորհի Տեսուն սկսայ և ողորմութեամբ
նորին կատարեցի՝ սուրբ աւետարանս. ի
մեծ թրականիս Հայոց Իւ և ՈւՂ == 1597.
Ի սուրբ ուխտս Սորայ. ի դրունս սուրբ
Աստուածածնին. (եթէ տող ջնջուած է, և
ի յատմանորդութեան սուրբ Ռախտի՝ տէր
Դրիգոր Ներպետի, և ի պարունութեան մերոյ՝
Հասան-բէկին:

Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, զման-
կունսց սուրբ եկեղեցոյ. զի որը հանդիպիք
տեսութեամբ սուրբ աւետարանիս, զաւե-
լորդն բառնայք և զպակասութիւն ընդ
և խոչորութեան սխալանոցն անմեղադիր լի-
նել. զի կար մեր այս էր Վասն որոյ. երես
ի գետին զնելով աղաչեմ զձեզ. զի լի սրբ-
տիւ և բոլոր հաւատով՝ անարժանիս Աս-
տուած-ողորմի ասիցէք և մեղաց թողու-
թիւն խնդրեցէք՝ ինձ և ծնողացն իմոց.
Մասխուդին և մահապի Մարթային և իմ
եղբօրն՝ Դրիգորին և իմ հոգեւոր եղբայրն՝
տէր Թումին և մեր վարդապետին՝ Սարգիս
քաջ և արի քարտողին: Ձոր Տէր Աս-
տուած՝ զինքն և զիւր որդիքն՝ հաստատ
պահեցէ (և) պարսկան հալկազեւան տոհ-
մին և առաւել մեր խրատ տուողաց. և Աս-
տուած ձեզ և մեզ ողորմեացի և թողցէ
զվրանցանս ամենեցուն. ամէն:

Արդ, ես մահապի Բովհաննէս, լոկ
կրօնաւորս. ստացայ զսուրբ աւետարանս ի
հալկա յընչից իմոց, յիշատակ ինձ և ազգաց
իմոց. և ետու ի զուտն աւեր Պօղոսայ՝ առ-
աքիւրոյն, անշինջ յիշատակ: Եթէ որ հան-
դիպիք սմայ, լի սրտիս և բոլոր հաւա-
տով՝ մեղացս թողութիւն շնորհէք. և Աս-
տուած ձեզ ողորմեացի. ամէն: Եթէ որ
յանդգնի՝ ի զրանձ սորա հեռացուցանելով
կամ զբաւելով պատիժն Կաշինին . . . և
Յուդային հաւասար առցէ զպատիժն. ամէն:

314.

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՆԲ.

Աղբամառ. Հիւ քիւ 192. Ռեմլ=1599:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ է միւնացել, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. շունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 13×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐՐՈւրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ զոնատոր թըռչնազրեր, ԼՈՒՈՒՆՅԱԶԱՐԻՔ զոնատոր ծաղիկներ եւ զարկեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԿ 18+4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԼԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ալի բոնաննէս, ՄԱՏՈՐՂ պարուն Ջրմանիք? եւ Սարգիս, ՄԱՂԿՈՂ, ՆԵՐԱՆԵ քանանայ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ՈՂՍԸ=1599, ՏԵՂԻ ԲԵՆԵՅ զիդի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ. Փառք . . .

Զայս մեծ գանձքս աստուածային

Տեսեալ սիրով պարուն Բրմանիքն?

Եւ եղբայրն իւր Սարգիս,

Ետուն գրեկ զաւետարան:

Զոր անջինջ յիշատակ մնայ

Յայսմ հետեւ մինչ յաւիտեան.

Որք ընթեռնուն կամ տեսանեն,

Բոլոր սրբաւ զոգորմին տան:

Զձեզ աղաչեմ, սուրբ քահանայք,

Յիշման առնէք ըրգմզ արժան.

Իսկ յիշեալ լիցիր յաւատոճոյ,

Լրեւ ըրգման երանութեան:

Եւ Աստուծոյ մարգարէին՝

Փառք եւ պատիւ միշտ յաւիտեան:

Քրեցոս (սուրբ) աւետարանս

Ռ ու ՌԸ (=1599) էր թուական,

Ի ղեւալ զա՛ որ Բեկեց կոչի,

Ի ղեւալն սուրբ Նշանի,

Ընդ հովանեաւ սուրբ Գեորգեան:

Կաթուղիկոս Աղթամայրայ՝

Տէր ընդգրկուն էր սրբազան,

Վարուքն սուրբ առաքինի,

Անուանակցին իւրոյ նման՝

Թոռին սըրբոյ Լուսաւորչին՝

Որ հայրապետ Նըստաւ յԱղան:

Հայցեմք յապեկիազ Տեսուն՝

Անփորձ մընայ եւ անասան.

Շրջեղ փառաք Նա զարդարի

Ընդ վարդապետս երկոտասան.

Զգովանքն առնէ ի Քրիստոսէ,

Թէ եկ աստ հովիւ քրտնաջան:

Զձաղիկն արի եւ աղար Ներսէս,

Մեղաք լըցեալ ի մէջ մարդկան.

Զանունս առնիմ քահանայի,

Գործովս անարգ եւ անպիտան.

Զձերս առնիմ քահանայի,

Գործովս լըցեալ աղտեղութեամբ:

Զձեզ աղաչեմ, սուրբ քահանայք,

Յիշման առնէք զիս արժան.

Ըղջարադրող սուրբ (մատենիս)՝

Որ կոչի Յիշատակարան:

Զգիրքն արար տէր Բոնաննէս,

Փրծուն գրիչ եւ անարժան:

Զձեզ աղաչեմ, սուրբ քահանայք,

Յիշման առնէք ըրգմզ արժան:

Եւ ստացող սուրբ աւետարանիս՝

Ըսէս Սարգիս, պարուն Բրման

Եւ ըրիւր արհնեալ որդին՝

ԶԳո(ւ)լ-աղիգին պատուական.

Որման լինել օնկայք ձայնին

Եւ երկնային արքայութեան.

Ամ(էն) ու Ռ (հազար) ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով քահանայք. լի բերանով եւ բոլոր սրտիւ Աստուածողութիւն սասցէք՝ դարուն Բրմանին եւ իւր կողակցին՝ Նարզգին, եւ Յարբին եւ որդոցն՝ Դուլ-աղիգին, եւ Սէվաին եւ կնոջն՝ Խան-աղին. Դուլ-աղիգին եւ կողակցին՝ Մրաթին եւ զաւակացն՝ Նարզգին եւ Վամարին, Ենիօֆարին, Սիրամին, Աւետիսին եւ Շնահատարին եւ Շիրինին եւ պարուն Սարգիսին եւ կո-

դակցին՝ Գիշի-հաթունին և Թանկ-հաթունին և զաւակաց՝ Գ Պետրոսայն և Շայուսին և Մարգարտին և Հան-զադին, ամէն, և Քըր-մանին ծնողացն՝ Շամամին և Միրի-ջանին և Քըհերն՝ Հաթունին, Թուրանդին, Դաւա-լին, Գոզալին և Դօլ-աղիգին:

360 ք. թղ. — Յիշատակ է այս սուրբ

աւետարանս՝ տէր Օհանէսի կրն՝ Դաբղանին և մախղասի Ախանէսի կրն՝ Կատիկին, որ ի թվին Հայոց ՌՄԴ-ին (=1841) էր այս սուրբ աւետարանս անկեալ ի ձեռս անօրէն Քրիստոսի, և . . . օրհնեալ կանայք . . . մի-ասին զնեալ ազատեցին ի ձեռաց անօրի-նաց, և եղին ի տաճարն սուրբ Սարգսայ, յիշատակ իւրեանց նշնեցեաց:

315.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՀԳ.

Մոսիս՝ Դաւոս թաղի՝ ս. Ռակոբ եկ. Հին քիւ 23. ՌԽԸ=1599.

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ եզրերի վառուած և կար-կատուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 13X18, ԳՐՈՒ-ԹԻԻՆ երկսին, չընանակով, ԹՈՒՂԹՔ 360, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔՐ ոսկեզօծ զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԸ-ԿԱՐՔ 25+4 անտարանիներ, ոսկեզօծ և չափազանց գեղեցիկ, ՌՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱ-ՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Գրիգոր քանդակ, ՍՏԱ-ՑՈՂ անյայտ, ԿԱԶԲՈՂ անյայտ, ԽԱՂԿՈՂ Մոկացի Սարգիս վարդապետ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՂՍԸ=1599, ՏԵՂԻ անյայտ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ.

(Յիշատակարանի՝ ինչպէս և միւս թեր-թերի՝ ծայրի սիւնակների կէսը վառուած էր ներով, ամբողջովին արձնթեռնելի են), (Աւետարանի խորանների և սկզբնա-

ւորութեան մէջ դրուած է 5 թերթ թուղթ, որի վրայ գրուած է):

Տէր Ներսէս Կլայեցոյ սասցեալ զպատ-ճառս տաւն խորանաց սրբոյ աւետարանիս և վասն երանգ երանգ գունոցն ծաղկանց և հաւուցն և ծառոցն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՎՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐԸՈՄ.

Ով եղբարք, ի դառն և ի նսրբ ժա-մանակի գրեցաւ սուրբ աւետարանս. որ ամենեկին հանգիստ ոչ կայր Հայոց ազգիս, վասն րազում մեղաց մեքոց և անուղղալ գնացից, Այազգիք զօրացեալ են ի վերայ մեր. զոմանա չարչարեն, զոմանա սպանա-նեն, զոմանա կեղեքեն և կողոպտեն, և զբա-զուստ սուգանեն. և այլ զանազան և րա-զում ոճիրս զօրծեն, և յամենայն դիմաց նեղութիւն պաշարեալ է զմեզ. բայց զո-հուկիւն և փառք Աստուծոյ, որ զինչ և առնէ՝ զմեզ խրատէ, Տէր Աստուած, դու լիք պահպան Հայոց ազգիս:

316.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՀԴ.

Վարագ. Հին քիւ 82. մօտ ԺԶ դար:

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԴԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. ՄԻՅԻՆ Մեարմնեան գրեթով անտարանի միւրթերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ

15X21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ գունաւոր թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ գունաւոր ծաղիկ, թռչուն և այլն: ՄԱՆ-

ՐԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Աստուածատուր երկը, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ Կարապետ երկը, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ մօտ լիջ դար, ՏԵՂԻ Կեղի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերոմ.

Փոք . . . Գրեցաւ սակաւագիրս՝ որ որ կոչի Լուսնեկա՞, ի ցիւղաքաղաքս՝ որ կոչի Կեղի, ընդ հովանեա, սուրբ Յակոբին և սուրբ Նշանին և սուրբ Սարգսին և սուրբ Լուսաւորչին և այլ ամենայն սրբոցն, որ աստ կոն հաւաքեալ, ի պստո՞րանու թեան՞ ամենայն աշխարհս, ի յառաջնորդութեան Դուկաս վարդապետին. ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ տատանուիմ էր աշխարհս, եւ ես, մեղաք լցեալս, և անարժանս և վատթիւարս և տղէտս, և ես անպիտանս յամենայն կենդանեաց՝ Աստուածատուր երէցս.

աշիւ և ղողութեամբ հասի ի յաւարտ սուրբ աւետարանիս:—Արդ, ես, առ ոտս անկեալ աղաչեմ զձեզ, ով դասք քահանայից, յորժամ ընթեռնուք զսուրբ աւետարանս, յիշեալիք զվարպետ(ս)ն իմ՝ զԱստուածատուր յարկաւազն և զտէր Կարապետն, և զհայրն իմ՝ զմահդասի տէր Մաղաքեան և զմայրն իմ՝ զՄարիամն և զեղբայրն իմ՝ զԱբիմէլէք սարկաւազ և զորդին իմ՝ զԹորոսն: Եւ՝ զաչեաց լոյս և զքաղցրիկ տիկին իմ՝ զԵսթութուն Քանգատան և զօսպ որդին իմ՝ զՍարգիսն. որ տարածամ մահուամբ հանգեան ի բարին, և զիս արին լալապին. զոր Տէր Աստուած հանգուսցէ զհոգի(ս) նոցին. ամէն: Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ. անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց. զի հանապազ սիրտս ի ստուգ էր և միտքս ի տարեկուս էր. վասն այն այլալյնցայ (և) մեղայ Տեառն Աստուծոյ մերոյ: Հայր մեր, (որ) յերկինս) . . .

317.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Հ Ե.

Վարդ. Հիմ թի 49. ԺԶ պար:

ՆԻԹԻ ԹՈՒՐԹ, ԿԱԶՄ Կարապետ, ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ 2 ԹՈՒՐԹ սկզբից եւ 2 վերջից պակասում են, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 15×20, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 144, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹՔ գունատուր թղշագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹՔ գունատուր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 5+4 ան-

տարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լիջ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեւոր մասը թափում է):

318

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՀԶ

Վարագ. Հին բիւ 59. ԺՁ դար.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀ.Պ.
Հունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
11X16, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ
226, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԵԱ-
ՏԱՌՔ զունատր թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ զունատր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ

4+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ Հունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ՍԱՒՅՈՂ անյայտ, ԳՐԻԶ,
ԽՊԴԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
(Թիշատակաբան չունի)

319

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՀԷ.

Կսուղ անապատ. Հին բիւ 74. ԺՁ դար.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քաւական լատ է պահուած, ՄԱԳ.-
ՊԱՀ. Հունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵԾՈՒ-
ԹԻՒՆ 16 X 23, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին,
ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ բոլորագիր,
ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ զունատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԷ-
ԿԱՐՔ 2+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 8,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԵԱԴԿՈՂ և ԿԱԶ-
ՄՈՂ անյայտ, ՍԱՒՅՈՂ Մարտիրոս. ԺԱ.
ՄԱՆԱԿ ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը ընկած է)

Ի թուին ՌԶԷ (=1636), ելին զօրք
իմանիւհան և սուպատակցին զեղեղեպ-
Զօրն, և բազում զերի և աւար տոխն: Ընդ
բազմազն զերեցաւ և սուրբ աւետարանս:
Իսկ ևս, Գարբէլյա, հանդիպեցայ սուրբ ա-
ւետարանիս, և վերստին զնեցի զսա, ի հա-
լալ վաստակոց իմոց. և ետուն ի ձեռն առա-
ջին տիրող սուրբ աւետարանիս՝ տէր Մար-
տիրոսին, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց.
հօրս՝ Գրիգորին և մօրս՝ . . . րդի թորին
և ինձ՝ Գարբէլիս և իմ կողակիցին՝ Մարի-
ամին: Արդ, որք հանդիպիք սմա, յիշե-
շեսջիք զմեզ միով ողորմ(ե)ալիս. և զուրք ի
Քրիստոսէ դատնիցէք. ամէն:

320.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՆԸ.

Լիւմ անապատ. Հին քիւ 10. ժԶ դար:

Դիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ-ՊԱԶՊ,
երկաթագիր, ատետարանի մի մի թերթի,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չկայ, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ, 18X25,
ԴՐՈՒԹԻՒՆ, երկարն, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ
23, ԳԻՐ քոյորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻՔ զու-
նատր թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ զու-
նատր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱԿԱՐՔ 4 ան-

տարանկներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈ-
ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՑ, ՄԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ մօտ
ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

321.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՆՔ.

Կապ թանապատ. Հին քիւ 148. ժԶ դար:

Դիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ կազմի վրայի խալը պահած է,
ՄԱԿ-ՊԱԶՊ, շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չկայ,
ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ, 16/21, ԴՐՈՒԹԻՒՆ, երկարն,
ԹՈՒՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ քոյորագիր,
ՍԿԶԻՆԱՏԱՆԻՔ զունատր թողնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ զունատր ծաղիկներ, ՄԱՆ-
ՐԱԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈ-
ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՑ, ՄԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԴԱՄԱՆԿ մօտ
ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը չաւելի):

228 ք. թղ.—Յիշատակ է սուրբ ան-
տարան՝ Ղաֆազի տէր Դաւիթի և իւր կո-
ղակից՝ Խանութի և Զօրն՝ Տանօին և իւր
եղբարցն՝ Շանազարին, Յովանէսին. որ
ղեկներն, իշխութեանց հալալ վաստակոց, և
հզին յիշատակ իւր համօրէն ննջեցելոցն.
և եղին ի զուտն Գոտտոցայ սուրբ անա-
պատին, ձեռամբ Բաղիշեցի Սեւոթա վար-
դապետին, և յայտաճոռոգութեամբ Դատաւար
վարդապետին, Թէ ով որ իշխել ձախել կամ
զրաւ դնել կամ դողանալ, գանձեմն Յուդա-
յի և զպատիժն կայէնի առցել, ամէնն ի
թաւանի հայոց ՌՄԼԷ ին (1744) և զհեկ-
տեմբերի Ին օրին. ամէնն:

322

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՄԶ.

Կօուց անապատ. Հիմ քիւ 156. ԺԶ դար.

ՆՈՒԹ Թողթ, ԿԱԶՄ Կաշիպատ. ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ փատ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀ.
շունի. ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՐՈՒԹԻՆ
22X29, ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿԱՆ, ԹՈՒՂԹՔ 240.
ՏՈՂՔ 24, ԳՐԻ Բուրազի, ՍԿԶԲՆԱՍԱՌՔ
սակաւաթիւ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՆՔ
շունի, ՄԱՆԻԱՆԿԱՐՔ 2 + 3 աւետարա-
նիքներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ ՄԵՐԿԱՆԿԼԻ, ԱՍԱՑՈՂ, Կիրակոս կրո-
նաոր, ԿԱԶՄՈՂ և ՄԱՂԿՈՂ անյայտ,
ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԶ դար, վերանորոգուած է
1642 թ., ՏԵՂԻ անյայտ:

ՍԻՇԱՍԱՆԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

ԶՄԿԻՐԱՆԿԼԻ գրիչ չի՛հայ ի Քրիստոս.
և ինքն գրեց՝ որպէս դու գիտ. ամէն:

ՎԻԳՐԱՄ.

Փոքր . . . Ուստի տեսեալ զսորս
անհատ փրկագործութեան խորհուրդն՝ չա-
ւատարիմ, հեղանոցի և սորամանոց գտէր
Կիրակոս կրօնաւոր, որ ետ կրկին նորոգեց
զսուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր և ծնաւ-
դաց իւրոց, Նորն՝ Հերթակին, մօրն՝ Եղի-
սարեթին, և Եղբարին՝ Սահակին և Աբրա-
համին, քահարան՝ Գալպատին և Իսաիին, և
հօրեղործին՝ Ախիշանին և իւր կողակցին և
իւր որդոյն՝ Ամիրթանին և իւր կողակցին
Շախ-Նիկողոսին, մեծ պապուն՝ Գալ-պպոյին,
մեծ ժամուն՝ Աւլիք-փաշին, և ամենայն
սրբանս՝ մերձաւորաց իմոց, կենդանեաց և
հանդաւրդողոյ Ով որ կարգալիք կամ սրբի-
նակէթ, նա զկատուած-պորձին սաւցէթ,
Աստուած ձեզ պարմեայի լիւր միասնապս
գալլորտեսն. ամէն:

ՏԼԻ Աստուած, Որոտս Քրիստոս, պար-

մեա՝ տէր Կիրակոս կրօնաւորին և իւր
նորոգան՝ Հերթակին, Եղիսարեթին, և իւր
սանահայր՝ Ահաբեթին և իւր կողակցին՝ Խա-
նուսին և մօրն՝ Շախ-պաշին, Եղբարն՝ Միքրե-
չին. ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանս թվո-
կանու թիւանս Հայոց ՌԴԱ (==1642) տմի.
Հեռասի սուրբանուն Կորթակեթ և իմացս
ամենայնի. ամէն:

Եւ, աստուածածաւր և բարեմիտ, տէր Կի-
րակոս կրօնաւորս Առջեպէցի, որ մահանուն
Գաղարբուս աթի. հառու կրկին նորոգեց զսուրբ
աւետարանս, և Եղի թ դուռն Կարցուս Ժո-
վանչեաց սուրբ Կարապետին. յիշատակ
իւն և ծնողաց իմոց: Եւ մի ոք իշխեցեւ
հեռացուցանել զսա թ գրանել սուրբ Կարա-
պետին. եթէ ոք յանդգնի, կամ ծախելով
կամ գրաւ դնելով, նա զանէճքն Ռո. զայն առ-
ցել և գիտչխանդացն. ամէն, Եղիքի, Եղիքի:

Աստուածային աւրճութեանց արժա-
նութեան պարուն Դարայ-Նասան, Կանդի-
պեցուս յայսմ սուրբ աւետարանին և ազո-
տեաց ի Հեռաց այլ յազգաց (այլազգեաց).
Աստուած ազատեալ գրեթէ յամենայն շարժ և
գիր կողակցին, ցմբում խաթմուն և գիր Նորն.
Փեղեկոցն (Նոյն) և զմազկեալ զասակուն՝ Ժա-
սափշան և Սալափշան, Թաղապաշ և Վի-
հան-մէլիքն և Ուլթան: Եւ նա զիշխեցն նաւ.
գիտե և կենդանեացն ստորցն թիւն պար-
զեմեցն Աստուած. Զնորսողին և զմեծաւ-
ր. զԹանէլ-խաթմուն, զՄրուս (աթի) և Գալ-
մէլիքին և Դարեպիշին, (Հիւրդուն, Խոր-
բին և յամենայն նեփեկոցն, Եւրոպիական
կենդանեաց պահպանութիւն, նեփեկոցն,
յԱստուած յորդմութիւն . . . Զիմ աւե-
տարանս կատանել երջանուն, իմ որդի . . .

324.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԲ.

Վանի՝ ա. Սանակ. եկ. Հին քիւ 81. ԺՋ դար:

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից պատկերները եւ վերջից յիշատակարանը թափուած է: ՄԱԳ.-ՊԱՀ. երկաթագիր անտարանի մազադալմէ թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 18×24, ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹ 322, ՏՈՂԹ 22, ԳԻՐ քոլորագիր, ԱԿՋԲԱՏԱԹՔ գունատը թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿՔ գունատը ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 3 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ, ԱՏԱՑՈՂ անյայտ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ՄԱՂԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՋ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը թափուած է).

Ղալկաի աւետարանի վերջում.

Յարուցեալը Աստուած. Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս. յորժամ յարուցանես ընդ քեզ յուսով զամենայն հաւատացեալս, յալլումամ արժանաւորեալ զբազմաշարչար եւ զերանանշորհ վարդապետս իմ զտէր Կարապետս. . . . Հանգիպել քեզ փառաք ընդ ամպս երկնից՝ պալլ) ծառացեալ լուսով, ընդ ամենայն սուրբս քո մանաւանդ եւ զտէր Մարտիրոս ճգնաւորն, զհոգեւոր հայրն իմ. որ բազում երախտաւոր է մեզ ի բանս խրատու. . . քարեխաւսութեամբ սուրբ աւետարանիս եւ անքարաւ սուրբ խաչին եւ սուրբ Աստուածածնին եւ սուրբ Կարապետին եւ ամենայն սրբոց րոգ՝ երկրաւորաց եւ երկնաւորացն. ամէն, եղիցի, եղիցի, Բայց վայ է ինձ. որ լիշխոյ չեմ արժանի. վայ է ինձ:

325.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԳ.

Ջիլմուհի՝ Փոկան գիւղի եկ. Հին քիւ 2. ԺՋ դար:

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ակառնակոտ, խաւով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ, չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 18×24, ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹ 248, ՏՈՂԹ 22, ԳԻՐ քոլորագիր, ԱԿՋԲԱՏԱԹՔ գունատը թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿՔ գունատը զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 15+4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, միայն զծուած, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Սրապիւն:

ԱՏԱՑՈՂ Մարտիրոս եպիսկոպոս, ԿԱԶՄ ՄՈՐ անյայտ, ՄԱՂԿՈՂ Լաւրէլ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՋ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեւոր մասը թափուած է).

Առաջին թերթում.

Կազմեցաւ ի թուին ԻԽ (— 1593) ամիս:

326.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԴ.

Աղբամառ. Հիմ քիւ 197. ԺՁ դար:

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ ձԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քայքայուած ու թղթեքի մի
մասը փշացած է, ՄԱԳ...ՊԱՀՊ. չունի,
ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 14X17,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ
20, ԳԻՐ քորքազի, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ թրռչ-
նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատոր ծա-
ղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 3+4 աւետարա-

նիշներ, ԽՂՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ. ԾԱՂԿՈՂ Եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ
ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԽՂ ԺՁ
դար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը ընկած է):

327.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԵ.

Աղբամառ. Հիմ քիւ 236. ԺՁ դար:

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ եւ
արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմի վր-
այից արծաթէ խաչը պսկած է եւ կազ-
մաճանք արած. ուստի եւ շատ թղթեր սկրզ-
բից եւ վերջից թափուած են, ՄԱԿ...ՊԱՀ.
չունի, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ
16X22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 192,
ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քորքազի, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ
գունատոր թղթնագրեր, ԼՈՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ
գունատոր գեղեցիկ ծաղիկներ, թռչուններ
եւ չրեշտակներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 15+4 աւ-
ետարանիչներ, ԽՂՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐ-
ԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Առաքել քանանայ, ՍՏԱ-
ՑՈՂ. Յովաննիս քանանայ, ԾԱՂԿՈՂ, եւ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԺՁ դար,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը կտրուած է.
իսկ վերջում կայ հետեւալը).

Յանժմա՛մ (յ)իշեցէք ի Քրիստոս եւ
Աստուած. ողորմի ասացէք եւ մեղաց թողու-

թիւն խնդրեցէք՝ Միքանենց տէր Կարա-
պետին եւ իւր ծնողացն, հօրն՝ տէր Կալա-
պետին եւ մօրն՝ Նէրզիկն եւ եղբօրն՝ Հէ-
րապետին եւ քր. երջն՝ Գազարին եւ իւր
կողակից՝ Աղարէկոյն եւ սարկաւազ Յովա-
ննէսին եւ Միքանէն եւ իւրեանց ծնողացն,
հօրն՝ Սիմէոնին եւ մօրն՝ Զրույարին, եւ Հէ-
րապետին եւ իւր քր. երջն՝ Գոգային եւ իւր
կառակից՝ Նաէթին, եւ Կարիպ-ջանին եւ
իւր եղբայր՝ Կարիպ-ջանին եւ իւր եղբայր՝
Մարտիրոսին եւ իւր ծնողացն, հօրն՝ Գրի-
գորին եւ մօրն՝ զինչ եւ իցէ ամէն. էդ (այդ)
աստուածաւոր տէր Կարապետն, յիշեաց
գրանն կենարարին, որ ասէ, թէ սղորմու-
թիւն զանչրուն որդի քսպոնանի, եւ զինքն
հաստար սրբոցն առնէ, Որ կամեցաւ եւ
շինեաց խիստ **գեղեցիկ** եւ պատուական,
բարձր եւ լայն ժամատուն մի, իւր հողոյն
խամար. ամէն:

Իտրձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աս-
տուած. ողորմի ասացէք եւ մեղաց թո-
ղու թիւն խնդրեցէք՝ ներկարար Յովհան-

նէսին և իւր ծննդացն և եղբայրցն. և ետ զղօժ մի բրնի՞ չազ (չախ=վարձ) իւր հոգւոյն համար, Աստուած զինքն արհնէ, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէ՞ք՝ Կառնոյց Անետիսին և իւր ծննդացն. որ մաղի՞ մի մարդակ ևս ժամատան՝ իւր հոգւոյն համար, Աստուած զինք տարնէ, ամէն:

(. . .) Ըղյամբը՞ Եամբը՞ աղին, որ ետ զվերին գերան՝ իւր հոգոյն համար, Աջկ ու զարմանք բան, զայն տեսէր, որ ուէր Կարապետն Դ անգամ գնաց՝ մօտ Արարից վարդիկ՝ փայտի համար. նա ոչ ետ նմա փայտ միւր — Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէ՞ք՝ ուսիւն Ռատին և իւր ծննդացն և իւր որդոյն՝ Մարտիրոս սարկաւազին և Սահակին, որ շատ աշատանք քարշեցին հետ ժամատան շինեցոյն, Աստուած զիւրեանքն արհնէ, ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէ՞ք՝ Միրաննց տէր Կարապետին և իւրեանց մեծի և փոքու, քահանայից և սարկաւազաց, արանց և կուսանց, որ շատ աշատանք քարշեցին հետ ժամատան, մինչև ատարեցին, Աստուած զիւրեանքն արհնէ, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք այնոցիկ. որ հետ ժամատան աշխատանք ունիցին. և իմ փայտիցն և իմ թափցն և իմ մի ա(յ)լից, իմ զինչ աշխատանք որ ունիցին, Աստուած զիւրեանց փոխարէն արասցէ յարթաութիւնս Բրկիից, ամէն:

Գրեցաւ յիշատակս այս՝ ձեռամբ տէր Մարտիրոսին. ի վ(ին) ՌժՆԻ (1685):

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ուսիւն Կազարին և իւր ծննդացն, հօրն՝ Ուրջաթին և մօրն և կողակցին և իւր(եանց) եղբայրցն՝ Կարապետին և Դարիպին և քսեցն՝ Աղստոյն — Էդ (այդ) բարեմիա Կապար, կամեցաւ և շինեաց տուն մի, և ոխս արար ի վերայ ժամատան. տարին Դ հակի մօտ տա(յ), ով

որ կենա(յ) յինի (յայնմ տան?), և իմ ինքն և իմ այլք, ոչ որ կենա(ն), տարին Դ հակի մօտ տա(ն), Աստուած զինք արհնէ, ամէն:

Դարձեալ, կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէ՞ք՝ ուսիւն Ռատին և իւր ծննդացն և իւր որդոյն՝ Մարտիրոս սարկաւազին և Սահակին և եղբօր՝ Լազարին, Էդ (այդ) բարեմիա ուսիւն Ռատն, յիշեաց զբան կենարարին, որ ասէ, որդրմութիւն զանքուն որդն ըսպանան և զինքն խաւասար սրբոցն տանէ. որ կամեցաւ և ի յաւ տուն շինեց և ոխս արար ի վերայ ժամատան, Ով որ կենա(յ) այն տներն, և իմ ինքն և իմ այլք, ոչ որ կենա(ն), տարին կէս զըռուռ տա(ն), ժամատան: Աստուած զինքն արհնէ, ամէն, Ինչ մարդ որ այն տներն կենա(յ) ու չտա(յ), նա զանէծքն Կայէնին առց և զպատիժն խաշխանողացն, եւ ինչ քահանայ, որ նոցա արէնք անէ, նա իւր կարգէն լուծեալ հղիցի, Ով որ յանդգնէ կամ այլեւայ անէ, նա զանէծքն Կայէնին առց և զպատառն Յուդային, ամէն, Աստուած զայն քահանայն և զայն տանուտէրն արհնէ, որ զայս բան հաստատ պահէ՞ ի(ւր) հոգոյն համար, ամէն: — Ով քահանայ, (և իմ) զԱստուած կու սիրես, զայս ժամատան պայծառ պահես:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զվերջի ստացողս սուրբ գրոցս՝ զվիստափն և զծընադն՝ Վասակն, զմայրն՝ Նիշուեն և զեղբայրն՝ Գրիգոր, և զկողակցին՝ Մանուէակն զՄանէսն, զհայրն՝ Իսքանդարն, զմայրն՝ Սալամն, զկողակցին՝ զՄարտիրն և զիւր որդիքն, որ զսուրբ աւետարանս ի գերութիւն ազատեցին, ի նալ վաստակոց իւրեանց, Ով մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ ընթեռնաք գաւետարանս, ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զհայրապետն, զԺնադն՝ Միրանն, զմայրն՝ Ռաթուեն, և զկողակցին՝ Սուլտանն, զեղբայրն՝ Ունանն, զկողակցին՝ Գուլիստանն և զորդին՝ Եովհաննէս և զկողակցն և զամենայն արեան մերձաւորն, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք, որ զսկի(ւն) և զխաչն ազատեց ի գերութենէ. ի սրտիս Աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զԿոնից մահտասի իմանէն. որ շուրջառ մի ետուր լիշատակի զուռն սուրբ Յովանէսին. Աստուած զինքն արհնէ և զիւր որդիքն՝ զտէր Ներսէսն, և զայլ ամենայն բնութանքն. ամէն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք (և) մեղաց թողութիւն խնդրեցէք՝ Միրանենց տէր Կարապետին և իւր ծնօղացն, չօրն՝ տէր Կարապետին և մաւրն՝ Ներզգիին և եղօրն՝ Հէրապետին և քըւերցն՝ Գաւգալին և իւր կողակից՝ Աղաբէկոյն, և զսարկաւազքն՝ Յովանէսին և Միրանին և իրենց ծնօղացն, չօրն՝ Սիմոնին և մօրն՝ Ջրուշարին, և Կարիպ-Ջանին և չօրն՝ Իրիգորին և Մարգարին. (որ) կամեցան (և) Տրեմկա (յ) արան ոխւ արին ի

վրայ գեղին. ամեն տարի ժՁ կապիճ ցորեն թխեն և բլաւեն (ցրուեն) սուրբ Սարգսի պախքն՝ վերայ գեղին. դարձիւ ի վեր դամբ՝ ջուր ի վերայ կա(յ)՞. . . Ով որ հակառակէ կամ լանդըզնէ, նա զանկձքն Կայէնիւն առցէ և զպատիժն խաչխանողացն առցէ: Ինչ քահանա(յ), որ Աստուծոյ՞ աւերքն ունէ, կամ թէ ինչ առաջնորդ որ ան զիւղ զա(յ)՞ աւեր աւրէնք տա(յ), անոնց Աստուած իր պատուխաս տա(յ):

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Միրանենց տէր Կարապետին. որ զայս բանն ինքն արար՝ իւր հոգոյն համար. Աստուած-ողորմի իւրոց նշնեցեալոց, մեծի և փոքու, արանց և կիսանց. ամէն:

328

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԶ.

Աղլամաւ. Հին րիւ 67, ժՁ զար:

Նիւթ թույթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ շատ վատ է պահուած: ՄԱԽ.-ՊԱՆՊ. չունի ԴԱՏԱԿ ԽՂ. չունի ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 15×21, ԿՐՈՒԹԻՒՆ երկարն թՈՒՂԹ 288, ՏՈՂԲ 21, ԿԻՐ քոլորագիր, ՈԿԶԲԵԱՏԱԽԻՔ զունատր թոշնագրեր. ԼՈՒՆԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատր ծաղիկներ և թրոշուններ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 6+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆԲ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ 4, ԿԻՐԶ Պալատան, ՈՏԱՑՈՂ անյայտ, ՆԱԶԻԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿԻ ԺՁ զար: ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեւոր մասը թափուած է. և իւրաքանչիւր աւետարանի վերջում միատեսակ գրուած է):

Ջսակա աշխատողի՝ Պալասան սարկաւապիս՝ թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսն. ամէն. ովք պատուելի բնթերցող, յիշեալ լիցիք ի Քրիստոս ճշմարտն (Աստուած). ամէն:

329.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԷ.

Աղբամառ. Հին քիւ 63. ԺՋ դար.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ կազմաւան է եղած. սկզբից
պատկերներ եւ երկու խորան, եւ վերջից
մի քանի թերթի. ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. չունի. ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆԾՈՒԹԻՒՆ 18X25,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 272, ՏՈՂՔ
22, ԳԻՐ քլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ զու-
նատր թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զու-
նատր ծաղիկներ, թռչուններ, ՄԱՆՐԱՆԸ-
ԿԱՐՔ 3 աւետարանիչներ, ԽՈՒՐԱՆՔ 8, ԿԻ-
ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Ատուածատուր քա-
նանայ, ՍՏԱՏՈՂ Թուամայ տանուտէր,
ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԺՋ դար, ՏԵՂԻ անյայտ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Վերջում կայ յիշատակարան. միայն
թէ կարեոր մասը թափուած է.)

Մարքեոսի աւետարանի վերջում.

Դարձեալ, յերես անկեալ աղանձ
զուսերամ զստ կարգաւորացց. զի որք
հանդիպիք սմա, կարգալուլ կամ օրինակե-
լով կամ հարեանցի տեսանելով. իշխեցիք
ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր՝ զՇաղ-զաղէս.
որ եմ յերկրի անյիշատակ, և ստացայ զսա-
յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց. և
ետու. վերստին նորոգել ի թվին) 1663)
(= 1663):

330.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԸ.

Աղբամառ. Հին քիւ 62. ԺՋ դար.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ կազմաւան եղած եւ սկզբից ու
վերջից մի քանի թերթ մ'կենրոյ մի քիչ
կտրել են, Ժայռերը սատիկ մաշուել են,
ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ,
ՄԵՆԾՈՒԹԻՒՆ 18X28, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քլորագիր,
ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ զունատուր թռչնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունատուր ծաղիկներ, ՄԱՆ-

ՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՒՐԱՆՔ
չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ, ՍՏԱՏՈՂ,
ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԺՋ դար, ՏԵՂԻ անյայտ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարեոր մասը թա-
փուած է.)

331.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՁԹ.

Աղբամառ. Հիճ քիւ 59. ԺՁ դար.

Ն.Ի.Թ. թուղթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քայրայտած է. սկզբից 10 թերթ
թափուած, ՄԱԳ.- ՊԱՀ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ
14×20, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ քո-
լորագիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ գունատր թռչնա-
գրեր, ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՌՔՐ գունատր զար-
դեր հւ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ միայն
4 ստեղծանքներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՁ, ՆՐԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
իր ժ.Ձ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը չկայ):

252 ա թղ.—Յիշեցէք ի Քրիստոս
դաւրնեալ կիւն՝ զՎարդ-խաթունն և զձը-
նօղան իւր՝ զԳրիգորն և զկիւնն՝ զԹուր-

վանդէն, և զհղբարքն իմ՝ զԱմիր-ճանն և
զՅովանէսն և զԿրքոյ և զԻրեանց պապիկն՝
զՄխիթարն և զԻւր կիւնն. զԽրդաթն և
զկիւն նորա՝ զԱյսօք. որ ըստացան զսուրբ
աւետարանս և հղին, յիշատակ անջինջ, ի
դուռն Ուրանից սուրբ Աստուածածնին, Այլ
և զոսկի պնակարան՝ զԼուսկայ արան, որ
ըստիխառն՝ Ի օր զՎաղացն, զպաղչէն՝ յառջև
վանից դրան. —այլ և երախտիք ունին ի
սուրբ վանքս՝ յիշատակ— յիշեցէք և Աս-
տուած-ողորմի ասացէք:

Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք՝
զՎարդ-խաթունն և զԻւր դուստրն՝ զՌե-
նանն և զՔէրէքն և զորդին՝ զՊետրոսն և
զԿակոն և զայլ որդիան, որ Նանգուցեալ
են, յիշեցէք. որ ետուր վերստին նորոգել
դուռը աւետարանս: Աստուած զԻւր նոգին
և զԻւր նընջեցեալ նոգին ի յերկնից ար-
քայութիւն նորոգէ. ամէն:

332.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՂ.

Աղբամառ. Հիճ քիւ 40. ԺՁ դար.

Ն.Ի.Թ. մագաղաթ, ԿԱԶՄ կաշնպատ
տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարան
չունի, մի քոլորովի անմոտ գրիչ վեր-
ջում գրել է թէ գրեցաւ ՇՀԶ թուին, Ար-
ծաթապատ կազմի նախած է. ՄԱԳ.-
ՊԱՀ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒ-
ԹԻՒՆ 12×17, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քոլորագիր,
ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ ոսկեգոծ թռչնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆԱՏԱՌՔՐ գունատր ոսկեգոծ ծաղիկ-
ներ, թռչուններ եւ սրբերի պատկերներ,

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 9+4 ստեղծանքներ, ոս-
կեգոծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻՁ, ՆՐԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱ-
ՅՈՂ Աննորոցի Ռվմենիս վարդապետ,
ԺԱՄԱՆԱԿ ժ.Ձ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Տարբեր և անվարժ զընով դրուած է
վերջին թերթում, գուցէ օրինակի տարին է):
Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի
թուականիս Հայոց ՇՀԶ? (=1123) և ի կի-

լիկիայի Հևոն խազաւորին, ի հայրապետութեան Դաւթի՝ Թաւրիկեան տեսնոն, կաթողկոսի Աղթամարայ:

251 ա թղ.—Արդ, ես Ակնձորցի Ովանէս վարդապետ. որ ի թվին ՌԻՖԽԱ-ին (==1792) ըստացայ զայս աստուածաբոս սուրբ աւետարանս ի Թոթան քաղաքն. որ ի սոյնոյ թըվոջս եղաւ մեծ հրակիզութիւն. որ վասն յողեսակի մեղաց իմոց, այրեցան անդէն երես կեկեղեցիս, չանդեքն իւրեանց զոյիւքն: Չերծեալ զայս ի հրակիզմանէ՝ առի, հալալ ընչիւք իմովք. և Ա խալ յ սկիհ մի ընդ սմա. յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողացս, այսինքն՝ Վարդանին և Պիւլպիւիին. և քերցս՝ Մարգարտին և եօթն ազգայնոցս Իսկ (ես), յիերես անկեալ առաջի հարցոյ և եղբարցոյ և արտապաթոր այօք, աղայեմ. որ յիտ անցմանս իմոյ, ով ոք ընկալնուք զայս սուրբ մատենան, կամ օրինակելով և կամ վաշե-

լելով. առաջի հաշտարար զադինն Աստուծոյ և սուրբ մարմնոյն Տեառն. զիս զմեղսակիր Ովանէս վարդապետս՝ չանդեքն կենդանեօքս և չնջեցեկովքս՝ յիշեսցիր և վասն հոգոցս մեր (Աստուած-ողորմի) ասաջիք. չանդեքն Տէր-ողորմալիւ. որ և յիշողոյք լինիք յիշեալք ի Տէր. ամէն:

Մտքեռնի անտարանի վերոմէ.

Յիշատակ է սուրբ աւետարանս Ակնձորցի Ովանէս վարդապետին. որ ի թուվոջս ՌԻՖԽԱ (==1792)-ին ստացայ, ի հալալ արդեանց իմոց. առ ի յիշումն հոգոց ծնողացն իմոց՝ Վարդանին և մօրս՝ Պիւլպիւիին, և Գուհարին և իմ իսկ կենդանի հոգոյս: Իսկ որք ընկալնուք զսա, յետ իմ անցմանս. զվերոյ զրեալքս՝ ի մաքուր յաղօթս ձեր՝ յիշեսցիր. որ և յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ, ամէն: (Համարեա միևնոյնը գրուած է նաև Մարկոսի աւետարանի վերջում):

333.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ղ Ա.

Աղբարաւ. Հի՛ն քիւ 61. ԺՁ դաւ:

ՆԻԻԹ թողոյժ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱԶՊ. միջին Մեարութեան գրով աւետարանի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 18X27. ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսին, ԹՈՒԼԹ 264, ՏՈՂԹ 24, ԳԻՐ րուրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ գունաւոր թղնազրեր, ՀՈՒ. ՍԱՆՏԱԶԱՐԻԹ գունաւոր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 14+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԹ 9, ԻԽԱՆԱՐԱՆԹ 4, ԳՐԻՉ, ԴՆԱԿԱՐԿ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՆՏՈՂ Գրիգոր, ԺԱՄԱՆԿ ԻՉ դար, վերանորոգուած է 1639 թովն, Թումաի ձեռքով Սարգիս քահանայի խնդրով, Տեղի անյայտ:

ՅԵՇԱՆԱԿԻՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Կեղծում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ սորայս մեծութիւն և անճառ փրկագործութեան

խորհուրդ՝ պատուական տանուտէր՝ Գրիգոր անուն. վարդուց հետէ ցանկացաւ այսմ աստուածաբոս սուրբ աւետարանին, յորդեաւեղ(ն) սիրով. և ետ գրել զսա՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն իւրոց, հարն՝ Հուսկայ(յ) և մարն՝ Ուղիտայ(յ) եւ տունն... (կտրուած է):

264 ա. թղ.—Ուստի և տեսեալ զսորայս մեծութեան և զանճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ պատուական և սրբաւնունդ քահանայ՝ Սարգիս անուն. կոչեցեալ. որ եռափափագ սիրով ետ վերաւերն նորոգել զսուրբ աւետարանս. և եղ ի բնիկ յոխտ իւր՝ ի սուրբ Վարդան, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, չօրն՝ Շաղափաթին և մօրն՝ Բաղչին, և զքերն՝ Խղաթին, կողակցուն՝ Վարդ-խաթունին, Նուբարին, Թուրվանդին, քրեքցն՝ Սայամին, Շաղ-զազին,

հօրքահրց՝ Փարի-խանին, Գուլ-աղին, Մար-թային։ Աստուած յուսաւորէ զիրեանց հոգին ամէն։

Դարձեալ, **ԴԻԶԵԼ** և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ տէր Սարգսին, հօրն՝ Շաղաւթին և մօրն՝ Բարչին, եղբօրն՝ Քլաթին, Մար-տիրոսին, Վարդ-խաթունին, Նուրարին, Թուրվանդին, Սալամին, Շաղ-զաղին, Փա-րի-խ(անին), Դուլ-աղին, Մարթին։ ամէն։

Եւ, տէր Սարգիս, տուի՛ նորոգիլ զսր-աւետարանս, ի թվին **ԽԶԸ** (=1639), յիշատակ ինձ և ամենայն մերձաւորաց իմոց, հօր՝ Շաղաւթին և մօրն՝ Բաղին, Քլաթին, Մարտիրոսին, Սալամին, Շաղ-զաղին, եւ ինձ մեղապարտ գրիչ՝ Թուսայիս, մի բերան Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք, որ նշո-ղեցի և զարգարեցի զսուրբ աւետարանս, և Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն։

334.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ղ Բ

Վանի՛ ու Պետրոս-Պօղոս եկ. Հիմ քիւ 210, ԺԶ դար։

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ լաւ։ ՄԱԿ.ՊԱՀՊ. եր-կու անգիր թերթ, ԴԱՏԱԲԿ ԹՂ. 2, ՄԵ-ՄՈՒԹԻԻՆ 14×21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քողորակ, ՍԿԶԲԵԱՏԱԹԻ Թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԻ քունատու ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԸ-ԿԱՐՔ 4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶ-ՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆ-ՆԱԿ ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը թափուած է)

Վերջի երեսուն.

Յիշեցէ՛ք և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ զերձակ Թոսին և իւր որդոյն՝ մայրատախ-իարապետին. որ ետուն, (ի) խալալ ընչից կարապետին. որ ետուն, (ի) խալալ ընչից Կուրանց, զսուրբ աւետարանս և Բ. պաս-մայ չապիթ՝ ետուն ի զուռն սուրբ առաքե-լոյն Պետրոսի և Կովան ուրբ աւետարանի զուռն, իւրեանց և ծնօղաց յիշատակ. յիշեցէ՛ք և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք. ամէն։

Ով ոք հեռացուցանէ ի զրանէ սուրբ առա-քալոյս, անձերն Կաշէնի և Յուդայի առջէ-ամէն։

Այս ամի Օսման փաշէն մաղուլ եղաւ. զնաց ի Մուսուլ. և փոխան նորայ եկաւ փաշէմ մի, Հէ (77) քաջադղով, որում ա-նուն էր Ուղբնի-օղլի.

Ի ամի Հայոց **ԽԺԴ** (=1741), յուլիսի Ի, զրեցաւ գիրք՝ անարժան տէր Պետրոսիս (ձե-ռամբ)։ Յիշեցէ՛ք և զիս մեղապարտու, և զուրբ յիշեալ լիջիւր. ամէն։

Վուկասի ունեւորանի վերջում.

Թվին **ԽՄԼԱ** (=1782), յունիսի ԺԱ օրն, որ եւ մեղսամած և զանարժան տէր Բարսեղս, սուրբ Սահակ եկեղեցոյ երէց-փոխան գոյով. որ սուրբ Առաքելու եկեղե-ցու միաճամուռ ժողովուրդ. որ այս յունի-սի ԺԱ-ին, ձեռամբ՝ սուրբ Էմիլածնայ յմի-րակ՝ Յակոբ աստուածաբան վարդապետին, առի կարգ քահանայութեանն. որ, Տէր Աս-տուած, անփութ պահեա (յ)իրեւելի և անե-րկութ թշնամիւն. ամէն։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն իշխատակարանը թափուած է):

Լեւոնյանի աւետարանի վերջում.

Ի վերջում մտաւ (ս) այս սուրբ աւետարանն անկեալ (էր) ի ձեռս անօրինաց, իմացեալ (զ)այս. օրհնեալ չողի Մարիամ կինս, ազատեաց ի ձեռաց անօրինաց (և) ետ ի դուռն սուրբ Կովան աւետարանին, յիշատակ իւր և ծնողաց՝ Պապումին (և) Սոսմարարին: Յիւնցէր և Աստուած-ողորմի ասացէր. ամէն:

Յիւնցէր ի Քրիստոս Աստուած՝ զոչս Միլի-Ջան. որ արար յիշատակ բարի չողոյ

(իւրոյ) և ծնողաց իւրոց. այլ և որդոց և բնտանեացն՝ արեւրաշխութիւն և լուսաւորութիւն չողոց իւրեանց. ետ շինել իսկիհ մի պատարագամատոյց՝ Լ զոռուշի. և վազաւ մի՝ ի խորհուրդ երկրոտասան ականց բանայապետին Անարոջի. մանաւանդ երկրոտասան առաքելոցն.— և զըռուշի. և ետ ի դուռն սուրբ Գէորգայ, անջիւղ յիշատակ չողոյ իւրոյ և ծնողացն և եղբարցն: Աստուած լուսաւորեցել և շանգուցել և փառաւորեցել զչողի՝ ըսէս Միլի-Ջանին և գիրայնոցն ամենեցունց առ շատարակ, մեծի և փոքու. ամէն:

338

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՂԶ.

Վանի՝ ս. Պոպոս-Պետրոս եկ. Հիմ քիս 160. ԺԶ վար:

Նիւիթ թուրքի, ԿԱԶՄ կաշիպատ ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆԷՐ վերջից թերթեր թափուած են. ՄԱԳ.-ՊԱՇՊ. Նկատելի է, որ կարուած է. ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. չունի. ՄԵՇԵՆԻԹԻՒՆ 9X12, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 408, ՏՈՂՔ 29, ԳԻ՝ քաղաքի, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ գունատը թողնուցրել, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ չունի.

ՄԱՆԴԱՆԿԱԼՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻ-ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻ՝ 2, ԿԱԶՄՈՂ եւ ՄԱՆԿԱՆՈՂ անյայտ, ՍԱՆՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԶ վար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

339.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՂԷ.

Վանի՝ Պոպոս-Պետրոս եկ. Հիմ քիս 194. ԺԶ վար:

Նիւիթ թուրքի, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախտակ, ՀԱՆ ԻԱՄԱՆԷՐ վատ է պահուած. ՄԱԳ.-ՊԱՇՊ. չունի, ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. չկայ. ՄԵՇԵՆԻԹԻՒՆ 16X22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 283, ՏՈՂՔ 21, ԳԻ՝ քաղաքի, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ գունատը թողնուցրել եւ ծաղկազրել. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատը ծաղկեցրել եւ թողնուցրել. ՄԱՆԴԱՆԿԱԼՔ 1 տետրարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻ-ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳԻ՝ 2, ՄԱՆԿԱՆՈՂ եւ ԿԱԶՄ-ՈՂ անյայտ, ՍԱՆՑՈՂ Կաշի-զապալ կին, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԶ վար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը չկայ):

Վերջում.

Փար. . . Ջոր տեսեալ և իմացեալ զարա անճառելի աւետիքն և զաւագին զպատանալիքն և զամենեանն՝ զփրկագործութեան խորհուրդ՝ աստուածասէր և հաւատարիմ կինն՝ Գուրգազայ. և ցանկացող եղև այսմ պանծիս և ոտացու զսու, ի հաւլալ ԸՆԻՑ իւրոց, իշխատակ չողոյ իւրոյ:

Որք հանդիպի մամ, կարգալով կամ ազնակեցով. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Գուրգին և ծնողաց, հօրն՝ Ամբր-ագրգին, մօրն՝ Թամարին, կողակցոյն՝ Փախ-Փանին, որդոց՝ Հայրապետին և Մուրատին, Դիլանին և Մարիամին, զստերացն՝ Մարգարտին և Նուպարին, Աղուծին. եղբօրն՝ Աստուած, Գուր-ամբրին. և իւր ծնողացն, հօրն՝ Ամբր-ագրգին, մօրն՝ Պանագին, կողակցոյն՝ Աղուծին, որդոց՝ Ամբր-Աղբրգին, Վարդանին և Սարուխանին. հօրեղբօրն՝ Գրիգորին, որդոյն՝ Աղաժին և Թուրվանդին. ի սրտիւ և բոլոր հաստով Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա. ամէն:

Ի թվաբերութեան մեր հայկազնիւն. Հազար հարիւր և (յ)քսունեան, (ԽԵՄ) Թուխ ամսոյ էր միտասան [=1701].

Պայր՝ (ի) քաղաքիս մեր Վասպուրական՝ Սաման փաշա, յուժ նենդական.

Աւար էւած զաշխարհս համայն, Ղզիդ և քաղաք ընդհանրական:

Որպէս երկրորդ ղզնի յանեան, Բժ (եղկելիւր) տուն փահրատական Գնացեալ՝ մտին Աթաբեկտան, Բազուս տրնիքը աւերեցան. Աղբատք, հարուստը և Վիարաք՝ Ամենեքեան ի սուգ մտան:

Քաղցր ողորմած Տէրն ամենայն. Ողորմեցաւ մեր Արամեայն, Կափուջի մեկաւ, փաշէ մրսնք եան՝ Անթիւ զօրօք և քաղմական. Ուզնիլ-օղի կրչի զօտպայն. Եկեալ քնակի Վասպուրական. Սաման փաշէ կորաւ ընդ այն Մուսուլ քաղաքն՝ որ ի Քրտտտան:

340.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Մ Ղ Ը.

Վանի՛ ս. Վարդան եկ. Հիմ քիւ 237. ԺԶ վար.

ՆԻԻԹ Թուղձ, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած. պատկերներոց 4 պատուում են, ՄԱԿ. ՊԱԷ. սկզբում եւ վերջում՝ ըսն Մնայրութեան երկաթագրով ճառերի երկուսն թերթ, ԿԱՍԱԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 16×21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹ 288, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԲՆԱՍԱՌՔ ծաղկազրն, ԱՌԻԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունսոր ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 17+3 աւետարանիչներ, ԽԻՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԽԱԶԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՐՈՂ անյայտ, ՄՍԱՑՈՂ տէր Յովնանէս ժԱՄԱՆԱԿ լԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԵՇԱՍԿԱՄԳՐՈՒԹԻՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը չկայ):

Վերջին պատառոտ սուրբ աւետարանիս՝ բարի և հաստատիւ քահանայն՝ տէր Յովա-

նէս, (որ) զնեաց՝ ի հալով վաստակոց իւրոց՝ աւետարանս, յիշատակ իւր և ծնողացն իւրոց. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր Յովանէսին և կողակցին՝ Ջան-աղին և զիւր որդիքն. (Աստուած) հաստատ պահէ՛ զտէր Յովանէսին և զտէր Յովասափն և զմահոյսի տէր Հազարն և զտէր Մովսէսն և զամենայն արեան մերձաւորս. ամէն. Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ով քահանայք և ժողովուրդք. յիշեցէք ի մաքրափայլ յաջօթս ձեր՝ զտէր Յովանէսն և զկողակցից իւր՝ զՋան-աղն և զորդիսն իւր՝ զտէր Յովանէսին և զտէր Յովասափն և զմահոյսի տէր Հազարն և զտէր Մովսէսն, և զիւր ընտանեաց մեղք թողնու: Ինքն, արարիչն Աստուած, որ ողորմած է և զթաժ է, զթայ ի հօգիս ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ զտէր Յովանէսին և զիւր կողակցին, տէր Յովանէսին և իւր կողակցին, տէր Մովսէսին և իւր (կողակցին): . . .

341

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՄՂԹ.

Վանի՛ Արարոց եկ. Հին քիւ 20. ԺԶ դար:

Ն.Ի.Թ. թուղթի, ԿԱԶՄ կաշի, արծաթապատ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վերջից պահատ է, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 6, ՄԵՆՆԻԹԻԻՆ 11×16, ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿԱՆԻ, ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ ԲԱՐԱՐԱՐԻ, ՍԿԶԲԻԱՏԱՐԻ ԳՐԱՆԱՐ ԹՈՂԱՐԵՐԻ, ԼՈՒՍԱՆԻԱՏԱՐԻ ԴԱՆԱՐ ԺԱՂԻՆԵՐ ԵՆԻ, ԳՐԱՐԻ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԻ, չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԻԱՆԻԱՆԻ 4, ԳՐԻԶ, ՆՐԱՂԻՆՈՂ ԵՆԻ ԿԱԶ:

ՄԱՂ, անյայտ, ՈՏԱՅՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԻԱԿ ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՆՔ.

(Երչատակարանի թափում է) ՎԵՐՈՒՄ.

Մշտնջենար յիշատակ է՝ սուրբ աւետարանս Մեղեայ-յարոյց՝ Քրիստոսի Գլորիան. Սարգարին . . . որք իւրեանց յոժար կամաւ հոռուն յիշատակի զուսն Արարոցս. Աստուածածին եկեղեցոյ. 1874:

342

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ.

Շատախ. Նուղ գիւղ, Պաշտի ասոր. ԺԶ դար:

Ն.Ի.Թ. թուղթի, ԿԱԶՄ կաշիպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ԽՈՒՍԱՆԻԹԻ Է, մի մասնատուր տան մէջ, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՆԻԹԻՆ 13×18, ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿԱՆԻ, ԹՈՒՂԹՔ 304, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ԲԱՐԱՐԱՐԻ, ՍԿԶԲԻԱՏԱՐԻ ԳՐԱՆԱՐ ԹՈՂԱՐԵՐԻ, ԼՈՒՍԱՆԻԱՏԱՐԻ ԴԱՆԱՐ ԺԱՂԻՆԵՐ ԵՆԻ, ԳՐԱՐԻ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԻ, չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԻԱՆԻԱՆԻ 4, ԳՐԻԶ, ՆՐԱՂԻՆՈՂ ԵՆԻ ԿԱԶ:

ԲԱՆԿԱՐԻ 4+4 անտարանդներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԻԱՆԻԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ անյայտ, ՈՏԱՅՈՂ անյայտ, ՆՐԱՂԻՆՈՂ ԵՆԻ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԻԱԿ ԺԶ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԻՆՔ.

(Երչատակարանի թափում է) ՎԵՐՈՒՄ.

Ժ Լ Գ Ա Ր

343

Ա Ւ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԲԱ.

Վանքի՛ ու Վարդան Լկ. 245. ԻԴ=1601:

ՆԻԻԹ թողլով հԱԶՄ Լուսնաբատ: ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ ցեղը կտրել է և խմանով թի-
նից փռացել: ԻՄԿ-ՊԱՆՊ. չունի: ԴԱՏԱՐԿ
ԹՂ. չունի: ԻՆՆՈՒԹԻՒՆ 20X36. ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ Կրկին: ԹՈՒՂԹ 228. ՏՈՂԹ 25.
ԳԻՐ՝ քարազգիր: ԱԶԶԲԱՏԱԹՔ զուննայր
թռնազրկ: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՈՒԴՔ զուննայր
ծաղիկներ: Կարգեր: ԻՄԱՐԱՆԿԱՐՔ չկան:
ԽՈՐԱՆՔ չունի: ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻԶ
Վարդան Կրկ. ՍԱՏԱՐՂ 1) անյայտ 2) խո-
ջա ճաղատված: ԽԿԿԿՈՐ, և ԿԱԶՄՈՐ, ան-
յայտ: ԺԱՄԱՆԿԱԿՐԻԹ=1601: ՏԵՂԻ Կու-
խի՛նունի՛ Եսրին զիտ:

ԾԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Վերցում.

Փառք . . . Վանս այնորիկ ստացաւ
զաս յիշատակ և փրկութիւն հոգոյն իւրոյ:
այլ մանաւանդ զի ոչ ունէր զսակ և զազ-
դատուն, որ (յես) աստ(ե)ացս Կրկնոյն
յիշէր զսայ: Այլ և (ի) հարց և արդար
վաստակոց իւրոց, ըստաղատ զսուրբ զանձն
Երկնային, ակն մեծագնաց և պատուական
մարդարեւ, աստուածայունն և աստուա-
ծախաւ սուրբ տեստարան: (և) փափա-
րամք և ուղիղ սրտիւք՝ ետ զբոլ յիշատակ
իւր և ծնաւզացն, հարե՛ն Գաթին և մարն՝
Բանուշին, և կողակցին՝ հանդուհայ Սրթ-
խաչին և կենդանոյն՝ Ճանտիւն, որդոցն և
դստերացն, և եղբարն՝ Աղամբն, Մար-
կոսն և Գուլ-ալանն, և բլբն՝ Քոստայրովին և
որդին՝ Նազարին և կողակցին՝ Եղիաբնին
և հարեղբարն, Բկրտիչն և որդիքն՝ Սիր-
դա-ճանին, Գուլամբն, և պապին իւրոյ՝
Առթան-րկկին և կողակցին՝ Մարտինին:
զստերացն՝ Տիլլաբն, և ամենայն մերձա-
ւորացն, ամեն:

Արդ, ես անպիտան զմազս՝ Վարդան

Կրկ. (յետինսի) կարգաւորացս և ի
ամենայն մեղաց, երեսս (ի վետին) Եղեալ
և արտասուաւ արդաւիմբ զձեզ, (ով) դասը
քահանայեց. որ հանդիպէր սմա, կարդալով
և աւրինակելով: Աստուած ողորմի շնորհե-
ցէր որոց որ զրեալ կան ի աստ. և ինձ
անպիտանիս և ծնաւզաց իմոց՝ Աթնաբնին
և Գուլ-րկկոսն. (և) Աստուած ձեզ ողոր-
մեացի (յ) իւր դալըստեկան. նա որ աստու-
է ի տուրս բարեկաց, մեզ խնդրեղացս և
ձեզ հաջողացց (. . .) ամեն:

Գրեցաւ՝ սուրբ, աստուածայունն աւե-
տարանս՝ ի յերկիրս Նախէջանայ, ի գաղս՝
որ Կաշի Յաղբին, ընդ հովան(ե)աւ սուրբ
Միքայէլի: Աստուածածնիս. ի դուռն Քո-
ստեղեաց սուրբ Նշանին. ի հայրապետու-
թեան տէր Մարտիրոսի. ի կաթողիկոսու-
թեան տեսուն տէր Բկրտեմէնի. ի եղա-
նակս Ժմիրային՝ ամիսս Յարանց՝ ԺԴ-ի՝
աւարտեցաւ. ի թվին) ԻԴ (=1601)-ին, և
տանուտէր Քոյն կր. Աղայեմբ զձեզ, զաս
քահանայից և մանկունք սուրբ Եկեղեցոյ:
անմեղադիր լերուք սղալանաց և խոշորու-
թեանս. զի ժամանակս դուռն, զժառ, լալա-
ցին էր. որ անաւրէն և անքարհշտ ազգան
Յասմանին քաղմացեալ էին. որ ասկին
քրիստոնայք գերեզմանացն՝ թէ բացէր
և առէր զմեզ ի ձեզ և ոչ կարեմք հանդուրժել
չար(ե)ացս: Եւ այս մի ամիս, սպանանեց
այս մի՝ Սկլվան անուռ, վասն և պատճառ
զառնի միոյ: Լի սրտիս Աստուած ողոր-
մի շնորհեցէր մեզ. և Աստուած ձեզ ո-
ղորմեացի:

Դարձեալ. զվերջին ստացող սուրբ աւե-
տարանին՝ զԽաչայ Շաղաւաթն (յիշէր): որ
ստացաւ զսուրբ աստարան, յիշատակ հոգ-
(ւ)ոյ իւրոյ և ծնողացն, զորն խօջայ Աղայեմբ
և մորն՝ Արուս-խաթունին և եղբարցն՝ Խաջայ

Աւետին և խօջայ էնիւթին և խօջայ Միր-
գին և որդոցն՝ Ամիրխանին և Մուրադին և
կողակցին՝ Խանուս-աղին, և էնիւթի կո-
ղակցին՝ Աղի-խաթունին, և Աւետի կողակ-
ցին՝ Բաշի-սալթանին, և Միրզի կողակ-
ցին՝ Որադ-սոլթանին, և ամենայն ազգա-
կանաց իւրոց, — Վասն որոյ, որք չանդի-

պիք՝ Աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, և
Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Եւ է սա յիշատակ ի զուռն սուրբ
Վարդանայ, անշինջ յիշատակ վերոյգրե-
լոցս ի սմա: Որք չանդիպիք՝ զողորմին ա-
սացէք. ամէն, ԹՎ. ԹԿԻ (==1615):

344.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ք.

Աղբամաք. Հիմ րիւ 186. ԹԵ==1601.

Դիտի թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պո-
ւում, կազմի վրայ յի արծաթէ խաչը պո-
կուած է, ՄԱԳ-ՊԱՆ. Մարութ մազադա-
թի երկական թերթ, ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի
ՄԵՍՈՒԹԻՆ. 13X14, ԳԻՌԻԹԻՆ երկաթին
ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր,
ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թղթագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ զունաւոր ծաղիկներ եւ թռչուններ
ՄԱՆԱՆԿԱՐՔ 16—4 անտարանիչներ ու-
կեզած, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳԻՐԶ Թովմա, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ, ՍԱՆՑՈՂ ուստա Սիրուն, ԺԱՄԱՆԿ
(Իծ==1601, Տեղի Սորոյ-վանք)

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԻՆԻՍԻՆՔ.

Վերջում.

Խոնամեմուս եւսեպաղի վերջում.

Փառք. . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ սրբա-
ւեր և չեղանդի, հաստարիւմ քրիստոնեայն
ուսթայ Սիրուն, և ետ գրել զսուրբ աւի-
սարանս և զարդարել ետ՝ ոսկով և երանգ
երանգ դրանով. յիշատակ քարի իւր և իւր ծնո-
ղացն, չորն՝ Խաթաբին և մօրն՝ Սուլտանին
և կողակցին՝ Բէկուն և եղբարցն՝ Յոհանին
և Փոխանին և զստերն՝ Սուլտանին, և եղբոր
կնոջն՝ Մրաթին և տղայոցն՝ Կարապետին
և Վարդանին և չորեզրարցն՝ Յոհանիսին և
Սեփանդին, և ամենայն ազգականացն,
Իշեղեք և Աստուած-ողորմի ասացէք, և
Աստուած ձեզ ողորմեսցի յիւր միասնզամ
զալուստն. ամէն:

Արդ, որք ճաշակէք յամենառատ սե-
ղանոյս և վաշիկէք յաստուածային բուրաս-
տանէս և չանդիպիք սուրբ աւետարանիս,
կարդալով կամ օրինակելով և կամ տեսա-
նելով, յիշեալիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ
յազօթս ձեր, առաջի անարին զենմանն՝ ի
ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին. և լի
քերանով Աստուած-ողորմի ասացէք և բո-
լոր հաստով մեղաց թողութիւն հայեցե՛ք՝
ուսթայ Սիրունին և ծնողացն՝ Խաթաբին և
Սուլտանին և քուրբն՝ Ինախին և Մրա-
թին, և կողակցին՝ Բէկուն և ամենայն ա-
րեան մերձաւորացն. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց և
անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկե-
ղեցոյ՝ քաջամմղոս և անիմաստ ի գիրս
գրչութիւնս և յանցաւորս (ընդդէմ) ամե-
նայն պատուիրա(նա)ցն Աստուծոյ՝ Թովմայ
սուտանուն հաբեղայ, որ անուամբ միայն
եմ և ոչ զօրծով. շնորհիւ Տեսուն սկսայ և
ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ
աւետարանս՝ ի մեծ թուականիս Հայոց Ռ
և Մ (==1601), ի սուրբ ուխտս՝ որ Սորոյ
վանք վերակոչի. ընդ նովանաւ սուրբ Աս-
տուածածնին և այլ սրբութեանց, որ աստ
կան:

Արդ, աղաչեմ զամենեւեան, զման-
կունսդ սուրբ եկեղեցւոյ. զի որք չանդիպիք
տեսութեամբ սուրբ աւետարանիս, զաւե-
լորդն քառնայք և զպակասութիւն ինքեք,
և խոչորութեան և սրխալանացն անմեղա-
ղիւր լինել: զի կար մեր այս էր Վասն որոյ,
երեսս ի գետին դնելով աղաչեմ զձեզ. զի

լի սրտի, և բոլոր հաստով անարժանիս Աստուած-ողորմի ասիցէք և մեղաց խողով թիւն խնդրեցէք՝ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Ստեփաննոսին և Մարգարիտին, և իմ հղբօրն՝ Սահակին և իւր որդոյն՝ Աբրահամին, և խառն սուրղաց միւրոց և ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց, կենդանեաց և հանգուցեալոցն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, յիշել ի Բրիստոսն՝ զուսթայ Սիրուն. որ ետ զսուրբ աւետարանս և պնդեալսն՝ բոլոր հանդերձովն, ի զուռն սուրբ Ստեփաննոսին, յիշատակ բարի իւրն և իւր ծնողացն և հղբարցն և քուերցն և կողակցին և ամենայն մերձաւորացն. որ ոչ ձախն և ոչ գրաւեմ. այլ անջինջ յիշատակ հղիցի սոցա՝ յաւիտենից յաւիտեանս. ամէն:

Յիշեցէք ի Բրիստոս զսուրբ Մարտիրոսն. որ արար մեծ բաւոյթիւն և լաւ երախտիք, և ետ յիշատակ ի զուռն սուրբ Ստեփաննոսի՝ արձաթէ սկիւն մի. Աստուած յուսաւորէ զսուրբ Մարտիրոսի հոգին և զիւր ծնողացն՝ զսուր Զակարիան և զԻլիդարին և զհղբօրն՝ Յռանիսին և զքուերցն. ամէն: Իկայութեամբ պարուն Վարդանիսին և այլ ստանուէրոցն, կացցէ սա՝ անջինջ յիշատակ՝ ի զուռն սուրբ Ստեփաննոսին: Ըր որ իշխանացէ (զ)սա հեռացուցանել կամ ծախել կամ գրաւել, ոչ ի մերոց և ոչ յօտաւացոյ՝ որ յանդգնի, զանէծք զԿայէնին առցէ և զայլ խաշհանդացն և զբարկութիւն Աս-

տուծոյ ի վերայ իւրն բերէ և ի վերայ իւր զարմին և զասակացն. ամէն:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, մանկունք սուրբ և կեղեցեոյ. յիշեցէք ի մաքրութայլ յազօթս ձեր՝ զստացող սուրբ աւետարանիս՝ զուսթայ Սիրուն և զԾնողսն իւր՝ զՊարարին և զՍուլտան և զհղբարքն՝ զՊոլիսէս և զՓոխիկ և զԳորդբարք նորին՝ զԱսրանդար և զՅռնանէս և զՔուերքն. և Զմուսթն և զհղբօրդդին՝ զՎարդօ և զԿարապետ և զՅովս, և զմայր նորին զՄրբաթն, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացցէ սոցա. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ Աստուած-ողորմի ասացցէ՝ ուսթայ Սիրունին և իւր կողակցին՝ Բիգուն և իւր զստերացն՝ Սուլտանին և Նուշէն և իւր ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեաց և հանգուցեալոցն. ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք ի բարին Բրիստոսն՝ զյիշման արժանին՝ զուսթայ Սիրուն և զիւր ծնողսն՝ զՊարարին և զՍուլտան և զհղբարքն՝ զՅռնան և զՓոխիկ և զիւր կողակցին՝ զՆորդէն և զՅռն(ան)կայ որդիքն՝ զՎարդան և զիւր կինն, և զԳորդբարքն սոցա՝ զԱքաւանդարն և զՅովանէս և զՔուերքն . . . և Մուսթ, և զարմաց և զասակաց նոցին, եւ որ զԱստուած-ողորմի ասէ, Աստուած՝ որ առաւ է ի տուրս բաւեաց՝ ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցեւոցս ողորմեսցի յիւր միսանգամ զալրստեան. ամէն:

345.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԳ.

Աղբամաք. Հիմ րիւ 55. ԹԵՄԱ—1602

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ կազմանէն եղել եւ վերջից մի Թուղթ թափուել, ՄԱԿ.-ՊԱՆԳ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 17×25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկրան, ԹՈՒՂԹԻ 312, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱԹԻ Թուղթ-նազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶՄԱԹԻ գունատու ծա-

ղիկներ եւ թուղթներ, ՄԱՆԻՆԱԿԱԹ 4 տետրարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԵՍԱՆՈՐԱՆԻ 4, ԳԻԲԶ Ուսաւորութեան Բարեբոլոյցի ՍԱՆՈՐ 1) Աստուածատու կրօնատու 2) Թուղթ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ՄԱՆԿԱՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԺԻ—1602, ՏԵՂԻ Ուղեան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Լուրճոսի տեսարանի վերջում.

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի քաղաքիս՝ որ կոչի Ռիզայ. ընդ հովանեաւ սուրբ ի (նոթն-Սնորանացաւ, ի թվականիս Հայոց ի Ռէ Ծ (—1601) ամին. ձեռամբ Բաբերդցի անաթան Ուշատուրիս որ աւետարար քանանայ հմ և գործովս թափուր և ունայն յամենայն առաքինութեանց. ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ ըսգումս սղութիւն եղև հացի. զի կապի՞ն ցորեան եղև ժի՛հ: աֆ և Ռիզայ զիտր (լիտր) ալիւրն ժ՛Բ փարայ: Աղաչեմ՝ զձեզ, զի լի սրտիս և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմիս ասացէք՝ Ուշատուրիս և իմ ծնողացն և իմ եղբայրցն և ամենայն ազգականացն. ամէն.

Եւս ստացոյ՞ի յաւագոյ՞դ այս սուրբ մատենիս՝ աստուածախօս աւետարանիս՝ աւր Աստուածատուր կրօնաւորին և իւր ծնողացն և նախնեաց և իւր քեռի՝ տեսնուեալսին. նաև հոգեւոր հորարցն և միաբանից իւր՝ Բարսեղ քան ըսգումս ապետին, Հէրապետ քան ըսգումս ապետին և Վարդան արհապետկոպտին և տէր Կարապետ Ներպետին, և այլ կրօնաւորացն, և տէր Յովանէս աւագ երիցուն: Յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք. և աստուած ձեզ ողորմեացի յիւր միսանգամ պալուստն. ամէն...

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զտէր Աւետիան և զորդին զՀայրապետն. որ կրկին անգամ նորոգեաց զաւետարանս. ՌՃԶ (—1657). ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ վերջին ստացորի սուրբ աւետարանի՝ Թումային. որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս և եղ ի դուռն Ջաղալարոյց սուրբ Գրիգոր նարեկացոյն. յերկիրն Ռըշտունեաց, որ այժմ ասք Դավաշ. ի հայրապետութեան սուրբ աթոռոյն Աղթամարայ՝ տեսնուեալս շարապետ վեհափառ կաթողիկոսին. և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս նարեկայն՝ Ղափանցի Մինաս վարդապետին: Աղաչեմ, որք հանդիպէք սուրբ աւետարանին, անպիտան և վաշխելով. լի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ինձ մեղաւոր Թումայիս և ծնողացաւ և որք ի սմասման ունին. և դուք յիշեալ լիջի՞ք ի Քրիս-

տոսէ Աստուծոյ մերոյ, Գրեցաւ թվին ՌՃԾԴ (—1705). . . .

Յիշատակ է սուրբ աւետարանս այս՝ ի դուռն սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյն և սուրբ Կոյս Մարիամ Աստուածածնին և սուրբ Սանդիստոյ և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին և սուրբ Յարութեան տաճարին, և Անանիայ վարդապետի սուրբ շիրմին: Սուրբ աւետարանիս և սուրբ ուխտեացս ծառայ՝ Թումայ կոչեցեալս, շրջագայեալ ի դուռնս ողորմածացն, և զեկեցի դստեր աւետարանս, և եղի ի գունն Ջաղալարոյց սուրբ Գրիգոր նարեկացոյն և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սանդիստոյ և սուրբ Գրիգորի և սուրբ Յարութեան և Անանիայ սուրբ վարդապետին. անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնողացս, հօրն իմոյ՝ Թակրին և մօրս իմոյ՝ Երինին և եղբայրց՝ Արարամին, մահտիսի Պետրոսին, Սահակին և քուերն իմոյ՝ Հեղինին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իմոց, և որք ի սմասման ունին: Արդ, որք հանդիպէք սմա, տեսեալս և կամ վաշխեամբ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ վերոյրկոյցն և որք ի սմա մասն ունին, և դուք յիշեալ լիջի՞ք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, Գրեցաւ թվ. ՌՃԾԴ (—1705):

Սուրբ աւետարանս այս կրկին յիշատակ է ի դուռն Ջաղալարոյց սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյն և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սանդիստոյ, Զօր, ևս մեղապարտ Թումայս, ստացայ զսա, յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, և որք ի սմասման ունին. և ետու զսա՝ ընծայ և նուէր ի դուռն սուրբ Գրիգորի նարեկացոյն և այլ սրբութեանցն. ըստ այնմ, թէ Երանի որ ունիցի զաւտակ ի Սիոն և ընտանեակ յերուսաղէմ: Արդ, սուրբ աւետարանս այս փակեալ կայցէ և մնացէ ի դուռն սուրբ ուխտին Գրիգորի նարեկացոյն: Այսուհետև ևս անպարտ եմ. մի ոք իշխեացէ հեռացուցանել զսա ի զբանէ Սրբոյն Գրիգորի նարեկացոյն, և թէ՛ ոք յանդիման, զպատմեմ ի յԱստուծոյ ասցէ և սրբոյն Գրիգորէ և իմ մեղացս պարտաւան եղիցի՝ յաւուրն զատաւտանին. և լաւ պահողն և

խնամ տանողն և վայելողն, որհնայ եղիցին յԱստուծոյ. ամէն և եղիցի. Դրեցաւ թվին ՌՃԾԴ (==1703) ամին.

Յիշեցէք ի Քրիստոս գիւրջունց Մուրատն և զկողակիցն իւր զՄուրատ (զՄուրաթն) և զորդին Գիւսիթ, զդուստրն՝ զՄարգրիտն, զհանդուցեալ որդին՝ Աւդիշ. որ զչամանի կորթն արարին ռիֆ ի վիւրա(յ) Կարեկայ վանից՝ սուրբ Աստուածանին և սուրբ կուսին Սանդրատոյ և Զաքա-

յարոյց սուրբ գերեզմանի Դրիգոր վարդապետի. ձեռամբ տէր Լազարին, տէր Միսիթարին, տէր Դրիգորին, տէր Աբրահամին, Ամիրխանին, Թուին ՌՃԾԺ (==1710) զգրոց յիշատակիս Զաքարեայ ևս է վկայյ. ամէն.

Դարձեալ, ողորմի ասացէք կրկին անգամ Մուրատին և իւրորոցն ամենայնի. որ զչամանի կորթն արարին ռիֆ Կարեկայ վանից. ով որ Հակասկի, զանէձքն յԱստուծոյ առնէ. ամէն. . .

346.

ԱԿԵՏԱՐԱՆ, ՅԴ.

Վանի՝ ս. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հին քիւ 164. ՌԵՄ=1602:

Եւիթ թուղմ. ԿԱԶՄ կաշեկազմ, արծաթէ խաչը պրկած է, ՀԱՆԿԱՐԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՆ. շումի, ԴԱՏԱՐԿ ԹԼ. շումի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ. 21×28, ԿՐՈՒԹԻԻՆ, ԵՐԵՄԻԱՆ, ԹՈՒՆՔԻ 244, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քոլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թղշնագիր և մարդագիր, ԱՌԻԱՆՑԱՆՔԱՐՔ ոսկեզօծ ծաղիկներ և թղշաններ, ՄԱՆԸՐԱԿԱՐՔ 22+4 տետրաքանդներ ոսկեզօծ. նշանատու է աստուգոյ չորս խոջաների պատկերով, ԽՈՐԱՆՔ 10 ոսկեզօծ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԻՉ ՄՐԻՐԻ, ԱՏԱՑԱՆՔ խոջաներ՝ Անտիո, Մեղիք, Շիրաք և Ամիր, ԿԱԶՄԱՆՔ անյայտ ԾԱՆԿԱՆՔ տէր Սարգիս Մոկացի, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԾԾ=1602, ՏԵՂԻ ՎԱՆ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վեդուտ.

Փառք. . . Ուստի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, փափաքամբ սրտի և քերթիտանդ հաւատով, ետ զծագրել զփրկագործ սուրբ աւետարանս, յիշատակ ըրել շողոյ իւրով հաւատարմի և աստուածաւոր զարուաթաւորն խոջայ Աւետի և խոջա Մէլիքն և խոջայ Զիրաքն և խոջա Ամիրն. ամէն. Ով լոյսեւրամ զսար թահնայից. յորմամ հանգիւյից

սմա, կարդալով կամ արեւնակելով, յիշեցէք ի մարտափայլ յազօթն ձեռ զաստուածաւոր խոջայ Մէլիքն և զիւր ծնողքն, հայրն՝ զԱւետիս և մայրն՝ Զանաւղն և զիւր կողակից՝ Սոյթնաւաղն, և զիւր որդիքն՝ խոջայ Ամիր, Կարդալով Շահ-սաւթան, զիւր որդիքն՝ Սարուհան. որ առ Աստուած փոխեցաւ. և միւսն՝ զԱւետիսն, զՍարուխան, և զդուստրն իւր՝ զՄարգարիտն. ամէն. Եւ զմիւս որդիքն՝ խոջայ Ամիրն և զկողակից Օլթա-բէկին և որդին Ամիր-զաղին և Յոսիանէն. որ առ Աստուած փոխեցաւ. և միւս որդին՝ զԽոջայ Երաքն և զկողակիցն զԱթիշան. ամէն.

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մէլիքի քանցն՝ Խանուս-աղին, աղա-հանին, աղա-Բէկուն, և զստեքացն՝ Թաթարին. Աղասուն, աղ-Սոյթանին, Վարի-խանին.

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք խոջայ-Միլիքին, հայր եղբորն Ամիրջանին, և կողակցին՝ Բէկի-խանին, և որդոյն՝ Էղզանին, ամէն. Դարձեալ, Աստուած ողորմի ասացէք Կուսաղին և Թաթարին, և Խան-աղին, և Յոսիանէն.

Դրեցաւ այս աւետարանս՝ ի թուականիս Հայոց ՌԵՄ (==1602). ձեռամբ անիւմաստ գրչիս՝ Մկրտիչ Էրիցուս. ի մայրե-

քաղաքն Վան, ընդ հովանեաւ սուրբ առաքելոցն Պողոսի և Պետրոսի, ի կաթուղիկոսութեան տեսուն տեսուն Մէլքիսեթիւն: Եւ դարձեալ, ի բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած ողորմի ասացէք՝ ինձ մեղապարտ զԸջի՝ Մկրտիչ երկցուս. որ անուամբս միայն եմ և ոչ դորձովս. և հօրն իմոյ՝ Ամիր-խանին, և մօրն իմոյ՝ Ջանաղին, և իմ կողակցին՝ Մանուսմին, և իմ ուղղոց՝ Սարգսին և Սահակ սարկաւազին. որ աշխատեցաւ ի կոկիւ թղթիւ, և Ամիր-խանին և Գրիգորին

և իմ զստերացն՝ Փաւանին. որ առ Աստուած փոխեցաւ. և Աննա-խաթունին, ամէն:

Դարձեալ, ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Մոսկացի տէր Սարգիս ծաղկոյին. որ մականուն Մազման կոչի. որ զԱստարանս առաւ ի ծաղկել, և մինչ զեռչէր թամաւէր՝ վախճանեցաւ. և եկեալ աշակերտացն նորա՝ աւարտեցին. յիշեցէք. Աստուած զմեզ յիշէ և ողորմեցիք յիւր միւսանցած զաւստեան. ամէն:

347

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԵ.

Աղբամառ, Հիւն քիւ 60. Ռեմ=1602:

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՊ կաշեպատ տախտակ ՀԱՆԿԱՎՈՐԱՆՔ լաւ է պահուած: ՄԱԿ. ՊԱՆԳ. շուրի ԴԱՏԱՐԻԿ ԹՂ. 4. ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 19X26. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիւն, ԹՈՒՂԻԹ 300, ՏՈՂԻԹ 18. ԳԻՐ քոյրազեր, ՍԿԶԲԻՆԱՏԱՐԹ թղշազեր: ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻԹ գունասր ծաղկիկնր և զարդեր: ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 18+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԻ 10. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4. ԳՐԻԶ Բաղդասար երէց, ԵԱՂԻՈՂ և ԿԱԶՊՈՂ ներսէս երէց, ՍՏԱՑՈՂ, ՄԻՐՈՒԹԻՒՆ և Ենովհաննիս ԺԱՄԱՆԿԻ (ԻԺԻՆ=1602, ՏԵՂԻ ՄՈՒԿ, Պոյենց զիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԼԵՂՈՒՄ.

Փառք . . . Աստի տեսեալ զայս աստուածային զանձս՝ մեծանաւառ Մարաբրոս և Յոճանիւս (.)

Իրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ յոյնայինց և բաղամալեր Քաղզասար երիցու. ծաղկեցաւ և կապեցաւ՝ ձեռամբ եղբոր իմոյ Ներսէս երկցուս ի թվին Հայոց ԹԵ ԵՄԱ (=1602). ի յերկիրս Մոկաց, ի զեօզս՝ Բոքինց. ընդ հովանեաւ սուրբ Գեորգիան զօրայվարին և Է (Եթին) սուրբ Նշանաց. ի խնդիր աստուայծածակի և բարեմիտ տանուտրոջն (.)

Իարձեալ, աղաչեմ զմեզ, ով յուսերամ զաս իսնանայից, որք հանդիպիք սուրբ ս

ւետարանիս, կարգալով կամ օրինակ դնելով և կամ տեսանելով. ի բերանով և բոլոր սրտի Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Մարտիրոսի և Թոհանէսին:

Աստի տեսեալ սորա զայս

(Ըջ) Կրկական(ըս) խորհուրդս՝

Բստեփանոս քահանայն.

Լուեալ ըզրանն ի սուրբ զրոց

Ըզաւակացն երանութեան

եւ զընտանիքն հոգեւոր.

Որ է զիրք աստուածաբանս:

Այնու պրնդեաց գլոյսն առ Աստուած

նստուր զըրել զաւետարան.

Իժիչ հոգեոյ և մարմնոյ

եւ յուստուռ ողիւղ մարդկան.

Վարդապետաց քանն ճարտար,

Քահանայից՝ վարք սրբութեան,

Մարգարէիցն՝ զուշակումն,

Առաքելոցն՝ քարոզ և բան,

Ճշմարտացն՝ ուսուցանող,

Մարտիրոսացն՝ զԷն. ամբարձիւն,

Սուրբ կուսանացն՝ զարդարիչ,

Թաղուորաց՝ վարք բարութեան,

Քրիստոնէից՝ մխալամուռ

Աստուցանող յամենայն ժամ:

Աւետարանն է թագաւոր

եւ ամենայն զիրք զօրական.

Աւետարանն է քաղցր աղբիւր,

Որ ամենայն մարդ զովանան.

Որք ընթիռնուն կամ տեսանեն,
Բոյոր սրտիս զողորմին տան:
Պարտ է ոսկով զրոյրն կազմիլ.
Որ ճարտարով կոչի անուան,
Լուսանման քաղցրատեսիլ.
Որսկէս զանմատոյց խորան,
Ոսկի տրփիրն նման է
Յաստուածածին կոյս Մարիամ.
Բանքն, որ ի ներս կայ զրեալ՝
Քրիստոս խօսի յաւետարանն,
Յառաջ զըրած ըզծադկունքն,
ԸզՔրիստոսի տնօրինական.
Ջաւետիքն Քարբէլի.
Որ քաղցր խօսէր առ Մարիամ,
Ուրախ լիք սուրբ տիրամայր,
Տուն է տեղի ստտուածութեան.
Քրիստոս ի քեզնէ ծնանի,
Ջմեղս թողուս որդոց մարդկան.
Եւ զՔրիստոսի ծնունդն յայրն
Եւ ի մտուն, որ մողքն եկան,
Եւ զքառասորեայ զալուստն
Ի տաճարն Սողոմոն.
ՋՄկրտիկն ի Յովհաննէ
Քրիստոս ի գետն Յորդանան.
Եւ հլանելն՝ ի Թաքօր լեքինն.
Որ առաքեալքն զարմացան.
զՄովսէս ի մեռելոց բերեալ
ՋՆեղիայ ի դասէն անմարմնական.
ՋՅարութիւն Ղազարոս
Մարթայ նայցէր և Մարիամ
Քրիստոս զթութումը խոնարհեալ
Եկեալ Ղազարոս գերեզման,
Յաւանակաւ յերուսաղէմ
Եկեալ Քրիստոս աւծեալ արքայն,
Վկայ եղին իւրաքանչիւրոյց
Մանկունքն և ձերբք պատուական,
Ի վերնատունն պատարագեց
Որ յայտնապէս ամեն տեսան,
Ջոտս յուցա զաշակերտաց,
Ոտնարհութեան եղբր պայման
Ջխաչելութիւն(ըն) Քրիստոսի
Եւ ըզթաղուէն ի գերեզման.
Ջաւերումըն զըմոխոց
Եւ զսոսկալի ար յարութեան,
Ջսոսկալի տեսիլ նրեշտակին
Եւ թափուր տեսին զգերեզմանն,
Ջմարարձումըն Քրիստոսի
Եւ զիջումն ի վերնատանն,

Ջողին իջեալ աղանակերայ
Առաքեալքն շնորհի զժայնեցան.
Ջտէրունական խաչն ցոյացեալ
Քայ իջանէ ի Գողգոթայն,
Եւ զսոսկալի ար զստտուստին
Ըզմեղաւ որաց(ըն) տանջման
Եւ զարդարոց տեղի անման.
Ջմարարքառն ժւրն խորան
Եւ զսրներըն զանազան,
Ջամէն ոսկով պարտ է ծաղկել,
Նմանէ յանմատոյց խորան.
Ակա սկսանի ի Մաթէոս,
Յառաջ զնէ զՔիբը Ծննդեան.
Մարկոս ասկիբըն աւետարանի
Եփեսոսի Քրիստոսի որպէս զրան:
Ղուկաս ասէ. Քանզի քաղումք
Յօժարեցան վերստական.
Եւ Յովհաննէս աւետարանիւն
Գովմաթ ասէ. ի սկզբանէ էր բանն:
Ջայս մեծ զանձա աստուածային
Տեսեալ Ստեփանոս քաջանայն
Եւ որդին նորա Մեքսիսեղեկ քաջանայն
Ետուն զբել զաւետարանս,
Յիշատակ իւրոց և ձնողաց իւրոց:
Որք ընթիռնուն կամ տեսանեն,
Բոյոր սրտիս զողորմին տան.
Ջձեզ աղաչեմ, սուրբ քաջանայք.
Յիշման առնէք ըզձեզ արժան.
Դուք յիշեալ լիցիք յԱստուծոյ՝
Լսել զձայն երանութեան.
Եւ Աստուծոյ մարդասիրին
Փառք և պատիւ միշտ յաւիտեան:
Գրեցաւ աւետարանս
ԹԵՒ Ը (=1602) էր թուական.
Ի գեղոյ որ Բողնց կոչի,
Ի դուռն է (եօթն) սուրբ նշանացն.
Ընդ նովանեաւ սուրբ Գեորգեան,
Ջձադիկն արի եւ տկար Ներսէս,
Մեղօք լցեալ ի մէջ մարդկան.
Ջձեզ աղաչեմ, սուրբ քաջանայք.
Յիշման առնէք զիս արժան.
Ըզջարարդող սուրբ զըրոցս՝
Որ կոչի յիշատակարան,
Եւ զիղբայրն իմ զտէր Բաղդասար՝
Որ զըրելով յաւարտ ինան.
Ի խնդրոյ մեծանաւատ քաջանային.
Որ Ստեփանոս կոչի անւան.
Եւ զորդին իւր զՄեքսիսեղեկ քաջանայն,

Եւ զկողակիցն տէր Ստեփաննոսի.
 Որ Գուլփաշայ ասի անան,
 Եւ զեղբարքն՝ զՆայրապետ և զմիւսն,
 Որ Մարտիրոս ասի անան.
 Եւ ըզ՛նորեղբայրն, որ
 Բուրդ վարդապետ կոչին յանան.
 Զննլեցեալոց մեղքն թողու
 Յիսուս Քրիստոս անմա՛ արքայն.
 Ըզկենդանիքն անփորձ պահէ
 Մինչ ի վախճան . . .
 Լսել զձայն երանական՝
 Եկայք օրհնեալ Նայրապետ:

Փառք չօր և սուրբ Նոզոյն,
 Որդւոյդ պատիւ միշտ յախտանա:

Աղաչեմ զձեզ, ով դասք քահանայից
 և ժողովրդոց, լի բերանով և բոլոր սրտիւ
 Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք ստացողի սուրբ
 աւետարանիս՝ տէր Ստեփաննոսի և կողակ-
 ցին՝ Գուլփաշին և որդոյն՝ Մելքիսէ՛թ քա-
 հանային և կողակցին՝ Գոյարին, և զմիւս
 որդիքն՝ Սիմէոնին և զստերցն՝ Շնա՛նաւորին,
 Վարդ-խաթունին, Աննային, Զույարին, և
 ծնողացն՝ Ներսէսին և Զույարին և եղբաւ-
 րքն՝ Նայրապետին, և կողակցին՝ Քանու-
 մին և որդոցն՝ Յովսէփին և Ներսէսին, և
 զստերցն՝ Գուլիին, և Քնքուշին, և միւս
 եղբօրն՝ Մարտիրոսին, և չօրեղբօրն՝ Յով-
 սէփ վարդապետին և ամենայն արևան մեր-
 ձաւ որացն, ամէն:

Իարձեալ, յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զտէր
 Ստեփանոս և զորդին իւր զտէր Մելքիսէ՛թ,
 որ ստացան սուրբ աւետարանս, ի Նալալ և
 յարդար վաստակոց իւրեանց, և րարի ծնո-
 դաց իւրոց, չօրն՝ Ներսէսին և մօր՝ Զույա-
 րին, և տէր Ստեփաննոսի կողակցին՝ Գուլ-
 փաշին և որդոցն՝ տէր Մելքիսեղեկին և
 Սիմէոնին, որ զպիղեցկութիւն Յովսէփայ
 ունէր և զիմաստութիւն Սողոմոնի, և զոյժն

Սամոնի և վաղահաս մեռաւ ի տարեկան,
 և տէր Մելքիսեղիկի կողակցին՝ Գոյարին,
 և քեներցն՝ Շնա՛նաւորին և Վարդ խաթու-
 նին, և Աննային և Զույարին և տէր Ստե-
 փաննոսի եղբարցն՝ Նայրապետին, և Մար-
 տիրոսին և չօրեղբօրն՝ Բուրդ վարդապե-
 տին և ամենայն ազգատո՛մին, Յօղն, որ
 ի Քրիստոսի յանարատ կողէն ցօղեցաւ ի
 Գողգոթայ՝ ի վերայ զյիսոյն Աղամայ, ցօ-
 ղեցել յոսկերս Նոցին և բուսուսցէ՛ յօրն)
 վերջին, ամէն:

Եւ ես, անարեւոտս յարեւոտաւորաց,
 յիմարս յիմաստնոց, մեղաւորս յարդարոց,
 անկարգս ի կարգաւորաց, սուտանուն Բաղ-
 դասար, շնորհիւ Տեառն սկսայ և ողորմու-
 թեամբ նորա աւարտեցի. աղաչեմ զձեզ
 Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք, մեղաւոր Բաղ-
 դասարիս և կողակցին իմ՝ Սօղոմին և ծնո-
 դաց իմոց՝ տէր Մարտիրոսին և Մովսէս-
 րին և եղբարցն իմ՝ տէր Ներսէսին և տէր
 Գրիգորին, և Կարապետին և Կիրակոսին և
 Ղուկասին, ամէն:

Քուրորութիւն (և) սխալան(աց)ս անմե-
 ղադիր լերուք, զի կարս մեր այս է. զի զա-
 ւետարանն ի Մոկս գրեցի՝ ի Բոլենց, ի
 դուռն սուրբ Գեղորգեայ, և յիշատակարանս՝
 ի Շատախ, ի յԱլեկոյ վանք, ի դուռն սուրբ
 Սարգսի գորավարին, անմեղադիր լերուք՝ զի
 կապած էր աւետարանն, ապա գրեցի զյի-
 շատակարանն:

Իարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝
 Ներսէսին և իւր կնոջն՝ Քանաղին և որ-
 դոյն՝ Նայրապետին և զստերաց՝ Քանումին
 և Մարգարին և եղբօր՝ Շաղուաթին, ա-
 մէն, և միւս եղբօր՝ Ներսէսին և կնոջն՝
 Քանաղին և որդոյն՝ Նայրապետին և զքս-
 տերն՝ Մարգարին, ամէն, Եւ որ ասէ
 զԱստուած-ողորմին, Աստուած իւրն ողոր-
 մեցի. ամէն:

348.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ. 62

Վաճի՛ր ու Պօղոս-Պետրոս եկ. Տիմ թիւ 148. ՌԻՊ՝=1604:

Ն.Ի.Թ թուղթ, ԿԱԶԻ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՒԱՐԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. երկաթեղէն անտաքանի մագաղ. երկաթեղէն թերթ, ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18x27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 216, ՏՈՂՔ 24, ԳՐՈՒՐՈՒՐՈՒՐՈՒՐ, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ գունաւոր ծաղկազրնր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ գունաւոր ծաղկեղէնր, ՄԱՆԻՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Սաղակ, ԵՄԱՆԻՆՔ, ԵՒ ԿԱԶԻՆՔ, ՍԱՏԱՐՔ, ՍԱՏԱՐՔ, խոշա Ըսպանդուր, ԺԱՄԱՆԿ ԻԺԳ=1604, ՏԵՂԻ անյայտ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք Աստուծոյ՛ յուսոյն մեծի.

Արարողին ամենայնի.

Երբեակ անձանց՛ անճառելի.

Միակ բընութեանն անեղի.

Հաւրն Աստուծոյ՛ ծնադին բանի.

Ուրոյ ծնընդեանն՛ անպատմելի.

Հոգ(ւ)ոյ բղձմանն՛ (ան)պատմելի.

Յանցեալն, յաժմուս, յապապայի.

Ամենազաւր տէրն էական՛

Ստեղծեալ ըզմարդ յիւր կերպարան՛

Եւ ի զբախտիկն անմահութեան.

Զոր նա չկայեալ ի պատուիրանն՛

Եղև մահու մեղաց կոխան:

Իսկ բարեգութ ի վաճ չայրենին՛

Ամենազաւր մարդասէրին՛

Ոչ անդուրժեաց իւր պատկերին.

Թողու ի ձեռու բանարկուին:

Ի վեց դարուն աւուրս հասեալ.

զԳարբիլապետն առաքեալ.

Մարիամու կուսին ազգեալ

Զուրախութեան ծայնն տուեալ.

Երթամ սուրբ կոյսըն հաւանեալ.

Բանն Աստուծոյ առ նա թեալ.

Ի յարեան կուսին առեալ.

Անճառապէս միաւորեալ.

Մասնի յայրին՛ ազգաստարար.

Բայց կուսութեան՛ աստուածաբար

Յերկրի շրջեալ խոնարհարար.

Այլ սխանեցեալ ի յխանարար

Ի շարչարանս զայ մարդկաբար.

Մերով բնութեամբս ճշմարտաբար.

Պընդեալ ի փայտըն մահարար.

Զոր մեզ եղև կենդանարար:

Իջեալ ի գուր ըստուերարար.

Զոր մարգարէն նախ ազգարար.

Թարեաւ փառաբերն տիրարար.

Զմահանացեալս անմահ արար:

Երեւցաւ մեծասանին.

Յիտ յարութեան աստուածային.

Զաջըն մեկնեալ աւրկեսց զնոսին.

Եւ վերացաւ կառաւ յերկինս:

Իսկ ի լըման յորեկինին.

Էջ առ նոսայ Աստուած հոգին.

Անճառ շնորհոք լըցոյց զնոսին

Եւ ամբաջոյց ընդդէմ չարին:

Իսկ յիտ կթն ամաց անցեալ.

Մաթեոսի սկիզբն արարեալ

Զաւետարան Տեառն զըրեալ.

Երբայց, ոյց բառին յայտնեալ.

Ի մարդկութենէ տեսան սկսեալ.

ՅԱբրահամէ ազգաբանեալ.

Մինչ յարութիւն իւր աւարտեալ.

Ի աշակերթացն, որ առաքեալ:

Այլ և անուն սրմա կոչեալ:

Ուրհըրդարար է ծառուցեալ.

Զոր երգ կենաց մեզ բարեգեալ.

Ի մահուանէ ըզ մեզ փրկեալ:

(Ե)րէյց ինքեց անցեալ ամաց.

Մարկոս հոգ(ւ)ով զիւրն գրեաց.

Որ Պետրոսի աշակերտ(ե)աց
 Եւ հրամանաւն նորին զըրեաց,
 Զոր կարճատաւս քանիս ճառեաց
 Առիւծաբար յառաջ խաղաց,
 Եզիպտացոց ազգին պատմեաց,
 Նորին լիզուովըն շարագրեաց:
 Բարձր աշտարակ սա անուանած,
 Քաղաք շինեալ ապաստանաց,
 Զի որք փաղչին յայտոց շարաց,
 Սովաւ լին(ին) ամրափակած:
 Քրսան երկիւ մասց յիտոյ,
 Մեծրն Ղուկաս կրկին գրելոյ,
 Ի բերանոյ Տեսոն անաթոյ,
 Առաքելոյն Տարոնացոյ
 Նախ յԱնտիոք քարոզելոյ,
 Լեզուաւ զրծնալ տայ ասորոյ:
 Այլ և անուի իւր կոչելոյ,
 Նոր յարու թին թարգմանելոյ,
 Եզին նրման մեղմով գնալոյ,
 Ի Յովսէփայ սրկիզբն առնելոյ,
 Մինչ ի յԱղամ զաղզն առնելոյ,
 Իսկ յետ յիսուսն ամաց անցման՝
 Փըրկին մերոյ սուրբ համբարձման,
 Պորբող զըճ զիւրն Յովհան,
 Այն՝ որ կոչի աստուածաբան,
 Ի յնփեսոս իւր սեպչական,
 Որ և է անդ իւր գերեզման,
 Ի նոյն լեզու չըռովական,
 Զարմանալի քանիս սկըման,
 Արծուանըման ամբարձական,
 Ոկսեալ յանեղ Բանն իսկական,
 Որդի կոչի սա Որոտման,
 Այլ և հնազանդ պատշաճական:

Եւ թէ վասն էր է չորեսին՝
 Աւետարան Տեսոն Յիսուսին,
 Բազում խորհուրդք աստ ցուցանին,
 Թեպէտ զընես (թէ միտ զընես)
 յուժարագին:

Նախ ի յաթոն աստուածային,
 Որ քառադէմ կերպիւ կոչին,
 Որպէս է այն հանգիստ նորին,
 Սոյնպէս է այս քարոզ նրմին:
 Այլ և ի զետն Առնեալան,
 Որ ի յերկրի իջեալ զընան,
 Նոքա մարմնոյ զանուրն տան,
 Սովաւ հոգիք կենդանաւան:

Նըշան յաղթող չորեքկերպ(ե)ան,
 Քար(ե)ակ թուով զըրշմեցան,
 Նովաւ հոգիք մեր փրկեցան,
 Սորին շնորհօք հաստատեցան:
 Եզեկիկ զկառնն առնալ,
 Նոյն և (ի) սա աւրինակեալ,
 Նորա քառ(ե)ակ շաղաւք գնացեալ,
 Սոյն սա ի չորս կողմն) ընթացեալ:
 Փառք Աստուծոյ՝ շօրն էական,
 Անեղ Որդոյ համարման,
 Հոգւոյն սրբոյ նոյն էութեան,
 Այժմ և յաւէտ և անպիսման:

Այլ և զստացող մի այս զանձի՝
 Աստուածախաւս սուրբ կրտսկի,
 Լուսաստղարթ քուրաստանի,
 Անմահութեան այս աղբերի,
 Իհաին կենաց պարզեղորի,
 Մեծապալ(յ)ծառ այս մարգար(ւ)տի,
 Տեսան քարոզ սուրբ նամակի,
 Անճառ շնորհաց պարզեղորի,
 Արքիահարչ լուս ծագորի,
 Աւետալուր քարբառողի,
 Միջնորդ մարդկան ընդ Քրիստոսի,
 Աբրալուս թեան խոստացողի:
 (Ի) կարգալոյ ժամանակի,
 Ի աւրինակող ոք թէ լինի,
 (Եւ) զանպիտան մեղօք զրբիչս՝
 Յիշող լինիք (յ)կեղեցի:
 Ի թվականութեան հայոց ազգի՝
 Հազար, յիսուն, երեք (ԻՄԴ՝ 1604)ամի,
 Հայրապետութեան տան Էջմածնի՝
 Մեխակաթ կաթնաղիկոսի,
 Եւ մերոյ աթոռակալի
 Ի առաջնորդն է սուրբ Կարապետի՝
 Կողբնաղեալ ի մէջ ծովի՝
 ԸՍտեփանոս վարդապետի,
 Գրաւարարք մի(ա)յղէս,
 Մեծ և փոքունք հաւատարապէս,
 Զանդ աղայեմ եղբայր(յ)րապէս,
 Երջման առնէք արժանապէս:

Արդ, աղայեմ զմանկունք սուրբ և
 կեղեցոյ, որք հանդիպիք սմա, յիջեցէ ի
 Քրիստոս և ի սուրբ յարթա ձեռն՝ ստացող
 սուրբ աւետարանիս՝ զիսմա՝ Լսպանդիարն
 և զհայրն՝ զԷստրլլէն և ըզձնոցն՝ զԱղայեմ-

նէն և կողակիցն՝ Շահ-սուլթան և զորդին՝ զՍքանդարն. զԽուսիսարն, զկողակիցն՝ ըզ-
 Խուսիս-փաշէն և զորդին՝ Ամիր-զապէն, Մէլիք-զապէն, զՍարխսաշն և զգուստրն՝
 Խաթուն-բէկին, և զԱւետն, զկողակիցն՝ Բը-
 Գուլան. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. և զոր-
 դին՝ զԷզըլէն, զՆալատուն, զԳրիգորն,
 զԱմիր-ապէն, զԿինդանին և զհանգուցեալն

ի Քրիստոս, Լիակատար սրախ Աստուած-
 ողորմի ասացէք սոցա. որ ետուն զասորք
 աւետարանս ու Նարեկացի մի, Բձեռք Նան-
 դերձ, ու Մաշթոց մի, ու կէս լիար ժամ տն-
 չինք յիշատակ հոգոց իսրեանց. ամէն.

Գրեցաւ սուրբ աւետարանս ձեռամբ
 անարժան գրչիս՝ Սահակիս. ամէն:

349.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Է.

Աղբաւար. Հից քիւ 277. ԹԻՓ=1604.

ՆԻԻԹ թողլով, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախ-
 տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանն է եղել,
 ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ, երկամիակ լսեցարանի մի
 թերթի, ԿԱՏԱԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ
 17X24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹ 288,
 ՏՈՂԹ 20, ԿԻՐ քաղաքի, ՍԿՋԵՆԱՏԱԿ
 թողնապրի, ԱՌԻՄԱՆՑԱԶԱՐԴԻ քունապր
 գաղղեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԻ չունի, ՆՈՐԱՆՔ
 չունի, ԿԻՍԱԿԱՐԱՆՔ չունի, ԿՐԻՉ Գրիգոր
 քաննալ, ԽԱՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ լսեցարան
 ՍԱՆՈՂ, Մահտիս թաղաւոր, ԺԱՄԱՆԱԿ
 (ԹԻՓ=1604, ՏԵՂԻ Թաղաւոր զիւր).

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Ախտում.

Փառք... Ուստի և տեսեալ զսուրա
 փրկագործութեան խորհուրդ՝ հաստատարմ.
 բարեմիտ և աստուածամար մահապախ՝ Թագ-
 ւոր, որ Բձեղամ գնաց յերուսաղէմ, և տա-
 րի մի եկաց յերուսաղէմ և երեք Բձկի(հ),
 խաշ մի և շուրջառ մի՝ հանդերձի. և ետ
 մաշիոց մի գրեւ և գտարք աւետարանս՝
 յիշատակ հոգոյ իսրոյ և կողակցին՝ Խան-
 գուդին և որդոյն՝ Մեկրանին և հարսին՝
 Մրգաթին և ծնողացն՝ Ստեփանոսին և Մեկ-
 հարսին և ամենայն ազգին. ամէն.

Ո՛վ յուսերամ գաս(ք) քահանայից և
 հաստացեալ մողղաւորդ, իմարան Աս-
 տուած-ողորմի ասացէք՝ ստուրդդ սուրբ
 աւետարանիս՝ մահգտաի Թագուորին և ծը-
 նողացն, հորն՝ Ստեփանոսին և մանն՝ և եր-

հուրանին և կողակցին՝ Խանգուդին և որ-
 դոյն՝ Մեկրանին և իւր կողակցին՝ Մրգաթին.
 և իւր որդոյն՝ Աստանին, Ալեքսանին, Խը-
 դաթին, Թագուորին, և Սարգիսին և հարա-
 ցըն՝ Վարդանին և իւր կողակցին՝ Գուհարին
 և որդոյն Փանոսին և դասերն՝ Նաւաթարին
 և միւս հղբարն՝ Աւետան և իւր որդոյն՝
 Շաղապին և միւս հղբարն՝ Ալեքսանին
 և իւր որդոյն՝ Սարգիսին և մահգտու
 դասերն՝ Ալամին, եւ որք տեւք Աս-
 տուած-ողորմի. Աստուած ձեզ ողորմեցի-
 ւամէն.

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի
 զեաւդս որ կուչի Թագու, ընդ հովանեաւ
 սուրբ Գեորգայ զօրավարին և սուրբ Աստ-
 մա(յ) զօրավարին, ձեռամբն Գրիգոր քանա-
 նային՝ քաջ և արի քարտուղարին. ի մեծ
 յիշանակ շրջապայտի խան արեգակնին՝ սուր-
 րիժիք երկնաշու ճանապարհաւ՝ յերկնից
 յերկրի հայնդով, ըստ արարչութեանցն շա-
 փեայ՝ յերանդոյն Աղամալ ի դարստէն Էթ-
 և Իթ (7028) ամ, Իսկ ըստ թուոյ Խարա-
 վային (Յարեթեանս տումարի մէ և ԹՓ (= 1604), ի յառաջնորդութեան տեսուն Գրի-
 գորիս կաթուրի զիկոսի Ախիւամարայ. Ի յայտմ
 ամի դարձեալ զսրացաւ Կարմիր-Գողգն և
 Հատ զԹարգիլ, գնախմբուն, զԹոյ և զՈւ-
 լամաստ, և Նատեալ և (Ի) վերայ յերեսնայ,
 քայց իաղապարայ է.

Արդ, աղաչեմ զամենհետեւ, զարձեալ
 Աստուած-ողորմի ասացէք՝ զձագրդդ սուրբ

ոտմբ Մխիթար երիցուն. որ զանունս ունիմ ե զգործս ոչ. այնմեղադրի լերուր խոշորութեան ե ստալանաց սորա, զի կայր

մեր այս է. Գրեցի զսուրբ աստուարանս ի թուականութեան նախյկացի(ե)ան տոխմիս ի Ռ ե ՆԴԻ (=1604),

351.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ԵՔ.

Մովսիս՝ Քաղիկ քաղի՝ երեմ-խոռանի եկ, Հից քիւ 2. ՌԵՊՒ=1605:

ՆԻԻԹ թուղիմ, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ եւ արծաթապատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ՝ վատ է՝ պատմած: ՄԱԳ--ՊԱԶՊ. շունի, ԳԱՏԱՐԿԻ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ, 13X18, ԳՐՈՒԻԻԻՆ, երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂԻՔ 20, ԳԻՐ քողարագրի, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻՔ ցավաւոր թուղարգրի, ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ սակաւթի գունատր զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 12+4 աստուարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, գրծուած, քայց չգրուած, ԿԻՍՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ Ստեփաննոս, ԺԱՄԱՆԱԿ (ԻԺԻ)=1605, ՏԵՂԻ Դաշտ գիւղ՝ Մովսիս:

ՅԵԼԱՏԱՐԱՆԻԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, զրեցաւ սուրբ աստուարանս ի յերկիրս Մոկաց, ի ցեղոն՝ որ Դաշտ կոչի. ընդ յով(ան)եաւ սուրբ Յակոբայ՝ նայրապետին. ի նայրապետութեան տէր Գրիգորիսի. ի թրին նայոց՝ ՌԵՊՒ (=1605), ձեռած(ք) մեղապարտ . . . (անկեալ է):

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս ե Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Քամալին ե իւր ծնողացն, Նօրն՝ Աւետիսն ե մարն՝ Շահ-սոլթանին, կողակցուն՝ Գոգալին, եղբօրն՝ Թուսին ե կնոջն՝ Գագալին ե որդոց՝ Մխիթարին ե քուլորջն՝ Ուալ-խաթունին, Նօրն՝ Շաղաւաթին, մօրն՝ Թուրանդին, եղբօրն՝ Աւետիսին, տէր Յովանէսին: Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Գոգալին ե ծնողացն՝ Պետրոսին ե Սաթուհի-տալին, եղբօրն՝ մահդաի Ստեփաննոսին. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած ողորմի ասացէք՝ Քամալին ե կնոջն՝ Դաղալին ե մօրն՝ Շահ-սոլթ(ան)ին. որ ետուն նորոգել ե արծա-

թիլ զսուրբ աստուարան(ս), յիշատակ հոգոց իւրեանց ե ծնողացն, Նօրն՝ Աւետիսին ե եղբօրն՝ Քաթուսին ե կնոջն՝ Գոգալին ե ծնողացն՝ Պետրոսին ե որդոյն՝ Մխիթարին ե քուջն՝ Զալ-խաթ(ու)ին, Գոգալին, Սաթուհի տալին ե մահդաի Ստեփաննոսին ե ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն:

Յիշեցէք ե Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Թուշիանց Դաւոյին. որ Կ (երեք-իսորանի յատաջի պախէզ, ոխի արար Գ-խորանին, որ տարին Բ բոուր կապալ տայ. Աստուած ուր (իւր) վարձ զապուլ ընէ. Աստուած ուր (իւր) մեղք թողնէ — Գրեցաւ գիրս յուխի եւ թն, ՌԵԶ (=1721), Գրեցաւ ձեռածք՝ Վանեցի Պողոսի որդի՝ Կազարին:

Այլ ե զթագի տանաւորքն՝ զՆուրիջան, զՓիրի-ջան, զՍահլին. որ խնամ տանէք ի վերայ սուրբ աստուարանին, որ կեանայ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին ե սրբոյն Ստեփանոսի նախապկային, անջինջ յիշատակ՝ խօջա Սահլին ե իւր ծնեղացն: Եւ որ յի բերանով ե քուրք սրտի Աստուած-ողորմի ասէ, Աստուած իւրն ողորմեցի. ամէն: Նայր մեր լոր յերկ. — Կրկին անգամ աղայեմ զձեզ, որ յի բերանով Աստուած-ողորմի ասէք՝ Աւետիսին ե Ստեփաննոսին ե ծնողացն նոցին՝ Կարապետին ե Բէկի-ջանին ե որդոցն՝ Քամալին ե Կարապետին, ե կողակցաց նոցին՝ Աղա-բէկուն ե Շահ-սոլթանին. Աստուած գիրեանց հոգի(ս)ն յուսաւորէ. ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Ստեփաննոսն ե նաւր՝ Կարապետին, մարն՝ Բէկի-ջանին, կողակցուն՝ Աղա-բէկուն, որդեցն՝ Կարապետին ե Բազին?, Նուրարին, Ջան-աղին, մահդաի Շաղ-փալին: Եւ որ Աս-

սուած-ողորմի աւել, Աստուած իւրն ողորմեացի յաւուրն զատաստանին. ամէն:

Դարձեալ. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ զՍտեփաննոսս և ծնադնն՝ զԿարապետն և զԲէկի-Ֆան և զԳողակիցն՝ զԱղա-բէկին և զորդին՝ զՎա-

րապետն, զԲագլն, զՆուբարն, զՋան-աղէն, և իւրեանց ամենայն արեան մերձաւորացն: Եւ ինձ մեղաւոր զրչիս՝ սուսանուն մեռանիսի. որ զյիշատակս զրեցի: Տէր Աստուած ողորմեացի յիւր միսսանգամ զայստեանն. ամէն:

352

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԺ.

Վաճի՛ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. (կտաճ է). ԹԻՐ՝=1605:

ՆԻԽԹ թմովթ: ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանը պատարել է Ն. Գ. Ժ. վ. փիղողալամեսը, 1882 թմին, իւր ճշայկական ժամանակագրութիւնն սնտիպ աշխատութեան մէջ. թիւ 440: ԳԻԻԶ Մարտիրոսը, ՍՏԱՅՈՂ, ԵՐԱԿՈՂ և ԿԱԶԻՐՈՂ, սնտիպտոս, ԺԱՄԱՆԱԿ (ԻԺԻԺ) = 1605, ՏԵՂԻ Հիզան:

ՅԻՇ ԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Փառք, պատիւ այժմ յաւիտեան,

Եւ արդ, եւ յետինս ի կարգաւորաց՝ Մարտիրոս, շնորհիւ Տեառն սկսայ և ողորմութեամբ յորին կատարեցի սուրբ աւետարանս՝ ի յաւ և ընտիր Սահիբ օրինակէ. ի քաղաքս՝ որ կոչի Հիզան. ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցեացս՝ սուրբ Յարութեան և սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Յովնանու Մկրտիչին և սուրբ Ստեփաննոսին և սուրբ Գրիգորին և սուրբ Սարգսին և օրդոյն Մարտիրոսի. — ի մեծ թաւականութեան Հայոց ԹԻՐԻ (=1605) ամին. ի չայրապետութեան Հայոց՝ տեսան Գրիգորի, Էջմիածնի ամենայն Հայոց, և ի կաթողիկոսութեան

Աղթամարայ՝ տէր Գրիգորիսի. — ի ընտանեաց, թեան Տաճկաց՝ սոյթեան Մաճմազ Խոնդրարին. և ի Պարսից թագաւորութեան՝ Շահ-Աբասին. և ի մերոյս պարտութեան՝ Մեր-Հասանին:

Ի յայսմ ամի եղև զրաւ ար. աւետարանիս — Յորժամ ել արքայն Պարսից՝ Շահ-Աբասն՝ յԱսպահանայ, և եկեալ ըստ զօրօք ի վերայ քաղաքին Թաւրիզաւ, և Հառլան, կոտորելով զրազումս ի յայլազգեաց, ինայելով ի քրիստոնէայս: Վասն զի էր քարի բարուք և քարեկամ քրիստոնէից, խաղաղարար և աստուածաւար. վասն որոյ տիրեաց ամենայնի մինչև յերևան. և նստաւ ի վերայ և պաշարեաց զնաւ և զառաջիկայն Աստուած պիտէ:

Անարժան Մարտիրոսիս Աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն հայցեցէք՝ ինձ և ձեռոյց իմոց՝ Սարգիս քահանային և Ռանունին և եղբարցն իմ՝ տէր Սարգսին և տէր Յովառափին. ջուերն իմ՝ Հովսեփմին և Եփրատմին, և կենակցին իմոց՝ Աղա-բէկուն, և օրդոյն իմ Գրիգորիս քահանային և Իգնատիոս քահանային, և զստեղացն իմոց՝ Աննային և Եղիսարէթին:

353.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ԵՍԻՍ.

Վանի՝ ս. Նսան եկ. (կորած է). վերանորոգուած 1606 թ.:

ՆԻԻԹ թողլով, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յիշատակարանն արտագրել է Յ. Ա. Ծ. վ. Փիր-դարամանը իւր «Հայկական ժամանակագրութիւն» անտիպ աշխատութեան մ'էջ, 1869 թուին. ԳՐԻԶ, ՍՏԱՅՈՂ, ԵՄԱԿՈՂ, և ՏԵՂԻԱՆյԱՅՈՒ, ԿԱԶՄՈՂ Երմաննէս րանսնայ, ԺԱՄԱՆԱԿ վերանորոգուած 1606 թ.:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Նորոգեցաւ սուրբ աւետարանն՝ ձեռամբ Երմաննէս քահանային՝ ի թուականիս ՌԵՆ (—1606). (յ)այսմ դարուն) և նեղ ժամանակիս. որ բազում վիշաք և նեղութիւն եղաւ, նեծկաշաբժութիւն եղաւ: Ուսուսն և Կարմիր-Գոյակն վերայ մէկ մէկուս գնաց. բազում աշխարհ աւերեցին. լեռն (այնպիսի) աւերութիւն եղաւ և կոտորումն, որ չէ յիշելիք. ի սկզբանէ մինչև ցայժմ չէր եղեալ. Ո՛հ, վա՛յ մեզ նազար բերան. որ էնց բաներ տեսաք, Կարմիր-Գոյակը եկաւ ի վերայ Վանայ. բազում կոտորումն արաց

(արեց)՝ նայ ու տաճիկ. բազում քահանայք, բազում գերիք տարան. որ թիւն ու համարըն չիմացանք: Եւ յետոյ Ուսուսն նեծ(ալ) ժողովեց բազում. գնաց վիւրայ Կարմիր-Գոյակին: Ուսուսն որ հասաւ ի Թաւրիզն, գրոհ տուեալ կուսցաւ: Ուսուսն փախստական եղեալ՝ եկաւ սակաւ՝ նեծելաւք, անցաւ գնաց յԱմիթ. ՅԱմթայ մինչև Թաւրիզ կրկին աւերութիւն եղև. խիստ սով եղաւ. էնց սով եղաւ, որ մէր (մայր) զմանուկ ուրացաւ, տասնհինգ դրամ հացն՝ փարւ մ եղաւ. ահ, վա՛յ մեզ. դեռ չէր ընկնիր ձեռն: Բազումք) սովամահ եղան. առան ու տասնհինգ մէկ տապան կը դնենք: Բազումք զազան ու կատու կերան: Այս ամենայն եղեալ վասն ծովացեալ մեղաց մեղոց. ո՛հ, վա՛յ հազար բերան: Աւերութիւն ու շարութիւն բազում ետուն. բայց մենք սակաւ գրեցինք վասն լսողաց չը ձանձրանալոյ: Մեղայ տուէք, աղօթաւ արարէք, որ դուք ալ չը նանդպիք էնց փորձանաց.

354.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ, ԵՃԲ.

Կողբանց վիղի՝ ս. Ռովնանէս եկ. Հիմ թիւ 1. ՌԵՉ—1607:

ՆԻԻԹ թողլով, ԿԱԶՄ կաշիպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ ուխտատեղի է և կոչում է Կարմիր աւետարանն, ՄԱԳ-ՊԱՀԳ. երկաթազիր աւետարանի երկակնն թերթ, ԴԱՏԱՐԻԹՂ. շունի, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 12×24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկակնն, ԹՈՒԼՔ 264, ՏՈՂՔ 21, ԳՐԻ քաղարազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՐՔ գովաւոր թոշնագրեր, ԼՈՒՄԱՆՑԱԶՄԻՐՔ գովաւոր ծառիկներ և զարկեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 18+

4 տւ. ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Բաղդասար րանսնայ, ՍՏԱՅՈՂ, ՆՍԿԱԿ, ԿԱԶՄՈՂ, Եւ ԵՄԱԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻՉ—1607, ՏԵՂԻ Պարնեց գիւղ՝ Մոկաց.

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Բուն յիշատակարանը թափուած է) Վերջում.
Փառք . . . Էւ զարձակ այցելա՞ եղի-

գի ձեզ, Քրիստոսի արեամբ զնեալ ժողովուրդի, վասն սուրբ աւետարանիս. որ է հրաշայի եւ սքանչելագործ: Եւ էր առաջ ռիֆ սուրբ Վարդանայ, եւ վասն վրդովման աշխարհին՝ փախտական գնացին յերկիրն: Բաւազիտո՞ (Բաղիշու՞) եւ տարան ընդ իւրեանց զսուրբ աւետարան(ս) եւ ծնաց անդ ի տարի եւ հան (յայն) զեօղն՝ յամ յամէ՛ չախն եւ վաստակ ոչ գայր ի հո(ւ)նձս. եթէ հարկաւ որ կամ ինչ իրօք սխալածք լինէր՝ ալյն կեօղին: Եւ նորա ձանձրացեալ նեղասրտ(ե)լով, աստուածասէր Այվազ, որ էր թոռ Սողոմոնին, դարձեալ երեք յառաջին

բնակութիւնն իւր՝ ի գեաղն Գրաթբան, ի զուան սուրբ Վարդանայ, եւ կրկին ռիֆ արար սուրբ Վարդանայ, ձևամբ տէր Սարգիս բանաւայի եւ ոչն պարն Մարգարիտ:

Նոսր գրով.

Վայ մեղաւորիս, թէ ինչ դստն եւ լիդի մամանակ հասանք մենք. որ եմք (ի) տարտարոս(ի) ի ձեռաց ալյալզգեաց, եւ է թանգութիւն մանայն իրաց. ցորին եւ փաքառի, կորեկ Գ փաքառի, ազն Գ փաքառի, մաշին՝ Զ փաքառի, կոնի՝ Է փաքառի, զիտրի պանիր՝ Գ փաքառի, ձկն՝ եւ շալի:

355.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԵԿ.

Աղլարաւ. Հից րիւ 162. ԻԲԼ—1608:

ՆԵԻԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշիկաւ տախտակ, ՀԱՆԿԱՐԱՆՔ կազմի վրայի արժանի, իսպր պոկուած է, ԻՄԿ.-ՊԱՆՊ. երկաթագիր տետրալին 4 թերթ, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. շտեյ, ԻԵՄՈՒԹԻԻՆ, 13X18, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկսին, ԹՈՒԼԹ 312, ՏՈՒՄ 21, ԳԻՐ ըտրագիր, ԵԶԶԵՆԱՆԻԹ սովեզոծ թըղչնագրեր, ԼՈՒԱՆՅԱԶԱՐԿ Գ զոնաւոր եւ սովեզոծ ծաղիկներ, ԻՄԱՐԱՆԿԱՐԹ 16+4 տետրալիններ, սովեզոծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԽԱՆԻՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Սարգիս քանաւոր, ՍԱՏԱՐԱՆ, Երկուսի, ԻՄԱՐԱՆԿԱՐԱՆ, ԿԱԶՄԱՆ, աւ յալյալ տախտակ, ԻՄԱՆԱՆ ԻՍԿԼ—1608, ՏԵՂԻ թիգան:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐԱՆԹԻՆԻՐ.

Վերցում.

Փառք եւ պատիւ այժմ յաւիտեան համաթոյ երրորդութեան՝ Երեւանահանալ սուրբ ՏԵՐԱԹԵԱՆ Միասնական Աստուածութեան, եւ այլն ինչպէս թիւ 251 աւետարանի մէջ (Թ ե Գ օրինակներ ի տարբերութիւններ չամեմատ), մինչեւ Աթիւք թեալ փերաթարձան: Եւ ութ աչք զեղեցկացան: Նըշտանակ մարդ յանդիման ՂՄտաթեւեան աւետարան, — եւ այլն տես թիւ 252 աւետարանի մէջ (յէջ 587—

600), մինչեւ Բաւազին Յովհաննէս հաւատալ եւ զիւսան յաւիտեանական բնորոշեկ յանուն նորա:

Աստի եւ տեսալ զսորայս անձաւ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն ի յուսանեալ զսորայս սրբոյ Սիոնի՝ բանիբուն եւ կրթանիկ բարոնաւան Յովսէփ. որ ի վաղուց հեալ յանկայր աստուածախօս այսմ մարգարտաշար յուսալթիթիթ սր. աւետարանիս. ի միտս առեալ զսորան եւայ(ե)այ, զոր աւել. Երանի՝ որ ունիցի զաւակ ի Սիոն եւ քուտանեալ յերուսաղէմ Վասն այն յուսոյն եւ զիւր եւ ձաղկի՝ ոսկում ի յազմարդով եւ երան)զ երանց զունով զարդաբեյ՝ զսուրբ աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ եւ ծնողացն. հօր՝ Ղազարին եւ մօր՝ Դօգային եւ կորայցն՝ Վարդանին եւ Սարգիսային, եւ քեւին՝ Լարգգին եւ հօրեղործն՝ Ստեփանոս եպիսկոպոսին եւ միս հօրեղործն՝ Երեւանին եւ նորա կնոջն Թարեղին եւ որդոյն՝ Պետրոսին եւ տէր Թաղորին, Սահակին եւ Յովանիսին, Ասպայանին եւ Շամսին եւ իւր թուրքին՝ Նարեկին եւ Ալամին, եւ Սահակի կնոջ՝ Շայուսին եւ որդոյն՝ Վարդանին եւ Ղազարին եւ զստեղն՝ Խաթունին եւ Պանոսին, Մրաթին եւ Դօգային, եւ հօրեղործն՝ Խաթին, եւ նորա որդոյն՝ տէր Հեւրապետին եւ Բարսեղին եւ զստեղն՝ Նիկոնին եւ վարդապետին հօրեղործն՝ Ամբարին

և նրա որդւոցն՝ Պարսամին, Սիրունին և Արթին, և վարդապետի ժօրքունին՝ Շահունին և իւր որդւոցն՝ Առաքելին, և ամենայն արեան մեքմատաց ճոցին, կենդանեացն և հանգուցելոցն, ողորմեացի Քրիստոս Աստուած մեր յիւր միտանդամ գաղտնութ. ամէն:

Արդ, որք ճաշակեք յամենառատ սեղանոյս և վայելեք աստուածային բուրաստանէս, յիշեալք ի մաքրափայլ յաղօթն ձեր, առաջի անարեւն զինման՝ ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին, և լի սրտիւ և բոլոր հաւատով Աստուած. ողորմի՛ ոսպեղճ՝ ստացողի լուսազարդ սուրբ աւետարանիս՝ տէր, Յովակի քաջ և արի վարդապետին և ծնեղացն՝ Լազարին և Գեղային և եղբարցն՝ Վարդանին և Մարտիրոսին և քուերն՝ Լարդկին և Նօրիկարցն՝ Սահփանոս արքեպիսկոպոսին, Լեւոնէին և Գաւթին և հօրեղբորցն՝ Պատրսին, տէր Յակոբին և Սահակին, Յովանիսին, Ասպանանին և Շամսին, և առաւել աշնոցիկ. որ ի վերայ սուրբ աւետարանիս աշխատեալ և երախտիք ունին. Քրիստոս Աստուածն ամենայնի ողորմեացի յիւր միտանգամ գաղտնութ. ամէն:

Եւ արդ, եւ յետինս ի կարգապարտց և անարժանս ի մանկուան սուրբ եկեղեցւոյ, անարհեստս ի գիրս զընտելեան՝ Սարգիս սուտանուն բաճանայ, որ անաւոր միայն եւ և զործով ոչ, Վասն զի ոչ եւ պահալ զհրամանս սր. արարչին և ոչ ընդունող կամ կատարող նշնաւորս պատուիրանաց նորին, հանապաղ աւտարացեալ և հեռացեալ յամենայն կարգաց և հրամանաց Տիառն աստուածային: Այլ և բարեխօսութիւն և յօգնականութիւն կոչելով և յոյս զնկող զամենայն սուրբն և զսիրելիս անուան իւրոյ, որ ոչ անտես առնէ զմօրորեալ և զանարժան ծառայս իւր բոս անբաւ մարդասիրութեան իւրոյ:

Շնորհիւ Տիառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարելի գաստուածաբնակ և գաստուածաբոս տոսոս՝ զլուսարու(դ)իս սուրբ աւետարանս՝ ի Սրսցի լաւ և յընտիր աւրելանկէ ի մեծ խուականայ չափոց Լև և Մէ: (—1608) ամիւն, ի բաղաբնս՝ որ կոչի Ռիգան. ընդ հովանեան աստուածաբնակ սուրբ տաճարացս՝ սուրբ Յարութեան և սուրբ Աստուածածնին, սուրբ Յովանէս

Մկրտչին, սրբայ Ստեփանոսին և սուրբ Իրիգորին, սուրբ Սարգսի զօրավարին և որդոյն նորս Մարտիրոսին, ի հայրապետական իջմիածնայ՝ տեառն տէր Մկելի-սէկի, և ի մերոյս կաթողիկոսութեան Աղթմաբայ՝ տեառն տէր Իրիգորիսի. ի թագաւորութեանս այլաւսեօց՝ սուրբան Մարմատ խնտքարին, և արեւելեան թագաւորին Շահարսիսին և ի մերոյս պարսնութեան՝ Միր-Հասան (հ)անին, ի դառն և ի նեղ ի վշտաշատ և ի պոտոնհաս ժամանակ, յարուս նեղիմք ի հարկապահանջութենէ, ի խառնակութենէ և ի վրդովմանց անտիրանացն:

Քան զի եւ քան զեւ սաստկանայ բռնութիւնն և նեղութիւն ի վրայ աշխարհիս, եւ առաւել ի վրայ ազգիս Հայոց: Ար յանցեալ ամին առաքեաց խնտքարն արեւմտեան թագաւորին զօրավորին իւր Զղայ օղլին՝ բազում և անթիւ զօրօք, ի վերայ արեւելեան թագաւորին՝ Շահարսին: Եւ նա ընդդէմ ելեալ կոտորեաց զնա և արար զնա փախստական: Եւ ի նորոք գնալն և կոտորելն և ի դառնալն՝ եղև բազում քաղաքացն և գեղեցիկք արեւելեան և կործանումն մեծ յով. մինչ զի ամենայն աշխարհ անբնակ և անապատ դարձաւ. և յբիցանն մարդիկ յերկրէ յերկիր և ի քաղաքէ ի քաղաք. և եղև սով սաստիկ ընդ ամենայն անդիս. մինչ զի եղև կապիճ ցորեանն թէ կարմիր ոսկի և կորեկն՝ ըզրուշ և զիտր իւղն՝ ի կարմիր միւ. եւ ի սաստիկ սղութենէ և ի սովոյ՝ բազումք դառն մայրամբ մեռան. և բազումք զազիր և զարշիլ միս կերան անխտր՝ ձիոս, ջրուս, իշուս, ուղտուս, կատիւ և այլ սիրիք և զազրալի միս, և չուտիլոյ կերակոր կերան, անշտապալ. զոր ոչ է արժան յիշատակել կամ ի միտ ամէլ պարշտութիւն նոցա:

Եւ այս ամենայն եղև վասն ծովացեալ բազում մեղաց և մեղք և դեռ եւ հիք ի տառապանս և ի նեղութիւնս յայս և ոչ գիտեմք զեւս չարաբանաց և վտանգիս մերոյ թէ զինչ լինելոց եմք: Յորոց փրկեացէ ինքն գատարարն և ողորմածն Աստուած և փրկեացէ յայս վտանգէս և ի փորձանացս և զարձեալ կրկին տալցէ ամենայն աշխարհիս գիւր առատ բարութիւն

և գողորմութիւն, ի փառս սուրբ և այսուր անուան իւրոյ, ամէն:

Արդ, որք ճաշակէք յամենառատ սեղանոյս և վայելէք աստուածային բուրաստանէս և շանդիպիք անուսիժեան սուրբ աւետարանիս, կարգալով կամ աւրինակելով և կամ հարեանցի լի տեսնելով, զաւելորդն բառնայք և զպակասութիւն ընտր, խորհրութեան և սխալանաց կրին անմեղադիր լինել: զի կար մեր այս էր:

Վասն որոյ երես ի գետին դնելով աղաչեմ զամակնուդ սուրբ եկեղեցւոյ: զի լի սրտիս և բոլոր հաւատով Աստուածորդի մի ասացէք՝ Սարգիս, անաթան զձողիս, ինձ և ծնողաց իմոց՝ Սարգիս վարդապետին և խանութին և իմ պատուական եղբորն՝ տէր Մարտիրոս վարդապետին, և իւր որդոյն՝ տէր Գրիգորիսին, փոխեցելոյն առ Քրիստոս, և քուերորդոյն իմոյ՝ տէր Ռաշատոս վարդապետին, որ յանցեալ ամին՝ նոքա երեքեանն՝ ի մէջ որդեալ փոխեցան առ Աստուածն ամենայնի և քաղուծ սուգ և տրամուծին մեզ թողին: Քանզի էին ամենայն շնորհօք և իմաստութեամբ լի, քաղցր և քանակալոյք շարականաց բովանդակ տետրի և մեղետոյ, զբի, ծաղկի և ամենայն ցեղ զանազան արուեստից, մինչ զի ոչ որ էր նման նոցին յամենայն բանս զիտուելեան, լուսափայլ իմաստութեամբն իւրեանց, որոց յիշատակ նոցա արձնութեամբ իղիցի, և անխառն պսակացն արժանի լինին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, Այլ և քուերոցն իմ՝ Հռէփսիմին և Իփրոսինին, և կենակցին իմոյ՝ Ըռուսինին, փոխեցելոյն առ Քրիստոս: Եւ իմոյ որդոցն՝ տէր Յովանիսին, որ աշխատեցաւ ի ծաղկել աւետարանիս, Կարպետազան և Էդիլիշին և Կիրակոսին և իմ եղբորորդուն՝ տէր Իգնատիոսին, և ամենայն արեան մեթաւոյրաց իմոց, որորմեացի Քրիստոս Աստուած մեր, ամէն:

311 ւ թղ. — Եւ, արդ, — ի վերջին տարուս և յերեկոյնացեալ ժամանակս, ըստ որում արեգակնայն Նոյովմամբն կազմեցաւ զժամս և զաւրս, զշարաթի և զամիս և զամս և բարդեաց զժամանակս և յարաբարեաց զարտ հեկն: Վասն զի յեկանիոյն Աղամայ ի զրախտէն մինչև ցայժմ՝ պարտունակեալ

եղիւ ամս Էֆօկկ (==7061), իսկ ի ծննդնէ կենեարարին Փրկչի մերոյ Յիսուսի մինչև ցայժմ հն ամբ Իկ և Ջժ և ԼԷ (==1638), իսկ ի հալկագեան սեռիս, տոմարիս, ըստ որում եղաւ ժամանակս ամբարշը(տ)ին Յուստանոսի ԻԶԷ (==1638) ամին, ի թագաւորութեան այլասեոյց Ալի Աւամանին ի զաճն առիական Կոստանդնուպոլսի՝ սուլթան Սուրատին և յարեհեան բունակալութեան Պարսից՝ Ջիհանգիր-շահ-Սաֆին, և ի հայրապետութեան ընդհանուր Հայոց՝ տեառն Փիլիպպոսի և մերոյ աթոռոյ կաթողիկոսութեան կղզոյս Աղթմասարայ՝ տեառն Ստեփանոսի և նորին հարազատի՝ Յովանէս եպիսկոպոսի. և յիշատանութեան տանն Գալկայ՝ ծերունոյն Ղարապէկի և պարոն Աշոտի և Տաւադան-բէկի և նորահաս ժանկանն՝ Ասրամէլիքի, և ի քահանայութեան կղզոյս՝ Թումայ երիցու:

— Եւ շնչակնս ի ըանականաց, ապիկարս ի կարողաց, անիմաստ յիմաստնոց, խոնքականս ի սրբոց, արքիիսս ի պարկեշտից՝ Յովսէփս, որ ստակական անուանաւ միայն կոչիմ վարդապետ, ի յերկրէն Մովսէս և ի գեղջէն յՈղջայ, եկի ի կղզիս Աղթմասար, բերի ընձայ զաւետարանս հրաշագործ՝ ոսկէտուփ և արծաթապատ, և եղի զսա ի դուռն սր. Ռաշին և սուրբ Ստեփանոսին և սուրբ Գրիգորին, ընդ ամին և պատուական չուրջան մի՝ Բուրսակ գարբաք, և եղիցին սորայ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնաղաց իմոց՝ Ղազարին և Գոզային:

Ո՛վ եպիսկոպոսք և քահանայք սուրբ եկեղեցւոյս, որք հանդիպիք սր. աւետարանիս, կարդալով կամ հարեանցի զիտանելով, լի սրտիս և բոլոր հաւատով ասացէք Աստուած որդորի՝ Յովսէփ վարդապետին և ծնաղացն նորին և ամենայն արեան մեր՝ ձաւորաց, Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ կաթողիկոսք, եպիսկոպոսք և քահանայք, զի ես ետու զսուրբ աւետարանս և զդուրջառն ի դուռն սուրբ Ռաշին և սուրբ Ստեփանոսին, անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և Տօրիզարսին իմոյ՝ Ստեփանոս եպիսկոպոսին, և մի ոք իշխեսցէ զրաւի կամ զողանայ կամ ծախել կամ հեռացուցանել ի զրան(է) սուրբ եկեղեցիացս, այլ կայսչի և միասցէ աստ յաւիտեան յաւիտեանից:

Իսկ և թէ ոք յանդգնի ամբարտաւա-

նութեամբ, գրաւելով կամ գողանալով կամ ծախելով, հետացուցանել ԳՊՔ. աւետարանս և զշուրջատ ի գրանէ սուրբ Խաչին և սուրբ Ստեփանոսին. հետացեալ լինի ինքն ի յարարութենէն Աստուծոյ և ջնջել լինի ի զբրոցն կենաց և անմասն և անբաժին ի սրբորոցն դասակցութենէ. ամէն. Իսկ ոյր լաւ պահեն և խնամ տանեն շուրջադէպ և սուրբ աւետարանիս՝ աւրնեալ լինին յԱստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա և արժանի լինին երկից արքայութեան: Եւ նմա փառք լաւ տեսանս. ամէն:

612 ա թղ. Դարձեալ, աղայեմ զձեզ ասացէր Աստուած-ողորմի՜ ըսէս էնիաթին. որ ստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հարաւ արդեանց իւրոց յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն, հօրն՝ Միրզին և մօրն՝ Ջամբէկի-հաթուն և եղբօրն՝ Գրիգորին և կնոջն՝ Համբէկուն և որդոցն՝ Եղիայ սարկաւագին և Վարդանէսին և զստերն շօրիփսիմին, և իւր կէնոջն՝ Թուրմանդին և որդոյն՝ Նազարին, զբատերն՝ Տանիային և զԵւերցն՝ Մարանին և Թաւրբէկուն և Աղասուն. ամէն. Որք հանդիպիլ ամա, կարգալով կամ արիւնակելով, ասացէր Աստուած-ողորմի՜ ըսէս էնիաթին և ծնողացն և եղբօրն և որդոցն և զստերացըն և ամենայն արեան մերձաւորացն. կենդանեաց և հանգուցելոց. ամէն:

Որ սուրբ աւետարանս անկեայ էր ի ձեռն պարտաւորոյ ի Վան քաղաքի գերի, ես տէր Վարդանս՝ սուտանուն բահանայ. որ բազում ֆանս կրեցի ի ձեռն պարտատէր սուտ քրիստոնէի և յորդորեցի ըստ էնիա-

թին և գիդի տանուտեալքս. որք աղանական եղեն, և զըշով. կէս զըշով, ապաստով, յայով՝ ժողովեցին, և տունիք պարտաւորոջն և վերստին զնեցիք և բերինք ի յԱղթամար, ի զուսն սուրբ Խաչին և սուրբ Ստեփանոսին, Ամենայնփրկչի և սուրբ աջերաւացս. ամէն. Եւ դարձեալ, ասացէր Աստուած-ողորմի՜ ըսէս էնիաթին և ծնողացն և եղբարցն և որդոցն և զստերացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, կենդանեացն և հանգուցելոցն. ամէն. Եւ որք յանդգնին և հետացուցանեն ի գրանէն սուրբ Խաչիս Աղթամարայ, կամ ծախելով կամ գրաւելով կամ այլ պատճառաւ, նայ զանձեքն Յուդային առդէ և զխաչհանողացն. եթէ կարգաւորէ՜ ի կարգէն յուժցի, եթէ ախարհական՝ բանադրեալ լիցի և որոշեալ. ամէն, և եղիցի:

Դարձեալ, ասացէր Աստուած-ողորմի՜ ըսէս Դարիպ-ջանին. որ լաւ արժաթէ սկիմի ետ սուրբ Խաչին, անջինջ յիշատակ հոգւոյ իւրոց և ծնողացն, հօրն՝ Բաբային և մօրըն՝ Ազամաթին և հանգուցեալ եղբարցն՝ Հուր-ջանին և Մարուհանին և իւր կողակցուն՝ Նիգարին և որդոցն՝ Աւագին և Աւիր-ջանին և զստերն՝ Գուլ-ոսկուն, և ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն:

Յորժամ Քրիստոս պատարագին,

Մեղքըն թողնա(յ) Դարիպ-ջանին.

Յայնցանք (չ) յիշէ դատաստանին.

Երթայ կենայ զբարիստ վերին

Եւ դասեցի ընդ հրեշտակին.

Ամէն եղիցի, եղիցին:

356.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԵԺԴ.

Վանի՜ ս. Պօլսո-Պեթոս եկ. Հիւ թիւ 190. ՌԵԷ=1608:

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻ-ԴԱՄԱՆԻՔ փատ է պահուած, ՄԱԴ.ՊԱՀ.ՊԱՀ. չունի. ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՆ 20X25, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ

252, ՏՈՂԲ 24, ԳԻՐ քողորակի, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻ թողնալով, ԱՌՈՒԱՆՑԱԶՄԻՔ գուլնաւոր ծաղիկներ Եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԷ-ԿԱՐԲ 16+4 արտարանիւն, ԽՈՐԱՆԻՔ

10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Սահակ, ԾԱՂԿՈՂ ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անդառնալով ՍԱՅՈՂ խոնայ Ռաշխիան, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻժԻ՝=1608, ՏԵՂԻ ՎԱՆ,

ՅԻՇԱՍԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ՎԵՐՅԱՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսալ զսորայ անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, փափարմամբ սրտիս և քերմեանց հաւատով, ետ զծագրել լուսարուզիս սր. աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ՝ պարտեաց պարոն խոջայ Լուսահիման և զհայրն՝ զԱՊԻՐ-ՓԱՆ և զմայր՝ Շախ-զատէն և զկողակիցն՝ Թաթարն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս և միւս կողակիցն՝ Ջան-աղէն և զորդիքն՝ խոջա Աւտոմ և զկողակիցն՝ Քաթարն աղէն, իոջա Աւետիսն և զստեբքն՝ զԹուրմանդէն, Քաթարն-աղէն, Մարգարիտն, Աղասին և մեծ պապն՝ Արիֆան, որդին՝ Արիֆան. որ փոխեցան առ Քրիստոս. կողակիցն՝ Քոնստէն և զստեբքն՝ Գաւգան, Ոսկի-խաթուն, զՔաթարն, զորդին՝ Փերեկն, զՄիլարն, Բէկի-սաւթան, զհայրն՝ Գուլ-աղէն և զՋանխարն և զորդին՝ զՄիլարն, Ամբրանի հայրն՝ Ջանխարն, որդին՝ Լուրիֆան և ասացէք Քրիստոս Աստուած, որ բարձրացար ի խաչին և բարձր զմեզս աղամային, որորմեայ (և) և հանգոյ զհոգիս նոցին ի տեղվոց լուսոյ և հանգրտեան. ամէն:

Ար ետ կարողութիւն և տրամադրեաց զմատուցն վերջացեալ տկար և տարտամ սխալանցիր գրիչս՝ Սահակ սուտանուն և երիցո, անուամբ և ոչ զործով: Արդ, շնորհիւն բարերարին Աստուծոյ սկսայ և ողորմու-

թեամբ նորին գրեցի սուրբ աւետարան՝ ի քաղաքն Վան, ընդ հովանեաւ սրբազան առաքելոցն՝ Պետրոսի և Պաղոսի, ի խնայական հայոց ՌԻՇ (=1608), ի հայրապետութեան տեսն Զարարիս վարդապետի և Յովանէս քաջ և արի բարունապետ վարդապետի. որ շնորհաւք ի ինչ և ամենայնի, և փաթեալութեան սուլթան Մահումատին, ի նեղ և ի զառն ժամանակիս, որ աշխարհս ամենայն յերերմանի է. և ի տեղայպահուսնեան Շախրամանկերտի՝ Յուսէն փաշին, որ մականունն Ջալիս կոչի:

Արդ, ի վերջի ժամանակի

եւ ի նուազել մերոյ ազգի, Մկրտչ և մատանի ըզմեղ պատեաց. կորուստ և կը Վան քաղաքի ՌԻՇ (ի տասը հարիւր) հայոց թիւ ԾԷ (յիսուն և եօթն) մեր աւելի, իսայր տիրեաց մեր աշխարհի.

Վաստորակաւն ինծ պատեոի:

Արդ, յերես անկեալ աղայեմք զմեզ, յիշել ի սուրբ աղաւթս ձեր՝ զմեղուցեալ զրիչս զՍահակ և ծնալս իմ՝ Մկրտչի քաջ քարտողարարն. որ իփոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող սուր ինծ մեղաւորիս. և զմայրն իմ՝ Վարդուհին և զկողակիցն իմ՝ զՇախ-զատէն և զհորաշարն իմ՝ Սարգիսն, զԱմբրան և զԻրիգորն, և զԳՐԻՇ իմ՝ զԱնու-խաթուն և զհոգեւոր հայրն իմ՝ զտեղ մովանէս որ մականունն Ջալիս կոչի. Աստուած-ողորմի ասացէք, բանդի պատածեալ իմ մեղաւք. այլ ճար չունիմ քան զԱստուած և զմեր սուրբ պաւթնք. որ մարդ ի բերան մի Աստուած-ողորմի ասէք, Աստուած ողորմի Աստուած-ողորմի ստողացն. ամէն:

357.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԵՒԵ.

Վանի՝ Ե. Ստեփանկ. Հիմ քիւ 62. ԻՄԻ՝=1609:

ՆԻՒԹԻ թուղի, ԿԱԶՄ տախտակ կաշեպատ, ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ պատկերներեց թափուած են, ՄԱԿ-ՊԱՇ. երկական լծերիմ երկաթազրի աւետարանից, ԴԱՏԱԿ ԹՂ, լունի, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկաթե, ԴԵՆՈՒԹԻՒՆ 20x20, ԹՈՒԹՔ 240, ՏՄԴՔ 23, ԳՐԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՌՔ լծշնագրեր, ու-

կեպոյն, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՄԻՒՔ գունատր ծաղիկներ, ՄԱՆԻՆԱԿԱՐՔ 6 պատկեր, շատ զեղեցիկ, սովեզոյն, և երկու աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ լունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՇ Ղուկաս, Սախանմէս, Սխնաս, ՍԱՅՈՂ, 1) Խորա Սախանմէս, 2) Համկեցի պարոն Դաւիթ, ԾԱՂԿՈՂ Միկտա ԿԱԶ-

ՄՈՂ անյալտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՏԻՆԸ.— 1609, ՏԵՂԻ ՏԻՂՐԱՆԱԿԵՐՈՒ ՄԻՋԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԻՄՔԱՆՈՒՄ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆՔ:

ՎԵՐԳՈՒՄ:

Փառք . . . Ուստի և տեսալ զպայ-
ծառութիւն և զանթառանկի գեղեցկու-
թիւն սորին և զանճողարելի փարթաւու-
թիւն աստուածային զանձիս, և լուսաղարդ
յոցնաստենչ ըղձիք քաղձացեայ՝ ինքնայո-
ւար կամօք ցանկացող եղև՝ քարեմիտ և
պատուական, հաւատարիմ և քրիստոսաւեր
արհնեայ այլն՝ խօջա Սարուխան. որ հո-
գրել զքառաթանկան և զքառալուսակ, կեն-
սատու, սուրբ աստիս փրկութեան կենաց
Ազաւայ զարմիս: Զի միշտ և հանապազ
ընթերցցի ի յատազատն նոր Սիոնի, առա-
ջի զհնման անմահ գաւառ Որդւոյն Աս-
տուծոյ, ի լուսկն կենդանեաց և իշատակ
ննջեցեղոյ, ի բշչկութիւն հեռանդաց, և
կարկամիչ չեղածածողաց, և ի վանումն
յառող չարաց, զի մնացել իշատակ իւռձայ
արհնեայ հաւատարիմ Սարուխանին և իւ-
ր ձեռնացան, հօրն խղիւղ Միղգին և մօրն Փա-
ւա-բէկուն և իրողակցուն՝ Դարկիւ-հաթիւնին
և որդոցն՝ Մարհապին, Ահապին, Միանաս-
րին, Բո(ւ)րոյն՝ Թուրանդին, և իւրեանցն
ամենայնի. ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանիս
Բ զյուսին Դուկաս և Յովհաննէս և ցանկ
նորին՝ ձեռամբ հօրն իմոյ՝ Ստեփանոս քա-
հանային. և միւս երկու զլուսին և ծաղիկ-
քրն և տընտրեանկանքն և հումաբարբա-
րքն, խորանքն՝ ձեռամբ նուստ և զառա-
ծեայ Միհաս զըչի, ի քանակութեանս առ-
թական հայկազ(կ)ան տուամարիս՝ յամի հա-
ղար(եր)որդին իմաներորդին ութերորդին
(= 1609) և նաւասարդի ԴԴԴ-ին, և ի փորթ
թուականութեան հոռմայեցոյց ՄԱՆԻ-ին և
նոյնմերթի ժԲ, յաւուր շաքաթու, ի տօնի
սուրբ առաքելոյն Փիլիպպոսի. ի յաշխարհ
Միջագետաց՝ Տիգրաւանկերտ մայրաքաղա-
քին, որ ասի Համիթ. ի դուռն սուրբ Կի-
րակոսին և մօրն՝ Յուդիտային և սրբոյն
Սաղաթի զօրավարին և որդւոյ նորա՝ Մար-
տիրոսին և յայլ սրբոց, որ աստ կան. և ի
յառաջնորդութեան մայրաքաղաքիս Համ-

թայ՝ տէր Բարսիւղ աստուածաբան վարդա-
պետին և սուրբ չաքապետին որ իւրն
զհան արփիափայլ փայլել ի մէջ եկեղեցւոյ
նոր Սիոնի, նրման անուանակցին յարոյ
Բարսիւղի Կեսարացոյ. զոր Տէր Աստուած
պահնցել զնա յերկար ամօք՝ մինչև ի խո-
րին ձերութիւն՝ ի պայծառութիւն սուրբ
կեկեղեցւոյ և ի պարծանս մեր, Ընդ նմին և
զիւր եղբայրն՝ զհանգաթի Ակաւոյն՝ որ
ժամս Աստուծոյ թողեալ է զաշխարհս և հե-
տեւր է աստուածային բանին. Տէր Աստուած
զնա ընդ սուրբ ճգնաւորացն զասեղէ:

Դարձեալ, զրեցաւ սա ի դառն ժա-
մանակիս. զի խիտո ևն զօրայս թշնամբ
թագաւորին Տաճկաց սուլթան Ահմատին:
Զի յայսմ ամի ել զաւրպար մե՝ Մուրատ
անուն՝ ի թագաւորէն քաղուս զօրօք և առ-
կա մի խաղաղացոյց զընտանի թշնամբ
թագաւորին, Այլ քրիստոնէից ոչ զոյ նաե-
րիւս. այլ որչափ երթայ հարկապահան-
քութիւն քաղմանայ. այլ յոստաք յԱս-
տուած, զի ի հանդերձեալ կեանքն՝ ցոմա-
նակիս քրիստոնէաքն՝ ընդ արեւմանեղ
մարտիրոս(ա)ն զասեղէ:

Ընդ սոցին և զստացող սուրբ աւե-
տարանիս՝ զարեմիտ և զհաւատարիմ խա-
ջա Սարուհանին և զմուղան իւր, հօրն՝
խաւջայ Միղգին և մօրն՝ Փաւա-բէկուն, և
զամենայն արեան տիրաւորս, յիշեցէր. որ
եղ յիշատակ ի դուռն սուրբ Եմիլածինայ՝
անջինջ իշատակ՝ ի քաղաքն Վան:

Դարձեալ կրկին անգամ, մեղսասած
զիմաք, աղաչեմ զսրբապան զասն հրեշ-
տակարեմից, որք հանդիպիք այս սուրբ
աւետարանիս. յիշեմք ի Բրիտանոս՝ ըզ-
նուստ զարեւ Միհաս զըչիս և զհայրն իմ՝ զԱտե-
փանոս քահանայն. որ զրեպա զԲ զյուս
սուրբ աւետարանիս.— Տէր Աստուած իւր
վարձս քաթի հատուցէ.— և զմայրն իմ, ԴԴԴ-
իսեցեայն աստեացս, զԶինարն, աղաչեմ յի-
շել և Աստուած-ողորմի ասիք. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ
զգաստ քահանայից և զըշապետաց, զի յիշեր
ի սուրբ յաղօթիս ձեր՝ ցուսեղիչն իմ զտէր
Յովաննէս զըշապետ և զկեկեղանայիք սրբ-
ոց պատկերաց նկարողն. որ քաղուս աշ-
խատութեամբ աշխատ եղև հետ անարժու-
նիս ի յուսուցանելն զարուեստս: Տէր Աս-

սուած պահեցէլ գնա երկար ամօքի վերայ երկրէ՛ր հանդերձ երգարբութե՛ն ի պարճմանս ամենայն գրչաց։— և զաշակերտն իւր զՄեկրոն զպիւրն, որ յոյժ կաթողին և ուսանել զարուեստս զայսովեան։ Տէր Աստուած վեր շնորհքս յաւելցնէ արմանաւորաց աղօթիւքն, և յետ լոյս կենացս՝ զուսուցին իմ՝ ընդ սուրբ քահանայսն և ընդ սուրբ գրչապետան, ընդ Արիստակիսի և ընդ Փեղորայ և այլ յաջ քարտորարացն զասեցել և պսակեցել, ամէն։ Այլ և ստացողի սուրա և գրչաց, որ զբնայ են զսա և ամենայն աշխատաւորաց և թղթի կրկողին՝ Աստուած-ողորմի ստացել և մեկաց թողութիւն շնորհեցէք, և հանդիպողաց և Աստուած-ողորմի ստացողս՝ մասն լիցի ի ձրի շնորհաց պարգևողն Աստուծոյ, որ և արձնեալ յախտեանս յախտեմից, ամէն։ Ռ ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զհաստարիմ և զաստուածաւէր զայվախաւոր գիտցալ Սարգիսան և զհայրն՝ իսկայ Սիր-գէն և զմայրն՝ Փաշա-բէկուն և կողակիցն՝ զՊարիպ-հաթուն և զորդիւրն՝ զՄարշանն, Արշակն, Մինասայն, Կասփարն, և զստեղաց՝ Հանուսն, Աղուծն, և զհորայրն Ամիր-խան և կողակիցն՝ Խուրսրն, և իսկայ Սարուհանի քոյրն՝ Թուրանդէն և զհաւերկրայ-րն՝ իսկայ Խուրման և կողակիցն՝ Թաթարն և զորդիւրն՝ իսկայ Աղամիրն, Ըռուհիւսն և միս Նորկորայրն՝ Իսուֆն և կողակիցն՝ Խանդաղէն և զորդին՝ իսկա Ղարիպ-ջան, և ի միս Նորկորայրն՝ իսկայ Ախիւսն և կողակիցն՝ Սոյիսան-աղէն, որք զրեցինք, որք մնացին, ի բերանդ և ուղիղ սրտիս Աստուած ողորմի սակն՝ իսկայ Սարուխանին և իւր արեան մեքմաւորացն, ամէն, ամէն, եղբիւր, եղբիւր, ամէն։ Հանք մեր, որ յէր

Զկողմն ստացող՝ յուսարեղիս և կենսակիր սուրբ աւետարանիս՝ զքրիստոսաւէր և զաստուածաւէր, զհաստարիմ և զարքերարոյ աշրն՝ զհամբիցի պարոն Դասիթն և զկենակիցն իւր՝ զԱլեքսանտր և զգրչաւորն իւր՝ Սափիւրն մանաւանդ և ըզմնօղան, զհայրն իւր՝ զԲրիգորն և զմայրն իւր՝ զՆարայիւրն և զհորայրն իւր՝ զՊահաստուրն, և զամենայն արեան մեքմաւորան, զկենդանիս և զհնազուգեացն, որ վերա-

տին ստացաւ զսա, ի հայալ արդիանց և վաստակաց իւրոց, և եղև զի թափեաց զսա ի ձեռաց այլազգեաց, այսինքն մահմեօականաց, զի ստեթու? և զրաւ էր հոգեալ առ Նոսա։ Իսկ ի զալ սորին յերկրիս Վասպուրական, տեսանելով եռայր սակա թափիւր ի նոցանէ, և Ջիրմիտանդ և սրատարոսի ըզմամբ էտո և ազատեաց, ըստ նմանութեան Քրիստոսի, և վերստին ետ անջինջ յոյսատակ ի դուռն ի սուրբ Բսահակ յորջորջեալ եկեղեցւոյս և այլ սրբոցս ընդ հովանեաւ, որ աստ կան հնազուգեալ և հաւարեալ ի պահպանութիւն աղօղիս մերոյ և ամենայն քրիստոնէից՝ սրտոյն Ստեփաննոսի Նախավկային և Յոհաննու աւետարանչին։

Եւ այժմ (յ)ամի հոգն աւարտումն սքռութիս, կամարակալ յարկիս և սպաշնէ՛ր թարց զմթեթաշնէ՛ր իւրանիս և տաճարիս, ի տեղակալութեան և յաջորդ առաքելական սթնոց՝ կենսաառ սուրբ Նչանին Վարազայ՝ տեսան հրէքս երանեալ և սրբազան Պողոս արքիպիսկոպոսին, շնորհագրող և աստուածարան, փաղբարյա՞ն քառնապետին և վարդապետին, որ իբրև զհա՛ն առիթմանի յարփափայլ ճառագայթիս զստեղաբառակի և մէջ սուրբ հկեղեցւոյս, և լուսաւորե ուճալիս? բանին իւրով՝ զխաւարեալ ազգրս արամեանս Զոր Տէր Քրիստոս ընդ երկայն աուրբ պահեցէ և յետ աստեացս՝ ընդ երջանկագն և երկոտասան վարդապետացն և ընդ հայրապետացն սրբազանից զասեցել և պսակեցել, ամէն։ Ի խաւականութեանս արեթական սուտարիս՝ մեծ և Զ (—1657) ամին։ Տնողող սապկր զողորմին, զի և զուր կարտոն Զոր զորմութեանցն Աստուծոյ։ Եւ ի վայելումն հեղաճոյկի և սրբազան այժմու քահանայիցն՝ տէր Կարապետին, տէր Սարգաբէրն, տէր Յովհաննէսին, տէր Մելչատարին, ամէն։

Եւ արդ, մի որ իշխեսցէ հանել զսա ի զրանէ սուրբ եկեղեցւոյս, եթէ ծախիւրով կամ դուսա զնելով, եթէ որ յանդգնի, զպաւսմն Յուդայի և զհայնիս առցն և զմասն ի խաչահանուտացն, ամէն։ Եւ եւ զմիջորդող սուրբ աւետարանիս՝ զհաստարիմ և զաստուածաւէր պարոն Մարտիրոսն և ըզմնօղան իւր, յիշիլ ազաւեմ, զի և զուր յիշեալ իշխիլ ի Տեաննէ Աստուծոյ, ամէն։

Մտեկոս աւետարանի պատկերի հսկ.

Այս Մարկոսի ասի առիծ.

Զի սիգաճէւն է, չէ պծուծ,

Երազ որսայ, բմբոնել բուծ:

Սոյնպէս արար զբանն իւր հրծուծ:

Մաղկոցս, որ եմ միգօք ի բուծ:

Զանգ աղաչեմ արտաստանոծ,

Զի թողութիւն հայցել իմոց.

Որ միշտ ի լաց կամ ե ի կոծ:

Վուկաս աւետարանի հսկ, Երուսաղիմ.

Այս Ղուկասու եզն ասացին.

Որպէս նա իսկ հերկէ զգիտին,

Կլբրկին անխոնջ վասն պլտոյին:

Սոյնպէս երկար է բանը սորին:

Եւ անարժան ծաղկոց սորին.

Զանգ աղաչէ ողորմագին,

Զի թողութիւն հայցել նորմին

Վ սսել սրբտի, զՏէր-ողորմին:

358.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԺԶ.

Վսնի՛ ս. Նեանի եկ. Հիմ րլս 137. ԻմԸ=1610.

ՆԻՒԹ ԹՈՂԹԸ, ԿԱԶԻՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. սկզբում՝ երկու եւ վերջում՝ մէկ մաքուր թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԽՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×7, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 39, ԳԻՐ քոյսյազիր, ՍԿԶԻՄԱՏԱՌՔ Թոշնագրեր, ոսկեգօծ, ԼՈՒՍԱՆՆՑԱԶԱՐԻՔ գունատուր եւ ոսկեգօծ ծաղիկներ եւ պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 8—4 աւետարանիչ, ոսկեգօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեգօծ, ԿՐՈՒՆՈՐԱՆՔ 4, ոսկեգօծ, ԳՐԻՉ Սարգիս քահանայ, ՍՏԱՑՈՂ Վսնիցի խոջայ Աւետ, ԵՄԿԿՈՂ եւ ԿԱԶԻՄՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ Իւծ/Թ=1610, ՏԵՂԻ Սիգան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի ե տեսալ գտաւ անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն ի լուսածնեալ զարմից՝ աստուածաւոր վանեցի խօջայ Աւետ. զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր աստուածաբանս այսմ մարգարտաշար լուսաբիթի՛ սուրբ աւետարանիս, ե ետ գրել յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ ե ծնողաց իւրոց ի միտ առեալ ըզբանն ծաղայ, որ ասէ. Երանի որ ունիցի գաւակ ի Սինն ե ընտանեակ յերուսաղէմ. Վսնս այն յուսոյն ետ գրել գտուրք աւետարանս ե զարդարել հոտ ոսկեով ե երանգ-երանգ ծաղկով, յիշատակ իւրն ե իւր ծնողացն՝ Մէլիքին ե Սոյթան աղին, ե եղբարցն՝ Ա.

միբաղին ե Երբաքին ե որդոցն՝ Սարու. խանին ե Աւետարին, Սաֆարին ե Մարիաւսին, ե կողակցին՝ Շաղ-սոյթանին ե զստեւացն՝ Մարգարտին ե Հոփիսիմին ե քրեւրցըն՝ Թաթարին ե Աղասուն, Աղա-սոյթանին ե Փարլ-խանին ե եղբորդոցն՝ Ամիր-զաղին ե Ամիր-խանին ե ամենայն արեան մերձաւորացն ողորմեսցի՝ Բրիստոս Աստուծն մեր. ամէն.

Եւ արդ. ես յետինս ի կարգուորաց ե անարժանս ի մանկութնս եկեղեցւոյ, անարուեստս ի դիս պրոսթեան. Սարգիս աստուածուք քահանայն. հրամանս սիրոյ առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. Յոր կոչուեմ կոչեցար, ի նսին կացջիր. շնորհիւ Տեառն սկսայ ե ողորմութեամբ նորին կատարեցի՝ զաստուածաբանս ե զաստուածաբանակ տաւոս, զլուսազարդ սուրբ աւետարանս. ի լաւ ե յընտիր արքիմակ.

Ի մեծ թուականին հայոց՝ ի Ռ ե ՄԺ ամին (1610). — Ի քաղաքին, որ կոչի Շիգան. ընդ չովանեաւ աստուածաբանակ սուրբ տաճարացն՝ սուրբ Յարութեան ե սուրբ Աստուածածինին, սուրբ Յովաննէս Մկրտչին, սուրբ Ստեփաննոսին ե սուրբ Գրիգորին, սուրբ Սարգիս զորաւարին ե որդւոյն Նորա Մարտիրոսին. — Ի հայրապետութեան հայկազեան տեղի իջմանին՝ տեառն տէր Միքիլ-սեթին, ե ի մերոյս կաթողիկոսութեան Աղթամարայ՝ տեառն տէր Գրիգորիս. — Ի թագաւորութեան այլասեոց՝ սուլթան Ահմատ

խոնդրարին. և ի մերոյս պարտութեան՝ ՈՒՐ-Հասան բէկին, ի գաւռն և ի Նեղ և ի վշտաշատ ժամանակի, յորում Նեղիմք ի հարկապահունջութեան անտրինաց. քան զի ևս քան զիս սաստկանայ ընդութիւն և Նեղութիւն ի վերայ աշխարհիս, ևս առաւել ազգո՞ւ Հայոց: Զոր յուսամք և խնդրեմք և հայցեմք յամենաոտ քաղցր(ա)կամք մար-

դասերէն Աստուծոյ. որ փրստին Նորոգեցէ, կանգնեցէ և հաստատեցէ զաթոռ և զգաւազան իշխանութեան զհայրապետին մերոյ և զթագաւորին՝ յառաջին սէր և ի միարանութիւն, և անբէկեղ, անջնաս պահեցէ զազգս Հայոց յամենայն Հէնից և հնարից աստանայի, ի ոյս պէս չարե(ա)ց և փորձանաց, Ներքոյ և արտաքոյ. ամէն:

359.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԺԷ.

Արարմառ. Հիմ քիմ 2. ՌԿ=1611.

Նիժիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշկաստ տուխտ: ՀԱՆԻԱՄԱՐԲ սկզբից ևս վերջից ինսփում, մկննր կտրած, կան ծածկազերն. իշատակարանի վերջին թերթերը ինսփում են ՄԱԳ. ՊԱՆՉ, չունի, ԴԱ-ՏԱՐԻ ԹՂ. չկայ ՄԵԾՈՒԹԻՆ, 18×24, ԴԻՐԹԻՆ երկրին: ԹՈՒՂԻՔ 228: ՏՈՂԻՔ 25, ԴԻՐ քաղաղիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թրոշնաղիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունաւոր զարդեր, ՄԱՆԻԱՆԻՔ մնացել են երկու աւետարանիչները: ԽՈՐԱՐԻՔ չկայ, ԿԻՍԱ-ԽՈՐԱՐԻՔ 3 ԴԻՐԶ Զարարիս, ԱՏԱՑՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ, և ՇԱՂԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԿ=1611, ՏԵՂԻ Բաղսօր գիւղ՝ Սպաննի մօտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻՔ.

ՎԵՐԱՄ. Փառք . . .

Դրեթմ և ողորմած

Բրիտանից ՏԵՐ և Աստուած,

Հոգործութեան քո զգուորն յայ.

Լուր տոտուպնալ բրիտանիաց:

Յամեն գիմայ եւք միք Նեղած

Ի սմէն ազգայ կոխան եղած.

Եկեղեցիք բազումք քակած,

Բազում խաչերք և խորտակած:

Իրքք և աւետարան գերի տարած,

Կանայք և տղայք զերի վարած.

Դիշեր զերեկ (եմք) վարանած,

Ահարեկեալ և զորհուրած:

Եւ ոչ տնիմք հանգըստութիւն

Այսպիսի կամք տարակուսած.

Եւ այսպէս ևմք ի տարաւարտ,

Որպէս ըղնաւան ի մէջ յալեաց.

Եւ սալ ամենքն ի մեղաց.

Որ քարկացար Հայոց ազգաց:

Ի թվականին հայկազան տումարիս ի ՌԾԳ (=1604) ամին և փորը թվականին հոռովայեցոց՝ ՈՐ և ՂԲ (=292) ամին. ի ժամանակիս յորում Շահարաս արքայն Պարսից եկեալ պաշարեաց զԹարէս և կոտորեաց զպարս Տանկաց. քանզի զնացեալ էին. Այի փաշէն և ամենայն զպարս Տանկացն, ի Թարվիդոյ ի Նախմուտնայ ի յԵրևան՝ ի վերայ Ղազի-բէկին՝ ի Սայմաստ: Եւ ի դառնայն Նոցա, զամենեւին զնոսա արախոյ/խոհ արարեալ, և բազումք իքրիստնէիցն անդ կոտորեցին. և առեալ զքաղաքն Թարեզ, և անցեալ զԵրեւոյ. Հատ զՆախիջևն և անցեալ զնայ ի յԵրևան, և պաշարեաց զնայ ամիսս Թ, և (ի) հարկի կացուցեալ՝ Հատ զքաղաքն:

Բայց չէ փոյթ երկարել մեզ զպատմութիւն մարտի պատերազմիս այսորիկ. այլ եկեցցուք ի Թարվիզ, ասացցուք փոքր ի շատ զեղորթին և զաղաչաւանս քրիստոնէից ազգիս, թէ զինչ եղև ընդ մեզ: Թանգի եւ հրաման յարքայէն, թէ ով որ յաւժարեցի՝ բնակել աստի՝ կացցէ, և ով որ ոչ յաւժարեցի՝ երթիցն իւրաքանչիւր տեղիս իրենանց, Յալյնմամ բազումք ի Հայոց և ի Տանկաց յուրի անկեալ զնացին ի ճանապարհ զատուրս Բ. իսկ անաւրէն

360.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ե ՅԺԸ.

Վաճի՜ Արարուց եկ. Հի՛ն քի՛ 21. Իկ=1611,

Նիժի՛թ թուղթ, ԿԱԶՄ կուշի, արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քառական լաւ է պատկանում ՄԱԿ.՝ ԳԱԶԳ. չուխ, ԴԱՏԱՐԻՔ ԹՂ. չկայ, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 10×15, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԱՆ, ԽՈՒՂԹՔ 320, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քաղաքաբիր, ՍԿԶԼԱՏԱԹՔ գունատուր թուղթազրնր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատուր զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 14+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻԶ, ՄԱՆԿԱՆՈՂ, եւ ԿԱԶՄՈՂ անշայտ, ՍՏԱՑՈՂ Գրիգոր եպիսկոպոս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՎ=1611, ՏԵՂԻ անշայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վ.ԵՐԳՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի և տեսնալ զստրայս անճառ փրկադործութեան խորհուրդ՝ քարի և հեզանդի եպիսկոպոսն Գրիգոր, որ ետաւ փաշիքս սիրով, յաւժար կամօք և սերտ հաստով ցանկացող եղև այսմ ծաղկաւետ և վարդափթիթ. կենսաքուի, սուրբ անտաքանիս, և ստացաւ զսա. ի յարդար վաստակոց իւրոց. յիշելով զքան ճարգարէին՝ որ ասէ. երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիոն. որ է եկեղեցի սուրբ: Վասն այն յուսոյն ետ գրել զտրուհեան անտաքանս, առատ սրտիւք և զարդարեաց մեծածախ ընչիւք, ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցւոյ և ի վաշեւումն մանկանց Սիոնի. այլ և յիշատակ քարի հոգոյ իւրոյ, և ճնաւաւաց իւրոց, հաւրն՝ Հերապետին և մաւրն՝ Աղբալին, եղբորն՝ Մարտիրոսին և Նիկուղայսին, քուերն՝ Աննուսին. զի տուողն անխնայապէս, տացէ փոխանակ այսմ երախտեաց սոցս զկեանս յախտնականս. ամէն:

Իրեաց սուրբ անտաքանս՝ ի թվա-

կանիս Հայոց ի Ռկ (=1611) թվին. ի վաշեւումն Գրիգոր եպիսկոպոսին. ամէն:—Եւ Գրիգոր եպիսկոպոս, ետու զսուրբ անտաքանս իսով, ի դուռն Գաբենից սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Գևորգայ զօրպարին, ձեռամբ Յովսէփի րարունապետին. անջինջ յիշատակ հոգոյ իմոյ և ճնաւաց իմոց. ամէն:—Ով որք հետաքուստէ զսա. ծախէ կամ զբաւէ և կամ այլ ինչ պատեանաւ, նա զնզովքն յԱստուծոյ առնէ և զխաշահանողացն. ամէն:

Ով յուսերամ դասք բաժնայից և մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, որք հանգիպիք սմա, կարգալով կամ յօրինակելով, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք մահտեսի Շաղաւթին. որ այս սուրբ անտաքանս ետուր ի դուռն լկարուց սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և հասանէ իւր սրբտի փառքին. Աստուած ամենայնի, որ առատն է ի սուրբ քարեաց, հաստեցանէ փոխարէն զիւր երկնից արքայութիւն և իւր նշնեցելոցն. ամէն:—Ով որ այս անտաքանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնէն հետաքուստնէ, կամ ծախէ, կամ թքոտ մատն ի՛ տաչ, նա անէծք Աստուծոյ առնէ, պատիժն հայէնի. ամէն:

Դարձեալ, հետ անտաքանին ԺԴ շուրջայ, Բ էլ պատմայ շաղիք, յիշատակ հոգոց իւրեանց. ամէն

(Մի մարդով տուլ կէտեր էր գրուած): Գրեցաւ գիրս ձեռամբ անաթման Թուճային, որ եղև թվին, ԻճՁԸ (=1739)-ին յունիվարի մէկին, որ է ին՝ ահաւոր կապանդին: Ով որ հանդիպի սմա կարգալով՝ Աստուած-ողորմի ասէ. ամէն:

361.

Ա Ա Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԵՏԺ.

Վահի՛ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հիմ քիւ 196. ՌԿԲ=1613,

ՆիիԹ մագաղամ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ միջին թղթերից մի քանիսը մէջտեղից պատուում են. ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2. ՄԵՆՄՈՒԹԻՆ 13×20. ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԲ 240. ՏՈՂԲ 23. ԳԻՐ քալարագիր. ՍԿԶԲԵԱՏԱՌԲ գունաւոր ծաղկազրնր, ՀՈՒՍԱՆԶԱԶԱՐԳԲ գունաւոր ծաղկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ 18+4 անտարանիշներ, արդէն զոյնը ձգած. ԽՈՐԱՆ 10. ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4. ԳՐԻԶ Ստեփաննոս քանակալ. ՍՏԱՅՈՂ լուս Զանազիզ, լուս Արազիզ, Բաշարաթ, Բարոնիկ եւ Նոյրշէն, ԽԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԿԲ=1613. ՏԵՂԻ ՄՈԿ.

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷՐ.

Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսնալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոչն ունեալ պատուական և աստուածաւոր և բարեմիտ տանուաւորն՝ ըռէս Զանազիզն և ըռէս Արազիզն և Բաշարաթն և զԲարոնիկ և զՆոյրշէն. որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս. որ ըստացան զսուրբ աւետարանս յիշատակ ճոցոց իւրոց և ծնողացն, չորն՝ Ճարտեղագիրն, մօրն՝ Թաթարին և մեծ պապուն՝ Բաշարաթին, կողակցոյն՝ Պոչին?, Միրանշին, կողակցոյն՝ Թիլի-փաշին, որդւոցն՝ Սարաթին, Աւատտորին, Մխիթարին, դստերն՝ Ինտին, պարոն Գորգին, Թարանշին, Հալիֆին, կողակցոյն՝ Թուրանդին, որդոցն՝ Նոյաթին, Ապանին, Գրիգորին, դստերն՝ Զանազին. Եւ որ աւել զԱւտուած-որդոյն, Աստուած իւրն որդորմեցի յաւուր զաստատանին. ամէն.

Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս որդորմի՛ ստացողի աստուածախոս սուրբ աւետարանիս՝ ըռէս Զանազիզն, չոր՝ Ճար-

տեղագիրն, մօր՝ Թաթարին, կողակցոյն՝ Նուրուֆարին. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս, և միւս կողակցոյն՝ Նաթուն-ադին, որդոցն՝ Միր-ազրգին, Գուլ-ազրգին, Թօրանջին, Աւատտորին, դստերն՝ Սառային, եղբարն՝ ըռէս Ար-ազրգին, կողակցացն՝ Սառին, Թուրանդին, որդոցն՝ Սախակին, Սօթան-խոջին, դստերացն՝ Գունարին, Թաթարին, Բաշարաթին, կողակցոյն՝ Գունարին, որդոցն՝ Ճարտեղագիրն, Զամին, Աւատտորին, դստերն՝ Շաղգադին, Նոյրշին, կողակցոյն՝ Գուլ-ադին, որդոցն՝ Աւուլին, կողակցոյն՝ Վանէսին, Նանուսին, զստերն՝ Նաէֆին, Ղլարին. որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս. Բարոնիկ կողակցացն՝ Նիւրշին, Սաթան-նին, որդոցն՝ Շաղաւաթին, Մէլիքադին, դստերացն՝ Նանուսին, Նանադին, որդոցն՝ Սարուսին, Բարսեղին, կողակցոյն՝ Շէրէ-

թին. Վարձա բարեաց տացէ՛ ճոցա յիւր միւսանգամ գալտեանն. ամէն. եղիցի. եղիցի. — և ճորճուերցի՛ Թաթարին, Իէկոյն, Ղլարին, Նանուսին, Էթար-փաշին. որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս. Աստուած յուսաւորէ զիւրեանց ճոգին. Եւ աստուածաւոր և բարեմիտ ծառայս Աստուծոյ ըռէս Զանազիզ, ցանկացալ այսմ աստուածախոս սուրբ աւետարանիս, և գրել տուի զայս ցանկայի գամս, և եղի (ի) ընկի պօսն, որ Իշխանի-Գոմ կոչի. ի զօրուն սուրբ Յովանիսին. անջինջ յիշատակ ճոցոց մերոց և ծնողաց իմոց, չոր՝ Ճարտեղագիրն, մօր՝ Թաթարին, կողակցոյն՝ Նաթուն-ադին, որդոցն՝ Միր-ադիգին, Թօրանջին, Աւատտորին, դստերն՝ Սառային, Արազրգին, կողակցոյն՝ Թուրանդին, որդոյն, Սարգսին, Շիրաքին, Սաթան-խոջին, դստերացն՝ Շայի-գամանին, Գունարին, Թաթարին, Բաշարաթին, կողակցոյն՝ Գունարին, որդոցն՝ Ճարտեղագիրն, Զամին.

Ասատուրին, դստերն՝ Շաղգալին, Քզրչին կողակցոյն՝ Գուլ-աղին, որդոցն՝ Աղուլին, կողակցոյն՝ Սնանումին, Վանէսին, գտտին՝ Նսէֆին, Ղզարին, Բարունին, կողակցոյն և որդոցն և գտտեալացն ամենայնի, Սարուսին կողակցոյն՝ Էնէրին, Աստուած լուսաւորէ զիրեանց չոցին, ամէն:

Այլ և զգեղի քանանայք՝ զբաջ և արի, սրբասնեալ, հիւրասէր՝ որպէս զԱրրաճամ՝ տէր Ըրոստակսին, հօրն՝ Մէլքսէթին, մօրն՝ Աղարէկոյն, որդոյն՝ Զարարին, տէր Դաւթ բաջ և արի քանանային, որ միջնորդ եղան սուրբ անտարանիս, — Աստուած զիրեանքն մշակ առանց ամոթոյ պահեցէ, — այլ և զմահդասի Սարխանն, որ սպասաւոր էր սուրբ Յովաննէս Մկրտչին, որ ամառ և ձմեռ բոկիկ երթար, զեկեղեցոյ լուսն աւելը, Աստուած լուսաւորէ զիր հոցին և զիր ծնողացն, ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ անտարանն՝ ի յերկիրս Մոկաց, ի զեղօր՝ որ Դաշտ կոչի, ի դուռն ոչ, Կեցնա՞ք աւետարանին, ի թխին Ռիկ (== 1613), ի չարպակտոյթեան մերոյ տեառն տէր (չի գրուած), ձեռամբ մահդասի Ստեփանոս սուտանուն քանանայիս, որ անուամբ քանանայ կոչիմ և զործոյս ոչ, և ծընողաց իմ, հօր՝ Մկրտչին և մօր՝ Թուրանդին, կողակցոյն՝ Սայամին և հոգևոր հորքոն՝ տէր Դաւթին Մաշկագտակայ, որ հանգաք՝ ի յիր յեղաք(յ)ութիւն, և հոգևոր քուռին իմոյ՝ Բախչայի, Աստուած լուսաւորէ զիրեանց չոցին, ամէն:

Տէր Աստուած Յիսուս Զրիստոս որորմի՝ Դարուցաղին, ըոհս Զանազիզին, Արաղդոյն, Բաշարթին, որ զրիկ տուին զսուրբ անտարանն և ռիֆ արին ի դուռն սրբոյն Յովաննէս Կարապետին, անշինջ յիշատակ չոցոց մերոց և ծնողաց մերոց և որդոց մերոց, Աղաւնիմ զհիզ, որ լաւ պահէք՝ ի չրէ, ի ջրէ, ի թաց մատէ և յամենայն պատահանէ, ամէն: Այլ և զԽոջորութեան և սխալանաց զրիս անմղալի լերուք, զի կայր մեր աս է: Եւ Դրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

Եւ աստուածասէր և բարեմիտ Զա-

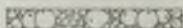
ռայս Աստուծոյ, Սարուս, զիմ չարքեշի այգին ռիս արի ի դուռն սուրբ Յովաննէս Մկրտչին, անշինջ յիշատակ չոցոյ իմոյ և ծնողաց իմոց: Զայս բարի բանս զհիզ տանտեղեքս կամեցան՝ զոհս Ախիջան, զՆերապետն, զԱրաղդին, զԱրաւառն, զՓանոսն, Մոցին, վկայութեամբն սուրի զիմ այգին սուրբ Յովաննէս, և սքանչելագործ սուրբ անտարանին: Ով (յ)անդգրէի, և դաւի առնի կամ յանթընք մատնէ, թէ մերոց, ի՞նչ յատարաց, նա զանէժքն զԿայնիւն առնու և զմասն Յուդային առնու և զԽաչան(ուդային), ի Քրիստոսն անմասն էլցէ, ամէն, եղիցի, եղիցի, Տէր Աստուած որորմի՝ Սարուսին և իւր բեռուն՝ ինչաթին, Դարիպ-Վանին, Աստուած լուսաւորէ զիրեանց չոցին, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-որորմի ասացէք՝ աստուածասէր, բարեմիտ և հեղաշուկի՝ ըոհս Պետրոսին, հօրն՝ Զանազիզին, մօրն՝ Յամնին, իւր կողակցոյն՝ Սնանդին, իւր յերօր՝ Նազարին, կողակցոյն՝ Կըզարին, միւս եղբայր՝ Պողոսին և իւր հօրեղբորցն՝ Սարուսին, Արաղդի, իւր որդուն՝ Բարսեղին, Սահակուն և կողակցուն և իւր արեան մերձաւորաց, մեծին և փոքրին Լի բերանով և ուղիղ սրբաւոր Աստուած-որորմի ասացէք՝ ըոհս Պետրոսին, որ արար լաւ բարութիւն և ետուր զանտարան Նորոզն և ետ (ի) դուռն սուրբ Յովաննէսին անշինջ յիշատակ չոցոյ իւրոյ: Եւ որք հանգիստք մամշ լի բերան(ով) և ուղիղ սրբով՝ Աստուած-որորմի ասացէք ըոհս Պետրոսին, իւր արեան մերձաւորաց, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-որորմի ասացէք՝ տէր Կարապետին, հօրն՝ Սարուսին, իւր արեան մերձաւորաց, ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-որորմի ասացէք անաթման Սարգիս զքծօղին և իւր արեան մերձաւորացն, ամէն:

Այս սուրբ խաչս, որ անտարանին կոչն է, յիշատակ է ըոհս Պետրոսին և իւր կողակցին՝ Սնանդին, ով որ քակտեցէ, պատիժ ասցէ (յ)Աստուծոյ, ամէն:

362.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԻ.

Վ. 1661՝ Ե. Պոպու-Պեռոս եկ. Հիմ քի 171. ԹԿԻ=1615,

ՆԻՒԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ Կաշնպատ, ՀԱՆ. ԻԱՄԱՆԿ ակզրից 70 Թերթ Թափուած է. ԻՄԱԿ. ՊԱՀ. Ղուկ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Ղուկ. ԻԲԵՆՈՒԹԻԻՆ 17×22. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկուին. ԹՈՒՂԹԻ 252, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ քուրպագիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԻՑ գունատր Թընազերն. ԼՈՒ. ՍԱՆՑԱՆԱՐԳԻՑ գունատր ծագիկներ եւ զարդեր. ԻՄԱՐԱՆԿԱՐԻՑ Ղուկ. ԵՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՑ 4. ԳՐԻԶ Ստեփաննու. ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ. ՍՏԱՑՈՂ Փաշաբէկն, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԿԻԴ=1615, ՏԵՂԻ ԼՐՈՒՄ Դաշտ գիւղ.

ԹԵՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԻՑ. Վ. Երզնւմ.

Փառք . . . Ուստի եւ տեսեալ զսորս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ո՞նք՝ ցանկացող եղեալ այսմ աստուածախօս սր. աւետարանիս, (. . .) զՆ . . . եւ կողակիցն՝ զՓաշաբէկին, եւ զորդիբն՝ զԱսիբաղէն, ԶԻրա- քըն, զԵրաքըն, զԻրաքըն, զԻրգէն, զԱ- դուպն, զԱլէքսանն. եւ որ լի բերանով եւ բո- լոր սրտիւ Աստուած-ողորմի ասէ, Աստուած

իւրն ողորմեցին. ամէն. Եւ. աստուածաւեր եւ բարեմիտ ծառայա Աստուծոյ՝ զնեցի զսր. աւետարանս յիշատակ հոգոյ իմոյ եւ ծնո- ղաց իմոց եւ կողակցոյն իմոյ՝ Փաշաբէկոյն. ամէն.

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձե- ոամբ մեղապարտ սուտանուն Ստեփաննոս քահանայիս, ի քաղաքս ԼՐՈՒՄ, ի զեանդս՝ որ Դաշա կոչի, ի դուռն սուրբ Կեցնա ա-ւետարանին. ի թվականիս Հայոց ԹԿԻ (= 1615), ի հարապետութեան մերոյ տէր Գրիգորին, (. . .) եւ ձրնաղաց իմոց, հօր՝ ԼՐԵ- քանին եւ մօրն իմոյ՝ Թուրանգին, կողակցոյն՝ Սայամին. եւ ով որ ասէ զԱստուած-ողորմին, Աստուած իւրն ողորմեցի լաւութիւն զաստու- տանին. ամէն.

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասաղէք րարեմիտ եւ աստուածաւեր քահանայիս՝ տէր Գրիգորին, հօր՝ տէր Թուսին եւ մօր Դաւաղա-ադին. որ միջնորդ եղաս սր. ա-ւետարանիս. Աստուած զիւրն մշակ տառնց ամօթոյ պատէ. ամէն.

363.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԻԱ.

Լիմ անպատ. Հիմ քի 382. ԹԿԵ=1616,

ՆԻՒԹ Թուղթ, ԿԱԶՄ Կաշնպատ եւ խաշերով զարդարուած. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՑ լստ է պատուած. ԻՄԱԿ. ՊԱՀ. Ղուկ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Ղուկ. ԻԲԵՆՈՒԹԻԻՆ 20×26, ԳՐՈՒ. ԹԻԻՆ երկուին. ԹՈՒՂԹԻ 276, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ քուրպագիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՌԻՑ գունատր ծաղկազերն. ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԱՐԳԻՑ գունատր ծաղիկներ եւ զմբեր. ԻՄԱՐԱՆԿԱՐԻՑ 16+4

աւետարանիչներ. ԵՈՐԱՆԻ 9, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՑ 4, ԳՐԻԶ Բովնմնելս ոսկեբոյն. ՍՏԱ- ԾՈՂ մատուտ տէր Հէրապետ Կրանտու. ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ անյայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԿԻԴ=1616, ՏԵՂԻ ԼՐՈՒՄ.

ԹԵՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆԻՑ. Վ. Երզնւմ.

Փառք . . . Ուստի եւ տեսեալ զսորս

365

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ի Պ.

Վարդ. Հիմ քի 74. ԹԿԶ=1617.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ սկզբից պատուտուտած է և մկենբր կերած: ԹԱԿ.-ՊԱՀՊ, միջին Մհարովքան տառերով գրուած աւետարանի մի-մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, շումի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20×26, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ 322, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ըլլորագիր, ՍԿԶԵԱՏԱՌԻՔ գունատու թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու գրաւորներ և ծաղիկներ, ԹԱՆՐԱՆԿԱՐԻ 10+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովանէս, ԾԱՆԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Ըոստակէլ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻԶ=1617, ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՅԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, զբեցա տար աւետարանս՝ ձեռամբ մեղաւոր Յովանիսի, ի մայրաքաղաքն ի Վան, ընդ հովանեաւ սր. Տիրամայր Աստուածածինն և սուրբ Հրեշտակապետին, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Վարագայ՝ Մարտիրոս վարդապետին, ի թվականիս Հայոց ԹԿԶ (=1617), ի զառն և ի նուրբ ժամանակիս, բազում աշխատութեամբ և անընդունակ զօլով յարանան գրչութեան և բազում մեղաց ցնորհիւք պարտաւաւ այլ ըստ կարի մերում, զոր պարկեցաք մեզ մարդասէր Հոգին, անգործան ձեռք խմովք (զրեցի) ի ստոյգ և յլրնտիր օրինակէ կենօք տառապաւաւ...

Արդ, որք ճաշակէք յատուածային բուրաստանէ և յամենայն սեղանոյս, որք հանդիպիք սմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ, յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղթիս ձեր՝ գյառաջ յիշեցաւ մաշդաս Մարիամուն, հօր՝ Յովասափուն, մօր՝ Զանադին, եղբորցն՝ Աւետարին, Իսիբէկին, քուերց՝ Բէկուն, Սատին և իւր որդոցն՝ Յաննիսին, Յովասափին և

հօրեղբաւցն՝ զԹումին, Էտիլ-բէկին, Մհիթարին, Իսիբէկին, Միսիթարին, Շաքարին, Բառն . . . Եւ Լեւոյ նստին և զանպիտան զրից՝ սուտանուն Յովանէս և զմի ծնողքն, ամէն: Այլ և վարպետին խոյ՝ մաշդասի տէր Ստեփաննատին և իւր ծրնողացն որ բազում աշխատեցաւ ի հետ մեղաւորիս. Աստուած յուսաւորի զիւր հոգին. ամէն: Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս, ողորմեայ հաւքն մերոյ սրբանեալ տէր Կարապետին որ բազում հնամ ուտարել ի վերայ՝ մեղաւորիս. Աստուած զինքն մշակ առանց ամաւիտ պահէ յիւր միասնագամ զպուտան ամէն:

Ուստի տեսեալ զսորայ անձառ փրկագործ Կիւան խորհուրդն՝ հաւատարմի և սրնանեալ քահանայ՝ տէր Արստակէսին և իւր ծնողացն, խոր՝ Մէլքիսէկին, մօր՝ Նուբարին, որ առ Աստուած փոխեցեալ է, և յետին Աղարէկուն, կողակցոյն՝ Բաղին, որդոյն՝ Զաքարին, զստերն՝ Նուբարին և եղբայրըն՝ Նասասարդին, Խլարէին, Կարապետին և քուերցն՝ Սոյթանին, Ուսիթանին, Մալայ-բէկուն, Ալայ-բէկուն, որ առ Աստուած փոխեցեալ կան և հոգեւոր որդոյն՝ Հէրապետին, որդոյն՝ Կարապետին, եւ որ լի բերանով և բոլոր սրտի ողորմի աս: Աստուածն իւրն ողորմեայ լիւր միասնագամ զարարեաւ. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթիս ձեր և ի Աստուած-ողորմի աստազէ՝ մահտաթ Մարիամին, խոր՝ Յովասափուն, մօր՝ Զանադին, կողակցոյն՝ Էնիթին, որդոյն՝ Կարապետին, Մր (կ)ըրտչին, կողակցոյն՝ Իւստարին, որդոյն՝ Մուբարին, կողակցոյն՝ Զանադին, Միսիթարին, կողակցոյն՝ Դուլադին, որդոյն՝ Մըզկէն, անվինջ յիշատակ հոգոյց իւրեանցը և ծնողաց իւրեանց, կարդացողաց և

յրտողաց. ամէն. եւ, մահդասի Մարիամս, բոստացայ զոր աւետարանս (. .) վաստակաց իմոց (և) ռեփ արի ի զոռն սուրբ Թովանիսին և սքանչեւագործ սուրբ աւետարանին. անշնջ յիշատակ հոգոյ իմոյ և

ծնողաց իւր. Ով հակառակէ, ծախելով կամ գրաւելով կամ այլեայլ հօտով, նայ զանէծքն Կայէնին առջև և զմ. . և զմասն ի Թուգայէն առջև և ի հետ Հերովդէին զասեացի, ամէն. եղիցի, եղիցի:

366

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԹԻՊ.

Վանի՛ ս. Նեաճ Եկ. Հիճ քիւ 123. ՌիՋ=1617:

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած: ՄԱԿ. ՊԱՆ. շունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շրջայ, ՄԵՆՏՈՒԹԻՒՆ. 17X26, ԳՐՈՒԹԻՒՆ. երկսին, թուղթ 252, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ մ'նձ բոլորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ թողնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ զանաւոր զարդեր, ՄԱՆՐԱԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՋ Արիստակէս եպիսկոպոս, ԾԱՆԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անշայտ, ՍԱՆՑԱՐՔ անշայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԻՋ=1617: Տեղի նախընտան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՔՈՒԹԻՒՆՔ:

Վերցում.

Արդ՝ զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռածս մեղսամած գրչիս՝ ստատնուն Արիստակէս եպիսկոպոսին: Ով եղբարք, անմեղայցիք լերուք խաղաղութիւն չկէր: Բոլորս աւետարան յետոյ եմ գրեր. Անախջրման. Ա Ռիւսն և այլ մնացորդն ի սարերն վասն մալոցաւ մեղաց մերոց:

Անանժ անպիտանի.

Բաւց թէ հըգաւր Տէրն ողորմի՛

Եւս անարժան պիտանելի.

Վայ և եղուկ և եղկելի.

Որ շար գործով զաշխարհս լըցի

Եւ զպատիւրան ոչ պահեցի

Եւ յԱստուծոյ յամալ իլի:

Ձեռամբ իմով եւ զրեցի.

Եւ Արիստակէս անուն կոչի.

Տըկար անձամբ և ցօտի.

Մարմինս քրտեայ՝ հոգիս աւերի.

Անուն ունիմ, զործս չէ բարի:

Ով աւետարանիս, որ տէր լինի,

Մեղօրիս (ասէ) Տէրն-ողորմի. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցեք ի մաքրապաշտ յաղաթս ձեր՝ զԱրիստակէս եպիսկոպոս և Պետրոս զպիւն, և կողակից՝ Գուլգուն և Նայրն իւր՝ զտէր Պօղոսն և զմայրն՝ Մէլիք-խաթուն: Եւ րազուժ աշխատեցան ի վերայ մեզ և վարձս յԱստուծոյ անուն և Աստուած ուրենց հոգին յարթութենին արժան անու. ամէն, ի թվ. ՌիՋ (=1617):

367.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻԵ.

Կարմուսեղի եկեղ. ԹԻԷ=1618.

ԴԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ փատ է պահում, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ.
բարդագիր շարականի մի-մի թերթ, ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՂ. չափի ԴԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×25,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 320: ՏՈՂՔ
21, ԳԻՐ բարդագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ գու-
նատր թղթնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գու-
նատր զարդեր, ՄԱՐԲԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւե-
տարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ

4, ԳՐԻԶ նակրը, ԾԱՂԿԱՂ, ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ,
անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Խաչ-նաթուն, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԴԻԷ=1618, ՏԵՂԻ Բողեցի գիրք Մարտոս,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանում սովորական ձևով
յիշատակուած է միայն՝ գրիչը, ստացողը,
գրութեան ժամանակը և տեղը):

368.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻԶ.

Վանի՝ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հին քի 147. ԹԷ=1621.

ԴԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ փատ է պահում,
ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. միջին ՄՆԱՐ. գրերով աւե-
տարանի երկական թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 2
սկզբում, 3 վերջում: ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 19×25,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 252, ՏՈՂՔ
24, ԳԻՐ բարդագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ ծաղ-
կազարդ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատր զար-
դեր, ՄԱՐԲԱՆԿԱՐՔ 15+4 աւետարանիչ-
ներ, ԽՈՐԱՆՔ 9, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ
Յովաննէս, ԾԱՂԿԱՂ Կիրակոս, ԿԱԶՄՈՂ
Մարտիրոս, ՍՏԱՑՈՂ Մարգիս և Յով-
նաննէս, ԺԱՄԱՆԱԿ ԴԻԷ=1619, ՏԵՂԻ
Կեցեայ եկեղեցի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԴՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փարս . . . Աւետի և տեսեալ գտորայ
անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն ի
լուսամենակ զարմից սրբոյն Սիւմնի, Սար-
գիս և զՅովաննէս. և ետուն գրեց զսուրբ

աւետարանս. զոր ի վազուց Քնոթ ցանկա-
յին աստուածախաւս սուրբ մատենին:

Եւ արդ, ես յետինս ի քաջանայս և ան-
արժանս ի մանկունս եկեղեցոյ, Նրաման
առեալ ի պատու իրանադիր առաքելական
բանէն, որ ասէ. Յոր կոչուին կոչեցար, ի
նմին կացչիր, եւ արդ, իմ ոչ բերելով զայս-
պիսի վստահութիւն. այլ ունայն յամենայն
բարեվայելութենէ, որ(ով) առաքինեացն է
նամարձակութիւն, այլ ի թարեխաւսութիւն
մաղթելով զամենայն սուրբս և ի մարդասի-
րութիւնն Աստուծոյ յուսարե(ալ) զկործա-
նեալ և զլքեալ անձն իմ՝ եզկելի, Ով զիւ-
րակործան մարմին երկրածին. որովք
նայնարկութեամբ(ք) ցքեզ աւաղեցից. կամ
գիտից ի զիր յառեցից, և կամ զորքն Նա-
նակեցից՝ զմարմնական տաժանց. եթէ զհո-
գեկան արեալանաց. զկամայից. թէ զակա-
մայից. զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբե-
րել . . . : Այլ գիտողին զպարան երե-
ւական, նմա առաջի արեկեալ չեղից զանձն

իմ մաղթանաւք, որ կարողն է կեցոցանել և վերստին չբաշտգործել յիս. աղաւթիւք ամենայն սրբոց:

Այլ և գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ Մարտիրոս անխաւատ և տխմար արշիւ (նշ) աննշգուռակ գրով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղացն ցնորիւք պաշարեալ: այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեմեաց մեզ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատաւորեալ իմ ի սմա՝ գրեցի անտրժան ձեռաւք իմովք, յընտիր և ի ստոյգ աւրինակէ, կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ և անհանգիստ և դժուարին և տրտմելի աւուրբք. ի մեծ թուականիս Հայոց ՌԿԼ (=1619). ի կաթողիկոսութեանս Նայկացեան սեռի տեսուն Ստեփաննոսին աղթմաւարեցոյ, և որդի պար. . . սպանութին և ի թագաւորութեանս այլապակցաց սեռից՝ Շէրնից Միրաւզին, որ նշկգիս ի ձեռն էր: Զոր Տէր Աստուածն Խարայէլի պահնեցէ անսասան զաթոռ Նայկայննան, ի Վարդապետութեան Մէլքէտէ-թին:

Եւ արք. գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի գուղն՝ որ կոչի Կեցնա, յեղէգիս, ընդ չռականաւ, սուրբ Աստուածածնիս. ի վայելուն Զովանիսին և եղբարն՝ Սարգրսին և Նաւն՝ Աղուրին, և Զովանիսի որդոյն՝ Աղուրին և Կարապետին. որ տարածամ փոխեցաւ առ Քրիստոս. յիշատակ չոգոց իրեանց. Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Զովանիսի և իւր ծնուդացն. ամէն, եւ ևթէ ոչք յանդիպի և վաճառի դաս, կամ չանց՝ յիշխանութենէ, նա գնուդային կրեցէ զպատիւն և քննեցի ի զպրութենէ կենաց ամէն:

Արք, որք ճաշակէր յաստուածային բուրաստանէ և յամենայի սեղանոցս. ինչեք ի Քրիստոս՝ զստացոյ սուրբ աւետարանիս՝ զՍարգիսն և զիր եղբարն՝ զԶովանիսն և զորդին՝ զԱղուրն և փոխեցեալն առ Քրիստոս՝ զԿարապետն և զմայրն իւր՝ զՊաննաղն, և զամենայն արեան մերձադուն սոցա՝ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Սարգիսին և կողակցին և իւր որդոյն՝ Շանաշաղարին. և իւրեանց չնն և նոր ննջեցից չոգոցն, Աստուած-ողորմի ասացէք. ամէն, եւ զամենեւեան, որք գրեցան աստ. և որք գրեալ

են յերկինս, յիշնալիք առչասարակ ի Քրիստոս. ի բերանով Աստուած-ողորմի ասացէք սոցա. և Աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, տացէ յիշողացք և յիշեցելոցք զիր երգիցք արքայութիւն և զանպատում ուրախութիւն. ամէն:

Այլ և զիս զանաթան գրչակս՝ զՊաննա, յիշեցէք ի Քրիստոս. որ զաւետարանս գրեց մինչև զՓ զլուին, Ա. մէկ զըլուի մեղոօր Մարտիրոս աւարտեցի. անմիթիւք սրտիս, տրտում և դառն, որ Մարտիրոս քանանայի կողակիցն՝ երկտասարդ փոխեցո առ Քրիստոս. ի զարնանային ժամանակն, ի մէջ ներականի, Լուսորդի պահս մեռո. ի թվիս Հայոց ՌՀ (=1621):

Յերես անկեալ աղայնով զձեզ, ով դարք քանանայից և ոսրկուպաց, յիշեցէք ի մարափայլ յաղաւթս ձեր՝ զՊովանէս քանանայ և զորդիք՝ զտէր Սարգիսն և սուտանուն Մարտիրոս. որ զանունս ունի և զգործս ոչ. գտէր Գրիգորն, զԵրեսուն և զմայրն իմ՝ զԵղիկի-ժան, գոյարսեբն՝ Թուրուանդէն, զորդին՝ զՊովանէս, զԳուրգէն, զԳուրգէն Յիշեցէք ի Քրիստոս և խորոշութեան և սխալանաց գրիս անմեղադիր լեւուրս (զի) այլ իր կարն մեր:

Առ ձեզ զուղն աղբիւսալի, Հայրք և եղբայրք իմ ի Քրիստոս. ես անաթանս ի տանուտորաց, Սարգիս անուն կոչեալ է մարմնոցս. որ էարկ ի միտ բանն աւետարանին, որ ասէ, թէ Երանի որ ունի դաւակ ի Սիոն և բնտանիք յերուսաղէմ. յերես անկեալ աղայնով ձեզ, ով յուսերամ զսարք քանանայից և տանուտորաց, յիշեցէք ի մարափայլ յաղաւթս ձեր՝ զՊովանէս և զորդին՝ զԱղուրն և զմայրն իւր՝ զԿարապետն և զորդին՝ զՄանուշան և զկողակիցն՝ . . . և զհղբարն՝ զԿարապետն և զմայրն՝ զՊաննաղն և զԿոստերոյն՝ զԳուրգէն և զՊաննաղն և զԳուրգէն և զԵրեսուն և զհղբարն՝ Սարգիսն և զկողակիցն՝ զՊաննաղն և զորդին՝ զՇանաշաղարն և զկողակիցն՝ զՄանուշան և զհղբարն՝ զՊաննաղն և զերուստունէն և զԱղաւթն, զԳուրուանդէն և զմիս կողակիցն՝ զԵրեսուն և զորդին՝ զՊովանէս և զգուստն՝ զՄովան և զՀաղբ-Վարդն, զՊաննաղն, զԿոստերոյն, զԵրեսունով և ուղիղ սըր:

տիւ Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Սարգսին և իւր հաւան՝ Աղուպին և մաւրն և եղբարն՝ Յովանիսին և որդոյն՝ Աղուպին և Կարապետին և Քապապին, Աղալարէկին, Լի բե-րանով և ուղիղ սրտի, Աստուած-ողորմի ասացէք, և որ ասէ զԱստուած-ողորմին, Աստուածն իւրն ողորմեսցի յիւր միւսան-գամ զայլուստն. եղիցի, եղիցի.— Եւս սոսեց զտէր Յովանէսն յիշեցէք ի Քրիստոս. որ մասնակից եղև աշարանիս. Աստուած-ողորմի ասացէք, Եւ եթէ ոչք հանցէ զսա ի զրա-

նէ Շմաւոնի սուրբ տառքերէն. հայ զա-նէքն զԿայնիկն առցէ. և եթէ ոչք զաւան-ցէ ի դուռն սուրբ տառքելուն. կայցէ հայ աւրնիք յամենայն սրբոց և յամենայն տառքաճոց. ամէն, եղիցի. եղիցի. ամէն. ԶԿիրակոս ծագեղոս յիշեցէք ի Քրիստոս. ԶՄարտիրոս զԿաղար և զԿաղի վարպետն իմ զՅովակիմ եպիսկոպոսն. յիշեցէք. Աստուած-ողորմի ասացէք մեր հաղեւր վարպետաց, մարմնաւոր ծնաւոցացն. ամէն, հայր:

369.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ՅԻԷ

Լիմ անուպոս. Հին թիւ 391. ՌՀԱ—1622.

ՆԻԻԹ լիուղիմ, ԿԱԶՄ արծաթապատ եւ ոսկեջրած. խաչելովեան եւ Տիրամօր պատկերներով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պահուած, ՄԱԳ.ՊԱԶՊ. երկաթապիւր անտարանի երկական լծերով, ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. լուսնի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 13X19, ԳՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳՐԻ քաղապիւր ՍԿԶԲՆԱՍԱՌՔ ծաղկազարն, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՈՒԹ գոմոտար ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 32+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Սանակ, ԵՄԱՆԿՈՂ զրիշ, ԿԱԶՄՈՂ անշաշտ, ՍՏԱՅՈՂ Ստեփաննոս կրօնաւոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՀՀ—1622, ՏՆԻՂ Բաղէշ:

ՅԵՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսալ զսորաշա անձաւ փրկապարծնեան խորհուրդ՝ րարի և հաւատարիմ կրանաւորն Ստեփաննոս և ետ գրել զծաղկազարդ և լուսափայլի, Երաշափաւ, սուրբ անեւարանս, ի հայալ և յարդար ընդից իւրոց. յիշատակ րարի իւր և ծնողաց իւրոց՝ Փրիշ-Յանին, Իլիզարին, և եղբարցն՝ իղյաթին և Սարգսին և քուրոցն՝ Խանուին, հաւերգարացն՝ Մարտիրոսին, Սանակին, հաւերգործրոցն՝ տէր և ար-

տիրոսին և Սանակին. և ես յիս՝ ի մեղուցեալ և յեղեկելի և յամենայն րարի զործոց ունայնացեալ՝ Սանակ զառածեալ և փրձուն զրիշս, ծագել և զարդարել ազգի ազգի և պայծառ զեղաւս. ի թմականութեանս հայկազեան տուժարիս ՌՀՀ (—1622) ամին, ի քաղաքիս Բաղէշ. ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսին, և աշխատենայն սրբոց. որ աստկան հաւաքեալ, ի փառս Աստուծոյ:

Արդ. ես ախտալից և մեղաւորմամ Սանակս. երես ի գետին եզեւն, ազաւնմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ. որք հանդիպէսմա, տեսութեամբ կամ տարինակելով. յիշեցիք ի մաքրափայլ յազաւիս ձեր՝ զՍտեփաննոս րարեաւր և անաթինադործ կրօնաւորն. րարանալ խաչին Քրիստոսի, ժուժկալովեամբ և համբերութեամբ, քաւս եւ տարանական քանին, որ ասէ. Թէ Որ ոչ րառնայ(յ) զխաչ իւր հաւապագ և զայ զԿնի իմ՝ չէ ինձ արժանի.— և ծնաղա իւր՝ զՓրիշն և զԻլիզարն և զեղբարքս իւր՝ զԽիղաթին և զՍարգիսն և զքոյրն՝ զԽանուիմ, զՄարտիրոսն և զՍանակն և զտէր Մարտիրոսն և զամենայն արեանաւոր մերձաւորսն նորա, և զիս զեղեկելի գոնոյ. Եւ Աստուած-ողորմի ասացէք մեզ և նոցա, և Աստուած, որ անտան է ի տուրս րարեաց, առհասարակ ամենեցուն ողորմեսցի յիւր միւսան-

զամ գալստեանն. ամէն, Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ գնեզ, միով Աստուածո-ղորմիւ յիշել զիս զեղկիլի Սահակս. որ ա-նուամբս միայն եմ բանանայ և զործովս ք- և զծնողս իմ զՍտեփաննոսն և զԵանուշն և զեղբայրն՝ զՅակոբն և զամենայն արեան-առու մերձաւորս մեր. և զստացող սորա՝ զտէր Ստեփաննոսն և զծնողս իւր. և Աս-տուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութեան. ամէն:

Մարգարիտ Երեմիայի վերջում.

Դարկեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ եղկիլի և յընամեղ Սահակ անիմաստ զրչի:

Ի թուականութեան մերում ԹՀԱ (1622) ա-մին, ի խնդրոյ բարեմիտ և չեղանդի Ստե-փանոս կրանաւորի, յիշատակ բարի ծնողաց իւրոց և ամենայն արեանառու մերձաւորաց իւրոց. ամէն:

Արդ, աղաչեմ զամենեանս, որք հան-դիպիւք սորայս քաղցրածաշակ վայելչու-թեան, յիշեալիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր՝ զեղկիլի զրիչս և զծնողս իմ՝ զՍտեփաննոսն և զԵանուշն և զեղբայրն իմ և զամենայն արեանառու մերձաւորս իմ. և Տէր Աստուած մեր, որ առաւն է ի տուր բարեաց, ձեզ և մեզ առհասարակ ամենեցուն ողորմեցի. ամէն:

370

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻԸ.

Վախի՛ ա, Սահակ եկ. Հին քիւ 92. ԹՀ=1621.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-տակ, ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ վատ է պահուած: ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. շուկի. ԴԱՏԱԿԱ ԹՂ. 3, ՄԵ-ԾՈՒԹԻՆ 19X25, ԳՐՈՒԹԻՆ, ԿՐԿԻՆ, ԹՈՒԹԻՔ 164, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ ԲՈՂՈՐԱՐԿԻՆ, ՍԿԶԵՆ, ԱՏԱԿԱՆՔ թղթնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴԻ ԳՈՆԱՈՐ զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 15+4 անտարանիչներ, սակզօծ, ԽՂՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Տէր Եւակոբ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԱՏԱՆՈՂ Դեղքալ, ԺԱՄԱՆԿԱ ՌՀ=1621, ՏԵՂԻ Մո-կաց՝ Պոլսնց զիւր,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՎԻԲՈՒԹԻՆՔ, ՎԵՐՄԱՐՔ, Փառք . . .

Աստի (և) տեսեալ սորա
Զայս փրկական (ըզ)խորհուրդս՝
Աստուածաւոր Գօզալ-աղէն.
Լուսալ բզրանն ի սուրբ զրոց՝
Ըզաւակայն երանութեան
Եւ զընտանիքն չոգեոր,
Որ է զիրք աստուածարան,
Ու պընդաց զյոյսն առ Աստուած,
Ետուր զըրիկ զաւետարան.
Բազում քանիք յաւարտ հնան,

Ի ժամանակս նեղութեան.

Բժիշկ չոգեոյ և մարմնոյ

Եւ յուստու ողորդ մարդկան:

Վարդապետաց՝ քանոն ճարտար.

Քահանայից՝ վարք սրբութեան.

Մարգարէիցն՝ գուշակուան.

Առաքելոցն՝ քարոզ և բան:

Ճրզնաւորացն՝ ուսուցանող:

Մարտիրոսացն՝ զէն ամուրթեան,

Սուրբ կուսանացն՝ զարդարիչ,

Թաղաւորացն՝ վարք բարութեան.

Քրիստոնէից միահամուտ՝

Ասուցանող յամենայն ժամ:

Աւետարանն է թաղաւոր

Եւ ամենայն զիրք զաւրական.

Աւետարանն է բաղդր արդիւր.

Որ ամենայն մարդ զօգնանան.

Որք բնիկեւուն կամ տեսանեն,

Բողոր սըրտի զողորմին սան:

Պարտ է ոսկով զբողորն կազմել.

Որ ճարտարակ կոչի անուան.

Լուսանբան, քաղցրատեսիլ,

Որպէս կանմատոյց խորան:

Ոսկի տըփերն նըմանէ

ՅԱստուածածին, կոչս Մարիամ.

Բանքն՝ որ ի ներքս կայ զրևայ՝

Քրիստոս խառն յաւտարանն:

Յառաջ զբրած ըզծաղկունէքն (գծաղ-

կէք) Քրիստոսի տնօրինական (կանքն?)

Ջահտիքն Դարբիէի:

Որ քաղցր խառնէր առ Մարիամ:

Ուրախ լիք սուրբ Տիրամայր:

Տուն և տեղի Աստուածութեան,

Քրիստոս ի քեզնէ ծննանի՝

Ձեռքս խողով սրգոց մարդկան:

Եւ զՔրիստոսի ծնունդն յարն:

Եւ ի մըսուն, ուսի մողքն եկան:

Եւ ըզգտառանութեայ գալուստն՝

Ի առածարն սողմունեան:

Ըզըկըբարիւ ի Յովաննէ

Քրիստոսի ի պետն Ֆարգանան:

Եւ ելանէն ի Քաթաւն լսառն:

Որ առարկողքն զարմացան:

ՉԼովսէ ի մեռելոց քրիսեայ:

Չէկեայ ի դառն անմարմնական:

Ըզյարայ խնդրն Ղապարու՝

Մարթայ հայցէր և Մարիամ:

Քրիստոս զբխեալ իտնարնեայ:

Եկեալ Ղազարոս զերկման:

Յաւանական յերեսացէլէ ձեռնայ

Քրիստոս՝ առնալ արքայն:

Վրկայ եղին երրայեցոյց

Մանկունքն և ծերօրն պատուական:

Ի վերնատունն պատարագեալաց:

Որ յայտնապէս ամեն(ք) տեսան:

Չուար լուաց աշակերտաց:

Խնարհութեան եղեր պաւստն:

Չխաչելու խնդրն Քրիստոսի

Եւ ըզթագումն ի գերեզման:

Չաւերումն զբժոխոց

Եւ զսուկայի աւր Յարութեան:

Չսոսկալի տեսիլ հրեշտակին

Եւ թափուր տեսիլ գլորեզման:

Ըզհամարածումն Քրիստոսի

Եւ զիմունն ի վերնատան:

Չոգին իջեալ աղանակերայ:

Առաքեալքն շնորհիւ զմ(յ)լեցան:

Չտրուական Խաչն ցոյցեալ:

Դալ(ի)ջանն ի Փողզոթայն:

Եւ սոսկալի աւր զտաստանին:

Ըզմեղաւորայ(ըն) ասնջանդն:

Եւ զարդարոց տեղն աննըման:

Չհամարարաւ տասն խորուն:

Եւ ըզընկերն զանապան:

Ամեն(ն) սակով պարս և ծաղկի

Նրմանն յանմատոյց խորան:

Ապա սկսանն ի Մատթէոս:

Յառաջ զրնէ զՔրիստոսի ծննդեան:

Մարկոս՝ զՍկիզբն աւետարանի:

Յիսուսի Քրիստոսի որպէս զբրան:

Ղուկաս առն՝ զՔանդի բարոյս:

Յաւածարեցին վերստական:

Եւ Յովաննէս աւետարանիչն

Փռմամբ առն՝ զՍկիզբանն էր Բանն:

Չայս մեծ գտնաւ տատուածային տե-
սեալ աստուածաւոր կիներն Գողայ՝ որ եղի
դանկաջոց աստուածաբաւ սուրբ աւետար-
անիւս: Եւ ստացաւ զայս: Ի՞նչ հոգայ ար-
դեանց իւրոց և արդար վաստակից:

Չոր անջինջ յիշատակ մընաւ:
Յայսրմ հետն մինչ յաւիտեան:
Որք ընթեռնուն կամ տեսանէն:
Բոլոր արքայն զողորմին տանն:
Չէկ զաղանիւս, սուրբ քահանայ:
Յիշման ասնէր ըզմեղ արման
Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս: ամեն

Իրեցեաւ աւետարանս

Ու ու չ(=1621) էր թուական:

Ի յերկիրքն Մովսէս:

Ի գաղղն՝ որ կոչի Բողնայ:

Ի զուռն է (հօթն) սուրբ Կահանայն:

Ընդ հոգանեաւ սուրբ Իկողեան:

Յաթու զիկոս Աղթամարայ:

Տէր Սեփանտան սրբրապան:

Մարութն սուրբ և առաքինի:

Հայցեմք յապենիաղ Տեսունն՝

Անփորձ մընայ և անստան:

Ներկի փառք նա զարդարի:

Ընդ վարդապետս երկրոտանս:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձե-
ռամբն տէր Բակոբին և ծաղկեցաւ: և յա-
ւարտման ծաղկին՝ փոխեցաւ: առ Քրիստոս
Արդ, աղանիւս զմեղ, որք հանդիպիք սայս:
տեսանելով կամ աւերինակելով: Աստուած-
ողորմի առաջէք՝ Յաւոր քահանային և չորն՝
նեղեալ քահանային: և ինձ՝ յիշատակ պո-
ղիս: և Աստուած ձեզ ողորմեսցի: ամեն

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ ստացողի սուրբ անտարանի Սօլիմոնի, կողակցոյն՝ Գողային, որդոյն՝ Թումին, կողակցոյն՝ Նուրիխանին և միտ որդոյն՝ Անանին. հանգուցեալ ի Քրիստոս, և կողակցոյն՝ Մարգարտին, դստերն՝ Ռոստին, կողակցոյն՝ Իսքանդարին. Աստուած լուսաւորէ գիւրեանց չոգին, ամէն:

Եւ աստուածասէր և բարեմիտ ծառայ Աստուծոյ, կրնս՝ Գողայս. ստացայ զայս սուրբ անտարան, յիշատակ չոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, չօրն՝ Ամիրին և մօր՝ Ռանուս-աղին, կողակցոյն՝ Սօլիմոնին, որդոյն՝ Անանին, կողակցոյն՝ Մարգարտի, Թումին, բուերն՝ Ջանաղին. Աստուած լուսաւորէ գիւրեանց չոգին. ամէն:

Եւ ծառայս Աստուծոյ՝ Գողայս, ըստացա զսուրբ անտարան և ետու ի դուռն սրբոյն Անեփաննոս Նախավկային և սուրբ Անահապ հայրապետին. Ով հեռացրէ կ զբանէ սօրա, կապած և անխձած կենա, ամէն: Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ Յակոբ քահանային և Էդրարցն՝ Մարտիրոսին և Մինասին և մօրն՝ Նունուֆարին և չօրն՝ Ներսէս քահանային և չօրեղբարցն՝ Բաղդասար քահանային և Գրիգոր քահանային և Կարապետին և Կիրակոսին և Ղուկասին, և պապո(ւ)ն՝ Մարտիրոս քահանային և Սրապիոն քահանային և Սարգիս քահանային և Վարդանէս քահանային և Յովանէս քահանային և Բարդաղամին. ամէն:

371

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻԹ.

Լիմ տնապատ, Հի6 թի 229, ԹՀ=1626:

ՆԻԻԹ Թողթ, ԿԱԶՄ կաշկաւտ եւ խաչերով զարդարուած: ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ թաղարայուած: ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. շունի. ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻՆ, 12×17, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂՔՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ՝ թողորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆՔ ծաղկազրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐՔՔ զունատի ծաղկներ եւ ղէմքեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԶ Լեւտիս թամնայ եւ տեր թումնայ թարտուրար: ՄԱՆՑՈՂ, տանուէր ինիսով, ԿԱԶՄՈՂ, եւ ԽԱԿԱՊՂ, անխալտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԶՀ=1626, ՏԵՂԻ Մովսէս՝ Կաշտ զիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Վեցում.

Փառք . . . Սատի և տեսեալ զսօրայ անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն պատուական տանտարօջ՝ Նովի, Էնիաթին, որ ցանկացա այժմ աստուածախաւս սուրբ անտարանին և եւ զրկ զսու, յիշատակ չոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց, չօրն՝

Սուստեղին և մօրն՝ Շահումին, Էդրոն՝ Աղաթանի, և ամենայն արեան(առու) մերձաւորացն և որ ողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն:

Եւ արդ, եւ յետինս ի քահանայից և անարժան ի մանկուհա Էկեղեցոյ, Հրատան առեալ ի պատու իրանադիր յառաքելական րանէն, որ ասէ. Ծոր կոչուեմ կողեցար՝ ի նմին կացջիր, և արդ, իմ ոչ ըրելով զայսպիսի վատաշուքիւն, ալլ ունայն (յ)մանայն թարեվայելուիմէն որ առաքելեանցն է քաղուս համարձակութիւն. այլ ի բարեխաւսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբն և ի մարգարեութիւն Աստուծոյ յուսարեւակ զլորձանեալ, զլքեալ անձն իմ եղկիր. որ կարողն է կեցուցանել զիս աղաթիւք ամենայն սրբոյ: Իարձեալ, աղաչեմ զգաս քահանայից և սարկապազաց և ժողովրդոց, որ կայք ի ժամանակդ. լի ըրելով և բուր սրտի ասացէ՛ք զԱստուած-ողորմին՝ հովի, Էնիաթին և ծնողաց նորին, չօրն՝ Սուստեղին և մօրն՝ Շահումին, Էդրոն՝ Աղաթանին, կողակցոյն՝ Սանաղին, որդոյն՝

Շահաւաթին, զստեր(ց)ն՝ Աղբղին և Շահուհին, Ամիր-պէկէին, Գուռ-պէկէին, Մարգարին և որոց՝ Ամիր-Ֆանին, Վարդանիսին, Գայիանին և փեսայ Կարապետին և մեծ պապուն՝ Ամիր-պէկէին, կողակցոյն՝ Քալինարին, զստերն՝ Գուլ-փաշին և Աղբղին։ Աստուած լուսաւորէ զիրենանց հոգին, ամէն։ Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զմահաբախ ինխաթն և զհայրն իւր՝ զՅուստիգն և զմայրն՝ զԵւհուհի և զսանամբն իւր՝ զԼարիպ-խաթուն և զՍարգիս, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս։ Եւ որ զԱստուած-ողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեցի յաւուրն դատաստանին, ամէն։

Արգ, գրեցաւ սուրբ անտարանս, ձեռամբ սուտանուն Աւետիս բաշանայի և տէր Թումա քարտօղարի և սխմար գրչի։ Եւ իմ անընդունակ զօրով յարուեստ զըլուծեան, բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, թէ յոտից մինչև ցլլուխ չիք առողջութիւն. ալլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր Հոգին, քաղում աշխատանաբ պրեցի անարժան ձեռք մերովք, յընտիր և ստոյգ յօրինակէ, կենօք տառապանօք։ Գրեցաւ՝ յերկիրս Մոկաց, ի գիրս՝ որ Դաւոթ կոչի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ հայրապետին, ի թուականիս Հայոց ԻՆՆ (= 1626), ի նեղ և ի դառն ժամանակիս. յիշատակ հովիւ ինխաթին, հօրն՝ Յուստիգին և մօրն՝ Շահուհին և կողորն՝ Աղաջանին։

Եւ ինխաթաւ, նստու գրել գտուրք անտարանս և նստու ընծայ ի դուռն Լարա-դերա սբ. Աստուածածնին, անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնողաց իմոց՝ Յուստիգին և Շահուհին, կողոր՝ Շահաւաթին, Նարգըրին, Ամիր-պէկէին, Վարդանիսին. Աս-

տուած լուսաւորէ զիրենանց հոգին, ամէն։

Աստուած արհնէ՝ զտէր Յովանէս Տաւրենցին և զԼարիպ-խաթուն և զՍարգիսն, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս. որ միջնորդ եղև սուրբ անտարանիս։ Աստուած լուսաւորէ զիրենանց հոգին և զիրենանց յիշատակն խաղաղական կենօք պահեսցէ. ամէն։

Աղաչմա զձեզ, ով դաւք քահանայից և սարկաւազաց, որ լաւ պահէք՝ ի հրէ և քրէ, ի թաց մատի և յամենայն պատահանէ, և խոշորութեան զրիս անմեղադիր լերուք։ Եւ Քրիստոսի փառք յախտեանս, ամէն։

Կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի տացէք՝ Առաքելին և Աստուածատուրին, Լաւօին և Պետրոսին, Միքայէին և Մխիթարին, Քրիզաթին, որ ցնեցին սուրբ անտարանս, յիշատակ իւրենանց հոգոյն, ի գուդս Նորշէն, ի դուռն սուրբ Սարգսի գօրավարին, ամէն։

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի տացէք մեծ Աւագին, կողակցուն՝ Նոնիփսիմին, որդոցն՝ Պետրոսին, կողակցուն՝ Եղիսին, Պօղոսին, կողակցուն՝ Նոնիփսիմին, ամէն։

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի տացէք՝ տէր Նազալարին, կողակցուն՝ Բազա-զուլին, որդոցն՝ Աղա-խանին, Մուրադին, Յակոբին, կողակցուն՝ Դիլրանին, որդոցն՝ Առաքելին, ամէն։ Դարձեալ, Պօղոսի որդի Աւագին, կողակցուն՝ Կատարինային, որդոյն՝ Պօղոսին, Պետրոսին, Սախակին, Նազարին, զստերն՝ Նարգըրին—Դարձեալ, Աւագի կողորն՝ Յակոբին, կողակցուն՝ Քիլիմին, որդոյն՝ Միքայէին—Դարձեալ, լաւ պահողն և խնամ տանողն Աստուած օրհնէ. ով ծախկ կամ զողանայ, ընդ անհաստն դասեցէ. ամէն։

[illegible]

1991-1994 թթ. մի ընդ. իր վաղամեծության վերաբ.

178 2 11 1 11 8 4 4 11

374

Դարձիւնք և ճշգրտեցինք
 Յիսկիբն Կապույտի Կոթիկը
 Աւարտեցինք զարքի բերքը
 Աւարտեցինք յիշատակը
 Սոյսն արեցինք և կարգեցինք
 Սրբաշնորհիկն արարեցինք
 Սրբաշնորհիկն արարեցինք
 Սրբաշնորհիկն արարեցինք

[illegible][illegible][illegible][illegible]

հաթուհին և Շամսմահին և ամենայն արհանձնքաւորաց. ամէն: և: որ ասէ զԱստուած-ողորմին, միոյն հարիւրապատիկ առցէ ի Բրիտտուէ. ամէն:

Դարձեալ, յիշելք ի ժաբարփայլ յազօթս ձեր զսուտանուն Բօհան զծոցա:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի գեաւդս՝ որ կոչի Սուրս, ի դուռն սուրբ Յովհաննու Մկրտչին և սուրբ Գէորգայ զօրավորին. ի թուականիս Հայոց ՌՀԸ (= 1629), ի գառն և ի նեղ ժամանակիս:

Ակզբում.

Յիշատակ է սուրբ աւետարանս Թանկուանեայ ժողովրդեան՝ մեծին և փոքրին. որ Մանգղոնց մահտապի Ըռօհիջանի ձևոն էր. տարի մը ժողովեց հոտոր (զտուրս՝). այս սբ. աւետարանս առեալ եղիր յիշատակ ի դուռն Թանկուանեայ սուրբ Աստուածածնին: Ով որ այս աւետարանս ծաւէ, կամ թէ գրաւ: զնէ, անէծք Կայէնի առցէ և պատիժն Յուդայի ժառանգեցէ. ամէն: Թվ. ՌՄ (= 1731), յունվարի մէկին:

375.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԼԳ.

Վանի՛ Լեզբ զիւրի եկ. Հից թիւ 284. ՌՀԹ—1630.

ՆԻԻԹ մազաղաթմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿՄԱՆՔ քառական լաւ և պահուած, ՄԱԿ. ՊԱՀՊ. միջին ժնարպեան զրով աւետարանի մի-մի լեռնի, ԴԱՍԱԿԻ ԹՂ. շունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 9×12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրիւն, ԹՈՒՂԹԲ 234, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քայրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ լեռնազրիւ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 15+4 աւետարա-

նիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Զարապ քառանկ, ՍՏԱՑՈՂ մաշտնի կիրակոս, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՀԹ—1630, ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՐՈՒԹԻՆՔ.

(Սովորական ձևով յիշատակուած են՝ զրիշը, ստացողը և գրութեան ժամանակն ու տեղը):

376.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԼԴ.

Լիւմ անապոս. Հից թիւ 240. ՌՁ—1631.

ՆԻԻԹ լոյսով, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ քառական լաւ և պահուած ՄԱԿ. ՊԱՀՊ. քայրազիր շարականի մի մի լեռնի, ԴԱՍԱԿԻ ԹՂ. 1 լեռնի սկզբում, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրիւն, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 13×18, ԹՈՒՂԹԲ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քայրազիր, ՍԿԶԲԱՏԱՆԻՔ լեռնազրիւ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զանաւոր զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 14+4 աւետարա-նիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 1:

ԳՐԻՉ Յունանկա, ՍՏԱՑՈՂ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՁ—1631, ՏԵՂԻ Մոկաթ՝ Սուրս գիր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՐՈՒԹԻՆՔ.

Վեցում.

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի յերկիրս Սոկայ, ի գեաւդս՝ որ կոչի Սուրս. բնդ հովանեաւ սուրբ Յովհան-

նու Մկրտչին և սուրբ Գեորգյան գործավորին, ի թրուակախն ՌԶ (=1631). ի հայրապետութեան տեսան Մովսէսին և տէր Մտե-

փանոսին. ի դառն և ի նեղ ժամանակին, որ երկիրս ամենայն երեւեալ կայ և տատանեալ ի ձեռաց անօրինաց այլազգ(ե)ացի,

377

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԷ.

Վարաց. Հին բիւ 88. ՌԶԱ=1632:

Նիւթ թողթ, ԿԱԶԻ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ բաւական լաւ է պահուած: ՄԱԳ-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 12×19, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկարւն թուղթի 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քուրազիր, ԿԿԶԻՆԱՏԱԹՔ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-ԶԱՐԴՔ գունատը ծաղիկներ և թռչուններ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 առետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ թու-մայ, ՍՏԱՅՈՂ Յովսէփ, ՆԱԼԿՈՂ և ԿԱԶ-ՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԶԼ=1632, ՏԵՒԻ ՄՈկաց երկրի՝ Դաշտ գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԼԻԳՈՎ.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրբս աշնատ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն պատուական տանուտէր Յովսէփ. որ ստացաւ զսա, յիշատակ իւր և ծընօղաց իւրոց, չօր՝ խորովին և մօր՝ Վարդ-խաթունին, եղբօրն՝ Անտոնին, կողակցոյն՝ Զուհարին, որդոցն՝ Ալլաթին, Շաղաւթին Աստուած լուսաւորէ զհոգի Յովսէփին, կողակցոյն՝ Համբակուն, որդոցն՝ խորովին, կողակցոյն՝ Մարգարտին, Շահարտին, որդոյն՝ Հայրապետին, Ղազարին, Սարգսին, դստերն՝ Մեղուշին. Յովսէփին, կողակցոյն՝ Թուրանգին, որդոյն՝ Պաշտաւորին, Կրակունին, Գրիգորին, Վարդանիսին. ամէն, Եւ արդ. և յետիսն ի քաշանաշից և անարժանս ի մանկունս և կեկեցոյ, հրաման

առեալ ի պատուիրանադիր առաքեալան րանէն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչեցար, ի նմին կացջիր. և արդ. իմ ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն. այլ ունայն յամենայն բարեմայելչութենէ, որով՝ առաքինեացն է համարձակութիւն Այլ ի բարեխօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբան և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յուսադրեալ՝ զկործանեալ, լքեալ անձն իմ եկեղիլի. Ով դիւրակործան մարմին երկրածին, որովք մայնարկութեամբ(ք) զքեզ աւագեցից կամ զիւրդ ի գիր յառեցից:

Արդ. քրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ Թումայի, անիմաստ և անբան զրչի. Եւ իմ անընդունակ գելով յարուստ քրու-թեան և րազուս մեղաց զնորիւք պաշարեալ, թէ յոսից մինչև ի գլուխ չիք առողջութիւն. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարզեանց մեզ մարդասէր Հոգին, րազուս աշխատեալ իմ ի սմս՝ գրեցի անարժան ձեռք իմօք, յընտիր և յըստոյ յօրինակէ, կենօք տառապանօք: Փրեցաւ՝ յերկիր Մոկաց, ի գեղօք՝ որ Իսաւ կոչի. րնդ չովանեաւ սուրբ Զաւկորայ հայրապետին և կեցեալ սուրբ անտարանին. ի թուականին Հայոց ՌԶԱ (=1632) ամին. ի դառնացեալ ժամանակին, որ աշխարհս ի յաւերեմն է (հ)ասեր. ի կաթողիկոսութեան տեսան Սահփանոսի Աղթամարցու. զոր ԱՆՐ Աստուած անբասիր կենօք պահեցէ. ամէն:

Գաւիթ-Փանին, Խաթուն-բէկուն— Յորժամ նստի Բրիտտոս ի գատողական յաթոն՝ զի, զհանքի յաջակողովան զան զամէ, հան- զերձ ծնողօրն իւրեանց. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Բրիտտոս՝ զպա- րոն Լարիպէն, և զկողակիցն՝ զԱնանն և զորդին, և զԲեհզին, Բաղդասարին. ամէն: և, զանարժան և զանպիտան Մկրտիչ զծո- զրս՝ յիշեք ի Տէր.— որ զանունս ունիմ, զզործս ոչ. — և զծնողն իմ՝ զԱմիրխան և զմայր իմ՝ զԴաւթյան-փաշէն, և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն: Դարձեալ, Աստուած- ո- զորմի ասացէք՝ Աղուպէին և ծնողաց սորին, հօրն՝ Լարիպէին և մօրն՝ Սանամին և կողակ- ցին՝ Էթարին. ամէն: Դարձեալ, Աստուած-

ողորմի ասացէք՝ Միլլիկին և կողակցին՝ Գա- զարին և որդոցն՝ Պապա-Յլանին, Դաթին և կողակցայց՝ Սալթանին և որդոցն՝ Նիւ- կուղայտին, կողակցին՝ Շալոմին, Գիւան- ջանին, Գրիգորին, Միլլիկին, Մարգարտին, Միլիտանին, և զստեբացն՝ Դաստա-զուլին, Էթարին, Թաթարին, Մրուսթին, կողակ- ցին՝ Հայրապետին. Աստուած-ողորմի ասա- ջէք սոցա հօրոյն, և Աստուած ձեզ ողոր- մեացի. ամէն: — և ինձ մեղօ(ւ)րիս, որ սակօ իշատակարան գրեցի և զհամարագիր սր. աւետարանիս. ինձ էլ ողորմի ասացէք՝ հետ սոցա կարգին, և Աստուած ձեզ ողորմի յա- տարն աւելին. ամէն: Ի թվականիս Հայոց ՌՁԲ (==1633):

379.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԷ.

Վսմէ՛ Դոստաւէի եկ. Հին թիւ 31. ՌՁԳ==1634:

ՆԻԻԹ ընդմիջ, ԿԱԶՄ կաշկալատ եւ ակամափութ խաշկերով զարդարուած: ՀԱՆ- ԿԱՄԱՆԻ ԿԱՆ ԿԱՆԱՆԱԾ: ՄԱԿ-ՊԱՆ. ԵՆ ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. Հունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 11X15, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՐԿԱՆ, ԽՈՒՂԹՔ 234, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ ԲՈՐԱՐԱԳԻՐ ՍԿԶԲԱՏԱԹՔ ընդո- նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունաւոր զարդեր, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչ- ներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Դազար եւ Յովաննիս, ՄԱՂԿԱՂ և ԿԱԶ- ՄԱՂ անյայտ: ՍԱՆՏԱՂ Ջիլա եւ Յովաննի րունանայ, ԺԱՄԱՆԿ Ի ՌՁԳ==1634, ՏԵՂԻ ՇԵՂԻ (Որոտան):

ԳԻՇԱՏԱԿԱՐԻՈՒԹԻՒՆՔ.

Վեցուս.

Փառք . . . Արդ, զրհցալ զսուրբ ա- ւետարանս՝ ի յերկրա Որոտան, ի գեաղոս Շէնշէր, ընդ հովանեաւ սրբոյն Ստեփանոսի. ի հայրապետութեան Փիլիպոսի կա- թողիկոսի. և ի թոխն Հայոց Ռ և ԶԳ-ի (==1634):

Արդ, ես անպիտան Դազար զրիչս, սկսայ և ողորմութեամբն Աստուծոյ զրեցի զերեք գլուխն. և Խնացեալն չմազերեցաւ

ձեռամբ հոգեւոր եղբարն մեր՝ Յովանիսի, Որք և հանդիպիք, թողութեան արարել աշա- րանաց և խոչորութեան, զի կարն մեր սոյա- լէր. և զմեզ յիշեմք հանգեւած ձեռագիր. և դուք յիշեալ լինիջիք ի Բրիտտոս Աստուծոյն մերոյ:

Արդ, ստացաւ զսուրբ աւետարանս՝ պարոն Ջիլան. որ ետ զկէս գին աւետա- րանին և ստացաւ զսա, իշատակ իւր և ձեռողաց իւրոց, հաւան՝ Գուլախն, մօրն՝ Մարգարէտին, կողակցին՝ Շահաբուն, որդոցն՝ Աղարակին, Դազարին, Աւետիսին, Հուսուին, Բազին, Աստիանին, Էրապցն՝ Աստուրին, Յովաննին, եղբարւորոցն՝ Ա- յախին, Սիմէոնին, Յովսէփին և ևս յիշե- ցէք՝ Մարիան և զԽաթուն. իշողող իշեալ լիջիք ի Բրիտտոս Աստուծոյ մերոյ:

Դարձեալ, կրկին աւագամ յիշեցէք զտէր Յովսէփ քնարիւս քահանայն. որ զրազում աշխատեցաւ և զկէս վարձին նա- և եւ փափաքանոյ ստացաւ, յիշատակ իւր և ձեռողաց իւրոց:

274 ա թղ.— և զարձեալ, (ի) թվին ՌՁԶ (==1721), սպրիլի փե, Թաթիկ քա-

դաքն մեծ՝ շարժեալ. Կիւ չազար մարդ ներ-
բայ հողիցն մնայ. և Միրմէուզի որդին՝ քա-
զուս զօրօք եկն՝ Իսպահան առեց, և թա-
գաւորն քմպրանեց և ինքնատա յաթոռ. և
հրկիրն ամեն խառնակվից, և թագաւորի
որդի՝ շահ Թահմասին փախուստ եկն Թար-
վիդ-քազուս քրիստոնէ(կ)այք զերի վարեցան
և հկիզիցիք թալանեցին, և Թֆլիս օսման-
ցին առեց, և թվ. ԻժՆԻ-ուն (=1723) այս-
սուրբ աւետարանս գերի անկաւ ի ձեռն
այլազգ(կ)այց. հրեր ի քաղաքն Թարվիդ շահ-

զիպիցաւ հայիձորեցի հեզահոգի վիսապ
որդի Բարսաւուն, իւր աշխատանքն զրամ
ևսուր այլազգ(կ)այց. . . ազատեաց այս սր.
աւետարանս, ձեռամբն թարվիզեցի տէր
Յոհաննէս Մուղատատամ խան, Ով ոք հան-
դիպիք, կարգաւորվ և կամ օրինակելով, յի-
շահիք . . . և մայր իւր՝ Հուրի-խան . . .
ևսուր յիշատակ Հայիձորու սուրբ Միրա-
սայ հկեղեցուն, Յիշեսցիք զ(ը)օղ զերի՝ թար-
վիզցի տէր Յոհաննէս Հայր մեղայիւ Թվ.
ԻժՆԻ (=1724), մարտի:

380.

ԱԼԵՏԱՐԱՆ ԵՂԸ

Լիմ անուպաս. Հին քիւ 379. ԻՋԴ—1635:

ՆԻԻԹ մագաղաթ, ԿԱՋՄ կաշեպատ
տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է
պահուած, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. շունի, ԳԱՏԱՐԿ
ԹՂ. շունի, ՄԵՄՈՒԹԻԼ 17×23, ԳՐՈՒԹ-
ԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒԼՔՔ 348, ՏՈՂՔ 25,
ԳՐՈՐ քաղաքային, ՍԿԶԵԱՏԱԹՔ թռչնա-
զրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴՔ զունատր ծաղիկ-
ներ և թռչուններ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 16+4
աւետ., ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈ-
ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Անտիս երէց, ԵՄԼԿՈՂ
և ԿԱՋՄՈՂ անպայտ, ՍԱՍՑՈՂ Եմլան-
նէս տանուէր, ԺԱՄԱՆԿ ԻՋԴ—1635,
ՏԵՂԻ Լիմ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԿԻՆՔ. Վեցուս.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրբ
անճառ փրկաւործութեան խորհուրդ՝ բարի
և հաւատարիմ տանու տէրն Յովաննէս և հղ-
բային իւր՝ Անտիս. և ետ գրեց՝ զմագա-
ղաքը և լուսաթիթիթ, հրաշափառ, սուրբ ա-
ւետարանս, ի հալալ և յարգար ընչից իւ-
րեանց, յիշատակ հողոյ իւրոյ և ծնողաց
իւրոց, հաւրն՝ Մարտիրոսին և մաւրն՝ Շահ-
նիզարին և կողակցին իւր՝ Նանօֆարին
և որդոցն՝ Մարտիրոսին և Սէթին, Աւետի-
սին և իւր կողակցին՝ Մրաթին և որդոյն՝
Բաղդասարին և զստերն՝ Հեփսիմին, և
ամենայն ազգին:

Դարձեալ. Աստուած-ողորմի ասացէր՝
Յովաննէսն և ծնողացն, հօրն՝ Մարտիրո-
սին և մօրն՝ Շահ-նիզարին, և կողակցին՝
Նանօֆարին, և որդոցն՝ Մարտիրոսին
և Սէթին, և եղբարն՝ Անտիսին և իւր կո-
ղակցին՝ Մրաթին և որդոյն՝ Բաղդասա-
րին. և ամենայն արեան մերձաւորացն. ա-
մէն. — Եւ ինձ՝ հղեռնազօր և թարմատար
զրչի՝ անարժան, սուտանուն Անտիս երի-
ցու և ծնողաց իմոց՝ Ներսէս քահանային և
Դուխատանին, և եղբօրն իմ՝ մահապի
Սարգսին և իմ որդոցն՝ տէր Ներսէսին և
Սամուէլին, և ամուսնոյն իմոյ՝ Գուլի-վար-
դին, և զքստերն իմ՝ Եփրսիսին, և ամե-
նայն ազգին իմոյ. յիշեցէր ի Քրիստոս և
Աստուած-ողորմի ասացէր ուղիղ սըրտիւ, և
Աստուած ասողացող ողորմեցի. ամէն:

Դրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի ծովա-
պատ և յաստուածապահ մինաստան իմ
յորջորջեալ, ի թվականին Հայոց ԻՋԴ
(=1635), ի դուռն սուրբ Պերգա զաւրա-
վարին. ի հայրապետութեան տեառն Փիլի-
պոսի, և Աթթամարայ կաթողիկոսին՝ տէր
Ստեփանոսին, և առաջնորդի սուրբ Ռաֆայ-
Ստեփանոս վարդապետի, վերակացու թեմաք
հաւերժաբայն, և Պետրոս արհեպնակոպոսին:
Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէր՝
Յովաննէսին և ծնողացն, հօրն՝ Մարտիրո-

սին և մօրն՝ Շահ-նիգարին և կողակցին՝ Լեւոֆարին և որդոցն՝ Մարտիրոսին և Ալեքին և կողակցին՝ Գուլ-վարդին, դստերաց՝ Քանգալդին, Ռհանին, Նազուին, Էթարին, Գուհարին և որդոցն՝ Ռաջօին, Յովանէսին, կողակցին՝ Իսալայրին, որդոցն՝ Ալեքոյն, Յարութիւնին, Ռաջօին, Էթարին, որդուն՝ Մարտիրոսին, կողակցին՝ Տիւլպարին, Մարթային, Ռանուսին, դստերն՝ Շուշանին, Մարթանի դստեր՝ Եղիսին, որդուն՝ Մանուկին, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք ուղիղ սրտիւ, և Աստուած ասողացդ պարմեսցի, ամէն։

Յիշատակ և սուրբ աւետարանս՝ Յովա-

նէսին և ծնողացն՝ Սէթին և կողակցին՝ Գուլվարդին, որդոցն՝ Ռաջօին, Յովանէսին, կողակցին՝ Գալպայրին, որդոյն՝ Ալեքին, Յարութիւնին, Ռաջօին . . . Աստուած-ողորմի ասացէք ուղիղ սրտիւ, և Աստուած ասողացդ ողորմեսցի, ամէն։

Եւ ինձ՝ մեղապարտ և անարժան և անպիտան՝ սուտանուն Սարգիս երջցուն և ծնողաց իմոց, չօրս՝ Ղազարին, մօրս՝ Նոսին, իմ կողակցին՝ Եղիսին, որդոյն՝ Ղազարի, դստերոցս՝ Ղայիսին, Զրմբուրթին, Ղազարին, Նոսին. Աստուած-ողորմի ասացէք, Աստուած ասողացդ ողորմի, ամէն։

381

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԼԹ.

Լիւմ սնուպաս. Հին լիւ 192. ՈՂԵ=1636.

Նիւթ մաղաղամ, ԿԱԶՄ արծաթաւորստ և ոսկեգօծ, ՀԱՆԳԱՐԱՐԱՆՔ տնօրնի Կոմիտներ Կաթիկ ևն վրան եւ տեղ-տեղ փաշգրէ, ՄԱԿ. ԳԱԶՊ. Համին, ԳԱՏԱՐԻ ԹՂ. յիսր ՄԵՄԱԹԻԻՆ, 11x17. ԳՐՈՒԹԻՆ Երկրան, ԹՈՒՂԹԲ 288, ՏՈՂԲ 25, ԳԻՐ ուղարակիր, ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ ոսկեգօծ լիւրջ-նազրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԱՐԻՔ ոսկեգօծ ծաւիկներ, լիւրջներ և սրբերի պատկերներ, ՄԱՆԻՐԱՆԱԿԻՔ 26+4 աւետարանիչներ, ոսկեգօծ, ԽՈՐԱՆԲ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻԶ տէր Լեւոսի և տէր Կարապետ, ՍՏԱՅՈՂ Ստեփաննոս վարդապետ, ՄԱՆԿԱՐՂ տէր Ստեփաննոս րաշմանայ Զուրաբիցի, ԿԱԶՄՈՐ, անյայտ, ԺԱՄԻՆԱԿ ՌԶԷ=1636, ՏԵՂԻ Լիւմ և վան։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.

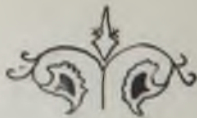
Վերցում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսուրա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ քաջ և արի զՍտեփաննոս վարդապետն. որ է առաջնորդ լմա ծովապատ անապատին, և զմիաբան եղբայրքն իւր, և ետուն գրեյ՝ զծաղկավարդ և լուսաթիթիթ, հրաշափառ,

բ. աւետարանս, յիշատակ հոգոց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց. ամէն։

Երգ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ Բարուխին՝ Մաթէոս և Մարկոս, ձեռամբ թաղեցի տէր Աւետիսին. ի Լմա անապատն, ի դուռն սուրբ Գէորգայ զօրավարին, ի Ժուսկանիս Հայոց ՌԶԷ (=1636), և բարի լաշուամբ փոխեցաւ լաշխարհէս. ի հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ՝ Փիլիպոս լաթուղիկոսի և Աղթամարա՝ Ստեփանոսի. և տեղակալութեան Կոստանդինուպոլսի՝ սուլթան Մուրատին. որ մի ամ է, զի և կն՝ զԵրեմիս սուր, և ի վառ եկաւ և զարձնայ քնաց ի Ստանաբոլ.

Երգ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի դանն և ի չար ժամանակի, ձեռաբ անարժան և փժուն զըջի՝ Կարապետ երէցի, ի վան քաղաքի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Գարբիէլ սուրբ հրեշտակապետին. Զի իմ անընդունակ եղեալ յաբուեստ զըջութեան և քաջում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ. այլ ըստ կարի մերում, զոր պարկեհաց մեզ մարդասէր Հոգին, քաջում աշխատանքօր և արուամ և ցաւադին անձամբ, զԵրկու գլուխն՝ զԼուկաս և զՅո-

«Այրոս
 ղոցսոմոտի րոտիւոմիւր յի վնոցրմանս
 եզը զուսուոյլ ժնոտոտ վրոման-զուսու
 ուլլ ղ ժնոցվիւր ղուսոթթեց ղ ղոսոմանիւլ
 մշտնի ղ ղոսոմոցլլ մշտն յիւ ղ ժնոմանց վիլմ
 վոն ղ իլլ — ղչրոտ ղմանս միւ վնոցրիմոտ
 ղվիլմոմոմոմ ճիւղիւլ միւն ոստոմիւլ ղմոն
 ուղրոտ յիլլ վրոտ ղմանս ղոմիւր յի վիւս
 ժվիւլմոմ ղ րանոմ մս ղոմանսոմոմ ճոմ
 ոստոմիւլ մշտ ուլրոմոմոտ ղ վնոցրե
 ղն ղ ղմոլ մաղնսն յի ղոտոմիւլմոմն ղ ղ
 ղոլմոտոմոմն ղ ղ ղմոն ուղրե ղ վիւլմոլ
 ունեցն աղիւտոմոլ մոլմոմանցրե ուլն ղ ժնոց
 վիւր ունեցր ղմոլմոլմոլ ղ ուղրոտոմոմ
 ղվիւլմոմոտոմոմ ժնոցրե ժմս իւլլ

«Այրոս ղոցս
 ոմոն րոտիւոմիւր յի ղվոտոմոմոմ վնոց
 մանս զուսուոյլ ղմոնսոտի իւրոլմոլ իւ
 ճոմոտոմոլ ձ ղ ճոցր ղ ձ ուսու ղոմոն
 ղ ուղրոտոմոմոմ ղ ղմոնսոտոյ ղնոցրե ժմ
 վր ղ ուսու ղ ղ ուղրոտոմոլ վոսուոմիւլ
 ղմոլ մ մոմոմոլ մոտոտոմոլ ղմոնսոտ
 վ ուլմոմոմոմոմ ճմսն ղ մոտ ուլ ղմոն
 ղ իւտոմոլմոլ ուղրոտոմոմ ղնոցրե

«Այրոս ղոցս
 ուլլ ղ ղ ուսու ղվիւլմոմոմոմ ուսուոլմոն
 ուսուոլմոն միւն վնոցրեմոմ ղմոնսոտ
 ուսու ուսու ղմոնսոտ միւն ղ ուսու
 ուսու ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ուսու ուսու ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ուսու ուսու ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ուսու ուսու ղմոնսոտ ղմոնսոտ

«Այրոս ղոցս
 ուլլ ղմոնսոտ-զուսուոյլ ժնոտոտ ղմոնսոտ
 ուլլ ղ ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ

«Այրոս ղոցս
 ուլլ ղմոնսոտ-զուսուոյլ ժնոտոտ ղմոնսոտ
 ուլլ ղ ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ

«Այրոս ղոցս
 ուլլ ղմոնսոտ-զուսուոյլ ժնոտոտ ղմոնսոտ
 ուլլ ղ ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ

«Այրոս ղոցս
 ուլլ ղմոնսոտ-զուսուոյլ ժնոտոտ ղմոնսոտ
 ուլլ ղ ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ
 ղմոնսոտ ղմոնսոտ ղմոնսոտ

382.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻ.

Ապրումաւ. Հիմ քի 94. Իձէ=1638.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ:
 ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քառական լաւ է պահուած:
 Վերջից յիշատակարանի մի մասը թափուած է: Մասովելոսի աւետարանի վերջը 1766 թ., մի ոմն Լևնախ գրել է նոսր գրով «Յաղագս անարժան պատարագողաց, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Ղկայ, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ, 13X23, ԳՐՈՒԹԻՆ, ԵՐԿԱԽԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 21, ԳՐՈՒՐԱՊԱՐԿ, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թողնազրուրի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատը ծաղիկներն են զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 4 շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Խաչատուր, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԴԻՉԷ=1638, ՏԵՂԻ Լքտալի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՆԻՔ.
 Վերցում.

Փառք . . . Որ արժանի արար գնեխեայ մեղաք և զանարկատ և զանարժան խաչատուր գրիչս՝ սուտ քանանայ, հասանելի է վերջին գիծ սրբոյ աւետարանիս, (ի թուարեութեան հայկազ(ն)ան տուածիս Իձէ(=1638). Ի աշխարհ Պարսից, Ի մայրաքաղաքն Արտասիլ, Արդ, յերեկոս անկեալ աղաչեմ զընթերցողդ սուրբ աւետարանիս և զհանդիպողդ. յիշել ի մարքափայլ յաղաթս՝ զիս զանարժան գրիչս՝ խաչատուր սուտանուն քանանայ և զծնաւզն իմ Աղ-

վարդ և զհայրն իմ Ախիջան և զքոյրսն իմ՝ Շաքար? և զկողակիցն իմ՝ Եթար և զգոսարն իմ՝ Եղիարէթ և զմիսն՝ Հոռոմսիմէն և զմիսն՝ Աննայ, զսիրելի գոսարն իմ՝ Հոռոմսիմէն և զորդին իմ՝ Գիրիգոր, և զթխախ կոկոռն՝ Մասիկն. զի բազում աշխատութեամբ և քանի պծագրեցի զսուրբ աւետարանս. . . Որք աստուածային սիրոյն փափարոցք եղեալք և երկնային ուրախութեանց ցանկացողք, յարժամ և երազապէս? Խորհիւն ի տրւէ և ի գիշերի զանուրաւոր և զանանգ ուրախութեանց, և ճարտարարան իմաստութեամբ իմանան զարհուրմամբ և ջննեն՝ ի բաց ունելով զակա. . . (թափուած է):

Թիւրն Հայոց հագարեկի,
 Երկու հարիւր և տասի (=1761),
 Երկուտասանեան ամիսն մի?
 Եւ հանդիպեալ ի Մայիսի:
 Մըրող լուսալոյսալ մասունի*
 Տէր խաչատուր քանանալի,
 Աւագ որդոյն՝ տէր Անտոսի,
 Սորայ որդոյն՝ Հայրապետի,
 Սըմա ժառանգ՝ երեք որդի,
 Ննջեցեցող խնկալծրխի:
 Ով հանդիպի ալսըմ տեղի,
 Սի Հայր մեղայի, յիշեալի.
 Տէրն ողորմի Լնուր ծնողի:

383

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԳԽԱ.

Աղյուսաւ. Հին քիւ 179. ԹՁԷ=1638.

Նիւթ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ եւ
արծաթապատ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ կազմի ար-
ժաթէ խաչերը պոկուած են, ՄԱԿ. ՊԱՀՊ.
միջին Մերովքեան տարեով աւետարա-
նի 2 թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒ-
ԹԻԻՆ 13 X 20, ԳՐՈՒԹԻՆ, երկուին,
ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ բոլորագիր,
ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ ոսկեզօծ թղնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զունաւոր եւ ոսկեզօծ ծա-
ղիկներ եւ թղնուներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 ա-
ւետարանիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ-
ՍԱՌՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Յոնն քանանայ,
ԾԱՆԴՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍԱՑՈՂ
Խաչատուր քանանայ եւ Վարդան արքայ,
ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՁԷ=1638, ՏԵՂԻ Սուրս գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

Վերցուի.

Փառք . . .

Ձայս միւս գանձս աստուածային
Տեսնայ՝ Խաչատուր քանանայ՝

եւ Վարդան արքային՝

Բազում ջանքեր յաւարտ անին.

Եղին ի դուռն սուրբ Յովաննո,
եւ սուրբ Գէորգեան:

Ձոր անջինջ յիշատակ մընայ՝

Յայսմ հետէ մինչ յաւիտեան.

Որք ընթերցուն կամ տեսանեն

Բոլոր սըրտիս զոգորմին տան,

Ձեզ աղայիմ, սուրբ քանանայք,

Յիշման ատնէք ըզմեզ արժան.

Դուք յիշեալ իջիք յԱստուծոյ,

Ըսել ըզմայն երանութեան —

եւ Աստուծոյ մարդասիրին.

Փառք եւ պատիւ միշտ յաւիտեան:

Գըրեցաւ աւետարանս.

ԹՁԷ (=1638) Լր թուական.

Ի գետնս՝ որ Սուրբս կոչի,

Ի դուռն սուրբ Դուրգեան

զարազարին

եւ սուրբ Յովաննո՝ Մըկրտչին.

Կաթուղիկոս Լեղիմաւայ

Տէր Ստեփանոսն էր սրբազան.

Վարուց(ըն) սուրբ առաքինի՝

Անուանակցին իւրոյ Նըման՝

Սուրբ Ստեփանոսին առաջին.

Որ Քրիստոսի վասն քարկոծեցաւ:

Հայցեմք յապեհազ Տեսուն՝

Անփորձ մընա եւ անասան.

Շըքիզ փառաւք նա զարդարի

Ընդ վարդապետս երկոտասան.

Հզովանքն առնու ի Քրիստոս,

Թէ եկ չովիւ(ըզ) քըքսմաջան:

Հաւետարանը գըրեցի

Յունն՝ մեղաւք ի մէջ մարդկան.

Հանուն ունիմ քանանայի,

Գործովս անարդ եւ անպիտան.

Ձեքս ունիմ քանանայի,

Գործովս լըցեալ աղտեղութեան:

Ձեզ աղաչեմք, սուրբ քանանայք:

Յիշման ատնէք զիս արժան.

Ըզարագըրդ սուրբ զըրցս,

Որ կոչի յիշատակարան:

Եւ ոյք կարդան եւ տեսանեն, ողոր-

մին ասնն պատուակաւ՝ քանանայիցն՝

տէր Խաչատուրին եւ տէր Վարդանին. որ

հետուն գրել զաւետարանս, ի Նալալ եւ ի

յարդար վաստակոց իւրեանց յիշատակ (Նո-

գոյ) իւրոյ եւ ծնագաց իւրոց՝ Խաչատու-

րին եւ Աղաբէկոյն եւ եղբարն՝ Մուրատին եւ

Աստուածատրին եւ Տաթլոյն, եւ եղբօրն՝

Դաւիթին եւ տէր Յովաննէսին եւ Հան-սուր-

թանին եւ Ջնազոյն, ամէն. եւ Շանոմին. ամ-

էն. եւ Մարգարէին. ամէն. եւ Գուսայրին:

Դարձեալ, յիւսս անկեալ աղաչեմք

զեզ, յիշեցեմք ի Քրիստոս եւ Աստուած-

ողորմի ասացելք՝ չնզանդի արքանունդ և չհարնակալ և աստուածասեր, բարեմիտ եղբարքն՝ տէր Քաջատուր վարդապետին և տէր Վարդանին, տէր Յովանին և իւրեանց ծնողացն, չօրն՝ Քաջատուրին և մորն՝ Աղաբէկուն և եղբօրն՝ Մուրատին, կողակցոյն՝ Բէկուն և քչւերն՝ Թուրվանդին, որդոյն՝ Թումին, զստերն՝ Թուրվանդին, — չիշեցելք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացելք՝ Քաջատուր կրանաւորին. որ արար լուսաբոսիքին և ըստացաւ զսուրբ աւետարանս և ետ ոսկով ծաղկիկ և զարդարիկ, յիշատակ չողոյ իւրոյ և ծնողացն, ի բերանով և ուղիղ սրտիւ և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասացելք՝ քաջ և արի տէր Քաջատուրին. որ ետ զաւետարանս յիշատակ ի զուոն սուրբ Դէորդա զաւրափարին, անջինջ իշատակ չուրջ իւրոյ և ծնողացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, հին և նոր ննջեցեալոցն եւ որ զԱստուած-ողորմին ասէ, Աստուած իւրն ողորմեսցի յիւր միսանդամ պաշտօնսն. ամէն. եւ ի՞նչ որ յանդիզմի կամ հակառակ կամ այլայլէ, ոչ մերոց, ոչ յօսարաց, կամ ծանծելով կամ զբաւելով. նա պատիմ ի Քրիստոսն սոցի, յանդի չարադրակին. ամէն:

Իարձեալ, յերևս անկալ աղաչեմ զանգ, յիշեցելք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացելք՝ մաքրամիտ տէր Քաջատուր կրանաւորին. որ ետ ընծայ և նուրի ի զուոն սուրբ Դէորդ զօրավարին . . . և կարմիր շուրջառ մի, թափ մի, շապիթ մի, ուրար, բաղապիս, քոշոց . . . սուրբ Դէորդ զաւրավարին . . . մնաց ի զուոն սուրբ Դէորդ զօրավարին . . . հակառակ կամ դաւի ամէն. նա մասն Յուդային առցէ և զնաշնանորացն առցէ. ամէն. Աստուած զկամեցողն արհնէ և զիւր հոգին լուսաւորէ. Աստուած լուսաւորէ. . . հոգին. ամէն:

Իարձեալ, կողկողապին պաղատանօք սղաչեմ և աղիթեմ, յիշեցելք ի յերկնաթիռէ յաղօթեմ ձեռն՝ զԵրրի զիւրի բանանայն՝ զտէր Իրիկորն, և զգիւղի տանուաւրքն և զՇաղաւաթն, զԼուսամբին և զԼուսարար և զԼեւիթ-Քաջիկին և զԵրու Յակոբն, զԽօթաւ ծովանանան, զԻրիկորն և զԵրուսաղէմ և զԹումն, զԼանան և զՇահպարտն, զԱնտիս, զպատիկ Շաղիկն և զԼուսարար, զԼուսարար:

Իհիծն, զայրս և կանայս, զանձն և զիորքն, և զամենայն ննջեցեալ իւրեանց. որ զիւրէս առ Աստուած փոխալ են: Եւ համ տանողին և լաւ պահողին՝ ի հրէ, ի քրի, (և որ զԱստուած-ողորմին ասէ, Աստուած ողորմեսցի. և զիւրի, և զիւրի. ամէն:

Իարձեալ, միոյ ողորմոյ արժանի արեք՝ զանպիտան զծօս և զծնողացն՝ Կարապետ քահանային և Վարթ-Նաթունին և կողակցոյն իւր՝ Սրբան և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցելք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացելք՝ հաւատարիմ կնոջ՝ տնտես . . . և իւր որդի՝ Փանոսին. որ քաղում տշխատանք ունի ի զուոն սուրբ Դէորդ զօրավարին. ամէն:

Աստուած-ողորմի ասացելք՝ տնտես Ջանլաղին և Շահումին, հաւատարիմ. որ աշխատանք ունի ի վերայ սուրբ աւետարանսն. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցելք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացելք՝ աստուածասեր և բարեմիտ Մելիք-Քոթիկին և իւր կողակցոյն՝ Քաթուն-աղին և Թաւրեկուն, որդոյն՝ Բուս Յակոբին, կողակցին՝ Ղալարին. որ ետուն զգոյն ողբ ի զուոն սուրբ Դէորդ զօրավարին, յիշատակ իւրեանց հագուն. Աստուած-ողորմի ասացելք. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցելք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացելք՝ տէր Մովսէսին և իւր ծնողացն և իւր եղբայրցն՝ Դարմանին և Երոյն՝ Անտիոսին, կողակցին՝ Մոռոսին, որդոյն՝ Եղին, Մանիշակին, Մուլալային, Ալամին, Սառն, Քալաթին, կողակցոյն՝ Գոգային, որդոյն՝ Մելիքիսթին, զստեր՝ Եղիսին, Փաշին, Էփարին: Որ ետուն սուրբ Երեան ի զուոն Մատանքու սուրբ Դէորդա զօրավարին, յիշատակ իւր և ծնողաց իմոց, և եղբայրց և ազգայկանաց իմոց. ամէն:

Ով որ յանդիզմի կամ ծախելով կամ զբաւելով կամ հակառակ. նայ զանձնքն կաշնին առցէ և զխալխալուպն առցէ. ամէն. եւ ինձ մեղապարտ և սուսանուն գրչեմ. ամէն:

Իարձեալ, յիշեցելք ի մաքրապալ յաղօթեմ ձեռն՝ զԵրիկորն և զԵրուսաղէմ և զԹումն, զԼանան և զՇահպարտն, զԱնտիս, զպատիկ Շաղիկն և զԼուսարար, զԼուսարար:

րազարին: Ով որ հակառակ է կամ յանդգնի կամ դուրի առնել, նա զմասն Յուդային առցել և զպատիւն հայէնին և զխաչանոցացն առցել. ամէն: —Իս առաւել յիշեցէր և Աստուածողո՞րմի ասացէր՝ Դեղձից տանուտէրացն՝ ըսէս Սահակին և Ղազարին և Քլզաթին, Աւետիսին, Զարուին և Թումին, ասանասրակ ամենեցուն. ամէն:

Յիշատակ է, և յիշեցէր ի մաքրափայլ յաղթանակ ձեր՝ զտէր եղեայ կրօնաւորն. որ զնեցի՝ իւր հալալ արդիւնք՝ արծաթէ սկիւն մի, արծաթէ քամար մի, Բ վակաս, պղինձ պատուակ մի, և Սարմենց Փեթոյին էղին զնեցի՝ ծառով և ճրպի, և ողբի տարք ի դուռն սուրբ Դերոզ զօրավարին. առջինն յիշա-

տակ իւր և իւր ծնողացն, հօրն՝ Շապուպթին, մօր՝ Դուլ-աղին. Աստուածողո՞րմի ասացէր. ամէն:

Կրկին անգամ յիշեցէր ի Գրիստոս՝ տէր եղեայ կրօնաւորն. որ սկիւն մի արծաթապատ երաւ. և Աստուած զիւր ժողովորդն օրհնէ, որ զնեցուն և յիշատակ զրին ի դուռն սուրբ Յովհաննէս Մկրտչին. Աստուած զիւրեանց մեղքն թողցէ. ամէն:

Դարձեալ յիշատակ (էս) Յիշեցէր ի Տէր Աստուածն և Աստուածողո՞րմի ասացէր՝ տէր եղեայ կրօնաւորին. որ Դ պղինձ այլ յիշատակ արար ի դուռն սուրբ Դերոզեան զօրավարին. Աստուած զիւրն հոգին լուսաւորէ և իւր ծնողացն. ամէն:

384.

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԲՈՒԹ.

Մոսթի՝ Դսոգի բաղի՝ երեւ-խոտն էկ. Հին թիւ 1. 029—1610.

ՆԻԻԹ Թովղի, ԿԱԶՄ կաշուպատ. առաջին երեսի կազմը ընկած է, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից թիւթմեր մշտնաւորն են և ընկած, ՄԱԳ. ԳԱՆ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 9, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 18×18, ԳՐԻԹԻՆ, երկուսն, ԹՈՒՂԹՔ 338, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ ըլլորպիցի, ՍԿԶԻՆԱՍԱԹՔ Թովղաքի, ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԱՐԹՔ զունաւոր զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 3+4 սեւտարանիւնը, ԽՈՐԱՆՔ 5, զծուած քայց չգրուած, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿԻՐԶ Յունակ, ՍՏԱՑՈՂ Միլիթար, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԿԱՆՈՂ Նովանկ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՈւՂԹ—1640, ՏԵՂԻ Մովսէս ըրադար:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսալ սորա փրկագործ տնաւորութեան խորհուրդն Գրիստոսի՝ ոմն պատուակարն և հասարակ ժրիստոնեայն՝ Միթթարն. որ ի վաղոց հետէ փափաքել աստուածախաւս ար. աւետարանիս, և ստուցաւ զաս, ի յարգար վաստակոց իւրոց. յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւորացն՝ Մլամին և Վարդ-խաթունին և կնոջ՝ խաթուն-աղին և որդւոցն՝ Գրիգորին, Քամախին, Սարախանին, Ամիրխանին,

Գրիգորին, Ասքանդարին, Կնո՞ Մըջանին, Մլամին և դստերցն՝ Դաւղային, Զանաղին, եղբարցն՝ Էնի(ա)թին և կողակցին՝ Իւսախին և որդւոցն՝ Բազէն և միւս եղբարն՝ Դարբին և քուսբցն՝ Գաւգային. խաթուն-աղին և որդւոցն՝ Յովաննէսին, մեծ պապուն՝ խորաթին, Ծանաւալանին և հօր եղբարն՝ Աւետիսին, և ամենայն արեան մերձաւորացն. ամէն:

Դարձեալ, աղանձք զձեզ, բանաւայց ժողովուրդք, յիշեցր ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր՝ զաստուգալ սուրբ աւետարանիս՝ զՄիթթարն և զԴնոզան իւր՝ զՄլամին և զՎարդ-խաթուն և զկողակցին իւր՝ զՄաթուն-աղին և զորդիսն և զԳրիգորն, զԱսքանդարն և զկողակցին՝ զՄըջան և զՄլամն և զգրիգորն՝ զԳաւգայն, Զանաղէն, զեղբարսն՝ զԷնիթին և զկին՝ զԻւսախէն և զորդին՝ զԲազէն և միւս եղբայրն՝ զԴարբին և զԲաւգայն, զՄաթուն-աղէն և զորդին՝ զԴնոզան և մեծ պապն՝ զՄիթթարն, զԾանաւալանին և զաւետարանի՝ զԱւետիսին եւ ի իւրեանցի և բոլոր հաստով Աստուածողո՞րմի ասացէր. որ և Աստուած մեզ ողորմեցի. ամէն:

Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ յերկիրս Մակայ քաղաքի, ի դուռն Դ. խորանացն՝ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Յովհաննոս Կարապետին և Ստեփանոս Նախավկային, ձեռամբ նուաստանուն Յոճանէս, ի թուականութեանս մերում առմամբ՝ ԻԹԹ (1640) ամի. — ի դուռն և Նեղ ժամանակի, որ ամեն տարի Նեձե(ալ)կոս բերեն ի վերայ աշխարհիս Զի յայսմ ամի՝ Մուրատ խոնդար ևկաւ րազւում անթիւ դաւաւաք ի վերայ Բաղտատայ և պաշարեալ ևսո զնա, և րազում և անթիւ կուտարուին՝ որ ևդի ի նմա՝ Աստուծոյ միայն է գիտելի:

Արդ, աղաչեմ զձեզ՝ չորսցեալս ի գերեզմանի՝ զդասս սրբանեակ քահանայից և զդուստրս ժողովրդեանց՝ յիշեցէք ի մաքրախալ յաղաթս ձեր և Աստուածողորմի սասցէք՝ ինձ անարժան զրչիս՝ նուաստանուն Յուհնէս և ձեռոյացն իւմոց՝ տէր Մէլքիսէթին և Գողպին և կողակցուն իւմոյ՝ Փաշին և զըստերն՝ Գուգա:

իւն և չարեղբարն՝ Շերէկին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ողորմեացի Ախուս Միածին, ամէն:

Արդ, ես Միսիկար, ծառայս Աստուծոյ, յիշեցի զի անցաւոր է մեծաթիւն աշխարհի, և վաղուց չեմէ փափաքեցի սրբաւետարանիւ և եսու զսա գրել և զարդարել արձաթով, և եդի ի դուռն Դ. խորանին, անջինջ յիշատակ՝ ի ձեռն սրբաւոր քահանայից՝ տէր Յոճանէսին և տէր Յովանէս՝ ծաղկոյի ոտին, և տէր Յակոբին՝ Յիշեցէք և Աստուածողորմի սասցէք՝ Կակոսան Աւետիսին և իւր ձեռոց, չաւր՝ մաղղաթի Մարգարտին, որ զիւր պախէզն (պարտեզ)՝ Լաւորնցքարի-տակն՝ ոխու արար սուրբ երեք-խորանին, Քրոսր կապալ տան, Ով որ անտրուտնջ տայ, օրնեալ ինի, ամէն: Իս որ զողորմին սակ, Աստուած իւր ողորմեացի լաւութիւն զառաստանին, ամէն:

385.

Ա. Ի. Ե. Ա. Բ. Ա. Յ. Թ.

Լիւմ անուպոս. Հին ր. 273. ԻԹԹ=1640.

ԵԻԹ մաղղաբալ, ԿԱԶՄ կուշկուստ ասիստայ, ՀԱՆԿԱԿԱՆԻՔ շուտ լալ է պահանջ, ՄԱԿ. ՊԱՇ. շունի, ԿԱՍԱԿԻ ԹՂ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 10×14, ԿՐՈՒԹԻԻՆ, երկրորդ, ԹՂԻԹՔ 300, ՏՈՒՔ 21, ԿՐՐ քուրազիր, ՍԵԶԵԱՏԱԿ ԹՂԻԹ թուրազիր, ԼՈՒԱԿԱՆԱԿԱՆԻՔ զուստայ ծաղկեղևի և զարդեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱԿԱՆԻՔ 4 տետարակ/ընդերս, ԽՈՐԱՆԻՔ 10, ԿԻՍԱԿԱՆԱԿԱՆԻՔ 4, ԿՐԻՉ Երկա չամիկիցի, ՍՏԱՅՈՂ, մանտարի Մարիամ, ԿՂԿԱՆ, և ԿԱԶՄՈՂ, անխալտ, ԽԱՆԱԿԱՆԻՔ ԻԹԹ=1640, ՏԵՂԻ Կուստանդինուպոլիս:

ՅԻՇԱԿԱԿԱՆԱԿԱՆԻՔ.

ՎԵՐԱՄ.

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի մայրաքաղաքն ի Կոստայինուպոլիս:

պալիս. ի դուռն սուրբ Աստուածածնի, ձեռամբ քաղմուկ և անարհեստ զրչի՝ Երեմի ձաթեկոյ, ի թուականիս Հայոց ԻԹԹ (1640), ի դուռն և ի Նեղ ժամանակիս, յորում Նեղիմք և չարմիմք յանաւրեւոց և ի սուս եղբարց:

Արդ, ստացաւ սուրբ աւետարանս, ի չալալ ընչից իւրոց, մահաւոր Մուսկա կողակից՝ մահաւոր Մարիամ, և ես յիշատակ ի ձեռն Կարապետ քահանային, և ի զրչին իւրոց, յիշատակ յաւիտեանեան, զոր արհեստիւմ եղիցի, և աղաւթիւք սրբոց՝ ողորմեացի Քրիստոս Աստուած ի միասնոյում գալուտան, ամէն: Իս արդ, որք անցիցիցի յայսմ սուրբ աւետարանիս, կարգալով կամ աւրիտակելով կամ չարեւանցի տեսանելով, յիշեցիք Հայրն-մեղաջիւ մի՝ զրոտացող սուրբ՝ զմահեղիս Մա-

10, ԿԻՍԱԽԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻՉ ԺԹՈՒՄ, ԵՐԱՂ-ԿՈՂ և, ԿԱԶՄԻՆՆ, անյայտ, ՄՏԱՑՈՂ ԽՐԻՍՏՈՍ, ԺԱՄԱՆԱԿԱՆ ԻՆՂԷ=1646, ՏԵՂԻ ՄԱՐԿՈՍ ԴԱՆՏ զԻՆՈՒՄ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ, ՎԵՐՈՒՄ,

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ սուտանուն Թուսայիս, անիմաստ և անմար գրչիս ևւ իմ անընդունակ զոյով յարուստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիս պաշարեալ, իմ յոտից ցգըլուի չիք առողջութիւն, այլ բառ կարի մեբում, զոր պարզեանց մեղ մարդասէր Հոգին, բազում աշխատանաւք, անարժան ձեռաբ իմաբ, յընտրի և ստոյգ յաւրինակէ, կենաւք տառապանաւք, գրեցաւ՝ յերկիրս Մոկաց, ի գեաւդս՝ որ Դաշտ կոչի, ի դուռն

սրբոյն Յակոբայ հայրապետին, և սուրբ Կեցեայ աւետարանին, ի թուականիս Հայոց ՌՂԷ (=1646), յայս դասնացեալ նեղ ժամանակս գարնանային, յիշատակ (. . .):

Աստի և տեսեալ զսորայ անճառ փրկագործութիւն՝ ոմն պատուական Մոկացի իրլղաբն, որ ստացաւ զսայ, ի խալալ արդեանց (և) վաստակոց իրոց, յիշատակիւր և ծնողաց, հօրն՝ Աւետիսին և մօրն՝ Թուրանդին, կողակցոյն՝ Ջան-փաշին և որդոյն՝ Բարսեղ դրրինն, կողակցոյն՝ Քաթուին, որդոյն՝ Պարսամին, զստերն՝ Թոռ-բէկին, Մարգարին, կողակցոյն՝ Օլբա-բէկոյն, որդոյն՝ Գրիգորին, զստեր՝ Մրաբին, Թուրանդին, քոյր՝ Քայրին, Արսամին, Պարսամին, Աստուած լուսաւորէ զիրեանց հօգին. ամէն:

388.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻՉ.

Մովս. Դաւթի քաղ. ս. Գալղեք եկ. Հին բիւ 22, ՌՂԷ=1646,

ՆԻԻԹ ԺԹՈՒՄ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԳԱՆՔ ԿԱՆՔ քառակոն լաւ և պատուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. ՀՈՒՆԻ ԴԱՆՔԱՆԻ ԹՂ. ՀՈՒՆԻ ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 13X18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՆՔ զամառ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԵԱՆՈՐԱՆՔ զամառ զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՆՔ 16+4 անտարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽԱՆՈՐԱՆՔ 4,

ԳԻՐԻՉ ԺԹՈՒՄ քառանկի որդի՝ Աւետիս քառանկ, ՄՏԱՑՈՂ, ԵՐԱՂԿՈՂ և, ԿԱԶՄԻՆՆ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿԱՆ ԻՆՂԷ=1646, ՏԵՂԻ ԴԱՆՏ՝ Մոկաց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ,

(Վերջում սովորական ձեռք յիշատակում է՝ միայն զրիշը և գրութեան տեղն ու թուականը):

389.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԻՇ.

Վարադ. Հին բիւ 86, ՌՂԷ=1647,

ՆԻԻԹ ԺԹՈՒՄ, ԿԱԶՄ կաշնապատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՆՔ ԿԱՆՔ քառակոն լաւ և պատուած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. ԵՐԿԻՆ, ԿԱՆՔԱՆԻ ԹՂ. 8, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 13X17, ԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոյրազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱՆՔ թոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԵԱՆՈՐԱՆՔ սակաւաթիւ զարդեր, ՄԱՆԴԱՆՔ

ԵՐԱՂԿՈՂ և, ԿԱԶՄԻՆՆ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿԱՆ ԻՆՂԷ=1646, ՏԵՂԻ ԴԱՆՏ՝ Մոկաց:

նկարք 4 աւետարանիչներ, իմաստասէր շուրհի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ 4, ԳԻՐԶ Սահակ քահանայ, ԵԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ շուրհի, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՂԶ=1647, ՏԵՂԻ Իսաղիշ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերցում.

Փառք . . . Եւ արդ, եւ յետինս ի գրչաց եւ անպիտանս եւ անբաժանս ի մանկունս եկեղեցւոյ, բազմամեղս եւ անիմաստս ի գիրս գրչութեան եւ յանցաւորս ամենայն պատուիրանացն Աստուծոյ՝ Սահակ, խաբաբայ եւ ոչ քահանայս. որ անուամբս միայն եւմ եւ գործովս ոչ. շնորհիւ Տեսնոն սկսայ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ աւետարանս՝ ի մեծ թուականին Հայոց ՌՂԶ (=1647), ի քաղաքս Բաղէշ, ի գրունս սուրբ Հինգ-խորանացն՝ սուրբ Աստուա-

ծածնին եւ սուրբ Խաչին, սուրբ Պետրոսին եւ Պաղոսին եւ սուրբ Սարգիս զաւարժարին։—Արդ, աղանձ զամենեւեւնոց զմանկունս սուրբս եկեղեցւոյս. զի որք հանդիպիք տեսութեանս սուրբ աւետարանին, զաւելորդն բաժնայք եւ պակասն լուսւք, եւ խոչորութեան եւ սխալանացն անմեղադիր լերուք. զի կար մեր այս էր, եւ միտքս ի զանազան ցնորս մեղաց մոլորեալ էր եւ խաւարեալ։—Վասն որոյ, երես ի զետին զնիւով, աղանձ զձեզ. զի լի սրտիւ եւ բոլոր հաւատով ողորմի աւսիջէք ինձ՝ Սահակ անարժան զրչիս եւ իմ ծննդացն՝ Մկրտիչ քահանային եւ Շահումաղին եւ հօբեղբարն իմ՝ Մեղսնին. որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, եւ Աստուած, որ առաւն է ի տուրս բարեաց, ձեզ եւ մեզ ողորմեսցի յիւր միստանգամ զայստեան. ամէն։

390.

Ա Կ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԵՒՐԸ.

Վաւի՛ Տիրամայր եկ. (կորած է). ՌՂԶ=1647.

ՆԻԹ Թուրթ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ կորած է, յիշատակարանն արտագրել է Ե. Ղ. Ժ. Վ. Փիրղալամանը իւր Հայկական Ժամանակագրութիւնն անտիպ աշխատութեան մէջ, 1882 թուին. ԳԻՐԶ Վանեցի կուրուպետ, ՍՏԱՅՈՂ, ԵԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ՏԵՂԻ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՂԶ=1647:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. (Վերցում?)

Վանայ մեծ շարժն

Ի սմին աւուր եղև շարժ ի քաղաքն Վան, մեծ եւ ահագին, իսկ աւագ ուրբաթին երեկոցին կատարեցաք զկարգ թաղման Տեսնոն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. եւ ամենեքեան ուրախ մտքս ակն անէինք, թէ վաղիւն Ջատիկ է եւ Յարութիւն Փրկչին մերոյ եւ օրագատութեան. եւ զի էր օր մարտի ամսոյ ԻԸ. եղև աստուածաստեղ բարկութիւն ի վերայ արարածոցս. եւ մանաւանդ ի վերայ քաղաքս Վանայ. Ջի ինքն Տէր Աստուած, ամենակալ զորութեամբ իւրով, մեծաւ սրտամտութեամբ հայեցաւ յարարածս իւր. զի որդիք մարդկան առհասարակ եղեն մոլոր-

եակք ի յարգարութեան ճանապարհէ անտի. ըստ մարգարէի բանին, որ ասէր, եթէ Ոչ զոյ ի ժամանակի յայսմիկ՝ իշխան, մարգարէ եւ առաջնորդ, եւ Ոչ ոք է, որ առնէ զբարի եւ ոչ մի. Այսպիսի օրինակաւ սիրեցին ամենեքեան զանօրէնութեան ճառագարնս մեղաց. եւ ատեցին զամենայն պատուիրանս եւ զիրաւունսն Աստուծոյ, Վասն զի ոչ իշխանք եւ ոչ զօրականք. ոչ ժողովրդականք եւ ոչ առաջնորդք եւ (ոչ) քահանայք եւ ոչ կրօնաւորք, ոչ կացիք եւ ոչ մնացիք ի գործն Աստուծոյ ուղղապէս. Այլ ընթացան զհետ ցանկութեան մարմնոյ, եւ զոր սիբէ աշխարհու եւ զայս ամենայն համարեցաւ Աստուած ի գործս կատարման մեղաց. եւ ահա եղև ըստ մարգարէին, որ ասէր. Ո՛ հայի լիւրկիր եւ տայ զողով սմա. եւ ահա հայեցաւ Տէր Աստուած յարարածս բարկութեամբ. եւ արարածք յանձն առին կորածնիլ յաշէ զօրութեանց Տեսնոն:

Եւ արդ, ահա, մինչդեռ լաք ի խորքնոյ, եղև յանկարծակի ճայթունս եւ թըն-

դուռն անաւոր. և զոռայր առնասարակ քաղաք և գիւղ, վանք և անապատք: Եւ եղև զգորդ. սաստկապէս և անգղին թնդմամբ շարժեցան հողերն և լեռներն. և պատահեցան ապատած վէժք և հերձան բոլորք. և ի սաստկութենէ անաւոր բարկութեան՝ շնչէին լեռներն և բլուրք. և ի բլրե հանդանի անասունք՝ սասանալ ընչէին. վասն շարաշար մեղաց մերոց: Զի ունանք ընթացեալ էին ի յեկեղեցիք. և պարսպա քաղաքին և ամենայն շինուածք և բարձրաշէն աշտարակք և այլազգաց աղօթից տեղին. և փացին ընդուն մարդիկք ի ներքն հողին՝ այր և կին, ծնրք և տղայք: Եւ փացեալ ամենեւնեքեան՝ զբոհ տաւին, ելին ի քաղաքէն. քանզի ոչ զաղարէր երկիրն ի շարժմանէն. նման ալէկոծեալ նաւի երեքայր երկիր. և առ կալաւ զամենեւնիս — Եւ զարձակ քանդեցին դուռնս իւրեանց և հանին զմեռեալս: Ո՞ր կարէ պատմիլ զդառն կսկիծ աղէտից նոցա. ճիշ և աղաղակ քարձեալ՝ վայ և եղուկ կարդային. և ոչ զլուէին թէ դինչ արացէն. քանզի աղշեալ և յիմարեալ էին: Ոմանք՝ զմեռեալ սայլով տանէին առ ի թաղել, և ոմանք՝ գերկու և գերեւն ի վերայ փայտի դալաղի եղեալ՝ տանէին, գեթն և զութն ի մի տապան դնէին: Զթիւ և զհամարն նոցա ընդ զորով արկանիլ ոչ կարեմ. զի որ կենդանիքն էին՝ եղեալ էին ի բլրե զմեռեալս: — Եւ այսպէս կարճէին թէ անա ընդաքս մեր ընկզմի և ամենեքեան կորչիմք. և ընաւ կելոյ և կամ արե տեսնե-

լոյ ակն ոչ ունէին. զի ինքեանք կաման իւրեանց կամէին զգերեզման մեռելոց քանայ՝ ի ներս մտանել. զի մի տեսցեն զայնպիսի դառն կսկիծ. որ եղև ի ժամուն յայնմիկ: Եւ շատ գիւղ փլաւ. և իւ եկեղեցիք և վարազ՝ ըովանդակ շինուածոյն իւրոջն՝ ի հիմանց տապալեցաւ. որ եղև սուգ մեծ ազգիս Հայոց. մինչև վեց և ի եօթն ամիս, յաշէ և յերկուդէ ոչ կարէին ի ներքոյ տան և առաստաղի մտանել: Եւ ի շարժմանէ երկրիս, գիւղս մի՝ որ կոչի Նորազիզ, ըովանդակ վլաւ. և վեց եօթ ոգի անդ մեռաւ. և եկաց այնպէս երկու քառի ի շարժման վասն որոյ պաղատանք ելանէին և հառաջանք առ Աստուած. զի թիւրեւ ողորմեցի տառապեալ ազգիս Հայոց:

Իտրձեալ, այս ամի, ի յաւուրս Համարձման Քրիստոսի, ի քաղաքն Բարեղուն, ի հասարակել մուռն, տիւ եղև որպէս զիշեր. մինչև ցամառս արևուն այնպէս մնաց, եւ նստաւ կրասալի թզոյ ի վերայ քաղաքին Բարեղունին. նշանակելով զկրօնստն ազգին բրիստոնէից. զոր ասեալ զերեսց սատանայ ըստ իւր յայ կամացն՝ ի պէսպէս մեղաց մերոց: Քորձեցաւ այս ի թուականս մերում ՌՂԶ (=1647): Ո՞հ, ո՞հ, վայ և եղուկ. հազար բերան շարեօք ի լի մեղօք լցեալ վանեցի կարապետի. որ տեսի՝ խաւարեալ աշօք իմովք՝ զդառն կսկիծ և զպատուսն վան քաղաքին և մեղսաւած մատամք իսմովք զծաղրեցի:

391

Ո. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն. Յիթ.

Արքամար. Հիմ քիւ 150. ՌՂԶ=1648:

Ե. Ի. Թ. Թովղի, ԿԱԶՄ կաշկատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ շատ լուս ապուած, ՄԱԿ.-ՊԱԶ. Զունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ, Զունի, ՄԵՇԻՍԹԻԻՆ 20X25, ԿՐՈՒԹԻՆ երկսին, ԹՈՒԼՔ 264, ՏՈՂԻ 22, ԿԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԻՆԱՏԱՆՔ թղշաղբեր, ԿՈՒՍԱՆՑԱՆ

ԶԱՐԻՔ գունատու ծաղիկներ և թռչուններ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ 3 անտարանիկներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԿՐԶ Յովանէս, ՍԱՏԱՆՂ Սաղգի, ՄԱՂԿԱՆ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ ժԱՄԱՆԻՔ ՌՂԶ=1648, ՏԵՂԻ Մոկաց քաղաք:

ՅԻՇԱՏԱՅԱԿԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ. Բ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Ուստի տեսեալ՝ սուրբ, զվերկայործ, մարմնադի տնաւորէն, թեան խորհուրդ Փրկչին՝ ոմն ի մանկանց Սիոնի, հաւատարիմ ք խոտունայն և բարի յարմատոցն շառանգեալ Սարգսին. զոր ի վաղուց հետև փափաքէր անտուճախասու սուրբ աւետարանիւ. և ետ գրել զսա լիշատակ չորս իւրոյ և ծնօղացն, չօրն՝ Սահակին և մօրն՝ Զարդարին, կնոջն՝ Գուլ-աղին և ծնօղացն՝ Ասպատուռն և Պիկէն՝, որոցն՝ Վարդանէսին և Մարգարտին, հօրեղբայրն՝ Յակոբին, Յովանէսին, քորոջն՝ Թարւէղին, Գալաթին, Շամամին յիշիցն ի Բրիտտոս և Աստուած-ողորմի ասացէք. և որ զոգորմին առջ. Աստուած իւրն ողորմեսցի իւր միանայամ գալարտեանն. ամէն:

Դարձեալ, եւ ըրգծամեղ և ամենայն չարեալք ի լի՝ Յոհանէս գրիչս. արտասուալից ալաւք և կողկողադին պարտանօք զիմեալ յոտս ձեր, քահանայք և ժողովուրդք. լի բերանով, բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Սարգսին և չօրն՝ ուէր Սահակին և մօրն՝ Զարդարին, կողակցուն՝ Գուլ-աղին և ծնօղացն՝ Ասպատուռն և Պիկէն, և որոցն՝ Վարդանէսին, Մարգարին, չօրեղբայրն՝ Հէրապետին, Կակոսին, Յակոբին, Յովանէսին, քորոջն՝ Թարւէղին, Շամամին, և ամենայն արեան մերձաւորացն ողորմեսցի Յիսուս Միածին. ամէն:

Եւ արդ, եւ անկարգս ի կարգաւորաց, անուորսս ի սրբոց, անործման յարժանեորաց, մեղանչական յանձնեաց, անիմաստս լիմաստնաւորաց, անգէտս ի գիտնաւորաց, անարուեստս յարուեստաւորաց, անհանձարս յինտրելոց, տունկս զանոոստեան և բոլորենակս ապակա(նա)բեր՝ սուտանուն Յոհանէս քահանայն. որ զանունս ունիմ և զործովս հետեցեալ եմ (ի) սրբոց մասնակցութեանց, եւ ես, իմ տկուր անձամբս, յանձն առի և զրեցի գարաւետարանս՝ ի յերկիրս Մոկաց քաղաքի, ընդ չօվանեալ Դ-խորանայս՝ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Յովանէս Մկրտչին և սրբոցն Ստեփաննոսի Նախավկային. ի թուականս Հայոց Թ և ՂԻ (=1648) ամին:

և ի հայրապետութեան մերոյ աթոռոյն Ախթամարայ՝ տէր Ստեփանոս կաթալիկոսի. (զոր) յուսամք ի մարդասէր սուրբ Հոգին՝ անասան կենալք պահէ յայսմ աշխարհիս. և յետ աստեաց ելանելոյ՝ ընդ երջանիկ հայրապետաց զասակից և պատկաւից արացէ զհոգի նորա. ամէն:

Ի յամիրութեան Սէթ-խան բէկին եւ ի թագաւորութեան Հայոց ազգի, Որ խափանեալ և ոչ երել, Եւ հարկապահանջութեամբ ազգս տա- (Յ)այլանսոից ազգէ Նետողի, յալիկ Աղաչեմք զձեզ քահանայք և ժողովուրդ, լի բերանով և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ստացողի սուրբ աւետարանիս՝ Սարգսին և ծնօղացն՝ տէր Սահակին և Զարդարին, կնոջն՝ Գուլ-աղին, չօրն՝ Ասպատուռն և որոցն՝ Վարդանէսին, Մարգարին, չօրեղբայրն՝ Հէրապետին, Կակոսին, Յակոբին, Յովանէսին, քորոջն՝ Թարւէղին, Գալաթին, Շամամին. ամէն:

Դարձեալ,

Եւ, Յոհանէս, անուն քահանայ, Որ զանունըս ունիմ և ոչ ըլլգործս. Նմանաւոր եւս ևս ունիմ քահանայի, Որ ի հետուսովն կանաչ երևի, Նոյնպէս և եւ երեմի քահանայ, Հոգիս և ժանգոտեմ, որ ճարակ չըլլայ. Որսոյն է զըրբի ըզգործն ի վերայ, Կամի զողանայ ի չօտ նորա: Եւ չարաչար պարզեր խոտանայ, Զանճառելի խաւարն ի վերայ. Աղաչեցեք ըզՏէրն (իմ) չիմայ, Որ չտայ զոնարծանս ի ձերն նորայ. Այլ իւրով՝ անճաւ սիրովն գրիւայ, Պատէ և զընէ ի զրաստու վերայ:

Վասն քո անարատ ծնօղի բարեխոսութեան, մի տար զիս ըզ հայրից սասանայի. զի չունեմ կարողութիւն:

Դարձեալ, աղայեմ զձեզ, քահանայք և ժողովուրդք, միամիտ սրտիւք Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ինձ, անիմաստ գրչիս, նուաստանուն Յոհանէսի և ծննդացն իմոց՝ տէր Մեթիսէկին և Գուլաղին և կողակցուն իմոյ՝ Փաշին և զստերն իմոյ՝ Գուլաղին և չօրեղբարցն իմոց՝ տէր Յովանէսին և Շէրբէկին. Աստուած ձեզ և մեզ

ողորմեացէ յիւր միւսանգամ զալըստեանս. ամէն:

Արդ, ես Սարգիս յիշեցի եւ ծանեա, զի սուտ է մեծութիւն աշխարհիս եւ անցաւոր: Եւ, զի որդի եւ ժառանգ ոչ ունէաք. վասն որոյ բարի խորհուրդ արարաք, ես եւ ամուսին իմ, եւ ստացար զսուրբ անտարանս յիշատակ հոգոց մերոց եւ ծնողացն, չօրն տէր Սահակին եւ մօրն՝ Զարգարին եւ կնոջն՝ Գուլաղին եւ որդոցն՝ Վրդանէսին, Մարգարին, Նօրեղարուն՝ Հէրապիտին, Կախտին, Յակոբին, Յովանէսին եւ քրեւեցն՝ Թարեղին, Դաւաղին, Շամամին. լի բերանով եւ բոլոր հաստով Աստուած-ողորմի սասցէք սոցա. ամէն:— Եւս առաւել Աստուած-ողորմի սասցէք՝ Սարգսին, Գուլաղին, Խուրարին, Յամամին. Աստուած զիւրն մեզք թողու. ամէն: Հայր միւր, որ յերկին:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս եւ Աստուած-ողորմի սասցէք՝ Թագապուլին, Սալթանին, Վարդ-խաթունին, Մաղսումին, Շուշանին, Մինին, Հոփիսմին, Խուրան. զին. Աստուած զիւրեանց մեզքն թողու. ամէն:

Թվին Հայոց ՌԼԲ (==1583), յունիսի իւն օրին. մենք Խորդոսու զիւղացիք եւ Քոֆկայցիք, զնեցիքն Տախտրեք՝ եւ Երեք քունչ տոնիք Մալապուսիք՝ եւ Ռեւծ՝ (==1500) զքառնի: Եւ ռիֆ արինք Չաղուք՝ սուրբ Նշանայ՝ վանքին: Ով որ զրազէ կամ ծախէ, անէծք յԱստուծոյ առցէ:

Ի ՌԿ (==1611) թվականիս Հայոց. եւ ըտզմերանցի մելիք Պարսամ եւ իմ եղբայր՝ Փանոս, վեր արինք Փոս-արտ. Յառուամէլու առվի տակն է. թուրոք եւ սնուրով, ռիֆ արինք Չաղր սուրբ Նշանայ. Ով որ ծախէ կամ զրազէ՝ անէծք յԱստուծոյ եւ

Նոյ նահապետ եւ հայր Արքահամէ առցէ. ամէն:

Թվին հազար եօթնասուն (==1621) Հայոց թվականութեան. ես յաթանանցի ռիֆ Յօնանէս եւ իմ եղբայր՝ տէր Քաչատուր, Սեփրաբայ՝ արտ, յարեմտեան, կուսէն յԱրի-կողոտէ, մինչն հասնէ Մտրու-յաղբիւր զնեցի ի քորոսոյ (հին զրամի անուն է), եւ ռիֆ արի Չաղր սուրբ Նշանայ, չօրպաի համար, որ տան աղբատաց: Ով որ ծախէ կամ զրազէ, անէծք յԱստուծոյ առցէ:

Թվին ՌԺԲ (==1653). ես Վառնշատոյ Կաջօյ Սահակեան, իմ ըստցված միւլբեր ռիֆ արի Չաղար սուրբ Նշանայ. — մեծ-քոնէ, Ինոր յետ եւ պտիկ-արտ. մեծ ճանապարհի փոս-արտ. գերեզմէրաց զիսու բանձր-ափ-արտ. Զաղցի դռան պօղ-արտ. առվիյ ափա-արտ. մեր տան Զաղաց, ինոր յետ եւ ոչիմեով: Ով որ ծախէ կամ զրազէ, անէծք յԱստուծոյ, Նոյ նահապետին եւ հայր Արքահամուն առցէ:

Թվին ՌԺԺԳ (==1664) եւ Ստանայ Թաղկայ տէր Քաչատուրս եւ իմ եղբայր մեր Մարտիրոս. անորդի հայր էինք, զԹօնէլ արտ զնեցին: մեզ որդոյ փոխան, եւ ռիֆ արինք ի Չաղար սուրբ Նշանայ, անշէլ յիշատակ. ի պարսնութեան Օսման բէկին եւ վկայութեամբ Ստանայ քահանայից: Ով որ ծախէ կամ զրազէ, անէծք Աստուծոյ առցէ:

Թվին ՌԺԻԵ (==1676), օգոստոսի օրի օրին, կարողութեամբ Աստուծոյ՝ Շօրա-կանց՝ եւ վերա-արտ եւ զնեցի աղգային արղեամբք, իմ հատ եւալուրդ ոսկի. ռիֆ արի Չարահան սուրբ Նշանայ վանուց: Ով որ ծախէ կամ զրազէ, անէծք Յօղէկին առնէ:

392.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԲՅ.

Աղբաւաւ. Հից քիւ 154. ՌՂԷ—1648.

ՆԻԻԹ թուղթ. ԿԱԶԻՔ կաշնպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ քաղաքայաւ եւ ուկրգ-քից 18 թուղթ թափուած. ՄԱԳ.—ՊԱԶԳ. յունի. ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ. յունի. ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 14X20. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹԲ 264. ՏՈՂԲ 21. ԳԻՐ քաղաքադիր. ՍԿԶԲԵԱ. ՏԱՌԲ պարզ, կարմրագոյն գլխագրեր. ՂՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԲ. ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԲ. ԽՈՐԱՆԲ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ շունի. ԳՐԻԶ Թու-մայ քաշանայ. ԵԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ ան-յայտ. ՍՏԱՑՈՂ Մովսէս եւ Զիշ-խաթուն. ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՂԷ—1648. ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԳՐՈՒԹԻՆԻՔ. Վեցուլ.

Փառք . . . Եւ արդ, ես ետինս ի քա-նանայս և անարժանս՝ Թումաս՝ ի մանկունս եկեղեցւոյ. հրաման առեալ ի պատուիրա-նագիր առաքելական քանն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչար, ինմին կացցիր. և արդ, իմ ոչ քերիւլով զայսպիսի վատնութիւն. այլ ունայն յամենայն բարեաց վայելչութիւնէ, որ(ով) առաքինեացնէ համարձակութիւն. այլ ի բարեխաւսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբս և ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ յաւաղորդելով զկործանեալ և զլքեալ անձն իմ եղկելի:

Արդ, քրեցաւ սուրբ աւետարանս ձե-ռամբ Թումայ քաշանայի և արմար գրչի. և անընդունակ գոյով իմ յարուստ գրչու-թեան և քաղաւ մեղաց ցնորիւք պաշա-րեալ. այլ ըստ կարի մարտմ, զոր պարգե-ւեաց մեզ մարդասէր Հոգին սուրբ, քաղուլ

աշխատաբերալ իմ ի անս՝ զբեցի անար-ժան ձեռաւք իմովք. յընտիր և ի քաղաւ-րինակէ. կենօք տառապանաւք և քաղաւ պանդխտութեամբ և անհասկանալիքով. որ վասն ծովացեալ մեղաց մերոց մտմա-նեաց մեզ.— ի մեծ թաւակախիս Հայոց ՌՂԷ (—1648). ի կաթուղիկոսութեան հայկա-ղի(ան) սեռի՝ տեառն Ստեփաննոսի Աղթա-մարեցոյ, Զոր Տէր Աստուած պատեացէ ան-ասասն և անսայթաք զաթոս հայրապետա-կան և զթաւաւորական. և յեա տառեաց ելանելոյ՝ ընդ քանուչորս քաշանայիցն և երկոսասն առաքելոց՝ դասակից և պա-կից արասցէ.— Եւ զբեցաւ աւետարանս՝ ի յերկիրս Մոկաց. ի զեանդս՝ որ 'Խաւս կո-չի. ընդ ռովանեաւ սուրբն Մեկորոս հայ-րապետին և Անդրոնից սուրբ Աստուածա-նին. ի վայելումն պատուական տառուտոյն Մովսէսին, Քիշ-խաթունին:

Խարձեալ. յիշեցէք՝ զՄովսէսն և Քիշ-խաթուն. որ ըստացան, իւրեանց հայրով վաստակով, զսուրբ աւետարանս և փակե-լին ի դրունս սուրբ Թաղէոս առաքելոյն: Եւ որ (յանդգնի) ծախելով կամ չեռացնե-լով կամ գրաւ ղնելով. նա զպատիմն կալի նին առցէ և զխաշխանողացն. ամէն:

Խարձեալ, յիշեցէք՝ զՄովսէսն և զիւր հայրն՝ Բաբուլն և մօրն՝ Թուրուանդին. կնքն՝ Սանաղին, դստերն՝ Թուրուանդին. որդոյն՝ Յովանիսին, Նորհրատին՝ Եղգանին. Անբէկին, մեծ պապուն՝ Մովսէսին, փեսին՝ Իիւաքին. ամէն:

393.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԾԱ.

Լիմ աճուպաճ. Հին րիւ 399. ԹՃԴ—1654:

ՆԻԻԺ ԹՈՒՂԻ, ԿԱԶԻՎ Կաշախատ տախ-
տուր, ՀԱՆԴԱԿԱՆՔ լու է պահուած, ԵԱԿՏ.-
ՊԱԼՊ. շունի, ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ. շունի, ԵԵ-
ԾՈՒԹԻՆ, 12+16, ԳՐՈՒԹԻՆ, Իրկուին,
ԹՈՒՂԻՔ 404, ՏՈՒՂ 18, ԳՐՈՒ քոյրապիւր,
ԵԱԶԵՆԱՏԱԿ Թնշնաքըն, ոսկեզօծ, ԼՈՒ-
ԱՆՆԱԶԱՆՔ ԳՈՒՄԱՐ և ոսկեզօծ ծա-
ղիկներ, ԵԱՆԻՆԿԱՆՔ 18+4 տետարա-
նիշներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ,
ԿԻՈՒՆԱՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ, ԵՏԱՑՈՂ Ան-
տիս քանանայ, ԳՐԻՉ Բարսեղ քանանայ,
ԵԱԶԻՈՂ և ԿԱԶԻՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԻՌԴԴ=1654, ՏԵԿՆ Զուղայ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

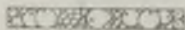
Փառք անբաժանելի և միասնական
սուրբ Երրորդութեան՝ Հօր և Արդոյ և Հո-
ղոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս.
ամէն. Ար ետ կարգաւթիւն տկար անձին
լմոյ, մեղօք լցեալ անաթման և անարհեստ
ղրշիս, յանդ և աւարտ նասանդ այս աս-
տուածաշունչ զորսն՝ աւետարանիս:

Արդ, եղև զրա սուրբ զանձարանիս՝
ի թուականութեան նայոց ԹՃԴ (==1654).
ձեռամբ մեղաներկ և անձաւտ անձան՞
և անձոյ՞ զրշի՞ Բարեղի քանանայի և մեղօք
զտաձեմարս—Արդ, զրեցաւ սա՞ ի յաշխարհ
Պարսից, ի զեղօքադազան Ջուզատ, ընդ
նովանեաւ սուրբ Բեթղէմ. ի նայրապե-
տութեան տեառն Փիլիպպոսի, և ի վերա-
տեսչութեան նաճանկիս Պարսկաստանի՝ Նե-
ղաճոցի արշակլիսպոսի տեառն Դաւթի.
— Եր երեւ ա՞մ և նստեալ յաթոռ եպիսկո-
պոսութեան. որ ի յերեսացեմ ձեռնաղրե-
ցաւ, որ է սա՞ Ջուզայու. և ի թաղաւո-
րութեան Պարսից՝ Շանայասուն:

Ազաչեմբ զձեզ, որք նանդիպիբ յայսմ աս-
տուածաշունչ զորս, կարդալով կամ զաղա-
փար առնելով քառնայք ի սմանէ սխալութիւն
և անմեղաղիբ լիբուք խոշոր զորս. զի կայրն
մեր այսչափ էր, այլ աւելի ոչ զիտեմք
(Յիշեցէք ի Քրիստոս զԱւետիս քանանայն,
որ բառացաւ, ի նայալ և ի արդար վա-
տակոց իւրոյ. զայս պատուական ահս շա-
րիւղայ. ուր կայ նաճուցեալ Աստուածն
Իսրայէլի. և կառքս եղեկելի, որ պարա-
զրէ զորսն արտապայլեալ արարեալ իւրն
պաշար երկաթնաձիգ ճանապարհին, որ տա-
նիստ նանդերձեալ և յաճաղին դատաստանն.
և սովաւ յա՞ն զնայրական ձայնն, և եթէ
եկայք արշնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք
զարքայութիւն. ա՞մէն:

Արդ, կատարեցաւ սուրբ աւետարանս
և լիբանս Քրիստոսի և քարոցս Յիսուսի
Տեառն Աստուծոյ մերոյ՝ ի քաղաքս Շաշ, որ է
Ըսպանան, ի զեօրս Ջուզայ. ընդ նովա-
նեաւ արբայսն. . . ձեռամբ Բարսեղ քա-
նանայի. ի թուականութեան ԹՃԴ (==1655).
ի նայրապետութիւն տեառն մերոյ Փիլի-
պոսի կաթուղիկոսի, և մերոյ աթոռոցս քաջ
քարունայեան Դաւթ վարդապետի, և ի
թաղաւորութեան փոքրիկ Շանայասին, և
մերոյ յերկրակալութեանս պարուն Սափ-
րաղին:

Արդ, աղանմբ զձեզ, յիշեցէք ի Քրիս-
տոս և ի սուրբ յաղօթն ձեր՝ դատացող սք.
աւետարանին՝ Աւետիս քանանայն և զձեօղ-
քըն իւր՝ Իփալիկ, Մարիամն, և եղբայրքն
իւր՝ Մկրտիմ, Աւագն, Ովանէան, և նա-
յուցեալ եղբայրն՝ Մկրտիչն, և քոյրն՝
Շարրաթն, Փարիկանն. ամէն. Կրկին ան-
գամ յիշեցէք՝ Աւետիս քանանայն և կո-
ղակիցն. . . (Թափուած է):

394.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԾԲ.

Ա. Բարդուղիմեոսի վանք. ՌՃԴ=1655.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ ականակրու խաչով պատած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկաթագիր աւետարանի մի թերթ, ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ գունատր թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատր զարդեր եւ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 15+4 ստետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Պաղոս, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անշալտ, ՍՏԱՑՈՂ Մարկոս քանանայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԴ=1655, ՏԵՂԻ Ղալստոս (Սպվմատ):

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

ԱՐԳ. զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի թվականիս ձերոյ ՌՃԴ (==1655), ի նայրապետութեան տուր յէջմիածնաւ տեան ՓԻՐԱՅՈՒԻ, ե յատաշնորհութեան սուրբ ուխտիս Բարդուղիմեոսի՝ Ոհանէս վարդապետի, ե սրբանեալ եւայի բարոնապետի. ե ի թագաւորութեան փոքր Շահապասին, եւ մեք՝ անյիշելի գրիչս Պաղոս սուտանուն, շեղեալս ե չ յիշեալս ի մարդկանէ, զատածեալ մեղօր ե ոխացեալ մտաք, ի յերկիրս աստուածապահ Սայմաստ. ի գեօղն՝ որ կօշի Ղալսասար ընդ նովանեաւ սուրբ Սարգիս զաւրաւարին. ե մեք սկսաք ձեռնադրութեամբ հողոյն սրբոյ զքնագրել զսուրբ աւետարանս, վասն ինչորոյ պատուական, աստուածասէր քանանայիս Մարկոս:

395.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԾԳ.

Ալքամար. Հիւրի 5. ՌՃԹ=1660.

ՆԻԻԹ մազաղամբ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քորն է ընկած եւ թերթեր կուշ են եկած, Եջրատակարանը թերի է, չկայ գրչի անունը եւ ոչ էլ զրուծեան տեղը, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 11×16, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթին, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 16, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱՌՔ թուղթնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատր ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անշալտ, ՍՏԱՑՈՂ Դիփօր եւ Մեխիսդեկի, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԹ=1660, ՏԵՂԻ անշալտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . (Յանգ ե յաւարտ հանի գոր.) կենսարեք աւետարանս, ի նայրապետութեան տեանս(. . .) սր. էջմիածնաւ(յ) սրբազան կաթողիկոսի, յատաշնորհութեան Սեվանա(յ) սուրբ Առաքելոց, Բարսեղ վարդապետի եւ այլ միտան սուրբ ուխտի. ի թվականիս նայկազեան տուժարի նապարհարիւր յիններորդ (==1660) ամի, ՄԵՂ, նարազատ հոգեւոր եղբայրքս՝ Մեխիսեթ ե Գրիգոր արեղաշքս, ստացաք զսուրբ աւետարանս յիշատակ մեզ, ի նայլը ընչից ե արդար վաստակոց մեզոց. ի միտին վայե-

լեացոյք. — և թէ միշտն որ մահու վախճան(ի) հասցէ, միւսն ժառանգեացէ:

276 ր. թղ. — Անշատակ է զայս սուրբ ազնետարանս, քառուկեցի՝ Շուշի բնակեալ՝ Մանացայկան Բարայ Հա. . . ամովիս. զոր զքնեցաք, ի հալալ բնչից մերոց, և ըս-ծայեցաք ի դրուներն սրբոյ անայպատին:

Կուտու(ւ)ցու, Ով որ հանդիպէք ամայ, կար-դալով կամ օրինակելով, յիշեալիք ի մաք-րափայլ յաղօթս ձեր՝ զյանգուցեալ ծնող-քէնս մեր, համալյնն եօթըն մաս նրնջեցե-լովք, միոյ բերան Հայր-մեղայիւ, և դոք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Տեսոն մերոյ. ամէն: ՌՄԿԷ (=1818), մայիսի 1Է, Իյնոն? . . . քաղաքն Շուշի-ղալ:

396.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԾԻ.

Վանի՛ ս. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հին քիւ 188. ԹՃԺ=1661:

Նիւթ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշկապատ: ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ քառակն լաւ պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՀՊ. և ի ՏԱՏԱՐԱԿ ԽՂ. չունի. ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 13X19, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԽՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 20, ԳԻՐ քարազգիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ փոստակ զվազընք, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ զամառոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 3 աւե-տարանիչներ, ԽԱՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐՐԱՆՔ 3, ԳՐԻՉ Երազար զպիր, ՍԱՆՑՈՂ Խաչատուր՝ ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ Ուժի՛=1661, ՏԵՂԻ Դանճա երկրի՝ Շատուխ զիւր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆՔՈՒԹԻՆՔ. Վերցում.

Փառք . . . Որոյ ամենատաշնորհին յանկ եկեալ կատարեցաւ սուրբ աւետարանս ի թվին Հայոց Ռ ու ՇԺ (=1661), ձե-ռամար լցողեանով, չէք, ֆոսնաք նազար դրա-րաս. ի ժամանակս փոքր Շահապագին. ի յերկիրն Դանճա, ի զիւրի՞ որ զոչի Շատախ. ի դուռս սուրբ Աստուածածնին, և ի տիրա-պետութեան Հայոց հանուրց սեռի աւետն

Պետրոսի, երիցս երանեալ երջանիկ հայրա-պետի. Սարգիսի՛ վարդապետն? — Ստացող սուրբ, աստուածաշունչ աւետարանիս՝ Պեղա-նդի և րարեակը, հիւրընկալ, ողորմած, պթած և. աստուածաւեր Խաչատուրն՝ շեմե-նանց և փափաքմամբ սրափ՝ ստացաւ սուրբ աւետարանս, յիշատակ իւր և կողակիցն՝ Առ-ոխիկն և որդոցն իւրեանց՝ տէր Յոհանէս քա-նանայն, Կոստանդին զպրին?, Սարգիսին, Դրակոսին, Աստուած բնդ երկայն աւուրս աքացել. ամէն: Դարձեալ, յիշէր զհանգու-ցեալ եղբայրքն՝ տէր Թումանն և կողակիցն Շահումիս, Դարձեալ, իշեցէր զՄարտիրոսն, կողակիցն՝ Հուրի-ջանն. որ (ի) Քրիստոս են հանգուցեալ. Աստուած իւրեանց ամենայն արքայութիւն շնորհէ ամէն: Դարձեալ, յի-շեցէր զՊաշտատուն և զԺնոն՝ Կիրակոսն և կենակիցն՝ Փարթև և որդիքն՝ Միսիթարն, Կոսին?, տէր Թումանն, Մարտիրոսն, Աղայ-պէկն և դուստրն՝ Սիրի-թուլիթն. որ ի Քրիս-տոս է հանգուցեալ. (Աստուած) իւրեանց արքայութիւն պարգեւէ. ամէն:

397.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԹՅԻՆ.

Լիմ անապատ. Հին քի 395. ՌՃԺԲ=1663:

ՆԻԻԹ Թուրքի. ԿԱԶՄ Կաշեպատ: ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆ.Ք լաւ է պահուած: ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ. և ԴԱՏԱՄԿ ԹՂ. չկայ: ԳՐՈՒԹԻՆ Երկիրն, ՄԵԾՈՒԹԻՆ 20X28, ԹՈՒՂԹ 216, ՏՈՂԹ 24, ԳԻՐ քուրագիր, ՍԿԶԲԱՍԱՌԹ Թուրք-նազիր և ծաղկազերի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻ քունաւոր ծաղիկներ և զարդեր: ՄԱՆՐԱ-ԼԿԱՐԹ լուսնի, ԽՈՐԱՆԻ Կ. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4, ԳԻՐԶ Մուրատ լալի, ՄՍԱՑՈՂ 1) ՆՍԼ-ղաթ, 2) Դաւիթ քանանայ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անլայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԺԲ=1663, ՏԵՂԻ Նորվիրապ Լրկոտի գիր:

ԹԻՆԱՍԱԿԳՐՈՒԹԻՆԻՔ. Վերուս.

Փառք. Ար ետ կարողութիւն տկար յոգոյ և մեղապարտի՝ հասանել (յ) աւարտ Մուրատիս—սուրբ աւետարանիս, ի սուրբ ուխտին Խորվիրապիս և թեղի չարչարանաց մեր Լուսաւորին, ի գեաւոյն Արկուտի.—հոգ և մոխիր Մուրատիս,—ի ոտն Ասազ Մասրաս՝ Նոյնան տապանին, սրբոյն Յակոբայ Մծրինա հայրապետին և սրբոյն Ստեփանոսի Նախավային և Սարգսի զօրավարին և սրբոյն Գրիգորի և սրբոյն Յովհաննու հարապետին և ամենայն սրբոց, որ աստ կան հուսաբեալ: Ի թուականիս հայոց ՌՃԺԲ (1663). ամէն:

Արդ, գիտելի է. զի Գրք ասեմ, թէ Երանի յայն մարդոյն, որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընտանիք (յ) ընտաղէմ. Արդ, ցանկացող եղեալ արմմ ինդիանորդ, լուսերանց, ծաղկաւէտ, վարդաթիթթ, անուշահոտ, քառափտակ և քառանկիւն, սուրբ աւետարանիս՝ քարոթմիտ և հեղահոգի իւր-խաթն. որ ըստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հալալ ժառանգող իւրոց, յիշատակ իւր և ծնաւղ(աց) իւրոց, հաւքն՝ Լուսաթիւն, մարն՝ Սուլթանիկ և կողակցիկ՝ Շահաւանին և Աղայ-բէկին և որդոցն՝ Աւետիսին, Միրզե-կին և Էփանեսին, և զստերն՝ Սուլթանին և

և որդորն՝ Աւագին և կողակցին՝ Փարի-խանին և որդոցն՝ Մուրատ-խանին, Սարգսին և զստերն՝ Լալի-խանին, և զորանչին՝ Խուսիքին և քեռուն՝ Խլխաթին և Հէրապետին, և մաւրբուր՝ Ջան-աղին, և ամենայն յարեան մերձաւորացն. յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք նոցա. և Աստուած ձեզ ողորմի (յ) իւր արքայութեան. ամէն:

Արդ, (յ) երես անկեալ աղաչեմ զամենեւեան, որք հանդիպէք ի սման, կարգալով կամ աւրինակելով. յիշեցէք ի մաքրափայլ աւղաթս ձեր՝ զարեմիտ Խլխաթին և զհայրն՝ Դուպաթին մայրն՝ Սուլթանին և իւր կողակցին՝ Շահաւանին և Աղայ-բէկին, և որդիքն՝ Աւետիսին, Միրզեկին, Էփանէսին և զուստրն՝ Սուլթանին և հորայրն՝ Աւագն, կողակցիցն՝ Փարի-խանին, որդիքն՝ Մուրատ-խան. Սարգսին, զուստր՝ Լալի-խանին, զորանչն՝ Խուսիքին, քեռին՝ Խլխաթին և Հէրապետին, մաւրբուրն՝ Ջան-աղին, և ամենայն արեան մերձաւորքն, կենդանեաց և մեռելոց. յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք նոցա. և Աստուած զձեզ ողորմի (յ) իւր միւսանգամ զալսեռեան. ամէն:—Թիշեցէք զմիղապարտ զրիկա՝ զպիր Մուրատս. և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն. հայր մեր, որ յերկ:

216 ա. թղ.—Կաման ամենակալին հօր և հաճութեամբ ծնցածին Որդւոյն և ընդունելութեամբ սուրբ Հոգւոյն. եւ, տէր Դաւիթ թահնայա, ընթեցեալ զիրք աստուածային, զոր ասէ. Երանի, որ ունի զաւակ ի Սիոն և ընտանիք (յ) ընտաղէմ.—վասն որոյ, մեծ յուսով, զայս սուրբ աւետարանս ըստացայ, ի հալալ ընչից իմոց. և ետու յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնողաց իմոց՝ Պողոսին և Նազուր-խանին և հուպն իմոյ՝ տէր Դաւթին, և եղբարց իմոց՝ Դիւսին, Աւետին և Գինուսին, և կողակցոյն իմոյ՝ Մըրվաթին. և որդեց իմոյ՝ Եղօին և Պօղօսին, և զստեր

իմոյ՝ Խանուսին. եղի ի դուռն արդոյն Քվիորգեայ գորաւարին. ի ծովապատ անապատն իմ կոչեցելոյս:

Արդ, յյներս անեալ աղայնս զամենեւեանդ, ընթերցողացդ և ունկդրողացդ և վայելողացդ առ հասարակ եղբարց միանձանցդ. որք հանդիպիք ի սմա, կարգալով և կամ ունկն դնելով. յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթս ձեր, և դուք յիշեալ իիջիք առաջի անմահ Որդոյն Աստուծոյ: Դարձեալ, զայս ևս աղայնս զձեզ, զի մի ոք համարձակեցել հանել սուրբ յանապատէս զայս սուրբ աւետարանս. թէ առաջնորդ և թէ միաբան և

թէ այլ ոք (ի բուհանայց աշխարհականաց, կամ ծախելով և կամ բաշխելով և կամ այլ իմն կերպիս ֆանայ) հանել, այնպիսին դատի (յ) Աստուծոյ. և ինքնով վայելողն և մեզ վերջորեայքս յիշողն ի մէջ աղօթից. յիշեցէ զնա Բրիստոս Որդին Աստուծոյ (ի) միսանգամ զայստեան իւրոյ. լսել տացէ երանաւէտ բարբառն, որ ասէ. Եւ կայք օրհնեալք Հօր իմոյ՝ ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ զարքայոյ թիւն ի սկզբբանէ աշխարհի: Եւ ինքն օրհնեալ եղիցի յայնորաւ յաւիտեանին. ամէն: Գրեցաւ թվականին ՌճՁ և Գ-ին (= 1734), մայիսի ԺԴ-ի:

398.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԾԶ.

Վանի՝ ս. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հին քի. 185. ՌՃԺԵ=1666:

Եւ ի թ մազաղալմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ. ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կազմանան է և դած, լատ երևոյթին յիշատակարանն րերած է ևս վերան նորր գրուած, չյիշատակելով նաեւ զրիս անունը. Սկզբից Ծ թերթի պակաս է, ՄԱԿ.ՊԱԶՊ. չունի, ԴԱՏԱԿ ԽԷ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 10×15, ԳԻՈՒԹԻՆ, երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԸԱՏԱԹՔ ոսկեգօծ թղթազրեր, ԼՈՒՍԱՆԻԱԶԱՐԴՔ բազմաթիւ նկարներ ատտարանից, ՄԱՆԲԱՆԿԱԹՔ նկատելի է, որ ատտարանի ներքին պատկերները կորուած են, ԽՈՐԱՆՔ չկայ. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ չունի, ԳԻՐԶ, ԵՄԱԶԻՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՅՈՂ, Ազովցի խօնա Չարաբիա, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԺԵ=1666, ՏԵՂԻ Կ. Պօղոս:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՐՈՒԹԻՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, այս աստուածային պատմութեան ցանկացող եղեալ՝ սրբասէր, աստուածասէր և հաւատարիմ ազովցի խճայ Զարաբիա. որ էտո գտուրք աւետարանս, (յ)իւր արդար վաստակաց, և

ետուր յիշատակ ի դուռն Աղու լիս(ի) սուրբ Յովանէս Մկրտիչ եկեղեցոյ. (յիշատակ) հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, զհայրն իմ՝ ՇԼԻԻ և մայր իմ՝ Սուլթան-ճանին և կողակեցն իմ՝ Մարգարտին և քոյրն իմ՝ Խանուս՝ որդիքն իմ՝ Աւետիսին, Պօղոսին և Մարտիրոսին, և ամենայն ազգականաց իւրոց, (. . .) և բարեխոսութեամբ տա Աստուած յահեղ աւուրն գտանի՞ (. . .) Որոց ոգորմեցի Բրիտոսս Աստուած, արարիչն ամենի, և արժանի արասցէ լսել զերանաւէտ ձայնն. Եկայք արհնեալք Հաւր իմոյ:

Արդ, զրեցաւ սուրբ ատտարանս՝ ի Կոստանդինուպօլիս. ի Թուաբրութեան Հայոց մեծաց ՌՃՆ և ԺԵՆ (= 1666): (. . .) Նաեւ զամենայն արեանառու ազգայնան մեւր, զկենդանիս և զանդուցեալսն առ Բրիտոսս (յիշեցէք) և մեղաց թողութիւն խնդրեցէ յԱստուծոյ՝ ինձ և ծնողաց իմոց, եւ ինք աւանառատն Աստուած, որ առատ է ի տուրս բարեաց, մեզ և մեզ առհասարակ ողորմեացի ի միսանգամ զալլտեանին իւր, և նմա փառք յաւիտեանս. ամէն. Հայր մեր, որ յեր. . .

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԵՄԷ.

Լիմ սնանպատ. Հին թիւ 3. ՌՃԺԵ=1666.

ՆԻԻԹ Թուղթ. ԿԱԶՄ կաշեպատ եւ խաշերով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յաւ է պահուած. ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ, երկ-երկու թերթ յերկամագիր ճտեղծեր. ԴԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՃՈՒԹԻԻՆ 20+25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 331, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղորագիր, ՍԿԶԲԱՍԱՌՔ Թղտազերի, ԼՈՒՍԱՆՑԱՂՄԻՔ զունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆԵՐԱՆԿԱՐՔ 14+4 աստարանիւններ, ԽՈՐԱՆՔ 8, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԴՐԻՉ Երկամնէկ, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ Միւսիմար, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԺԵ=1666, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . Արդ, զնեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յետին ժամանակիս, յորում է թուականութիւն Հայոց ՌՃ և ԻԵ (=1666) ամին, Զոր և տեսալ զայս պատուական զանձս աստուածունակ, և ցանկացեալ աստուածարան սուրբ աւետարանիս՝ սրբասէր երկտասարդն Մխիթարն. որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս. որ և ստացաւ զսալ ի հալալ և յարգար վաստակոյ իւրոյ, յիշատակ իւրն և երբաւրն՝ տէր Մեսրոպին և ծնաւոցն իւրեանց, հօրն՝ Ղազարին, մաւրն՝ Շաղ-գուլին, կողակցոյն՝ Ուռմարին, որդւոյն՝ Ղազարին, հանգուցեալ որդւոյն՝ Խաթին, զստերացն՝ Նանդուտին, Բէկ-գաւտին և աստուած որդւոյն ասացէք և Աստուած ձեզ որդւոյն ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք և Աստուած-որդւոյն ասացէք՝ տէր Մեսրոպին և ծնաւոցն իւրոց, հաւր՝ Ուրփարին և մաւրն՝ Ամասիային, կողակցոյն՝ Նամբէկուն և որդւոցն՝ Մեղիքէթին և Յովաննէսին և զստերացն՝ Ամասին և Մարդին: Ար ի բերանով զԱստուած-որդւոյն ասէ. Աստուած իւրն որդւո-

մեցի յիւր միւսանգամ զայստուն. ամէն:

Կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-որդւոյն ասացէք՝ Ղազարին, կողակցուն՝ Շաղ-գուլին, որդւոյն՝ Մխիթարին. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. և զստերաց՝ Նամբէկուն և Հոռոմին. առն իւրում՝ Գուրիջանին և որդւոյն՝ Յովաննէսին և զստերացն՝ Ալթունին, Մինին. Աստուած-որդւոյն ասացէք սոցա, և Աստուած ձեզ որդւոյնցի (յ)իւր միւսանգամ զայստունն ամէն:

Վերստին յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-որդւոյն ասացէք՝ Ղազարին և ծնողացն, հաւրն՝ Մխիթարին և մօրն՝ . . . կողակցին՝ Շաղ-գուլին և որդւոյն՝ Մխիթարին և Մեղիքէսին. որ փոխեցաւ առ Քրիստոս. և զստերացն՝ Նամբէկուն և Հոռոմին. և թոռանցն իւրոց՝ Ղազարին, Մեղիքէթին, Նանդուտին, Մինին, Ամասին, Յովաննէսին, Մարթային, Յովաննէսին, Ալթունին, եւ որ Աստուած-որդւոյն ասէ, միոյն Ռ ասցէ ի Քրիստոսէ. ամէն: Ուրբ աւետարանս յիշատակ է Մխիթարին և տէր Մեսրոպին, ի զիւզս Շահի-գալդի: Լաւ պահողն արհեսեալ եղիցի. որ խնամ տանի ի վերայ սուրբ աւետարանիս ամէն:

Քրիստոս Աստուած, քո սուրբ աւետարանչացս բարեխաւսութեամբ, որդւոյնս՝ ստացող սուրբ աւետարանիս՝ Մարգարայ միակեցին և հօրն՝ Քլէմըլի և մօրն՝ Մինայի, և ամենայն արեան մեքմարացն:

Նախ և ինձ՝ մեղապատ զըջի—Յոնէ հօրն իմոյ, յոյժ սիրալի՝ Նաննէսի Որ Մարտիրոս անուն կոչի, եւ հարեղքաւրն, որ ըստ կարգի,— Որ Յովհաննէս անուն կոչի,— Վեհ և ընտիր յոյժ ի բարի, Յերկրորդն եմուտ ի յայս ամի, Որ փոխեցան իւրեանք ի բարի:

Ուռ ձեզ թողին անասնելի,
Կարճեալ աւարք են և ոչ լի:
Որք հանդիպիք այսրմ շնորհի,
Մի մոռանայք զձեզ ի բարի:

Զերեսս զլոնմ ձեզ ի մոխրի
Իւ աղաչեմ սրբոտվլս լի՝
Ձմեզ յիշեցէք դուք ի բարի:

400.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ծ Շ

Լիւմ անապատ, հիմ թիւ 144. ԹՃԺԽ=1666:

Նիւիթ թուղմ, ԿԱԶՄ Կաշպատ, ՀԱՆ-
ԿԱՄԱՆՔ աստուկ կեղտոտած է, ՄԱԳ-
ՊԱԶ, չունի, ԿԱՏԱՐԿ ԽՂ, 1 թնրմ սկզբ-
բան, ՊԵՇՈՒԹԻՆ 14, 20, ԳՐՈՒԹԻՆ
նրբոյն, ԹՈՒՂԹ 240, ՏՈՂԹ 18, ԳԻՐ
սղորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թռչնազրեք,
ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունսոր ծաղիկներ և
զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչ-
ներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ 4,
ԿԻՐԶ Պետրոս զպիլ, ՍԱՆՑՈՂ Նսաչան,
ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՐ Մարտո, ԺԱՄԱՆԿ
ԹԻՄԻ: =1666, ՏՆՂԻ Լըկուռի:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ Վերջում.

Փառք . . . Որ ետ կարողութիւն
սկսար ողջ անարեւատ մեղապարտ գրչի՝
զպի Պետրոսի, հասանել (յաւարտ սուրբ
աւետարանի՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Լու-
կասու, Յովհանու, ի) աւար աւետարան
վիրապի՝ սուրբ Լուսաւորչին, սրբոյն Յա-
կովբայ Միքնայ հայրապետին և սրբոյն
Ստեփանոսի Նախապիկային և սրբոյն Սար-
գիսի զօրավարին և ամենայն սրբոյ, որ
աստ կան հաւաքեալ, ի զանալ Արկուռի,
ի թվականիս հայոց ԹՃ ի ԺԵ (=1666)
ամեն:

Որպէս և զբնալ է, թէ Երանի այն
մարդոյն, որ ունի զասակ ի Թոն և բնա-
նիք (յ)երուսաղէմ, որ և բնալ էր զբա-
րմիտ և Նեղաճոգի Նսալանի, որ ստացաւ
զսուրբ աւետարանս, ի հալալ վաստակոց
իւրոց, յիշատակ իւր՝ Նսալ-ջանին և կողա-
կից՝ Մայրանին, զուստն Վարդ-խաթունին,
Ներսարեղին, հօրն՝ Յովհաննիս, մօրն՝

Սուլթանին, Եղբարցն՝ Հայրանին, Ներսիսին,
Արդութին և Ամիրին, և որդոցն՝ Պետրոսին,
Թարխանին, Յովհաննիսին, Հաղապին, Մարգար
և Խէչիկին, և քոյր՝ Ալմանին, Մախուրին
և Աղլան-փաշին, փեսայ՝ Մարտիրոսին,
հօրն՝ Գրիգորին և աներին՝ Այվազին, զո-
քանչին՝ Թաթաւնդին, Մուրատ-ղուսին,
Աղա-փաշին, և ամենայն յարան մեքեաւո-
րաց, Յիշեցէք և ողորմի ասացէք նոցա, և
Աստուած գձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Արդ, (յ)երես ամկնալ (աղաչեմ) զամե-
նեանն, որք հանդիպիք ամա, կարդալով
կամ օրինակեալով. յիշեցէք ի) մարդաբայ
աղթան ձեր՝ Նսա-ջանն և կողակից՝ Մայրանն,
դուստրն՝ Վարդ-խաթանն, Ներսարեղին,
հայրն՝ Յովհաննէմ և մայրն՝ Սուլթանին,
Եղբարք՝ Հայրանն, Ներսիսն, Արդութն,
Ամիրն, և որդիքն՝ Պետրոսն, Թարխան,
Յովհաննէմ, Հաղապն, Մարգարն, Խէչիկն,
և քոյրն՝ Ալման, Մախուրն և Ողլան-փա-
շին, և փեսա՝ Մարտիրոսն, հօրն՝ Գրի-
գորն, Մայրանի հայրն՝ Այվազն, մօրն՝
Թաթաւնդն, Եղբարք՝ Մարատ-ղուսին, քոյրն՝
Աղա-փաշին և ամենայն յարան մեքեաւո-
րացն Յիշեցէք և ողորմի ասացէք նոցա,
ի սրտիւ և բոլոր մտաւք և Աստուած
գձեզ և նոցա ողորմեսցի (յ)իւր միւսանգամ
զայստեանն. ամէն:

ԱՄԱՌԱՆԵՆԻՆԵՐԻ յԱՄԱՆԵՆԵՐԻ ԺԱՅԻ.

Յիշեալ զմարդկոց և կազմող սուրա
զփժուն գրիչս՝ Մուրատս և զկողակիցս իմ՝
Մայրանն և որդին իմ՝ Պետրոս զգրչի. և
Աստուած ձեզ յիշէ. ամէն:

401.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԳԻՔ.

Լիմ ԵճԱԿԱՑ. Հիճ քիւ 11. ԹՈՒԶ = 1667.

ՆԻԻԹ Թույլ, ԿԱԶՄ Կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ լու է Մնացել, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ.
ԵՒ ՊԱՄԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻՆ 18×24,
ԳՐՈՒԹԻՆ ԵՐԿՍԻՆ, ԹՈՒԹՔ 300, ՏՈՒՔ
25, ԳԻՐ Բոլորագիր, ՍԿԶՐՆԱՏԱՐՔ Թրու-
նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ Գունատր գար-
դեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ 4,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Սարգիս, ՍՏԱՑՈՂ
ԼՆԻ, ՍԱԶԿԱՆ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ԹՈՒԶ = 1667, ՏԵՂԻ անյայտ,

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.
ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Շնորհի Տեան սկսայ
և ողորմութեամբ նորին կատարեցի
զուրք աւետարանն ի մեծ թվականիս
Հայոց ԹՈՒԶ և Զ. ի գեղաքաղաքս Շուշու.
Տեառմ յողնամեղ և անարժան Սարգիս
գրչիս ԳԻՔԵՔ ի մարքափայլ աղօթն ձեր,
ով սիրելիք, վասն Աստուծոյ. Նանդերձ
ծնողորք ի Քրիստոս Բիսուս ի Տէր մեր.
ամէն:

Արդ, աղաչեմ գնեղ սիրելիք, ով նա-
ղիպիք սմա, ընթեռնուք կամ օրինակեք.
յիշեցեք՝ անարժան և անպիտան Սարգիս
գրչիս և հայրն իմ՝ Աէր Բագարատն և
զմեղ մայրս իմ՝ Հոռոմն և Եղարդ՝ Բար-
դամին և Դեղորդին, Գարբիւլին և Միքա-
յէլին և Մինասայ. ամէն. Հայր մեր, որ
յերկինս:

Արդ, ԿԻՔԻՆ անգամ աղաչեմ գնեղ
յիշեցեք զմարքափայլ աղօթն ձեր՝ Կժժ-
րու քահանայքս՝ զուր Գրիգորն և զուր
Վարդանն և տէր Սվանէն, տէր Հայր-
պետն և զփոքրիկն՝ տէր Նազարէթ և՝ մե-
ղօք ի անարժան տէր Յակոբն, յիշեցեք
զԱստուած ձեզ յիշէ յաւուր գայտեան, Ես
անգէտ տէր Հ. Ն. Բ. Բ. Գրիգոր Թիք
ԹՈՒԶ? (= 1667),

Արդ, աղաչեմ գնեղ, ով սիրելիք. և
Յովանիսի դուստր՝ Լէլիս՝ խոստացայ այս
սուրբ աւետարանս տալ ի դուռն սուրբ
Աստուածանին, ի գեղոցն՝ որ կուի Գժժուր.
կարդաք և զիս յիշեք ի Տէր մեր. ամէն:

Յիշատակ է սուրբ աւետարանու Յո-
վանիսին և կողակցուն՝ Սամարին և Եղ-
բարցն՝ Մաթէոսին, Անդիան, և որոցն՝
Հայրապետին, Թարամիլին, Ոհաննան և
զստեբացն՝ Լէլուն. որ սուրբ աւետարանս
էառ իւրն չողոյն փրկութիւն. և որոցն՝
Աթափանին, Սիմոնին և Գուրիսանին, և
կենդանեաց և ննջեցելոցն: Ինչ մարդի.
որ էս աւետարանում չախ ունի, թէ փող
թէ ի տիլ գատ? Աստուած իւրեանց տրա-
յութիւն պարգեւեցէ ամէն.

Յիշատակ է սուրբ աւետարանու՝ Իսա-
քայիին և իւր ծնողացն՝ Թումասին և կո-
ղակցուն՝ Մադիկին. որ ետ յիշատակ ի
դուռն սուրբ Աստուածանի. ամէն.

[illegible]

U. S. Copyright Office, 2006, p. 2. Available at: <http://www.copyright.gov>. [1998]

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

403

[illegible]

1991-1992 年 的 研 究 表 明

48 2 7 1 7 5 2 4 7

402

404.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԿԲ.

Աղբամառ. Հիւն քիւ 226. ԹՃԺԸ = 1669.

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-
ՊԱԶՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵ-
ՇՈՒԹԻԻՆ 14×19, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին,
ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քարազգիր,
ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնազգիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ գունատու ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱ-
ՆԿԱՐՔ 4 տեսարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ թումայ երկը,
ՍՏԱՑՈՂ՝ Եւրոպի, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԺԸ = 1669, ՏԵՂԻ
Դաշտ գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . եւ արգ, եւ ունայնս ի
բարեց զործոց որ ձայնիս բարձրացեալ
եւ նոյով կորացեալ, բոտ իմ տկարութեանս
գրեցի զաւետարանս, ի յրեաթի եւ ի ստոյգ

աւրինակէ, կենաւք տառապեալ եւ զառ-
նութեամբ լի. յամենայն կողմանց ցնորիք
պաշարեալ, Արդ, եւ անարժանս ի ման-
կունս եկեղեցւոյ, յերես անկեալ աղաչեմ
զձեզ. կողկողաղին պաղատանօք եւ հառաչ-
մամբ սրտիս, աղաչեմ զանդիպողդ աշտ
աստուածախաւս մասնիս. յիշեցէք ի մաք-
րափայլ յաղօթս ձեր՝ զանարժան զբիշս
Թումայ երկցս եւ զձեզան իմ՝ զտէր Աւետիս
քաբտու զարեւ, եւ զմայրն իմ՝ զՅաթումն-
աղէն եւ զեղբայրն իմ՝ զՅովղաթն եւ զտէր
Աւետիսն, եւ զամենայն արեան մերձաւորսն
իմ եւ զաշխատաւորսն. եւ լի բերանով Աս-
տուած-ողորմի առաջէք, եւ Աստուած յիշո-
ղացդ ողորմեացի. ամէն:

Արդ, զբեցաւ սուրբ աւետարանս, ի
գիւղս որ կոչի Դաշտ, բնդ նովանեալ արք-
րոյն Յակոբայ եւ Կեցնա սուրբ աւետարա-
նին. ի թվին Հայոց ԹՃԺԸ (= 1669) ամին:

405.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶԿԲ.

Կոստ. անապատ. Հիւն քիւ 233. ԹՃԺԹ = 1670.

Նիւթ մաղաղաթ, ԿԱԶՄ արծաթա-
պատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պա-
հուած, ՄԱԳ.-ՊԱԶՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չունի, ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 9×13, ԳՐՈՒԹԻԻՆ
երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 336, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ
քարազգիր, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ թռչնազգիր,
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու զարդեր եւ
ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 16+4 տեսա-
րանիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Աստուածատուր եւ Մը-
կրտիչ, ՍՏԱՑՈՂ Աստուածապով, ԾԱՂԿՈՂ

Հայրապետ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱ-
ՆԱԿ ՌՃԺԹ = 1670, ՏԵՂԻ Ապարանի՝
Մարտն գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, եղև զրաւ եւ աւարտ
սուրբ աւետարանիս՝ ի թուականութեանս
Հայոց մեծաց ԹՃԺԹ (= 1670) ամին, մարտ
ԻԻ-ին, ի յերկիրս Պարսից, ի մայրաքաղաքս
Շոշ, որ է Ապարան, ի գիւղս Մարտն,

Ժողովը, ճշտությանը վերջ տալով՝ հայտարարեց, որ չի կարող հանդիսանալ միայնակ խորհուրդ՝ Երևանի քաղաքապետի և քաղաքապետի տեղակալի միջև ծագած հակամարտության հարցում։ Քաղաքապետի տեղակալը պարզապես չի կարող մեղադրվել քաղաքապետի անօրինականության մեջ։ Քաղաքապետի և քաղաքապետի տեղակալի միջև ծագած հակամարտության հարցում մտադրյալներ են միայն քաղաքապետի և քաղաքապետի տեղակալի միջև ծագած հակամարտության հարցում։ Քաղաքապետի և քաղաքապետի տեղակալի միջև ծագած հակամարտության հարցում մտադրյալներ են միայն քաղաքապետի և քաղաքապետի տեղակալի միջև ծագած հակամարտության հարցում։

448 2 0 1 0 S 9 4 71

[illegible]

Թե՛ր ղվմաղ մյուղթխարմանս Կ Կոմսնապոսն
 Ժմասն ժողով Գաղթի ղվմաղն՝ Ժմանսխան
 Կ ժողովաթմ ղմոտաառնովմ յն իմից
 Կղվթխմգրմոսն յնտա Գոտապի
 մձջ ման՝ Եմսցր Եմեթր Կոթթխիս Գոտ
 Ինդոտոտապ Կ Եմեմնդնտոն Եմոտմ
 Ինմեմն Կ Ենդոթխմսնդ յնր Կ ժողովի սոթա
 Իտրոթր թմսն Կ Կմոտ Եմմմն Կղրթխնվմ
 ԿՅո ճիմսնթ ղոթթխմսնտոնթ Կ Կոթի
 Եմմմնի Եմսսապոտաառն Կմեմնդոս Կ Են
 Կտմեմնմեմն ինդթմսնսնդ ԿԿմոթ մյս Են
 Իմթ ղվմիմց ժողովի մս Կնթն ղմոդյրթ
 Կ մ Եմտոս Կնթն Կոտաթոթնդոս Կ Կոպ
 Իտսն իմսյր Գոթթխստոնթիդիդվմ
 Կ Գ Կղրթ յնդնտոն Գոտոտո Կ ղվմպոտ
 Գոտապի մձջ ման՝ Կղվմառտոթ վմանմի
 Դմմմն իմնդոթմի Կ Եմմմն Դմմն Դնսն
 Դթթթթթթթթթթ Դնդնմմմմմ մմսն Դոթթթ
 Դթթ Դսսթթմ Կ Կոտապ Կոթնոտո մձջ
 Դն Ենդթթթթթթ իմթիս Կդրթթ Կ վն Դմ
 Կմոթ Գոտապ Գվիտոմն Կվսոթթ Կ ոսն
 ԿԳոտոտո Դոթսն Եմսնտոթմոտնոտո Դսս
 Իտոս Դղվիթի թմնոթն Եմտո Գոթթթթթ
 Իմմմմ Կ Կ Կղվտառտոպր մմսն Դնթմ
 Կս Կոթթթթթ Ենմ Դսոթի մմմմթ մմց

նակցութեանէ սրբոց, ծոյս և պղերգս ի յա-
ղօթից և ի փառաբանութեանցն Աստուծոյ՝
Հայրապետ, մեղօք (լցեալ) զրիչս. . . .
յիշեցէք (ի)Քրիստոս Աստուած.ամէն, Շնորհ-
օք և ողորմութեամբ ամենասրբոյ երրորդ-
դութեան սկսայ և առաջնորդութեամբ սո-
ցա և բարեխօսութեամբ արուեստյ ամե-
նաւննելոյ Աստուածածնին, աւարտեցի
զլուսաբու(զ)իս և զբրիստոսախօս, սուրբ
աւետարանս, ի թուականիս հայկազ(և)ան
տօմարի՛ յամի հազար և ճ և ինետասնակ

(—1670)–ին թուոյն, և ի տերապետութեան
Հայոց հանուրց սեռի՝ տեսան Յակոբոս,
երեցս երանեալ, երջանիկ կաթողիկոսի
սուրբ աթոռոյն էջմիածնի, և մերոյ աթո-
ռոյս յառաքելաշէն և հոյակաւոր Շողոց
վանից սուրբ Աստուածածնին՝ տէր Մա-
նուէլ վարդապետի Քրիստոս Աստուածն
ամենայնի, որ առատն է ի տուրս բարեաց,
ձեզ յիշողացի և յիշեցնելոցս առ հասարակ
ողորմեացի (յ)իւր միւսանգամ զայլատեանն.
ամէն.

407.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ե Վ Ե.

Լիմ անապատ. Հիմ թի 383. ԹԺԺԹ—1670:

Նիտի մաղաղամ, ԿԱԶՄ տախտակ
կաշիպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ լաւ է պահուած,
ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. շունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. 1 թերթ,
ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 12X15, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրին,
ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 18, ԳԻՐ քոյրագիր,
ՍԿԶԲԵԱՏԱԹՔ թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱ-
ԶԱՐԳՔ գունատուր զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ
4 աւետարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻ-
ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Պարսամ՝ հրէց,
ԱՏԱՅՈՂ շունի, ԾԱՆԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԵՎԻԺ—1670, ՏԵՂԻ
Բասնն:

ԹԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Բայց գրեցաւ սուրբ աւե-
տարանս՝ ի յերկիրն Բասնն, (ի) դուռն
սուրբ Աստուածածնին և կենաց բարեխաւսին
և սուրբ Ամենափրկչին և այլ սրբոց. ամէն,
երրորդ, զի հրամանն է Տեսն. Գանձեցէք
ձեզ զանձա յերկիրս. ո(ւ)ր ոչ ցեց և ուտիշ

ապականեն և ոչ զողք ական հասանեն.—
ի թվին ԹԺԺԹ (—1670). ի հայրապետու-
թեան տեսան Ժակոբ կաթողիկոսին՝ ի
յաթոռն սուրբ էջմիածնի, Վաղարշապատու
սուրբ ուխտիս սուրբ Աստուածածնին առաջ-
ն(որդ)ութեան՝ Մկրտիչ եպիսկոպոսին:

Արդ, գրեցաւ սա՝ ձեռամբ Պարսամ
երիցու, սուտ և անարժանիս, (զ)րի անուամբ
տէր կոշիմ և գործովս ոչ եմ յիշելի, Յիշե-
ցէք զհայրն իմ՝ զՊալին և զմայրն իս՝ զՍա-
թու(ն)ան և ամենայն արեան մերձաւորն
իմ. ամէն, Դարձեալ, յիշեցէք զկողակիցն իմ՝
զԵղ(ի)սիկն և զեռարոյս որդիք իմ՝ զԳրի-
գորն և զՆիկողոսն և զգաստը(ս)ն իմ՝
զԱնան, Եւան, Սանդուխտն, Վառվառն,
և զհարսն իմ՝ Շահփաւ և ո(ւ)ր իմ վերայ
երախտիք և ախատանք ունի, Աստուած
թողու զիրեանց գործեցեալ մեղքն, բարե-
խաւսութեամբ սուրբ Աստուածածնին և
ամենայն սրբոցն. ամէն:

408.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԿԶ.

Վարագ. Հին րի. 89. ԹՃԻ=1671.

Նիտիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ Սկզբից 6 թերթ թափուած է,
ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. չունի,
ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 20X25, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քողորագիր,
ՍԿԶԲԱՏԱԻՔ թռչնազերի, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ գունատ Գարդեր եւ թռչուններ,
ՄԱՆՐԱՆԿԱԿՔ 3 անտարանիչներ, ԽՈ-
ՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ ՄԻ-
ՐԱՅԼ, ՍՏԱՑՈՂ Շահ-գալէ, ԽԱՂԿՈՂ եւ
ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԴՂ=1671,
ՏԵՂԻ Սոխտորլիս:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցուի.

Փառք . . . Ուստի և յատաւեղն ար-
ժուիթեան՝ աստուածատէր և յերկիւղածն
Աստուծոյ՝ Շահ-գաղէն. որ ցանկացող հոգե՛
յայտ կեանս՝ մեղսաբախչ տառիս և աս-
տուածաբաւ մատենիս և սուրբ աւետարա-
նիս. որ կամեցաւ, (ի) հայալ վաստակող

իրոց, (և) հառար գրել Կանձս աստուա-
ծայինս. ի մտի ունելով զրան մարգարէին,
որ ասէ. Երանի, որ ունիցի զասակ (ի) Սիոն
և ընտանի յերուսաղէմ:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, եղբայրք. որ
հանդիպիք ի սմա, կարգալով կամ օրինա-
կելով, յիշեցէք. զՇահ-գատէն և որդիքն իւր՝
Մինաս և զՆազարն, և զդուստր իւր՝ Ար-
զուն, Սիրի-թուղտն և Նազին, Սալվարն, և
զհարսն՝ Մարիանն և թոռն՝ Թուման, և
Շահ-գատի կողակից՝ Խաչատուրն, և ամե-
նայն արեան մերձաւորացն և ազգականացն
ամենեցուն. ամէն:

Շնորհիւ Տեառն սկսայ և որորմու-
թեամբ նորին կատարեցի զսուրբ աւետա-
րանս՝ (ի) թվին ԹՃԻ (=1671)-ին. ի գեօղն
Սոխտորլիս. ձեռամբ յոգնամեղ և անար-
ժան Միքայէլ քահանայի. Աղաչեմ զսուրբ
հարսդ և եղբարդ, թողուիթին շնորհեա
մեղաց իմոց և իմ ձեռողացն և որորց իմոց
և իմ եղբարցն. ամէն:

409.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԿԷ.

Լիմ անապա. Հին րի. 408. ԹՃԻ=1671.

Նիտիթ թուղթ, ԿԱԶՄ արծաթապատ
եւ ոսկեգօծ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քաւական կեղ-
տոտուած է, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. քողորագիր ա-
ւետ. մի մի թերթ, ԴԱՏԱԿ ԹՂ. չունի,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ, 8X12,
ԹՈՒՂԹՔ 280, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քողորագիր,
ՍԿԶԲԱՏԱԻՔ թռչնազերի, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ գունատ Գարդեր եւ ծաղիկներ:

ՄԱՆՐԱՆԿԱԿՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻ-
ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Ղառուածատուր և
րէջ. ՍՏԱՑՈՂ չի ունեցել, ԽԱՂԿՈՂ եւ
ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌԴՂ=1671,
ՏԵՂԻ նայաղ զատուի՝ Ակունք պիղ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերցուի.

Փառք . . . Շնորհիւ Տեառն սկսաւ և

խնամաւոր նորին կատարեցի՝ զուսաւոր և մտքարխալոյ, սուրբ աւետարանս՝ ի զաւառս նալաղ, ի զեղոս Ակունք՝ որ կոչի Պաղարչեան, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, և (ի) հայրապետութեան տեառն Հայոց սուրբ Էջմիածնայ՝ տէր Յակոբ կաթողիկոսի և մերոյ ուրբ ուխտիս Ստաթէի սուրբ առաքելոյ, և այլ բազմաաւաք սրբոց նըշխարացոս, որ աստ կան ժողովեալ—ԹԻ և ԸՃ (=9800)—ի պահապանութիւն տանս Սիսակալ սպասաւորիս՝ արհի եպիսկոպոսապետի՝ տէր Յովհաննէսի. ի թվականութեան հայկազեանս սեռի՝ հազար հարիւր և քսանի (=1671), Զի ցանկացող (և դեպ) այսմ բազմազով դադարեալ(իս)՝ ցնդեցկայարարած զբոստաով ունէր յինքեան զամենայն արուեստ գրչութեան, Բանգի զարդարեալ է սա՝ ի մեծ վարժապետէն և ի քաջ բարտուղարէն, մեծ յարուսապետէն

և քաջ հոգեւորէն՝ Գրիգորի մեծի. որ ձեռամբ բազկի իւրոյ զբեալ ունէր զարքիւնակ սուրբ աւետարանիս՝ կէտք և ստորակէտք, վանկօր և շեշտօր և բարոյկաւ. նոսն դարձայգրաւք, և բմակից՝ գիրքն ի տեղի իւր կարգեալ՝ իմաստասիրապէս, և համաբայքն և ճապաղ ցանկն ուղղագրեալ և ներնադրուեալ կարմրագրով, նա ևս մեղուցեալ անձն՝ զընդի զսուրբ արքիւնակէն՝ աւետարանս, տետր քնդ տետրի, թուղթ ընդ թղթի, տող ընդ էջի, և այլն ամենայն սրբատուութեան՝ արհեստն, որպէս և նոյն։ Արդ, աւարտեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի տօնի մեծի Նիկողայոսի, զեկտեմբերամսոյ ինըն, օրն շաբաթ. ձեռամբ մեղապարտ անարժան Աստուածատուր Իրիցոյիս. (որ) անունս (ունիմ) և ոչ զօրծ. ի խնդրոյ (. . .) :

410.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԹԿԸ.

Վանի՝ Պօլսոս-Պետրոս եկ. Զիմ րիւ 198. ԹՃԻԹ—1673:

Նիւիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆԲ սկզբից մի քանի թուղթ պատռուած է. ՄԱԳ.-ՊԱՆ. չունի ԴԱՏԱԸԿ ԹՂ. չունի ՄԵՏՈՒԹԻԻՆ, 11X16, ԿՐՈՒԹԻԻՆ երկրիւն. ԹՈՒՂԹԲ 240, ՏՈՒԲ 23, ԳԻՐ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԲ թրոշնագրեր եւ ծաղկագրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԲ զոմնասոր ծաղիկներ եւ պատկերներ, ՄԱՆԻՍԱՆԿԱՐ 19 եւ 4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԿ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻՉ վարդան երեց, ՍՏԱՅՈՂ չունի, ԾԱՂԿՈՂ կարպետ երեց, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ժԱՄԱՆԱԿ ՌՃԻԹ—1673, ՏԵՂԻ Ապարանից ս. Խոսի Վանք, Անդազ գիւղ, Մամուղանք գաւառ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐՈՒԹԻԻՆԷՎ. Վեցուլ.

Փաստ . . . Եւ արդի գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ Վարդան երիցուս, անիմաստ և արմար գրչիս (. . .) և բազում մեղաւք ցնորեւք պաշարեալ. այլ ըստ

կարի մերում, զոր պարգև(եաց) մեզ մարդասէր Հոգին սուրբ, բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա՝ գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ եղեալ՝ յերեւելի և յաներևոյթ թշնամեաց. ըստ նմանութեան (զեւտոց) կամ ծովու, որ յալեաց տառանհալ, իսկ գրեցաւ սա՝ ի մեծ թուականի հայոց՝ ի ՌՃԻԹ (=1673) ամին, ի յերկիր Ռիդան, ի գիւղս՝ որ կոչի Աւրդանց. ընդ հովանեւս սուրբ Իսաիւն Ապարանից և մերոյ տաճարիս՝ սուրբ Գեղոցա զարաւարին (. . .) կատուցեալ կա։

Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ, կողկողալին պաղատանք, զանկունսղ սուրբ եկեղեցւոյ, որք ազտիք ի սմանէ, կարգալով կամ արքիւնակելով և կամ հարեանցի տեսանելով. յիշեցէք ի սուրբ և յերկնաթիռ յաղօթս ձեր, առաջի անմահ գառիս Աստուծոյ՝ զիս զանաբան. . . և զայլոյ իմ՝ զԱԵԱՆԻՍ, զարի և զքաջ քարտուղարն, և զեղ-

բայրն իմ՝ զմազդասի թուճէն, և զեռարոյս որդին իմ՝ զԱրրաւամ. որ փոխեալ է առ Տէր. ամէն: Յիսուս, միածին Աստուած, զկենդանիքն անփորձ պահէ, զննջեցելոցն ողորմութիւն շնորհէ. և որ զամէնն ասէ, Աստուած զիւր մեղք չի յիշէ. ամէն:

Յիւնցէք զեղկելի Կարապետ

հրէցս. որ զաւետարանս ժաղկեց որոգող. անմեղադիր լերուք. . . և այս եղև ի վան քաղաք. ընդ չովանեա սուրբ Պօղոս առաքելոյն, ի հայրապետութեան տեառն Նաւապետին, ի թվականին ՌՃԽԸ (==1699) ամին, և ի վայելումն ընթերցողաց. ողջ լին. ամէն.

411.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն, ԶԻԹ.

Լիւմ անապատ. Հիմ ր. 395. ԹՃԻԳ=1674:

Դիտիթ մազարալմ, ԿԱԶՄ արծաթապատ ոսկեջրամ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԳ շատ լաւ է պահուած, ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 11×16, ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկսին, ԹՈՒԼԹԻՆ 240, ՏՈՂԳ 23, ԴԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՐ ոսկեզօծ թղշազրեր, ԼՈՒՍԱՆԸԱԶԱՐԻԳ ոսկեզօծ ծաղկներ, թղշուններ և սրբերի պատկերներ: ՄԱՆԻՆԿԱՐԳ 18—4 անտարանիշներ, ոսկեզօծ, և ՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԳ 4, ԴԻԻԶ Յովաննէս րաշանայ, ՍԱՏՈՂ Տէր Դրիգոր, ԴՊՂԿՈՂ, վանեցի Սահակ, ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՃԻԳ=1674, ՏԵՂԻ Ստամպոլ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹԻՆԷՔ.
ՎԵՐՅԱՄ.

Փառք . . . Զոր տեսեալ և իմացեալ զսօքս անճառ փրկաւոր տնօրէնական ներգործութիւն՝ բարեմիտ և երկիւղածն յԱստուծոյ՝ տէր Գրիգոր քահանայն. և հոս՝ եռափափազ սրտի՝ զրկ և ոսկեալփայլ երանգ երանգ զունով՝ զարդարել, ի փրկութիւն հոգոյ իւրոյ և բարեամիտ ծնողաց իւրոց: Նորն՝ Սարուխանին և մօրն՝ Մախմուտին և եղբարցն՝ Խաչատուրին, Պետրոսին, Յովաննէսին. փոխելոյն առ Քրիստոս, և իւր կողակցին՝ Մարիամին. և որդւոցն՝ Մարգարին, Դաւիթին և Դաքարին, զստեբացն՝ Մարգարտին, Եղիսին, Աննային և Մախմուտին, և եղբորդւոցն՝ Աւետիս սարկաւազին, Ստեփաննոսին և Պօղոսին, Աստուածատուրին, և փոխեցեալ որդւոցն՝

Դաւիթին, Եղիսին, և այլ ամենայն արեանառու մերձաւորացն և ազգականացն, կենդանեացն և հանգուցելոցն:

Որք հանդիպիք մամ՝ տեսանելով և կամ կարգալով. լի բերանով և բոլոր հաւատով, լիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք քաւրոցի Դրիգոր քահանայի, ստացող սուրբ աւետարանիս, և Աստուած զձեզ յիշէ յաւուրն դատաստանին. ամէն:

Եւ արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց և անիմաստս ի զիրս զըշտութեան սուտանունս մեղապարտ Յովհաննէս քահանայ. շնորհիւ Տեսուն սկսա և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ աւետարանս. ի թվականին Հայոց ՌՃ և ԻԿ (==1674) ամին. ի յարբայանիտ քաղաքն Լստամպոլ. ընդ չովանեա սրբոյն Նիկողայոսի և այլ սրբոց զամբարանացս. որք տաս կան հաւաքեալ. ի հայրապետութեան տեսուն սուրբ աթոռոյ եջմիածնի՝ Յակոբայ սրբադան կաթողիկոսի:

Եւ արդ, ես մեղուցեալ և անպիտան ծառայս ձեռ՝ վանեցի Մահակ զգիրս, և կեալ իմ ի քաղաքն Քաղչի, և ստալաջ զսուրբ աւետարանս՝ ի քահանայէն Վարդանայ, տեսոր, միայն սեաա զրով. և իմ քնակեալ ի վանս Աւրդալոյ, առ ոտս երանաշնորհ և ատուածարանս վարդապետին՝ Վարդանայ, ամ մի և եւ ամին, և ծաղկելի վարդապետին Ս աւետարանս ոսկեզօծ, պատանկան և զեղեցիկ յորինուածով. և այլ րացով զբանիս ետ ծաղկել և զմնացեալ զբեանս եւ վերստին նորոյնն. թվով՝ ՀԵԸ:

413.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ ՀԱ.

Վարազ, Հին քի 243. ԹՃԻՆ=1676.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ արծաթապատ, ՀԱՆԻԱՄԷՆԷ քառակմն լուս է պատում, ՄԱԳ-ՊԱԶՊ, չունի, ԳԱՏԱԿԻ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 9×13, ԳԻՈՒԹԻԻՆ, երկրին, ԹՈՒՂԹԲ 336, ՏՈՂԲ 22, ԳԻՐ քարապիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹԲ պարզ գլխադիր, ԼՈՒՄԱՆ, ՅԱԶԱԼԻԹ չունի, ՄԱՆԻՐԱԿԱԼԲ չունի, ԽՈՐԱՆԻ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ չունի, ԳԻՐԶ ՄԻՍԻԺԱՐ քառանյայ, ՄԱՂԿԱՂ, ԿԱԶՄԱՂ, և ՍԱՆՅԱՂ, անբայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆԻՆ=1676, ՏԵՂԻ Կանենց զիւր,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՄԻՐՈՒԹԻԻՆԷ, ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք. . . Արդ, զրկցաւ սուրբ աւետարանս առտառնապատ, ձեռամբ անարժան և մեղսամեծ մատարմա՝ ՍԻՐԻՐ անտանու քաջանախն, Եւ իմ անտղեկակ, զգալ յարեաւ զբոյժիւն և բազում մեղաց ցնորիւ, պաշարեալ. այլ քառ կարի իմում,

զոր պարգեհաց ինձ Հոգին Աստուած. որ հասոյց զիս ի վերջ զրիս. զրեցի յբնախն և քառոյց արիւնակէ, Եւ է ի մեծ թուականս Հայոց ԹՃԻՆ (=1676) ամի, Գրեցաւ սուրբ աւետարանա՝ ի յերկիրն Մոկաց, ի գլխաւ զն՝ որ կոչի Նանենց, քնդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի զարաւարին. ի զառն և ի նեղ ժամանակին, որ այլապիսի զարացեալ են ի վերայ մեր, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց, զոր Տէր Աստուած պանծացէ զպզպ հայոցս:

Եւ և(ս)ս զառնաւ մեղաք չէքս զՄիւրիւթարս և զձեռոյ իմ՝ Քղաթի և զՍիրամարզ . . . զԿողմարձ, և զԵղրայրս իմ զՈվանէս և զԱւետիս և զԳրիգորս և Գուրամիր, և զամենայն արեան միթաւորաց, յիշեալ Քրիստոս (ի) զայստեանդ. ամէն. ամէն. Անմեղազիր լիւրս խոջորութեան զրիս և պակասութեան . . . Եւ Քրիստոսի փառք յախտանս. ամէն:

414

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ ՀԲ.

Աղլամու, Հին քի 20. ԹՃԻՉ=1677.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշկապատ, ՀԱՆԻԱՄԷՆԷ վառ է պատում, վերջից յիշատակարանը չունիմ է, ՄԱԳ-ՊԱԶՊ, չունի, ԳԱՏԱԿԻ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ, 12×18, ԳԻՈՒԹԻԻՆ, երկրին, ԹՈՒՂԹԲ 252, ՏՈՂԲ 23, ԳԻՐ քարապիր, ՍԿԶԲԱՏԱԹԲ թռչնապիր և մարդապիր, ԼՈՒՄԱՆ, ՅԱԶԱԼԻԹ ծաղիկներ և զարդեր, ոսկեզոծ, ՄԱՆԻՐԱԿԱԼԲ 4 աւետարանիչներ, ոսկեզոծ, ԽՈՐԱՆԻ 8, ոսկեզոծ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ 4, ոսկեզոծ, ԳԻՐԶ նակար քառանյայ,

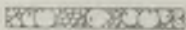
ՍԱՆՅԱՂ չունի, ՄԱՂԿԱՂ, և ԿԱԶՄԱՂ, անբայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆԻՆ=1677, ՏԵՂԻ անբայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՄԻՐՈՒԹԻԻՆԷ.

(Յիշատակարան չունի)

Վախաթի ունեւորուն վերում.

Չմեղաթաւայ Յակոբ քաջանայ՝ յիշեք ի Տէր, Եղրայր իմ. ԹՃԻՉ (=1677)
Թճիչ:

415.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶՆԳ

Կսուց անապատ. Հին քի 101. ԹՃԻԷ—1678.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ Կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ ըստ և պահումս: ՄԱԳ. ՊԱՆՉ.
Հունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. Հունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ,
19X25, ԳՐՈՒԹԻՆ Երկսին, ԹՈՒՂԹՔ
246, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քոյորագիր, ՍԿԶԻՆԱՆ-
ՏԱՌՔ թողնողներ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ քա-
նաթղ ծաղիկներ, Եզարդեր, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ
4 տետարանիկներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐ-
ՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Օնան, ՍՏԱՅՈՂ, ՄԵՐՈՒՆ
և Վարդ-խաթման ԾԱՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ ժԱՄԱՆԱԿ ԹՃԻԷ—1678, ՏԵՂԻ
Սպանտա՝ Ղապատ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԻՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Ուստի և տեսեալ զսորայս
անձառ փրկացործութեան խորհուրդ՝ ոմն
ի լուսաճնեալ զարմից սրբոյն Սիոնի, անուն
կոչեցեալ սոս Միկըն և զամուսինն իւր
Վարդ-խաթմուն, Խառն զբն զսոս և Երփն

Երփն զունով զարդարել. և ստացան,
(յ)արդար վաստակոց և հալալ արդեանց
իւրեանց, մեծաւ փափագանոց և յոյժ սի-
րով, առ ի յանստուերակիր յիշատակ և
վասն փրկութեան հոգւոց իւրեանց, ամէն:

Եւ արդ, զրեցաւ սուրբ առեւտարանս՝
ի յերկիր Սալամատա, ի գեղոս Ղալաասար.
Ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգսի զօրափարին
և ի հայրապետութեան վեհափառ կաթու-
ղիկոսի Հայոց՝ տեսան Յակոբայ, և առաջ-
նորդութեան սուրբ ուխտիս մերոյ՝ Լուս-
յեալ վարդապետի. ձեռամբ Յոհան մեղա-
պարտ զրչի. և թուականութեան Հայոց
ԹՃԻԷ (—1678), ապրիլի ամսոյ ԻԶ, Արդ,
աղաչեմ զձեզ զսոս լուսեղծ քահանայից
և սարկաւապաց, որք հնչեղակիք անա-
կարդալով կամ օրինակելով, անմեղադիր
լերութ անապատաց և խաչորութեան զբոս,
զի կար մեր առ իւր:

416.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ԶՆԳ

Վարդ. Հին քի 73. ԹՃԻԱ—1682.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶԻ Կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ վաստ և պահումս: ՄԱԳ. ՊԱՆՉ.
Միջին Մեհարդեան տառերով ճաղմուտի
մի մի թերթ սկզբում՝ և վերջում՝ ԴԱ-
ՏԱՐԻ ԹՂ. Հունի, ՄԵՄՈՒԹԻՆ 11X19,
ԳՐՈՒԹԻՆ Երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ
23, ԳԻՐ քոյորագիր, ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ թող-
նողներ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ Հունի, ՄԱՆ-
ՐԱՆԿԱՐՔ Հունի, ԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԿԻՍԱԽՈՐ-
ՐԱՆՔ Հունի, ԳՐԻԶ Խաղարատ, ՍՏԱՅՈՂ,
Սարգիս ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ:

ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՃԻԷ—1682, ՏԵՂԻ Բնտա-
կանց գեղ՝ ի Մշտունիս, որ այժմ Պատրո-
կանց ամի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԻՈՒԹԻՆՔ.

(Յիշատակարանի առաջին թերթերը
թափուած են, վերջին թերթի վրայ գրուած է).
Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աս-
տուած-ողորմ առաջէք՝ Սարգսին, կողակից՝
Գուլաղուն, հորն՝ Սարգսին, Եղորդն՝ Մուրա-
տին. ամէն, ՏԵՐ Աստուած, որ խաչեցար:

խողցիտը և յարհար ի ձեռեւոյց և արարեր ապատու իրին Ազատաց: արա ազատութիւն և ձեղաց իողոյ իրին շնորհնա՝ մազթասի Գուրադուն և Սարգսին: որ գաւտարան զնեց ի զունն Բեթակունից սուրբ Աստուածա՝ ձնին: յիշատակ իւր և ծնողաց իրեանց: ամեն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէ՛ք՝ Գուրադուն, Սարգսին, բռնս Միքայելիւն, տէր Աւետիսին, զեղի տանու-տերանց, մեծի և փոքու, և խնամատարո-

ղաց: Ով խնամ տանի ի վերայ սուրբ աւե-տարանիս՝ ի՛նչ հրէ, ի՛նչ ջրէ պահէ: Աստուած գան մարդն արհնէ, որ խնամ տանի: Ապա տէր շունիմ, յոյս Աստուած ունիմ և զգեղի քահանայ(յ)ք և ժողովուրդք: որ խնամ տա-նիք՝ արհնիք ի յԱստուծոյ և ամենայն սրբոց: և զիջի: Գրեցաւ ի զօրն Բնտականց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածաձնին: (Ի) իվ(ին) ՌՃԱԱ (=1682): ձեռամբ Դեղա-ւոր Պաղտատար **գրէին**: Աստուած ողորմի: ամեն:

417.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Հ Ե.

Վարդ. Հիւսիս 67. ՌՃԱԱ=1682:

Երեւթ թողով, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ քաղաքում և սկզբից թա-վամ է, ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. չունի, ԳԱՄԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 15×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ Երկրին, ԹՈՂԹՔ 276, ՏԱՂՔ 21, ԳԻՐ քո-րոյ սպիւր, ԿԻԶԲՆԱՍԱՌՔ թղթակերպ, ԼՈՒ-ՍԱՆԱՅԱՌՔՔ գունասուր ծաղիկներ, ՄԱՆ-ԲԱՆԱՌՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱ-ԽՈՐԱՆՔ 4, ԴԻՐՁ Դատիք Լրտում նոցի, ՍՏԱՅԱՂ ՏԼՐ Բովանման, ԻՐԱՂԻՍՂ և ԿԱԶ-ԻՐՈՂ տնայտոյ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՇԼՂ=1682, ՏԵՂԻ անայտոյ:

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փաստ. Որ տրամադրեաց զմա-տունս վերջացեալ տկար սոցոյս Դատիք Արտամանկոյցի, հասանել ի վերջին զիմ ա-տուածախոս աւետարանս: նմա անդադար որհնութիւն և անհնազիստ բառարանու-թիւն: Դարձմ է ի իվին ՌՃԱԱ (=1682), ի զօրն ի ի նեղ ժամանակիս: որ կամք գերի ի ձեռ-աշխատելոյ ազանց: զոր ՏԼՐ Աստուածն ազա-տեացի զբրիտանոնայն ի ձեռաց անորինա-տան: Զոր տեւեալ պաշտոյ պանծա ա-տուածային՝ Նեղանոցի (. Դարձեալ, յիշեցէք ի մարտափայլ յազօթս ձեր՝ զհա-տուարիմ քահանայն՝ գտէր Բեթանէան: որ զնեաց գաւտարանս, ի հապօ վաստակոց

իւրոց, անջինջ յիշատակ իւր և իւր ծնողաց: Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յազօթս ձեր՝ գտէր Բեթանէա քահանայն և զհայր՝ Եղեայն և զմայրն՝ Նեղարն, և զկողակիցն՝ Ըռնան և որդոյն՝ Կէպարին և զեղեայն և զԲարոն, և զստերաց նոցին՝ Նու պարին և Մրուսիին և եղբորս իմն՝ Ամիրադին, և որդոյն Մարգարին և մեծ կեդոր՝ Պար-սամին և որդոց նորին՝ . . . :

274 ա թղ. . . 1676 ամի, ռամանեան սուլ-թան Ապտուլ Աղիզ զահընկէց եղաւ: տեղի նորա պայազատէ կործորդի իւր՝ սուլթան Մուրատ: Յետ քանի մի ամսոյ, պատճա-ռելով ի՛նչ խելագարեալ է, զնա ևս զահըն-կէց արարին: Յետ նորա պայազատէ տեղի նորա՝ կորայր նորա՝ սուլթան Համիտ: որ այժմ թագաւոր է:

Յայժմ ամի, Ալեքսանդր կայսր Ռու-սաց, պատերազմ հրատարակէ քնդդմ օս-մանեան սուլթանին: Օսմանեան սուլթան Նուրադտակ առաքել առ ամենայն մահմե-տակրոն սոց, հրաւիր կարգայ(յ)՝ ելանել ի պատերազմ փան կրօնի:

Սոյն հրաման, որպէս (յ)ամենայն եր-կիր տարածի: Նոյնպէս հասանիլ յերկիր Շա-մտինանոյ: ուր նստէր Մարաց զհնպեան՝ շէի Ապաթուլան: Եայնժամ վաղվազակի

գործողով եկել, աւելի յանդատան չազար-
ամենեքեան արք բարբարոս, արեան ծա-
րախի քրիստոնէից, Գուրգ կազմէ, տալ(յ)
մաս մի ի ձեռս աղգականի իւրոյ՝ չէի
նուրիտին անուանելոյ, ետիս երթալ ի
Պարսկաստան. անտի ես առնու գորս րա-
զում ի Քրտաց կարտար անուանելոյ. որոյ
գլուխ կարգէ որդի Ալի-աղայի՝ Ըշկաթ՝
անուանելոյ, որ նստէր ի բեթն՝ Նարաւոյ,
Որդի Ալի-աղայի՝ Ահմէ(դ)՝ Նանդերձ
նուրեւտնի, խաղա, զնայ, Նասանէ (ի) սահ-
ման Օսմանեան, ի գաւառն Աղբակայ, մօտ
ի վանս սրբոյն առաքելոյն Բարդուղիմեայ,
Խորան կանգնէ ի մէջ արտօրէից, պատգա-
մաւոր առաքել առ վանահայր վանուց՝
Ռշտոնցի Նարեկ աւանին՝ եղիսզար վար-
դապետ. պատրաստել կերակուր զօրաց,
Ըստ Նրամանի նորէտնի վեց չազար զօրաց
պատրաստել կերակուր և զգառինս՝ աւելի
քան զՆանդեւտան, առեալ տանի ի յոտս
նուրեւտնի. զօնս մատուցանէ վանս ագա-
տութեան երկրի և վանուց, Բայց անար-
զանք յոտս դարձուցանէ:

Երկրորդում աուր Նրամաէ, զի բե-
րիցեն նմա ոչխար մի քրիստոնէից. զենեակ
խորովէ, զնէ ի վերա սկզանոյն. ձայն
տուեալ ամենայն զօրաց՝ առ ինչն չաւաթէ,
զմիտն խորովել առեալ ի ձեռին, բարձր
ձայնիւ բարոզ կարգա և ասէ. Դուք ինքնին
ականատես եղաք, զի առանց զնոյ զոչխար
քրիստոնէի զենեակ՝ աչա ուտեմ. զի մեզս
ինչ ոչ չամարեմ ինձ. այսպէս ամենայն
ինչք քրիստոնէից՝ կապուտ կոթողուտ առ-
նել Նրաման(ն) է ձեզ:

Յետ Նրամանի այնորիկ. յարմուկեցան

ի վերայ վանուց, զորունս խորտակեցին.
ետիս զերիտասարդ ոմն, ի զեղէն էրանկա-
նի, անուն . . . , յարձակեցան ի վերայ
եղեկոյն՝ ի մէջ արտաքին դրան վանուց՝
կենազրաւ արարին: Եւ ապա յարձակեցան
ի մէջ վանուց, արք և կանայք. ձեռք և
տղայք մերկացուցեալ, և զվտես իսպառ
խուպան արարին: Իսկ վանահայր, որ ամ-
րացեալ էր ի վերայ տունեաց եկեղեցոյ,
պատեն ժամ գտեալ, Նանդերձ երկու բա-
նանախ, ՝ փախստական անկանի ի Պարս-
կաստան: Յետ ամսոց վեցից մեռանի ցա-
ւօք. ինչի ի գերեզմանատան գիւղ Փայա-
ջուկի:

Վանս սրբոյն Բարձուղիմէոսս առա-
քելոյն՝ մնայ ամայի և անմարդարեակ
իբրև ամ մի: Յետ միոյ ամի, մեք, որ նախ
ի Իսմայէկոսայ յեղիպտոս և ապա ի Սղերդ
վարեալ էինք զառաջնորդական պաշտօն. ի
նոյն ամի եկեալ էինք Վասպուրական՝ Վան
քաղաք, ի՞նչոյն ժամանակի վարէր զպաշ-
տօն Նովուական՝ Ղան քաղաքի՝ Երեմիայ
արքեպիսկոպոս: Աստի առաջնորդ՝ Նանդերձ
իշխանօք՝ ինդիր արարեալ ի մէնջ, կալ ի
վանս լուսաւորչին մերոյ Բարդուղիմեայ.
ուստի զիջար ի խնդիրս նոցա. 1878, յու-
լիս 10 թուականին, եկաք ի յԱխպակ, Ջիւեր-
կիր առհասարակ մերկացեալ էին ի յընչից,
առհասարակ աղքատ Նացամորք՝ էին. ձեռն
ալրկաք ի շինութիւն վանուց. ու (որ է?)
սպեղանիք վիրաց թշուառ ազգին Նայոց.
յոյժ չարչարանօք չազիւ կարողացանք՝
փոքր ի շատէ՝ յառաջ բերել զվանս. ի
յիշատակ իմ և մնողաց իմօց, Յորեան
բեռ՝ վեց չարիւր զանկանի ի ցնոյ առաք:

418

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԱԶ.

Վանի՝ Աւստոյ եկ. Հիմ թիւ 19. ԹՃԼԱ=1682.

Նիւթ թուղթ. ԿԱԶԻՄ կաշի, արծաթապատ. ակամակտ խաշերով զարդարուած: ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ լաւ է պահուած, ԴԱԿ - ՊԵՇՊ. չունի, ԴԱՏԱԿ ԽՂ. 6, ԴԵ-ՆՈՒԹԻՆ 15×21, ԳՐՈՒԹԻՆ երկուսն թուղթ 244, ՏՈՂԲ 23, ԳԻՐ քորրազիր, ԽԿԶԲԱՏԱՌՔ թղթազրեք, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունաւոր վարդեր, ԴԱՆՐԱՆԿԱՐԲ 16+4 անտարանչներ, ԽՈՐԱՆԻ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻ 4, ԳՐԻԶ լիւնակ վանկեյ, ԽՏԱՅՈՂ լոճաւ Լմարալ, ԽԱԿԱՂԻ և ԿԱԶ. ԴՈՐ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՆՎԼԻ=1682, ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔԻՆՔ.

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, զիցաւ սուրբ աւետարանս՝ յարգանք վան. ընդ հովանեաւ սուրբ Վարդան զորավարին և զստերն իւրոյ սրբոյն Շուշանայ. ի դառն և ի նեղ ժամանակի. ի թուականութեանս ԹՃԼԱ (=1682) ամին. ձեռամբ մեղապարտ սուտանուն խալիֆայի. ի խնդրոյ աստուածակեր և բարեմիտ տանուտիրոջ՝ ըռէս Ամիր-աղին. որ ստացաւ զսուրբ աւետարանն և ետ զնեյ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և իւր կողակցոյն՝ Անա-խաթունին և որդոյն՝ Դարիպ-ջանին, Գրիգորին, Ամիրխանին, Կոզմին և զստերն՝ Զմբութին, և իւր ծնող հօրն՝ ուսիւյ խաչատուրին, կողակցոյն՝ Էթարին և եղբորն՝ Յակորին և իւր կողակցոյն՝ Դաստա-գուլին. որ փոխեցեալն են առ Քրիստոս. և միւս որդոյն՝ Յակորին և իւր կողակցուն՝ Գոհարին, և իւր որդոյն՝ Աստուածատուրին, զստերն՝ Լուրարին, և միւս եղբորն՝ Յովսէփին, և իւր կողակցուն՝ Մարանին և որդոյն՝ Խաչատուրին: Ինչեղեք և Աստուածողորմի ասացէք ըռէս Ամիր-աղին, և Աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի միտանգամ զպատեանս. ամէն:

Եւս առաւել յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք՝ ըռէս Ամիր-աղին և իւր կողակցուն՝ Անա-խաթունին և իւր որդոյն՝ Դարիպ-ջանին և Գրիգորին, Ամիրխանին, Կոզմին և զստերն՝ Զմբութին և զծնողն իմ՝ ուսիւյ խաչատուրին, կողակցոյն՝ Էթարին և եղբորն Յակորին և իւր կողակցուն՝ Դաստա-գուլին. որ փոխեցան առ Քրիստոս, և միւս որդոյն՝ Յակորին, իւր կողակցուն՝ Գոհարին, զստերն՝ Լուրարին, և միւս եղբորն՝ Յովսէփին, և իւր կողակցուն՝ Մարանին և որդոյն՝ Խաչատուրին: Էր բերանով և ուղիղ սրտիւ Աստուած-զորմի ասացէք՝ ըռէս Ամիրաղին, և առհասարակ ամենեցուն. ամէն:

Եւ արդ, եւ անարժանս զտէր Սահակ Վանեցի. որ անուամբս և քանանայ ի զործովս ոչ. կաղաչեմ յիշել զիւս. զՆԱՅԻՆԻՔ՝ զԼՈՒՍԱՆ, զՄԱՅՐ՝ ԼՈՒՍԱՆՈՍ. Աստուածողորմի ասացէք. ամէն: Եւս առաւել յիշեցէք և Աստուածողորմի ասացէք՝ մեծ քանանային զեղիս՝ տէր Յովսափին. որ փոխեցեալն է առ Քրիստոս, և զորդին իւր՝ զնորունծայ քանանայն՝ զտէր Պետրոսն, որ մասնակից եղև սուրբ աւետարանին. որ ետ զնեյ ըռէս Ամիր-աղին: Տէր Աստուած զինքն ԼԻԽԻՐԻՆՈՂԷՔ քանայապաշտին զասակից և պատկակից արասցէ, Քրիստոս Աստուած միւր. ամէն: Հայր մեր. Ար այս զստն և նեղ ժամանակի առին սուրբ աւետարանս. որ Մատափայ-ընէն եկաւ պարտն՝ իրիստ նեղութիւն ետուր ժողովոյին:

Արք Հանգիւլիք այսրմ առախս

Լեղ շնորհեցէք մի ողորմի

Եւ մեր նախնեացն ամենայնիւ

Եւս առաւել պարտն Ամիր-աղին և Կնանկեյին Անա-խաթունին, և ծնողացն ուսիւյ խաչատուրին, և կողակցուն, Էթարին, և Լուրարիւրոյ զսակալցն՝ Դարիպ-ջանին, և սրբանունեղ տէր Գրիգոր քանա-

նային և Ամիր-գուլին և տէր Գրիգորի սէփին և որդոյն՝ Վանէսին և Խաչոյին որդոց՝ Ներսէսին, և եղբօրն՝ Ղարիպ-ջանին և որդոյն՝ Շալէնին, Դարձեալ, եղբօրն՝ Յով-պանեացէ. ամէն:

419.

Ա Ւ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Բ Հ Է.

Ձխլամերիկ՝ Փոկան գիւղի եկ. Հիւն քիւ 4. ԹՃԼԱ—1682.

Ն.Ի.Թ. թողիմ, ԿԱԶՄ ականակոտ խա-գիրով զարդարուած, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւ 1 պատած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 15X22, ԳՐՈՒ-ԹԻՒՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 244, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քարազգի, ՍԿԶԲԱՏԱՆԹ Թ թողնա-զրեր, կարմիր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻ Կար-միր գարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 1 անտարանիներ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱ-ԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Լ՛արամ, ՍԱՑՈՂ անյայտ, ԽԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԹՃԼԱ—1682, ՏԵՂԻ յանենց գիւղ՝ Մոկաց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, գրեցաւ սուրբ աւե-տարանս՝ ի թուականիս Հայոց ԹՃԼԱ (=1682), յերկրս Մոկաց, ի գիւղս՝ որ հոշի Նանենց, ձեռամբ անարժան Արքայութեան. ընդ նովանեաւ սուրբ Սարգսի գատազա-րին և որդոյ նորա Մարտիրոսի. ի դառն և նեղ ժամանակիս, յորում նեղիմք ի նայ կա-պանանքս թեւն անաբիւնաց. քանզի սաստ-կանայ քարկոթիւն և նեղութիւն ի վե-րայ աշխարհիս, վասն ծովացեալ ժեղաց մերոց:

420.

Ա Ւ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Բ Հ Ը.

Վանիս՝ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հիւն քիւ 169. ԹՃԼԲ—1683.

Ն.Ի.Թ. թողիմ, ԿԱԶՄ Կաշիպատ տախ-տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ վերջից թերթեր են ընկած, ՄԱԳ.ՊԱՆՊ. Միջին մարտիկան գրով ճաղորտորի մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 15X20, ԳՐՈՒ-ԹԻՒՆ, երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քարազգի, ՍԿԶԲԱՏԱՆԹ Թ թողնա-զրեր և մարդազրեր, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴԻ գանտոր ծաղիկներ, զարդեր և սրբերի պատկերներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈ-ՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Մար-տիրոս, ՍԱՑՈՂ Օ՝անկա, ԽԱՂԿՈՂ, և ԿԱԶ-ՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԿ ԹՃԼԲ—1683, ՏԵՂԻ Դատաշ-Փակ՝ յաներ գիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՈՒՄ.

(Երչատկարանի մեծ մասը թափուած է.) Դարձեալ, յիշեցէր ի Քրիստոս՝ զուս Երչանէսն. որ քատացաւ զսուրբ Արդ, գրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ Մարտիրոսի, ի յերկրս Գաւաշ, ի գեղոս Փակ-խերեր ի թուականիս Հայոց ԹՃԼԲ (=1683), Եւ Յոհաննէս, ետու զսուրբ աւետարանս յեթ վանից սուրբ Աստուածածինին, յիշատակ նոցոյ իմոյ և ձնաղաց իմոց. ամէն:

421.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՆԹ.

Վարույ. Հին քիւ 33. ԹՃԼԲ=1683.

Երեւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ վատ է պատուած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ.
Հունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ
16X21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, ԿՐԿԻՆ, ԹՈՒՂԹՔ 276,
ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ՝ քուրազիր, ՍԿԶԵԱՏԱԹՔ
թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատ
ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարա-
նիքներ, ԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 1,
ԳՐԻՉ Հայրապետ, ՍՏԱՅՈՂ Հունի, ՆՐԱՂ,
ԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԹՃԼԲ=1683, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ,
(ՅԻՀատակարանի վերջին մասն
կած է).

ԱՐՆՈՒԹԻՆ՝ որ կարգայ.

ԳՆՈՒԹԻՆ՝ որ լքւ.

Փառք ՓԵՐԿՅԻՆ

Եւ յիշատակ գրչի. ամէն.

Ձեռամբ Հայրապետ գրծողի.

Ե. ձեռագ գրծող.

Ասացէր Աստուած-ողորմի.

Եւ ձեզ քստ կարգի.

Տէրն ամենայնի

Չձեզ արժան առնի.

Սուրբ արքայութեան.

Արդարաց դասի.

Պայծառ խորանի.

Անթառամ պսակի.

Երանաւէտ ձայնի.

Հրեշտակաց դասի.

Քաղցր բարբառի.

Էն (ԽՈՐԱՆ)-արժեան շնորհի.

Չքստացող սուրբ աւետարանիս

Արժան առնի Հայրական ձայնի.

Յաւուրն դատաստանին. ամէն.

Ձմեղա որ Հայրապետ գրիչս յիշեցէր
ի Քրիստոս, և Աստուած զձեզ յիշէ. Ի թվա-
կանիս Հայոց ԹՃԼԲ (=1683) ամին գրեցաւ.

422.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՆ.

Վարույ. Հին քիւ 96. ԹՃԼԳ=1684.

Երեւթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ Սկզբից թափուած է և մոտը
կտրած, ՄԱԿ.-ՊԱՀՊ. Երկաթագիր աւետա-
րանի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հունի,
ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 16X22, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, ԿՐԿԻՆ,
ԹՈՒՂԹՔ 240, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ՝ քուրազիր,
ՍԿԶԵԱՏԱԹՔ սակաւթիւ թռչնագրեր,
ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատ գարդեր և
ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ Հկայ, ԽՈ-
ՐԱՆՔ Հկայ, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ Հկայ, ԳՐԻՉ

Մորատ, ՍՏԱՅՈՂ ինքր գրիչը, ԵՄԱԿՈՂ
և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՃԼԳ=
1684, ՏԵՂԻ Անթանց՝ Մորատ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք . . . և արդ, գրեցաւ սուրբ
աւետարան՝ ձեռամբ անիմատ գրչի մե-
ղաւոր Մորատի, ի դասն և ի նեղ ժամա-
նակիս. յորում նեղիմք ի Հարկապահանջու-

թննէլ յանաբինաց զի ևս քան զես սաստկանայ դառնութիւն և նեղութիւն անորինաց ի վերայ ազգիս Հայոց, վասն ծովացեալ մեղաց:

Արդ, զրեցաւ սա՝ ձեռամբ մեղաւոր Մուրատի, ընդ հովանեաւ սուրբ առարկելոցն Պետրոսի և Պողոսի և սուրբ Գէորգալ(յ) դաւրավորին. (ի) թվականիս Հայոց ԹՃԼԳ (=1684) ամին. ի յերկիրն և ոկաց, ի գեօղս՝ որ կոչի Աւերդանց:

Արդ, յերեսս անկեալ տղայեմ կողկողադին պաղատանօք, յիշեցէր ի մաքրափայլ յազաւթս ձեր՝ զսուտանուն Մուրատ և զծնողս իմ՝ զՅովանէս և զմայրն իմ՝ զԶանւադիկն և զեղբայրն իմ՝ զՄիլլիքսեղեկ և զհայրեղբայրն՝ զՄիլինաս և զհար որդին, և զվարպետն իմ՝ զտէր վարդան. որ շատ աշխատանք քաշեց նետ անարժանիս. Աստուած դինքըն անփորձ պահեսցէ յայսմ աշխարհիս ամէն:

423

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ԶԶԱ.

Ջիւսմերիկ՝ Փոկան գիւղի եկ. Հին րիւ 5. ԹՃԼԳ=1684.

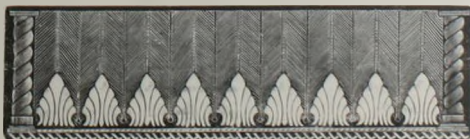
Ն.Ի.Թ. Թուղթ, ԿԱԶՄ կաշկարատ, արհամարտիւսքերով զարդարուած. ՀԱՆ ԻԱՄԱՆՔ լատ պանտած Լ. ՄԱՒ. ՊԱՇՊ. չունի. ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ 15X20. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն. ԹՈՒՂԹՔ 244. ՏՈՂՔ 21. ԳԻՐ քուրազիր. ՍԿԶԲԱՏԱՌԹ զունսուր Թոնազդեր. ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԹՔ զուսուր զարդեր. ՄԱՆԸԱՆԿԱՐՔ 16+4 սււնտալանիլներ. ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻՍԻՆՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻԶ. ԾԱՂԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍԱՆՑՈՂ անյայտ. ԺԱՍԱՆԱԿ ԹՃԼԳ=1684. Տեղի Շատախիլ թուղ զիւղ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փոսք . . . Արդ, զրեցաւ ար. աւետարանս ի յերկիրս Շատախոյ, ի դաւաղալազաքս՝ որ կոչի Թաղ. ընդ խովանեաւ ար. Ա.

մենայնփրկչի Աստուածածնին. և թագաւորութեան մեր պարունին՝ հազարացի եղդիւղերն. որ յայսմ ամի քառասուն ամէ, որ պարուն եկաւ ի Ջիւսմերիկ.

Որ և յայսմ ամի եղև սաստուածասատ րարկութիւն ի վերայ յերկրիս և աշխարհիս. զմա՜ արձակեաց Տէր ի վերայ մեր. և թագում մարդիկ ընդ հողով էարկ, և շատ մարդ ի յաց դարձուց—Ի հայրապետութեան Աղթամարայ՝ տէր Թումային. որ և յայս ամի զնաչեալ յեջմիածին և ձեռնադրեցաւ ի տէր եղիազարէն. զոր և Տէր Աստուած մեր ընդ երկայն աւուրս արացէլ զնա. ամէն—Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս ի թուականիս Հայոց ԹՃԼԳ (=1684) ամին, ձեռամբ տէր Յովանէս գրչիս և որդոյն իմոյ՝ Ստեփաննոսի:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԶԲ.

Այլաբար, Հի՛ք քի 93. ԻձԼԳ=1684:

Դի՛մ թուղթի, ԿԱԶԻՐ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆԻՔ կազմանան եղած, ԸՄԼԳ.-ՊԱՀՊ.
ԼԵՆԱՐՈՒՐԻՆԱՆ՝ երկարագիր սահմարանի
մ'ի մ'ի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շխյ, ԸՄԼԵ-
ՆՐՈՒԹԻՒՆ, 16×22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկսինյ
ԹՈՒՂԹԻՔ 276, ՏՈՂԳ 21, ԳԻՐ քոյրսագիր,
ԸԿԶԵՐԱՏԱՌՔ թռչնազեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԻՔ զոմատոր ծաղիկներ և զարդեր,
ԸՄԱՐԱՆԿԱՐՔ 4 առնտարանիչներ, ԽՈ-
ՐԱՆԻՔ շուկի, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻՔ 4, ԳՐԻՉ թու-
մայ քանանայ, ՍԱՑՈՂ Վարդանէլ, ՆՐԱԴ-
ԿԱՐ՝ և ԿԱԶԻՐՈՂ անյարտ, ԻՄԱՆԱԿ
ԻՌՂԳ=1684, ՏԵՂԻՒ Ուտան:

ՅԻՇ ԼՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ.
Վերամ.

Փարս . . . Ուտի և տեսնայ զսորս
անձառ իրկազորման խորհուրդ՝ ան
բարեմիտ և աստուածակեր տանոււթն՝
Վարդանէս. զարհուրեալ ի սպանեալացն
և իսպաքեւով աւետաքն. ստացաւ դանա-
ւիկ ձեռնութիւն և զանկողստելի զանձս՝
զուրբ աւետարանս, իշխատակ բարի իւրն
և ծնողացն իւրոց, հօրն՝ Բարսին և մօրն՝
Մարտաթին, կողակցուն՝ Նոյիսին, որոցն՝
եղբարթին և Աստուածատուրին, հորարցն՝
Սիմէոնին և Վանկսին, կողակցոյն՝ Շու-
շանին և Յակոբին, Սահակին և Սարգսին,
մօր՝ Զանաւդին, կողակցուն՝ Նաղդուլ, զրս-
տերն՝ Զանապանին, Արամատին և Դոյարին,
Մաքարին, կողակցոյն՝ Մարգարտին, Փաշին,
տէր Մխիթար քանանային և բոկս Նաղա-
ւաթին, և զամենայն արեւուն մերձաւորսն
իւր, զկենդանիս և զմահուցեալս, իշխալ
իցի ի ցիւրն կենդանի. ամէն:

Արդ, ևս Վարդանէս, ստացալ զսուրբ
աւետարանս, ի հալսլ վաստակոց իմոց, ի
թողութիւն և ի բժշկութիւն հոգւոյ իմոյ.

զի քրքի խոցոտեալ եմ ի ստանայեւ և ի
բազում խոցորից նորին. քանզի սովա-
հասից առ անձկային ի(մ) Գրիստոս, Վասն
որոյ առ ոտս անկանիմ առաջի սուրբ քա-
հանայից և ժողովրդոց, պաղատանօր հաշ-
ցեմ (յ) աստուածասիրացոյ. զի (յ) թեթեւու
(զ) յիշատակս. ի սրտի և առատ բերանով
արժանաւորիցեք զիս Աստուծոյ որորմու-
թեան, միով Տէր-որորմ(ե)ալիս. և զմնօրսն
իմ՝ զԲարսն և զԴոյարն, և զամենայն
արեւան մերձաւորսն. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ
զդաստ քահանայից, որք ճաշակէք յաստուա-
ծային բուրաստանէս և ամենայն սեղանոյս,
և որք պատահիր սմտ, տեսեմքեմք կամ
քննիցցեմք, իշխեցէր և Աստուած-ազգի-
տացէք՝ տանուտէր Վարդանէսին, հօրն՝
Բարսին և մօրն՝ Մարտաթին, կողակցոյն՝
եղբարին, որոցն՝ Նոյիսին, կողակցուն
և Վանկսին և Վանկսին, կողակցոյն՝
Շուշանին և Յակոբին, Սահակին և Սար-
գսին, մօրն՝ Մաքարին և Զանապանին, Նաղ-
դուլին, Մաքարին, կողակցոյն՝ Մարգարտին,
Փաշին, Դոյարին և Արամատին, և ամենայն
արեւան մերձաւորաց. ամէն:

Արդ, ևս Վարդանէս, զրդից զսուրբ
աւետարանս և ողբի արի ի դուռն Սարու
սուրբ Աստուածամնին, ձեռամբ տէր Մխի-
թար քահանային, անկինջ յիշատակ հոգւոյ
իմոյ և ծնողաց մերոց և զամենայն արեւան
մերձաւորաց և զիւրի մեծին և փոքուն,
առհասարակ ամենեկուն. ամէն: Աստուած
զայն քահանային և զայն տանուտէրն որչնէ,
որ գեաւդս լինի և խնամ տանէ սուրբ
աւետարանիս՝ ի հրէ և ի ջրէ և ամենայն
ցեղ փառէ: Մի սք իշխեցէ հեռացուցանել
զսա ի զրան՝ սուրբ Աստուածամնէն, ծա-
խելով կամ զբաւելով. ով որ հակառակէ՝
ի մերոց կամ յօտարաց, նայ զանէձքս

կայէնին առցէ և զխաշխանողացն, ի յօձէն մինչև ի նեոն. ամէն:

Իս արդ, ես յետինս ի քահանայից և անպիտան և անարժանս ի մանկուան հեկեղեցոյ, և անիմաստս ի զիրս գրչութեան՝ Թուսայ ստակաւունս րահանայն. շնորհի Տեսուն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի՝ զսուրբ տեստարանս՝ ի թվակներն Հայոց մեծաց ԹՃԼԷ (=1684), ի գտնատն Ոստան, ինչո ճովանեաւ սուրբ Ստեփանոսին և ի զսոն և ի նեղ ժամանակիս. ի հայրապետութեան լեղբամարայն՝ տեսնե Թումայի, որ յայսմ ամի ստեալ է զգաւագան իշխանութեան:

Արդ, որք հանդիպիր սմա, կարգալով կամ օրինակելով, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ մեղաւոր Թումայիս և իմ ճնօղացն, չօրն՝ տէր Աւետիսին և մօրն՝ Խաթուն-աղին, կողակցոյն՝ Հայհաթունին և իմ վարպետին՝ տէր Թումին և Սոլթանին, և ամենայն արեան մերձաւորացս առնասարակ ամենեցուն. ամէն:

Այլ և աղաչեմ անմեղադիր լիբուք իւրերութեան գրիս, և սխալութեան անմեղադիր լիբուք կրկին, զի կայր մեր աս էլ և Քրիստոսի փառք յափտեանս. ամէն:

Իարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Վարդանէսին, չօրն՝ Բարսին, մօր՝ Մրտաթին և պապուն իւր՝ Սասուն և կողակցոյն՝ Ջան-աղին, և իւր կողակցոյն՝ Եղիսին, որդոցն՝ Խյղաթին և Աստուածատուրին, Սիմէոնին, Եղարացն՝ մեկորին, կողակցից՝ Նուարին և Վանէսին, կողակցոյն՝ Շուշանին, չօրեղօրն՝ Սահակին և կողակցոյն՝ Գոգային և Մանուկային, որդոյն՝ Սարգսին, կողակցոյն՝ Շաղ-գիլին, զստերն՝ Ամատին, Ջաքարին, կողակցացն՝ Թուրուանդին և Մարգարիտին, ժուրցն՝ Գոյարին և Ջան-աղին, Ջանազանին, և Առաքելին, կողակցոյն՝ Շաղ-բէկուն, որդոյն՝ Մարտիրոսին, զստեր՝ Մրտաթին, Աստուած յուսաւորէ զիրեանց չօրին. և որ զողորմին ասէ, Աստուած իւր ողորմեցի, ամէն:

425

ԱԻԵՏԱՐԱՆ 329.

Վալի՝ ս. Պօղոս-Պետրոս եկ, ինի բիւ 193. ԹՃԼԷ=1686:

Նիւիթ թուղթ: ԿԱԶՄ կաշիպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ և պուշուած, ԻՄԱՅ-ՊԱՇԱ, շախի, ԳԱՍԱՐԻ ԹՂ, 4 սկզբում, 1 վերջում, ԻՄԵՍՈՒԹԻՆ 12¹/₁₉, ԳՐՈՒԹԻՆԻ, երկրիմն ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԻՆԱՍԱՌԻ թրոշնաղբի, ԼՈՒՍԱՆՑԱՄԱՐԻՔ գոմատուր ծաղիկներ և զարդեր, ԻՄԱՆԻՆԿԱՐՔ 4 անտարակնիներ, սոկեգօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10: ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ Անտուածատուր և իր, ԳԱՍԱՐԻ, պարուն Ռարսի, ԻՄԱՆԿԱՆ, և ԿԱԶՄՈՂ, անխալտ, ԻՄԱՆԿԱՆ ԹՃԼԷ=1686, Տեղի ս. Ստեփաննոս ճաշենքոյիսն անուանուած եկեղեցի՝ փախարատ գիւղի:

ԹԻՇԱՍԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՆՔ, Վերջում,

Փառք . . . Որ և սոցին սիրելեաց

Աստուծոյ համանմանել՝ քարեմիտ և աստուածակեր, չեղանդոյ՝ զպարուն Բարսեղս. որ քաղաւ սիրով և եռափափաք քաղձամար ցանկացող ևղև սուրբ մատենիս. ետ զծաղիկ և ծաղկի զարդարել զսա՝ ոսկով և լազուարտով, որթով և այլ զանազան երանգով, ի նալայ ընչից և արդար վաստակոց, ի յիշատակ չօրոյ իւրոյ և ճեղղացն և տմենայն արեան մերձաւորացն Արդ, շնորհի Տեսուն սկսաք և ողորմութեամբ նորին յանգ եկիպ կատարեցար՝ սուրբ, աւետարեր տառս, մարդարտապար մատեանս. որ է զրախտ ծաղկաւտ և վարդափթիթ բուրաստան, բարձրաբարբառ և քաղցրահնչին սուրբ տետարանս. ի թուսբերութեան մերոյ ԹՃ և ԼԷ (=1686), և ի հայրապետութեան տեսնե Եղիազարի՝ շնոր-

հազան կաթողիկոսին, և ի հովուապետութեան Նահանգիս՝ տեսան Մինասայ աստուածաբանն եպիսկոպոսի, ընդ հովանեան սրբոյն Ստեփանոսի նախապկայնի, որ և ճաշնէր զիման յորջորջի՝ ձեռամբ լետնեալ ճիւղն Աստուածատրի, մեղօք տառապեալ երկջու յնշողիկեացոյ, ի խնդրոյ՝ քարեմիտ, աստուածասեր և հեզահոգի՝ Բարսեղին, ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ի վայելուցն մանկանց Սիոնի:

Ով սուրբ զասք լուսեարմից, յիշեցէք ի յողապատառ և յերկնաթիռ յաղօթս՝ զասցող սուրբ աւետարանիս Բարսեղն և զմեղոսն իւր՝ խօսայն Մհերապն և զՄամուկին և և զորայր իւր՝ զՍահարն և զորդին իւր՝ զՓիլիբ-բէկն և զգլուկեցի՝ Հուրին, և զայն ամենայն ազգատոհմն: Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զբարեմիտ և հեզահոգի՝ Բարսեղ վաճառակարն, որ բազում փառաբանսք տապա՝ զսուրբ, աւետարեք տառս, և ետ յիշատակ ի դուռն սուրբ Ստեփանոս եկեղեցոյն, ի գետն՝ Փոխորտուտ: Բայց մի որ իշխեսցէ հանել զսա ի զբանէ սրբոյն Աստեփանոսի, զողանալով՝ գրաւելով կամ ծախելով, և թէ ոք յանդգնի ~~այս~~ ի մխել ~~այս~~ ձեռս՝ զողանալոյ, գրաւելոյ, ծախելոյ կամ դատելոյ, զմասն Յուդայի և Կայենի սուցէ և պատիժս խաշահանուացն ընկալցի և ընդունիլցի զայն, որ ասէ. երթալք յինն սնիծալք, ի հուրն յաւիտեալան: և կրկին նըզովեալ եղիցի. ամէն:

և թէ ոք քաղցր սիրով խնամատարցէ ամա և պահեցէ սրբիկ՝ ի հրէ, ի քրէ և ի ձիթէ և ի նամէ, զմեծ վարձս քարեաց և զմասն պարգևեաց ընկալցի ի Տեսող մերկ միտուս Քրիստոսէ, աստ և ի հանդերձեայն, հանդերձ ննջեկելովն. ամէն:

Արդ, և ես յեանիայս ամենեցուն, անարհեստ սրուպ, անաբան և ախարսդիկ՝ Աստուածատուր երէց գրեչս, յերես

անկեալ աղաչեմ զսուրբ վայելողոսն, յորժամ զմայլիք և օրինակէք, յիշեցէք ի մաքրափայլ և յերկնագնաց աղօթս ձեր՝ զմեղոսն իմ՝ զծերունի Մկրտիչ քահանայն, որ բազում աշխատութեամբ ուսոյց անարժանից զգրչութեան արհեստս, զի և զմեզ յիշողացի և մեզ յիշեցեացոյ ողորմացի Տէրն՝ համայնից Քրիստոս Աստուած, աստ և ի միւսանդամ գալստեան, որ է օրհնեալ յաւիտեան յաւիտենից. ամէն. Հայր մեր, որ յերկս

Դարձեալ կրկին անդամ աղաչեմ զմեզ, ով սուրբ մանկուհի սուրբ եկեղեցոյ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ զԿողմաբախեց տէր Սարգսին, որ փոխեցեալ է առ Աստուած, և որդիքն իւր անփորձ պահեցէ (յ)ամենայն չարեաց՝ զՆիկիդոսն և զԼարդան, զհեղանիսն և զննջեցեալոսն, ողորմութիւն շնորհեցէ, Որ զամեն ասնն, Աստուած իւր մեղքն չի յիշէ. ամէն:

Արդ, (յ)երես անկեալ աղաչեմ, ով սուրբ Պողոս եկեղեցոյ միաբան(ք), յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ զհանգուցեալ տէր Սարգիսին, որդոցն՝ Նիկուդոսին, Վարդանին, որ ետուն, (յ)իւրեանց հայոյ վաստակոցն, և առեալ սրբալոյս սուրբ աւետարանն և ետ ի դուռն սուրբ Պողոս առաքելոյն, անջինջ յիշատակ իւրեանց հին և նոր ննջեցեալոցն: Եւ որ ի զբանէ հեռացուցանէ, ծախելով կամ պահելով կամ օրինակելով, պատիժս Աստուծոյ առցէ ձ-ապատիկ և Ռ-պատիկ և (ի) հուրն զժողովոյ մաշի:

Եւ զարձեալ ետուր նոր նորոցի ի թվականիս ՌՃԼԷ (1747) ամին: Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ի հաստակողեցի Քուրչիպաշի լուսն Ովանիս, որ այն ամին վարկի էր սուրբ Պողոս եկեղեցոյ, և միջնորդ եղի սուրբ աւետարանիս, որ առին, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք, Աստուած ձեզ պարմի. ամէն:

426

ԱԻԵՏԱՐԱՆ 322.

Վանի՝ Տիրամայր Եկ. ԹՈՒՂ—1687.

ՆԻԻԹ թուղթ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ կրթած է, յիշատակարանն արտագրել է Վ. Դ. Ս. Վ. Փիրղալսմանը իւր «Հայկական ժամանակագրութիւն» անտիպ աշխատութիւնն մէջ, 1883 թուին, ԳՐԻՉ Սալիֆաւ, ՍՏԱՅՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ եւ ԾԱՂԿՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՈՒՂ—1687, ՏԵՂԻ վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ. գրեցաւ եւ աւարտեցաւ սուրբ աւետարանս՝ յերկրին

Վասպուրական. որ այլ իմն ասի վան. ընդ նոյնեան սուրբ Վարդան զօրավարին (եւ զատեն իւրոյ Շուշանայ. ի նորադաւանութեան սրբոյ յաթոռոյն Հիմիածնայ՝ անան եղիպազարին. և առաջնորդութեան սրբոյ ուխտին Վարազայ՝ Կարապետ վարդապետին. և թագաւորութեան Իսմայէլացոյ՝ սուլթան Մահմուտին. և թուականութեան նախագեան սեռի ԹՈՒՂ (1687). ձեռամբ անարուեստ գրչի. մեղաւոր եւ անարժան սրուպ Սալիֆայի:

427.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ 325.

Վանի՝ ս. Պօղոս-Պետրոս Եկ. Հիմ թիւ 208. ԹՈՒՂ—1689:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ բաւական լաւ պահուած, ՄԱԳ. ՊԱՇԱՊԱՆ. երկաթագիր անտարանի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆԹՈՒԹԻՒՆ 11×16, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՅՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ բողբոսգիր, ԿԱԶՄԻԱՏԱԿԻԹ թղթագրին, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՈՒԹՔ գաւառուր գարդիր եւ սրբոց պատկերներ, ՄԱՆԻՐԱԿԱՐԹ 4 անտարանիչներ, ԽՂՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԼԻՍՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ թրուս, ՍՏԱՅՈՂ Գիլատան, ԾԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԹՈՒՂ—1689, ՏԵՂԻ վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Որ Քրիստոսի ցանկացող եղեալ՝ բարեւոյ և հաստատութիւն Գուլատան, և եւս գրեցաւ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ նոյն իւրոյ եւ ծնողայ, չօրն՝ Իսիդորին, մօրն՝ Սառային, կողակցուն

Յովանիսին, զատերացն՝ Հոռոմսիսին, Գուարին, Շաղ-գուլին, Թառ-խաթունին, Խանազին, Էթարին և Միւրաթին, Գուլադին, Աստուած յաւաորէ զնոցա (նոցին):

Դարձեալ. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ աստուածաւոր և հաւատարմ կնոջն՝ Գուլատանին և իւր ծնողաց, չօրն՝ Իսի-րէկին, մօրն՝ Սառին, կողակցուն՝ Սովանիսին, զատերացն՝ Հոռոմսիսին, որոցն՝ Կարապետին, Գուարին, Շաղ-գուլին և Թառ-խաթունին, Խանազին, Միւրաթին (նոցին) ծնողացն, չօրն . . . Մուրատին, մօրն՝ Շաղ-րէկուն, ի սրտի և բոլոր հաւատով Աստուած-ողորմի ասացէք՝ Գուլատանին, և ամենիայն արեւն մերձաւորացն. ամէն:

Դարձեալ. կրկին անգամ յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք՝ Գուլատանին. և Գուլատանս զնեցի զսուրբ աւետարանս, հալալ յիշեցի իմոց, և ուրիշ արի ի դուռն Աստուածածնին և Կուրգայ զօրավարին:

անընդունակ զոյով յարուեստ գրչութեան և բարձր մեղաց ցնորհար պաշարեալ, այլ լատ կարի մեղաւ, զոր պարզեհաց մեզ հոգին սուրբ, բարում աշխատանք և տրբ-տուժ սրտի, զրեցի, անարման ձեռք իմովք, ի ստոյգ և լընտիր օրինակէ, ի թվականին Հայոց ԹՃԼԷ (1689), ի հայրապետութեան տեսնել նշանադար, և Աղթամարայ Թումայ կաթողիկոսի, և յառաջնորդութեան Լեւ անապատիս՝ Մինաս վարդապետին:

Յերես անկեալ աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ, զոր հանդիպիք ամա, տեսութեամբ կամ օրինակելով, յիշեմք ի սուրբ յաղթիս ձեր և Աստուած-ողորմի սասցէք՝ ծնողաց իմոյ, Շայամիրին և Վարդ-խաթունին, և կենակցին՝ Ղազարին,

և իր եղբորն՝ Արղարին, կողակցոյն՝ Մա-րիամին, փոխեցելոյն՝ Մարթային, որոցոյն՝ Սարգսին . . . :

Գրեցաւ՝ յերկիրս Դնունոյ, ի գիւղս՝ որ ասի Շահ-գալտի, ընդ հովանեաւ կաթողիկէ սուրբ Սաշի եկեղեցւոյս:

Դարձեալ, Աստուած զայն քահանայն աւրնէ, որ լաւ պահէ զսուրբ աւետարանս՝ ի զէջ տեղացէ և այլ յորդպայթէ, և լաւ պահողն աւրնի յԱստուծոյ ամէն:

Այլ և յիշեմք ի սուրբ յաղթիս ձեր՝ զՊետրոս Պարոն-տէր և զգեղի քահանայիցն՝ զսուր Վարդան, զսուր Յոնանէն և զսուր եղիազարն, Աստուած բարով վայելի տոյց ետցաւ ամէն:

429

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն. 32Է.

Վանի՝ Կոստանի եկ. 2 | մի րիւ 32. ԹՃԼԹ — 1690:

Նիւիթ լիւովն, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ լաւ և պահուած, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. անասորանի մազարաթիւ եւ յայմասարի լիւթիւ թղթապիւ լիւթիւն-լով պատած, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵ-ԾՈՒԹԻԻԻՆ 16×22, ԳՐՈՒԹԻԻԻՆ երկրիւն թուղթ 276, ՏՈՂԻ 21, ԳԻՐ թղթապիւ ՍԿԶԵՆԱՏԱՐԿ ծաղկապիւր եւ լիւթնապիւր, ԼՈՒՍԱՆԱՅԱԶԱՐԿՐ զանազան ծաղկիւնք, խորաններ եւ սրբերի պատկերներ, ՄԱՆ-ՐԱՆԿԱՐԿ 16÷4 տեսարանիւնք, ԽՈՐ-ՐԱՆԿ 6, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԿ չունի, ԳԻՒԾ ԹՈՒ-ՄԱՆ, ԻՄԱՆԿԱՐ, և ԿԱԶՄԱՆ անյայտ, ՍՏԱ-ՑՈՂ ըռն Էլքրսում, ԺԱՄԱՆԿ ԻՐԱՆԹ=1690, ՏԵՂԻ Վան:

ԳԵՐԱՏԱՆԿԱՐԿՐՈՒԹԻԻՆԻԲ. ՎԵՐԿՈՒՄ.

Փարս . . . Որոյ ցանկացող եղբայ՝ բարեւել և հաստատրիւ ըռն Էլքրսան, և ստացաւ զայս և ջանաց ստանալ զանաւիկ փարթաւութեան և զգանձ անկողնապիւր, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Պաղտին, մօրն՝ Դուլուին, կողակ-ցոյն՝ Շօթին, որդւոյն՝ Իւրայլիւն, զստեղաց՝

Այմաստին և Գուլ-աղին, եղբորն՝ Պարոն Վարդին, հօրն՝ Յակոբին, մօրն՝ Մարգարի-տին, կողակցացն՝ Զան-աղին, որոցոյ՝ Ամիր-զատին և Պետրոսին, զստեղի՝ Թուրաւաղին, Նուպարին, որոցոյն՝ Սահակին՝ Իւրայլիւն, կողակցոյն՝ Գուլ-աղին, որոցոյ՝ Մէլքէակին և Պոզոսին, կողակցոյն՝ Աղուիւն, զստեղն՝ Վառվառին, Մխիթարին, հօրն՝ Սանամիրին, մօրն՝ Մանուշակին, կնոջն՝ Մարթին, որ-ոցոյ՝ Մարտիրոսին, Բաղդասարին, Սամա-լին. ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի թվականիս Հայոց ԹՃԼԹ (1690), ի մայրաքաղաքս Վան. ընդ հովանեաւ սուրբ Էջմիածնին. ձեռամբ անարժան և մեղսամաժ և անխմատ գրողի՝ Թումայի. որ զանոնս ունիմ և զգործս ոչ: Արդ, աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, զղաւթ սրբազան քահանայիցդ. որք հանդիպիք սուրբ աւե-տարանիս, կարդալով կամ օրինակելով, խոշորութեան զրիս և սխալանաց անմե-ղացի լերուք. քանզի (ի) զան և ի նեղ ժամանակի զրեցաք:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, մանկունք սուրբ

եկեղեցւոյ, Աստուած-ողորմի ասացէր՝ մեղացեալ զժողով Թումայի և ձնօղաց իմոց, հօր՝ տէր Աւետիսին, մօր՝ Խաթուն-աղին, կողակցոյն՝ Նախախաթուն, որդւոյն՝ վարդափիթի Յարութեան, հորորն՝ Յովանէսին, կողակցոյն՝ Մահմուտին, որդոց՝ Էնիաթին, կողակցոյն՝ Անգրամէլիքին, դասերաց՝ Դի-

մաթին, Սլոխանին, Խաթուն-բէկուն, հօրեղբորն՝ տէր Թումին, մեծ պապուն՝ տէր Աւետիսին, ամենայն արեան մերձաւորաց, Աստուած-ողորմի ասացէր մեզ և Աստուած ձեզ ողորմի, ամէն՝ Զի օրինակն պատմայ էր, մի երկմտիք զբառս, և կար մեր այս է, եւ Քրիստոսի փառք յաբխանան, ամէն:

430

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԶԸ.

Վարդ. Հին թիւ 92. ՌճԽ=1691.

Երեթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԴԱՐԱՆՔ կազմանալ և կրել, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. երկաթագիր անտարանի մի-մի թերթի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 11×16, ԴՐՈՒԹԻՆ երկրին, ԹՈՂԹՔ 306, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ բոլորագիր, ՄԿԶԻՆԱՏԱՐՔ թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԴՔ գունատու ծաղիկներ, ՄԱՆԻՆԿԱՐՔ 2+4 անտարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4 ԴԻՐԶ Միսիթան, ԾԱՆԿԱՐ և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ (1610)=1691, ՏԵՂԻ Անդանց գիրք՝ Մոխր.

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Արդ. գրեցաւ աստուածա-

յառս սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիրս Մոխրաց. ի դիզն՝ որ կոչի Անդանց, բնի յովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Յովանէսի. ձեռամբ սուտանուն անիմաստ զրէի՝ Երեթարի. զոր միայն ունիմ զանունս և ոչ զգործս: Եւ որչի Տեանս սկսայ և Աստուծոյ աջողութեամբ (յաւարտ հանի, ի թվականիս Հայոց ՌճԽ (=1691) ամիս. ի կաթողիկոսութեան Աղթամարայ Թումին Տէր Աստուած պահեցէ զաթոնն նորա շնատան հայկազ(ի)ան սեռի՝ որ է արհեստի յաբխանան, ամէն: Աղանձ գծեց, ի սուրբ քահանայք, անմեղ(աղիր) լիբուք . . . յաբխանան, ամէն:

431.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅԶԹ

Վանի՝ Աւարդ եկ. Հին թիւ 25. ՌճԽ=1692.

Երեթ թուղթ, ԿԱԶՄ թաշապատ և արծաթապատ, ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ յաւ և պատուած, ՄԱԿ.-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 11×17, ԴՐՈՒԹԻՆ երկրին, ԹՈՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 22, ԴԻՐ բոլորագիր, ՄԿԶԻՆԱՏԱՐՔ գունատու թրոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԴՔ գունատու զարդեր և ծաղիկներ, ՄԱՆԻՆԿԱՐՔ 18+4

անտարանիչներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԴԻՐԶ կարապետ, ՍՏԱՑՈՂ Բաղակնցի Աղաջան, ԾԱՆԿԱՐ գրիչը, ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՐԱՆԱԿ ՌճԽ(=1692), ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

(Յիշատակարանի վերջին թերթն թա-

փութած է. իսկ սրանից առաջ նոսր զրով զրուած է. «Իրեցաւ և ծագեցաւ» ձեռամբ սուտանուն մեղուցեալ Կարապետ: Երկրորդ, ի Վան քաղաքի. թվին ՌՃՅԲ (==1692),

Մաթրեսի աւետարանի վերջում.

Եւ արդ, եւ Բաղականցի Աղաջանս. որ եւ ի Դուն ջաւառէն Մոկաց, ի զեղջէն՝ որ ասի Խաչո, և այժմ եկեալ ընակիւմ յերկիրն Ըռատունեաց, ի գեղն Բաղականց. ցանկացող եղէ այս սուրբ աւետարանիս, և ստացայ զսա, ի յարգար վաստակոց իմոց, և եկի ի զուոն Բանդականից սուրբ Աստուածածնին. անջինջ յիշատակ բարի հոգոյ իմոյ և ծնողացս, հօրն իմոյ՝ Գրիգորին և մօրն իմոյ՝ Գուլային, և կողակցացն իմոց՝ Մարգարտին և Մուսաթին, որդոյն՝ Մարտիրոսին, քրերացս՝ Աղա-բէկուն և Ինտիսին, և զստերացս՝ Կարա-խանին և Գօղային:

Եւ արդ, ի նոյն ամին, որ ստացայ զսուրբ աւետարանս այս. որ էր ի թվին ՌՃ և ՅԲ (==1693), ի սոյն ամի, վասն մեղաց իմոց, սուրբ աւետարանս անկաւ գերի ի ձեռն անօրինաց. որք տարեալ ծախեցին ի Բերկրի: Եւ իմ հօրքըւհորդի՝ Լիպոնց մաստեհս տէր Աւետիսն՝ խնդիր գնաց սուրբ

աւետարանիս. և հասեալ ի Բերկրի. ի զուոռ խորջնեալ, աղատեաց զսուրբ աւետարանս և երեք ի քաղաքն Վան: Եւ եւ, Աղաջանս, լուեալ գնացի ի Վան և ժի՛ղ զուոռ խորջ տուի տէր Աւետիսին, և Զ զուոռ ըրախեաց աւետարանիս. և միարանեալ՝ քգ-սուրբ աւետարանս՝ տուաք զարձեալ յիշատակ ի զուոն Բաղականից սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ բարի հոգոյ մերոց:

Արք հանդիպէր սմա, Աստուած-ողորմի ասացէր՝ մահոյսի տէր Աւետիսին, հօրն՝ Աւետիսին և մօրն՝ Պան-աղին. կողակցուն՝ Փաշա-բէկուն, որդոյն՝ Ամիր-գասին. եղբորն՝ մահոյսի նահապետին. և ամենայն երախտաւորացն: Այլ (և) Աստուած-ողորմի ասացէր՝ Աղաջանին և ծնողաց նորին, և շեղի երէջ՝ տէր Յովանիսին. որ խնամք ասնի սուրբ աւետարանիս:

Եւ, տէր Աւետիսս և քեռու որդին իմ՝ Աղաջանս. տուաք զսուրբ աւետարանս, ի զուոն Բաղականից սուրբ Աստուածածնին. անջինջ յիշատակ, Մի որ իշխեսցէ նոսրացունել զսա ի զրանէ սուրբ Աստուածածնին. ծախելով կամ՝ գրաւելով: Եւ թէ որ յանդգնի, մեր մեղացս պարտական, եղիցի. ամէն: Թվին ՌՃՅԲ (==1698):

432.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն 37.

Աղարամբ. Հին քի 157. ՌՃՅԲ=1693.

ՆԻԻԹ մազարթի, ԿԱԶՄ կաշնպատ, ՀԱՆԿԱՐԱՆՔ լաւ է պահուած, միայն կազմի վերայի արծաթէ խաչը պոկուած է, ՄԱԳ-ՊԱՆՊ. երկամագիր աւետարանի 2 թերթ, ԿԱՏԱՐԿԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 9X12, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹ 261, ՏՈՂԹ 21, ԿԻՐ թողարկող, ՈԿՋԲԻԱՏԱՐԹ թռչնադեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿԻ գուռնուր ծաղիկներ եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ 1 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԹ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 1, ԳՐԻԶ Թովաննէս երէց, ՍԱՏՅՈՂ Ուսուց և Գոնար, ՄԱՂԿՈՂ եւ

ԿԱԶՄՈՂ անյայտ մԱՐԱՆԱԿ ՌԱՅՍԻ
1693, ՏԵՂԻ ԶԼՅԹՈՒՆ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆԻՔ

Վերջում.

Փառք . . . Արդ, յանկ եկեալ աւարտեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրի՝ Թովաննէս երէցու որ անուամբս եւ և զործովս ոչ. ի թուականութեանս հայկազեան տումարի՝ ՌՃՅԲ (==1693), ի յերկիրս Գերմանիոյ. ի գիւղաքաղաքն ի Զէյթուն. ընդ հովանեաւ սուրբ

Յովաննու. իսկ ի կաթողիկոսութեան Հայոց՝ աւանտ Գրիգորի և Աստուածատրոյ՝ ի աթոռն Կրիկեայ) և ի Հայրապետութեան տէր Կարապետին:

Արդ, Վյերես անկեայ ողաշեմ զգաս սրբազան վարդապետաց և բաճանալոց, որք հանդիպիս սուրբ աւետարանիս, կամ կարողալով կամ աւրինակելով, մի մեղապրէք սխալանաց սորայ. զի մարդ անցաւ որ և մ. զի կարն մեր այսքան էր: Եւ որ յիշէ ինքն յիշեալ լիցի ի Բրիստոս. ամէն. Հայր մեր:

Փառք Աստուծոյ ամենազարին. որ ոչ կամի զկորուստ մարդկային. այլ կամի զկեանք իւր ծառային: Ձոր այժմ ծագեաց ի սերտս՝ այս չեղանգի Ասազ քրիստոնէի ի բրկենակցոյն Դոնարին. որ եռափայլաց քրտի ցանկացան այս սուրբ աւետարանիս. և ստացան զսուրբ աւետարանս՝ իւրեանց

զանձ ի յերկինս. ուր ոչ զոգ մերձեանայ և ոչ ցեղ ապականէ և իշատակ անջնջի. զոր Աստուած յնքն ընդունի և զգոխարէն ինքն տացէ:

Եւ յիշատակ է սուրբ աւետարանս՝ Ասազին և կողակցին՝ Գոնարին և որդոցն՝ Ագարիային, Անանիային, Ուաչատուրին և Ուաչմանին և իւր եղբարցն՝ Փանոսին և կողակցին՝ Թուրվանդի և որդւոյն՝ Մարտիրոսին, Պատուականին, Շէշրիստանին, Վարդգերեսին և Վարդանին, Յարութեանին, Վարդմանուկին, Սիմոնին, և մարն՝ Թամասին. որ առ Քրիստոս փոխեալ է. և Ներդրիցին, Ջմրութին:

Իսրայէլ, ստացան զսուրբ աւետարանս՝ ի թվին ՌՃԽԻ (1694), ի զԵՕՅԵՕՅՕ Սաբու Նաճին. ի վաշխումն տէր Ռաչատուրին: Եւ եթէ ոք լայնողցնի և ծախէ զսա կամ զբաւէ, զպատիւն Կաշենի առցէ:

433

Ա Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՂԱ.

Աղբամար. Հին րիւ 187. ԻՃԽԻ=1695:

Նոյնի Թ թուղթ, ԿԱԶՄ Կաշեարտ ՀԱՆԻՒՄԱՆԻՔ լատ է սրանում ՄԱԳ.ՊԱՀՊ. չունի. ԿԱՍԵԼԻ ԹՂ. չունի. ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ 11X16. ԿՐՈՒԹԻԻՆ երկրին. ԹՈՒՂԻՔ 25. ՏՈՂԻՔ 24. ԿԻՐ յուրապիւր. ՍԿԶԵՆԱՍԱԼԻՔ թղշաղբին. ԼՈՒՍԱՆԱԶԱԶԻՐԻՔ, ՄԱՆԻՐԱՆԱԶԱԶԻՐԻՔ և ԽՈՐԱՆԻ չունի. ԿԻՍԱՆԱԶԱԶԻՐԻՔ 4. ԿԻՐԶ տէր Անեայի. ՍԱՆԱԶԱԶ, ՄԻՂԿՈՂ. և ԿԱԶՄՈՂ, անբայտ. ԺԱՄԱՆԱԿ ԼԻՃԻՐ=1695. ՏԵՂԻ ՄԻՍԻՍԻ Դմիս զիւր:

ՅԵՆԱՍԱՆԱԶԱԶԻՐԻՔԻՆ. ՎԵՐՈՒՄ. Փ սոր ամենասուրբ երբորդութեան՝

Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեան. Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յերկինս ՄԻՍԱԿ, ի ԿԻՂՆ՝ Դմիս, ինչ հովանեան սուրբ Գեորգեան զօրավարին. ամէն. Աղաշեմ զձեզ, ով զսա քաճանալոց, անմեղազիւ լերուր սխալանացս, զի կար մեր այս և Աղաշեմ զձեզ, յիշեցէք ի Բրիստոս՝ զանաբաւ տէր Անեայի սուսանունն զրիչս և զձնուցան իմ զՅովաննէս և զՋանաւ. զէն և զհայրեղբայրն իմ զՍԻՄԱՆ. զգոխարէն առ Աստուած. և զեղբայրն իմ զՍԻՐԻՍ և զօրդին՝ Յովաննէս. ամէն. Ի թվականս մեր Հայոց ՌՃԽԻ (1695):

434

Ա Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ղ Բ.

Վանի՝ ս. Նստնի եկ. Հիմ քի 112. ՌՃԽԴ=1695.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՈՐ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆԲ լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-ՊԱՆՊ.
շունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՄՈՒԹԻՆԻ,
14X20, ԳՐՈՒԹԻՆԻ, երկսիմ, ԹՈՒՂԹՔ
276, ՏՈՂԲ 23, ԳԻՐ քողարպիկ, ՍԿԶԻՆԱ,
ՏԱԽԲ թոննաքիկ, ոսկեզօծ, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ գունատը եւ ոսկեզօծ ծաղիկներ
եւ զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարա-
նիչներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԻՍԱԽՈ-
ՐԱՆՔ 4, ԳԻՐԻՉ Դալիմ, ՍՍԱՑՈՂ պարոն
նսայի, ԾԱՆԿՈՂ եւ ԿԱԶՈՐ անյայտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ՌՇՈՂ=1695, ՏԵՂԻ Քաֆա:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՆԻՔ. Վեդում.

Փառք . . . Որ հոտոր կարողութիւն
եւ սատար եղեր տկարութեան իմոյ՝ ի գրաւ
հասանել ըղձայի մատնիս. աւհրութիւն
քեզ սուրբ Երրորդութիւն եւ մի Աստուա-
ծութիւն. որ եւ պատճառ ամենայն ձրից
եւ մակացութեան արհեստից, սկիզբն) եւ կո-
տարումն, այժմ եւ (յ)անգրաւ, յաւիտեանս
ամեն:

Շնորհիւ ամենախնամ ողորմութեան
Աստուծոյ սկսեալ աւարտիցի՝ զաստուածա-
խօս, աստուածատունիկ, երկրպագելի եւ պաշ-
տելի, սուրբ՝ աւետարանս. յամաստուածա-
պատիւ, գերեմքանիկ եւ ամենայն բարեաց
մասին հանդիպելոյ (արժանաւոր), սուրբ

կաթողիկոս տեսնոն Նաշապետին, եւ առաջ-
նորդութեան երկրիս Քաֆայոյ՝ տէր Վար-
դանայ արշիսպիսկոպոսի եւ տէր Բակոր
վարդապետի՝ բաջ բարունապետի. Էս բազ-
մամեղ եւ թեքալարժ գրիչս Դաւիթ, գրեցի
զսա եւ ծաղկեալ կազ եցի՝ յամի թուարե-
րութեան հաշկազն սեռի՝ ՌՃԽԴ (=1695)
եւ կենարարին մերոյ՝ ՌՈՂԷ (=1695).

Արդ, ցանկացող եղեալ յայնս սուրբ մա-
տենիս՝ բարի քրիստոնէ ոմն (. . .) պարոն
Եսային. զծնողսն՝ Խօճայ Սարգիսն Հոփ-
սիմէն եւ կենակցին՝ Լուս-պիբէին, եւ եղբարն՝
Ստեփանոսի, քեռն՝ Նիւր-պիբէին զաւակացն՝
Սարգսին, Կիւլ-պիբէին, Անա-պիբէին եւ Սի-
նանին, եւ զամենայն արեան մերձաւորացն,
Եւ ետ զսա յիշատակ ի դրունս Ս Էջմիա-
ծնայ. ոչ որ հունի ի խխանութիւն՝ ի սուրբ
Էջմիածնէս հանելոյ կամ գրաւելոյ կամ
ծախելոյ. — իսկ խնամողքս, պարզիքն՝ արհ
նեալ լինին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիւն
ի Տէր զստացող սորա՝ զպարոն Եսային եւ
զհայր՝ զԽօճայ Սարգիսն եւ զմայր՝ Հոփ-
սիմէն եւ զկենակիցին՝ Լուս-պիբէին, եղբայրն՝
Ստեփանոսն, քեռն իւր՝ Նիւր-պիբէին եւ զա-
ւակուն, զի ընկալցին զվարձս ի Քրիստո-
սէ. որ է արհնեալ յաւիտեանս. ամէն:
Հայր մեր:

435.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՂԳ.

Վարդ. Հին քիւ 81. ԹՃԽԷ=1698.

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԻՆԵՔ քառակոն լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-
ՊԱՀՊ. Հունի, ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. Հունի ՄԷ-
ՄՈՒԹԻԻՆ, 15×21, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկրպիւն,
ԹՈՒՂԹՔ 216, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ քարտազիր,
ՍԿԶԷՆԱՏԱԹՔ գունատը լծոշնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ գունատը ծաղիկներն են
զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 անտարանիշ-
ներ, ԽՈՐԱՆՔ Հունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ թումար, ՆՐԱՂԿՈՂ, են ԿԱԶՄՈՂ ան-
յայտ, ՍՏԱՑՈՂ, Ջարարէ, ԺԱՄԱՆԿ
(ԻՆՊՈՒ)=1698, ՏեՂի վրան.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԳՐՈՒԹԻՆԻՔ.

Վերամ.

Փառք. — Գրեցաւ սուրբ աւետա-
րանն՝ ի թուականիս Հայոց ՌԻՃԷ (=1698),
ձեռամբ մեղաւոր Թումայի. ի քաղաքս
Վան, քանչ հովանեաւ սուրբ Էջմիածնին.
որք հանդիպէր ամա, կարդալով կամ օրի-
նակելով, յիշեցէր և Սատուած ոգորմի ա-
ստղէր՝ Ջարարին և իւր ծնողացն, հօրն՝
Մարտաին, մօրն՝ Թարվղին. կողակցոյն՝
Յուզիտին, զստերաց՝ Նարգիլին և Վարդ-
յաթիւնին. հանգուցեալ որդոյն՝ Քաջատու-
րին և Մարտաին, եղբօրն՝ Փախչանին,

կողակցօրն՝ Գիւլ-աղին, որդոյն՝ Խլղաթին,
կնոջ՝ Աղասին, միւս որդոյ՝ Մարտիրոսին,
կնոջ՝ Խումարին, միւս որդոյն՝ Ղազարին,
մեծ զապուն՝ Մարտաին, և ամենայն ա-
րեան մերձաւորացն. ամէն:

Ես, Ջարարէս, գնեցի զսուրբ աւետա-
րանս, ի հալալ ընչից իմոց, և տրի յիշա-
տակ ի դուռն սուրբ Յովանիսին և սուրբ
Դանիէլին և սուրբ Գէորգին. ի հէրպե-
տուիւնն սուրբ ուխտիս՝ նորրեմայ տէր
Ենովանիսին: Մի որ իշխեսցէ հեռացուցանել
ի զբանէ սորա՝ ոչ ծախելով և ոչ գրաւելով.
մի որ հակառակէ կամ լրրի. այլ խնամ
տանօղն վարձս առնէ յԱստուծոյ. ամէն:

216 ամից. կրկին ազամ աղաչեմ զձեզ,
յիշեցէր ի մաքրաբայլ լաթօթիս ձեռ՝ զԲա-
ղէնից Ռիման. որ զայս սուրբ աւետարան
ագասեց ի ձեռաց յանօրինաց, գնեց, և
արար իւր հօգոյն յիշատակ, (յ)իւր հալալ
և արդար վաստակոց իւրոց. յիշատակ
իւր և իւր ծնողացն, հօրն՝ Մարտիրոսին
և մօր՝ Թարվղին, Նալֆին, և կնոջ՝ Նարի-
նին, և Նուպարին և որդոյն՝ Մարտիրոսին,
և զստերաց նոցա. ամէն: Թվին ՌՃԿԲ
(=1713).

436.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՂԳ.

Վարդ. Հին քիւ 7. ԹՃԽԷ=1698.

ՆԻԻԹ թուղթի, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԻՆԵՔ քառակոն լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-
ՊԱՀՊ. և ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. Հունի, ՄԷՄՈՒԹԻԻՆ,
16×24, ԳՐՈՒԹԻԻՆ, երկրպիւն, ԹՈՒՂԹՔ 216,

ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քարտազիր, ՍԿԶԷՆԱՏԱԹՔ
գունատը լծոշնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ
գունատը ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 ան-
տարանիշներ, անտարանեա, ԽՈՐԱՆՔ չու-

նի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ տէր Աւետիս,
ՍՏԱՑՈՂ Աւետիս քանանայ, ԾԱՂԿՈՂ և
ԿԱԶԻՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԾԷ—
1698, ՏԵՂԻ Մոսկովի Դմիտրի,

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ, Վերցում.

Փառք . . . Եւ արդ, ես յետինս ի
գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց, սուտ-
անուն տէր Աւետիս. գրեցի սուրբ աւետա-
րանս ի յերկիրն Մոկաց. ի գիւղն՝ որ Կոչի
Դմիտրի, բնդ հովանեաւ սուրբ Գևորգեան,
գորավարին. ի դառն և ի նեղ ժամանակին
որ այլազգիքն բազմացեալ են ի վերայ
աշխարհիս, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց,

Արդ, որք հանդիպիք սմա, տեսութեամբ
կամ օրինակելով, անմեղադիր լերուք զընդի-
զի կայր մեր այս է,

Յիշեցէք ի Քրիստոս զսուտանունս
տէր Աւետիս գրիչս. որ միայն զանունս
ունիմ և զգործովս ոչ. և զձեռոցս իմ՝ Յո-
վանէս և զՋանաղէն, և զգեղարոյս որդին
իմ՝ զՄեսրոպ, և զեղբայրն իմ՝ զՄեկի-
սէթ և զորդիքն՝ զՅովանէս և զՅովասափ,
և զհայրեղբայրն իմ՝ զՄիխայիլ և զԻւր որդին՝
զՅակոբ. ամէն, և զվարպետն իմ՝ զուէր
Վարդան քաջ թարտողան, որ փոխեցեալ
է առ Աստուած. ամէն, ի թվականս մեր
հայոց՝ ՌՃԽԷ (—1698):

437.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ղ Ե

Լիմ անուպա. Հիմ քիւ 333. ԹՃԽԷ—1698:

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶԻՍ կաշնպատ, ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ քաւական լաւ պահուած, ՄԱԿ-
ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻՔ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒ-
ԹԻԻՆ 9×12, ԳՐՈՒԹԻՒՆ Երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ
252, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղաքիւ, ՍԿԶԲՆԱ-
ՏԱՌՔ գունատ Թուշեպարն, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐՔ գունատ քարոյն, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ
չունի, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4,
ԳՐԻԶ Յակոբ, ՍՏԱՑՈՂ ԼԷՄԻ, ԾԱՂԿՈՂ և
ԿԱԶԻՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՃԾԷ—
1698, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ, Վերցում,

Փառք . . . Դարձեալ, յիշեցէք ի
Քրիստոս՝ զԼԷՄԻ և զմիւս զուտորն իւր՝
զԱՆՊԻՒՆ և զսորա զուտորն՝ զՅարաւոստիկ
Լալ խանուհի, Դարձեալ յիշեցէք Պարոն
Ուրհն չին և Նոր Ննջեցեալներ առ Աս-
տուած. ի ԹՃԽԷ (—1698): Դարձեալ, յիշե-
ցէք ի Քրիստոս՝ զԼԷՄԻ, և ամենայն ա-
րեան միւրձաւորսն իւր, կենդանիս և զան-
գուցեալսն առհասարակ: Եւ յետին և զիւ-
ր զապաւ պծողս՝ զՅակոբ Երէցս յիշի, աղա-
չեմ. և զուր յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս
Աստուծոյ մերոյ. ամէն. հայր մեր:

438.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Յ Ղ Զ.

Վանի՝ Յայնկոյսնեի եկ. Հիմ քիւ 45. ԹՃԽԷ—1698:

ՆԻԻԹ Թուղթ, ԿԱԶԻՍ ասիւտակ կա-
շնպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ քաւական լաւ և
պահուած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻՔ

ԹՂ. չունի, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 16×23, ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ Երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ 21,
ԳԻՐ քաղաքիւ, ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ գունատ

թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ գունասուր
ծաղիկներ, և զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ
16+4 տետրարանիկներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ-
ՍԱԽՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՋ Նահապետ, ՍՏԱ-
ՑՈՂ Թապաղոս և Թորփանդէն, ԵՄԱԿՈՂ և
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՌԱՆԱԿ ԻՆՏԵՐՆԱԿ
1698, ՏԵՂԻ Ապարանց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

ՎԵՐՅՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ, ևս յետեւայ լամե-
նայնի և գառածեայ մեղքը, ունայնս ի
բարեաց և անխառնս ի քրջաց, անարժան և
սուտանուն քահանայ Նահապետ, որ զանու-
նըս ունիմ և զգործուցողորմութեամբ Տեառն
սկսայ և շնորհի նորին կատարեցիւ Արդ,
խոշորութեան զրիս և սխալանացս անմե-
ղադիր իբրեւ:

Եւ արդ, աղաչեմ զձեզ, ով որ որ
հանդիպիք սուրբ աւետարանիս, կարդա-
լով կամ տեսանելով կամ աւերինակելով,
յիշեցէք ի մարտափայլ յաջօթն ձեր՝ զՆա-
հապետ գծողս և զձնողքս իմ՝ զՅաչատուրն
և զԴովաթան, և զԵղբարքն իմ՝ զԳրիգորն
և զԴուրառն, և զհանգուցեայն՝ զՆարեկ-
յան, և զայն ամենայն, և զկողակիցն իմ՝
զԻգնայն, և զորդիքն իմ՝ զԵրեմեան և
զԳեղարքորոջն՝ զՄարտիրոսին իմ. և զԵղ-
բոր կողակիցն՝ զԲաշազազէն և զԻւր որդիքն՝
զՅաչատուրն և զՆարեկ-յան, և զցուս-
տերք իմ՝ զԴովաթան և զԾովինարն, և բո-
լանդակն և զամենայն արեանախոս մերձա-
բորս. ամէն: Ով մանկունք սուրբ եկեղեց-
ւոյ, յի սրտի, և բոլոր հաստով զԱստուած-
ողորմին ասացէք իմոյ, զանարժան Նահա-

հապետ քահանայիս, և ուսուցանողի իմոյ
և բնտանեաց իմոց ամենեցուն, Աստուած
ձեզ ողորմեցի յիւր միտանգամ պարս-
տեանն. ամէն:

Արդ, զրեցաւ և աւարտեցաւ ի ձեռաց
իմաց, Նահապետ քահանայիս, ի զեօղն՝ որ
կոչի Ապարանց, ընդ հովանեաւ սուրբ Խա-
չին և է մասնեցն. որ անդ կան հաւաքեալ,
և սրբուոյ Աստուածածնին և սուրբ Կա-
րապետին Յովաննոս և սուրբ Գրիգորի
մերոյ Լուսաորչին, ամէն. ի թվականու-
թեան արամեան տղնի՝ ԹՃԽԷ (==1698).
զոր ևտես և զանկացող եղև սուրբ աւե-
տարանիս այս՝ անուն Թապաղոս ք և կողա-
կիցն իւր՝ Թորփանդէն. ըստացան սուրբ
աւետարանս, ի հալալ և արդար
. (թափուած է)

324 աս թղ. — Ով դասք լուսեւրմ քա-
հանայիդ և դումարք սրբանունդ սարկա-
ւազաց, որք հանդիպիք սուրբ աւետարա-
նիս, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողոր-
մի ասացէք՝ տէր Սարգիս քահանային. որ
ստացաւ զսուրբ աւետարանս. ի հալալ վա-
ստակոց իւրոց, անջինջ յիշատակ հողոյ
իւրոյ և ծնողաց իւրոց, հօրն՝ Եղօյին և մօրն՝
Գուհարին և կողակիցն՝ տիրուհի Շուշանին
և որդոյն՝ Յարութենին և իւր պապուն՝
Սարգսին և մամուռն՝ Գուրգին, և ամենայն
արեան մերձաւորաց, կենդանեաց և մեռե-
լոց: Եւ ես ողորմի նորա քեռու հօրն՝
Ախիթարին և մօրն՝ Խուռոմին, և ամենայն
արեան մերձաւորաց նոցին. ամէն: Ի
թվականիս մերում ԹՄԼ և Բ-ին (==1789)
Աստուած բարի վայելում ասցէ. ամէն:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՂԷ.

ՎԱՍԻՒՍ Ա. Պօղոս-Պետրոս եկ. Հիմ թիւ 206. ԺԷ դար.

ՆԻԹԻ Թողմ, ԿԱԶՄ Կաշկատու ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆՔ (Յիշատակարանը չէ աւարտուած,
շարունակութեան տեղում ուրիշն է գրուած:
ՄԱԿ.- ՊԱԶՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի,

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 12×18, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիւն,
ԽՈՒՂԻՔ 372, ՏՈՂԻՔ 18, ԳԻՐ բարբաղիւր,
ՍԿԶԲԱՏԱՐՔ Թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԻՔ գունասուր ծաղիկներ և զարդեր:

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չկայ, եմՐԱՆՔ չունի, ԿԻ-
ՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Յովնանն, ՍՏԱ-
ՑՈՂ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անկայտ: ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ լի է ղար, ՏԵՂԻ Կանն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Նորհաւան Աստուծոյ սկսած
և ողորմութեամբ կատարեցի գլուխստու
և զպատուական մարգարիտս զայս, յաղթատ
և ի զանաւոր բաժանակիս. քաղութ ջա-
նիս և իա(ն)դաղակաթ սիրով զծաղրեցի, եւ
Յովանն, յանցաւոր և անարժան քահանայս,
լստ փառաբան իմոյ սկսայ. զսա ունեցի
բարիխաւս ի յիշատակ ինձ և ծնադաց
իմոց, Քանգի է սայ անբաւարտ բարիխաւս,
այդի վայելուչ, որթ վաղահասուել, բուրաս-
(տ)ան ծաղկայի, զբարտ աստուածաշին, ուս-
տի բղիկեալ զհոտ քառաւորակ ոչ միայն ի
զբարտէ Աղենայ. այլ յանմա՛ն Բանն
Աստուծոյ, ուստի արբին սուրբ առաքեալ-
քըն և արքային ամենայն հաստացելոց.
Մատթէոսեան գլուխն, և Մարկոսեան, Ղու-
կաստ, և Յովաննու. սորքա չորեքեան՝
առաքեալք և աւետարանիչք տարածեալ

սփռեցին ընդ բոլոր(ս) տիեզերաց՝ զանունդ.
զտնարևնութիւն Տեսան մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի. զգե(ս) հալածելով, զբորոտս
սրբելով, ամենայն վշտացելոց բժշկութիւնս
ստնելով. այլաքն հանդերձ:

Կատարեցաւ սուրբ աւետարանս (ու-
րիշ գրչով շարունակած է.)

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասացէք՝
ուսի՛յալ Կարդանհին. որ ըստացաւ զսուրբ
աւետարանս, ի(ն) հալալ վաստակու իւրոց.
հայրն՝ Մեքէսեթին, (մօրն՝) Զուլարին, կո-
ղակցուն՝ Ներգիգին, որդոյն՝ Բարսեղին, զըս-
տերոց՝ Զաւա՛յրին, Մարգարին, Աղբրին,
Հերթին, եղբայրն՝ Քերուին, Ովանէսին,
Դարձեալ, Աստուած ողորմի ասացէք՝ Արու-
սին և կողակցոյն՝ Ներգիգին. Յուսէփին,
Մարտիրոսին, Մեքէսեթին, Քանուսին, Կա-
րպիսին, Ղաղարին, մեծ ժամուն՝ Յամա-
նին, Մարթին, Դուպային, Ուրթին, Ով եղ-
բարք, անմեղադիր լիւրութ գրիս, տեղս
մութ է և սիրտս տխուր է և պղտոր:

Գրեցաւ աւետարանս՝ ձեռամբ Գեա-
րոս երիցոս. (ին) թվականիս հայոց ՌՃԻԳ
(=1674):

440

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ՅՂԸ.

Վաթի՛ Ա. Ստեփն եկ. Հին թիւ 78. ԺԷ ղար.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշնպտտ տախ-
տակ: ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ անխմած, է պահած,
տղեղ է գրուած, ՄԱԿ. ԳԱԶՊ. երկաթնա-
գիր աստարանի մագաղաթի թերթի. ԴԱ-
ՏԱՐԿ թղ. չունի. ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 19×26,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ 272, ՏՈՂՔ
22, ԳԻՐ բոլորագիր. ՈՂԶԲԱՏԱՌՔ հա-
տարակ գլխագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ հա-

տարակ ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի,
եմՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ,
ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անկայտ, ՍՏԱՑՈՂ
անայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ լի է ղար, ՏԵՂԻ ան-
կայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը պատուած է):

441

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՅՂԹ.

Վաճի՛ր՝ Հայկաթմեքի՛ եկ, Հին րի՛ 288. Ժէ՛ կար:

ՆԻԻԹ լմուղի՛, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԴԱԿԱՆՔ փատ է պանտած: ԲԱԿ. ՊԱՀՊ. Հանիկ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. Հանիկ, ԲԵՆՈՒԹԻԻՆ 15×21, ԴԻՈՒԹԻԻՆ երկրին: ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 21, ԴԻՐ քարապիր: ԲԿԶԻՆԱՏԱԿ քանդակներ, ԼՈՒԱՆԱՅԱՂԱԿ քանդակներ և զարդեր: ԲԱՆԲԱՆԱԿՐՔ 16 + 4 առնարաններ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒՆԱԿՐԱՆՔ 4, ԴԻՐՁ աղբ (խալանիկ և լանդանոս) ՍՏԱՅՈՂ տանապարհներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒՆԱԿՐԱՆՔ 4, ԴԻՐՁ աղբ (խալանիկ և լանդանոս) ՍՏԱՅՈՂ տանապարհներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒՆԱԿՐԱՆՔ 4, ԴԻՐՁ աղբ (խալանիկ և լանդանոս) ՍՏԱՅՈՂ տանապարհներ: ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՈՒՆԱԿՐԱՆՔ 4, ԴԻՐՁ աղբ (խալանիկ և լանդանոս) ՍՏԱՅՈՂ տանապարհներ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴԻՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

Փառք . . . Աստի առնակ զարտ անհատ փրկաբորժուքիս խորոյր՝ հաստարիւմ տանապարհի՛ քանդակ և ողորմած, աստուածատեր տանապարհի՛ քանդակ և նապիկ քանապարհի՛ տէր Սահակ:

որ ստացան զսուրբ . . . (Թափած է): Արդ, զրեցաւ սուրբ առնարանս՝ ձեռամբ աղբ Եփեսոսի և ողորմէ՛ Ստեփանոսին: Ի բերանով և բոլոր սրտի Աստուած ողորմի առնի՛ ինձ և ծնողաց իմոց՝ աղբ Երեմիային, Շուշանին, Կողակցոյն իմոյ՝ Քանապիւն, ողորմէ՛ Ստեփանոսին, Կնոջը՝ Նազիւթա (Թոյն)ին, զստերցն՝ Մարթին, Խոսովին, Սալամի, աշակերտացն մերոց՝ Խորին, Իրիգորին, Մարտիրոսին, միւս Իրիգորին, Եփեսոսապի՛ն. ամեն:

Արդ, զրեցաւ ի թաղատորութեան Հայդարապոյ՝ Սակարացոց՝ Էզդիշէին, և Մանուկանից՝ Միր-Շամրզդինին, ի կաթնոցիկստեղծան Էզդիշմարայ՝ աղբ Թումիկն): Գեղարքանին զեռ նոր կ'աբնեն. չի գիտեցանք:

* Ստեփան Զերեցի Տողանքիկեան կաթողիկոսութեան արքայ ԿԵՆ՝ ԿԵՆ Թ.Պ.

442

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն.

Վարապ. Հին րի՛ 11. Ժէ՛ կար:

ՆԻԻԹ լմուղի՛, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախտակ, ՀԱՆԴԱԿԱՆՔ փատ է պանտած: ԲԱԿ. ՊԱՀՊ. միջին, մարապիւն երկաթապարտ զրա՛ծ առնարանի մի մի ինկի: ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. 4 ակրում, 6 վերջում: ԲԵՆՈՒԹԻՆ 15×21, ԴԻՈՒԹԻՆ երկրին: ԹՈՒՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 22, ԴԻՐ քարապիր: ԲԿԶԻՆԱՏԱԿ քանդակ պարզ ծաղկապիր, ԼՈՒԱՆԱՅԱՂԱԿ քանդակներ և զարդեր: ԲԱՆԲԱՆԱԿՐՔ 15 + 4 առնարաններ, սակզած. ԽՈՐԱՆՔ 9, սակզած, ԿԻՈՒՆԱԿՐԱՆՔ 4, սակզած: ԴԻՐՁ անյայտ:

ԽՈՐԱՆՔ 4, սակզած: ԴԻՐՁ անյայտ: ԽՈՐԱՆՔ աղբ լեռնաքանդակ, ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԽՈՐԱՆՔ, Կարապետ, ԽՈՐԱՆՔ Ժէ՛ կար: ՏՈՂՔ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴԻՈՒԹԻՆՔ. Վերջում.

(Թաղատեղանի տաղան մար քանդակ է):

Դարձեալ, յիշեցէ՛ր ի Պրիստոս գողբ Առնիւն. որ ստացաւ սուրբ առնարանս, ի նալալ փառակոյ իւրոց, յիշատակ հոգի

448

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆՁ.

Լիմ անապատ. Հիմ քիւ 381. ԺԷ պար.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշկարատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆԲ փերջից թափուած է, ՄԱԳ-ՊԱՀ,
չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ,
11X15, ԳՐՈՒԹԻՆ, Երկաթն, ԹՈՂԹԲ
312, ՏՈՂԲ 20, ԳԻՐ քարազգի, ՍԿԶԲԱՆ-
ՏԱՌԲ թողնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԲ գե-
ղեցիկ ծաղիկներ, եւ թողնաներ, ՄԱՆԲԱ.

ՆԿԱՐԲ 14+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆԲ
չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻԶ, ՆԵՂԿՈՂ,
ԿԱԶՄՈՂ, եւ ՍԱՍՑՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԴՈՒԹԻՆԲ.

(Յիշատակարան, թափուած է).

449

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԷ.

Լիմ անապատ. Հիմ քիւ 384. ԺԷ պար.

ՆԻԻԹ թողիմ, ԿԱԶՄ կաշկարատ, ՀԱՆ-
ԻԱՄԱՆԲ շատ լատ է մնացել, միայն զրջի
յիշատակարանը չկայ, ՄԱԳ-ՊԱՀԳ, չունի,
ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ, չունի, ՄԵՆՈՒԹԻՆ 20X28,
ԳՐՈՒԹԻՆ, Երկաթն, ԹՈՂԹԲ 288, ՏՈՂԲ
25, ԳԻՐ քարազգի, ՍԿԶԲԱՆՏԱՌԲ թող-
նազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԲ գունատը ծա-
ղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԲ եւ ԽՈՐԱՆԲ չունի,
ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԲ 4, ԳՐԻԶ, ՆԵՂԿՈՂ, եւ ԿԱԶ-
ՄՈՂ, անյայտ, ՍԱՍՑՈՂ, թանկ, ԺԱՄԱՆ-
ԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԴՈՒԹԻՆԲ. Վերջում.

Փառք. . . Զոր է տեսնալ զսորայս
անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ բարե-
միտ և աստուածասէր Թանկին, կենակիցն՝
Քաթուն, ծագեալ պատկար ի վերայ երկ-
րի—այլ ստացաւ զսորք աւետարանս՝ յի-
շատակ յախտեանական, կտակ անվախձան
կենացն, պաշար և առաջնորդ երկնաշու-
նանապարհին, ի նալալ արդեանց իւրոց.
ակն ունելով հիւր ի կենցաղոյս՝ ջերմեանդ

սիրով և անհատական յուսով զաւակ ի
Սիւն և զանձ անկողոպտի ի վերին
Երեսադէմ, յիշատակ չոյրց իւրեանց և ի
վայելումն նորինայն տէր Բարսեղ քրիստո-
սասէր քանանային և իւր հարազատ եղ-
բարցն՝ Քաշատուրին, Յայտինին, Լաւրին,
կողակցացն՝ Զատին, Փերին, Դոգային և
իւրեանց Աստուծով զորացեալ յորոցն՝
Միլոնին, Ուլու-խանին, Միրզա-խանին,
մանաւանց բարսէր Թաթումին, և ամենայն
արեանառու մերձաւորացն, կենդանեացն և
մեռելոցն՝ Ուստի ամենայնի մասն և բաժին
ի քրիստոսէ լիցի լատ իւրաքանչիւրոց բա-
րեացն.

Արդ, ի մամանակի, յորում զնեցար
զկենսաբու(ղ)իս սուրբ աւետարանս, էին կա-
թողիկոսք ի տանս Աղուանից՝ Երջանկա-
փառ հայրապետն՝ զտէր Երեմիայն և զտէր
Սիմէօն. զսուրբ աթոռոյն Գանձասարայ և
զմերումս նահանգի ուսաշնորհութեան զԺա-
ղի վանից և զՔառի վանից՝ արհի և պան-
ծալի բարունապետքն՝ զտէր Պետրոսն և

գտեր Յոհաննէս, գտեր Բարսեղն և գտեր Գրիգորն և գտեր (Ալթանան և գտեր Ղազարն և գտեր Ստեփաննոսն. և իշխանն մեր՝ մեծափառ, սոգթառէր մելիք Միրզախան: Աստուած զինքն հաստատուն պահեցէ հանդիք ինչպաւ որոյ թիւամբն և պարուն յարդեկոյն. ամէն: Վասն որոյ, իւրեղբւրեմք յամենայն ժամ, յորժամ բնթեոնուք զսուրբ աւետարանս, յիշեալիք ի մաքրափայլ յարգիւս ձեր՝ զվրոգրեալ տեր Բար-

սեղն և զծնողն իւր և զեղբարն և զորդիւն և զամենայն զազինն ի Քրիստոս Յիսուս. որ է աւրնեալ յախտեալս. ամէն. Հայր մեր:

Գրեցաւ ՌՃԽԻ (= 1694) թուին, Յունիսն ժԹ յամենան. ի ժամանակի, յորում նորոգեաք զսուրբ աթոռս Քառէի աստուածափառ սուրբ ուխտս. ի դառն ամենակի, յորում նեղիմք ի բռնաւորաց, վասն մեղաց մերոց յիշել ազաչեմք ի բարեխորացդ. րաւ է:

450.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԹ.

Լիւթ տնուպառ. Հին քիւ 386. ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ և խաղերով զարդարում, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ վատ է պատում. ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ. 17. 24. ԳՐՈՒ. ԹԻԻՆ. երկուսն, ԹՈՒՂԹԻ 360. ՏՈՂԻ 14. ԳԻՐ՝ բոլորագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թողնադրելու ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ գունատու ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւետարանիչներ, երկուսն չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻՉ, ՆԵՂԿԱՐՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԼ՝ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Բուն յիշատակարանն ընկած է):

Մաքեաւ աւետարանի պատկերի քաղ.

Յիշատակ է՝ Նրաշարքը սուրբ աւետարան՝ Լիւթայ սուրբ անապատին. արթեամբք Զառայ և զեալ ժողովրդոցն. ձեռամբ Յակնցի Յակոբ վարդապետին. Իսկ ի յետ ընթերցման ձերոյ՝ միայլ Հայր-մեղաւի մի՛ յիշելոյ արձանի առնիցէք. և դուք յիշեալ յիշիք յերկրոյ զպատեան. ամէն. Թուին ՌՄԿԱ (= 1812)-ին:

451.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԹ.

Լիւթ տնուպառ. Հին քիւ 312. ԺԷ դար:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ կրկին կազմում է, վերջից 1 2 թուղթ պատում է. ՄԱԿ.-ՊԱՇՊ. բոլորապէս մաշտոցից մի ինքիմ, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ. 10 < 14. ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկուսն, ԹՈՒՂԹԻ 312. ՏՈՂԻ 22. ԳԻՐ՝ ժարսր բարագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌՔ թողնադրելու ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳՔ գունատու ծաղիկներ և զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 5 > 4

աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 9. ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4. ԳՐԻՉ, ՆԵՂԿԱՐՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՍՏԱՑՈՂ, Խանտիր, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԼ՝ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Յիշատակարանի վերջին մասն ընկած է):

Ով լուսերամ զապ քահանայից և

մանկունք սուրբ եկեղեցոյ). յորժամ հանդիպէր սուրբ աւետարանիս, յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ հաստատրիմ անն Աստուծոյ՝ մահտասի իմանամբիւն, հօրն՝ իմանամբիւն, մօրն՝ Գուրադին, կողակցուն՝ Փարօին և միւս կնոջն՝ Մարեմին և եղբոր-որդոցն՝ Աբրահամին, Գազպարին, հօրեղբօրն՝ Մարգարին, կնոջն՝ Եղիսին, քուերն՝ Սիմին, Աբրահամին, կնոջն՝ Մարգարտին, զստեր՝ Թագա-գուլին, որդոց՝ Եղիին, Գազպարին, կնոջն՝ Մարգարտին, որդոյն՝ Սուրաթին, զուսար՝ Եղիսին:

Դարձեալ, Աստուած-ողորմի՝ մահտասի իմանամբիւն, կնոջն՝ Փարօին, Մարեմին, զստերն՝ Ջուրիմին, Ջամանին, Հէրիքին, քուերն՝ Գազպարին, մեծ պապուն՝ Դաւթին, մեծ մամուն՝ իմանամբին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին. ասացէք Աստուած-ողորմի. Աստուած ձեզ ողորմեացի ամէն:—Արդ, ես մահտասի իմանամբիւն, ըստացայ զսուրբ աւետարանս յիշատակ հոգոյ իմ և ամենայն ազգականացն իմոց. ամէն, Թուին Թէկի (==1720) ամին:

452

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԵՒ

Լիմ անուպա. Հին թի 378. Ժէ դար:

Եւթ թուողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻ-ԳԱՄԱՆՔ քաղաքաւած, սկզբից եւ վերջից թափուած, ՍԱԳ.-ՊԱՀՊ. շունի: ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՄԻԹԻԹԻԻՆ 8×12, ԳՐԱԻ. ԹԻԻՆ, միտսին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 18, ԳՐԻ քաղաքապիւր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ պարզ գրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ

եւ իՍՏԱՆՔ շունի: ԿԻՍԵՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ. ՍՏԱՏՈՂ, ԵՄԿԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ, անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐԱԹԻԹԻՆՔ

(Յիշատակարանն բնկած է):

453.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԵՒ

Լիմ անուպա. Հին թի 159. Ժէ դար:

Եւթ թուողիմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԻ-ԳԱՄԱՆՔ մկներ թերթերից շատերը կրթածն են, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. երկ-երկու թերթ երկամպիր աւետարանից, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵՄԻԹԻԹԻՆ 15×23, ԳՐԱԹԻԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 300, ՏՈՂՔ 23, ԳՐԻ քաղաքապիւր, ՍԿԶԲՆԱՏԱԹՔ պարզ գլխաւորի, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ, ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ, ԻՍՏԱՆՔ և ԿԻՍԵՆՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻՉ վարդան քանապ, ԵՄԿԿՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ

եւ ՍՏԱՏՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐԱԹԻԹԻՆՔ.

(Յիշատակարանն թափուած է):

Մասքեպի աւետարանի վերջում.

Քրիստոս Աստուած, բարեխաւսութեամբ Մատթէոսի աւետարանչին, ողորմեա Վարդանայ քանապի. որ զաւետարանս գրեաց. ամէն, ամէն:

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ԵՒՐԸ.

Լիմ անապատ, Հիւսիս 170, Ժէլ դար,

Եւթիթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատու ՀԱՆ-
ԴԱՄԱՆՔ անխնամ, ՄԱԿ-
ՊԱՆՊ. քոյրագիր չարամանի մի-մի թնթիմ
ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի. ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ 15×21,
ԿՐԻԹԻՒՆ, Երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ
23, ԿԻՐ՝ քոյրագիր. ՍԿԶԲՆԱՏԱՐՔ թըշ-
նագրեր, ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԱՐՔ գունատր ծա-
ղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 21+4 անետարա-
նիշնու, ԽՈՐԱՆՔ 10 զծուսմ, քայց
չգրուած, ԿԻՍԱՆԱՐԱՆՔ 4, ԿԻԶ Միշնու
Մոկացի, ՍԱՆՅՈՂ, տանուտէր Դրիգոր
ԿԱԶՄՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ ժԱՄԱՆԿ
ԻՐԷ՛ դար, ՏԵՂԻ Ղուշի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Վերջում.

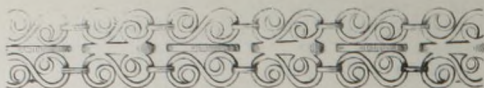
Փառք. . . Որ ետ կարողութիւն ան-
արնետ և յիմար և մտք մոլորեալ և ամպ-
րոպ շարիս. հասանել ի յասարտ՝ սուրբ,
բրիտանական, լուսարու(դ)իս, սուրբ, աւե-
տաւոր և միսթարիչ՝ աւետարանիս. որ է
յոյս և փրկութիւն այնոցիկ, որ հաւատան
ի նոյն և միսթարիւն նովաւ Քրիստոսիս
յԱստուած. Որոյ ևս՝ անկարգս ի կարգաւոր-
աց և խաւարս ի լուսեւրամից և խափա-
նեալս (ի) բարեաց՝ Միշնու (յ)որջորջեալ ա-
նուամբս, ի Մոկաց դաւառէ, յանձն առի
մեղաւորութիւն մատաւարս և մոլորեալ յիմար՝
գրել զսուրբ աւետարանս, ի լաւ և յընտիր
յարբինակէ. Տէր Աստուածն ողորմի Յով-
սէփին. որ է Քօչին? և իւր կենակցին՝ Նըշ-
խունին. որ գորինակն և զգղթորն նորա
շնորհեցին ինձ մեղապարտիս. Աղաչեմ
զձմաւցեալս ցորց ցիտութեան, զԴոշորու-
թիւնն և զսխալութիւնն Ներել եղկելոյս.
զի ես ինձէն զրեալ եմ և ոչ ի յարինակէն.
և եթէ ընդ ցորց արկ(ան)եմ գիտործութիւնն
սատանայի և զստանեալսն նորա ի վերայ

իմ, ծուլիս. ոչ կարեմ. սակայն Աստուած
և աջն ամենակարող դատել զմա վասն իմ.

Աղաչեմ գործատեսախառն երամս բա-
նանայից. որ հանդիպիս սմա, կարգալով
և կամ տեսեամբ, միով յիշմամբ առ Վրիս-
տոս արմանի տունը զիս՝ զեղկե(լի)ս ցՄի-
նաս Երեցս և զկենակիցն իմ և զեղբայրն.
և վարպետն իմ՝ զտէր Միսթարն և զմիսս
տէր Միսթարն և զծնողսն իմ՝ զհարապետ
և Թանգ-խաթուն. և Աստուած-ողորմի ասել
վերոյ զր(ե)լոյցն. և Աստուած ձեզ և մեզ
առհասարակ ողորմեցի. ամէն:

Որ և տեսեալ զսուրբ մեծութիւն՝ հե-
զաւոցի և բարեմիտ տանուտէրն Գրիգոր,
և ըստացաւ զսուրբ աւետարանս, ի հալալ
և յարգար վաստակոց իւրոց, միաբանու-
թեամբն իւր եղբորողորդն՝ նորակնու(ն)ք
տէր Միսթարին և եղբորն՝ Միսթարին. յի-
շատակ հոգոյն իւրոյ և ծնողացն՝ Յովանի-
սին և մօրն՝ Շահումին և եղբորն՝ Ենթե-
սին և կենակցին՝ Մրաթին և Դաւիթին և
կողակցին՝ Խան-աղին, և Միսթարին և կո-
ղակցոյ՝ Գոհարին, և եղբորողորդն՝ նորա-
կնուս տէր Միսթարին և Յունանին և Սա-
հակին, Խղաթին և ի(ւր) կողակցոյն՝ Եղիսին
և Յովհաննիսին և Պետրոսին և մեծ պապե-
րացն՝ Վանէսին և Զանսին և հօրեղբորցն՝
Սահակին և Միսթարին, Առաքելին.— ևս
Աստուած-ողորմի ասացէր վիսրայրեւոց ա-
նուանցն.— Աստուած լուսաւորել զիւրեանց
հոգին. ամէն. որ ըստացաւ զայս սուրբ ա-
ւետարանս փրկադործ. ի վերջս՝ որ Կոչի
Ղուշի, ընդ հովանեաւ, ատենահաս սուրբ
Գեորգոյ զօրավորին. ի յամին, (յ)որում
և սպան Ուսմար փայտչ, ցՄիւր-Շամղդին, և
արար զերկիրն Մահմուդանից աւարայ, ի
միջին ՌՈՒԱՆ (1862):

[illegible]

ԿՈՂՈՒՄԻՔ ԿՈՂՈՒՄԻՔ ԿՈՂՈՒՄԻՔ ԿՈՂՈՒՄԻՔ ԿՈՂՈՒՄԻՔ

[illegible]

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

492 2717544

456

«) ըստ պետքի մշտնջենական»
ՔՀԿԻ ժողովի նիստերը

ՎԼԳՏ ամեն չգր հոգևորական և աշխարհական
հոգևորական և աշխարհական հոգևորական և աշխարհական
հոգևորական և աշխարհական հոգևորական և աշխարհական

[illegible]

Համե չի 112 ակն ընչ համարում եմ:

692 2 n 1 n 5 4 n

455

457.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ժԵ.

Կտույ անապատ. Հիմ թիւ 235. ԺԷ դար:

Ն.Ի.Խ շատ քնտիր մազադալմ, ԿԱԶՄ կաշնպատ և ոսկեջուր արծաթէ զարդերով, Լատուածածին և Թաշնալմեան ըստընարանդաներով, ՀԱՆԳԱՄԱՐՔ խիտ մարմուր, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. չունի, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. 3 թերթ վերջում, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 10×14, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 24, ԳԻՐ ըստընազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ շատ զեղեցիկ թշնազեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ

ոսկեզօծ և զոմաւոր ծաղիկներ և սրբերի պատկերներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 16+4 ստեւարանիշներ, ոսկեզօծ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ոսկեզօծ, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ոսկեզօծ, ԳՐԻԶ, ԽԱՂԻՈՂ, ԿԱԶՄՈՂ և ՍՏԱՑՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՒՂ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարան չուրի.)

458.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ժԶ.

Կտույ անապատ. Հիմ թիւ 232. ԺԷ դար:

Ն.Ի.Խ մազադալմ կրկնազիր, ԿԱԶՄ կաշնպատ տախտակ, ՀԱՆԳԱՄԱՐՔ շատ լաւ է պահած, ՄԱԳ. ՊԱՀՊ. սկզբում և վերջում միջին մետրական մանր տառերով ճառարկից մի մի թերթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՂ. չկայ, ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ 18×24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ ըստընազիր, ՍԿԶԵՆԱՏԱԹՔ ծաղկազիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ զոմաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ միայն 4 աւետարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ ԼՂԵՐՍԻՆՈՒՍ ՍՏԱՑՈՂ ինքու գրիչով, ԿԱԶՄՈՂ և ԽԱՂԻՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՒՂ դար, ՏԵՂԻ Կարմիր վանք.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վ. Երզնում.

Յիշատակ է սուր տետրարան Բ. Կ. և (նշից) Ալեքսանդր արեղիս, ի դուռն սուր Կարապետիս և սուր Աստուածածնիս և սուր ճիշտակապետացն Գարբիէլի և Մի-

րայէլի. և այլ բազմաճառ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ, Եւ Ալեքսանդր զրեցի գտուրք աւետարանս, և հեղ յիշատակի նշն և ճնադաց իմոց՝ Մարտիրոսին և Եղիսարեթին:

Եւ ոչ որ չունի իշխանութիւն ի վիւրայ աւետարանիս, որ ծախ կամ աստ կամ պրատական զնն և կամ այլ ինչ պատճառ՝ որ լինի՝ և թագաւոյն՝ Եւսանի աւետարանիս Այն մարդն, որ խոր(ն) ի կորստեան սորայ՝ թէ և պիտկուպոս է, թէ վարդապետ է, թէ կաթողիկոս, թէ կրտսնաւոր, թէ երէց, թէ սարկաւազ, թէ աշխարհական լինի՝ թանազրած է, և զման Յուդայի առջ և զպատիժն կայնին կրտսցն, և ընդ խաչ(անոյ)ղացն դատեցի և ընդ Արիոսի և ընդ Սարգիլ չարչարի ի ճնն սատանայի, Դարձեալ, և թէ ոք կարէ զյիշատակարանս, կտրի իւր արքայութեան ճանապարհն. Աստուծոյ տեսն կարաւ

մնա, եթէ որ քերէ կամ սրբէ զյիշատակաւորանս, քերսի և սրբի իւր ողորմութեան և վարձուց կտակն. ամէն:

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, առաջնորդք և միաբան սուրբ ունեւոր Կարմիր վանիցս, որ խնամ անէք սորա և լաւ բռնէք. կատարողք աղաչանաց մերոց աւրհնեալ եղիցի(ն). Աղաչեմ զձեզ եղբարք, եթէ՛ ի յարկածից չարին՝ ելունէ աւետարանս ի Կարմիր վանացս և երթալ ի յայլ տեղ, թէ՛ հետու և թէ՛ ի մատու, զարձուցանէք ի վանքս: Աստուածային արհնութեամբ արհնի բերաւ ի վանքն: Զի Կարմիր վանքս ի վերայ ապառաժ քարի է. հողն կարմիր է. յարեւելից կողմն՝ Ազրալն է և Պաղան. յարեւմտից դէն՝ սուրբ էհան, Հազարբին և Ազկաւն. հարաւային կողմն՝ Զմշկածագ քաղաքն. հիւսիսային կողմն՝ Ակներն և Սեղընկայ լեռանս— Ով զասդ սրբազան յաշա-

նայից, յորժամ բնթ(ե)ոնուք զսուրբ աւետարանս, կամ ի վիար(յ) հիւանդաց, յիշխ չիք առաջի անեղ և սոսկալի յատենիլ Քրիստոսի գլխաւն քարտուղն. որ մեղաւարտ ձեռաւ հպեցալ(յ) ի սուրբ աւետարանս:

Դարձեալ, յիշանջիք ի մարտիրոսաց ձեր՝ կուսակրանս և հեղաճողի և բարեմիտ տէր Մինան: Սուրբ աւետարանս այս՝ Զ ամ է, որ զբաժնական էր արտաքոյ վանացս. և ետ իւր ի հայալ արդեանցն և զարկոյց ի վանքս և վերստին նորոգել տուեց (ի յիշատակի) իւր հողոյն. յոյժ փափաքանաւք: Յիշեալիք առաջի անեղ տունն Քրիստոսի. Տէր զիւրն անվորձ պահեացէ, որչափ ի մարմնի կայ, ապա ի ծայր ծերութեան իւրոյ. և յետ աստուացս ելաւ նեղոյ՝ ընդ առաջին հարկանորացն զաստեղ զճոցիս նոցա և զնշնիկոյցն նորն. ամէն թվին Ռժիճ (1677) կազմեցաւ:

459

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆՈՒՆ.

Կառուց անապատ. հիմ րի 244. ԺԷ կառ:

Նիւթ լոյղով. ԿԱԶՄ արծաթապատ: ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ մի քանի լոյրով միջից լծափուած են. յիշատակարանի վերին լոյր շկայ. ՄԱԿ-ՊԱԶ. եւ ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. լոյրն: ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 12×19. ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն. ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ 19, ԳԻՐ քոյրազիր: ՍԶԲԴԱՏԱՐԿ զունաւոր լոյրոշնազրիւ, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԻՐ Գ զունաւոր ծաղիկներ և լոյրուններ: ՄԱՆԻՆԿԱՐԿ 11+4 տետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ (նշաննէս քանանայ), ԾՈՒՂՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ տոյսայս: ՍԱՆՑՈՂ նովի Բարսեղ, ԺԱՐԱՆԿ ԵԿԻ զարս: ՏԵՂԻ անյայտ:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ.

Կազմի մի երեսի վրայ գտնուում է՝ Թիսուսի խաչելութեան, միւսի վրայ՝ համարաձման բարձրաշանդակի արձաթիւց: Բակ մէջքի վրայ փորագրուած է.

Յիշատակ է Բաղէշցի Կարապետ վարդապետին, խորն՝ Մխիթարին. մօրն՝ Հանրէկուն. որ հառու սուրբ աւետարանս ի զուրն Կոտայքու սուրբ Կարապետին: Թվին ՌժՁԲ (=1733) չինեցաւ ձեռամբ մաղապի Յովանէսին, Կարամբար Դազարբին. որ շինեցին ձրի. Աստուած յողորմի զոցա. ամէն, եղիցի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. Վերջում

Փառք . . . Որ տրամադրեաց զմատունս վերջացեալ տկարոգոյ մեռնիսի, անարժան և միայն անուամբ քահանայի, զբիւլ և կարգել զճառս երախտեաց աստուածագործ սքանչելիացն. զոր ճշմարիտ և աստուածաբան միածին Որդին Աստուծոյ, Յիսուս Քրիստոս, ի վախճան աւերացս: Այսոցիկ կատարեաց զնշանս և գարուհաստ: Որպէս զի, որք բնթրցցին, ի միտ առցեն և ձանիցեն, թէ՛ Նոյն Տէր է, որ Մովսէսի

զոցն՝ Քաջատուրին, և ամենայն արեան մերձաւորաց Նոցին. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղթանք մեր և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ բստապողի սուրբ աւետարանիս՝ մանգասի Սորահի ուսթայ Մաքարտին և կողակցին՝ Տ(ի)րոնունին և ծնողացն, չոր՝ Վարդանին և մօրն՝ Քաթուրին և որդոցն՝ Շաղաւաթին և Վարդանին և Ասքանդարին, և քունքն՝ Գուլանին, որդոցն՝ Քաջատուրին. ամէն: Եւ որ ասկ զորդորմին, միոյն Ռաոցէ ի Քրիստոսն. ամէն:

Եւ արդ, ես ունայնս և թափուրս յամենայն չոցեւոր բարեմանութեանց, Նաեայն և մաշայս վերջին աղբատութեամբ, մեղաւոր և անարժան ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ սուտանուն Վարդանս. յանձն առի զսուրբ աւետարանս և ամենակարող զօրութեամբ չոցոյն աւարտեցի զոս, մեղասմամ ծասամ(ր)ս. յիշատակ բարի՝ հաւատարիմ Սորահի մանգասի ուսթայ Մաքարտին, չորն՝ Վարդանին, մօրն՝ Քաթուրին և կողակցին՝ Տ(ի)րոնունին և որդոցն՝ Վարդանին, Շաղաւաթին և Ասքանդարին, և քունքն՝ Գուլանին և որդւոցն՝ Քաջատուրին. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած-ողորմի ասացէք՝ տէր Աւետարան և մօրն՝ Ջան-աղին. ամէն:

Եւ այսուհետեւ սա ինձ չընչիս եւ փանաքիս փառացեալ գրքիս եւ զարշիլիս զանառախորեալ՝ եւ զբարոյթիս՝ անձնաւանձոյ յանցեղիս եւ անպիտան փարսեցիս. Անպէտ զընդոս և կեցող չոցոս:

Շարժեալ աւաթ՝ չար ժըպրհիս եւ կասկածուն անբսգայիս. Ժանախոտեալ և խոտանիս եւ անմաքուր փարսեցիս, Իւրագրչորս անձն և չոցիս, Տարտարոսին տի մասնէ գիս:

Որ կորամոլիմ բարձրազիգ Զիարդ պատրմեմ զիմ շարիս. Կու ձանձրանայք ընթեռնելիս. Այլ ասացէք զոս զորդորմիս Մեղասմամեալ սուտ Վարդանիս:

Ջերեարս ի գետնի դիւնեմ եւ զոտոս մեր համբուրեմ. Որ բոյորս սրտով և ուղիգ հաւատով՝ զԱստուած-ողորմի՝ Ասացէք ինձ և կենակցին եւ ծնողացն իմ՝ Յովանէս քանանայի եւ Սրբանին և երբարցն իս՝ Ստեփանոս քանապայն և Յովան. Նւ(ս)ին:

461

ԱԼԵՏԱՐԱՆ, ՆՓԹՔ.

Աղբատուր. Հին բիւ 134. ԺԷ դուր:

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ կազմանման եղած եւ սկզբից խորանները թափած. ՄԱԿ.ՊԱՆ. ԿԱՆ. ԿԱՆ. ՏԱՐԱԿ ԿԱՆ. չունի, ՄԵԼԻԹԻԹԻԹԻՆ 15X21, ԳՐԹԻԹԻԹԻՆ երկսին, ԹՈՒՂԹ 252, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ քարպաշի, ՍԿԶԲՆԱՍԻԹԻԹԻԹԻՆ սղոյնսղի, ԼՈՒՍԱՆԿԱԶՄԻԿԻ քունտուր ծաղիկներ, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԹ 3+3 տետրարաններ, ԽՈՐԱՆԹ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ ԿԻՍԻԹ, ՍԱՆԿԱՆ, ԵՄԱԿԱՆ և ԿԱԶՄԱՆ անյայտ ժԱՐԱՆԱԿ ԵՒՂ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՍԿԱՆԿԱՐԱՆԻԹԻԹԻՆԻՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

211 ւ թղ. Ով աստուածաւոր հաւատացեալ ժողովուրդ, եւ ՄԵԼԻԹԻԹԻՆ կաթուղիկոս. որ իմ զանաթանուն թեամբ, եւ իմ յօթար սրտիս, Ըսպիտակ-վանից սուրբ Աստուածածնայ թեմ, այն, որ վիճակ ոչ պ(տ)ղի, ոչ չոգարածին, ոչ ամենայն ինչ և ոչ նրգիրակ Գարբիլ . . . եպիսկոպոսին և Օնանէ եպիսկոպոսին, ժ փարդապետաց վկայ(ու)թ(ե)ամ(ր): Զի ես տղայ

եմ ըզնվէրքն Ըսպիտակ վանից սուրբ Աստուածածնայ (յ). (Նեոպաղոցանկոյ) Նրաման ոչ պոյ ամենագոր կենսատու ինչէն:

Այս Սարկոսի ասի առիծ:

..... Գրծաւ:

Յերսոյ յորասայ ըմբռնէ բուծ:

Նոյն խարիժ արար զբանս իւր խրժուծ:

.....

Ոչ միարան, ոչ վարդապետ:

Ոչ նրսի բանկ (և) ոչ մէկ բան,

Ջոր այս բանին ճակատակ կայ (յ):

Նա պատիծ սուրբ ինչէն առցէ. ամէն:

Սուրբ Աստուածածնա ո ոչկ

Նրաման կենսատու ինչէն բու:

212 ա թգ. Յիշեցէք և Աստուած ո ոչորմի ասացէք՝ Իշխանի գոմայ (յ) մեծ մեկի բին, ուր ախրէր՝ Ստեփանին, որդի Սառա-

յին, այնոր կողակիցն՝ Գաւգարին. ամէն: Դարձեալ, ով աստուածաւոր հաւատացեալ մեծ իշխանապետ մարդեր, դուք ամեն՝ Աստուծոյ համար՝ վկա լինիք. որ ես Թագոտր, Իշխանի-գոմու մեծ մեկիք, իմ եղբայր՝ Ստեփան, իմ որդին, զաստե՛ր Սառան, դուք Աստուծոյ վկայ մնաք. որ ես, իմ ախրէր, իմ դստր-ախիլին՝ Սառան. (ի) մեր իազգայ վաստակոցս, սուրբ աւետարան, խեղ իմ զեղի-տկի-Նգոն. որ Ճամպիւի-բաշի՝ խեղ փոքր-ախրոր պոխ, ես իմ զանարժանութիւնսմբ, իմ ձեռն(ա)փատակով, առանց . . . կտոր, ոխով արի Ըսպիտակավանից սուրբ Աստուածածնայ, Ով մարդիկ, ով որ ան բանին հակառակ զաղբի, նա զանէժքն կայնինն առցէ. սուրբ Աստուածածնայ անէժ առցէ. ամէն:

462

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի.

Այրամատ. Հիմ բի 228, Ժէ դար:

ՆԻԻԹ թողիժ. ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԴՆԻՄԱՆՔ քաղաքստմ և վերջից թափատմ, ՄԱՆ-ՊԱՆՊ. Հունի ԴԱՏԱՐԻ ԹՎ. Հունի ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ 13 18. ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 264, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քաղաքիք. ՍԿԶԷՆԱՏԱԹՔ ծաղիկներ և թողնազեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԵՐԴՔ զունսուր սակաւսմի ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ

1+4 աւետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻ ՍԱԽՈՐԱՆՔ 1, ԳՐԻԶ, ՍՏԱՑՈՂ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյաւա, ԺԱՄԱՆԱԿ Ժէ դար, ՏԵՂԻ անյաւա:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷՔ.

(Յիշատակարանն ընկած է.)

463

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի.

Այրամատ. Հիմ բի 260, Ժէ դար:

ՆԻԻԹ թողիժ. ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-ԴԱՄԱՆՔ անխնամ և պատած, ՄԱԿ-ՊԱՆՊ. երկրապիք աւետարանի մի-մի թարթ, ԴԱՏԱՐԻ ԹՎ. Հունի, ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ

15×20, ԴՐՈՒԹԻԻՆ երկրին, ԹՈՒՂԹՔ 312, ՏՈՂՔ . . . ԳՐ քաղաքիք, ՍԿԶԷՆԱՏԱԹՔ թողնազեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԵՐԴՔ գունսուր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւե-

տարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ, ԵԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարևոր մասը թափուած է):

464.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի Ք.

Աղբամաք. Հիմ րիւ 16. ԺԷ դար:

ՆԻՒԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ սկզբից թափուած. կազմանան եղած, ՄԱԳ. ԳԱԶԳ. ԵՒ ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 17×24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 272, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԻՔ ծաղկազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ զունատը զարդեր, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ

4 տետարանիշներ, ԽՈՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ, ԵՐԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանը թափուած է):

465.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի Ք.

Աղբամաք. Հիմ րիւ 6. ԺԷ դար:

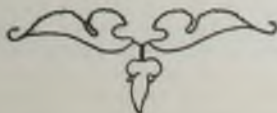
ՆԻՒԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ անխնամ է պահուած, ՄԱԳ. ԳԱԶԳ. չունի, ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ 16×22, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 228, ՏՈՂՔ 23, ԳԻՐ քոյրագիր, ՍԿԶԲԵԱՏԱԻՔ թռչնազրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ ԵՒ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՉ Աւետիս, ՍՏԱՑՈՂ, ԵԱՂԿՈՂ ԵՒ ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԷ դար, ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

(Յիշատակարանի կարևոր մասը թափուած է):

Ակզբում գրուած է.

ՎԷՆԱՓԱՌ ԽԱՅԱՏՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽԷՏՈՒՆԻ, Ի ՄՈԿԱ ԱՅԵԿԵԼԵԽԱՆ ԳՆԱՅՈՒ ԱՌԹԻՍ, ՓՈԹԿԱՆ ԱՌԵՐ ԳԼՈՐԳ ՎԱՆՈՑ ԱՄՐՈՂՁ ՆԻՆՈՒԹԻՒՆՔ Ի ՆԻՄԱՆՆՈՑ ՆՈՐՈՂԵՑ. ԳԵՐԵՂՄԱՆԻ ՎՐԱՅ ՆՈՅԿԱԿ ՄԱՏՈՒՈ ՄՐ ԿԱՆՁՆԵՑ. ՆԻՆԵՑ ՆԱՆ ԱՂԻԻՐԻ ՋՐՈՂԻՆ. ԺԱԽԻԼՔ ՄԵԺԻ ՆԱՆԱ ԱՐԺՐՈՒՆԵԱՑ. յԱՄԻ ՏԵՌՈՆ 1887, յՈՒԼԻՍԻ 15-ԻՆ, ՍՈՅՆ ՍԻՆՈՂԻՆ՝ Ի ՄՈԿԱՑ ՓՈԽԱՂԵՑ ԱՌԵՐ ԱՆԵՏԱՐԱՆՍ՝ Ի ԹԱՆՂԱՐԱՆ ՍՈՐՐ ԱԹՈՏՈՅ, ԱՆԿՈՐՈՍԱՏ ԱԿԱՆԵՂՈ ՆԱՄԱՐ:

466.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ԻՒՒ.

Աղյաւաւ, Հիւն քիւ 190. փէ վաւ:

Ն.Ի.Թ. թուոյմ, ԿԱԶՄ կողմըն ընկած են, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻ քաղաքացիաւ եւ միջից շատ թղթեր պատուտուած, ՄԱԿ.ՊԱՆԳ. չունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹԴ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 17X24, ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ 261, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ քաղաքացի, ՍԿԶԲՆԱՏԱՐԿ թղթաւոր, ՀՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ գումար ծաղկեցի, ՄԱՆԴԱՆԿԱՐԿ 1+3 աւելարարեցին, ԽՈՒՐԱՆԻ չունի, ԿԻՍԽՈՐԱՆԻ 3, ԳՐԻՉ աւելարար, ՍՏԱՅՈՂ 1\ տէր Մխիթար, 2\ Ափա-մէլի, ՄԱՂԿԱՐ, աւելարար, ԿԱԶՄՈՂ, Յովանէս, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԿՂ: Կար, ՏԵՂԻ Բաղէ՝ Գումըն փուն:

ՅԻՇԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.
ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Արդ. ես անարժանի քահանայից եւ անպիտան ի մանկուսն եկեղեցոյ, այրի տառապեալ՝ տէր Մխիթար, որ եմ ի զեղէն Ասկեջաւուց, ի տանէն երկցանց, փտարանդի եղեալ ի տանէ իմմէ, դատնացին սրտիս զԳՐԻՉ զբանէ ի դուռնիկի իյ Բաղէ, ի փանքն Գումըն սուրբ Աստուածածնին. տեսի զսուրբ աւետարանս զերի անկեալ ի ձեռն անօրինաց, եւ տենչմամբ սրտիս եւ փափաքմանօք ըստացայ ըզսա եւ ետա՛. վերստին նորոգել, ծաղկել եւ կապել եւ արձաթապատ զարդարել . . .
. Կատուցեալ . . . ի բերկերն Առնեհից՝ Մոկս կոչեցեալ. ի փրկութիւն հողոյ իմոյ եւ ձեռնաց իմոց, հօրս՝ Մխիթարն մօրս՝ Ռաթունին եւ որդոց իմոց՝ Գրիգոր ԳՐԻՉ, տարածած մահաւամբ փոխեցին առ Քրիստոս: Այլ եւ Մինասին, Յովանիսին եւ Ստեփանոս թոռին իմոյ, եւ կենակցին իմոյ՝ Մարթային եւ եղբայրցի իմոց՝ Բաղդասարին, Վարդանիսին, Սիմեոնին, տէր Յովանիսին եւ քրեւն իմոյ՝ Ղիմթին, եւ հօրեղբորն իմոյ՝ Ստեփանոս եպիսկոպոսին, եւ Նահապետին եւ որդոց նո-

ցին՝ Աւետիսին, Իսի-բէկին եւ Շօխկէն, եւ այլ ամենայն տրեանառու մերձաւորացն, (կենդանեաց) եւ հանգուցեցոց. ամէն:

Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ զհանգիպողոյ սուրբ աւետարանիս, որք կարգոք կամ օրինակք կամ հարանցի տեսանէք եւ կամ օգտիք ինչ ի սմանէ, իշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր եւ Աստուած-որորմի սասցէք՝ ինչ, այրի տառապեալ եւ անարժան քահանայս՝ Մխիթարիս, որ ստացայ զսուրբ աւետարանս, ի հալս ընչից իմոց, իշեալ զբանն Պոգոսի, որ ասէ, երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիոն եւ ընտանի մերուսողմ. ի փրկութիւն հողոյ իմոյ. փառք յաւիտեանս. ամէն: Ի թվին հայոց ՌՃԼԷ (= 1688):

Աստուած-որորմի սասցէք՝ տէր Մխիթարին եւ իւր կողակցոյն՝ Մարթային եւ իւր զաւակացն՝ Գրիգորին եւ Մինասին եւ Յովանէսին, եւ իւր եղբարցն՝ Բաղդասարին, Վարդանէսին, Սիմեոնին եւ իւր ծնողաց՝ Մինասին եւ Ռաթունին, եւ հօրեղբորն՝ Ստեփանոս եպիսկոպոսին եւ իւր եղբորն՝ Նահապետին, եւ իւր կողակցոյն եւ իւր որդոցն՝ Աւետիսին, Իսի-բէկին, եւ տէր Մխիթարի քրեւն՝ Ղիմթին, եւ ամենայն (արեան)-առու մերձաւորաց նոցին, ամէն:

Դարձեալ, Աստուած-որորմի սասցէք՝ տէր Մխիթարին. զՎարդի արտն ուրար ի դուռն Ասկեջաւուց սուրբ Յովանէսին. տարին եւ կապիճ ցորեան զարալ տան. կապիճ ու կէս՝ սուրբ Յովանէսին, ու կապիճ ու կէս Արապին առուն. որ ուսուն՝ զառուն հանեն. եւ կէս կապիճ Փոթ(կ)ի սր. Գէորդայ, Զինչ պաշտօն եւ պաղտարնք եւ սաղմոսերգութիւնք եւ պատարալ(զ)ք մատչի ի սուրբ Յովանէսի ձուց եւ սուրբ Գէորդայ. տէր Մխիթարին եւ իւր ամենայն արեան մերձաւորացն մասն ու բաժին հասնի. ամէն:

Դարձեալ, յիշեցէք և Աստուած-որոր-
մի ասացէք՝ Ասկնջաից ննջեցիլոցն. որ
ընդ հովանեւս սուրբ Յովանէսին կան
հանգուցեայ, եւս առաւել Աստուած դայն
բաշանայն սուրհնէ, որ խնամ տանի ի
վերայ սուրբ աւետարանիս:

Հստացող սուրբ աւետարանիս՝ զԱ-
փա-Վէլիքն և զկողակիցն իւր՝ զԹուրուան-
դէն, զորդիսն իւրեանց՝ զՇաշէն և զկիւնա-
կիցն իւր՝ զՇալաթն, և Մատուրիկն, յիշե-
ցէք ի սուրբ աղօթս ձեր, և Աստուած ձեզ
յիշէ. ամէն:

467.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ՈՒՆ.

Վառի՛ ս. Նուն եկ. Հիմ քի 129. ԺԷ վար:

ՆՈՒԹ ընդդէմ, ԿԱԶՄ Կարչեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ վատ է պատուած,
ԿԱԿ-ՊԱՆՊ. երկաթագիր աւետարանի
մի-մի թերթի, ԿԱՏԱՐԻ ԹՂ. չունի, ՄԵ-
ՆՈՒԹԻԻՆ 18X25, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրիւն,
ԹՈՒՂԹԻ 252, ՏՈՂԹ 24, ԳԻՐ քոյրագիր
ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ պարզ զիւրարեր, ԼՈՒՍԱՆ-
ՔԱԶՄԻԳԻ չունի, ԿԱՆԴԱՆԿԱՐՔ 11, ԽՈՐ-
ՐԱՆՔ 10, զծուած միայն, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ
4, ԳՐԻԶ, ԵՄԼՂԿՈՂ, և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ
ԱՏԱՑՈՂ, լոկս Յոնան, ԺԱՄԱՆԱՆ լի՛ վար,
վերանորոգուած ՌՈՂ (=1731) թ.: ՏԵՂԻ
անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻԻՆՔ.

(Գրողի յիշատակարանը չկայ):

252 ա թղ.— Նորոգեցաւ և կազմեցաւ
սր. աւետարանս՝ ի թուարբրութեան հայկա-
ղեկան տօմարիս՝ ՌՈՂ և Ձ (=1731) ամին,
յիշատակ հաւատարմիւ և բարեմիտ տանու-
տէր քահ Ծոհանին, և ձեռագց նորին,
հօրն՝ Աստուածատուրին, և մօրն՝ Խանուսին,

կողակցոյն՝ Ուրթանին և որդոցն՝ Յովանէ-
սին, Կնոջն՝ Գուլաղին, միւս որդոյն՝ Իս-
կորին և դստեր(չն)՝ Յոհաննէն, Դիւթարին և
Եւային, մեծ էղործն՝ Վարդանին, Կնոջն՝
Թօհ-Վային, որդոցն՝ սարկաւազ Գրիգորին,
կողակցուն՝ Խումարին, միւս որդոյն՝
Աստուածատուրին, դստերն՝ Լալ-Խանին և
Զմրութին, Յոհանին, միւս էղործն Խաչա-
տուրին, կողակցուն՝ Վարդ-Խաթանին,
որդոյն՝ Յարթինին, դստերն՝ Գարանին, և
Յոհանի հանգուցեալ էղործն՝ Յակորին,
մեծ պապուն՝ Յակորին և նորին էղործն՝
տէր Յոհանէսին, և Յակորի կողակցուն՝
Խան-բէկուն, և նոցին այլ ամենայն արեան-
առու մերձաւորացն:

Ով սրբազան ընթերցողք սուրբ աւե-
տարանիս, յիշե՛ջիք ի սուրբ և ի մաքրա-
փայլ յաղօթս ձեռք՝ զհօգիս) վերոյգրեցեալ
անուանցդ. և Աստուածն ամենայնի պի-
շողջդ յիշեցնէ ի յաւուրն միասնեղած զա-
լըստեանն իւրուս. ամէն:

Ժ Ը Դ Ա Ր

468

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի Ի Ջ.

Լիմ անապատ. Հիճ րիս 393. ԺԸ դար.

Ն.Ի.Թ թուղթ. ԿԱԶՄ արժամատու
ն ուկեցոմ. ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քառակամ լա
լ պանտած. ՄԱԿ. ՊԱՆՊ. երկամագիր
տետարանի մի-մի թերթ. ԳԱՏԱՐԿ ԹՂ.
6. ԳՐԱԹԻՆՆԵՐ ԵՐԿՐԱՆՆԵՐ ՄԵՆՈՒԹԻՆ
11 > 15. ԹՈՒՂԹՔ 252. ՏՈՂՔ 23. ԳՐԱՐ
լորտգիր. ՄԿԶԲ. ԱՏԱՌՔ թողնազրեր. ԼՈՒ
ՍԱՆՑԱՄԱՐԿՔ ԳՆԱՆԱՐ Ժողիկներ և սրբ
րերի պատկերներ. ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ 12+4
տետարանիչներ. ԽՈՐԱՆՔ 10. ԿԻՍԱՆՈՒ
ՐԱՆՔ 4. ԳՐԱՋ և ՆԱԿԱՆՈՂ անդադ. ԿԱԶ
ՄՈՂ Պետրոս արեղայ. ՄԱՆՑՈՂ մանտեղի
Դիվանի. ԺԱՄԱՆԿԱՆ ԻԼՂ դար. ՏԵՂԻ ան
յայտ.

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՆՆԵՐ ԿԻՇԱՆԿԱՆՆԵՐ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փոքր անթմանեկի և միանախան
սուրբ երրորդութեան՝ Հօր և Որդւոյ և Հո
գոյն սրբոյ, այժմ և անգրաւ յախտեանս
յախտենից. ամէն, Արդ. ցանկացող եղև
այսմ լուսաւորող սուրբ աւետարանիս, հա
ւատարիմ և հեղանդի աստուածաւեր մա
նտեղի Իկանջին. Քանզի արար լա բարո
ւթիւն և ստացաւ սուրբ աւետարանս, ի հա
լալ և արդար վաստակոց իւրոց, յիշատակ
բարի հողաց իւրոյ և ծնօցացն, հօրն՝ Պա
ղտին, ժօրն՝ Գուլաղին, կողակցուն՝ Յուդ
տին և որդոյն՝ Վարդոյն. որ փոխալ է առ
Աստուած. զստին Դազլային և իւր հորօրն՝
Աղարին, յօրեղօրն՝ Յօսէփին, մեծ պապուն՝
Էղզարին, մեծ մամուն՝ Համաժին, և ալ
իւր ամանայն արեան մերձաւորացն, կեն
դանեաց և հանգուցելոցն:

Արք հանձնալիք սմա, կարգալով և
կամ տեսանելով. լի բերանով և ուղիղ արտի

յիւեղէք և Աստուած-որորմի ստացէ՞ք՝ Յա
ղեցի մատասի Իկանջուն և իւր ծնա
ղացն՝ Պօղոսին, Գուլաղին. և Աստուած
զհեղ յիշէ յաւուրն զատաստանին. ամէն. — Եւ
հոռու զսուրբ աւետարանս՝ ընծայ և նուէր՝
Ով ծախէ կամ գրավէ կամ զողանայ, նա
զանէձքն կայենին, զհորխեան և զՊաղա
նաւն և զպատառն Յուդային առցէ. ամէն.
Եւ թվին ՌձԻԷ (1678)-ին զնեցի:

Ի վաղուց իսկ հետէ յոյս իմ, պնդա
կազմ սիրով կայուն առեալ լըվանօք ըղ
ձայի բառ բարոյ մասին, անգամ յորոգս
թիկունք իմ հարուածս տալ, նա և զնոստ
ի յարա՞ յապտակս. արարի խնդիր յար
անէացականի սրբութեան և հաճոյ կամացն
եկեղիցւոյ. Յորոյ վարանման էի իսկ. յիտ
յայնր մոլախիտ բերմանս բառ արտաքին
փառացն. Տեսանն է. Թէպետ, սրբութիւն
ամանակին Հայրն փառաց. բառ հասարակին
որոյ տիրոցի առ իս երկեակ՞ և զթնացաւ ի
փանարի քնութիւնս. ետ հրաման Ղանեցի
Պետրոս արեղային, արծաթով կարդարեալ
այս աւետարանս սուրբ, յիշատակ Լիմ
սուրբ անապատին. թվին ՌձԻԷ = 1748)-ին,
նոյնմբերի լի. մեծ Հայոց Թեակախի՝ հոռի
ամսոյ ժ և Թ, Ով հեռացուցանէ կամ խոյ
տակ կամ տարագիր առնէ կամ գողանայ
կամ վաշաբարչ առնէ ի սուրբ անապա
տէս. նզովեալ լինի ի յԱստուծոյ և յամե
նայն սրբոց նորա. արքանեակ կղիցի զհհե
նայն և ապաստարաց նորա, Յուդայի առցէ
ընդունելութիւն, և ընդ այլ զաւետարան
ատողաց՝ առցէ պսակն խաւարամած ընդ
ինքնաբանէ՞ չարին. ամէն. եղիցի, եղիցի:

Ով հղարայր, (որ) բնթեոնուք է կամ օրինա-
կէք, զիս և ծնողքս և զլընտսնիք նոցուցն՝

յիշեցէք ի Քրիստոս. և դուք յիշեալ լիջիք
ի Տեառնէ. ամէն.

469.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ԻԷ.

Վանի՛ ս. Պօլոս-Պետրոս եկ. Հին քիւ 186. ԹՃԽԹ—1700.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տափ-
տակ, ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ մկնկր մի մասը
կտրել են, ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. և ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ.
Հունի, ՄԵՄՈՒԹԻՒՆ 11×15. ԳՐՈՒԹԻՒՆ
երկսին, ԹՈՒՂԹ 264, ՏՈՂԹ 25, ԳԻՐ քու-
րարագիր, ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԹ թռչնագրեր, ԼՈՒ-
ՍԱՆՑԱՆԳՆԻԹ գունատը ծաղիկներ և զար-
դեր, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԹ 10+4 տետարանիչ-
ներ, ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻՉ
կուրապետ երկը, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ
տնայտ, ՍՏԱՑՈՂ Թուման, ԺԱՄԱՆԱԿ
ԻՐՈՂՈՐ—1700, ՏԵՂԻ Վան.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Վերջում.

Դրեցա՝ սուրբ աւետարանս՝ ի Վան
քաղաք, ընդ հոգնեանս զխաւոր սրբազան
առաքելոյն Պօղոսի. ձեռամբ կարպետ
սուտանուն երիցու. ի թվականութեան

Հայոց ԹՃԽԹ (—1700) ամի. նոյեմբերի
Դ. Լեզ. քրք հանդիպիք ամա, վայելիով և
կամ օրինակելով. խոգ. թիւն շնորհեցէք...

Յիշատակ է սուրբ աւետարանս ի
դուռն սուրբ Գրիգորի նաբեկացւոյն և
Սանախտոյ կուսին և սուրբ Կոյս Տիրա-
մայր Աստուածածնին և սուրբ Գրիգոր
Լուսաւորչին և Յարութեան սուրբ տաճա-
րին և Անանիոս վարդապետի սուրբ դամ-
բարանին—ես՝ սոցին՝ ծառայ թումայ կոչե-
ցեալս, զոր ինչ (տե՛նէ՛ք)՝ աուրս և ողորմու-
թիւն, նաև սուրբ աւետարանս և նաբեկա-
ցի մի և սուրբ նշան մի՝ բերեալ բնծայեցի
ի դուռն . . . Կացցէ սուրբ աւետարանս
ի դուռն վերոգրեալ սուրբ տաճարացս,
(յիշատակ) հոգւոյ իմոյ և ծնողացս, հորն
իմոյ՝ Իրինէին և եղբարցս՝ Արքաշափն,
մահտեի Պետրոսին և Սահակին, և բուհրս՝
Հեղինէին.

470.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ԻԸ.

Լիմ անուպոս. Հին քիւ 21. ԹՃՆԹ—1701.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆԻՔ բաւարան լաւ է պահուած,
ՄԱԳ. ՊԱՆՊ. և ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չկայ, ՄԵ-
ՄՈՒԹԻՒՆ 17×27, ԳՐՈՒԹԻՒՆ երկսին,
ԹՈՒՂԹ 300, ՏՈՂԹ 21, ԳԻՐ քուրարագիր
ՍԿԶԲԱՏԱՌԻԹ թռչնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ՆԻԹ գունատը ծաղիկներ և թռչուն-
ներ, ՄԱՆԲԱՆԿԱՐԹ 16+4 տետարանիչ-
ներ, ԽՈՐԱՆԹ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ 4, ԳՐԻՉ

և ԾԱՂԿՈՂ տնայտ, ԿԱԶՄՈՂ Հայրա-
պետ երկը, ՍՏԱՑՈՂ Թումար-մեկը և
նոսրաղիմ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՐՈՂ—1701, ՏԵ-
ՂԻ Կտուց.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. Վերջում.

Փառք . . . Աստի և տեսեալ զսուր
անձառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ աս-
տուածաւոր և նաւատարիմ կիներն՝ Խուսար-

միբրէն. որ ետ յիշատակ ի դռնն սուրբ Պօ. զոսի գլխաւոր տաքելոյն, անջինջ յիշատակ իւրն և իւր ծնօղացն, եւ ով որ յան-

ջէ գնի, հեռացոյցանելով իմ ծախելով, զսլառիմն կայսինին անգլ և խաչանուացն ան-

472.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԼ.

Աղլաւաւ. Հին քիւ 19. ԹՃԾԷ=1708.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեկազմ, ՀԱՆ-ԳԱՄԱՆՔ կազմանան և եղի և սկզբից ու վերջից մի քանի թերթ թուական, ՄԱԳ.-ՊԱՀՊ. սկզբում և վերջում քաղաքի տեսարանի մի մի թերթ, ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 18×23, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 288, ՏՈՂՔ 22, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՍԱԹՔ թուղթ-նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու ծաղկներ, զարդեր և սրբերի պատկերներ, ՄԱՆՐԱԿԱՐԿ 13+4 աւետարանիչներ, ԵԶՐԱՆՔ 10, ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ Մտեղանման տարկաւոր, ՍԱՆՑՈՂ Եօնանիս, ԺԱՄԱՆԱԿ ՄԵԾԻՇ=1708, ՏԵՂԻ Շատախա թուղթ.

ՅԻՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վերցում.

Փառք Ուստի տեսեալ զսուրաւնաւ փրկայգործ տնօրէնութեան հորհուրդ՝ արք ոմանք հաւատացեալք Քրիստոսի.

յերկրէն Շատախ, ի զեղջէն Այդի կոչեցեալ. որ և իգի միայրանեալ ամենեւեան, արաբին րաբի խորհուրդ և ետուն գրել զսուրք աւետարանս՝ զհասքն և զսուրք հրաժան Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ի փրկութիւն հոգոց, ի քաւութիւն մեղաց, ի թողութիւն յանցանաց. յիշատակ հոգոց նշանակեցեալք՝ ի յաւուրն զատաստանին.

Եւ արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիր Շատախ. ի պիղաքաղաքիս Շատախ՝ Թաղ. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Փրկչին. ի կաթողիկոսութեան Ախթամարայ՝ տեան Քրիստոսի, և յուր իշխանութեան մերոյ յակարացի (հապարացի) Իրաւհիւրկէին. ի թվին հայոց ԹՃԾԷ (=1708) ամին. ձեռամբ սուտանուն մեղաւոր Ստեփանոս սարկաւագին. որ զրեցի և ծաղկեցի և կապեցի. քստ կարեաց իմոց, ի զառն (և) ի նեղ ժամանակիս. որ ի ձեռն աշխարհիկաց խիստ նեղած էր ազգն քրիստոնէից. վասն մեղաց իմոց.

473.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԼ.

ՎԱՆԻ՝ Նոյեմբ. եկ. Հին քիւ 30. ԹՃԾԷ=1710.

ՆԻԻԹ թուղթ, ԿԱԶՄ թաշտապարտ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ սկզբից Մատթէոս աւետարանի պատկերով մի քանի թերթ, ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 17×23, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՍԱԹՔ թուղթ-նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու զար-

ԳԱՍԱՐԿ ԹՂ. շունի, ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ 17×23, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկրորդ, ԹՈՒՂԹՔ 276, ՏՈՂՔ 21, ԳԻՐ քաղաքի, ՍԿԶԲՆԱՍԱԹՔ թուղթ-նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատու զար-

դերն և ծողիկները: ԻՄԱՐԱՆԿԱՐՔ Յ աւե-
նաբանիշները: ԽՈՐԱՆՔ 6, ԿԻՍԽԱՐԱՆՔ
4, ԿԻՐԻՉ Սիմոն, ՍՏԱՅԻՆ, Լըարտրի ժո-
ղովուրդը: ԴԵՂԵՂՆԻ և ԿԱԶԳՆԻ, անյայտ:
ԻՄԱՐԱՆԿԱ Իյւնիոն=1710: Տեղի՝ Վանի՝
Լըարտր գիւղաքաղաքը:

ՅԻՇ ԱՏԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Վերջում:

Փառք արարչին առնալիս՝ անեղին
և անկարօտին, անասմանին և ան-
զաղջանին, միշտ ընտելեան և աստուա-
ծութեան, անճառ մեծութեան և անբովան-
դակի ընտելեան, անքննելի խելութեան
և չգոր գորութեան, կարող բարերարու-
թեան և անպակաս լրութեան, անճառ ժա-
ռանգութեան և անփոխադրելի բարձրու-
թեան, նմա՜յ՝ արհնութիւն, փառք և գո-
ւթեթիւն, պատիւ և իշխանութիւն, շնորհ և
մեծութիւն, զօրութիւն և կարողութիւն,
թաղապետութիւն և անմահութիւն, բարե-
բարութիւն և ողորմածութիւն՝ յամենայն
կողմոց, յամենակեց և զգալեաց: Զի նա
է լո՛ւթութիւն բարի, սկիզբն և կատարումն
ամենայն բարեաց և օգնական ամենայն
մարդկան, որք յուով և հաստով և ջեր-
մեռանց սրտի և եռափայլաց սիրով զսկիդ-
րեն անուան զօրժող բարութեանց, ասմա-
մայն կատարել բարեթիւն և ողորմածն
Աստուած. ըստ անսուտ խոստմանն իւրոյ,
իւր Խնդրեցէր և գո՜ւրբ, բա(ղ)յ(եց)ւք և
բա՜ցէ՛ ձեզ. և զարձանայ, թէ Որ խնդրէ՛ առ-
նու և որ հայցէ՛ գտանէ:

Որ և ինչո՞ւ տէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս՝ եւ կարողութիւն և օգնականութիւն՝
մեղապարհ և անարժան, մեղսամած և ան-
պիտան, չարապործ և մեղսոք լցեալ, սուտ-
առտուն Սիմոն՝ փրծուն, անխմաստ և տա-
ռապեալ և չողոյ հասարակաց զրչիս, հա-
սանել ի յաւորտ սուրբ աւետարանիս
Քրիստոսի, ի թվականութեանս մերոյ՝ ՄԵԺ
(=1710) ամին, ի նայրապիտութեանս սր-
բոյ ավերոյն իջմիածնա տեսնոն Աղէքսանդր
կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, և սուրբ յե-
րաւասարկո՞ւն տեսնոն Թէոդորոս պատրիարքի-
ն զպան և ի նեղ ժամանակիս, յորում նե-
ղիւթի ի ձեռս աշխատեո անոթեանց, զի ամ
յամէ տոպակուն՝ զհարկս ի վերայ քրիս-

տանկից և կեղեքին զազազ Հայոց, վա-
սրն ծովացեալ մեղաց մերոց: Զի հա-
նապաղ կեամք յերկրման, ի ձեռս մահ-
մեղական ազգաց. որ զօրացեալ են և ան-
զաղար կայ յերկիրս մեր Հեծկաշաբժու-
թիւն յամենայն կողմանց: զոր և փրկեցել
զհաստացեալսն իւր Քրիստոս Աստուած.
ամէն:

Եւ արդ, յանկ երեսլ աւարտեցաւ
սուրբ աւետարանս՝ ի յերկիրս Վասպուրա-
կանի, ի մայրաքաղաքս Վան և ի մատակա
գիւղաքաղաքն՝ Որարուց. ընդ հովանեաւ
ամենօրնեալ Տիրամայր սուրբ Աստուա-
ծածնին և սուրբ Միքանաւորին: Եւ եղաւ
անքննելի յիշատակ ի զրոյնս սոցա:

Արդ, որք չանդիպիք սմա, կարգալով
և կամ օրինակ դնելով և կամ հարեանցի
տեսանելով. լի բերանով և ուղիղ սրտիւ և
բոլոր հաստով ասացէ՛ք՝ Աստուած-ողորմի
գիւղի քահանայիցն՝ մասնեւի տէր Կարա-
պետին, տէր Կրիստոսին, տէր Աւետիսին,
տէր Կիրակոսին, մատենի տէր Երմեա-
յին, մասնեւի տէր Եփրայիմ. որ Խանդա-
ցեալ է առ Քրիստոս տէր Զարարին, տէր
Սիմէոնին, տէր Աստուածատուրին, միւս
տէր Զաքարին, տէր Ատեփանոսին, մասնե-
ւի տէր Յարութեանին, Բ՝ Նորընծայիցն՝
տէր Պետրոսին, տէր Գրիգորին, և սարկա-
ւազացն՝ Դիւլանին, Յովսէփին, Ասիլին,
Զաքարին, Անդրեասին, Սիբայլին, Սիւ-
թարին:

Այլ և զիւրի տանուտէրաց՝ ըռէս Զի-
րօրին, մասնեւի ըռէս Դաղարին, ըռէս
Վարդանին, ըռէս Դաւիթին, ըռէս Յովսէ-
փին, ըռէս Գեորգին, ըռէս Մինասին, տա-
նուտէր Խոջային, տանուտէր Մարկոսին,
Յովանէսին, Պապա-ջանին, Կարապետին,
մասնեւի Զէրանին, Մարգարին, Վարդա-
նին, Մուրատին, Ասպատուրին, ուսթա
Յակոբին, տանուտէր Կրիգորին, ուսթա
Յաւսէփին, Մինասին, Գարեգին, Մարտիրո-
սին, Աւետին, Դաղարին, Վարդանին, և առհասարակ զիւրի մեծամեծաց և փո-
քունց, կենդանեաց և հանգուցեւոցն, առ
հասարակ ամենեւցուն. լի բերանով և բոլոր
հաստով և ուղիղ սրտիւ Աստուած-ողորմի
ասացէր սոցա՜յ չոպուհ. և Աստուած ձեզ
ողորմեսցի ի միւսանգամ գալտեանն. ամէն:

ևւ արդ, ես ըռէս Ձիրաքս և մասնեւ-
սի բռէս Դազարս, ըռէս Կարգանս, և վե-
րագրեալ զիւրի քանանայիւք և զօլվաթա-
ւորք, տանուտերք և ըռէսնեւք, և առ
հասարակ ամենեւեանքս միարան, առաք
զեկեղեցոյ զանձանակն զրամ և զնկարգար.
աւետարանս, և եղաք ի զուռն Արարոյց Տի-
րամայր Ածածին սր. Միրանաւորին. ան-
ջնջիչ յիշատակ հոգոյս ամենայն հաւատա-
ցեալ միահաղոյն ժողովրդոց և սուրբ եկե-
ղեցոյս, թէ քաղաքականի և թէ զիւրիս.
նաև որ երախտիք և մասն ունին ի յերայ
պատ. ինքն Տէրն մեր Երեսուս Քրիստոս
ընդ Ի՜ի մարգարէից զասակից և պսակա-
կից արասցէ զհոգիս նոցա. իսկ ով որ հա-
կառակի կամ յրբի, զպատիմս սուրբ Աս-
տուածածնէն առցէ յամենայն ժամ. ամէն,
Խորհեալ, կրկին անգամ աղաչեմ և
պաղատեմ, խնդրեմ և աղերսեմ կողկողա-
զին պաղատանօք և արտասուաթոր աչօք,
մոխ(ր)աթմալ երեսօք և բազում հառաչա-
նօք, և յիշել մաղթեմ՝ զմեղսամեմ և զտա-
ռապետս, սուտանուն զրիչս և զհայրն իմ՝
զմանսեմի տէր Աստմ քանանայն, և զմայրն
իմ՝ զմանսեմի Նազու-խան, զեղբայրն իմ՝
զմարգիսն և զքոյրքն իմ՝ զմարիամն և
զնուարքն, և զայլ ամենայն արեանառու
միքմաւորսն, զեկեղայնիս և զհանգուցեալսն
մեր. Աստուած-ողորմի ասացեք ուրիշ և
ջերմ սիրով. և Աստուած, որ առատն է ի
տուրս բարեաց, ձեզ յիշողացդ և ողորմի
ասացողացդ՝ ողորմեսցի ի յաւուրն անէղին
և անաչառ դատաստանին. ամէն. — Նաև
սխալանաց և խռոբութեան գրիս և թղթիս
անմեղադիր լերուք աղաչեմ զձեզ, ով ըն-

թերցողք. զի կարն իմ այս էր. Եւ Քրիս-
տոսի մարդասիրին վառք յախտեանս
ամէն:

Փառք . . . Որ ետ կարողութիւն և
զօրութիւն՝ ԹԺԿԱՒ (==1710)-ին՝ Սիմէօն
յահանային, զրել սոյն զօրաւոր զըշագիր
աւետարան՝ ի Վան քաղաքի, յԱրարուց
Աստուածածին. յետ ամենեցուն ասենք
(Աստուած-ողորմի իւր հոգոյն) Իսկ ձեա-
ցին ինչ քաղուս ժամանակ, մինչև թուին
ԹԺԽԸ (==1806)-ին պատանեցաւ յերկրի
մերում յոյժ անհնարին կոտորած. վասն թա-
ղում մեղաց մերոց, (յ)անբընէ խոթանել
յազգէ թուրքաց, Գնտ ամենեցուն անկաւ
սոյն թաղաւոր աւետարան ի ձեռն Վանայ
Սահակ-պէլյի Փոս-Համգօ կոչեցեալին:

Իսկ բարեպաշտ կին մը Խուռիկ ա-
նուամը, Զաջիթի Եսկրիշ Սամէլի աղջիկ, ետ
10 դահեկան և պատեաց ճիշտ Համարձե-
ման օրին, Իսկ նոյն տարուան Տեառն-
ընդառաջին, Նրաչայի պատարագաւ կնքել
տալով քաղաքամէջ սուրբ Սահակ եկեղե-
ցին, իւր քառասունք պահելով, Մաղկա-
զարդին իւր քառասունքն եկեալ, նոյնպէս
պատարագաւ խոստանալով. քաղաքի ան-
բողջ եկեղեցին պատարագ մատչի. որպէս
զի բարեբարն Աստուած՝ սորս բարեխօսու-
թեամբ ազգն Հայկաչ պահեցէ ի շարաշար
կոտորածէն և քարձցլէ Տէրն Աստուած զա-
մենայն շարիքն աշխարհէն, և սոյն աւետա-
րանի աշխատողաց յոյժ կարողութիւն տա-
ցէ. ամէն. — Զազմեցաւ 1897-ին և պրուեցաւ
սոյն յիշատակարան յապրիլի 6-ին, Մաղ-
կազարդի կիրակէին:

ՆԻԻԹԻ Թողթի ԿԱԶՄ կաշեպատ, գտը-
դարուած մի ակամսկոտ խաշով, ՀԱՆ-
ԳԱՐԱՆԻՔ րուստրան լաւ է մաշցել, ՄԱԿ-
ԳԱԶՊ. չունի, ԿԱՏԱՐԱԿ ԹՂ. չ սկզբում և

3 վերջում, ՄԵՆՈՒԹԻԹԻՆ 15×21, ԳՐՈՒ-
ԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹԻՔ 232, ՏՈՂՔ 22,
ԳԻՐ՝ բոլորապիւր, ՍԿԶԻՆՏԱՆՈՒՔ թոշու-
գրին, ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՐԱՐՔ գունատու ծա-

դիվներն եւ զարդերն ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 18-ի
աւետարանիչներ, որոքն ուղեգրած, խՈՒ-
ՐԱՆՔ 8, ԿԻՍՆԱՌՐԱՆՔ 4: ԳՐԻՋ Թումայ:
ՍՏԱՑՈՂ Թանկ-խոթուն: ԵՄԴԿՈՂ և
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ ԹԻՆԿԷ==
1712: ՏԵՂԻ Վան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ:

Վերջում:

Փառք . . . Արդ, որք ճաշակէր յաւ-
տուածային բուրառառնէս և յամենայի
սեղանոյս: Կարդալով կամ զարգաւար առ-
նելով, յիշեալիք ի մարգարայ յաղթան ձեր,
զստացող սուրբ աւետարանիս՝ զատուա-
ծաւոր և զճաւատարիմ կի՛նն թանկ-խաթուն:
որ բառացաւ զսուրբ աւետարանս յիշատակ
հոգոյ իւրոյ, ի վայելումն իւր հոգեւոր որդի՝
նորընծայ տէր Աւետիսին: Է՛ի բերանով և
բոլոր սրտով Աստուած-ողորմի ասաց լէք՝
թանկ-խաթունին և իւր ծնողացն՝ Յովանի-
սին և . . . Կողակցին՝ տէր Գրիգորին,
որդոյն՝ Աւետիսին, և տէր Աւետիսին,
կողակցուն՝ Մրտաթին, որդոյն՝ Յովանիսին:
Մարտիրոսին, կնոջ՝ Շումամին, ծնողաց

Հղաթին և Մարիամին, որդոյն՝ Խլաթին,
կնոջ՝ Գուլաթին, որդոյն Յովանիսին, զսուրբ
Մարգարոն: և որ զողորմին ասէ, Աս-
տուած իւրն ողորմացի: ամէն:

Արդ, զրեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի
լերկիրս Վասպուրական, ի մայրաքաղաքս
Վան. ընդ հովանեաւ սուրբ Էջմիածնայ, ի
թվին Հայոց ԹՃԿԱ. (=1712): Եւստմբ
մեղապարտ և անարժան թու՛մայ անխաւս
և անմար գրչի: (Աս ևս) անընդունակ զո-
րով յարուեստ գրչութեան և լազու՛մ ցնո-
րիս պաշարեալ: այլ ըստ կարի մերում,
զոր պարզեանց մեզ մարդասէր Հոգին,
բազում աշխատեալ զրեցի անարժան ձե-
ռք իմովք՝ ի ստոյղ և յընտրի որինակէ:
ի վայելումն նորընծայ տէր Աւետիսին:
Աստուած բարով վայելիկ տաջէ: Մի բերան
Աստուած-ողորմի ասացէք՝ ծրողին և իւր
ծնողաց՝ տէր Աւետիսին և Խաթուն-աղին,
կողակցին՝ Հայ-խաթունին, որդոյն՝ Խաթայի
Յարութեանին և տէր Թումայ բարոտարին
և իւրեանցն ամենայնի: և: որ զողորմին
ասէ, Աստուած իւրն ողորմացի յիւր միս-
անգամ զալուստն: ամէն:

475.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն Ի Ք.

Վանի՛ս ու Թակոյ Եկ. (կուած է). ԹՃԿԷ==1719:

Ե՛ի Թ մազաղալմ, ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ յի-
շատակարանն արտաղրել Է Տ. Ղ. Ժ. Վ.
Փիլոսոփանսն իւր Հայկական ժամու-
նակագրով իմն անտայ աշխատութեան
մէջ, 1867 թովն, ԳՐԻՋ Թումայ, ՍՏԱՑՈՂ,
ԵՄԴԿՈՂ և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ: ԺԱՄԱՆԱԿ
ԹԻՆԿԷ==1719: ՏԵՂԻ Վանի՛ս Էրարբ զի-
զարաղալում:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ:

Վերջում:

Փառք համազոյ . . .
Գրեցաւ սուրբ տուս, ի յաշխարհի

Վասպուրական՝ որ Վան ասի:

Ի մօտակայ դիզաքաղաքի՝

Ար անուանեալ Արարք ասի:—

ԹՃԿԷ. (=1719)

(Հաղար հարիւր վաթսուն ութ) ամի:

Պորա թուական յայտնի լինի:—

Ի ժամանակս Աստուածատրի

Էջմիածնայ կաթուղիկոսի:

Այլ և մերայ առաջնորդի՝

Բարդուղիմէոս վարդապետի:

Ար է բընիկ Վարապետի:

Արման անուն մեղաք ի ի:

Ար և՛ զընդ այսքմ տուսի:

ԱՌԵՏԱՐԱՆ ՆԼԵ.

Վարդ. Հին բիւ 94. ԹՃԿԷ=1718:

ՆԻԻԹ լիպիւմ, ԿԱԶՄ Կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ նախընդի նմուղւոյ՝ Կայ եւ
լիպրեքիւն իմարզմանութիւն. տպագրուած
պրինտիկի արտագրուած է, ԿԱՄ. ՊԱՆՊ. եւ
ԿԱՏԱՐԿ ԹՎ. շունի, ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 17X21,
ԳՐՈՒԹԻՒՆ, երկրիւն, ԹՈՒՂԹՔ 375, ՏՈՂՔ
27, ԿԵՒՐ Նուր, ԿԿԶԻՆԱՏԱԿՔ պարզ տա-
ռեր, ԼՈՒՄԱՆԶԱԶԱՐՔՔ շունի, ՄԱՆՐԱՆ-
ՆԿԱՐՔ շունի, ԽՈՐԱՆՔ շունի, ԿԵՄԱՆՈՒ-
ՐԱՆՔ շունի, ԽՐԻՉ, ՆՐԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ
անյայտ: ՍԱՏԱՐԱՂ, Աղալեցի Լիվադի սրբի
Գրիգոր, ԺԱՄԱՆԱԿ ՌՈՂԷ=1718, ՏԵՂԻ
Պոլսի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ.

Վերցում.

Փառք եւ պատիւ եւ երկրպագութիւն
ամենայնորք երրորդութեան՝ Հօր եւ Սր-
բայ եւ Հոգուն սրբոյ, միայն ճշմարտի Աս-
տուծոյ կենդանոյ եւ աւիտեանականի. որ ետ
զկարգութիւն մեղուցելոյս անձանց ժա-
մանելոյ ի վախճան տպագրութեան բուրաս-
տանիս՝ սուրբ աւետարանիս. միշտորդու-
թեամբ եւ քաջխառնութեամբ անարատի չար-
սին իւրոյ եւ միշտ Կուսին Մարիամու եւ ա-
ղօթիւք ամենից սրբոց, Քանդի (ոչ) սա-
կաւաշխառնութեան եւ հոգայվալածութեամբ՝
սրբապետաց ի սուրբ աւետարանս Հայոց,
որ թարգմանեցի տաճկարարթաւ զսոյն,
յարդարեալ եւ բարեկարգեցաք ի պէտս եւ ի
շահաւետութիւն շայկաղնեաց բարեխիւնաց.
որպէս զի՝ ամենեւեան կարիցեն զիւրապէս
վաշխել եւ ի կիր արկանելի գտան ի կեցութիւն
նոցեանց իւրեանց, եւ զայս՝ ըստ լրիշնից եւ
ըստ թախանձանաց՝ Արուելցի պարոն Այ-
վազի որդի՝ մեղաւոր եւ զանաբոսն Գրիգոր-
ի, ան ճշմարտաբիրի եւ ազնուատոհմի,

բարեպաշտութեամբ եւ զարմի ճոխացելոյ ի
նեկեայում այսմիկ ժամանակիս. որ ամե-
նայն փութով հոգացեալ զթարգմանութիւն
սուրբ աւետարանիս սորին, արգեամբք եւ
գոյիւք իւրովք սեփականօք՝ խոհեմապէս
հաճեցաւ ի լոյս ածել զսոյն, ի յիշատակ
անջնջելի ինքեան եւ բնաւից ընտանեաց եւ
ազգականաց իմոց՝, ի խնդութիւն եւ ի շր-
ճուանս համայնից սիրելեաց եւ քարեկամաց
իմոց ի Քրիստոս, եւ սփոփանս հանուրց ա-
ռու)բինաւիրաց (եւ) ընթերցող մեղաւորիս:

Արդ, ով որ հանդիպիք ամայ, ընթեռ-
նելով կամ օրինակելով, լիշտալիք ի սրբա-
զան յաղօթիս ձեր՝ զմեղաւոր Իրիգորս, եւ
զհայրն իմ՝ պարոն Այվազն եւ զեղբայրն
իմ՝ Թոստրովն եւ հանգուցեալ ծնողն իմ՝
Աննայի եւ հանգուցեալ եղբայրն իմ՝ Մայ-
խանն, եւ այլ իմ արեան մերձաւորացն, եւ
զզատեանս եւ զմատակարարս ազգի, եւ գոյք
յիշեալ լինիլիք ի Քրիստոսէ յուսոյն մերմէ.
այժմ եւ ի միւսանցած վարստեան նորին.
ամէն:

Գրվեցաւ սուրբ աւետարանս՝ ի թուա-
կանն, հազարերորդի չարիքերբորդի, եւ վա-
ղուեծութեանբորդի (=1718), ամսեանն Վե-
տրիվարին առաջին րուկսպ արարի. ո-
գորմութեամբն Աստուծոյ, մինչեւ յուլիսի
բուն՝ երրորդեւն աւարտ արարի. ի մայրա-
քաղաքն Կոստանդինուպոլիս, ի մեծ վաղե-
րի խանըն. ի հայրապետութեան սրբոյ
Եմիւսմանի տեանս Աստուծոստոր սրբազան
կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: Եւ ով որ
զայս ի սուրբ աւետարանըն ընթեռնու, յի-
շատակի ինչոյն առաջի անմահ զատին Աս-
տուծոյ. յիշեալ լինիցի ի Քրիստոս ի նի-
սոս ի ՏՆՐ մեր. որ է օրհնեալ յաւիտեանս
յաւիտեանից. ամէն:

477

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԼԵ.

Վասիլի՝ ս. Պողոս-Պետրոս եկ. Հին քիւ 176. ԹՃԶԲ=1733:

Ն.Ի.Իթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
ԿԱՌԱՆՔ սկզբից 70 թերթ պատկաւ է եւ
կազմանում է եղած, ԵԱԿ...ՊԱՀՊ. չունի
ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի, ԵԵՆԻԹԻԹԻԻՆ 12×15,
ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 324, ՏՈՂՔ
23, ԳԻՐ քաղցրագիր, ԵԿԶԲՆԱՏԱԹՔ թրու-
նագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ գունատի զար-
դեր եւ ծաղիկներ, ԵԱՆՐԱՆԿԱՐՔ 4 աւե-
տարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ չունի, ԿԻՍԼԽՈՐ-
ԱՆՔ 3, ԳՐԻԶ կարապետ, ԵԱՂԿՈՂ եւ
ԿԱԶՄՈՂ լույստ, ԵԱՏԱՐԱՂ սկսւոյտ, ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ ՌՃԶԲ=1733, ՏԵՂԻ ՎԱՆ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻԻՆՔ.

Վ.ԵՐՈՄ.

Փառք . . . գրեցաւ սուրբ աւետարա-
նքս՝ ի Վան քաղաքին. ընդ հովանեաւ սրբա-
զան առաքելոյն Պողոսի, ի հայրապետութեան
Արարհամ կաթողիկոսի(ի) ամենայն հայոց,
և մեր առաջնորդ Վարադայ՝ Յովանէս քաջ
բարուն վարդապետի. ի թվականիս մերում
ԹՃԶԲ (1733), յուլիսի ԺԷ. ձեռամբ՝ մեղա-
մած և իծուել տառապեալ և յողնամեղ՝
կարապետ զբխաւ. որ զանունս ունիմ և ոչ
զգործաւ: Եւ հետո յիշատակ ինձ և իմ ծնե-

զազս, հօրս՝ տէր Պետրոսին և մօրս՝ Ալիսու-
նին և որդոցն իմոց՝ տէր Պետրոսին և Եղի-
ազարին և Մանասէին և զստերացն իմոց՝
Ազու թին, Նազուին, Կողակցուն իմոյ՝ Դոյ-
վաթին, և այլ ամենայն արեան մերձաւո-
րոր իմ, ~~ԻՇԶԵՐ~~ և Աստուած-ողորմի ա-
սացէլք: Դարձեալ, Աստուած-ողորմի ասա-
ցէլք՝ հանդուցեալ որդոցս իմոց և զստերացս՝
Յուսեփին, Եսայուն, Զայիմին, Ալմաստին.
որ տարածամ եկին յաշխարհէս. Աստուած-
ողորմի ստացէլք. ամէն:

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ ըզ-
նեց, ով պատուական հայր(ք)եր իմ և եղ-
րարք, Աստուած-ողորմի ասացէլք՝ անարձան
և մեղօք լցեալ տէր Կարապետին. որ բա-
զում աշխատութեամբ կի յաւարտ . . .
ծաղկել և թէ կրին՝ ոչ մարմնոյս կարողու-
թիւն կայր, ոչ աչաց լոյս: Փառք և զոհու-
թիւն Աստուծոյ:— Եւ ես, տէր Կարապետս,
հտու աւետարանս անջինջ լիշատակ ի դու-
ռին գլխաւոր առաքելոյն Պողոսի: Եթէ որ
յանդգնի հեռացուցանել սուրբ աւետարանս
ի զրանէ սուրբ եկեղեցոյն, զպատիժն Կա-
յենին և զօձին առցէ. ամէն:

478.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԼԶ.

Վասիլի՝ ս. Վարդան եկ. Հին քիւ 242. ԹՃԶԲ=1739:

Ն.Ի.Իթ թուղթ, ԿԱԶՄ կաշեպատ տախ-
տակ, ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ քառակուս լաւ է պու-
նուած, ԵԱԿ...ՊԱՀՊ. չունի, ԿԱՏԱՐԿ ԹՂ.
չունի, ԵԵՆԻԹԻԹԻԻՆ 17×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ

երկսիւն, ԹՈՒՂԹՔ 216, ՏՈՂՔ 25, ԳԻՐ նո-
տրագիր, ԵԿԶԲՆԱՏԱԹՔ կարմրադեղով
պարզ գլխագիր, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ եւ
ԵԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՐԱՆՔ եւ ԿԻՍԼ

և ՈՐԱՆՔ շունի, ԳՐԻՉ Մինաս, ԾԱԿԿՈՂ
և ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ՄՏԱՑՈՂ Մինաս
բուսնայ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻՇԶԸ=1739, ՏԵՂԻ
Վանի՝ ս. Աբրարսն եկ։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

Փառք . . . Զստացող սուրբ աւետա-
րանիս՝ զնիրհալ գրիչս՝ զտէր Մինաս. որ
ստակ անուամբս քահանայ եմ կոչեցեալ,
այլ (յ)ամենայն բարեգործութեանց զա-
տարկ և ունայն. աշխատեցայ, գրեցի և
եղի ի դուռն սուրբ Վարդանանց զօրավարին.
(ի յիշատակ) ինձ և խօրն իմոյ՝ Նիկիւղա-
յութն և ծնօղ Վօրն իմոյ՝ Շահամբարն և
կողակիցն իմոյ՝ Մարիամին, և որդոյն իմոյ՝
Մանուկին և զստերաց իմոց՝ Մարգարտին,
եղիսաբեթին, Սառնին. անՊին՝ յիշատակ
ինձ և ծնողաց և կողակցին իմոյ։

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, ովք քահա-
նայք և ժողովուրդք, յիշեցէր իմաք՝ քափայլ
յաղօթս ձեր և Աստուած-ողորմի ասացէք՝
եղկեկի նիրհալ գրիչս՝ տէր Մինասն և զայոյն՝
Նիկիւղիս, զծնողն՝ Շահամբարն և զիր կո-
ղակիցն՝ զՄարիամն և զորդին՝ զՄանուկն
և զստերն՝ Մարգարտն, եղիսաբեթն,
Սառնն. յիշեցէք և Աստուած-ողորմի ասա-
ցէք ձեզ. Աստուած ձեզ ողորմի յիւր
միսանգամ զայստեան իւրում։

Դրեցաւ սուրբ . . .

Աւետարանս այս խորհրդի,
Որով Քրիստոսս պատարագի.—
Որ Վասպուրականն նահանգի.
Որ ի սահմանն Հայաստանի.
Ի յանառիկ մեծ զրդեկին,
Որ Ամուրաստան կոչի նախկին,
Շաւիրամայ կերտեալ պոլսին.
Երանդաւան վիրապ ձայնի,
Որոյ անունն պարզ և յայտնի
Ամեն ազգէ այժմ Վան ասի։
Զի է ամուր մեծ արոյեան
Ընդդէմ Պարսից և Մար ազգին,
Որ ի յափրն փոքր ձովակին,
Որ և բորակն իսկ ընծայի.
Յորմէ մանրիկ ձուկ ելանէ
Ընթք ամիս զարնսնային,
Յոյժ բարեհամ քան զայլ ձովի.
Որ յամենայն երկիր զովի։

Եւ կան ի նա երկու կրդդի
Որք անապատ վերակոչին.
Ուր և քաղում եղբարք բնակին,
Անդէն ճրգնին քան զանամբին.
Այլ և աթոռն Ողթամարայ,
Նա ևս կրդդի է ի սրմին.
Ուր հրալշալզարդ խաչն է ի նմին,
Զոր է շինեալ Դագկայ մեծին.
Եւ ոչ գտանի նրման սըմին
Ի ձեռակներս մարդկան սեփին.
Ոչ ի Հայաստան՝ ոչ ի յաւին,
Ոչ ի Սաղիմ ու Էջմիածին։

Զի է աչաց փափագելին.
Այլ և մրտացն հիւանալի,
Ի պետութեան մեծի գահին՝
Լուսածաւալ Էջմիածնին.
Ղազարիոս հեղինակի,
Որ և փայլէ նա քան զարփի.
Եւ Վարդայ մեծ աթոռի
Արեամբ ներկեալ սուր յըշանի.
Ի Յովանէս վարդապետին.
Որ զարդարեալ է զսուրբ ուխտս կրկին.
Միաբանեօք, ժամատեղօք
է յոյժ պայծառ և զովելի.
Զի է վերայ ճանապարհի
Միաց ազգի, հայ և թուրքի.
Զի օր լինի որ հինգ հարիւր
Եւ որ լինի յօրեկան մին.
Աստ ի հիւր զան երկվարօք,
Ամենն՝ թուրք և այլազգի.
Աւտն, մանրեն, այլ և տանին
Առաւելու և ոչ նուազի։

Որ և Քրիստոս ի իկիւնսն հասցի
Մեր ատոջնորդ վարդապետի.
Որ զսուրբ ուխտս այս շէն պահեսցի,
Զի է պարծանք Հայոց ազգին.
Որք հանդիպիք այսրմ զըրի,
Եւ ընթնունք հարեանցի.
Յիշան առնէք զիս արթանի.
ԶՄինասըս գրիչս մեղօք ի լիւ.
ԹՃՁԸ (=1739) թվականին
Զսուրբ աւետարանս այս ևս գրեցի,
Զիւսմբ իմով մեղսամածի.
Ի ձէնջ հայցեմ մին ողորմի,
Եւ որ մեռեալ կամ ի հողի.
Այլ և ծնողացն իմ ըստ կարգի,
Հոգեւորացն՝ ու որք ի մարմնի,
Հարապատ չօրն՝ Նիկեաղոսի։

Մօրբոս՝ իմոյ Շահամբարի:
 Եւ կենակցոյն իմ՝ Մարիամի.
 Որ անուանեալ է տիրուհի.
 Նա և չամայն մերձաւորի՝
 Արեանառու մերձաւորի.
 Զի Տէր Աստուածն ամենայնի
 Առնասարակ ողորմեացի:
 Ես մեղապարտ յամենայնի
 Եւ պարտականս բիւր քանքարի՝
 Ներշեայ Մինասս մեղօք ի լի.
 Որ եմ գծող աւետարանի:
 Զի եմ մարմնոյս իբր կենդանի,
 Իսկ ի ներքուստ մեռեալ հոգի.
 Լոկ սուտ անուամբս եմ գովելի
 Եւ ի բարի գործոց հետի:
 Յալքս բազմաց երանելի,
 Սակայն հոգւով պարտաւելի.
 Ի յարտաբուս իբր զհայելի
 Եւ ի ներքուստ զերդ գգործելի:
 Զի ցնորք հոգւոյս յեղեղալի,
 Միշտ յարմամ ալէկոծի,
 Աղաղակէ անլըռելի,
 Թէ այս գործոյս չես արժանի,
 Զի որք մաքուր եմ ի հոգի.

Այլ և գործով առաքինի.
 Այնք ցան ի կարգ աստիճանի,
 Արժան լինին պատարագի:
 Եւ թարմատարս յամենայնի,
 Զի ոչ ունիմ գործ մի բարի.
 Այլ յոյժ թափուր և եղկելի.
 Զի ով յայս գործըս պարապի,
 Նա ի մեղացըն սուբր լինի:
 Արդ, ևս տըրուպս ամենայնի
 Եւ քան զամեն մարդ աղտեղի,
 Զընչին զբրօղս այսմիկ տառի,
 Տրուպի՞ գրիչըս ձերբդ ծառայի.
 Որ եմ հասեալ յիտուն տարի,
 Եւ ոչ գործեալ մասն մի բարի,
 Ի ձէնջ հայցեմք մին ողորմի,
 Ես որ մեռեալս կում ի հոգի.
 Եթէ տայցէք զոր հայցեցի,
 Դուք ևս լիջիք այնմ արժանի. ամէն,
 Ով որ հեռացուցանէ զսուբր աւետա-
 րանս ի զրանէ սուբր վարդան եկեղեցոյս,
 Գանձքն Կայենի առցէ և զպատառն Յու-
 դային և զխաչանողացն առցէ, և մեռ
 մեղացն պարտական լինի:

479.

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն Ն ԼԷ.

Սղկալ գիւղի եկեղ. ԹՃՂԹ=1750.

Նիւթ թողլմ, ԿԱԶՄ կաշեպատ, ՀԱՆ-
 ԳԱՄԱՆՔ քաւական լաւ է պահուած, ՄԱԳ.-
 ՊԱՆՔ. երկաթագիր ասետարանի չորս
 լծերթ, ԴԱՏԱԼԿ ԹՂ. չունի, ՄԵՄՈՒԹԻԻՆ
 15×20, ԳՐՈՒԹԻԻՆ երկաթն ԹՈՒՂԹՔ
 264, ՏՈՂՔ 18, ԳՐԻ քոյրապիր, ՍԿԶԲՆԱ-
 ՏԱԹՔ գունաւոր լծոնագրեր, ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
 ԶԱՐԳՔ գունաւոր ծաղիկներ, ՄԱՆՐԱ-
 ՆԿԱԼՔ 4 ասետարանիչներ, ԽՈՐԱՆՔ 10.

ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ 4, ԳՐԻԶ Լեւտիր, ԾԱՂԿՈՂ
 ԵՒ ԿԱԶՄՈՐ անյայտ, ՍՏԱՏՈՂ ՄԵՐԹ
 ՄԵՍՐՈՒԿ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԻԺՂԹ=1750, ՏԵ-
 ՂԻ ՎԱՆ.

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ.

Սովորական ձեռնիկ յիշուած է գրի-
 չը, ստացողը և գրութեան ժամանակն ու
 տեղը:

480.

Ա Խ Ե Տ Ա Ր Ա Ն ՆԼԸ

Կուց անսպաս. Հին քի 25. ԺԼ դար,

Նիւթ թուղթ, ԿԱԶՄ լաթակազմ, ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ միայն Մատթէոսի ւստարանն
է, ՄԱԳ. . ՊԱՆՊ. Եւ ԴԱՏԱՐԿ ԹՂ. չունի,
ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 13X19, ԳՐՈՒԹԻՒՆ միասին,
ԹՈՒԼԹՔ 90, ՏՈՂՔ 22, ԳՐՈՒՄ արլի գիր,
ՍԿԶԻՆԱՏԱՌՔ, ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔԻՔ Եւ ՄԱՆ-
ՐԱՆԿԱՐՔ չունի, ԽՈՒՄՆՔ Եւ ԿԻՍԱՆՈՒ-
ՐԱՆՔ չունի, ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ, ԽԱՂԿՈՂ Եւ
ԿԱԶՄՈՂ անյայտ, ԺԱՄԱՆԱԿ ԺԼ դար,
ՏԵՂԻ անյայտ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ. ՎԵՐՈՒՄ.

(Թիշատակարան չունի, ՎԵՐՋՆ ունի
մի ոտանաւոր ԿԼԱՆԿԻՐԱԿԻՒ Ի յԱՌԱՔԵԼ
վարդապետէ. ինչպէս տների սկզբնատա-
ռերը ցոյց են տալիս):

Տէրն է գըրեալ յօրէնքն հին,

Մատամբ(ըն) սուրբ, աստուածային,

Թէ պինդ պահես ըզկիրակին

Եւ մի գործիր ինչ ի նրմին:

Եթէ պահէք ըզկիրակին

Հօտք 'ւ անդատանք ձեր քաղմասցին:

Թէ հակառակ կենայք նրմին:

Ամեն քարին ձեր խաբանին:

Բամեալ ազգաց ազգ մարդկային,

Ամեն ունի ըզկիրակին:

Ուրբաթ տաճկին, շաբաթ՝ ջրհոին:

Որ չիղզարթի՝ կրտապաշտին:

Ազգրն չրէից յօրէնքն հին,

Հանց պինդ պահես ըզկիրակին:

Որ թէ սպանէ զնա թշնամին,

Նա ձեռքն ի վեր չրե(ր)է նրմին:

Ռամիկ մարդկան Հայոց ազգին,

Որք ոչ պահէք ըզկիրակին:

Որ էք նրման զուգ կոտապաշտին

Եւ ոչ տաճկին և ոչ ջրհոտին:

Այլ է օրէնք քրիստոնէին

Աւել չաճել ի կիրակին:

Այլ պարապել ժամատեղին,

Ականջ զընել քահանային:

Քահանայք, դուք (որ) այնքարհի
Երեսփոխան էք Քրիստոսի,

Թէ ժողովուրդ անօրինի,

Արիւն նոցա ի ձեռք խընդրի:

Եւ արդ, խրատես զամենեան,

Որ պինդ պահես ըզկիրակին:

Թէ չը լըսեն բանից քոյին:

Դու մի երթար ի տուն նորին:

Այս նոցա զօրէնքն յայտնի:

Որ ահն ի սիրտ նոցա անկցի:

Նա անաստուած է անհոգի

Որ չը պահէ ըզկիրակին:

Հրսէ զօրէնքն չրէից ազգին:

Մակապայեան նահատակին:

Որ Խնտիք՝ խոզն անտառին՝

Թէ զինչ զօրծեաց չրէից ազգին:

Սուսեր առեալ կոտորեցին:

Ջրոյր մարդիկ չրէից ազգին:

Նոքա ի վեր ձեռք չի բերին:

Թէ Կր պահեմք ըզկիրակին:

Իսկ որ չը պահէք ըզկիրակին:

Նախատ յին(իք) ջրհոտ ազգին:

Որ չը պահէ ըզկիրակին՝

Թողու զօրէնքն Քրիստոսին:

Աստուած չանի ամենեան:

Որ չը պահէ ըզկիրակին:

Եւ կամ չերթայ ժամատեղին:

Քան ըզհոտն այլ պիժ կոչին:

Եղուէ ու վայ է այն մարդուն:

Որ չը պահէ ըզկիրակին:

Ոչ թուրք, ոչ հայ է այնպիսին:

Այլ անաստուած բոլորովին:

Ազգըն չրէից յօրէնքն հին:

Շատ կիրակի կը պահին:

Ի յ(ե)թն աւուրն ըզմին ըրին:

Ըզմէկ շաբաթսն՝ շաբաթ նրմին:

Ի յեթն ամսոյն՝ ըզմէկ ամիսն:

Ի յեթն տարւոյն ըզմէկ տարին:

Ձեզ՝ յեթն աւուր մին կիրակին:

Ջայն այլ չպահէք բոլորովին:

Դու տես ըզտեր հրեից ազգին,
Կին մի չպահեց ըզկիրակին.
Կրակի վառեց վասըն ջրտին.

Ամենքն ըզնա քարկոծեցին,
Նա բոց վառեց վասըն ջրտին,
Մեծ մահ ինկաւ ամեն ազգին.
Մինչ որ գայն կինն քարկոծեցին,
Ապա եթող մահն ըզնոսին:

Թէ կրակ արար անտի մի կին,
Տէր բարկացաւ բոլոր ազգին.

Որ չըպահէ ըզկիրակին,
Քարկոծելոցն է այնպիսին:

Ձայս օրինակ դրեք անձին,

Պինդ պահեցէք ըզկիրակին,

Զի բարկութիւն աստուածային,

Զի սատակէ զամենեւին:

Տեսէք գլղամ՝ հայրն մերնախնին՝

Որ չը լըսեց պատուիրանին.

Վեց հազար ամ չարչարեցին.

Սոյնպէս և դուք, ով լալագին.

Թէ (չը)պահէք զկիրակին

Պէս պէս պատիժ(ք) ձեզ հասանին.

(Յ)այս կեանքս և օր դատաստանին,

Բարկութիւն մեծ վայցէ նորին:

Ով չըպահէ ըզկիրակին,

Դուստր և որդիքն իւր կոտորին.

Հօտր և անդաստանքն պատուհասին,

Եւ պարտական հըրոյ լինին:

Նոյն Տէրն ասաց յօրէնքըն հին,
Թէ չըպահէք ըզկիրակին՝

Եւ ըզտարին բոլորովին

Կրակ? առնեմ ըզձեզ միշտ կըրկին:

Դրխտոս խաչեալ վասըն քոյին,

Եւ աւերեաց դըժողքըն հին,

Դու չըպահելով զկիրակին,

Ձքեզ? նոր դըժոխք շինես կըրկին:

Ով չի պահէ ըզկիրակին,

Շատ բարկութիւն զանձէ յանձին.

Վասըն գործոց կիրակէին,

Դան պէս պէս ցաւք անդաստանին՝

Կարկուտ, մօրեխ, երաշտութիւն,

Ջորեակ, դայուկ և ժանտ հացին.

Անասնոց ցաւք և կոտորին,

Մահտարածամ, մուրացկութիւն.

Ահ և փախուստ և խռովութիւն

Սասանութիւն և ժարժ՝ երկրին.

Թալան և քանդ, աւերութիւն,

Հեղեղք յոլովք և սպանութիւն.

Հալումն, ողբումն և ցաւ անձին՝

Աստ և յայն կեանքըն լինիցին.

Որք ոչ պահեն ըզկիրակին,

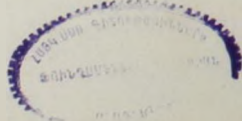
Կրակով անձինք նոցա այրին:

Պար? կացիր ի կիրակին,

Դընա ի ժամ, (յ)եկեղեցին,

Լըսէ զքարոզ քահանային,

Ոոստովանեալ զյանցանքս քոյին:

ՀԱՆ ՓՈՆԱԿԱՐ ԳԽԱՆ ԳԽԱՆ

FL0000517

Urgent

951